

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

37

1. ΛΟΓΟΙ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΙ
2. ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ
3. ΒΙΟΣ ΟΣΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ – ΣΧΟΛΙΑ
Ἄπὸ τὸν
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Θεολόγο

Ἐπόπτης Ἐκδόσεως

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Πτυχιούχος Θεολογίας

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1989

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὰ πλαίσια τῶν κηρυκτικῶν δραστηριοτήτων του ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀπηύθυνε ἐγκωμιαστικούς λόγους ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους σὲ ἱερά πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπως στὸν Ἀβραάμ, Ἐλεάζαρο, καὶ Μακκαβαίους, καὶ σὲ Ἀποστόλους ὅπως στὸν Πέτρο καὶ Παῦλο, καὶ σὲ μάρτυρες γενικὰ καὶ εἰδικά, ὅπως στὸν Φιλογόνιο, στὸν Μελέτιο, στὸν Λουκιανό, στὸν Βαβύλα, στοὺς Ἰουβεντῖνο καὶ Μαξιμῖνο, στὴν Πελαγία, στὸν Ἰγνάτιο, στὸν Εὐστάθιο, στὸν Ρωμανὸ λόγους δύο, στίς μάρτυρες Βερνίκη καὶ Προσδόκη καὶ στὴ μητέρα τους Δομνίνα, στὸν Ἰουλιανό, στὸν Βαρλαάμ, σὲ μάρτυρες γενικὰ Αἰγυπτίους, στὸν ἐπίσκοπο Ταρσοῦ Διόδωρο, στὴν πρωτομάρτυρα Θέκλα, στὸν ἱερομάρτυρα Φωκᾶ, καὶ στὴν ἁγία Δροσίδα.

Τίς ὁμιλίες αὐτὲς ἐκφώνησε ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος στὴν Ἀντιόχεια καὶ ὀρισμένες ἀπὸ αὐτὲς ἀπευθύνονται σὲ μάρτυρες ποὺ χρημάτισαν ἐπίσκοποι τῆς Ἀντιόχειας, καὶ ἄλλες σὲ ἄλλα πρόσωπα ποὺ μαρτύρησαν στὴν Ἀντιόχεια ἢ συνδέονταν στενᾶ μὲ τὴν Ἀντιόχεια. Ὅλοι οἱ λόγοι αὐτοί, χωρὶς νὰ φθάνουν τὸ κάλλος καὶ τὸ μεγαλεῖο τῶν ἄλλων ἐγκωμιαστικῶν λόγων του (πρὸς Ἀβραάμ, Ἐλιάζαρο, Μακκαβαίους, Παῦλο, Πέτρο), διακρίνονται γιὰ τὸ πλούσιο περιεχόμενο καὶ τὴ ζωνρότητα τῶν εἰκόνων ποὺ ἐκτυλίσσονται σ' αὐτὲς, ὀρισμένες μάλιστα περιγράφουν μὲ τόσο δραματικὸ τρόπο τίς μαρτυρικὲς σκηνές, ὥστε νὰ συγκλονίζουν κυριολεκτικὰ τὸν ἀναγνώστη καὶ σήμερα ἀκόμη.

Στὴ συνέχεια ἀκολουθεῖ ἡ σύντομη εἰσαγωγή μὲ τὸ κείμενο καὶ τὴ μετάφραση τοῦ κάθε λόγου μὲ τὴ σειρά ὅπως ἀναφέρονται παραπάνω, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν λόγο πρὸς τὸν Φιλογόνιο, ποὺ δημοσιεύεται στὸν 35 τόμο. Οἱ περισσότερες πληροφορίες λαμβάνονται

ἀπὸ τοὺς τρεῖς τόμους Β', Γ' καὶ Δ' τῆς Ἑλληνικῆς Πατρολογίας τοῦ καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Παναγιώτου Χρήστου, ἄλλες αὐτοῦσιες καὶ ἄλλες συντομευμένες, ἐνῶ τὰ κείμενα τῶν λόγων παραλαμβάνονται ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ B. Montfaucon καὶ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne, στὰ ὅποια γίνεται κάποια διόρθωσις στὴ στίξιν.

1. ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΜΕΛΕΤΙΟ

Ὁ Μελέτιος Ἀντιοχείας ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότερους ἐκκλησιαστικοὺς ἡγέτες κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ δ' αἰῶνα. Γεννήθηκε ἀπὸ ἐπιφανῆ οἰκογένειαν τῆς Μελιτηνῆς στὴ Μικρὴ Ἀρμενία περὶ τὸ 320, καὶ ἐμφανίζεται στὸ προσκήνιον τῆς ἱστορίας, σύμφωνα μὲ πληροφορίαν τοῦ Ἐπιφανίου τὸ 358. Ἀπέκτησε σπουδαία φιλολογικὴ καὶ θεολογικὴ μόρφωσιν στὴ γενέτειρά του καὶ σὲ σχολὰς τοῦ μεγάλου πνευματικοῦ κέντρου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὴν Ἀντιόχεια.

Στὴν ἀρχὴ ἦταν φίλος τῶν Ὀμοιανῶν καὶ ἀντίπαλος τῶν Ὀμοιουσιανῶν, καὶ γι' αὐτὸ εὐνοήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀκάκιον Καισαρείας καὶ τὴ μερίδα του. Ἐτσι μὲ τὴ φροντίδα τοῦ Ἀκακίου σύνοδος τῆς Μελιτηνῆς τὸ 358 ἐκθρόνισε τὸν μοναστικὸν ἡγέτη Εὐστάθιον ἀπὸ τὴν ἔδραν τῆς Σεβάστειας, καὶ τοποθέτησε στὴ θέσιν του τὸν Μελέτιο. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὸ λαὸν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἔφυγε γιὰ τὴ Βέροια τῆς Συρίας, καὶ τὸ ἐπόμενο ἔτος, παίρνοντας μέρος στὴ σύνοδο τῆς Σελεύκειας, συνυπέγραψε τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ἀκακίου.

Τὸ 360 σύνοδος τῆς Ἀντιόχειας ἐξέλεξε τὸν Μελέτιο ἀρχιεπίσκοπον αὐτῆς, ψηφισθεὶς ἀπὸ ὅλες τὶς ἐκκλησιαστικὰς μερίδας. Οἱ ἀρειανικὰς μερίδας τὸν ψήφισαν λόγῳ τῆς ἰκανότητάς του νὰ ὁμιλεῖ καὶ νὰ πείθει καὶ τοῦ ἀγαθοῦ βίου του, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ μπορούσαν μὲ τὶς ἰκανότητάς του αὐτὰς νὰ προσελκύσουν τοὺς Ὀρθόδοξους, ἐνῶ οἱ Ὀρθόδοξοι συνέδρουσι τὸν ψήφισαν, πιστεύοντας ὅτι εἶναι δικὸς τους.

Ἀπὸ τότε κατέστη ὁ στυλοβάτης τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας. Κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἐνθρονίσεώς του ἀσκούσθησαν ὅλες οἱ ἀντιτιθέμεναι ἀπόψεις. Ὁ Μελέτιος μιλῶντας τελευταῖος αἰφνιδία-

σε τούς ανύποπτους Ἀρειανούς καὶ εὐχαρίστησε τούς Ὀρθοδόξους καὶ ἀφοῦ ἔδωσε καὶ ὀρισμένες διευκρινίσεις ἐπευφημίσθηκε μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμό ἀπὸ τὸ λαό.

Ἀφοῦ οἱ Ἀρειανοὶ ἀπέτυχαν νὰ τὸν μεταπείσουν, ἐπέτυχαν νὰ ἐκδοθεῖ διάταγμα περὶ ἐξορίας του στὴ Μελιτηνὴ, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ διάσπαση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιόχειας. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν πιστῶν ἔμεινε πιστὸ στὸν ἐξόριστο Μελέτιο, ἐνῶ μιὰ μικρὴ μερίδα αὐστηρῶν Ὀρθοδόξων, ἀπορρίπτοντας τὸν Μελέτιο, ἐπειδὴ εἶχε ψηφισθεῖ κυρίως ἀπὸ Ἀρειανούς, ἀκολούθησε τὸν Παυλίνο, πὺ εἶχε χειροτονηθεῖ ἀντικανονικὰ ἀπὸ τὸν Λουκίφερο Καλάρεως καὶ ἀναγνωρίσθηκε ἀπὸ τὴ Ρώμη καὶ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Οἱ Ἀρειανοὶ πάλι ἐξέλεξαν τὸν παλαιὸ μαθητὴ τοῦ Ἀρείου, τὸν Εὐζώϊο.

Μετὰ τὸ διάταγμα τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν ἐξορία, καὶ σὲ σύνοδο τοῦ 363 μὲ συμμετοχὴ 27 ἐπισκόπων καὶ ὑπὸ τὴν προεδρεία τοῦ Μελετίου ἀποδέχθηκε τὸν ὄρο τοῦ ὁμοουσίου. Τὸ 365 ἐξορίσθη ἀπὸ τὸν Οὐάλεντα ἐπὶ διετία καὶ τὸ 372 ἐπὶ ἐξαετία, ὅποτε ἐγκαταστάθηκε σὲ κτῆμα του πλησίον τῆς Μελιτηνῆς καὶ ἦταν πραγματικὸς ἡγέτης τῆς μερίδας τῶν Ὀρθοδόξων. Ἐπέστρεψε στὴν ἔδρα του τὸ 379, συγκάλεσε πολυμελὴ σύνοδο, ἡ ὁποία καταδίκασε τὶς αἱρέσεις.

Στὴ β' οἰκουμενικὴ σύνοδο ἔπαιξε ρόλο πρωταγωνιστῆ, ἀλλὰ πέθανε κατὰ τὴ διάρκειά τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς τὸ Μάϊο τοῦ 381. Τὸν ἐπικήδειο λόγο ἐκφώνησε ὁ Γρηγόριος Νύσσης, παρουσία τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδοσίου Α'. Τὰ λείψανά του μεταφέρθηκαν στὴν Ἀντιόχεια τὴν 12 Φεβρουαρίου τοῦ 382, ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία τελεῖται ἡ μνήμη του, καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα ἔτη ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, πὺ εἶχε χειροτονηθεῖ ἀπὸ τὸν Μελέτιο, ἐκφώνησε τὸν ἐγκωμιαστικὸ αὐτὸ λόγο.

Σῶζεται ἡ πρώτη ὁμιλία του στὴν Ἀντιόχεια, πὺ εἶχε προκαλέσει θόρυβο. Διατυπώνει διδασκαλία ὁμοουσιανὴ χωρὶς τὸν ὄρο «ὁμοούσιος». Διατηρεῖ δυὸ φορές τὸν ὄρο «ὅμοιος», χωρὶς νὰ προκαλεῖ τούς Ὀρθοδόξους. Φαίνεται ὅτι διατήρησε τὴ λέξη τῶν Ὀμοιανῶν καὶ παρέλαβε τὴν οὐσία τῶν Ὀμοουσιανῶν. Ἐπίσης σῶζεται ἡ ἐπιστολὴ πὺ εἶχε συντάξει ἐξ ὀνόματος τῆς Συνόδου Ἀντιοχείας τοῦ 363

2. ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΛΟΥΚΙΑΝΟ

Ὁ ἅγιος Λουκιανὸς ἦταν πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιόχειας, ἄνδρας ἄριστος σὲ ὅλα καὶ φημισμένος γιὰ τὸν ἐγκρατῆ βίο του καὶ τὰ ἱερὰ μαθήματα. Ὁδηγήθηκε στὴν πόλη τῆς Νικομήδειας, ὅπου διέμενε τότε ὁ βασιλιάς Μαξιμῖνος, καὶ ἀφοῦ ἀπολογήθηκε ἐνώπιον αὐτοῦ γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς πίστεως, παραδόθηκε στὴ φυλακὴ καὶ στὴ συνέχεια φονεύθηκε¹ τὸ 311 ἢ 312.

Ἡ ὁμιλία αὐτὴ ἐκφωνήθηκε ἀπὸ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο ἄγνωστο πότε, ἀλλὰ τὴν ἐπόμενη τῆς ἐορτῆς τῶν Φώτων. Τὰ θέματα ποῦ ἀναπτύσσονται σ' αὐτὴν εἶναι κατὰ σειρά ἢ ἀναγκαιότητα τοῦ ἐκκλησιασμοῦ καὶ ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὸν αὐτόν, τὰ φοβερὰ βασανιστήρια ποῦ ὑπόμεινε ὁ μάρτυρας, ἡ ἀνάλυση τῆς ἡρωϊκῆς ἀπαντήσεως ποῦ ἔδινε στὶς ἐρωτήσεις τῶν βασανιστῶν του, «εἶμαι χριστιανός». Ἡ ὁμιλία κλείνει μὲ προτροπὴ νὰ μελετοῦν οἱ πιστοὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης τὰ τοῦ πολέμου, φέροντας μαζί τους πάντοτε τὸ ἀκατανίκητο ὄπλο τῆς πίστεως.

3. ΣΤΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΒΥΛΑ

Ὁ ἱερομάρτυρας Βαβύλας διετέλεσε ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ἀπὸ τὸ 240–252 καὶ εἶχε διαδεχθεῖ τὸν Ζεβῖνο¹. Πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ βασιλιάς Νουμεριανὸς ἔσφαξε τὸν υἱὸ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Περσίας, ποῦ τὸν εἶχε λάβει ἐνέχυρο γιὰ τὴν τήρηση τῆς εἰρήνης, καὶ θυσίασε στὰ εἰδῶλα, καὶ ὅτι ἤθελε νὰ μπεῖ στὴν ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν, στήθηκε στὶς θύρες τῆς ἐκκλησίας μὲ ἀνδρεία, ἐμποδίζοντας τὴν εἴσοδό του μέσα στὸ ναό, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐπιτίμησε, τὸν ἔδιωξε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Στὴν ἀρχὴ σιώπησε, φοβούμενος ἐξέγερση τῶν Χριστιανῶν, ἀλλ' ἔφερε βαριὰ τὴν προσβολὴ αὐτῆ. Τὴν ἐπομένη κάλεσε τὸν Βαβύλα στὰ ἀνάκτορα, καὶ ἐπειδὴ δὲ δέχθηκε ν' ἀρνηθεῖ τὴ πίστη του στὸ Χριστό, ἀλυσοδέθηκε καὶ ὀδηγήθηκε στὴ φυλακὴ μέσω τῆς πόλεως· ἀποκεφαλίσθηκε τὸ ἔτος 283 καὶ τάφηκε μὲ τὶς ἀλυσίδες. Τὸ 351 τὰ λείψανά του μεταφέρθηκαν στὸ προάστειο

1. Παν. Χρήστου, *Τὰ Μαρτύρια τῶν Ἀρχαίων Χριστιανῶν*, Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 481·489.

1. Εὐσεβίου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, 6,29.

τῆς Δάφνης, ἀλλὰ τὸ 362 ὁ Ἰουλιανὸς διέταξε τὴν ἀπομάκρυνσὴν τοὺς ἀπὸ ἐκεῖ, πράγμα ποὺ προκάλεσε τὴ θαυματουργικὴ ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐκφώνησε δύο ἀκόμη ἐγκωμιαστικούς λόγους, στὸν δεύτερο ἀπὸ τοὺς ὁποίους πραγματεύεται μὲ λεπτομέρεια τὰ ὅσα εἶχαν διαδραματισθεῖ. Οἱ λόγοι αὐτοὶ δημοσιεύθηκαν στὸν 34 τόμο τῆς σειρᾶς αὐτῆς τῶν Ἀπάντων τοῦ Ἰωάννου Χρυσόστομου.

Ἡ μνήμη του τιμᾶται τὴν 15 Ἰανουαρίου καὶ τὴν 4 Σεπτεμβρίου.

4. ΣΤΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΙΟΥΒΕΝΤΙΝΟ ΚΑΙ ΜΑΞΙΜΙΝΟ

Οἱ ἅγιοι αὐτοὶ μάρτυρες ἔζησαν κατὰ τὸν δ' αἰῶνα καὶ ὑπηρετοῦσαν στὸ στρατὸ τοῦ ἀποστάτη Ἰουλιανοῦ τοῦ αὐτοκράτορα, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πολέμιου τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Μετέχοντας σὲ συμπόσιο ποὺ εἶχε διοργανωθεῖ στὴν Ἀντιόχεια τὸ 360 ἢ 361 καὶ μὴ μπορώντας ν' ἀνεχθοῦν τὰ ὅσα συνέβαιναν, διαμαρτυρήθηκαν ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ. Καταγγέλθηκαν τότε στὸν Ἰουλιανὸ ἀπὸ ἀυλοκόλακες καὶ ἀφοῦ βασανίσθηκαν μὲ ποικίλα βασανιστήρια, μὴ δεχθέντες ν' ἀπαρνηθοῦν τὴν πίστη τους στὸ Χριστὸ, ἀποκεφαλίσθηκαν.

Περισσότερες πληροφορίες δὲν ἔχουμε. Τὸ ὄλο περιστατικὸ περιγράφει λαμπρὰ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος στὴν ὁμιλία του αὐτῆ.

5. ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΠΕΛΑΓΙΑ

Ἡ ὁσία Πελαγία καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια. Ὄταν ὁ αὐτοκράτορας Νουμεριανὸς ἔμαθε ὅτι ἦταν Χριστιανή, ἔστειλε στρατιῶτες νὰ τὴ συλλάβουν. Πῆγαν τότε οἱ στρατιῶτες καὶ περικύκλωσαν τὴν οἰκία της. Ἀφοῦ συνελήφθηκε ἡ ἁγία ζήτησε ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες νὰ τὴν ἀφήσουν λίγο νὰ μπεῖ μέσα στὸ δωμάτιό της γιὰ νὰ ντυθεῖ. Ἀφοῦ προσευχήθηκε πρὸς τὸ Θεό, ἔπεσε ἀπὸ γκρεμὸ καὶ σκοτώθηκε.

Στὴν ἁγία αὐτῆ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐπλεξε τὸ θαυμαστὸ αὐτὸ ἐγκώμιο, στὸ ὁποῖο ἐγκωμιάζει αὐτὴν γιὰ τὴ μεγάλη ἀνδρεία

της, τονίζοντας ὅτι «ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων εἶναι νίκη τῶν μαρτύρων» καὶ ὅτι «οἱ διὰ τὸν Χριστὸν ὑβρεῖς πλεονασμὸν ἡμῖν παρέχουσι τιμῆς». Περίφημο εἶναι καὶ τὸ δίστιχο τοῦ Μηναίου.

«Κρημνῶ φυγοῦσα, κρημνὸν αἰσχύνης μέγαν,
κρημνεῖς τὸν ἐχθρὸν εὐφυῶς, Πελαγία».

Ἡ μνήμη της τιμᾶται τὴν 8 Ὀκτωβρίου.

6. ΣΤΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΙΓΝΑΤΙΟ

Ὁ Ἰγνάτιος ὑπῆρξε διάδοχος τῶν Ἀποστόλων, καὶ διετέλεσε δεύτερος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιόχειας μετὰ τὸν Εὐδο. Ἦταν μαθητῆς τοῦ Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου, ἐνῶ κατὰ τὸν Θεοδώρητο χοιροτονήθηκε στὸ θρόνο τῆς Ἀντιόχειας ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Πέτρο. Κυβέρνησε τὴν ἐκκλησία τῶν Ἀντιοχέων σαράντα χρόνια.

Κατὰ τὸν διωγμὸ τοῦ Τραϊανοῦ, ἀφοῦ συνελήφθηκε καὶ βασανίσθηκε κατ' ἀρχὴν στὴν Ἀντιόχεια, στάλθηκε δεμένος στὴ Ρώμη γιὰ νὰ δοθεῖ ὡς τροφή στὰ θηρία. Διερχόμενος ἀπὸ τὶς διαφορὲς ἐκκλησίες στήριζε τοὺς Χριστιανοὺς μὲ τὴ διδασκαλία καὶ τὸ παράδειγμά του. Μὲ τὴν ἐπιστολὴ του πρὸς Ρωμαίους παρακάλεσε τοὺς ἐκεῖ Χριστιανοὺς νὰ μὴ ἐμποδίσουν τὰ θηρία, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀφήσουν νὰ τὸν φάγουν καὶ νὰ τὸν ἀλέσουν σὰν σιτάρι μὲ τὰ δόντια τους, γιὰ νὰ γίνεῖ ἄρτος γλυκὺς καὶ καθαρὸς στὸ Θεό. Καὶ πράγματι ρίχθηκε στὰ θηρία καὶ μαρτύρησε τὸ 107 ἢ 113.

Σώζονται ἑπτὰ θαυμάσιες ἐπιστολές του *Πρὸς Ἐφεσίους, Μαγνησιεῖς, Τραλλιανούς, Ρωμαίους, Φιλαδελφεῖς, Σμυρναίους καὶ Πολύκαρπον*. Σώζεται καὶ τὸ *Μαρτύριο τοῦ Ἰγνατίου*, ποὺ γράφθηκε τὸν 8 ἢ 9 αἰώνα.

Μὲ τὸ λαμπρὸ αὐτὸ ἐγκώμιο ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ἐγκωμιάζει τὸν Ἰγνάτιο γιὰ τὴ μεγάλη γενναιότητα ποὺ ἔδειξε ἀπέναντι στὸ μαρτύριο καὶ τὸ θάνατο, καὶ πλέκει μέσα ἀπὸ τὴν ὅλη θαυμαστὴ ζωὴ του τὸ πλῆθος τῶν στεφανιῶν ποὺ ἔλαβε.

Κλείνει τὸ ἐγκώμιο μὲ προτροπὴ πρὸς τοὺς πιστοὺς νὰ ἐπισκέπτονται τακτικὰ τὸ μαρτύριο τοῦ μάρτυρα γιὰ νὰ λαμβάνουν ἀπὸ ἐκεῖ δύναμη, διότι ὁ θησαυρὸς αὐτὸς, ὅπως τὸν ὀνομάζει, εἶναι ὠφέλιμος σ' ὅλους, καὶ στοὺς ἀσθενεῖς καὶ στοὺς ὑγιεῖς.

7. ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΕΥΣΤΑΘΙΟ

Ὁ Εὐστάθιος, ἀποκαλούμενος ἀπὸ τὸν Θεοδώρητο μέγας¹, ὑπῆρξε ὁ κυριώτερος ἐκπρόσωπος τῆς ὀρθοδοξίας κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἀρχιερατείας του (324–330) καὶ τὸ πρῶτο θῦμα τῶν Ἀρειανῶν.

Γεννήθηκε στὴ Σίδη τῆς Παμφυλίας² πιθανῶς περὶ τὸ 290. Σπούδασε στὴ γενέτειρά του ἢ σὲ κάποια πλησίον αὐτῆς ἀνθούσα ἑλληνικὴ πόλη, καὶ ἴσως χρημάτισε μαθητῆς τοῦ Μεθοδίου Ὀλύμπου. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος τὸν ὀνομάζει «ἄνδρα ὁμολογητὴν»³, ἴσως διότι εἶχε βασανισθεῖ σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς διωγμούς, ἢ ἐξαιτίας τῶν ταλαιπωριῶν πού ὑπέστη.

Τὸ 319 ἐξελέγη ἐπίσκοπος τῆς Βεροίας τῆς Συρίας καὶ τὸ 324 ἀνέλαβε τὴν ἐπισκοπὴ τῆς Ἀντιόχειας. Φίλος τοῦ Ὀσίου, ἔπαιξε σπουδαῖο ρόλο στὴ σύνοδο τῆς Ἀντιόχειας, ἀναδειχθεὶς σὲ «εὐσταθὴ πρόμαχο» τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὸν Θεοδώρητο⁴ ὁ Εὐστάθιος προσφώνησε τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τὴν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου τῆς Νικαίας, ἐνῶ ὁ Εὐσέβιος βεβαιώνει ὅτι τὸν προσφώνησε ὁ ἐπίσκοπος πού προεξῆρχε στὴ δεξιὰ πτέρυγα τῆς συνελεύσεως, χωρὶς ν' ἀναφέρει τὸ ὄνομά του, αὐτὸς ὅμως πού προεξῆρχε ἦταν ὁ Εὐστάθιος, πού ἦταν τὸ κύριο πρόσωπο τῆς συνόδου μετὰ τὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ Εὐστάθιος συνέβαλε στὴ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ιδίως τὴν ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἰβηρίας, ἀλλ' ὁ ἀγώνας στράφηκε κυρίως στὴν ἐπιβουλὴ τῶν ἀποφάσεων τῆς Νικαίας. Ὁ διαρκῆς ἀνταγωνισμὸς του πρὸς τὸν Εὐσέβιο Καισαρείας ἐξαιτίας τῶν δογματικῶν διαφορῶν τοὺς εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν καθάρση του ἀπὸ τοπικὴ σύνοδο τῆς Ἀντιόχειας (330), βάσει δύο κατηγοριῶν, γιὰ σαβελλιανισμό καὶ γιὰ σχέσεις του μὲ «ἐταιρικὸ γύναιο», ὅποτε καὶ ἐξορίσθηκε ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου στὴν Τραϊανούπολη τῆς Θράκης, πράγμα πού προκάλεσε σάλο στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας.

1. Ἐκκλ. Ἱστορία 1,57.

2. Ἱερωνύμου, *De viris ill.* 85.

3. Ἱστορία Ἀρειανῶν 4.

Ἐκκλ. Ἱστορία 1,7.

Ἄλλοι ζητοῦσαν τὴν ἐπαναφορά του καὶ ἄλλοι ἠθελαν τὴν μετάθεση στὴν Ἀντιόχεια τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας, ὡς που τὴν ἔδρα κατέλαβε ὁ Μελέτιος, ὁ πρῶην Βεροίας, ἀλλὰ τότε προκλήθηκε νέο σχίσμα, μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων, ἀφοῦ οἱ Εὐσταθιανοὶ ἀνέδειξαν νέο ἐπίσκοπο, τὸν Παυλῖνο, μαθητὴ τοῦ παλαιοῦ Παυλίνου. Τὸ σχίσμα ἄρθηκε τὸ 415 καὶ τὸ 482 ἀνακομίσθησαν τὰ λείψανα τοῦ Εὐσταθίου ἀπὸ τοὺς Φιλίππους Μακεδονίας, ὅπου εἶχε πεθάνει ἄγνωστο πότε ἀκριβῶς, στὴν Ἀντιόχεια. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 21 Φεβρουαρίου.

Τὸ παρὸν ἐγκῶμιο τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου βεβαιώνει ὅτι ὑπῆρξε πολὺ ζωντανὴ ἢ σύντομη ἀλλὰ εὐεργετικὴ διάβαση τοῦ Εὐσταθίου ἀπὸ τὸν θρόνο τῆς Ἀντιόχειας.

Ὁ Εὐστάθιος ὑπῆρξε γόνιμος συγγραφέας καὶ τὰ ἔργα του ἦταν ὑψηλῆς ποιότητος καὶ ἀγαθῆς φήμης. Τὰ ἔργα του αὐτά, κατὰ τὸν Ἱερώνυμο, εἶναι *Περὶ ἐγγαστριμύθου κατὰ Ὠριγένους*, *Κατὰ Ἀρειανῶν*, *Περὶ Ψαλμῶν*, καὶ πολλὰς ἐπιστολὰς. Μόνο τὸ *Περὶ ἐγγαστριμύθου* σώζεται πλήρως, ἐνῶ τῶν ἄλλων σώζονται ἀποσπάσματα. Ἐπίσης ἀποδίδονται σ' αὐτὸν καὶ πολλὰ νόθα ἔργα.

Ἡ διδασκαλία του σὲ βασικὰς γραμμὰς εἶναι: Μία εἶναι ἡ οὐσία Πατρὸς καὶ Λόγου, ἀλλὰ χωριστὲς ὑποστάσεις, πού ἀποτελοῦν μία ἐνότητα. Ὁ Λόγος εἶναι ἄκτιστος καὶ φύσει γνήσιος Υἱὸς καὶ ὁ βιβλικὸς δημιουργικὸς λόγος. Καλεῖ τὴ Μαρία Θεοτόκο καὶ ἀποδέχεται τὸν τύπο Λόγος—Ἄνθρωπος, πρὸς τονισμό τῆς πληρότητος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Ἀπέρριπτε τὴν ἀλληγορικὴ μέθοδο τοῦ Ὠριγένους καὶ τὴ διδασκαλία αὐτοῦ περὶ προϋπάρξεως τῆς ψυχῆς.

8. ΣΤΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΡΩΜΑΝΟ

Ὁ Ρωμανὸς ἔζησε κατὰ τὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Μαξιμιανοῦ. Τὸ 303, ἐξαιτίας τοῦ ζήλου πού ἔδειχνε ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ὅταν ὁ ἑπαρχὸς Ἀσκληπιάδης ἐπιχείρησε νὰ μπεῖ στὸ ναὸ τῶν εἰδώλων, πῆγε ὁ ἅγιος καὶ τὸν ἐμπόδισε λέγοντάς του, «τὰ εἶδωλα δὲν εἶναι θεοί». Συνελήφθηκε τότε καὶ μετὰ τὰ κατὰ πρόσωπο χτυπήματα πού δέχθηκε κρεμάσθηκε καὶ καταξοχίσθηκε στὸ σῶμα. Τότε ζήτησε ὁ ἅγιος νὰ φέρουν μικρὸ παιδί καὶ ὅταν ὀδηγή-

θηκε προστά του και ἐρωτήθηκε ἀπὸ τὸν ἑπαρχο σὲ ποιὸν Θεὸ πιστεύει, ἀπάντησε, στὸ Θεὸ τῶν Χριστιανῶν. Κατὰ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος ἐρώτησε τὸ παιδί. Τότε τὸ παιδί ἀποκεφαλίσθηκε, ἐνῶ τοῦ μακαρίου Ρωμανοῦ ἀπέκοψαν τὴ γλῶσσα γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ διδάσκει, ἀλλὰ, βλέποντας τοὺς μαθητὲς του νὰ ἀπαρνοῦνται τὴν πίστη τους μὴ ἔχοντας τὸ στήριγμά τους, νὰ ὑποφέρει. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς τοῦ ἔδωσε καὶ πάλι κατὰ παράδοξο τρόπο φωνή. Γενόμενο αὐτὸ γνωστὸ στὸν Μαξιμιανό, ἔδωσε ἐντολὴ νὰ θανατωθεῖ μέσα στὴ φυλακὴ καὶ ἔτσι ἔλαβε τὸ ἀμάραντο στεφάνι.

Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἔπλεξε δύο θαυμάσια ἐγκώμια, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξιστορεῖ τὸ ὄλο περιστατικὸ καὶ μὲ τὸν τρόπο πὺ μόνον αὐτὸς γνώριζε, καθιστᾷ ἀκόμη λαμπρότερο τὸν περίλαμπρο αὐτὸν ἀστέρα. Ἡ μνήμη του τιμᾶται στὶς 18 Νοεμβρίου.

9. ΣΤΙΣ ΑΓΙΕΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΒΕΡΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΟΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥΣ ΔΟΜΝΙΝΑ

Πληροφορίες λεπτομερεῖς γιὰ τὶς μάρτυρες αὐτὲς δὲν ἔχομε ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν θαυμάσιο αὐτὸ ἐγκωμιαστικὸ λόγο τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Ἐλάχιστα στοιχεῖα περὶ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου αὐτῶν καὶ τῆς μητέρας του Δομνίνας λαμβάνομε ἀπὸ τὴ μαρτυρολογικὴ ἐκθεση τοῦ Εὐσεβίου στὸ κεφάλαιο περὶ τῶν μαρτυρίων γυναικῶν στὴν Ἀντιόχεια¹, πὺ κατὰ βᾶση συμφωνοῦν μὲ τὰ ἐξιστορούμενα ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου στὸν ἐγκωμιαστικὸ του αὐτὸν λόγο.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου ὁ Χρυσόστομος τονίζει ὅτι ὁ θάνατος, πὺ στὴν παλαιὰ ἐποχὴ ἀποτελοῦσε τὸ φόβητρο καὶ γιὰ τοὺς μεγάλους ἄνδρες (Ἀβραάμ, Ἰακώβ, Ἡλία), κατέστη στὴν ἐποχὴ τῆς χάριτος εὐκαταφρόνητος στὶς γυναῖκες, καὶ γενικᾶ ποθητὸς ἀπὸ τοὺς ἀληθινούς πιστούς. Στὴ συνέχεια περιγράφει τὴν τραγικὴ κατάσταση πὺ ἐπικρατοῦσε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῶν διωγμῶν καὶ ἐξιστορεῖ μὲ λεπτομέρεια τὸν ἥρωϊκὸ θάνατο τῶν τριῶν αὐτῶν ἀληθινῶν μαρτύρων γυναικῶν διὰ πνιγμοῦ σὲ ποταμό, τῆς μητέρας μὲ

1. Π. Χρήστου, *Τὰ μαρτύρια τῶν Ἀρχαίων Χριστιανῶν*, Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 474-477.

τις δύο θυγατέρες της, για ν' αποφύγουν τὴν ἀτίμωση καὶ τὴν ἄρνηση τῆς πίστεώς τους στὸ Χριστό.

10. ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΙΟΥΛΙΑΝΟ

Ὁ Ἰουλιανὸς καταγόταν ἀπὸ τὴν πόλη τῶν Ἀναζαρβέων τῆς δεύτερης ἐπαρχίας τῶν Κιλικῶν, ἦταν υἱὸς πατέρα Ἑλληνα συγκλητικοῦ καὶ μητέρας Χριστιανῆς, ἀπὸ τὴν ὁποία γνώρισε τὴν πίστη στὸ Χριστό, ἀφιερώνοντας πολὺ χρόνο στὴ μελέτη τῶν Γραφῶν. Σὲ ἡλικία δέκα ὀκτῶ ἐτῶν ὁδηγήθηκε ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνα Μαρκιανοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἀρνήθηκε νὰ θυσιάσει στὰ εἰδῶλα, ἀφοῦ κακοποιήθηκε, ρίχθηκε στὴ φυλακὴ, ὅπου ἐπετράπηκε στὴ μητέρα του νὰ τὸν ἐπισκεφθεῖ μὲ σκοπὸ νὰ τὸν πείσει νὰ θυσιάσει στὰ εἰδῶλα. Ἐκείνη ὅμως τὸν συμβούλευσε νὰ μὴ ἀπαρνηθεῖ τὸν Χριστό. Ἔτσι, ὅταν ἐρωτήθηκε γιὰ δεύτερη φορὰ, ἀπάντησε, ὅτι ἐπιμένει στὴν πίστη του πρὸς τὸ Χριστὸ μέχρι θανάτου. Τότε τοποθετήθηκε σ' ἓνα σάκκο μὲ φίδια καὶ ἄλλα θανατηφόρα ἔρπετά καὶ ρίχθηκε στὸ πέλαγος, κερδίζοντας τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου.

Ὅλα αὐτὰ τὰ περιγράφει μὲ ζωηρὸ τρόπο ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος στὸ ἐγκώμιο αὐτὸ πὺν πλέκει γιὰ τὸν μάρτυρα, τονίζοντας ὅτι οἱ μάρτυρες, ἀντιμετωπίζοντας τὰ πάνδεινα, πρὸς ἓνα μόνο ἀπέβλεπαν· πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ ἐκεῖ ἐπιφυλασσόμενα ἀγαθὰ. Τιμώντας αὐτοὺς ὁ Κύριος, τοὺς χάρισε μεγάλη δύναμη, καὶ γι' αὐτὸ ἀποκομίζουν μεγάλη ὠφέλεια ἐκεῖνοι πὺν προσέρχονται μὲ πίστη πρὸς αὐτοὺς καὶ τὰ λείψανά τους.

Ἡ μνήμη του τιμᾶται τὴν 16 Μαρτίου καὶ 21 Ἰουνίου.

11. ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΡΛΑΑΜ

Ὁ Βαρλαάμ καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια καὶ μαρτύρησε ἐπὶ Διοκλητιανοῦ. Βρισκόταν σὲ γεροντικὴ ἡλικία, ὅποτε συνελήφθηκε καὶ ρίχθηκε στὴ φυλακὴ καὶ βλέποντάς τον οἱ βασανιστές του ν' ἀντιμετωπίζει μὲ ἡρωϊσμὸ τὰ τοῦ δεσμοτηρίου, τὸν ὁδήγησαν δεμένο στὸ βωμὸ τῶν εἰδώλων ὅπου προστάχθηκε ν' ἀπλώσει τὸ χέρι του μὲ ἀνοιχτὴ τὴν παλάμη πρὸς τὰ ἐπάνω, μέσα στὴν ὁποία εἶχαν

τοποθετήσει κάρβουνα ανάμμενα καὶ λιβάνι, ὥστε, μὴ ἀντέχοντας ὁ ἅγιος τὴ φωτιά, νὰ ἀντιστρέψει τὴν παλάμη χωρὶς νὰ τὸ θέλει καὶ νὰ πέσει τὸ λιβάνι ἐπάνω στὸ βωμό, καὶ αὐτὸ νὰ θεωρηθεῖ ὡς θυσία στὰ εἶδωλα. Ἄλλὰ δὲν ἐπιτεύχθηκε ὁ σκοπὸς τοῦ διαβόλου, διότι τὸ χέρι κάηκε, ἀλλὰ δὲν ἀντιστράφηκε, διότι ὁ παριστάμενος Χριστὸς ἐνδυνάμωνε τὸν μάρτυρα καὶ δὲν τὸν ἄφηνε νὰ νικηθεῖ ἀπὸ τὴν κακουργία τοῦ διαβόλου, διότι ἡ φλόγα τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔκαιε μέσα του τὸν ἔκανε νὰ μὴ αἰσθάνεται τὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς.

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος τελεῖώνει τὸ λόγο μὲ προτροπὴ πρὸς τοὺς ἀκροατὲς του πρὸς μίμηση τῶν νικῶν τῶν ἀγίων μαρτύρων, γιὰ νὰ εἶναι ἀνάλογα καὶ τὰ στεφάνια.

12. ΣΕ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥΣ

Ἡ συμβολὴ τῆς Αἰγύπτου στὴν ὅλη διαμόρφωση τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ζωῆς ὑπῆρξε ἀναμφιβόλως πολὺ μεγάλη. Μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως οἱ Μ. Ἀθανάσιος, Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας, Πέτρος Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλοι ἔθεσαν τὴ σφραγίδα τους στὴ ζωὴ ὄχι μόνο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρης τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖ, ὡς γνωστόν, πρωτοεμφανίσθηκε ἡ ὀργανωμένη μοναχικὴ ζωὴ, στὸν χῶρο τῆς ὁποίας ἐμφανίσθηκαν καὶ ἔδρασαν μεγάλοι ὑπέρμαχοι καὶ θεμελιωτὲς τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὅπως οἱ Μ. Ἀντώνιος, Παχώμιος κλπ. Ἐξαιτίας ὄλων αὐτῶν ὁ χριστιανικὸς κόσμος τῆς Αἰγύπτου δέχθηκε βαρῖα πλήγματα ἐκ μέρους τῶν διωκτῶν τῆς πίστεως καὶ ἔτσι δὲν ὑστέρησε καὶ στὸ νὰ κοσμίσει τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ μὲ ἓνα μεγάλο πλῆθος μαρτύρων, ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδιῶν. Εἶναι ἄξια θαυμασμοῦ τὰ ὅσα ὑπέστησαν οἱ ἀθλητὲς αὐτοὶ τῆς εὐσέβειας. Ἄλλοι παραδόθηκαν στὸ πῦρ ἔπειτα ἀπὸ ξεσχίσματα, στρεβλώσεις, σκληρότατα μαστιγώματα καὶ ἄλλα φρικτὰ βασανιστήρια, ἄλλοι καταβροχθίσθηκαν ἀπὸ τὸ πέλαγος, ἄλλοι παρέδωσαν τὰ κεφάλια τους στοὺς δημίους, ἄλλοι σταυρώθηκαν καὶ ἄλλοι πέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα. Τὰ κατορθώματά τους περιέτρεχαν τὴν οἰκουμένη, προκαλώντας τὸν θαυμασμὸ καὶ σήμερα ἀκόμη, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο τότε.

Ἔτσι ὁ ἱερός Χρυσόστομος, λαμβάνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν ἑορτὴ πρὸς μνήμη τῶν Αἰγυπτίων μαρτύρων, πλέκει αὐτὸ τὸ θαυμάσιο ἐγκώμιο, στὸ ὁποῖο δὲν κατονομάζει αὐτούς, ἀλλὰ ὁμιλεῖ γενικὰ γιὰ τὴ δύναμη ποὺ ἔδειξαν οἱ ἅγιοι αὐτοὶ μπροστὰ στὰ βασανιστήρια, καὶ τὶς τιμὲς ποὺ δικαιοῦνται ν' ἀπολαύσουν στὴν οὐράνια ζωὴ. Δὲν παραλείπει παράλληλα ν' ἀπευθύνει πρὸς τοὺς ἀκροατὲς του καὶ τὶς γνωστὲς προτροπὲς του, ὥστε νὰ ρυθμίζουν τὴ ζωὴ τους μὲ τὸ βλέμμα τους στραμμένο πρὸς τοὺς φωτεινοὺς αὐτοὺς φωστῆρες, μιμούμενοι τὴν ὑποταγὴ καὶ καρτερίαν αὐτῶν στοὺς ἀγῶνες τους.

13. ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΔΙΟΔΩΡΟ

Ὁ Διόδωρος γεννήθηκε στὴν Ἀντιόχεια περὶ τὸ 330 ἀπὸ ἐπιφανὴ οἰκογένεια τῆς Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα τὰ κλασικὰ γράμματα. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴ γενέτειρά του μαθήτευσε πλησίον τοῦ Σιλουανοῦ Ταρσοῦ καὶ τοῦ Εὐσεβίου Ἐμέσης καὶ συνεργάσθηκε μὲ τὸν συνομήλικό του Φλαβιανὸ γιὰ τὴ διέγερση τοῦ ζήλου τῶν Ὁρθοδόξων.

Μαζὶ μὲ τὸν Καρτέριο ἴδρυσαν μοναστικὴ ἀδελφότητα, πλησίον τῆς Ἀντιόχειας, τὸ γνωστὸ «Ἀσκητήριον», τὴν ὁποία κατέστησε ἐστία χριστιανικῆς παιδείας, ποὺ ἀνέδειξε ἑνδοξοὺς ἄνδρες, ὡς τὸν Ἰωάννη Χρυσόστομο καὶ τὸν Θεόδωρο Μοψουεστίας. Ἀντιστάθηκε μὲ δύναμη στὴν προσπάθεια τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουλιανοῦ νὰ ἀναστήσει τὴν εἰδωλολατρία, προκαλώντας τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Εἶχε συνταχθεῖ μὲ τὴ μερίδα τοῦ Μελετίου καὶ ἐπὶ βασιλείας Οὐάλεντα ὑπέστη πολλὰς ταλαιπωρίες καὶ ἐξορίσθηκε πολλὰς φορὰς, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν ἐγκωμιαστικὸ αὐτὸ λόγο τοῦ Ἰωάννη Χρυσοστόμου:

«Πολλάκις τῆς πατρίδος ἐξέπεσε διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως παρρησίαν, πολλάκις δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ, ἀλλὰ τῇ προθέσει».

Κατὰ τὴν ἐξορία του τοῦ 372 κατέφυγε στὴν Ἀρμενία πλησίον τοῦ Μελετίου, ὅπου γνώρισε τὸν Βασίλειο Καισαρείας, καὶ ἐπι-

στρέφοντας στην Ἀντιόχεια, ἄγνωστο πότε, συνέχισε τὸ διδασκαλικὸ ἔργο του, χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Ταρσοῦ τὸ 378 ἀπὸ τὸν Μελέτιο, μετὰ τὴν ὀριστικὴ ἐπιστροφή αὐτοῦ στὴν Ἀντιόχεια.

Ἔλαβε μέρος στὴ β' οἰκουμενικὴ σύνοδο, ὅπου ἀναγνωρίσθηκε ἡ παιδεία καὶ εὐσέβειά του τόσο, ὥστε μὲ διάταγμα τοῦ Θεοδοσίου Α' νὰ ὀρισθεῖ μαζί μὲ τὸν Πελάγιο Λαοδικείας ὡς τὸ κριτήριο τῆς Ὁρθοδοξίας στὴ διοίκηση τῆς Ἀνατολῆς.

Δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπισκέπτεται τὴν Ἀντιόχεια καὶ σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπισκέψεις του σ' αὐτὴν ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ὁ μαθητῆς του, πρεσβύτερος τότε, βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν ἐγκωμιαστικὸ αὐτὸ λόγο. Πέθανε ἴσως πρὸ 392.

Ὁ Διόδωρος ὑπῆρξε πολυγραφότατος. Τὰ ἔργα του ἀναφέρονται σὲ ἀντικείμενα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῆς γραμματικῆς, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἐμνηνευτικῆς, τῆς ἀπολογητικῆς, τῆς ἀντιρρητικῆς θεολογίας καὶ τῆς δογματικῆς, ἀλλὰ σώζονται μόνο ἀποσπάσματα αὐτῶν ἑλληνιστί.

14. ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΘΕΚΛΑ

Ἡ ἁγία Θέκλα καταγόταν ἀπὸ τὸ Ἰκόνιο, ἀπὸ πλούσια καὶ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια, καὶ σὲ ἡλικία 18 ἐτῶν ἀρραβωνιάσθηκε τὸν Θάμυρη. Ὄταν ἄκουσε τὸν Παῦλο νὰ κηρῦτει στὸ σπίτι τοῦ Ὀνησιφόρου στὸ Ἰκόνιο, ὅπου εἶχε μεταβεῖ ὁ Παῦλος, τόσο πολὺ ἐνθουσιάσθηκε, ὥστε διέλυσε τὸν ἀρραβῶνα τῆς καὶ ἀφοσιώθηκε στὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου. Ὁ ἀρραβωνιαστικὸς τῆς κατηγόρησε τὸν Παῦλο στὸν Ἀνθύπατο καὶ ἐκεῖνος τὸν φυλάκισε. Ἡ Θέκλα τότε πῆγαινε στὴ φυλακὴ καὶ ἄκουε τὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου. Γενόμενο αὐτὸ γνωστὸ στὸν ἀνθύπατο, ὀδηγήθηκαν καὶ οἱ δύο ἐνώπιόν του καὶ ὁ Παῦλος, ἀφοῦ δάρθηκε, διώχθηκε ἀπὸ τὸ Ἰκόνιο, ἐνῶ ἡ Θέκλα ρίχθηκε στὴ φωτιά, χωρὶς ὅμως νὰ πάθει τίποτε. Ἔτσι σώθηκε καὶ μαζί μὲ τὸν Παῦλο πῆγε στὴν Ἀντιόχεια. Στὴν Ἀντιόχεια ὁ ἄρχοντας αὐτῆς Ἀλέξανδρος τὴν ἐρωτεύθηκε καὶ ἐπειδὴ δὲν δέχθηκε τὴν πρότασή του νὰ τὴν νυμφευθεῖ, τὴν ἔπιασε στὸ μέσον τοῦ δρόμου καὶ τὴν φίλησε, ἀλλ' ἀντιδρώντας αὐτὴ δυναμικὰ ἔσχισε τὸ ἐπανωφόρι του, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ριχθεῖ στὰ θη-

ρία, τὰ ὅποια ὁμως δὲν τὴν ἄγγιξαν· ἀφοῦ ὑπέστη καὶ ἄλλα βασανιστήρια καὶ δὲν ἔπαθε τίποτε, ἀφέθηκε ἐλεύθερη. Μετὰ ἀπὸ συνάντησὴ τῆς στὰ Μύρα μὲ τὸν Παῦλο ἐπέστρεψε στὸ Ἰκόνιο καὶ δίδασκε τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Στὴ συνέχεια πῆγε στὴ Σελεύκεια καὶ κατοίκησε σὲ σπήλαιο μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν ἐνενήντα χρόνων, γενόμενὴ σ' ὄλους γνωστὴ γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τὰ θαύματά τῆς. Ἡ μνήμη τῆς τιμᾶται τὴν 24 Σεπτεμβρίου.

Στὸ λόγο του αὐτὸν ὁ ἱερός Χρυσόστομος πλέκει τὸ ἐγκώμιο τῆς παρθενομάρτυρας Θέκλας, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν διασώθηκε ὅλος ὁ λόγος, παρὰ μόνο ἡ ἀρχή, ἀπὸ τὴν ὅποια ὁμως μπορεῖ εὐκολὰ νὰ φαντασθεῖ κανεὶς τὰ ἐγκώμια ποὺ ἔπλεξε γι' αὐτήν.

15. ΣΤΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΦΩΚΑ

Ὁ ἅγιος Φωκᾶς ἦταν υἱὸς τοῦ Παμφίλου καὶ τῆς Μαρίας, ποὺ κατάγονταν ἀπὸ πόλη τῆς Σινώπης. Ἀπὸ μικρὸς ἀκόμη ἔλαβε τὴ χάρη τοῦ ἀγίου Πνεύματος νὰ ἐνεργεῖ θαύματα, καὶ ὅταν ἔγινε ἐπίσκοπος πολλοὺς ὁδήγησε στὸ φῶς τῆς θεογνωσίας μὲ τὴ διδασκαλία καὶ τὰ θαύματά του. Ὑπέστη μαρτυρικὸ θάνατο ἐπὶ βασιλείας τοῦ Τραϊανοῦ τὸ 101, ριφθεὶς σὲ πυρακτωμένο λουτρό. Πλεῖστα θαύματα ἐπιτέλεσε καὶ μετὰ τὸ θάνατό του.

Ἡ μνήμη του τιμᾶται τὴν 22 Σεπτεμβρίου.

Στὸ λόγο του αὐτὸν ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ὀρμᾶται ἀπὸ τὸν ἐορτασμὸ τῆς μνήμης τοῦ μάρτυρα καὶ μιλώντας γενικὰ γιὰ τὴ δύναμη τῶν μαρτύρων, ποὺ σαγηνεύει βασιλεῖς καὶ ἰδιῶτες, προτρέπει τοὺς ἀκροατές του νὰ παραβρεθοῦν στὸν ἐορτασμὸ τοῦ μάρτυρα καὶ νὰ τὸν τιμήσουν, ἔχοντας ὑπόψη, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ τιμᾶ μάρτυρα δὲν κάμνει ἐκεῖνον λαμπρότερο, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἀποσπᾶ ἀπὸ ἐκεῖνον τὴν εὐλογία τοῦ φωτός.

Στὴ συνέχεια ἀναπτύσει τὸ χωρίο τοῦ 141 ψαλμοῦ «φωνῆ μου πρὸς τὸν Κύριον ἐκέκραξα, φωνῆ μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐδεήθην», καὶ βάσει αὐτοῦ ἔξαπολύει πόλεμο ἐναντίον τῶν αἰρετικῶν, ἀποδεικνύοντας τὴν ἰσότητά μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ μὲ μαρτυρίες ἀπὸ τὴ Γραφή.

16. ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΜΑΡΤΥΡΑ ΔΡΟΣΙΔΑ

Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ὁ τελευταῖος ἐγκωμιαστικὸς λόγος τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου πὺ δημοσιεύεται στὸν τόμο αὐτὸ καὶ ἔχει ὡς ἀντικείμενο ἐγκωμιασμοῦ μία ἀκόμη γυναῖκα μάρτυρα, τὴν Δροσίδα, ὅπου εἶναι διάχυτος ὁ ἴδιος ἐνθουσιασμός αὐτοῦ πὺ διαπιστώνεται σὲ κάθε περίπτωση πὺ γίνεται λόγος αὐτοῦ γιὰ γυναῖκες μάρτυρες.

Ἡ ἀγία Δροσίδα μαρτύρησε ἄγνωστο πότε, ριφθείσα σὲ ἀναμμένο καμίνι, ἀπ' ὅπου ἡ ψυχὴ της, ὅπως τονίζει ὁ ἱερός πατήρ, ἀνέβηκε καθαρῶτερη πρὸς τὸν οὐράνιο νυμφῶνα, ὀδηγούμενη καὶ δορυφορούμενη ὑπὸ τῶν ἀγγέλων. Βρίσκει τὴν εὐκαιρία στὴ συνέχεια νὰ τονίσει ποιὸς εἶναι ὁ τίμιος θάνατος, ὁ θάνατος τῶν ὁσίων, καὶ ποιὸς ἀτιμότερος καὶ ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ σκύλου, ὁ θάνατος τῶν ἀμαρτωλῶν.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ ΜΕΛΕΤΙΟΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ

ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΠΟΥΔΗΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ

1. Πανταχοῦ τῆς ἱεραῆς ταύτης ἀγέλης περιφέρων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν πόλιν ἅπασαν ἐνταῦθα παροῦσαν βλέπων, οὐκ ἔχω
τίνα μακαρίσω πρότερον· τὸν ἅγιον Μελέτιον, ὅτι τοσαύτης καὶ
μετὰ θάνατον ἀπολαύει τιμῆς, ἢ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὅτι τοιαύτην
5 καὶ μετὰ τελευτὴν περὶ τοὺς ποιμένας τοὺς ὑμετέρους εὖνοιαν ἐπι-
δείκνυσθε. Μακάριος μὲν γὰρ ἐκεῖνος ὅτι τοιοῦτον ἴσχυσεν ἀφεῖναι
φίλτρον πᾶσιν ὑμῖν, μακάριοι δὲ καὶ ὑμεῖς ὅτι τῆς ἀγάπης δεξάμε-
νοι τὴν παρακαταθήκην ἀκέραιον αὐτὴν τῷ παρακαταθεμένῳ μέ-
χρι νῦν φυλάττοντες διεμείνατε. Καὶ γὰρ πέμπτον ἔτος ἤδη παρέ-
10 δραμεν ἐξ οὗ πρὸς τὸν ποθούμενον ἀπεδήμησεν Ἰησοῦν ἐκεῖνος
καὶ καθάπερ χθὲς καὶ πρόην αὐτὸν ἐωρακότες, οὕτω μετὰ ζέον-
τος τοῦ φίλτρου πρὸς αὐτὸν ἀπηντήκατε τήμερον. Διὰ ταῦτα
ζηλωτὸς ἐκεῖνος, ὅτι τοιούτους ἐγέννησεν υἱούς· ζηλωτοὶ δὲ καὶ
ὑμεῖς, ὅτι τοιοῦτον ἐκκληρώθητε πατέρα. Γενναία ἢ ρίζα καὶ θαυ-
15 μασία, ἀλλὰ καὶ οἱ καρποὶ τῆς ρίζης ἄξιοι ταύτης. Καὶ καθάπερ
ρίζα τις θαυμαστή τοῖς κόλποις κρυπτομένη τῆς γῆς αὐτὴ μὲν οὐ
φαίνεται, διὰ δὲ τῶν καρπῶν τῆς οἰκείας ἀρετῆς τὴν ἰσχὺν ἐπιδεί-
κνυται, οὕτω δὲ καὶ ὁ μακάριος Μελέτιος, ἐν τῇ λάρνακι ταύτῃ
κρυπτόμενος, αὐτὸς μὲν ἡμῖν τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς οὐκ
20 ἔστι καταφανής, διὰ δὲ ὑμῶν τῶν καρπῶν τῆς οἰκείας χάριτος τὴν
ἰσχὺν ἐπιδείκνυται· κἂν ἡμεῖς σιγήσωμεν, ἀρκεῖ μόνη ἢ ἑορτὴ καὶ
τῆς ὑμετέρας σπουδῆς ἢ θερμότης σάλπιγγος λαμπρότερον ἀνα-
βοῆσαι τοῦ ἁγίου Μελετίου τὸ φιλότεκνον· οὕτως γὰρ ὑμῶν τὴν

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ ΜΕΛΕΤΙΟ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΘΥΜΙΑ ΤΩΝ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΘΕΝΤΩΝ

1. Περιφέροντας τὸ βλέμμα μου σὲ κάθε μέρος τῆς ἱερῆς αὐτῆς συνάξεως καὶ βλέποντας ὀλόκληρη τὴν πόλη νᾶ εἶναι παρούσα, δὲν ξέρω ποιόν νᾶ μακαρίσω πρῶτα· τὸν ἅγιο Μελέτιο, πού καὶ μετὰ θάνατο ἀπολαμβάνει τόση μεγάλη τιμή, ἢ σᾶς, πού καὶ μετὰ θάνατο δείχνετε τέτοια ἀγάπη πρὸς τοὺς ποιμένες σας. Μακάριος λοιπὸν ἐκεῖνος, διότι κατόρθωσε ν' ἀφήσει σ' ὅλους σας τόση θερμὴ ἀγάπη, μακάριοι καὶ σεῖς, διότι, ἀφοῦ δεχθήκατε τὴν παρακαταθήκη τῆς ἀγάπης αὐτῆς, μπορέσατε νὰ τὴ διαφυλάξετε μέχρι σήμερα ἀκέραια γιὰ ἐκεῖνον πού σᾶς τὴν ἐμπιστεύθηκε. Διότι πέρασε ἤδη καὶ τὸ πέμπτο ἔτος ἀπὸ τότε πού ἐκεῖνος ἀποδήμησε πρὸς τὸν πολυπόθητο Ἰησοῦ καὶ σεῖς ἦρθατε σήμερα πρὸς αὐτὸν μὲ τόση θερμὴ ἀγάπη, σάν νὰ τὸν εἶχατε δεῖ χθὲς καὶ προχθὲς. Γι' αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνος ἀξιοζήλευτος, διότι γέννησε τέτοια τέκνα· ἀξιοζήλευτοι ὅμως εἴστε καὶ σεῖς, διότι ἔτυχε νὰ ἔχετε τέτοιον πατέρα. Εὐγενῆς ἡ ρίζα καὶ θαυμάσια, ἀλλὰ καὶ οἱ καρποὶ τῆς ρίζας ἀντάξιοι τῆς ρίζας αὐτῆς. Καὶ ὅπως μία ρίζα σπουδαία, πού εἶναι κρυμμένη στοὺς κόλπους τῆς γῆς, δὲ φαίνεται βέβαια ἢ ἴδια, δείχνει ὅμως τὴν ἀξία τῆς δυνάμεώς της μὲ τοὺς καρπούς της, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Μελέτιος· κρυμμένος μέσα σ' αὐτὴν ἐδῶ τῆ λάρνακα, τὸν ἴδιο δὲν τὸν βλέπομε μὲ τὰ σωματικὰ μας μάτια, δείχνει ὅμως τὴ δύναμη τῆς χάριτός του μ' ἑσᾶς πού εἴστε οἱ πνευματικοὶ καρποὶ του. Καὶ ἂν ἀκόμα σιωπήσω ἐγώ, ἀρκεῖ μόνη ἡ ἑορτὴ καὶ ἡ θερμότητα τῆς προθυμίας σας νὰ διαλαλήσει λαμπρότερα καὶ ἀπὸ σάλπιγγα τὴν ἀγάπη τοῦ ἁγίου Μελετίου πρὸς τὰ τέκνα του· διότι τόσο πολὺ θέρμανε τὸ

διάνοιαν ἐξέκαυσε πρὸς τὸν ἔρωτα τὸν αὐτοῦ, ὡς καὶ πρὸς ψιλὸν τὸ ὄνομα διαθερμαίνεσθαι καὶ πρὸς αὐτὴν διανίστασθαι τὴν προσηγορίαν.

Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ νῦν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπίτηδες καὶ ἀπὸ 5 σπουδῆς συνεχῶς αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῖς ἑμαυτοῦ λόγοις ἐνείρω. Καὶ καθάπερ τις στέφανον πλέκων χρυσοῦν, εἶτα μαργαρίτας ἐντιθεὶς τῇ πυκνότητι τῶν λίθων, λαμπρότερον ἐργάζεται τὸ διάδημα, οὕτω δὴ κἀγὼ τὸν τῶν ἐγκωμίων στέφανον τῇ μακαρία πλέκων κεφαλῇ τήμερον, ὥσπερ τινῶν μαργαριτῶν πυκνότητα τῆς προσηγορίας αὐτοῦ τὴν συνέχειαν ἐνυφαίνω τῷ λόγῳ, ποθεινότερον 10 ταύτῃ καὶ λαμπρότερον κατασκευάζειν αὐτὸν προσδοκῶν. Οὗτος γὰρ φιλοῦντων ὁ νόμος καὶ τοιοῦτον τὸ ἔθος, ὡς καὶ ψιλὰ τὰ ὀνόματα περιπτύσσεσθαι τῶν ἐρωμένων, καὶ πρὸς αὐτὰς διαθερμαίνεσθαι τὰς προσηγορίας, ὅς δὴ καὶ ὑμεῖς πεπόνθατε ἐπὶ τοῦ μακα- 15 ρίου τούτου.

Παρὰ γὰρ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν εἰσελθόντα δεξάμενοι, τὸ παιδίον ἕκαστος τὸ ἑαυτοῦ ἀπὸ τῆς προσηγορίας ἐκαλεῖτε τῆς ἐκείνου, διὰ τῆς προσηγορίας εἰς τὴν οἰκίαν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ τὸν ἅγιον εἰσάγειν νομίζοντες, καὶ πατέρας καὶ πάππους καὶ 20 προγόνους παρατρέχουσαι αἱ μητέρες τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίου Μελετίου τοῖς τεχθεῖσι παιδίοις ἐπετίθεσαν. Ἐνίκα γὰρ τὴν φύσιν ὁ τῆς εὐλαβείας πόθος καὶ τὰ τικτόμενα λοιπὸν οὐκ ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν φιλοστοργίας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν προσηγορίαν ἐκείνην διαθέσεως ποθεινὰ τοῖς φυτευσαμένοις ἦν. Τὸ γὰρ 25 ὄνομα αὐτὸ καὶ συγγενείας κόσμον καὶ οἰκίας ἀσφάλειαν καὶ τοῖς καλουμένοις σωτηρίαν καὶ τοῦ πόθου παραμυθίαν εἶναι ἐνόμιζον· καὶ καθάπερ ἐν σκότῳ καθήμενοὶ τινες μιᾶς λαμπάδος ἀφθείσης πολλοὺς ἀνάψαντες λύχνους εἰς τὴν οἰκίαν ἕκαστος εἰσάγει τὴν ἑαυτοῦ, οὕτω δὴ καὶ τῆς προσηγορίας ἐκείνης ὥσπερ φωτὸς εἰς 30 τὴν πόλιν ἐμπεσοῦσης, ἕκαστος ὥσπερ λύχνον ἀνάπτων εἰς τὴν οἰκίαν εἰσῆγε τὴν ἑαυτοῦ τὸ τοῦ μακαρίου τότε ἐκείνου ὄνομα, ὥσπερ τινὰ μυρίων ἁγαθῶν θησαυρὸν διὰ τῆς ἐπωνυμίας ἐπισπώμενος· καὶ ἦν εὐλαβείας διδασκαλία τὸ γιγνόμενον. Συνεχῶς γὰρ ἀναγκαζόμενοι τῆς προσηγορίας ἐκείνης μεμνησθαι καὶ τὸν

νοῦ σας γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτόν, ὥστε καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομά του ἀπλῶς νὰ θερμαίνεσθε ἐξολοκλήρου καὶ νὰ σαῶς κυριεύει ἐνθουσιασμός προφέροντάς το.

Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ τώρα, ὄχι τυχαῖα, ἀλλ' ἐπίτηδες καὶ μὲ μεγάλη προθυμία παρεμβάλλω συνέχεια στοὺς λόγους μου αὐτὸ τὸ ὄνομα. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος ποὺ πλέκει χρυσὸ στεφάνι καὶ τοποθετώντας ἔπειτα μαργαριτάρια κατ' ἀναλογία τῆς πυκνότητος τῶν πολυτίμων λίθων, κάμνει λαμπρότερο τὸ διάδημα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐγὼ σήμε-
ρα, πλέκοντας στὴ μακάρια κεφαλὴ ἐκείνου τὸ στεφάνι τῶν ἐγκω-
μίων, σὰν κάποια πυκνὰ μαργαριτάρια ἐνυφαίνω στὸ λόγο μου τὴ
συχνὴ ἐπανάληψη τοῦ ὀνόματός του, ἐλπίζοντας ἔτσι νὰ τὸ κάμω
πιὸ ποθητὸ καὶ πιὸ λαμπρό. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος ἐκείνων ποὺ
ἀγαποῦν καὶ τέτοια ἢ συνήθεια, ὥστε καὶ τὰ ὀνόματα ἀπλῶς τῶν
ἀγαπημένων τους νὰ τὰ περιπτύσσονται καὶ νὰ ἐκδηλώνουν ὅλη τὴ
θέρμη τῆς ἀγάπης τους πρὸς αὐτά, πράγμα ποὺ καὶ σεῖς πάθατε μὲ
τὸν μακάριο αὐτόν.

Πράγματι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀκόμη ποὺ εἰσῆλθε στὴν πόλη καὶ
τὸν ὑποδεχθήκατε, ὁ καθένας ἔδινε στὸ παιδί του τὸ ὄνομα ἐκείνου,
νομίζοντας πῶς μὲ τὸ ὄνομα εἰσάγει ὁ καθένας στὸ σπίτι του τὸν
ἅγιο, καὶ οἱ μητέρες παραβλέποντας τὰ ὀνόματα τῶν πατέρων καὶ
τῶν πάππων καὶ τῶν προγόνων τους, ἔδιναν στὰ γεννώμενα παιδιά
τους τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίου Μελετίου. Διότι ὁ πόθος τῆς εὐλάβειας
νικοῦσε τὴ συγγένεια καὶ τὰ γεννώμενα πλέον τέκνα ἦταν ποθητὰ
ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους, ὄχι μόνον ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας
τους, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς διαθέσεως πρὸς τὸ ὄνομα ἐκεῖνο. Διότι πί-
στευαν πῶς τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀποτελεῖ καὶ κόσμημα συγγένειας καὶ
ἀσφάλεια οἰκίας καὶ σωτηρία σ' ἐκείνους ποὺ τὸ ἔφεραν καὶ παρη-
γοριὰ τοῦ πάθους τους. Καὶ ὅπως κάποιοι ποὺ βρίσκονται μέσα τὸ
σκοτάδι, ἀφοῦ ἀνάψει μιὰ λαμπάδα, τότε ἀνάβοντας ἀπ' αὐτὴν πολ-
λὰ λυχνάρια, ὁ καθένας μεταφέρει καὶ ἐσάγει τὸ δικό του στὸ σπίτι
του, ἔτσι λοιπὸν καὶ μὲ τὸ ὄνομα ἐκεῖνο ποὺ ἔλαμψε σὰν φῶς στὴν
πόλη, ὁ καθένας, σὰν ν' ἀνάβει λυχνάρι, εἰσήγαγε στὸ σπίτι του τὸ
ὄνομα τοῦ μακαρίου ἐκείνου, ἀποσπώντας κατὰ κάποιο τρόπο ἓνα
θησαυρὸ μυρίων ἀγαθῶν. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ γινόταν τότε ἦταν διδα-
σκαλία εὐλάβειας. Διότι, ἀναγκαζόμενοι συνεχῶς νὰ θυμοῦνται τὸ
ὄνομα ἐκεῖνο καὶ νὰ ἔχουν τὸν ἅγιον ἐκεῖνον μέσα στὴν ψυχὴ τους,

ἅγιον ἐκεῖνον ἔχειν ἐπὶ ψυχῆς, παντὸς ἀλόγου πάθους καὶ λογισμοῦ φυγαδευτήριον εἶχον τὸ ὄνομα· καὶ οὕτω πολὺ γέγονε τοῦτο, ὡς πανταχοῦ καὶ ἐν ἀγορᾷ καὶ ἐν ἀγροῖς καὶ ἐν ὁδοῖς τούτῳ πάντοθεν περιηγεῖσθαι τῷ ὀνόματι.

5 Οὐ πρὸς τὸ ὄνομα δὲ τοσοῦτον ἐπάθετε μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τοῦ σώματος τὸν τύπον. "Ὅπερ γοῦν ἐν ὀνόμασιν ἐποιήσατε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνης ἐπράξατε τῆς ἐκείνου. Καὶ γὰρ καὶ ἐν δακτυλίων σφενδόναϊς καὶ ἐν ἐκτυπώμασι καὶ ἐν φιάλαις καὶ ἐν θαλάμων τοίχοις καὶ πανταχοῦ τὴν εἰκόνα τὴν ἁγίαν ἐκείνην
10 διεχάραξαν πολλοί, ὡς μὴ μόνον ἀκούειν τῆς ἁγίας προσηγορίας ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ ὄραν αὐτοῦ πανταχοῦ τοῦ σώματος τὸν τύπον καὶ διπλῆν τινα τῆς ἀποδημίας ἔχειν παραμυθίαν. Καὶ γὰρ εὐθέως εἰσελθὼν τῆς πόλεως ἐξεβάλλετο, τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν ἀπελαυνόντων αὐτόν. Ὁ δὲ Θεὸς συνεχώρησε ὁμοῦ καὶ τὴν ἀρετὴν
15 τὴν ἐκείνου καὶ τὴν ἀνδρείαν τὴν ὑμετέραν δεῖξαι βουλόμενος.

Ἐπειδὴ γὰρ εἰσελθὼν, καθάπερ Μωσῆς εἰς Αἴγυπτον, αἰρετικῆς τὴν πόλιν ἀπήλλαξε πλάνης, καὶ τὰ σεσηπότα μέλη καὶ ἀνιάτως ἔχοντα τοῦ λοιποῦ σώματος ἀποκόψας, ἀκέραιον τὴν ὑγίειαν ἐπανήγαγε τῷ πλήθει τῆς Ἐκκλησίας, οἱ τῆς ἀληθείας
20 ἐχθροὶ τὴν διόρθωσιν οὐκ ἐνεγκόντες, τὸν βασιλεύοντα τότε κινήσαντες, τῆς πόλεως αὐτὸν ἐξέβαλον, ταύτη προσδοκῶντες περιέσεσθαι τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν τῶν γεγενημένων ἀνατρέψειν διόρθωσιν. Ἐγίνετο δὲ τούναντίον ἢ προσεδόκησαν, καὶ μᾶλλον καὶ ὑμῶν ὁ ζῆλος ἐδείκνυτο, καὶ ἐκείνου διέλαμπεν ἢ τῆς διδασκαλι-
25 κῆς ἐπιστήμης ἀπόδειξις· ἐκείνου μὲν ὅτι ἐν τριάκοντα ἡμέραις οὐδ' ὄλαις ἴσχυσεν οὕτως ὑμᾶς θεμελιῶσαι ἐν τῷ ζήλῳ τῆς πίστεως, ὡς μυρίων μετὰ ταῦτα προσβαλόντων πνευμάτων, ἄσειστον μεῖναι τὴν διδασκαλίαν ἐκείνην· ὑμῶν δὲ ἡ θερμότης ἐδείκνυτο, ὅτι ἐν τριάκοντα οὐδὲ ὄλαις ἡμέραις οὕτω μετὰ ἀκριβείας τὰ παρ'
30 ἐκείνου καταβληθέντα ἐδέξασθε σπέρματα, ὡς πρὸς τὸ βάθος τῆς διανοίας παραπέμψαι τὰς ρίζας καὶ μηδενὶ τῶν προσενεχθέντων ἐνδοῦναι λοιπὸν πειρασμῶν.

εἶχαν τὸ ὄνομα σὰν ψυγαδευτήριον κάθε ἀλόγου πάθους καὶ λογισμοῦ. Καὶ ἔλαβε τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τόση μεγάλη ἔκτασις, ὥστε παντοῦ, καὶ στὴν ἀγορὰ καὶ στοὺς ἀγρούς καὶ στοὺς δρόμους ν' ἀκούεται παντοῦ τὸ ὄνομα αὐτό.

Καὶ δὲν σᾶς κυρίεψε τὸ πάθος αὐτὸ μόνο γιὰ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀπεικόνισις τοῦ σώματός του. Ἐκεῖνο δηλαδὴ ποὺ κάματε ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα, αὐτὸ κάμετε καὶ γιὰ τὴν εἰκόνα ἐκείνου. Διότι ἐκείνη τὴν ἀγία εἰκόνα τὴ χάραξαν πολλοὶ καὶ στίς σφενδόνες τῶν δακτυλιδίων, καὶ στὰ ἐκτυπώματα, καὶ στίς φυάλες, καὶ στοὺς τοίχους τῶν θαλάμων, καὶ παντοῦ, ὥστε, ὄχι μόνο ν' ἀκοῦν ἐκεῖνο τὸ ἅγιο ὄνομα, ἀλλὰ καὶ νὰ βλέπουν παντοῦ τὴν εἰκόνα τοῦ σώματός του, καὶ νὰ ἔχουν ἔτσι διπλὴ παρηγοριὰ γιὰ τὴν ἀποδημία του. Διότι ἀμέσως, μόλις ἦρθε στὴν πόλη, ἀπομακρύνθηκε, ἐπειδὴ οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας τὸν ἐξεδίωξαν. Ὁ Θεὸς ὅμως τὸ ἐπέτρεψε αὐτό, θέλοντας νὰ δείξει συγχρόνως καὶ τὴν ἀρετὴ ἐκείνου καὶ τὴν ἀνδρεία τὴ δική σας.

Ὅταν δηλαδὴ ἦρθε στὴν πόλη, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Μωϋσῆς στὴν Αἴγυπτο, καὶ ἀπάλλαξε τὴν πόλη ἀπὸ τὴν αἰρετικὴ πλάνη καὶ ἀπέκοψε ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα τὰ σάπια καὶ ἀθεράπευτα μέλη καὶ ἐπανεφέρε ἀκέραια τὴν ὑγεία στὸ πλῆθος τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας, μὴ ὑποφέροντας τὴ διόρθωσις, παρακινώντας τὸν τότε βασιλιά, τὸν ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὴν πόλη, νομίζοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὅτι θὰ ὑπερισχύσουν τῆς ἀληθείας καὶ θὰ ἀνατρέψουν τὴν διόρθωσις ποὺ εἶχε γίνει. Συνέβηκε ὅμως τὸ ἀντίθετο μ' ἐκεῖνο ποὺ περίμεναν, καὶ ὁ δικός σας ζῆλος ἐκδηλώνοταν μεγαλύτερος, καὶ ἐκείνου διέλαμπε τὸ γνῶρισμα τῆς διδασκαλικῆς του ἐπιστήμης· ἐκείνου διέλαμπε, διότι σὲ τριάντα ἡμέρες, κι αὐτὲς ὄχι πλήρεις, κατόρθωσε τόσο πολὺ νὰ σᾶς θεμελιώσῃ στὸ ζῆλο τῆς πίστεως, ὥστε, ἂν καὶ στὴ συνέχεια δεχθήκατε τὴν προσβολὴ μυρίων ἀνέμων, νὰ μείνει ἀδιασάλευτη ἡ διδασκαλία ἐκείνη· ἡ δική σας πάλι θερμότητα τοῦ ζήλου δειχνόταν, διότι σὲ τριάντα ἡμέρες, καὶ αὐτὲς ὄχι πλήρεις, μὲ τόση μεγάλη ἀκρίβεια δεχθήκατε τὰ σπέρματα τῆς διδασκαλίας ποὺ καταβλήκαν ἀπὸ ἐκεῖνον, ὥστε οἱ ρίζες τους νὰ εἰσχωρήσουν μέσα στὸ βάθος τῆς διάνοιάς σας καὶ νὰ μὴ ὑποχωρεῖτε πλέον σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς προβαλλόμενους πειρασμούς.

Ἄξιον δὲ μὴδὲ ἐκεῖνο παραδραμεῖν, ὃ περὶ τὴν δίωξιν αὐτὴν συνέβαιεν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῆς πόλεως ἄρχων τὸ ὄχημα ἐλαύνων διὰ μέσης ἐξήει τῆς ἀγορᾶς, πλησίον αὐτοῦ τὸν ἅγιον καθίσας ἐκεῖνον, νιφάδες λίθων πανταχόθεν ἐφέροντο ἐπὶ τὴν τοῦ ἄρχοντος κεφαλήν, οὐ φερούσης τῆς πόλεως τὸν χωρισμόν, ἀλλ' αἰρουμένης καὶ τῆς παρούσης ἐκπεσεῖν ζωῆς, ἢ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ἀποσπώμενον ἰδεῖν. Τί οὖν ὁ μακάριος ἐκεῖνος τότε ἐποίησεν; Ἰδὼν τὰς τῶν λίθων βολὰς τοῖς ἱματίοις τοῖς ἑαυτοῦ περιβαλὼν ἀπέκρυψε τοῦ ἄρχοντος τὴν κεφαλήν, ὁμοῦ τε τοὺς ἐχθροὺς τῇ τῆς ἐπιεικειᾶς ἐν-
10 τρέπων ὑπερβολῇ, καὶ τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς παιδεύων, ὄσσην περὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἀνεξικακίαν ἐπιδείκνυσθαι χρή· καὶ ὡς οὐ μόνον οὐδὲν αὐτοὺς ἐργάζεσθαι δεινὸν προσῆκεν, ἀλλ' εἰ καὶ παρ' ἐτέρων αὐτοῖς ἐπήει κίνδυνος, καὶ τοῦτον μετὰ πάσης ἀποκρούεσθαι σπουδῆς.

15 Τίς οὐκ ἔφριξε τότε καὶ τῆς πόλεως τὸν μανικὸν ὄρων ἔρωτα καὶ τοῦ διδασκάλου τὴν ἄκραν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν πραότητα καταπληττόμενος; Καὶ γὰρ ἦν παράδοξα τὰ τότε συμβαίνοντα. Ὁ ποιμὴν ἀπηλαύνετο, καὶ τὰ πρόβατα οὐκ ἐσκορπίζετο· ὁ κυβερνήτης ἐξεβάλλετο, καὶ τὸ σκάφος οὐκ ἐβαπτίζετο·
20 ὁ γεωργὸς ἐδιώκετο, καὶ ἡ ἄμπελος ἐκαρποφόρει πλέον. Ἐπειδὴ γὰρ τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης πρὸς ἀλλήλους ἦτε συνδεδεμένοι, οὐ πειρασμῶν ἐπαγωγαί, οὐ κινδύνων ἐπαναστάσεις, οὐχ ὁδοῦ μῆκος, οὐ χρόνου πλήθος, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἴσχυσεν ὑμᾶς διασπῆσαι τῆς συνουσίας τοῦ μακαρίου ποιμένου· ἀλλ' ἐξεβάλλετο μὲν, ὥστε
25 μακρὰν γενέσθαι τῶν τέκνων, συνέβαινε δὲ τούναντίον. Μᾶλλον γὰρ ὑμῖν συνεσφίγγετο τοῖς τῆς ἀγάπης δεσμοῖς, καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν μεθ' ἑαυτοῦ λαβῶν εἰς Ἀρμενίαν ἀπήει. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα ἐπὶ τῆς πατρίδος ἵδρυτο, ὁ λογισμὸς δὲ καὶ ὁ νοῦς, ὥσπερ ὑπὸ τινῶν πτερῶν κουφιζόμενος τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος καὶ διὰ παντὸς
30 ὑμῖν ἐπιχωριάζων, ἅπαντα τοῦτον τὸν δῆμον ἐν τοῖς ἐκείνου περιέφερε σπλάγχνοις, ὃ δὴ καὶ ὑμεῖς ἐπάσχετε. Καθήμενοι γὰρ ἐνταῦθα καὶ τῇ πόλει περιγραφόμενοι, τῷ πνεύματι τῆς ἀγάπης εἰς Ἀρμε-

Ἄλλ' ἀξίζει νὰ μὴ παραβλέψομε οὔτε ἐκεῖνο πού συνέβηκε κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἐκδιώξεώς του. Ἐνῶ δηλαδὴ ὁ ἄρχοντας τῆς πόλεως ὀδηγώντας τὸ ὄχημα διερχόταν μέσω τῆς ἀγορᾶς καὶ ἦταν καθισμένος πλησίον τοῦ ἁγίου ἐκεῖνος, ρίχνονταν ἀπὸ παντοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἄρχοντα πέτρες σὰν χαλάζι, διότι ἡ πόλη δὲν μποροῦσε νὰ ὑποφέρει τὸ χωρισμό, ἀλλὰ προτιμοῦσε κι αὐτὴ τὴ ζωὴ τοῦ ἀκόμη νὰ χάσει, παρὰ νὰ δεῖ τὸν ἅγιο ἐκεῖνο ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ κοντὰ του. Τί ἔκαμε λοιπὸν τότε ὁ μακάριος ἐκεῖνος; Βλέποντας τὶς πέτρες νὰ πέφτουν σὰν βροχὴ, κάλυψε τὸ κεφάλι τοῦ ἄρχοντα, περιβάλλοντάς το μὲ τὰ ἐνδύματά του, συγχρόνως καὶ καταντροπιάζοντας μὲ τὴν ὑπερβολικὴ ἐπιείκειά του τοὺς ἐχθροὺς, καὶ διδάσκοντας τοὺς μαθητὲς του, πόση ἀνεξικακία πρέπει νὰ δείχνουν πρὸς ἐκείνους πού τοὺς ἀδικοῦν· καὶ ὅτι ὄχι μόνο δὲν πρέπει νὰ κάμνουν κανένα κακό, ἀλλά, κι ἂν ἀκόμη διατρέχουν κάποιο κίνδυνο ἀπὸ ἄλλους, καὶ αὐτὸν νὰ τὸν ἀποκρούουν μὲ κάθε προσπάθεια.

Ποιὸς δὲν ἔφριξε τότε βλέποντας κατάπληκτος καὶ τὸν μανιασμένο ἔρωτα τῆς πόλεως καὶ τὴν ὑπερβολικὴ φιλοσοφία τοῦ διδασκάλου, τὴν ἐπιείκεια καὶ τὴν πραότητα; Διότι πραγματικὰ ἦταν παράξενα τὰ ὅσα συνέβηκαν τότε. Ὁ ποιμένας ἀπομακρυνόταν καὶ τὰ πρόβατα δὲν σκορπίζονταν· ὁ κυβερνήτης ἐκδιωκόταν καὶ τὸ σκάφος δὲν καταβυθιζόταν· ὁ γεωργὸς ἐκδιωκόταν καὶ ἡ ἄμπελος καρποφοροῦσε περισσότερο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦσασταν συνδεδεμένοι μεταξύ σας μὲ τὸν σύνδεσμο τῆς ἀγάπης, δὲν μπόρεσαν νὰ σᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴ συναναστροφὴ σας μὲ τὸν μακάριο ποιμένα οὔτε προσβολὲς πειρασμῶν, οὔτε ἐπαναστάσεις κινδύνων, οὔτε μῆκος ὁδοῦ, οὔτε πλῆθος χρόνου, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλ' ἀπομακρυνόταν βέβαια, ὥστε νὰ βρεθεῖ μακριὰ ἀπὸ τὰ τέκνα του, συνέβαινε ὅμως τὸ ἀντίθετο. Διότι συσφιγγόταν περισσότερο μαζί σας μὲ τὸν δεσμό τῆς ἀγάπης, καί, παίρνοντας ὅλη τὴν πόλη μαζί του, ἀπῆλθε γιὰ τὴν Ἀρμενία. Τὸ σῶμα του δηλαδὴ βρισκόταν στὴ γῆ τῆς πατρίδας, ἐνῶ ἡ σκέψη του καὶ ὁ νοῦς του καθιστάμενος ἐλαφρὸς σὰν ἀπὸ κάποια φτερὰ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος καὶ βρισκόμενος διαρκῶς κοντὰ σας, περιέφερε στὰ σπλάχνα του ὅλο αὐτὸ τὸ πλῆθος, πράγμα βέβαια πού πάσχετε καὶ ἐσεῖς. Διότι, ἐνῶ διαμέννατε ἐδῶ καὶ περιβαλλόσασταν ἀπὸ τὴ πόλη, ὅμως μὲ τὸ πνεῦμα

νίαν καθ' ἐκάστην ἰπτάμενοι τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἀγίαν ὄψιν ὁρῶν-
 τες καὶ τῆς ἠδίστης καὶ μακαρίας φωνῆς ἀκούοντες, οὕτως ἐπαν-
 ῆεστε πάλιν. Καὶ διὰ ταύτην συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τὴν αἰτίαν εὐθέ-
 ως αὐτὸν ἀπελαθῆναι τῆς πόλεως, ἵνα καὶ ὑμῶν, ὡσπερ ἔφθην εἰ-
 5 πῶν, τὸ στερρὸν τῆς πίστεως ἐπιδείξῃ τοῖς ὑμᾶς πολεμοῦσιν
 ἐχθροῖς, κάκεινου τὸ περὶ τὴν διδασκαλίαν ἔμπειρον. Καὶ δῆλον
 ἐκεῖθεν.

Μετὰ γὰρ τὴν πρώτην δίωξιν ἐπανελθὼν οὐχὶ τριάκοντα
 ἡμέρας μόνον, ἀλλὰ καὶ μῆνας καὶ ἐνιαυτὸν καὶ ἓνα καὶ δύο καὶ
 10 πλείους ἐνταῦθα διέτριψεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἱκανὴν ἐδώκατε τῆς περὶ
 τὴν πίστιν στερρότητος ἀπόδειξιν, ἔδωκεν ὑμῖν μετὰ ἀδείας ἐντρυ-
 φῆσαι τῷ πατρὶ πάλιν. Καὶ γὰρ τρυφή ἦν μεγίστη τὸ τῆς ἀγίας
 ὄψεως ἀπολαβεῖν ἐκείνης. Οὐ γὰρ δὴ διδάσκων μόνον, οὐδὲ φθεγ-
 γόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁρώμενος ἀπλῶς, ἱκανὸς ἦν ἅπασαν ἀρετῆς δι-
 15 δασκαλίαν εἰς τὴν τῶν ὁρῶντων ψυχὴν εἰσαγαγεῖν. Ὅτε γοῦν
 πρὸς ὑμᾶς εἰσήλαυνε καὶ πᾶσα ἡ πόλις πρὸς τὴν ὁδὸν μεθωρμίζε-
 το, οἱ μὲν πλησίον ἤρχοντο καὶ ποδῶν ἤπτοντο καὶ χεῖρας κατεφί-
 λουν καὶ φωνῆς ἤκουον, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ πλήθους κωλυόμενοι πόρ-
 ρωθεν αὐτὸν ὁρῶντες μόνον, ὡσπερ ἱκανὴν ἀπὸ τῆς ὄψεως δεξά-
 20 μενοι τὴν εὐλογίαν, καὶ οὐδὲν ἔλαττον τῶν ἐγγύς γενομένων ἐσχη-
 κότες, οὕτω μετὰ πληροφορίας ἀπάσης ἀπήεσαν· καὶ ὅπερ ἐπὶ
 τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο, τοῦτο καὶ ἐπὶ τούτου συνέβαινε. Καθά-
 περ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ὅσοι προσελθεῖν καὶ ἐγγύς γενέσθαι
 οὐκ ἴσχυον, τῆς σκιᾶς αὐτῶν ἐκτεινομένης καὶ τῶν πόρρωθεν
 25 ἀπτομένης, τὴν αὐτὴν ἐπεσπῶντο χάριν καὶ ὁμοίως ὑγιαίνοντες
 ἀπήεσαν, οὕτω δὴ καὶ νῦν, ὅσοι προσελθεῖν οὐκ ἴσχυον, ὡσπερ τι-
 νὸς δόξης πνευματικῆς ἀπὸ τῆς ἀγίας ἐκείνης κεφαλῆς ἐκπεμπο-
 μένης καὶ πρὸς τοὺς πορρωτάτω δικνουμένης αἰσθανόμενοι, πά-
 σης εὐλογίας ἀπὸ τῆς θεωρίας μόνης πληρούμενοι πάντες ἀπήε-
 30 σαν.

Ἐπεὶ δὲ ἔδοξε τῷ κοινῷ τῶν ὄλων Θεῷ καλέσαι λοιπὸν αὐ-
 τὸν ἐκ τῆς παρούσης ζωῆς καὶ εἰς τὸν τῶν ἀγγέλων κατατάξαι χο-
 ρόν, οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς ἐγίνετο, ἀλλὰ καλεῖ μὲν αὐτὸν βασιλέως
 γράμματα, τοῦ Θεοῦ τὸν βασιλέα κινήσαντος, καλεῖ δὲ αὐτὸν οὐκ

τῆς ἀγάπης πετούσατε καθημερινὰ στὴν Ἀρμενία καί, βλέποντας τὸ ἅγιο πρόσωπό του καὶ ἀκούοντας τὴ γλυκιὰ καὶ μακάρια φωνή του, ἔτσι ἐπιστρέφατε πάλι. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς ν' ἀπομακρυνθεῖ αὐτὸς ἀμέσως ἀπὸ τὴν πόλη, γιὰ νὰ δείξει, ὅπως εἶπα προηγουμένως, στοὺς ἐχθροὺς σας ποὺ σὰς πολεμοῦν, καὶ τὴ δική σας σταθερὴ πίστη, καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς διδασκαλίας ἐκείνου. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὰ ἐξῆς.

Μετὰ δηλαδὴ τὴν πρώτη ἐκδίωξη καὶ ἀφοῦ ἐπέστρεψε, ἔμεινε ἐδῶ ὄχι τριάντα μόνο ἡμέρες, ἀλλὰ καὶ μῆνες καὶ ἓνα καὶ δύο καὶ περισσότερα χρόνια. Διότι, ἐπειδὴ παρουσιάσατέ ἱκανοποιητικὴ ἀπόδειξη γιὰ τὴ σταθερότητά σας στὴν πίστη, σὰς ἔδωσε ὁ Θεὸς τὴ δυνατότητα ν' ἀπολαύσετε πάλι ἄφοβα τὸν πατέρα σας. Πραγματικὰ ἦταν μέγιστη ἀπόλαυση τὸ ν' ἀπολαμβάνει κανεὶς τὴν ἅγια ἐκείνη μορφή. Διότι ὄχι μόνο διδάσκοντας, οὔτε μιλώντας, ἀλλὰ καὶ βλεπόμενος ἀπλῶς, ἦταν ἱκανὸς νὰ βάλει μέσα στὴν ψυχὴ τῶν θεατῶν ὀλόκληρη τὴ διδασκαλία τῆς ἀρετῆς. Ὅταν λοιπὸν γύριζε κοντὰ σας καὶ ὅλη ἡ πόλη παρατασσόταν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ἄλλοι τὸν πλησίαζαν καὶ ἔπιαναν τὰ πόδια του, φιλοῦσαν τὰ χέρια του καὶ ἄκουαν τὴ φωνή του, καὶ ἄλλοι, ἐμποδιζόμενοι ἀπὸ τὸ πλῆθος, βλέποντάς τον ἀπὸ μακριὰ μόνο, καὶ σὰν νὰ δέχθηκαν ἀρκετὴ εὐλογία ἀπὸ τὴ θεά του καὶ ὄχι λιγότερη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πλησίασαν κοντὰ του, μὲ τέτοια διάθεση ἀναχωροῦσαν· καὶ ἐκεῖνο ποὺ γινόταν στὴν περίπτωσι τῶν ἀποστόλων, αὐτὸ συνέβαινε καὶ μ' αὐτόν. Ὅπως δηλαδὴ στὴν περίπτωσι τῶν ἀποστόλων ὅσοι δὲν μπορούσαν νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ βρεθοῦν κοντὰ τους ἐπειδὴ ἡ σκιά τους ἀπλωνόταν καὶ ἄγγιζε ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν μακριὰ, ἀποσποῦσαν τὴν ἴδια χάρη καὶ ἔφευγαν ὅμοια μὲ τοὺς ἄλλους ὑγιεῖς, ἔτσι λοιπὸν καὶ τώρα· ὅσοι δὲν μπορούσαν νὰ πλησιάσουν, αἰσθανόμενοι μιὰ κάποια πνευματικὴ ἀκτινοβολία νὰ ἐκπέμπεται ἀπὸ τὴν ἅγια ἐκείνη κεφαλὴ καὶ νὰ φθάνει καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν μακριὰ, ἀναχωροῦσαν ἀπὸ ἐκεῖ γεμάτοι ὅλοι ἀπὸ κάθε εὐλογία καὶ ἀπὸ τὴ θεά καὶ μόνο ἐκείνη.

Ὅταν ὁμως ἀποφάσισε ὁ κοινὸς τῶν ὅλων Θεὸς νὰ καλέσει πλέον αὐτόν ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ καὶ νὰ τὸν κατατάξει στὸ χορὸ τῶν ἀγγέλων, οὔτε αὐτὸ συνέβηκε ἔτσι ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸν καλοῦν βέβαια τὰ γράμματα τοῦ βασιλιᾶ, μετὰ ἀπὸ παρακίνηση τοῦ Θεοῦ, τὸν

ἐγγύς που οὐδὲ πλησίον, ἀλλ' εἰς τὴν Θράκην αὐτήν, ἵνα καὶ Γαλάται καὶ Βιθυνοὶ καὶ Κίλικες καὶ Καππαδόκαι καὶ οἱ τὴν Θράκην προσοικοῦντες ἅπαντες τὰ ἡμέτερα μάθωσιν ἀγαθὰ· ἵνα, οἱ πανταχοῦ τῆς γῆς ἐπίσκοποι ὡσπερ εἰς ἀρχέτυπον εἰκόνα τὴν ἀγιωσύνην 5 ἰδόντες τὴν ἐκείνου καὶ παράδειγμα σαφές τῆς κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην διακονίας ἐξ ἐκείνου λαβόντες, κανόνα τινά, καθ' ὃν δεῖ τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομεῖν καὶ κυβερνᾶν, ἔχωσιν ἀσφαλῆ καὶ σαφέστατον. Καὶ γὰρ διὰ τὸ τῆς πόλεως μέγεθος καὶ διὰ τὴν τοῦ βασιλέως προσεδρίαν πολλοὶ πολλαχόθεν τῆς οἰκουμένης ἐκεῖ συν- 10 ἔρρεον τότε. Οἱ δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπίσκοποι διὰ τὸ τὰς Ἐκκλησίας ἐκ μακροῦ πολέμου καὶ χειμῶνος ἀνενεγκούσας ἀρχὴν εἰρήνης καὶ γαλήνης λαμβάνειν, βασιλικοῖς ἐκεῖ γράμμασιν ἐκαλοῦντο πάντες.

Τότε τοίνυν καὶ οὗτος ἐκεῖ παραγίνεται. Καὶ καθάπερ ἐπὶ 15 τῶν τριῶν παίδων, ἠνίκα ἀνακηρύττεσθαι ἔμελλον καὶ στεφανοῦσθαι, σβέσαντες τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν, καταπατήσαντες τοῦ τυράννου τὸν τῦφον, ἅπαν ἀσεβείας εἶδος ἐλέγξαντες, ἐκ τῆς οἰκουμένης αὐτοῖς τὸ θέατρον ἐκάθητο πάσης (οἱ γὰρ πανταχοῦ γῆς σατράπαι καὶ ὕπατοι καὶ τοπάρχαι ἐκαλοῦντο μὲν δι' ἑτέραν αἰτίαν, 20 ἐγίγνοντο δὲ θεαταὶ τῶν ἀθλητῶν ἐκείνων), οὕτω δὴ καὶ τότε συνέβαινε, ὥστε γενέσθαι λαμπρὸν τῷ μακαρίῳ τὸ θέατρον· ἐπ' ἄλλη κληθέντες αἰτία οἱ τὰς πανταχοῦ γῆς οἰκονομοῦντες Ἐκκλησίας ἐπίσκοποι παρεγένοντο, καὶ τὸν ἅγιον ἐθεώρουν ἐκεῖνον. Καὶ ἐπειδὴ ἐθεάσαντο καὶ κατέμαθον αὐτοῦ ἀκριβῶς τὴν εὐλάβειαν, 25 τὴν σοφίαν, τὸν ζῆλον τῆς πίστεως, πᾶσαν ἀπηρτισμένην ἐν αὐτῷ τὴν ἱερεῖ πρέπουσαν ἀρετὴν, τότε αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλεσεν ὁ Θεός. Ἐγίνετο δὲ τοῦτο καὶ διὰ φειδῶ τῆς πόλεως τῆς ἡμετέρας. Εἰ γὰρ ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν ἀφήκεν, ἀφόρητος ἔμελλεν ὁ τῆς συμφορᾶς ὄγκος ἔσεσθαι. Τίς γὰρ ἂν ἠνέσχετο τὸν μακάριον ἐκεῖνον 30 ἰδεῖν τὰς ἐσχάτας ἀναπνέοντα ἀναπνοάς; τίς ἂν ἠνέσχετο ἰδεῖν τὰ βλέφαρα ἐκεῖνα τῶν ὀφθαλμῶν καθαιρούμενα καὶ στόμα συγκλειόμενον ἔσχατα ῥήματα ἐπισκῆπτον; τίς βλέπων ταῦτα οὐκ ἂν ἐξέστη τῷ μεγέθει τῆς συμφορᾶς;

Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, ὠκονόμησεν ὁ Θεὸς ἐπ' ἄλλο- 35 τρίας αὐτὸν ἀφεῖναι τὴν ψυχὴν, ἵν' ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ προμελε-

καλεῖ ὅμως ὄχι κάπου κοντὰ καὶ σὲ κοντινὴ ἀπόσταση, ἀλλὰ στὴν ἴδια τὴ Θράκη, ὥστε νὰ μάθουν τὰ δικά μας ἀγαθὰ καὶ οἱ Γαλάτες καὶ οἱ Βιθυνοὶ καὶ οἱ Κίλικες καὶ οἱ Καππαδόκες καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦν κοντὰ στὴ Θράκη, ὥστε οἱ ἐπίσκοποι ὄλων τῶν μερῶν τῆς γῆς, βλέποντας τὴν ἀγιωσύνη ἐκείνου σὰν σὲ ἀρχέτυπη εἰκόνα καὶ παίρνοντας ἀπὸ ἐκεῖνον σαφὲς παράδειγμα τῆς διακονίας στὴν ἐξουσία αὐτή, νὰ ἔχουν κάποιο κανόνα ἀσφαλῆ καὶ σαφέστατο, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ οἰκονομοῦν καὶ νὰ κυβερνοῦν τὶς Ἐκκλησίες. Διότι ἐξ αἰτίας τοῦ μεγέθους τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐκεῖ διαμονῆς τοῦ βασιλέως, συγκεντρώνονταν τότε ἐκεῖ πολλοὶ ἀπὸ πολλὰ μέρη τῆς γῆς. Ἐνῶ οἱ ἐπίσκοποι τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπειδὴ ἄρχισαν οἱ Ἐκκλησίες, μετὰ τὸν μακρὸ πόλεμο καὶ τὴν συμφορὰ, ν' ἀπολαμβάνουν εἰρήνη καὶ γαλήνη, προσκαλοῦνταν ὅλοι ἐκεῖ μὲ βασιλικά γράμματα.

Τότε λοιπὸν καὶ αὐτὸς φθάνει ἐκεῖ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς στὴν περίπτωση τῶν τριῶν παίδων, ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀνακηρυχθοῦν καὶ νὰ στεφανωθοῦν, ἀφοῦ ἔσβησαν τὴ δύναμη τοῦ πυρός, κατεπάτησαν τὴν ἀλαζονεία τοῦ τυράννου, καὶ ἔλεγξαν κάθε εἶδος ἀσέβειας, οἱ θεατὲς τοὺς προέρχονταν ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμον (διότι οἱ ἀπὸ ὅλη τὴ γῆ σατράπες καὶ ὑπατοὶ καὶ τοπάρχες εἶχαν κληθεῖ βέβαια γιὰ ἄλλη αἰτία, ἔγιναν ὅμως θεατὲς τῶν ἀθλητῶν ἐκείνων), τὸ ἴδιο λοιπὸν συνέβαινε καὶ τότε, γιὰ νὰ εἶναι λαμπρὸ τὸ θέατρο γιὰ χάρη τοῦ μακαρίου· γιὰ ἄλλη αἰτία πῆγαν ἐκεῖ οἱ ἐπίσκοποι ποὺ διοικοῦν τὶς ἐκκλησίες ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ ἔβλεπαν τὸν ἅγιο ἐκεῖνο. Καὶ ἀφοῦ τὸν εἶδαν καὶ ἔμαθαν μὲ ἀκρίβεια τὴν εὐλάβεια αὐτοῦ, τὴ σοφία, τὸν ζῆλο τῆς πίστεως, καὶ ὅλη γενικὰ τὴν ἀρετὴ αὐτοῦ, ποὺ πρέπει σὲ ἱερέα, τότε ὁ Θεὸς τὸν κάλεσε κοντὰ του. Καὶ αὐτὸ ἔγινε πάλι ἀπὸ εὐσπλαχνία πρὸς τὴν πόλη μας. Διότι, ἂν ἄφηνε ἐδῶ τὴν ψυχὴ του, ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἀνυπόφορο τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς. Πραγματικὰ ποιὸς θὰ ἄντεχε νὰ δεῖ τὸν μακάριο ἐκεῖνο κατὰ τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του; Ποιὸς θὰ ἄντεχε νὰ δεῖ τὰ βλέφαρα ἐκεῖνα τῶν ὀφθαλμῶν του νὰ χαμηλώνουν γιὰ πάντα καὶ τὸ στόμα νὰ κλείνει ἀφήνοντας τὰ τελευταῖα λόγια; Ποιὸς βλέποντας αὐτὰ δὲν θὰ ἔνοιωθε ἔκπληξη ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς;

Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ λοιπὸν αὐτὸ ὁ Θεὸς ρύθμισε τὰ πράγματα ν' ἀφήσει τὴν ψυχὴ του σὲ ξένη χώρα, ὥστε, ἀφοῦ προμελετήσουμε

τήσαντες τὴν συμφορὰν, ὅταν ἴδωμεν εἰσελθόντα τὸν νερκόν, μὴ καταπλαγῶμεν τὴν ψυχὴν, ἐνεθισθείσης τῷ θρήνω τῆς διανοίας, ὃ δὴ καὶ ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ ἅγιον ἐκεῖνο σῶμα ἢ πόλις ἐδέξατο, ἐπένησε μὲν καὶ οὕτω καὶ ἀνωλόλυξε μέγα, ἀλλὰ ταχέως κατέ-
 5 λυσε τὸ πένθος, ἀπὸ τε τῆς εἰρημένης αἰτίας καὶ τῆς μελλούσης ρηθήσεσθαι. Ὁ γὰρ φιλόανθρωπος Θεὸς κατελεήσας ἡμᾶς τῆς ὀδύνης, ταχέως ἡμῖν ἕτερον ποιμένα ἀνέδειξε, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας τοὺς ἐκείνου διατηροῦντα χαρακτῆρας καὶ τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς διασώζοντα πάσης· ὃς ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβὰς εὐθέως τὴν πενήθηρη
 10 στολὴν ἡμᾶς ἀπέδυσσε καὶ τὴν ὀδύνην ἔσβεσε, τὴν δὲ τοῦ μακαρίου μνήμην ἀνεπέωσε μᾶλλον. Καὶ τὸ μὲν ἄλγος ἐμαραίνεται, ὃ δὲ ἔρωσ σφοδρότερον ἀνήπτειτο καὶ ἡ ἀθυμία τέλεον ἀνηρεῖτο, καίτοι γέ ἐν ταῖς ἀπόβολαῖς τῶν φιλάτων οὐχ οὕτω συμβαίνειν εἶωθεν. Ἄλλ' ὅταν τις υἱὸν ποθινὸν ἢ καὶ ἄνδρα αἰδέσιμον ἀποβάλη γυνή, ἕως
 15 μὲν ἂν αὐτοῦ διατηρῇ τὴν μνήμην ζέουσιν, καὶ τὸ πένθος σφοδρότερον ἐντρέφεται τῇ ψυχῇ, ὅταν δὲ χρόνος ἐπείσελθὼν καταμαλάξῃ τὸ πένθος, συναπεσβέσθη τῇ σφοδρότητι τῆς ὀδύνης καὶ τὸ τῆς μνήμης ἀκμάζον.

Ἐπὶ δὲ τοῦ μακαρίου τούτου τούναντίον ἐγίγνετο· ἡ μὲν ἀθυ-
 20 μία παντελῶς ἐξεβάλλετο, ἡ δὲ μνήμη οὐ συναπῆει τῇ λύπῃ, ἀλλὰ σφοδρότερον ἠδύετο. Καὶ μάρτυρες ὑμεῖς οἱ μετὰ τοσοῦτον χρόνον καθάπερ μέλισσαι κηρίῳ περιπτάμενοι τῷ σώματι τοῦ μακαρίου Μελετίου. Τὸ δὲ αἷτιον οὐ φύσεως ἦν τὸ πρὸς ἐκεῖνον φίλτρον, ἀλλὰ κρίσεως ὀρθῆς λογισμὸς. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐσβέσθη θανάτῳ,
 25 οὐκ ἡμαυρώθη χρόνῳ, ἀλλ' αὔξεται καὶ πρὸς τὸ μείζον ἐπιδίδωσιν, οὐχὶ τῶν ἑωρακότων μόνον ὑμῶν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τῶν οὐκ εἰδόντων. Τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι καὶ ὅσοι νεώτεροι τῆς ἐκείνου ζωῆς γεγόνασι, καὶ οὗτοι αὐτοὶ πρὸς τὸν αὐτόν ἐκκαίονται πόθον. Ὑμεῖς μὲν οὖν οἱ πρεσβῦται πλεονεκτεῖτε τῶν οὐχ
 30 ἑωρακότων αὐτόν αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ συγγενέσθαι καὶ τῆς ἀγίας ἀπολαῦσαι συνουσίας, οἱ δὲ οὐχ ἑωρακότες πλεονεκτοῦσιν ὑμῶν,

τῆ συμφορὰ κατὰ τὸν χρόνο πού θά μεσολαβοῦσε, νά μὴ ἐκπλαγεῖ ἡ ψυχὴ μας ὅταν δοῦμε τὸν νεκρὸ νά εἰσέρχεται στὴν πόλη μας, ἀφοῦ ἡ σκέψη μας θά εἶχε ἐξοικειωθεῖ μὲ τὸν θρῆνο, πράγμα βέβαια πού καὶ ἔγινε. Ὅταν λοιπὸν ἡ πόλη δέχθηκε τὸ ἅγιο ἐκεῖνο σῶμα, πένθησε καὶ πάλι καὶ θρήνησε πολὺ, ἀλλ' ἀμέσως σταμάτησε τὸ πένθος καὶ γιὰ τὸν λόγο πού ἀναφέρθηκε καὶ γι' αὐτὸν πού πρόκειται νά λεχθεῖ. Ὁ φιλόανθρωπος δηλαδὴ Θεός, δείχνοντας εὐσπλαχνία γιὰ τὸν ἀνυπόφορο πόνο μας, μᾶς ἀνέδειξε ἀμέσως ἄλλον ποιμένα, ὁ ὁποῖος διατηρεῖ μὲ μεγάλη ἀκρίβεια τὰ γνωρίσματα ἐκείνου καὶ διασώζει τὴν εἰκόνα ὅλης τῆς ἀρετῆς του. Αὐτός, ἀφοῦ ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἀμέσως μᾶς ἀφαίρεσε τὴν πένθημη στολὴ καὶ ἔσβησε τὸν πόνο μας, ἀνανεώνοντας μέσα μας ἀκόμη περισσότερο τὴ ζωὴ τοῦ μακαρίου. Καὶ ἔτσι ὁ πόνος βέβαια κατεπράϋνε, ὁ ἔρωτας ὅμως ἀναβε σφοδρότερα καὶ ἡ λύπη ἐξαφανιζόταν τελείως, ἂν καὶ δὲν συμβαίνει συνήθως τὸ ἴδιο ὅταν χάνομε προσφιλή μας πρόσωπα. Ἄλλ' ὅταν κανεὶς χάσει πολυαγαπημένο του παιδί ἢ μιὰ γυναῖκα ἄνδρα σεβαστό, ὅσον καιρὸ διατηρεῖ θερμὴ τὴ μνήμη αὐτοῦ καὶ τὸ πένθος ἀνάβει σφοδρότερα μέσα στὴν ψυχὴ, ὅταν ὅμως μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου μαλακώσει τὸ πένθος, σβήνει τότε μαζί μὲ τὴ σφοδρότητα τῆς ὀδύνης καὶ τὸ μέγεθος τῆς μνήμης.

Στὴν περίπτωση ὅμως τοῦ μακαρίου αὐτοῦ συνέβηκε τὸ ἀντίθετο· ἡ λύπη δηλαδὴ ἀπομακρυνόταν τελείως, ἐνῶ ἡ μνήμη αὐτοῦ δὲν ἐξαφανιζόταν μαζί μὲ τὴ λύπη, ἀλλὰ μεγάλωνε σφοδρότερα. Καὶ μάρτυρες εἶστε σεῖς πού μετὰ ἀπὸ τόσο χρόνο συγκεντρωθήκατε γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ μακαρίου Μελετίου ὅπως ἀκριβῶς οἱ μέλισσες πού πετοῦν γύρω ἀπὸ τὴν κηρήθρα. Καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀγάπης σας πρὸς ἐκεῖνον δὲν προερχόταν ἀπὸ φυσικὴ συγγένεια, ἀλλ' ἦταν ἀπόρροια ὀρθῆς κρίσεως. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔσβησε μὲ τὸ θάνατο, δὲν ἀμαυρώθηκε μὲ τὸ χρόνο, ἀλλ' αὐξάνει καὶ γίνεται ὅλο καὶ πιὸ μεγάλη, ὄχι μόνο σ' ἐσᾶς πού τὸν εἶδατε, ἀλλὰ καὶ σ' ἐκείνους πού δὲν τὸν γνωρίζουν. Διότι τὸ ἀξιοθαύμαστο εἶναι αὐτό, ὅτι δηλαδὴ καὶ ὅσοι εἶναι νεώτεροι ἐκείνου, καὶ αὐτοὶ καίγονται ἀπὸ τὸν ἴδιο πόθο. Σεῖς βέβαια οἱ μεγαλύτεροι πλεονεκτεῖτε ἔναντι ἐκείνων πού δὲν τὸν γνώρισαν ὡς πρὸς αὐτό, τὸ ὅτι τὸν συναναστραφήκατε καὶ ἀπολαύσατε τὴν ἀγία συναναστροφή του, ἐνῶ οἱ νεώτεροι πλεονεκτοῦν ἀπέναντι σὲ σᾶς, ὡς πρὸς τὸ ὅτι, ἂν καὶ δὲν γνώρισαν τὸν ἄν-

ὅτι μὴ τεθεαμένοι τὸν ἄνδρα, ὑμῶν τῶν ἐωρακότων οὐκ ἐλάττονα περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυνται πόθον.

Εὐξώμεθα δὴ κοινῇ πάντες, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, πρεσβῦται καὶ νέοι, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, αὐτὸν 5 τὸν μακάριον Μελέτιον κοινωνὸν τῆς εὐχῆς ταύτης λαβόντες (καὶ γὰρ πλείων αὐτῷ παρρησία νῦν καὶ θερμότερον πρὸς ἡμᾶς τὸ φίλτρον), αὐξηθῆναι ταύτην ἡμῖν τὴν ἀγάπην, καὶ καταξιωθῆναι πάντας ἡμᾶς, καθάπερ ἐνταῦθα πλησίον τῆς λάρνακος ταύτης ἐσμέν, οὕτω κάκεῖ δυνηθῆναι γενέσθαι πλησίον τῆς αἰωνίας αὐτοῦ 10 σκηνῆς καὶ τῶν ἀποκειμένων τυχεῖν ἀγαθῶν. Ὡν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

δρα, δείχνουν πρὸς αὐτὸν πόθο ὄχι λιγώτερο ἀπὸ σᾶς πού τὸν γνωρίσατε.

Ἄς εὐχηθοῦμε λοιπὸν ὅλοι μαζί, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, γέροντες καὶ νέοι, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, λαμβάνοντας κοινωρὸ τῆς εὐχῆς μας αὐτῆς τὸν ἴδιο τὸν μακάριο Μελέτιο (διότι τώρα ἔχει μεγαλύτερη παρρησία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ μεγαλύτερη ἀγάπη πρὸς ἐμᾶς), ν' αὐξηθεῖ αὐτὴ ἡ ἀγάπη μας καὶ ν' ἀξιωθοῦμε ὅλοι μας, ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ εἴμασε πλησίον τῆς λάρνακας αὐτοῦ, ἔτσι νὰ μπορέσομε καὶ ἐκεῖ νὰ βρεθοῦμε πλησίον τῆς σκηνῆς αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχομε τὰ ἀγαθὰ πού ἐπιφυλάσσονται ἐκεῖ, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο καὶ μέσω τοῦ ὁποίου στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΛΟΥΚΙΑΝΟΝ

1. Ὅπερ χθὲς ἐδεδοίκειν ἐξέβη καὶ τέλος ἔλαβε νῦν, καὶ τῆς
ἐορτῆς ἀπελθούσης, καὶ τὸ πλῆθος ἡμῖν συναπεδήμησε καὶ ἐλάτ-
των ἡμῖν ὁ σύλλογος γέγονε. Καὶ ἦδειν μὲν τοῦτο συμβησόμενον
πάντως, οὐ μὴν δὲ διὰ τοῦτο τῆς παραινέσεως ἀπέστην· εἰ γὰρ καὶ
5 μὴ πάντες ἐπείσθησαν οἱ χθὲς ἀκούσαντες, ἀλλ' οὐδὲ πάντες ἠπεί-
θησαν· οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς παραμυθίας λόγον ἡμῖν· διόπερ οὐδὲ
σήμερον ἀποστήσομαι ταύτης τῆς συμβουλήs· εἰ γὰρ καὶ μὴ δι'
ἡμῶν, ἀλλὰ γε δι' ὑμῶν πάντως ἀκούσονται τὰ λεγόμενα. Τίς γὰρ
δυνηθεῖ σιγῇ τὴν τοσαύτην αὐτῶν ραθυμίαν ἐνεγκεῖν ἢ μεταδοῦ-
10 ναι συγγνώμης καὶ ἀπολογίας αὐτοῖς, οἱ διὰ τοσούτου χρόνου τὴν
μητέρα ἰδόντες καὶ τῶν ἐν αὐτῇ καλῶν ἀπολαύσαντες ἀπέστησαν,
καὶ οὐκ ἠνέσχοντο τὸ δεῦτερον ἐπιστρέψαι πάλιν, οὐδὲ τὴν τοῦ
Νῶε περιστεράν, ἀλλὰ τὸν κόρακα ἐμιμήσαντο, καὶ ταῦτα τοῦ
κλυδωνίου μένοντος ἔτι καὶ τοῦ χειμῶνος ἐκείνου, καὶ χαλεπωτέ-
15 ρας καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐγειρομένης ζάλης, καὶ τῆς ἀγίας ταύτης
κιβωτοῦ προκειμένης ἐν μέσῳ, καὶ πάντας καλούσης, καὶ πρὸς
ἑαυτὴν ἐπισπωμένης, καὶ πολλὴν τοῖς καταφεύγουσι παρεχούσης
τὴν ἀσφάλειαν; Οὐ γὰρ ὑδάτων, οὐδὲ κυμάτων ἐμβολάς, ἀλλὰ τῶν
ἀλογωτάτων παθῶν τὰς συνεχεῖς ἀποκρούεται ἐπαναστάσεις, καὶ
20 φθόνον ἀναιρεῖ, καὶ ἀπόνοιαν καταστέλλει. Οὔτε γὰρ ὁ πλούσιος
ἐνταῦθα τοῦ πένητος ὑπεριδεῖν δυνήσεται, ἀκούων παρὰ τῶν
θείων Γραφῶν, ὅτι «πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου
ὡς ἄνθος χόρτου»· οὔτε ὁ πένης πλουτοῦντα ἕτερον ἰδὼν βασκα-
νία ἀλώσεται, ἀκούων καὶ αὐτὸς ἑτέρου προφήτου λέγοντος· «μὴ

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΜΑΡΤΥΡΑ ΛΟΥΚΙΑΝΟ

1. Ἐκεῖνο πού φοβόμουν χθές συνέβηκε σήμερα· μόλις δηλαδή πέρασε ἡ ἑορτὴ ἔφυγε μαζί καὶ τὸ πλῆθος καὶ ἔγινε μικρότερη ἡ σύναξή μας. Καὶ γνώριζα βέβαια ἐγὼ ὅτι αὐτὸ θὰ συμβεῖ ὅπωςδήποτε, ἀλλ' ὅμως δὲν ἀπέφυγα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ νὰ τοὺς ἀπευθύνω τὶς παραινέσεις μου καὶ ἂν καὶ δὲν πείσθηκαν ὅλοι ἐκεῖνοι πού μὲ ἄκουσαν χθές, ὅμως δὲν ἔδειξαν ὅλοι ἀπειθεία· καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὴ αἰτία γιὰ μένα γιὰ παρηγορητικὸ λόγο. Γι' αὐτὸ οὔτε σήμερα θ' ἀποφύγω αὐτὴ τὴ συμβουλή· διότι, ἂν καὶ δὲν θ' ἀκούσουν ἀπὸ μένα τὰ λεγόμενα, ὅπωςδήποτε ὅμως θὰ τ' ἀκούσουν ἀπὸ σᾱς. Πραγματικὰ ποιὸς θὰ μπορούσε σιωπώντας νὰ ὑποφέρει τὴν τόση ἀδιαφορία αὐτῶν ἢ νὰ συγχωρήσει καὶ νὰ δικαιολογήσει αὐτούς, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἐπὶ τόσο χρόνο εἶδαν τὴ μητέρα καὶ ἀπόλαυσαν τὰ καλὰ αὐτῆς, ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ αὐτὴν καὶ δὲν ἀνέχθηκαν νὰ ἐπιστρέψουν πάλι σ' αὐτήν, οὔτε μιμήθηκαν τὴν περιστέρα τοῦ Νῶε, ἀλλὰ τὸν κόρακα, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴ στιγμὴ πού συνεχίζεται ἀκόμη ὁ κλυδωνισμὸς καὶ ἡ κακοκαιρία ἐκείνη, καὶ καθημερινὰ ἐγείρεται ὅλο καὶ πιὸ χειρότερα ἡ ταραχὴ, καὶ ἡ ἀγία αὐτὴ κιβωτὸς βρίσκεται στὴ μέση καὶ καλεῖ ὅλους καὶ τοὺς προσελκύει πρὸς τὸ μέρος της, παρέχοντας μεγάλη ἀσφάλεια σ' ἐκείνους πού καταφεύγουν σ' αὐτήν; Διότι αὐτὴ δὲν ἀποκρούει εἰσβολὰς ὑδάτων ἢ κυμάτων, ἀλλὰ τὶς συνεχεῖς ἐπανάστασεις τῶν παραλόγων παθῶν, ἀπομακρύνει τὸ φθόνο καὶ καταστέλλει τὴν ἀλαζονεία. Διότι ἐδῶ οὔτε ὁ πλούσιος θὰ μπορέσει νὰ περιφρονήσει τὸν φτωχό, ἀκούοντας ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφές, ὅτι «κάθε σὰρκα εἶναι χόρτο καὶ κάθε δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὸ ἄνθος τοῦ χόρτου»¹, οὔτε ὁ φτωχὸς θὰ κυριευθεῖ ἀπὸ φθόνο βλέποντας ἄλλον νὰ πλουτεῖ, ἀκούοντας καὶ αὐτὸς ἄλλον προφήτη νὰ λέ-

φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ· ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα, οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ». Τοιαύτη γὰρ τῆς εὐπορίας ταύτης ἡ φύσις· οὐ συμμεθίσταται τοῖς ἔχουσιν, οὐ συναποδη-
5 μεῖ τοῖς κεκτημένοις, οὐ παρίσταται κρινομένοις ἐκεῖ καὶ εὐθύνας ὑπέχουσι, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θανάτου διακόπτεται πάντως· πολλοὺς δὲ καὶ πρὸ τοῦ θανάτου κατέλιπεν· ἄπιστος ἢ χρῆσις, ἀβέβαιος ἢ ἀπόλαυσις, ἐπικίνδυνος ἢ κτῆσις.

Ἄλλ' οὐ τὰ τῆς ἀρετῆς τοιαῦτα καὶ τὰ τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλ'
10 ἔστιν ἄσυλος οὗτος ὁ θησαυρός. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ὁ περὶ τοῦ πλούτου τούτου φιλοσοφήσας εἰπὼν, ὅτι «οὐ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ ὀπίσω αὐτοῦ», οὗτος καὶ περὶ τῶν τῆς ἐλεημοσύνης θησαυρῶν, τῶν ἀεὶ μενόντων καὶ μηδέποτε συλωμένων, ἐπαίδευσεν ἡμᾶς οὕτως εἰπὼν· «ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν·
15 ἢ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Τί τούτου παραδοξότερον γένοιτ' ἄν; Τὰ συλλεγόμενα ἀπόλλυνται, καὶ τὰ σκορπιζόμενα μένει, καὶ μάλα εἰκότως. Τὰ μὲν γὰρ ὁ Θεὸς ὑποδέχεται, ἐκ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ χειρὸς οὐδεὶς ἀρπάζειν δύναται· τὰ δὲ ἐν ἀνθρωπίνοις ἀποτίθεται θησαυροῖς, ἔνθα πολλαῖς ὑπόκειται ταῖς ἐπιβουλαῖς,
20 ἔνθα πολὺς ὁ φθόνος καὶ ἡ βασκανία.

Μὴ τοίνυν ἀμελῆς, ἀγαπητέ, τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς· κἂν γάρ τις ἀθυμία ἐνοχλῇ, ἐνταῦθα φυγαδεύεται· κἂν φροντίδες βιωτικάι, δραπετεύουσι· κἂν ἄλογα πάθη, σβέννυται· ἀπὸ δὲ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν θεάτρων καὶ τῶν ἄλλων συλλόγων τῶν ἔξωθεν πολλὰς ἐπι-
25 συρόμενοι φροντίδας καὶ ἀθυμίας καὶ ψυχῆς νόσους, οἴκαδε ἀναχωροῦμεν. Ἄν ἐνταῦθα διατρίβῃς συνεχῶς, καὶ ἅπερ ἔλαβες ἔξωθεν κακὰ ἀποθήσῃ πάντως· ἂν δὲ ἀποπηδᾷς καὶ φεύγῃς καὶ ἅπερ ἐκτήσῃς παρὰ τῶν θείων Γραφῶν ἀγαθὰ ἀπολεῖς πάντως, κατὰ μικρὸν ἐκ τῶν ἔξω συνεδρίων καὶ διαλέξεων ὑποσυρομένης σου
30 τῆς εὐπορίας.

Καὶ ὅτι ταῦτά ἐστιν ἀληθῆ, ἀναχωροῦντες ἐντεῦθεν σπουδάσατε τοὺς σήμερον ἀπολειφθέντας ἰδεῖν, καὶ ὄψεσθε πόσον τὸ μέ-

2. Ψαλμ. 48,17-18.

3. Ψαλμ. 111,9.

γει, «μὴ φοβᾶσαι, ὅταν πλουτήσῃ κάποιος ἄνθρωπος ἢ ὅταν αὐξηθεῖ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ, διότι δὲν θὰ τὰ πάρει μαζί του ὅλα ὅταν θὰ πεθάνει, οὔτε θὰ τὸν ἀκολουθήσῃ τότε ἡ δόξα του στὸν τάφο»². Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύση τῆς εὐπορίας· δὲν μετατίθεται ἐκεῖ μαζί μὲ ἐκείνους πού τὴν ἔχουν, δὲν ἀποδημεῖ μαζί μὲ τοὺς κατόχους τῆς, δὲν παρίσταται ἐκεῖ ὅταν κρίνονται καὶ λογοδοτοῦν γιὰ τὶς εὐθύνες τους, ἀλλὰ διακόπτεται ὅπωςδὴποτε μὲ τὸ θάνατο ἀπὸ αὐτούς· πολλοὺς βέβαια τοὺς ἐγκατέλειψε καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο· εἶναι ἄπιστη ἡ χρῆση του, ἀβέβαια ἡ ἀπόλαυσή του, ἐπικίνδυνη ἡ ἀπόκτησή του.

Δὲν εἶναι ὅμως τέτοια τὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλ' εἶναι ἀσύλητος ὁ θησαυρὸς αὐτός. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό αὐτό; Ἐκεῖνος πού φιλοσόφησε γιὰ τὸν πλοῦτο ἀφοῦ εἶπε, «δὲν θὰ τὸν ἀκολουθήσῃ καὶ δὲν θὰ κατεβεῖ μαζί του ἡ δόξα του», αὐτὸς μᾶς δίδαξε καὶ γιὰ τοὺς θησαυροὺς τῆς ἐλεημοσύνης, πού παραμένουν πάντοτε καὶ εἶναι ἀσύλητοι, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «σκόρπισε, ἔδωσε στοὺς φτωχοὺς· ἡ δικαιοσύνη του μένει αἰώνια»³. Τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ παράξενο ἀπ' αὐτό; Ἐκεῖνα πού συγκεντρώνονται χάνονται καὶ ἐκεῖνα πού σκορπίζονται μένουν· καὶ πολὺ σωστά. Διότι τὰ σκορπιζόμενα τὰ δέχεται ὁ Θεὸς καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἀρπάξει ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ· ἐνῶ τὰ ἄλλα τοποθετοῦνται στὰ ἀνθρώπινα θησαυροφυλάκια, ὅπου διατρέχουν πολλοὺς κινδύνους καὶ συγκεντρώνουν πολὺ φθόνο καὶ ζήλεια. Μὴ λοιπόν, ἀγαπητέ, δείχνεις ἀμέλεια γιὰ τὴν ἐδῶ ζωὴ σου· διότι εἴτε σὲ ἐνοχλεῖ κάποια λύπη, ἐδῶ στὴν ἐκκλησία φεύγει· εἴτε φροντίδες κοσμικὲς, δραπετεύουν· εἴτε παράλογα πάθη, σβήνουν. Ἀντίθετα ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ τὰ θέατρα καὶ τὶς ἄλλες ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας συγκεντρώσεις, ἀφοῦ συγκεντρώσομε ἐπάνω μας πολλὰς φροντίδες καὶ λύπες καὶ ψυχικὲς ἀσθένειες, ἐπιστρέφομε μ' αὐτὰ στὰ σπίτια μας. Ἄν συχνάζεις συνέχεια ἐδῶ, ὅπωςδὴποτε ἀποβάλλεις τὰ κακὰ πού ἔλαβες ἔξω ἀπὸ αὐτήν· ἂν ὅμως ἀπομακρύνεσαι ἀπ' αὐτήν καὶ φεύγεις, θὰ χάσεις ὅπωςδὴποτε καὶ τὰ καλὰ πού ἀπέκτησες ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφές, διότι μὲ τὶς ἐκτὸς ἐκκλησίας συγκεντρώσεις καὶ συνομιλίες ἐξαφανίζεται σιγὰ σιγὰ ὁ πνευματικὸς σου πλοῦτος.

Καὶ ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ, φεύγοντας ἀπὸ ἐδῶ φροντίστε νὰ δεῖτε ἐκείνους πού ἀπουσίασαν σήμερ' ἀπὸ τὴ σὺναξη καὶ θὰ δια-

σον τῆς ὑμετέρας εὐθυμίας καὶ τῆς ἐκείνων ἀθυμίας. Οὐχ οὕτως ἐστὶ νύμφη καλὴ καὶ ἐπίχαρις ἐν παστάδι καθημένη, ὡς ἐστὶ ψυχὴ θαυμαστὴ καὶ ἔνδοξος ἐν ἐκκλησίᾳ φαινομένη μύρων πνέουσα πνευματικῶν. Ὁ γὰρ ἐνταῦθα μετὰ πίστεως καὶ σπουδῆς παραγι-
5 νόμενος, μυρίους λαβὼν ἄπεισι θησαυρούς· κἂν ἀνοίξῃ τὸ στόμα μόνον, πάσης εὐωδίας εὐθέως καὶ πλούτου πνευματικοῦ τοὺς συγ-
γυνομένους ἐνέπλησε· κἂν μυρία προσπέσῃ δεινά, πάντα οἴσει
ραδίως, ἰκανὴν ἀφορμὴν ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν ὑπομονῆς καὶ
φιλοσοφίας ἐντεῦθεν λαβῶν. Καὶ καθάπερ ὁ διηνεκῶς ἐπὶ τῆς πέ-
10 τρας ἐστὼς τῶν κυμάτων καταγελαῖ, οὕτως ὁ συνάξεως ἀπολαύ-
ων διηνεκοῦς καὶ τοῖς θείοις ἀρδευόμενος λόγοις, καθάπερ ἐπὶ πέ-
τρας τῆς ὀρθῆς τῶν πραγμάτων κρίσεως στήσας ἑαυτὸν, οὐδενὶ
τῶν ἀνθρωπίνων ἀλῶσεται, ἀνώτερον τῆς τῶν βιωτικῶν πρα-
γμάτων καταστήσας ἑαυτὸν ἐπιδρομῆς· οὐκ ἀπὸ συμβουλῆς δὲ μό-
15 νον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ εὐχῆς καὶ ἀπὸ πατρικῆς εὐλογίας καὶ ἀπὸ κοι-
νῆς συνόδου καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἀγάπης καὶ ἐξ ἐτέρων μυ-
ρίων πολλὴν ὠφέλειαν καὶ ψυχαγωγίαν καρπωσάμενος, οὕτως
ἀνεχώρησε, μυρία οἴκαδε φέρων ἀγαθά.

Ὅρα οὖν πόσης μὲν ὑμεῖς σήμερον ἀπολαύσεσθε τῆς εὐλο-
20 γίας, πόσῃ δὲ ὑποστήσονται ἐκεῖνοι τὴν ζημίαν. Ὑμεῖς μὲν γὰρ
μαρτύρων μισθὸν λαμβάνοντες ἀπελεύσεσθε, ἐκεῖνοι δὲ πρὸς τῷ
τοῦ κέρδους ἀποστερηθῆναι τούτου, καὶ ἑτέραν ὑποστήσονται
ζημίαν, ἐκ τῶν ἀνονήτων διατριβῶν πολὺν φροντίδων ἐπισυρόμε-
νοι φορυτόν. Ὡσπερ γὰρ «ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προ-
25 φήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται, καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνο-
μα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται», οὕτως ὁ δεχόμενος μάρτυρα
εἰς ὄνομα μάρτυρος, μισθὸν μάρτυρος λήψεται· ὑποδοχὴ δὲ μάρτυ-
ρος τὸ συνελθεῖν εἰς τὴν ἐκείνου μνήμην, τὸ κοινωνῆσαι τῆς διη-
γήσεως τῶν ἄθλων, τὸ θαυμάσαι τὰ γεγενημένα, τὸ ζηλῶσαι τὴν
30 ἀρετὴν, τὸ εἰς ἑτέρους ἐξενεγκεῖν τὰς ἀνδραγαθίας τὰς ἐκείνου·
ταῦτα τῶν μαρτύρων τὰ ξένια· οὕτω τοὺς ἀγίους τούτους τις ὑπο-
δέχεται, καθάπερ οὖν καὶ ὑμεῖς τήμερον πεποιήκατε.

πιστώσετε πόση διαφορά υπάρχει μεταξύ τῆς δικῆς σας εὐθυμίας καὶ τῆς λύπης ἐκείνων. Δὲν εἶναι τόσο ωραία καὶ χαριτωμένη ἡ νύφη ποὺ διαμένει στὸ νυφικὸ θάλαμο, ὅσο θαυμαστὴ καὶ ἔνδοξη εἶναι ἡ ψυχὴ ποὺ συχνάζει στὴν ἐκκλησία καὶ ἀναδίδει μύρα πνευματικά. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται ἐδῶ μὲ πίστη καὶ προθυμία, φεύγει ἀφοῦ λάβει ἄπειρους θησαυροὺς· καὶ μόνο ν' ἀνοίξει τὸ στόμα του, ἀμέσως γεμίζει μὲ κάθε εὐωδιὰ καὶ πλοῦτο πνευματικὸ ἐκείνους ποὺ τὸν συναναστρέφονται. Ἐάν πάλι ὑποπέσει σὲ μύρια κακά, ὅλα θὰ τὰ ὑποφέρει μὲ εὐκολία, ἀφοῦ λάβει ἐδῶ ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφές ἰκανὴ ἀφορμὴ ὑπομονῆς καὶ φιλοσοφίας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ στέκεται διαρκῶς ἐπάνω σὲ βράχο περιγελαῖ τὰ κύματα, ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ συμμετέχει συνεχῶς στὶς συνάξεις καὶ ποτίζεται ἀπὸ τὰ θεῖα λόγια, σὰν ἀκριβῶς νὰ ἔστησε τὸν ἑαυτό του ἐπάνω στὴν πέτρα τῆς ὀρθῆς κρίσεως τῶν πραγμάτων, δὲν θὰ κυριευθεῖ ἀπὸ τίποτε τὸ ἀνθρώπινο, διότι τοποθέτησε τὸν ἑαυτό πάνω ἀπὸ τὴν προσβολὴ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων. Διότι, ἀφοῦ καρπωθεῖ μεγάλη ὠφέλεια καὶ ψυχαγωγία ὄχι μοῖνο ἀπὸ τὴ συμβουλή, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν προσευχὴ καὶ ἀπὸ τὴν πατρικὴ εὐλογία καὶ ἀπὸ τὴν κοινὴ σύναξη καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀπὸ ἄπειρα ἄλλα, ἀναχωρεῖ ἔτσι, μεταφέροντας ἄπειρα ἀγαθὰ στὸ σπίτι του.

Πρόσεχε λοιπὸν πόση εὐλογία θ' ἀπολαύσετε ἐσεῖς σήμερα καὶ πόση ζημιὰ θὰ πάθουν ἐκεῖνοι. Διότι ἐσεῖς θὰ φύγετε ἀφοῦ λάβετε μισθὸ μαρτύρων, ἐνῶ ἐκεῖνοι μαζί μὲ τὸ ὅτι θ' ἀποστερηθοῦν αὐτὸ τὸ κέρδος, θὰ πάθουν καὶ ἄλλη ζημιὰ, συγκεντρώνοντας πολλὰ σκουπίδια φροντίδων ἀπὸ τὶς ἀνώφελες ἀπασχολήσεις. Ὅπως δηλαδὴ «ἐκεῖνος ποὺ δέχεται προφήτη καὶ τὸν τιμᾷ ὡς προφήτη θὰ λάβει μισθὸ προφήτη, καὶ ἐκεῖνος ποὺ δέχεται δίκαιον καὶ τὸν τιμᾷ ὡς δίκαιον θὰ λάβει μισθὸ δικαίου»⁴, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ δέχεται μάρτυρα καὶ τὸν τιμᾷ ὡς μάρτυρα, θὰ λάβει μισθὸ μάρτυρα· καὶ ὑποδοχὴ μάρτυρα εἶναι τὸ νὰ προσέλθει κανεὶς στὴ σύναξη ποὺ γίνεται στὴ μνήμη ἐκείνου, τὸ ν' ἀκούσει τὴ διήγηση τῶν ἄθλων του, τὸ νὰ θαυμάσει τὰ ὅσα ἔχουν γίνει ἀπὸ τὸν μάρτυρα, τὸ νὰ γίνει μιμητὴς τῆς ἀρετῆς του, τὸ νὰ διηγηθεῖ σ' ἄλλους τὶς ἀνδραγαθίες ἐκείνου· αὐτὰ εἶναι τὰ παρατιθέμενα πρὸς φιλοξενία τῶν μαρτύρων· ἔτσι ὑποδέχεται κανεὶς αὐτοὺς τοὺς ἀγίους, ὅπως ἐκριβῶς λοιπὸν ἔχετε κάμει καὶ σεῖς σήμερα.

Χθές μὲν οὖν ὁ Δεσπότης ἡμῶν ὕδατι ἐβαπτίσαστο, σήμερον δὲ δοῦλος αἵματι βαπτίζεται· χθές ἠνεώχθησαν οὐρανοῦ πύλαι, σήμερον κατεπατήθησαν ἄδου πύλαι. Καὶ μὴ θαυμάσητε, εἰ 'βάπτισμα' τὸ μαρτύριον ἐκάλεσα· καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα τὸ Πνεῦμα 5 μετὰ πολλῆς ἐφίπταται τῆς δασιλείας, καὶ ἀμαρτημάτων ἀναίρεσις καὶ ψυχῆς γίνεται καθαρμὸς θαυμαστός τις καὶ παράδοξος· καὶ ὡσπερ οἱ βαπτιζόμενοι τοῖς ὕδασι, οὕτως οἱ μαρτυροῦντες τῷ ἰδίῳ λούονται αἵματι, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τούτου γεγένηται. Ἄλλὰ γὰρ πρὸ τῆς σφαγῆς ἀναγκαῖον εἶπεῖν τοῦ διαβόλου τὴν πανουργίαν.

10 Συναιδῶν γὰρ ἐκεῖνος, ὅτι πάσης τιμωρίας καὶ κολάσεως εἶδους κατεγέλασε, καὶ οὔτε κάμινον ἀνάψας, οὔτε βάραθρον ὀρύξας, οὔτε τροχὸν εὐτρεπίσας, οὔτε εἰς ξύλον ἀναγαγών, οὔτε εἰς κρημνοὺς ρίψας, οὔτε εἰς θηρίων ὀδόντας ἐμβαλὼν ἴσχυσε περιγενέσθαι τῆς τοῦ ἁγίου φιλοσοφίας, ἕτερον ἐπενόησε χαλεπώτερον

15 τρόπον, καὶ περιήει ζητῶν τιμωρίαν εὐρεῖν, ὥστε αὐτὴν ὁμοῦ καὶ δριμυτάτην γενέσθαι καὶ μακροτάτην. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν κολάσεων αἱ μὲν ἀφόρητοι ταχίστην παρέχουσι τὴν ἀπαλλαγὴν, αἱ δὲ ἐπιμηκέστεραι ὑποτέμνονται τὴν ὀδύνην, ἐσπούδασεν εὐρεῖν κόλασιν ὁμοῦ τε τὰ ἀμφοτέρα ἔχουσαν, καὶ μῆκος καὶ ὑπερβολὴν ὀδύνης

20 ἀνήκεστον, ἵνα καὶ τῇ σφοδρότητι καὶ τῷ πλήθει τοῦ χρόνου τὸ στερρὸν καταβάλη τῆς αὐτοῦ διανοίας.

Καὶ τί ποιεῖ; Λιμῶ τὸν ἅγιον παραδίδωσι τοῦτον. Σὺ δὲ λιμὸν ἀκούσας μὴ παρέλθῃς ἀπλῶς τὸ λεγόμενον· ἀπάντων γὰρ θανάτων οὗτός ἐστι χαλεπώτατος. Καὶ μάρτυρες οἱ πεῖραν εἰληφό-

25 τες· μὴ γὰρ δὴ ἡμεῖς πεῖραν λάβοιμεν· καλῶς γὰρ ἐδιδάχθημεν εὐχεσθαι, «μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν». Καθάπερ γὰρ δήμιός τις τοῖς σπλάγχνοις ἔνδον καθήμενος ἅπαντα καταξαίνει τὰ μέλη, πυρὸς παντὸς καὶ θηρίου σφοδρότερον κατεσθίων πάντοθεν τὸ σῶμα, διηνεκῆ τινα καὶ ἄρρητον παρέχων ὀδύνην. Καὶ ἵνα μάθῃς

30 ὅσον ἐστὶ λιμός, καὶ τέκνων ἀπεγεύσαντο μητέρες πολλάκις τὴν τοῦ κακοῦ τούτου βίαν οὐκ ἐνεγκοῦσαι· καὶ ταύτην τὴν συμφορὰν τραγωδῶν ὁ προφήτης ἔλεγε· «χεῖρες γυναικῶν οἰκτιρμόνων

Χθές λοιπόν ὁ Δεσπότης μας βαπτίσθηκε με ὕδωρ, ἐνῶ σήμερα δοῦλος βαπτίζεται με αἷμα. Χθές ἀνοίχθηκαν οἱ πύλες τοῦ οὐρανοῦ, σήμερα καταπατήθηκαν οἱ πύλες τοῦ ἄδη. Καὶ μὴ θαυμάσετε, ἐὰν ὀνόμασα 'βάπτισμα' τὸ μαρτύριο· διότι καὶ ἐδῶ τὸ Πνεῦμα ἐφίπταται με πολὺ πλοῦσια τῇ χάρι του καὶ γίνεται ἐξάλειψη ἀμαρτημάτων καὶ κάποιο θαυμαστὸ καὶ παράδοξο καθάρισμα τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ βαπτίζονται λούονται με τὰ ὕδατα, ἔτσι καὶ οἱ μάρτυρες λούονται με τὸ ἴδιο τὸ αἷμα τους, πράγμα βέβαια ποὺ ἔχει γίνει καὶ με τὸν μάρτυρα αὐτόν. 'Ἄλλ' ὅμως πρέπει πρὶν ἀπὸ τὴ σφαγὴ ν' ἀναφέρω τὴν πανουργία τοῦ διαβόλου. "Ὅταν δηλαδὴ ἐκεῖνος κατενόησε ὅτι αὐτὸς περιφρόνησε κάθε εἶδος τιμωρίας καὶ κολάσεως καὶ δὲν μπόρεσε νὰ νικήσει τὴ φιλοσοφία τοῦ ἀγίου οὔτε ἀνάβοντας καμίνι, οὔτε σκάβοντας βάραθρο, οὔτε ἐτοιμάζοντας τροχό, οὔτε ἀνυψώνοντάς τον σὲ ξύλο, οὔτε ρίχνοντάς τον σὲ γκρεμούς, οὔτε προσφέροντάς τον στὰ δόντια θηρίων, ἐπινόησε ἄλλον φοβερῶτερο τρόπο, καὶ περιφερόνταν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ζητώντας νὰ βρεῖ τιμωρία, ὥστε αὐτὴ νὰ γίνει συγχρόνως καὶ δριμύτατη καὶ μακρότατη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπὸ τὶς τιμωρίες ἐκεῖνες ποὺ εἶναι ἀφόρητες παρέχουν πάρα πολὺ γρήγορα τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπ' αὐτές, ἐνῶ οἱ μεγαλύτερης διάρκειας μειώνουν τὴν ὀδύνη, φρόντισε νὰ βρεῖ τιμωρία ποὺ νὰ ἔχει συγχρόνως καὶ τὰ δύο, καὶ μῆκος καὶ ἀφόρητη ὑπερβολὴ ὀδύνης, ὥστε καὶ με τὴ σφοδρότητα καὶ με τὸ μεγάλο μῆκος τοῦ χρόνου νὰ καταβάλλει τὸ ἄκαμπτο τοῦ φρονήματός του.

Καὶ τί κάμνει; Παραδίνει τὸν ἅγιο αὐτόν σὲ πείνα. Σὺ ὅμως ἀκούοντας πείνα, μὴ προσπεράσεις ἔτσι ἀπλὰ τὸ λεγόμενο· διότι αὐτὸς ὁ θάνατος εἶναι ὁ πιὸ φοβερὸς ἀπ' ὅλους. Καὶ μάρτυρες εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν δοκίμασαν. Ἐμεῖς ὅμως εἴθε νὰ μὴ τὸν δοκιμάσομε. Διότι καλῶς διδαχθήκαμε νὰ προσευχόμεσθε, νὰ μὴ εἰσέλθομε σὲ πειρασμό⁵. Σὰν κάποιος δήμιος δηλαδὴ κάθεται μέσα στὰ σπλάχνα καὶ καταξοσχίζει ὅλα τὰ μέλη, κατατρώγοντας ἀπὸ παντοῦ τὸ σῶμα σφοδρότερα ἀπὸ κάθε φωτιὰ καὶ θηρίο, παρέχοντας κάποιον διαρκὴ καὶ ἀπερίγραπτο πόνο. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις πόσο φοβερὸ πράγμα εἶναι ἡ πείνα, πολλὲς φορὲς οἱ μητέρες ἔφαγαν καὶ τὰ παιδιά τους, μὴ ὑποφέροντας τὴν τυραννικὴ δύναμη αὐτοῦ τοῦ κακοῦ· καὶ αὐτὴ τὴ συμφορὰ διεκτραγωδώντας ὁ προφήτης ἔλεγε· «χέρια εὐσπλα-

ἤψησαν τὰ τέκνα αὐτῶν». Οὗς ἔτεκον μητέρες κατήσθιον, καὶ τῶν γεννηθέντων παιδίων ἢ τεκοῦσα γαστήρ ἐγένετο τάφος, καὶ φύσεως ἐκράτησεν ὁ λιμός· μᾶλλον δὲ οὐ φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς προαιρέσεως· τῆς δὲ τοῦ ἁγίου τούτου γενναιότητος οὐκ ἐκράτησε.
5 Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη ταῦτα ἀκούσας; Καίτοι τί φύσεως δυνατώτερον; τί δὲ προαιρέσεως ὀξυρρεπέστερον;

Ἄλλ' ἵνα μάθης, ὅτι τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ οὐδὲν ἰσχυρότερον, προαίρεσις φύσεως εὐτονωτέρα ἐφάνη, καὶ μητέρας μὲν ἤλεγξε, καὶ ὠδίνων ἐπιλαθέσθαι ἐποίησε, τὸν δὲ ἅγιον τοῦτον ὑποσκελί-
10 σαι οὐκ ἴσχυσεν, οὐδὲ περιεγένετο τῆς φιλοσοφίας ἢ κόλασις, οὐδὲ τῆς ἀνδρείας ἐκράτησεν ἢ τιμωρία, ἀλλ' ἔμενεν ἀδάμαντος παντὸς ἰσχυρότερος, ταῖς ἀγαθαῖς ἐντροφῶν ἐλπίσι, καὶ τῇ τῶν ἀγῶνων ἐγκαλλωπιζόμενος ὑποθέσει, ἰκανὴν παραμυθίαν ἔχων τῶν ἄθλων τὴν ἀφορμὴν, μάλιστα καθ' ἐκάστην ἀκούων Παύλου λέ-
15 γοντος, «ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι»· καὶ πάλιν, «ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα»· ἦδει γάρ, ἦδει σαφῶς, ὅτι «οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντὶ ρήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ».

Ὡς δὲ εἶδεν ὁ μιαρὸς δαίμων οὐκ ἐνδιδόντα τῇ τοσαύτῃ τοῦ πράγματος ἀνάγκῃ, χαλεπωτέραν ἐποίει τὴν βάσανον. Καὶ γὰρ εἰδωλόθυτα λαβὼν καὶ τὴν τράπεζαν τούτων ἐμπλήσας, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τεθῆναι παρεσκεύασεν, ἵνα τὸ τῆς ἐξουσίας ἔτοιμον ἐκλύση τῆς προθυμίας τὴν εὐτονίαν. Οὐ γὰρ οὕτως ἀλισκόμε-
25 θα μὴ φαινομένων τῶν δελεαζόντων πραγμάτων, ὡς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κειμένων· ἐπεὶ καὶ τῆς γυναικῶν ἐπιθυμίας εὐκολώτερον ἂν τις κρατήσῃ μὴ βλέπων γυναιῖκα εὐμορφον, ἢ συνεχῶς εἰς αὐτὴν ἀτενίζων. Ἄλλ' ὁμως καὶ ταύτης ἐκράτησε τῆς ἐνέδρας ὁ δίκαιος, καὶ ὅπερ ἐνόμιζεν ὁ διάβολος ἐκλύσειν αὐτοῦ τὴν ἀν-
30 δρείαν, τοῦτο μάλιστα αὐτὸν ἤλειψε πρὸς τοὺς ἀγῶνας· οὐ γὰρ μόνον οὐδὲν ἔπασχεν ἀπὸ τῆς ὕψεως τῶν εἰδωλοθύτων, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτὰ ἀπεστρέφετο καὶ ἐμίσει· καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν

6. Θρῆνοι Ἱερ., 4,10.

7. Β' Κορ. 11,27.

8. Α' Κορ. 4,11.

9. Ματθ. 4,4.

χνικῶν γυναικῶν ἔψησαν τὰ τέκνα τους»⁶. Ἐκεῖνα ποὺ γέννησαν οἱ μητέρες τὰ κατέτρωγαν, ἢ γαστέρα ποὺ γέννησε τὰ παιδιὰ ἔγινε τάφος, καὶ ἡ πείνα ὑπερίσχυσε τῆς φύσεως· ἢ καλύτερα ὄχι μόνο τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς προαιρέσεως, ἀλλ' ὅμως δὲν ὑπερίσχυσε τῆς γενναιότητος τοῦ ἁγίου αὐτοῦ. Ποιὸς δὲν θὰ ἐκπλαγεῖ ἀκούοντας αὐτά; Ἄν καὶ βέβαια τί ὑπάρχει δυνατώτερο τῆς φύσεως; τί πιὸ ἐπιρρεπὲς ἀπὸ τὴν προαίρεση;

Ἄλλὰ γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἰσχυρότερο ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἢ προαίρεση φάνηκε ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴ φύση, καὶ μητέρες βέβαια ἔλεγξε καὶ τὶς ἔκαμε νὰ ξεχάσουν τὶς ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ, ἀλλ' ὅμως τὸν ἅγιο αὐτὸν δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ὑποσκελίσει, οὔτε ὑπερνίκησε ἢ κόλαση τὸ φιλόσοφο φρόνημα αὐτοῦ, οὔτε ὑπερίσχυσε ἢ τιμωρία τῆς ἀνδρείας, ἀλλ' ἔμενε πιὸ ἰσχυρὸς ἀπὸ κάθε διαμάντι, νοιώθοντας ἡδονὴ ἀπὸ τὶς ἀγαθὲς ἐλπίδες καὶ καυχώμενος μὲ τὴν ὑπόθεσι τῶν ἀγῶνων, ἔχοντας μεγάλη παρηγοριὰ τὴν ὑπόθεσι τῶν ἄθλων του, μάλιστα ἀκούοντας καθημερινὰ τὸν Παῦλο νὰ λέγει, «μὲ πείνα καὶ δίψα, μὲ ψύχος καὶ γυμνότητα»⁷· καὶ πάλι, «μέχρι αὐτὴν τὴν ὥρα καὶ πεινοῦμε καὶ διψοῦμε καὶ δὲν ἔχομε ἀρκετὰ ροῦχα καὶ δεχόμεστε ραπίσματα»⁸· διότι γνώριζε, γνώριζε μὲ σαφήνεια, ὅτι «ὁ ἄνθρωπος δὲ θὰ ζήσει μόνο μὲ ἄρτο, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»⁹.

Ὅταν λοιπὸν εἶδε ὁ μιαρὸς δαίμονας ὅτι δὲν ὑποχωροῦσε στὸν τόσο μεγάλο ἐξαναγκασμὸ τοῦ πράγματος, ἔκαμε φοβερώτερα τὰ βασανιστήρια. Πραγματικά, ἀφοῦ ἔλαβε εἰδωλόθυτα καὶ γέμισε τὴν τράπεζά τους, τὴν τοποθέτησε μπροστὰ στὰ μάτια τους, ὥστε ἡ δύναμη τῆς τυραννίας νὰ παραλύσει τὴ δύναμη τῆς προθυμίας. Διότι δὲν αἰχμαλωτιζόμεστε τόσο πολὺ ὅταν δὲν φαίνονται τὰ πράγματα ποὺ μᾶς δελεάζουν, ὅσο ὅταν βρίσκονται μπροστὰ στὰ μάτια μας· γι' αὐτὸ καὶ εὐκολώτερα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ νικήσει τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὶς γυναῖκες ὅταν δὲν βλέπει ὁμορφὴ γυναῖκα, παρὰ ὅταν βλέπει αὐτὴν συνέχεια. Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτὴν τὴν ἐνέδρα τὴν νίκησε ὁ δίκαιος καὶ ἐκεῖνο ποὺ νόμιζε ὁ διάβολος ὅτι θὰ παραλύσει τὴν ἀνδρεία αὐτοῦ, αὐτὸ πρὸ πάντων γύμνασε αὐτὸν πρὸς τοὺς ἀγῶνες· διότι ὄχι μόνο δὲν πάθαινε τίποτε ἀπὸ τὴ θεὰ τῶν εἰδωλοθύτων, ἀλλὰ καὶ περισσότερο ἀποστρεφόταν αὐτὰ καὶ τὰ μισοῦσε· καὶ ἐκεῖνο ποὺ παθαίνομε στὴν περίπτωσι τῶν ἐχθρῶν, ὅσο περισσό-

πάσχομεν, ὅσῳ περ ἂν αὐτοὺς ἐμβλέσωμεν, τοσοῦτῳ μᾶλλον αὐτοὺς μισοῦμεν καὶ ἀποστρεφόμεθα, τοῦτο καὶ ἐκεῖνος ἐπὶ τῆς μιαρᾶς ἐκείνης ἔπασχε θυσίας τότε· μᾶλλον αὐτὴν ὁρῶν ἐβδελύττετο καὶ ἀπεπῆδα, καὶ ἡ συνεχῆς ὄψις μᾶλλον αὐτὸν εἰς μῖσος καὶ ἀπο-
5 τροπῆν τῶν προκειμένων ἐνέβαλλε· καὶ τοῦ λιμοῦ μέγα ἔνδοθεν ἐμβοῶντος καὶ τῶν προκειμένων κελεύοντος ἐφάπτεσθαι, ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος τὰς χεῖρας ἀνέστελλε καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐπιλαθέσθαι παρεσκευάζε· καὶ τράπεζαν ὁρῶν μιάραν καὶ ἐναγῆ, τραπέ-
ζης ἐμνήσθη ἐτέρας τῆς φρικώδους καὶ Πνεύματος γεμούσης, καὶ
10 οὕτως ἐπυροῦτο, ὡς ἐλέσθαι πάντα ὑποστῆναι καὶ παθεῖν, ἢ τῶν μιαρῶν ἐκείνων ἀπογεύσασθαι ἐδεσμάτων.

Ἄνεμνήσθη καὶ τῆς τραπέζης ἐκείνης τῶν τριῶν παίδων, οἱ νέοι ληφθέντες καὶ πάσης ἔρημοι προστασίας ὄντες, ἀλλοτρίᾳ γῆ καὶ βαρβάρῳ χώρᾳ τοσαύτην ἐπεδείξαντο φιλοσοφίαν, ὡς μέχρι
15 νῦν ἄδεσθαι τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι καὶ τὴν οἰκίαν ἔχοντες γῆν ἠσέβησαν, καὶ ἐν τῷ ναῷ διατρίβοντες εἰδωλολάτρουν· οἱ δὲ νέοι ἐκεῖνοι εἰς τὴν βαρβαρικὴν ἀπενεχθέντες γῆν, ἔνθα εἰδῶλα καὶ πάσης ἀσεβείας ὑπόθεσις, τὴν πατρῶαν διετέλεσαν φυλάττοντες πολιτείαν. Εἰ τοίνυν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι
20 καὶ νέοι πρὸ τῆς χάριτος τοσαύτην ἐπεδείξαντο φιλοσοφίαν, φησί, ποίας ἂν εἴημεν ἡμεῖς συγγνώμης ἄξιοι, μηδὲ πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκεῖνοις ἀρετὴν φθάσαι δυνηθέντες;

Ταῦτα δὴ πάντα λογιζόμενος κατεγέλα τῆς τοῦ διαβόλου πονηρίας, κατεφρόνει τῆς κακουργίας, καὶ πρὸς οὐδὲν ἐνεδίδου τῶν
25 ὁρωμένων. Ὡς δ' οὖν εἶδεν οὐδὲν αὐτῷ τι πλεον γενόμενον ὁ μιάρὸς ἐκεῖνος, ἄγει πάλιν αὐτὸν εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ βασανίζων συνεχεῖς ἐπῆγε πεύσεις· ὁ δὲ πρὸς ἐκάστην πεῦσιν ἀπεκρίνατο, ὅτι 'Χριστιανός εἰμι', μόνον, καὶ λέγοντος τοῦ δημίου, 'ποίας εἶ πατρίδος;' 'Χριστιανός εἰμί', φησι· 'τί ἔχεις ἐπιτήδευμα;' 'Χριστιανός
30 εἰμί'· 'τίνας προγόνους;' Ὁ δὲ πρὸς ἅπαντα ἔλεγεν, ὅτι 'Χριστιανός εἰμι'· ἐνὶ τούτῳ καὶ ψιλῷ τῷ ῥήματι τοῦ διαβόλου πλήττων τὴν κεφαλὴν, καὶ συνεχῆ καὶ ἐπάλληλα τὰ τραύματα αὐτῷ παρέχων.

τερο δηλαδή τούς βλέπομε, τόσο περισσότερο τούς μισοῦμε καὶ τούς ἀποστρέφομαστε, αὐτὸ πάθαινε καὶ ἐκεῖνος τότε μὲ τὴν μιαρὴ ἐκείνη θυσία· ὅσο τὴν ἔβλεπε περισσότερο τὴν σιχαινόταν καὶ τὴν ἀποστρέφόταν καὶ ἡ συνεχῆς θεὰ τὸν ὀδηγοῦσε σὲ περισσότερο μίσος καὶ ἀποστροφή γιὰ ἐκεῖνα ποὺ βρίσκονταν μπροστὰ του. Καὶ ἐνῶ ἡ πείνα φώναζε μέσα του δυνατὰ καὶ τὸν παρακινουῦσε νὰ δοκιμάσει τὰ βρισκόμενα μπροστὰ του, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ συγκρατοῦσε τὰ χέρια του καὶ τὸν ἔκαμνε νὰ λησμονήσῃ τὴ φύση αὐτῆς. Καὶ ἐνῶ ἔβλεπε τράπεζα μιαρὴ καὶ βδελυρὴ, θυμήθηκε ἄλλη τράπεζα, γεμάτη ἀπὸ φρίκη καὶ Πνεῦμα, καὶ τόσο πολὺ φλεγόταν, ὥστε νὰ προτιμήσῃ ὅλα νὰ τὰ ὑποστῆ καὶ νὰ τὰ πάθει, παρὰ νὰ γευθεῖ ἐκεῖνα τὰ βδελυρὰ φαγητά.

Θυμήθηκε καὶ τὴν τράπεζα ἐκείνη τῶν τριῶν παιδῶν, οἱ ὁποῖοι, ἂν καὶ συνελήφθηκαν νέοι καὶ ἦταν ἔρημοι ἀπὸ κάθε προστασία μέσα σὲ ξένη γῆ καὶ βαρβαρικὴ χώρα, ἔδειξαν τόση μεγάλη εὐσέβεια, ὥστε μέχρι τώρα νὰ διηγεῖται ἡ ἀνδρεία αὐτῶν. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι βέβαια ἂν καὶ εἶχαν τὴ χώρα τους ἀσέβησαν καὶ ἐνῶ ζοῦσαν κοντὰ στὸ ναὸ λάτρευαν τὰ εἰδῶλα, ἐνῶ οἱ νέοι ἐκεῖνοι ἂν καὶ ὀδηγήθηκαν στὴ βαρβαρικὴ χώρα, ὅπου ὑπῆρχαν εἰδῶλα καὶ ἀφορμὴ γιὰ κάθε ἀσέβεια, ἔζησαν φυλάσσοντας τὸν τρόπο ζωῆς τῶν πατέρων τους. Ἐὰν λοιπὸν, λέγει, οἱ αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι καὶ νέοι ἔδειξαν τόση μεγάλη εὐσέβεια πρὶν ἀπὸ τὴ χάρη, ποιᾶς συγγνώμης θὰ ἦμασταν ἐμεῖς ἄξιοι, ποὺ δὲν μπορέσαμε νὰ φθάσομε οὔτε πρὸς τὴν ἴδια μὲ ἐκείνους ἀρετή;

Σκεπτόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτὰ περιγελοῦσε τὴν πονηρία τοῦ διαβόλου, περιφρονοῦσε τὴν κακουργία του καὶ δὲν ὑποχωροῦσε σὲ τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔβλεπε. Καὶ ὅταν ὁ μιαρὸς ἐκεῖνος εἶδε ὅτι δὲν πέτυχε τίποτε περισσότερο σὲ βάρος αὐτοῦ, τὸν ὀδήγησε πάλι στὸ δικαστήριον καὶ βασανίζοντάς τον τοῦ ὑπέβαλλε συνεχεῖς ἐρωτήσεις. Ἐκεῖνος ὁμως στὴν κάθε ἐρώτησή του ἀποκρινόταν μόνο τό, 'Χριστιανὸς εἶμαι'· καὶ λέγοντάς του ὁ δήμιος, 'ποιὰ εἶναι ἡ πατρίδα σου;' τοῦ ἀπαντοῦσε, 'εἶμαι Χριστιανός'. 'Ποιὸ εἶναι τὸ ἐπάγγελμά σου;' 'Εἶμαι Χριστιανός'. 'Ποιοὶ εἶναι οἱ πρόγονοί σου;' Ἐκεῖνος σ' ὅλες τις ἐρωτήσεις ἔλεγε, 'εἶμαι Χριστιανός', πλήττοντας μὲ τὸν ἕνα αὐτὸ καὶ ἀπλὸ λόγο τὴν κεφαλὴ τοῦ διαβόλου καὶ προξενώντας του συνεχῆ καὶ ἀλλεπάλληλα τὰ τραύματα. Ἄν καὶ

Καίτοι γε καὶ τῆς ἔξωθεν παιδεύσεως μετέσχεν, ἀλλ' ἤδει σαφῶς ὅτι ἐν τοῖς τοιούτοις ἀγῶσιν οὐ ρητορείας χρεία, ἀλλὰ πίστεως· οὐ δεινότητος λόγου, ἀλλὰ φιλοθέου ψυχῆς· ἀρκεῖ ρῆμα ἓν, φησὶν, ἅπασαν τοῦ διαβόλου τρέψαι τὴν φάλαγγα.

5 Καὶ δοκεῖ μὲν τοῖς οὐκ ἀκριβῶς ἐξετάζουσιν ἀνακόλουθος εἶναι ἡ ἀπόκρισις, εἰ δέ τις τὸν νοῦν ἐπιστήσειε, καὶ ἐκ ταύτης ὄψεται τοῦ μάρτυρος τὴν σοφίαν. Ὁ γὰρ εἰπὼν ὅτι Ἐχριστιανός εἰμι, καὶ πατρίδα καὶ γένος καὶ ἐπιτήδευμα καὶ πάντα ἐδήλωσε. Πῶς; Ἐγὼ λέγω. Ὁ Χριστιανὸς οὐκ ἔχει πόλιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ
10 τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ· ἡ «γὰρ ἄνω Ἱερουσαλήμ», φησὶν, «ἐλευθέρα ἐστίν, ἣτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν». Ὁ Χριστιανὸς οὐκ ἔχει γῆινον ἐπιτήδευμα, ἀλλ' εἰς τὴν ἄνω πολιτείαν τελεῖ· «ἡμῶν» γάρ, φησί, «τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει». Ὁ Χριστιανὸς συγγενεῖς ἔχει τοὺς ἀγίους ἅπαντας καὶ συμπολίτας· «συμπολιταὶ γάρ ἐσμεν τῶν
15 ἀγίων», φησί, «καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ». Ὡστε ἐνὶ ρήματι, καὶ τίς εἶη, καὶ πόθεν, καὶ τίνων, καὶ τί πράττων διατελοῖ, μετὰ ἀκριβείας ἐδίδαξε. Καὶ μετὰ ταύτης τῆς φωνῆς τὸν βίον κατέλυσε, καὶ ἀπῆλθε σῶαν τῷ Χριστῷ τὴν παρακαταθήκην κομίζων, καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα δι' ὧν ἔπαθε παραινῶν ἐνίστασθαι καὶ μηδὲν δεδοικέ-
20 ναι, ἀλλ' ἢ ἁμαρτίαν καὶ ἄρνησιν μόνον.

Ταῦτ' οὖν καὶ ἡμεῖς εἰδότες ἐν καιρῷ τῆς εἰρήνης τὰ τοῦ πολέμου μελετῶμεν, ἴν', ἐπιστάντος τοῦ πολέμου, λαμπρὸν καὶ ἡμεῖς στήσωμεν τρόπαιον. Κατεφρόνησεν ἐκεῖνος λιμοῦ, καταφρονήσωμεν καὶ ἡμεῖς τρυφῆς καὶ τῆς γαστρὸς τὴν τυραννίδα καθέλωμεν,
25 ἵνα, ἂν καιρὸς ἐπιστῇ τοσαύτην παρ' ἡμῶν τὴν ἀνδρείαν ἐπιζητῶν, προγυμνασθέντες ἐν τοῖς ἐλάττοσι, λαμπροὶ φανῶμεν ἐπὶ τῶν σκαμμάτων. Ἐπὶ ἀρχόντων καὶ βασιλέων ἐπαρρησιάσατο ἐκεῖνος· τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν νῦν· κἂν ἐν συλλόγοις Ἑλλήνων πλουτούντων καὶ περιφανῶν συνεδρεύωμεν, μετὰ παρρησίας τὴν πί-
30 στιν ὁμολογῶμεν· καταγελοῦμεν τῆς ἐκείνων πλάνης. Κἂν ἐπιχειρῶσι τὰ μὲν αὐτῶν σεμνύνειν, τὰ δὲ ἡμέτερα καθαιρεῖν, μὴ σιγῶμεν, μηδὲ πρᾶως φέρωμεν, ἀλλ', ἐκκαλύπτοντες αὐτῶν τὴν ἀσχη-

10. Γαλ. 4,6.

11. Φιλ. 3,20.

12. Ἐφ. 2,19.

βέβαια διδάχθηκε και την ύγιη χριστιανική παιδεία, αλλά γνώριζε με σαφήνεια, ότι σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τοὺς ἀγῶνες δὲν χρειάζεται ρητορεία, ἀλλὰ πίστη· ὄχι δεινότητα λόγου, ἀλλὰ φιλόθεος ψυχή· ἀρκεῖ ἓνας λόγος, λέγει, νὰ τρέψει σὲ φυγὴ ὅλη τὴ φάλαγγα τοῦ διαβόλου.

Καὶ φαίνεται βέβαια σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἐξετάζουν μὲ ἀκρίβεια τὰ πράγματα ὅτι ἡ ἀπάντηση εἶναι ἀταίριαστη, ἂν ὅμως κανεὶς τὴν ἐξετάσει προσεκτικὰ μὲ τὸ νοῦ του, θὰ διαπιστώσει καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴ σοφία τοῦ μάρτυρα. Διότι μὲ τὸ νὰ πεῖ αὐτός, 'εἶμαι Χριστιανός', δήλωσε μ' αὐτὸ καὶ πατρίδα, καὶ γένος, καὶ ἐπάγγελμα, καὶ ὅλα. Πῶς; 'Εγὼ θὰ σᾶς τὸ πῶ. 'Ο Χριστιανὸς δὲν ἔχει πόλη ἐπάνω στὴ γῆ; ἀλλὰ τὴν οὐράνια Ἱερουσαλήμ. Διότι λέγει, «ἡ οὐράνια Ἱερουσαλήμ εἶναι ἐλεύθερη καὶ αὐτὴ εἶναι μητέρα μας»¹⁰. 'Ο Χριστιανὸς δὲν ἔχει γῆινο ἐπάγγελμα, ἀλλὰ ζεῖ στὴν οὐράνια πολιτεία. Διότι λέγει, «τὸ πολίτευμά μας βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς»¹¹. 'Ο Χριστιανὸς ἔχει συγγενεῖς καὶ συμπολίτες ὅλους τοὺς ἀγίους· διότι λέγει, «εἴμαστε συμπολίτες τῶν ἀγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ»¹². Ὡστε μὲ ἓνα λόγο δίδαξε μὲ ἀκρίβεια καὶ ποιός ἦταν, καὶ ἀπὸ ποῦ καταγόταν, καὶ ἀπὸ ποιούς, καὶ ποιό ἦταν ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολοῦνταν. Καὶ μ' αὐτὰ τὰ λόγια τελείωσε τὴ ζωὴ του καὶ ἀναχώρησε μεταφέροντας στὸ Χριστὸ σῶα τὴν παρακαταθήκη, καὶ προτρέποντας τοὺς μεταγενεστέρους μὲ ὅσα ἔπαθε νὰ προβάλλουν ἀντίσταση καὶ νὰ μὴ φοβοῦνται τίποτε, παρὰ μόνο τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἄρνηση.

Γνωρίζοντας λοιπὸν καὶ ἐμεῖς αὐτὰ ἅς μελετοῦμε στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης τὰ τοῦ πολέμου, ὥστε, ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα τοῦ πολέμου, νὰ στήσομε καὶ ἐμεῖς λαμπρὸ τρόπαιο. Περιφρόνησε ἐκεῖνος τὴν πείνα· ἅς περιφρονήσομε καὶ ἐμεῖς τὴν τρυφή καὶ ἅς ὑποτάξομε τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τῆς κοιλιᾶς, ὥστε, ἂν ἔρθει καιρὸς ποὺ νὰ ζητᾶ ἀπὸ ἐμᾶς τόση ἀνδρεία, ἀφοῦ θὰ ἔχομε προγυμνασθεῖ στὰ μικρότερα, νὰ φανοῦμε λαμπροὶ στοὺς ἀγῶνες. Ἐκεῖνος ἔδειξε παρρησία πρὸς τοὺς ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς· αὐτὸ ἅς κάμνομε καὶ ἐμεῖς. Καὶ ἂν παραβρισκόμαστε σὲ συγκεντρώσεις πλουσίων καὶ λαμπρῶν ἐθνικῶν, ἅς ὁμολογοῦμε μὲ θάρρος τὴν πίστη μας καὶ ἅς καταγελοῦμε τὴν πλάνη ἐκείνων. Κι ἂν ἐπιχειροῦν νὰ ἐγκωμιάζουν τὰ δικά τους καὶ νὰ βλάπτουν τὰ δικά μας, ἅς μὴ σιωποῦμε, οὔτε νὰ τὸ ἀνεχόμαστε μὲ πραότητα, ἀλλά, ἀποκαλῶντας τὴν ἀσχημοσύνη αὐτῶν,

μοσύνην, ἅπαντα μετὰ πολλῆς τῆς σοφίας καὶ τῆς παρρησίας τὰ
 τῶν Χριστιανῶν ἀνυμνῶμεν· καὶ καθάπερ ὁ βασιλεὺς τὸ διάδημα
 ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, οὕτω καὶ ἡμεῖς τὴν ὁμολογίαν πανταχοῦ τῆς πί-
 5 στεως περιφέρωμεν. Οὐ γὰρ οὕτως ἐκεῖνον ὁ στέφανος, ὡς ἡμᾶς
 ἢ πίστις καὶ ἢ ταύτης ὁμολογία καλλωπίζειν εἴωθεν· μὴ διὰ ρημά-
 των δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τοῦτο ποιῶ-
 μεν, καὶ βίον ἄξιον τῆς ὁμολογίας διὰ πάντων ἐπιδεικνύμενοι, ἵνα
 μὴ καταισχύνομεν τὰ δόγματα τῇ τῶν ἔργων φαυλότητι, ἀλλὰ διὰ
 πάντων τὸν Δεσπότην ἡμῶν δοξάζοντες ἀπολαύσωμεν καὶ τῆς ἐν-
 10 ταῦθα καὶ τῆς ἐκεῖ τιμῆς, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ'
 οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, κράτος καὶ τιμή, ἅμα τῷ ἀγίῳ καὶ ζωοποιῷ
 Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

να ἐξυμνοῦμε ὅλα τὰ τῶν Χριστιανῶν με πολλή σύνεση καὶ θάρρος. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ βασιλιάς φέρει τὸ βασιλικὸ στέμμα πάνω στὸ κεφάλι, ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἅς περιφέρομε παντοῦ τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως. Διότι συνήθως δὲν κοσμεῖ τόσο πολὺ ἐκεῖνον τὸ στεφάνι, ὅσο ἐμᾶς ἡ πίστη καὶ ἡ ὁμολογία αὐτῆς· καὶ νὰ τὴν ὁμολογοῦμε ὄχι μόνο με λόγια, ἀλλὰ καὶ με τὰ ἔργα μας νὰ τὸ κάμνομε αὐτὸ καὶ νὰ δείχνομε με ὅλα βίῳ ἄξιο τῆς ὁμολογίας, γιὰ νὰ μὴ καταντροπιάσομε τὰ τῆς πίστεως με τὴ φαυλότητα τῶν ἔργων, ἀλλὰ, δοξάζοντας με ὅλα τὸν Κύριό μας, ν' ἀπολαύσομε καὶ τὴν ἐδῶ καὶ τὴν ἐκεῖ τιμῆ, τὴν ὁποία εἶθε νὰ ἐπιτύχομε ὅλοι μας με τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ με τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμῆ, συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΒΥΛΑΝ

1. Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην ἀποδοῦναι τὸ χρέος τήμερον, ὃ πρῶην ἐνταῦθα γενόμενος ὑπεσχόμην ὑμῖν· ἀλλὰ τί πάθω; Μεταξὺ φανεῖς ὁ μακάριος Βαβύλας, πρὸς ἑαυτὸν ἡμᾶς ἐκάλεσεν, οὐ φωνὴν ἀφεί, ἀλλὰ τῇ λαμπηδόνι τῆς ὄψεως ἐπιστρέψας ἡμᾶς. Μὴ τοίνυν δυσχεράνητε πρὸς τὴν ὑπέρθεσιν τῆς ἀποδόσεως· πάντως ὅσῳ πλείων γίνεται ὁ χρόνος, τοσοῦτω καὶ ὁ τόκος ὑμῖν αὖξεται. Μετὰ γὰρ τόκου τὸ ἀργύριον τοῦτο καταβαλούμεθα· ἐπειδὴ καὶ ὁ παρακαταθέμενος αὐτὸ Δεσπότης οὕτως ἐκέλευσεν. Θαρροῦντες οὖν ὑπὲρ τῶν δεδανεισμένων, ὡς καὶ τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας !0 μενόντων ὑμῖν, τὸ παρεμπεσὸν σήμερον κέρδος μὴ παραδράμωμεν, ἀλλὰ κατατροφῆσωμεν τῶν τοῦ μακαρίου Βαβύλα κατορθωμάτων.

Ἵπως μὲν οὖν τῆς Ἐκκλησίας προέστη τῆς παρ' ἡμῖν, καὶ τὴν ἱερὰν ταύτην διέσωσε ναῦν ἐν χειμῶνι καὶ κλύδωνι καὶ κύμα-
15 σι, καὶ ὄσπιν πρὸς βασιλέα παρρησίαν ἐπεδείξατο, καὶ πῶς τὴν ψυχὴν ἔθηκεν ὑπὲρ τῶν προβάτων καὶ τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἐδέξατο σφαγὴν, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τοῖς πρεσβυτέροις τῶν διδασκάλων καὶ τῷ κοινῷ πατρὶ τῷ ἡμῶν ἀφήσομεν εἰπεῖν. Τὰ γὰρ ἀρχαιότερα τῶν πραγμάτων οἱ γεγηρακότες ὑμῖν δύνανται διηγεῖ-
20 σθαι καλῶς, ὅσα δὲ νεωστὶ γέγονε καὶ ἐπὶ τῆς ἡλικίας τῆς ἡμετέρας, ταῦτα ὁ νέος ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς διηγῆσομαι, τὰ μετὰ τελευτὴν λέγω, τὰ μετὰ τὴν ταφὴν τοῦ μάρτυρος, τὰ ἡνίκα ἐν τῷ προαστείῳ διέτριβε.

Καὶ οἶδα μὲν, ὅτι γελάσονται τὴν ὑπόσχεσιν ἡμῶν Ἕλληνες,
25 εἰ μετὰ τελευτὴν καὶ ταφὴν τὰ τοῦ ταφέντος καὶ διαλυθέντος εἰς κόνιν ὑπισχνούμεθα λέγειν ἀνδραγαθήματα· οὐ μὴν διὰ τοῦτο σιγήσομεν, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα ἐροῦμεν, ἵνα, τὸ παράδοξον τοῦτο δεῖξαντες ἄληθῶς, τὸν γέλωτα εἰς τὴν ἐκείνων περιτρέ-

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΒΥΛΑ

1. Ἐγὼ βέβαια ἤθελα νὰ σᾶς ἐξοφλίσω σήμερα τὸ χρέος ἐκεῖνο, πὺ σᾶς ὑποσχέθηκα πρὸ ἡμερῶν ὅταν ἤρθα ἐδῶ· ἀλλὰ τί νὰ κάνω; Διότι στὸ μεταξὺ ἐμφανίσθηκε ὁ μακάριος Βαβύλας καὶ μᾶς κάλεσε κοντά του, ὄχι μὲ φωνή, ἀλλὰ μᾶς μετέστρεψε πρὸς τὸ μέρος του μὲ τὴ λάμψη τῆς μορφῆς του. Μὴ δυσανασχετήσετε λοιπὸν γιὰ τὴ μετάθεση τῆς ἀποδόσεως τοῦ χρέους μου· ὅπωςδήποτε ὅσο περισσότερος γίνεται ὁ χρόνος, τόσο περισσότερο αὐξάνεται καὶ ὁ τόκος πρὸς ἐσᾶς. Διότι μὲ τόκο θὰ σᾶς καταβάλω τὰ χρήματα αὐτά, ἐπειδὴ ἔτσι πρόσταξε ὁ Δεσπότης πὺ μου ἐμπιστεύθηκε αὐτά. Ἐχοντας λοιπὸν θάρρος ἀπὸ αὐτὰ πὺ ἔχω δανεισθεῖ, διότι καὶ τὸ κεφάλαιο καὶ τὸ κέρδος ἀπ' αὐτὸ παραμένουν γιὰ σᾶς, ἄς μὴ παραβλέψομε τὸ κέρδος πὺ παρεμβλήθηκε σήμερα, ἀλλ' ἄς ἐντρυφήσομε στὰ κατορθῶματα τοῦ μακαρίου Βαβύλα.

Τὸ πῶς λοιπὸν διετέλεσε προϊστάμενος τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ διέσωσε τὸ ἱερὸ αὐτὸ σκάφος σὲ καιρὸ κακοκαιρίας καὶ κλυδωνισμοῦ καὶ κυμάτων, καὶ ὄση παρρησία ἐπέδειξε πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ πῶς πρόσφερε τὴ ζωὴ του ὑπὲρ τῶν προβάτων καὶ δέχθηκε ἐκείνη τὴ μακάρια σφαγὴ, αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια ἄς τὰ ἀφήσομε νὰ τὰ ποῦν οἱ γεροντότεροι ἀπὸ τοὺς διδασκάλους καὶ ὁ κοινὸς πατέρας μας. Διότι τὰ παλαιότερα γεγονότα μποροῦν νὰ σᾶς τὰ διηγηθοῦν καλῶς οἱ γεροντότεροι, ὅσα ὅμως συνέβηκαν πρόσφατα καὶ στίς ἡμέρες τίς δικές μας, αὐτὰ θὰ σᾶς τὰ διηγηθῶ ἐγὼ ὁ νέος, τὰ ὅσα δηλαδὴ συνέβηκαν μετὰ τὸ θάνατό του, μετὰ τὴν ταφὴ τοῦ μάρτυρα, τότε πὺ διέμενε στὸ προάστειο.

Καὶ γνωρίζω βέβαια ὅτι θὰ περιγελάσουν τὴν ὑπόσχεσή μου οἱ ἔθνικοί, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὑπόσχομαι νὰ σᾶς διηγηθῶ μετὰ τὸ θάνατο καὶ τὴν ταφὴ τὰ ἀνδραγαθήματα ἐκείνου πὺ τάφηκε καὶ διαλύθηκε σὲ σκόνη· ὅμως δὲ θὰ σιωπήσω ἐξαιτίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἀκριβῶς γι' αὐτὸ μάλιστα θὰ μιλήσω, ὥστε, ἀφοῦ δείξω τὴν ἀλήθεια αὐτοῦ

ψωμεν κεφαλὴν. Ἀνθρώπου μὲν γὰρ ἀπλῶς οὐκ ἂν γένοιτο κατορθώματα μετὰ τελευτὴν, μάρτυρος δὲ γένοιτ' ἂν πολλὰ καὶ μεγάλα, οὐχ ἵνα ἐκεῖνος λαμπρότερος γένηται (οὐδὲν γὰρ αὐτῷ δεῖ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν δόξης), ἀλλ' ἵνα σὺ μάθῃς ὁ ἀπιστος, ὅτι θάνατος μαρτύρων οὐκ ἔστι θάνατος, ἀλλὰ ζωῆς βελτίονος ἀρχὴ καὶ πολιτείας πνευματικωτέρας προοίμια, καὶ μετάστασις ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων πρὸς τὰ βελτίω.

Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο ἴδῃς, ὅτι γυμνὸν τοῦ μάρτυρος τὸ σῶμα πρόκειται τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας ἔρημον· ἀλλ' ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἕτερα παρακάθηται μείζων αὐτῷ δύναμις, ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις, πᾶσιν ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως ἀπολογουμένη, δι' ὧν θαυματοποιεῖ. Εἰ γὰρ νεκροῖς σώμασι καὶ διαλυθεῖσιν εἰς κόνιν μείζονα τῶν ζώντων ἀπάντων δύναμιν ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο, πολλῷ μᾶλλον αὐτοῖς ζωὴν χαριεῖται βελτίω τῆς προτέρας, καὶ μακαριωτέραν κατὰ τὸν τῶν στεφάνων καιρὸν. Τίνα οὖν ἔστιν αὐτοῦ τὰ κατορθώματα; Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆτε, ἂν μικρὸν ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν. Καὶ γὰρ οἱ τὰς εἰκόνας ἐπιδειξάμενοι βουλόμενοι καλῶς, μικρὸν τοῦ πινακίσκου τοὺς θεωμένους ἀποστήσαντες, οὕτως αὐτὰς ἐκκαλύπτουσι, σαφεστέραν τῷ διαστήματι ποιοῦντες τὴν ὄψιν αὐτοῖς. Ἀνάσχεσθε τοίνυν καὶ ὑμεῖς εἰς τοῦπίσω τὸν λόγον ἀνελκόντων ἡμῶν.

Ἐπειδὴ γὰρ ὁ πάντας ἀσεβεῖα νικήσας Ἰουλιανὸς ἀνέβη ἐπὶ τὸν θρόνον τὸν βασιλικὸν καὶ τῶν σκῆπτρων ἐπελάβετο τῶν δεσποτικῶν, εὐθέως καὶ κατὰ τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν τὰς χεῖρας ἀντῆρε Θεοῦ καὶ τὸν εὐεργέτην ἠγγόησε, καὶ κάτωθεν ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπων ὑλάκτει κατὰ τοὺς μαινομένους τῶν κυνῶν, οἱ καὶ τῶν μὴ τρεφόντων καὶ τῶν τρεφόντων ὁμοίως καταβοῶσι μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνων ἀγριωτέραν ἐμάνη μανίαν. Οἱ μὲν γὰρ καὶ τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς ἀλλοτρίους ὁμοίως ἀποστρέφονται καὶ μισοῦσιν, οὗτος δὲ τοὺς μὲν ἀλλοτρίους τῆς αὐτοῦ σωτηρίας δαίμονας ἔσαινε καὶ παντὶ θεραπείας ἐθεράπευε τρόπῳ· τὸν δὲ εὐεργέτην καὶ σωτῆρα καὶ μηδὲ τοῦ μονογενοῦς φεισάμενον δι' αὐτόν, ἀπεστράφη καὶ ἐμίσει καὶ τὸν σταυρὸν διέσυρε, πρᾶγμα, ὃ τὴν οἰκουμένην ἐπ' ὄψιν κειμένην ἀνέστησε, καὶ τὸ σκότος πάντοθεν ἀπήλασε, καὶ τῶν ἀκτίνων ἡμῖν λαμπρότερον εἰσήγαγε φῶς.

τοῦ παραδόξου γεγονότος, νὰ ἐπιστρέψω τὸν γέλωτα στὸ κεφάλι ἐκείνων. Διότι γενικὰ κανενὸς ἀνθρώπου δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνουν κατορθώματα μετὰ τὸ θάνατο, τοῦ μάρτυρα ὅμως θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν πολλὰ καὶ μεγάλα, ὄχι γιὰ νὰ γίνει ἐκεῖνος λαμπρότερος (αὐτὸς δὲν χρειάζεται καθόλου τὴ δόξα ἐκ μέρους τῶν πολλῶν), ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθεις σὺ ὁ ἄπιστος, ὅτι ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων δὲν εἶναι θάνατος, ἀλλ' ἀρχὴ ζωῆς καλύτερης, προοίμια πνευματικότερης πολιτείας, καὶ μετάθεση ἀπὸ τὰ κατώτερα πρὸς τὰ ἀνώτερα.

Μὴ δεῖς λοιπὸν αὐτό, τὸ ὅτι τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα βρίσκεται μπροστά μας γυμνὸ καὶ χωρὶς ψυχικὴ ἐνέργεια, ἀλλ' ἐκεῖνο πρόσεχε, τὸ ὅτι παραβρίσκεται σ' αὐτὸ κάποια ἄλλη δύναμη μεγαλύτερη κι ἀπ' αὐτὴν τὴν ψυχὴ, ἢ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀπολογούμενη πρὸς ὅλους ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως μὲ τὰ θαύματα ποὺ ἐπιτελεῖ. Διότι, ἐὰν ὁ Θεὸς χάρισε σὲ νεκρὰ σώματα καὶ διαλυμένα σὲ σκόνῃ δύναμη μεγαλύτερη ἀπὸ ὅλους τοὺς ζῶντες, πολὺ περισσότερο θὰ χάρισει σ' αὐτοὺς ζωὴ καλύτερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη καὶ μακαριότερη κατὰ τὸν καιρὸ τῶν στεφάνων. Ποιὰ εἶναι λοιπὸν τὰ κατορθώματα αὐτοῦ; Ἀλλὰ μὴ θορυβηθεῖτε, ἐὰν μεταφέρω τὸ λόγο λίγο παλαιότερα. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ δείξουν τὶς εἰκόνες τοὺς καλῶς, ἀφοῦ ἀπομακρύνουν λίγο ἀπὸ τὸν πίνακα τοὺς θεατῆς, τότε τὶς ἀποκαλύπτουν, κάμνοντας σαφέστερη σ' αὐτοὺς τὴν παράστασι μὲ τὴν ἀπόστασι. Δεῖξτε λοιπὸν καὶ ἐσεῖς ὑπομονὴ γιὰ τὸ ὅτι μεταφέρω τὸν λόγο μου πρὸς τὰ πίσω.

Ὅταν λοιπὸν ὁ Ἰουλιανός, ποὺ νίκησε ὅλους στὴν ἀσέβεια, ἀνέβηκε στὸ βασιλικὸ θρόνο καὶ ἀνέλαβε τὰ δεσποτικὰ σκῆπτρα, ἀμέσως ὕψωσε τὰ χέρια του καὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ ποὺ δημιούργησε αὐτόν, καὶ ἀγνόησε τὸν εὐεργέτη, καὶ βλέποντας ἀπὸ τὴ γῆ πρὸς τὸν οὐρανὸ γαύγιζε ὅπως τὰ μανιασμένα σκυλιά, ποὺ καταγαυγίζουν ὅμοια καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ δὲν τὰ τρέφουν καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ τὰ τρέφουν· ἢ καλύτερα κυριεύθηκε ἀπὸ ἀγριότερη μανία καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα. Διότι ἐκεῖνα ἀποστρέφονται καὶ μισοῦν ὅμοια καὶ τοὺς γνωστοὺς καὶ τοὺς ξένους, ἐνῶ αὐτὸς τοὺς ξένους πρὸς τὴ σωτηρία του δαίμονες τοὺς κολάκευε καὶ μὲ κάθε τρόπο περιποιήσεως τοὺς ὑπηρετοῦσε, ἐνῶ τὸν εὐεργέτη καὶ Σωτήρα, ποὺ δὲν λυπήθηκε γιὰ χάρις αὐτοῦ οὔτε καὶ τὸν μονογενῆ Υἱό του, τὸν ἀποστράφηκε καὶ τὸν μίσησε καὶ διέσυρε τὸ σταυρό, πράγμα ποὺ ἀνέστησε τὴν οἰκουμένη, ποὺ ἦταν πεσμένη κατὰμουτρα, ἀπομάκρυνε ἀπὸ παντοῦ τὸ σκοτάδι καὶ μᾶς χάρισε φῶς πιὸ λαμπρὸ καὶ ἀπὸ τὶς ἀκτίνες.

Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα τῆς μανίας ἴστατο, ἀλλ' ἐκ μέσης ἀναρπάσασθαι τῆς οἰκουμένης τὸ τῶν Γαλιλαίων ἔθνος ἐπηγγέλλετο· καὶ γὰρ οὕτως ἡμᾶς εἰώθει καλεῖν. Καίτοι εἰ τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν μύσος εἶναι ἐνόμιζε, καὶ πολλῆς τὸ πρᾶγμα γέμειν αἰσχύνης, 5 τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐντεῦθεν ἡμᾶς, ἀλλ' ὀνόματι ξένῳ καταισχύνειν ἐπεθύμει; Ἀλλὰ γὰρ ἦδει σαφῶς, ὅτι τὸ καλεῖσθαι ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν οἰκειώσεως, οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις καὶ ταῖς ἀνωτέρω δυνάμεσι μέγας κόσμος ἐστί. Διὰ τοῦτο πάντα ἐκίνει, ὥστε τοῦτον ἡμᾶς ἀποσυλῆσαι τὸν κόσμον καὶ καταλῦσαι 10 τὸ κήρυγμα.

Ἀλλὰ τοῦτο ἀμήχανον ἦν, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, ὥσπερ ἀμήχανον ἦν κατασκάψαι τὸν οὐρανόν, καὶ σβέσαι τὸν ἥλιον, καὶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς διασεῖσαι καὶ καταβαλεῖν. Καὶ ταῦτα προανεφῶνησεν ὁ Χριστὸς οὕτως εἰπὼν· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύ- 15 σονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Ἀλλ' οὐκ ἀνέχη τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· οὐκοῦν δέχου τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων φωνήν. Ἐγὼ μὲν γὰρ καταξιωθεὶς εἰδέναί, τί ποτέ ἐστιν ἄποφασις Θεοῦ, πῶς ἰσχυρὸν καὶ ἄμαχον πρᾶγμα, καὶ τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας καὶ τῆς τῶν πραγμάτων πείρας πάντων ἀξιοπιστοτέραν ταύτην εἶναι 20 πεπίστευκα. Σὺ δὲ ὁ χαμαὶ συρόμενος καὶ πρὸς λογισμὸν ἐπτοημένος ἐξέτασιν ἀνθρωπίνων, δέχου τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων μαρτυρίαν· οὐδὲν ἀντιλέγω, οὐδὲ φιλονεικῶ.

2. Τί οὖν λέγει τὰ πράγματα; Εἶπεν ὁ Χριστός, ὅτι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἀπολέσθαι εὐκολώτερον, ἢ τῶν αὐτοῦ διαπεσεῖν τινα 25 λόγων. Ἀντεφθέγγετο τούτοις ὁ βασιλεὺς καὶ ἠπειλήσεν ἀναιρήσειν τὰ δόγματα. Ποῦ οὖν ὁ βασιλεὺς ὁ ταῦτα ἀπειλήσας; Ἀπόλωλε καὶ διέφθαρται, καὶ νῦν ἐστὶν εἰς αἰδοῦ τὴν ἀπαραίτητον ἀναμένων κόλασιν. Ποῦ δὲ ὁ Χριστός, ὁ ἐκεῖνα ἀποφηνάμενος; Ἐν οὐρανοῖς, ἐν δεξιά τοῦ Πατρὸς τὸν ὑψηλότατον τῆς δόξης κατέχων 30 θρόνον. Ποῦ τοῦ βασιλέως τὰ βλάσφημα ρήματα καὶ ἡ ἀκόλαστος γλῶττα; Τέφρα γέγονε καὶ κόνις καὶ σκωλήκων τροφή. Ποῦ τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀπόφασις; Ἀπ' αὐτῆς τῶν πραγμάτων λάμπει τῆς ἀληθείας, ὥσπερ ἀπὸ στήλης χρυσοῦς τῆς τῶν ἔργων ἐκβάσεως ἀπαστράπτουσα. Καίτοι οὐδὲν τότε παρέλιπεν ὁ βασιλεὺς, τὸν πρὸς 35 ἡμᾶς μέλλων αἰρεσθαι πόλεμον· ἀλλὰ καὶ μάντις ἐκάλει, καὶ γόη-

Καὶ οὐτε ἐδῶ σταμάτησε τὴ μανία του, ἀλλ' ὑποσχόταν ὅτι θὰ ἐξαλείψει μέσα ἀπὸ τὴν οἰκουμένη τὸ γένος τῶν Γαλιλαίων· διότι ἔτσι συνήθιζε νὰ μᾶς ὀνομάζει. Ἐὰν καὶ βέβαια, ἐὰν τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν τὸ θεωροῦσε βδέλυγμα καὶ πράγμα γεμάτο ἀπὸ πολλὴ ντροπὴ, γιὰ ποιό λόγο ἐπιθυμοῦσε νὰ μᾶς ἀτιμάζει ἀποκαλῶντας μας ὄχι μ' αὐτό, ἀλλὰ μὲ ξένο ὄνομα; Διότι γνώριζε πολὺ καλά, ὅτι τὸ νὰ ὀνομαζόμαστε ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ εἶναι μεγάλο κόσμημα ὄχι μόνο στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἀγγέλους καὶ τὶς οὐράνιες δυνάμεις. Γι' αὐτὸ μεταχειριζόταν τὰ πάντα, ὥστε νὰ μᾶς ἀρπάξει αὐτὸ τὸ κόσμημα καὶ νὰ καταλύσει τὸ κήρυγμα.

Ἄλλ' αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, ὅπως ἀκριβῶς ἦταν ἀδύνατο νὰ κατασκάψει κανεὶς τὸν οὐρανὸ, νὰ σβῆσει τὸν ἥλιο, καὶ νὰ κλονίσει τὰ θεμέλια τῆς γῆς καὶ νὰ τὴν καταστρέψει. Καὶ αὐτὰ τὰ προεῖπε ὁ Χριστός, λέγοντας τὰ ἐξῆς: «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ λόγοι μου ὅμως δὲν θὰ παρέλθουν»¹. Ἄλλὰ δὲν ἀνέχεσαι τὸν Χριστὸ πού τὸ λέγει· λοιπὸν δέξου τὴ φωνὴ πού διακηρύττουν τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Διότι ἐγὼ πού καταξιώθηκα νὰ γνωρίσω, τί τέλος πάντων σημαίνει 'ἀπόφαση Θεοῦ', πόσο ἰσχυρὸ καὶ ἀκαταμάχητο πράγμα εἶναι, ἔχω πιστέψει ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀξιοπιστότερη καὶ ἀπὸ τὴ φυσικὴ ἀκολουθία καὶ ἀπὸ τὴν πείρα ὅλων τῶν πραγμάτων. Ἐνῶ σὺ πού σύρεσαι κάτω καὶ καταπτοεῖσαι ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῶν ἀνθρώπινων λογισμῶν, δέχου τὴ μαρτυρία ἀπὸ τὰ πράγματα· καθόλου δὲν ἀντιλέγω, οὔτε φιλονεικῶ.

2. Τί λέγουν λοιπὸν τὰ πράγματα; Ὁ Χριστὸς εἶπε, ὅτι εἶναι εὐκολώτερο νὰ καταστραφοῦν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, παρὰ νὰ μὴ πραγματοποιηθεῖ κάτι ἀπὸ τοὺς λόγους του. Ἀνταπάντησε σ' αὐτὰ ὁ βασιλιάς καὶ ἀπειλήσε ὅτι θὰ ἐξαλείψει τὰ χριστιανικὰ δόγματα. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ὁ βασιλιάς πού ἀπειλήσε αὐτά; Χάθηκε καὶ καταστράφηκε, καὶ τώρα βρίσκεται στὸν ἄδη, περιμένοντας τὴν ἀπαραίτητη τιμωρία. Ποῦ εἶναι ὁ Χριστός, πού ἀποφάνθηκε ἐκεῖνα; Στοὺς οὐρανούς, στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα του, κατέχοντας τὸν ὑψηλότατο θρόνο τῆς δόξας. Ποῦ εἶναι τὰ βλάσφημα λόγια τοῦ βασιλιᾶ καὶ ἡ ἀκόλαστη γλῶσσα; Ἐγινε στάχτη καὶ σκόνη καὶ τροφή τῶν σκουληκιῶν. Ποῦ εἶναι ἡ ἀπόφαση τοῦ Χριστοῦ; Αὐτὴ λάμπει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, ἀκτινοβολώντας σὰν ἀπὸ χρυσὴ στήλη ἀπὸ τὴν ἐκβαση τῶν ἔργων. Ἐὰν καὶ βέβαια τίποτε ὁ βασιλιάς δὲν παρέλιπε τότε, προετοιμαζόμενος νὰ κηρύξει τὸν πόλεμο

τας συνεκρότει, καὶ πάντα ἦν δαιμόνων μεστὰ καὶ πνευμάτων πονηρῶν.

Τίνες οὖν αἱ τῆς θεραπείας ταύτης ἀμοιβαί; Πόλεων ἀνατροπαί, καὶ λιμὸς ἀπάντων λιμῶν ὁ πικρότατος. Ἴστε γὰρ δήπου καὶ 5 μέμνησθε, πῶς κενὴ μὲν ἦν ὠνίων ἡ ἀγορά, μεστὰ δὲ θορύβων τὰ ἐργαστήρια, ἐκάστου φιλονεικοῦντος τὸ φανὲν προαρπάσαι καὶ ἀπελθεῖν. Καὶ τί λέγω λιμὸν, ὅπου γε καὶ αὐταὶ τῶν ὑδάτων ἐπιλειπόμεναι αἱ πηγαί, πηγαὶ ποταμοὺς τῇ δασιλείᾳ τοῦ ρεύματος ἀποκρύπτουσαι; Ἄλλ' ἐπειδὴ πηγῶν ἐμνήσθην, δεῦρο λοιπὸν ἐπὶ 10 τὴν Δάφνην ἀνέλθωμεν καὶ τὸν λόγον πρὸς τὰ τοῦ μάρτυρος κατορθώματα συνελάσωμεν. Καίτοι γε ἐπιθυμεῖτε τὰς ἐλληνικὰς ἐκπομπεύειν ἀσχημοσύνας ἔτι ἄλλ' ὅμως, καὶ οὕτως αὐτὸς ὢν, ἀπάγωμεν πάντως γάρ, ὅπου μαρτύρων μνήμη, ἐκεῖ καὶ Ἑλλήνων αἰσχύνη.

15 Οὗτος τοίνυν ὁ βασιλεὺς ἀνιῶν εἰς τὴν Δάφνην ἠνώχλει τὸν Ἀπόλλωνα δεόμενος, ἱκετεύων, ἀντιβολῶν, ὥστε μαντεύσασθαι τι περὶ τῶν μελλόντων αὐτῷ. Τί οὖν ὁ μάντις ὁ μέγας τῶν Ἑλλήνων θεός; Ἄνεκροί με κωλύουσι φθέγγεσθαι, φησὶν ἄλλα ἀνάρρηξον τὰς θήκας, ἀνόρυξον τὰ ὀστᾶ, μετᾶστησον τοὺς νεκρούς. Τί τούτων 20 ἀνοσιώτερον γένοιτ' ἂν τῶν ἐπιταγμάτων; Ξένους ὁ δαίμων τυμβωρυχίας εἰσάγει νόμους, καὶ καινοὺς ξενηλασίας ἐπινοεῖ τρόπους. Τίς ἤκουσε νεκροὺς ἐλαυνομένους ποτέ; τίς εἶδε σώματα ἄψυχα κελευόμενα μετανίστασθαι, καθάπερ οὗτος ἐπέταττε τοὺς κοινούς τῆς φύσεως ἐκ βάθρων ἀνατρέπων νόμους; Κοινοὶ γάρ 25 εἰσι τῆς φύσεως νόμοι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, τὸν ἀπελθοντα τῇ γῆ κρύπτεσθαι καὶ ταφῇ παραδίδοσθαι καὶ τοῖς κόλποις τῆς πάντων μητρὸς περιστέλλεσθαι γῆς. Καὶ τούτους οὐχ Ἕλληνας, οὐ βάρβαρος, οὐ Σκύθης, οὐκ εἴ τις ἐκείνων ἀγριώτερος ἐκίνησε τοὺς νόμους ποτέ, ἀλλ' αἰδοῦνται καὶ φυλάττουσιν ἅπαντες, καὶ οὕτως εἰ- 30 σὶν ἱεροὶ καὶ πᾶσιν αἰδέσιμοι.

Ἄλλ' ὁ δαίμων ἐπάρας τὸ προσωπεῖον, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ πρὸς τὰ κοινὰ τῆς φύσεως ἴσταται δόγματα· μίασμα γάρ, φησὶν, εἰσὶν οἱ νεκροί. Οὐχ οἱ νεκροὶ μίασμα, πονηρότατε δαῖμον, ἀλλὰ

έναντίον μας· ἀλλὰ καὶ μάντις προσκαλοῦσε, καὶ γόητες συγκέντρωνε, καὶ ὅλα ἦταν γεμάτα ἀπὸ δαίμονες καὶ πνεύματα πονηρά.

Ποιὲς λοιπὸν ἦταν οἱ ἀμοιβῆς τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς πρὸς τοὺς δαίμονες; Ἀνατροπὲς πόλεων καὶ πείνα χειρότερη ἀπὸ ὅλες τὶς πείνες. Διότι ἀσφαλῶς γνωρίζετε καὶ θυμᾶσθε, πῶς ἦταν ἄδεια ἢ ἀγορὰ ἀπὸ τρόφιμα, καὶ τὰ ἐργαστήρια γεμάτα ἀπὸ θορύβους, φιλονεικώντας ὁ καθένας ν' ἀρπάξει τὰ ἐμφανιζόμενα τρόφιμα καὶ νὰ φύγει. Καὶ γιατί λέγω πείνα, τῇ στιγμῇ βέβαια πού κι αὐτὲς οἱ πηγὲς στέρευαν ἀπὸ τὰ ὕδατα, πηγὲς πού μὲ τὴν ἀφθονία τῶν ὑδάτων τῆς ὑπερεῖχαν τῶν ποταμῶν; Ἀλλ' ἐπειδὴ θυμήθηκα πηγὲς, ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἀνεβοῦμε στὴ Δάφνη καὶ ἄς μεταφέρομε τὸ λόγο πρὸς τὰ κατωρθώματα τοῦ μάρτυρα. Ἄν καὶ βέβαια ἐπιθυμεῖτε νὰ διαπομπεύσομε κι ἄλλο τὶς εἰδωλολατρικὲς ἀσχημοσύνες, ἀλλ' ὅμως, μολονότι καὶ ἐγὼ ἐπιθυμῶ τὸ ἴδιο, ἄς μεταφερθοῦμε ἐκεῖ· διότι ὅπως δὴ ποτε ὅπου ἐορτάζεται μνήμη μαρτύρων, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ καταντροπιασμὸς τῶν ἐθνικῶν.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ βασιλιάς, ἀνεβαίνοντας συχνὰ στὴ Δάφνη, ἐνοχλοῦσε τὸν Ἀπόλλωνα, παρακαλώντας, ἱκετεύοντας καὶ ἐκλιπαρώντας αὐτὸν νὰ δώσει κάποιο χρησμὸ γιὰ ἐκεῖνα πού ἐπρόκειτο νὰ τοῦ συμβοῦν. Τί τοῦ ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ μάντις, ὁ μέγας θεὸς τῶν εἰδωλολατρῶν; Ὁἱ νεκροί, λέγει, 'μὲ ἐμποδίζουν νὰ ὁμιλῶ· γι' αὐτὸ κατάστρεψε τὶς λειψανοθῆκες, ξεπαράχωσε τὰ ὀστᾶ, μετέφερε σ' ἄλλο τόπο τοὺς νεκρούς'. Τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ ἀνόσιο ἀπὸ αὐτὰ τὰ προστάγματα; Παράξενους νόμους τυμβωρυχίας εἰσάγει ὁ δαίμονας καὶ καινούργιους τρόπους ἀπομακρύνσεως τῶν ξένων ἐπινοεῖ. Ποιὸς ἄκουσε ποτὲ νὰ καταδιώκονται νεκροί; Ποιὸς εἶδε νὰ δίνεται διαταγὴ νὰ μεταφερθοῦν ἄψυχα σώματα, ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς πρόσταζε, ἀνατρέποντας ἐκ βάθρων τοὺς κοινούς νόμους τῆς φύσεως; Διότι εἶναι κοινοὶ οἱ νόμοι τῆς φύσεως σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐκεῖνος πού πεθαίνει νὰ θάβεται μέσα στὴ γῆ, νὰ παραδίδεται στὴν ταφῇ καὶ νὰ κιδεύεται μέσα στοὺς κόλπους τῆς γῆς, τῆς μητέρας ὅλων. Καὶ αὐτοὺς τοὺς νόμους οὔτε Ἕλληνας, οὔτε βάρβαρος, οὔτε Σκύθης, οὔτε κανεὶς ἄλλος πιὸ ἄγριος ἀπὸ ἐκείνους τοὺς καταπάτησε ποτέ, ἀλλὰ τοὺς σέβονται καὶ τοὺς τηροῦν ὅλοι, καὶ εἶναι τόσο πολὺ ἱεροὶ καὶ σεβαστοὶ σ' ὅλους.

Ὁ δαίμονας ὅμως, ἀφοῦ ἀπέβαλε τὸ προσωπεῖο του, στέκεται μὲ γυμνὸ τὸ κεφάλι μπροστὰ στοὺς κοινούς τῆς φύσεως νόμους. Δὲν εἶναι οἱ νεκροὶ μίasma, πονηρότατε δαίμονα, ἀλλὰ βδέλυγμα εἶ-

προαίρεσις πονηρὰ μύσος ἐστίν. Εἰ δὲ χρή τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, τὰ τῶν ζώντων μᾶλλον μεστὰ κακίας, ἢ τὰ τῶν τετελευτηκότων εἰσὶ σώματα μιὰρά· τὰ μὲν γὰρ διακονεῖται τοῖς τῆς ψυχῆς ἐπιτάγμασι, τὰ δὲ κεῖνται ἀκίνητα· τὸ δὲ ἀκίνητον καὶ πάσης αἰσθήσεως ἔρημον καὶ κατηγορίας ἂν εἶη πάσης ἐλεύθερον. Πλὴν ἄλλως οὐδὲ τὰ τῶν ζώντων εἶπομι ἂν ἔγωγε σώματα εἶναι τῇ φύσει μιὰρά, ἀλλὰ πανταχοῦ τὴν πονηρὰν καὶ διεστραμμένην προαίρεσιν ταῖς παρὰ πάντων κατηγορίας εἶναι ὑπεύθυνον. Οὐκ ἔστι σῶμα νεκρὸν μίασμα, Ἐπολλον, ἀλλὰ τὸ κόρην διώκειν σωφρο-
 5 σθῆσεως ἔρημον καὶ κατηγορίας ἂν εἶη πάσης ἐλεύθερον. Πλὴν ἄλλως οὐδὲ τὰ τῶν ζώντων εἶπομι ἂν ἔγωγε σώματα εἶναι τῇ φύσει μιὰρά, ἀλλὰ πανταχοῦ τὴν πονηρὰν καὶ διεστραμμένην προαίρεσιν ταῖς παρὰ πάντων κατηγορίας εἶναι ὑπεύθυνον. Οὐκ ἔστι σῶμα νεκρὸν μίασμα, Ἐπολλον, ἀλλὰ τὸ κόρην διώκειν σωφρο-
 10 νεῖν βουλομένην, καὶ σεμνότητα διορύττειν παρθένου, καὶ τῆς ἀναισχύντου πράξεως ἀποτυχόντα θρηνεῖν, τοῦτο καὶ κατηγορίας καὶ κολάσεως ἄξιον.

Πολλοὶ γοῦν παρ' ἡμῖν ἐγένοντο προφήται θαυμαστοὶ καὶ μεγάλοι καὶ πολλὰ περὶ τῶν μελλόντων προειπόντες, καὶ οὐδαμοῦ
 15 τοὺς ἐρωτῶντας ἐκέλευον τὰ τῶν ἀπελθόντων ἀνορύττειν ὅστ'· ἀλλ' ὁ μὲν Ἰεζεκιήλ αὐτῶν τῶν ὄστων πλησίον ἐστῶς, οὐ μόνον οὐδὲν ἐνεποδίζετο παρ' ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ σάρκας αὐτοῖς καὶ νεῦρα καὶ δέρματα περιθείς, εἰς ζωὴν ἐπανήγαγεν αὐτὰ πάλιν. Ὁ δὲ μέγας Μωϋσῆς οὐ πλησίον ὄστων εἰστήκει νεκρῶν, ἀλλ' αὐτὸν
 20 ὄλον νεκρὸν ἐπιφερόμενος τὸν Ἰωσήφ, οὕτω τὰ μέλλοντα προύλεγε· καὶ μάλα εἰκότως. Τὰ μὲν γὰρ ἐκείνων ρήματα Πνεύματος ἁγίου χάρις ἦν, τὰ δὲ τούτων ἄπάτη καὶ ψεῦδος οὐδαμόθεν συσκιασθῆναι δυνάμενον.

Ὅτι γὰρ σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις ἦν καὶ τὸν μακάριον
 25 ἐδεδοίκει Βαβύλαν, δῆλον ἐξ ὧν ὁ βασιλεὺς ἔπραξε· τοὺς γὰρ ἄλλους ἅπαντας νεκροὺς ἀφείς, ἐκείνον τὸν μάρτυρα μόνον ἐκίνει. Καίτοι γε εἰ βδελυττόμενος αὐτόν, ἀλλὰ μὴ φοβούμενος, ταῦτα ἔπραττεν, ἐχρῆν κελεῦσαι συντριβῆναι τὴν λάρνακα, καταποντισθῆναι, εἰς ἐρημίαν ἀπαχθῆναι, ἐτέρω τινὶ ἀπωλείας ἀφανισθῆναι
 30 τρόπῳ. Τοῦτο γὰρ ἦν βδελυττομένου. Οὕτως ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ὅτε περὶ τῶν βδελυγμάτων τῶν ἐθνῶν τοῖς Ἑβραίοις διελέγετο, συντριβῆναι τὰς στήλας αὐτῶν ἐκέλευσεν, οὐκ ἀπὸ τῶν προαστείων ἐπὶ τὰς πόλεις ἄγειν τὰ μιάσματα.

3. Ὁ μὲν οὖν μάρτυς ἐκινεῖτο, ὁ δὲ δαίμων οὐδὲ οὕτως ἀδείας
 35 ἀπέλαυεν· ἀλλ' εὐθέως ἐμάνθανεν, ὅτι ὅστ' μὲν μάρτυρος μετακι-

ναι ἡ πονηρὴ προαίρεση. Καὶ ἂν πρέπει νὰ πῶ καὶ κάτι τὸ ἀξιοθαύμαστο, πολὺ περισσότερο εἶναι γεμάτα ἀπὸ κακία τὰ σώματα τῶν ζωντανῶν, παρὰ εἶναι μιὰρὰ τὰ σώματα τῶν πεθαμένων· διότι τὰ σώματα τῶν ζωντανῶν ὑπηρετοῦνται μὲ τὰ προστάγματα τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τῶν νεκρῶν εἶναι ἀκίνητα, καὶ τὸ ἀκίνητο καὶ στερημένο κάθε αἰσθήσεως εἶναι ἀπαλλαγμένο καὶ ἀπὸ κάθε κατηγορία. Πλὴν ὅμως ἐγὼ οὔτε τὰ σώματα τῶν ζωντανῶν θὰ μπορούσα νὰ πῶ ὅτι εἶναι μιὰρὰ ὡς πρὸς τὴ φύση, ἀλλὰ παντοῦ, σύμφωνα μὲ τὶς κατηγορίες ὄλων, ὑπεύθυνη εἶναι ἡ πονηρὴ καὶ διεστραμμένη προαίρεση. Δὲν εἶναι, Ἀπόλλωνα, σῶμα νεκρὸ μίασμα, ἀλλὰ τὸ νὰ καταδιώκει κανεὶς κόρη πού θέλει νὰ σωφρονεῖ, καὶ νὰ διαφθείρει τὴ σεμνότητα παρθένου, καί, ἀποτυγχάνοντας στὴν ἀδιάντροπη πράξη του, νὰ θρηνεῖ, αὐτὸ εἶναι ἄξιο καὶ κατηγορίας καὶ τιμωρίας.

Πολλοὶ βέβαια ἀπὸ τοὺς δικούς μας ὑπῆρξαν προφῆτες θαυμαστοὶ καὶ μεγάλοι καὶ προεῖπαν πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, σὲ καμμιά περίπτωση ὅμως δὲν πρόσταζαν ἐκείνους πού τοὺς ἐρωτοῦσαν νὰ ξεθάβουν τὰ ὀστᾶ τῶν νεκρῶν· ὁ Ἰεζεκιήλ στεκόμενος πλησίον τῶν ὀστέων τῶν νεκρῶν, ὄχι μόνο δὲν ἐμποδίζοταν ἀπὸ ἐκείνους, ἀλλὰ, ἀφοῦ τὰ περιέβαλε μὲ σάρκα καὶ νεῦρα καὶ δέρματα, τὰ ἐπανεφέρε πάλι στὴ ζωὴ². Ὁ μέγας πάλι Μωϋσῆς δὲν στεκόταν μόνο πλησίον ὀστέων νεκρῶν, ἀλλὰ μεταφέροντας ὀλόκληρο νεκρὸ τὸν Ἰωσήφ, ἔτσι προέλεγε τὰ μέλλοντα³· καὶ πολὺ σωστά. Διότι τὰ λόγια τῶν προφητῶν ἐκείνων ἦταν χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐνῶ αὐτῶν ἀπάτη καὶ ψεῦδος πού δὲν εἶναι δυνατὸ μὲ τίποτε νὰ καλυφθεῖ.

Τὸ ὅτι βέβαια αὐτὰ εἶναι δικαιολογία καὶ πρόφαση καὶ φοβόταν τὸν μακάριο Βαβύλα, γίνεται φανερὸ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔπραξε ὁ βασιλιάς· διότι ὄλους τοὺς ἄλλους νεκροὺς τοὺς ἄφησε καὶ μετακίνησε ἐκεῖνον μόνο τὸν μάρτυρα. Ἄν αὐτὰ τὰ ἔκαμνε ἀπὸ βδελυγμὸ καὶ ὄχι ἐπειδὴ τὰ φοβόταν, ἔπρεπε νὰ προστάξει νὰ συντρίψουν τὴ λάρνακα, νὰ καταποντισθεῖ στὴ θάλασσα, νὰ μεταφερθεῖ σὲ ἔρημο μέρος, νὰ ἐξαφανισθεῖ μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο καταστροφῆς. Διότι αὐτὴ θὰ ἦταν ἐνέργεια ἀνθρώπου πού νοιώθει βδελυγμὸ. Ἔτσι ἐνέργησε ὁ Θεός, ὅταν μιλοῦσε στοὺς Ἑβραίους γιὰ τὰ βδελύγματα τῶν ἐθνῶν· πρόσταξε νὰ συντρίψουν τὶς στῆλες αὐτῶν, καὶ ὄχι νὰ μεταφέρουν τὰ μιάσματα ἀπὸ τὰ προάστεια στὶς πόλεις.

3. Ὁ μάρτυρας λοιπὸν μετατοπίσθηκε, ὁ δαίμονας ὅμως οὔτε ἔτσι ἐνοιωθε ἀσφάλεια, ἀλλ' ἀμέσως μάθαινε, ὅτι εἶναι δυνατὸ βέβαια

νῆσαι δυνατόν ἐστίν, χεῖρας δὲ μάρτυρος διαφυγεῖν ἀδύνατον. Ὁμοῦ τε γὰρ ἡ λάρναξ ἐπὶ τὴν πόλιν εἴλκετο, καὶ κεραυνὸς ἄνωθεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἤρχετο τοῦ ξοάνου καὶ τὰ πάντα κατέφλεγε. Καίτοι γέ, εἰ καὶ μὴ πρότερον, τότε γοῦν εἰκὸς ἦν ὀργισθῆναι τὸν 5 ἀσεβῆ βασιλέα καὶ τὴν ὀργὴν ἀφεῖναι εἰς τὸ μαρτύριον τοῦ μάρτυρος· ἀλλ' οὐδὲ τότε ἐτόλμησε· τοσοῦτος αὐτὸν κατεῖχε φόβος, ἀλλὰ, καίτοι τὸν ἐμπρησμὸν ὀρῶν ἀφόρητον ὄντα καὶ τὴν αἰτίαν εἰδὼς ἀκριβῶς, ἡσύχαζε.

Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι τὸ μαρτύριον οὐ 10 κατέσκαψεν, ἀλλ' ὅτι μηδὲ τὴν στέγην ἐπιθεῖναι πάλιν τῷ ναῷ οὐκ ἐτόλμησεν. Ἦδει γάρ, ἦδει θεήλατον οὔσαν τὴν πληγὴν, καὶ ἐδεδοίκει μὴ περαιτέρω τι διανοηθεῖς, ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἐκεῖνο καλέσῃ τὸ πῦρ κεφαλὴν. Διὰ τοῦτο ἠνείχετο εἰς τοσαύτην ἐρημίαν κατενεχθέντα τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ὀρῶν. Οὐδὲ γὰρ ἄλλη τις 15 αἰτία, δι' ἣν οὐ διώρθωσε τὸ γεγενημένον, ἀλλ' ἡ φόβος μόνον, δι' ὃν ἄκων ἡσύχαζε, καὶ ταῦτα εἰδὼς, ὅσον μὲν ὄνειδος καταλείπει τῷ δαίμονι, ὅσον δὲ κόσμον τῷ μάρτυρι.

Καὶ γὰρ ἐστήκασιν οἱ τοῖχοι νῦν ἀντὶ τροπαίων, σάλπιγγος λαμπροτέραν ἀφιέντες φωνήν, τοῖς ἐν τῇ Δάφνῃ, τοῖς ἐν τῇ πόλει, 20 τοῖς πόρρωθεν ἀφικνουμένοις, τοῖς συνοῦσι, τοῖς αὐθις ἐσομένοις ἀνθρώποις ἅπαντα διηγοῦνται διὰ τῆς ὄψεως, τὴν πάλιν, τὴν συμπλοκὴν, τὴν νίκην τοῦ μάρτυρος. Τὸν γὰρ πόρρωθεν ἀφιστάμενον τοῦ προαστείου, καὶ τὸ μὲν μαρτύριον τοῦ ἀγίου τῆς λάρνακος ἔρημον, τὸν δὲ ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὴν στέγην ἀφηρημένον ὀρῶντα, 25 εἰκὸς τὴν αἰτίαν τούτων ἑκατέρων ζητεῖν· εἶτα πᾶσαν μαθόντα τὴν ἱστορίαν, οὕτως ἀπελθεῖν ἐκεῖθεν.

Τοιαῦτα τοῦ μάρτυρος τὰ κατορθώματα τὰ μετὰ τὴν τελευταίην. Διὸ καὶ τὴν ὑμετέραν μακαρίζω πόλιν, ὅτι πολλὴν περὶ τὸν ἅγιον τοῦτον ἐπεδείξασθε τὴν σπουδὴν. Καὶ γὰρ τότε, ἠνίκα ἀπὸ 30 τῆς Δάφνης ἐπανήει, πᾶσα μὲν ἡμῖν ἡ πόλις εἰς τὴν ὁδὸν ἐξεχύθη, καὶ κεναὶ μὲν ἀγοραὶ ἀνδρῶν, κεναὶ δὲ γυναικῶν ἦσαν αἱ οἰκίαι, ἔρημοι δὲ παρθένων οἱ θάλαμοι. Οὕτω καὶ ἡλικία πᾶσα καὶ φύσις

νὰ μετακινήσει κανείς τὰ ὀστᾶ μάρτυρα, ὅμως εἶναι ἀδύνατο νὰ διαφύγει τὰ χέρια τοῦ μάρτυρα. Διότι, τῆ στιγμῆ πού ἡ λάρνακα μεταφερόταν στήν πόλη, κεραυνὸς ἔπεφτε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἐπάνω στὸ κεφάλι τοῦ ξύλινου ἀγάλματος καὶ κατέκαιε τὰ πάντα. Καὶ ἦταν φυσικὸ τότε, ἂν ὄχι προηγουμένως, νὰ ὀργισθεῖ ὁ ἀσεβῆς βασιλιάς καὶ ν' ἀφήσει τὴν ὀργή του νὰ πέσει στὸ μαρτύριο τοῦ μάρτυρα· ἀλλ' οὔτε τότε τόλμησε νὰ τὸ κάνει αὐτό· τόσοσ μεγάλος φόβος τὸν εἶχε κυριευμένο. Καὶ μολονότι ἔβλεπε τὸν ἐμπρησμό νὰ εἶναι ἀνυπόφορος καὶ γνώριζε πολὺ καλὰ τὴν αἰτία, ἠσύχαζε.

Καὶ δὲν εἶναι μόνο αὐτὸ τὸ ἀξιοθαύμαστο, ὅτι δηλαδὴ δὲν κατέσκαψε τὸ μαρτύριο, ἀλλ' οὔτε τῆ στέγη τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνα τόλμησε νὰ κατασκευάσει ξανά. Διότι γνώριζε, γνώριζε ὅτι τὸ πλήγμα ἦταν θεόσταλτο καὶ φοβόταν μήπως, ἐπινοώντας κάτι ἐπὶ πλεόν, ἐπισύρει στὸ κεφάλι του τὸ πῦρ ἐκεῖνο. Γι' αὐτὸ ἀνεχόταν νὰ βλέπει τὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα νὰ ἔχει περιέλθει σὲ τόση ἐρήμωση. Διότι δὲν ἦταν καμμιά ἄλλη ἢ αἰτία, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας δὲν διόρθωσε ἐκεῖνο πού συνέβηκε, παρὰ ὁ φόβος μόνο, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἠσύχαζε χωρὶς νὰ τὸ θέλει, κι ὅλα αὐτὰ τῆ στιγμῆ πού γνώριζε πόσο χλευασμὸ ἐπέσυρε αὐτὸ στὸ δαίμονα καὶ πόση αἴγλη προσέδιδε στὸ μάρτυρα.

Πραγματικὰ παραμένουν ὄρθιοι σήμερα ὁ τοῖχοι σὰν τρόπαια, ἀφήνοντας φωνὴ λαμπρότερη καὶ ἀπὸ σάλπιγγα πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Δάφνης, τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, πρὸς ἐκένοους πού φθάνουν ἐδῶ ἀπὸ μακριά, πρὸς τοὺς συγχρόνους μας, πρὸς ἐκεῖνοους πού πρόκειται νὰ ζήσουν ἀργότερα, διηγούμενα μὲ τὸ θέαμα πού παρουσιάζουν ὅλα, τὴν πάλη, τὴ συμπλοκὴ καὶ τὴ νίκη τοῦ μάρτυρα. Διότι ἐκεῖνος πού μεταβαίνει ἔξω ἀπὸ τὸ προάστειο, βλέποντας τὸ μαρτύριο τοῦ ἀγίου χωρὶς τῆ στέγη, φυσικὸ εἶναι νὰ θέλει νὰ μάθει τὴν αἰτία καὶ τῶν δύο, καὶ ἔτσι, ἀφοῦ μάθει τὴν ἱστορία, ἀναχωρεῖ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὴν πληροφορία αὐτή.

Τέτοια εἶναι τὰ κατορθώματα τοῦ μάρτυρα μετὰ τὸ θάνατό του. Γι' αὐτὸ καὶ μακαρίζω τὴν πόλη σας, διότι ἐπιδείξατε πολλὴ προθυμία γιὰ τὸν ἅγιο αὐτόν. Πραγματικὰ τότε, ὅταν ἐπανερχόταν ἀπὸ τὴ Δάφνη, ὅλη ἡ πόλη ξεχύθηκε στὸ δρόμο, μένοντας ἄδειες οἱ ἀγορὲς ἀπὸ ἄνδρες, ἄδεια τὰ σπίτια ἀπὸ γυναῖκες, καὶ ἄδεια τὰ δωμάτια τῶν παρθένων. Μὲ τόση μεγάλη προθυμία ξεχύθηκαν στοὺς δρόμους τῆς πόλεως κάθε ἡλικία καὶ κάθε φύλο, σὰν νὰ

ἐκατέρα τῆς πόλεως ἐξεπήδησαν, ὥσπερ πατέρα ἀποληψόμενοι χρόνιον, ἐκ μακρᾶς ἐπανιόντα τῆς ἀποδημίας. Καὶ ὑμεῖς μὲν αὐτὸν τῷ τῶν ὁμοζήλων ἀπεδώκατε χορῶ, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις οὐκ εἴασεν ἐκεῖ διηνεκῶς μεῖναι, ἀλλὰ πάλιν αὐτὸν τοῦ ποταμοῦ πέραν 5 μετέστησεν, ὥστε πολλὰ τῶν χωρίων τῆς εὐωδίας ἐμπλησθῆναι τοῦ μάρτυρος. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἐλθὼν μόνος ἔμελλεν ἔσσεσθαι, ἀλλὰ ταχέως γείτονα καὶ ὁμόσκηνον τὸν ὁμότροπον ἔλαβε. Καὶ γὰρ τῆς ἀρχῆς ἐκοινώνησεν αὐτῷ τῆς αὐτῆς, καὶ παρρησίαν ἴσῃν ἐπεδείξατο τῆς εὐσεβείας ἔνεκεν. Διὸ καὶ σκηνηὴν ἔλαχεν αὐτῷ τὴν 10 αὐτήν, οὐ μάτην, ὡς ἔοικεν, ὁ θαυμαστὸς οὗτος τοῦ μάρτυρος ζηλωτής.

Τοσοῦτον γὰρ ἐπόνει τὸν χρόνον ἐκεῖ, βασιλεῖ συνεχῶς ἐπιστέλλων, ἄρχοντας ἐνοχλῶν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος λειτουργίαν εἰσφέρων τῷ μάρτυρι. Ἴστε γὰρ δήπου καὶ μέμνησθε, ὅτι μὲν 15 θέρους τῆς ἀκτίνος μέσης κατεχούσης τὸν οὐρανόν, μετὰ τῶν προσεδρευόντων αὐτῷ καθ' ἐκάστην ἐβάδιζεν ἐκεῖ τὴν ἡμέραν, οὐχ ὡς θεατῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς κοινωνὸς τῶν γινομένων ἐσόμενος. Καὶ γὰρ λίθου συνεφήψατο πολλάκις, καὶ σχοῖνον εἴλκυσε, καὶ οἰκοδομίας δεομένῳ τινός, πρὸ τῶν ὑπουργούντων ὑπήκουσεν· ἦδει 20 γάρ, ἦδει πόσοι τούτων αὐτῷ κείσονται οἱ μισθοί. Καὶ διὰ τοῦτο διετέλει θεραπεύων τοὺς μάρτυρας, οὐκ οἰκοδομαῖς μόνον λαμπραῖς, οὐδὲ ἐπαλλήλοις ἑορταῖς, ἀλλὰ τῷ βελτίονι τούτων τρόπῳ. Τίς δὲ ἐστὶν οὗτος; Μιμεῖται τὸν βίον αὐτῶν, ζηλοῖ τὴν ἀνδρείαν, διὰ πάντων κατὰ δύναμιν τὴν εἰκόνα διασώζει τῶν μαρτύρων ἐν 25 ἑαυτῷ. Ὅρα γάρ. Ἐπέδωκαν ἐκεῖνοι τὰ σώματα τῇ σφαγῇ· ἐνέκρωσεν οὗτος τὰ μέλη τῆς σαρκὸς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔστησαν ἐκεῖνοι πρὸς φλόγα πυρός· ἔσβεσεν οὗτος τῆς ἐπιθυμίας τὴν φλόγα. Ἐμαχήσαντο πρὸς ὀδόντας θηρίων ἐκεῖνοι· ἀλλὰ καὶ οὗτος τὸ χαλεπώτατον τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν, τὴν ὀργὴν, ἐκοίμισεν.

30 Ὑπὲρ δὴ τούτων ἀπάντων εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, ὅτι καὶ μάρτυρας οὕτω γενναίους ἡμῖν ἔχαρίσατο, καὶ ποιμένας μαρτύρων ἀξίους, εἰς καταρτισμὸν τῶν ἀγίων, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, τιμὴ, κράτος, σὺν τῷ ἀγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν 35 αἰώνων. Ἀμήν.

4. Πρόκειται γὰρ τὰ λείψανα τοῦ ἀγίου Μελετίου, ποὺ μετακομίσθηκαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου πῆλαια

ὑποδέχονταν πατέρα πού ἔλειπε ἐπὶ πολλὰ χρόνια καὶ ξαναγύριζε ἀπὸ μακρυνὴ ἀποδημία. Καὶ σεῖς τὸν ἀποδώσατε στὸ χορὸ τῶν ὁμοζήλων του, ἐνῶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ δὲν τὸν ἄφησε νὰ παραμείνει ἐκεῖ γιὰ πάντα, ἀλλὰ πάλι τὸν μετέφερε πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι, ὥστε πολλὰ μέρη νὰ πλημμυρίσουν ἀπὸ τὴν εὐωδιὰ τοῦ μάρτυρα. Καὶ οὔτε ἐρχόμενος ἐδῶ ἐπρόκειτο νὰ μείνει μόνος, ἀλλ' ἀμέσως ἔλαβε γείτονα καὶ συγκάτοικο τὸν ὁμόφρονά του⁴. Διότι καὶ αὐτὸς ἔλαβε τὸ ἴδιο ἀξίωμα μ' αὐτὸν καὶ ἐπέδειξε ἴση παρρησία χάριν τῆς εὐσέβειας. Γι' αὐτὸ καὶ ἀξιώθηκε νὰ γίνῃ συγκάτοικος μ' αὐτόν, ὄχι τυχαῖα, ὅπως φαίνεται, ὁ θαυμαστὸς αὐτὸς ζηλωτῆς τοῦ μάρτυρα.

Πραγματικὰ τόσο πολὺ χρόνο δαπανοῦσε ἐκεῖ, στέλνοντας συνέχεια ἐπιστολὲς στὸ βασιλιά, ἐνοχλώντας ἄρχοντες, καὶ συνεισφέροντας καὶ τὴν ὑπηρεσία τοῦ σώματος στὸν μάρτυρα. Διότι βέβαια γνωρίζετε καὶ θυμᾶσθε ὅτι τὸ θέρος, καὶ ἐνῶ ὁ ἥλιος μεσουρανοῦσε, καθημερινὰ μετέβαινε ἐκεῖ μὲ τὴ συνοδία του, ὄχι μόνον ὡς θεατῆς, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ λάβῃ μέρος στὰ ὅσα γίνονταν ἐκεῖ. Πράγματι πολλὲς φορὲς βοήθησε καὶ στὴ μεταφορὰ λίθων, καὶ στὶς καταμετρήσεις, καὶ ὅταν χρειαζόταν νὰ χτισθεῖ κάτι, ἔτρεχε πρὶν ἀπὸ ἐκείνους πού βοηθοῦσαν στὸ χτίσιμο· διότι γνῶριζε, γνῶριζε πόσοι μισθοὶ τοῦ ἐπιφυλάσσονται γι' αὐτό. Καὶ γι' αὐτὸ φρόντιζε νὰ ὑπηρετεῖ τοὺς μάρτυρες, ὄχι μόνον μὲ λαμπρὰ οἰκοδομήματα, οὔτε μὲ συχνὲς ἐορτές, ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπο ἐκεῖνο πού εἶναι καλύτερος ἀπ' αὐτά. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ τρόπος αὐτός; Μιμεῖται τὸν βίον αὐτῶν, γίνεται ζηλωτῆς τῆς ἀνδρείας τους, διασώζοντας στὸν ἑαυτὸ του μὲ ὅλα κατὰ δύναμη τὴν εἰκόνα τῶν μαρτύρων. Διότι πρόσεχε. Παρέδωσαν ἐκεῖνοι τὰ σώματα στὴ σφαγή· νέκρωσε αὐτὸς τὰ μέλη τῆς σάρκας τὰ βρισκόμενα στὴ γῆ. Στάθηκαν ἐκεῖνοι μπροστὰ στὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς· ἔσβησε αὐτὸς τὴ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας. Ἀγωνίσθηκαν ἐκεῖνοι ἀπέναντι στὰ δόντια τῶν θηρίων· ἀλλὰ κι αὐτὸς ἐκοίμισε τὸ φοβερῶτερο ἀπὸ τὰ πάθη πού μᾶς πολεμοῦν, τὴν ὀργή.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἂς εὐχαριστήσομε τὸ Θεό, διότι καὶ μάρτυρες μᾶς χάρισε τόσο γενναίους, καὶ ποιμένες ἄξιους μαρτύρων, πρὸς καταρτισμὸ τῶν ἁγίων, πρὸς οἰκοδομὴ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΙΟΥΒΕΝΤΙΝΟΝ ΚΑΙ ΜΑΞΙΜΙΝΟΝ

ΤΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝΤΑΣ ΕΠΙ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΑΤΟΥ

1. Ὁ μακάριος Βαβύλας πρόην ἡμᾶς ἐνταῦθα μετὰ παίδων
τριῶν συνήγαγε· σήμερον στρατιωτῶν ξυνωρὶς ἀγίων τὸ τοῦ Χρι-
στοῦ στρατόπεδον ἐπὶ τῆς παρατάξεως ἔστησε· τότε ἄρμα μαρτύ-
ρων, νῦν ξυνωρὶς μαρτύρων. Διάφορος ἢ ἡλικία, ἀλλὰ μία ἢ πί-
5 στις· ποικίλα τὰ παλαιίσματα, ἀλλ' ἢ αὐτὴ ἀνδρεία· ἐκεῖνοι πολαιοὶ
κατὰ τὸν χρόνον, οὗτοι νέοι καὶ πρόσφατοι. Τοιοῦτος τῆς Ἐκκλη-
σίας ὁ θησαυρός, νέους καὶ παλαιοὺς ἔχων μαργαρίτας, ἀλλ' ἐν
ἀπάντων τὸ κάλλος. Οὐκ ἀμαυροῦται τὸ ἄνθος αὐτῶν, οὐ καταρ-
ρεῖ τῷ χρόνῳ· οὐ δέχεται παλαιότητος ἰὸν τῆς λαμπρότητος ταύ-
10 τῆς ἢ φύσις· ἢ μὲν γὰρ σωματικὴ περιουσία εἴκει καὶ παραχωρεῖ
τῷ μήκει τοῦ χρόνου· καὶ γὰρ ἱμάτια δαπανᾶται, καὶ οἰκίαι κατα-
λύονται, καὶ χρυσίον ἰοῦται, καὶ πᾶσα τῆς αἰσθητῆς ταύτης περιου-
σίας ἢ φύσις διαπίπτει τῷ χρόνῳ καὶ ἀφανίζεται. Ἐπὶ δὲ τῶν
πνευματικῶν θησαυρῶν οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀεὶ καὶ διαπαντὸς ἐν ἴση
15 μένουσιν ἀκμῇ καὶ νεότητι, λάμποντες καὶ ἀποστίλβοντες τὴν τῆς
οἰκείας λαμπρότητος δόξαν οἱ μάρτυρες.

Ὁ δὴ καὶ ὑμεῖς εἰδότες, οὐχ ἑτέρως μὲν τοὺς πολαιοὺς, ἑτέ-
ρωσ δὲ τοὺς νέους τιμᾶτε, ἀλλὰ μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας, μετὰ τοῦ
αὐτοῦ φίλτρου, μετὰ τῆς αὐτῆς διαθέσεως ἅπαντας τιμᾶτε καὶ
20 ἀποδέχεσθαι. Οὐ γὰρ χρόνον ἐξετάζετε, ἀλλ' ἀνδρείαν ἐπιζητεῖτε,
καὶ ψυχῆς εὐλάβειαν, καὶ πίστιν ἀκλινῆ, καὶ ζῆλον ἐπτερωμένον
καὶ θερμόν, καὶ τοιοῦτον, οἷον οἱ σήμερον ἡμᾶς συναγαγόντες ἐπε-
δείξαντο. Οὕτω γὰρ ἔξενον τῷ κατὰ Θεὸν πόθῳ, ὡς δυνηθῆναι

ΛΟΓΟΓ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΙΟΥΒΕΝΤΙΝΟ ΚΑΙ

ΜΑΞΙΜΙΝΟ

ΠΟΥ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝ ΕΠΙ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΑΤΗ

1. Πρὶν ἀπὸ λίγες ἡμέρες μᾶς συγκέντρωσε ἐδῶ ὁ μακάριος Βαβύλας μαζί μὲ τοὺς τρεῖς παῖδες· σήμερα τὸ στρατόπεδο τοῦ Χριστοῦ παρέταξε στὸν πνευματικὸ ἀγῶνα ἓνα ζεῦγος ἀγίων στρατιωτῶν. Τότε ἄρμα μαρτύρων, σήμερα ζεῦγος μαρτύρων. Διαφορετικὴ ἢ ἡλικία τους, ἀλλὰ μία ἢ πίστη τους· ποικίλα τὰ παλαίσματα, ἀλλ' ἴδια ἢ ἀνδρεία τους. Ἐκεῖνοι παλαιοὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον, αὐτοὶ νέοι καὶ πρόσφατοι. Τέτοιος εἶναι ὁ θησαυρὸς τῆς Ἐκκλησίας· ἔχει νέους καὶ παλαιούς μαργαρίτες, ἀλλ' ἓνα εἶναι τὸ κάλλος ὄλων. Δὲν ἀμαυρῶνεται τὸ ἄνθος αὐτῶν, δὲν ἐξαφανίζεται μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Ἡ λαμπρότητα αὐτῆς τῆς φύσεως δὲν δέχεται τὴ σκουριὰ τῆς παλαιότητος. Ἡ ὑλικὴ δηλαδὴ περιουσία ὑποχωρεῖ καὶ παραχωρεῖ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου τὴ θέσιν της σὲ ἄλλη· καθόσον τὰ ἐνδύματα φθείρονται, οἱ οἰκίαι καταστρέφονται, ὁ χρυσὸς σκουριάζει καὶ ὀλόκληρη ἢ φύση τῆς αἰσθητῆς αὐτῆς περιουσίας παρέρχεται καὶ ἐξαφανίζεται. Μὲ τοὺς πνευματικὸς ὅμως θησαυροὺς δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ πάντοτε καὶ διὰ παντὸς οἱ μάρτυρες παραμένουν στὴν ἴδια ἀκμὴ καὶ νεότητι, λάμποντας καὶ ἀκτινοβολώντας τὴ λαμπρότητα τῆς δόξας τους.

Αὐτὸ λοιπὸν γνωρίζοντας καὶ σεῖς, δὲν τιμᾶτε διαφορετικὰ τοὺς παλαιούς καὶ διαφορετικὰ τοὺς νέους, ἀλλὰ τιμᾶτε καὶ ἀποδέχεσθε ὄλους μὲ τὴν ἴδια προθυμία, μὲ τὴν ἴδια ἀγάπη καὶ μὲ τὴν ἴδια διάθεση. Διότι δὲν ἐξετάζετε τὸν χρόνον, ἀλλ' ἐπιζητεῖτε ἀνδρεία καὶ εὐλάβεια ψυχῆς, πίστη σταθερὴ καὶ ζῆλο διεγερμένο καὶ θερμό, καὶ τέτοιον, ὅμοιον μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἐπέδειξαν αὐτοὶ ποὺ μᾶς συγκέντρωσαν σήμερα ἐδῶ. Διότι τόσο πολὺ καταφλέγονταν ἀπὸ τὸν

χωρίς διωγμοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀναδήσασθαι, χωρίς μάχης στήσαι τρόπαιον, χωρίς πολέμου νίκην ἄρασθαι, χωρίς ἐμβολῆς τὸ βραβεῖον ἀρπάσαι· τὸ δὲ πῶς, ἐγὼ λέγω. Ἀλλὰ ἀνάσχεσθε μικρὸν ἄνωθεν διηγουμένω μοι.

5 Ἐγένετό τις βασιλεὺς ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, ἀσεβεία νικήσας τοὺς ἔμπροσθεν ἅπαντας, περὶ οὗ καὶ πρόην διελέχθην ὑμῖν. Οὗτος ὁ βασιλεὺς ὄρων λαμπρὰ τὰ ἡμέτερα ἀπὸ τούτου γινόμενα, τοῦ τῶν μαρτύρων θανάτου λέγω, καὶ οὐκ ἄνδρας μόνον, ἀλλὰ καὶ παῖδας ἀπαλούς, καὶ παρθένους ἀπειρογάμους, καὶ πᾶ-
10 σαν ἡλικίαν ἀπλῶς καὶ φύσιν ἑκατέραν πηδῶσαν ἐπὶ τὰς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας σφαγᾶς, ἐδάκνετο καὶ ὠδυνᾶτο καὶ φανερῶς σαλπίζει τὸν πόλεμον οὐκ ἐβούλετο. Πάντες γάρ, φησὶν, ὡς ἐπὶ κηρίον μέλιται ἤξουσιν ἐπὶ τὸ μαρτύριον πετόμενοι· καὶ ταῦτα οὐκ ἐξ ἑτέρου, ἀλλὰ παρὰ τῶν προγόνων ἐμάνθανε τῶν ἑαυτοῦ. Καὶ γὰρ τύ-
15 ραννοι τὴν Ἐκκλησίαν ἐπολέμησαν, καὶ δῆμοι διηνεκῶς ἐπανεστήσαν, ὅτε ἔτι βραχὺς ἦν ὁ τῆς εὐσεβείας σπινθήρ· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἔσβησαν, οὐ κατέλυσαν, ἀλλ' αὐτοὶ μὲν κατελύοντο, ὁ δὲ σπινθήρ ἐκεῖνος αὐξόμενος πρὸς ὕψος ἤρετο καὶ τὴν οἰκουμένην κατέλαβεν ἅπασαν, σφαττομένων, καιομένων, κρημνιζομένων, καταποντιζο-
20 μένων, θηρίοις παραδιδομένων τῶν πιστῶν ἀπάντων. Καὶ γὰρ τοὺς ἄνθρακας ὡς πηλὸν κατεπάτησαν, καὶ τὰ πελάγη καὶ τὰ κύματα καθάπερ λειμῶνας ἐώρων, καὶ ἐπὶ τὸ ξίφος ὡς ἐπὶ διάδημα καὶ στέφανον ἔτρεχον, καὶ πᾶν εἶδος τιμωρίας ἤλεγξαν οὐ τῷ γενναίως φέρειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ μεθ' ἡδονῆς καὶ προθυμίας πολ-
25 λῆς. Καθάπερ γὰρ τὰ φυτὰ ἀρδευόμενα αὐξεσθαι πέφυκεν, οὕτω καὶ ἡ πίστις ἡ ἡμέτερα πολεμουμένη μᾶλλον ἀνθεῖ, καὶ ἐνοχλουμένη πλεονάζει, καὶ οὐχ οὕτω τοὺς κήπους εὐθαλεῖς ἢ τῶν ὑδάτων ἀρδεῖα ποιεῖν εἴωθεν, ὡς τὰς Ἐκκλησίας τῶν μαρτύρων τὸ αἷμα ποτίζειν πέφυκε.

30 Ταῦτ' οὖν ἅπαντα καὶ πλείονα τούτων εἰδὼς ἐκεῖνος ἐδεδοίκει φανερῶς τὸν πρὸς ἡμᾶς κινήσαι πόλεμον· μὴ τρόπαια, φησὶν, ἀλλεπάλληλα στήσαι καὶ νίκας ἐργάσασθαι συνεχεῖς καὶ στεφάνους ἀναδήσασθαι παρασκευάσωμεν. Καὶ τί ποιεῖ; Σκοπεῖτε τὴν

κατὰ Θεὸ πῶθο, ὥστε νὰ μπορέσουν χωρὶς διωγμὸ νὰ φορέσουν τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου, χωρὶς μάχη νὰ στήσουν τρόπαιο, χωρὶς πόλεμο νὰ ἐπιτύχουν νίκη, χωρὶς συμπλοκὴ νὰ ἀρπάξουν τὸ βραβεῖο· καὶ τὸ πῶς τὸ ἐπέτυχαν θὰ σᾶς τὸ πῶ ἐγώ. Ἀλλὰ δεῖξτε λίγη ὑπομονὴ γιὰ νὰ σᾶς τὰ διηγηθῶ ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Ἐπῆρξε κάποιος βασιλιάς κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς δικῆς μας γενεᾶς, ποὺ νίκησε στὴν ἀσέβεια ὄλους τοὺς προηγουμένους, γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ πρὸ ἡμερῶν σᾶς μίλησα. Αὐτὸς ὁ βασιλιάς βλέποντας τὰ δικά μας νὰ γίνονται ἐξ αἰτίας αὐτοῦ λαμπρά, ἐννοῶ ἐξαιτίας τοῦ θανάτου τῶν μαρτύρων, καὶ ὄχι μόνο ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ τρυφερὰ παιδιὰ καὶ παρθένες ποὺ δὲν γνώρισαν τὸ γάμο, καὶ γενικὰ κάθε ἡλικία καὶ κάθε φύση νὰ προστρέχουν στὶς σφαγὲς ὑπὲρ τῆς εὐσέβειας, στενοχωριῶταν ὑπερβολικὰ καὶ ὑπόφερε, ἀλλὰ δὲν ἤθελε φανερὰ νὰ κηρύξει τὸν πόλεμο. Διότι λέγει, ὄλοι θὰ προσέλθουν στὸ μαρτύριο σὰν τὶς μέλισσες ποὺ πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν κηρήθρα. Καὶ αὐτὰ τὰ μάθαινε ὄχι ἀπὸ ἄλλον, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς προγόνους του. Διότι καὶ τύραννοι πολέμησαν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πλήθη ἐπαναστάτησαν πάντοτε ἐναντίον της, ὅταν ἀκόμη ἦταν μικρὸς ὁ σπινθήρας τῆς εὐσέβειας, ὅμως δὲν τὸν ἔσβησαν, δὲν τὸν ἐξαφάνισαν, ἀλλ' οἱ ἴδιοι ἐξαφανίζονταν, ἐνῶ ὁ σπινθήρας ἐκεῖνος αὐξανόμενος ἀνέβαινε πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ κυρίευσε ὅλη τὴν οἰκουμένη, ἂν καὶ ὄλοι οἱ πιστοὶ τῆς σφάζονταν, καίονταν, ρίχνονταν στοὺς γκρεμοὺς, καταποντίζονταν καὶ παραδίνονταν στὰ θηρία. Πράγματι σὰν πηλὸ καταπάτησαν τοὺς ἄνθρακες, σὰν λιμᾶνια ἔβλεπαν τὰ πελάγη καὶ τὰ κύματα, σὰν πρὸς διάδημα καὶ στεφάνι ἔτρεχαν πρὸς τὸ ξίφος, καὶ κάθε εἶδος τιμωρίας περιφρόνησαν, ὄχι μόνον μὲ τὸ νὰ τὸ ὑπομένουν γενναῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση καὶ προθυμία. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὰ φυτὰ ποτιζόμενα αὐξάνουν ἐκ φύσεως, ἔτσι καὶ ἡ πίστις μας πολεμούμενη ἀνθίζει περισσότερο, καὶ ἐνοχλούμενη αὐξάνεται, καὶ συνήθως δὲν κάμνουν τοὺς κήπους τόσο εὐθαλεῖς τὰ ἄφθονα νερά, ὅσο ἐκ φύσεως ποτίζει τὶς Ἐκκλησίες τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ἐκεῖνος ὅλα αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, φοβόταν νὰ κηρύξει φανερὰ τὸν πόλεμο ἐναντίον μας, μὴ τυχόν, λέγει, τοὺς δώσομε τὴν εὐκαιρίαν νὰ στήσουν ἀλλεπάλληλα τρόπαια, νὰ ἐπιτύχουν συνεχεῖς νίκες καὶ νὰ φορέσουν στεφάνια. Καὶ τί κάνει; Προσέξτε τὴν κακουργίαν. Ἔδωσε ἐντολὴ στοὺς ἰα-

κακουργίαν. Ἰατροὺς καὶ στρατιώτας καὶ σοφιστὰς καὶ ῥήτορας ἅπαντας ἀφίστασθαι τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἢ τὴν πίστιν ἐξόμνησθαι ἐκέλευσεν· οὕτω πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον ἀκροβολιζόμενος, ἵνα ἂν μὲν εἴζωσι, καταγέλαστος ἢ ἦττα γένηται, ὅτι χρημάτων τὴν εὐσεβειαν οὐ προετίμησαν· ἂν δὲ στῶσι γενναίως καὶ περιγένωνται, μὴ πάνυ λαμπρὰ ἢ νίκη, μηδὲ περιφανὲς τὸ τρόπαιον γένηται· οὐδὲν γὰρ μέγα τέχνης καὶ ἐπιτηδεύματος ὑπὲρ εὐσεβείας καταφρονῆσαι.

Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταται μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἦν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, ἠνίκα βασιλεῖς ἦσαν εὐσεβεῖς, ἢ βωμοὺς καταλύσας, ἢ ναοὺς κατασκάψας, ἢ ἀναθήματα λαβῶν, ἢ ἄλλ' ὁτιοῦν τοιοῦτον ἐργασάμενος, εἰς δικαστήριον εἴλκετο καὶ ἐσφάζετο, οὐχ ὁ πεπονηκώς τι τοιοῦτον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ κατηγορηθεὶς ἀπλῶς. Καὶ ἑτέρας δὲ μυρίας καὶ πολυτρόπους προφάσεις ἔπλαττεν, ὥστε κατακόψαι τοὺς ἐν εὐσεβείᾳ ζῶντας ἅπαντας. Καὶ ταῦτα ἐποίει πάντα, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀμαυρῶσαι βουλόμενος, ἵνα ὁ μὲν φόνος αὐτῷ προχωρῇ καὶ σφαγαὶ γίνωνται, μὴ φαίνεται δὲ λαμπρὰ τὰ τῶν μαρτύρων βραβεῖα. Ἄλλ' οὐδὲν αὐτῷ πλεῖον ἐγγίνετο. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς ἐκείνου ψήφου, οὐδὲ ἀπὸ τῆς κακουργίας πάντως οἱ ταῦτα παθόντες, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀδεκάστου κρίσεως, τῆς ἂνωθεν λέγω, τὸν στέφανον δέχεσθαι μέλλουσι.

2. Τοιγαροῦν τῶν πραγμάτων ἐν τούτοις ὄντων καὶ ὠδίνοντος ἐκείνου τὸν πόλεμον ἐξενεγκεῖν καὶ δεδοικότος τὴν ἦτταν, συνέβη γενέσθαι συμπόσιον στρατιωτικόν, οὗ μετέσχον οἱ σήμερον ἡμᾶς συναγαγόντες μάρτυρες· καὶ οἷα εἰκὸς ἐν συμποσίῳ, προτεινομένων λόγων πολλῶν, καὶ ἑτέρων ἕτερα τινὰ διαλεγομένων, οὔτοι τὰ παρόντα ἐθρήνουν κακά, καὶ τὸν ἔμπροσθεν ἐμακάριζον χρόνον, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἔλεγον· Ἐπὶ δὲ λοιπὸν ὅπως ἄξιον; ἀναπνεῖν δὲ ἢ τὸν ἥλιον τοῦτον ὄρᾱν, τῶν ἱερῶν καταπατουμένων νόμων, τῆς εὐσεβείας ὑβριζομένης, τοῦ κοινοῦ τῆς κτίσεως ἀτιμαζομένου Δεσπότη; Πάντα κνίσσης γέμει καὶ καπνοῦ, πάντα θυσιῶν ἀκαθάρτων, οὐδὲ ἀέρα καθαρὸν ἀναπνεῦσαι δυνάμεθα'.

τρούς, στοὺς στρατιῶτες, στοὺς σοφιστὲς καὶ σ' ὄλους τοὺς ρήτορες ἢ ν' ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ ἐπαγγέλματά τους ἢ ν' ἀρνοῦνται τὴν πίστη τους. Διενεργώντας ἔτσι ἀπὸ μακριὰ τὸν πόλεμο ἐναντίον μας, εἶχε σὰν στόχο, ἐὰν ὑποχωρήσουν νὰ γίνει καταγέλαστη ἡ ἦττα τους, διότι δὲν προτίμησαν τὴν εὐσέβεια ἐξαιτίας τῶν χρημάτων· ἐὰν πάλι ἀντισταθοῦν μὲ γενναιότητα καὶ νικῆσουν, νὰ μὴ εἶναι πολὺ λαμπρὴ ἡ νίκη τους οὔτε νὰ γίνει ἔνδοξο τὸ τρόπαιό τους· διότι δὲν εἶναι τίποτε τὸ σπουδαῖο τὸ νὰ περιφρονῆσει κανεὶς χάριν τῆς εὐσέβειας τὴν τέχνη καὶ τὸ ἐπάγγελμα.

Καὶ δὲν σταματᾷ σ' αὐτὰ μόνο, ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρχε κάποιος ποὺ ἔζησε κατὰ τοὺς προηγούμενους χρόνους, ὅταν κυβερνοῦσαν βασιλεῖς εὐσεβεῖς, ποὺ εἴτε κατέστρεψε βωμοὺς, εἴτε κατέσκαψε ναοὺς, εἴτε ἔλαβε ἀφιερῶματα, εἴτε διέπραξε ὅτιδήποτε ἄλλο, συρόταν στὸ δικαστήριον καὶ σφαζόταν, ὄχι μόνο ἐκεῖνος ποὺ εἶχε κάνει κάτι τέτοιο, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀπλῶς κατηγορήθηκε. Καὶ ἄλλες μῦριες καὶ ποικίλες προφάσεις ἔπλαθε, ὥστε νὰ κατασφάζει ὄλους ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν μὲ εὐσέβεια. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκαμνε, θέλοντας ν' ἀμαυρώσει τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου, ὥστε οἱ φόνου τοῦ νὰ προχωροῦν καὶ νὰ γίνονται σφαγές, ἀλλὰ νὰ μὴ φαίνονται λαμπρὰ τὰ βραβεῖα τῶν μαρτύρων. Ἄλλ' ὅμως τίποτε τὸ ἐπιπλέον δὲν ἐπέτυχε. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἔπαθαν αὐτὰ θὰ λάβουν τὸ στεφάνι ὄχι ἀπὸ τὴν ἀπόφαση ἐκείνου, οὔτε ἀπὸ τὴν κακουργία του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀδέκαστη κρίση, ἐννοῶ ἀπὸ τὴν οὐράνια κρίση.

2. Ἐνῶ λοιπὸν παρουσίαζαν αὐτὴν τὴν κατάστασιν τὰ πράγματα καὶ ὑπόφερε ἐκεῖνος ἀπὸ τὴ σκέψη νὰ κηρύξει τὸν πόλεμον καὶ φοβόταν τὴν ἦττα, συνέβηκε νὰ γίνει στρατιωτικὸ συμπόσιον, στὸ ὅποιο ἔλαβαν μέρος οἱ μάρτυρες ποὺ μᾶς συγκέντρωσαν σήμερον ἐδῶ. Καὶ ἐνῶ γίνονταν, ὅπως συνηθίζεται στὰ συμπόσια, πολλὰ συζητήσεις καὶ ἄλλοι συζητοῦσαν ἄλλα θέματα, αὐτοὶ θρηνοῦσαν τὰ παρόντα κακά, μακάριζαν τὰ προηγούμενα χρόνια καὶ ἔλεγαν μετὰ τῶν καὶ πρὸς τοὺς παρόντες· ἄξιζει λοιπὸν νὰ ζεῖ γενικὰ κανεὶς; νὰ ἀναπνέει ἢ νὰ βλέπει αὐτὸν τὸν ἥλιον, τὴ στιγμὴ ποὺ καταπατοῦνται οἱ νόμοι, ποὺ περιφρονεῖται ἡ εὐσέβεια καὶ ἀτιμάζεται ὁ κοινὸς Δεσπότης τῆς κτίσεως; Ὅλα εἶναι γεμάτα ἀπὸ κνίσσα καὶ ἰκαπνὸν, ὅλα γεμάτα ἀπὸ θυσίαις ἀκάθαρτες, καὶ δὲν μπορούμε οὔτε καθαρὸ ἀέρα νὰ ἀναπεύσομε'.

Σὺ δέ μοι μὴ ἀπλῶς παραδράμῃς τὰ εἰρημένα, ἀλλ' ἐννόησον τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ταῦτα ἐλέγετο, καὶ σκόπει τὴν εὐλάβειαν τῶν λεγόντων. Εἰ γὰρ ἐν συμποσίῳ στρατιωτικῷ, ἔνθα ἄκρατος οἶνος καὶ μέθη καὶ ἄμιλλα ἀσωτίας ἐσχάτης, καὶ παροινίας ἀγῶν, 5 καὶ παραπληξίας, οὕτως ἔστενον, οὕτως ἐθρήνουν, τίνες ἦσαν ἐπὶ τῆς οἰκίας ὄντες καὶ ἀλλήλοις συγγινόμενοι μόνοις; τίνες ἦσαν ἐν ταῖς εὐχαῖς οἱ παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς τρυφῆς οὕτω συνεσταλλέμενοι καὶ ἀποστολικά σπλάγχνα ἐπιδεικνύμενοι; Ἄλλοι ἔπιπτον, καὶ οὗτοι ἐθρήνουν· ἕτερος ἡσέβει, καὶ οὗτοι ἐπυροῦντο· οὐδὲ 10 ἠσθάνοντο τῆς οἰκείας ὑγιείας, διὰ τὴν τῶν ἀδελφῶν ἀρρωστίαν· ἀλλ' ὥσπερ κοινοὶ προστάται τῆς οἰκουμένης δοθέντες, οὕτως ἦλθον καὶ ἐδάκρυν ἐπὶ τοῖς γινομένοις κακοῖς.

Ταῦτα εἰπόντες οὐκ ἔλαθον· ἀλλ' εἷς τις τῶν τῆς τραπέζης κοινωνούντων ἐκείνης, εἴρων καὶ κόλαξ, θεραπεῦσαι τὸν βασιλέα 15 βουλόμενος, πάντα τὰ εἰρημένα τούτῳ κατείπεν· ὁ δὲ ὄπερ ἐζήτηε πάλαι εὐρών, καὶ προφάσεως ἐπιλαβόμενος δυναμένης αὐτοῦς ἀποστερῆσαι τῶν τοῦ μαρτυρίου μισθῶν, κελεύει δημευθῆναι τὴν οὐσίαν αὐτῶν ἅπασαν, τυραννίδα ἐγκαλῶν ὑπὲρ τῶν ρημάτων τούτων, καὶ γυμνοῦς εἰς τὸ δεσμωτήριον εἰσαχθῆναι προσέταξεν. 20 Οἱ δὲ ἔχαιρον καὶ ἠγάλλοντο. Τί γὰρ ἡμῖν περιουσίας, φησί, καὶ στολῆς πολυτελοῦς; Κἂν γὰρ αὐτὸ τὸ ἔσχατον ἱμάτιον, τὴν σάρκα, ἀποδύσασθαι δέη διὰ τὸν Χριστόν, οὐδὲ ταύτης ἀνθεξόμεθα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν παραχωρήσομεν. Καὶ σήμαντρα λοιπὸν ἐν ταῖς οἰκίαις, καὶ πάντα ἀνηρπάζετο τὰ ἐκείνων. Καὶ καθάπερ ἄνθρωποι μέλ- 25 λοντες ἀποδημεῖν εἰς πατρίδα μακρὰν ἀφεστηκυῖαν, τὴν οἰκίαν ἐξαργυρίσαντες πολλάκις προπέμπουσιν, οὕτω δὴ καὶ ἐπ' ἐκείνων συνέβαινε. Ἐπειδὴ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐμελλον ἀποδημεῖν, προεπέμπετο αὐτῶν ἡ οὐσία, αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν πρὸς τὴν παραπομπὴν διακονουμένων. Οὐδὲ γὰρ μόνον τὰ κατὰ λόγον ἐλεημοσύνης διδόμενα χρήματα πρὸς οὐρανὸν μετατίθενται, ἀλλὰ καὶ ἅπερ ἂν ἀρπά- 30 ζουσιν οἱ τὴν πίστιν πολεμοῦντες καὶ διώκοντες τοὺς ἐν εὐσεβείᾳ

Σὺ ὅμως μὴ προσπεράσεις ἔτσι ἀπλῶς αὐτὰ πού λέχθησαν, ἀλλὰ σκέψου τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο λέγονταν αὐτὰ καὶ πρόσεχε τὴν εὐλάβεια ἐκείνων πού τὰ ἔλεγαν. Διότι, ἐὰν σὲ συμπόσιο στρατιωτικό, ὅπου ὑπάρχει κρασί ἀνόθευτο καὶ μέθη καὶ ἀνταγωνισμὸς ἀσωτίας τῆς πιὸ χειρότερης καὶ ἀγῶνας παραφροσύνης καὶ παρανοησίας, ἔτσι στέναζαν καὶ τόσο πολὺ θρηνοῦσαν, τί ἔκαμναν ὅταν ἦταν στὴν οἰκία τους καὶ συνομιλοῦσαν ἀναμεταξύ τους; Ποιοὶ ἦταν κατὰ τίς προσευχές, αὐτοὶ πού καὶ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἀπολαύσεως ἦταν τόσο συνεσταλμένοι καὶ ἔδειχναν ἀποστολικά σπλάχνα; Ἄλλοι ἔπεφταν ἀπὸ τὸ μεθύσι καὶ αὐτοὶ θρηνοῦσαν ἄλλος ἀσεβοῦσε, καὶ αὐτοὶ καταφλέγονταν ἀπὸ τὴ λύπη. Οὔτε αἰσθάνονταν τὴν ὑγεία τους ἐξαιτίας τῆς ἀρρώστιας τῶν ἀδελφῶν τους, ἀλλὰ, σὰν νὰ εἶχαν ὀρισθεῖ κοινοὶ προστάτες τῆς οἰκουμένης, τόσο πολὺ ὑπέφεραν καὶ δάκρυζαν γιὰ τὰ κακὰ πού συνέβαιναν.

Καὶ λέγοντας αὐτὰ δὲν διέφυγαν τὴν προσοχὴ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ κάποιος πού παρακαθόταν στὴν τράπεζα ἐκείνη, εἴρωνας καὶ κόλακας, θέλοντας νὰ προσφέρει ἐκδούλευση στὸ βασιλιά, τοῦ ἀνέφερε ὅλα ὅσα λέχθησαν ἐκεῖ. Ἐκεῖνος τότε, βρίσκοντας ἐκεῖνο πού ζητοῦσε παλαιότερα καὶ ἐκμεταλλευόμενος τὴν εὐκαιρία πού μπορούσε νὰ τοὺς ἀποστερήσει ἀπὸ τοὺς μισθοὺς τῶν μαρτύρων, δίνει ἐντολὴ νὰ δημευθεῖ ἡ περιουσία αὐτῶν, κατηγορώντας τους ἐξαιτίας τῶν λόγων αὐτῶν γιὰ προσπάθεια τυραννικῆς ἐξουσίας, καὶ πρόσταξε νὰ ὀδηγηθοῦν γυμνοὶ στὸ δεσμωτήριον. Ἐκεῖνοι ὅμως χαίρονταν καὶ ἀγάλλονταν. Τί τὴν θέλομε, ἔλεγαν, τὴν περιουσία καὶ τὴν πολυτελὴ στολή; Διότι, κι ἂν ἀκόμη χρειασθεῖ γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ ν' ἀποδυθοῦμε καὶ αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἔνδυμα, τὴ σάρκα, οὔτε αὐτὸ θὰ τὸ κρατήσομε, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ θὰ τὸ παραχωρήσομε. Τοποθετοῦνταν λοιπὸν κλειδαριές στὶς οἰκίες τους καὶ ἀρπάζονταν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἄνθρωποι, πού πρόκειται ν' ἀποδημήσουν σὲ πατρίδα πού βρίσκεται μακριά, πουλώνοντας τὴν οἰκία τους, προαποστελλοῦν τὸ ἀντίτιμό της ἐκεῖ, αὐτὸ συνέβαινε καὶ μ' ἐκείνους. Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ν' ἀποδημήσουν στὸν οὐρανὸ, προαποστελλόταν ἡ περιουσία τους ἐκεῖ, ὑπηρετώντας οἱ ἴδιοι οἱ ἐχθροὶ τους στὴν ἀποστολή. Διότι δὲν μετατίθενται στὸν οὐρανὸ μόνο τὰ χρήματα πού δίνονται γιὰ ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα πού ἀρπάζουν ἐκεῖνοι πού πολεμοῦν τὴν πίστη καὶ καταδιώ-

ζῶντας, καὶ ταῦτα ἐκεῖ θησαυρίζεται. Ὅτι γὰρ τοῦτο οὐκ ἔλαττον ἐκείνου, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· «καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, προσδοκῶντες ἔχειν κρείττονα ὑπαρξιν ἐν οὐρανοῖς καὶ μένουσαν».

5 Ἦσαν τοίνυν οἱ μάρτυρες ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ πᾶσα ἡ πόλις ἐκεῖ συνέρρει· καίτοι γε φόβων καὶ ἀπειλῶν καὶ κινδύνων ἐπικραμαμένων μεγάλων, εἴ τις προσέλθοι καὶ διαλεχθεῖη καὶ κοινωνήσειεν αὐτοῖς λόγων. Ἄλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος πάντα ἐκεῖνα παρώσατο, καὶ δι' ἐκείνους πολλοὶ τότε ἐγίνοντο μάρτυρες ὑπὲρ
10 τῆς πρὸς αὐτοὺς συνουσίας τῆς παρούσης καταφρονοῦντες ζωῆς, καὶ συντρεχόντων πολλῶν ψαλμῳδαίαι συνεχεῖς ἔτελοῦντο, παννυχίδες ἱεραὶ, συνουσίαι διδασκαλίας γέμουσαι πνευματικῆς, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποκλεισθείσης τὸ δεσμωτήριον ἐκκλησία λοιπὸν ἐγίνετο. Οὐ γὰρ δὴ μόνον οἱ ἔξωθεν εἰσιόντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔνδον δια-
15 τρίβοντες, μεγίστην διδασκαλίαν ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης παρὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς πίστεως τῶν ἀγίων τούτων ἐδέχοντο.

Ταῦτα ἀκούων ὁ βασιλεὺς ὠδυνᾶτο πλέον, καὶ βουλόμενος αὐτοὺς ὑποσκελίσαι καὶ τῆς προθυμίας ἐκλῦσαι ἐκείνης, καθῆκεν ἀνθρώπους μιαρούς τινας καὶ γόητας πρὸς τὴν ἐπιβουλήν· οἱ συγ-
20 καθήμενοι πολλάκις, εἴποτε αὐτῶν ἐπιλάβοιντο μόνων, ὡς οἴκοθεν συμβουλεύοντες, ἀλλ' οὐχ ὡς παρὰ τοῦ βασιλέως πεμφθέντες, παρήνουν ἀποστῆναι μὲν τῆς εὐσεβείας, αὐτομολῆσαι δὲ πρὸς τὴν ἀσέβειαν· ὁ γὰρ δὴ μόνον τὸν ἐπικείμενον οὕτω διακρούσεσθε κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ τιμῆς πλείονος καὶ κρείττονος ἐπιλήψεσθε τῆς
25 ἀρχῆς, τοῦ βασιλέως τὴν ὀργὴν οὕτω καταλύσαντες. Οὐχ ὀρᾶτε καὶ ἑτέρους τῶν συντεταγμένων ὑμῖν τὸ αὐτὸ τοῦτο πεπονηκότας·

Οἱ δέ, 'καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἡμεῖς', φασί, 'στησόμεθα γενναίως, ἵνα ὡσπερ θύματα ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῶν πτωμάτων ἐκείνων προσαγάγωμεν. Φιλάνθρωπον ἔχομεν Δεσπότην· οἶδε καὶ
30 μίαν θυσίαν δεξάμενος, πάση καταλλαγῆναι τῇ οἴκουμένη'. Καὶ καθάπερ οἱ τρεῖς παῖδες ἔλεγον, ὅτι «οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἀρχῶν καὶ προφήτης καὶ ἡγούμενος, οὔτε ὀλοκαύτωσις,

κουν εκείνους πού ζοῦν μὲ εὐσέβεια, καὶ αὐτὰ θησαυρίζονται ἐκεῖ. Καὶ ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι κατώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «καὶ τὴν ἀρπαγὴ τῶν ὑπαρχόντων σας μὲ χαρὰ τὴ δεχθήκατε, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἔχετε στοὺς οὐρανοὺς κάτι καλύτερο καὶ μόνιμο»¹.

Ἦταν λοιπὸν κλεισμένοι οἱ μάρτυρες στὸ δεσμοτήριο καὶ ὄλη ἢ πόλη συνέρρεε ἐκεῖ, ἂν καὶ βέβαια ἐπικρέμονταν φόβοι καὶ ἀπειλές καὶ κίνδυνοι μεγάλοι σ' ἐκεῖνον πού θὰ μετέβαινε ἐκεῖ καὶ θὰ συνομιλοῦσε καὶ θὰ ἐπικοινωνοῦσε μαζί τους. Ἄλλ' ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ὄλα ἐκεῖνα τὰ ἀπομάκρυνε καὶ ἐξαιτίας ἐκείνων πολλοὶ τότε γίνονταν μάρτυρες, περιφρονώντας τὴν παρούσα ζωὴ τους ἐξαιτίας τῆς συναναστροφῆς τους μὲ ἐκείνους, καὶ συγκεντρούμενοι ἐκεῖ πολλοί, τελοῦνταν ἀδιάκοπες ψαλμωδίες, ἱερὲς ὁλονύκτιες προσευχές, συγκεντρώσεις γεμάτες ἀπὸ πνευματικὴ διδασκαλία, καὶ ἐπειδὴ εἶχε κλεισθεῖ ἡ ἐκκλησία, ἔγινε τότε ἐκκλησία τὸ δεσμοτήριο. Διότι, ὄχι μόνον ἐκεῖνοι πού εἰσέρχονταν ἀπὸ ἔξω, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι πού ζοῦσαν μέσα, δέχονταν μέγιστη διδασκαλία ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης ἀπὸ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν πίστη τῶν ἀγίων αὐτῶν.

Ἀκούοντας αὐτὰ ὁ βασιλιάς ὑπόφερε περισσότερο καὶ θέλοντας νὰ τοὺς ὑποσκελίσει καὶ νὰ παραλύσει τὴν προθυμία τους, κατέφυγε σὲ κάποιους ἀνθρώπους μιαροὺς καὶ ἀπατεῶνες καὶ κατάλληλους πρὸς ἐπιβουλή. Πολλές φορές δηλαδὴ αὐτοί, ὅταν τοὺς ἔβρισκαν μόνους, τοὺς πλησίαζαν καὶ σὰν νὰ τοὺς συμβούλευαν ἀπὸ μόνονι τους καὶ ὄχι σὰν ἀποσταλμένοι τοῦ βασιλιᾶ, τοὺς παρότρυναν ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν εὐσέβεια καὶ νὰ προσέλθουν στὴν ἀσεβεία. 'Διότι ἔτσι ὄχι μόνον θ' ἀποφύγετε τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ θὰ λάβετε μεγαλύτερη καὶ ἀνώτερη τιμὴ ἀπὸ τὴν ἐξουσία, ἀφοῦ ἔτσι θὰ σταματήσετε τὴν ὀργὴ τοῦ βασιλιᾶ. Δὲν βλέπετε καὶ ἄλλους ἀπὸ τὴ δική σας παράταξη πού ἔχουν κάνει αὐτὸ τὸ πράγμα;'

Αὐτοὶ ὁμως ἔλεγαν· 'Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐμεῖς θὰ σταθοῦμε μὲ γενναιότητα, γιὰ νὰ προσφέρομε τοὺς ἑαυτοὺς μας σὰν θύματα γιὰ τὴν πτώση ἐκείνων. Ἔχομε φιλόανθρωπο Κύριο· γνωρίζει, δεχόμενος καὶ μία θυσία, νὰ συμφιλιωθεῖ μ' ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη'. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ τρεῖς παῖδες ἔλεγαν, «δὲν ὑπάρχει στὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἄρχοντας καὶ προφήτης καὶ ἡγούμενος, οὔτε ὀλοκαυτώματα,

οὔτε θυσία, οὔτε τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιόν σου καὶ εὐρεῖν ἔλεος, ἀλλ' ἐν ψυχῇ συντετριμμένη καὶ πνεύματι ταπεινώσεως προσδεχθείημεν», οὕτω δὴ καὶ οἱ μάρτυρες τὰ θυσιαστήρια κατασκαπτόμενα βλέποντες, τὰς ἐκκλησίας ἀποκλειόμενας, τοὺς ἱερεῖς 5 ἐλαυνομένους, πάντας τοὺς πιστοὺς φυγαδευομένους, ἐσπούδαζον ἑαυτοὺς ἀντὶ πάντων τῷ Δεσπότη προσαγαγεῖν· καὶ καταλιπόντες τάγματα στρατιωτικά, ἔσπευδον ἑαυτοὺς ἀναμίξαι χοροῖς ἀγγελικοῖς. Κἂν γὰρ μὴ νῦν ἀποθάνωμεν, φησὶν, ἀποθανούμεθα πάντως 10 γοῦν μικρὸν ὕστερον, καὶ τοῦτο αὐτὸ πεισόμεθα· βέλτιον ὑπὲρ τοῦ βασιλέως τῶν ἀγγέλων ἀποθανεῖν, ἢ ὑπὲρ ἀνθρώπου τοιαῦτα ἀσεβοῦντος· βέλτιον ὑπὲρ τῆς ἄνω πατρίδος θέσθαι τὰ ὄπλα, ἢ ὑπὲρ τῆς κάτω καὶ πατουμένης. Ἐνταῦθα κἂν ἀποθάνῃ τις, οὐδὲν παρὰ βασιλέως λήψεται τῆς προθυμίας ἐπάξιον. Τί γὰρ τῷ τελευ- 15 τήσαντι χαριεῖται λοιπὸν ἄνθρωπος; Πολλάκις μὲν οὖν οὐδὲ ταφῆς ἀξιοθεῖς, τοῖς τῶν κυνῶν προκείμεται στόμασιν. Ἄν δὲ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ἀποθάνωμεν τῶν ἀγγέλων, μετὰ πλείονος τῆς δόξης τὰ σώματα ἀποληψόμεθα, μετὰ πολλῆς τῆς λαμπρότητος ἐπανήξομεν, καὶ πολλῶ μείζους τῶν πόνων τὰς ἀμοιβὰς καὶ τοὺς στεφάνους κομιούμεθα. Δάβωμεν τοίνυν ὄπλα πνευματικά· οὐ χρεῖα βελῶν καὶ τόξων, οὐ χρεῖα ἄλλου τινὸς αἰσθητοῦ ὄπλου· ἀρκεῖ πρὸς πάντα ἡμῖν ἡ γλῶττα, φησί. Καὶ γὰρ ἐστὶ βελοθήκη τῶν ἀγίων τὰ στόματα, συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους φέροντα τῇ διαβόλου κεφαλῇ τὰς πληγὰς.

25 3. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις εἰκότα ἀπηγγέλλετο τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ οὐκ ἀφίστατο, ἀλλ' ἐπεχειρεῖ πάλιν τὰ δελέατα δι' ἐκείνων τιθεῖς. Ταῦτα γοῦν κατεσκεύαζεν ὁ ὕπουλος καὶ πανοῦργος καὶ σοφὸς εἰς τὸ κακοποιῆσαι, ἵνα, ἂν μὲν καταμαλακισθέντες ἐνδῶσιν, ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς αὐτοὺς ἐξαγάγοιεν, καὶ οὕτω λοιπὸν παρα- 30 σκευάσῃ θῦσαι· ἂν δὲ ἐπιμείνωσι, σφοδρὰν τὴν ἀνδρείαν ἐπιδεικνύμενοι καὶ πρὸς τὴν πάλιν γενναίως ἰστάμενοι, μὴ φανερὰ γένηται τὰ τῆς νίκης αὐτοῖς, ἀλλ' ὥς ἐπὶ προσχήματι τυραννίδος αὐτοὺς ἀπαγαγὼν ἀποτέμῃ.

οὔτε θυσία, οὔτε τόπος γιὰ νὰ προσφέρει κανεὶς θυσία σὲ σένα καὶ νὰ ἐπιτύχει ἔλεος, ἀλλὰ θὰ τὰ δεχθοῦμε αὐτὰ μὲ ψυχὴ συντριμμένη καὶ πνεῦμα ταπεινώσεως»², ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ μάρτυρες, βλέποντας τὰ θυσιαστήρια νὰ κατασκάβονται, τὶς ἐκκλησίες νὰ κλείνουν, τοὺς ἱερεῖς νὰ ὀδηγοῦνται στὰ βασανιστήρια, καὶ ὅλους τοὺς πιστοὺς νὰ φυγαδεύονται, φρόντιζαν νὰ προσφέρουν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς στὸν Κύριο γιὰ χάρη ὄλων τῶν ἄλλων· καί, ἀφοῦ ἄφησαν τὰ στρατιωτικὰ τάγματα, ἔσπευδαν ν' ἀναμειχθοῦν μὲ τοὺς ἀγγελικοὺς χορούς. Διότι ἔλεγαν, κι ἂν ἀκόμη δὲν πεθάνομε τώρα, θὰ πεθάνομε ὅπως δὴ ποτε λίγο ἀργότερα, καὶ θὰ πάθομε τὸ ἴδιο πράγμα· εἶναι προτιμότερο νὰ πεθάνομε γιὰ χάρη τοῦ βασιλιᾶ τῶν ἀγγέλων, παρὰ γιὰ χάρη ἀνθρώπου νὰ διαπράξομε τέτοια ἀσέβεια· εἶναι προτιμότερο νὰ λάβομε τὰ ὄπλα καὶ νὰ πολεμήσομε ὑπὲρ τῆς οὐράνιας πατρίδας, παρὰ ὑπὲρ αὐτῆς ἐδῶ τῆς ἐπίγειας καὶ πατουμένης. Ἐδῶ, κι ἂν ἀκόμη πεθάνει κανεὶς, δὲν θὰ λάβει ἀπὸ τὸν βασιλιᾶ τίποτε ἐπάξιο τῆς προθυμίας του. Διότι τί θὰ χαρίσει ἄνθρωπος σ' ἐκεῖνον ποὺ πέθανε; Πολλὲς φορὲς μάλιστα μὴ ἀξιωθεῖς οὔτε καὶ ταφῆς, θὰ παραδοθεῖ στὰ στόματα τῶν σκυλιῶν. Ἄν ὅμως πεθάνομε γιὰ χάρη τοῦ βασιλιᾶ τῶν ἀγγέλων, θὰ λάβομε τὰ σώματά μας μὲ μεγαλῦτερη δόξα, θὰ ἐπανέλθομε μὲ μεγαλῦτερη λαμπρότητα, καὶ θὰ λάβομε πολὺ πιὸ μεγαλῦτερες ἀπὸ τοὺς κόπους τὶς ἀμοιβές καὶ τὰ στεφάνια. Ἄς λάβομε λοιπὸν ὄπλα πνευματικά· δὲν χρειάζονται βέλη καὶ τόξα, οὔτε κάποιο ἄλλο ὑλικὸ ὄπλο· μᾶς ἀρκεῖ γιὰ ὅλα, ἔλεγαν, ἡ γλώσσα. Διότι τὰ στόματα τῶν ἀγίων εἶναι βελοθήκη, καταφέροντας συνεχῆ καὶ ἀλλεπάλληλα πλήγματα κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ διαβόλου.

3. Αὐτὰ καὶ τὰ σχετικὰ μ' αὐτὰ ἀναφέρονταν στὸ βασιλιά· αὐτὸς ὅμως δὲν παραιτοῦνταν, ἀλλ' ἐπιχειροῦσε πάλι μὲ ἐκείνους νὰ προσφέρει σ' αὐτοὺς τὰ δελεάσματα. Αὐτὰ λοιπὸν μηχανευόταν ὁ ὕπουλος καὶ πανοῦργος καὶ σοφὸς γιὰ νὰ τοὺς κακοποιήσῃ, ὥστε, ἐὰν κυριευθοῦν ἀπὸ ἀποχαύνωση καὶ ὑποχωρήσουν, νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ κάτω ἀπὸ τὰ βλέμματα ὄλων καὶ ἔτσι νὰ τοὺς προετοιμάσῃ νὰ θυσιάσουν στὴ συνέχεια· ἂν πάλι ἐπιμείνουν νὰ προβάλλουν σφοδρὰ ἀνδρεία καὶ ν' ἀντιστέκονται μὲ γενναιότητα πρὸς τὴν πάλη, νὰ μὴ γίνουν σ' αὐτοὺς φανερὰ τὰ τῆς νίκης τους, ἀλλὰ μὲ τὸ πρόσχημα ἀντιστάσεως πρὸς τὴν ἐξουσία νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ στὸν ἀποκεφαλισμό.

Ἄλλ' ὁ ἀποκαλύπτων βαθέα καὶ ἀπόκρυφα, οὐκ ἀφῆκε λαθεῖν τὴν ἐνέδραν, οὐδὲ τὴν ἐπιβουλήν ἀφανῆ γενέσθαι· ἀλλ' ὥσπερ ἢ Αἴγυπτία τότε γυνὴ τοῦ Ἰωσήφ ἐπιλαβομένη ἐν θαλάμῳ καὶ ἐρημία πολλῇ προσεδόκησε λήσεσθαι πάντας ἀνθρώπους, οὐκ ἔλαθε 5 δὲ τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν, καὶ οὐ μόνον ἐκεῖνον, ἀλλ' οὐδὲ ἀνθρώπους τοὺς μετὰ ταῦτα, ἀλλ' ὅπερ ἐκείνη πρὸς τὸν Ἰωσήφ εἶπεν, οὐδενὸς παρόντος, τοῦτο πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἄδεται, οὕτω δὴ καὶ οὗτος· ἤλπισε μὲν λήσειν ἐν δεσμωγηρίῳ διαλεγόμενος διὰ τῶν ἐσχηματισμένων συμβούλων ἐκείνων, οὐκ ἔλαθε δέ· 10 ἀλλ' ἅπαντες μετὰ ταῦτα ἔμαθον τὴν ἐνέδραν, τὴν ἐπιβουλήν, τὴν νίκην, τὸ τρόπαιον.

Ὡς γὰρ χρόνος ἐτρίβετο καὶ παρέρρει πολὺς καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν οὐκ ἐξέλυε τὴν προθυμίαν, ἀλλ' ἐπέτεινεν αὐτῶν μᾶλλον τὴν σπουδὴν καὶ πλείονας κατεσκευάζε ζηλωτάς, κελεύει 15 λοιπὸν μέσων νυκτῶν ἐπὶ τὸ βάραθρον αὐτοὺς ἀπαχθῆναι. Καὶ ἐν μέσῳ σκότει οἱ φωστῆρες ἐξήγοντο καὶ ἀπετέμνοντο. Τότε καὶ φοβερώτεραι λοιπὸν ἦσαν αἱ κεφαλαὶ τῷ διαβόλῳ μᾶλλον ἢ ὅτε φωνὴν ἠφίεσαν· ἐπεὶ καὶ ἡ Ἰωάννου κεφαλὴ οὐχ οὕτω φοβερὰ ἦν φθειγγομένη, ὡς ἄφωνος ἐπὶ τοῦ πίνακος κειμένη. Ἔχει γὰρ καὶ 20 φωνὴν τῶν ἁγίων τὸ αἷμα, οὐ δι' ὠτων ἀκουομένην, ἀλλὰ τοῦ συνειδότος τῶν ἀναιρούντων ἐπιλαμβάνομένην.

Μετὰ δὲ τὴν μακαρίαν ἐκείνην σφαγὴν, οἱ τὰ τοιαῦτα θηρεύοντες λείψανα, τὴν ἑαυτῶν ὑποθέντες σωτηρίαν, ἀνείλοντο τοὺς ἀριστέας τούτους· καὶ ἦσαν κάκεῖνοι μάρτυρες ζῶντες. Καὶ γὰρ, εἰ 25 καὶ μὴ ἀπετιμήθησαν, ἀλλ' ἐλόμενοι πρότερον τοῦτο παθεῖν, οὕτως ἐπὶ τὴν ἄγραν τῶν σωμάτων ὥρμησαν. Λέγουσι τοίνυν οἱ τότε παραγενόμενοι καὶ ταῦτα τὰ σώματα νεοσφαγῆ καταξιωθέντες ἰδεῖν, ὅτι κειμένων αὐτῶν παρ' ἀλλήλων πρὸ τῆς ταφῆς, τοσαύτη τις ἐπήνθησεν αὐτῶν ταῖς ὄψεσι χάρις, οἷαν ἐπὶ Στεφάνου φησὶν ὁ 30 Λουκᾶς γεγενῆσθαι μέλλοντος ἀπολογεῖσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ὃς χωρὶς φρίκης παρέστη τότε αὐτοῖς. Οὕτω καὶ

Ἐκεῖνος ὁμως ποὺ ἀποκαλύπτει τὰ βρισκόμενα στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς καὶ τὰ ἀπόκρυφα, δὲν ἄφησε νὰ μείνει ἀπαρατήρητη ἡ ἐνέδρα, οὔτε νὰ μὴ γίνεи φανερὴ ἡ ἐπιβουλή, ἀλλ', ὅπως ἀκριβῶς τότε ἡ Αἰγύπτια γυναίκα, συλλαμβάνοντας τὸν Ἰωσήφ μέσα στὸ θάλαμο καὶ μέσα σὲ μεγάλη ἐρημία, ἔλπισε ὅτι θὰ διαφύγει τὴν προσοχὴ ὄλων τῶν ἀνθρώπων, δὲν διέφυγε ὁμως τὸν ἀκοίμητο ὀφθαλμὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι μόνο ἐκεῖνον, ἀλλ' οὔτε τοὺς μετέπειτα ἀνθρώπους, καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ἐκείνη πρὸς τὸν Ἰωσήφ, χωρὶς νὰ εἶναι κανένας παρών, αὐτὸ διαλαλεῖται σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτός· ἔλπισε βέβαια ὅτι θὰ διαφύγει τὴν προσοχὴ τῶν ἀνθρώπων, συνομιλώντας μ' αὐτοὺς στὸ δεσμοτήριον μέσω ἐκείνων τῶν προσποιητῶν συμβούλων, ὁμως δὲν τὴν διέφυγε, ἀλλ' ὅλοι στὴν συνέχεια ἔμαθαν τὴν ἐνέδρα, τὴν ἐπιβουλή, τὴν νίκη καὶ τὸ τρόποιο.

Καθῶς δηλαδὴ περνοῦσε πολὺς χρόνος καὶ ἔφευγε καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν δὲν παρέλυε τὴν προθυμίαν τους, ἀλλὰ μᾶλλον αὔξανε τὸ ζῆλο αὐτῶν καὶ ἔκαμνε περισσότερους ζηλωτές, προστάζει τότε μέσα στὰ μεσάνυχτα νὰ ὀδηγηθοῦν στὸ βάραθρο, καὶ μέσα στὸ σκοτάδι ὀδηγήθηκαν οἱ φωστῆρες καὶ ἀποκεφαλίσθηκαν. Καὶ πολὺ πιὸ φοβερῶτερα ἦταν τότε τὰ κεφάλια τους γιὰ τὸ διάβολο, παρὰ ὅταν μιλοῦσαν. Καθόσον καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἰωάννη δὲν ἦταν τόσο φοβερὴ ὅταν μιλοῦσε, ὅσο ἦταν ὅταν ἦταν ἄφωνη καὶ τοποθετημένη ἐπάνω στὸ πιάτο. Διότι ἔχει καὶ φωνὴ τὸ αἷμα τῶν ἁγίων, ποὺ δὲν ἀκούεται μὲ τὰ αὐτιά, ἀλλὰ ἐλέγχει τὴ συνείδηση τῶν φονευτῶν τους.

Μετὰ τὴ μακάρια λοιπὸν ἐκείνη σφαγὴ, ἐκεῖνοι ποὺ συγκεντρώνουν τὰ λείψανα αὐτά, θέτοντας σὲ κίνδυνον τὴ σωτηρίαν τους, περιμάζευσαν τοὺς ἀριστεῖς αὐτούς, καὶ ἦταν καὶ ἐκεῖνοι ζωντανοὶ μάρτυρες. Διότι, ἂν καὶ δὲν ἀποκεφαλίσθηκαν, ἀλλὰ προτιμώντας νὰ τὸ πάθουν αὐτὸ προηγουμένως, ὄρμησαν μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ στὴν περισυλλογὴ τῶν σωμάτων. Λένε λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ πρόστρεξαν τότε ἐκεῖ καὶ ἀξιώθηκαν νὰ δοῦν τὰ σώματα ποὺ εἶχαν σφαγεῖ πρὶν ἀπὸ λίγο ὅτι, ἐνῶ αὐτὰ βρισκόνταν πρὶν ἀπὸ τὴν ταφὴν τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο, τόση χάρις ἔλαμψε στὰ πρόσωπα αὐτῶν, τέτοια πού, ὅπως λέγει ὁ Λουκᾶς, συνέβηκε στὸ πρόσωπο τοῦ Στεφάνου, ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀπολογηθεῖ στοὺς Ἰουδαίους, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ παραβρέθηκε τότε κοντὰ σ' αὐτοὺς καὶ νὰ μὴ κυριεύθηκε

αὕτη ἢ ὄψις πάντας τοὺς ὀρώντας ἐξέπληττε, καὶ πάντες ἐπεβόων ἐκεῖνο τὸ παρὰ τῷ Δαυίδ εἰρημένον· «ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν οὐ κεχωρισμένοι, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν οὐ διεχωρίσθησαν». Κοινῇ γὰρ καὶ ὠμολόγησαν, καὶ τὸ δεσμωτήριον ὠκησαν, καὶ εἰς τὸ βάρβα-
 5 θρον ἀπηνέχθησαν, καὶ τὰς κεφαλὰς ἀπέθεντο, καὶ μία λάρναξ ἀμφοτέρων ἔχει τὰ σώματα· ὥσπερ οὖν καὶ μία σκηνὴ δέξεται αὐτὰ πάλιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅταν αὐτὰ μετὰ πλείονος δόξης ἀνελέσθαι μέλλωσι. Τούτους ἄξιον καὶ στύλους, καὶ σκοπέλους, καὶ πύργους, καὶ φωστῆρας, καὶ ταύρους ὁμοῦ προσειπεῖν. Καὶ γὰρ ὡς στῦλοι
 10 τὴν Ἐκκλησίαν ἀνέχουσι, καὶ ὡς πύργοι τειχίζουσι, καὶ ὡς σκόπελοι πᾶσαν ἐπιβουλήν ἀποκρουόμενοι, πολλὴν τοῖς ἔνδον ποιοῦσι γαλήνην, καὶ ὡς φωστῆρες τὸ σκότος ἀπήλασαν τῆς ἀσεβείας, καὶ ὡς ταῦροι ψυχῇ καὶ σώματι, ἴση τῇ προθυμίᾳ, τὸν χρηστὸν εἵλκυσαν τοῦ Χριστοῦ ζυγόν.

15 Συνεχῶς τοίνυν αὐτοῖς ἐπιχωριάζωμεν, καὶ τῆς λάρνακος ἀπτώμεθα, καὶ μετὰ πίστεως τοῖς λειψάνοις αὐτῶν περιπλεκώμεθα, ἵνα εὐλογίαὶν τινὰ ἐπισπασώμεθα ἐκεῖθεν. Καθάπερ γὰρ στρατιῶται τραύματα ἐπιδείξαντες, ἅπερ ἐκ τῶν πολεμίων ἔλαβον, μετὰ παρρησίας τῷ βασιλεῖ διαλέγονται, οὕτω καὶ οὗτοι, τὰς κε-
 20 φαλὰς αἷς ἀπετμήθησαν ἐπὶ τῶν χειρῶν βαστάζοντες καὶ εἰς μέσον παράγοντες, εὐλόγως ἅπαντα, ὅσα ἂν θέλωσι, παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν οὐρανῶν ἀνύειν δύνανται. Μετὰ πολλῆς τοίνυν τῆς πίστεως, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ἐκεῖ βαδίζωμεν, ἵνα, καὶ ἀπὸ τῆς ὀψεως τῶν ἀγίων τούτων μνημάτων, καὶ ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῶν ἄθλων,
 25 καὶ πανταχόθεν πολλοὺς καὶ μεγάλους λαβόντες θησαυρούς, καὶ τὸν παρόντα βίον δυνηθῶμεν κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν διανύσαι, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐμπορίας εἰς ἐκεῖνον καταπλεῦσαι τὸν λιμένα, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἀγίῳ
 30 Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀπὸ φρίκη. Τόσο πολὺ καὶ αὐτὸ τὸ θέαμα ἐξέπληττε ἐκείνους ποὺ τὸ ἔβλεπαν καὶ ὅλοι ἀναφωνοῦσαν ἐκεῖνα ποὺ λέχθησαν ἀπὸ τὸν Δαυίδ· «στὴ ζωὴ τους ἦταν ἀχώριστοι, καὶ στὸ θάνατό τους δὲν χωρίσθηκαν»³. Διότι μαζὶ ἔδωσαν τὴν ὁμολογία, μαζὶ κατοίκησαν στὸ δεσμωτήριον, μαζὶ ὁδηγήθηκαν στὰ βάραθρα, μαζὶ ἀποκεφαλίσθηκαν, καὶ μία λάρνακα δέχθηκε τὰ σώματα καὶ τῶν δύο, ὅπως βέβαια καὶ μία σκηνὴ θὰ ὑποδεχθεῖ πάλι αὐτὰ στοὺς οὐρανοὺς, ὅταν αὐτὰ θὰ συμβεῖ μὰ περισσότερη δόξα ν' ἀνέλθουν στοὺς οὐρανοὺς. Αὐτοὺς ἀξίζει νὰ τοὺς ὀνομάσομε καὶ στύλους καὶ σκοπέλους, καὶ πύργους, καὶ φωστῆρες καὶ ταύρους συγχρόνως. Καθόσον σὰν στύλοι βαστάζουν τὴν Ἐκκλησία, σὰν πύργοι περιτειχίζουν αὐτήν, σὰν σκόπελοι ἀποκρούουν κάθε ἐπιβουλή, παρέχοντας πολλὴ γαλήνη σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται μέσα, σὰν φωστῆρες ἀπομάκρυναν τὸ σκοτάδι, καὶ σὰν ταῦροι, ὡς πρὸς τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὴν ἴδια προθυμία καὶ οἱ δύο, ἔσυραν τὸν χρηστὸ ζυγὸ τοῦ Χριστοῦ.

Ἄς συχνάζομε λοιπὸν συνέχεια κοντὰ σ' αὐτοὺς καὶ ἄς ἀγγίζομε τὴ λάρνακά τους καὶ μὲ πίστη ἄς ἐναγκαλιζόμαστε τὰ λείψανα αὐτῶν, γιὰ νὰ λάβομε κάποια εὐλογία ἀπὸ αὐτά. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ στρατιῶτες, δείχνοντας τὰ τραύματα ποὺ δέχθηκαν στὸν πόλεμον, συνομιλοῦν μὲ παρρησία μὲ τὸν βασιλιά, ἔτσι καὶ αὐτοί, βαστάζοντας στὰ χέρια τους τὰ κεφάλια τους, ποὺ τοὺς τὰ ἀπέκοψαν, καὶ προσκομίζοντάς τα μπροστὰ του, εὐλογο εἶναι νὰ μποροῦν νὰ κατορθώσουν ὅλα ὅσα συμβεῖ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν. Μὲ πολλὴ λοιπὸν πίστη καὶ μὲ πολλὴ προθυμία ἄς βαδίζομε ἐκεῖ, ὥστε καὶ ἀπὸ τὴ θεὰ τῶν ἀγίων αὐτῶν μνημάτων, καὶ ἀπὸ τὸ νόημα τῶν κατορθωμάτων τους καὶ ἀπὸ παντοῦ, ἀφοῦ λάβομε πολλοὺς καὶ μεγάλους θησαυροὺς, καὶ τὴν παρούσα ζωὴ νὰ μπορέσομε νὰ διανύσομε ὅπως ἀρέσει στὸ Θεό, καὶ μὲ πολὺ ἐμπόρευμα νὰ καταπλεύσομε σ' ἐκεῖνο τὸ λιμάνι καὶ νὰ ἐπιτύχομε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη, ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνηση στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΜΑΡΤΥΡΑΝ ΠΕΛΑΓΙΑΝ

ΤΗΝ ΕΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΙ

1. Εὐλογητὸς ὁ Θεός· καὶ γυναῖκες θανάτου λοιπὸν καταπαίζουσι, καὶ κόραι καταγελωῶσι τελευτῆς, καὶ παρθένοι κομιδῇ νέαι καὶ ἀπειρόγαμοι εἰς αὐτὰ σκιρτῶσι τοῦ ἄδου τὰ κέντρα, καὶ οὐδὲν πάσχουσι δεινόν. Ταῦτα δὴ πάντα διὰ τὸν ἐκ παρθένου Χριστὸν γέγονεν ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ· μετὰ γὰρ τὰς μακαρίας ὠδῖνας ἐκείνας καὶ τὸν φρικωδέστατον τόκον ἐξελύθη τοῦ θανάτου τὰ νεῦρα, παρελύθη ἡ τοῦ διαβόλου δύναμις, καὶ λοιπὸν οὐκ ἀνδράσι μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναιξὶν εὐκαταφρόνητος γέγονε, καὶ οὐ γυναιξὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ κόραις. Καθάπερ γὰρ τις ποιμὴν ἄριστος λέοντα, ἐκφοβοῦντα τὰ
10 θρέμματα καὶ τῇ ποιμνῇ πάση λυμαινόμενον, λαβὼν καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκκόψας, καὶ τοὺς ὄνυχας ἐκτεμών, καὶ τὴν κόμην ἀποκείρας, εὐκαταφρόνητον καὶ καταγέλαστον ποιεῖ, καὶ παιδίοις ποιμενικοῖς καὶ κόραις παραδίδωσι καταπαίζειν λοιπόν, οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστός· τὸν θάνατον, φοβερὸν ὄντα τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ καὶ
15 φοβοῦντα τὸ γένος ἡμῶν ἅπαν, λαβὼν καὶ τὸν φόβον αὐτοῦ διαλύσας ἅπαντα παρέδωκεν, ὥστε καὶ παρθένους καταπαίζειν αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μακαρία Πελαγία μετὰ τοσαύτης ἐπ' αὐτὸν ἔδραμεν ἡδονῆς, ὡς μηδὲ ἀναμεῖναι δημίῳ χειρας, μηδὲ εἰς δικαστήριον εἰσελθεῖν, ἀλλὰ τῇ τῆς οἰκείας προθυμίας ὑπερβολῇ φθάσαι τὴν ἐκείνων ὠμότητα. Παρεσκευάστο μὲν γὰρ καὶ πρὸς βασάνους καὶ κολαστήρια καὶ ἅπαν τιμωριῶν εἶδος, ἀλλ' ἐδεδοίκει, μὴ τὸν τῆς παρθενίας ἀπολέση στέφανον. Καὶ ἵνα μάθης ὅτι τὴν τῶν

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΜΑΡΤΥΡΑ ΠΕΛΑΓΙΑ ΠΟΥ ΜΑΡΤΥΡΗΣΕ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ

1. Ἦς εἶναι εὐλογητὸς ὁ Θεός· διότι καὶ γυναῖκες πλέον περιπαί-
ζουν τὸ θάνατο, καὶ κόρες περιγελοῦν αὐτόν, καὶ παρθένες, καὶ μά-
λιστα πολὺ νέες καὶ ποὺ δὲν γνώρισαν γάμο, σκιρτοῦν ἐπάνω στὰ
ἴδια τὰ κεντριά τοῦ ἄδη χωρὶς νὰ παθαίνουν τίποτε τὸ φοβερό. Ὅλα
αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἀγαθὰ μᾶς δόθηκαν ἐξαιτίας τοῦ Χριστοῦ ποὺ γεν-
νήθηκε ἀπὸ Παρθένο· διότι μετὰ τοὺς μακάριους ἐκείνους ἀνυπό-
φορους πόνους καὶ τὴν φρικωδέστατη γέννηση ἀτόνησαν τὰ νεῦρα
τοῦ θανάτου, παρέλυσε ἡ δύναμη τοῦ διαβόλου, καὶ ὄχι μόνο στοὺς
ἄνδρες πλέον, ἀλλὰ καὶ στὶς γυναῖκες ἔγινε εὐκαταφρόνητος, καὶ
ὄχι μόνο στὶς γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ στὶς κόρες. Ὅπως ἀκριβῶς δηλα-
δὴ κάποιος ἄριστος ποιμένας συλλαμβάνοντας τὸ λιοντάρι ποὺ προ-
καλεῖ φόβο στὰ πρόβατα καὶ ἐξολοθρεύει ὅλη τὴν ποιμνὴ, ἀφοῦ
βγάλει τὰ δόντια του, κόψει τὰ νύχια του καὶ κουρέψει τὴν κόμη
του, τὸ καθιστᾷ εὐκαταφρόνητο καὶ καταγέλαστο, παραδίνοντάς το
ἔτσι στὰ παιδιὰ καὶ τὰ κορίτσια τῶν ποιμένων νὰ τὸ περιπαίξουν,
ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Χριστός, τὸν θάνατο, ποὺ ἦταν φοβερὸς στὴ
φύση μας καὶ προκαλοῦσε φόβο σ' ὁλόκληρο τὸ γένος μας, ἀφοῦ
τὸν συνέλαβε καὶ διέλυσε ὅλο τὸ φόβο ποὺ προκαλοῦσε, τὸν παρέ-
δωσε, ὥστε νὰ τὸν περιπαίξουν καὶ παρθένες.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ μακαρία Πελαγία ἔτρεξε πρὸς αὐτὸν μὲ τόση
μεγάλῃ εὐχαρίστηση, ὥστε νὰ μὴ περιμένει οὔτε τὰ χέρια τῶν
δημίων, οὔτε νὰ ὀδηγηθεῖ σὲ δικαστήριον, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπερβολικὴν
προθυμίᾳ της νὰ προλάβει τὴν ὠμότητα ἐκείνων. Διότι εἶχε προε-
τοιμασθεῖ καὶ γιὰ τὰ βασανιστήρια καὶ κολαστήρια καὶ γιὰ κάθε εἶ-
δος τιμωριῶν, ἀλλὰ φοβόταν μήπως χάσει τὸ στεφάνι τῆς παρθε-
νίας. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι φοβόταν τὴν ἀσέλγεια τῶν ἀσεβῶν, προ-

ἀσεβῶν ἀσέλγειαν ἐδεδοίκει, προλαμβάνει καὶ τῆς ἀσχήμονος
 ὕβρεως ἑαυτὴν προεξαρπάξει· ὁ ἀνθρώπων οὐδείς οὐδέποτε
 τοιοῦτον οὐδὲν ἐπεχείρησεν, ἀλλ' ἠκολούθησαν ἅπαντες εἰς τὸ δι-
 5 καστήριον, κάκει τὴν ἀνδρείαν ἀπεδείξαντο, γυναῖκες δέ, διὰ τὸ
 τῆς φύσεως εὐεπηρέαστον, τοῦτον ἐπενόησαν ἑαυταῖς τὸν τρόπον
 τῆς τελευτῆς. Εἰ μὲν γὰρ ἦν καὶ τὴν παρθενίαν διασώσασθαι καὶ
 τῶν τοῦ μαρτυρίου στεφάνων ἐπιτυχεῖν, οὐκ ἂν παρητήσατο τὴν
 εἰς τὸ δικαστήριον εἴσοδον· ἐπειδὴ δὲ ἀνάγκη θατέρου πάντως ἦν
 ἐκπεσεῖν, ἐσχάτης ἐνόμιζεν εἶναι ἀνοίας, παρὸν ἑκατέρας αὐτῇ τῆς
 10 νίκης ἐπιτυχεῖν, ἐξ ἡμισείας στεφανωθεῖσαν ἀπελθεῖν. Διὰ τοῦτο
 οὐκ ἠθέλησεν εἰς τὸ δικαστήριον ἀπελθεῖν, οὐδὲ γενέσθαι θέατρον
 ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ παρασχεῖν ἀσελγέσιν ὄμμασιν ἐντρο-
 φῆσαι τῇ τῆς οἰκείας ὄψεως θεωρίᾳ καὶ τὸ ἅγιον ἐκεῖνο καθυβρί-
 σαι σῶμα· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ θαλάμου καὶ τῆς γυναικωνίτιδος ἐφ' ἔτε-
 15 ρον ἦλθε θάλαμον, τὸν οὐρανόν.

Μέγα μὲν γὰρ καὶ τὸ δημίους ἰδεῖν περιεστῶτας καὶ τὰς
 πλευρὰς διορύττοντας, οὐκ ἔλαττον δὲ οὐδὲ τοῦτο ἐκεῖνου. Τοῖς
 μὲν γὰρ τῆς αἰσθησεως ἤδη προαναλωθείσης τῇ ποικιλίᾳ τῶν βα-
 σάνων, οὐδὲ φοβερὸς ἔτι φαίνεται ὁ θάνατος, ἀλλ' ἀπαλλαγὴ τις
 20 καὶ ἄνεσις τῶν ἐπικειμένων δεινῶν· ἡ δὲ μηδὲν μηδέπω παθοῦσα
 τοιοῦτον, ἀλλὰ ἀκέραιον ἔτι τὸ σῶμα ἔχουσα καὶ μηδεμιᾶς ὀδύνης
 αἰσθημένη μηδέπω, μεγάλου τινὸς καὶ γενναίου φρονήματος δεῖ-
 ται, εἰ μέλλοι βιαίῳ θανάτῳ τῆς παρούσης ἑαυτὴν ἐξάγειν ζωῆς.
 Ὡστε, ὅταν θαυμάζης ἐκείνους τῆς καρτερίας, θαύμασον ταύτην
 25 τῆς ἀνδρείας· ὅταν ἐκπλαγῆς ἐκείνους ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς, ἐκπλά-
 γηθι καὶ ταύτην ὑπὲρ τοῦ γενναίου φρονήματος, ὅτι κατετόλμησε
 τελευτῆς τοιαύτης. Καὶ μὴ παραδράμης ἀπλῶς τὸ συμβάν, ἀλλ' ἐν-
 νόησον πῶς ἦν εἰκὸς κόρην διατεθῆναι ἀπαλῆν, τοῦ θαλάμου
 πλέον εἰδυῖαν οὐδέν, στρατιωτῶν ἀθρόως ἐπιστάντων, πρὸ τῆς
 30 θύρας ἐστῶτων, καλούντων εἰς δικαστήριον, εἰς ἀγορὰν ἐλκόντων
 ὑπὲρ τοιούτων καὶ τηλικούτων πραγμάτων. Οὐ πατὴρ ἔνδον, οὐ

λαβαίνει και ἀρπάζει ἀπὸ πρὶν τὸν ἑαυτὸ της ἀπὸ τὴν αἰσχρὴ ἀτίμωση· ἐκεῖνο ποῦ κανένας ἀπὸ τοὺς ἄνδρες δὲν ἐπιχείρησε ποτὲ νὰ κάνει, ἀλλ' ὀδηγήθηκαν ὅλοι στὸ δικαστήριον καὶ ἐκεῖ ἐπέδειξαν τὴν ἀνδρεία τους, οἱ γυναῖκες, ἐξαιτίας τῆς εὐκολῆς ἐπιδράσεως ποῦ δέχεται ἡ φύση τους, ἐπινόησαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους αὐτὸν τὸν τρόπο θανάτου. Διότι, ἐὰν ἦταν δυνατὸ καὶ τὴν παρθενία νὰ διαφυλάξει καὶ νὰ ἐπιτύχει τὰ στεφάνια τοῦ μαρτυρίου, δὲν θὰ ἀπέφευγε τὴν εἰσαγωγή της στὸ δικαστήριον· καὶ ἐπειδὴ ἔπρεπε ὅπωςδὴποτε τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο νὰ τὸ χάσει, θεωροῦσε σὰν τὴν πῖο χειρότερη μορφὴ παραλογισμοῦ, ἐνῶ μπορούσε νὰ ἐπιτύχει τὴ νίκη καὶ τῶν δύο, νὰ φύγει ἀπὸ τὴ ζωὴ λαμβάνοντας τὸ ἓνα μόνον στεφάνι. Γι' αὐτὸ δὲν θέλησε νὰ μεταβεῖ στὸ δικαστήριον, οὔτε νὰ γίνῃ θεάμα στὰ ἀκόλαστα μάτια, οὔτε νὰ ἐπιτρέψει στὰ ἀσελγῆ βλέμματα νὰ νοιώσουν ἀπόλαυση βλέποντας τὸ πρόσωπό της καὶ ν' ἀτιμάσουν τὸ ἅγιον ἐκεῖνο σῶμα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν θάλαμον καὶ τὸν γυναικωνίτη ἦλθε σὲ ἄλλο θάλαμον, τὸν οὐρανόν.

Πράγματι εἶναι μεγάλο πρᾶγμα τὸ νὰ δεῖ κανεὶς δημίους νὰ στέκονται γύρω γύρω καὶ νὰ τρυποῦν τὶς πλευρὲς, δὲν εἶναι ὅμως καθόλου κατώτερον καὶ αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνο. Διότι σ' ἐκείνους, ἐπειδὴ οἱ αἰσθήσεις ἔχουν ἤδη παραλύσει ἐξαιτίας τῶν ποικίλων βασανιστηρίων, δὲν φαίνεται πλέον ὁ θάνατος φοβερός, ἀλλὰ θεωρεῖται σὰν κάποια ἀπαλλαγὴ καὶ ἀνακούφιση ἀπὸ τὰ μελλοντικὰ κακά. Αὐτὴ ὅμως ποῦ δὲν ἔπαθε ἀκόμη τίποτε τέτοιο, ἀλλ' εἶχε ἀκέραιον ἀκόμη τὸ σῶμα της καὶ δὲν αἰσθανόταν κανένα πόνον μέχρι στιγμῆς, χρειάζεται κάποιο μεγάλο καὶ γενναῖο φρόνημα, ἐὰν πρόκειται μὲ βίαιον θάνατον νὰ στερήσει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της τὴν παρούσα ζωὴ. Ὡστε, ὅταν θαυμάζεις ἐκείνους γιὰ τὴν καρτερία τους, θαύμασε καὶ αὐτὴν γιὰ τὴν ἀνδρεία της· ὅταν νοιώσεις ἐκπληξὴ γιὰ τὴν ὑπομονὴ ἐκείνων, νοιώσε ἐκπληξὴ καὶ γιὰ τὸ γενναῖο φρόνημα αὐτῆς, διότι εἶχε τὴν τόλμη νὰ ὑποστῇ τέτοιο θάνατον. Καὶ μὴ προσπεράσεις ἔτσι ἀπλῶς τὸ συμβάν, ἀλλὰ σκέψου ποιά φυσικὸ ἦταν νὰ εἶναι ἡ διάθεση μιᾶς ἀπαλῆς κόρης, ποῦ δὲν γνώριζε τίποτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὸ θάλαμό της, βλέποντας γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ καταφθάνουν στρατιῶτες, νὰ στέκονται μπροστὰ στὴ θύρα της καὶ νὰ τὴν καλοῦν στὸ δικαστήριον, νὰ τὴν σύρουν στὴν ἀγορὰ γιὰ τέτοια καὶ τόσο μεγάλα πρᾶγματα. Δὲν ὑπῆρχε μέσα οὔτε ὁ πατέρας της, οὔτε ἡ μητέ-

μήτηρ παρῆν, οὐ τροφός, οὐθεραπαινίς, οὐ γείτων, οὐ φίλη, ἀλλὰ μόνη μεταξὺ τῶν δημίων ἐκείνων ἀπείληπτο.

Ὅτι γὰρ ἐξελθεῖν καὶ ἀποκρίνασθαι τοῖς δημίσις ἐκείνοις τοῖς στρατιώταις ἴσχυσεν, ὅτι διᾶραι στόμα καὶ φωνὴν ἀφεῖναι, ὅτι 5 γὰρ ἰδεῖν, ὅτι στῆναι καὶ ἀναπνεῦσαι, πῶς οὐκ ἄξιον ἐκπλήττεσθαι καὶ θαυμάζειν; Οὐκ ἦν ταῦτα ἀνθρωπίνης φύσεως· τὸ μὲν γὰρ πλεόν εἰσήνεγκεν ἢ τοῦ Θεοῦ ροπή. Οὐ μὴν οὐδὲ αὕτη τότε ἀργοῦσα εἰστήκει, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτῆς πάντα ἐπεδείκνυτο, τὴν προθυμίαν, τὸ φρόνημα, τὸ γενναῖον, τὸ βουληθῆναι, τὸ προελέσθαι, τὸ 10 σπεῦσαι, τὸ ἐπειχθῆναι· τὸ δὲ εἰς πέρας ἅπαντα ταῦτα ἐλθεῖν, τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἐγίγνετο καὶ τῆς ἄνωθεν εὐνοίας· ὥστε καὶ θαυμάζειν αὐτὴν καὶ μακαρίζειν ἄξιον· μακαρίζειν μὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ συμμαχίας, θαυμάζειν δὲ ὑπὲρ τῆς οἰκείας προθυμίας. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐκπλαγεῖη δικαίως ἀκούσας, ὅτι ἐν μιᾷ καιροῦ 15 ροπῇ γνώμην τοσαύτην καὶ ἐβουλεύσατο καὶ ἐκύρωσε καὶ εἰς ἔργον ἐξήγαγεν;

Ἴστε γὰρ δὴ που πάντες, ὅτι τὰ πολλάκις ἡμῖν ἐν μακρῷ μελετηθέντα χρόνῳ, παρόντος τοῦ καιροῦ τοῦ τὴν πείραν ἀπαιτοῦντος ἡμᾶς καὶ φόβου μικροῦ τὴν διάνοιαν καταλαβόντος, ἅπαντα 20 ἐξεχέσαμεν τὰ βουλευμάτα ὑπὸ τῆς ἀγωνίας ἀθρόον πτοηθέντες. Αὕτη δὲ βουλήν οὕτω βρικτὴν καὶ φοβερὰν ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ καὶ ὑποδέξασθαι καὶ ψηφίσασθαι καὶ τοῖς ἔργοις πληρῶσαι ἴσχυσε, καὶ οὔτε τὸ φοβερὸν τῶν παρόντων, οὐχ ἢ ὀξύτης τοῦ καιροῦ, οὐχ ἢ ἐρημία τῆς ἐπιβουλεομένης, οὐ τὸ μόνην ἔνδον ἀπειληθῆναι, 25 οὐκ ἄλλο οὐδὲν τοιοῦτον ἐθορύβησε τὴν μακαρίαν ἐκείνην· ἀλλ' ὥσπερ φίλων τινῶν παρόντων καὶ γνωρίμων, οὕτω μετὰ ἀδείας ἅπνατα ἔπραττε· καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ γὰρ ἦν ἔνδον μόνη, ἀλλ' εἶχε σύμβουλον Ἰησοῦν· ἐκεῖνος αὐτῇ παρῆν, ἐκεῖνος τῆς καρδίας αὐτῆς ἤπτετο, ἐκεῖνος τὴν ψυχὴν παρεθάρρυνεν, ἐκεῖνος μόνος τὸν 30 φόβον ἐξέβαλε. Ταῦτα δὲ οὐχ ἀπλῶς ἐποίει, ἀλλ' ἐπειδὴ πρότερον ἑαυτὴν ἀξίαν παρεσκεύασε τῆς ἐκείνου βοηθείας ἢ μάρτυς.

2. Ἐξελθοῦσα τοίνυν χάριν ἤτησε τοὺς στρατιώτας, ὥστε εἰσελθεῖν καὶ μεταμφιάσασθαι· καὶ εἰσελθοῦσα μετημφιάσατο ἀφθαρ-

ρα της, οὔτε ἡ τροφός της, οὔτε ἡ ὑπηρέτρια, οὔτε γείτονας, οὔτε φίλη, ἀλλ' εἶχε ἀπομείνει μόνη ἀνάμεσα σ' ἐκείνους τοὺς δημίους.

Τὸ ὅτι λοιπὸν μπόρεσε νὰ βγεῖ καὶ ν' ἀποκριθεῖ σ' ἐκείνους τοὺς δημίους στρατιῶτες, ν' ἀνοίξει τὸ στόμα της καὶ νὰ μιλήσει, τὸ νὰ τοὺς δεῖ, τὸ νὰ σταθεῖ καὶ ν' ἀναπνεύσει, πῶς δὲν εἶναι ἄξιο ἐκπλήξεως καὶ θαυμασμοῦ; Δὲν ἦταν αὐτὰ γνωρίσματα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Βέβαια τὸ μεγαλύτερο μέρος τὸ πρόσφερε ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ὅμως οὔτε αὐτὴ στάθηκε τότε ἀργή, ἀλλὰ πρόσφερε ὅλα ὅσα ἐξαρτῶνταν ἀπὸ τὴν ἴδια, ὅπως τὴν προθυμία, τὸ φρόνημα, τὴ γενναιότητα, τὴ θέληση, τὴν προαίρεση, τὴν προσέλευση μὲ ἐνθουσιασμό καὶ βιασύνη. Τὸ νὰ φθάσουν ὅμως ὅλα αὐτὰ σὲ πέρας, αὐτὸ κατορθώθηκε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν οὐράνια εὐνοια. Ὡστε ἀξίζει καὶ νὰ τὴ θαυμάζει κανεὶς καὶ νὰ τὴν μακαρίζει· νὰ τὴν μακαρίζει ἐξαιτίας τῆς συμμαχίας τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ τὴν θαυμάζει γιὰ τὴ δική της προθυμία. Διότι ποιός θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ ἐκπλαγεῖ δίκαια, ἀκούοντας, ὅτι μέσα σὲ μιὰ στιγμή ἔλαβε μιὰ τόση μεγάλη ἀπόφαση, τὴν ἐνέκρινε μὲ προθυμία καὶ τὴν πραγματοποίησε;

Διότι βέβαια γνωρίζετε ὅλοι, ὅτι ἐκεῖνα πού πολλές φορές μελετήσαμε ἐπὶ μακρὸν χρόνο, ὅταν ἦρθε ὁ καιρὸς πού ζητοῦσε τὴν πραγματοποίησή τους, ἐπειδὴ ὁ νοῦς μας κυριεύθηκε ἀπὸ λίγο φόβο, ὅλες ἐκεῖνες τὶς σκέψεις τὶς ἀπορρίψαμε καὶ καταπτοηθήκαμε γιὰ μιὰ στιγμή ἀπὸ τὴν ἀγωνία. Αὐτὴ ὅμως μπόρεσε μέσα σὲ μιὰ στιγμή καὶ νὰ δεχθεῖ καὶ ν' ἀποφασίσει καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ μιὰ τόσο φρικτὴ καὶ φοβερὴ ἀπόφαση, καὶ οὔτε τὸ φοβερὸ τῶν παρόντων ἐκεῖ στρατιωτῶν, οὔτε τὸ δύσκολο τοῦ καιροῦ, οὔτε ἡ ἐρημία τῆς ἐπιβουλεύομενης, οὔτε τὸ ὅτι εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ μόνη μέσα στὴν οἰκία, οὔτε τίποτε ἄλλο θορύβησε τὴ μακαρία ἐκείνη, ἀλλὰ σὰν νὰ ὑπῆρχαν ἐκεῖ παρόντες κάποιοι φίλοι καὶ γνωστοί, ἔτσι ὅλα τὰ ἔκαμε μὲ ἀφοβία· καὶ πολὺ σωστά. Διότι δὲν ἦταν μέσα μόνη, ἀλλ' εἶχε σύμβουλο τὸν Ἰησοῦ· ἐκεῖνος τὴ βοηθοῦσε, ἐκεῖνος ἄγγιζε τὴν καρδιά της, ἐκεῖνος ἔδινε θάρρος στὴν ψυχὴ της, ἐκεῖνος μόνος ἀπομάκρυνε τὸ φόβο. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ ἔκαμνε τυχαῖα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μάρτυς εἶχε προετοιμάσει προηγουμένως τὸν ἑαυτὸ της ἄξιο τῆς βοήθειας ἐκείνου.

2. Ἀφοῦ βγήκε λοιπὸν ἔξω ζήτησε χάρη ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες, νὰ τῆς ἐπιτραπεῖ νὰ μπεῖ πάλι μέσα καὶ ν' ἀλλάξει ἐνδύματα· καὶ ἀφοῦ

σίαν ἀντὶ φθορᾶς, ἀθανασίαν ἀντὶ θανάτου, ζωὴν ἀτελεύτητον ἀντὶ προσκαιροῦ περιβαλλομένη ζωῆς. Ἐγὼ δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῦτο θαυμάζω, πῶς ἔδωκαν τὴν χάριν οἱ στρατιῶται, πῶς ἠπάτησε τοὺς ἄνδρας ἢ γυνή, πῶς οὐδὲν τῶν μελλόντων συμβήσε-
 5 σθαι ὑπείδοντο ἐκεῖνοι, πῶς οὐ συνῆκαν τὸν δόλον. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι οὐδεὶς οὐδὲν τοιοῦτον εἰργάσατο· πολλαὶ γὰρ ἴσως καὶ εἰς κρημνὸν ἑαυτὰς ἀφῆκαν, καὶ εἰς πέλαγος ἔρριψαν, καὶ ζίφος διὰ τοῦ στήθους ἤλασαν, καὶ βρόχον ἀνῆψαν, καὶ πολλῶν τοιούτων δραμάτων ὁ καιρὸς ἔγεμεν ἐκεῖνος· ἀλλ' ὁ Θεὸς τὴν
 10 καρδίαν αὐτῶν ἐτύφλωσεν, ὥστε μὴ συνιδεῖν τὸν δόλον. Διὰ τοῦτο ἐκ μέσου τῶν δικτύων ἀνέπτη· καὶ καθάπερ ἔλαφος εἰς αὐτὰς τῶν θηρατῶν ἐμπεσοῦσα τὰς χεῖρας, εἶτα ἐκεῖθεν διαφυγοῦσα πρὸς κορυφὴν ὄρους δύσβατον καὶ ποσὶ θηρατῶν καὶ ἀφέσει βελῶν ἀνέφι-
 κτον, ἴσταται τοῦ δρόμου λοιπὸν, καθορῶσα μετὰ ἀδείας τοὺς ἐπι-
 15 βουλεύσαντας αὐτῇ πρότερον· οὕτω δὴ καὶ αὕτη εἰς αὐτὰς τῶν θηρατῶν ἐμπεσοῦσα τὰς χεῖρας, καὶ καθάπερ δικτύοις τοῖς τοίχοις ἔνδον ἐναπειλημμένη, ἀνέδραμεν οὐκ εἰς ὄρους κορυφὴν, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τοῦ οὐρανοῦ τὴν κορυφὴν, ἔνθα λοιπὸν οὐκ αὐτοῦς ἔτι προσελθεῖν δυνατὸν ἦν· εἶτα ἐκεῖθεν αὐτοὺς εἰσορῶσα κεναῖς ἀναχω-
 20 ροῦντας χερσίν, ἔχαιρε πολλὴν τῶν ἀπίστων θεωμένη κατασκευαζομένην αἰσχύνην.

Ἐνόησον γὰρ ἠλίκον ἦν· τοῦ δικαστοῦ καθημένου, τῶν δημίων παρεστώτων, τῶν κολαστηρίων εὐτρεπισμένων, τοῦ πλήθους παντὸς συνειλεγμένου, τῶν στρατιωτῶν προσδοκωμέ-
 25 νων, ὑπὸ τῆς ἡδονῆς μεθυόντων ἀπάντων ἐλπίζόντων ἔχειν τὸ θήραμα, τοὺς ἐπὶ τούτῳ ἀπελθόντας, ἐπανιέναι κάτω κύπτοντας, τὸ γεγεννημένον δράμα διηγουμένους. Πόσῃν μὲν αἰσχύνην, πόσῃν δὲ ὀδύνην καὶ ὄνειδος τῶν ἀπίστων κατασκευασθῆναι εἰκὸς ἀπάντων ἦν; πῶς ἀναχωρεῖν κάτω κύπτοντας ἐγκαλυπτομένους, διὰ τῶν
 30 ἔργων μανθάνοντας, ὅτι οὐ πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸν ὁ πόλεμος αὐτοῖς ἦν; Ὁ μὲν οὖν Ἰωσήφ, ἠνίκα ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δεσποίνης ἐπεβουλεύετο, τὸ ἱμάτιον τὸ κατασχεθὲν ὑπὸ τῶν μιαρῶν χειρῶν παρὰ τῆ βαρβάρῳ γυναικὶ τότε ἀφείς, ἐξῆει γυμνός· αὕτη

μπήκε ἄλλαξε καὶ φόρεσε ἀντὶ τῆς φθορᾶς τὴν ἀφθαρσία, ἀντὶ τοῦ θανάτου τὴν ἀθανασία, ἀντὶ τῆς πρόσκαιρης ζωῆς τὴν αἰώνια ζωή. Ἐγὼ ὅμως μαζί μὲ τὰ ὅσα λέχθηκαν θαυμάζω καὶ αὐτό, πῶς ἐξαπάτησε ἡ γυναῖκα τοὺς ἄνδρας, πῶς ἐκεῖνοι δὲν ὑποπτεύθηκαν τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, πῶς δὲν ἀντιλήφθηκαν τὸ δόλο. Διότι δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, ὅτι κανένας δὲν ἔκαμε τίποτε παρόμοιο· πολλὰς ἴσως καὶ νὰ ἔπεσαν στοὺς γκρεμούς, νὰ ρίχθηκαν στὸ πέλαγος, καὶ ξίφος νὰ ὤθησαν στὸ στήθος τους, καὶ θηλειὰ νὰ πέρασαν στὸ λαιμό τους, καὶ ἀπὸ πολλὰ τέτοια δράματα ἦταν γεμάτος ὁ καιρὸς ἐκεῖνος· ἀλλ' ὁ Θεὸς τύφλωσε τὴν καρδιά τους, ὥστε νὰ μὴ ἀντιληφθοῦν τὸ δόλο. Γι' αὐτὸ καὶ ξέφυγε μέσα ἀπὸ τὰ δίχτυα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἐλάφι ποὺ ἔπεσε στὰ ἴδια τὰ χέρια τῶν κυνηγῶν καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ διέφυγε, σταματᾷ πλέον τὸ τρέξιμό του στὴν κορυφὴ ὄρους ποὺ εἶναι δύσβατο γιὰ τὰ πόδια τῶν κυνηγῶν καὶ ἀδύνατο στὸ ρίψιμο τῶν βελῶν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ βλέπει μὲ ἀφοβία ἐκείνους ποὺ προηγουμένως θέλησαν νὰ τοῦ κάνουν κακό, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτή, ἂν καὶ ἔπεσε μέσα στὰ ἴδια τὰ χέρια τῶν κυνηγῶν καὶ ἦταν κλεισμένη, σὰν μέσα σὲ δίχτυα, μέσα στοὺς τοίχους τῆς οἰκίας της, ἔτρεξε ὄχι στὴν κορυφὴ ὄρους, ἀλλὰ στὴν ἴδια τὴν κορυφὴ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου δὲν ἦταν πλέον δυνατὸ νὰ ἀνεβοῦν ἐκεῖνοι· καὶ βλέποντάς τους στὴ συνέχεια ν' ἀναχωροῦν ἀπὸ ἐκεῖ μὲ ἄδεια χέρια, χαιροῦνται, βλέποντας τοὺς ἄπιστους νὰ περιβάλλονται ἀπὸ πολλὴ ντροπή.

Σκέψου λοιπὸν πόσο μεγάλο πράγμα ἦταν νὰ κάθεται ὁ δικαστὴς στὴν ἔδρα του, νὰ εἶναι παρόντες οἱ δήμιοι, νὰ εἶναι ἔτοιμα τὰ βασανιστήρια, ὅλο τὸ πλῆθος νὰ εἶναι συγκεντρωμένο, οἱ στρατιῶτες νὰ περιμένουν, καὶ ὅλοι νὰ εἶναι μεθυσμένοι ἀπὸ τὴν ἡδονὴ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἔχουν τὸ θήραμα, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πῆγαν νὰ τὸ συλλάβουν νὰ ἐπιστρέφουν μὲ σκυμμένα τὰ κεφάλια καὶ νὰ διηγοῦνται τὸ δράμα ποὺ συνέβηκε. Πόση ντροπὴ καὶ πόση ὀδύνη καὶ χλευασμὸς φυσικὸ ἦταν νὰ διαχυθεῖ ἐπάνω σ' ὅλους τοὺς ἄπιστους; Πῶς φυσικὸ ἦταν ν' ἀναχωροῦν σκύβοντας κάτω ἀπὸ ντροπὴ τὸ κεφάλι, μαθαίνοντας ἀπὸ τὰ ἔργα, ὅτι ὁ πόλεμός τους ἦταν ὄχι πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὸ Θεό; Καὶ ὁ Ἰωσήφ βέβαια, ὅταν ἐπιβουλεύονταν ἀπὸ τὴν κυρία του, ἐξῆλθε τότε γυμνός, ἀφήνοντας τὸ ἔνδυμα ποὺ εἶχε κρατηθεῖ ἀπὸ τὰ μιὰρὰ χέρια τῆς βάρβαρης γυναῖκας,

δὲ οὐδὲ κατασχεθῆναι τὸ σῶμα ὑπὸ τῶν ἀκολάστων ἀφήκε χειρῶν, ἀλλ' ἀναβᾶσα γυμνῇ τῇ ψυχῇ καὶ τὴν ἀγίαν σάρκα ἀφεῖσα παρὰ τοῖς πολεμίοις, εἰς πολλὴν αὐτοῦς ἀμηχανίαν ἐνέβαλεν· οὐδὲ γὰρ εἶχον, ὅ,τι χρήσονται τῷ λειψάνῳ λοιπόν.

5 Τοιαῦτα τοῦ Θεοῦ τὰ κατορθώματα· τοὺς μὲν ἑαυτοῦ δούλους ἐξ ἀπόρων πραγμάτων εἰς πολλὴν ἄγειν εὐκολίαν, τοὺς δὲ ἐναντίους αὐτῷ καὶ πολεμίους κἂν ἐκ τῶν εὐμηχάνων εἶναι δοκούντων εἰς τὴν ἐσχάτην ἐμβάλλειν ἀμηχανίαν. Τί γὰρ τῆς ἀμηχανίας ἐκείνης ἦν χαλεπώτερον, εἰς ἣν ἡ κόρη τότε ἐνεπεπτώκει; τί
10 δὲ τῆς εὐκολίας εὐπορώτερον, ἐν ἣ τότε οἱ στρατιῶται ἦσαν; Μόνην εἶχον αὐτὴν ἔνδον ἀπειλημένην, ὥσπερ ἐν δεσμοτηρίῳ τῇ οἰκίᾳ ἐγκεκλεισμένην, καὶ ὁμῶς ἀπῆλθον ἀποτυχόντες τῆς θήρας. Πάλιν ἡ κόρη ἔρημος οὖσα τῶν θηρίων ἐκείνων, ἐξ αὐτῆς, ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς φάρυγγος αὐτῶν ἀναρπάσθεισα διέφυγε τὰς ἐπιβου-
15 λὰς, καὶ περιεγένετο στρατιωτῶν, δικαστῶν, ἀρχόντων. Καὶ ἠνίκα μὲν ἔζη, προσεδόκων αὐτῆς περιέσεσθαι οὗτοι πάντες, ἐπειδὴ δὲ ἐτελεύτησε, τότε εἰς πλείονα ἀμηχανίαν ἐνέπεσον, ἵνα μάθωσιν ὅτι θάνατος μαρτύρων νίκη μαρτύρων. Καὶ ταῦτόν συνέβαιεν, οἷον ἂν εἰ κύματός τινος ἐμβολὴν πρὸς αὐτῷ τῷ στόματι τοῦ λιμένος
20 ὀλκὸς μυριοφόρος καὶ μαργαριτῶν γέμουσα πολυτίμων, μέλλοντος αὐτὴν καταβαπτίζειν καὶ ποιεῖν ὑποβρύχιον, διαφυγοῦσα, ὑπ' αὐτῆς τῆς ρύμης τῶν ὑδάτων συνωθισθεῖσα πρὸς τὸν λιμένα μετὰ πλείονος παραπεμφθεῖη τοῦ τάχους.

Οὕτω δὴ καὶ ἡ μακαρία Πελαγία. Καὶ γὰρ ἡ τῶν στρατιω-
25 τῶν ἔφοδος καὶ ὁ φόβος τῶν προσδοκωμένων κολαστηρίων καὶ ἡ ἀπειλὴ τοῦ δικαστοῦ παντὸς κύματος σφοδρότερον προσπεσόντα ἠπειξεν αὐτὴν μετὰ πλείονος τάχους πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀναπτῆναι· καὶ τὸ μέλλον καταποντίζειν κῦμα τὴν ναῦν, τοῦτο παρέπεμψεν αὐτὴν πρὸς τὸν λιμένα τὸν εὐδίων· καὶ κατεφέρετο τὸ σῶμα λοι-
30 πόν, πάσης ἀστραπῆς φωτεινότερον, πλήττον τοῦ διαβόλου τὰς ὄψεις. Οὐχ οὕτω γὰρ ἡμῖν κεραυνὸς ἐκ τῶν οὐρανῶν ἀφιέμενός

ἐνῶ αὐτὴ δὲν ἄφησε οὔτε νὰ πιάσουν τὸ σῶμα τῆς τὰ ἀκόλαστα χέρια, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἀνέβηκε μὲ γυμνὴ τὴν ψυχὴ καὶ ἄφησε τὴν ἁγία σάρκα τῆς στοὺς ἐχθροὺς τῆς, τοὺς ἐνέβαλε σὲ πολλὴ ἀμηχανία· διότι δὲν ἤξεραν τί νὰ κάνουν τὸ λείψανό τῆς.

Τέτοια εἶναι τὰ κατορθώματα τοῦ Θεοῦ· τοὺς δούλους του ἀπὸ δύσκολες καταστάσεις τοὺς ὀδηγεῖ σὲ πολλὴ εὐκολία, ἐνῶ ἐκείνους ποὺ ἀντιτίθενται πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν πολεμοῦν ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι εὐκόλα, τοὺς ὀδηγεῖ στὴν πιὸ μεγάλη ἀμηχανία. Διότι τί ὑπῆρχε χειρότερο ἀπὸ τὴν ἀμηχανία ἐκείνη, στὴν ὁποία εἶχε πέσει τότε ἡ κόρη; καὶ τί πιὸ εὐκολο ἀπὸ τὴν εὐκολία στὴν ὁποία βρισκόνταν τότε οἱ στρατιῶτες; Μόνη κρατοῦσαν αὐτὴν κλεισμένη μέσα στὴν οἰκία σὰν μέσα σὲ δεσμοτήριο, καὶ ὅμως ἔφυγαν ἀπὸ ἐκεῖ ἀποτυγχάνοντας νὰ συλλάβουν τὸ θήραμα. Ἐπίσης, ἐνῶ ἡ κόρη ἦταν ἔρημη ἀπὸ συμμάχους καὶ βοηθοὺς καὶ δὲν ἔβλεπε ἀπὸ πουθενὰ καμμιά διέξοδο ἀπὸ τὰ δεινὰ, καὶ τὰ στόματα τῶν θηρίων ἐκείνων βρισκόνταν κοντὰ τῆς, διέφυγε τὶς ἐπιβουλές, ἀναρπασθεῖσα, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κάποιος, μέσα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν φάρυγγα αὐτῶν, καὶ νίκησε τοὺς στρατιῶτες, τοὺς δικαστὲς καὶ τοὺς ἄρχοντες. Καὶ ὅταν βέβαια ζοῦσε ἔλπιζαν ὅλοι αὐτοὶ νὰ ὑπερισχύσουν αὐτῆς, ὅταν ὅμως πέθανε, τότε περιέπεσαν σὲ μεγαλύτερη ἀμηχανία, γιὰ νὰ μάθουν ὅτι ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων εἶναι νίκη τῶν μαρτύρων. Καὶ συνέβαινε τὸ ἴδιο ὅπως ἐὰν ἓνα πλοῖο, χωριτικῶτα μυρίων κόρων καὶ γεμάτο ἀπὸ πολύτιμα μαργαριτάρια, συμβεῖ, ἐξαιτίας τῆς εἰσβολῆς κάποιου κύματος καὶ στὸ στόμιο ἀκριβῶς τοῦ λιμένα, νὰ κινδυνεύσει νὰ καταβυθισθεῖ καὶ νὰ βρεθεῖ κάτω ἀπὸ τὰ κύματα, ἀλλὰ διαφεύγοντας τὸν κίνδυνο καὶ ὠθούμενο ἀπὸ τὸ ρεῦμα τῶν ὑδάτων κατορθώσει νὰ φθάσει στὸ λιμάνι μὲ μεγαλύτερη ταχύτητα.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ μακαρία Πελαγία. Διότι ἡ ἔφοδος τῶν στρατιωτῶν καὶ ὁ φόβος τῶν ἀναμενομένων βασανιστηρίων καὶ ἡ ἀπειλὴ τοῦ δικαστῆ πέφτοντας ἐπάνω τῆς σφοδρότερα ἀπὸ ὅποιο-δήποτε κύμα, ἐξανάγκασαν αὐτὴν νὰ πετάξει πρὸς τὸν οὐρανὸ μὲ μεγαλύτερη ταχύτητα· καὶ τὸ κύμα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ καταποντίσει τὸ πλοῖο, αὐτὸ τὴν ἔστειλε στὸ γαλήνιο λιμάνι, καὶ ἔτσι μεταφερόταν τὸ σῶμα λαμπρότερο ἀπὸ κάθε ἀστραπή, καταθαμβώνοντας τὰ μάτια τοῦ διαβόλου. Διότι δὲν μᾶς εἶναι τόσο φοβερὸς ὁ κεραυνὸς

ἔστι φοβερός, ὡς τὸ σῶμα τῆς μάρτυρος κεραυνοῦ παντὸς χαλεπώτερον ἐφόβει τῶν δαιμόνων τὰς φάλαγγας.

3. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἀθεεὶ ταῦτα ἐγίγνετο, μάλιστα μὲν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ παραστήματος τῆς προθυμίας δῆλον, καὶ τοῦ μὴ συνιδεῖν τοὺς στρατιώτας τὸν δόλον, καὶ τοῦ δοῦναι τὴν χάριν, καὶ τοῦ πρὸς τέλος τὸ ἔργον ἐλθεῖν, οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν εἰρημένων, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς τελευτῆς τοῦτό ἐστι συνιδεῖν. Πολλοὶ γοῦν, ἐξ ὑψηλοῦ κατενεχθέντες στέγους, οὐδὲν ἔπαθον δεινόν· καὶ ἕτεροι δὲ πάλιν, μέλη τινὰ τοῦ σώματος πηρωθέντες, πολὺν μετὰ
10 τὸ πτώμα ἐπέζησαν χρόνον· ἐπὶ δὲ τῆς μακαρίας ἐκείνης οὐδὲν τούτων ἀφῆκεν ὁ Θεὸς συμβῆναι, ἀλλ' εὐθέως ἐκέλευσεν ἀφεῖναι τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν, ὡς ἀρκούντως ἀγωνισαμένην δεξάμενος καὶ τὸ πᾶν πληρώσασαν. Οὐ γὰρ τῆς φύσεως τοῦ πτώματος ὁ θάνατος ἦν, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ προσταγῆς. Ἐκειτο δὲ τὸ σῶμα λοιπὸν
15 οὐκ ἐπὶ κλίνης, ἀλλ' ἐπὶ ἐδάφους· ἀλλ' οὐκ ἦν ἄτιμον ἐπὶ ἐδάφους κείμενον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἔδαφος ἦν τίμιον, ἐπειδὴ σῶμα τοσαύτη δόξῃ ἠμφιεσμένον ἐδέξατο. Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα τὸ κείσθαι ἐπὶ ἐδάφους τιμιώτερον ἦν ἐκεῖνο τὸ σῶμα· αἱ γὰρ διὰ τὸν Χριστὸν ὑβρεῖς πλεονασμὸν ἡμῖν παρέχουσι τιμῆς.

20 Ἐκειτο τοίνυν ἐπ' ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ στενωποῦ, τὸ παρθενικὸν ἐκεῖνον καὶ παντὸς χρυσίου καθαρώτερον σῶμα· καὶ ἄγγελοι μὲν περιέστελλον, ἀρχάγγελοι δὲ πάντες ἐτίμων, καὶ ὁ Χριστὸς παρῆν. Εἰ γὰρ δεσπότης τοὺς ἐπιεικεστέρους τῶν οἰκετῶν τελευτῶντας προπέμπουσι καὶ οὐκ αἰσχύνονται, πολλῶ μᾶλλον ὁ Χριστὸς τὴν δι' αὐτὸν ἀφείσαν τὴν ψυχὴν καὶ τοσοῦτον ἀναδεξαμένην
25 κίνδυνον οὐκ ἂν ἐπησχύνθη τιμῆσαι τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ. Ἐκειτο τοίνυν μέγα ἐντάφιον ἔχουσα τὸ μαρτύριον τῷ κόσμῳ τῆς ὁμολογίας καλλωπιζομένη, πάσης βασιλικῆς ἀλουργίδος, πάσης πορφύρας τιμίας τιμιωτέραν περιβεβλημένη στολὴν· καὶ διπλὴν ταύτην,

πού πέφτει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ὅσο φόβιζε τὸ σῶμα τῆς μάρτυρος φοβρώτερα ἀπὸ κάθε κεραυνὸ τὶς φάλαγγες τῶν δαιμόνων.

3. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι αὐτὰ δὲν γίνονταν χωρὶς τὴν ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ βέβαια γίνεται φανερὸ κυρίως ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς προθυμίας καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἀντιλήφθηκαν οἱ στρατιῶτες τὸν δόλο, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι τῆς ἔκαναν τὴ χάρη, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ πράξη ἔφθασε σὲ τέλος, ὄχι λιγώτερο ὅμως ἀπὸ αὐτὰ πού λέχθηκαν αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώσει κανεὶς καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν τρόπο τοῦ θανάτου. Πολλοὶ δηλαδὴ πού ἔπεσαν ἀπὸ ψηλὴ στέγη δὲν ἔπαθαν τίποτε τὸ κακό· ἄλλοι πάλι πού ὑπέστησαν ἀναπηρία σὲ κάποια μέλη τοῦ σώματός τους, ἔζησαν πολλὰ χρόνια μετὰ ἀπὸ τὴν πτώση· στὴν περίπτωση ὅμως τῆς μακάριος ἐκείνης ὁ Θεὸς δὲν ἐπέτρεψε νὰ συμβεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλ' ἀμέσως πρόσταξε τὸ σῶμα ν' ἀφήσει ἐλεύθερη τὴν ψυχὴ, δεχόμενος αὐτὴν σὰν νὰ εἶχε ἀγωνισθεῖ ὅσο ἔπρεπε καὶ νὰ ἐκπλήρωσε τὸ πᾶν. Διότι ὁ θάνατός της δὲν ὀφειλόταν στὴν πτώση τοῦ σώματός της, ἀλλ' ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς προσταγῆς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἦταν λοιπὸν ξαπλωμένο τὸ σῶμα ὄχι ἐπάνω σὲ κλίνη, ἀλλὰ ἐπάνω στὸ ἔδαφος· δὲν ἦταν ὅμως ξαπλωμένο ἐπάνω στὸ ἔδαφος ἀτιμασμένο, ἀλλὰ τὸ ἔδαφος ἦταν τίμιον, ἐπειδὴ δέχθηκε σῶμα ντυμένο μὲ τόση δόξα. Καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ κυρίως τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἦταν τιμιώτερον μὲ τὸ νὰ κεῖται ἐπάνω στὸ ἔδαφος, διότι οἱ ἀτιμώσεις πού ὑπομένομε γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ μᾶς παρέχουν περισσότερη τιμῆ.

Βρισκόταν λοιπὸν ξαπλωμένο ἐπάνω στὸ ἔδαφος ἐνὸς στενοῦ δρόμου τὸ παρθενικὸ ἐκεῖνο σῶμα τὸ καθαρώτερον ἀπὸ κάθε χρυσό, καὶ οἱ ἄγγελοι τὸ νεκροστόλιζαν, ὅλοι οἱ ἀρχάγγελοι τὸ τιμοῦσαν, καὶ ὁ Χριστὸς ἦταν παρών. Διότι, ἐὰν οἱ οἰκοδεσπότες τοὺς καλύτερους ἀπὸ τοὺς δούλους τους ὅταν πεθάνουν τοὺς συνοδεύουν κατὰ τὴν ἐκφορὰ τους καὶ δὲν ντρέπονται, πολὺ περισσότερο ὁ Χριστὸς δὲν θὰ ἦταν δυνατό νὰ ντραπεῖ νὰ τιμήσει μὲ τὴν παρουσία του ἐκείνην πού παρέδωσε τὴν ψυχὴ της γιὰ χάρη του καὶ δέχθηκε νὰ ὑποστεῖ ἓναν τόσο μεγάλον κίνδυνον. Κεῖτονταν λοιπὸν κάτω ἔχοντας μεγάλο ἐντάφιο τὸ μαρτύριον, καλλωπισμένη μὲ τὸ κόσμημα τῆς ὁμολογίας, ντυμένη μὲ στολὴ τιμιώτερη ἀπὸ κάθε βασιλικὴ ἀλουργίδα καὶ ἀπὸ κάθε τίμια πορφύρα, καὶ ἔχοντας αὐτὴν διπλὴ τὴ στο-

τὴν τῆς παρθενίας, καὶ τὴν τοῦ μαρτυρίου· μετὰ τούτων τῶν ἐνταφίων παραστήσεται τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ.

Τοιαύτην τινὰ καὶ ἡμεῖς σπουδάζωμεν, καὶ ζῶντες καὶ τελευτήσαντες, περιβάλλεσθαι στολήν, εἰδότες, ὅτι χρυσοῖς μὲν ἱματίοις τὸ σῶμά τις καλλωπίσας, οὐδὲν ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἐπεσπάσατο κατηγόρους, ὡς οὐδὲ ἐν τελευτῇ κενοδοξίας ἀφιστάμενος· ἀρετὴν δὲ περιθέμενος, πολλοὺς ἔξει καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἐπαινέτας. Καὶ γὰρ αὐτῶν τῶν βασιλικῶν αὐλῶν λαμπρότερος παρὰ πᾶσιν ὁ τάφος ἔσται ἐκεῖνος, ἔνθα ἂν ἦ σῶμα κείμενον ἀρετῇ καὶ εὐσεβείᾳ συζῆσαν. Καὶ τούτου μάρτυρες ὑμεῖς οἱ τὰς μὲν θήκας τῶν πλουσίων, καίτοι χρυσᾷ ἐχούσας ἱμάτια, καθάπερ σπήλαια παρατρέχοντες, πρὸς δὲ τὴν ἀγίαν ταύτην μετὰ πολλῆς δραμόντες τῆς προθυμίας, ἐπειδὴ μαρτυρίῳ καὶ ὁμολογίᾳ καὶ παρθενίᾳ ἀντὶ ἱματίων χρυσῶν ἑαυτὴν ἀμφιάσασα, ἀπῆλθεν ἡ μάρτυς.

15 Μιμησώμεθα τοίνυν αὐτὴν κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν. Κατεφρόνησεν ἐκείνη ζωῆς, καταφρονήσωμεν ἡμεῖς τρυφῆς, καταγελάσωμεν πολυτελείας, ἀποστῶμεν μέθης, ἀδηφαγίαν φύγωμεν. Οὐχ ἀπλῶς ταῦτα λέγω νῦν, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὺς ὁρῶ, μετὰ τὸ λυθῆναι τὸ πνευματικὸν τοῦτο θέατρον ἐπὶ μέθην καὶ καπηλείαν
20 καὶ τὰς ἐν πανδοχείοις τραπέζας καὶ τὴν ἄλλην ἀσχημοσύνην τρέχοντας. Διὰ τοῦτο δέομαι καὶ παρακαλῶ διὰ παντὸς ἐν μνήμῃ καὶ διανοίᾳ τὴν ἀγίαν ταύτην ἔχειν, καὶ μὴ καταισχύῃναι τὴν πανήγυριν, μηδὲ τὴν ἐκ τῆς ἐορτῆς ταύτης ἐγγινομένην ἡμῖν παρρησίαν ἀφελέσθαι. Καὶ γὰρ οὐχ ὡς ἔτυχε πρὸς Ἑλληνας διαλεγόμενοι καλλω-
25 πιζόμεθα τῷ πλήθει τῆς ἐορτῆς, καταισχύοντες αὐτοὺς καὶ λέγοντες, ὅτι πόλιν ὀλόκληρον καὶ δῆμον τοσοῦτον κόρη μία τελευτήσασα πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπᾶται καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν, καὶ μετὰ τοσαῦτα ἔτη, καὶ χρόνος οὐδεὶς τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς διέκοψε ταύτης· ἀλλ' ἐὰν αἰσθωνται τῶν ἐν τῇ πανηγύρει γινομένων, τὸ πλεόν
30 ἀφηρήμεθα τῶν ἐγκωμίων. Τὸ γὰρ πλῆθος τοῦτο τὸ παραγενόμενον νῦν, ἂν μὲν μετ' εὐταξίας παραγίνηται, κόσμος ἡμῖν μέγιστος, ἂν δὲ μετὰ ραθυμίας καὶ ὀλιγωρίας πολλῆς, ὄνειδος καὶ κατηγορία.

4. Ἴνα οὖν ἐναβρυνώμεθα τῷ πλήθει τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, μετὰ

λή τῆς παρθενίας καὶ τῆ στολῆ τοῦ μαρτυρίου· με αὐτὰ τὰ ἐντάφια θὰ παρουσιασθεῖ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ.

Μία τέτοια στολῆ ἄς φροντίζουμε καὶ ἐμεῖς νὰ φοροῦμε καὶ ὅσο ζοῦμε καὶ ὅταν πεθάνουμε, γνωρίζοντας ὅτι, ἐάν κάποιος καλλωπίσει τὸ σῶμα με χρυσᾶ ἐνδύματα, δὲν τὸ ὀφέλησε καθόλου, ἀλλὰ καὶ ἀποσπᾶ πολλοὺς κατηγοροὺς, διότι δὲν ἐγκατέλειψε τὴν κενοδοξία οὔτε καὶ κατὰ τὸ θάνατο· ἐάν ὅμως ντυθεῖ τὴν ἀρετή, θὰ ἔχει πολλοὺς ἐπαίνους καὶ μετὰ τὸ θάνατο. Διότι ὁ τάφος ἐκεῖνος, στὸν ὁποῖο κεῖται τὸ σῶμα ποὺ ἔζησε με ἀρετὴ καὶ εὐσέβεια, θὰ εἶναι λαμπρότερος σ' ὅλους κι ἀπ' αὐτὲς ἀκόμη τὶς βασιλικὲς αὐλές. Καὶ αὐτοῦ μάρτυρες εἴμαστε ἐμεῖς, οἱ ὁποῖοι, παραβλέποντας τοὺς τάφους τῶν πλουσίων σὰν σπήλαια, ἂν καὶ ἔχουν χρυσὰ ἐνδύματα, τρέχουμε με μεγάλη προθυμία πρὸς τὴν ἀγία αὐτή, ἐπειδὴ ἔφυγε ἡ μάρτυς ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ ἔχοντας ντυμένο τὸν ἑαυτό της ἀντὶ με χρυσὰ ἐνδύματα με τὴν παρθενία.

Ἄς μιμηθοῦμε λοιπὸν αὐτὴν με ὅλη τὴ δύναμή μας. Περιφρόνησε ἐκεῖνη τὴ ζωὴ· ἄς περιφρονήσουμε ἐμεῖς τὴν τρυφιλὴ ζωὴ, ἄς περιγελάσουμε τὴν πολιτέλεια, ἄς ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὴ μέθη, ἄς ἀποφύγουμε τὴν πολυφαγία. Δὲν τὰ λέγω αὐτὰ τώρα ἔτσι τυχαῖα, ἀλλ' ἐπειδὴ βλέπω πολλοὺς, μετὰ τὴ διάλυση αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ θεάτρου, νὰ τρέχουν στὴ μέθη, στὰ καπηλεῖα, στὶς τράπεζες τῶν πανδοχείων καὶ τὴν ἄλλη ἀσχημοσύνη. Γι' αὐτὸ σᾶς ἱκετεύω καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ ἔχετε πάντοτε στὴ μνήμη καὶ τὴ διάνοιά σας τὴν ἀγία αὐτή, καὶ νὰ μὴ καταντροπιάζετε τὴν πανήγυρη, οὔτε νὰ στερήσουμε τὸν ἑαυτό μας ἀπὸ τὴν παρρησία ποὺ μᾶς παρέχεται ἀπὸ τὴν ἑορτὴ αὐτή. Διότι δὲν νοιώθουμε τυχαῖα ὑπερηφάνεια συνομιλῶντας με τοὺς ἐθνικοὺς γιὰ τὸ πλῆθος τῆς ἑορτῆς, καταντροπιάζοντας αὐτοὺς καὶ λέγοντας, ὅτι μία κόρη πεθαμένη συγκεντρώνει ὀλόκληρη πόλη καὶ τόσο πλῆθος, κάθε χρόνο καὶ μετὰ ἀπὸ τόσα χρόνια, καὶ κανένας χρόνος δὲν διέκοψε τὴ συνέχεια τῆς τιμῆς αὐτῆς· ἀλλὰ, ἂν ἀντιληφθοῦν τὰ ὅσα συμβαίνουν στὴν πανήγυρη, θὰ στερηθοῦμε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐγκωμίων. Διότι τὸ πλῆθος αὐτὸ ποὺ συγκεντρώθηκε τώρα ἂν προσέρχεται με εὐταξία θ' ἀποτελεῖ γιὰ μᾶς κόσμημα μέγιστο, ἂν ὅμως με ραθυμία καὶ ἀδιαφορία, θ' ἀποτελεῖ ντροπὴ καὶ κατηγορία.

Γιὰ νὰ νοιώθουμε λοιπὸν ὑπερηφάνεια γιὰ τὸ πλῆθος τῆς ἀγᾶ-

τῆς αὐτῆς οἴκαδε εὐταξίας ἀναχωρῶμεν, μεθ' ὅσης εἰκὸς μάρτυρι
 τοιαύτη συγγινομένους ἀπιέναι. Εἴ γάρ τις μὴ οὕτως οἴκαδε ἀπέλ-
 θοι, οὐ μόνον οὐδὲν ὦνησεν, ἀλλὰ καὶ κίνδυνον καθ' ἑαυτοῦ μέγι-
 στον ἐπεσπάσατο. Οἶδα ὅτι καθαροὶ τῶν νοσημάτων τούτων
 5 ὑμεῖς, ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο εἰς ἀπολογίαὶν ὑμῖν, ἀλλὰ δεῖ καὶ τοὺς
 ἀδελφοὺς ἀκοσμοῦντας εἰς εὐταξίαν μεγίστην ἄγειν καὶ καθιστᾶν
 ἐν τῷ πρέποντι σχήματι. Ἐτίμησας τὴν μάρτυρα τῇ παρουσίᾳ; Τί-
 μησον αὐτὴν καὶ τῇ διορθώσει τῶν οἰκείων μελῶν· ἂν ἴδῃς γέλω-
 τα ἄτακτον καὶ δρόμον ἀσχήμονα καὶ βάδισιν ἀνελεύθερον καὶ
 10 σχῆμα ἀπρεπές, πρόσσελθε καὶ βλέψον εἰς τοὺς ταῦτα ποιοῦντας
 δριμύ καὶ φοβερόν. Ἀλλὰ καταφρονοῦσι καὶ καταγελοῦσι μειζό-
 νως; Λαβὲ μετὰ σοῦ δύο καὶ τρεῖς ἀδελφοὺς ἢ καὶ πλείους, ὥστε
 καὶ ἀπὸ τοῦ πλήθους γενέσθαι αἰδεσιμωτέρους· εἰ δὲ μηδὲ οὕτω
 καθίκοιο τῆς ἀνοίας ἐκείνων, τοῖς ἱερεῦσι τούτους ποιήσον φανε-
 15 ροῦς· μᾶλλον δὲ ἀμήχανον εἰς τοσαύτην ἐλθεῖν ἀναισχυντίαν αὐ-
 τούς, ὥστε ἐπιτιμωμένους, παρακαλουμένους μὴ εἶξαι καὶ ἐντρα-
 πῆναι καὶ καθυφῆναι τῆς ἀτάκτου καὶ παιδικῆς χορείας. Κᾶν δέκα,
 κᾶν τρεῖς, κᾶν δύο, κᾶν ἓνα κερδάνης μόνον, πολλὴν λαβῶν εἰσε-
 λεύση τὴν ἐμπορίαν.

20 Πολὺ τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος· τῷ μήκει τοίνυν τούτῳ πρὸς συλ-
 λογὴν τῶν εἰρημένων ἀποχρησώμεθα· θυμιαμάτων ἐμπλήσωμεν
 τὴν λεωφόρον. Οὐδὲ γὰρ οὕτω σεμνὴ φανεῖται ἡ ὁδός, εἰ διὰ πά-
 σης αὐτῆς θυμιατήριά τις τιθεὶς τῆς εὐωδίας ἀναχρώσειε τὸν ἀέρα,
 ὡς σεμνὴ φανεῖται νῦν, εἰ πάντες οἱ τῆμερον αὐτὴν ὁδεύοντες τοὺς
 25 ἄθλους τῆς μάρτυρος πρὸς ἑαυτοὺς διηγούμενοι, βαδίζοιεν οἴκαδε,
 θυμιατήριον τὴν ἑαυτοῦ γλῶτταν ἕκαστος ποιῶν. Οὐχ ὁρᾶτε βασι-
 λέως εἰσιόντος εἰς πόλιν, μεθ' ὅσης εὐταξίας οἱ στρατιῶται στοι-
 χηδὸν ἐκατέρωθεν καθωπλισμένοι βαδίζουσιν, ἀλλήλους παρακε-
 λευόμενοι ἠρέμα καὶ μετὰ φόβου πολλοῦ χωρεῖν, ὥστε τοῖς θεω-
 30 ροῦσιν αὐτοὺς ἀξιοθέατοι φαίνεσθαι; Ἐκείνους γοῦν μιμησώμεθα·
 καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς βασιλέως προηγούμεθα, βασιλέως οὐκ αἰσθη-
 τοῦ, οὐκ ἐπιγείου, ἀλλὰ τοῦ τῶν ἀγγέλων Δεσπότη.

πης σας, ἃς ἀναχωροῦμε ἀπὸ ἐδῶ γιὰ τὸ σπίτι μας μὲ τὴν ἴδια εὐταξία, μὲ ὅση ἀρμόζει ν' ἀναχωροῦν ἐκεῖνοι ποὺ συγκεντρώθηκαν γιὰ μιὰ τέτοια μάρτυρα. Διότι, ἂν κάποιος δὲν ἀναχωρήσει ἔτσι γιὰ τὸ σπίτι του, ὄχι μόνο δὲν ὠφελήθηκε, ἀλλὰ καὶ ἀπέσπασε μέγιστο κίνδυνο κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Γνωρίζω ὅτι σεῖς εἶστε καθαροὶ ἀπὸ τὰ νοσήματα αὐτά, αὐτὸ ὅμως δὲν ἐπαρκεῖ γιὰ τὴν ἀπολογία σας, ἀλλὰ πρέπει καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ παρεκτρέπονται νὰ τοὺς ἐπαναφέρετε σὲ ἀπόλυτη εὐταξία καὶ νὰ τοὺς ἀποκαθιστᾶτε στὴν πρέπουσα τάξη. Τίμησες τὴν μάρτυρα μὲ τὴν παρουσία σου; Τίμησέ την καὶ μὲ τὴ διώρθωση τῶν δικῶν σου μελῶν. Ἐὰν δεῖς γέλωτα ἄτακτο καὶ δρόμο ἀσχημοσύνης καὶ βάδισμα δουλοπρεπὲς καὶ ἐμφάνιση ἀπρεπή, πλησίασέ τους καὶ κοίταξε μὲ βλέμμα αὐστηρὸ καὶ φοβερὸ ἐκείνους ποὺ κάμνουν αὐτά. Ἄλλὰ σὲ περιφρονοῦν καὶ σὲ καταγελοῦν περισσότερο; Πάρε μαζί σου δύο—τρεις ἢ καὶ περισσότερους ἀδελφοὺς, ὥστε μὲ τὸ πλῆθος νὰ γίνετε σεβαστότεροι. Ἐὰν ὅμως δὲν μπορέσεις οὔτε ἔτσι νὰ τοὺς συνετίσεις, τότε φανέρωσέ τους στοὺς ἱερεῖς· μᾶλλον ὅμως εἶναι ἀδύνατο νὰ φθάσουν αὐτοὶ σὲ τόση ἀδιαντροπία, ὥστε, ἐπιτιμώμενοι καὶ παρακαλούμενοι, νὰ μὴ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ ντραποῦν καὶ ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἄτακτη καὶ παιδικὴ συμπεριφορά. Καὶ εἴτε κερδίσεις δέκα, εἴτε τρεῖς, εἴτε δύο, εἴτε καὶ ἓναν μόνο, θὰ εἰσέλθεις ἔχοντας λάβει πολὺ κέρδος.

Εἶναι μεγάλο τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ· ἃς χρησιμοποιήσομε λοιπὸν τὸ μῆκος αὐτὸ γιὰ τὴν περισυλλογὴ αὐτῶν ποὺ ἀναφέραμε· ἃς γεμίσομε τὴ λεωφόρο μὲ θυμιάματα. Διότι δὲν θὰ καταστεῖ ἡ ὁδὸς τόσο εὐπρεπῆς, ἐὰν κανεῖς καθ' ὄλο τὸ μῆκος αὐτῆς τοποθετήσῃ θυμιατήρια καὶ μὲ τὴν εὐωδιὰ αὐτῶν ἀλλάξῃ τὴν ὁσμὴ τοῦ ἀέρα, ὅσο εὐπρεπῆς θὰ καταστεῖ τώρα, ἐὰν ὅλοι, ὅσοι βαδίζομε σήμερα αὐτὴν, διηγούμενοι ἀναμεταξύ μας τὰ κατορθώματα τῆς μάρτυρος, μεταβαίνομε στὸ σπίτι μας, καθιστώντας ὁ καθένας θυμιατήρι τὴ γλῶσσα του. Δὲν βλέπετε, ὅταν εἰσέρχεται ὁ βασιλιάς στὴν πόλη, μὲ πόση εὐταξία βαδίζουν οἱ στρατιῶτες καὶ στὰ δύο μέρη τῆς ὁδοῦ ὀπλισμένοι καὶ στιχισμένοι, δίνοντας ἀναμεταξύ τους χαμηλόφωνα τὸ παράγγελμα καὶ προχωρώντας μὲ πολὺ φόβο, ὥστε νὰ φαίνονται ἀξιοθέατοι σ' ἐκείνους ποὺ τοὺς βλέπουν; Ἐκείνους λοιπὸν ἃς μιμηθοῦμε· διότι καὶ ἐμεῖς βαδίζομε μπροστᾶ ἀπὸ βασιλιᾶ, ἀπὸ βασιλιά ὄχι αἰσθητό, οὔτε ἐπίγειο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Δεσπότη τῶν ἀγγέλων.

Οὕτω τοίνυν εἰσέλθωμεν καὶ ἡμεῖς, μετ' εὐταξίας ἀλλήλους
 παρακελευόμενοι, ρυθμῶ καὶ τάξει προβαίνειν, ἵνα μὴ τῷ πλήθει
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ κόσμῳ τοὺς θεωμένους ἐκπλήξωμεν. Μάλι-
 στα μὲν γὰρ εἰ καὶ μηδεὶς ἄλλος παρῆν, ἀλλὰ μόνοι κατὰ τὴν ὁδὸν
 5 ἐβαδίζομεν, οὐδὲ οὕτως ἀσχημονεῖν ἐχρῆν, διὰ τὸν ἀκοίμητον
 ὀφθαλμὸν τὸν πανταχοῦ παρόντα καὶ πάντα βλέποντα· νῦν δὲ ἐν-
 νοήσατε ὅτι πολλοὶ τῶν αἵρετικῶν εἰσιν ἡμῖν ἀναμειγμένοι· κἄν
 ἴδωσιν ἡμᾶς οὕτω χορεύοντας, γελῶντας, βοῶντας, μεθύοντας, τὰ
 ἔσχατα καταγνόντες ἡμῶν ἀπελεύσονται. Εἰ δὲ ἓνα τις σκανδαλί-
 10 ζων ἀπαραίτητον ὑπομένει κόλασιν, οἱ τοσοῦτους σκανδαλίζοντες,
 ποίαν δώσομεν δίκην; Ἀλλὰ μὴ γένοιτο μετὰ τοὺς λόγους τούτους
 καὶ τὴν παραίνεσιν ταύτην εὐρεθῆναί τινα ὑπεύθυνον ὄντα τοῖς εἰ-
 ρημένοις. Εἰ γὰρ καὶ πρὸ τούτου ταῦτα τολμώμενα ἀσύγγνωστα
 ἦν, μετὰ τὴν συμβουλήν ταύτην καὶ τὴν ἐπίπληξιν πολλῶ πλέον
 15 ἀπαραίτητον ποιεῖ τὴν τιμωρίαν, καὶ τοῖς αὐτὰ ποιοῦσι καὶ τοῖς
 περιορῶσι γιγνόμενα.

Ἴνα οὖν κάκεινους τῆς κολάσεως ἀπαλλάξητε, καὶ ὑμῖν
 πλείονα προξενήσητε τὸν μισθόν, ἀντιλάβεσθε τῆς τῶν ἀδελφῶν
 τῶν ἡμετέρων κηδεμονίας, εἰς τὴν συλλογὴν αὐτοῦς καὶ τὴν διή-
 20 γησιν τῶν εἰρημένων ἐμβάλλετε, ἵνα διὰ τῆς ὁδοῦ πάσης μελετή-
 σαντες ταῦτα, καὶ τοῖς οἴκοι μείνασι καὶ ἀπολειφθεῖσι λείψανα τῆς
 τραπέζης ταύτης ἀπενεγκόντες, λαμπρὰν κάκει ποιήσητε τὴν εὐω-
 χίαν. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἑορτῆς ταύτης μεγίστην αἴσθησιν ληψόμε-
 θα, καὶ τὴν μάρτυρα τὴν ἀγίαν εἰς πλείονα ἐπισπασόμεθα εὐνοίαν,
 25 τιμὴν τὴν ἀληθῆ τιμῶντες αὐτήν. Τοῦ γὰρ ἐνταῦθα παραγενέσθαι
 καὶ θορυβῆσαι πολλῶ μείζω αὐτῇ τὴν ἡδονὴν οἴσει τὸ καρπωσα-
 μένους καὶ ὠφεληθέντας πνευματικὴν τινα ὠφέλειαν ἀπελθεῖν.

Γένοιτο δὲ εὐχαῖς τῆς ἀγίας ταύτης καὶ τῶν τὰ αὐτὰ ἠθληκό-
 των αὐτῇ, καὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων τῶν εἰρημένων ἀκριβῆ τὴν
 30 μνήμην ὑμᾶς κατασχεῖν, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἅπαντα ἐπιδειξαμέ-
 νους, ἐν πᾶσιν εὐαρεστοῦντας διατελεῖν τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ
 κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἔτσι λοιπὸν ἄς εἰσέλθουμε καὶ ἐμεῖς μὲ εὐταξία καὶ προτρέποντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, νὰ βαδίζουμε μὲ ρυθμὸ καὶ τάξη, ὥστε ὄχι μόνο μὲ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κοσμιότητά μας νὰ ἐκπλήξουμε τοὺς θεατές. Βέβαια, κι ἂν ἀκόμα δὲν παραβρισκόταν κανένας ἄλλος, ἀλλὰ βαδίζαμε μόνοι στὴν ὁδὸ, οὔτε ἔτσι ἔπρεπε νὰ κάμνομε ἀσχημοσύνες, ἐπειδὴ ὑπάρχει ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς ποὺ εἶναι παντοῦ παρὼν καὶ τὰ βλέπει ὅλα. Τώρα ὅμως σκεφθεῖτε ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ αἰρετικοὶ ἀνάμεσα σὲ μᾶς, καὶ ἂν μᾶς δοῦν νὰ χορεύουμε ἔτσι, νὰ γελοῦμε, νὰ φωνάζουμε καὶ νὰ μεθοῦμε, θὰ φύγουν ἀφοῦ μᾶς ἀποδώσουν τὶς χειρότερες κατηγορίες. Καὶ ἂν κάποιος ποὺ σκανδαλίζει ἓναν ὑπομένει κατ' ἀνάγκη τιμωρία, ἐμεῖς ποὺ σκανδαλίζουμε τὸσους, ποιά τιμωρία θὰ ὑποστοῦμε; Ἄλλ' εἶθε νὰ μὴ συμβεῖ μετὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ τὴν παραίνεση αὐτὴ νὰ βρεθεῖ κάποιος ὑπεύθυνος γι' αὐτὰ ποὺ εἶπαμε. Διότι, ἐὰν αὐτὰ διαπραττόμενα καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ σᾶς εἶπα ἦταν ἀσυγχώρητα, μετὰ τὴ συμβουλὴ αὐτὴ καὶ τὴν ἐπίπληξη κάμνουν πολὺ περισσότερο ἀναγκαῖα τὴν τιμωρία καὶ σ' ἐκείνους ποὺ τὰ κάμνουν καὶ σ' ἐκείνους ποὺ τὰ βλέπουν νὰ γίνονται καὶ τὰ παραβλέπουν.

Γιὰ ν' ἀπαλλάξετε λοιπὸν καὶ ἐκείνους ἀπὸ τὴν τιμωρία καὶ στὸν ἑαυτὸ σας νὰ γίνετε πρόξενοι μεγαλύτερης ἀμοιβῆς, ἀναλάβετε τὴν κηδεμονία τῶν ἀδελφῶν σας, ὀδηγήστε τους στὴ συγκέντρωση καὶ τὴ διήγηση τῶν ὅσων λέχθησαν, ὥστε, ἀφοῦ μελετήσουν αὐτὰ κατὰ τὴ διαδρομὴ ὅλης τῆς ὁδοῦ καὶ μεταφέρουν ὑπολείμματα τῆς τράπεζας αὐτῆς καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔμειναν στὸ σπίτι καὶ ἀπουσίασαν ἀπὸ ἐδῶ, νὰ κάμετε λαμπρὴ καὶ ἐκεῖ τὴν πνευματικὴ εὐωχία. Διότι ἔτσι καὶ θὰ αἰσθανθοῦμε περισσότερο τὴν ἐορτὴ αὐτὴ, καὶ τὴν ἁγία μάρτυρα θ' ἀποσπάσομε σὲ περισσότερη εὐνοία, τιμώντας αὐτὴν μὲ τὴν ἀληθινὴ τιμὴ. Διότι ἀπὸ τὸ νὰ ἔλθετε ἐδῶ καὶ νὰ θορυβήσετε, πολὺ πιὸ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση θὰ προσφέρετε σ' αὐτὴν μὲ τὸ νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ ἀφοῦ καρπωθεῖτε καὶ ἀποκομίσετε κάποια πνευματικὴ ὠφέλεια.

Εἶθε λοιπὸν μὲ τὶς εὐχὲς τῆς ἁγίας αὐτῆς καὶ ἐκείνων ποὺ ἐπέτυχαν τὰ ἴδια κατορθώματα μ' αὐτὴν, καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ἄλλα ποὺ λέχθησαν νὰ τὰ θυμᾶσθε μὲ ἀκρίβεια καὶ νὰ τὰ ἐπιδείξετε ὅλα μὲ τὰ ἔργα, καὶ νὰ ζεῖτε εὐαρεστώντας καθ' ὅλα τὸ Θεό, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑΝ ΙΓΝΑΤΙΟΝ ΤΟΝ ΘΕΟΦΟΡΟΝ

*Ἀρχιεπίσκοπον γενόμενον Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης
εἰς Ρώμην ἀπενεχθέντα καὶ αὐτόθι μαρτυρήσαντα
κακεῖθεν αὐθις εἰς Ἀντιόχειαν κομισθέντα*

1. Οἱ πολυτελεῖς καὶ φιλότιμοι τῶν ἐστιατόρων πυκνὰς καὶ
ἐπαλλήλους ποιοῦνται τὰς ἐστιάσεις, ὁμοῦ μὲν τὴν οἰκείαν περιου-
σίαν ἐπιδεικνύμενοι, ὁμοῦ δὲ τὴν περὶ τοὺς ἐπιτηδεῖους φιλοφρο-
σύνην ἐμφαίνοντες· οὕτω καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις τῆς οἰκείας
5 δυνάμεως τὴν ἀπόδειξιν ἡμῖν παρεχομένη, καὶ πολλὴν τὴν φιλο-
φροσύνην περὶ τοὺς τοῦ Θεοῦ φίλους ἐπιδεικνυμένη, συνεχεῖς ἡμῖν
καὶ ἐπαλλήλους τὰς τῶν μαρτύρων παρατίθεται τραπέζας. Πρώην
γοῦν ἡμᾶς κόρη κομιδῆ νέα καὶ ἀπειρόγαμος, ἡ μακαρία μάρτυς
Πελαγία, μετὰ πολλῆς τῆς εὐφροσύνης εἰστίασε· σήμερον πάλιν
10 τὴν ἐκείνης ἑορτὴν ὁ μακάριος οὗτος καὶ γενναῖος μάρτυς Ἰγνάτιος
διεδέξατο. Διάφορα τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ μία ἡ τράπεζα· ἐνηλλαγμέ-
να τὰ παλαίσματα, ἀλλ' εἷς ὁ στέφανος· ποικίλα τὰ ἀγωνίσματα,
ἀλλὰ τὸ αὐτὸ βραβεῖον.

Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν ἀγώνων, ἐπειδὴ σωμάτων εἰσὶν οἱ
15 πόνοι, εἰκότως ἄνδρες ἐγκρίνονται μόνοι· ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ τῆς
ψυχῆς ὁ ἀγὼν ἅπας ἐστίν, ἑκατέρω τῇ φύσει τὸ στάδιον ἀνέωγεν,
ἑκατέρω τῷ γένει τὸ θέατρον κάθηται. Καὶ οὔτε ἄνδρες ἀπεδύσαν-
το μόνον, ἵνα μὴ, πρὸς τὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν αἱ γυναῖκες κα-
ταφεύγουσαι, δόξωσιν ἔχειν εὐπρόσωπον ἀπολογία· οὔτε γυναῖ-
20 κες ἠνδρίσαντο μόνοι, ἵνα μὴ τὸ τῶν ἀνδρῶν καταισχύνηται γένος·
ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν κάκεῖθεν πολλοὶ οἱ ἀνακηρυττόμενοι καὶ στεφα-
νούμενοι, ἵνα μάθῃς διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ὅτι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΙΓΝΑΤΙΟ ΤΟΝ ΘΕΟΦΟΡΟ

που ὑπῆρξε ἀρχιεπίσκοπος τῆς μεγάλης Ἀντιόχειας
καὶ ὁδηγήθηκε στὴ Ρώμη, ὅπου καὶ ἐμαρτύρησε,
καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πάλι μεταφέρθηκε στὴν Ἀντιόχεια

1. Οἱ σπάταλοι καὶ φιλόδοξοι ἐστιάτορες κάμνουν πυκνά καὶ ἀλλεπάλληλα συμπόσια μὲ σκοπὸ νὰ ἐπιδείξουν τὴν περιουσία τους καὶ συγχρόνως νὰ ἐκδηλώσουν τὴ φιλοφροσύνη τους πρὸς τοὺς γνωστοὺς καὶ φίλους τους. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος, παρέχοντάς μας τὴν ἀπόδειξη τῆς δυνάμεώς της καὶ δείχνοντας μεγάλη φιλοφροσύνη πρὸς τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, μᾶς παραθέτει συνεχεῖς καὶ ἀλλεπάλληλες τὶς τράπεζες τῶν μαρτύρων. Πρὶν ἀπὸ μέρες κόρη πάρα πολὺ νέα καὶ ποὺ δὲν γνώρισε γάμο, ἡ μακαρία μάρτυς Πελαγία, μᾶς πρόσφερε ἐστίαση μὲ πολλὴ εὐφροσύνη. Σήμερα πάλι διαδέχθηκε τὴν ἐορτὴ ἐκείνη ὁ μακάριος αὐτὸς καὶ γενναῖος μάρτυρας, ὁ Ἰγνάτιος. Εἶναι διάφορα τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ μία ἡ τράπεζα· διαφορετικὰ τὰ παλαίσματα, ἀλλ' ἓνα τὸ στεφάνι· ποικίλα τὰ ἀγωνίσματα, ἀλλ' ἴδιο τὸ βραβεῖο.

Πράγματι στὴν περίπτωση τῶν κοσμικῶν ἀγώνων, ἐπειδὴ οἱ κόποι εἶναι σωματικοί, εὐλόγα ἀποφασίζεται ν' ἀγωνισθοῦν μόνο ἄνδρες· στὴν περίπτωση ὅμως αὐτῆ, ἐπειδὴ ὁλος ὁ ἀγώνας ἀνήκει στὴν ψυχὴ, τὸ στάδιο τῶν ἀγώνων ἔχει ἀνοίξει καὶ στὰ δύο φύλα, καὶ οἱ θεατὲς κάθονται νὰ παρακολουθήσουν καὶ τὰ δύο φύλα. Καὶ δὲν ρίχθηκαν στὸν ἀγώνα μόνο ἄνδρες, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, καταφεύγοντας οἱ γυναῖκες στὴν ἀδυναμία τῆς φύσεώς τους, νὰ φανοῦν ὅτι ἔχουν εὐλογοφανὴ δικαιολογία· οὔτε μόνο γυναῖκες ἔδειξαν ἀνδρεία, γιὰ νὰ μὴ καταντροπιάζεται τὸ φύλο τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀνακηρύσσονται νικητὲς καὶ στεφανώνονται· ὥστε νὰ μάθεις μὲ τὰ ἔργα

οὐκ ἄρσεν, οὐ θῆλυ, ὅτι οὔτε φύσις, οὔτε σώματος ἀσθένεια, οὔτε ἡλικία, οὔτε ἄλλο οὐδὲν τῶν τοιούτων ἐμποδίσαι δύναται ἄν τοῖς τὸν τῆς εὐσεβείας τρέχουσι δρόμον, εἰς προθυμία γενναία καὶ φρόνημα διεγερμένον καὶ φόβος Θεοῦ θερμὸς καὶ διάπυρος ἐρριζωμένος ἡμῶν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἤ. Διὰ τοῦτο καὶ κόραι καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες καὶ νέοι καὶ γέροντες καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ πᾶσα ἀξία καὶ ἡλικία ἅπαντα καὶ φύσις ἑκατέρα πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀπεδύσαντο τούτους, καὶ οὐδαμῶθεν οὐδὲν παρεβλάβησαν, ἐπεὶ προαίρεσιν γενναίαν εἰσήνεγκαν εἰς τὰ παλαίσματα ταῦτα.

10 Ὁ μὲν οὖν καιρὸς ἡμᾶς ἤδη πρὸς τὴν διήγησιν τῶν τοῦ μακαρίου τούτου κατορθωμάτων καλεῖ, ὁ λογισμὸς δὲ ταράττεται καὶ θορυβεῖται, οὐκ ἔχων τί πρῶτον, τί δεύτερον εἰπεῖν, τί τρίτον· τοσοῦτον περιρρεῖ πάντοθεν ἡμᾶς ἐγκωμίων πλῆθος. Καὶ ταῦτὸν πάσχομεν, οἷον ἄν εἴ τις εἰς λειμῶνα εἰσελθὼν, καὶ πολλὴν μὲν τὴν ρο-
15 δωνιὰν ἰδὼν, πολὺ δὲ τὸ ἴον, καὶ τὸ κρίνον τοσοῦτον, καὶ ἕτερα δὲ ἡρινὰ ἄνθη ποικίλα τε καὶ διάφορα, ἀπορήσειε, τί πρῶτον ἴδῃ, τί δεύτερον, ἐκάστου τῶν ὀρωμένων πρὸς ἑαυτὸν καλοῦντος τὰς ὄψεις. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν πνευματικὸν τοῦτον λειμῶνα τῶν Ἰγνατίου κατορθωμάτων εἰσελθόντες, καὶ οὐχὶ ἄνθη ἡρινὰ, ἀλλ'
20 αὐτὸν τοῦ Πνεύματος τὸν καρπὸν ποικίλον τε καὶ διάφορον ἐν τῇ τούτου ψυχῇ θεώμενοι θορυβούμεθα καὶ διαποροῦμεν, οὐκ ἔχοντες ποῦ πρῶτον τὸν λογισμὸν ἀπερείσομεν, ἐκάστου τῶν ὀρωμένων ἀπὸ τῶν πλησίων ἀνθέλκοντος καὶ πρὸς τὴν τῆς οἰκείας εὐπρεπείας θεωρίαν ἐπισπωμένου τὴν τῆς ψυχῆς ὄψιν. Σκοπεῖτε γάρ· προέστη
25 τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησίας γενναίως καὶ μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας, μεθ' ὅσης ὁ Χριστὸς βούλεται· ὃν γὰρ μέγιστον ὄρον καὶ κανόνα τῆς ἐπισκοπῆς ἔφησεν εἶναι ἐκεῖνος, τοῦτον οὗτος διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξατο. Καὶ γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος ἀκούσας, ὅτι «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων», μετὰ πάσης
30 ἀνδρείας αὐτὴν ἐπέδωκεν ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Συνεγένετο τοῖς ἀποστόλοις γνησίως καὶ τῶν πνευματικῶν ναμάτων ἀπήλαυσεν. Ὅποῖον οὖν εἶναι εἰκὸς τὸν συντραφέντα ἐκεῖνοις καὶ πανταχοῦ συγγενόμενον, καὶ ρητῶν καὶ ἀπορρήτων αὐτοῖς κοινωθέντων καὶ τοσαύτης εἶναι δόξαντα αὐτοῖς ἀρχῆς ἄξιον;

αὐτά, ὅτι στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπάρχει ἀρσενικὸ οὔτε θηλυκό, οὔτε φύση οὔτε ἀδυναμία σώματος, οὔτε ἡλικία οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο πὺ θὰ μπορούσε νὰ ἐμποδίσει ἐκείνους πὺ βαδίζουν τὸν δρόμο τῆς εὐσέβειας, ἐὰν ὑπάρχει προθυμία γενναία καὶ φρόνημα διεγερμένο καὶ φόβος Θεοῦ θερμὸς καὶ φλογερὸς ριζωμένος στὶς ψυχές μας. Γι' αὐτὸ καὶ κόρες καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες καὶ νέοι καὶ γέροντες καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ κάθε ἀξία καὶ κάθε ἡλικία καὶ καθένα ἀπὸ τὰ δύο φύλα ἐπιδόθηκαν στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς καὶ δὲν ἔπαθαν καμμιά βλάβη ἀπὸ πουθενά, διότι πρόσφεραν στὰ ἀγωνίσματα αὐτὰ γενναία προαίρεση.

Ὁ καιρὸς λοιπὸν μᾶς καλεῖ ἤδη στὴ διήγηση τῶν κατορθωμάτων τοῦ μακαρίου αὐτοῦ, ὁ λογισμὸς ὁμῶς ταρασσεται καὶ θορυβεῖται, μὴ μπορώντας τί νὰ πεῖ πρῶτο, τί δεύτερο, τί τρίτο· τόσο μεγάλο πλῆθος ἐγκωμίων μᾶς περιτρέχει ἀπὸ παντοῦ. Καὶ παθαίνομε τὸ ἴδιο, πὺ παθαίνει κάποιος πὺ εἰσέρχεται σὲ κῆπο, καί, βλέποντας πολλὰ τριαντάφυλλα καὶ πολλοὺς μενεξέδες καὶ τόσα πολλὰ κρίνα, καθῶς καὶ ἄλλα ποικίλα καὶ διάφορα ἀνοιξιὰτικα ἄνθη, ἀπορεῖ ποιὸ νὰ δεῖ πρῶτο καὶ ποιὸ δεύτερο, ἀποσπώντας τὸ καθένα ἀπὸ τὰ βλέπόμενα πρὸς τὸ μέρος του τὰ μάτια. Καὶ ἐμεῖς λοιπὸν μπαίνοντας στὸν πνευματικὸ αὐτὸ κῆπο τῶν κατορθωμάτων τοῦ Ἰγνατίου καὶ βλέποντας μέσα στὴν ψυχὴ αὐτοῦ ὄχι ἄνθη ἀνοιξιὰτικα, ἀλλὰ τὸν ἴδιο τὸν καρπὸ τοῦ Πνεύματος ποικίλο καὶ διάφορο, κυριευόμαστε ἀπὸ ἀνησυχία καὶ ἀπορία, μὴ μπορώντας πὺ πρῶτα νὰ προσηλώσομε τὸ λογισμό μας, διότι τὸ καθένα ἀπὸ τὰ βλέπόμενα ἐλκύει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας ἀπὸ τὸ βρισκόμενο πλησίον του καὶ τὰ προσηλώνει στὴ θεὰ τῆς δικῆς του εὐπρέπειας. Προσέχετε δηλαδή. Διεύθυνε μὲ γενναιότητα τὴν Ἐκκλησία μας καὶ μὲ τόση ἀκρίβεια, μὲ ὅση θέλει ὁ Χριστός. Διότι ἐκεῖνον πὺ εἶπε Ἐκεῖνος ὅτι εἶναι ὁ μέγιστος ὄρος καὶ κανόνας τῆς ἐπισκοπῆς, αὐτὸν αὐτὸς τὸν ἐπέδειξε μὲ τὰ ἔργα του. Ἀκούοντας δηλαδή τὸν Χριστὸ νὰ λέγει, «ὁ καλὸς ποιμένας θυσιάζει τὴ ζωὴ του ὑπὲρ τῶν προβάτων»¹, μὲ κάθε ἀνδρεία παρέδωσε αὐτὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Συναναστράφηκε τοὺς ἀποστόλους μὲ ὅλη τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς του καὶ ἀπόλαυσε τίς πνευματικὲς διδασκαλίες τους. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι φυσικὸ νὰ εἶναι ἐκεῖνος πὺ συντράφηκε μὲ ἐκείνους καὶ τοὺς συναναστράφηκε παντοῦ, καὶ ἔλαβε μέρος μὲ

Ἐπέστη πάλιν καιρὸς ἀνδρείαν ἐπιζητῶν καὶ ψυχὴν τῶν παρόντων ὑπερορῶσαν ἀπάντων, καὶ τῷ θεῷ ζέουσαν ἔρωτι, καὶ τὰ μὴ βλέπομενα τῶν ὀρωμένων προτιμῶσαν· καὶ μετὰ τοσαύτης εὐκολίας τὴν σάρκα ἀπέθετο, μεθ' ὅσης ἂν τις ἰμάτιον ἀποδύσαιο. Τί οὖν 5 πρότερον εἶπομεν; Τῶν Ἀποστόλων τὴν διδασκαλίαν, ἣν ἐπεδείξατο διὰ πάντων, ἢ τῆς παρούσης ζωῆς τὴν ὑπεροψίαν, ἢ τὴν ἀκριβειαν τῆς ἀρετῆς, μεθ' ἧς τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας ὠκονόμησεν; Τίνα πρότερον ἀνυμνήσομεν; Τὸν μάρτυρα ἢ τὸν ἐπίσκοπον ἢ τὸν ἀποστολον; Τριπλοῦν γὰρ στέφανον ἢ τοῦ Πνεύματος πλέξα- 10 σα χάρις, οὕτω τὴν ἀγίαν ἐκείνην ἀνέδησε κεφαλὴν· μᾶλλον δὲ πολλαπλοῦν. Τῶν γὰρ στεφάνων ἕκαστον εἶ τις αὐτοὺς μετὰ ἀκριβείας ἀναπτύξειεν, εὐρήσει καὶ ἑτέρους ἡμῖν βλασταίνοντας στεφάνους,

2. Καὶ εἰ βούλεσθε, πρότερον ἐπὶ τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἔπαινον ἔλθωμεν· οὐ δοκεῖ εἶς οὗτος εἶναι στέφανος μόνος; Φέρει οὖν αὐτὸν 15 ἀναπτύξωμεν τῷ λόγῳ, καὶ ὄψεσθε καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ πλείους ἐξ αὐτοῦ τικτομένους ἡμῖν. Οὐ γὰρ μόνον ὅτι τοσαύτης ἀρχῆς ἄξιος εἶναι ἔδοξε θαυμάζω τὸν ἄνδρα ἐγώ, ἀλλ' ὅτι καὶ παρὰ τῶν ἀγίων ἐκείνων τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐνεχειρίσθη, καὶ αἱ τῶν μακαρίων ἀποστόλων χεῖρες τῆς ἱεραῆς ἦσαν κεφαλῆς. Οὐδὲ γὰρ μικρὸν τοῦτο 20 εἰς ἐγκωμίου λόγον· οὐκ ἐπειδὴ πλείω τὴν ἄνωθεν ἐπεσπάσατο χάριν, οὐδ' ὅτι δαψιλεστέραν ἐπ' αὐτὸν ἐποίησαν ἐλθεῖν τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ πᾶσαν αὐτῷ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἐμαρτύρησαν ἀρετὴν· τὸ δὲ πῶς, ἐγὼ λέγω.

Τίτω γράφων ὁ Παῦλος ποτὲ (ὅταν δὲ Παῦλον εἶπω, οὐ τοῦ- 25 τον μόνον λέγω, ἀλλὰ καὶ Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην, καὶ πάντα αὐτῶν τὸν χορόν. Καθάπερ γὰρ ἐν λύρα μιᾷ διάφοροι μὲν αἱ νευραὶ, μία δὲ συμφωνία, οὕτω καὶ ἐν τῷ χορῷ τῶν Ἀποστόλων διάφορα μὲν τὰ πρόσωπα, μία δὲ ἡ διδασκαλία, ἐπειδὴ καὶ εἶς ὁ τεχνίτης ἦν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ κινοῦν τὰς ἐκείνων ψυχάς. Καὶ 30 τοῦτο ἐμφαίνων ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «εἴτε οὖν ἐκεῖνοι, εἴτε ἐγώ, οὕτω κηρύσσομεν). Γράφων τοίνυν οὗτος τῷ Τίτῳ καὶ δεικνὺς ὁποῖον

ἐκείνους στὰ ρητὰ καὶ ἀπόρρητα καὶ κρίθηκε ἀπὸ ἐκείνους ἄξιος ἐνὸς τόσο μεγάλου ἀξιώματος; Ἐφθασε ὁμως πάλι καιρὸς ποὺ ἐπιζητοῦσε ἀνδρεία, καὶ ψυχὴ ποὺ νὰ περιφρονεῖ ὅλα τὰ παρόντα, νὰ καταφλέγεται ἀπὸ τὸν θεῖο ἔρωτα καὶ νὰ προτιμᾷ τὰ μὴ βλεπόμενα καὶ ὄχι τὰ ὀρατά· καὶ μὲ τόση μεγάλη εὐκολία ἀπέβαλε τὴ σάρκα, μὲ ὅση θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ βγάλει τὸ ἔνδυμά του. Γιὰ ποιό λοιπὸν νὰ μιλήσουμε πρῶτα; Γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων, τὴν ὁποία ἐπέδειξε μὲ ὅλα, ἢ γιὰ τὴν περιφρόνηση τῆς παρούσας ζωῆς, ἢ τὴν ἀκρίβεια τῆς ἀρετῆς του, μὲ τὴν ὁποία κατηύθυνε τὴν προστασία τῆς Ἐκκλησίας; Ποιὸν νὰ ἐξυμνήσουμε πρῶτα; τὸν μάρτυρα ἢ τὸν ἐπίσκοπο ἢ τὸν ἀπόστολο; Διότι τριπλὸ στεφάνι τοῦ ἔπλεξε ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος, καὶ μ' αὐτὸ στεφάνωσε τὴν ἀγία ἐκείνη κεφαλή· ἢ καλύτερα πολλαπλό. Διότι τὸ καθένα ἀπὸ τὰ στεφάνια, εἰάν κάποιος τὸ ξετυλίξει μὲ προσοχή, θὰ βρεῖ νὰ βλαστάνουν γιὰ μᾶς καὶ ἄλλα στεφάνια.

2. Καὶ ἂν θέλετε ἄς ἔλθομε πρῶτα στὸ ἐγκώμιο τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματός του. Δὲν φαίνεται αὐτὸ ὅτι εἶναι ἓνα μόνο στεφάνι; Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ξετυλίξομε αὐτὸ μὲ τὸ λόγο καὶ θὰ δεῖτε νὰ γεννιῶνται ἀπ' αὐτὸ καὶ δύο καὶ τρία καὶ περισσότερα. Διότι δὲν θαυμάζω ἐγὼ τὸν ἄνδρα μόνο γιὰ τὸ ὅτι κρίθηκε ἄξιος ἐνὸς τόσο μεγάλου ἀξιώματος, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἔλαβε τὸ ἀξίωμα αὐτὸ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἀγίους καὶ τὰ χέρια τῶν μακαρίων ἀποστόλων ἄγγιξαν τὴν ἱερὴ κεφαλὴ του. Διότι καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸ γιὰ ἐγκώμιο· ὄχι ἐπειδὴ ἔλαβε μεγαλύτερη τὴν οὐράνια χάρη, οὔτε διότι συντέλεσαν αὐτὰ νὰ ἔλθει σ' αὐτὸν πλουσιότερη ἢ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος μόνο, ἀλλὰ διότι καὶ ἐμαρτύρησαν σ' αὐτὸν ὅλη τὴν ἀρετὴ ποὺ ὑπάρχει στοὺς ἀνθρώπους· καὶ τὸ πῶς, θὰ σᾶς τὸ πῶ ἐγώ.

Γράφοντας κάποτε ὁ Παῦλος στὸν Τίτο (καὶ ὅταν λέγω ὁ Παῦλος δὲν ἐννοῶ μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰάκωβο καὶ τὸν Ἰωάννη καὶ ὅλον τὸν ὄμιλο αὐτῶν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς σὲ μιὰ λύρα ὑπάρχουν βέβαια διάφορες χορδές, ἀλλὰ μία εἶναι ἡ ἀρμονία αὐτῶν, ἔτσι καὶ στὸ χορὸ τῶν Ἀποστόλων εἶναι διάφορα βέβαια τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ἡ διδασκαλία εἶναι μία, ἐπειδὴ ἓνας ἦταν ὁ τεχνίτης, τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ποὺ κινουσε τις ψυχές ἐκείνων. Καὶ γιὰ νὰ δείξει αὐτὸ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «εἴτε λοιπὸν ἐκεῖνοι εἴτε ἐγώ, τὸ ἴδιο κηρύττομε»²). Γράφοντας λοιπὸν αὐτὸς στὸν Τίτο καὶ θέλοντας

τινα τὸν ἐπίσκοπον εἶναι χρή, φησί· «δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς Θεοῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδη, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ, ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρονα, δίκαιον, ὄσιον, ἐγκρατῆ, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδασχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾗ καὶ ἑτέρους παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαίνουσῃ, καὶ τοὺς ἀντελέγοντας ἐλέγχειν». Καὶ Τιμοθέῳ πάλιν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐπιστέλλων, οὕτω πῶς φησιν· «εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ· δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφάλιον, 10 σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, μὴ πλήκτην, μὴ πάροινον, ἀλλ' ἐπιεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον».

Εἶδες πόσῃ ἀκρίβειαν ἀρετῆς ἀπαιτεῖ τὸν ἐπίσκοπον; Καθάπερ γὰρ τις ζωγράφος ἄριστος ποικίλα κεράσας χρώματα, ἦν ἂν μέλλῃ βασιλικῆς μορφῆς πρωτότυπον κατασκευάζειν εἰκόνα, μετὰ 15 πάσης ἐργάζεται τῆς ἀκριβείας, ὥστε τοὺς μιμουμένους αὐτὴν ἅπαντας καὶ γράφοντας ἐξ αὐτῆς διηκριβωμένην ἔχειν εἰκόνα. Οὕτω δὴ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος καθάπερ τινὰ εἰκόνα βασιλικὴν γράφων καὶ τὸ ἀρχέτυπον αὐτῆς κατασκευάζων, τὰ ποικίλα τῆς ἀρετῆς κεράσας χρώματα, ἀπηρτισμένους ἡμῖν τοὺς χαρακτήρας 20 ὑπέγραψε τῆς ἐπισκοπῆς, ἵν' ἕκαστος τῶν εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀναβαινόντων, εἰς ἐκείνην ὀρῶν, μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας τὰ καθ' ἑαυτὸν ἅπαντα οἰκονομῇ. Θαρρῶν τοίνυν εἴποισι ἂν, ὅτι πᾶσαν αὐτὴν μετὰ ἀκριβείας ὁ μακάριος Ἰγνάτιος ἀπεμάξατο ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, καὶ ἀνεπίληπτος ἦν καὶ ἀνέγκλητος, καὶ οὔτε αὐθάδης, οὔτε 25 ὀργίλος, οὔτε πάροινος, οὔτε πλήκτης, ἀλλ' ἄμαχος, ἀφιλάργυρος, δίκαιος, ὄσιος, ἐγκρατῆς, ἀντεχόμενος τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, νηφάλιος, σώφρων, κόσμιος, καὶ τὰ ἄλλα ἅπερ ὁ Παῦλος ἀπήτησε.

Καὶ τίς τούτων ἀπόδειξις, φησίν; Αὐτοὶ οἱ ταῦτα εἰρηκότες 30 αὐτὸν ἐχειροτόνησαν, καὶ οὐκ ἂν οἱ μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας παραινούντες ἑτέροις τὴν δοκιμασίαν ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων ἐπὶ τὸν

3. Τίτ. 1,7-9.

4. Α' Τιμ. 3,1-3.

να δείξει ποιός πρέπει να είναι ο επίσκοπος, λέγει· «διότι πρέπει ο επίσκοπος, σαν οικονόμος του Θεού, να είναι απαλλαγμένος από κάθε κατηγορία, να μη είναι αυθάδης, ούτε όργιλος, ούτε μέθυσος, ούτε φιλόνεικος, ούτε αισχροκερδής, αλλά να είναι φιλόξενος, φιλάγαθος, σώφρονας, δίκαιος εϋσεβής, έγκρατής, να κρατᾶ άπαρασάλευτο και ὅπως τόν διδάχθηκε τόν ὀρθό λόγο τῆς πίστεως, για να μπορεί και άλλους να νουθετεῖ και να διδάσκει σύμφωνα με τήν υγιή διδασκαλία, και να ἐλέγχει ἐκείνους πού ἀντιλέγουν»³. Και πρὸς τὸν Τιμόθεο πάλι γράφοντας για τὸ ἴδιο θέμα, λέγει τὰ ἐξῆς· «ἐὰν κάποιος ἐπιθυμεῖ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, ἐπιθυμεῖ καλὸ ἔργο. Πρέπει λοιπὸν ὁ ἐπίσκοπος νὰ εἶναι ἄμεμπτος, σύζυγος μιᾶς γυναίκας, ἐγκρατής, σώφρονας, σεμνός, φιλόξενος, διδακτικός, ὄχι φιλόνεικος, οὔτε μέθυσος, ἀλλ' ἐπιεικής, εἰρηνικός, καὶ ἀφιλάργυρος»⁴.

Εἶδες πόση ἀκρίβεια ἀρετῆς ἀπαιτεῖ νὰ ἔχει ὁ ἐπίσκοπος; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς κάποιος ἄριστος ζωγράφος, ἀναμειγνύοντας διάφορα χρώματα, ζωγραφίζει με κάθε ἀκρίβεια τὴν πρωτότυπη εἰκόνα τῆς ὁποιασδήποτε βασιλικῆς μορφῆς πού πρόκειται νὰ ζωγραφίσει, ὥστε ὅλοι ἐκεῖνοι πού θὰ μιμηθοῦν αὐτὴν καὶ θὰ ζωγραφίσουν νὰ ἔχουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀκριβὴ εἰκόνα. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, σὰν νὰ ζωγραφίζει κάποια βασιλικὴ εἰκόνα καὶ νὰ κατασκευάζει τὸ πρωτότυπο αὐτῆς, ἀφοῦ ἀνέμειξε τὰ διάφορα χρώματα τῆς ἀρετῆς, μᾶς περιέγραψε ὀλοκληρωμένους τοὺς χαρακτηριστῆρες τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, ὥστε ὁ καθένας πού ἀνεβαίνει στὸ ἀξίωμα αὐτό, ἀποβλέποντας σ' ἐκείνην, με τόσο ἀκρίβεια νὰ ρυθμίζει ὅλα τὰ σχετικὰ με τὸν ἑαυτό του. Θὰ μπορούσα λοιπὸν με θάρρος νὰ πῶ, ὅτι ὅλη αὐτὴ τὴν ἀρετὴ τὴν ἀποτύπωσε ὁ Ἰγνάτιος στὴν ψυχὴ του με ἀκρίβεια καὶ ἦταν καὶ ἄμεμπτος, καὶ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε κατηγορία, καὶ οὔτε αυθάδης ἦταν, οὔτε ὀργίλος, οὔτε μέθυσος, οὔτε φιλόνεικος, ἀλλ' ἦταν εἰρηνικός, ἀφιλάργυρος, δίκαιος, εϋσεβής, ἐγκρατής, ἦταν προσηλωμένος στὸν ὀρθό λόγο τῆς πίστεως ὅπως τὸν διδάχθηκε, ἦταν προσεκτικός, σώφρονας, σεμνός, καὶ εἶχε καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὅπως τὰ ζήτησε ὁ Παῦλος.

Καὶ ποιά, λέγει, εἶναι ἡ ἀπόδειξη αὐτῶν; Ἐκεῖνοι πού τὰ εἶπαν αὐτά, αὐτοὶ τὸν χειροτόνησαν, καὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατό, αὐτοὶ πού πρότρεπαν τοὺς ἄλλους νὰ ἐξετάζουν με τόσο ἀκρίβεια ἐκείνους

θρόνον τῆς ἀρχῆς ἀναβαίνειν τοῦτον, αὐτοὶ παρέργως τοῦτο ἐποίησαν ἂν· ἀλλ' εἰ μὴ πᾶσαν εἶδον τὴν ἀρετὴν ταύτην ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ μάρτυρος τούτου πεφυτευμένην, οὐκ ἂν αὐτῷ ταύτην ἐνεχείρισαν τὴν ἀρχὴν. Καὶ γὰρ ἴσασιν ἀκριβῶς ὅσος κίνδυνος κεῖται τοῖς 5 ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὰς τοιαύτας ποιουμένοις χειροτονίας. Καὶ τοῦτο αὐτὸ πάλιν ἐμφαίνων ὁ Παῦλος τῷ αὐτῷ Τιμοθέῳ γράφων ἔλεγε· «χειῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἀμαρτίαις ἀλλοτρίαις».

Τί λέγεις; Ἄλλος ἤμαρτε, κάγὼ κοινωνῶ τῶν ἐγκλημάτων 10 καὶ τῆς τιμωρίας; Ναί, φησὶν, ὁ τῇ πονηρίᾳ τὴν ἐξουσίαν παρασχών. Καὶ καθάπερ τις μαινομένῳ καὶ παραπαίοντι ζίφος ἐγχειρίσας ἠκονημένον, ὃν ἂν ἐργάσῃται φόνον ὁ μεμηνώς, ἐκεῖνος ὑφίσταται τὴν αἰτίαν ὁ τὸ ζίφος δεδωκώς, οὕτω καὶ ἀνθρώπῳ τις πονηρία συζῶντι τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐξουσίαν παρασχών, τὸ 15 πῦρ ἅπαν τῶν ἀμαρτημάτων ἐκείνου καὶ τῶν τολμημάτων ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἔλκει κεφαλὴν· ὁ γὰρ τὴν ρίζαν παρασχών, πανταχοῦ οὗτος τῶν ἐξ αὐτῆς φυομένων ἐστὶν αἴτιος. Εἶδες πῶς διπλοῦς ἡμῖν ὁ στέφανος ἐφάνη τῆς ἐπισκοπῆς τέως καὶ λαμπροτέραν ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τὸ τῶν χειροτονησάντων αὐτὸν ἀξίωμα, πᾶσαν ἀπόδειξιν ἀρε- 20 τῆς αὐτῷ μαρτυροῦσαν;

3. Βούλεσθε καὶ ἕτερον ὑμῖν ἐκκαλύψω στέφανον ἀπ' αὐτοῦ τούτου βλαστάνοντα; Ἀναλογισώμεθα τὸν καιρὸν καθ' ὃν τὴν ἀρχὴν ἐνεχειρίσθη ταύτην. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον Ἐκκλησίαν οἰκονομῆσαι νῦν καὶ τότε, ὥσπερ οὐκ ἐστὶν ἴσον τετριμμένην ὁδὸν καὶ κατεσκευασ- 25 σμένην καλῶς μετὰ πολλοὺς ὁδοιπόρους ὁδεύειν, καὶ νῦν πρῶτως τέμνεσθαι μέλλουσαν, καὶ φάραγγας καὶ λίθους ἔχουσαν καὶ θηρίων γέμουσαν καὶ μηδέπω μηδένα δεξαμένην ὁδοιπόρον. Νῦν μὲν γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι κίνδυνος οὐδεὶς τοῖς ἐπισκόποις, ἀλλ' εἰρήνη πανταχόθεν βαθεῖα, καὶ γαλήνης ἀπολαύομεν ἅπαντες, τοῦ λόγου 30 τῆς εὐσεβείας ἐκτεταμένου πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, καὶ τῶν βασιλευόντων ἡμῖν τὴν πίστιν συντηρούντων μετὰ ἀκριβείας. Τότε δὲ οὐδὲν τούτων ἦν, ἀλλ' ὅπουπερ ἂν τις εἶδε, κρημνοὶ καὶ βάραθρα

πού πρόκειται ν' ανεβοῦν στὸν θρόνο αὐτῆς τῆς ἐξουσίας, νὰ κάνουν αὐτὸ μὲ ἀδιαφορία. Ἀλλά, ἂν δὲν ἔβλεπαν ὅλη τὴν ἀρετὴ αὐτὴ φυτευμένη στὴν ψυχὴ τοῦ μάρτυρα αὐτοῦ, δὲν θὰ μπορούσαν νὰ τοῦ ἐγχειρίσουν αὐτὸ τὸ ἀξίωμα. Διότι γνώριζαν πολὺ καλὰ πόσος κίνδυνος ἐπιφυλάσσεται γιὰ ἐκείνους πού κάνουν αὐτὲς τὶς χειροτονίες ἔτσι ἀπλῶς καὶ στὴν τύχη. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς πάλι γιὰ νὰ δείξει ὁ Παῦλος γράφοντας στὸν ἴδιο τὸν Τιμόθεο ἔλεγε: «νὰ μὴ χειροτονεῖς κανέναν ἀμέσως, οὔτε νὰ γίνεσαι συμμετοχὸς σὲ ξένες ἀμαρτίες»⁵.

Τί λές; Ἄλλος ἀμάρτησε καὶ ἐγὼ εἶμαι συμμετοχὸς τῶν ἐγκλημάτων καὶ τῶν τιμωριῶν; Ναί, λέγει, σὺ πού παρέδωσες τὴν ἐξουσία στὴν κακία. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἂν κάποιος παραδώσει στὰ χέρια μανιακοῦ καὶ παράφρονα ξίφος ἀκονισμένο, γιὰ ὅποιον φόνο κι ἂν κάνει ὁ μανιακός, ὑπεύθυνος εἶναι ἐκεῖνος πού ἔδωσε σ' αὐτὸν τὸ ξίφος, ἔτσι καὶ ἂν κάποιος δώσει τὴν ἐξουσία πού πηγάζει ἀπὸ τὸ ἀξίωμα αὐτὸ σὲ ἄνθρωπο πού ζεῖ μὲ τὴν κακία, ὅλη τὴ φωτιὰ τῶν ἀμαρτημάτων καὶ τῶν τολμημάτων ἐκείνου τὴν προσελκύει στὸ κεφάλι του. Διότι ἐκεῖνος πού ἔδωσε τὴ ρίζα, στὴν κάθε περίπτωση αὐτὸς εἶναι αἴτιος ἐκείνων πού βλασταίνουν ἀπ' αὐτήν. Εἶδες πῶς μέχρι τώρα φάνηκε διπλὸ τὸ στεφάνι τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἔκαμε λαμπρότερη τὴν ἐξουσία τὸ ἀξίωμα ἐκείνων πού χειροτόνησαν αὐτόν, πού μαρτυρεῖ κάθε ἀπόδειξη ἀρετῆς σ' αὐτόν;

3. Θέλετε νὰ σᾶς ἀποκαλύψω καὶ ἄλλο στεφάνι πού βλαστάνει ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἴδιο; Ἄς σκεφθοῦμε τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο ἔλαβε αὐτὸ τὸ ἀξίωμα. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ διευθύνει κανεὶς σήμερα τὴν Ἐκκλησία καὶ τότε, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ βαδίζει κανεὶς ὁμαλὸ δρόμο καὶ κατασκευασμένο καλῶς καὶ μὲ πολλοὺς ὁδοιπόρους μαζί, καὶ τὸ νὰ βαδίζει δρόμο πού πρόκειται γιὰ πρώτη φορὰ τώρα νὰ χαραχθεῖ, πού ἔχει καὶ φαράγγια καὶ λίθους, πού εἶναι γεμάτος ἀπὸ θηρία καὶ δὲν τὸν ἔχει βαδίσει κανένας ὁδοιπόρος. Διότι βέβαια τώρα μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει κανένας κίνδυνος γιὰ τοὺς ἐπισκόπους, ἀλλ' ὑπάρχει ἀπὸ παντοῦ βαθειὰ εἰρήνη καὶ ὅλοι ἀπολαμβάνομε γαλήνη, ὁ λόγος τῆς εὐσέβειας ἔχει ἀπλωθεῖ στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, καὶ οἱ βασιλεῖς μας διαφυλάσσουν τὴν πίστη μὲ ἀκρίβεια. Τότε ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ὑπῆρχε, ἀλλ' ὅπουδῆποτε κι ἂν ἔβλεπε κανεὶς ὑπῆρχαν γκρεμοὶ καὶ βά-

καὶ πόλεμοι καὶ μάχαι καὶ κίνδυνοι, καὶ ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς καὶ δῆμοι καὶ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ οἰκείοι καὶ ἀλλότριοι τοῖς πιστεύουσιν ἐπεβούλευον.

Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν πιστευσάντων πολλοί, ἅτε νῦν πρώτων δογμάτων γευσάμενοι ξένων, πολλῆς ἐδέοντο τῆς συγκαταβάσεως, καὶ ἀσθενέστερον ἔτι διέκειντο, καὶ πολλάκις ὑπεσκελίζοντο· καὶ τοῦτο ἦν ὁ τῶν ἔξωθεν πολέμων οὐκ ἔλαττον ἐλύπει τοὺς διδασκάλους, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶν πλέον· αἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν μάχαι καὶ ἐπιβουλαί, καὶ ἡδονὴν παρεῖχον αὐτοῖς πολλὴν διὰ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀποκειμένων μισθῶν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἀπόστολοι ὑπέστρεφον ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου χαίροντες, ὅτι ἐμαστιγώθησαν, καὶ Παῦλος βοᾷ λέγων· «χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου», καὶ καυχᾶται ἐν ταῖς θλίψεσι πανταχοῦ· τὰ δὲ τῶν οἰκείων τραύματα καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν πτώματα οὐδὲ ἀναπνεῖν αὐτοὺς ἠφίει, ἀλλ' ὥσπερ τις κύφω βαρύτατος τὸν ἀχένα τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἐπίεξε καὶ κατέσπα διηνεκῶς.

Ἄκουσον γοῦν, ὁ Παῦλος, οὕτω χαίρων ἐν τοῖς παθήμασι, πῶς ὑπὲρ τούτων πικρῶς ὀδυνᾶται· «τίς» γάρ, φησὶν, «ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Καὶ πάλιν, «φοβοῦμαι μὴ πως ἐλθὼν οὐχ οἴους θέλω εὔρω ὑμᾶς, κἀγὼ εὔρεθῶ ὑμῖν οἶον οὐ θέλετε»· «μὴ» πάλιν «ἐλθόντα με πρὸς ὑμᾶς ταπεινώσῃ ὁ Θεός, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ ἀσελγείᾳ καὶ πορνείᾳ ἧ ἔπραξαν». Καὶ διὰ παντὸς ὅρας ἐν δάκρυσιν αὐτὸν ὄντα καὶ θρήνοις διὰ τοὺς οἰκείους, καὶ δεδοικότα καὶ τρέμοντα ὑπὲρ τῶν πεπιστευκότων ἀεὶ.

Ὡσπερ οὖν κυβερνήτην θαυμάζομεν οὐχ ὅταν ἡσυχάζουσης τῆς θαλάττης καὶ ἐξ οὐρίων τῆς νηὸς φερομένης δυνηθῇ τοὺς ἐμπλέοντας διασῶσαι, ἀλλ' ὅταν μαινομένου τοῦ πελάγους, διανιστάμενων τῶν κυμάτων, αὐτῶν τῶν ἔνδον ἐπιβατῶν στασιαζόντων, πολλοῦ χειμῶνος ἔσωθεν ἔξωθεν τοὺς ἐμπλέοντας πολιορκούντος,

6. Πραξ. 5,41.

7. Κολ. 1,24.

8. Β' Κορ. 11,29.

9. Β' Κορ. 12,20.

10. Β' Κορ. 12,21.

ραθρα καὶ πόλεμοι καὶ μάχες καὶ κίνδυνοι, καὶ ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς καὶ πλήθη λαοῦ καὶ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ συγγενεῖς καὶ ξένοι ἐπιβούλευαν τοὺς πιστοὺς.

Καὶ δὲν ἦταν αὐτὸ μόνο τὸ φοβερό, ἀλλ' ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν, ἐπειδὴ γιὰ πρώτη φορὰ τότε γνῶριζαν τὰ πρωτάκουστα δόγματα, χρειαζόταν πολλὴ συγκατάβαση, καὶ ἦταν ἀκόμη πνευματικὰ πιὸ ἀδύναμοι καὶ πολλές φορές παρασύρονταν καὶ ἔπεφταν ἀπὸ τὴν πίστη· καὶ αὐτὸ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ λυποῦσε τοὺς διδασκάλους ὄχι λιγώτερο ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς κινδύνους, ἢ καλύτερα καὶ πολὺ περισσότερο. Διότι οἱ μάχες καὶ ὁ ἐπιβουλὴς ἀπὸ τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας παρεῖχαν σ' αὐτοὺς πολλὴ εὐχαρίστηση ἐξαιτίας τῆς ἐλπίδας τῶν ἀμοιβῶν ποὺ ἐπιφυλάσσονται στὸ μέλλον. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὸ συνέδριο χαρούμενοι, διότι μαστιγώθηκαν⁶, καὶ ὁ Παῦλος βροντοφωνάζει λέγοντας: «χαίρομαι γιὰ τὰ παθήματά μου»⁷, καὶ καυχιέται παντοῦ γιὰ τὶς θλίψεις του. Ἀντίθετα τὰ τραύματα τῶν γνωστῶν καὶ συγγενῶν καὶ οἱ πτώσεις τῶν ἀδελφῶν δὲν τοὺς ἄφηναν οὔτε ν' ἀναπνέουν, ἀλλὰ σὰν ἀκριβῶς κάποιος βαρύτατος ζυγὸς πίεζε τὸν αὐχένα τῆς ψυχῆς τους καὶ τὸν συνέτριβε διαρκῶς.

Ἄκουσε λοιπόν, ὁ Παῦλος, ποὺ τόσο χαιρόταν γιὰ τὰ ὅσα πάθαινε, πῶς ὑποφέρει βαριὰ γι' αὐτά· διότι λέγει: «ποιὸς ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ; ποιὸς σκανδαλίζεται καὶ ἐγὼ δὲν καίομαι;»⁸. Καὶ πάλι: «φοβᾶμαι μήπως ἐρχόμενος ἐκεῖ δὲν σᾶς βρῶ τέτοιους ποὺ σᾶς θέλω, καὶ σεῖς δὲν μὲ βρεῖτε ὅπως μὲ θέλετε»⁹. καὶ πάλι: «μήπως, ὅταν ἔλθω, μὲ ταπεινώσει ὁ Θεὸς ἀπέναντί σας καὶ πενήσω πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀμάρτησαν προηγουμένως καὶ δὲν μετανόησαν γιὰ τὴν ἀκαθαρσία, τὴν ἀσέλγεια καὶ τὴν πορνεία ποὺ διέπραξαν»¹⁰. Καὶ συνέχεια τὸν βλέπεις νὰ ζεῖ μὲ δάκρυα καὶ θρήνους γιὰ τοὺς οἰκείους καὶ νὰ φοβᾶται πάντοτε καὶ νὰ τρέμει γιὰ ἐκείνους ποὺ εἶχαν πιστέψει.

Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ θαυμάζουμε τὸν κυβερνήτη τοῦ πλοίου ὄχι ὅταν ἡσυχάζοντας ἢ θάλασσα καὶ πλέοντας τὸ πλοῖο μὲ οὐριο ἄνεμο κατορθώνει νὰ σώσει ἐκείνους ποὺ πλέουν μαζί του, ἀλλ' ὅταν, ἐνῶ μαίνεται τὸ πέλαγος, τὰ κύματα ὑψώνονται, οἱ ἐπιβάτες στασιάζουν μέσα σ' αὐτό, καὶ μεγάλη ἀναταραχὴ, προερχόμενη ἀπὸ μέσα καὶ ἀπὸ ἔξω, διακατέχει τοὺς ἐπιβάτες, μπορέσει νὰ ὀδηγήσει

δυνηθῆ κατευθῆναι τὸ σκάφος μετὰ ἀσφαλείας ἀπάσης. Οὕτω καὶ τοὺς τότε τὴν Ἐκκλησίαν ἐγχειρισθέντας ἐκπλήττεσθαι χρῆ καὶ θαυμάζειν πολλῶ πλέον τῶν νῦν οἰκονομούντων αὐτήν, ὅτε πολὺς ὁ πόλεμος ἔξωθεν ἔσωθεν, ὅτε ἀπαλώτερον ἔτι τὸ φυτὸν τῆς πίστεως ἦν, πολλῆς δεόμενον ἐπιμελείας, ὅτε καθάπερ ἀρτίτοκον βρέφος τὸ τῆς Ἐκκλησίας πλῆθος πολλῆς ἔχρηζε τῆς προνοίας, καὶ σοφωτάτης τινὸς τῆς μελλούσης αὐτὸ τιθηνεῖσθαι ψυχῆς.

Καὶ ἵνα σαφέστερον μάθητε, ὅσων ἦσαν ἄξιοι στεφάνων οἱ τότε τὴν Ἐκκλησίαν ἐμπιστευθέντες, καὶ ὅσος πόνος καὶ κίνδυνος 10 ἐν προοιμίῳ καὶ ἀρχῇ πρᾶγμα ἀναδέξασθαι, καὶ πρῶτως ἐλθεῖν ἐπ' αὐτῶ, τοῦ Χριστοῦ παράγω μαρτυρίαν ὑμῖν ψηφίζομένου ταῦτα, καὶ τὴν ὑφ' ἡμῶν εἰρημένην κυροῦντος γνώμην. Ἰδὼν γὰρ πολλοὺς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους καὶ βουλόμενος δεῖξαι τοῖς Ἀποστόλοις, ὅτι πλέον αὐτῶν ἔκαμον οἱ προφηταί, φησὶν· «ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ 15 ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε». Καίτοι πολλῶ πλείονα τῶν προφητῶν ἔκαμον οἱ Ἀπόστολοι· ἀλλ' ἐπειδὴ πρότεροι ἐκεῖνοι τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας κατέβαλον, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀδιδάκτους οὔσας πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπεσπάσαντο, ἐκείνοις τὸ πλέον τοῦ πόνου ψηφίζεται.

20 Οὐ γάρ ἐστιν ἴσον, οὐκ ἔστι, μετὰ πολλοὺς ἐτέρους διδασκάλους ἐλθόντά διδάσκειν, καὶ πρῶτον αὐτὸν καταβάλλειν τὰ σπέρματα. Τὸ μὲν γὰρ ἤδη μελετηθὲν καὶ ἐν συνηθείᾳ γενόμενον πολλῶν, εὐπαράδεκτον ἂν ραδίως γένοιτο, τὸ δὲ νῦν πρῶτον ἀκούμενον θορυβεῖ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, καὶ πολλὰ τοῖς διδάσκουσι 25 παρέχει πρᾶγματα. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐν Ἀθήναις ἐθορύβει τοὺς ἀκούοντας, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεστρέφοντο τὸν Παῦλον, ἐγκαλοῦντες, ὅτι «ξενίζοντά τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν». Εἰ γὰρ νῦν κάματον καὶ πόνον πολλὸν Ἐκκλησίας προστασία παρέχει τοῖς κυβερνῶσιν αὐτήν, ἐννόησον πῶς διπλοῦς καὶ τριπλοῦς καὶ πολλαπλα-

11. Ἰω. 4,38.

12. Πράξ. 17,20.

τὸ σκάφος μὲ κάθε ἀσφάλεια. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι, στοὺς ὁποίους εἶχε ἀνατεθεῖ τότε ἡ διακυβέρνηση τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ μᾶς προξενοῦν ἔκπληξη καὶ νὰ τοὺς θαυμάζουμε πολὺ περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κυβερνοῦν σήμερα αὐτήν, τότε ποὺ ὁ πόλεμος ἦταν μεγάλος καὶ ἀπὸ ἔξω καὶ ἀπὸ μέσα, τότε ποὺ ἀκόμη τὸ φυτὸ τῆς πίστεως ἦταν ἀπαλώτερο καὶ χρειαζόταν πολλὴ φροντίδα, τότε ποὺ τὸ πλῆθος τῆς Ἐκκλησίας, σὰν νεογέννητο βρέφος, χρειαζόταν μεγάλη πρόνοια καὶ κάποια ψυχὴ σοφώτατη ποὺ θὰ ἀναλάμβανε νὰ τὸ διαθρέψει.

Καὶ γιὰ νὰ μάθετε σαφέτερα, πόσων στεφανιωῶν ἦταν ἄξιοι ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους εἶχε ἐμπιστευθεῖ ἡ διακυβέρνηση τῆς Ἐκκλησίας καὶ πόσος κόπος καὶ κίνδυνος ὑπῆρχε στὴν ἀρχὴ τὸ ν' ἀναλάβει κανεὶς ἓνα τέτοιο ἔργο καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ν' ἀσχοληθεῖ μ' αὐτό, σᾶς ἀναφέρω μαρτυρία τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἐπιδοκιμάζει αὐτὰ καὶ ἐπικυρώνει τὴ γνώμη αὐτὴ ποὺ σᾶς ἀνέφερα. Βλέποντας δηλαδὴ νὰ ἔρχονται πολλοὶ πρὸς αὐτὸν καὶ θέλοντας νὰ δείξει στοὺς Ἀποστόλους, ὅτι οἱ προφῆτες κοπίασαν περισσότερο ἀπ' αὐτούς, εἶπε: «ἄλλοι ἔχουν κοπιάσει καὶ σεῖς εἰσήλθατε στὸν κόπο αὐτῶν»¹¹. Ἄν καὶ βέβαια οἱ Ἀπόστολοι κοπίαζαν περισσότερο ἀπὸ τοὺς προφῆτες· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνοι πρῶτοι ἔσπειραν τὸν λόγον τῆς εὐσέβειας καὶ προσέλκυσαν τὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἦταν ἀδίδακτες, πρὸς τὴν ἀλήθεια, σ' ἐκείνους ἀποδίδει τὸν περισσότερο κόπον.

Πράγματι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα, δὲν εἶναι, τὸ νὰ ἔλθει κανεὶς καὶ νὰ διδάσκει μετὰ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους διδασκάλους, καὶ τὸ νὰ σπείρει αὐτὸς τὰ σπέρματα πρῶτος. Διότι στὴν περίπτωση τοῦ πρώτου, ἐπειδὴ τὸ πράγμα μελετήθηκε καὶ ἔγινε συνήθεια τῶν πολλῶν, θὰ μπορούσε εὐκόλα νὰ γίνῃ ἀποδεκτό, ἐνῶ στὴν περίπτωση τοῦ δευτέρου, ἐπειδὴ τὸ πράγμα ἀκούεται γιὰ πρώτη φορὰ θορυβεῖ τὴ διάνοια τῶν ἀκροατῶν καὶ δημιουργεῖ πολλές δυσκολίες στοὺς διδασκάλους. Αὐτὸ δηλαδὴ θορυβοῦσε καὶ τοὺς ἀκροατὲς στὴν Ἀθήνα καὶ γι' αὐτὸ ἀποστρέφονταν τὸν Παῦλον καὶ τὸν κατηγοροῦσαν λέγοντας: «κάποια περίεργα πράγματα φέρνεις στ' αὐτιά μας»¹². Διότι, ἐὰν σήμερα προξενεῖ κούραση καὶ πολὺ κόπον ἡ προστασία τῆς Ἐκκλησίας σ' ἐκείνους ποὺ τὴν κυβερνοῦν, σκέψου πῶς ἦταν ὁ κόπος τότε διπλὸς καὶ τριπλὸς καὶ πολλαπλάσιος, ὅταν

σίων ἦν τότε ὁ πόνος, ὅτε κίνδυνοι καὶ μάχαι καὶ ἐπιβουλαὶ καὶ φόβος διηνεκῆς. Οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι, παραστῆσαι τῷ λόγῳ τὴν δυσκολίαν, ἣν ὑπέμενον οἱ ἅγιοι τότε ἐκεῖνοι· ἀλλ' οὗτος αὐτὴν εἴσεται μόνος ὁ διὰ τῆς πείρας αὐτῆς ἐλθών.

5 4. Εἶπω καὶ τέταρτον στέφανον ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς ἡμῖν ἀνίσχοντα ταύτης. Τίς οὖν ἐστὶν οὗτος; Τὸ τὴν πατρίδα αὐτὸν ἐπιτραπῆναι τὴν ἡμετέραν. Ἐπίπονον μὲν γὰρ καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν καὶ πεντήκοντα προστῆναι μόνον, τὸ δὲ πόλιν ἐγχειρισθῆναι τοσαύτην, καὶ δῆμον εἰς εἴκοσι ἐκτεινόμενον μυριάδας, πόσης ἀρετῆς οἶει καὶ σοφίας 10 ἀπόδειξιν εἶναι; Καὶ γὰρ ὡσπερ ἐπὶ τῶν στατοπέδων τὰς βασιλικωτέρας φάλαγγας καὶ πληθυνοῦσας μᾶλλον οἱ σοφώτεροι τῶν στρατηγῶν ἐγχειρίζονται, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν πόλεων, τὰς μείζους καὶ πολυανθρώπους οἱ δοκιμώτεροι τῶν ἀρχόντων ἐμπιστεύονται. Καὶ ἄλλως δὲ πολὺς ἦν τῆς πόλεως ταύτης τῷ Θεῷ λόγος, ὡς καὶ 15 διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐδήλωσε· τὸν γοῦν τῆς οἰκουμένης ἐπιστάτην ἀπάσης Πέτρον, ᾧ τὰς κλεῖς ἐνεχείρισε τῶν οὐρανῶν, ᾧ πάντα ἄγειν καὶ φέρειν ἐπέτρεψε, πολὺν ἐνταῦθα χρόνον ἐνδιατρίψαι ἐκέλευσεν· οὕτως αὐτῷ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἢ πόλις ἀντίρροπος ἢ ἡμετέρα.

20 Ἐπειδὴ δὲ ἐμνήσθην Πέτρου, καὶ πέμπτον ἐξ αὐτοῦ στέφανον εἶδον πλεκόμενον· οὗτος δὲ ἐστὶ τὸ μετ' ἐκεῖνον τοῦτον διαδέξασθαι τὴν ἀρχήν. Ὡσπερ γὰρ ἂν τις λίθον ἐξαίρων μέγαν ἐκ θεμελίων, ἕτερον ἀντίρροπον ἐκείνου σπουδάζει πάντως ἀντισταγαγεῖν, εἰ μὴ μέλλοι πᾶσαν σαλεύειν τὴν οἰκοδομὴν καὶ σαθροτέραν ποιεῖν, οὕτω 25 δὴ καὶ Πέτρου μέλλοντος ἐντεῦθεν ἀποδημεῖν, ἕτερον ἀντίρροπον Πέτρου διδάσκαλον ἢ τοῦ Πνεύματος ἀντισταγαγε χάρις, ὥστε μὴ τὴν ἤδη γενομένην οἰκοδομὴν τῇ τοῦ διαδεξαμένου εὐτελείᾳ σαθροτέραν γενέσθαι.

Πέντε μὲν οὖν στεφάνους ἀπηριθμησάμεθα, ἀπὸ τοῦ μεγέ- 30 θους τῆς ἀρχῆς, ἀπὸ τῆς ἀξίας τῶν κεχειροτονηκότων, ἀπὸ τῆς τοῦ καιροῦ δυσκολίας, ἀπὸ τοῦ μέτρου τῆς πόλεως, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τοῦ

ὑπῆρχαν κίνδυνοι καὶ μάχες καὶ ἐπιβουλές καὶ φόβος διαρκής. Δὲν εἶναι δυνατό, δὲν εἶναι δυνατό νὰ παρουσιάσει κανεὶς μὲ τὸ λόγο τὴν δυσκολία ποὺ ὑπέμεναν τότε οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι, ἀλλ' αὐτὴν θὰ τὴν γνωρίσει αὐτὸς μόνο ποὺ θὰ τὴν δοκιμάσει στὴν πράξη.

4. Θὰ σᾶς ἀναφέρω καὶ τέταρτο στεφάνι ποὺ μᾶς παρέχεται ἀπὸ τὸ ἐπισκοπικὸ αὐτὸ ἀξίωμα. Ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τὸ ὅτι τοῦ ἀνατέθηκε ἡ διακυβέρνηση τῆς πατρίδας μας. Εἶναι πράγματι ἐπίπονο τὸ νὰ κυβερνᾷ κανεὶς ἑκατὸ καὶ πενήντα μόνο ἄνδρες, τὸ νὰ τοῦ ἀνατεθεῖ ὅμως ἡ διακυβέρνηση μιᾶς τόσο μεγάλης πόλεως, καὶ ἐνὸς πλήθους ποὺ ἔφθανε τὶς διακόσιες χιλιάδες, πόσης ἀρετῆς καὶ σοφίας νομίζει κανεὶς ὅτι εἶναι ἀπόδειξη αὐτό; Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ στὰ στρατόπεδα οἱ βασιλικώτερες καὶ πολυπληθέστερες φάλαγγες ἀναθέτονται στοὺς πιὸ ἔμπειρους στρατηγούς, ἔτσι λοιπὸν καὶ στὴν περίπτωση τῶν πόλεων τὶς μεγαλύτερες καὶ πολυανθρωπότερες τὶς ἐμπιστεύονται στοὺς πιὸ ἱκανοὺς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες. Ἄλλωστε ὑπῆρξε μεγάλο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν πόλη αὐτή, ὅπως τὸ φανέρωσε μὲ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα. Τὸν προϊστάμενο δηλαδὴ ὅλης τῆς οἰκουμένης, τὸν Πέτρο, στὸν ὁποῖο παρέδωσε τὰ κλειδιὰ τῶν οὐρανῶν καὶ στὸν ὁποῖο ἐπέτρεψε ὅλα νὰ τὰ διευθύνει καὶ νὰ τὰ καθοδηγεῖ, ἔδωσε ἐντολὴ νὰ μείνει πολὺν χρόνον ἐδῶ· ἔτσι ἡ πόλη μας ἦταν γι' αὐτὸν ἰσοδύναμη μὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη.

Ἐπειδὴ ὅμως θυμήθηκα τὸν Πέτρο, εἶδα ἀπὸ αὐτὸ νὰ πλέκεται καὶ πέμπτο στεφάνι· καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ὅτι αὐτὸς διαδέχθηκε τὴν διακυβέρνηση τῆς πόλεως μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἀφαιρώντας κάποιος ἀπὸ τὰ θεμέλια λίθο μεγάλο, φροντίζει νὰ τοποθετήσῃ στὴ θέση ἐκείνου ἄλλον ἰσοδύναμο, ἐὰν δὲν θέλει νὰ σαλεύσῃ ὅλη τὴν οἰκοδομὴ καὶ νὰ τὴν κάνει σαθρότερη, ἔτσι λοιπὸν, ὅταν ἐπρόκειτο ὁ Πέτρος νὰ φύγει ἀπὸ ἐδῶ, ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος τοποθέτησε στὴ θέση αὐτοῦ ἄλλον ἰσοδύναμο μὲ τὸν Πέτρο διδάσκαλο, ὥστε νὰ μὴ γίνῃ σαθρότερη ἢ οἰκοδομὴ, ποὺ ἤδη ὑπῆρχε ἀνεγειρμένη, μὲ τὴν ἀσημαντότητα ἐκείνου ποὺ θὰ τὸν διαδεχόταν.

Ἀπαριθμήσαμε λοιπὸν πέντε στεφάνια, προερχόμενα ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ ἀξιώματος, ἀπὸ τὴν ἀξία ἐκείνων ποὺ τὸν εἶχαν χειροτονήσει, ἀπὸ τὴν δυσκολία τοῦ καιροῦ, ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως,

παραδόντος αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν· τούτους ἅπαντας πλέξαντας ἐνῆν καὶ ἕκτον εἶπεῖν καὶ ἑβδομον καὶ πλείω τούτων· ἀλλ' ἵνα μὴ τὸν ἅπαντα χρόνον εἰς τὸν περὶ τῆς ἐπισκοπῆς ἀναλώσαντες λόγον, ἐκπέσωμεν τῶν περὶ τοῦ μάρτυρος διηγημάτων, φέρε λοιπὸν ἐπὶ τὸν 5 ἄθλον ἐκεῖνον ἴωμεν.

Πόλεμος ἀνεριπίσθη ποτὲ χαλεπὸς κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ καθάπερ τυραννίδος χαλεπωτάτης τὴν γῆν καταλαβούσης, ἐκ μέσης ἀνηρπάζοντο τῆς ἀγορᾶς ἅπαντες, ἄτοπον μὲν οὐδὲν ἐγκαλούμενοι, ὅτι δὲ τῆς πλάνης ἀπαλλαγέντες, πρὸς τὴν εὐσέβειαν 10 ἔδραμον, ὅτι τῆς τῶν δαιμόνων θρησκείας ἀπέστησαν, ὅτι τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἐπέγνωσαν καὶ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ προσεκύνησαν, καὶ ὑπὲρ ὧν στεφανοῦσθαι αὐτοὺς ἐχρῆν καὶ θαυμάζεσθαι καὶ τιμᾶσθαι, ὑπὲρ τούτων ἐκολάζοντο καὶ μυρίοις περιηντλοῦντο δεινοῖς πάντες οἱ τὴν πίστιν παραδεξάμενοι, πολλῶ δὲ πλέον οἱ τῶν 15 Ἐκκλησιῶν προεστῶτες. Ὁ γὰρ διάβολος, κακοῦργος ὢν καὶ δεινὸς τὰς τοιαύτας ράπτειν ἐπιβουλὰς, προσεδόκησεν ὅτι, τοὺς ποιμένας ἐὰν ἀφέλῃ, τὰ ποιμνία ραδίως διασπάσαι δυνήσεται. Ἄλλ' «ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν», βουλόμενος αὐτῷ δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἄνθρωποι τὰς αὐτοῦ κυβερνῶσιν Ἐκκλησίας, 20 ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὁ πανταχοῦ ποιμαίνων τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν, συνεχώρησε τοῦτο γενέσθαι, ἵν', ὅταν ἀφαιρεθέντων ἐκείνων ἴδῃ τὰ τῆς εὐσεβείας οὐκ ἐλαττούμενα οὐδὲ σβεννύμενον τὸν τοῦ κηρύγματος λόγον, ἀλλ' αὐξόμενον μᾶλλον, μάθῃ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν καὶ αὐτοὺς καὶ οἱ ταῦτα αὐτῷ διακονούμενοι πάντες, ὅτι οὐκ ἀνθρώπινα 25 τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἔχει τὴν ρίζαν ἡμῖν ἢ τῆς διδασκαλίας ὑπόθεσις, καὶ Θεός ἐστιν ὁ πανταχοῦ τὰς Ἐκκλησίας ἄγων, καὶ ὅτι τὸν Θεὸν πολεμοῦντα οὐκ ἐνι περιγενέσθαι ποτέ.

Οὐ τοῦτο δὲ ἐκακούργησεν ὁ διάβολος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔτερον οὐκ ἔλαττον τούτου. Οὐ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν, ὧν προειστήκεισαν, 30 ἠφίει σφάττεσθαι τοὺς ἐπισκόπους, ἀλλ' εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἄγων ἀνήρει· ἐποίει δὲ τοῦτο ὁμοῦ μὲν ἐρήμους τῶν ἐπιτηδείων λαβεῖν σπεύδων, ὁμοῦ δὲ ἀσθενεστέρους ἐργάζεσθαι τῷ μόχθῳ τῆς ὁδοιπορίας ἐλπίζων· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου τούτου πεποίηκεν.

καὶ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ ἐκείνου ποὺ τοῦ παρέδωσε τὴν ἐπισκοπὴν. Ἄφου τὰ πλέξαμε αὐτὰ θὰ μπορούσαμε ν' ἀναφέρομε καὶ ἕκτο καὶ ἕβδομο καὶ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ· ἀλλὰ, γιὰ νὰ μὴ ξοδεύσομε ὄλο τὸ χρόνο μιλώντας γιὰ τὴν ἐπισκοπὴ καὶ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὶς διηγήσεις γιὰ τὸν μάρτυρα, ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἔλθομε στὸν ἄθλο ἐκεῖνον.

Ξέσπασε κάποτε φοβερὸς πόλεμος ἐναντίον τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ σὰν φοβερῶτατη τυραννίδα ξαπλώθηκε στὴ γῆ καὶ ὄλοι ἀρπάζονταν μέσα ἀπὸ τὴν ἀγορά, χωρὶς καμμιά ἄτοπη κατηγορία, ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ ἔτρεξαν πρὸς τὴν εὐσέβεια, ὅτι ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴ θρησκεία τῶν δαιμόνων, ὅτι γνώρισαν τὸν ἀληθινὸ Θεὸ καὶ προσκύνησαν τὸν μονογενῆ Υἱὸ αὐτοῦ· καὶ γιὰ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε αὐτοὶ νὰ στεφανώνονται καὶ νὰ θαυμάζονται καὶ νὰ τιμοῦνται, ἐξαιτίας αὐτῶν τιμωροῦνταν καὶ περιβάλλονταν ἀπὸ μύρια κακὰ ὄλοι ἐκεῖνοι ποὺ δέχθηκαν τὴν πίστη, καὶ πολὺ περισσότερο οἱ προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν. Διότι ὁ διάβολος, ὄντας κακοῦργος καὶ φοβερὸς στὸ νὰ μηχανορραφεῖ τέτοιες ἐπιβουλές, ἔλπισε ὅτι, ἐὰν ἀφαιρέσει τοὺς ποιμένες, θὰ μπορέσει εὐκόλα νὰ διασκορπίσει τὰ ποίμνια. Ἐκεῖνος ὁμως ποὺ συλλαμβάνει τοὺς σοφοὺς στὴν πανουργία αὐτῶν, θέλοντας νὰ δείξει σ' αὐτόν, ὅτι δὲν κυβερνοῦν τὶς Ἐκκλησίες τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ποιμαίνει παντοῦ ὄλους ἐκείνους ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν, ἐπέτρεψε νὰ γίνῃ αὐτό, ὥστε, ὅταν δεῖ νὰ μὴ μειώνεται ἡ εὐσέβεια μετὰ τὴν ἀφαίρεση ἐκείνων, οὔτε νὰ σβῆνῃ ὁ λόγος τοῦ κηρύγματος, ἀλλὰ νὰ αὐξάνῃ περισσότερο, νὰ μάθει καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔργα, ὅτι ὄλοι ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν σ' αὐτὰ καθὼς καὶ ὄλα τὰ δικά μας δὲν εἶναι ἀνθρώπινα, ἀλλ' ἔχει τὴ ρίζα ἡ ὑπόθεση τῆς διδασκαλίας μας στοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ καθοδηγεῖ παντοῦ τὶς Ἐκκλησίες, καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ ποτὲ νὰ βγεῖ νικητὴς ἐκεῖνος ποὺ πολεμεῖ τὸ Θεό.

Καὶ δὲν διέπραξε ὁ διάβολος αὐτὸ μόνο τὸ κακούργημα, ἀλλὰ καὶ ἄλλο ὄχι μικρότερο ἀπ' αὐτό. Ὅτι δηλαδὴ δὲν ἄφηνε τοὺς ἐπισκόπους νὰ σφάζονται στὶς πόλεις ποὺ ἦταν προϊστάμενοι, ἀλλὰ τοὺς ἐφόνευε ὀδηγώντας τους σὲ ξένη πόλη. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμνε ἐπιδιώκοντας ἔτσι νὰ μείνουν ἔρημοι ἀπὸ φίλους καὶ συγχρόνως ἐλπίζοντας νὰ τοὺς καταστήσει ἀσθενέστερους μὲ τὸν κόπο τῆς ὁδοιπορίας, πράγμα λοιπὸν ποὺ ἔκαμε καὶ στὸν μακάριο αὐτόν. Διό-

Ἀπὸ γὰρ τῆς ἡμετέρας πόλεως εἰς τὴν Ρώμην αὐτὸν ἐκάλεσεν, μακροτέρους αὐτῷ τιθεὶς τοὺς διαύλους τοῦ δρόμου, καὶ τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ καὶ τῷ πλήθει τῶν ἡμερῶν τὸ φρόνημα καταβάλλειν αὐτοῦ προσδοκῶν, οὐκ εἰδὼς ὅτι συνέμπορον ἔχων Ἰησοῦν καὶ συναπό-
 5 δημον τῆς τοσαύτης ὁδοιπορίας, ἰσχυρότερος μᾶλλον ἐγίνετο, καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ δυνάμεως οὔσης πλείονα παρεῖχε τὴν ἀπόδειξιν, καὶ τὰς Ἐκκλησίας συνεκρότει μειζόνως. Αἱ γὰρ κατὰ τὴν ὁδὸν πόλεις συντρέχουσαι πάντοθεν ἤλειπον τὸν ἀθλητὴν καὶ μετὰ πολλῶν ἐξέ-
 10 πημον τῶν ἐφοδίων, εὐχαῖς καὶ πρεσβείαις αὐτῷ συναγωνιζόμε-
 10 ναι.

Καὶ αὐταὶ δὲ οὐ τὴν τυχοῦσαν παράκλησιν ἐλάμβανον μετὰ προθυμίας τοσαύτης ἐπὶ θάνατον τρέχοντα ὀρῶσαι τὸν μάρτυρα, μεθ' ὅσης εἰκὸς ἦν τὸν ἐπὶ βασιλεία καλούμενον τὰ ἐν οὐρανῷ. Καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐμάνθανον αὐτῶν, διὰ τῆς τοῦ γενναίου προθυμίας
 15 ἐκείνου καὶ φαιδρότητος, ὅτι οὐ θάνατος ἦν ἐφ' ὃν ἔτρεχεν, ἀλλ' ἀποδημία τις καὶ μετάστασις καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνάβασις. Καὶ ταῦτα διδάσκων κατὰ πᾶσαν πόλιν ἀπῆει διὰ τῶν λόγων, διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν. Καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων συνέβη, ὅτε, τὸν Παῦλον δῆσαντες καὶ εἰς τὴν Ρώμην ἀποστείλαντες, ἐνόμιζον μὲν
 20 ἐπὶ θάνατον πέμπειν, ἔπημον δὲ τοῖς ἐκεῖ κατοικοῦσιν Ἰουδαίοις διδάσκαλον, τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ Ἰγνατίου γέγονε μετὰ περιουσίας τινός. Οὐδὲ γὰρ τοῖς τὴν Ρώμην οἰκοῦσι μόνοις, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐν τῷ μέσῳ κειμέναις πόλεσιν ἀπάσαις διδάσκαλος ἀπῆει θαυμάσιος, πείθων καταφρονεῖν τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ μηδὲν ἠγεῖσθαι τὰ
 25 βλεπόμενα, καὶ τῶν μελλόντων ἐρᾶν, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπειν, καὶ πρὸς μηδὲν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ δεινῶν ἐπιστρέφειν.

Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τούτων πλείονα διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦς παιδεύων ὤδευε, καθάπερ ἡλῖός τις ἐξ ἀνατολῆς ἀνίσχων καὶ πρὸς τὴν δύσιν τρέχων· μᾶλλον δὲ καὶ τούτου φαιδρότερος· οὗτος μὲν γὰρ
 30 ἄνωθεν ἔτρεχεν, αἰσθητὸν ἄγων φῶς, Ἰγνάτιος δὲ κάτωθεν ἀντέλαμπε, νοητὸν φῶς διδασκαλίας ταῖς ψυχαῖς ἐνιείς· κάκεινος μὲν εἰς τὰ τῆς δύσεως ἀπιὼν μέρη κρύπτεται καὶ νύκτα εὐθέως ἐπάγει, οὗτος δὲ εἰς τὰ τῆς δύσεως ἀπελθὼν μέρη φαιδρότερον ἐκεῖθεν ἀνέ-

τι ἀπὸ τὴν πόλη μας τὸν κάλεσε στὴ Ρώμη, κάμνοντάς του μακρότερη τὴν ὁδοιπορία, καὶ ἐλπίζοντας μὲ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν νὰ καταβάλει τὸ φρόνημά του, μὴ γνωρίζοντας ὅμως ὅτι, ἔχοντας αὐτὸς στὴν τόσο μεγάλη ὁδοιπορία του συνοδοιπόρο καὶ συνταξιδιώτη τὸν Ἰησοῦ, γινόταν περισσότερο ἰσχυρότερος, παρεῖχε μεγαλύτερη ἀπόδειξη τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ποὺ ὑπῆρχε μαζί του καὶ σφυρηλατοῦσε ἔτσι περισσότερο τὶς Ἐκκλησίες. Διότι οἱ πόλεις ποὺ ὑπῆρχαν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ποὺ περνοῦσε συντρέχοντας ἀπὸ παντοῦ ἐνίσχυναν τὸν ἀθλητὴ καὶ τὸν προέεμπαν μὲ πολλὰ ἐφόδια, συναγωνιζόμενες μὲ αὐτὸν μὲ τὶς προσευχῆς καὶ τὶς παρακλήσεις τους.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὲς δὲν δέχονταν μικρὴ παρηγοριά, βλέποντας τὸν μάρτυρα νὰ τρέχει πρὸς τὸ θάνατο μὲ τόση μεγάλη προθυμία, μὲ ὅση φυσικὸ ἦταν νὰ τρέχει ἐκεῖνος ποὺ καλεῖται στὰ οὐράνια ἀνάκτορα. Καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔργα μάθαιναν, ἀπὸ τὴν προθυμία δηλαδὴ ἐκείνου καὶ τὴν ὑπερβολικὴ χαρὰ, ὅτι δὲν ἦταν θάνατος ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖο ἔτρεχε, ἀλλὰ κάποια ἀποδημία καὶ μετάθεση καὶ ἀνάβαση πρὸς τὸν οὐρανό. Καὶ διδάσκοντας αὐτὰ σὲ κάθε πόλη μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα του ἀναχωροῦσε ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ συνέβηκε μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ὅταν, δένοντας τὸν Παῦλο καὶ στέλνοντάς τον στὴ Ρώμη, νόμιζαν ὅτι τὸν στέλνουν στὸ θάνατο, στὴν πραγματικότητά ὅμως τὸ ἔστειλαν διδάσκαλο στοὺς Ἰουδαίους ποὺ κατοικοῦσαν ἐκεῖ, αὐτὸ λοιπὸν συνέβηκε καὶ μὲ τὸν Ἰγνάτιο μὲ κάποια μεγάλη ἀφθονία. Διότι καθίστατο διδάσκαλος θαυμάσιος ὄχι μόνο σ' ἐκείνους ποὺ κατοικοῦσαν στὴ Ρώμη, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλες τὶς ἐνδιάμεσες πόλεις, πείθοντάς τους νὰ περιφρονοῦν τὴν παρούσα ζωὴ, νὰ μὴ θεωροῦν τίποτε τὰ βλεπόμενα, νὰ ἐπιθυμοῦν τὰ μελλοντικὰ καὶ ν' ἀποβλέπουν πρὸς τὸν οὐρανό, καὶ νὰ μὴ δίνουν σημασία γιὰ κανένα ἀπὸ τὰ κακὰ τῆς παρούσας ζωῆς.

Διδάσκοντάς τους λοιπὸν αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα του καὶ παιδεύοντάς τους βάδιζε σὰν κάποιος ἥλιος ἀνατέλλοντας ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ τρέχοντας πρὸς τὴ δύση· ἢ καλύτερα λαμπρότερος κι ἀπ' αὐτόν. Διότι ὁ ἥλιος ἔτρεχε στὸν οὐρανό, παρέχοντας αἰσθητὸ φῶς, ἐνῶ ὁ Ἰγνάτιος ἀντέλαμπε κάτω, ἐμβάλλοντας στὶς ψυχὰς νοητὸ φῶς διδασκαλίας. Καὶ ὁ ἥλιος βέβαια φθάνοντας στὰ μέρη τῆς δύσεως κρύβεται καὶ ἀμέσως φέρνει τὴ νύ-

τειλε, καὶ τοὺς κατὰ τὴν ὁδὸν ἅπαντας εὐεργετήσας τὰ μέγιστα· ἐπειδὴ δὲ τῆς πόλεως ἐπέβη, κάκεινὴν φιλοσοφεῖν ἐπαίδευσε. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς συνεχώρησεν ἐκεῖ τὸν βίον αὐτὸν καταλῦσαι, ὥστε τὴν τούτου τελευταίαν διδασκάλιον γενέσθαι εὐσεβείας τοῖς τὴν 5 Ρώμην οἰκοῦσιν ἅπασιν. Ὑμεῖς μὲν γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι οὐδεμιᾶς ἐδέεσθε λοιπὸν ἀποδείξεως, ἐρριζωμένοι κατὰ τὴν πίστιν· οἱ δὲ τὴν Ρώμην οἰκοῦντες, ἅτε πολλῆς τότε ἀσεβείας οὕσης ἐκεῖ, πλείονος ἔχρηζον βοηθείας. Διὰ τοῦτο καὶ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ μετ' ἐκείνους οὗτος ἐκεῖ πάντες ἐτύθησαν· τοῦτο μὲν ἵνα μολυνθεῖ- 10 σαν τὴν πόλιν τοῖς τῶν εἰδώλων αἵμασι, τοῖς οἰκείοις αἵμασιν ἐκκαθάρωσι, τοῦτο δὲ ἵνα τῆς ἀναστάσεως τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ διὰ τῶν ἔργων παράσχωνται τὴν ἀπόδειξιν, πείσαντες τοὺς τὴν Ρώμην οἰκοῦντας, ὡς οὐκ ἂν μετὰ τοσαύτης ἡδονῆς τῆς παρούσης κατεφρόνησαν ζωῆς, εἰ μὴ σφόδρα ἦσαν πεπεικότες ἑαυτούς, ὅτι 15 πρὸς τὸν ἐσταυρωμένον ἔμελλον ἀναβαίνειν Ἰησοῦν καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς αὐτὸν ὄψεσθαι.

Μεγίστη γὰρ ὄντως ἀναστάσεως ἀπόδειξις τὸ τὸν σφαγέντα Χριστὸν τοσαύτην μετὰ θάνατον ἐπιδείξασθαι δύναμιν, ὡς τοὺς ζῶντας ἀνθρώπους πείσαι καὶ πατρίδος καὶ οἰκίας καὶ φίλων καὶ 20 συγγενῶν καὶ αὐτῆς ὑπεριδεῖν τῆς ζωῆς ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ὁμολογίας, καὶ μάστιγας καὶ κινδύνους καὶ θάνατον ἀντὶ τῶν παρόντων ἡδέων ἐλέσθαι. Ταῦτα γὰρ οὐχὶ νεκροῦ τινος, οὐδὲ ἐπὶ τῷ τάφῳ μείναντος, ἀλλ' ἀναστάντος καὶ ζῶντος ἦν τὰ κατορθώματα. Ἐπεὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, ἠνίκα μὲν ἔζη, τοὺς συνόντας αὐτῷ πάντας ἀπο- 25 στόλους ἀπὸ τοῦ φόβου γενομένους ἀσθενεστέρους προδοῦναι τὸν διδάσκαλον καὶ φεύγοντας ἀπελθεῖν, ἐπειδὴ δὲ ἐτελεύτησεν, μὴ μόνον Πέτρον καὶ Παῦλον, ἀλλὰ καὶ Ἰγνάτιον τὸν οὐδὲ ἑωρακότα αὐτὸν οὐδὲ ἀπολελαυκότα αὐτοῦ τῆς συνουσίας, τοσαύτην ὑπὲρ αὐτοῦ προθυμίαν ἐπιδείξασθαι, ὡς καὶ αὐτὴν δι' αὐτὸν ἐπιδοῦναι τὴν ψυ- 30 χήν;

5. Ἴν' οὖν ταῦτα ἔργῳ μάθωσιν οἱ τὴν Ρώμην οἰκοῦντες ἅπαντες, συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ἐκεῖ τελειωθῆναι τὸν ἅγιον. Καὶ ὅτι αὕτη ἐστὶν

χτα, ἐνῶ αὐτὸς καταφθάνοντας στὰ μέρη τῆς δύσεως ἀνέτειλε ἐκεῖ λαμπρότερα, ἀφοῦ εὐεργέτησε ὑπερβολικὰ καὶ ὄλους ἐκείνους πὺ συνάντησε κατὰ μήκος τῆς πορείας του, καὶ ὅταν ἔφθασε στὴν πόλη, δίδαξε καὶ σ' ἐκείνην τὴν ὁδὸ τῆς εὐσέβειας. Διότι γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ τερματίσει ἐκεῖ τὴ ζωὴ του, ὥστε ὁ θάνατος αὐτοῦ νὰ γίνῃ διδάσκαλος εὐσέβειας σ' ὄλους τοὺς κατοίκους τῆς Ρώμης. Διότι σεῖς μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ δὲν χρειαζόσασταν τότε καμμιά ἀπόδειξη, ἐπειδὴ ἦσασταν ριζωμένοι στὴν πίστη, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῆς Ρώμης, ἐπειδὴ τότε ὑπῆρχε ἐκεῖ πολλὴ ἀσέβεια, χρειαζόνταν πολλὴ βοήθεια. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκείνους καὶ αὐτὸς ἐκεῖ ὄλοι θυσιάσθηκαν· καὶ ὁ ἕνας λόγος ἦταν, ἐπειδὴ εἶχε μολυνθεῖ ἡ πόλη μὲ τὰ αἵματα τῶν εἰδώλων, νὰ τὴν καθαρίσουν μὲ τὰ αἵματά τους, καὶ ὁ ἄλλος λόγος γιὰ νὰ τοὺς ἀποδείξουν ἔμπρακτα τὴν ἀνάστασι τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ, πείθοντας τοὺς κατοίκους τῆς Ρώμης, ὅτι δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ μὲ τόση εὐχαρίστηση νὰ περιφρονήσουν τὴν παρούσα ζωὴ, ἐὰν δὲν ἦταν πάρα πολὺ πεπεισμένοι, ὅτι ἐπρόκειτο ν' ἀνεβοῦν πρὸς τὸν ἐσταυρωμένο Ἰησοῦ καὶ ὅτι θὰ τὸν δοῦν στοὺς οὐρανοὺς.

Πράγματι λοιπὸν ἀποτελεῖ μέγιστη ἀπόδειξη τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς πὺ σφαγιάσθηκε ἐπέδειξε τόση μεγάλη δύναμη μετὰ τὸ θάνατό του, ὥστε νὰ πείσει τοὺς ζωντανοὺς ἀνθρώπους νὰ περιφρονήσουν καὶ πατρίδα καὶ οἰκία καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους χάριν τῆς πίστεώς τους πρὸς αὐτόν, καὶ νὰ προτιμήσουν ἀντὶ τῶν εὐχαρίστων τῆς παρούσας ζωῆς καὶ μάστιγες καὶ κινδύνους καὶ θάνατο. Καθόσον αὐτὰ δὲν ἦταν κατορθώματα κάποιου νεκροῦ, οὔτε κάποιου πὺ ἔμεινε στὸν τάφο, ἀλλὰ ἐκείνου πὺ ἀναστήθηκε καὶ ζεῖ. Διότι πῶς θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογηθεῖ τὸ ὅτι, ὅταν ζοῦσε ὄλοι οἱ Ἀπόστολοι πὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν, γενόμενοι ἀσθενέστεροι ἀπὸ τὸ φόβο, νὰ προδώσουν τὸν διδάσκαλό τους καὶ νὰ φύγουν καὶ ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ κοντά του, ὅταν ὅμως πέθανε, ὄχι μόνο ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰγνάτιος πὺ οὔτε κὰν εἶχε δεῖ αὐτόν, οὔτε εἶχε ἀπολαύσει τὴ συναναστροφή αὐτοῦ, νὰ ἐπιδείξουν ὑπὲρ αὐτοῦ τόση μεγάλη προθυμία, ὥστε καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους νὰ θυσιάσουν γι' αὐτόν;

5. Γιὰ νὰ τὰ μάθουν λοιπὸν αὐτὰ ἔμπρακτα ὄλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ρώμης, ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς νὰ τελειώσει ὁ ἅγιος τὴ ζωὴ του ἐκεῖ. Καὶ

ἡ αἰτία, ἐξ αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς τελευτῆς τοῦτο πιστώσομαι. Οὐ γὰρ ἔξω τειχῶν ἐν βαράθρῳ, οὐδὲν ἐν δικαστηρίῳ, οὐδὲ ἐν γωνία τινὶ τὴν καταδικάζουσαν ἐδέξατο ψῆφον, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῷ θεάτρῳ, τῆς πόλεως ἄνω καθεζομένης ἀπάσης, τὸν τοῦ μαρτυρίου τρόπον 5 ὑπέμεινε, θηρίων ἐπ' αὐτὸν ἀφεθέντων, ἴν', ὑπὸ ταῖς ἀπάντων ὄψεσι τὸ τρόπαιον στήσας κατὰ τοῦ διαβόλου, τοὺς θεατὰς ἅπαντας ζηλωτὰς ποιήσῃ τῶν ἀγωνισμάτων τῶν ἑαυτοῦ, οὐκ ἀποθνήσκων μόνον οὕτω γενναίως, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡδονῆς ἀποθνήσκων. Οὐ γὰρ ὡς ζωῆς ἀπορρήγνυσθαι μέλλων, ἀλλ' ὡς ἐπὶ ζωὴν καλούμενος 10 βελτίῳ καὶ πνευματικωτέραν, οὕτως ἀσμένως ἐώρα τὰ θηρία. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἀπὸ τῶν ρημάτων, ὧν ἀποθνήσκειν μέλλων ἐφθέγγετο. Ἀκούσας γάρ, ὅτι οὗτος αὐτὸν τῆς τιμωρίας ὁ τρόπος μένει, «ἐγὼ τῶν θηρίων ἐκείνων ὀναίμην», ἔλεγεν.

Τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἐρώωντες· ὅπερ ἂν πάσχωσιν ὑπὲρ τῶν ἐρω- 15 μένων μεθ' ἡδονῆς δέχονται, καὶ τότε δοκοῦσιν ἐμφορεῖσθαι τῆς ἐπιθυμίας, ὅταν πολλῶ χαλεπώτερα ἢ τὰ γινόμενα, ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τούτου συνέβαινε. Οὐ γὰρ τῷ θανάτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ προθυμίᾳ ζηλωσαὶ τοὺς ἀποστόλους ἔσπευδε· καὶ ἀκούων ὅτι μαστιχθέντες ἐκεῖνοι μετὰ χαρᾶς ἀνεχώρουν, ἐβουλήθη καὶ αὐτὸς μὴ τῇ τε- 20 λευτῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ χαρᾷ μιμήσασθαι τοὺς διδασκάλους· διὰ τοῦτο, «τῶν θηρίων», ἔλεγεν, «ὀναίμην». Καὶ πολλῶ τούτων ἡμερώτερα τὰ στόματα ἐνόμιζεν εἶναι τῆς τοῦ τυράννου γλώττης, καὶ μάλα εἰκότως· ἐκείνη μὲν γὰρ πρὸς τὴν γέενναν ἐκάλει, τὰ δὲ τούτων στόματα πρὸς βασιλείαν παρέπεμπεν.

25 Ἐπειδὴ τοίνυν κατέλυσε ἐκεῖ τὴν ζωὴν, μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη, ἐπανήει στεφανίτης λοιπόν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ γέγονεν οἰκονομίας, τὸ πάλιν αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς ἐπαναγαγεῖν καὶ ταῖς πόλεσι διανεῖμαι τὸν μάρτυρα. Ἐκείνη μὲν γὰρ αὐτοῦ σᾶζον τὸ αἷμα ἐδέξατο, ὑμεῖς δὲ τῷ λειψάνῳ τετίμησθε· 30 ἀπηλαύσατε τῆς ἐπισκοπῆς ὑμεῖς, ἀπήλαυσαν ἐκεῖνοι τοῦ μαρτυρίου· εἶδον ἀγωνιζόμενον καὶ νικῶντα καὶ στεφανούμενον ἐκεῖνοι, ἔχετε διηνεκῶς αὐτὸν ὑμεῖς· ὀλίγον ὑμῶν αὐτὸν χρόνον ἀπέστησεν

ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία, θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσω αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν τρόπο τοῦ θανάτου του. Διότι ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφαση δὲν ὄριζε νὰ πεθάνει σὲ βάραθρο ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη, οὔτε στὸ δικαστήριον, οὔτε σὲ κάποια γωνία, ἀλλὰ στὸ μέσο τοῦ θεάτρου καὶ ἐνῶ ὅλη ἡ πόλη καθόταν ἐπάνω, ὑπέμεινε τὸν τρόπο τοῦ μαρτυρίου, κατασπαραχθεὶς ἀπὸ τὰ θηρία ποὺ ἄφησαν ἐναντίον του, ὥστε, ἀφοῦ στήσει μπροστὰ στὰ μάτια ὄλων τὸ τρόπαιον κατὰ τοῦ διαβόλου, νὰ κάμει ζηλωτὲς τῶν ἀγωνισμάτων του ὄλους τοὺς θεατὲς, ὄχι μόνο πεθαίνοντας τόσο γενναῖα, ἀλλὰ πεθαίνοντας μὲ εὐχαρίστηση. Διότι, ὄχι σὰν νὰ ἐπρόκειτο ν' ἀποσπασθεῖ ἀπὸ τὴ ζωὴ, ἀλλὰ σὰν νὰ καλοῦνταν πρὸς ζωὴ καλύτερη καὶ πνευματικώτερη, ἔτσι μὲ εὐχαρίστηση ἔβλεπε τὰ θηρία. Ἀπὸ ποῦ γίνεται αὐτὸ φανερό; Ἀπὸ τὰ λόγια ποὺ εἶπε τὴ στιγμὴ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει. Διότι, ὅταν ἄκουσε, ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας τὸν ἀναμένει, ἔλεγε· «ἐγὼ θὰ ὠφεληθῶ ἀπὸ τὰ θηρία ἐκεῖνα».

Τέτοιοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἐρωτευμένοι· ὅ,τι κι ἂν πάσχουν ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ ἀγαποῦν, τὸ δέχονται μὲ εὐχαρίτηση, καὶ τότε φαίνονται ὅτι εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία, ὅταν τὰ ὅσα συμβαίνουν εἶναι πολὺ πιὸ χειρότερα, πράγμα βέβαια ποὺ συνέβηκε καὶ μ' αὐτόν. Διότι ἔσπευδε νὰ μιμηθεῖ τοὺς Ἀποστόλους ὄχι μόνο στὸ θάνατο, ἀλλὰ καὶ στὴν προθυμία, καὶ ἀκούοντας ὅτι ἐκεῖνοι μετὰ τὸ μαστίγωμα ἔφευγαν μὲ χαρὰ, θέλησε καὶ αὐτὸς νὰ μιμηθεῖ τοὺς διδασκάλους ὄχι μόνο ὡς πρὸς τὸ θάνατο, ἀλλὰ καὶ στὴ χαρὰ· γι' αὐτὸ ἔλεγε, «θὰ ὠφεληθῶ ἀπὸ τὰ θηρία». Καὶ θεωροῦσε τὰ στόματα αὐτῶν πολὺ πιὸ ἡμερα ἀπὸ τὴ γλώσσα τοῦ τυράννου, καὶ πολὺ σωστά· διότι ἐκείνη τὸν καλοῦσε πρὸς τὴ γέεννα, ἐνῶ τὰ στόματα τῶν θηρίων τὸν ἔστελναν πρὸς βασιλεία.

Ἀφοῦ λοιπὸν τελείωσε ἐκεῖ τὴ ζωὴ του, ἢ καλύτερα, ἀφοῦ ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ, ἐπέστρεψε στὴ συνέχεια ἐδῶ στεφανωμένος. Διότι κι αὐτὸ ὑπῆρξε καρπὸς τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ ἐπιστρέψει δηλαδὴ αὐτὸν πάλι σ' ἐμᾶς καὶ νὰ παραδώσει τὸν μάρτυρα στὶς πόλεις. Διότι ἡ Ρώμη δέχθηκε τὸ αἷμα ποὺ ἔσταζε ἀπὸ τὸ σῶμα του, ἐνῶ σεῖς ἔχετε τιμηθεῖ μὲ τὸ λείψανόν του· ἀπολαύσατε ἐσεῖς τὴ φροντίδα του, ἀπόλαυσαν ἐκεῖνοι τὸ μαρτύριον· τὸν εἶδαν ἐκεῖνοι ν' ἀγωνίζεται καὶ νὰ νικᾷ καὶ νὰ στεφανώνεται, ἔχετε ἐσεῖς αὐτὸν γιὰ πάντα· τὸν ἀπομάκρυνε ὁ Θεὸς γιὰ λίγο χρόνο ἀπὸ κοντά

ὁ Θεός, καὶ μετὰ πλείονος ὑμῖν δόξης αὐτὸν ἐχαρίσατο. Καὶ καθάπερ οἱ δανειζόμενοι χρήματα μετὰ τόκων ἀποδιδόασιν ἅπερ ἂν λάβωσιν, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τὸν τίμιον τοῦτον θησαυρὸν παρ' ὑμῶν ὀλίγων χρησάμενος χρόνον καὶ τῇ πόλει δείξας ἐκείνη, μετὰ πλείονος ὑμῖν αὐτὸν ἀποδέδωκε τῆς λαμπρότητος.

Ἐξεπέμψατε γὰρ ἐπίσκοπον, καὶ ἐδέξασθε μάρτυρα· ἐξεπέμψατε μετ' εὐχῶν, καὶ ἐδέξασθε μετὰ στεφάνων· καὶ οὐχ ὑμεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐν μέσῳ πόλεις. Πῶς γὰρ αὐτὰς οἶεσθε διακεῖσθαι ὀρώσας ἐπαναγόμενον τὸ λείψανον; πόσῃν καρποῦσθαι ἠδονήν; πόσον ἀγάλλεσθαι; πόσαις εὐφημίαις πάντοθεν βάλλειν τὸν στεφανίτην; Καθάπερ γὰρ ἀθλητὴν γενναῖον τοὺς ἀνταγωνιστὰς καταπαλαίσαντα ἅπαντας καὶ μετὰ λαμπρᾶς ἐξελθόντα δόξης ἀπὸ τοῦ σκάμματος εὐθέως δεχόμενοι οἱ θεαταί, οὐδ' ἐπιβῆναι τῆς γῆς ἀφίασι, φορᾶδην ἀπάγοντες οἴκαδε καὶ μυρίοις βάλλοντες ἐγκωμίοις, οὕτω δὴ καὶ τὸν ἅγιον τότε ἐκείνον ἀπὸ τῆς Ρώμης αἱ πόλεις ἐξῆς διαδεχόμεναι, καὶ ἐπ' ὧμων φέρουσαι μέχρι τῆς πόλεως ταύτης παρέπεμπον ἐγκωμιάζουσαι τὸν στεφανίτην, ἀνυμνοῦσαι τὸν ἀγωνοθέτην, καταγελῶσαι τοῦ διαβόλου, ὅτι εἰς τὸ ἐναντίον αὐτῶ περιετράπη τὸ σόφισμα, καὶ ὅπερ ἐνόμισε κατὰ τοῦ μάρτυρος ποιεῖν, τοῦτο ὑπὲρ αὐτοῦ γέγονε. Καὶ τότε μὲν τὰς πόλεις ἀπάσας ἐκείνας ὦνησε καὶ ἀνώρθωσεν, ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ μέχρι τῆς παρουσίας τὴν ὑμετέραν πλουτίζει πόλιν. Καὶ καθάπερ θησαυρὸς διηνεκῆς, καθ' ἐκάστην ἀντλούμενος τὴν ἡμέραν καὶ οὐκ ἐπιλείπων, ἅπαντας τοὺς μετέχοντας εὐπορωτέρους ποιεῖ, οὕτω δὴ καὶ ὁ μακάριος οὗτος Ἰγνάτιος τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους εὐλογιῶν, παρρησίας, γενναίου φρονήματος καὶ πολλῆς ἀνδρείας πληρῶν οἴκαδε ἀποπέμπει.

Μὴ τοίνυν σήμερον μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν πρὸς αὐτὸν βαδίζωμεν, πνευματικούς ἐξ αὐτοῦ δρεπόμενοι καρπούς. Ἔστι γάρ, ἔστι τὸν μετὰ πίστεως ἐνταῦθα παραγινόμενον μεγάλην καρπώσασθαι ἀγαθὰ· οὐδὲ γὰρ τὰ σώματα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ θῆκαι τῶν ἀγίων πνευματικῆς εἰσι πεπληρωμέναι χάριτος. Εἰ γὰρ ἐπὶ Ἐλισσαίου τοῦτο συνέβαινε, καὶ θήκης νεκρὸς ἀψάμενος τοῦ θανάτου τὰ δεσμᾶ διέρρηξε καὶ πρὸς ζωὴν ἐπανῆλθε πάλιν,

σας καὶ σᾶς τὸν χάρισε μὲ περισσότερη δόξα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ δανείζονται χρήματα, ἀποδίδουν μὲ τόκο τὰ χρήματα ποὺ θὰ λάβουν, ἔτσι καὶ ὁ Θεός· ἀφοῦ γιὰ λίγο χρόνο τὸν δανείσθηκε ἀπὸ σᾶς καὶ τὸν ἔδειξε στὴν πόλη ἐκείνη, σᾶς τὸν ἐπέστρεψε μὲ μεγαλύτερη λαμπρότητα.

Διότι ἀποστείλατε ἐπίσκοπο, καὶ δεχθήκατε μάρτυρα· τὸν προπέμψατε μὲ εὐχές, καὶ τὸν δεχθήκατε μὲ στεφάνια· καὶ ὄχι μόνο σεῖς, ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ ἐνδιάμεσες πόλεις. Διότι ποιά νομίζετε ὅτι ἦταν ἡ διάθεσή τους βλέποντας τὸ λείψανο νὰ ἐπιστρέφει; πόση εὐχαρίστηση θὰ καρπώθηκαν; πόση ἀγαλλίαση; μὲ πόσες ἐπευφημίες θὰ περιέβαλαν ἀπὸ παντοῦ τὸν στεφανωμένο; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἀθλητὴ γενναῖο ποὺ καταπάλεψε ὅλους τοὺς ἀνταγωνιστὲς του καὶ βγῆκε ἀπὸ τὸ σκάμμα μὲ λαμπρὴ δόξα, σηκώνοντάς τον ἀμέσως οἱ θεατὲς ψηλὰ δὲν τὸν ἀφήνουν οὔτε νὰ πατήσει ἐπάνω στὴ γῆ, καὶ τὸν μεταφέρουν στὸ σπίτι του σηκωτό, καὶ τὸν ἐγκωμιάζουν μὲ μύρια ἐγκώμια, ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸν ἅγιο ἐκεῖνον τότε ὑποδεχόμενός τον οἱ πόλεις ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλη καὶ μεταφέροντάς τον ἐπάνω στοὺς ὤμους τοὺς τὸν προέπεμψαν μέχρι αὐτὴν τὴν πόλη, ἐγκωμιάζοντας τὸν στεφανωμένο, ἐξυμνώντας τὸν ἀγωνοθέτη, περιγελώντας τὸν διάβολο, διότι τὸ τέχνασμα του μετατράπηκε στὸ ἀντίθετο ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ ἐπιδίωκε, καὶ ἐκεῖνο ποὺ νόμισε ὅτι θὰ κάνει κατὰ τοῦ μάρτυρα, αὐτὸ ἀπέβηκε ὑπὲρ αὐτοῦ. Καὶ τότε βέβαια ὠφέλησε καὶ ἀνόρθωσε ὅλες ἐκεῖνες τὶς πόλεις, ἀπὸ τότε ὅμως καὶ μέχρι σήμερα πλουτίζει τὴν πόλη σας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς θησαυρὸς διαρκῆς, ἀντλούμενος καθημερινὰ καὶ μὴ ἐξαντλούμενος, κάμνει πλουσιώτερους ὅλους ἐκείνους ποὺ μετέχουν στὴν ἐξαγωγή του, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος αὐτὸς Ἰγνάτιος ἐκείνους ποὺ ἔρχονται πρὸς αὐτόν, γεμίζοντάς τους μὲ εὐλογίες, παρρησία, γενναῖο φρόνημα καὶ πολλὴ ἀνδρεία, τοὺς ἀποστέλλει στὰ σπίτια τους.

Ἄς μὴ ἐρχόμαστε λοιπὸν πρὸς αὐτόν μόνο σήμερα, ἀλλὰ καὶ καθημερινὰ, ἀποκομίζοντας πνευματικὸς καρποὺς ἀπ' αὐτόν. Διότι εἶναι δυνατό, εἶναι δυνατό ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται ἐδῶ μὲ πίστη νὰ καρπωθεῖ μεγάλα ἀγαθὰ· διότι ὄχι μόνο τὰ σώματα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιες οἱ λάρνακες τῶν ἁγίων εἶναι γεμάτες ἀπὸ πνευματικὴ χάρις. Ἐὰν δηλαδὴ αὐτὸ συνέβηκε στὴν περίπτωσι τοῦ Ἐλισσαίου καὶ νεκρὸς ποὺ ἄγγιξε τὴ λάρνακα ἔσπασε τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου καὶ ἐπα-

πολλῶ μᾶλλον νῦν ὅτε δαμιλεστέρα ἢ χάρις, ὅτε πλείων ἢ τοῦ Πνεύματος ἐνέργειά ἐστι, καὶ θήκης μετὰ πίστεως ἀψάμενον, πολλὴν ἐκεῖθεν ἐπισπάσασθαι δύναμιν. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων εἴασεν ἡμῖν ὁ Θεός, βουλόμενος ἡμᾶς πρὸς τὸν αὐτὸν ἐκεί-
5 νοις χειραγωγῆσαι ζῆλον, καὶ λιμένα τινὰ παρασχεῖν καὶ παραμύθιον ἀσφαλές τῶν ἀεὶ καταλαμβανόντων ἡμᾶς κακῶν.

Διὸ παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς, εἴτε ἐν ἀθυμίᾳ τίς ἐστιν, εἴτε ἐν νόσοις, εἴτε ἐν ἐπηρείαις, εἴτε ἐν ἄλλῃ τινὶ βιωτικῇ περιστάσει, εἴτε ἐν ἁμαρτιῶν βάθει, μετὰ πίστεως ἐνταῦθα παραγινέσθω, καὶ πάντα
10 ἐκεῖνα ἀποθήσεται καὶ μετὰ πολλῆς ἐπανήξει τῆς ἡδονῆς, κουφότερον τὸ συνειδὸς ἐργασάμενος ἀπὸ τῆς θεωρίας μόνης· μᾶλλον δὲ οὐ τοὺς ἐν δεινοῖς ὄντας μόνον ἀναγκαῖον ἐνταῦθα παραγίνεσθαι, ἀλλὰ κἂν ἐν εὐθυμίᾳ τις ᾗ, κἂν ἐν δόξῃ καὶ ἐν δυναστείᾳ, κἂν ἐν παρρησίᾳ πολλῇ τῇ πρὸς τὸν Θεόν, μηδὲ οὗτος καταφρονεῖτω τῆς ὠφελείας.
15 Ἐλθὼν γὰρ ἐνταῦθα καὶ τὸν ἅγιον ἰδὼν τοῦτον, ἀκίνητα ἔξει τὰ καλά, τῇ μνήμῃ τῶν τούτου κατορθωμάτων μετριάξει τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἀναπείσας, καὶ οὐκ ἀφιεῖς τὸ συνειδὸς ὑπὸ τῶν κατορθωμάτων πρὸς ὄγκον ἐπαρθῆναί τινα. Οὐ μικρὸν δὲ τοῖς ἐν εὐπραγίαις τὸ μὴ φυσᾶσθαι ἐπὶ ταῖς εὐημερίαις, ἀλλ' εἰδέναι μετρίως φέρειν τὰς
20 εὐπραγίας. Ὡστε ἅπανσι χρήσιμος ὁ θησαυρός, ἐπιτήδειον τὸ κατὰ γώγιον, τοῖς μὲν ἐπταικόσιν, ἵνα ἀπαλλαγῶσι τῶν πειρασμῶν, τοῖς δὲ εὐημεροῦσιν, ἵνα βέβαια αὐτοῖς μείνη τὰ καλά· τοῖς μὲν ἐν ἀρρωστίᾳ, ἵνα πρὸς ὑγίειαν ἐπανέλθωσι, τοῖς δὲ ὑγιαίνουσιν, ἵνα μὴ πρὸς ἀρρωστίαν καταπέσωσιν.

25 Ἄπερ ἅπαντα λογιζόμενοι πάσης τέρψεως, πάσης ἡδονῆς τὴν ἐνταῦθα προτιμῶμεν διατριβήν, ἵν' ὁμοῦ καὶ εὐφραινόμενοι καὶ κερδαίνοντες, καὶ ἐκεῖ σύσκηνοι τοῖς ἁγίοις τούτοις καὶ ὁμοδίαιτοι γενέσθαι δυναθῶμεν εὐχαῖς αὐτῶν τῶν ἁγίων, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ
30 δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νήλθε πάλι στὴ ζωὴ, πολὺ περισσότερο τώρα ποὺ ἡ χάρις εἶναι ἀφθονώτερη, τώρα ποὺ ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος εἶναι περισσότερη, ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἀγγίξει λάρνακα μὲ πίστη θὰ λάβει πολλὴ δύναμη ἀπὸ ἐκεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ μᾶς ἄφησε ὁ Θεὸς τὰ λείψανα τῶν ἀγίων, θέλοντας νὰ μᾶς ὀδηγήσει στὸν ἴδιον ζῆλο μὲ ἐκείνους καὶ νὰ μᾶς προσφέρει κάποιο λιμάνι καὶ ἀσφαλὴ παρηγοριὰ γιὰ τὰ κακὰ ποὺ μᾶς συμβαίνουν πάντοτε.

Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ ὅλους σας, εἴτε κανεῖς διακατέχεται ἀπὸ ὑπερβολικὴ λύπη, εἴτε εἶναι ἀσθενής, εἴτε διατελεῖ ὑπὸ βλαβερῆ ἐπενέργεια, εἴτε βρίσκεται κάτω ἀπὸ κάποια ἄλλη βιωτικὴ κατάσταση, εἴτε σὲ πλῆθος ἀμαρτιῶν, ἄς ἔλθει ἐδῶ μὲ πίστη καὶ ὅλα ἐκεῖνα θὰ τὰ ἀπομακρύνει καὶ θὰ ἐπιστρέψει μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση, κάμνοντας ἐλαφρότερη τὴ συνείδηση ἀπὸ τὴ θεὰ καὶ μόνον αὐτοῦ· ἡ καλύτερα δὲν πρέπει νὰ ἔρχονται ἐδῶ μόνο ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονται σὲ κακὰ, ἀλλὰ καὶ εἴτε κάποιος βρίσκεται σὲ εὐθυμία, εἴτε σὲ δόξα, εἴτε σὲ ἐξουσία, εἴτε σὲ παρησιία μεγάλη πρὸς τὸ Θεό, οὔτε αὐτὸς νὰ μὴ περιφρονεῖ τὴν ὠφέλεια. Διότι ἐρχόμενος ἐδῶ καὶ βλέποντας τὸν ἅγιο αὐτὸν θὰ ἔχει σταθερὰ τὰ καλά, πείθοντας τὴν ψυχὴ του μὲ τὴν ἀνάμνηση τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ νὰ μετριοφρονεῖ, καὶ μὴ ἀφήνοντας τὴ συνείδησή του νὰ ὑπερηφανεύεται ἀπὸ τὰ κατορθώματά του. Καὶ δὲν εἶναι μικρὸ ἐκεῖνοι ποὺ εὐημεροῦν νὰ μὴ ὑπερηφανεύονται γιὰ τὴν εὐημερίά τους, ἀλλὰ νὰ γνωρίζουν ν' ἀντιμετωπίζουν τὶς εὐημερίες μὲ μετριοφροσύνη. Ὡστε σ' ὅλους εἶναι χρήσιμος ὁ θησαυρός, χρήσιμο τὸ καταγώγιον¹³, σ' ἐκείνους ποὺ διέπραξαν πταίσματα, γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, ἐνῶ σ' ἐκείνους ποὺ εὐημεροῦν, γιὰ νὰ τοὺς παραμείνουν σταθερὰ τὰ καλά· ἐπίσης γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς γιὰ νὰ ἐπανεύρουν τὴν υἰεία τους, ἐνῶ γιὰ τοὺς ὑγιεῖς, γιὰ νὰ μὴ περιπέσουν σὲ ἀσθένεια.

Ἀναλογιζόμενοι ὅλα αὐτά, ἄς προτιμοῦμε ἀπὸ κάθε εὐχαρίστηση καὶ μὲ κάθε ἡδονὴ τὴν ἐδῶ προσέλευση, ὥστε συγχρόνως καὶ νὰ εὐφραινόμαστε καὶ ν' ἀποκομίζομε κέρδος, καὶ ἐκεῖ νὰ μπορέσομε νὰ γίνομε ὁμόσκηνοι καὶ ὁμοδίαιτοι μὲ τοὺς ἀγίους αὐτούς, μὲ τὶς εὐχὰς τῶν ἀγίων αὐτῶν, μὲ τὴ χάρις καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ

1. Σοφός τις ἀνὴρ καὶ φιλοσοφεῖν εἰδώς, τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν φύσιν μετὰ ἀκριβείας καταμαθὼν, καὶ ἐπιγνοὺς αὐτῶν τὴν σαθρότητα καὶ ὡς οὐδὲν ἔχει πιστόν, οὐδὲ βέβαιον, παραινεῖ κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις πρὸς τελευτῆς μὴ μακαρίζειν μηδέ-
5 να. Οὐκοῦν ἐπειδὴ τετελεύτηκεν ὁ μακάριος Εὐστάθιος, μετὰ ἀδείας αὐτὸν ἀπάσης ἐγκωμιάσαι λοιπὸν δυνάμεθα· εἰ γὰρ πρὸς τελευτῆς οὐ δεῖ μακαρίζειν οὐδένα, μετὰ τὴν τελευτὴν ἀνεύθυνος ἐπὶ τῶν ἀξίων ὁ μακαρισμὸς γένοιτ' ἄν. Καὶ γὰρ παρῆλθε τὸν εὐριπον τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ἀπηλλάγη τῆς ταραχῆς τῶν κυμάτων,
10 πρὸς τὸν εὐδιον καὶ ἀτάραχον κατέπλευσε λιμένα, οὐχ ὑπόκειται τῇ τοῦ μέλλοντος ἀδηλίᾳ, οὐδέ ἐστιν ὑπεύθυνος καταπτώσει, ἀλλὰ καθάπερ ἐπὶ πέτρας τινὸς καὶ ὑψηλοῦ σκοπέλου νῦν ἐστῶς καταγελαῖ τῶν κυμάτων ἀπάντων. Οὐκοῦν ἀσφαλῆς ὁ μακαρισμὸς, ἀνεπίληπτον τὸ ἐγκώμιον· οὐ γὰρ δέδοικε μεταβολήν, οὐχ ὑπο-
15 πτεύει μετάπτωσιν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ οἱ ἔτι ζῶντες, καθάπερ οἱ ἐν μέσῳ πελάγει σαλεύοντες, πολλαῖς ὑποκείμεθα ταῖς μεταβολαῖς· καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι νῦν μὲν εἰς ὕψος αἴρονται τῶν κυμάτων κορυφουμένων, νῦν δὲ πρὸς αὐτὸν καταφέρονται τὸν βυθόν, ἀλλ' οὔτε τὸ ὕψος ἀσφαλές, οὔτε ἡ ταπείνωσις μόνιμος (ὕδατων γὰρ
20 ἐστὶ ρεόντων καὶ οὐχ ἰσταμένων ταῦτα ἀμφοτέρα), οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων οὐδὲν βέβαιον καὶ ἐστῶς, ἀλλὰ πυκναὶ αἱ μεταβολαὶ καὶ ὀξύρροποι.

Ὁ μὲν ὑπὸ τῆς εὐημερίας πρὸς τὸ ὕψος ἐπήρθη, ὁ δὲ ὑπὸ δυ-

ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΣΤΟΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

1. Κάποιος σοφός άνθρωπος που γνώριζε να φιλοσοφεί, που μελέτησε με κάθε λεπτομέρεια τη φύση των ανθρώπινων πραγμάτων και διαπίστωσε τη σαθρότητα αυτών, και ότι τίποτε απ' αυτά δεν υπάρχει αξιόπιστο ούτε και σταθερό, συμβουλεύει όλους γενικά τους ανθρώπους να μη μακαρίζουν κανένα πριν από το θάνατο¹. Λοιπόν, επειδή ο μακάριος Ευστάθιος έχει πεθάνει, μπορούμε πλέον να τον εγκωμιάσουμε με κάθε άφοβία: διότι, εάν πριν από το θάνατο δεν πρέπει να μακαρίζουμε κανένα, ο μακαρισμός των αξίων μετά το θάνατό τους θα μπορούσε να είναι απαλλαγμένος από κάθε κατηγορία. Καθόσον πέρασε την αστάθεια των βιωτικών πραγμάτων, απαλλάχθηκε από την ταραχή των κυμάτων, κατέπλευσε προς το γαλήνιο και άτάραχο λιμάνι, δεν υπόκειται στο άγνωστο του μέλλοντος, ούτε είναι υπεύθυνος για πτώση, αλλά, σαν να στέκεται τώρα επάνω σε κάποια πέτρα και ψηλό σκόπελο, περιπαίζει όλα τα κύματα. Είναι λοιπόν ασφαλής ο μακαρισμός, άμεμπτο το εγκώμιο: διότι δεν φοβάται τη μεταβολή, δεν κρύβει υπόνοια μεταπτώσεως. Έμεις δηλαδή που ακόμη ζούμε, όπως ακριβώς εκείνοι που σαλεύονται στο μέσον του πελάγους, υποκείμεθα σε πολλές μεταβολές: και όπως εκείνοι άλλοτε ύψώνονται επάνω, όταν κορυφώνονται τα κύματα, και άλλοτε κατεβαίνουν μέχρι και σ' αυτόν τον βυθό, άλλ' ούτε το ύψος είναι ασφαλές, ούτε το κατέβασμα μόνιμο (διότι και τα δύο αυτά όφείλονται στα ύδατα που κινούνται και σταματούν), έτσι λοιπόν και με τα ανθρώπινα πράγματα, τίποτε δεν υπάρχει σταθερό και μόνιμο, άλλ' οί μεταβολές είναι πυκνές και εύκολα έκδηλώνονται.

Πράγματι ο ένας από την ευημερία ανήλθε προς το ύψος, ο

σπραγίας εἰς πολὺ κατηνέχθη βάθος· ἀλλὰ μήτε ἐκεῖνος φυσάσθω, μήτε οὗτος ταπεινούσθω· ταχίστην γὰρ ἕκαστος δέξεται τὴν μεταβολήν· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος ὁ πρὸς τὸν οὐρανὸν μεταστάς, ὁ πρὸς τὸν ποθοῦμενον ἀπελθὼν Ἰησοῦν, ὁ πρὸς χωρίον ἐλθὼν καθαρὸν θο-
 5 ρύβων, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός. Οὐκ ἔστιν ἐκεῖ μεταβολῆς εἰκῶν, οὐκ ἔστι τροπῆς ἀποσκίασμα, πάντα δὲ πεπηγότα καὶ ἀκίνητα, πάντα βέβαια καὶ ἰδρυμένα, πάντα ἄφθαρτα καὶ ἀθάνατα, πάντα ἀκήρατα καὶ εἰς αἰεὶ διαμένοντα. Διὰ τοῦτό φησι, «πρὸ τελευτῆς μὴ μακάριζε μηδένα». Διὰ τί; Ἄδηλον γὰρ τὸ
 10 μέλλον καὶ ἡ φύσις ἀσθενής· ἡ προαίρεσις ράθυμος, ἡ ἁμαρτία εὐπερίστατος, πολλαὶ αἱ παγίδες («ἐπίγνωθι» γάρ, φησὶν, «ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις»), ἐπάλληλοι οἱ πειρασμοί, πολλὸς ὁ τῶν πραγμάτων ὄχλος, καὶ διηνεκῆς τῶν δαιμόνων ὁ πόλεμος, καὶ συ-
 νεχεῖς αἱ τῶν παθῶν ἐπαναστάσεις· διὰ ταῦτα, «πρὸ τελευτῆς μὴ
 15 μακάριζε μηδένα», φησὶν. Οὐκοῦν μετὰ τελευτὴν μακαρίζειν ἀσφαλὲς τὸν ἄξιον· μᾶλλον δὲ οὐχ ἀπλῶς μετὰ τελευτὴν, ἀλλὰ τελευτὴν τοιαύτην, ὅταν μετὰ στεφάνου τὸν βίον ἦ καταλύσας τις, ὅταν μετὰ ὁμολογίας καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου. Εἰ γὰρ τοὺς ἀπλῶς τελευτήσαντας ἐμακάρισέ τις, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οὕτω τε-
 20 λευτήσαντας;

Καὶ τίς ἐμακάρισε, φησί, τοὺς ἀπλῶς τελευτήσαντας; Ὁ Σολωμών, Σολομῶν ἐκεῖνος ὁ πάνσοφος. Μὴ γὰρ ἀπλῶς παραδράμης τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐνόησον τίς ἦν, καὶ πῶς βεβιωκώς, καὶ μετὰ πόσης ἀδείας καὶ ἀνέσεως τὸν ὑγρὸν καὶ ἀταλαίπωρον
 25 βίον ἔζη. Ἄπαν γὰρ εἶδος ἐπῆλθε τρυφῆς, καὶ ψυχαγωγίας παντοδαποῦς ἐπενόησε τρόπους, καὶ ποικίλας καὶ πολυτρόπους τέρψεων εὗρεν ιδέας, καὶ ταύτας διηγούμενος ἔλεγεν· «ὠκοδόμησά μοι οἴκους, ἐφύτευσά μοι ἀμπελῶνας, ἐποίησά μοι κήπους καὶ παραδείσους, ἐποίησά μοι κολυμβήθρας ὑδάτων, ἐκτησάμην δούλους
 30 καὶ παιδίσκας, καὶ οἰκογενεῖς ἐγένοντό μοι· κτήσις βουκολίων καὶ ποιμνίων ἐγένετό μοι· συνήγαγον ἀργύριον καὶ χρυσίον ἴσα ψάμμῳ· ἐποίησά μοι ἄδοντας καὶ ἀδούσας, οἰνοχόους καὶ οἰνοχοοῦσας».

2. Σοφ. Σειράχ 11,10.

3. Σοφ. Σειράχ 9,20.

4. Ἐκκλ. 2,4-8.

ἄλλος ἐξαιτίας τῆς δυστυχίας ἔπεσε σὲ μεγάλο βάθος· ἀλλ' οὔτε ὁ πρῶτος νὰ ὑπερηφανεύεται, οὔτε ὁ δεύτερος νὰ τὸ θεωρεῖ αὐτὸ ταπεινωτικό· διότι ὁ καθένας θὰ δεχθεῖ πολὺ γρήγορα τὴ μεταβολή. Δὲν θὰ συμβεῖ ὅμως τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνον ποὺ μετατέθηκε στὸν οὐρανό, ποὺ ἀπῆλθε πρὸς τὸν ποθούμενο Ἰησοῦ, ποὺ πῆγε σὲ τόπο ἀπαλλαγμένο ἀπὸ θορύβους, ἀπ' ὅπου ἀπουσιάζει ἡ ὀδύνη, ἡ λύπη καὶ ὁ στεναγμός. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ εἰκόνα ἀλλαγῆς, δὲν ὑπάρχει ἀποσκίασμα μεταβολῆς, ἀλλ' ὅλα εἶναι σταθερὰ καὶ ἀκίνητα, ὅλα μόνιμα καὶ ἐδρεωμένα, ὅλα ἄφθαρτα καὶ ἀθάνατα, ὅλα καθαρὰ καὶ παραμένοντα αἰώνια. Γι' αὐτὸ λέγει, «πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο μὴ μακαρίζεις κανένα»². Γιατί; Διότι τὸ μέλλον εἶναι ἄγνωστο καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀσθενής, ἡ προαίρεση ράθυμη, ἡ ἁμαρτία εὐκολα διαπράττεται, οἱ παγίδες πολλῆς (διότι λέγει· «πρόσεξε καλά, διότι βαδίζεις ἀνάμεσα σὲ παγίδες»³), οἱ πειρασμοὶ διαδέχονται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, μεγάλο τὸ πλῆθος τῶν πραγμάτων, διαρκῆς ὁ πόλεμος τῶν δαιμόνων καὶ συνεχεῖς οἱ ἐπαναστάσεις τῶν παθῶν· γι' αὐτὸ λέγει, «μὴ μακαρίζετε κανένα πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο». Ὡστε λοιπὸν μετὰ τὸ θάνατο εἶναι ἀσφαλὲς τὸ νὰ μακαρίζει κανεὶς τὸν ἄξιο· ἢ καλύτερα ὄχι ἀπλῶς μετὰ τὸ θάνατο, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ τέτοιο θάνατο, ὅταν κανεὶς τερμάτισε τὴ ζωὴ του μὲ στεφάνι, ὅταν τελείωσε τὴ ζωὴ του μὲ ὁμολογία καὶ πίστη χωρὶς ὑποκρισία. Διότι, ἐὰν κάποιος μακάρισε ἐκείνους ἀπλῶς ποὺ πέθαναν, πόσο περισσότερο μακάρισε ἐκείνους ποὺ πέθαναν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο;

Καὶ ποιός, λέγει, μακάρισε ἐκείνους ποὺ ἀπλῶς πέθαναν; Ὁ Σολομών, ὁ Σολομών ἐκεῖνος ὁ πάνσοφος. Μὴ προσπεράσεις λοιπὸν ἔτσι ἐπιπόλαια τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ σκέψου ποιός ἦταν καὶ πῶς ἔζησε καὶ μὲ πόση ἀσφάλεια καὶ ἄνεση ζοῦσε τὸν φιλήδονο καὶ χωρὶς ταλαιπωρίες βίο. Διότι κάθε εἶδος τρυφιλῆς ζωῆς ἀπόλαυσε, καὶ παντὸς εἶδους τρόπους ψυχαγωγίας ἐπινόησε, καὶ βρῆκε ἐπίσης ποικίλες καὶ διάφορες ιδέες τέρψεων, καὶ διηγούμενος αὐτὲς ἔλεγε· «οἰκοδόμησα γιὰ τὸν ἑαυτό μου οἴκους, φύτεψα ἀμπέλια, δημιούργησα κήπους καὶ παραδείσους, κατασκεύασα πισίνες ὑδάτων γιὰ κολύμπι, ἀπέκτησα δούλους καὶ δοῦλες, ἀλλὰ καὶ πολὺ δοῦλοι γεννήθηκαν στὸν οἶκο μου. Ἀπέκτησα κοπάδια βοδιῶν καὶ προβάτων, συγκέντρωσα ἀργύρια καὶ χρυσὸ ἴσα μὲ τὴν ἄμμο· ἀπέκτησα τραγουδιστὲς καὶ τραγουδίστριες, οἰνοχόους καὶ οἰνοχόες»⁴.

Τί οὖν ὁ αὐτὸς οὗτος μετὰ τοσαύτην περιουσίαν τῶν χρημάτων, τῶν κτημάτων, τῆς τρυφῆς, τῆς ἀνέσεως; «Ἐμακάρισα», φησί, «τοὺς ἀποθανόντας ὑπὲρ τοὺς ζῶντας, καὶ ἀγαθὸς ὑπὲρ τοῦτους ὅστις οὐπω ἐγένετο». Ὅντως ἀξιόπιστος κατήγορος τρυφῆς, 5 ὁ τοιαῦτα περὶ αὐτῆς ψηφίζομενος. Εἰ μὲν γάρ τις τῶν ἐν πενία καὶ πτωχεία βεβιωκότων ταύτην ἐξέφερε τὴν ψῆφον κατὰ τῆς τρυφῆς, ἔδοξεν ἂν οὐκ ἀληθεία, ἀλλ' ἀπειρία ταῦτα κατηγορεῖν· ὅταν δὲ ὁ πᾶσαν αὐτὴν ἐπελθὼν καὶ διερευνησάμενος αὐτῆς ἐκάστην ὁδόν, οὗτος αὐτὴν ἀτιμάζη, ἀνύποπτος ἢ κατηγορία λοιπόν. Τάχα νομί- 10 ζετε τῆς παρουσίας ὑποθέσεως ἡμῖν ἐκπεπτωκέναι τὸν λόγον· ἀλλ' εἴπερ προσέχωμεν, εὐρήσομεν, ὅτι ταύτης μάλιστα ἔχεται τὰ εἰρημένα. Ἐν γὰρ μαρτύρων μνεΐαις ἀναγκαῖον καὶ ἀκόλουθον καὶ τοὺς περὶ φιλοσοφίας κινεῖν λόγους· καὶ ταῦτα λέγομεν οὐ τῆς παρουσίας κατηγοροῦντες ζωῆς, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὴν τρυφήν διαβά- 15 λοντες· οὐ γὰρ τὸ ζῆν κακόν, ἀλλὰ τὸ εἰκῆ καὶ ἀπλῶς ζῆν.

2. Ὡς ἐάν τις ἐπὶ κατορθώμασι καὶ τῇ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐλπίδι τὸν παρόντα ζήση βίον, δυνήσεται κατὰ Παῦλον λέγειν, ὅτι «τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ πολλῶ κρεῖσσον»· τοῦτο γὰρ καρπὸς ἔργου· καθάπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου γέγονεν Εὐσταθίου, ὃς καὶ τῇ ζωῇ 20 καὶ τῇ τελευτῇ πρὸς τὸ δέον ἐχρήσατο. Οὐ γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκείας γῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ταύτην ὑπέμεινε διὰ τὸν Χριστόν· τοῦτο τῶν ἐχθρῶν τὸ κατόρθωμα. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἐξήλασαν ὡς ἀτιμάζοντες, ὁ δὲ λαμπρότερος ἐγένετο μᾶλλον καὶ περιφανέστερος τῇ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μεταστάσει, ὡς καὶ τῶν 25 πραγμάτων τὸ τέλος ἀπέδειξε. Τοσαύτη γὰρ ἡ περιφάνεια γέγονεν, ὡς τοῦ σώματος αὐτοῦ ταφέντός ἐν Θράκη, τὴν μνήμην αὐτοῦ καθ' ἐκάστην ἡμέραν παρ' ἡμῖν ἀνθεῖν, καὶ τὸν μὲν τάφον εἶναι ἐν ἐκείνῳ τῷ βαρβαρικῷ χωρίῳ, τὸν δὲ πόθον παρ' ἡμῖν, τοῖς ἐκ τοσούτου ἀπειργομένοις διαστήματος, μετὰ χρόνον τοσοῦτον καθ' 30 ἐκάστην αὐξεσθαι τὴν ἡμέραν· μᾶλλον δέ, εἰ χρὴ τάληθες εἰπεῖν,

5. Φιλ. 1,22.

6. Δηλαδή στοὺς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας.

Τί λέγει λοιπόν ὁ ἴδιος αὐτὸς μετὰ ἀπὸ τὴν τόση ἀφθονία τῶν χρημάτων, τῶν κτημάτων, τῆς τρυφῆς καὶ τῆς ἀνέσεως; «Μακάρισα», λέγει, «περισσότερο ἐκείνους πὺ πέθαναν ἀπὸ ἐκείνους πὺ ζοῦν, καὶ ἀγαθὸς περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἐκεῖνος πὺ ἀκόμη δὲν γεννήθηκε»⁵. Εἶναι πραγματικὰ ἀξιόπιστος κατήγορος τῆς τρυφιλῆς ζωῆς αὐτὸς πὺ ἐκφέρει τέτοια γνώμη γι' αὐτήν. Διότι, ἐὰν αὐτὴ τὴ γνώμη τὴν διατύπωνε κάποιος ἀπὸ ἐκείνους πὺ ἔζησαν μέσα στὴν πείνα καὶ τὴ φτώχεια, θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι διατυπώνει αὐτὲς τὶς κατηγορίες ὄχι ἀληθινά, ἀλλὰ ἀπὸ ἀπειρία· ὅταν ὅμως αὐτὴν τὴν θεωρεῖ ἄξια περιφρονήσεως ἐκεῖνος πὺ τὴν ἔζησε ἐξ ὀλοκλήρου καὶ διερεύνησε κάθε μορφή αὐτῆς, τότε ἡ κατηγορία εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε ὑποψία. Ἴσως βέβαια νομίζετε ὅτι ὁ λόγος μου ξέφυγε ἀπὸ τὴν παρούσα ὑπόθεση, ἀλλὰ ἐὰν προσέχομε, θὰ διαπιστώσομε ὅτι τὰ ὅσα λέχθηκαν συνδέονται πάρα πολὺ μ' αὐτήν. Διότι κατὰ τὶς ὁμιλίαις περὶ μαρτύρων εἶναι ἀναγκαῖο καὶ συνεπὲς νὰ ὁμιλεῖ κανεὶς καὶ περὶ φιλοσοφίας. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι γιὰ νὰ κατηγορήσω τὴν παρούσα ζωὴ, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ γιὰ νὰ κατηγορήσω τὴν τρυφιλῆ ζωὴ· διότι δὲν εἶναι κακὸ τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς, ἀλλὰ τὸ νὰ ζεῖ ἄσκοπα καὶ χωρὶς νόημα.

2. Ἴσως ἀν κάποιος ζήσει τὴν παρούσα ζωὴ μὲ κατορθώματα καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, θὰ μπορέσει σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο νὰ λέγει· «τὸ νὰ ζῶ μὲ τὸ σῶμα εἶναι πολὺ πιὸ καλύτερο»⁶· διότι αὐτὸ εἶναι καρπὸς ἔργου, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν συνέβηκε καὶ μὲ τὸν μακάριο Εὐστάθιο, ὁ ὁποῖος καὶ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τὰ χρησιμοποίησε ὀρθά. Διότι τὸ θάνατο αὐτὸ δὲν τὸν ὑπέστη στὴν πατρίδα του, ἀλλὰ σὲ ξένη χώρα γιὰ χάρι τοῦ Χριστοῦ· αὐτὸ εἶναι τὸ κατόρθωμα τῶν ἐχθρῶν. Διότι ἐκεῖνοι τὸν ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὴν πατρίδα του γιὰ νὰ τὸν ἀτιμάσουν, αὐτὸς ὅμως ἔγινε πολὺ πιὸ λαμπρότερος καὶ ἐνδοξότερος μὲ τὴν μετάθεσή του σὲ ξένη χώρα, ὅπως καὶ τὸ τέλος τῶν πραγμάτων ἀπέδειξε. Τόση μεγάλη δηλαδὴ ὑπῆρξε ἡ λαμπρότητα αὐτοῦ, ὥστε, ἂν καὶ τὸ σῶμα του τάφηκε στὴ Θράκη, ἡ μνήμη του καθημερινὰ ἀνθεῖ ἀνάμεσά μας, καὶ ἐνῶ ὁ τάφος βρίσκεται σ' ἐκεῖνο τὸ βαρβαρικὸ χωριό⁶, ὁ πόθος γι' αὐτὸν βρίσκεται σ' ἐμᾶς, πὺ ἐμποδιζόμαστε νὰ μεταβοῦμε ἐκεῖ ἀπὸ τὴν τόση μεγάλη ἀπόσταση, καὶ μετὰ ἀπὸ τόσο χρόνο καθημερινὰ αὐτὸς αὐξάνει· ἢ καλύτερα, ἐὰν πρέπει νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ὁ τάφος

καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ παρ' ἡμῖν, οὐκ ἐν Θράκῃ μόνον. Μνήματα γὰρ ἁγίων οὐ σοροὶ καὶ λάρνακες καὶ στῆλαι καὶ γράμματα, ἀλλ' ἔργων κατορθώματα, καὶ πίστεως ζῆλος, καὶ συνειδὸς πρὸς Θεὸν ὑγιές. Καὶ γὰρ πάσης στήλης λαμπροτέρα ἀνέστηκεν αὕτη ἢ Ἐκ-
 5 κλησία τῷ μάρτυρι, γράμματα ἔχουσα οὐκ ἄφωνα, ἀλλὰ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν λαμπρότερον σάλπιγγος βοῶντα τὴν ἐκείνου μνήμην καὶ τὴν λαμπρότητα, καὶ ἕκαστος ὑμῶν τῶν παρόντων τοῦ ἁγίου τάφος ἐστὶν ἐκείνου, τάφος ἔμψυχος καὶ πνευματικός. Ἄν γὰρ ἀναπτύξω τὸ συνειδὸς ἐκάστου τῶν παρόντων ὑμῶν, εὐ-
 10 ρίσκω τὸν ἅγιον τοῦτον ἔνδον τῆς διανοίας ὑμῶν ἐνδαισιώμενον.

Ὅρατε πῶς οὐδὲν πλέον ἐγένετο τοῖς ἐχθροῖς; πῶς οὐκ ἔσβεσαν τὴν δόξαν, ἀλλ' ἐπῆραν ταύτην μᾶλλον καὶ λαμπροτέραν εἰργάσαντο, τοσοῦτους ποιήσαντες τάφους ἀνθ' ἑνός, τάφους ἔμψυχους, τάφους φωνὴν ἀφιέντας, τάφους πρὸς τὸν αὐτὸν ζῆλον
 15 παρασκευαζομένους. Διὰ τοῦτο τὰ τῶν ἁγίων σώματα καὶ πηγὰς καὶ ρίζας καὶ μύρα καλῶ πνευματικά. Τίνος οὖν ἔνεκεν; Ὅτι ἕκαστον τούτων τῶν εἰρημένων τὴν οἰκείαν ἀρετὴν οὐ παρ' ἑαυτῶν κατέχει μόνον, ἀλλὰ καὶ μέχρι πολλοῦ διαπέμπεται μήκους. Οἷόν τι λέγω· αἱ πηγαὶ ἀναβλύζουσι μὲν πολλὰ νάματα, οὐ μὴν εἴσω
 20 τῶν οἰκείων κόλπων ταῦτα κατέχουσιν, ἀλλὰ μακροῦς τίκτουσαι ποταμοὺς συγγίνονται τῷ πελάγει, καὶ καθάπερ χειρὸς τινος ἐκτάσει, τῷ μήκει τούτων ἐπιλαμβάνονται τῶν θαλαττίων ὑδάτων. Πάλιν ἡ ρίζα τῶν φυτῶν κάτω κέκρυπται ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς, ἀλλ' οὐ κάτω κατέχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἅπασαν, καὶ μάλιστα τῶν
 25 ἀμπέλων τῶν ἀναδενδράδων αὕτη ἡ φύσις. Ὅταν γὰρ ἐφ' ὑψηλῶν τῶν καλάμων τοὺς αὐτῶν ἐκτείνωσι κλάδους, τὰ κλήματα διὰ τῶν δονάκων ἐκείνων ἔρποντα μέχρι πολλοῦ πρόεισι διαστήματος, μακρὰν τινα ὄροφῆν τῇ τῶν φύλλων ποιοῦντα πυκνότητι. Τοιαύτη καὶ τῶν μύρων ἡ φύσις· αὐτὰ μὲν κεῖται ἐν οἰκίσκῳ πολ-
 30 λάκις, διὰ δὲ τῶν θυρίδων ὑπερεκπίπτουσα αὐτῶν ἢ εὐωδία εἰς ἄμφοδα καὶ στενωποὺς καὶ ἀγοράς, καὶ τοὺς ἔξω βαδίζοντας διδάσκει τὴν ἔνδον κειμένην τῶν ἀρωμάτων ἀρετὴν.

Εἰ δὲ πηγὴ καὶ ρίζα καὶ φυτῶν καὶ ἀρωμάτων φύσις τοσαύ-

του βρίσκεται και ἐδῶ σ' ἐμᾶς και ὄχι μόνο στη Θράκη. Διότι μνήματα τῶν ἁγίων δὲν εἶναι οἱ σοροὶ και οἱ λάρνακες και οἱ στήλες και τὰ ἐπιγράμματα, ἀλλὰ τὰ κατορθώματα ἔργων, ὁ ζῆλος τῆς πίστεως, και ὑγιῆς συνείδηση πρὸς τὸ Θεό. Και πράγματι αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία στήθηκε γιὰ τὸν μάρτυρα λαμπρότερη ἀπὸ κάθε στήλη, ἔχοντας ὄχι ἄφωνα γράμματα, ἀλλὰ διακηρύσσοντας μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα λαμπρότερα και ἀπὸ σάλπιγγα τὴ μνήμη και τὴ λαμπρότητα ἐκείνου, και ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς τοὺς παρόντες εἶναι τάφος ἐκείνου, τάφος ἔμψυχος και πνευματικός. Διότι, ἂν ξεδιπλώσω τὴ συνείδηση τοῦ καθενὸς ἀπὸ σᾶς τοὺς παρόντες, θὰ βρῶ τὸν ἅγιο αὐτὸν νὰ ὑπάρχει μέσα στη διάνοιά σας.

Βλέπετε πῶς δὲν ἐπέτυχαν τίποτε περισσότερο οἱ ἐχθροί; πῶς δὲν ἔσβησαν τὴ δόξα του, ἀλλ' ἐξύψωσαν αὐτὴν περισσότερο και τὴν κατέστησαν λαμπρότερη, δημιουργώντας ἀντὶ ἐνὸς τόσους πολλοὺς τάφους, τάφους ἔμψυχους, τάφους πού ὁμιλοῦν, τάφους πού προετοιμάζονται νὰ μιμηθοῦν τὸ ζῆλο του. Γι' αὐτὸ τὰ σώματα τῶν ἁγίων τὰ ὀνομάζω και πηγές και ρίζες και μύρα πνευματικά. Γιὰ ποιό λόγο; Διότι τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ πού λέχθηκαν δὲν κρατεῖ τὴν ἀρετὴ του μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ τὴν ἐξαποστέλλει και σὲ πολὺ μεγάλο διάστημα. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μὲ αὐτὸ πού λέγω. Οἱ πηγές ἀναβλύζουν πολλὰ ὕδατα, ἀλλὰ δὲν τὰ κρατοῦν αὐτὰ μέσα στοὺς κόλπους τους, ἀλλὰ δημιουργώντας μεγάλους ποταμοὺς χύνονται στὸ πέλαγος, και σὰν νὰ ἐκτείνουν κάποιο χέρι, μὲ τὸ μῆκος αὐτῶν φθάνουν μέχρι τὰ θαλάσσια ὕδατα. Ἡ ρίζα πάλι τῶν φυτῶν εἶναι κρυμμένη κάτω στοὺς κόλπους τῆς γῆς, ἀλλὰ δὲν κρατεῖ ἐκεῖ κάτω ὅλη τὴν ἀρετὴ της και πρὸ πάντων ἡ ρίζα τῶν ἀμπέλων, τῶν ἀναρριχώμενων αὐτῶν φυτῶν. Διότι, ὅταν ἀπλώσουν τὰ κλαδιά τους ἐπάνω σὲ ψηλὰ καλάμια, τὰ κλήματα ἔρποντας ἐπάνω σ' ἐκεῖνα τὰ καλάμια προχωροῦν σὲ πολὺ μεγάλο διάστημα, δημιουργώντας μὲ τὴν πυκνότητα τῶν φύλλων τους κάποια μεγάλη ὄροφή. Τέτοια εἶναι και ἡ φύση τῶν μύρων. Αὐτὰ πολλὲς φορές βρίσκονται μέσα σ' ἓνα σπιτάκι, ξεχυνόμενη ὅμως ἡ εὐωδία τους ἀπὸ τὰ παράθυρα στὶς παρόδους, τὰ στενὰ δρομάκια και τὶς ἀγορές, καθιστᾶ γνωστὴ σ' ἐκείνους πού βαδίζουν ἔξω τὴν ἀρετὴ τῶν ἀρωμάτων πού ὑπάρχουν μέσα.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ πηγὴ και ἡ ρίζα και ἡ φύση τῶν φυτῶν και τῶν

την ἔχουσι τὴν ἰσχύν, πολλῶ μᾶλλον τῶν ἀγίων τὰ σώματα· καὶ ὅτι οὐ ψευδῆ τὰ λεγόμενα, μάρτυρες ὑμεῖς. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα τοῦ μάρτυρος κεῖται ἐν Θράκῃ, ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐν Θράκῃ διατρίβοντες, ἀλλά, πολὺ τῆς χώρας ἐκείνης ἀφεστηκότες, ἀντιλαμβάνεσθε τῆς εὐωδίας ἐκ τοσούτου διαστήματος, καὶ διὰ τοῦτο συνεληλύθατε καὶ οὐ διεκώλυσε τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, οὐκ ἔσβεσε τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος. Τοιαύτη γὰρ τῶν πνευματικῶν κατορθωμάτων ἢ φύσις· οὐδενὶ σωματικῶ διακόπτεται κωλύματι, ἀλλ' ἀνθεῖ καὶ αὐξεται καθ' ἐκάστην ἡμέραν, καὶ οὔτε χρόνου μαραίνει τὸ πλῆθος αὐτῆν, 10 οὐχ ὁδοῦ διατειχίζει μῆκος.

Μὴ θαυμάσητε δὲ εἰ τοῦ λόγου καὶ τῶν ἐγκωμίων ἀρχόμενος μάρτυρα τὸν ἅγιον ἐκάλεσα· καὶ γὰρ οἰκείῳ τέλει τὴν ζωὴν κατέλυσε· πῶς οὖν ἐστὶ μάρτυς; Εἶπον πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὅτι μάρτυρα οὐχὶ θάνατος ποιεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ 15 πρόθεσις. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς γνώμης πλέκεται πολλάκις ὁ τοῦ μαρτυρίου στέφανος. Καὶ τοῦτον οὐκ ἐγώ, ἀλλὰ Παῦλος δίδωσι τοῦ μαρτυρίου τὸν ὄρον οὕτως λέγων· «καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω». Πῶς ἀποθνήσκεις καθ' ἡμέραν; πῶς δυνατὸν ἐνὶ σώματι θνητῷ μυρίους δέξασθαι θανάτους; Τῇ 20 προθέσει, φησί, καὶ τῷ παρεσκευάσθαι πρὸς τελευτήν. Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἀποφαίνεται. Καὶ γὰρ ὁ Ἀβραᾶμ οὐχ ἤμαξε τὴν μάχαιραν, οὐκ ἐφοίνιξε τὸν βωμόν, οὐκ ἔθυσσε τὸν Ἰσαάκ, ἀλλ' ὁμῶς ἀπήρτισε τὴν θυσίαν. Τίς ταῦτά φησιν; Αὐτὸς ὁ τὴν θυσίαν δεξάμενος· «οὐκ ἐφείσω», γάρ, φησί, «τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ». 25 Καὶ μὴν ζῶντα ἔλαβε καὶ ὑγιῆ κατήγαγε· πῶς οὖν οὐκ ἐφείσατο; Ὅτι οὐκ ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς προθέσεως τῶν προελομένων τὰς τοιαύτας κρίνω θυσίας ἐγώ, φησίν. Οὐκ ἔσφαξεν ἡ χεὶρ, ἀλλ' ἔσφαξεν ἡ προαίρεσις· οὐκ ἐβάπτισε τὸ ξίφος εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ παιδός, οὐ διέτεμε τὴν δέρην, ἀλλ' ἐστὶ θυσία 30 καὶ χωρὶς αἵματος. Ἰσασιν οἱ μεμνημένοι τὸ λεγόμενον· διὰ τοῦτο δὲ κάκεινη ἡ θυσία χωρὶς αἵματος ἐγένετο, ἐπειδὴ ταύτης ἔμελλεν ἔσεσθαι τύπος. Ὅρας ἐν τῇ Παλαιᾷ προδιαγραφομένην τὴν εἰκόνα; Μὴ ἀπιστήσης τῇ ἀληθείᾳ.

3. Οὗτος τοίνυν ὁ μάρτυς (μάρτυρα γὰρ ἡμῖν αὐτὸν ὁ λόγος ἀπέ-

άρωμάτων ἔχουν τόση δύναμη, πολὺ πιὸ μεγαλύτερη ἔχουν τὰ σώματα τῶν ἀγίων· καὶ ὅτι δὲν εἶναι ψεῦδος τὰ λεγόμενα, μάρτυρες εἶστε ἐσεῖς. Διότι τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα βρίσκεται στὴ Θράκη, ἐνῶ ἐσεῖς δὲν ζεῖτε στὴ Θράκη, ἀλλὰ, βρισκόμενοι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα ἐκείνη, διαισθάνεσθε τὴν εὐωδιὰ ἀπὸ τόσο διάστημα, καὶ γι' αὐτὸ συγκεντρωθήκατε καὶ δὲν σᾶς ἐμπόδισε τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, δὲν ἔσβησε αὐτὴν τὸ πλῆθος τοῦ χρόνου. Τέτοια δηλαδὴ εἶναι ἡ φύση τῶν πνευματικῶν κατορθωμάτων· δὲν διακόπτεται ἀπὸ κανένα σωματικὸ ἐμπόδιο, ἀλλ' ἀνθεῖ καὶ αὐξάνεται καθημερινά, καὶ οὔτε τὸ πλῆθος τοῦ χρόνου μαραίνει αὐτὴν, οὔτε τὸ μῆκος ὁδοῦ χωρίζει αὐτήν.

Μὴ ἀπορήσετε ὅμως ἐάν, ἀρχίζοντας τὸ λόγο καὶ τὰ ἐγκώμια, ὀνόμασα τὸν ἅγιο μάρτυρα· διότι τέλειωσε τὴ ζωὴ του μὲ φυσικὸ θάνατο. Πῶς λοιπὸν εἶναι μάρτυρας; Πολλὲς φορές εἶπα πρὸς τὴν ἀγάπη σας, ὅτι μάρτυρα δὲν κάμνει μόνο ὁ θάνατος, ἀλλὰ καὶ ἡ πρόθεση. Πολλὲς φορές δηλαδὴ πλέκεται τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ τέλος κάποιου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πρόθεση αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸν τὸν ὀρισμὸ τοῦ μαρτυρίου δὲν τὸν δίνω ἐγώ, ἀλλ' ὁ Παῦλος, ποὺ λέγει τὰ ἐξῆς· «καθημερινὰ πεθαίνω»⁷. Πῶς πεθαίνεις καθημερινά; Πῶς εἶναι δυνατὸ σ' ἓνα θνητὸ σῶμα νὰ δεχθεῖς μύριους θανάτους; Μὲ τὴν πρόθεση, λέγει, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἔχω προετοιμασθεῖ γιὰ τὸ θάνατο. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἀποφαίνεται· διότι ὁ Ἀβραὰμ δὲν ἔβαψε τὸ μαχαίρι μὲ αἷμα, δὲν ἔβαψε κόκκινο τὸ βωμό, δὲν θυσίασε τὸν Ἰσαάκ, ἀλλ' ὅμως ἐτέλεσε στὸ πλῆρες τὴ θυσία. Ποιὸς τὰ λέγει αὐτά; Ὁ ἴδιος ποὺ δέχθηκε τὴ θυσία· διότι λέγει, «δὲν λυπήθηκες τὸν ἀγαπητό σου υἱὸ γιὰ χάρι μου»⁸. Κι ὅμως τὸν ἔλαβε ζωντανὸ καὶ τὸν κατέβασε κάτω ὑγιή· πῶς λοιπὸν δὲν τὸν λυπήθηκε; Διότι ἐγὼ τις θυσίες αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν τις κρίνω, λέγει, ἀπὸ τὸ τέλος τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πρόθεση ἐκείνων ποὺ ἀποφασίζουν νὰ τις κάνουν. Δὲν ἔσφαξε τὸ χέρι, ἀλλ' ἔσφαξε ἡ προαίρεση· δὲν βύθισε τὸ ξίφος στὸ λαιμὸ τοῦ παιδιοῦ, δὲν ἔκοψε τὸ δέρμα, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ θυσία χωρὶς αἷμα. Γνωρίζουν οἱ πιστοὶ αὐτὸ ποὺ λέγω. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκείνη ἡ θυσία ἔγινε χωρὶς αἷμα, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ τύπος αὐτῆς. Βλέπεις τὴν εἰκόνα ποὺ προτυπώνεται στὴν Παλαιὰ Διαθήκη; Μὴ δεῖξεις ἀπιστία στὴν ἀλήθεια.

3. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ μάρτυρας (διότι ὁ λόγος μᾶς τὸν ἀπέδειξε μάρ-

δειξε) πρὸς μυρίους παρεσκευάσατο θανάτους, καὶ πάντας αὐτοὺς ὑπέμεινε τῇ γνῶμῃ καὶ τῇ προθυμίᾳ· τῶν δὲ ἐπενεχθέντων κινδύων πολλοὺς καὶ δι' αὐτῆς τῆς πείρας ἠνέσχετο. Καὶ γὰρ καὶ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἐξήλασαν, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετέστησαν, 5 καὶ πολλὰ ἕτερα κατὰ τοῦ μακαρίου ἐκίνησαν τότε ἐκείνου, δίκαιον μὲν οὐδὲν ἔχοντες ἐγκαλεῖν, ὅτι δὲ ἀκούσας τοῦ Παύλου λέγοντος, «ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα», ἔφυγε τὸ ἀσέβημα καὶ τὴν παρανομίαν ἔδεισεν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν στεφάνων, οὐ κατηγορίας ἄξιον.

10 Σὺ δέ μοι σκόπει τοῦ διαβόλου τὴν πονηρίαν. Ἐπειδὴ γὰρ προσφάτως ἦν ὁ ἐλληνικὸς πόλεμος καταλυθεὶς, καὶ ἄρτι τῶν χαλεπῶν καὶ ἐπαλλήλων διωγμῶν ἀνεπεπνεύκεισαν αἱ Ἐκκλησίαι πᾶσαι, καὶ οὐκ ἦν πολὺς ὁ χρόνος, ἐξ οὗ ναοὶ μὲν ἀπεκλείσθησαν ἅπαντες, βωμοὶ δὲ ἐσβέσθησαν, πᾶσα δὲ τῶν δαιμόνων ἢ μανία 15 καταλέλυτο, καὶ ταῦτα ἐλύπει τὸν πονηρὸν δαίμονα καὶ οὐκ ἠδύνατο πρῶως φέρειν τὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνην, τί οὖν ποιεῖ; Ἔτερον ἐπεισάγει πόλεμον χαλεπὸν. Ὁ μὲν γὰρ ἐξωτικός, οὗτος δὲ ἐμφύλιος ἦν· οἱ δὲ τοιοῦτοι δυσφύλακτοι μᾶλλον εἰσι καὶ ραδίως χειροῦνται τοὺς ἐμπίπτοντας.

20 Κατὰ τὸν καιρὸν τοίνυν ἐκεῖνον ὁ μακάριος οὗτος ἐστρατήγει τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησίας, καὶ αἴρεται μὲν ἢ νόσος, ὡσπερ τις λοιμὸς χαλεπὸς ἀπὸ τῶν Αἰγύπτου χωρίων, εἶτα διὰ τῶν μεταξὺ πόλεων βαδίζων εἰς τὴν πόλιν ἔσπευδεν ἐμβαλεῖν τὴν ἡμετέραν. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἐγρηγορῶς καὶ νήφων καὶ πάντα τὰ μέλλοντα προο- 25 ρῶν πόρρωθεν, προσιόντα τὸν πόλεμον ἀπεκρούετο· καὶ καθάπερ σοφὸς τις ἰατρός, πρὶν ἢ τὴν νόσον ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἐνταῦθα καθήμενος, τὰ φάρμακα κατεσκευάζε, καὶ τὴν ἱερὰν ταύτην ναῦν μετὰ πολλῆς ἐκυβέρνα τῆς ἀσφαλείας, πανταχοῦ περιτρέχων, ναύτας, ἐπιβάτας, τοὺς πλέοντας ἅπαντας συγκροτῶν, νήφειν, ἐγρηγο- 30 ρεῖναι παρασκευάζων, ὡς πειρατῶν ἐπιτιθεμένων καὶ τῆς πίστεως τὸν θησαυρὸν ἀποσυλῆσαι ἐπιχειρούντων.

Οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον ἐκέχρητο τῇ προνοίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ καὶ

9. Ρωμ. 1,25.

10. Ἡ αἵρεση δηλαδὴ τοῦ Ἀρείου.

τυρα), προετοιμάσθηκε πρὸς ἄπειρους θανάτους καὶ ὄλους αὐτοὺς τοὺς ὑπέμεινε μὲ τὴ πρόθεση καὶ τὴν προθυμία· καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς κινδύνους ποὺ πρόβαλαν μπροστὰ του τοὺς ὑπέμεινε καὶ στὴν πραγματικότητα. Καθόσον καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα του τὸν ἀπομάκρυναν, καὶ τὸν μετέθεσαν σὲ ξένη χώρα, καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκίνησαν τότε ἐναντίον ἐκείνου τοῦ μακαρίου, χωρὶς νὰ ἦταν δίκαιες οἱ κατηγορίες, ἀλλὰ ἀκούοντας τὸν Παῦλο νὰ λέγει, «σεβάσθηκαν καὶ λάτρευσαν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη»⁹, ἀπέφυγε τὸ ἀσέβημα καὶ φοβήθηκε τὴν παρανομία. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἄξιο στυφάνων καὶ ὄχι κατηγορίας.

Ἄλλὰ σὺ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὴν πονηρία τοῦ διαβόλου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρόσφατα εἶχε τερματισθεῖ ὁ διωγμὸς ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρες καὶ ὄλες οἱ Ἐκκλησίες εἶχαν ἀναπνεύσει μόλις πρὶν ἀπὸ λίγο ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς καὶ ἀλλεπάλληλους διωγμοὺς, καὶ δὲν ἦταν πολὺς ὁ χρόνος ἀπὸ τότε ποὺ κλείσθηκαν ὄλοι οἱ εἰδωλολατρικοὶ ναοί, οἱ βωμοὶ ἔσβησαν, καὶ ὄλη ἡ μανία τῶν δαιμόνων εἶχε καταλυθεῖ, καὶ αὐτὰ λυποῦσαν τὸν πονηρὸ δαίμονα καὶ δὲν μπορούσε μὲ πραότητα νὰ ὑποφέρει τὴν εἰρήνη τῆς Ἐκκλησίας, τί κάνει λοιπόν; Εἰσάγει στὴ θέση ἐκείνου ἄλλον φοβερὸ πόλεμο. Ἐκεῖνος δηλαδὴ ἦταν ἐξωτερικός, ἐνῶ αὐτὸς ἐμφύλιος, καὶ ἀπὸ τοὺς πολέμους αὐτοὺς πολὺ πιὸ δύσκολα μπορεῖ νὰ προφυλαχθεῖ κανεὶς καὶ εὐκόλα αἰχμαλωτίζουν ἐκείνους ποὺ ἐμπλέκονται σ' αὐτούς.

Κατὰ τὸν καιρὸ λοιπὸν ἐκεῖνο ὁ μακάριος αὐτὸς κυβερνοῦσε τὴν Ἐκκλησία μας καὶ ἀκριβῶς τότε ἐκδηλώνεται ἡ νόσος¹⁰, ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Αἰγύπτου σὰν κάποιος φοβερὸς λοιμὸς, καὶ στὴ συνέχεια διαδιδόμενη στὶς ἐνδιάμεσες πόλεις, προχωροῦσε ὀλοταχῶς νὰ πλήξει τὴν πόλη μας. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἐπαγρυπνώντας καὶ νήφοντας καὶ προβλέποντας ἀπὸ μακριὰ ὄλα ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, ὅταν πλησίασε ὁ πόλεμος τὸν ἀπέκρουσε. Καὶ σὰν κάποιος σοφὸς γιατρός, προτοῦ εἰσβάλει ἡ νόσος στὴν πόλη, διαμένοντας ἐδῶ παρασκεύαζε τὰ φάρμακα καὶ κυβερνοῦσε αὐτὸ τὸ ἱερὸ πλοῖο μὲ μεγάλη ἀσφάλεια, τρέχοντας παντοῦ, συγκροτώντας ναῦτες, ἐπιβάτες καὶ ὄλους ἐκείνους ποὺ ἔπλεαν μὲ τὸ πλοῖο, προετοιμάζοντας αὐτοὺς νὰ εἶναι προσεκτικοὶ καὶ ἐπάγρυπνοι σὰν νὰ ἐπιτίθονταν πειρατὲς καὶ ἐπιχειροῦσαν νὰ ἀρπάξουν τὸν θησαυρὸ τῆς πίστεως.

Καὶ δὲν ἔδειχνε τὴ φροντίδα αὐτὴ μόνο ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ παντοῦ

πανταχοῦ διεπέμπετο τοὺς διδάζοντας, παρακαλέσοντας, διαλεξο-
 μένους, προαποτειχίσοντας τοῖς πολεμίοις τὴν ἔφοδον. Καὶ γὰρ ἦν
 πεπαιδευμένος καλῶς παρὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, ὅτι τὸν
 Ἐκκλησίας προεστῶτα οὐκ ἐκείνης μόνης κήδεσθαι δεῖ τῆς παρὰ
 5 τοῦ Πνεύματος ἐγχειρισθείσης αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν
 οἰκουμένην κειμένης· καὶ ταῦτα ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἐμάνθανεν εὐχῶν.
 Εἰ γὰρ τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι δεῖ, φησὶν, ὑπὲρ τῆς καθολικῆς Ἐκ-
 κλησίας τῆς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, πολλῶ
 μᾶλλον καὶ τὴν πρόνοιαν ὑπὲρ ἅπασης αὐτῆς ἐπιδείκνυσθαι δεῖ,
 10 καὶ ὁμοίως ἀπασῶν κήδεσθαι καὶ μεριμνᾶν πάσας. Καὶ ὅπερ ἐπὶ
 τοῦ Στεφάνου γέγονε, τοῦτο καὶ ἐπ' ἐκείνου συνέβαινε. Ὡσπερ
 γὰρ οὐκ ἰσχύοντες ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ τῇ τοῦ Στεφάνου οἱ Ἰου-
 δαῖοι ἐλίθαζον τὸν ἅγιον ἐκεῖνον, οὕτω καὶ οὗτοι οὐκ ἰσχύοντες
 ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ τῇ τούτου, καὶ ὀρῶντες ἠσφαλισμένα τὰ ὀχυ-
 15 ρώματα, ἐκβάλλουσι τῆς πόλεως λοιπὸν τὸν κήρυκα. Ἄλλ' ἢ
 φωνὴ οὐκ ἐσίγα, ἀλλ' ἐξεβάλλετο μὲν ὁ ἄνθρωπος, ὁ δὲ λόγος τῆς
 διδασκαλίας οὐκ ἐξεβάλλετο. Καὶ γὰρ Παῦλος ἐδέδετο, καὶ ὁ λό-
 γος τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐδέδετο· καὶ οὗτος ἐν ἀλλοτρίᾳ, καὶ ἡ διδασκα-
 λία αὐτοῦ παρ' ἡμῖν. Ἐκβάλλοντες τοίνυν ἐπεισήεσαν συμφραζά-
 20 μενοι, καθάπερ χεῖμαρρος σφοδρός· ἀλλ' οὔτε τὰ φυτὰ παρέσυραν,
 οὔτε τὰ σπέρματα κατέχωσαν, οὔτε τὴν γεωργίαν ἐλυμήναντο·
 οὔτω καλῶς καὶ μετ' ἐπιστήμης ὑπὸ τῆς ἐκείνου γεωργηθέντα σο-
 φίας ἐρρίζωτο.

Ἄλλὰ γὰρ ἄξιον εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν συνεχώρησεν αὐτὸν ὁ
 25 Θεὸς ἀπελαθῆναι ἐντεῦθεν. Προσφάτως ἦν ἀναπνεύσασα ἡ Ἐκ-
 κλησία· εἶχε παραμυθίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν τὴν ἐπιστασίαν τὴν ἐκεί-
 νου· πανταχόθεν αὐτὴν ἐτείχιζε καὶ τῶν πολεμίων τὰς προσβολὰς
 ἀπεκρούετο. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐξεβάλλετο καὶ συνεχώρει τοῖς ἀπά-
 γουσιν αὐτὸν ὁ Θεός; τίνος ἕνεκεν; Καὶ μὴ τοὶ νομίσητε ταύτης τῆς
 30 ἀπορίας λύσιν εἶναι τὸ λεγόμενον μόνης, ἀλλὰ κἂν πρὸς Ἑλληνας,
 κἂν πρὸς αἰρετικούς ἄλλους ὑμῖν ὑπὲρ τῶν τοιούτων γίνηται λό-
 γος, ἱκανὸν τὸ ρηθησόμενον ἅπασαν λῦσαι τὴν ἀπορίαν. Ὁ Θεὸς
 τὴν μὲν πίστιν αὐτοῦ τὴν ἀληθῆ καὶ ἀποστολικὴν ἐν πολλοῖς συγ-
 χωρεῖ πολεμεῖσθαι, τὰς δὲ αἵρέσεις καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν ἀφήσιν

ἔστελνε ἀνθρώπους νὰ διδάξουν, νὰ παροτρύνουν, νὰ μιλήσουν καὶ νὰ ἐμποδίσουν ἀπὸ πρὶν τὴν ἔφοδο τῶν ἐχθρῶν. Διότι εἶχε διδαχθεῖ καλὰ ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, ὅτι ὁ προΐστάμενος τῆς ἐκκλησίας δὲν πρέπει νὰ φροντίζει ἐκείνη μόνο πού τοῦ ἐμπιστεύθηκε τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ κάθε ἐκκλησία τῆς οἰκουμένης· καὶ αὐτὰ τὰ μάθαινε ἀπὸ τὶς ἱερὲς εὐχές. Διότι, λέγει, ἐὰν πρέπει νὰ προσευχόμεθα ὑπὲρ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας πού ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ πέρατα ὡς τὰ ἄλλα πέρατα τῆς οἰκουμένης, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ δείχνουμε τὴν πρόνοια ὑπὲρ ὅλης τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ φροντίζομε τὸ ἴδιο γιὰ ὅλες καὶ νὰ μεριμνοῦμε γιὰ ὅλες. Καὶ ἐκεῖνο πού εἶχε συμβεῖ μετὸν Στέφανο, αὐτὸ συνέβαινε καὶ μ' ἐκεῖνον. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι, μὴ μπορώντας ν' ἀντιμετωπίσουν τὴ σοφία τοῦ Στεφάνου, λιθοβόλησαν τὸν ἅγιον ἐκεῖνο, ἔτσι καὶ αὐτοί, μὴ μπορώντας ν' ἀντιμετωπίσουν τὴ σοφία αὐτοῦ καὶ βλέποντας ἀσφαλισμένα τὰ ὀχυρώματα, ἐκδίωξαν τότε τὸν κήρυκα ἀπὸ τὴν πόλη. Ἡ φωνὴ ὅμως δὲν σιωποῦσε, ἀλλ' ἐκδιώχθηκε βέβαια ὁ ἄνθρωπος, ὁ λόγος ὅμως τῆς διδασκαλίας δὲν ἐκδιωκόταν. Διότι καὶ ὁ Παῦλος δενόταν, ὁ λόγος ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν δενόταν¹¹. Καὶ αὐτὸς βρισκόταν σὲ ξένη χώρα, ἐνῶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἔμενε μαζί μας. Ἀφοῦ τὸν ἐξόρισαν λοιπὸν ὄρμησαν σὰν φοβερὸς χεῖμαρρος γιὰ νὰ ἀποκλείσουν τὴν ἐπιστροφή του. Ἀλλ' οὔτε τὰ φυτὰ παρέσυραν, οὔτε τὰ σπέρματα παράχωσαν βαθιά, οὔτε τὴν καλλιέργεια κατέστρεψαν· τόσο καλὰ εἶχε ριζώσει καὶ μετ' ἐκείνη εἶχε καλλιεργηθεῖ ἀπὸ τὴ σοφία ἐκεῖνου.

Ἀλλ' ἀξίζει νὰ ποῦμε, γιὰ ποιὸ λόγο ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ ἐκδιωχθεῖ αὐτὸς ἀπὸ ἐδῶ. Μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχε ἀναπνεύσει ἡ Ἐκκλησία, καὶ εἶχε πολὺ μεγάλη παρηγοριὰ τὴν ἐπιστάσια ἐκεῖνου· ἀπὸ παντοῦ τὴν περιτεῖχιζε καὶ ἀπέκρουε τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν διωκόταν καὶ τὸ ἐπέτρεπε αὐτὸ ὁ Θεὸς στοὺς διώκτες του; Γιὰ ποιὸ λόγο; Καὶ μὴ νομίζετε βέβαια ὅτι τὸ λεγόμενον ἀποτελεῖ λύση αὐτῆς μόνο τῆς ἀπορίας, ἀλλ' εἴτε γίνεται λόγος γι' αὐτὰ πρὸς τοὺς ἐθνικούς, εἴτε πρὸς ἄλλους αἰρετικούς, εἶναι ἰκανὸ αὐτὸ πού θὰ πῶ νὰ λύσει κάθε ἀπορία. Ὁ Θεὸς σὲ πολλὰς περιπτώσεις ἐπιτρέπει νὰ πολεμεῖται ἡ ἀληθὴς καὶ ἀποστολικὴ πίστις πρὸς αὐτόν, ἐνῶ τὶς αἵρέσεις καὶ τὴν εἰδωλολατρία τὴν ἀφήνει ν' ἀπολαμβάνει ἄνεση. Γιὰ ποιὸ λόγο ἄραγε; Γιὰ νὰ μάθεις ἀπὸ τὸ ἕνα

ἀδείας ἀπολαύειν. Τί δὴ ποτε; Ἴνα ἐκείνων μὲν τὴν ἀσθένειαν μάθης οὐκ ἐνοχλουμένων καὶ αὐτομάτως καταλυομένων, τῆς δὲ πίστεως τὴν ἰσχὺν γνωρίσης πολεμουμένης καὶ διὰ τῶν κωλυόντων ἀύξανομένης.

5 Καὶ ὅτι οὐκ ἐμός ἐστὶν οὗτος ὁ στοχασμός, ἀλλὰ θεῖος χρησμὸς ἄνωθεν ἐνεχθεὶς, ἀκούσωμεν Παύλου τί περὶ τούτων φησί· καὶ γὰρ ἔπαθέ τί ποτε ἀνθρώπινον καὶ οὗτος· εἰ γὰρ καὶ Παῦλος ἦν, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας μετεῖχε φύσεως. Τί δέ ἐστὶν, ὅπερ ἔπαθεν; Ἡλαύνετο, ἐπολεμεῖτο, ἐμαστίζετο, μυρίοις ἐπεβουλεύετο
10 τρόποις, ἔξωθεν, ἔσωθεν, ὑπὸ τῶν δοκούντων οἰκείων εἶναι, ὑπὸ τῶν ἀλλοτριῶν. Καὶ τί δεῖ λέγειν, ὅσας ὑπέμεινε θλίψεις; Κάμωνων τοίνυν καὶ μηκέτι φέρων τὰς προσβολὰς τῶν πολεμίων ἀεὶ διακοπτόντων αὐτοῦ τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐναντιουμένων αὐτοῦ τῷ λόγῳ, προσπίπτει τῷ Δεσπότη καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν καὶ λέγει·
15 «ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σαταῶν, ἵνα μὲ κολαφίζῃ· ὑπὲρ τούτου τρίς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, καὶ εἴρηκέ μοι· ἄρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται».

Καὶ οἶδα μὲν ὅτι τινὲς ἀσθένειαν εἶναι νομίζουσι σωματικὴν· οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο, οὐκ ἔστιν· ἀλλ' «ἄγγελον Σαταῶν» τοὺς ἀντικει-
20 μένους ἀνθρώπους καλεῖ· τὸ γὰρ «Σαταῶν» τοῦτο ἑβραϊκὴ λέξις ἐστί· «Σαταῶν» δὲ ὁ ἀντικείμενος λέγεται. Τὰ οὖν σκευὴ τοῦ διαβόλου καὶ τοὺς ἐκείνῳ διακονουμένους ἀνθρώπους ἀγγέλους αὐτοῦ καλεῖ. Διὰ τί οὖν, φησί, πρόσκειται τῇ σαρκί; Ὅτι ἡ σὰρξ ἐμαστίζετο, ἡ δὲ ψυχὴ ἐκουφίζετο τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἐπαιρομένη·
25 οὐδὲ γὰρ ἤπτετο τῆς ψυχῆς, οὐδὲ ὑπεσκέλιζε τοὺς ἔνδον λογισμοὺς, ἀλλὰ μέχρι τῆς σαρκὸς εἰστήκει τὰ μηχανήματα καὶ ὁ πόλεμος, εἴσω διαβῆναι μὴ δυνάμενος. Ἐπεὶ οὖν αὕτη ἐτέμνετο, αὕτη ἐμαστίζετο, αὕτη ἐδεσμεῖτο (ψυχὴν γὰρ δῆσαι ἀδύνατον ἦν), διὰ τοῦτο λέγει, «ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σαταῶν, ἵνα με
30 κολαφίζῃ», τοὺς πειρασμοὺς, τὰς θλίψεις, τοὺς διωγμοὺς αἰνιττόμενος.

Εἶτα τί; «Ἐπὲρ τούτου τρίς», φησί, «τὸν Κύριον παρεκάλε-

μέρος τὴν ἀδυναμία ἐκείνων πού, ἂν καὶ δὲν ἐνοχλοῦνται, ὅμως αὐτομάτως ἐξαφανίζονται, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ γνωρίσεις τὴ δύναμη τῆς πίστεως πού, ἂν καὶ πολεμεῖται, αὐξάνεται μέσω ἐκείνων πού τὴν καταδιώκουν.

Καὶ ὅτι ἡ σκέψη αὐτὴ δὲν εἶναι δική μου, ἀλλὰ θεῖος χρησμός δοσμένος ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἃς ἀκούσομε τὸν Παῦλο τί λέγει γι' αὐτά· καθόσον κι αὐτὸς κάποτε ἔπαθε κάτι τὸ ἀνθρώπινο· διότι, ἂν καὶ ἦταν Παῦλος, ὅμως μετεῖχε τῆς φύσεώς μας. Ποιό εἶναι λοιπὸν αὐτὸ πού ἔπαθε; Διωκόταν, πολεμοῦνταν, μαστιζόταν, μὲ μύριους τρόπους ἐπιβουλεύοταν, ἀπὸ τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ τοὺς ἐντὸς, ἀπὸ ἐκείνους πού θεωροῦνταν δικοί του, ἀπὸ τοὺς ξένους. Καὶ γιατί χρειάζεται ν' ἀναφέρω τὶς ὅσες θλίψεις ὑπέμεινε; Κοπιάζοντας λοιπὸν καὶ μὴ ὑποφέροντας τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν πού διέκοπταν πάντοτε τὴ διδασκαλία του καὶ ἐναντιώνονταν στὸ κήρυγμά του, καταφεύγει στὸ Δεσπότη καὶ τὸν παρακαλεῖ καὶ λέγει· «μοῦ δόθηκε ἓνα ἀγκάθι στὸ σῶμα μου, ἄγγελος Σατᾶν, γιὰ νὰ μὲ ραπίζει· γι' αὐτὸ τρεῖς φορές παρακάλεσα τὸν Κύριο καὶ μοῦ εἶπε· 'σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρη μου· διότι ἡ δύναμή μου ἀποδεικνύεται τέλεια ἐκεῖ πού ὑπάρχει ἀδυναμία'»¹².

Καὶ γνωρίζω ὅτι μερικοὶ νομίζουν ὅτι πρόκειται γιὰ σωματικὴ ἀσθένεια· ὅμως δὲν εἶναι αὐτό, δὲν εἶναι, ἀλλὰ «ἄγγελο Σατᾶν» ὀνομάζει τοὺς ἀνθρώπους πού ἀντιτίθενται στὸ λόγο τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸ τὸ «Σατᾶν» εἶναι ἐβραϊκὴ λέξη. Καὶ «Σατᾶν» λέγεται ὁ ἀντικείμενος. Τὰ σκεύη λοιπὸν τοῦ διαβόλου καὶ τοὺς ἀνθρώπους πού ὑπηρετοῦν ἐκεῖνον τοὺς ὀνομάζει ἀγγέλους αὐτοῦ. Γιατί λοιπὸν, λέγει, «ὑπάρχει στὸ σῶμα μου»; Διότι τὸ σῶμα μαστιζόταν, ἐνῶ ἡ ψυχὴ ἐννοιωθε ἀνακούφιση, ὑπερηφανευόμενὴ μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Διότι δὲν ἄγγιζε τὴν ψυχὴ, οὔτε ὑπονόμευε τοὺς ἐσωτερικοὺς λογισμούς, ἀλλ' οἱ μηχανορραφίες καὶ ὁ πόλεμος ἔφθανε μέχρι τὴ σάρκα, μὴ μπορώντας νὰ προχωρήσει μέσα στὴν ψυχὴ. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὴ ξεσχιζόταν, αὐτὴ μαστιζόταν, αὐτὴ δινόταν (διότι τὴν ψυχὴ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὴ δέσουν), γι' αὐτὸ λέγει, «μοῦ δόθηκε ἓνα ἀγκάθι στὸ σῶμα μου, ἄγγελος Σατᾶν, γιὰ νὰ μὲ ραπίζει», ὑπαινισσόμενος τοὺς πειρασμούς, τὶς θλίψεις, τοὺς διωγμούς.

Ἔπειτα τί λέγει; «Γι' αὐτὸ τὸ πράγμα», λέγει, «παρακάλεσα

σα»· τοῦτ' ἔστι, πολλάκις ἐδεήθην, φησίν, ὥστε ἀναπνεῦσαι μικρὸν ἐκ τῶν πειρασμῶν. Ὑμεῖς δὲ μέμνησθε τῆς αἰτίας, ἧς εἶπον, ὅτι διὰ τοῦτο συγχωρεῖ ὁ Θεὸς τοὺς ἑαυτοῦ δούλους μαστίζεσθαι, ἐλαύνεσθαι, μυρία πάσχειν δεινά, ἵνα τὴν ἑαυτοῦ δείξῃ δύναμιν. 5 Ἴδου γὰρ ἐνταῦθα δεηθεῖς, ὥστε ἀποστῆναι αὐτοῦ τὰ μυρία δεινὰ καὶ τοὺς ἀντικειμένους, οὐκ ἐπέτυχε τῆς αἰτήσεως· καὶ τὴν αἰτίαν τίθησι, δι' ἣν οὐκ ἐπέτυχε τῆς αἰτήσεως. Τίς οὖν ἔστιν αἰτία; οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν αὐτῆς ἐπιμνησθῆναι· «ἀρκεῖ σοι», φησίν, «ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται».

104. Ὅραξ ὅτι διὰ τοῦτο συγχωρεῖ ὁ Θεὸς τοὺς ἀγγέλους τοῦ Σατανᾶ τοῖς αὐτοῦ δούλοις ἐπικεῖσθαι καὶ μυρία παρέχειν πράγματα, ἵνα ἡ δύναμις αὐτοῦ διαφαίνεται; Ὅντως γὰρ κἂν πρὸς Ἑλληνας, κἂν πρὸς τοὺς ἀθλίους Ἰουδαίους διαλεγώμεθα, ἀρκεῖ τοῦτο ἡμῖν εἰς ἀπόδειξιν τῆς θείας δυνάμεως, τὸ διὰ μυρίων πολέμων τὴν πί- 15 στιν εἰσενεχθεῖσαν κρατῆσαι, καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἀντιπρατιούσης καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἀπωθουμένων ἀπάντων τοὺς δῶδεκα ἀνθρώπους ἐκείνους, τοὺς Ἀποστόλους λέγω, δυνηθῆναι ἐν βραχεῖ καιρῷ μαστιζομένους, ἐλαυνομένους, μυρία πάσχοντας δεινά, τῶν ταῦτα ποιούντων κρατῆσαι μεθ' 20 ὑπερβολῆς ἀπάσης. Διὰ ταῦτα καὶ τὸν μακάριον Εὐστάθιον ἀφῆκε πρὸς τὴν ὑπερορίαν ὁ Θεὸς ἀπενεχθῆναι, ἵνα μειζόνως ἡμῖν δείξῃ καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας, καὶ τῶν αἰρετικῶν τὴν ἀσθένειαν.

Μέλλων τοίνυν πρὸς τὴν ἀποδημίαν ἀπιέναι τὴν μὲν πόλιν ἠφίει, τὴν δὲ ἀγάπην ὑμῶν οὐκ ἠφίει· οὐδὲ ἐπειδὴ τῆς Ἐκκλησίας 25 ἐξεβάλλετο καὶ τῆς προστασίας καὶ τῆς ὑπὲρ ὑμῶν κηδεμονίας ἀλλότριον ἑαυτὸν εἶναι ἐνόμιζεν, ἀλλὰ μειζόνως τότε ἐκήδετο καὶ ἐφρόντιζε· καὶ καλέσας ἅπαντας παρεκάλεσε μὴ παραχωρῆσαι, μηδὲ ἐνδοῦναι τοῖς λύκοις, μηδὲ προδοῦναι τὴν ποιμνὴν αὐτοῖς, ἀλλὰ μένειν ἔνδον ἐπιστομίζοντας αὐτοὺς καὶ διελέγχοντας, τοὺς 30 ἀκεραιότερους τῶν ἀδελφῶν ἀσφαλιζομένους. Καὶ ὅτι καλῶς ἐκέλευσε, τὸ τέλος ἔδειξεν· εἰ γὰρ μὴ ἐμείνατε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τότε,

τρεις φορές τὸν Κύριο». Αὐτὸ σημαίνει, πολλές φορές, λέγει, προσευχήθηκα γὰρ νὰ μὲ ἀνακουφίσει λίγο ἀπὸ τοὺς πειρασμούς. Σεῖς θυμᾶσθε τὴν αἰτία πού εἶπα, ὅτι γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει νὰ μαστίζονται οἱ δούλοι του, νὰ διώκονται, καὶ νὰ πάσχουν ἄπειρα κακά, γὰρ νὰ δείξει τὴ δύναμή του. Νὰ λοιπὸν ἐδῶ, ἂν καὶ παρακάλεσε τὸ Θεό, ὥστε ν' ἀπομακρύνει ἀπ' αὐτὸν τὰ ἄπειρα κακά καὶ τοὺς ἀντιτιθέμενους, δὲν ἐπέτυχε νὰ εἰσακουσθεῖ ἢ αἴτησή του. Καὶ ἀναφέρει τὴν αἰτία, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας δὲν εἰσακούσθηκε ἢ αἴτησή του. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὕτη; διότι τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ θυμηθοῦμε πάλι αὐτήν· «σοῦ εἶναι ἀρκετή», λέγει, «ἡ χάρις μου· διότι ἡ δύναμή μου ἀποδεικνύεται τέλεια ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀδυναμία».

4. Βλέπεις ὅτι γι' αὐτὸ ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς τοὺς ἀγγέλους τοῦ Σατανᾶ νὰ καταθλίβουν τοὺς δούλους του καὶ νὰ τοὺς προξενοῦν ἄπειρα κακά πράγματα, γὰρ νὰ γίνεται φανερὴ ἡ δύναμη αὐτοῦ; Διότι πραγματι εἴτε συζητᾶμε μὲ τοὺς Ἑθνικούς, εἴτε μὲ τοὺς ἄθλιους Ἰουδαίους, μᾶς εἶναι ἀρκετὸ αὐτὸ πρὸς ἀπόδειξη τῆς θείας δυνάμεως, τὸ ὅτι μπόρεσε ἢ πίστη νὰ ἐπικρατήσῃ παρὰ τοὺς ἄπειρους πολέμους πού δεχόταν, καὶ ἐνῶ ὅλη ἡ οἰκουμένη ἐναντιωνόταν καὶ μὲ μεγάλη σφοδρότητα ὅλοι καταδίωκαν τοὺς δώδεκα ἐκείνους ἀνθρώπους, ἐννοῶ τοὺς Ἀποστόλους, μπόρεσε σὲ σύντομο χρόνο, ἂν καὶ μαστιγῶνονταν, καταδιώκονταν καὶ πάθαιναν ἄπειρα δεινά, νὰ ὑπερισχύσει κατὰ τρόπο ὑπερβολικὸ ἐκείνων πού τῆς προξενοῦσαν αὐτά. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ τὸν μακάριο Εὐστάθιο ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς νὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἐξορία, γὰρ νὰ μᾶς δείξει καὶ τὴ δύναμη τῆς ἀληθείας καὶ τὴν ἀδυναμία τῶν αἰρετικῶν.

Ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἐξορία, ἐγκατέλειψε βέβαια τὴν πόλη, ὅμως δὲν σταμάτησε τὴν ἀγάπη του πρὸς ἐσᾶς· οὔτε, ἐπειδὴ ἐκδιωκόταν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, θεωροῦσε τὸν ἑαυτοῦ ξένο τῆς κηδεμονίας του πρὸς ἐσᾶς, ἀλλὰ περισσότερο τότε ἐνδιαφερόταν καὶ φρόντιζε. Ἀφοῦ κάλεσε λοιπὸν ὅλους τοὺς παρακάλεσε νὰ μὴ κάνουν καμμιά παραχώρηση οὔτε νὰ ὑποχωρήσουν στοὺς λύκους, οὔτε νὰ παραδώσουν τὴν ποιμνὴ σ' αὐτούς, ἀλλὰ νὰ μένουν μέσα σ' αὐτήν, ἀποστομώνοντας καὶ ἐλέγχοντας αὐτοὺς καὶ ἀσφαλίζοντας τοὺς γνησιότερους ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς. Καὶ ὅτι ἦταν καλὴ ἢ προτροπὴ του τὸ ἔδειξε τὸ τέλος. Διότι, ἐὰν δὲν παραμένατε τότε στὴν Ἐκκλησία, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς πόλεως θὰ εἶχε κα-

τὸ πλεόν τῆς πόλεως ἦν διεφθαρμένον, ἐπ' ἐρημίας τῶν λύκων τὰ πρόβατα ἐσθιόντων· ἀλλ' ἐκείνου τὸ ρῆμα ἐκώλυσε μετὰ ἀδείας αὐτοῦς τὴν οἰκείαν ἐπιδείξασθαι πονηρίαν. Οὐ τὸ τέλος δὲ ἔδειξε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ Παύλου ρήματα· καὶ γὰρ οὗτος παρ' ἐκείνου 5 παιδευθεὶς ταῦτα παρήνει.

Τί οὖν ὁ Παῦλός φησι; Μέλλων ἀπάγεσθαι ποτε εἰς τὴν Ρώμην τὴν ἐσχάτην ἀποδημίαν, μεθ' ἣν οὐκ ἔτι ἔμελλεν ὄψεσθαι τοὺς μαθητάς· «οὐκ ἔτι γὰρ ὑμᾶς ὄψομαι», φησί· τοῦτο δὲ ἔλεγεν οὐχὶ λυπῆσαι, ἀλλ' ἀσφαλίσασθαι βουλόμενος. Μέλλων τοίνυν 10 ἀποδημεῖν ἐκεῖθεν, οὕτω πως αὐτοῦς ἠσφαλίζετο λέγων· «οἶδα ὅτι μετὰ τὴν ἄφιξίν μου εἰσελεύσονται πρὸς ὑμᾶς λύκοι βαρεῖς, καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα». Τριπλοῦς ὁ πόλεμος, ἡ φύσις τῶν θηρίων, ἡ χαλεπότης τοῦ πολέμου, τὸ μὴ ἀλλοτρίους, ἀλλὰ καὶ οἰκείους εἶναι τοὺς πολεμοῦντας· διὰ 15 τοῦτο χαλεπώτερος· εἰκότως. Ἐὰν μὲν γὰρ ἔξωθεν μέ τις βάλλῃ καὶ πολεμῇ, ραδίως αὐτοῦ περιγενέσθαι δυνήσομαι, ἂν δὲ ἔνδοθεν ἀπὸ τοῦ σώματος φύῃ τὸ ἔλκος, δυσίατον γίνεται τὸ κακόν, ὃ δὴ καὶ τότε ἐγένετο. Διὸ παρήνει λέγων, «προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ»· οὐκ εἶπε, 'καταλιπόντες τὰ πρόβατα, φεύγετε ἔξω'.

20 Ταῦτα καὶ ὁ μακάριος Εὐστάθιος πεπαιδευμένος παρήνει τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· ἅπερ οὖν καὶ ὁ σοφὸς οὗτος καὶ γενναῖος διδάσκαλος ἀκούσας, ἔργω τὸν λόγον ἐπλήρωσεν. Εἰσιόντων γοῦν ἐκείνων, οὐκ ἀφῆκε τὰ πρόβατα, καίτοι γε οὐκ ἦν ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς ἀρχῆς ἀνελθών· ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὴν γενναίαν ἐκείνην 25 καὶ φιλόσοφον ψυχὴν. Τὰς μὲν γὰρ τιμὰς τῶν ἀρχόντων ἑτέροις ἠφίει, τοὺς δὲ πόνους τῶν ἀρχόντων αὐτὸς ὑπέμενε, ἔνδον μεταξὺ τῶν λύκων στρεφόμενος· οὐδὲν γὰρ αὐτὸν οἱ τῶν θηρίων ὀδόντες ἔβλαπτον, οὕτως ἰσχυροτέραν πίστιν εἶχε τῶν ἐκείνων δηγμάτων. Ἐνδον τοίνυν στρεφόμενος καὶ τῇ γινομένη πρὸς αὐτὸν μάχῃ πάν- 30 τας αὐτοῦς ἀσχολῶν, πολλὴν ἀδειαν τοῖς προβάτοις παρεσκεύαζεν. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἐποίει ἐμφράττων αὐτῶν τὰ στόματα,

13. Πράξ. 20,25.

14. Πράξ. 20,29-30.

15. Πράξ. 20,28.

ταστραφεῖ, κατατρώγοντας οἱ λύκοι τὰ πρόβατα χωρὶς τῆ φύλαξη κανενός. Ἄλλὰ τὰ λόγια ἐκείνου ἐμπόδισαν αὐτοὺς νὰ δείξουν τὴν κακία τους χωρὶς φόβο. Καὶ δὲν τὸ ἔδειξε μόνο τὸ τέλος, ἀλλὰ καὶ τὰ λόγια τοῦ Παύλου· διότι αὐτὸς ἔδινε αὐτὲς τὶς παραινέσεις διδασχθεῖς ἀπὸ ἐκεῖνον.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Παῦλος; Ὅταν κάποτε ἐπρόκειτο νὰ ὀδηγηθεῖ στὴ Ρώμη, καὶ πού ἦταν ἡ τελευταία ἀποδημία καὶ δὲν ἐπρόκειτο μετὰ ἀπ' αὐτὴν νὰ δεῖ ξανά τοὺς μαθητὲς του, τοὺς ἔλεγε· «δὲν θὰ σᾶς ξαναδῶ πλέον»¹³. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔλεγε ὄχι γιὰ νὰ τοὺς λυπήσει, ἀλλὰ θέλοντας νὰ τοὺς ἀσφαλίσει. Ἐνῶ δηλαδὴ ἐπρόκειτο ν' ἀποδημήσει ἀπὸ ἐκεῖ, μ' αὐτὰ ἀσφάλιζε αὐτοὺς λέγοντας· «γνωρίζω πολὺ καλά, ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησή μου θὰ εἰσέλθουν ἀνάμεσά σας λύκοι ἄγριοι, καὶ μέσα ἀπὸ σᾶς τοὺς ἴδιους θὰ παρουσιασθοῦν ἄνδρες πού θὰ μιλοῦν διεστραμμένα»¹⁴. Τριπλὸς ὁ πόλεμος· ἡ φύση τῶν θηρίων, ἡ φοβερὸτητα τοῦ πολέμου, καὶ τὸ ὅτι ἐκεῖνοι πού θὰ τοὺς πολεμοῦσαν δὲν θὰ ἦταν μόνο ξένοι, ἀλλὰ καὶ δικοὶ τους· γι' αὐτὸ ἦταν φοβερώτερος· καὶ πολὺ σωστά. Διότι, ἐὰν κάποιος βάλλει ἐναντίον μου καὶ μὲ πολεμεῖ ἀπὸ ἔξω, θὰ μπορέσω εὐκόλα νὰ τὸν νικήσω· ἂν ὅμως τὸ ἔλκος βλαστήσει ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σώματος, γίνεται δυσκολοθεράπευτο τὸ κακό, πράγμα λοιπὸν πού συνέβηκε καὶ τότε. Γι' αὐτὸ τοὺς προέτρεπε καὶ τοὺς ἔλεγε· «προσέχετε τὸν ἑαυτὸ σας καὶ ὅλο τὸ ποῖμνιο»¹⁵· καὶ δὲν εἶπε, 'φεύγετε ἔξω, ἐγκαταλείποντας τὰ πρόβατα'.

Αὐτὰ συμβούλευε στοὺς μαθητὲς του καὶ ὁ μακάριος Εὐστάθιος, πού τὰ εἶχε διδασχθεῖ ἀπὸ τοὺς προηγουμένους του, καὶ τὰ ὅποια, ἀκούοντάς τα ὁ σοφὸς αὐτὸς καὶ γενναῖος διδάσκαλος, πραγματοποιοῖησε ἔμπρακτα τὰ λόγια. Ὅταν δηλαδὴ εἰσῆλθαν ἐκεῖνοι, δὲν ἄφησε τὰ πρόβατα, ἂν καὶ βέβαια δὲν εἶχε ἀνεβεῖ ἀκόμη στὸ θρόνο τῆς ἐπισκοπῆς· ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶχε καμμιά σημασία γιὰ τὴν γενναία ἐκείνη καὶ φιλόσοφη ψυχὴ. Διότι τὶς τιμὲς τῶν ἀρχόντων τὶς ἄφηνε γιὰ ἄλλους, ἐνῶ τοὺς κόπους τῶν ἀρχόντων τὶς ὑπέμενε ὁ ἴδιος, περιφερόμενος ἀνάμεσα στοὺς λύκους· διότι καθόλου δὲν τὸν ἔβλαπταν τὰ δόντια τῶν θηρίων· τόσο ἰσχυρότερη πίστη εἶχε ἀπὸ τὰ δαγκώματα ἐκείνων. Περιφερόμενος λοιπὸν ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ ἀπασχολῶντας ὅλους αὐτοὺς μὲ τὸν πόλεμο πού γινόταν ἐναντίον του, παρεῖχε μεγάλη ἀσφάλεια στὰ πρόβατα. Καὶ δὲν ἔκαμνε

ἀνακρουόμενος τὰς βλασφημίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ θρέμματα περιῶν κατεμάνθανε, μή που βέλος ἐδέξατό τις, μή που τραῦμα χαλεπὸν ἔλαβε, καὶ εὐθέως τὸ φάρμακον ἐπετίθει. Καὶ ταῦτα ποιῶν ἐζύμωσεν ἅπαντας εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν, καὶ οὐ πρότερον ἀπέστη, 5 ἕως ὃ Θεὸς τὸν μακάριον Μελέτιον παρεσκεύασεν ἐλθόντα τὸ φύραμα ἅπαν λαβεῖν· οὗτος ἔσπειρεν, ἐκεῖνος ἐλθὼν ἐθήρισεν.

Οὕτω καὶ ἐπὶ Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν ἐγένετο. Καὶ γὰρ κακεῖνοι ζύμης δίκην ἐν μέσοις τοῖς Αἴγυπτίοις στρεφόμενοι πολλοὺς τῆς οἰκείας εὐσεβείας ἐποίησαν ζηλωτάς. Καὶ μαρτυρεῖ τοῦτο 10 Μωϋσῆς λέγων, ὅτι «πολὸς ἐπίμικτος λαὸς συνανέβη μετὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν». Τοῦτον δὴ τὸν Μωϋσέα μιμούμενος οὗτος, καὶ πρὸ τῆς ἀρχῆς τὰ τῆς ἀρχῆς ἔπραττε· καὶ γὰρ ἐκεῖνος οὐδέπω τοῦ λαοῦ τὴν προστασίαν ἐγχειρισθείς, ἐρρωμένως μάλα καὶ γενναίως τοὺς ἀδικοῦντας ἐκόλαζε, τοῖς ἀδικουμένοις ἤμυνε, καὶ βασιλικὴν τρά- 15 πεζαν ἀφείς, καὶ τιμάς, καὶ προεδρίας, πρὸς τὸν πηλὸν καὶ τὴν πλινθείαν ἔδραμε, πάσης τρυφῆς καὶ ἀνέσεως καὶ τιμῆς προτιμότεραν εἶναι νομίζων τὴν τῶν οἰκείων κηδεμονίαν· πρὸς ὃν καὶ αὐτὸς βλέπων τότε πάντας ἄρχοντας τῆ περι τὸν λαὸν παρῆνει κηδεμονία, καὶ ἀνέσεως προετίθει πόνους καὶ τὸ πάντοθεν ἐλαύνεσθαι, 20 διηνεκεῖς καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀναδεχόμενος ἀπεχθείας· ἀλλὰ πάντα ἦν αὐτῷ κοῦφα· ἢ γὰρ τῶν γινομένων ὑπόθεσις ἰκανὴν αὐτῷ παρεῖχε τῶν συμβαινόντων παραμυθίαν.

Διὰ δὴ ταῦτα πάντα εὐχαριστήσαντες τῷ Θεῷ, ζηλώσωμεν τῶν ἀγίων τούτων τὰς ἀρετάς, ἵνα καὶ τῶν στεφάνων αὐτοῖς κοινωνήσωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μόνο αὐτό, φράσσοντας τὰ στόματα αὐτῶν, καὶ ἀποκρούοντας τὶς βλασφημίες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ πρόβατα ἐπισκεπτόταν καὶ ἐξέταζε, μήπως κάποιος ἀπ' αὐτὰ δέχθηκε βέλος, μήπως ἔλαβε φοβερὸ τραῦμα, καὶ ἀμέσως ἔθετε ἐπάνω του τὸ φάρμακο. Καὶ κάμνοντας αὐτά, ζύμωσε ὅλους στὴν ἀληθὴ πίστη, καὶ δὲν σταμάτησε νὰ τὸ κάμνει αὐτό, μέχρι ποὺ ὁ Θεὸς προετοίμασε νὰ ἔλθει ὁ μακάριος Μελέτιος καὶ νὰ λάβει ὅλο τὸ φύραμα. Αὐτὸς ἔσπειρε καὶ ἐκεῖνος ἦλθε καὶ θέρισε.

Τὸ ἴδιο συνέβηκε καὶ μὲ τὸν Μωϋσῆ καὶ τὸν Ἄαρών. Διότι καὶ ἐκεῖνοι, ἀναστρεφόμενοι μεταξὺ τῶν Αἰγυπτίων σὰν κάποια ζύμη, πολλοὺς ἔκαναν μιμητὲς τῆς εὐσέβειάς τους. Καὶ αὐτὸ τὸ βεβαιώνει ὁ Μωυσῆς λέγοντας, ὅτι «πολὺς λαὸς ποὺ προῆλθε ἀπὸ ἐπιμιξία ἐξῆλθε μαζί μὲ τοὺς Ἰσραηλίτες»¹⁶. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν Μωϋσῆ μιμούμενος καὶ αὐτὸς καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας, ἔπραττε τὰ ὅσα ἀνήκουν στὴν ἐξουσία· διότι καὶ ἐκεῖνος προτοῦ ἀκόμη ἀναλάβει τὴν προστασία τοῦ λαοῦ, μὲ μεγάλη δυναμικότητα καὶ γενναιότητα τιμωροῦσε ἐκείνους ποὺ ἀδικοῦσαν, ὑπερασπιζόταν τοὺς ἀδικουμένους, καὶ ἀφήνοντας τὴ βασιλικὴ τράπεζα, τὶς τιμὲς καὶ τὴν προεδρία, ἔτρεξε πρὸς τὸν πηλὸ καὶ τὴν κατασκευὴ πλίνθων, θεωρώντας τὴ φροντίδα τῶν δικῶν του προτιμότερη ἀπὸ κάθε τρυφή, ἄνεση, καὶ τιμὴ. Πρὸς αὐτὸν ἀποβλέποντας τότε καὶ αὐτὸς προέτρεπε ὅλους τοὺς ἄρχοντες νὰ δείχνουν φροντίδα γιὰ τὸ λαό, καὶ προτιμοῦσε ἀπὸ τὴν ἄνεση τοὺς κόπους καὶ τὸ νὰ διώκεται ἀπὸ παντοῦ, δεχόμενος καθημερινὰ συνεχεῖς ἔχθρες. Ἄλλ' ὅλα ἦταν γι' αὐτὸν ἐλαφριά· διότι ἡ αἰτία τῶν γινομένων τοῦ παρεῖχε ἰκανὴ παρηγοριὰ γιὰ τὰ ὅσα συνέβαιναν.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν, ἀφοῦ εὐχαριστήσομε τὸ Θεό, ἅς μιμηθοῦμε τὶς ἀρετὲς αὐτῶν τῶν ἀγίων, γιὰ νὰ λάβομε μέρος μ' αὐτοὺς καὶ στὰ στεφάνια, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΡΩΜΑΝΟΝ

ΛΟΓΟΣ Α'

1. Πάλιν μαρτύρων μνήμη καὶ πάλιν ἑορτὴ καὶ πανήγυρις πνευματικῆ. Ἐκαμον ἐκεῖνοι, καὶ χαίρομεν ἡμεῖς· ἐπάλαισαν ἐκεῖνοι, καὶ ἡμεῖς ἀγαλλόμεθα· ἐκείνων ὁ στέφανος, καὶ κοινὸν τὸ κλέος, μᾶλλον δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης ἢ δόξα. Καὶ πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο, φησὶν; Ὅτι μέρη καὶ μέλη ἡμῶν εἰσιν οἱ μάρτυρες· «εἴτε δὲ πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη». Ἡ κεφαλὴ στεφανοῦται, καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα ἀγάλλεται· εἷς Ὀλυμπιονίκης γίνεται, καὶ ὀλόκληρος δῆμος εὐφραίνεται, καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὸν δέχεται τῆς εὐφημίας. Εἰ δὲ ἐπὶ 10 τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων οἱ μηδὲν εἰς τοὺς ἰδρῶτας ἐκείνους εἰσενεγκόντες τοσαύτην καρποῦνται τὴν ἡδονήν, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν τῆς εὐσεβείας ἀθλητῶν τοῦτο γένοιτ' ἂν.

Πόδες ἐσμὲν ἡμεῖς, οἱ μάρτυρες κεφαλὴ· ἀλλ' οὐ δύναται εἰπεῖν ἢ κεφαλὴ τοῖς ποσὶ, 'χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω'. Ἐνδοξα τὰ μέλη, 15 ἀλλ' ἢ ὑπεροχὴ τῆς δόξης οὐ ποιεῖ τῆς πρὸς τὰ λοιπὰ μέρη συναφείας ἀλλοτριώσιν· ταύτη γὰρ μάλιστα ἔνδοξα γίνεται, ὅταν τὴν πρὸς ἡμᾶς συνάφειαν μὴ διακρούσηται· ἐπεὶ καὶ ὀφθαλμὸς, τοῦ λοιποῦ παντὸς σώματος λαμπρότερος ὢν, τότε τὴν οἰκείαν διατηρεῖ δόξαν, ὅταν μὴ τοῦ λοιποῦ σώματος ἀποσχίζηται. Καὶ τί λέγω περὶ 20 μαρτύρων; Εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης αὐτῶν οὐκ ἐπησχύνθη γενέσθαι ἡμῶν κεφαλὴ, πολλῶ μᾶλλον αὐτοὶ μέλη ἡμῶν εἶναι οὐκ ἐπαισχύνονται· ἀγάπην γὰρ ἔχουσιν ἐρριζωμένην, ἢ δὲ ἀγάπη τὰ διεστηκότα συνάπτειν καὶ συνδεῖν εἴωθε καὶ περὶ τῆς ἀξίας οὐκ ἀκριβολογεῖται.

25 Ὡσπερ οὖν αὐτοὶ συναλοῦσιν ἡμῶν τοῖς ἀμαρτήμασιν, οὕτως ἡμεῖς συγχαίρομεν αὐτῶν τοῖς κατορθώμασιν. Οὕτω καὶ

ΕΓΚΩΜΙΟ

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΜΑΡΤΥΡΑ ΡΩΜΑΝΟ

ΛΟΓΟΣ Α΄

1. Πάλι μνήμη μαρτύρων, και πάλι έορτή και πανήγυρη πνευματική. Κοπίασαν εκείνοι και χαιρόμαστε έμεϊς· πάλαιψαν εκείνοι και αγαλλόμαστε έμεϊς· εκείνων τὸ στεφάνι και κοινή ή δόξα, ή καλύτερα ὅλη ή δόξα τῆς Ἐκκλησίας. Και πῶς, λέγει, θά μπορούσε νά γίνει αὐτό; Διότι οἱ μάρτυρες εἶναι μέρη και μέλη δικά μας· «εἴτε πάσχει ἕνα μέλος, πάσχουν μαζί μ' αὐτὸ ὅλα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἕνα μέλος, χαίρονται μαζί μ' αὐτὸ ὅλα τὰ μέλη»¹. Ἡ κεφαλή στεφανώνεται και τὸ ὑπόλοιπο σῶμα ἀγάλλεται· ἕνας ὀλυμπιονίκης γίνεται, και ὀλόκληρο πλῆθος εὐφραίνεται και τὸν ὑποδέχεται με πολλές ἐπευφημίες. Ἐάν στήν περίπτωση τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων καρποῦνται τόση ἡδονή εκείνοι πού δέν συνεισέφεραν τίποτε στοὺς ἰδρῶτες εκείνους, πολὺ περισσότερο θά μπορούσε νά συμβεῖ αὐτὸ με τοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας.

Ἐμεῖς εἶμαστε πόδια, οἱ μάρτυρες κεφαλή· ἀλλὰ δέν μπορεί νά πεῖ ή κεφαλή στά πόδια, 'δέν σᾶς χρειάζομαι'. Εἶναι ἔνδοξα τὰ μέλη, ἀλλ' ή ὑπεροχή τῆς δόξας δέν διασπᾶ τῆ σύνδεση με τὰ λοιπὰ μέρη· διότι ἔτσι γίνονται κατ' ἔξοχὴν ἔνδοξα, ὅταν δέν ἀπορρίψουν τῆ σύνδεση μ' ἐμᾶς· ἀλλὰ και ὁ ὀφθαλμὸς, πού εἶναι λαμπρότερος ἀπὸ ὅλο τὸ ὑπόλοιπο σῶμα, τότε διατηρεῖ τῆ λαμπρότητά του, ὅταν δέν διαχωρίζεται ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα. Και γιατί ὀμιλῶ για τοὺς μάρτυρες; Διότι, ἐάν ὁ Κύριος αὐτῶν δέν ντράπηκε νά γίνει κεφαλή μας, πολὺ περισσότερο δέν ντρέπονται αὐτοὶ νά εἶναι μέλη μας· διότι ἔχουν ριζωμένη ἀγάπη, και ή ἀγάπη συνηθίζει νά συνάπτει και νά συνδέει τὰ διαχωρισμένα και δέν πολυεξετάζει τὴν ἀξία τοῦ καθενὸς ἀπ' αὐτά.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν αὐτοὶ πονοῦν μαζί μ' ἐμᾶς για τὰ ἁμαρτήματά μας, ἔτσι έμεῖς χαιρόμαστε μαζί μ' αὐτοὺς για τὰ κα-

Παῦλος ἐκέλευσε ποιεῖν λέγων, «χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων». Ἄλλὰ τὸ μὲν κλαίειν μετὰ κλαιόντων εὐκολον, τὸ δὲ χαίρειν μετὰ χαιρόντων οὐ σφόδρα ράδιον· ῥᾶον γὰρ τοῖς ἐν συμφοραῖς οὐσι συναλγοῦμεν, ἢ τοῖς εὐδοκιμοῦσι συνη-
5 δόμεθα. Ἐκεῖ μὲν γὰρ αὐτὴ τῆς συμφορᾶς ἢ φύσις καὶ τὸν λίθον ἱκανὴ πρὸς συμπάθειαν ἐπικάμψαι· ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ τῆς εὐπραγίας ὁ φθόνος καὶ ἡ βασκανία τὸν μὴ σφόδρα φιλοσοφοῦντα οὐκ ἀφήσει γενέσθαι κοινωνὸν τῆς ἡδονῆς. Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀγάπη τὰ διηρημένα συνάγει καὶ συνδεῖ, οὕτως ἡ βασκανία τὰ ἠνωμένα διαιρεῖ.

10 Διό, παρακαλῶ, μελετήσωμεν συγχαίρειν τοῖς εὐδοκιμοῦσιν, ἵνα καὶ φθόνου καὶ βασκανίας τὴν ψυχὴν ἐκκαθάρωμεν· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀπελαύνει τὸ νόσημα τοῦτο τὸ χαλεπὸν καὶ δυσίατον, ὡς τὸ συνηδεσθαι τοῖς ἐν ἀρετῇ βιοῦσιν. Ἄκουσον γοῦν πῶς ὁ Παῦλος ἐν ἑκατέροις τούτοις ἐστὶν ἄκρος· «τίς», φησὶν, «ἀσθενεῖ καὶ οὐκ
15 ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Οὐκ εἶπε, 'καὶ οὐκ ἐγὼ λυποῦμαι', ἀλλ' «οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι», τῇ προσηγορίᾳ τῆς πυρώσεως τὴν ἐπίτασιν τῆς ὀδύνης ἡμῖν παραστήσαι βουλό-
20 μενος. Καὶ πάλιν ἐτέροις γράφων, «χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε», φησὶν· «καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασι-
20 λεύσωμεν»· καὶ πάλιν· «νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ».

Ὅρα πῶς περισπούδαστος ἦν αὐτῷ τῶν ἀδελφῶν ἢ εὐδοκί-
μησις, ὃς οὔτε ζῆν ἐνόμιζεν, ἐκείνων μὴ σωζομένων. Ἄνθρωπος εἰς τρίτον ἀρπαγεὶς οὐρανὸν καὶ εἰς παράδεισον ἀπενεχθεὶς καὶ μυ-
στηρίων κοινωνήσας ἀπορρήτων καὶ τοσαύτης πρὸς τὸν Θεὸν
25 ἀπολαύσας παρρησίας, οὐ σφόδρα αἰσθησὶν ἐκείνων ἐλάμβανε τῶν ἀγαθῶν, εἰ μὴ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς εἶδεν αὐτῷ διασωζομένους. Οἶδε γάρ, οἶδε σαφῶς, ὅτι ἀγάπης οὐδὲν οὔτε μεῖζον οὔτε ἴσον ἐστίν, οὐδὲ αὐτὸ τὸ μαρτύριον, ὃ πάντων ἐστὶ κεφάλαιον τῶν ἀγα-
θῶν· καὶ πῶς, ἄκουσον. Ἀγάπη μὲν γὰρ καὶ χωρὶς μαρτυρίου ποιεῖ μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, μαρτύριον δὲ χωρὶς ἀγάπης οὐκ ἂν

2. Ρωμ. 12,15.
3. Β' Κορ. 11,29.
4. Α' Κορ. 4,8.
5. Α' Θεσ. 4,8.

τορθώματά τους. Ἔτσι πρόσταξε καὶ ὁ Παῦλος νὰ κάνομε, λέγοντας, «νὰ χαίρεσθε μαζί μ' ἐκείνους ποὺ χαίρονται, καὶ νὰ κλαῖτε μαζί μ' ἐκείνους ποὺ κλαῖνε»². Καὶ τὸ νὰ κλαίει κανεὶς μαζί μ' ἐκείνους ποὺ κλαῖνε εἶναι εὐκολο, τὸ νὰ χαίρεται ὅμως μαζί μ' ἐκείνους ποὺ χαίρονται δὲν εἶναι πάρα πολὺ εὐκολο· διότι εὐκολώτερα λυπούμαστε μαζί μ' ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν παρὰ χαιρόμαστε μαζί μ' ἐκείνους ποὺ εὐτυχοῦν. Διότι στὴν πρώτη περίπτωση ἡ ἴδια ἡ φύση τῆς συμφορᾶς εἶναι ἰκανὴ καὶ τὸν λίθο νὰ κινήσει σὲ συμπάθεια, ἐνῶ στὴν περίπτωση τῆς εὐημερίας ὁ φθόνος καὶ ἡ βασκανία δὲν ἀφήνει ἐκεῖνον ποὺ δὲν φιλοσοφεῖ τὰ πράγματα πάρα πολὺ νὰ γίνει συμμετοχὸς τῆς χαρᾶς. Διότι, ὅπως ἡ ἀγάπη συμμαζεύει καὶ συνδέει τὰ διαιρημένα, ἔτσι ὁ φθόνος διαιρεῖ τὰ ἐνωμένα.

Γι' αὐτό, παρακαλῶ, ἄς προσπαθήσομε νὰ χαιρόμαστε μαζί μ' ἐκείνους ποὺ εὐημεροῦν, γιὰ νὰ καθαρίσομε τὴν ψυχὴ μας καὶ ἀπὸ τὸ φθόνο καὶ ἀπὸ τὴ βασκανία· διότι τίποτε δὲν ἀπομακρύνει τόσο αὐτὸ τὸ φοβερὸ καὶ δυσκολοθεράπευτο νόσημα, ὅσο τὸ νὰ χαιρόμαστε μαζί μ' ἐκείνους ποὺ ζοῦν ἐνάρετα. Ἄκουσε λοιπὸν πῶς ὁ Παῦλος ἐφαρμόζει τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ σὲ ὑπερβολικὸ βαθμό· «ποιὸς ἀσθενεῖ», λέγει, «καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ; ποιὸς σκανδαλίζεται καὶ δὲν καταφλέγομαι καὶ ἐγώ;»³. Δὲν εἶπε, 'καὶ δὲν λυποῦμαι ἐγώ', ἀλλὰ, «δὲν φλέγομαι ἐγώ», θέλοντας μὲ τὴν ὀνομασία τῆς φλογώσεως νὰ δείξει τὸ μέγεθος τῆς ὀδύνης. Καὶ πάλι γράφοντας σ' ἄλλους λέγει· «χωρὶς ἐμᾶς γίνατε βασιλεῖς· καὶ μακάρι βέβαια νὰ γίνατε βασιλεῖς, γιὰ νὰ γίνομε καὶ ἐμεῖς μαζί μ' ἐσᾶς βασιλεῖς»⁴· καὶ πάλι· «τώρα ζοῦμε πραγματικά, ἐὰν μένετε σεῖς σταθεροὶ στὴν πίστη σας πρὸς τὸν Κύριο»⁵.

Πρόσεχε πόσο πολυπόθητη τοῦ ἦταν ἡ εὐδοκίμηση τῶν ἀδελφῶν, ὁ ὁποῖος θεωροῦσε ὅτι δὲν ζεῖ, ἐὰν ἐκεῖνοι δὲν σῶζονται. Ἄνθρωπος ποὺ ἀρπάχθηκε στὸν τρίτο οὐρανό, ποὺ μεταφέρθηκε στὸν Παράδεισο, ποὺ γνώρισε ἀπόρρητα μυστήρια καὶ ἀπόλαυσε τόση μεγάλη παρρησία πρὸς τὸ Θεό, δὲν ἔνοιωθε μεγάλη αἴσθηση τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, ἐὰν δὲν ἔβλεπε καὶ τοὺς ἀδελφούς νὰ σῶζονται. Διότι γνώριζε, γνώριζε μὲ σαφήνεια, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν ἀγάπη, οὔτε ἴσο, οὔτε καὶ τὸ μαρτύριο ἀκόμη, ποὺ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἀγαθῶν· καὶ πῶς συμβαίνει αὐτό, ἄκουσε. Ἡ ἀγάπη δηλαδὴ καὶ χωρὶς μαρτύριο κάμνει μαθητὲς

ισχύσειε τοῦτο ἐργάσασθαι. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἄπ' αὐτῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ ρημάτων· πρὸς γὰρ τοὺς μαθητὰς ἔλεγεν· «ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι μαθηταί μου ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Ἴδου ἀγάπη χωρὶς μαρτυρίου μαθητὰς ποιεῖ. Ὅτι δὲ μαρτύριον 5 χωρὶς ἀγάπης οὐ μόνον μαθητὰς οὐ ποιεῖ, ἀλλ' οὐδὲ ὠφελεῖ τι τὸν ὑπομένοντα, ἄκουσον Παύλου λέγοντος· «ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι».

2. Διὰ τοῦτο μάλιστα τὸν ἅγιον τοῦτον φιλῶ τὸν σήμερον ἡμᾶς συναγαγόντα, τὸν μακάριον Ρωμανόν, ὅτι μετὰ τοῦ μαρτυρίου πολ- 10 λὴν τὴν ἀγάπην ἐπεδείξατο· διὸ καὶ τὴν γλῶτταν ἐξεκόπτετο τὴν ἀγίαν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἄξιον ἐξετάσαι, τί δὴ ποτε οὐκ ἐπὶ βασάνους καὶ κολάσεις καὶ τιμωρίας ἤγαγεν αὐτὸν ὁ διάβολος, ἀλλὰ τὴν γλῶτταν ἀπέτεμεν· οὐ γὰρ εἰκῆ τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς πονηρίας· καὶ γὰρ κακουργόν ἐστι τὸ θηρίον, καὶ πάν- 15 τα κατὰ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας πραγματεύεται καὶ κινεῖ. Φέρε οὖν ἐξετάσωμεν, τί δὴ ποτε ἐπὶ τὴν ἐκκοπὴν τῆς γλώττης ἐχώρησε, μικρὸν γοῦν ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγαγόντες· οὕτω γὰρ εἰσόμεθα καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν τοῦ μάρτυρος ὑπομονήν, καὶ τὴν τοῦ διαβόλου κακουργίαν· καὶ τὴν μὲν τοῦ Θεοῦ φι- 20 λανθρωπίαν μαθόντες, εὐχαριστήσομεν τῷ Δεσπότῃ, τὴν δὲ τοῦ μάρτυρος ὑπομονὴν γνόντες, μιμησόμεθα τὸν σύνδουλον, τὴν δὲ τοῦ διαβόλου κακουργίαν καταμαθόντες, ἀποστραφησόμεθα τὸν ἐχθρόν. Διὰ γὰρ τοῦτο ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰδέναί αὐτοῦ τὰς μηχανάς, ἵνα μειζρόνως αὐτὸν μισήσαντες, εὐκολώτερον αὐτοῦ πε- 25 ριγενώμεθα. Ὅτι γὰρ δυνατὸν εἰδέναί αὐτοῦ τὰ νοήματα, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος περὶ τοῦ πεπορνευκότος· Κορινθίοις γὰρ ἐπιστέλλων οὕτω πῶς φησι· «κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην, ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν». Τίς οὖν ἡ αἰτία, δι' ἣν τὴν γλῶτταν ἐξέκοψε; Μικρὸν 30 ἄνωθεν ἀνάσχεσθέ μου διηγουμένου.

Πόλεμος ἀνερριπίσθη ποτὲ κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν χαλεπός, οὐχὶ βαρβάρων ἐπιδραμόντων τὰς πόλεις, οὐδὲ ἀλλογενῶν τινῶν, ἀλλ' αὐτῶν τῶν δοκούντων προεστάναι τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμέ-

6. Ἰω. 13,35.

7. Α' Κορ. 13,3.

8. Β' Κορ. 2,8.

τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ τὸ μαρτύριο χωρὶς ἀγάπη δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὸ κάνει αὐτό. Ἀπὸ ποῦ γίνεται αὐτὸ φανερό; Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ· διότι ἔλεγε πρὸς τοὺς μαθητὲς του· «ἀπ' αὐτὸ θὰ γνωρίσουν ὅλοι ὅτι εἶστε μαθητὲς μου· ἐὰν ἀγαπᾶτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον»⁶. Νά, ἀγάπη χωρὶς μαρτύριο κάμνει μαθητὲς. Καὶ ὅτι τὸ μαρτύριο χωρὶς ἀγάπη ὄχι μόνο δὲν κάμνει μαθητὲς, ἀλλ' οὔτε ὠφελεῖ καθόλου ἐκεῖνον ποὺ τὸ ὑπομένει, ἄκουσε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «ἐὰν παραδώσω τὸ σῶμα μου γιὰ νὰ καεῖ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη, δὲν ὠφελοῦμαι καθόλου»⁷.

Γι' αὐτὸ πρὸ πάντων ἀγαπῶ τὸν ἅγιον αὐτὸ ποὺ μᾶς συγκέντρωσε σήμερα, τὸν μακάριο Ρωμανό, διότι μαζὶ μὲ τὸ μαρτύριο ἐπέδειξε καὶ πολλὴ ἀγάπη· γι' αὐτὸ καὶ ἀποκόπηκε ἡ γλῶσσα του ἢ ἡ ἀγία. Καθόσον ἀξίζει νὰ ἐξετάσομε καὶ αὐτό, γιατί δηλαδὴ ὁ διάβολος δὲν ὀδήγησε αὐτὸν σὲ βάσανα καὶ κολάσεις καὶ τιμωρίες, ἀλλὰ τοῦ ἀπέκοψε τὴ γλῶσσα· διότι δὲν τὸ ἔκαμε αὐτὸ τυχαῖα, ἀλλὰ μὲ πολλὴ πονηρία· καθόσον εἶναι κακοῦργο τὸ θηρίο καὶ ὅλα τὰ κάμνει καὶ τὰ κινεῖ κατὰ τῆς σωτηρίας μας. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἅς ἐξετάσομε γιατί ἄραγε προχώρησε στὴν ἀποκοπὴ τῆς γλῶσσας, μεταφέροντας τὸ λόγο χρονικὰ λίγο πιὸ μπροστά· διότι ἔτσι θὰ γνωρίσομε καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ὑπομονὴ τοῦ μάρτυρα, καὶ τὴν κακουργία τοῦ διαβόλου. Καὶ μαθαίνοντας τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ἅς εὐχαριστήσομε τὸν Κύριο, γνωρίζοντας πάλι τὴν ὑπομονὴ τοῦ μάρτυρα, ἅς μιμηθοῦμε τὸν σύνδουλο, καὶ πληροφορούμενοι τὴν κακουργία τοῦ διαβόλου, ἅς ἀποστραφοῦμε τὸν ἐχθρό. Διότι γι' αὐτὸ μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς τὴ δυνατότητα νὰ γνωρίσομε τις μηχανορραφίες αὐτοῦ, ὥστε, ἀφοῦ τὸν μισήσομε περισσότερο, νὰ τὸν νικήσομε εὐκολώτερα. Καὶ τὸ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίσομε τὰ σχέδια αὐτοῦ, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος γιὰ ἐκεῖνον ποὺ εἶχε πορνεύσει· διότι γράφοντας πρὸς τοὺς Κορινθίους λέγει τὰ ἐξῆς· «δείξατε ἀγάπη πρὸς αὐτόν, γιὰ νὰ μὴ ἐξαπατηθοῦμε καὶ νικηθοῦμε ἀπὸ τὸ Σατανᾶ· διότι δὲν ἀγνοοῦμε τὰ σχέδιά του»⁸. Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία ἀπέκοψε τὴ γλῶσσα του; Ἀνεχθεῖτε μου νὰ μεταφέρω τὴ διήγηση χρονικὰ λίγο πιὸ μπροστά.

Κηρύχθηκε κάποτε φοβερὸς πόλεμος ἐναντίον τῶν Ἐκκλησιῶν, ὄχι ἀπὸ βαρβάρους ποὺ ἐπιτέθηκαν στὶς πόλεις, οὔτε ἀπὸ κάποιους ἄλλοεθνεῖς, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θεωροῦνται ὅτι κυβερνοῦν

νης, καὶ βαρβάρων καὶ πολεμίων καὶ τυράννων ἀπάντων ἀπηνέ-
στερον καὶ ὠμότερον κεχρημένων τοῖς ὑπηκόοις. Οὐ γὰρ ὑπὲρ
ἐλευθερίας καὶ πατρίδος καὶ χρημάτων καὶ τῆς παρούσης ζωῆς ὁ
κίνδυνος ἦν τότε, ἀλλ' ὑπὲρ βασιλείας οὐρανῶν καὶ τῶν ἀποκειμέ-
5 νων ἀγαθῶν, ὑπὲρ ἀθανάτου ζωῆς, ὑπὲρ ὁμολογίας τῆς εἰς τὸν
Χριστόν. Καὶ καινός τις αἰχμαλωσίας ἐπενοεῖτο τρόπος· οὐ γὰρ
τῆς ἐνταῦθα πόλεως ἐξέβαλλον, ἀλλὰ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ τῆς
ἐλευθέρας ἐπεχείρουν ἀποστερεῖν, καὶ τὴν ψυχὴν ἕκαστον καταθύ-
ειν ἠνάγκαζον ἐπὶ τῶν βωμῶν, καὶ τὸν οἰκεῖον Δεσπότην ἐξόμνυ-
10 σθαι, καὶ τῇ τῶν δαιμόνων ὑποκύπτειν τυραννίδι, καὶ τοὺς λειμε-
ῶνας καὶ ἐχθροὺς τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας θεραπεύειν δαίμο-
νας, ὃ μυρίων θανάτων καὶ πάσης γεέννης χαλεπώτερον ἦν καὶ
ἀφορητότερον ταῖς φιλοχρίστοις ψυχαῖς.

Τότε δὴ πολλῶν ὑποβρυχίων γενομένων καὶ τοῦ χειμῶνος
15 αἰρομένου καὶ πολλῶν ναυαγούντων, ὁ μακάριος οὗτος Ρωμανὸς
παρελθὼν εἰς μέσους οὐκ ἐσκόπησεν εὐθέως, ὅπως ἑαυτὸν ἐπιδῶ
τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ πρότερον τοὺς πεφοβημένους, τοὺς ἀναπε-
πτωκότας, τοὺς τὴν οἰκειάν προδόντας σωτηρίαν συνῆγε, παρε-
θάρρυνεν, ἀναμαχέσασθαι παρεσκεύαζε, τοὺς μὲν καταπεσόντας
20 ἀνορθῶν, τοὺς δὲ ἐστῶτας ἀσφαλιζόμενος εὐχαῖς καὶ παραινέσεσι
καὶ συμβουλαῖς, περὶ τῶν μελλόντων, περὶ τῶν παρόντων πρα-
γμάτων πολλὰ φιλοσοφῶν, δεικνὺς τὸ πρόσκαιρον τούτων, τὸ διη-
νεκὲς ἐκείνων, ἀντιθεὶς τοῖς πόνοις τὰ ἔπαθλα, ταῖς βασάνοις τοὺς
στεφάνους, ταῖς ἀλγηδόσι τὰ βραβεῖα, διδάσκων τίς μὲν ἢ παροῦ-
25 σα ζωὴ, τίς δὲ ἢ μέλλουσα, καὶ πόσον ἑκατέρας τὸ μέσον, καὶ ὅτι
πάντως ἀποθανεῖν ἀνάγκη, κἂν μὴ τούτῳ τῷ τρόπῳ καταλύσω-
μεν τὴν ζωὴν, τῷ νόμῳ τῆς φύσεως πάντως ἀναγκαζόμενοι μι-
κρὸν γοῦν ὕστερον τῶν σωμάτων ἀποστησόμεθα τούτων.

Ταῦτα δὴ καὶ τὰ τούτοις εἰκότα παραινῶν ἀνώρθωσε τὰς
30 παρειμένας χεῖρας, ἐστήριξε τὰ παραλελυμένα γόνατα, τοὺς φυγά-
δας ἐπανήγαγε, τὴν δειλίαν ἐξέβαλε, τὴν ἀγωνίαν ἀπήλασε, θάρ-
σος ἐνέθηκν, ἀντὶ δειλῶν προθύμους ἐποίησε, ἀντὶ δορκάδων καὶ

τὴν οἰκουμένην, καὶ μεταχειρίζονταν τοὺς ὑπηκόους τοὺς σκληρότε-
ρα καὶ πῖο ἀπάνθρωπα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ
ὄλους τοὺς τυράννους. Διότι ὁ κίνδυνος τότε δὲν ἦταν ὑπὲρ ἐλευθε-
ρίας καὶ πατρίδας καὶ χρημάτων καὶ τῆς παρούσας ζωῆς, ἀλλ' ὑπὲρ
τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἐπιφυλάσσονται
ἐκεῖ, ὑπὲρ τῆς ἀθάνατης ζωῆς, ὑπὲρ τῆς πίστεως στὸ Χριστό. Καὶ
ἐπινοοῦνταν τότε κάποιος καινούργιος τρόπος αἰχμαλωσίας· διότι ἡ
ἐκδίωξη δὲν γινόταν ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ καθενός, ἀλλ' ἐπιχειροῦσαν
νὰ μᾶς στερήσουν τὴν ἐλεύθερη οὐράνια Ἱερουσαλήμ καὶ ἀνάγκα-
ζαν τὸν καθένα νὰ θυσιάσει τὴν ψυχὴ του στοὺς βωμούς, νὰ ἀπαρ-
νεῖται τὸν Κύριό του καὶ νὰ ὑποκύπτει στὴν τυραννικὴ ἐξουσία τῶν
δαιμόνων, λατρεύοντας τοὺς καταστροφεῖς καὶ ἐχθροὺς τῆς
σωτηρίας μας, τοὺς δαίμονες, πράγμα ποὺ ἦταν γιὰ τὶς φιλόχριστες
ψυχὲς φοβερώτερο καὶ πῖο ἀνυπόφορο ἀπὸ μυρίους θανάτους καὶ
ἀπὸ κάθε γέεννα.

Τότε λοιπόν, ἐνῶ πολλοὶ καταβυθίσθησαν καὶ ἐνῶ ἡ κακοκαι-
ρία αὐξανόταν καὶ πολλοὶ ναυαγοῦσαν, ὁ μακάριος αὐτὸς Ρωμανός,
παρασιαζόμενος ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς, δὲν θέλησε νὰ παραδώσει ἀμέ-
σως τὸν ἑαυτό του στοὺς κινδύνους, ἀλλὰ προηγουμένως συγκέ-
ντρωνε τοὺς φοβισμένους καὶ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἐκπέσει ἀπὸ τὴν
πίστη καὶ πρόδωσαν τὴ σωτηρία τους, τοὺς ἐνθάρρυνε καὶ τοὺς
ἐτοίμαζε νὰ ἀναλάβουν πάλι τὸν ἀγῶνα· ἀνόρθωνε ἐκείνους ποὺ
ἔπεσαν καὶ ἀσφάλιζε ἐκείνους ποὺ δὲν ἔπεσαν μὲ προσευχὲς καὶ
παραινέσεις καὶ συμβουλές, φιλοσοφώντας πολλὰ περὶ τῶν μελλο-
ντικῶν καὶ τῶν παρόντων πραγμάτων· ἔδειχνε τὸ πρόσκαιρο αὐτῶν
καὶ τὸ αἰώνιο ἐκείνων, ἀντιπαραθέτοντας στοὺς κόπους τὰ ἔπαθλα,
στὰ βάσανα τὰ στεφάνια, στοὺς ἀνυπόφορους πόνους τὰ βραβεῖα·
δίδασκε ποιά εἶναι ἡ παρούσα ζωὴ καὶ ποιά ἡ μέλλουσα καὶ ποιά ἡ
διαφορὰ τῆς μιᾶς ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ ὅτι ὅπωςδήποτε εἴμαστε ὑπο-
χρεωμένοι νὰ πεθάνομε· καὶ ἂν δὲν τελειώσομε τὴ ζωὴ μας μ' αὐτὸν
τὸν τρόπο, ἀναγκαζόμενοι ἀπὸ τὸ νόμο τῆς φύσεως, ὅπωςδήποτε
λίγο ἀργότερα θ' ἀποχωρισθοῦμε ἀπὸ τὰ σώματα αὐτά.

Συμβουλεύοντάς τους λοιπὸν αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια μ' αὐτὰ
ἀνόρθωσε τὰ ἄτονα χέρια, στήριξε τὰ παραλυμένα γόνατα, ἐπανε-
φερε ἐκείνους ποὺ ἔφυγαν, ἔδιωξε τὴ δειλία, ἀπομάκρυνε τὴν ἀγω-
νία, ἔδωσε θάρρος, ἀπὸ δειλοὺς τοὺς ἔκαμε πρόθυμους, ἀπὸ δορκά-

ἐλάφων λέοντας ἀπειργάσατο πολλῆς πνέοντας τῆς ἰσχύος, συνεκρότησε τοῦ Χριστοῦ τὸ στρατόπεδον, τὴν αἰσχύνην τὴν παρ' ἡμῖν εἰς τὰς τῶν πολεμίων μετήνεγκε κεφαλᾶς. Ἴδὼν τοίνυν ὁ διάβολος ἀθρόαν μεταβολὴν γεγεννημένην, καὶ τοὺς χθῆς καὶ πρῶην δεδοικό-
5 τας αὐτὸν καὶ τρέμοντας, νῦν καταγελῶντας αὐτοῦ καὶ κατατολμῶντας, ἐπαποδυομένους τοῖς κινδύνοις, ἐπιπηδῶντας τοῖς κολαστηρίοις, καὶ γνοὺς τὸν αἴτιον, πάντας ἀφείς, κατ' ἐκείνου λοιπὸν ἔπνευσεν ὄλος, πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν μανίαν κατὰ τῆς μακαρίας ταύτης κινῶν κεφαλῆς.

10 Καὶ τί ποιεῖ; Σκοπεῖτε τὴν κακουργίαν. Οὐκ ἤγαγεν αὐτὸν ἐπὶ βασάνους, οὐκ ἀπέτεμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν· ἐδίδαξε γὰρ αὐτὸν ὁ παρελθὼν χρόνος, ὅτι πάντα ταῦτα εἰκῆ καὶ μάτην ἐγίνετο. Οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἐνέκοψε τῶν πεπιστευκότων τὴν προθυμίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπέτεινε πλέον, καὶ μείζω καὶ θερμότεραν αὐτὴν ἐποίησεν.
15 Ἄνθρακας ὑπεστόρεσα, φησὶν, οἱ δὲ ὡς ἐπὶ ρῶδα ἔτρεχον· πῦρ ἀνῆψα, οἱ δὲ ὡς εἰς πηγὰς ὑδάτων ψυχρῶν ἑαυτοὺς ἔρριψαν· κατέξανα τὰς πλευρὰς καὶ βαθείας ἀνέτεμον αὐλακας καὶ κατήγαγον ρύακας αἱμάτων, οἱ δὲ ὡς χρυσίῳ πάντοθεν περιρρεόμενοι, οὕτως ἔκαλλωπίζοντο· τοῖς κρημοῖς ἔρριψα καὶ εἰς πέλλαγος κατεπόντι-
20 σα, οἱ δὲ οὐχ ὡς εἰς βυθὸν καταβαίνοντες, ἀλλ' ὡς εἰς αὐτὸν ἀναβαίνοντες τὸν οὐρανόν, οὕτω διέκειντο σκιρτῶντες καὶ ἀγαλλῶμενοι, καὶ ὡσπερ ἐν ἱερᾷ πομπῇ χορεύοντες καὶ ἐν λειμῶνι παίζοντες χλοερῶ, οὕτω τὰς τιμωρίας ἕκαστος ἤρπαζον, οὐχ ὡς τιμωρίας, ἀλλ' ὡς ἄνθη λαμβάνοντες ἑαρινά, καὶ στεφανούμενοι καὶ τῆ τῆς
25 οἰκείας προθυμίας ὑπερβολῆ τὰς ἐμᾶς προέφθανον τιμωρίας.

Τί τοίνυν ἂν εἴη πρακτέον, φησὶν; Ἀποτέμω τούτου τὴν κεφαλὴν; Ἄλλ' ὅπερ εὔχεται, τοῦτο γίνεται, καὶ μείζοντα λαμβάνουσιν οἱ μαθηταὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων παραίνεσιν· καὶ γὰρ παρήνευσεν, ὅτι μαρτύρων θάνατος οὐκ ἔστι θάνατος, ἀλλὰ ζωὴ πέρας οὐκ
30 ἔχουσα, καὶ μάλιστά γε ὑπὲρ ταύτης πάντα ὑπομένειν χρή, καὶ ὅτι δεῖ καταφρονεῖν τελευτῆς. Ἄν τοίνυν ἀποτέμω τὴν κεφαλὴν καὶ γενναίως ἐνέγκῃ τὸ συμβάν, διὰ τῶν ἔργων αὐτοὺς παιδεύσει σαφέστερον, ὅτι οὕτω θανάτου δεῖ καταφρονεῖν, καὶ μᾶλλον αὐτῶν

δες και ἐλάφια τοὺς ἔκανε λιοντάρια πνέοντα μεγάλη δύναμη, ἀνασυγκρότησε τὸ στρατόπεδο τοῦ Χριστοῦ, καὶ μετέφερε τὴν ὡς τότε δική μας ντροπὴ στὰ κεφάλια τῶν ἐχθρῶν. Βλέποντας λοιπὸν ὁ διάβολος νὰ γίνεται διὰ μᾶς ἡ μεταβολή, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ χθὲς καὶ προηγουμένως φοβοῦνταν καὶ ἔτρεμαν αὐτόν, τώρα νὰ τὸν περιγελοῦν καὶ νὰ ἐνεργοῦν μὲ τόλμη, νὰ ρίχνονται στοὺς κινδύνους καὶ νὰ ὀρμοῦν μὲ ἀφοβία στὰ βασανιστήρια, διαπιστώνοντας τότε ποιὸς εἶναι αἷτιος, ἀφήνοντας ὅλους, ἔτρεξε μὲ ὅλη τὴν ὀρμὴ του ἐναντίον ἐκείνου, κινώντας ὅλη τὴ δύναμή του καὶ τὴ μανία του ἐναντίον τῆς μακάριος αὐτῆς κεφαλῆς.

Καὶ τί κάμνει; Προσέχετε τὴν κακουργία του. Δὲν ὀδήγησε αὐτόν στὰ βασανιστήρια, δὲν ἀπέκοψε τὸ κεφάλι του· διότι τὸν δίδαξε ὁ προηγούμενος χρόνος, ὅτι ὅλα αὐτὰ γίνονταν ἄσκοπα καὶ στὰ χαμένα. Διότι ὄχι μόνο δὲν ἀνέκοψε τὴν προθυμία ἐκείνων ποὺ εἶχαν πιστέψει, ἀλλὰ τὴν αὐξήσε περισσότερο καὶ τὴν ἔκαμε μεγαλύτερη καὶ περισσότερο θερμὴ. Ἄναμμένα κάρβουνα, λέγει, τοὺς ἔστρωσα, καὶ αὐτοὶ ἔτρεχαν σὰν ἐπάνω σὲ ρόδα· ἄναψα φωτιά, καὶ αὐτοὶ ρίχθηκαν σ' αὐτὴν σὰν σὲ πηγὲς ψυχρῶν ὑδάτων· καταξέσχισα τὶς πλευρὲς τους καὶ τοὺς χάραξα βαθιὰ αὐλάκια καὶ ἔκανα νὰ τρέξουν ρυάκια ἀπὸ αἷμα, αὐτοὶ ὅμως, σὰν νὰ περιβάλλονταν ἀπὸ παντοῦ μὲ χρυσό, ἔτσι σεμνύνονταν· τοὺς ἔρριξα σὲ γκρεμοὺς καὶ τοὺς καταπόντισα σὲ πέλαγος, καὶ αὐτοὶ ὄχι σὰν νὰ κατέβαιναν σὲ βυθό, ἀλλὰ σὰν νὰ ἀνέβαιναν στὸν ἴδιο τὸν οὐρανό, ἔτσι συμπεριφέρονταν, σκιρτώντας ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση, καὶ σὰν νὰ χόρευαν σὲ ἱερὴ πομπὴ καὶ νὰ ἔπαιζαν σὲ χλοερὸ λιβάδι, ἔτσι ὁ καθένας ἀντιμετώπιζε τὶς τιμωρίες, ὄχι σὰν τιμωρίες, ἀλλὰ δεχόμενοι αὐτὰ σὰν ἀνοιξιὰτικα ἄνθη καὶ στεφανούμενοι μ' αὐτά, καὶ μὲ τὴν ὑπερβολικὴ προθυμία τους προλάβαιναν τὶς δικές μου τιμωρίες.

Τί λοιπὸν, λέγει, πρέπει νὰ κάνω; Νὰ κόψω τὸ κεφάλι του; Ἄλλὰ τότε θὰ γίνῃ αὐτὸ ποὺ εὐχεται καὶ οἱ μαθητὲς του θὰ λάβουν ἔμπρακτα μεγαλύτερη παραίνεση· διότι τοὺς προέτρεψε, ὅτι ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων δὲν εἶναι θάνατος, ἀλλὰ ζωὴ ποὺ δὲν ἔχει τέλος, καὶ μάλιστα ὅτι πρέπει ὅλα νὰ τὰ ὑπομένουν γιὰ χάρη αὐτῆς καὶ ὅτι πρέπει νὰ περιφρονοῦν τὸ θάνατο. Ἄν λοιπὸν κόψω τὸ κεφάλι του καὶ ὑπομείνει γενναῖα τὸ συμβάν, θὰ τοὺς διδάξῃ σαφέστερα μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα του, ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ περιφρονεῖ κανεὶς

ἀνορθώσει τὰ φρονήματα καὶ πλείονα αὐτοῖς ἐμπνεύσει τελευτήσας τὴν προθυμίαν. Διὰ τοῦτο τὴν γλῶτταν ἀπέτεμεν, ἵνα, ἀποστερηθέντες τῆς φωνῆς, ἧς ἀπήλαυον οἱ τοῦ μάρτυρος μαθηταί, καὶ τῆς συμβουλῆς ἐκπεσόντες καὶ τῆς παραινέσεως ἐρημωθέντες, 5 δειλότεροι γένωνται καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἀγωνίαν ἐπανέλθωσιν, οὐκ ἔχοντες τὸν ἐπαλείφοντα, οὐδὲ τὸν διεγείροντα καὶ καθοπλίζοντα.

3. Καὶ σκόπει μοι τὴν κακουργίαν. Ἡρώδης μὲν ἀπέτεμε τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου· οὗτος δὲ οὐχὶ τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ τὴν γλῶτταν 10 μόνην. Τί δὴ ποτε; Διὰ πολλὴν κακουργίαν καὶ σκαιότητα. Ἄν ἀποτέμω τὴν κεφαλὴν, φησί, καὶ ἀποθάνῃ, ἀπελεύσεται οὐχ ὄρων τὴν ἀπώλειαν τῶν ἑαυτοῦ ἀδελφῶν· ἐγὼ δὲ αὐτὸν βούλομαι στῆσαι μάρτυρα τῶν πτωμάτων καὶ τῆς συμφορᾶς τῶν οἰκείων στρατιωτῶν, ἵν' ὑπὸ τῆς ὀδύνης ἄγχηται καταπίπτοντας μὲν ὄρων, 15 χεῖρα δὲ ὀρέγειν μὴ δυνάμενος, καὶ τὸ συμβουλευῶσαι ταῦτα ἅπερ καὶ πρότερον οὐκ ἔχων, τῆς φωνῆς μετὰ τῆς γλώττης ἐκκοπέισης. Ἄλλ' «ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν», τὸ σόφισμα τοῦτο εἰς τὴν ἐκείνου περιέτρεψε κεφαλὴν, καὶ οὐ μόνον συμβουλῆς οὐκ ἀπεστέρησεν, ἀλλὰ καὶ πλείονος αὐτοὺς ἐποίησεν 20 ἀπολαῦσαι παραινέσεως, καὶ πνευματικωτέρας μετασχεῖν διδασκαλίας.

Ἐπειδὴ γὰρ τοῦτο ἐκράτησε, καλεῖται λοιπὸν ἐπὶ τὴν τομὴν ὁ ἱατρός, καὶ δῆμιος ἀντὶ ἱατροῦ γίνεται, οὐχὶ τὸ νενοσηκὸς διορθούμενος μέλος, ἀλλὰ τὸ ὑγιαῖνον διαφθείρων· καὶ τὴν γλῶτταν 25 ἐξελών, οὐκ ἴσχυσεν αὐτῇ συνεξελεῖν καὶ τὴν φωνήν· ἀλλ' ἢ μὲν τῆς σαρκὸς ἐξεκόπτετο γλῶττα, ἢ δὲ τῆς χάριτος ἐφίπτατο τῷ στόματι τοῦ μακαρίου· καὶ ἢ μὲν φύσις τὸ οἰκεῖον ἠφίει μέλος, τοῦ σιδήρου τοῦτο καταναγκάζοντος, ἢ δὲ χάρις συνεκπεσεῖν αὐτῇ τὴν φωνήν οὐκ εἶασεν· ὅθεν λοιπὸν πνευματικωτέρας ἀπήλαυον οἱ μα- 30 θηταὶ διδασκαλίας, οὐκ ἀνθρωπίνῃ φωνῇ καθάπερ τὰ πρότερα ἀκούοντες, ἀλλὰ θείᾳ τινὶ καὶ πνευματικῇ καὶ μείζονι τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας· καὶ πάντες συνέτρεχον, ἄνωθεν ἄγγελοι, κάτωθεν ἄνθρωποι, ἕκαστος χωρὶς γλώττης στόμα ἰδεῖν ἐπιθυμοῦντες καὶ

τὸ θάνατο, θ' ἀνορθώσει πολὺ περισσότερο τὰ φρονήματά τους καὶ θὰ τοὺς ἐμπνεύσει μὲ τὸν θάνατό του μεγαλύτερη προθυμία. Γι' αὐτὸ ἀπέκοψε τὴ γλῶσσα του, ὥστε, ἀφοῦ στερηθοῦν τὴ φωνή, τὴν ὁποία ἀπολάμβαναν οἱ μαθητὲς τοῦ μάρτυρα, χάσουν τὶς συμβουλές του καὶ μείνουν χωρὶς τὶς παραινέσεις του, νὰ γίνουν πιὸ δειλοὶ καὶ νὰ ἐπανέλθουν στὴν προηγούμενη ἀγωνία, μὴ ἔχοντας ἐκεῖνον ποὺ θὰ τοὺς προετοιμάζει γιὰ τὸν ἀγώνα, οὔτε ἐκεῖνον ποὺ θὰ τοὺς διεγείρει καὶ θὰ τοὺς ὀπλίζει.

3. Καὶ πρόσεχε, παρακαλῶ, τὴν κακουργία του. Ὁ Ἡρώδης ἔκοψε τὸ κεφάλι τοῦ Ἰωάννη· αὐτὸς δὲν ἔκοψε τὸ κεφάλι του, ἀλλὰ μόνο τὴ γλῶσσα. Γιατί ἄραγε; Ἐξαιτίας τῆς μεγάλης κακουργίας καὶ σκληρότητάς του. Ἄν κόψω, λέγει, τὸ κεφάλι του καὶ πεθάνει, θὰ φύγει καὶ δὲ θὰ βλέπει τὴν ἀπώλεια τῶν ἀδελφῶν του· ἐγὼ ὅμως θέλω νὰ βάλω αὐτὸν μάρτυρα τῆς πτώσεως καὶ τῆς συμφορᾶς τῶν στρατιωτῶν του, ὥστε νὰ ὑποφέρει ἀπὸ τὸν πόνο βλέποντάς τους νὰ πέφτουν ἀπὸ τὴν πίστη, μὴ ἔχοντας ὅμως τὴ δύναμη νὰ τοὺς ἀπλώσει χέρι βοήθειας, καὶ μὴ μπορώντας νὰ τοὺς συμβουλευθεῖ ἐκεῖνα ποὺ τοὺς συμβούλευε προηγουμένως, ἀφοῦ θὰ ἔχει κοπεῖ ἢ φωνὴ μαζί μὲ τὴ γλῶσσα. Ἄλλ' «ἐκεῖνος ποὺ συλλαμβάνει τοὺς σοφοὺς μὲ τὴν πανουργία αὐτῶν»⁹, μετέστρεψε τὸ τέχνασμα αὐτὸ κατὰ τῆς κεφαλῆς ἐκείνου, καὶ ὄχι μόνο δὲν τοὺς στέρησε ἀπὸ τὴ συμβουλή, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔδωσε τὴ δυνατότητα ν' ἀπολαύσουν περισσότερες παραινέσεις καὶ ν' ἀκούσουν πνευματικώτερη διδασκαλία.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπικράτησε αὐτό, καλεῖται τότε ὁ γιατρὸς γιὰ τὴν ἀποκοπὴ τῆς γλῶσσας, καὶ ἀντὶ γιὰ γιατρὸς γίνεται αὐτὸς δῆμιος, ὄχι θεραπεύοντας τὸ ἀσθενές, ἀλλὰ καταστρέφοντας τὸ ὑγιές. Καὶ ἂν καὶ ἀφαίρεσε τὴν γλῶσσα, δὲν μπόρεσε μαζί μ' αὐτὴν ν' ἀφαιρέσει καὶ τὴ φωνή. Καὶ ἡ γλῶσσα βέβαια ἀποκόπηκε ἀπὸ τὸ σῶμα, ἡ γλῶσσα ὅμως τῆς χάριτος ἐρχόταν καὶ καθόταν στὸ στόμα τοῦ μακαρίου. Ἡ φύση ἔχανε τὸ μέλος της, ἀναγκαζόμενη σ' αὐτὸ ἀπὸ τὸ μαχαίρι, ἡ θεία χάρις ὅμως δὲν ἄφησε μαζί μ' αὐτὸ νὰ χαθεῖ καὶ ἡ φωνή. Ἔτσι λοιπὸν οἱ μαθητὲς ἀπολάμβαναν πνευματικώτερη διδασκαλία, ὄχι μὲ ἀνθρώπινη φωνή, ὅπως ἀκριβῶς ἄκουαν προηγουμένως, ἀλλὰ ἀπὸ κάποια θεία καὶ πνευματικὴ καὶ ἀνώτερη τῆς δικῆς μας φύσεως, καὶ ὅλοι συνέτρεχαν, ἀπὸ πάνω ἄγγελοι, ἀπὸ κάτω ἄνθρωποι, ἐπιθυμώντας ὁ καθένας τους νὰ δεῖ στόμα χωρὶς

ἀκοῦσαι φθεγγομένου οὕτως. Καὶ γὰρ ἦν οὕτω θαυμαστὸν καὶ παράδοξον στόμα ἄνευ γλώττης φθεγγόμενον, πολλὴν δὲ τῷ διαβόλῳ φέρον αἰσχύνην, πολλὴν δὲ τῷ μάρτυρι δόξαν, μεγάλην δὲ τοῖς μαθηταῖς παράκλησιν καὶ ὑπομονῆς ὑπόθεσιν. Καὶ γὰρ ἔθος 5 τῷ Θεῷ τοιοῦτον ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, ἅπερ ἂν καθ' ἡμῶν ὁ διάβολος ράψη, ταῦτα εἰς τὴν ἐκείνου τρέπειν κεφαλὴν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας κατασκευάζειν σωτηρίας.

Σκόπει δέ. Ἐξέβαλεν ἐκεῖνος τοῦ παραδείσου τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀνέφωξεν αὐτῷ τὸν οὐρανὸν ὁ Θεός· ἀπήλασεν αὐτὸν ἐκεῖ- 10νος τῆς ἀρχῆς τῆς ἐν τῇ γῆ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὁ Θεός καὶ ἐν τῷ θρόνῳ τῷ βασιλικῷ τὴν φύσιν ἐνίδρυσεν τὴν ἡμετέραν. Οὕτως αἰεὶ μείζονα δίδωσιν ἀγαθά, ὧν ὁ διάβολος ἀποστερεῖν ἐπιχειρεῖ. Ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἐκεῖνόν τε ὀκνηρότερον ἐν ταῖς καθ' ἡμῶν κατεσκευάζων ἐπιβουλαῖς, ἡμᾶς δὲ παιδεύων 15 μὴδέποτε αὐτοῦ δεδοικέναι τὰ μηχανήματα· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα γέγονεν ἐπὶ τοῦ μάρτυρος. Ἦς γὰρ προσεδόκησε φωνῆς ἀποστερήσειν αὐτόν, πολλῶ μείζονα καὶ σεμνοτέραν αὐτῷ ἐχαρίσατο ὁ Θεός. Οὐ γὰρ ἦν ἴσον μετὰ γλώττης φθέγγεσθαι, καὶ χωρὶς γλώττης· τὸ μὲν γὰρ ἀκόλουθον ἦν καὶ κοινὸν ἅπασιν, τὸ δὲ ὑπὲρ 20 τὴν φύσιν καὶ αὐτοῦ ἴδιον ἐγένετο μόνον. Καίτοι καὶ εἰ ἄφωνος ἔσται μετὰ τὴν τῆς γλώττης ἐκκοπὴν ὁ μάρτυς, καὶ οὕτως αὐτῷ τὰ τῶν ἀγώνων πεπλήρωτο καὶ ὁ στέφανος ἀπήρτιστο· ἦττα γὰρ μεγίστη καὶ σαφῆς ἀπόδειξις ἦν τὸ τὴν γλῶτταν τεμεῖν. Εἰ γὰρ μὴ ἐφοβοῦ τὴν γλῶτταν, ὧ μίαιρὲ καὶ παμμίαιρὲ, τίνος ἕνεκεν αὐτὴν 25 ἀπέτεμες; τίνος ἕνεκεν οὐκ ἀφῆκας τῶν παλαισμάτων τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλ' ἀπέκλεισας τὸ στάδιον; Ὡσπερ ἂν εἴ τις παγκρατιάζειν μέλλων, εἶτα πληγᾶς ἀφάτους λαβὼν καὶ μὴ δυνάμενος ἀντιστῆναι λοιπόν, κελεύσειεν ἐκκοπῆναι τοῦ ἀνταγωνιστοῦ τᾶς χειρας καὶ οὕτως αὐτὸν παίει, οὐ χρεῖα λοιπὸν ἑτέρας ἀποδείξεως πρὸς τὸ 30 τὴν νίκην τῷ τᾶς χειρας ἐκκοπέντι ψηφίσασθαι. Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ μάρτυρος σαφεστέρα πάντων ἀπόδειξις ἢ τῆς γλώττης ἐκκοπὴ γέγονε τῆς κατὰ τοῦ διαβόλου νίκης. Εἰ γὰρ καὶ θνητὴ ἦν ἡ

γλώσσα καὶ ν' ἀκούσει αὐτὸ νὰ ὁμιλεῖ ἔτσι. Πράγματι ἦταν τόσο ἀξιοθαύμαστο καὶ παράδοξο νὰ ὁμιλεῖ στόμα χωρὶς γλώσσα, πράγμα πού προξενοῦσε μεγάλη ντροπὴ στὸ διάβολο καὶ μεγάλη δόξα στὸν μάρτυρα, καθὼς καὶ μεγάλη παρηγοριὰ στοὺς μαθητὲς καὶ ἀφορμὴ γιὰ ὑπομονή. Διότι ὑπάρχει στὸ Θεὸ αὐτὴ ἡ συνήθεια ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ, ἐκεῖνα πού θὰ συμβεῖ νὰ σοφισθεῖ ὁ διάβολος ἐναντίον μας, αὐτὰ νὰ τὰ στρέφει στὸ κεφάλι ἐκείνου καὶ νὰ τὰ μετατρέπει ὑπὲρ τῆς δικῆς μας σωτηρίας.

Καὶ πρόσεχε. Ἔδωξε ἐκεῖνος τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν παράδεισο, καὶ ἄνοιξε ὁ Θεὸς γι' αὐτὸν τὸν οὐρανό. Ἀπομάκρυνε ἐκεῖνος αὐτὸν ἀπὸ τὴν κυριαρχία ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἔδωσε σ' αὐτὸν ὁ Θεὸς τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ἐγκατέστησε τὴ φύση μας στὸ βασιλικὸ θρόνο. Ἔτσι πάντοτε μᾶς δίνει μεγαλύτερα ἀγαθὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐπιχειρεῖ ὁ διάβολος νὰ μᾶς στερήσει. Καὶ τὸ κάμνει αὐτὸ καὶ κάμνοντας ἐκεῖνον ὀκνηρότερο στις ἐπιβουλές του ἐναντίον μας, καὶ διδάσκοντας ἐμᾶς νὰ μὴ φοβόμαστε ποτὲ τὶς μηχανορραφίες του, πράγμα πού συνέβηκε καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ μάρτυρα. Τὴ φωνὴ δηλαδὴ πού ἔλπιε αὐτὸς νὰ τοῦ στερήσει, ὁ Θεὸς τοῦ χάρισε πολὺ πιὸ ἀνώτερη καὶ σεμνότερη. Διότι δὲν ἦταν τὸ ἴδιο νὰ ὁμιλεῖ μὲ γλώσσα καὶ χωρὶς γλώσσα. Τὸ πρῶτο ἦταν φυσικὸ καὶ κοινὸ σ' ὅλους, ἐνῶ τὸ ὑπὲρ τὴ φύση ὑπῆρξε γνῶρισμα μόνον αὐτοῦ. Ἄν καὶ βέβαια, καὶ ἂν ἀκόμα παρέμενε ὁ μάρτυρας ἄφωνος μετὰ τὴν ἀποκοπὴ τῆς γλώσσας, καὶ ἔτσι ὀλοκλήρωνονταν σ' αὐτὸν τὰ τῶν ἀγῶνων καὶ ἀπαρτιζόταν τὸ στεφάνι· διότι ἦταν μέγιστη ἦττα καὶ σαφῆς ἀπόδειξι τὸ ὅτι τοῦ ἀπέκοψε τὴ γλώσσα. Πράγματι, ἐὰν δὲν φοβόσουν, μιὰρὲ καὶ παμμίαιρε, τὴ γλώσσα, γιὰ ποιό λόγο τὴν ἔκοψες; γιατί δὲν τὴν ἄφησες τὴν ἀφορμὴ τῶν παλαισμάτων, ἀλλ' ἀπέκλεισες τὸ στάδιο; Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐὰν κάποιος πρόκειται νὰ πυγμαχήσει, καὶ ἀφοῦ δεχθεῖ ἀπερίγραπτα πλήγματα, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ σταθεῖ πλέον ἀπέναντι στὸν ἀντίπαλό του, δώσουν ἐντολὴ νὰ κοποῦν τὰ χέρια τοῦ ἀνταγωνιστῆ του καὶ νὰ τὸν χτυπᾷ ἔτσι, ὅποτε δὲν χρειάζεται πλέον ἄλλη ἀπόδειξι τὸ ν' ἀνακηρυχθεῖ νικητῆς ἐκεῖνος πού τοῦ ἀποκόπηκαν τὰ χέρια. Ἔτσι λοιπὸν καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ μάρτυρα σαφέστερη ἀπόδειξι ἀπὸ ὅλα τῆς νίκης του κατὰ τοῦ διαβόλου ὑπῆρξε ἡ ἀποκοπὴ τῆς γλώσσας του. Διότι, ἂν καὶ ἦταν νεκρὴ ἡ γλώσσα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔδωσε ἀθάνατα

γλῶττα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀθάνατα τραύματα δέδωκε τῷ διαβόλῳ, διὰ τοῦτο κατ' ἐκείνης ἔπνευσεν ὄλος, ἑαυτὸν μὲν εἰς μεῖζονα καθιστῶν αἰσχύνην, τῷ δὲ μάρτυρι λαμπρότερον ποιῶν τὸν στέφανον. Ὡσπερ γὰρ θαυμαστὸν χωρὶς ρίζης δένδρον ἰδεῖν καὶ χωρὶς 5 πηγῆς ποταμόν, οὕτω καὶ χωρὶς γλώττης φωνήν.

4. Ποῦ οὖν εἰσιν οἱ τῆ τῶν σωμάτων ἀναστάσει διαπιστοῦντες; Ἴδου ἡ φωνὴ καὶ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, καὶ ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ ταῦτα ἀμφοτέρα γέγονε. Καίτοι τοῦτο τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως πολλῶ μεῖζόν ἐστιν· ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ φύσις τῶν σωμάτων ὑπόκει- 10 ται, ἡ σύνθεσις δὲ διαλέλνται μόνον, ἐνταῦθα δὲ αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις τῆς φωνῆς ἀνήρητο, ἀλλ' ὅμως λαμπροτέρα πάλιν ἐγίνετο. Καίτοι γε αὐλοῦ τὰς γλωττίδας ἂν ἀφέλης, ἄχρηστον λοιπὸν κεῖται τὸ ὄργανον, ἀλλ' οὐχ οὕτως ὁ αὐλὸς ὁ πνευματικός, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶτταν ἀφαιρεθεὶς οὐ μόνον οὐκ ἦν ἄφωνος, ἀλλὰ καὶ εὐμελέ- 15 στερον καὶ μυστικώτερον ἠφίει μέλος, καὶ μετὰ πλείονος τῆς ἐκπλήξεως. Καὶ ἐπὶ κιθάρας δὲ πάλιν, ἂν τὸ πλήκτρον τις ἐξαρπάσῃ μόνον, ἀργὸς ὁ τεχνίτης, ἄχρηστος ἡ τέχνη, μάταιον τὸ ὄργανον γίνεταί, ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ τούναντίον ἅπαν. Καὶ γὰρ ἦν κιθάρα τὸ στόμα, ἦν πλήκτρον ἡ γλῶττα, τεχνίτης δὲ ἡ ψυχὴ, 20 καὶ τέχνη ἡ ὁμολογία· ἀλλ' ὅμως ἀφαιρεθέντος τοῦ πλήκτρον, τῆς γλώσσης λέγω, οὔτε ὁ τεχνίτης, οὔτε ἡ τέχνη, οὔτε τὸ ὄργανον ἄχρηστον γέγονεν, ἀλλὰ πάντα τὴν οἰκείαν δύναμιν ἐπεδείκνυτο.

Τίς ταῦτα ἐποίησε; τίς ταῦτα ἐπέδειξε τὰ θαυμαστὰ καὶ παράδοξα; Ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος, περὶ οὗ φησιν ὁ Δαβὶδ, 25 «Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ· ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον». Τότε μὲν οὖν ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων, νῦν δὲ ἐκ στόματος ἀγλῶττων· τότε ἡ φύσις ἄωρος, νῦν δὲ στόμα ἔρημον· ἀπαλὴ τότε 30 ἡ ρίζα ἐπὶ τῶν παιδῶν ἦν, ἀλλ' ὁ καρπὸς ἀπηρτισμένος· ἐνταῦθα δὲ καὶ αὕτη ἡ ρίζα ἀνήρητο, καὶ ἡ τοῦ καρποῦ γένεσις οὐκ ἐκωλύετο· καρπὸς γὰρ γλώττης φωνή. Θαυμαστότερα τὰ ὕστερα τῶν

τραύματα στο διάβολο, γι' αυτό ἐπιτέθηκε με ὅλη τὴν ὀρμὴ του ἐναντίον ἐκείνης, προξενώντας ἔτσι μεγαλύτερη ντροπὴ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ καθιστώντας λαμπρότερο τὸ στεφάνι γιὰ τὸν μάρτυρα. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ εἶναι ἀξιοθαύμαστο τὸ νὰ δεῖ κανεὶς δένδρο χωρὶς ρίζα καὶ ποτάμι χωρὶς πηγὴ, ἔτσι ἦταν καὶ ν' ἀκούει κανεὶς φωνὴ χωρὶς γλῶσσα.

4. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν στὴν ἀνάστασι τῶν σωμάτων; Νὰ ἡ φωνὴ καὶ πέθανε καὶ ἀναστήθηκε, καὶ μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ συνέβηκαν καὶ τὰ δύο αὐτά. Ἄν καὶ βέβαια αὐτὸ εἶναι πολὺ πιὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν ἀνάστασι τῶν σωμάτων. Διότι στὴν περίπτωση τῆς ἀναστάσεως τῶν σωμάτων ἡ φύσι τῶν σωμάτων ἐνυπάρχει καὶ ἔχει μόνο διαλυθεῖ ἡ σύνθεσή της, ἐνῶ ἐδῶ ἐξέλειπε ἡ αἰτία τῆς φωνῆς, ἀλλ' ὅμως ἀκούοταν πάλι λαμπρότερη. Καὶ βέβαια, ἂν ἀφαιρέσεις τὶς γλωττίδες τοῦ αὐλοῦ, καθίσταται τότε ἄχρηστο τὸ ὄργανο, ὅμως δὲν συνέβηκε τὸ ἴδιο με τὸν πνευματικὸ αὐλό, ἀλλὰ, ἂν καὶ ἀφαιρέθηκε ἡ γλῶσσα του, ὄχι μόνο δὲν ἦταν ἄφωνος, ἀλλ' ἄφηνε καὶ πιὸ μελωδικὸ καὶ πιὸ μυστικὸ μέλος καὶ με μεγαλύτερη ἐκπληξι. Καὶ στὴν περίπτωση τῆς κιθάρας πάλι, ἂν κάποιος ἀφαιρέσει τὸ πλῆκτρο μόνο, γίνεται ἀργὸς ὁ τεχνίτης, ἄχρηστη ἡ τέχνη, ἀνώφελο τὸ ὄργανο, ἐδῶ ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν συνέβηκε, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο ἐξ ὀλοκλήρου. Διότι κιθάρα ἦταν τὸ στόμα, πλῆκτρο ἡ γλῶσσα, τεχνίτης ἡ ψυχὴ καὶ τέχνη ἡ ὁμολογία· ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἀφαιρέθηκε τὸ πλῆκτρο, ἐννοῶ ἡ γλῶσσα, οὔτε ὁ τεχνίτης, οὔτε ἡ τέχνη, οὔτε τὸ ὄργανο ἔγιναν ἄχρηστα, ἀλλ' ὅλα ἔδειχναν τὴ δύναμή τους.

Ποιὸς τὰ ἔκαμε αὐτά; ποιὸς ἐπέδειξε αὐτὰ τὰ θαυμαστὰ καὶ παράδοξα; Ὁ Θεός, ὁ μόνος ποὺ κάμνει θαυμαστὰ ἔργα, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει ὁ Δαβὶδ, «Κύριε, σὺ ποὺ εἶσαι ὁ Κύριός μας, πόσο ἄξιο θαυμασμοῦ εἶναι τὸ ὄνομά σου σ' ὅλη τὴ γῆ· διότι ὑψώθηκε ἡ μεγαλοπρέπειά σου πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Μὲ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ ἐκείνων ποὺ θηλάζουν κατάρτισες ὕμνο δοξολογίας»¹⁰. Τότε λοιπὸν με τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ ἐκείνων ποὺ θηλάζουν, ἐνῶ τώρα με τὸ στόμα ἀνθρώπων ποὺ δὲν εἶχαν γλῶσσα· τότε ἡ φύσι ἦταν ἄωρη, ἐνῶ τώρα στόμα χωρὶς γλῶσσα· τότε ἦταν ἀπαλὴ ἡ ρίζα τῶν παιδιῶν, ἀλλ' ὁ καρπὸς τέλειος, ἐνῶ ἐδῶ καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ρίζα ἀφαιρέθηκε, καὶ ὅμως ἡ δημιουργία τοῦ καρποῦ δὲν ἐμποδιζόταν·

προτέρων. Καὶ γὰρ ἵνα ταῦτα μὴ ἀπιστῆται, διὰ τοῦτο ἐκεῖνα προ-
 ἔδραμεν, ἵνα ἐν τούτοις μὴ θορυβώμεθα, τῆς διανοίας ἡμῶν ἐν
 ἐκεῖνοις προεθισθείσης. Διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπήνητησεν, ἵνα ἐκεῖνα τὰ
 ἀφανῆ καὶ τὰ παλαιὰ ἀπὸ τῶν φανερῶν καὶ νεωστὶ γενομένων πι-
 5 στεύηται. Οὕτω ποτὲ καὶ ἡ ράβδος Ἀαρὼν ἐβλάστησεν, ὡσπερ
 ἐβλάστησε τὸ στόμα τοῦ μάρτυρος νῦν. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν ἐβλά-
 στησεν ἡ ράβδος Ἀαρὼν τότε; Ἐπειδὴ ὁ ἱερεὺς ἠτιμάζετο. Τίνος
 δὲ ἕνεκεν ἐβλάστησε νῦν τὸ στόμα τοῦ μάρτυρος; Ἐπειδὴ ὁ μέγας
 ἀρχιερεὺς ἐβλασφημεῖτο Ἰησοῦς ὁ Χριστός.

10 Ὅρα πόση τοῦ θαύματος καὶ συγγένεια καὶ ὑπεροχή. Καθά-
 περ γὰρ ἐκείνη ἡ ράβδος οὐκ ἠνωμένη ρίζη, οὐδὲ ἔλκουσα τὰς ἀπὸ
 τῆς γῆς νοτίδας, ἀλλ' ἔρημος τῆς χορηγίας οὐσα τῆς ἐκεῖθεν, καὶ
 τὴν καρπογόνον ἀπολέσασα δύναμιν, ἐξαίφνης καρπὸν ἔδειξεν,
 οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ἡ φωνὴ τῆς ρίζης ἀποστερηθεῖσα, καὶ τὴν ἐκ
 15 τοῦ ὄργάνου δύναμιν οὐκ ἔχουσα, ἐν ξηρῷ καὶ ἀγόνῳ στόματι
 ἐξαίφνης ἐβλάστησεν. Ἐν τούτῳ μὲν ἡ συγγένεια, ἐν ἑτέρῳ δὲ ἡ
 ὑπεροχή· πολὺ γὰρ ἑκατέρου τοῦ καρποῦ τὸ μέσον. Ὁ μὲν γὰρ αἰ-
 σθητὸς ἦν, ὁ δὲ πνευματικός, καὶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνοίγων αὐτοὺς
 τῷ τὴν φωνὴν ταύτην ἀποτεκόντι τότε.

20 Ὑπὲρ δὴ τούτων ἀπάντων συγχαίρωμεν τῷ μάρτυρι, δοξά-
 ζωμεν τὸν ταῦτα θαυματουργοῦντα Θεόν, μιμησώμεθα τὴν ὑπομο-
 νὴν τοῦ συνδούλου, εὐχαριστήσωμεν ὑπὲρ τῆς χάριτος τῷ Δε-
 σπότη, λάβωμεν ἐκ τῶν εἰρημένων ἱκανὴν ἐν τοῖς πειρασμοῖς πα-
 ράκλησιν, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πεποιηκότος ἡμᾶς Θεοῦ καὶ τὴν
 25 κηδεμονίαν καταπλαγέντες, τὰ παρ' ἑαυτῶν πάντα εἰσφέρωμεν,
 καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ πάντως ἔψεται. Κἂν ἄνθρωποι, κἂν δαίμονες,
 κἂν αὐτὸς ὁ διάβολος ἡμῖν πυκτεύῃ, πλεον οὐδὲν ἔσται τοῖς πολε-
 μοῦσιν ἡμῖν· μόνον ἂν τὴν οἰκείαν ἐπιδειξώμεθα προθυμίαν, καὶ
 ὅσα παρ' ἡμῶν εἰσενεχθῆναι χρὴ πάντα εἰσενέγκωμεν. Οὕτω γὰρ
 30 τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ροπὴν ἐπισπασοίμεθα ἐνταῦθα, καὶ κατὰ τὴν
 μέλλουσαν ζωὴν πολλῆς ἀπολαύσοιμεν δόξης καὶ σωτηρίας, ἧς
 γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 ματι, δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

διότι καρπὸς τῆς γλώσσας εἶναι ἢ φωνή. Πιὸ θαυμαστὰ τὰ ἐπόμενα ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Γιὰ νὰ μὴ συμβαίνει δηλαδὴ νὰ μὴ γίνονται αὐτὰ πιστευτά, γι' αὐτὸ ἐκεῖνα προηγήθηκαν, γιὰ νὰ μὴ θορυβούμαστε μὲ αὐτά, ἀφοῦ ἡ διάνοιά μας συνήθισε μὲ ἐκεῖνα ἀπὸ πρὶν. Γι' αὐτὸ συνέβηκαν αὐτά, γιὰ νὰ γίνονται πιστευτά ἐκεῖνα τὰ μὴ φανερά καὶ παλαιὰ ἀπὸ τὰ φανερά καὶ πού συνέβηκαν πρόσφατα. Ἔτσι γιὰ πιὸ λόγο βλάστησε τότε ἡ ράβδος τοῦ Ἀαρών¹¹; Ἐπειδὴ ἀτιμάζοταν ὁ ἱερέας. Καὶ γιατί βλάστησε τώρα τὸ στόμα τοῦ μάρτυρα; Ἐπειδὴ βλασφημοῦνταν ὁ μέγας ἀρχιερέας ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ συγγένεια καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ θαύματος. Ὅπως δηλαδὴ ἡ ράβδος ἐκείνη πού δὲν εἶχε ρίζα οὔτε ἀποσποῦσε ὑγρασία ἀπὸ τῆ γῆ, ἀλλὰ χωρὶς τῆ χορηγία τῆς ὑγρασίας ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐνῶ ἔχασε τὴν καρπογόνα δύναμη, ξαφνικὰ παρουσίασε καρπὸ, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ ἡ φωνή, ἂν καὶ στερήθηκε τῆ ρίζα καὶ δὲν εἶχε τῆ δύναμη πού προέρχεται ἀπὸ τὸ ὄργανο, βλάστησε ξαφνικὰ μέσα σὲ ξηρὸ καὶ ἄγονο στόμα. Ὡς πρὸς αὐτὸ ὑπάρχει ἡ συγγένεια στὰ θαύματα αὐτά, ὡς πρὸς τὸ ἄλλο ὅμως ὑπερέχει αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνο· διότι εἶναι μεγάλη ἡ διαφορὰ τοῦ καρποῦ τοῦ καθενός. Ὁ ἓνας ἦταν αἰσθητός, ἐνῶ ὁ ἄλλος πνευματικός, ἀνοίγοντας τοὺς ἴδιους τοὺς οὐρανοὺς σ' ἐκεῖνον πού γέννησε τότε τῆ φωνὴ αὐτή.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἄς χαιρόμαστε μαζί μὲ τὸν μάρτυρα, ἄς δοξάζομε τὸ Θεὸ πού κάμνει αὐτὰ τὰ θαύματα, ἄς μιμηθοῦμε τὴν ὑπομονὴ τοῦ συνδούλου μας, ἄς εὐχαριστήσομε τὸν Κύριο γιὰ τὴ χάρη αὐτή, ἄς πάρομε ἀπὸ τὰ ὅσα λέχθηκαν μεγάλη παρηγοριὰ γιὰ τοὺς πειρασμούς, καί, νοιώθοντας κατάπληξη γιὰ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ πού μᾶς ἔπλασε καὶ τὴν κηδεμονία του, ἄς προσφέρομε ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς, καὶ ὅπωςδήποτε θ' ἀκολουθήσουν τὰ παρεχόμενα ἀπ' αὐτόν. Καὶ εἴτε μᾶς πολεμοῦν ἄνθρωποι, εἴτε δαίμονες, εἴτε ὁ ἴδιος ὁ διάβολος, δὲν θὰ συμβεῖ τίποτε τὸ ἐπιπλέον σ' αὐτοὺς πού μᾶς πολεμοῦν, ἀρκεῖ μόνο νὰ ἐπιδείξομε τὴν προθυμία μας καὶ νὰ προσφέρομε ὅσα πρέπει νὰ προσφερθοῦν ἀπὸ ἐμᾶς. Διότι ἔτσι θ' ἀποσπάσομε ἐδῶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, καὶ στὴ μέλλουσα ζωὴ θ' ἀπολαύσομε πολλὴ δόξα καὶ σωτηρία, τὴν ὁποία εἶθε νὰ ἐπιτύχομε ὅλοι μας, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΡΩΜΑΝΟΝ

ΛΟΓΟΣ Β'

1. Παλαιστραι μὲν σώμασιν ἀνδρείαν χαρίζονται καὶ τέχνης ἀθλητικῆς ἐπιστήμης, μαρτύρων δὲ μνήμαι ταῖς τῶν δαιμόνων τὰς ψυχὰς ἀνθοπλίζουσι τέχναις καὶ πρὸς τὰς κατ' ἐκείνων παιδοτριβοῦσι λαβάς. Τὸν γὰρ ἀθλητικὸν δημοσιεύουσαι τόνον καὶ τὴν ἀνέν-
5 δοτον πρὸς τὰς μάστιγας πάλην, ἐγείρουσιν εἰς θάρσος τὴν εὐσέβειαν, ὡσπερ ἐν σκάμμασι ταῖς τῶν παθῶν διηγήσεσιν ὑπὸ μάρτυρος παντὸς τεταμένον προθεῖσαι δίαυλον. Τοιαύτη ἡ τοῦ σήμερον στεφανωθέντος ἀθλητοῦ μνήμη. Τίς γὰρ οὐκ ἂν τὰ κατὰ τοῦ διαβό-
λου θαρρήσειε σκάμματα τοῖς τοῦ μάρτυρος τὴν ψυχὴν παιδοτριβή-
10 σας παλαιύμασιν, ὃν τοσοῦτων κινδύνων οὐ κατέσεισε πλήθος;

Πολλὴ γὰρ τις τῷ κόσμῳ τῆς ἀσεβείας τότε τυραννὶς ἐνωρχεῖτο, καὶ θάλασσαν ἐκ βυθῶν ἐμιμεῖτο σειομένην ὁ βίος, καὶ τοῦ πελάγους εἰς τὴν γῆν αἱ τρικυμῖαι μετέστησαν, καὶ σφοδρὸν τὸ τῆς εὐσεβείας σκάφος δυσσεβείας περιήντλει κλυδώνιον, ἐν ᾧ πολλοὶ
15 μὲν νεκροὶ πανταχοῦ κυβερνῆται, ναυτῶν δὲ οὐκ ὀλίγος ἀριθμὸς ὑποβρύχιος· πάντα δὲ ἦν φόβων πικρῶν καὶ ναυαγίων ἀνάμεστα. Ἐπνεον βασιλεῖς καταγιγῶδες σφοδρότερον, φοβεράς τύραννοι τρικυμίας ἐπῆγον, ἀρχόντων συγκεκίνητο θρόνοι, δικασταὶ τὴν εἰς Χριστὸν ἐκήρυττον ἄρνησιν, πικρὰς νομοθέται τιμωρίας ἠπέιλουν·
20 πρὸς τὰς τῶν δαιμόνων ἄνδρες θυσίας ἠρπάζοντο, πρὸς τὴν τῶν βωμῶν εἴλκοντο βδελυρίαν γυναῖκες· ἐσύροντο πρὸς ταύτην καὶ παρθένοι τὴν λύσσαν, φυγαῖς ἱερεῖς καὶ σφαγαῖς παρεδίδοντο, τῶν ἱερῶν ἠλαύνοντο οἱ πιστοὶ περιβῶλων.

1. Δίαυλος· εἶναι ἀγώνας δρόμου, ποῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν σημερινὸ τῶν 400 μέτρων, ἀλλὰ καὶ ἡ στενὴ ἐπιμήκης δίοδος, ἐντὸς τῆς ὁποίας τρέχει ὁ ἀθλητής.

ΕΓΚΩΜΙΟ

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΜΑΡΤΥΡΑ ΡΩΜΑΝΟ

ΛΟΓΟΣ Β'

1. Οἱ παλαιστρες χαρίζουν στὰ σώματα ἀνδρεία καὶ γνώσεις ἀθλητικῆς τέχνης, ἐνῶ οἱ μνημεσ τῶν μαρτύρων ἐξοπλίζουν τὶς ψυχὲς ἐναντίον τῶν τεχνασμάτων τῶν δαιμόνων καὶ τὶς γυμνάζουν πῶς ν' ἀντιμετωπίζουν τὶς λαβὲς ἐκείνων. Διότι γνωστοποιώντας σ' ὅλους τὸν ἀθλητικὸ ἀγῶνα καὶ τὴν ἀνυποχώρητη πάλη πρὸς τὶς μάστιγες, διεγείρουν τὴν εὐσέβεια πρὸς θάρρος, τοποθετώντας κατὰ κάποιον τρόπο μπροστὰ στὰ πνευματικὰ ἀγωνίσματα μὲ τὶς διηγήσεις τῶν παθημάτων τοῦ κάθε μάρτυρα ἐκτεταμένο διάυλο¹. Τέτοια εἶναι ἡ μνήμη τοῦ ἀθλητῆ ποὺ σήμερα στεφανώθηκε. Διότι ποιὸς δὲν θὰ ἔπαιρνε θάρρος στοὺς ἀγῶνες ἐναντίον τοῦ διαβόλου ἔχοντας ἀσκήσει τὴν ψυχὴ του μὲ τοὺς ἀγῶνες τοῦ μάρτυρα, τὸν ὁποῖο δὲν καταφόβισε τὸ πλῆθος τόσων πολλῶν κινδύνων;

Πράγματι τότε κυριαρχοῦσε στὸν κόσμον ἡ μεγάλη τυραννικὴ ἐξουσία τῆς ἀσέβειας, ὁ ἀνθρώπινος βίος μιμοῦνταν τὴν ταρασσομένη ἀπὸ τὰ βάθη θάλασσα, οἱ τρικυμίες τοῦ πελάγους μεταφέρθηκαν στὴ γῆ, καὶ φοβερὴ συμφορὰ ἐκ μέρους τῆς δυσσέβειας ἀπειλοῦσε νὰ καταποντίσει τὸ σκάφος τῆς εὐσέβειας, κατὰ τὴν ὁποία ὑπῆρχαν παντοῦ πολλοὶ οἱ νεκροὶ κυβερνητὲς, μέγας ἀριθμὸς ναυτῶν εἶχε χαθεῖ ἀπὸ τὰ κύματα, καὶ ὅλα ἦταν γεμάτα ἀπὸ πικροὺς φόβους καὶ ναυάγια. Βασιλεῖς ἔπνεαν φοβερῶτερα ἀπὸ καταιγίδες, φοβερὲς τρικυμίες δημιουργοῦσαν οἱ τύραννοι, θρόνοι ἀρχόντων κινοῦνταν πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτό, δικαστὲς κήρυτταν τὴν ἄρνηση στὸ Χριστό, φοβερὲς τιμωρίες ἀπειλοῦσαν νομοθέτες· ἄνδρες ἀρπάζονταν καὶ ὀδηγοῦνταν νὰ θυσιάσουν στοὺς δαίμονες, γυναῖκες σύρονταν πρὸς τὴ βδέλυγμα τῶν βωμῶν, χωρὶς νὰ λείπουν ἀπὸ τὴ λύσσα αὐτὴ καὶ οἱ παρθένες, οἱ ἱερεῖς ἐξορίζονταν ἢ παραδίνονταν στὶς σφαγὲς, καὶ οἱ πιστοὶ ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς τόπους.

Πρὸς τηλικαύτην ὁ μάρτυς ἐξωπλίζετο μάχην, καὶ τοσοῦτοις
 τὴν γνώμην κινδύνοις ἀνθίστησιν, ὡσπερ τινὰ σκιαμαχίαν γελῶν
 τὴν παράταξιν, καὶ καθάπερ ἐν σκάμμασιν ἀντὶ κόνεως τῇ πίστει
 τοὺς δικαστὰς καταπάσσων, οὕτω τὴν τοῦ τότε δικάζοντος ἀνερρί-
 5 πιζε γνώμην, δρόμον αὐτῷ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας μελετώμενον
 στήσας. Διὸ δὴ πρὸς κόλασιν ὀξέως ὁ γενναῖος ἀνῆρπαστο, καὶ
 πολλαὶ μὲν προσήγοντο τιμωριῶν ποικιλίαι, ὁ μάρτυς δὲ προσε-
 ῶκει κιθάρα, τῷ τῶν βασάνων πλήκτρῳ πρὸς φθόγγον κινούμενος·
 συνέτριβον τὸ σῶμα περιστάντες οἱ δῆμιοι, ὁ δέ, ὡς χαλκός τις, τῆς
 10 εὐσεβείας τὸ μέλος ὑπήχει κρουόμενος· κρεμῶντες ἐπὶ ξύλου κατέ-
 ξαινον, ὁ δὲ ὡς δένδρον ζωῆς τὸ ξύλον ἠσπάζετο· ὡς πλευρὰς τοῦ
 δικαίου τὰς παρειὰς διεσπάραττον, ὁ δὲ ὡς πλείονα στόματα λαμ-
 βάνων ἐρρητόρευεν, καὶ καινῷ κατήσχυνε τὸν ἀντίπαλον πτώματι.

Ὡς γὰρ εἶδε τὸν δικαστὴν πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων σπουδὴν
 15 αὐτὸν ἐκκαλούμενον, αἰτεῖ βρέφος ἐξ ἀγορᾶς ἀχθῆναι, ὡς ἐκεῖνο
 τῶν ζητουμένων παρὰ τοῦ δικαστοῦ κριτὴν ποιησόμενος· καὶ προ-
 σαχθέντι τῷ βρέφει τὴν περὶ τῶν προκειμένων προσῆγεν ἐρώτησιν.
 ‘Τέκνον’, φησί, ‘δίκαιόν ἐστι τὸν Θεὸν προσκυνεῖν, ἢ τοὺς θεοὺς
 τοὺς λεγομένους ὑπὸ τούτων;’ Πολλὴ τῆς τοῦ μάρτυρος σοφίας ἢ
 20 περιουσία· τοῦ δικαστοῦ δικαστὴν τὸ παιδίον καθίζει, τὸ δὲ ὑπὲρ
 τοῦ Χριστοῦ ταχέως ἀπεφήνατο ψῆφον, ἵνα δειχθῇ καὶ παιδία δυσ-
 σεβούντων δικαστῶν συνετώτερα, μᾶλλον δὲ ἵνα φανῇ μὴ μόνον
 μάρτυς ὁ μάρτυς, ἀλλὰ καὶ μαρτύρων ἀλείπτης. Οὐδὲ τοῦτο δὲ
 ὁμῶς τὴν δικαστικὴν ὑπεσκέλισε λύσσαν, ἀλλ’ εὐθὺς ἐπὶ ξύλου
 25 μετὰ τοῦ βρέφους ὁ μάρτυς ἠρπάζετο, καὶ τὴν τοῦ ξύλου κόλασιν
 εἰρκτὴ διεδέχετο, κάκεινην ψῆφος ποικίλας τοῖς ἀθληταῖς τὰς τιμω-
 ρίας μερίζουσα. Τὸ μὲν γὰρ βρέφος θανάτῳ, τὸν μάρτυρα τῇ τῆς
 γλώττης ἐκτομῇ κατεδίκασε.

Τίς τρόπον κρίσεως τοιοῦτον ἀκήκοε; Μαστίζουσι δικασταὶ
 30 καταδίκους, ἃ συνίσασιν ἑαυτοῖς, ὁμολογεῖν ἀναγκάζοντες, ἐκτέμνει
 δὲ τὴν γλῶσσαν ὁ τῆς ἀσεβείας κριτής, ἃ σύνοιδεν ἑαυτῷ σιγᾶν βια-

Πρὸς μιὰ τόσο μεγάλη μάχη ἐξοπλιζόταν ὁ μάρτυρας, καὶ ἀντέταξε τὴ γνώμη του στοὺς τόσους μεγάλους κινδύνους, περιγελώντας τὴν ἐχθρική παράταξη σὰν μιὰ κάποια σκιαμαχία, καὶ ὅπως ἀκριβῶς στὰ σκάμματα, ἀλείφοντας τοὺς δικαστὲς ἀντὶ μὲ σκόνη μὲ τὴν πίστη, ἐξερέθιζε ἔτσι τὴ γνώμη τοῦ τότε δικαστῆ, καὶ τοῦ ὁποίου σταμάτησε τὴν εἴσοδο στὴν ἐκκλησία. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἀμέσως ὀδηγήθηκε ὁ γενναῖος στὰ βασανιστήρια, καὶ πολλοὶ τρόποι τιμωριῶν ἐφαρμόζονταν ἐναντίον του, ὁ μάρτυρας ὅμως ἔμοιαζε μὲ κιθάρα, παρακινούμενος σὲ ὁμιλία μὲ τὸ πληκτρο τῶν βασάνων. Οἱ δῆμιοι ποὺ τὸν εἶχαν περικυκλωμένο συνέτριβαν τὸ σῶμα του, αὐτὸς ὅμως, σὰν κάποιος χαλκὸς κρούμενος, ἀντηχοῦσε τὸ μέλος τῆς εὐσέβειας. Καὶ ἀφοῦ τὸν κρέμασαν σὲ ξύλο τὸν καταξέσχιζαν, αὐτὸς ὅμως ἀσπαζόταν τὸ ξύλο σὰν δένδρο τῆς ζωῆς. Ἐκεῖνοι κατασπάραζαν τὶς παρειὲς τοῦ δικαίου σὰν πλευρές, ἐνῶ αὐτὸς ρητόρευε σὰν νὰ ἀποκτοῦσε περισσότερα στόματα καὶ καταντρόπιαζε τὸν ἀντίπαλο μὲ καινούρια μορφή πτώσεως.

Ὅταν λοιπὸν εἶδε τὸν δικαστὴ νὰ τὸν καλεῖ πρὸς τὴ λατρεία τῶν δαιμόνων, ζητεῖ νὰ ὀδηγηθεῖ ἐκεῖ βρέφος ἀπὸ τὴν ἀγορά, γιὰ νὰ τὸ καταστήσει κριτὴ γιὰ τὰ ὅσα ζητοῦσε ὁ δικαστὴς ἀπ' αὐτόν, καὶ ἀφοῦ ὀδήγησαν ἐκεῖ τὸ βρέφος, τοῦ ἔκανε τὴν ἐρώτηση σχετικὴ μὲ αὐτὸ ποὺ ζητοῦσε ὁ δικαστὴς. 'Τέκνο μου', λέγει, 'εἶναι δίκαιο νὰ προσκυνεῖ κανεὶς τὸ Θεό, ἢ τοὺς θεοὺς ποὺ θεωροῦνται ἀπὸ αὐτοὺς θεοί;' Μεγάλῃ ἢ ἀφθονίᾳ τῆς σοφίας τοῦ μάρτυρα· καθιστᾷ δικαστὴ τοῦ δικαστῆ τὸ παιδί, καὶ αὐτὸ ἀμέσως διατύπωσε τὴ γνώμη του ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, γιὰ ν' ἀποδειχθεῖ ὅτι καὶ τὰ παιδιά εἶναι πιὸ συνετὰ ἀπὸ τοὺς δυσσεβεῖς δικαστὲς, ἢ καλῦτερα γιὰ νὰ φανεῖ ὄχι μόνον μάρτυρας ὁ μάρτυρας, ἀλλὰ καὶ προετοιμαστὴς μαρτύρων. Ὅμως οὔτε αὐτὸ ἐμπόδισε τὴ δικαστικὴ λύσσα, ἀλλ' ἀμέσως ὁ μάρτυρας μαζί μὲ τὸ βρέφος ἀρπάχθηκε καὶ κρεμάσθηκε σὲ ξύλο, καὶ τὴν τιμωρία τοῦ ξύλου τὴν διαδέχθηκε ἡ φυλακὴ, καὶ ἐκείνην ἀπόφαση ποὺ διαμοίραζε διαφορετικὲς τιμωρίες στοὺς ἀθλητὲς. Διότι τὸ βρέφος τὸ καταδίκασε σὲ θάνατο, ἐνῶ τὸν μάρτυρα σὲ ἀποκοπὴ τῆς γλώσσας.

Ποιὸς ἔχει ἀκούσει τέτοιο τρόπο κρίσεως; Μαστιγώνουν οἱ δικαστὲς τοὺς κατάδικους, ἀναγκάζοντάς τους νὰ ὁμολογήσουν ἐκεῖνα ποὺ συναισθάνονται, ἀποκόπτει τὴ γλώσσα ὁ κριτὴς τῆς

ζόμενος. Ὡς δεινοῦ κακοτεχνίας εὐρήματος. Φρονοῦσαν, φησί, τὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ψυχὴν οὐκ ἐξέστησα, κἄν τὴν λαλοῦσαν ὑπὲρ Χριστοῦ διακόψω γλῶτταν. Ἐκκοψον, ὦ τύραννε, γλῶσσαν, ἵνα μάθης τὴν φύσιν καὶ ἄγλωσσον ὑπὲρ Χριστοῦ ρητορεύουσαν· ἐκκό-
 5 λαπον τὴν γλῶσσαν τοῦ στόματος, ἵνα μάθης ἀληθῆ τὸν τὰ χαρί-
 σματα τῶν γλωσσῶν ὑποσχόμενον. Τὸ μὲν γὰρ τῆς γλώσσης ἐξέ-
 κοψεν ὄργανον, ὁ λόγος δὲ ἐξώρμα σφοδρότερον, ὥσπερ ἐμποδίου
 τινὸς ἀπηλλαγμένος τῆς γλώττης· θέαμα καινὸν καὶ παράδοξον·
 σάρκινος σαρκίνοις ἀσάρκως φθειγόμενος. Πρέπον ἄρα τῷ μάρτυ-
 10 ρι τοῦ προφήτου τὸ μέλος· «ἐπλήσθη χαρᾶς τὸ στόμα ἡμῶν, καὶ ἡ
 γλῶσσα ἡμῶν ἀγαλλιάσεως». Ἐπλήσθη τὸ στόμα χαρᾶς, καινὸν
 θῦμα τῷ Χριστῷ προσκομίσαν τὴν γλῶσσαν· ἔσχεν ἡ γλῶσσα πολ-
 λὴν ἀγαλλίασιν, πρόδρομος μάρτυς ὄφθεισα τοῦ μάρτυρος. Ὡς
 γλώσσης πρὸς τοὺς τῶν μαρτύρων δῆμους τὴν ψυχὴν προλαβού-
 15 σης· ὡς στόματος κρυπτόμενον γεννήσαντος μάρτυρα· ὡς γλώσσης
 θυσιαστήριον κτησαμένης τὸ στόμα· ὡς στόματος ἱερεῖον κτησαμέ-
 νου τὴν γλῶσσαν· ναὸν ἔχων ἐλελήθεις, ὦ γενναῖε, τὸ στόμα, ναὸν
 ἐν ᾧ τὴν σύναιμον γλῶσσαν παράδοξον ἀμνάδα κατέθυσας.

2. Τίς ἄρα σου τὰς ἀρετὰς ἀξίως στεφανώσειε ρήτωρ; Ἐλαβες
 20 παρὰ τῆς φύσεως γλῶσσαν, σὺ δὲ αὐτὴν ἐξέθρεψας μάρτυρα· ἔλα-
 βες στόμα φυλακτήριον γλώσσης, σὺ δὲ τῇ γλώσσει τὸ στόμα
 βωμὸν κατεσκεύασας· ἔλαβες εἰς τὸ φθέγγεσθαι πληκτρον, σὺ δὲ
 αὐτὸ τεμνόμενον ἄσταχυν ἀνέδειξας· ἔλαβες γλῶσσαν ρημάτων
 διάκονον, σὺ δὲ αὐτὴν ἄμωμον τῷ Χριστῷ κατέθυσας πρόβατον.
 25 Τίνι σου τὴν γλῶσσαν πρεπούση προσηγορίᾳ τιμήσω; ποίω σου
 κοσμήσω τὴν γλῶσσαν ὀνόματι; Προσῆγον ταύτῃ τὸν σίδηρον
 δῆμιοι, ἡ δὲ κατὰ τὸν δεδεμένον Ἰσαὰκ οὐκ ἐσκίρτα, ἀλλ' ὡς ἐν
 βωμῷ κειμένη τῷ στόματι τὴν πληγὴν σὺν ἡδονῇ προσεδέχετο, δι-
 δάσκουσα τῶν ἀνθρώπων τὰς γλώσσας, ὡς οὐ φθέγγεσθαι μόνον
 30 διὰ Χριστόν, ἀλλὰ καὶ σφάττεσθαι δεῖ.

Τῆς τοῦ πατριάρχου θυσίας ἤρπασας, γενναῖε, τὸ φιλότιμον,
 μονογενὲς βλάστημα γλώττης ἀντὶ τέκνου μονογενοῦς προσκομί-

ἀσέβειας, ἐξαναγκάζοντάς τον νὰ σιωπᾷ ἐκεῖνα ποὺ πιστεῦει. Πῶ πῶ φοβερὴ ἐπινόηση δολιότητος. Ψυχὴ, λέγει, ποὺ φρονεῖ τὰ τοῦ Χριστοῦ δὲν τὴν ἄλλαξα, γι' αὐτὸ ἄς κόψω τουλάχιστο τὴ γλῶσσα ποὺ ὁμιλεῖ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Κόψε, τύραννε, τὴ γλῶσσα, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἡ φύση καὶ χωρὶς γλῶσσα ρητορεύει ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Κόψε τὴ γλῶσσα τοῦ στόματος, γιὰ νὰ μάθεις ἀληθῶς ἐκεῖνον ποὺ ὑπόσχεται τὰ χαρίσματα τῶν γλωσσῶν. Καὶ πράγματι τὸ ὄργανο τῆς γλώσσας τὸ ἀπέκοψε, ὁ λόγος ὅμως ὀρμοῦσε πρὸς τὰ ἔξω σφοδρότερα, σὰν νὰ εἶχε ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ κάποιο ἐμπόδιο, ἀπὸ τὴ γλῶσσα. Θέαμα πρωτάκουστο καὶ παράδοξο· σάρκινος ὁμιλεῖ ἀσάρκως πρὸς σάρκινους. Ἔρα ταιριάζει στὸν μάρτυρα τὸ μέλος τοῦ προφήτη· «γέμισε τὸ στόμα μας ἀπὸ χαρὰ καὶ ἡ γλῶσσα μας ἀπὸ ἀγαλλίαση»². Γέμισε τὸ στόμα ἀπὸ χαρὰ, προσφέροντας στὸ Χριστὸ πρωτάκουστο θύμα τὴ γλῶσσα. Ἐννοίωσε μεγάλη ἀγαλλίαση ἡ γλῶσσα, γινόμενη πρόδρομος μάρτυρας τοῦ μάρτυρα. Πῶ πῶ γλῶσσα ποὺ πρόλαβες πρὶν ἀπὸ τὴν ψυχὴ νὰ μεταβεῖς στὰ πλήθη τῶν μαρτύρων· πῶ πῶ στόμα ποὺ γέννησες μάρτυρα ποὺ ἦταν κρυμμένος μέσα σου· πῶ πῶ γλῶσσα, ποὺ κατέστησες τὸ στόμα θυσιαστήριο· πῶ πῶ στόμα ποὺ κατέστησες τὴ γλῶσσα σφαγεῖο· ἔχοντας ναό, γενναῖε, λησμόνησες τὸ στόμα, ναό, μέσα στὸν ὁποῖο θυσίασες τὴ γεμάτη αἷματα γλῶσσα ὡς παράξενη ἀμνάδα.

2. Ποιὸς ρήτορας ἄραγε θὰ πλέξει ἐπάξια στεφάνια τῶν ἀρετῶν σου; Ἐλαβες γλῶσσα ἀπὸ τὴ φύση, σὺ ὅμως τὴν κατέστησες μάρτυρα· ἔλαβες στόμα γιὰ φυλακτήριο τῆς γλώσσας, ἀλλὰ σὺ κατέστησες τὸ στόμα βωμὸ γιὰ τὴ γλῶσσα· ἔλαβες πλῆκτρο γιὰ νὰ μιλάς, σὺ ὅμως ἀνέδειξες αὐτὸ σὲ στάχτυ κοπτόμενο· ἔλαβες γλῶσσα γιὰ διάκονο τῶν λόγων, καὶ σὺ τὴν θυσίασες σὰν ἄμωμο πρόβατο στὸ Χριστό. Μὲ ποιά κατάλληλη ὀνομασία νὰ τιμήσω τὴ γλῶσσα σου; μὲ ποιὸ ὄνομα νὰ κοσμήσω τὴ γλῶσσα σου; Κίνησαν ἔναντιον αὐτῆς οἱ δῆμιοι τὸ μαχαίρι, αὐτὴ ὅμως κατ' ἀναλογία μὲ τὸν δεμένο Ἰσαάκ, δὲν σκιρτοῦσε, ἀλλὰ, σὰν νὰ βρισκόταν ἐπάνω σὲ βωμὸ τοῦ στόματος, δεχόταν μὲ εὐχαρίστηση τὸ πλήγμα, διδάσκοντας τὶς γλῶσσες τῶν ἀνθρώπων, ὅτι δὲν πρέπει μόνο νὰ ὁμιλοῦν γιὰ τὸν Χριστό, ἀλλὰ καὶ νὰ σφάζονται γι' αὐτόν.

Ἄρπαξες, γενναῖε, τὴ γενναιοδωρία τῆς θυσίας τοῦ πατριάρχου, προσφέροντας ἀντὶ μονογενοῦς τέκνου τὸ μονογενὲς βλάστημα

σας. Καλῶς ἄρα σοι δευτέραν ὁ Χριστὸς ἀντεφύτευσε γλῶσσαν· εὗρε γὰρ ἀγαθὸν σε τῆς προτέρας γεωργόν· καλῶς σοι τὴν ἄσαρκον ἐχαρίσατο γλῶσσαν, ἀγγελικῶ γὰρ οὐκ ἔπρεπε φρονήματι σάρκινος· καλῶς σοι τὴν τῆς γλώσσης ἀντιμισθίαν ἀπέδωκεν. Ἐχρησάς σου τῷ Δεσπότη πρὸς θυσίαν τὴν γλῶσσαν, ὁ δὲ αὐτῇ πρὸς ρητορείαν φωνὴν ἀντεδάνεισε, καὶ γέγονε τῆς γλώσσης καὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἀλλήλους συνάλλαγμα, τῆς μὲν γλώσσης ὑπὲρ Χριστοῦ τεμνομένης, τοῦ Χριστοῦ δὲ ὑπὲρ τῆς γλώσσης λαλοῦντος. Ποῦ νῦν ἡμῖν Μακεδόنيος, ὁ τῷ δεδοκῶτι τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν Παρακλήτω μαχόμενος; Ὅτι δὲ οὐ ψεύδομαι τῇ τοῦ Παρακλήτου θεότητι τὰς τῶν χαρισμάτων δωρεὰς περιάπτων, μάρτυς ἡμῖν ὁ μακάριος Παῦλος ὁ νῦν πρὸς τὴν ὑμετέραν φιληκοῖαν βοῶν· «πάντα ταῦτα ἐνεργεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ, καθὼς βούλεται». «Καθὼς βούλεται», φησὶν, οὐ καθὼς ἐπιτάττεται.

15 Ἄλλ' ἵνα μὴ τινὰς πρὸς τούτοις ἐπιθέντες προσθήκας τῷ πλήθει τὴν ὑμετέραν καταχώσωμεν μνήμην, ταύτην οὖσαν ἰσχυρὰν τὴν φωνὴν ὑπὲρ τοῦ Παρακλήτου μεμνημένοι οὕτως ἐντεῦθεν ἐξέλθωμεν, μεγάλα μὲν κατ' ἐκείνων φρονουῦντες, συγγινώσκοντες δὲ τέως αὐτοῖς πλανωμένοις, καὶ τὴν τοῦ Παρακλήτου προσκυνουῦντες θεότητα. Ἡ μὲν οὖν προφητικὴ σάλπιγξ τὴν οἰκουμενικὴν εἰς Χριστὸν προσημαίνουσα συμφωνίαν ἔλεγεν, «ὅτι εἰδήσουσί με», φησὶν, «ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν καὶ ἕως μεγάλου αὐτῶν», καὶ «πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ Θεῷ τῷ ἀληθινῷ». Καὶ ὁ μὲν προφήτης, ὡς ἔφην, ἅπασαν γλῶσσαν τῷ τῆς θεογνωσίας περικλείει δικτύῳ· ἡμεῖς δὲ σήμερον καὶ ἀγλώττου ρήτορος ἀκουσώμεθα τῇ εὐσεβείᾳ 25 συνηγοροῦντος· οἶονεὶ γὰρ τις κιθάρα πλήκτρον οὐκ ἔχουσα τὸν δημιουργὸν εὐφημεῖ. Λεγέτω τοίνυν καὶ ὁ μακάριος Ρωμανός· «ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου. Ποία γλῶσσα; Οὐχ ἦν ὁ σίδηρος ἀφεῖλεν, ἀλλ' ἦν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ἐχάλκευσε· 30 τῆς γλώσσης γὰρ συληθείσης ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις ἀντεισήχθη.

Εἶχον καὶ οἱ Ἀπόστολοι γλώσσας, ἀλλ' ἵνα δειχθῇ τοῦ ἐνεργουῦντος ἢ δύναμις, ὁ πηλὸς ἤργει καὶ τὸ πῦρ τὸ οὐράνιον ἐφθέγγετο.

3. Ὁ Μακεδόنيος, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἀρνοῦνταν τὴ θεότητα τοῦ ἀγίου Πνεύματος καὶ δίδασκε ὅτι αὐτὸ εἶναι κτίσμα. Καταδικάσθη ἀπὸ τῆ β' οἰκουμενικῆς σύνοδο τοῦ 381.

4. Α' Κορ. 12,11.

6. Ρωμ. 14,11.

5. Ἱερ. 38,34.

7. Ψαλμ. 44,1.

τῆς γλώσσας. Σωστά ἄρα ὁ Χριστὸς σοῦ φύτευσε δευτέρα γλώσσα· διότι σὲ βρῆκε καλὸ γεωργὸ τῆς πρώτης· σωστά σοῦ χάρισε τὴν ἄσακρη γλώσσα, διότι σὲ ἀγγελικὸ φρόνημα δὲν ταίριαζε ἢ σάρκινη· σωστά σοῦ ἀπέδωσε τὴν ἀνταμοιβὴ τῆς γλώσσας. Πρόσφερες τῇ γλώσσα σου γιὰ θυσία στὸν Κύριο, καὶ αὐτὸς δάνεισε σ' αὐτὴν φωνὴ γιὰ νὰ ρητορεύει καὶ ἔγινε μεταξὺ τῆς γλώσσας καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀντάλλαγμα· ἡ γλώσσα ἀποκόπηκε ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Χριστὸς μιλοῦσε ἀντὶ τῆς γλώσσας. Ποῦ εἶναι τώρα ὁ Μακεδό- νιος³, ποὺ μάχεται τὸν Παράκλητο ποὺ ἔδωσε τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν; Καὶ ὅτι δὲν ψεύδομαι ἀποδίδοντας στή θεότητα τοῦ Παρακλήτου τὶς δωρεὲς τῶν χαρισμάτων, μάρτυράς μου εἶναι ὁ μακάριος Παῦλος, ποὺ βροντοφωνάζει σήμερα πρὸς τὴ φιληκοῖα σας· «ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνεργεῖ τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διανέμοντας αὐτὰ ξεχωριστὰ στὸν καθένα, ὅπως αὐτὸ θέλει»⁴. «Ὅπως αὐτὸ θέλει», λέγει, ὄχι 'ὅπως διατάσσεται'.

Ἄλλά, γιὰ νὰ μὴ προσθέσω καὶ κάποιες ἄλλες μαρτυρίες καὶ κατακλύσω τὴ γνώμη σας μὲ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἐνθυμούμενοι αὐτὰ τὰ ἰσχυρὰ ὑπὲρ τοῦ Παρακλήτου λόγια, ἔτσι ἅς ἐξέλθομε ἀπὸ ἐδῶ, μεγαλοφρονώντας βέβαια ἐναντίον ἐκείνων, ἀλλὰ συγχωρώντας αὐτοὺς γιὰ τὸ ὅτι τότε πλανήθηκαν, καὶ προσκυνώντας τὴ θεότητα τοῦ Παρακλήτου. Διότι ἡ προφητικὴ σάλπιγγα, προκηρῦσσοντας τὴν οἰκουμενικὴ πρὸς τὸν Χριστὸ συμφωνία, ἔλεγε· «ὅτι θὰ μὲ γνωρίσουν», λέγει, «ἀπὸ τὸν μικρὸ τους καὶ μέχρι τὸν πιὸ μεγάλο τους»⁵, καί, «κάθε γλώσσα θὰ δοξολογήσει τὸν ἀληθινὸ Θεό»⁶. Καὶ ὁ προφήτης βέβαια, ὅπως εἶπα, περικλείει τὴν κάθε γλώσσα στὸ δίχτυ τῆς θεογνωσίας, ἐμεῖς ὅμως σήμερα θ' ἀκούσομε καὶ χωρὶς γλώσσα ρήτορα νὰ γίνεται ὑπέρμαχος τῆς εὐσέβειας· διότι σὰν κάποια κιθάρα ποὺ δὲν ἔχει πλῆκτρο δοξολογεῖ τὸν δημιουργό. Ἄς λέγει λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Ρωμανός· «ἡ γλώσσα μου εἶναι σὰν καλάμι γραμματέα ταχυγράφου»⁷. Ποιὰ γλώσσα; Ὅχι ἐκείνη ποὺ τὴν ἀφαίρεσε τὸ μαχαίρι, ἀλλ' ἐκείνη ποὺ χάλκευσε ἢ χάρη τοῦ Πνεύματος· ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀφαιρέθηκε ἡ γλώσσα, εἰσήχθηκε στή θέση τῆς ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος.

Εἶχαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι γλώσσες, ἀλλὰ, γιὰ νὰ δειχθεῖ ἡ δύναμη ἐκείνου ποὺ ἐνεργοῦσε, ὁ πηλὸς ἔμενε ἀργὸς καὶ μιλοῦσε τὸ πῦρ τὸ οὐράνιο. Εἶχε καὶ ἡ Μωσαϊκὴ Γραφή τὴν εἰκόνα τοῦ ὑπερ-

Εἶχε καὶ ἡ Μωσαικὴ Γραφὴ τοῦ ὑπὲρ λόγον πράγματος τὴν εἰκόνα· βάτος γάρ παρ' ἐκείνω καὶ πῦρ. Καὶ τὸ ἀποστολικὸν πῦρ τὰς τοῦ κηρύγματος φωνὰς ἐπὶ τῆς βάτου προετύπου, καὶ φωνὴν τῷ ἀψύχῳ χαρίζεται, ἵνα τῶν ἐμψύχων ὀργάνων ἀψάμενον πιστευθῆ. Εἰ γὰρ 5 τὸ ἄψυχον ἢ ἀφή τοῦ πυρὸς ἔμφωνον ἀπειργάσατο, πῶς οὐκ ἔμελλεν ἀναπλῆσαι πού ψυχὰς λογικὰς δι' ἀφῆς τὸ παναρμόνιον ἀνακρούεσθαι μέλος;

Ταύτης μετέσχε τῆς χάριτος καὶ Ρωμανὸς ὁ ἀοίδιμος, καὶ τὴν γλῶτταν ἀποτμηθεὶς τρανοτέρῳ φθόγγῳ τὸν τύραννον ἤλεγχεν. 10 Οὐκ ἂν δὲ ὅλως ὁ τύραννος ἐπὶ τὴν τῆς γλώττης ἔδραμεν ἐκτομήν, εἰ μὴ τῶν ἐλέγχων ἐφοβήθη τὰ ρεύματα, εἰ μὴ τὸν χειμάρρουν τοῦ κηρύγματος κατεπλάγη, εἰ μὴ τὰ κύματα τῆς εὐαγγελικῆς ρητορείας στορέσαι ὑπέλαβεν. Ἄλλ' ἴδωμεν, ὅθεν ὁ τύραννος εἰς ἀνάγκην ἔρχεται τῆς τοιαύτης τόλμης.

15 3. Δαίμοσί ποτε θύσας ὁ δυσσεβῆς καὶ καπνοῦ καὶ κνίσσης ἀνάπλεως γεγονῶς καὶ τοῖς σταγόσι τῆς ἀσεβείας μεμολυσμένος, δρομαίως ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐχώρει, καὶ τὸν ἡμαγμένον ἐπιφερόμενος πέλεκυν τὸ ἀναίμακτον θυσιαστήριον πρὸς ἱεουργίαν ἀθέμιτον ἐπεζήτη. Ἄλλ' οὐκ ἔλαθεν ἡ τοῦ τυράννου λύττα τὸν μάρτυρα. Εὐ- 20 θέως γοῦν ἐκπηδήσας εἰς τὰ προπύλαια, φερομένην ἤδη τῆς ἀσεβείας τὴν ἐπίκλυσιν ἀναστέλλει· καὶ καθάπερ τις εὐμήχανος κυβερνήτης τὴν θάλατταν βλέπων κατὰ τῆς πρώρας ἐπιφερομένην, ἡρεμεῖν οὐκ ἀνέχεται, ἀλλὰ τὸ σκάφος ὅλον κούφῳ ποδὶ διατρέχει, καὶ διὰ τοῦ πηδαλίου τὴν πρύμναν ἐγείρας ἴστησι τὸ πλοῖον τοῖς κύμα- 25 σιν ἀντιπρόσωπον, καὶ μετεωρίσας τὸ κινδυνεῦον, μέσσην διασχίζει τὴν τρικυμίαν καὶ τέχνη τινὶ τὸ κυρτωθὲν πέλαγος ἀυλακίζει, τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Ρωμανὸς ἐποίησε.

Τῆς εἰδωλικῆς θαλάττης βλάσφημα μυκωμένης, καὶ κατὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σκάφους λυττώσης, καὶ ἀφρὸν αἱμάτων κατὰ 30 τῶν θυσιαστηρίων ἐρευγομένης, μόνος ἀνθοπλίζεται τῇ μαινομένη θαλάττῃ, καὶ εἰς ἄκρον ὀρῶν τὸ σκάφος σφαλλόμενον, ἀφυπνίζει τὸν ἐν τῷ πλοίῳ Δεσπότην, ἀφυπνίζει δὲ αὐτὸν τὸν τῆς μακροθυμίας ὕπνον καθεύδοντα. Βλέπει τὸ πέλαγος ταῖς ἀντιπνοίαις χειμα-

φυσικοῦ πράγματος· διότι στήν περίπτωση ἐκείνου ὑπῆρχε βάτος καί πῦρ. Καί τὸ ἀποστολικὸ πῦρ προτύπωνε τὶς φωνές τοῦ κηρύγματος στή βάτο, καί χάριζει φωνή στὸ ἄψυχο, γιὰ νὰ πιστευθεῖ ἐρχόμενο σὲ ἐπαφή μὲ τὰ ἔμψυχα ὄργανα. Διότι, ἐὰν τὸ ἄψυχο ἢ ἀφή τοῦ πυρὸς τοῦ ἔδωσε φωνή, πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ γεμίσει δι' ἀφῆς λογικὲς ψυχές γιὰ νὰ ἤχοῦν τὸ παναρμόνιο μέλος;

Αὐτὴ τὴ χάρη τὴν ἔλαβε καί ὁ περίλαμπρος Ρωμανός, καί ἂν καί ἀποκόπηκε ἡ γλῶσσα του, ἔλεγγε τὸν τύραννο μὲ λαμπρότερη φωνή. Καί φυσικὰ ὁ τύραννος δὲν θὰ ἔσπευδε νὰ κόψει τὴ γλῶσσα του, ἐὰν δὲν εἶχε φοβηθεῖ τὴ σφοδρότητα τῶν ἐλέγχων, ἐὰν δὲν εἶχε ἐκπλαγεῖ ἀπὸ τὸν χεῖμαρρο τοῦ κηρύγματός του, ἐὰν δὲν νόμιζε ὅτι θὰ σταματήσει τὰ κύματα τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. Ἄλλὰ ἄς δοῦμε τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἀνάγκασε τὸν τύραννο νὰ προβεῖ στὸ τόλμημα αὐτό.

3. Ἄφοῦ θυσίασε κάποτε ὁ δυσσεβῆς στοὺς δαίμονες καί γέμισε ἀπὸ καπνὸ καί κνίσσα καί μολύνθηκε μὲ τὶς σταγόνες τῆς ἀσέβειας, προχώρησε ὀλοταχῶς πρὸς τὴν ἐκκλησία καί κρατώντας τὸ αἱματοβαμμένο τσεκούρι ἐπιζητοῦσε τὸ ἀναίμακτο θυσιαστήριο γιὰ νὰ τελέσει ἄνομη θυσία. Ἄλλὰ δὲν διέφυγε ἡ λύσσα τοῦ τυράννου τὴν προσοχὴ τοῦ μάρτυρα. Ἀμέσως ἔτρεξε τότε καί σταματώντας στὰ προπύλαια τοῦ ναοῦ, ἐμπόδισε τὴν ἐκδηλωθεῖσα ἤδη ὀρμὴ τῆς ἀσέβειας· καί ὅπως ἓνας ἔμπειρος καί προνοητικὸς κυβερνήτης, βλέποντας τὴ θάλασσα νὰ κινεῖται μὲ ὀρμὴ ἐναντίον τῆς πῶρας, δὲν ἀνέχεται νὰ μένει ἄπρακτος, ἀλλὰ μὲ τὰ εὐκίνητα πόδια του διατρέχει ὄλο τὸ σκάφος, ὑψώνει μὲ τὸ πηδάλι τὴν πρύμνα καί σταματᾷ τὸ πλοῖο ἀντιμέτωπο μὲ τὰ κύματα· ἔτσι, ἔχοντας ὑψωμένο τὸ μέρος ποὺ κινδυνεύει, διασχίζει τὴν τρικυμία, καί ἐφαρμόζοντας μὲ ἐπιδειξιότητα τὴν τέχνη, αὐλακώνει τὸ πέλαγος ποὺ ἔχει ὑψωθεῖ· αὐτὸ ἔκαμε καί ὁ μακάριος Ρωμανός.

Ἐνῶ ἡ εἰδωλολατρικὴ θάλασσα μούγκριζε βλάσφημα καί ὀρμοῦσε μὲ λύσσα ἐναντίον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σκάφους καί ἐκσφενδόνιζε ἀφρὸν αἱμάτων κατὰ τῶν θυσιαστηρίων, μόνος τοποθετεῖται ἀντιμέτωπος πρὸς τὴ μαινόμενη θάλασσα, καί βλέποντας τὸ σκάφος νὰ βρίσκεται στὸ ἀποκορύφωμα τοῦ κινδύνου, ξυπνᾷ τὸν Κύριο ποὺ βρίσκεται μέσα στὸ πλοῖο, τὸν ξυπνᾷ ἐνῶ κοιμᾶται βυθισμένος στὸν ὕπνο τῆς μακροθυμίας του. Βλέπει τὸ πέλαγος νὰ χει-

ζόμενον καὶ τὰ τῶν κινδυνευόντων μαθητῶν φθέγγεται ῥήματα· «ἐπιστάτα, σῶσον, ἀπολλύμεθα». Πειραταὶ τὸ σκάφος περιστοιχίζονται, λύκοι πολιορκοῦσι τὸ ποίμνιον, λησταὶ τὴν παστάδα τὴν σὴν διορύττουσι, μοιχικὰ συρίγματα τὴν σὴν νύμφην περικτυπεῖ, πάλιν ὁ 5 ὄφεις τοιχωρυχεῖ τὸν παράδεισον· ὁ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιος ἢ πέτρα σαλεύεται· ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ τὴν εὐαγγελικὴν ἄγκυραν ρίψον καὶ τὴν πέτραν στήριζον σειομένην· «ἐπιστάτα, σῶσον, ἀπολλύμεθα».

Ὁ κοινὸς κίνδυνος μερίζει τὸν μάρτυρα, καὶ πρὸς τὸν Δεσπότην παρρησιάζεται· ἐπαφίησι ρέουσαν κατὰ τοῦ τυράννου τὴν 10 γλῶτταν, στῆσον, λέγων, τὸν ἐμμανῆ τοῦτον δρόμον, ὦ τύραννε· ἐπίγνωθι τῆς σῆς ἀσθενείας τὰ μέτρα, αἰδέσθητι τοῦ σταυρωθέντος τοὺς ὄρους· ὄροι δὲ τοῦ σταυρωθέντος οὐ τῆς ἐκκλησίας οἱ τοῖχοι, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα· ἀποτίναξαι τὴν ἀχλὺν τῆς μανίας· βλέψον εἰς γῆν, καὶ τὸ τῆς φύσεως τῆς σῆς ἀσθενὲς ἐνθυμῆθητι· 15 ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ τοῦ πολέμου τὸ μέγεθος λόγισαι· τῶν δαιμόνων τὴν ἀσθενῆ διάπτυσσον συμμαχίαν· σκόπησον, ὅτι τῶ σταυρῶ πεπληγότες οἱ δαίμονες σὲ προστάτην τῶν βωμῶν τῶν οἰκείων προβάλλονται. Τί διώκεις ἀκατάληπτα; τί τοξεύεις ἀπέραντα; Μὴ γὰρ τοίχοις ὁ Θεὸς περιγράφεται; Ἀπερίγραπτον τὸ θεῖον. 20 Μὴ γὰρ ὀφθαλμοῖς ὁ ἡμέτερος Δεσπότης ὀράται; Ἀθεώρητος γὰρ ἔστι καὶ ἀνείδεος τῆ οὐσία, κατὰ δὲ τὸ ἀνθρώπινον γράφεται καὶ ὀράται. Μὴ γὰρ λίθον καὶ ξύλον οἰκεῖ, πιπράσκων ἀντὶ βοῶν καὶ προβάτου τὴν πρόνοιαν; μὴ γὰρ βωμὸς τοῖς συναλλάγμασιν αὐτοῦ μεσιτεύει; Αὕτη τῶν σῶν δαιμόνων ἢ λίχνος προσαίτησις· ὁ ἐμὸς 25 Δεσπότης, μᾶλλον δὲ ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης, Χριστός, οὐρανὸν οἰκεῖ καὶ κόσμον ἠνιοχεῖ, καὶ θυσία τούτῳ ψυχὴ πρὸς αὐτὸν ἀνανεύουσα, μία τούτῳ τροφή, τῶν πιστευόντων σωτηρία.

Παῦσαι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τὰ ὄπλα κινῶν· ἐπὶ γῆς τὸ ποίμνιον, καὶ ὁ ποιμαίνων ἐν οὐρανῷ· ἐπὶ γῆς αἱ κληματίδες, καὶ ἐν οὐ- 30 ρανῷ ἢ ἄμπελος· ἂν δὲ ἐκτέμης τὰς κληματίδας, πολυπλασιάζεις τὴν ἄμπελον. Λύθρου γέμουσιν αἱ χεῖρές σου, τὸ ξίφος τὸ σὸν ἀπὸ θυμάτων ἔστιν ἀλόγων· φεῖσαι τῶν ἀναιτίων θρεμμάτων, καὶ ἡμῖν

μάζεται ἀπὸ τοὺς ἀντίθετους ἀνέμους καὶ λέγει τὰ λόγια τῶν μαθητῶν πού κινδυνεύουν· «ἐπιστάτη, σῶσε μας, διότι χανόμαστε»⁸. Πειρατὲς περικυκλώνουν τὸ σκάφος, λύκοι πολιορκοῦν τὸ ποίμνιο, ληστὲς ὑποσκάπτουν τὸν νυφικὸ θάλαμό σου, μοιχικὰ σφυρίγματα χτυποῦν ἀπὸ παντοῦ τὴ νύφη σου, πάλι ὁ ὄφις ὑποσκάπτει τὸν παράδεισο· ἡ πέτρα πού ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο τῆ Ἐκκλησίας σαλεύεται· γι' αὐτὸ ρίξε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὴν εὐαγγελικὴ ἄγκυρα καὶ στήριξε τὴ σαλευόμενη πέτρα· «ἐπιστάτη, σῶσε μας, διότι χανόμαστε».

Ὁ κοινὸς κίνδυνος ἀναγκάζει τὸν μάρτυρα νὰ λάβει μέρος καὶ ἀπευθύνεται μὲ παρρησία πρὸς τὸν Κύριο. Ἀφήνει τὴ γλώσσα του νὰ τρέξει ἐναντίον τοῦ τυράννου, λέγοντας, ἴσταμάτησε, τύραννε, τὸν παράφρονα αὐτὸ δρόμο σου· ἀναγνώρισε τὰ μέτρα τῆς ἀδυναμίας σου, σεβάσου τὰ ὄρια τοῦ σταυρωθέντος· καὶ ὄρια τοῦ σταυρωθέντος δὲν εἶναι οἱ τοῖχοι τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης· ἀποτίναξε τὴν ὁμίχλη τῆς μανίας· ρίξε τὸ βλέμμα σου στὴ γῆ καὶ θυμήσου τὴν ἀδυναμία τῆς φύσεώς σου· ὕψωσε τὸ βλέμμα σου πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ σκέψου τὸ μέγεθος τοῦ πολέμου· ἀποστρέψου τὴν ἀνίσχυρη συμμαχία τῶν διμόνων, σκέψου, ὅτι οἱ δαίμονες, ἀφοῦ δέχθηκαν τὸ πλήγμα τοῦ σταυροῦ, προβάλλουν ἐσένα προστάτη τῶν βωμῶν τους. Γιατί καταδιώκεις τὰ ἀκατάληπτα; γιατί τοξεύεις τὰ ἀπέραντα; Μήπως ὁ Θεὸς περιορίζεται μὲ τοίχους; Ἀπεριόριστο εἶναι τὸ θεῖο. Μήπως ὁ Κύριός μας βλέπει μὲ τὰ μάτια; εἶναι ἀθεώρητος καὶ ἡ οὐσία του χωρὶς μορφῆ καὶ μόνο κατὰ τρόπο ἀνθρώπινο περιγράφεται καὶ βλέπεται. Μήπως κατοικεῖ σὲ λίθο καὶ ξύλο, πουλώντας τὴν πρόνοια ἐναντι βοδιοῦ καὶ προβάτου; μήπως βωμὸς μεσιτεύει στὰ συναλλάγματά του; Αὐτὸ τὸ λαίμαργο αἷτημα εἶναι τῶν δαιμόνων σου· ὁ δικός μου Κύριος, ἢ καλύτερα ὁ Κύριος ὄλων, ὁ Χριστός, κατοικεῖ στὸν οὐρανὸ καὶ κυβερνᾷ τὸν κόσμον, καὶ θυσία γι' αὐτὸν εἶναι ψυχῆ πού εἶναι στραμμένη πρὸς αὐτόν, καὶ μία εἶναι ἡ τροφή γι' αὐτόν, ἡ σωτηρία ἐκείνων πού πιστεύουν σ' αὐτόν.

Σταμάτα νὰ κινεῖς τὰ ὄπλα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ποίμνιο βρίσκεται στὴ γῆ καὶ ὁ Ποιμένας στὸν οὐρανὸ· οἱ κληματίδες εἶναι στὴ γῆ καὶ ἡ ἄμπελος στὸν οὐρανὸ. Ἄν κόψεις τὶς κληματίδες, πολλαπλασιάζεις τὴν ἄμπελο. Τὰ χέρια σου εἶναι γεμάτα ἀπὸ βρωμιὰ αἱμάτων, τὸ ξίφος σου προέρχεται ἀπὸ ἄλογα θύματα· λυ-

τοῖς ἐλέγχουσιν ἔπαφες τὸν σίδηρον· φεῖσαι τῶν σιωπώντων ἀλόγων, καὶ ἡμᾶς τοὺς κατηγοροῦντας ἀπόσφαττε. Οὐ γὰρ οὕτω φοβοῦμαι τὸν ἀνδροφόνον σίδηρον, ὡς τὸν ἐπιβώμιον πέλεκυν· ὁ ἀνδροφόνος σίδηρος τὸ σῶμα διασπαράττει, ὁ ἐπιβώμιος πέλεκυς τὴν 5 ψυχὴν ἀναιρεῖ, ὁ ἀνδροφόνος σίδηρος τὸ θυόμενον κατασφάττει, ὁ δὲ ἐπιβώμιος πέλεκυς καὶ τὸ θυόμενον καὶ τὸν θύοντα συναπόλλυσι. Τέμε τὸν αὐχένα τὸν ἐμόν, καὶ μὴ μολύνῃς θυσιαστήριον· ἔχεις αὐτοκέλευστον ἱερεῖον, τί τὸν δεσμώτην ταῦρον ἀνανεύοντα συμποδίζεις; Εἰ θύειν ἐπιθυμεῖς, ἐν τοῖς τῆς ἐκκλησίας προθύροις θύε λογι-
10 κὸν ἱερεῖον.

Οὐ φέρει τὴν ἄμετρον ὁ τύραννος παρρησίαν τοῦ μάρτυρος, ἀλλ' εὐθύς ἀπὸ τῆς γλώττης τοῦ θύματος ἄρχεται. Ἐκτέμνει τοίνυν τὴν γλῶτταν, οὐκ ἀνελεῖν βουλόμενος, ἀλλὰ τῷ κηρύγματι πολεμῶν· οὐ τοσοῦτον τῷ κήρυκι φθονῶν, ὅσον τῷ κηρυττομένῳ βα-
15 σκαίνων. Ἄλλ' «ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν», τὸ ἐκτμηθὲν ὄργανον τῆς φωνῆς ἐξ οὐρανοῦ ἀποδίδωσι, καὶ ἀοράτῳ γλώττῃ τὸν χωλεύοντα φθόγγον ὑποστηρίζει, καὶ χαρίζεται τῷ ἀγλώττῳ τὴν φωνήν, ἔργῳ τὴν ἀνθρωπίνην δημιουργίαν ἐνδεικνύμενος τῷ τυράννῳ. Καὶ καθάπερ οἱ φρεωρῦχοι τὰς φλέβας δια-
20 σκαλεύοντες εὐρυτέραν τῷ ὕδατι τὴν ἐκροὴν ἀπεργάζονται, οὕτω καὶ ὁ τύραννος σιδήρῳ τῆς γλώττης διορύττων τὴν ρίζαν, σφοδροτέροις ἐπεκλύζετο τοῖς τῶν ἐλέγχων κρουνοῖς.

Ἐβουλόμην ἄχρι τέλους ἐγχορεῦσαι τῇ τοῦ μάρτυρος ὑποθέσει, ἀλλ' ὁ τῆς συμμετρίας ἐπέστη καιρὸς καὶ μοι σιωπᾶν ἐγκελεύε-
25 ται· ὑμῖν τε γὰρ πρὸς ὠφέλειαν ἱκανὰ τὰ ρηθέντα καὶ ἀναγκαῖα τοῦ πατρὸς τὰ διδάγματα πρὸς τὸν τῶν ρηθέντων ἀπαρτισμόν· ἀλλὰ καὶ τὰ ρηθέντα τοῖς τῆς μνήμης κόλποις περιπτυξώμεθα, καὶ τοῖς λέγεσθαι μέλλουσι τοὺς τῆς ψυχῆς ἀδλακας ἀναπτύξωμεν, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν θαυματοποιὸν Χριστὸν προσκυνήσωμεν, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα σὺν
30 τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πήσου τὰ ἀνεύθυνα θρέμματα καὶ σύρε τὸ μαχαίρι ἐναντίον ἐμοῦ πού σὲ ἐλέγχω· λυπήσου τὰ ἄλογα πού σιωποῦν καὶ σφάζε ἐμένα πού σὲ κατηγορῶ. Διότι δὲν φοβᾶμαι τόσο τὸ ἀνθρωποκτόνο μαχαίρι, ὅσο τὸ τσεκούρι πού σφάζει γιὰ τὶς θυσίες. Τὸ ἀνθρωποκτόνο μαχαίρι κατασφάζει τὸ σῶμα, ἐνῶ τὸ τσεκούρι πού σφάζει γιὰ τὶς θυσίες, φονεύει τὴν ψυχὴ. Τὸ ἀνθρωποκτόνο μαχαίρι σφάζει ἐκεῖνο πού εἶναι γιὰ τὴ θυσία, ἐνῶ τὸ ἐπιβώμιο τσεκούρι ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια καὶ τὸ θυσιαζόμενο καὶ τὸν θύτη. Κόψε τὸν αὐχένα μου καὶ μὴ μολύνεις τὸ θυσιαστήριο. Ἔχεις αὐτοπροαίρετο σφάγιο γιὰ τὴ θυσία, γιατί κρατᾶς τὸν δεμένο ταῦρο πού ἔχει τὸ βλέμμα του στραμμένο πρὸς τὸν οὐρανό; Ἐὰν ἐπιθυμεῖς νὰ θυσιάσεις, θυσίασε λογικὸ σφάγιο στᾶ πρόθυρα τῆς ἐκκλησίας.

Δὲν ὑποφέρει ὁ τύραννος τὴν ὑπερβολικὴ παρρησία τοῦ μάρτυρα, ἀλλ' ἀμέσως ἀρχίζει ἀπὸ τὴ γλώσσα τοῦ θύματος. Ἀποκόπτει λοιπὸν τὴ γλώσσα, θέλοντας ὄχι νὰ τὸν φονεύσει, ἀλλὰ πολεμώντας τὸ κήρυγμα· ὄχι φθονώντας τόσο πολὺ τὸν κήρυκα, ὅσο φθονώντας ἐκεῖνο πού κήρυττε. Ἄλλ' «ἐκεῖνος πού συλλαμβάνει τοὺς σοφοὺς στὴν πανουργία τους»⁹, ἀποδίδει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸ ὄργανο τῆς φωνῆς πού ἀποκόπηκε καὶ μὲ ἀόρατη γλώσσα ἐνισχύει τὸν ἀδύναμο φθόγγο καὶ χαρίζει στὸν χωρὶς γλώσσα φωνή, ἀποδεικνύοντας ἔμπρακτα στὸν τύραννο τὴν ἀνθρώπινη δημιουργία. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού ἀνοίγουν φρέατα, σκάβοντας τὶς φλέβες, κάμνουν μεγαλύτερη τὴν ἐκροὴ τοῦ ὕδατος, ἔτσι καὶ ὁ τύραννος, διατρυπώντας μὲ τὸ μαχαίρι τὴ ρίζα τῆς γλώσσας, κατακλυζόταν ἀπὸ μεγαλύτερους κρονοὺς ἐλέγχων.

Ἦθελα ἢ ἐντρύφησή μας αὐτὴ στὴν ὑπόθεση τοῦ μάρτυρα νὰ φθάσει μέχρι τὸ τέλος, ἀλλ' ἔφθασε ὁ καιρὸς τῆς συμμετρίας καὶ πρέπει νὰ σιωπήσω. Σὲ σᾶς ὅμως εἶναι καὶ ἀρκετὰ τὰ ὅσα λέχθηκαν πρὸς ὠφέλειά σας, καὶ ἀναγκαῖα τὰ διδάγματα τοῦ πατρὸς γιὰ τὴν πραγμάτωση τῶν λεχθέντων. Γι' αὐτὸ ἄς κλείσομε τὰ ὅσα λέχθηκαν μέσα στοὺς κόλπους τῆς μνήμης μας καὶ ἄς ἀνοίξομε τὰ αὐλάκια τῆς ψυχῆς γιὰ ἐκεῖνα πού πρόκειται νὰ λεχθοῦν, καὶ γιὰ ὅλα ἄς προσκυνήσομε τὸν Χριστὸ πού ἐπιτελεῖ τὰ θαύματα, διότι σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ πανᾶγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ

ΒΕΡΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΟΚΗΝ ΠΑΡΘΕΝΟΥΣ

ΚΑΙ ΔΟΜΝΙΝΑΝ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ ΑΥΤΩΝ

1. Οὕτω εἴκοσι ἡμέρας ἔχομεν σταυροῦ μνεῖαν ἐπιτελέσαντες, καὶ ἰδοὺ μαρτύρων μνεῖαν ἐπιτελοῦμεν. Εἶδες πῶς ταχὺς ὁ καρπὸς τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ; Δι' ἐκεῖνο τὸ πρόβατον αὐταὶ αἱ δαμάλεις ἐσφάγησαν· δι' ἐκεῖνον τὸν ἀμνὸν ταῦτα τὰ θύματα, δι' ἐκείνην τὴν θυσίαν αὐταὶ αἱ προσφοραί· οὕτω εἴκοσι ἡμέρας ἔχομεν, καὶ εὐθέως τὸ ξύλον ἐβλάτησε τοῦ σταυροῦ τὰ καλὰ τῶν μαρτύρων βλαστήματα· ταῦτα γὰρ ἐκείνου τοῦ θανάτου τὰ κατορθώματα. Ἴδε τοίνυν τὴν ἀπόδειξιν τῶν τότε εἰρημένων δι' αὐτῶν σήμερον ἐκβεβηκυῖαν τῶν ἔργων. Τότε ἔλεγον, «συνέκλασε πύλας χαλκᾶς, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνέθλασε», σήμερον ταῦτα δείκνυται διὰ τῶν ἔργων. Εἰ γὰρ μὴ συνέκλασε τὰς πύλας τὰς χαλκᾶς, οὐκ ἂν κεκλεισμένων αὐτῶν ἐτόλμησαν αἱ γυναῖκες οὕτω ραδίως εἰσελθεῖν· εἰ μὴ συνέθλασε τὸν μοχλὸν τὸν σιδηροῦν, οὐκ ἂν αἱ παρθένοι ἴσχυσαν αὐτὸν ἀφελῆσθαι· εἰ μὴ τὸ δεσμωτήριον ἄχρηστον ἐποίησεν, οὐκ ἂν μετὰ το-
15 σαύτης ἀδείας εἰσῆλθον αἱ μάρτυρες.

Εὐλογητὸς ὁ Θεός· γυνὴ θανάτου κατατολμᾷ, γυνή, ἡ θάνατον εἰς τὴν ζωὴν εἰσαγαγοῦσα τὴν ἡμετέραν, τὸ παλαιὸν ὄπλον τοῦ διαβόλου τοῦτο, τοῦ διαβόλου κατήνεγκε τὴν ἰσχύν· τὸ σκεῦος τὸ ἀσθενὲς καὶ εὐεπηρέαστον, τοῦτο γέγονεν ὄπλον ἀκαταγώνιστον· γυναῖ-
20 κες θανάτου κατατολμῶσι· τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγεῖη; Αἰσχυνέσθωσαν Ἕλληνες, ἐγκαλυπτέσθωσαν Ἰουδαῖοι οἱ διαπιστοῦντες τῇ ἀναστάσει τοῦ Χριστοῦ. Τί γὰρ μεῖζον, εἶπέ μοι, ζητεῖς σημεῖον τῆς ἀνα-

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΤΙΣ ΑΓΙΕΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΕΣ,

ΒΕΡΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΟΚΗ

ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥΣ ΔΟΜΝΙΝΑ

1. Δέν ἔχομε ἀκόμη εἴκοσι ἡμέρες πού ἐπιτελέσαμε μνεΐα του Σταυροῦ, καί νά, ἐορτάζομε μνήμη μαρτύρων. Εἶδες πῶς εἶναι γρήγορος ὁ καρπὸς τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ; Γιὰ ἐκεῖνο τὸ πρόβατο σφάχθηκαν αὐτὲς οἱ δαμάλεις· γιὰ ἐκεῖνον τὸν ἀμνὸ αὐτὰ τὰ θύματα, γιὰ ἐκείνη τὴ θυσία αὐτὲς οἱ προσφορές. Δέν πέρασαν ἀκόμη εἴκοσι ἡμέρες, καί ἀμέσως τὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ βλάστησε τὰ καλὰ βλαστήματα τῶν μαρτύρων· διότι αὐτὰ εἶναι τὰ κατορθώματα τοῦ θανάτου ἐκείνου. Κοίταξε λοιπὸν τὴν ἀπόδειξη ἐκείνων πού λέχθηκαν τότε πού πραγματοποιεῖται σήμερα μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα. Τότε ἔλεγαν, «ἔσπασε πύλες χάλκινες καὶ συνέντριψε μοχλοὺς σιδερένιους»¹, σήμερα αὐτὰ ἀποδεικνύονται ἔμπρακτα. Διότι, ἐὰν δέν ἔσπασε τίς χάλκινες πύλες τοῦ ἄδη, δέν θὰ τολμοῦσαν οἱ γυναῖκες νὰ εἰσέλθουν τόσο εὐκολα ὄντας αὐτὲς κλεισμένες· ἐὰν δέν συνέντριψε τὸν σιδερένιο μοχλό, δέν θὰ μπορούσαν οἱ παρθένες νὰ τὸν ἀφαιρέσουν· ἐὰν δέν κατέστησε ἄχρηστο τὸ δεσμοτήριο, δέν θὰ μπορούσαν αἱ μάρτυρες νὰ εἰσέλθουν μὲ τόση ἀφοβία.

Εὐλογητὸς ὁ Θεός· διότι γυναῖκα τολμᾷ μὲ θάρρος ν' ἀντιμετωπίσει τὸ θάνατο, γυναῖκα, πού εἰσήγαγε τὸ θάνατο στὴ ζωὴ μας, αὐτὸ τὸ παλαιὸ ὄπλο τοῦ διαβόλου, αὐτὸ κατέβαλε τὴ δύναμη τοῦ διαβόλου· τὸ ὄργανο τὸ ἀσθενὲς καὶ εὐκολα ὑποκείμενο σὲ βλάβη, αὐτὸ ἔγινε ὄπλο ἀκαταγώνιστο. Γυναῖκες ἀντιμετωπίζουν μὲ θάρρος τὸ θάνατο· ποιὸς θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ ἐκπλαγεῖ; Ἄς νοιώσουν ντροποὶ οἱ Ἐθνικοί, ἃς πᾶνε νὰ κρυφθοῦν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ ντροπὴ πού δέν πιστεύουν στὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Διότι πέρς μου, ποιά μεγαλύτερη ἀπόδειξη ζητᾷς τῆς ἀναστάσεως ἐκείνης, ὅταν βλέπεις

στάσεως εκείνης, όταν ἴδης τοσαύτην μετάστασιν πραγμάτων γεγενημένην; Γυναῖκες θανάτου κατατολμῶσι, πράγματος τοῦ καὶ ἀνδράσιν ἀγίοις πρὸ τούτου φοβεροῦ καὶ φρικῶδους ὄντος.

Μέθε τοίνυν αὐτοῦ τὸν ἔμπροσθεν φόβον, ἵνα, ἰδὼν αὐτοῦ τὴν 5 νῦν καταφρόνησιν, θαυμάσης τὸν τῆς μεταβολῆς αἴτιον Θεόν. Μάθε αὐτοῦ τὴν προτέραν ἰσχύν, ἵνα, μαθὼν αὐτοῦ τὴν νῦν ἀσθένειαν, εὐχαριστήσης τῷ τέλεον αὐτὸν ἐκνευρίσαντι Χριστῷ. Οὐδὲν ἰσχυρότερον ἐκείνου τὸ πρότερον, ἀγαπητέ, καὶ οὐδὲν ἀσθενέστερον ἡμῶν ἀλλὰ νῦν οὐδὲν ἐστὶν ἀσθενέστερον ἐκείνου, καὶ οὐδὲν ἰσχυρότερον 10 ἡμῶν. Εἶδες πῶς ἀρίστη ἡ μετάστασις γέγονε; πῶς τὰ ἰσχυρὰ ἀσθενῆ ἐποίησε, καὶ τὰ ἀσθενῆ ἰσχυρὰ κατεσκεύασεν ὁ Θεός, ἐκατέρωθεν ἡμῖν δεικνὺς αὐτοῦ τὴν δύναμιν; Ἄλλ', ἵνα μὴ μόνον ἀπόφασις ᾖ τὰ λεγόμενα, καὶ τὴν ἀπόδειξιν ἐπάγω. Καί, εἰ δοκεῖ, πρῶτον ἐκεῖνο δείξωμεν, πῶς ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἔμπροσθεν οὐχ ἀμαρτωλοὶ μόνον, 15 ἀλλὰ καὶ ἄγιοι ἄνθρωποι πολλὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν ἔχοντες, ἀπὸ κατορθωμάτων κομῶντες καὶ πᾶσαν ἐπελθόντες ἀρετήν. Ταῦτα δὲ δείκνυμι, οὐχ ἵνα καταγνῶμεν τῶν ἀγίων, ἀλλ' ἵνα θαυμάσωμεν τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν.

Πόθεν οὖν δῆλον, ὅτι φοβερὸν τοῦ θανάτου τὸ προσωπεῖον ἦν 20 πρὸ τούτου, καὶ πάντες αὐτὸν ἐπεφρίκεισαν καὶ ἔτρεμον; Ἀπὸ τοῦ πατριάρχου πρώτου. Ὁ γὰρ Ἀβραὰμ ὁ πατριάρχης, ὁ δίκαιος, ὁ τοῦ Θεοῦ φίλος, ὁ πατρίδα ἀφείς καὶ οἰκίαν καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους, καὶ πάντων ὑπεριδὼν τῶν παρόντων διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, οὕτως ἐδεδοίκει καὶ ἐφοβεῖτο τὸν θάνατον, ὡς εἰς τὴν Αἴγυπτον 25 εἰσιέναι μέλλων εἶπεῖν πρὸς τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ ταῦτα· «γινώσκω ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ σύ· ἔσται οὖν, ὡς ἂν ἴδωσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, σὲ μὲν περιποιήσονται, ἐμὲ δὲ ἀποκτενοῦσι». Τί οὖν; «Εἶπέ, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ἵνα εὖ μοι γένηται διὰ σέ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ μου ἕνεκεν σου». Τί τοῦτο, ὦ ἄγιε καὶ πατριάρχα; Περιορᾶς τὸ γύ- 30 ναιον ὑβριζόμενον, καὶ τὴν εὐνήν ἀδικουμένην, καὶ τὸν γάμον διορυττόμενον; οὕτω δέδοικας, εἶπέ μοι, τὸν θάνατον; οὐ περιορᾶς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πλέκεις δόλον μετὰ τῆς γυναικός, καὶ συνυποκρίνη

2. Γεν. 12,12.

3. Γεν. 12,13.

νά ἔχει γίνει τόση μεγάλη ἀλλαγή στὰ πράγματα; Γυναῖκες ἀντιμετωπίζουν μὲ θάρρος τὸ θάνατο, πράγμα ποὺ πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἦταν φοβερὸ καὶ γεμάτο φρίκη καὶ σὲ ἅγιους ἄνδρες.

Μάθε λοιπὸν τὸ φόβο ποὺ προκαλοῦσε ὁ θάνατος προηγουμένως, ὥστε, βλέποντας τώρα τὴν περιφρόνηση αὐτοῦ, νὰ θαυμάσεις τὸ Θεό, τὸν αἴτιο τῆς μεταβολῆς. Μάθε αὐτοῦ τὴν προηγούμενη δύναμη, ὥστε, μαθαίνοντας σήμερα τὴν ἀδυναμία αὐτοῦ, νὰ εὐχαριστήσεις τὸν Χριστὸ ποὺ ἀποδυνάμωσε τελείως αὐτόν. Δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως τίποτε ἰσχυρότερο ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ τίποτε ἀσθενέστερο ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ τώρα δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀσθενέστερο ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ τίποτε ἰσχυρότερο ἀπὸ ἐμᾶς. Εἶδες πῶς ἔχει γίνει ἄριστη μεταβολή; πῶς ἔκαμε τὰ ἰσχυρὰ ἀσθενή, καὶ τὰ ἀσθενῆ τὰ κατέστησε ἰσχυρὰ ὁ Θεός, δείχνοντας καὶ μὲ τὰ δύο τὴ δύναμή του; Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴ εἶναι τὰ λεγόμενα μόνο ἀπόφαση, θὰ προσθέσω καὶ τὴν ἀπόδειξη. Καί, ἂν νομίζετε, πρῶτα θὰ δείξω ἐκεῖνο, πῶς δηλαδὴ φοβοῦνταν τὸ θάνατο προηγουμένως ὄχι μόνο οἱ ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ καὶ ἅγιοι ἄνθρωποι ποὺ εἶχαν μεγάλη παρρησία πρὸς τὸ Θεό, ποὺ ἦταν γεμάτοι ἀπὸ κατορθώματα καὶ εἶχαν ἐπιτύχει κάθε ἀρετή. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι γιὰ νὰ κατηγορήσομε τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ γιὰ νὰ θαυμάσομε τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ.

Ἄπὸ ποῦ λοιπὸν εἶναι φανερό, ὅτι τὸ προσωπεῖο τοῦ θανάτου ἦταν φοβερὸ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὅτι ὅλοι ἐνοιωθαν φρίκη γι' αὐτόν καὶ τὸν ἔτρεμαν; Γίνεται φανερό ἀπὸ τὸν πρῶτο πατριάρχη. Διότι ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, ὁ δίκαιος, ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἐγκατέλειψε καὶ τὴν πατρίδα του καὶ τὴν οἰκία του καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς φίλους καὶ περιφρόνησε ὅλα ἐξαιτίας τοῦ προστάγματος τοῦ Θεοῦ, τόσο πολὺ ἔτρεμε καὶ φοβόταν τὸ θάνατο, ὥστε, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθει στὴν Αἴγυπτο, νὰ πεῖ στὴ γυναῖκα του αὐτά: «γνωρίζω, ὅτι εἶσαι ὁμορφή· θὰ συμβεῖ λοιπὸν, ὅταν σὲ δοῦν οἱ Αἰγύπτιοι, ἐσένα νὰ σὲ περιποιηθοῦν καὶ ἐμένα νὰ μὲ θανατώσουν»². Τί λοιπὸν; «Πές, ὅτι εἶσαι ἀδελφή μου, γιὰ νὰ εὐεργετηθῶ ἐξαιτίας σου καὶ νὰ ζήσει ἡ ψυχὴ μου ἐξαιτίας του»³. Τί σημαίνει αὐτό, ἅγιε καὶ πατριάρχα; Παραβλέπεις τὸ νὰ ἀτιμάζεται ἡ γυναῖκα σου, νὰ προσβάλλεται ἡ συζυγικὴ κλίνη καὶ ὁ γάμος νὰ ὑπονομεύεται; Πές μου, τόσο πολὺ φοβᾶσαι τὸ θάνατο; Καὶ δὲν τὸ παραβλέπεις μόνο, ἀλλὰ καὶ πλέκεις δόλο μαζί μὲ τὴ γυναῖκα σου καὶ ὑποκρίνεσαι μαζί της

τὸ δρᾶμα τῆς ὕβρεως, καὶ πῶς μὴ γένηται κατάδηλος ὁ βασιλεὺς τῶν Αἴγυπτίων ἐπιχειρῶν τῇ μοιχείᾳ πάντα πράττεις, καὶ παριελῶν αὐτῆς τὸ ὄνομα τῆς γυναικός, περιέθηκας αὐτῇ προσωπεῖον τῆς ἀδελφῆς;

5 Ἄλλα γὰρ δέδοικα μὴ θανάτου σπουδάζοντες παραλῦσαι δύναμιν, φανῶμεν τοῦ δικαίου κατηγοροῦντες. Διόπερ ἀμφοτέρα ποιῆσαι πειράσομαι, καὶ τοῦ θανάτου δεῖξαι τὴν ἀσθένειαν, καὶ τοῦτον τῆς κατηγορίας ἐξαρπάσαι ταύτης. Πρότερον δὲ αὐτὸν ἀναγκαῖον δεῖξαι δεδοικότα τὸν θάνατον, καὶ τότε ἀπαλλάξαι τῶν ἐγκλημά-
10 των. Ἴδωμεν τοίνυν ὅσον πρᾶγμα ὑπέμεινεν ἀφόρητον καὶ δεινόν· τὸ γὰρ γυναῖκα ὑβριζομένην ἰδεῖν καὶ μοιχευομένην θεάσασθαι, μυρίων θανάτων ἀφορητότερόν ἐστι. Καὶ τί λέγω μοιχευομένην; Κἂν ψιλὴν τινα ἔννοιαν ὑποψίας περὶ αὐτῆς ἐν τῇ ψυχῇ κέκτηται, ἀβίωτος ὁ βίος αὐτῷ ἅπας γίνεται.

15 Πῦρ γὰρ αὐτῷ καὶ φλόξ ἐστὶν ἀκαταγώνιστος τὸ τῆς ζηλοτυπίας πάθος· καὶ τὸ τυραννικὸν αὐτοῦ καὶ ἀπαραίτητον δηλῶν τις ἔλεγε· «μεστὸς γὰρ ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς· οὐκ ἀνταλλάσσεται οὐδενὸς λύτρου τὴν ἐχθραν, οὐδὲ μὴ φείσεται ἐν ἡμέρα κρίσεως, οὐδ' οὐ μὴ διαλυθῆ πολλῶν δῶρων». Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ·
20 «σκληρὸς ὡς ἄδης ζῆλος». Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἔστι, φησί, τὸν ἄδην χρήμασι πείσαι, οὕτως οὐδὲ τὸν ζηλοτυποῦντα παραμυθήσασθαι καὶ καταλλάξαι. Πολλοὶ γοῦν πολλάκις καὶ τὴν ψυχὴν προήκαντο τὴν ἑαυτῶν, ὥστε τὸν μοιχὸν εὐρεῖν· καὶ τοῦ αἵματος δὲ αὐτοῦ ἠδέως ἂν ἀπογεύσαιντο τοῦ τὴν γυναῖκα ὑβρικότος ἀνδρός, καὶ πάντα
25 ἂν ἔλοιντο καὶ ποιῆσαι καὶ παθεῖν διὰ τοῦτο· ἀλλ' ὅμως τοῦτο τὸ ἀφόρητον πάθος, τοῦτο τὸ τυραννικὸν καὶ ἀπαραίτητον ὑπέμεινεν ὁ δίκαιος μετὰ πλείονος ὑπερβολῆς, καὶ περιορᾷ τὴν γυναῖκα ὑβριζομένην διὰ τὸν φόβον τοῦ θανάτου καὶ τῆς τελευτῆς.

2. Ὅτι μὲν οὖν ἐδεδοίκει τὸν θάνατον ἐκ τούτου δῆλον· ὦρα δὲ
30 λοιπὸν αὐτὸν ἀπαλλάξαι τῶν ἐγκλημάτων καὶ τῆς κατηγορίας τῆς ἐπὶ τούτῳ, πρότερον αὐτὴν εἰπόντα τὴν κατηγορίαν. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ κατηγορία; Ἔδει, φησὶν, αὐτὸν ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ περιδεῖν τὴν γυναῖκα ὑβριζομένην. Καὶ τοῦτό ἐστίν, ὃ κατηγοροῦσιν οἱ τινες· ὅτι εἰ-

4. Παροιμ. 6,34–35.

5. Ὑἄσμα Ὑἄσμ. 8,6.

τὸ δράμα τῆς ἀτιμίας, καὶ ὅλα τὰ κάμνεις γιὰ νὰ μὴ γίνεи φανερό ὅτι ὁ βασιλιάς τῶν Αἰγυπτίων ἐπιχειρεῖ νὰ διαπράξει μοιχεία, καὶ ἀφαιρώντας ἀπὸ αὐτὴν τὸ ὄνομα τῆς ‘γυναίκας’, περιέβαλες αὐτὴν μὲ τὸ προσωπεῖο τῆς ἀδελφῆς;

Ἄλλὰ φοβᾶμαι μήπως, προσπαθώντας νὰ δείξουμε τὴν παράλυση τῆς δυνάμεως τοῦ θανάτου, φανοῦμε ὅτι κατηγοροῦμε τὸν δίκαιο. Γι’ αὐτὸ θὰ προσπαθῆσω νὰ τὰ κάνω καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ θανάτου νὰ δείξω, καὶ αὐτὸν νὰ προφυλάξω ἀπὸ τὴν κατηγορία αὐτή. Προηγουμένως ὅμως πρέπει νὰ δείξω ὅτι αὐτὸς φοβόταν τὸ θάνατο, καὶ μετὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξω ἀπὸ τὶς κατηγορίες. Ἄς δοῦμε λοιπὸν πόσο ἀνυπόφορο καὶ φοβερό πρᾶγμα ὑπέμεινε. Διότι τὸ νὰ δεῖ κανεὶς τὴ γυναίκα τοῦ ἀτιμαζόμενη καὶ μοιχευόμενη, εἶναι πολὺ πιὸ ἀνυπόφορο ἀπὸ μυρίους θανάτους. Καὶ γιατί λέγω μοιχευόμενη; Κι’ ἂν ἀκόμη ἔχει μέσα στὴν ψυχὴ του κάποια ἔννοια ὑποψίας γι’ αὐτὴν, γίνεται γι’ αὐτὸν ὅλη ἡ ζωὴ του ἀβίωτη.

Πράγματι τὸ πάθος τῆς ζήλειας εἶναι γι’ αὐτὸν φωτιὰ καὶ φλόγα ἀκατανίκητη, καὶ γιὰ νὰ δείξει κάποιος τὴν τυραννικὴ δύναμη καὶ τὴν ἀναγκαιότητα αὐτοῦ ἔλεγε: «διότι ὁ θυμὸς τοῦ ἀνδρα τῆς εἶναι γεμάτος ἀπὸ ζῆλο· δὲν θ’ ἀνταλλάξει τὴν ἔχθρα τοῦ μὲ κανένα λύτρο, οὔτε θὰ τὸν λυπηθεῖ κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, οὔτε θὰ διαλυθεῖ ἔναντι πολλῶν δώρων»⁴. Καὶ πάλι σὲ ἄλλο μέρος: «ὁ ζῆλος εἶναι σκληρὸς σὰν ἄδης»⁵. Διότι, λέγει, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πείσει κανεὶς τὸν ἄδη μὲ χρήματα, ἔτσι δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε τὸν ζηλιάρη νὰ τὸν παρηγορήσει κανεὶς καὶ νὰ τὸν συμφιλιώσει. Πολλοὶ δηλαδὴ πολλές φορές θυσίασαν καὶ τὴ ζωὴ τους, μὲ σκοπὸ νὰ βροῦν τὸν μοιχό, καὶ εὐχαρίστως θὰ ἔπιναν καὶ τὸ αἷμα ἐκείνου ποὺ ἀτίμασε τὴ γυναίκα τους, καὶ ὅλα θὰ προτιμοῦσαν καὶ νὰ τὰ κάνουν καὶ νὰ τὰ πάθουν γι’ αὐτό. Ἄλλ’ ὅμως αὐτὸ τὸ ἀφόρητο πάθος, αὐτὸ τὸ τυραννικὸ καὶ ἀπαραίτητο τὸ ὑπέμεινε ὁ δίκαιος σὲ ὑπερβολικὸ βαθμό, καὶ παραβλέπει τὴ γυναίκα τοῦ ἀτιμαζόμενη ἐξαιτίας τοῦ φόβου τοῦ θανάτου καὶ τῆς τελευτῆς του.

2. Τὸ ὅτι λοιπὸν φοβόταν τὸ θάνατο γίνεται φανερό ἀπὸ αὐτό. Ἄλλ’ εἶναι ὦρα πλέον ν’ ἀπαλλάξω αὐτὸν ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα καὶ τὶς κατηγορίες τὶς σχετικὲς μ’ αὐτὸ τὸ θέμα, ἀφοῦ προηγουμένως ἀναφέρω τὴν ἴδια τὴν κατηγορία. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ κατηγορία; Ἔπρεπε, λέγει, αὐτὸς νὰ προτιμήσει νὰ πεθάνει, παρὰ νὰ παραβλέ-

λετο μάλλον τὴν ἑαυτοῦ διασωῶσαι ζωὴν, ἢ τὴν σωφροσύνην τῆς γυναικός. Τί λέγεις; Ἔδει μάλλον αὐτὸν ἀποθανεῖν, ἢ τὴν γυναῖκα περιδεῖν ὑβριζομένην; Καὶ τί πλέον ἐγίνετο; Εἰ μὲν γὰρ ἔμελλεν ἀποθνήσκων ἐξαρπάζειν τὴν γυναῖκα τῆς ὕβρεως, καλῶς ταῦτά φατε· εἰ δὲ ἀποθανὼν οὐδὲν ὠφελεῖ τὴν γυναῖκα πρὸς τὴν τῆς ὕβρεως ἀπαλλαγὴν, τίνος ἔνεκεν εἰκῆ καὶ ἀπλῶς τὴν ἑαυτοῦ προδίδωσι σωτηρίαν;

Ἴνα γὰρ μάθῃς, ὅτι οὐδὲ ἀποθανὼν ἔμελλεν ἐξαρπάζειν αὐτὴν τῆς μοιχείας, ἀκουσον τί φησι· «καὶ ἔσται ὡς ἂν σε ἴδωσιν οἱ Αἰγύπτιοι, σὲ μὲν περιποιήσονται, ἐμὲ δὲ ἀποκτενοῦσι». Δύο τοίνυν ἔμελε γίνεσθαι ἄτοπα· μοιχεία καὶ φόνος· οὐ τῆς τυχούσης δὲ ἦν συνέσεως ἐκ τῶν δύο τούτων ἐν γούν κερδᾶναι. Εἰ μὲν γὰρ ἔμελλε (πάλιν γὰρ τὸ αὐτὸ ἐρῶ) τὴν ψυχὴν ἐπιδοῦς τὴν ἑαυτοῦ ἀπαλλάττειν ἐκείνην τῆς ὕβρεως, καὶ ἀποκτείναντες ἐκεῖνοι τὸν δίκαιον, τῆς Σάρρας οὐχ ἤπτοντο, καλῶς ἐνεκάλεις· εἰ δὲ καὶ ἀποθανόντος αὐτοῦ, ὁμοίως ἔμελλεν ὑβρίζεσθαι ἢ γυνή, τίνος ἔνεκεν τοῦ δικαίου κατηγορεῖς, ὅτι δύο μελλόντων συμβαίνειν δεινῶν, μοιχείας καὶ φόνου, θάτερον διὰ τῆς αὐτοῦ σοφίας ἐκώλυσε, τὸ τῆς ἀνδροφονίας λέγω; Ὑπὲρ γὰρ τούτου καὶ ἐπαινέσθαι αὐτὸν ἔδει, ὅτι καθαρὰν 20 ἐτήρησεν αἵματος τὴν τοῦ μοιχοῦ χεῖρα. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὅτι τῷ εἰπεῖν αὐτὴν, ὅτι «ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι», τούτῳ ἐπεσπέσατο τὸν Αἰγύπτιον πρὸς τὴν ὕβριν· καὶ γὰρ εἰ εἶπεν, ὅτι «γυνὴ αὐτοῦ εἰμι», οὐδὲ οὕτως ἔμελλεν ἀποστήσεσθαι· καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν αὐτὸς εἰπὼν· «ὡς ἂν ἴδωσί σε, ἐροῦσιν, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη, καὶ 25 ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται». Ὡστε, εἰπούσης μὲν, ὅτι «γυνὴ αὐτοῦ ἦν», καὶ μοιχεία καὶ φόνος ἐγίνετο, εἰπούσης δέ, «ὅτι ἀδελφὴ», τὸ τοῦ φόνου διεκωλύετο. Ὅρας πῶς δύο μελλόντων συμβαίνειν δεινῶν, θάτερον διὰ τῆς αὐτοῦ σοφίας ἀνεῖλε;

Βούλει μαθεῖν, πῶς καὶ τῆς μοιχείας τὸ ἔγκλημα κατὰ δύνα- 30 μιν τὴν ἑαυτοῦ πάλιν ὑποτέμνεται, ὥστε μηδὲ μοιχὸν αὐτὸν ἀπηρτισμένον ἀφεῖναι γενέσθαι; Ἄκουσον αὐτῶν πάλιν ἀκριβῶς τῶν

6. Γεν. 12,12.

7. Γεν. 12,12.

ψει τὴ γυναῖκα του ἀτιμαζόμενη. Καὶ μερικοὶ τὸν κατηγοροῦν καὶ γι' αὐτό, ὅτι προτίμησε μᾶλλον νὰ σώσει τὴ ζωὴ του, παρὰ τὴ σωφροσύνη τῆς γυναίκας του. Τί λές; Ἔπρεπε αὐτὸς νὰ προτιμήσει νὰ πεθάνει μᾶλλον, παρὰ νὰ παραβλέψει τὴ γυναῖκα του ἀτιμαζόμενη; Καὶ τί τὸ ἐπιπλέον θὰ γινόταν μ' αὐτό; Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο πεθαίνοντας νὰ προφυλάξει τὴ γυναῖκα του ἀπὸ τὴν ἀτίμωση, καλῶς τὰ λέτε αὐτά· ἐὰν ὅμως πεθαίνοντας δὲν ὠφελοῦσε καθόλου τὴ γυναῖκα του ὡς πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴ τῆς ἀπὸ τὴν ἀτίμωση, γιὰ ποιό λόγο ἄσκοπα καὶ χωρὶς λόγο προδίδουν τὴ σωτηρία τους;

Γιὰ νὰ μάθεις λοιπὸν, ὅτι πεθαίνοντας δὲν ἐπρόκειτο νὰ προφυλάξει αὐτὴν ἀπὸ τὴ μοιχεία, ἄκουσε τί λέγει· «καὶ θὰ συμβεῖ, μόλις σὲ δοῦν οἱ Αἰγύπτιοι, ἐσένα νὰ σὲ περιποιηθοῦν καὶ ἐμένα νὰ μὲ θανατώσουν»⁶. Δύο ἄτοπα λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν· μοιχεία καὶ φόνος. Καὶ δὲν ἦταν τυχαίας σωφροσύνης τὸ ν' ἀποφύγει τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο. Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο (πάλι θὰ πῶ τὸ ἴδιο) θυσιάζοντας τὴ ζωὴ του, ν' ἀπαλλάξει ἐκείνην ἀπὸ τὴν ἀτίμωση, καί, θανατώνοντας ἐκεῖνοι τὸν δίκαιο, δὲν ἄγγιζαν τὴ Σάρρα, σωστὰ θὰ τὸν κατηγοροῦσες· ἐὰν ὅμως, πεθαίνοντας αὐτὸς, ἐπρόκειτο ὅμοια ν' ἀτιμάζεται ἡ γυναῖκα του, γιὰ ποιό λόγο κατηγορεῖς τὸν δίκαιο, πού, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν δύο φοβερὰ πράγματα, μοιχεία καὶ φόνος, ἐμπόδισε μὲ τὴ σοφία του τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ἐννοῶ τὸ τῆς ἀνθρωποκτονίας; Διότι γι' αὐτὸ ἔπρεπε καὶ νὰ ἐπαινεῖται αὐτὸς, διότι φύλαξε καθαρὸ τὸ χέρι τοῦ μοιχοῦ ἀπὸ αἷμα. Οὔτε βέβαια θὰ μπορούσες νὰ πεῖς ἐκεῖνο, ὅτι μὲ τὸ νὰ πεῖ αὐτὴ, «εἶμαι ἀδελφὴ του», μ' αὐτὸ ὀδήγησε τὸν Αἰγύπτιο στὴν ἀτίμωση. Διότι, ἐὰν ἔλεγε, 'εἶμαι γυναῖκα του', οὔτε ἔτσι ἐπρόκειτο ν' ἀποφευχθεῖ τὸ κακὸ. Καὶ αὐτὸ τὸ δήλωσε αὐτὸς λέγοντας· «μόλις σὲ δοῦν, θὰ ποῦν, ὅτι αὐτὴ εἶναι γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ θὰ μὲ φονεύσουν, ἐνῶ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν»⁷. Ὡστε, ἐὰν ἔλεγε, ὅτι 'ἦταν γυναῖκα του', καὶ μοιχεία καὶ φόβος θὰ γινόταν, μὲ τὸ νὰ πεῖ ὅμως ὅτι «εἶναι ἀδελφὴ του», ἐμπόδισε τὸ κακὸ τοῦ φόνου. Βλέπεις πῶς, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν δύο φοβερὰ πράγματα, μὲ τὴ σοφία του ἐμπόδισε τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο;

Θέλεις νὰ μάθεις, πῶς πάλι καὶ τὸ ἔγκλημα τῆς μοιχείας τὸ μειώνει ὅσο τοῦ εἶναι δυνατόν, ὥστε νὰ μὴ ἀφήσει αὐτὸν νὰ γίνει ὀλοκληρωμένος μοιχός; Ἄκουσε πάλι τὰ ἴδια τὰ λόγια του· «πές»,

ρημάτων· «εἶπέ», φησίν, «ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι». Τί λέγει; Ὁ ἀδελφὴν λαμβάνων οὐκ ἔστι μοιχός· ὁ γὰρ μοιχὸς ἀπὸ τῆς προαιρέσεως κρίνεται· ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰούδας, πρὸς τὴν νύμφην τὴν ἑαυτοῦ εἰσελθὼν τὴν Θάμαρ, οὐκ ἐκρίνετο μοιχός· οὐ γὰρ ὡς πρὸς νύμφην, 5 ἀλλ' ὡς πρὸς πόρνην εἰσῆλθε γυναῖκα. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ Αἰγύπτιος μέλλων αὐτὴν λαμβάνειν οὐχ ὡς γυναῖκα τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλ' ὡς ἀδελφὴν, οὐκ ἔμελλε μοιχὸς κρίνεσθαι.

Τί οὖν τοῦτο πρὸς τὸν Ἀβραάμ, φησί, τὸν εἰδότα, ὅτι γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ ἐξεδίδου καὶ οὐκ ἀδελφὴν; Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔγκλημα 10 τούτου. Εἰ μὲν γὰρ ἔμελλεν ἀκούσας, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ ἐστίν, ἀφέξεσθαι τῆς ὕβρεως, καλῶς ἐνεκάλεις τῷ δικαίῳ· εἰ δὲ οὐδὲν ἔμελλε τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς προσῆσσεσθαι τῆς Σάρρας εἰς τὸ τὴν ὕβριν ἀποκρούσασθαι, καθὼς καὶ αὐτός φησιν, ὅτι «ἐροῦσιν ὅτι γυνὴ αὐτοῦ ἐστίν αὕτη, καὶ περιποιήσονται σε», πολλῶ μᾶλλον θαυμάζειν 15 τὸν δίκαιον χρῆ ἐν τοσαύτῃ πράγματι δυσκολίᾳ δυνηθέντα καὶ αἱμάτων καθαρὸν τηρῆσαι τὸν Αἰγύπτιον, καὶ εἰς δύναμιν τὴν ἑαυτοῦ τὸ ἔγκλημα τῆς ὕβρεως παραμυθήσασθαι.

Ἄγωμεν δὴ λοιπὸν τὸν λόγον καὶ ἐπὶ τὸν ἔκγονον αὐτοῦ τὸν Ἰακώβ, καὶ ὄψει κάκεῖνον δεδοικότα καὶ τρέμοντα τὴν τελευταίην, 20 ἄνθρωπον ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀποστολικὴν ἐπιδειξάμενον φιλοσοφίαν. Ὁ γὰρ Παῦλος τοῖς μαθηταῖς ἐνομοθέτει λέγων, «ἔχοντες τροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα», τοῦτο καὶ οὗτος ἤτησε παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰπὼν· «ἂν δώῃ μοι Κύριος ἄρτον φαγεῖν καὶ ἰμάτιον περιβαλέσθαι, ἀρκεῖ ἡμῖν». Ἀλλ' ὅμως καὶ οὗτος ὁ μηδὲν 25 πλέον τῆς χρείας ζητῶν, ὁ τῆς οἰκίας ὑπεριδὼν, ὁ τὰς εὐλογίας λαβῶν, ὁ τῇ μητρὶ πεισθεὶς, ὁ τῷ Θεῷ φίλος, ὁ διὰ τῆς σοφίας βιασάμενος τὴν φύσιν (δεύτερος γὰρ ὢν τῇ φύσει, πρότερος γέγονε ταῖς εὐλογίαις), ὁ τοσαῦτα δυνηθεὶς, ὁ τοσαῦτα φιλοσοφήσας, ὁ τοσαύτην εὐσέβειαν ἐπιδειξάμενος, μετὰ τοὺς μυρίους ἄθλους, μετὰ τὰ 30 μυρία σκάμματα, μετὰ μυρία τὰ παλαίσματα καὶ τοὺς πολλοὺς στεφάνους ἐκείνους, ἐπὶ τὴν πατρίδα ἐπανιῶν καὶ μέλλων ἐντεύξεσθαι τῷ ἀδελφῷ, καθάπερ θηρίον ὄψεσθαι μέλλων καὶ φοβούμενος αὐ-

8. Γεν. 38,12 ἐέ.

9. Α' Τιμ. 6,8.

10. Γεν. 28,20.

λέγει, «ὅτι εἶμαι ἀδελφή αὐτοῦ». Τί λέγει; Ἐκεῖνος πού λαμβάνει ἀδελφή δὲν εἶναι μοιχός· διότι ὁ μοιχὸς κρίνεται ἀπὸ τὴν προαίρεση. Ἄλλωστε καὶ ὁ Ἰούδας, πού ἦλθε σὲ συνουσία μὲ τὴ νύφη του τὴν Θάμαρ, δὲν κρίθηκε μοιχός· διότι δὲν πῆγε νὰ διαπράξει συνουσία μὲ τὴ νύφη του, ἀλλὰ μὲ πόρνη γυναίκα⁸. Ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ ὁ Αἰγύπτιος ἐπρόκειτο νὰ λάβει αὐτὴν ὄχι σὰν γυναίκα τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ σὰν ἀδελφή, δὲν ἐπρόκειτο νὰ θεωρηθεῖ μοιχός.

Καὶ τί σχέση ἔχει αὐτό, λέγει, μὲ τὸν Ἀβραάμ, πού γνώριζε, ὅτι ἐξέδιδε τὴ γυναίκα του καὶ ὄχι ἀδελφή του; Ἄλλ' οὔτε αὐτὸ ἦταν ἔγκλημα αὐτοῦ. Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο, ἀκούοντας ὅτι εἶναι γυναίκα αὐτοῦ, ν' ἀποφύγει τὴν ἀτίμωση, σωστὰ θὰ κατηγοροῦσες τὸν δίκαιο, ἐὰν ὁμως ἐπρόκειτο τὸ ὄνομα τῆς γυναίκας νὰ μὴ συμβάλει καθόλου στὸ ν' ἀποκρούσει ἡ Σάρρα τὴν ἀτίμωση, ὅπως καὶ αὐτὸς λέγει, «θὰ ποῦν, ὅτι αὐτὴ εἶναι γυναίκα αὐτοῦ, καὶ θὰ σὲ περιποιηθοῦν», πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ θαυμάζομε τὸν δίκαιο, πού σὲ μιὰ τόσο δύσκολη περίσταση μπόρεσε καὶ νὰ φυλάξει τὸν Αἰγύπτιο καθαρὸ ἀπὸ αἵματα, καὶ ὅσο τοῦ ἦταν δυνατὸν νὰ παρηγορηθεῖ γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς ἀτιμώσεως.

Ἄλλὰ ἅς μεταφέρομε τώρα τὸ λόγο καὶ στὸν ἀπόγονό του τὸν Ἰακώβ, καὶ θὰ δεῖς καὶ ἐκεῖνον νὰ φοβᾶται καὶ νὰ τρέμει τὸ θάνατο, ἄνθρωπος τέτοιος πού ἀπὸ τὴν πρώτη ἡλικία ἐπέδειξε ἀποστολικὴ φιλοσοφία. Διότι ἐκεῖνο πού ὁ Παῦλος νομοθετοῦσε γιὰ τοὺς μαθητὲς του λέγοντας, «ἔχοντας τροφὲς καὶ σκεπάσματα, ἅς ἀρκεσθοῦμε σ' αὐτά»⁹, αὐτὸ καὶ αὐτὸς ζήτησε ἀπὸ τὸ Θεό, λέγοντας· «ἐὰν μοῦ δώσει ὁ Κύριος νὰ φάγω ἄρτο καὶ νὰ φορέσω ἔνδυμα, μοῦ ἀρκεῖ αὐτό»¹⁰. Ἄλλ' ὁμως καὶ αὐτός, πού δὲν ζητοῦσε τίποτε πρὸς ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, αὐτὸς πού παρέβλεψε τὴν οἰκία του, πού ἔλαβε τὶς εὐλογίες, πού πείσθηκε ἀπὸ τὰ λόγια τῆς μητέρας του, πού ἦταν ἀγαπητὸς στὸ Θεό, πού μὲ τὴ σοφία του ἐξεβίασε τὴ φύση (διότι ὄντας δεῦτερος ὡς πρὸς τὴ γέννηση, ἔλαβε πρῶτος τὶς εὐλογίες), πού κατόρθωσε τόσα πολλά, πού ἔφθασε σὲ τόσο μεγάλο ὕψος ἀρετῆς, καὶ πού ἐπέδειξε τόση μεγάλη εὐσέβεια, μετὰ τὰ μύρια κατορθώματα, μετὰ τὰ ἄπειρα σκάμματα, μετὰ τὰ μύρια παλαίσματα καὶ τὰ πολλά ἐκεῖνα στεφάνια, ἐπιστρέφοντας στὴν πατρίδα του καὶ ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ συναντήσῃ τὸν ἀδελφὸ του, ἐκεῖνον πού πίστευε ὅτι θὰ τὸν δεῖ σὰν θηρίο, φοβούμενος τὴ μνησικακία αὐτοῦ,

τοῦ τὴν μνησικακίαν, προσπίπτει τῷ Θεῷ καὶ παρακαλεῖ, «ἐξελοῦ μὲ ἐκ χειρὸς Ἡσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ μου», λέγων, «ὅτι φοβοῦμαι ἐγὼ αὐτόν, μὴ ποτε ἐλθὼν πατάξῃ με, καὶ μητέρα ἐπὶ τέκνοις». Εἶδες πῶς καὶ οὗτος ἐδέδοικε τὸν θάνατον; πῶς τρέμει καὶ τὸν Θεὸν πα-
5 ρακαλεῖ περὶ τούτου;

Βούλει σοι δείξω καὶ ἕτερον μέγαν ἄνθρωπον τὸ αὐτὸ τοῦτο πεπονθότα πάλιν; Ἐνόησον τὸν Ἡλίαν, τὴν οὐρανομήκη ψυχὴν καὶ θείαν· ἐκεῖνος γὰρ ὁ τὸν οὐρανὸν κλείσας καὶ πάλιν ἀνοίξας, ὁ τὸ πῦρ ἄνωθεν κατενεγκών, ὁ τὴν θαυμαστὴν θυσίαν προσενεγκών,
10 ὁ ζηλώσας ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνος ὁ ἐν σώματι ἀνθρωπίνῳ ἀγγελικὸν ἐπιδειξάμενος βίον, ὁ τῆς μηλωτῆς πλέον ἔχων οὐδέν, ὁ πάντων ἀνωτέρω γενόμενος τῶν ἀνθρωπίνων, οὕτω τὸν θάνατον τρέμει καὶ δέδοικεν, ὡς, μετὰ πάντα ἐκεῖνα, μετὰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν θυσίαν, μετὰ τὴν μηλωτὴν καὶ τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ
15 τὴν παρρησίαν τὴν τοσαύτην, γύναιον εὐτελὲς φοβηθῆναι καὶ διὰ τοῦτο φυγεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν Ἰεζάβελ, «τάδε ποιήσαιέν μοι οἱ θεοὶ καὶ τάδε προσθείησαν, εἰ μὴ αἰριον τὴν ψυχὴν σου θήσομαι ὡς τὴν ψυχὴν ἐνὸς τῶν τεθνηκότων, ἐφοβήθη Ἡλίας», φησί, «καὶ ἔφυγεν ὁδὸν ἡμερῶν τεσσαράκοντα».

20 3. Εἶδες πῶς φοβερὸς ὁ θάνατος; Θαυμάσωμεν τοίνυν τὸν Δεσπότην, ὅτι τὸν φοβερὸν ὄντα προφήταις, εὐκαταφρόνητον ἐποίησε γυναιξί. Ὁ Ἡλίας ἔφυγε θάνατον, γυναῖκες κατέφυγον εἰς θάνατον· ἐκεῖνος ἀπεπήδησε τοῦ θανάτου, καὶ αὗται ἐδίωξαν θάνατον. Εἶδες πόση γέγονεν ἀθρόον ἢ μεταβολή; Οἱ περὶ τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν
25 Ἡλίαν ἀγωνιῶσι τὴν τελευτήν, γυναῖκες δὲ καθάπερ πηλὸν τοῖς ποσὶν ἑαυτῶν κατεπάτησαν θάνατον. Ἀλλὰ μηδὲ ἐκείνων τῶν ἀγίων κατηγορήσωμεν· οὐκ ἔστιν αὐτῶν ἔγκλημα· τῆς φύσεως ἦν ἡ ἀσθένεια, οὐ τῆς προαιρέσεως ἢ κατηγορία. Ὁ Θεὸς τότε ἐβούλετο φοβερὸν εἶναι τὸν θάνατον, ἵνα δειχθῇ μετὰ ταῦτα τῆς χάριτος τὸ μέγε-
30 θος· φοβερὸν αὐτὸν εἶναι ἐβούλετο· καταδίκη γὰρ ἦν· διὰ τοῦτο οὐκ ἠθελε λυθῆναι τῆς καταδίκης τὴν ἀπειλήν, ἵνα μὴ ραθυμότεροι μετὰ ταῦτα γένωνται οἱ ἄνθρωποι. Μενέτω, φησίν, ἡ ἀπόφασις φοβοῦσα

11. Γεν. 32,11.

12. Γ' Βασ. 19,2-3,8.

γονατίζει ενώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν παρακαλεῖ, λέγοντας· «σῶσε με ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἡσαῦ, διότι φοβᾶμαι αὐτόν, μὴ τυχὸν ἔλθει καὶ φονεύσει καὶ ἐμένα καὶ τὰ παιδιά μὲ τὴ μητέρα τους»¹¹. Εἶδες πῶς καὶ αὐτὸς φοβόταν τὸ θάνατο; πῶς τρέμει καὶ παρακαλεῖ τὸ Θεὸ γι' αὐτό;

Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ ἄλλον μεγάλο ἄνθρωπο ποὺ εἶχε πάθει τὸ ἴδιο πάλι κι' αὐτός; Σκέψου τὸν Ἡλία, τὴν οὐρανομήκη ἐκείνη καὶ θεία ψυχὴ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔκλεισε τὸν οὐρανὸ καὶ πάλι τὸν ἄνοιξε, ποὺ κατέβασε τὸ πῦρ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ποὺ πρόσφερε τὴ θαυμαστὴ θυσία, ποὺ ἔδειξε τόσο ζῆλο γιὰ τὸ Θεό, ἐκεῖνος ποὺ σὲ ἀνθρώπινο σῶμα ἐπέδειξε ἀγγελικὸ τρόπο ζωῆς, ποὺ δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προβιά, ποὺ ὑπῆρξε ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τόσο πολὺ τρέμει καὶ φοβᾶται τὸ θάνατο, ὥστε, μετὰ ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα, μετὰ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ θυσία, μετὰ τὴν προβιά καὶ τὴν ἐρημία καὶ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν τόση μεγάλη παρρησία, νὰ φοβηθεῖ μιὰ εὐτελὴ γυναῖκα καὶ γι' αὐτὸ νὰ φύγει. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε ἡ Ἰεζάβελ, «αὐτὰ εἶθε νὰ μοῦ κάνουν οἱ θεοὶ καὶ αὐτὰ νὰ μοῦ προσθέσουν, ἐὰν δὲν θυσιάσω αὐριο τὴν ψυχὴ σου σὰν τὴν ψυχὴ κάποιου ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν πεθάνει, φοβήθηκε», λέγει, «Ὁ Ἡλίας καὶ ἔφυγε μακριὰ, βαδίζοντας δρόμο σαράντα ἡμερῶν»¹².

3. Εἶδες πῶς θεωροῦνταν φοβερός ὁ θάνατος; Ἄς θαυμάσουμε λοιπὸν τὸν Κύριο, διότι ἐκεῖνον ποὺ ἦταν φοβερός στοὺς προφῆτες, τὸν ἔκαμε εὐκαταφρόνητο στὶς γυναῖκες. Ὁ Ἡλίας ἀπέφυγε τὸ θάνατο, οἱ γυναῖκες κατέφυγαν στὸ θάνατο· ἐκεῖνος ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ θάνατο, καὶ αὐτὲς ἐπιδίωξαν τὸ θάνατο. Εἶδες πόση μεταβολὴ ἔγινε ἀπότομα; Οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Ἡλία νοιώθουν ἀγωνία γιὰ τὸ θάνατο, ἐνῶ οἱ γυναῖκες καταπάτησαν τὸ θάνατο μὲ τὰ πόδια τους σὰν πηλό. Ἄλλ' ἄς μὴ κατηγορήσουμε οὔτε ἐκείνους τοὺς ἀγίους· δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ κατηγορία γι' αὐτούς· ἡ ἀδυναμία ὀφειλόταν στὴ φύση τους καὶ δὲν ἀποτελεῖ κατηγορία τῆς προαιρέσεώς τους. Ὁ Θεὸς τότε ἤθελε νὰ εἶναι φοβερός ὁ θάνατος, γιὰ νὰ δειχθεῖ στὴ συνέχεια τὸ μέγεθος τῆς χάριτος. Ἦθελε νὰ εἶναι αὐτὸς φοβερός, διότι ἀποτελοῦσε αὐτὸς καταδίκη. Γι' αὐτὸ δὲν ἤθελε νὰ καταργηθεῖ ἡ ἀπειλὴ τῆς καταδίκης, γιὰ νὰ μὴ γίνουν στὴ συνέχεια οἱ ἄνθρωποι ραθυμότεροι. Ἄς μένει, λέγει, ἡ ἀπόφαση, γιὰ νὰ φοβίζει καὶ νὰ σωφρονεῖ αὐτούς· διότι θὰ ἔλθει καιρὸς, θὰ ἔλθει

αὐτοὺς καὶ σωφρονίζουσα· ἔσται γάρ, ἔσται καιρός, καθ' ὃν καὶ τῆς ἀγωνίας ἀπαλλαγῆσονται ταύτης· ὁ δὲ καὶ συνέβη.

Ἔτι γὰρ ἡμᾶς ἀπήλλαξε τῆς ἀγωνίας ταύτης, δηλοῦσι μὲν οἱ μάρτυρες, δηλοῖ δὲ πρὸ τῶν μαρτύρων ὁ Παῦλος. Ἦκουσας ἐν τῇ 5 Παλαιᾷ τοῦ Ἀβραὰμ λέγοντος, ὅτι «σὲ μὲν περιποιήσονται, ἐμὲ δὲ ἀποκτενοῦσιν»; ἤκουσας τοῦ Ἰακώβ λέγοντος «ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐκ χειρὸς Ἡσαΐ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ὅτι φοβοῦμαι ἐγὼ αὐτόν»; εἶδες τὸν Ἥλιαν φεύγοντα γυναικὸς ἀπειλὴν διὰ τὸν θάνατον; Ἄκουσον πῶς ὁ Παῦλος περὶ τοῦ πράγματος τούτου διάκειται, εἰ φοβερόν αὐτὸν 10 εἶναι νομίζει καθέπερ ἐκεῖνοι, εἰ λυπεῖται ἐπιόντος αὐτοῦ καὶ δέδοικε. Τούναντίον μὲν οὖν, καὶ ποθεινὸν εἶναι νομίζει τὸ πρᾶγμα· διὰ τοῦτο φησι· «τὸ ἀναλῦσαι με καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον». Ἐκεῖνοις φοβερόν, τούτῳ κρεῖσσον· ἐκείνοις ἀηδές, τούτῳ ἡδύ· καὶ μάλα εἰκότως· τὸ μὲν γὰρ πρότερον ὁ θάνατος εἰς 15 τὸν ᾄδην κατήγεν, νυνὶ δὲ ὁ θάνατος πρὸς τὸν Χριστὸν παραπέμπει. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Ἰακώβ φησι, «κατάξτετε τὸ γῆράς μου μετὰ λύπης εἰς ᾄδην», ὁ δὲ Παῦλος ἔλεγε· «τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναί με, πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον».

Ταῦτα δὲ ἔλεγεν οὐ καταγινώσκων τῆς παρούσης ζωῆς, μὴ 20 γένοιτο (φυλαττώμεθα γὰρ μὴ δῶμεν χώραν ταῖς τῶν αἰρετικῶν λαβαῖς), οὐδὲ ὡς πονηρὰν φεύγων αὐτήν, ἀλλ' ὡς κρείττονος τῆς μελλούσης ἐπιθυμῶν. Οὐ γὰρ εἶπε, «τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι»· καλὸν ἀπλῶς, ἀλλὰ «κρεῖσσον»· τὸ κρεῖσσον καλοῦ τινος ἔσται κρεῖσσον. Ὡσπερ γὰρ ὅταν λέγῃ ὅτι, «ὁ ἐκγαμίζων καλῶς 25 ποιεῖ, ὁ δὲ μὴ ἐκγαμίζων κρεῖσσον ποιεῖ», καλὸν μὲν δείκνυσιν ὄντα τὸν γάμον, κρεῖσσω δὲ τὴν παρθενίαν, οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα· καλὴ μὲν ἡ παροῦσα ζωὴ, φησί, πολὺ δὲ βελτίων ἢ μέλλουσα. Πάλιν ἀλλαχοῦ τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα φιλοσοφῶν ἔλεγεν· «εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω 30 πᾶσιν ἡμῖν· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετε».

Τί φῆς; Ἀποθνήσκεις, Παῦλε, καὶ κοινωνοὺς καλεῖς τῆς

13. Φιλ. 1,23.

14. Γεν. 42,38.

15. Φιλ. 1,23.

16. Α' Κορ. 7,38.

17. Φιλ. 17-18.

καιρός κατά τὸν ὁποῖο θ' ἀπαλλαχθεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀπὸ τὴν ἀγωνία αὐτή, πράγμα βέβαια πὸ συνέβηκε.

Τὸ ὅτι πράγματι μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν ἀγωνία αὐτή τὸ φανερόν βέβαια οἱ μάρτυρες, τὸ φανερῶνει ὁμως πρὶν ἀπὸ τοὺς μάρτυρες ὁ Παῦλος. Ἦκουσες τὸν Ἀβραὰμ στὴν παλαιὰ Διαθήκη νὰ λέγει, «σένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν, ἐνῶ ἐμένα θὰ μὲ φονεύσουν»; ἄκουσες τὸν Ἰακώβ νὰ λέγει, «σῶσε με, Κύριε, ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἡσαῦ, διότι φοβᾶμαι αὐτόν»; εἶδες τὸν Ἡλία ν' ἀποφεύγει ἀπειλὴ γυναίκα ἐξαιτίας τοῦ θανάτου; Ἦκουσε πῶς ὁ Παῦλος συμπεριφέρεται ἀπέναντι σ' αὐτὸ τὸ πράγμα, ἐὰν νομίζει ὅτι αὐτὸς εἶναι φοβερός, ὅπως νόμιζαν ἐκεῖνοι, ἐὰν λυπᾶται καὶ φοβᾶται τὸν ἐρχομὸ αὐτοῦ πρὸς αὐτόν. Ἀντίθετα βέβαια θεωρεῖ ὅτι τὸ πράγμα εἶναι ποθητό· γι' αὐτὸ λέγει· «τὸ νὰ πεθάνω καὶ νὰ εἶμαι μαζί μὲ τὸν Χριστὸ εἶναι πολὺ πιὸ καλύτερο»¹³. Σ' ἐκείνους ἦταν φοβερὸ τὸ πράγμα, σ' αὐτόν καλύτερο· σ' ἐκείνους σιχαμερό, σ' αὐτόν εὐχάριστο· καὶ πολὺ σωστά· διότι προηγουμένως ὁ θάνατος ὀδηγοῦσε στὸν ἄδη, ἐνῶ τώρα ὁ θάνατος παραπέμπει τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὸν Χριστό. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰακώβ λέγει· «θὰ κατεβάσετε στὸν ἄδη τὰ γηρατειά μου μὲ λύπη»¹⁴, ἐνῶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «τὸ νὰ πεθάνω καὶ νὰ εἶμαι μαζί μὲ τὸ Χριστὸ εἶναι πολὺ πιὸ καλύτερο»¹⁵.

Καὶ αὐτὰ τὰ ἔλεγε ὄχι γιὰ νὰ κατηγορήσει τὴν παρούσα ζωὴ, μὴ γένοιτο (διότι πρέπει νὰ προφυλαγόμαστε νὰ μὴ δώσομε ἀφορμὴ στοὺς αἰρετικούς γιὰ κατηγορία), οὔτε γιὰ νὰ ἀποφύγει αὐτὴν σὰν πονηρή, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσε τὴ μέλλουσα σὰν πιὸ καλύτερη. Διότι δὲν εἶπε ἀπλῶς, «τὸ νὰ πεθάνω καὶ νὰ εἶμαι μαζί μὲ τὸν Χριστὸ» 'εἶναι καλό', ἀλλὰ «καλύτερο»· τὸ καλύτερο θὰ εἶναι καλύτερο ἀπὸ κάποιο καλό. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅταν λέγει, «ἐκεῖνος πὸ συνάπτει γάμο ἐνεργεῖ σωστά, ἐνῶ ἐκεῖνος πὸ δὲν συνάπτει ἐνεργεῖ καλύτερα»¹⁶, δείχνει ὅτι ὁ γάμος εἶναι καλός, ἀλλὰ ἡ παρθενία καλύτερη, ἔτσι καὶ ἐδῶ. Εἶναι καλή, λέγει, ἡ παρούσα ζωὴ, πολὺ πιὸ καλύτερη ὁμως εἶναι ἡ μελλοντική. Πάλι ἄλλοῦ φιλοσοφώντας αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ ἴδια ἔλεγε· «ἂν καὶ προσφέρομαι ὡς σπονδὴ στὴ θυσία γιὰ τὴ διακονία τῆς πίστεώς σας, χαίρομαι καὶ ἀγάλλομαι μαζί μὲ ὄλους ἐσᾶς· τὸ ἴδιο νὰ χαίρεσθε καὶ σεῖς καὶ νὰ συμμετέχετε στὴ χαρά μου»¹⁷.

Τί λές, Παῦλε; Πεθαίνεις, καὶ καλεῖς τοὺς ἀνθρώπους νὰ συμ-

ἡδονῆς τοὺς ἀνθρώπους; τί γέγονεν, εἶπέ μοι; Οὐκ ἀποθνήσκω, φησὶν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν μείζονα ἀναβαίνω ζωὴν. Καθάπερ οὖν ἀνθρωποι ἀρχὴν λαμβάνοντες πολλοὺς καλοῦσι τοὺς κοινωνήσαντας αὐτοῖς τῆς εὐφροσύνης, οὕτω καὶ Παῦλος, ἐπὶ τὸν θάνατον ἰὼν, ἐκά-
5 λει τοὺς συνησθησομένους αὐτῷ. Ἀνάπαυσις γάρ ἐστὶν ὁ θάνατος, καὶ πόνων ἀπαλλαγὴ, καὶ ἰδρώτων ἀντίδοσις, καὶ ἀμοιβὴ παλαισμάτων καὶ στέφανος. Διὰ τοῦτο παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τοῖς νεκροῖς κοπετοὶ τινες ἐγίγνοντο καὶ θρηνοὶ, νῦν δὲ ψαλμοὶ καὶ ὑμνωδίαί.

10 Ἐκλαυσαν γοῶν τὸν Ἰακώβ τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἔκλαυσαν καὶ τὸν Μωϋσῆν ἑτέρας τοσαύτας οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐκόψαντο, ἐπειδὴ θάνατος τότε ὁ θάνατος ἦν· νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ ὑμνωδίαί καὶ εὐχαὶ καὶ ψαλμοὶ, δηλούντων ἀπάντων, ὅτι ἡδονὴν ἔχει τὸ πρᾶγμα· οἱ γὰρ ψαλμοὶ εὐθυμίας σύμβολον· «εὐθυμεῖ γὰρ τις», φησὶν, «ἐν
15 ὑμῖν; ψαλλέτω». Ἐπεὶ οὖν εὐθυμίας ἐσμὲν πεπληρωμένοι, διὰ τοῦτο ψάλλομεν ἐπὶ τοῖς νεκροῖς ψαλμούς, θαρρεῖν ὑπὲρ τῆς τελευτῆς παρακελευομένους. «Ἐπίστρεψον» γάρ, φησί, «ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε».

Ἵσθας εὐεργεσίαν ὄντα τὸν θάνατον καὶ ἀνάπαυσιν; ὁ γὰρ εἰς-
20 ελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν ἐκείνην, κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός. Καὶ περὶ μὲν τοῦ θανάτου τοσαῦτα· φέρε δὴ λοιπὸν ἐπὶ τὸ ἐγκώμιον τῶν μαρτύρων ἴωμεν, εἰ μὴ ἀπεκάμετε πρὸς τὴν ἀκρόασιν· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἀπὸ τοῦ τῶν μαρτύρων ἐγκωμίου τὴν ὑπόθεσιν ἔλαβε· μικρὸν δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον
25 ἀγαγεῖν ἀναγκαῖον.

4. Πόλεμος ἀνερριπίσθη ποτὲ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας χαλεπός, πολέμων ἀπάντων βαρύτερος· διπλοῦς γὰρ οὗτος ὁ πόλεμος ἦν· ὁ μὲν ἔσωθεν, ὁ δὲ ἔξωθεν· ὁ μὲν παρὰ τῶν οἰκείων, ὁ δὲ παρὰ τῶν πολεμίων· ὁ μὲν παρὰ τῶν ἀλλοτρίων, ὁ δὲ παρὰ τῶν γνωρίμων.
10 Καίτοι, εἰ καὶ ἀπλοῦς ὁ πόλεμος ἦν, ἀφόρητον ὑπῆρχε τὸ κακόν, καὶ εἰ ἔξωθεν προσέβαλλε μόνον, μέγα τῶν δεινῶν τὸ μέγεθος ἦν· νυνὶ

18. Ἰακ. 5,13.

19. Ψαλμ. 114,7.

μετάσχουν στή χαρά; Πές μου, τί συνέβηκε. Δέν πεθαίνω, λέγει, ἀλλὰ ἀνεβαίνω στήν ἀνώτερη ζωή. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή ἄνθρωποι λαμβάνοντας κάποιο ἀξίωμα προσκαλοῦν πολλοὺς νὰ λάβουν μέρος στήν εὐφροσύνη τους, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος· βαδίζοντας πρὸς τὸ θάνατο, προσκαλοῦσε καὶ ἐκείνους νὰ εὐφρανθοῦν μαζί του. Διότι ὁ θάνατος εἶναι ἀνάπαυση καὶ ἀπαλλαγή ἀπὸ τοὺς κόπους, ἀνταπόδοση τῶν ἰδρώτων καὶ ἀμοιβή καὶ στεφάνι γιὰ τὰ παλαίσματα. Γι' αὐτὸ στήν ἀρχὴ βέβαια συνέβαιναν γιὰ τοὺς νεκροὺς κοπετοὶ καὶ θρήνοι, ἐνῶ τώρα ἀκούονται ψαλμοὶ καὶ ὕμνωδιες.

Πράγματι ἔκλαψαν τὸν Ἰακώβ σαράντα ἡμέρες, ἔκλαψαν ἐπίσης καὶ τὸν Μωϋσῆ οἱ Ἰουδαῖοι ἄλλες τόσες καὶ λύθησαν σὲ κοπετούς, ἐπειδὴ τότε ὁ θάνατος ἦταν θάνατος· τώρα ὅμως δέν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλ' ἀκούονται ὕμνωδιες καὶ εὐχές καὶ ψαλμοί, δηλώνοντας μὲ ὅλα, ὅτι τὸ πράγμα ἔχει ἡδονή· διότι οἱ ψαλμοὶ εἶναι σύμβολο εὐθυμίας· καθόσον λέγει· «εὐθυμεῖ κάποιος ἀπὸ σᾶς; ἃς ψάλλει»¹⁸. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἴμαστε γεμάτοι ἀπὸ εὐθυμία, γι' αὐτὸ ψάλλομε στὶς περιπτώσεις τῶν νεκρῶν ψαλμούς, προτρέποντας τοὺς παραβρισκόμενους νὰ δείχνουν θάρρος ἀπέναντι στὸ θάνατο. Διότι λέγει· «ἐπίστρεψε, ψυχὴ μου, στήν ἀνάπαυσή σου, διότι ὁ Κύριος σὲ εὐεργέτησε»¹⁹.

Βλέπεις ὅτι ὁ θάνατος εἶναι εὐεργεσία καὶ ἀνάπαυση; Διότι ἐκεῖνος ποὺ εἰσῆλθε στήν κατάπαυση ἐκείνη, κατέπαυσε ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ δικά του. Καὶ ὅσο γιὰ τὸ θάνατο τόσα. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἃς ἔρθομε στὸ ἐγκώμιο τῶν μαρτύρων, ἐὰν δέν ἀποκάματε ν' ἀκοῦτε· διότι καὶ αὐτὰ ἔλαβαν τὴν ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ ἐγκώμιο τῶν μαρτύρων. Πρέπει ὅμως νὰ μεταφέρω τὸ λόγο χρονικὰ λίγο πιὸ μπροστά.

4. Ἀναρριπίσθηκε κάποτε φοβερὸς πόλεμος ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, ὁ πιὸ φοβερῶτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς πολέμους· διότι ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦταν διπλός· ὁ ἓνας ἐσωτερικὸς καὶ ὁ ἄλλος ἐξωτερικὸς· ὁ ἓνας προερχόταν ἀπὸ τοὺς οἰκείους, ὁ ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς· ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς ξένους, ὁ ἄλλος ἀπὸ τοὺς γνωστούς. Καὶ βέβαια κι ἂν ἀκόμη ὁ πόλεμος ἦταν ἀπλός, θὰ ἦταν ἀφόρητο τὸ κακὸ, καὶ ἂν ἡ προσβολὴ γινόταν μόνο ἀπὸ ἕξω, τὸ μέγεθος τῶν δεινῶν θὰ ἦταν μεγάλο. Τώρα ὅμως αὐτὸς ἦταν διπλός, καὶ ἐκεῖνος ποὺ προερχόταν ἀπὸ τοὺς οἰκείους ἦταν φοβερῶτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ προερ-

δὲ διπλοῦς ἦν οὗτος, καὶ τοῦ παρὰ τῶν ἔξωθεν ὁ παρὰ τῶν οἰκείων χαλεπώτερος. Τὸν μὲν γὰρ ὠμολογημένον ἐχθρὸν ραδίως φυλάττεσθαι δυνατόν, ὁ δὲ φίλου μὲν ἔχων προσωπεῖον, τὰ δὲ ἐχθρῶν διατιθείς, δυσάλωτος τοῖς ἐπιβουλευομένοις ἐστί.

5 Διπλοῦς τοίνυν τότε ὁ πόλεμος ἦν, ὁ μὲν ἐμφύλιος, ὁ δὲ παρὰ τῶν ἔξωθεν ἐπιών· μᾶλλον δέ, εἰ χρή τάληθες εἰπεῖν, ἐκάτερος ὁ πόλεμος ἐμφύλιος ἦν. Καὶ γὰρ οἱ ἔξωθεν προσβάλλοντες δικασταὶ καὶ ἄρχοντες καὶ στρατιῶται οὐκ ἀλλόφυλοὶ τινες ἦσαν καὶ βάρβαροι καὶ ἄλλης ἀρχῆς καὶ βασιλείας, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς διοικούμενοι νόμοις, τὴν αὐτὴν πατρίδα οἰκοῦντες, τῆς αὐτῆς μετέχοντες πολιτείας. Ὁ μὲν οὖν ἐμφύλιος ἦν ὁ παρὰ τῶν δικαστῶν, ὁ δὲ χαλεπώτερος ὁ παρὰ τῶν συγγενῶν, ὁ καινὸς καὶ παράλογος καὶ πολλῆς γέμων ὠμότητος. Καὶ γὰρ ἀδελφοὺς ἀδελφοὶ παρεδίδοσαν, καὶ πατέρες τέκνα, καὶ ἄνδρες γυναῖκας, καὶ πάντα τὰ τῆς συγγενείας ἐπα-
15 τεῖτο δίκαια, καὶ πᾶσα ἡ οἰκουμένη ἀνάστατος ἦν, καὶ οὐδεὶς οὐδένα τότε ἐπεγίνωσκεν· ἐκράτει γὰρ ὁ διάβολος μετὰ πολλῆς τῆς ὑπεροβολῆς.

Ἐν ἐκείνῳ τοίνυν τῷ θορύβῳ καὶ τῷ πολέμῳ αἱ γυναῖκες αὐ-
ται, εἴ γε γυναῖκας αὐτὰς χρή καλεῖν· καὶ γὰρ ἐν γυναικείῳ σώματι
20 ἀνδρῶν ἐπεδείξαντο φρόνημα, μᾶλλον δὲ οὐκ ἀνδρῶν ἐπεδείξαντο φρόνημα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ὑπερέβησαν τὴν φύσιν καὶ πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις τὴν ἄμιλλαν ἔθεντο. Αὐταὶ τοίνυν αἱ γυναῖκες ἀφεῖσαι, πόλιν καὶ οἰκίαν καὶ συγγενεῖς, πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν μετετά-
ξαντο. Ὅταν γάρ, φασίν, ὁ Χριστὸς ἀτιμάζεται, μηδὲν ἡμῖν ἔστω
25 τίμιον μηδὲ ἀναγκαῖον· διὰ τοῦτο πάντα ἀφεῖσαι ἐξῆλθον. Καὶ καθάπερ οἰκίας ἐν μέσῃ νυκτὶ πυρπολουμένης, οἱ καθεύδοντες ἔνδον, ἐπειδὴν αἰσθωνται τοῦ θορύβου, ταχέως ἐξαλλόμενοι τῆς κλίνης ἐκπηδῶσι τῶν προθύρων τῆς οἰκίας, οὐδὲν τῶν ἔνδον λαβόντες, ἔν
γὰρ μόνον σπουδάζουσιν, ὅπως τὸ σῶμα τὸ ἑαυτῶν προεξαρπάσω-
30 σι τῆς φλογὸς καὶ τὸν τοῦ πυρὸς φθάσωσι δρόμον μετὰ πολλῆς ἐπιόντα τῆς ταχύτητος, οὕτω δὴ καὶ αὐταὶ ἐποίησαν.

Ἴδοῦσαι γὰρ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐμπυριζομένην, εὐθέως

χόταν ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικούς. Διότι ἀπὸ τὸν γνωστὸ ἐχθρὸ εἶναι δυνατὸ νὰ προφυλαχθεῖ κανεὶς εὐκόλα, ἐκεῖνος ὅμως πὺ ἔχει προσωπεῖο φίλου, ἀλλ' ἔχει διαθέσεις ἐχθροῦ, εἶναι δυσκολονίκητος ἀπὸ ἐκείνους πὺ ἐπιβουλεύονται.

Ἦταν λοιπὸν ὁ πόλεμος τότε διπλός, ὁ ἓνας ἐμφύλιος καὶ ὁ ἄλλος προερχόμενος ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικούς ἐχθρούς· ἢ καλύτερα, ἐὰν πρέπει νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς πολέμους ἦταν ἐμφύλιος. Διότι οἱ δικαστὲς καὶ ἄρχοντες καὶ στρατιῶτες πὺ ἐξαπολοῦσαν τὶς ἐπιθέσεις ἀπὸ ἔξω δὲν ἦταν κάποιοι ἀλλόφυλοι καὶ βάρβαροι καὶ ἄλλης ἐξουσίας καὶ βασιλείας, ἀλλὰ διοικούμενοι ἀπὸ τοὺς ἴδιους νόμους, κατοικώντας στὴν ἴδια πατρίδα, καὶ μετέχοντας στὴν ἴδια πολιτεία. Ὁ ἐμφύλιος λοιπὸν προερχόταν ἀπὸ τοὺς δικαστὲς, ἐνῶ ὁ πιὸ φοβερός ἦταν ἐκεῖνος πὺ προερχόταν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, ὁ πρωτάκουστος καὶ παράλογος καὶ γεμάτος ἀπὸ πολλὴ σκληρότητα. Καθόσον ἀδέλφια παρέδιναν τ' ἀδέλφια τους, καὶ πατέρες τὰ τέκνα τους, ἄνδρες τὶς γυναῖκες τους, καὶ ὅλα τὰ δίκαια τῆς συγγένειας καταπατοῦνταν, ὅλη ἡ οἰκουμένη ἦταν ἀνάστατη, καὶ κανένας τότε δὲν ἀναγνώριζε κανένα, διότι κυριαρχοῦσε ὁ διάβολος σὲ ὑπερβολικὸ βαθμό.

Μέσα σ' ἐκεῖνον λοιπὸν τὸν θόρυβο καὶ τὸν πόλεμο οἱ γυναῖκες αὐτές, ἐὰν βέβαια πρέπει νὰ ὀνομάζω αὐτές γυναῖκες· καθόσον σὲ γυναικεῖο σῶμα ἐπέδειξαν φρόνημα ἀνδρῶν, ἢ καλύτερα δὲν ἐπέδειξαν μόνο φρόνημα ἀνδρῶν, ἀλλὰ ξεπέρασαν καὶ τὴν ἴδια τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔθεσαν τὴν ἄμιλλά τους πρὸς τὶς ἀσώματες δυνάμεις. Αὐτές λοιπὸν οἱ γυναῖκες, ἐγκαταλείποντας πόλη καὶ οἰκία καὶ συγγενεῖς, μετέβηκαν σὲ ξένη χώρα. Διότι, λέγει, ὅταν ἀτιμάζεται ὁ Χριστός, τίποτε ἄς μὴ ὑπάρχει γιὰ μᾶς τίμιον οὔτε καὶ ἀναγκαῖον. Γι' αὐτὸ, ἐγκαταλείποντάς τα ὅλα, ἔφυγαν ἀπὸ τὴ χώρα τους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν καίεται μέσα στὰ μεσάνυχτα μία οἰκία, ἐκεῖνοι πὺ κοιμοῦνται μέσα, μόλις αἰσθανθοῦν τὸ θόρυβο, ἀμέσως πεταγόμενοι ἀπὸ τὴν κλίνη πηδοῦν ἀπὸ τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας, χωρὶς νὰ πάρουν τίποτε ἀπὸ τὰ μέσα ὑπάρχοντα, διότι γιὰ ἓνα πράγμα μόνο φροντίζουν, νὰ σώσουν τὸ σῶμα τους ἀπὸ τὶς φλόγες καὶ νὰ προλάβουν τὸ τρέξιμο τοῦ πυρὸς πὺ κινεῖται ἐναντίον τους μὲ μεγάλη ταχύτητα. Τὸ ἴδιο λοιπὸν ἔκαναν καὶ αὐτές.

Βλέποντας δηλαδὴ ὅλη τὴν οἰκουμένη νὰ καταφλέγεται, ἀμέ-

ἔξεπήδησαν καὶ ἐξήλλοντο τῶν προθύρων τῆς πόλεως, ἐν μόνον ζητοῦσαι, τὴν σωτηρίαν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς παντὶ τρόπῳ διαφυλάξαι. Καὶ γὰρ ἔμπρησμός τότε χαλεπὸς ἦν καὶ σκότος ἐκράτει βαθύ, σκότος τοῦ νυκτερινοῦ τούτου ζοφωδέστερον· καὶ διὰ τοῦτο καθά-
5 περ ἐν σκότῳ τοὺς φίλους ἠγνόουν οἱ φίλοι, καὶ ἄνδρες παρεδίδοσαν γυναῖκας· διὰ τοῦτο τοὺς μὲν ἐχθροὺς παρέτρεχον, τοῖς δὲ φίλοις καὶ τοῖς οἰκείοις προσερρήγγυντο, καὶ νυκτομαχία τις ἦν χαλεπή, καὶ πολλοῦ θορύβου τὰ πράγματα ἔγεμε.

Τότε τοίνυν ἐξῆλθον αὐταὶ τὴν πατρίδα ἀφεῖσαι, καὶ τὸν πα-
10 τριάρχην ζηλώσασαι τὸν Ἀβραάμ, πρὸς ὃν εἶρητο, «ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου». Καὶ γὰρ καὶ ταῦταις ὁ τοῦ διωγμοῦ καιρὸς ταῦτα παρήνει, ἐξελθεῖν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐκ τῆς συγγενείας, ὥστε κληρονομησαὶ τὸν οὐρανόν. Ἐξῆει τοίνυν ἐκ τῆς οἰκίας ἡ γυνὴ δύο μεθ' ἑαυτῆς ἔχουσα θυγατέρας. Σὺ δὲ μὴ παρα-
15 δράμης ἀπλῶς ἀκούων, ὅτι ἐξῆλθον γυναῖκες ἐλευθερίως ἀνατραφεῖσαι, μηδέ ποτε πείραν λαβοῦσαι τῶν δεινῶν τούτων, ἀλλὰ ἀναλόγισαι τῇ διανοίᾳ ὅσον ἦν τὸ κακόν, ὅσῃν ἔχει τὸ πρᾶγμα δυσκολίαν.

Εἰ γὰρ ἄνθρωποι σύμμετρον ἀποδημίαν στελλόμενοι, ὑποζυ-
20 γίων εὐποροῦντες, διακόνους ἔχοντες, μετὰ ἀδείας ὀδεύοντες, κύριοι τῆς ἐπανόδου ὄντες, πολλῶν αἰσθάνονται τῶν μοχθηρῶν, πολλὴν ὑπομένουσι ταλαιπωρίαν, ὅπου γυνὴ καὶ παρθέναι καὶ διακόνων ἐρημία καὶ φίλων προδοσία καὶ θόρυβος καὶ ταραχὴ καὶ φόβος ἀφόρητος καὶ κίνδυνος ἐν αὐταῖς ποικίλος καὶ περὶ ψυχῆς ὁ δρόμος
25 καὶ πανταχόθεν οἱ πολέμιοι, ποῖος λόγος τὰ ἀγωνίσματα τῶν γυναικῶν παραστῆσαι δυνήσεται, τὴν ἀνδρείαν, τὴν μεγαλοψυχίαν, τὴν πίστιν; Εἰ γὰρ μόνη ἐξῆλθεν ἡ μήτηρ, οὐκ ἦν καὶ οὕτως ἀφόρητος ὁ ἀγών· νυνὶ δὲ καὶ τὰς θυγατέρας ἐπήγετο, καὶ τὰς δύο παρθένους· ὥστε διπλῆ ἡ ἀγωνία καὶ πολλὴ τῆς φροντίδος ἡ προσθήκη· ὅσῳ
30 γὰρ μέγα τὸ κτῆμα, τοσοῦτω δυσκολωτέρα ἡ φυλακὴ.

Ἐξῆει τοίνυν παρθένους ἔχουσα, καὶ οὐκ ἔχουσα κατακρύψαι αὐτὰς ἐν θαλάμοις· καίτοι ἴστε, ὅτι καὶ θάλαμοι καὶ γυναικωνίτιδες

σως πήδηξαν πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἔτρεχαν πρὸς τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως, ζητώντας ἓνα μόνο, νὰ διαφυλάξουν μὲ κάθε τρόπο τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους. Διότι ὁ ἔμπρησμός τότε ἦταν φοβερός, καὶ σκοτάδι ἐπικρατοῦσε βαθύ, σκοτάδι πολὺ πιὸ ζοφερὸ ἀπὸ αὐτὸ τῆς νύχτας· καὶ γι' αὐτό, σὰν νὰ βρίσκονταν μέσα στὸ σκοτάδι, οἱ φίλοι δὲν γνώριζαν τοὺς φίλους, καὶ ἄνδρες παρέδιναν τὶς γυναῖκες τους. Γι' αὐτὸ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς παρέβλεπαν, ἐνῶ μὲ τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς ἔρχονταν σὲ σύγκρουση, καὶ γινόταν μιὰ φοβερὴ νυκτομαχία, καὶ ἦταν τὰ πράγματα γεμάτα ἀπὸ πολλὴ ταραχὴ.

Τότε λοιπὸν ἔφυγαν αὐτὲς καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα τους, μιμούμενες τὸν πατριάρχη Ἀβραάμ, πρὸς τὸν ὁποῖο εἶχε λεχθεῖ «φύγε ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου»²⁰. Διότι καὶ σ' αὐτὲς ὁ καιρὸς τοῦ διωγμοῦ αὐτὰ προέτρεπε, νὰ φύγουν μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ τοὺς συγγενεῖς τους, γιὰ νὰ κληρονομήσουν τὸν οὐρανό. Ἔφυγε λοιπὸν ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὴν οἰκία τῆς ἔχοντας μαζί της τὶς δύο θυγατέρες της. Σὺ ὅμως μὴ τὸ προσπεράσεις αὐτὸ ἔτσι ἀπλῶς ἀκούοντας, ὅτι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους γυναῖκες πὺ ἀνατράφηκαν εὐγενῶς καὶ ποτὲ δὲν ἔλαβαν γνώση τῶν δεινῶν αὐτῶν, ἀλλὰ σκέψου πόσο ἦταν τὸ κακό, πόση δυσκολία ἔχει τὸ πρᾶγμα.

Πράγματι ἐὰν ἄνθρωποι, πὺ στέλνονται σὲ μιὰ ὀλιγοχρόνια ἀποδημία καὶ ἔχουν στὴ διάθεσή τους ὑποζύγια καὶ ὑπηρέτες, ταξιδεύουν μὲ ἀσφάλεια καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτοὺς ἡ ἐπάνοδος τους, αἰσθάνονται πολλὰ δεινὰ καὶ ὑπομένουν πολλὴ ταλαιπωρία, ὅταν αὐτὴ εἶναι γυναῖκα καὶ παρθένες καὶ χωρὶς ὑπηρέτες, καὶ ὑπάρχει προδοσία φίλων καὶ θόρυβος καὶ ταραχὴ καὶ φόβος ἀφόρητος καὶ ποικίλοι κίνδυνοι γι' αὐτὲς, καὶ ἡ ἀποδημία γίνεται γιὰ τὴν ψυχὴ, καὶ ἀπὸ παντοῦ προβάλλουν οἱ ἐχθροί, ποιὸς λόγος θὰ μπορέσει νὰ παραστήσει τὰ ἀγωνίσματα τῶν γυναικῶν, τὴν ἀνδρεία, τὴ μεγαλοψυχία, τὴν πίστη; Διότι, ἐὰν ἀναχωροῦσε μόνη ἡ μητέρα, δὲν θὰ ἦταν καὶ ἔτσι ἀφόρητος ὁ ἀγώνας· τώρα ὅμως εἶχε μαζί της καὶ τὶς θυγατέρες της, καὶ μάλιστα παρθένες καὶ τὶς δύο· ὥστε διπλὴ ἡ ἀγωνία καὶ πολλὴ ἡ προσθήκη τῆς φροντίδας. Διότι, ὅσο μεγαλύτερο εἶναι τὸ κτῆμα, τόσο δυσκολώτερη εἶναι ἡ φύλαξή του.

Ἔφυγε λοιπὸν ἔχοντας μαζί της παρθένες καὶ μὴ μπορώντας νὰ κρύψει αὐτὲς σὲ θαλάμους. Ἄν καὶ βέβαια γνωρίζετε, ὅτι καὶ

καὶ θύραι καὶ μοχλοὶ καὶ φύλακες καὶ προφύλακες καὶ θεραπαινίδες καὶ τιθηνοὶ καὶ μητρὸς προεδρία καὶ πατρὸς πρόνοια καὶ πολλὴ παρὰ τῶν γονέων ἐπιμέλεια γίνεται, ὥστε διατηρηθῆναι τὸ τῆς παρθενίας ἄνθος, καὶ μόλις οὕτω διασώζεται· ἐκείνη δὲ πάσης ταύτης τῆς φυλακῆς ἔρημος ἦν· πῶς οὖν αὐτὰς διασῶσαι εἶχεν; Ἐκ τῆς τῶν θείων νόμων φυλακῆς. Οὐκ εἶχε στέγην περιβάλλουσαν, ἀλλ' εἶχε τὴν κραταιὰν χεῖρα ἄνωθεν σκέπουσιν· οὐκ εἶχε θύραν οὐδὲ μοχλόν, ἀλλ' εἶχε τὴν ἀληθινὴν θύραν ἀποτεριχίζουσαν τὴν ἐπιβουλήν.

10 Καὶ καθάπερ ἐν μέσοις τοῖς Σοδόμοις ἐπολιορκεῖτο μὲν ἢ τοῦ Λῶτ οἰκία, οὐδὲν δὲ ἔπασχε δεινόν, ἀγγέλους γὰρ εἶχεν ἕνδον, οὕτω δὴ καὶ αἱ μάρτυρες αὗται μεταξὺ Σοδόμων καὶ πάντων τῶν πολεμίων οὔσαι καὶ πολιορκούμεναι πανταχόθεν, οὐδὲν ἔπασχον δεινόν· τὸν γὰρ τῶν ἀγγέλων Δεσπότην εἶχον ἐν ταῖς αὐτῶν οἰκοῦντα ψυ-
15 χαῖς· καὶ εἰς τὴν ὁδὸν ἐλθοῦσαι τὴν ἔρημον οὐδὲν ἔπαθον· εἶχον γὰρ τὴν ἀληθινὴν ὁδὸν τὴν πρὸς οὐρανὸν αὐτὰς ἄγουσαν. Διὰ τοῦτο, ἐν τοσοῦτῳ πολέμῳ καὶ θορύβῳ καὶ κύμασιν ἀπειλημμένοι, μετὰ ἀσφαλείας ἐβάδιζον. Καὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι διὰ τῶν λύκων τὰ πρόβατα ἤγετο, διὰ τῶν λεόντων αἱ ἀμνάδες ἐχώρουν, καὶ οὐδεὶς αὐτὰς
20 εἶδεν ἀκολάστοις ὀφθαμοῖς, ἀλλ', ὡσπερ τοὺς Σοδομίτας, ἐγγὺς τῆς θύρας ἐστηκότας, οὐκ ἠφίει τὴν εἴσοδον ὁρᾶν ὁ Θεός, οὕτω καὶ τότε τὰς πάντων ἐτύφλωσεν ὄψεις, ὥστε μὴ προδοθῆναι τὰ παρθενικὰ σώματα.

5. Πορεύονται τοίνυν εἰς πόλιν Ἐδεσσαν λεγομένην, πόλιν ἀγροικότεραν μὲν τῶν πολλῶν, εὐσεβεστέραν δέ· τί γὰρ ἐκείνης τῆς πόλεως ἴσον εἶναι ἐνόμισαν ἐν τοσοῦτῳ κλυδωνίῳ καταφυγὴν εὐρεῖν καὶ ἐν τοιούτῳ χειμῶνι λιμένα ἔχειν; Καὶ δέχεται ἡ πόλις τὰς ξένας, ξένας μὲν τῆς γῆς, πολίτιδας δὲ τῶν οὐρανῶν· καὶ δεξαμένη τὴν πα-
ρακαταθήκην ἐφύλαττεν.

30 Ἀλλὰ μηδεὶς τῶν γυναικῶν ἀσθένειαν καταγιγνωσκέτω, ὅτι ἔφυγον· πρόσταγμα γὰρ ἐπλήρουν δεσποτικὸν τὸ λέγον· «ὅταν γὰρ διώκωσιν ὑμᾶς», φησὶν, «ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἐτέραν»· ὅπερ καὶ αὗται ἀκούσασαι ἔφυγον, καὶ τέως εἰς αὐταῖς

θάλαμοι κατασκευάζονται, και γυναικωνίτες, και θύρες, και μοχλοί, και φύλακες όρίζονται και προφύλακες και ύπηρέτριες και τροφοί. και επίβλεψη τῆς μητέρας ύπάρχει, και πρόνοια τοῦ πατέρα, και πολλή φροντίδα έκ μέρους τῶν γονέων, για να διαφυλαχθεῖ τὸ ἄνθος τῆς παρθενίας, και μόλις ἔτσι κατορθώνεται ἡ διαφύλαξή του· ἐκείνη ὁμως ἦταν χωρὶς ὅλα αὐτὰ τὰ μέσα προφύλαξης· πῶς λοιπὸν μπορούσε να διαφυλάξει αὐτές; Μὲ τῆ φύλαξη τῶν θείων νόμων. Δὲν εἶχε στέγη να τὴν σκεπάζει, ἀλλ' εἶχε τὸ ἰσχυρὸ χέρι τοῦ Θεοῦ να τὴ σκεπάζει ἀπὸ πάνω. Δὲν εἶχε θύρα, οὔτε μοχλό, ἀλλ' εἶχε τὴν ἀληθινὴ θύρα ποὺ προφυλάσσει ἀπὸ τὴν ἐπιβουλή. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς στὸ μέσο τῶν Σοδόμων πολιορκοῦνταν ἡ οἰκία τοῦ Λῶτ, ἀλλὰ δὲν πάθαινε κανένα κακό, διότι εἶχε μέσα ἀγγέλους, ἔτσι λοιπὸν και αὐτές οἱ μάρτυρες, βρισκόμενες μεταξὺ τῶν Σοδόμων και ὄλων τῶν ἐχθρῶν και πολιορκούμενες ἀπὸ παντοῦ, δὲν πάθαιναν κανένα κακό, διότι εἶχαν τὸν Κύριο τῶν ἀγγέλων να κατοικεῖ στὶς ψυχές τους. Καὶ πορευόμενες στὸ δρόμο τὸν ἔρημο δὲν ἔπαθαν τίποτε· διότι εἶχαν τὴν ἀληθινὴ ὁδὸ, ποὺ ὀδηγοῦσε αὐτές πρὸς τὸν οὐρανό. Γι' αὐτό, ἐγκαταλειμμένες μέσα σὲ τόσο μεγάλο πόλεμο και ταραχὴ και κύματα, βιάδιζαν μὲ ἀσφάλεια. Καὶ τὸ ἄξιο θαυμασμοῦ εἶναι, ὅτι τὰ πρόβατα ὀδηγοῦνταν ἀπὸ τοὺς λύκους, οἱ ἀμνάδες προχωροῦσαν ὀδηγούμενες ἀπὸ τὰ λιοντάρια, και κανένας δὲν εἶδε αὐτές μὲ ἄκόλαστα μάτια, ἀλλ', ὅπως ἀκριβῶς οἱ Σοδομίτες, στεκόμενοι πλησίον τῆς θύρας, δὲν ἄφηνε ὁ Θεὸς να βλέπουν τὴν εἴσοδο, ἔτσι και τότε τύφλωσε τὰ μάτια ὄλων, για να μὴ προδοθοῦν τὰ παρθενικά σώματα.

5. Φθάνουν λοιπὸν στὴν πόλη τὴν ὀνομαζόμενη Ἔδεσσα, πόλη ποὺ ἦταν πιὸ ἄξεστη ἀπὸ πολλὲς ἄλλες, ἀλλὰ πιὸ εὐσεβής. Διότι τί ἄλλο θεώρησαν ἰσάξιο τῆς πόλεως ἐκείνης, ὥστε μέσα σὲ τόση ἀναταραχὴ να βροῦν καταφύγιο σ' αὐτὴν και μέσα σὲ τέτοια κακοκαιρία να τὴ θεωρήσουν ὡς λιμάνι; Καὶ δέχεται ἡ πόλη τὶς ξένες τῆς γῆς, ἀλλὰ πολίτιδες τῶν οὐρανῶν, και ἀφοῦ δέχθηκε τὴν παρακαταθήκη, τὴν ἐφύλαττε.

Ἄλλὰ κανένας ἄς μὴ κατηγορεῖ τὶς γυναῖκες για ἀδυναμία, ἐπειδὴ ἔφυγαν· διότι ἐκτελοῦσαν πρόσταγμα δεσποτικὸ ποὺ λέγει «ὅταν σᾶς καταδιώκουν», λέγει, «ἀπὸ τὴν πόλη αὐτὴ, να φεύγεται σὲ ἄλλη»²¹. αὐτὸ ἀκούοντας και αὐτές, ἔφυγαν, και ἔτσι πλεκόταν

ἐπλέκετο στέφανος. Ποῖος δὴ οὗτος; Ὁ τῆς τῶν παρόντων ἀπάντων ὑπεροψίας. «Ὅστις γὰρ ἀφῆκεν ἀδελφούς καὶ ἀδελφάς, ἢ πατρίδα ἢ οἰκίαν ἢ φίλους ἢ συγγενεῖς, ἑκατονταπλασίονα λήψεται», φησί, «καὶ ζωὴν αἰώνιον κηρονομήσει». Καὶ ἦσαν ἐκεῖ τὸν Χριστὸν 5 ἔχουσαι σύνοικον. Εἰ γὰρ ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι, ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐστίν, ὅπου οὐχὶ συνηγμένοι ἦσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φεύγουσαι, πῶς οὐ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν βοήθειαν ἐπεσπῶντο; Ἐκεῖ τοίνυν διατριβουσῶν τῶν γυναικῶν, ἐξαίφνης ἐπιτάγματα πονηρὰ πανταχοῦ κατεπέμπετο πολλῆς γέμοντα τυραννί- 10 δος καὶ ὠμότητος βαρβαρικῆς· οἱ γὰρ οἰκεῖοι τοὺς οἰκεῖους παραδίδότῳσαν, φησὶν, ἄνδρες τὰς γυναῖκας, πατέρες τὰ τέκνα, τέκνα τοὺς πατέρας, ἀδελφοὶ τοὺς ἀδελφούς, φίλοι τοὺς φίλους.

Σὺ δέ μοι τῶν ρημάτων ἐνταῦθα ἀναμνήσθητι τοῦ Χριστοῦ, καὶ θαύμασον αὐτοῦ τὴν πρόρρησιν· ταῦτα γὰρ πάντα ἄνωθεν πρού- 15 λεγε· φησὶ γάρ· «ἀδελφὸς ἀδελφὸν παραδώσει, καὶ πατὴρ τέκνον· καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς». Προύλεγε δὲ αὐτὰ τότε διὰ τρία ταῦτα· δι' ἐν μὲν, ἵνα μάθωμεν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, καὶ ὅτι ἀληθῆς ἐστὶ Θεὸς τὰ μηδέπω συμβάντα προορῶν πόρρωθεν. Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο προύλεγε τὰ ἐσόμενα, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «διὰ ταῦ- 20 τα ὑμῖν εἶπον πρὶν ἢ γενέσθαι, ἵνα, ὅταν γένηται, πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι». Δεύτερον δέ, ἵνα μηδεὶς τῶν ἐχθρῶν λέγῃ, ὅτι ἀγνοοῦντος αὐτοῦ ἢ ἀσθενοῦντος ταῦτα γίνεται· ὁ γὰρ ἄνωθεν προῖδὼν ἠδύνατο καὶ κωλῦσαι· οὐκ ἐκώλυσε δέ, ἵνα λαμπρότεροι γένωνται οἱ στέφανοι. Διὰ τοῦτο ταῦτα προύλεγε, καὶ δι' ἕτερον δὲ τρίτον προεἶ- 25 πε. Ποῖον δὴ τοῦτο; Ἴνα κουφότερον ποιήσῃ τὸν ἀγῶνα τοῖς ἐν τῷ σκάμματι· τὰ μὲν γὰρ ἀπροσδόκητα δεινά, ὅποια ἂν ἦ, χαλεπὰ καὶ ἀφόρητα φαίνεται, τὰ δὲ ἐλπισθέντα καὶ προμελετηθέντα κοῦφα καὶ ράδια γίνεται.

Τότε τοίνυν ταῦτα ἐπιτάττοντες οἱ ἐχθροὶ καὶ τὴν ὠμότητα 30 ἐπεδείκνυτο τὴν ἑαυτῶν, καὶ ἄκοντες ἐμαρτύρουν τῇ τοῦ Χριστοῦ

22. Ματθ. 19,29.

23. Ματθ, 18,20.

24. Ματθ. 10,21.

25. Ἰω. 14,29.

γι' αὐτὲς τὸ πρῶτο στεφάνι. Ποιό εἶναι λοιπὸν αὐτό; Τὸ στεφάνι πού προέρχεται ἀπὸ τὴν περιφρόνηση τῶν παρόντων· διότι λέγει· «ὅποιος ἐγκατέλειψε ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφές, ἢ πατρίδα ἢ οἰκία ἢ φίλους ἢ συγγενεῖς, ἐκαταντοπλάσια θὰ λάβει καὶ θὰ κληρονομήσει ζωὴ αἰώνια»²². Καὶ ζοῦσαν ἐκεῖ ἔχοντας συγκάτοικο τὸν Χριστό. Διότι, ἐὰν ὅπου εἶναι συγκεντρωμένοι δύο ἢ τρεῖς, ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς βρίσκεται καὶ αὐτός²³, ὅπου δὲν ἦταν μόνο συγκεντρωμένες, ἀλλὰ καὶ εἶχαν φύγει ἐξ αἰτίας τοῦ ὀνόματός του, πῶς δὲν ἀποσποῦσαν περισσότερο τὴ βοήθεια αὐτοῦ; Ζώντας λοιπὸν ἐκεῖ οἱ γυναῖκες, ξαφνικὰ στέλνονταν παντοῦ διατάγματα κακά, γεμάτα ἀπὸ πολλὴ τυραννίδα καὶ βαρβαρικὴ σκληρότητα. Οἱ συγγενεῖς, λέγει, νὰ παραδίδουν τοὺς συγγενεῖς τους, οἱ ἄνδρες τὶς γυναῖκες τους, οἱ πατέρες τὰ τέκνα τους, τὰ ἀδέλφια τὰ ἀδέλφια τους, καὶ οἱ φίλοι τοὺς φίλους τους.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, θυμήσου ἐδῶ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ καὶ θαύμασε τὴν πρόρρηση αὐτοῦ· καθόσον ὅλα αὐτὰ τὰ προέλεγε ἀπὸ τὴν ἀρχῆ· διότι λέγει· «ὁ ἀδελφὸς θὰ παραδώσει τὸν ἀδελφὸ τοῦ καὶ ὁ πατέρας τὸ παιδί του, καὶ θὰ ἐπαναστατήσουν τὰ τέκνα ἐναντίον τῶν γενέων τους»²⁴. Καὶ τὰ πρόλεγε αὐτὰ τότε γι' αὐτοὺς τοῦ τρεῖς λόγους. Πρῶτον γιὰ νὰ μάθομε τὴ δύναμη αὐτοῦ καὶ ὅτι εἶναι ἀληθινὸς Θεός, προβλέποντας ἀπὸ πολὺ πιὸ μπροστὰ ἐκεῖνα πού δὲν συνέβηκαν ἀκόμη. Τὸ ὅτι βέβαια προέλεγε ἐκεῖνα πού πρόκειται νὰ συμβοῦν γι' αὐτὸ τὸ λόγο, ἄκουσε αὐτὸν πού λέγει· «γι' αὐτὸ σᾶς τὰ εἶπα προτοῦ συμβοῦν, γιὰ νὰ πιστέψετε, ὅταν συμβοῦν, ὅτι ἐγὼ εἶμαι»²⁵. Δεύτερον, γιὰ νὰ μὴ λέγει κανένας ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, ὅτι αὐτὰ γίνονται ἐν ἀγνοία αὐτοῦ ἢ ἀπὸ ἀδυναμία νὰ τὰ ἐμποδίσει· διότι ἐκεῖνος πού τὰ προεῖδε ἀπὸ τὴν ἀρχῆ, μπορούσε καὶ νὰ τὰ ἐμποδίσει· δὲν τὰ ἐμπόδισε ὅμως, γιὰ νὰ γίνουν λαμπρότερα τὰ στεφάνια. Γι' αὐτὸ τὰ προέλεγε αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἕναν τρίτο λόγο τὰ προεῖπε. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι αὐτός; Γιὰ νὰ κάνει ἐλαφρότερο τὸν ἀγῶνα ἐκείνων πού ἀγωνίζονται στὰ σκάμματα. Διότι τὰ ἀπροσδόκητα κακά, ὅποια κι ἂν εἶναι, φαίνοντα φοβερὰ καὶ ἀφόρητα, ἐνῶ τὰ ἐλπιζόμενα καὶ ἀναμενόμενα κακὰ γίνονται ἐλαφρὰ καὶ εὐκόλα.

Τότε λοιπὸν, δίνοντας οἱ ἐχθροὶ αὐτὲς τὶς διαταγές, καὶ τὴν ἀπανθρωπιά τους ἔδειχναν, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν ἐπιβεβαίωσαν

προφητεία, καὶ ἀδελφοὶ παρεδίδοσαν ἀδελφούς, καὶ πατέρες τέκνα, καὶ αὐτὴ ἑαυτὴν ἐπολέμει ἢ φύσις, καὶ ἐσχίζετο καθ' ἑαυτῆς ἢ συγγένεια, καὶ πάντες ἐκ βάθρων ἀνετρέποντο οἱ νόμοι, καὶ πάντα θορύβου τινὸς ἔγεμε καὶ ταραχῆς, καὶ αἱμάτων τὰς οἰκίας ἐνέπλησαν 5 συγγενικῶν οἱ δαίμονες τότε. Ὁ γὰρ παραδοὺς πατὴρ τὸν υἱὸν πάντως καὶ ἔσφαξε· κἄν γὰρ μὴ τὸ ξίφος ὠθήσῃ, μηδὲ τῇ δεξιᾷ τὴν σφαγὴν ἐργάσῃται, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ τὸ πᾶν ἀπήρτισε· καὶ γὰρ ὁ τω φονεύοντι παραδοὺς τὸν φονεύεσθαι μέλλοντα, αὐτὸς τὸν φόνον εἰργάσατο. Ποιήσωμεν οὖν αὐτούς, φησί, παιδοκτόνους, οἱ δαίμονες 10 ἔλεγον, ποιήσωμεν τοὺς παῖδας πατραλοίας διὰ τῆς προδοσίας· καὶ γὰρ ἐθύοντο αὐτοῖς θυσίαι τοιαῦται τὸ παλαιόν, καὶ πατέρες ἔσφατον τέκνα. Καὶ ταῦτα ὁ προφήτης ἐβόα λέγων· «ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις», καὶ τοιούτων ἐδίψων αἱμάτων.

15 Ἐπειδὴ οὖν ἔπαυσε τὰς ἐναγεῖς ταύτας καὶ μυσσαρὰς θυσίας ὁ Χριστός, ἀνανεώσασθαι πάλιν αὐτὰς ἐφιλονεῖκουν, ἀλλὰ ἀναισχύντως μὲν εἰπεῖν καὶ φανερώς, ὅτι 'σφάζατε τοὺς υἱοὺς ὑμῶν', οὐκ ἐτόλμων· οὐδεὶς γὰρ ἔμελλεν ὑπακούσεσθαι· μεθοδεύουσι δὲ ἑτέρως τὸ πρόσταγμα, καὶ σοφίζονται τὸν νόμον, διὰ τῶν δικαστῶν 20 κελεύσαντες πατέρας προδιδόναι παῖδας· οὐδὲν γὰρ ἡμῖν διαφέρει, φησὶν, ἂν τε σφάζῃ τις, ἂν τε παραδῶ πρὸς σφαγὴν τὸν υἱόν· καὶ γὰρ οὗτος κάκεῖνος παιδοκτόνος ἐστίν. Ἦν τοίνυν ἰδεῖν πατραλοίας, παιδοκτόνους, ἀδελφοκτόνους, θορύβου καὶ ταραχῆς πάντα ἐμπλησμένα, ἀλλ' αἱ γυναῖκες γαλήνης βαθείας ἀπέλαυον. Ἐτείχιζε 25 γὰρ αὐτὰς πάντοθεν ἢ τῶν μελλόντων ἐλπίς, ἐπεὶ καὶ ἐν ξένη οὔσαι οὐκ ἦσαν ἐν ξένη· εἶχον γὰρ ἀληθινὴν πατρίδα τὴν πίστιν, εἶχον οἰκείαν πόλιν τὴν ὁμολογίαν, καὶ ἐλπίσι συντρεφόμεναι χρησταῖς οὐδενὸς ἠσθάνοντο τῶν παρόντων· τὰ γὰρ μέλλοντα μόνον ἐώρων.

Τῶν δὲ πραγμάτων ἐν τούτοις ὄντων, ἐφίσταται ὁ πατὴρ ἐν 30 ἐκείνῃ τῇ πόλει στρατιώτας ἔχων πρὸς τὴν σύλληψιν τῆς θήρας· ἐφίσταται ὁ πατὴρ καὶ ἀνὴρ, πατὴρ μὲν τῶν θυγατέρων, ἀνὴρ δὲ τῆς γυναικός, εἴ γε πατέρα ἢ ἄνδρα τὸν τὰ τοιαῦτα διακονούμενον χρη

τὴν προφητεία τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀδελφοὶ παρέδιναν τοὺς ἀδελφούς τους, καὶ πατέρες τὰ τέκνα τους, καὶ ἡ ἴδια ἡ φύση πολεμοῦσε τὸν ἑαυτό της, καὶ διαιροῦνταν ἀπὸ μόνη της ἡ συγγένεια· ὅλοι οἱ νόμοι ἀνατρέπονταν ἐκ θεμελίων, καὶ ὅλα ἦταν γεμάτα ἀπὸ θόρυβο καὶ ταραχῆ, καὶ οἱ δαίμονες τότε γέμισαν τὶς οἰκίαις μὲ αἵματα συγγενικά. Διότι ὁ πατέρας πού παρέδωσε τὸν υἱό του ὁπωσδήποτε καὶ τὸν ἔσφαξε· κι ἂν ἀκόμη δὲν ὠθήσει τὸ ξίφος, οὔτε διαπράξει τὴ σφαγὴ μὲ τὸ χέρι του, ὅμως μὲ τὴ γνώμη ἐξετέλεσε τὸ πᾶν· διότι ἐκεῖνος πού παραδίδει στὸν φονιά ἐκεῖνον πού πρόκειται νὰ φονευθεῖ, αὐτὸς διέπραξε τὸ φόνον. “Ἄς τοὺς κάνομε, λοιπὸν, λέγει, παιδοκτόνους”, ἔλεγαν οἱ δαίμονες, ἄς κάνομε τὰ παιδιά πατροκτόνα μὲ τὴν προδοσία· καθόσον προσφέρονταν σ’ αὐτοὺς τὴν παλαιὰ ἐποχὴ τέτοιες θυσίαι καὶ πατέρες ἔσφαζαν τέκνα τους. Καὶ αὐτὰ τὰ βροντοφώναζε ὁ προφήτης, λέγοντας· «θυσίασαν τοὺς υἱούς τους καὶ τὶς θυγατέρες τους στοὺς δαίμονες»²⁶, καὶ διψοῦσαν γιὰ τέτοια αἵματα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς σταμάτησε αὐτὲς τὶς βδελυρὲς καὶ μιαρὲς θυσίαι, φιλονεικοῦσαν ν’ ἀνανεώσουν πάλι αὐτὲς, ἀλλὰ δὲν τολμοῦσαν φανερὰ καὶ μὲ ἀδιαντροπιὰ νὰ ποῦν, ‘σφάζτε τοὺς υἱούς σας’· διότι κανένας δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὑπακούσει· γι’ αὐτὸ μεθοδεύουν μὲ ἄλλο τρόπο τὸ πρόσταγμα καὶ σοφίζονται τὸ νόμο, προστάζοντας μὲ τοὺς δικαστὲς οἱ πατέρες νὰ παραδίνουν τὰ παιδιά τους. Διότι, λέγει, δὲν διαφέρει γιὰ μᾶς καθόλου, ἂν κάποιος σφάζει τὸ παιδί του ἢ ἂν τὸ παραδώσει γιὰ σφαγὴ· καθόσον καὶ αὐτὸς καὶ ἐκεῖνος εἶναι παιδοκτόνοι. Μποροῦσε λοιπὸν νὰ δεῖ κανεὶς πατροκτόνους, παιδοκτόνους, ἀδελφοκτόνους, καὶ ὅλα νὰ εἶναι γεμάτα ἀπὸ θόρυβο καὶ ταραχῆ, ἀλλ’ οἱ γυναῖκες ἀπολαμβάναν βαθεῖα γαλήνη. Διότι τὶς περιτείχιζε ἀπὸ παντοῦ ἡ ἐλπίδα τῶν μελλόντων, καὶ γι’ αὐτὸ, ἂν καὶ βρίσκονταν σὲ ξένη χώρα, ἦσαν σὰν νὰ μὴ βρίσκονταν σὲ ξένη χώρα, διότι εἶχαν ἀληθινὴ πατρίδα τὴν πίστη, εἶχαν δική τους πόλη τὴν ὁμολογία, καὶ τρεφόμενες μὲ ἀγαθὲς ἐλπίδες, δὲν αἰσθάνονταν τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα· διότι ἔβλεπαν μόνο τὰ μέλλοντα.

Ἐνῶ λοιπὸν τὰ πράγματα βρίσκονταν σ’ αὐτὴν τὴν κατάσταση, φθάνει σ’ ἐκείνη τὴν πόλη ὁ πατέρας τους ἔχοντας στρατιῶτες γιὰ νὰ συλλάβει τὸ θήραμά του. Φθάνει ὁ πατέρας καὶ σύζυγος, πατέρας τῶν θυγατέρων καὶ σύζυγος τῆς γυναίκας, ἐὰν βέβαια πρέπει

καλεῖν. Μᾶλλον δὲ φεισώμεθα αὐτοῦ καθόσον οἶόν τε· καὶ γὰρ πα-
τὴρ ἐγένετο μαρτύρων, καὶ ἀνὴρ μάρτυρος· μὴ δὴ χαλεπώτερον αὐ-
τοῦ ποιήσωμεν τὸ τραῦμα ταῖς παρ' ἐαυτῶν κατηγορίαις.

6. Σὺ δέ μοι σκόπει τὴν σύνεσιν τῶν γυναικῶν· καὶ γὰρ ὅτε φυγεῖν
5 ἔδει, ἔφυγον, καὶ ὅτε εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐμβῆναι ἐχρῆν, ἔστησαν καὶ
ἠκολούθουν δεδεμένοι τῷ τοῦ Χριστοῦ πόθῳ· ὥσπερ γὰρ οὐ δεῖ
πειρασμοὺς ἐπισπᾶσθαι, οὕτως, ὅταν ἐπιστῶσιν, ἀγωνίζεσθαι χρή,
ἵνα καὶ ἐκεῖθεν τὴν ἐπιείκειαν, καὶ ἐντεῦθεν τὴν ἀνδρείαν ἐπιδειξώ-
μεθα, ὃ δὴ καὶ ἐκεῖναι τότε ἐποίουν· καὶ ἐπανήεσαν, καὶ ἠγωνίζον-
10 το. Καὶ γὰρ ἠνεῶγει τὸ στάδιον, καὶ ὁ καιρὸς ἐκάλει πρὸς τὰ παλαί-
σματα· ὃ δὲ τῶν ἀγώνων τρόπος τοιόσδε ἐγένετο.

Ἦλθον εἰς πόλιν Ἱεράπολιν καλουμένην, κάκειθεν ἀληθῶς
εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν ἀνέδραμον διὰ τοιαύτης μηχανῆς. Ποταμὸς πα-
ρέρρει τὴν ὁδὸν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐπανήεσαν, καὶ λαβοῦσαι τοὺς
15 στρατιώτας ἀριστοποιουμένους καὶ μεθύοντας (τινὲς δὲ φασιν, ὅτι
καὶ τὸν πατέρα λαβοῦσαι συνεργὸν πρὸς τὸ τοὺς στρατιώτας ἀπα-
τῆσαι, καὶ πείθομαι· τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ταῦτα ἔπραξεν, ἵνα τινὰ
ἀπολογία μικρὰν γούν διὰ τῆς προδοσίας ταύτης δυνηθῇ προαπο-
θέσθαι ἑαυτῷ εἰς τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, τὸ συμπρᾶξαι καὶ βοη-
20 θῆσαι καὶ εὐκολώτερον ποιῆσαι τὸν ἐπὶ τὸ μαρτύριον δρόμον). Λα-
βοῦσαι τοίνυν αὐτὸν συνεργὸν καὶ δι' ἐκείνου δυνηθεῖσαι παρα-
κρούσασθαι τοὺς στρατιώτας, εἰσῆλθον εἰς τὸν ποταμὸν μέσον καὶ
ἀφῆκαν ἑαυτὰς κατὰ τῶν ρευμάτων ἐκείνων.

Εἰσῆλθε μήτηρ μετὰ δύο θυγατέρων. Ἀκουέτωσαν καὶ μητέ-
25 ρες καὶ παρθένοι, καὶ αἱ μὲν οὕτω πειθέσθωσαν μητράσιν, αἱ δὲ
οὕτω παιδευέτωσαν θυγατέρας, οὕτω φιλείτωσαν τὰ παιδιά. Εἰσ-
ῆλθε τοίνυν μέση ἢ μήτηρ ἑκατέρωθεν κατέχουσα τὰς θυγατέρας,
ἢ τὸν ἀνδρα ἔχουσα μέσον τῶν ἀπειρογάμων, καὶ ἦν τῆς παρθενίας
μέσος ὁ γάμος, καὶ μέσος ὁ Χριστός. Καθάπερ οὖν ρίζα δένδρου δύο

νὰ ὀνομάζει κανεὶς πατέρα ἢ σύζυγο ἐκεῖνον ποὺ ὑπηρετεῖ στὸ νὰ γίνονται αὐτὰ. Ἡ καλύτερα ἄς τὸν λυπηθοῦμε ὅσο μπορούμε, διότι ἔγινε πατέρας μαρτύρων καὶ ἄνδρας μάρτυρος· ἄς μὴ κάνομε λοιπὸν φοβερώτερο τὸ τραῦμα μὲ τὶς κατηγορίες μας.

6. Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε τὴ σύνεση τῶν γυναικῶν· διότι, ὅταν ἔπρεπε νὰ φύγουν, ἔφυγαν, καὶ ὅταν ἔπρεπε νὰ μποῦν στοὺς ἀγῶνες, ἔμειναν, καὶ ἀκολουθοῦσαν δεμένες μὲ τὸν πόθο τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ προσελκύομε πειρασμούς, ἔτσι, ὅταν ἔλθουν αὐτοί, πρέπει ν' ἀγωνιζόμαστε, ὥστε νὰ δείξομε καὶ στὴν πρώτη περίπτωση τὴν ἐπιείκεια, καὶ στὴ δεύτερη τὴν ἀνδρεία, πράγμα βέβαια ποὺ ἔκαμναν καὶ ἐκεῖνες τότε· καὶ ἐπέστρεφαν, καὶ ἀγωνίζονταν. Διότι εἶχε ἀνοίξει τὸ στάδιο τῶν ἀγῶνων καὶ ὁ καιρὸς καλοῦσε πρὸς τὰ παλαίσματα, καὶ ὁ τρόπος τῶν ἀγῶνων ἔγινε ὡς ἐξῆς.

Ἐφθασαν στὴν πόλη ποὺ ὀνομάζεται Ἰεράπολη, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πραγματικὰ προσέτρεξαν πρὸς τὴν ἱερὴ πόλη μὲ τὸ ἐξῆς τέχνασμα. Ποταμὸς ἔρρεε κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ἐκείνης ποὺ βιάδιζαν ἐπιστρέφοντας. Βλέποντας λοιπὸν τοὺς στρατιῶτες νὰ γευματίζουν καὶ νὰ μεθοῦν (μερικοὶ λένε, ὅτι εἶχαν συνεργὸ καὶ τὸν πατέρα στὸ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς στρατιῶτες, καὶ τὸ πιστεύω· ἴσως δηλαδὴ γι' αὐτὸ τὰ ἔκανε αὐτὰ, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ παρουσιάσει γιὰ τὸν ἑαυτό του κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως μιὰ κάποια μικρὴ ἀπολογία γιὰ τὴν προδοσίαν αὐτή, τὸ ὅτι συνέπραξε καὶ βοήθησε καὶ ἔκανε εὐκολώτερο τὸν δρόμο πρὸς τὸ μαρτύριο). Ἐχοντας λοιπὸν αὐτὸν συνεργό, μὲ τὸν ὁποῖο μπόρεσαν νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς στρατιῶτες, εἰσῆλθαν στὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ καὶ παρέδωσαν τὸν ἑαυτό τους στὴν ὀρμὴ τῶν ρευμάτων ἐκείνων.

Εἰσῆλθε ἡ μητέρα μὲ τὶς δύο θυγατέρες της. Ἄς τὸ ἀκούσουν καὶ μητέρες καὶ θυγατέρες, καὶ ἔτσι οἱ θυγατέρες ἄς ὑπακούουν στὶς μητέρες, οἱ μητέρες ἄς παιδεύουν ἔτσι τὶς θυγατέρες, ἔτσι ἄς ἀγαποῦν τὰ τέκνα τους. Εἰσῆλθε λοιπὸν ἡ μητέρα στὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ, ἔχοντας ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὶς θυγατέρες της, ἡ μητέρα ποὺ εἶχε ἀνάμεσα στὶς ἀπειρόγαμες τὸν ἄνδρα, καὶ ἔτσι τελοῦνταν ἐκεῖ ὁ γάμος τῆς παρθενίας, μὲ ἐκεῖνον ποὺ βρισκόταν ἀνάμεσά τους, καὶ ὁ βρισκόμενος ἀνάμεσά τους ἦταν ὁ Χριστός. Σὰν ρίζα λοιπὸν δένδρου, ποὺ ἔχει δύο βλαστοὺς φυομένους ἀπὸ τὸ ἓνα

βλαστοὺς ἔχουσα ἐκατέρωθεν ἐστῶτας, οὕτω καὶ ἡ μακαρία τότε ἐκείνη ἐκατέρωθεν αὐτὰς ἔχουσα τὰς παρθένους εἰσήει, καὶ κατὰ τῶν ὑδάτων αὐτὰς ἠφίει, καὶ ἀπεπνίγοντο οὕτω· μᾶλλον δὲ οὐκ ἀπεπνίγοντο, ἀλλ' ἐβαπτίζοντο βάπτισμα καινὸν καὶ παράδοξον.

5 Καὶ εἰ βούλει μαθεῖν, ὅτι βάπτισμα σαφὲς τὸ τότε γενόμενον, ἄκουσον πῶς ὁ Χριστὸς τὸν θάνατον τὸν ἑαυτοῦ βάπτισμα καλεῖ. Τοῖς γὰρ τοῦ Ζεβεδαίου παισὶ διαλεγόμενος, «τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε», φησί, «καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε». Ποῖον δὲ βάπτισμα ἐβαπτίσθη ὁ Χριστὸς μετὰ τὸ Ἰωάννου
10 βάπτισμα, ἀλλ' ἢ τὸν θάνατον καὶ τὸν σταυρόν; Ὡσπερ Ἰάκωβος οὐχὶ σταυρωθεὶς, ἀλλὰ μαχαίρα τὴν κεφαλὴν ἀποθέμενος, τὸ βάπτισμα ἐβαπτίσθη τοῦ Χριστοῦ, οὕτω καὶ αὐταί, εἰ καὶ μὴ ἐσταυρώθησαν, ἀλλὰ δι' ὕδατος τελειωθεῖσαι, τὸ βάπτισμα ἐβαπτίσθησαν τοῦ Χριστοῦ· ἐβάπτισε δὲ αὐτὰς ἡ μήτηρ.

15 Τί λέγεις; γυνὴ βαπτίζει; Ναί, τὰ τοιαῦτα βαπτίσματα καὶ γυναῖκες βαπτίζουσι, καθάπερ οὖν καὶ ἐκείνη τότε καὶ ἐβάπτισε, καὶ ἰέρεια γέγονε· καὶ γὰρ θύματα προσήγαγε λογικά, καὶ χειροτονία αὐτῇ ἢ προαίρεσις γέγονε· καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι οὐκ ἐδεήθη θυσιαστηρίου θύουσα, οὐδὲ ξύλων, οὐδὲ πυρός, οὐδὲ μαχαίρας· πάντα
20 γὰρ ἐγένετο ὁ ποταμός, καὶ θυσιαστήριον, καὶ ξύλα, καὶ μάχαιρα, καὶ πῦρ, καὶ τὸ αὐτὸ θυσία καὶ βάπτισμα τούτου τοῦ βαπτίσματος σαφέστερον. Περὶ μὲν γὰρ τούτου φησὶ Παῦλος· «σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ»· περὶ δὲ τοῦ βαπτίσματος τῶν μαρτύρων, οὐκ ἔτι «τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ» λέγει,
25 ἀλλ' ὅτι συμμορφούμεθα τῷ θανάτῳ αὐτοῦ.

Εἰσήγε τοίνυν τὰς θυγατέρας ἢ μήτηρ, οὐχ ὡς εἰς ποταμὸν μέλλουσα εἰσάγειν, ἀλλ' ὥσπερ εἰς τὰς ἱεράς αὐτὰς παστάδας χειραγωγοῦσα· εἰσήγεν ἐκατέρωθεν κατέχουσα καὶ λέγουσα· «ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά, ἃ ἐμοὶ ἔδωκεν ὁ Θεός». Σύ μοι αὐτὰ ἔδωκας, σοὶ
30 αὐτὰ παρακατατίθεμαι, τὰ ἑμαυτῆς καὶ ἑμαυτήν. Καὶ οὕτω διπλοῦν ἐγένετο τὸ τῆς γυναικὸς μαρτύριον, μᾶλλον δὲ τριπλοῦν· διὰ μὲν γὰρ

27. Μαρκ. 10,38.

28. Ρωμ. 6,5.

29. Φιλ. 3,10.

30. Ἦσ. 8,18.

μέρος και από τὸ ἄλλο, ἔτσι και ἡ μακαρία τότε ἐκείνη εἰσήρχετο στὸ ποτάμι ἔχοντας τὶς παρθένες αὐτὲς ἀπὸ τὸ ἓνα και ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος και παρέδινε αὐτὲς στὴν ὀρμὴ τῶν ὑδάτων και ἔτσι πνίγονταν· ἢ καλύτερα δὲν πνίγονταν, ἀλλὰ βαπτίζονταν βάπτισμα πρωτάκουστο και παράδοξο.

Και ἂν θέλεις νὰ μάθεις, ὅτι ἦταν βάπτισμα ἀληθινὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε τότε, ἄκουσε πῶς ὁ Χριστὸς καλεῖ βάπτισμα τὸ θάνατό του. Διότι, συνομιλώντας κάποτε μὲ τὰ παιδιά τοῦ Ζεβεδαίου, λέγει· «τὸ ποτήρι ποὺ πίνω ἐγὼ θὰ τὸ πιεῖτε, και τὸ βάπτισμα ποὺ ἐγὼ βαπτίζομαι θὰ βαπτισθεῖτε»²⁷. Και ποιὸ βάπτισμα βαπτίσθηκε ὁ Χριστὸς μετὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη, παρὰ τὸ θάνατο και τὸν σταυρό; Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἰάκωβος βαπτίσθηκε τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ ἂν και δὲν σταυρώθηκε ἀλλ' ἀποκόπηκε μὲ μαχαίρι τὸ κεφάλι του, ἔτσι και αὐτὲς, ἂν και δὲν σταυρώθηκαν, ἀλλὰ τελείωσαν τὴ ζωὴ τους δι' ὕδατος, βαπτίσθηκαν τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ, και βάπτισε αὐτὲς ἡ μητέρα τους.

Τί λές; γυναίκα βαπτίζει; Ναί, τὰ βαπτίσματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ κάμνουν και γυναῖκες, ὅπως ἀκριβῶς τότε και ἐκείνη και βάπτισε και ἱέρεια ἔγινε· διότι και θύματα λογικὰ πρόσφερε ὡς θυσία, και χειροτονία γι' αὐτὴν ὑπῆρξε ἡ προαίρεση· και τὸ ἄξιο θαυμασμοῦ βέβαια εἶναι τὸ ὅτι αὐτὴ προσφέροντας τὴ θυσία δὲν χρειάστηκε θυσιαστήριο, οὔτε ξύλα, οὔτε φωτιά, οὔτε μάχαιρα, διότι τὴ θέση ὄλων αὐτῶν τὴν ἔλαβε ὁ ποταμὸς, γενόμενος και θυσιαστήριο και ξύλα και μάχαιρα και φωτιά, και τὸ ἴδιο αὐτὸ πράγμα ἦταν θυσία και βάπτισμα, βάπτισμα πιὸ ἀληθινὸ ἀπὸ τὸ βάπτισμα αὐτό. Διότι γι' αὐτὸ τὸ βάπτισμα λέγει ὁ Παῦλος· «γίναμε, ὅπως δύο δένδρα ἐνωμένα μαζί, ἓνα σῶμα μὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου αὐτοῦ»²⁸. ἐνῶ γιὰ τὸ βάπτισμα τῶν μαρτύρων δὲν λέγει, «μὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου αὐτοῦ», ἀλλ' ὅτι «γινόμαστε σύμμορφοι μὲ τὸ θάνατο αὐτοῦ»²⁹.

Ὁδηγοῦσε λοιπὸν ἡ μητέρα τὶς θυγατέρες, ὄχι σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ τὶς ὀδηγήσει μέσα στὸ ποτάμι, ἀλλὰ σὰν νὰ τὶς ὀδηγοῦσε στοὺς ἴδιους τοὺς ἱεροὺς νυμφικοὺς θαλάμους· τὶς ὀδηγοῦσε μέσα ἔχοντας αὐτὲς τὴ μία ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος και τὴν ἄλλη ἀπὸ τὸ ἄλλο, και λέγοντας· «νά, ἐγὼ και τὰ παιδιά ποὺ μοῦ ἔδωσε ὁ Θεός»³⁰. Σὺ μοῦ τὰ ἔδωσες αὐτά, σὲ σένα τὰ ἐμπιστεύομαι, τὰ δικά μου και τὸν

5 *ἑαυτῆς ἄπαξ, διὰ δὲ τῶν δύο θυγατέρων δις ἐμαρτύρησε· καὶ ὡσπερ ἠνίκα ἑαυτὴν ἀφιέναι ἔμελλε, πολλῆς αὐτῇ τῆς ὑπομονῆς ἔδει, οὕτω καὶ ὅτε τὰ παιδιά μεθ' ἑαυτῆς εἴλκεν, ἑτέρας τοσαύτης ἔχρηζεν ὑπομονῆς, μᾶλλον δὲ πολλῶ πλείονος· οὐ γὰρ οὕτως αἱ γυναῖκες ἀλγεῖν
 10 εἰῶθασιν, ἐπειδὴν αὐταὶ μέλλωσι τελευτᾶν, ὡς ὅταν αἱ θυγατέρες αὐτῶν τοῦτο πάσχωσιν. Ὡστε μειζόνως διὰ τῶν θυγατέρων ἐμαρτύρησεν αὕτη, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀπεδύσατο τῆς φύσεως τὴν τυραννίδα, καὶ πρὸς τὴν φλόγα τῶν ὠδίνων ἔστη, καὶ πρὸς τὸν τῆς μήτρας θόρυβον. Εἰ γὰρ θυγατέρα μίαν τις ἀποθνήσκουσαν ὀρῶσα ἀβίωτον
 15 ἠγεῖται τὸν βίον, αὕτη τὰς δύο θυγατέρας ἀθρόον αὐτῇ οὐχὶ ὀρῶσα ἀποθνησκούσας, ἀλλὰ διὰ τῆς οἰκείας χειρὸς πρὸς τὸν θάνατον ἔλκουσα, ἐννόησον ὅσα ἐπεδείκνυτο τὰ μαρτύρια, ὃ μηδὲ ἀκοῦσαι ἑτέροις φορητόν, διὰ τῶν πραγμάτων ὑπομείνασα ἐκείνη.*

Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται τούτων οὐδὲν εἰδότες ἔμενον ὡς ληψό-
 15 μενοι πάλιν αὐτάς, ἐκεῖναι δὲ ἦσαν μετὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ στρατιωτῶν λοιπὸν τῶν οὐρανίων ἀγγέλων· οἱ δὲ τηροῦντες οὐκ εἶδον· οὐ γὰρ εἶχον τοὺς τῆς πίστεως ὀφθαλμούς. Ὁ μὲν οὖν Παῦλός φησι περὶ τῆς μητρός, ὅτι «σωθήσεται διὰ τῆς τεκνογονίας», ἐνταῦθα δὲ αἱ θυγατέρες διὰ τῆς μητρός διεσώθησαν. Οὕτως ὠδίνειν χρὴ τὰς
 20 μητέρας. Καὶ γὰρ αὗται αἱ ὠδῖνες τῶν προτέρων βελτίους πικροτέραν μὲν ὀδύνην, μεῖζον δὲ ἔχουσαι κέρδος. Ἐκείνων ἴσασι τῶν ὠδίνων, ὅσαι μητέρες ἐγένοντο, οἷαι αἱ ὠδῖνες θυγατέρας ἰδεῖν ἀποθνησκούσας· τὸ δὲ καὶ αὐτὴν αὐτόχειρα γενέσθαι τῆς σφαγῆς, ἄφατον ἔχει τὴν ὑπερβολήν.

25 7. Ἄλλὰ τίνας ἔνεκεν οὐκ ἦλθεν εἰς τὸ δικαστήριον ἢ γυνή; Πρὸ τῆς μάχης ἐβουλήθη τὸ τρόπαιον λαβεῖν, πρὸ τῶν ἀγώνων τὸν στέφανον ἀρπάσαι, πρὸ τῶν παλαισμάτων δέξασθαι τὰ βραβεῖα, οὐ βασάνους δεδοικυῖα, ἀλλὰ τοὺς ἀκολάστους τῶν ἀπίστων ὀφθαλ-

ἐαυτό μου. Καὶ ἔτσι ἔγινε διπλὸ τὸ μαρτύριο τῆς γυναίκα, ἢ καλύτερα τριπλό. Ἡ ἴδια δηλαδὴ ὑπέστη ἓνα μαρτύριο, καὶ γιὰ τὶς δύο θυγατέρες της μαρτύρησε δύο φορές. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀφήσει τὸν ἐαυτό της νὰ πέσει μέσα στὸ ποτάμι χρειαζόταν αὐτὴ μεγάλη ὑπομονή, ἔτσι καὶ ὅταν ἔσυρε τὰ παιδιὰ της μαζί της, χρειαζόταν ἄλλη τόση ὑπομονή, ἢ καλύτερα πολὺ πῶς μεγαλύτερη· διότι συνήθως οἱ γυναῖκες δὲν πονοῦν τόσο, ὅταν πρόκειται αὐτὲς νὰ πεθάνουν, ὅσο ὅταν τὸ παθαίνουν αὐτὸ οἱ θυγατέρες τους. Ὡστε αὐτὴ ὑπέστη μεγαλύτερο μαρτύριο μὲ τὸ θάνατο τῶν θυγατέρων· καὶ ἀντέταξε τὸν ἀγῶνα της πρὸς τὴν ἴδια τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τῆς φύσεως, καὶ στάθηκε ἀντιμέτωπη μπροστὰ στὴ φλόγα τῶν ἀνυπόφορων πόνων, στὴν ἀφόρητὴ ταραχὴ τῶν σπλάχνων καὶ στὸν θόρυβο τῆς μητρικῆς καρδιᾶς. Διότι, ἐὰν κάποιος, βλέποντας μία θυγατέρα του νὰ πεθαίνει, θεωρεῖ τὸν βίον του ἀβίωτο, αὐτὴ βλέποντας τὶς δύο θυγατέρες της μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ ὄχι νὰ πεθαίνουν, ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο τὸ χέρι της νὰ τὶς σύρει πρὸς τὸ θάνατο, σκέψου πόσα μαρτύρια ὑπέφερε, καὶ ἐκεῖνο ποῦ σὲ ἄλλους δὲν εἶναι ὑποφερτὸ οὔτε νὰ τὸ ἀκούσουν, ἐκείνη τὸ ὑπέμεινε στὴν πράξη.

Οἱ στρατιῶτες λοιπόν, μὴ γνωρίζοντας τίποτε ἀπὸ αὐτά, περίμεναν νὰ παραλάβουν πάλι αὐτὲς, ἐκεῖνες ὅμως ἦταν πλέον μαζί μὲ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, τοὺς οὐράνιους ἀγγέλους, καὶ ἐκεῖνοι ποῦ τὶς ἐπιτηροῦσαν δὲν τὸ εἶδαν αὐτὸ, διότι δὲν εἶχαν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως. Ὁ Παῦλος λέγει γιὰ τὴ μητέρα, ὅτι «θὰ σωθεῖ μὲ τὴν ἀπόκτηση τέκνων»³¹, ἐδῶ ὅμως οἱ θυγατέρες διασώθηκαν ἀπὸ τὴ μητέρα τους. Ἀπὸ τέτοιους πόνους πρέπει νὰ ὑποφέρουν οἱ μητέρες. Καθόσον αὐτοὶ οἱ ἀβάστακτοι πόνοι εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τοὺς προηγούμενους, διότι ἔχουν φοβερώτερο βέβαια πόνον, μεγαλύτερο ὅμως κέρδος. Ἐκείνους τοὺς πόνους τοὺς γνωρίζουν ὅσες ἔγιναν μητέρες, τὸ πόσο δηλαδὴ ἀνυπόφοροι εἶναι οἱ πόνοι τὸ νὰ βλέπουν τὶς θυγατέρες τους νὰ πεθαίνουν, τὸ νὰ τὶς παραδώσει ὅμως ἢ ἴδια στὴ σφαγή, αὐτὸ ἔχει ὑπερβολικὰ ἀπερίγραπτο τὸν πόνον.

7. Ἀλλὰ γιὰ ποιὸν λόγο δὲν πῆγε ἡ γυναίκα στὸ δικαστήριον; Θέλησε πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη νὰ λάβει τὸ τρόπαιον, πρὶν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες ν' ἀρπάξει τὸ στεφάνι, πρὶν ἀπὸ τὰ παλαίσματα νὰ δεχθεῖ τὰ βραβεῖα, ὄχι φοβούμενη τὰ βάσανα, ἀλλὰ τοὺς ἀκόλαστους ὀφθαλμοὺς

μούς· οὐκ ἔφοβεῖτο, μή τις αὐτῇ διορύξη τὰς πλευράς, ἀλλ' ἔδεδοί-
 κει, μή τις τῶν θυγατέρων διαφθεῖρη τὴν παρθενίαν. Καὶ ὅτι τοῦτον
 ἔδεδοίκει τὸν φόβον, οὐκ ἐκεῖνον, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἦλθεν εἰς τὸ δι-
 καστήριον, δῆλον ἐκεῖθεν. Πολλῶ μείζους βασάνους ὑπέμεινεν ἐν
 5 τῷ ποταμῷ· καὶ γὰρ τοῦ σάρκα καταξαινομένην ὄρᾱν, πολλῶ χαλε-
 πώτερον καὶ ὀδυνηρότερον, καθάπερ ἔφθην εἰπών, τὰ οἰκεῖα
 σπλάγχνα, τὰς θυγατέρας λέγω, διὰ τῆς οἰκειᾶς καταδῦσαι χειρός,
 καὶ ἀποπνιγομένας ἰδεῖν, καὶ τοῦ τὰς βασάνους ἐνεγκεῖν πολλῶ μεί-
 ζονος ἔδει τῆς φιλοσοφίας αὐτῇ, ὥστε δυνηθῆναι κατασχεῖν τὰς δε-
 10 ξιάς τῶν παιδίων καὶ συνεφελκύσασθαι μεθ' ἑαυτῆς πρὸς τὰ ρεύ-
 ματα τοῦ ποταμοῦ.

Οὐδὲ γὰρ ἴσον εἰς ὀδύνης λόγον ὑφ' ἑτέρων κακῶς πασχού-
 σασ ὄρᾱν, καὶ αὐτῇ διακονεῖσθαι τῷ θανάτῳ, αὐτὴν ὑπουργὸν γε-
 νέσθαι τῆς τελευτῆς, αὐτὴν ἀντὶ δημίου καταστῆναι ταῖς θυγατρᾶ-
 15 σιν· ἀλλὰ πολλῶ τοῦτο ἐκείνου χαλεπώτερον καὶ ἀφορητότερον.
 Καὶ μαρτυρήσετέ μου τῷ λόγῳ πᾶσαι ὅσαι μητέρες ἐγένεσθε καὶ
 πείραν ὠδίνων ἐλάβετε καὶ θυγατέρας ἐσχήκατε. Πῶς ἤψατο τῆς
 δεξιᾶς τῶν παιδίων; πῶς οὐκ ἐνάρκησεν ἡ χεὶρ; πῶς οὐκ ἐλύθη τὰ
 νεῦρα; πῶς οὐκ ἐξέστησαν αἱ φρένες; πῶς ἴσχυσεν ὁ λογισμὸς ὑπη-
 20 ρετήσασθαι τοῖς γινομένοις; Καὶ γὰρ μυρίων βασάνων πικρότερα
 ἦν τὰ γινόμενα, ἀντὶ τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς αὐτῆς διαξαινομένης.
 Ἀλλὰ μέχρι τίνος φιλονεικοῦμεν διῶκειν ἀκίχητα; Οὐδεὶς γὰρ πα-
 ραστῆσαι δυνήσεται λόγος τοῦ πάθους τὸ μέγεθος, ἀλλὰ μόνῃ ἡ πεί-
 ραν λαβοῦσα καὶ ἀγωνισαμένη γυνὴ οἶδεν, ὅποια ταῦτά ἐστι τὰ πα-
 25 λαίσματα.

Ταῦτα ἀκουέτωσαν μητέρες, ἀκουέτωσαν παρθένοι· μητέρες
 μὲν ἵνα οὕτω παιδεύωσι τὰς θυγατέρας, παρθένοι δὲ ἵνα οὕτω πεί-
 θωνται ταῖς μητρᾶσιν. Οὐ γὰρ δὴ μόνον τὴν μητέρα ἐπαινεῖν χρὴ
 τὴν τοιαῦτα ἐπιτάξασαν, ἀλλὰ καὶ τὰς θυγατέρας θαυμάζειν, αἱ τὰ
 30 τοιαῦτα ὑπήκουσαν· οὔτε γὰρ ἡ μήτηρ ἐδεήθη δεσμῶν πρὸς τὰ ἱε-
 ρεῖα καὶ τὰ θύματα, οὔτε αἱ δαμάλεις ἐσκίρτησαν, ἀλλ' ἴση τῇ προ-

τῶν ἀπίστων. Δὲν φοβόταν μήπως κάποιος τῆς τρυπήσει τὶς πλευρές, ἀλλὰ φοβόταν μήπως κάποιος διαφθείρει τὴν παρθενία τῶν θυγατέρων της. Καὶ ὅτι διακατεχόταν ἀπὸ αὐτὸν τὸν φόβο καὶ ὄχι ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ γι' αὐτὸ δὲν πῆγε στὸ δικαστήριον, γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβηκαν στὸ ποτάμι. Πολὺ μεγαλύτερα βασανιστήρια ὑπέμεινε μέσα στὸ ποτάμι. Διότι τὸ νὰ βλέπει τὸ σῶμα της καταξέσχιζόμενο, πολὺ πιὸ φοβερὸ καὶ πιὸ ὀδυνηρό, ὅπως εἶπα προηγουμένως, εἶναι τὸ νὰ βυθίσει μέσα στὰ νερὰ μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια της τὰ σπλάχνα της, ἐννοῶ τὶς θυγατέρες της, καὶ νὰ τὶς βλέπει νὰ πνίγονται· καὶ ἀπὸ τὸ νὰ ὑποφέρει τὰ βασανιστήρια, πολὺ πιὸ μεγαλύτερη φιλοσοφία χρειαζόταν αὐτή, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ πιάσει τὰ χέρια τῶν παιδιῶν καὶ νὰ τὰ παρασύρει μαζί της πρὸς τὰ ρεύματα τοῦ ποταμοῦ.

Πραγματικὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ἀπὸ ἀπόψεως πόνου τὸ νὰ τὶς βλέπει νὰ ὑποφέρουν κακοποιούμενες ἀπὸ ἄλλους, καὶ τὸ νὰ γίνεῖ ἡ ἴδια συνεργὸς τοῦ θανάτου τους, ἢ ἴδια νὰ καταστεῖ δῆμιος τῶν θυγατέρων της· αὐτὸ εἶναι πολὺ πιὸ φοβερὸ καὶ πιὸ ἀφόρητο ἀπὸ ἐκεῖνο. Καὶ θὰ ἐπιβεβαιώσετε τὸν λόγο μου ὅσες γίνετε μητέρες καὶ δοκιμάσατε τοὺς ἀνυπόφορους πόνους τοῦ τοκετοῦ καὶ ἀποκτήσατε θυγατέρες. Πῶς ἔπιασε τὸ χέρι τῶν παιδιῶν; πῶς δὲν ναρκώθηκε τὸ χέρι της; πῶς δὲν παρέλυσαν τὰ νεῦρα της; πῶς δὲν σαλεύθηκαν τὰ μυαλά της; πῶς μπόρεσε ὁ λογισμὸς της νὰ ὑπηρετήσῃ τὰ γινόμενα; Καθόσον τὰ ὅσα γίνονταν ἦταν πικρότερα ἀπὸ μύρια βασανιστήρια, πὺ καταξέσχιζαν ὄχι τὸ σῶμα της, ἀλλὰ τὴν ψυχὴ της. Μέχρι πότε ὅμως θ' ἀγωνιζόμαστε γιὰ νὰ μπορέσομε νὰ παραστήσομε τὰ ἀδύνατα; Διότι κανένας λόγος δὲν θὰ μπορέσει νὰ παραστήσῃ τὸ μέγεθος τοῦ πάθους, ἀλλὰ μόνο ἡ γυναίκα, πὺ τὰ γνώρισε ἔμπρακτα καὶ ἀγωνίσθηκε, γνωρίζει τί λογιῆς εἶναι αὐτὰ τὰ παλαίσματα.

Αὐτὰ ἄς τὰ ἀκοῦν οἱ μητέρες, ἄς τὰ ἀκοῦν καὶ οἱ θυγατέρες· οἱ μητέρες γιὰ νὰ παιδαγωγοῦν ἔτσι τὶς θυγατέρες τους, καὶ οἱ παρθένες γιὰ νὰ ὑπακοῦν ἔτσι στὶς μητέρες τους. Διότι δὲν πρέπει νὰ ἐπαινοῦμε μόνο τὴ μητέρα πὺ ἔδωσε τέτοια προστάγματα, ἀλλὰ νὰ θαυμάζομε καὶ τὶς θυγατέρες, πὺ ὑπάκουσαν σὲ τέτοια προστάγματα. Διότι οὔτε ἡ μητέρα χρειάσθηκε δεσμὰ γιὰ τὰ σφάγια καὶ τὰ θύματα, οὔτε οἱ δαμάλες σκίρτησαν, ἀλλὰ μὲ ἴση προθυμία καὶ ψυχὴ

θυμία καὶ ψυχῇ τὸν ζυγὸν ἔλκουσαι τοῦ μαρτυρίου, οὕτως εἰσήεσαν εἰς τὸν ποταμὸν τὰ ὑποδήματα ἔξω τῆς ὄχθης ἀφείσαι· τοῦτο δὲ ἐποίουν, φειδόμεναι τῶν φυλάκων· τοσαύτη ἡ πρόνοια τῶν ἀγίων ἐκείνων ἦν. Καταλιπεῖν γὰρ αὐτοῖς ἀπολογίαν ἐσπούδαζον εἰς τὸ δικαστήριον, ἵνα μὴ ὁ ὠμὸς καὶ ἀπηνῆς δικαστὴς ἐκεῖνος ἐγκαλεῖν ἔχη προδοσίαν, καὶ ὅτι λαβόντες ἀργύριον τὰς γυναῖκας ἀφῆκαν. Διὰ τοῦτο κατέλιπον τὰ ὑποδήματα τῇ γνώμῃ μαρτυροῦντα τῶν στρατιωτῶν, ὅτι οὐκ εἰδότες αὐτῶν, ἀλλ' ἀγνοούντων πρὸς τὸν ποταμὸν ἠύτομόλησαν.

10 Τάχα πολὺς ὑμῖν ἐγένετο πόθος τῶν ἀγίων ἐκείνων· μετὰ τούτου τοίνυν τοῦ πυρὸς προσπέσωμεν αὐτῶν τοῖς λειψάνοις· συμπλακῶμεν αὐτῶν ταῖς θήκαις· δύνανται γὰρ καὶ θῆκαι μαρτύρων πολλὴν ἔχειν δύναμιν, ὥσπερ οὖν καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν μαρτύρων πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχύν. Καὶ μὴ μόνον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς ταύτης, 15 ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέραις ἡμέραις προσεδρεύωμεν αὐταῖς, παρακαλῶμεν αὐτάς, ἀξιῶμεν γενέσθαι προστάτιδας ἡμῶν· πολλὴν γὰρ ἔχουσι παρρησίαν οὐχὶ ζῶσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τελευτήσασαι· καὶ πολλῶ μᾶλλον τελευτήσασαι. Νῦν γὰρ τὰ στίγματα φέρουσι τοῦ Χριστοῦ, τὰ δὲ στίγματα ἐπιδεικνύμεναι ταῦτα, πάντα δύνανται πείσαι τὸν 20 Βασιλέα.

Ἐπεὶ οὖν τοσαύτη ἡ δύναμις αὐταῖς καὶ ἡ φιλία πρὸς τὸν Θεόν, τῇ συνεχεῖ προσεδρία καὶ τῇ διηνεκεῖ πρὸς αὐτάς ἀφίξει καταστήσαντες ἑαυτοὺς οἰκείους αὐτῶν, ἐπισπασώμεθα δι' αὐτῶν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, 25 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σύροντας τὸ ζυγὸν, ἔτσι εἰσῆλθαν στὸν ποταμὸν, ἀφήνοντας ἔξω ἀπὸ τὴν ὄχθη τὰ ὑποδήματα. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμναν, φροντίζοντας γιὰ τοὺς φύλακες· τόση μεγάλη ἦταν ἡ φροντίδα τῶν ἁγίων ἐκείνων. Διότι φρόντιζαν ν' ἀφήσουν σ' αὐτοὺς ἀπολογία γιὰ τὸ δικαστήριον, γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ ὁ ἀπάνθρωπος καὶ σκληρὸς δικαστὴς νὰ τοὺς κατηγορήσει γιὰ προδοσίαν, καὶ ὅτι ἄφησαν ἐλεύθερες τὶς γυναῖκες παίρνοντας χρήματα. Γι' αὐτὸ ἄφησαν τὰ ὑποδήματα, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὰ λόγια τῶν στρατιωτῶν, ὅτι ἐκεῖνες αὐτομόλησαν πρὸς τὸ ποτάμι χωρὶς αὐτοὶ νὰ τὸ γνωρίζουν, ἀλλ' ἐν ἀγνοίᾳ τους.

Ἴσως νὰ κυριεθῆκατε ἀπὸ πολὺ πόθο γιὰ τὶς ἅγιες ἐκεῖνες. Μ' αὐτὴ λοιπὸν τὴ φλόγα ἃς γονατίσομε μπροστὰ στὰ λείψανά τους, ἃς ἀγκαλιάσομε τὶς λειψανοθῆκες τους, διότι μποροῦν καὶ οἱ θῆκες τῶν μαρτύρων νὰ ἔχουν μεγάλη δύναμη, ὅπως βέβαια καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν μαρτύρων ἔχουν μεγάλη δύναμη. Καὶ ἃς μὴ ἐρχόμαστε ἐδῶ μόνο κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἄλλες ἡμέρες ἃς ἐπισκεπτόμαστε αὐτές, παρακαλώντας αὐτές καὶ ζητώντας νὰ γίνουν προστάτιδες μας· διότι ἔχουν μεγάλη παρρησία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνο ὅσο ζοῦσαν, ἀλλὰ καὶ τώρα ποὺ πέθαναν, καὶ πολὺ περισσότερο τώρα ποὺ πέθαναν. Διότι τώρα φέρουν τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ, καὶ δείχνοντας τὰ στίγματα αὐτά, μποροῦν νὰ πείσουν τὸν Βασιλέα γιὰ ὅλα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τόσο μεγάλη εἶναι ἡ δύναμη αὐτῶν καὶ ἡ ἀγάπη τους πρὸς τὸ Θεό, μὲ τὶς συνεχεῖς ἐπισκέψεις ἐδῶ καὶ τὸν συνεχῆ ἐρχομὸν πρὸς αὐτές, ἀφοῦ καταστήσομε τοὺς ἑαυτοὺς μας οἰκείους αὐτῶν, θὰ ἀποσπάσομε μέσω αὐτῶν τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, τὴν ὁποία εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑΝ ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ

1. *Εἰ ἐν τῇ γῆ τοιαῦται τοῖς μάρτυσιν αἱ τιμαί, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ποταποὶ πλέκονται ἐν οὐρανοῖς οἱ στέφανοι ταῖς ἀγίαις αὐτῶν κεφαλαῖς; Εἰ πρὸ τῆς ἀναστάσεως τοσαύτη ἡ δόξα, πόση μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἢ λαμπρότης; Εἰ παρὰ τῶν συνδούλων τοσαύτης 5 θεραπείας ἀπολαύουσι, πόσης τεύξονται παρὰ τοῦ Δεσπότη τῆς εὐνοίας; Εἰ ἡμεῖς οἱ πονηροὶ οἶδαμεν τοὺς κατορθοῦντας τῶν συνδούλων οὕτω τιμᾶν καὶ ἐκπλήττεσθαι, ἐπειδὴ ὑπὲρ Χριστοῦ ἠγωνίσαντο, πόσω μᾶλλον ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος δώσει μυρία ἀγαθὰ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πεπονηκόσι; Καὶ γὰρ μεγαλόδωρός ἐστι καὶ 10 φιλόανθρωπος· ἀλλ' οὐ δι' αὐτὸ τοῦτο μένουσιν αὐτοὺς μεγάλαι αἱ τιμαί, ἀλλ' ὅτι καὶ ὀφειλέτης ἐστὶν αὐτῶν. Οὐκ ἐσφάγησαν ὑπὲρ ἡμῶν οἱ μάρτυρες, καὶ ὁμῶς συντρέχομεν εἰς τὴν ἐκείνων τιμὴν. Εἰ δὲ ἡμεῖς, ὑπὲρ ὧν οὐκ ἐσφάγησαν, συντρέχομεν, ὁ Χριστός, ὑπὲρ οὗ τὰς κεφαλὰς ἀπέθεντο, τί οὐ ποιήσει; Εἰ οἷς μηδὲν ὄφειλε, τοσαῦτα 15 ἔδωκεν ἀγαθὰ, τούτους, οἷς ὀφειλέτης ἐστί, πόσαις οὐκ ἀμείψεται δωρεαῖς; Οὐδὲν ὄφειλε πρὸ τούτου τῇ οἰκουμένη· «πάντες γὰρ ἡμαρτον», φησὶ Παῦλος, «καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ»· μᾶλλον δὲ ὄφειλε κόλασιν καὶ τιμωρίαν· ἀλλ' ὁμῶς κόλασιν ἡμῖν ὀφείλων καὶ τιμωρίαν, ζωὴν αἰώνιον ἔχαρίσατο.*

20 *Εἰ τοίνυν, οἷς κόλασιν ὄφειλε, τούτοις βασιλείαν ἔδωκεν, οἷς ζωὴν αἰώνιον ὀφείλει, τί οὐ δώσει; καὶ πόσαις αὐτοὺς οὐ τιμήσει τιμαῖς; Εἰ ὑπὲρ τῶν μισούντων αὐτὸν ἐσταυρώθη καὶ τὸ αἷμα ἐξέχεεν, ὑπὲρ τῶν τὸ αἷμα ἐκχεάντων διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν, τί οὐκ ἐργάσεται; Εἰ τοὺς ἀποστρεφόμενους καὶ ἀποπηδῶντας οὕτως*

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΙΟΥΛΙΑΝΟ

1. Ἐὰν στή γῆ εἶναι τέτοιες οἱ τιμές γιά τοὺς μάρτυρες, ποιά στεφάνια πλέκονται στοὺς οὐρανοὺς γιά τὰ ἅγια κεφάλια τους μετὰ τὴν ἀποδημία τους ἀπὸ ἐδῶ; Ἐὰν πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάστασις εἶναι τόσο μεγάλη ἢ δόξα τους, πόση θὰ εἶναι ἢ λαμπρότητά τους μετὰ τὴν ἀνάστασις; Ἐὰν ἀπολαμβάνουν τόσο τιμὴ ἀπὸ τοὺς συνδούλους τους, πόση εὖνοια θὰ ἐπιτύχουν ἀπὸ τὸ Κύριο; Ἐὰν ἐμεῖς οἱ πονηροὶ γνωρίζομε νὰ τιμᾶμε τόσο πολὺ ἐκείνους ἀπὸ τοὺς συνδούλους μας ποὺ ἐπέτυχαν κατορθώματα καὶ νὰ τοὺς θαυμάζομε, ἐπειδὴ ἀγωνίσθησαν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, πόσο περισσότερο ὁ Πατέρας μας ὁ οὐράνιος θὰ δώσει μύρια ἀγαθὰ σ' ἐκείνους ποὺ κοπίασαν ὑπὲρ αὐτοῦ; Διότι καὶ μεγαλόδωρος εἶναι καὶ φιλόανθρωπος· ὅμως δὲν τοὺς περιμένουν γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πράγμα μεγάλες τιμές, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ εἶναι ὀφειλέτης αὐτῶν. Δὲν σφάχθηκαν γιά μᾶς οἱ μάρτυρες, καὶ ὅμως συγκεντρωνόμαστε γιά νὰ τοὺς τιμήσομε. Ἐὰν λοιπὸν ἐμεῖς, γιά τοὺς ὁποίους δὲν σφάχθηκαν αὐτοί, συγκεντρωνόμαστε γιά νὰ τοὺς τιμήσομε, ὁ Χριστός, γιά τὸν ὁποῖο πρόσφεραν τὰ κεφάλια τους, τί δὲν θὰ κάνει; Ἐὰν ἔδωσε τόσα πολλὰ ἀγαθὰ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ὀφείλε τίποτε, αὐτοὺς, στοὺς ὁποίους εἶναι ὀφειλέτης, μὲ πόσες δωρεές δὲν θὰ τοὺς ἀμείψει; Τίποτε δὲν ὀφείλε στὴν οἰκουμένη πρὶν ἀπ' αὐτό· διότι λέγει ὁ Παῦλος, «ὅλοι ἀμάρτησαν καὶ στεροῦνται τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ»¹· ἢ καλύτερα ὀφείλε κόλασι καὶ τιμωρία· ἀλλ' ὅμως, ἐνῶ ὀφείλε κόλασι καὶ τιμωρία, τῆς χάρισε ζωὴ αἰώνια.

Ἐὰν λοιπὸν σ' ἐκείνους ποὺ ὀφείλε κόλασι, σ' αὐτοὺς χάρισε βασιλεία, σ' ἐκείνους ποὺ ὀφείλει ζωὴ αἰώνια, τί δὲν θὰ χαρίσει; καὶ μὲ πόσες τιμές δὲν θὰ τιμήσει αὐτοὺς; Ἐὰν σταυρώθηκε γιά ἐκείνους ποὺ τὸν μισοῦν καὶ ἔχυσε τὸ αἷμα του, τί δὲν θὰ κάνει γιά ἐκείνους ποὺ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς τους πρὸς αὐτόν; Ἐὰν τόσο πολὺ ἀγάπησε ἐκείνους ποὺ τὸν ἀποστρέφονται

ἠγάπησεν, ὡς καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτῶν, τοὺς ἀγαπήσαντας αὐτὸν μέτρῳ μεγίστῳ, «μείζονα γὰρ ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ», πόση δέξεται εὐνοία καὶ θεραπεία; Οἱ μὲν οὖν ἀθληταὶ τῶν ἔξωθεν ἀγώνων ἐν τῷ αὐτῷ σκάμματι καὶ παλαίουσι καὶ νικῶσι καὶ ἀνακηρύττονται καὶ στεφανοῦνται, οὗτοι δὲ οἱ ἀθληταὶ τῆς εὐσεβείας οὐχ οὕτως· ἀλλ' ἐπάλασαν μὲν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, στεφανοῦνται δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ μέλλοντι· ἐπύκτευσαν ἐνταῦθα τῷ διαβόλῳ καὶ περιεγέροντο, ἀνακηρύττονται δὲ ἐκεῖ.

10 Καὶ ἵνα μάθητε, ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, καὶ οὐκ ἐνταῦθα αὐτοῖς οἱ στέφανοι δίδονται, ἀλλ' ἐκεῖ πᾶσαι αὐτοὺς ἀναμένουσιν αἱ δωρεαί, ἀκούσατε τοῦ Παύλου λέγοντος, «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀποκείται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος»· ποῦ καὶ πότε; «ὄν ἀποδώσει μοι Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής». Ἐνταῦθα ἔδραμεν, ἐκεῖ στεφανοῦται· ἐνταῦθα ἐνίκησε, κάκει ἀναγορεύεται. Ἦκούσατε αὐτοῦ καὶ σήμερον βοῶντος καὶ λέγοντος· «κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ κοιμισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πρόρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ ἀσπασάμενοι». Τίνος οὖν ἕνεκεν τοῖς 20 ἀθληταῖς τοῖς ἔξωθεν ὁμοῦ καὶ αἱ νῖκαι καὶ οἱ στέφανοι, τοῖς ἀθληταῖς τῆς εὐσεβείας οὐχ ὁμοῦ καὶ αἱ νῖκαι καὶ οἱ στέφανοι, ἀλλὰ μετὰ ὕτον τὸ διάστημα τοῦ χρόνου; Ἰδρωσαν, ἐπόνεσαν ἐνταῦθα, μυρία ὑπέμειναν τραύματα, καὶ οὐκ εὐθέως αὐτοὺς στεφανοῖ; Οὐχί, φησὶν· οὐ γὰρ δέχεται ἡ φύσις τοῦ παρόντος βίου τὸ μέγεθος ἐκείνης 25 τῆς τιμῆς· ἐπίκηρος ὁ παρῶν αἰὼν ἐστὶ καὶ βραχύς, ἄπειρος ἐκεῖνος καὶ ἀθάνατος καὶ ἀτελεύτητος.

Διὰ τοῦτο τοὺς μὲν πόνους συνεκλήρωσε τῷ βραχεῖ καὶ προσκαίρῳ αἰῶνι, τοὺς δὲ στεφάνους ἐταμιεύσατο τῷ ἀγήρῳ καὶ ἀθανάτῳ, ἵνα καὶ τῶν πόνων τὸ φορτικὸν ὑποτέμνηται, τῇ ὀλιγότητι 30 τοῦ χρόνου συγκαταλυόμενον, καὶ τῶν στεφάνων ἡ ἀπόλαυσις μὲν ἡ διαρκῆς καὶ ἀτελεύτητος, τῇ τῶν ἀπείρων αἰώνων ἐκείνων ἀθανά-

2. Ἰω. 15,13.

3. Β. Τιμ. 4,7-8.

καὶ φεύγουν ἀπὸ κοντὰ του, ὥστε καὶ νὰ πεθάνει γι' αὐτούς, μὲ πόση εὐνοία καὶ τιμῇ θὰ δεχθεῖ ἐκείνους πού τὸν ἀγάπησαν στὸ μέγιστο μέτρο, τῆ στιγμῇ πού λέγει, «μεγαλύτερη ἀγάπη ἀπὸ αὐτὴν δὲν ἔχει κανεὶς, ἀπὸ τὸ νὰ θυσιάσει τῆ ζωῆ του γιὰ τοὺς φίλους του»²; Οἱ ἀθλητὲς λοιπὸν τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀγώνων στὸ ἴδιο σκάμμα καὶ παλεύουν καὶ νικοῦν καὶ ἀνακηρύσσονται νικητὲς καὶ στεφανώνονται, ἐνῶ μ' αὐτοὺς τοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο· πάλαιψαν στὸν παρόντα αἰῶνα, ἀλλὰ στεφανώνονται σ' ἐκεῖνον τὸν μελλοντικό· πυγμάχησαν ἐδῶ μὲ τὸν διάβολο καὶ νίκησαν, ἀνακηρύσσονται ὁμῶς ἐκεῖ νικητὲς.

Καὶ γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθές, καὶ ὅτι δὲν δίνονται τὰ στεφάνια σ' αὐτοὺς ἐδῶ, ἀλλ' ἐκεῖ τοὺς περιμένουν ὅλες οἱ δωρεές, ἀκούστε τὸν Παῦλο πού λέγει· «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸ ἀγωνίσθηκα, τὸν δρόμο τὸν τελείωσα, τὴν πίστη τὴν φύλαξα· τῶρα πλέον μοῦ ἀπομένει τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης»· πού καὶ πότε; «τὸ ὁποῖο θὰ μοῦ τὸ ἀποδώσει ὁ Κύριος τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ὁ δίκαιος κριτής»³. Ἐδῶ ἔτρεξε, ἐκεῖ στεφανώνεται· ἐδῶ νίκησε, καὶ ἐκεῖ ἀναγορεύεται νικητής. Τὸν ἀκούσατε καὶ σήμερα νὰ βροντοφωνάζει καὶ νὰ λέγει· «ὅλοι αὐτοὶ πέθαναν μὲ πίστη, χωρὶς νὰ ἔχουν λάβει τις ὑποσχέσεις, ἀλλὰ τις εἶδαν ἀπὸ μακριὰ καὶ τις ἀποδέχθησαν»⁴. Γιὰ ποιό λόγο στοὺς ἀθλητὲς ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας συγχρόνως μὲ τις νίκες δίνονται καὶ τὰ στεφάνια, ἐνῶ στοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας δὲν δίνονται συγχρόνως μὲ τις νίκες καὶ τὰ στεφάνια, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ τόσο μεγάλο χρονικὸ διάστημα; Ἰδρωσαν καὶ κοπίασαν ἐδῶ, ὑπέμειναν ἄπειρα τραύματα, καὶ δὲν τοὺς στεφανώνει ἀμέσως; Ὅχι, λέγει· διότι δὲν δέχεται ἡ φύση τῆς παρούσας ζωῆς τὸ μέγεθος ἐκείνης τῆς τιμῆς· ὁ παρὼν αἰῶνας εἶναι φθαρτὸς καὶ σύντομος, ἐνῶ ἐκεῖνος ἄπειρος καὶ ἀθάνατος καὶ χωρὶς τέλος.

Γι' αὐτὸ συνένωσε τοὺς κόπους μὲ τὸν σύντομο καὶ πρόσκαιρο αἰῶνα, ἐνῶ τὰ στεφάνια τὰ φύλαξε γιὰ τὴν ἀγέραστη καὶ ἀθάνατη ζωῆ, ὥστε καὶ τὸ βάρος τῶν κόπων νὰ ἐλαττώνεται, ἐξαφανιζόμενο μὲ τὸ σύντομο τοῦ χρόνου, καὶ τῶν στεφανιῶν ἢ ἀπόλαυση νὰ

4. Ἐβρ. 11,13.

σία συμπαρεκτεινομένη. Μειζόνως τοίνυν αὐτοὺς τιμῆσαι βουλόμενος ἀνεβάλετο τὴν δωρεάν· οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ καθαρὰν λοιπὸν ἔχωσι τὴν ἡδονήν. Ὡσπερ γὰρ ὁ πρότερον τρυφῶν καὶ ἀνέσεως ἀπολαύων, μετὰ δὲ ταῦτα θλιβόμενος, οὐκ αἰσθάνεται 5 τῆς παρούσης τρυφῆς τῇ προσδοκίᾳ τῶν μελλόντων δεινῶν, οὕτως ὁ πρότερον πυκτεύων καὶ ἀθλῶν καὶ μυρία ὑπομένων κακὰ, μετὰ δὲ ταῦτα στεφανούμενος, οὐκ αἰσθάνεται τῶν παρόντων δεινῶν, τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀνανεούμενος. Οὐ τοῦ παρόντος δὲ μόνον ἐκούφισεν αὐτοὺς πόνου τῇ μελλούσῃ ἐλπίδι, ἀλλὰ καὶ τῇ τά- 10 ξει προτέραν τῆς ἀνέσεως κατασκευάσας γίνεσθαι τὴν θλίψιν, ἵνα μὴ σφόδρα ὑπὸ τῶν παρόντων δεινῶν κατατείνωνται πρὸς ἐκεῖνα βλέποντες. Οὕτω καὶ οἱ πυκτεύοντες δέχονται τὰ τραύματα προθύμως, οὐ πρὸς τὰς ἀλγηδόνας, ἀλλὰ πρὸς τὸν στέφανον βλέποντες. Οὕτω καὶ ναῦται μυρίους ὑπομένοντες κινδύνους, χειμῶνας, καὶ πόλεμόν 15 τινὰ χαλεπὸν, καὶ πρὸς θηρία ἄγρια, καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ θαλάττῃ κακούργους ἀντιπαραταττόμενοι, οὐδὲν τούτων λογίζονται, ἀλλὰ πρὸς τοὺς λιμένας καὶ τὸν ἀπὸ τῆς ἐμπορίας πλοῦτον ὀρῶσιν. Οὕτω καὶ οἱ μάρτυρες μυρία πάσχοντες δεινά, καὶ τὸ σῶμα διαφόροις βασάνοις κατατεμνόμενοι, πρὸς οὐδὲν τούτων ἐώρων, ἀλλὰ πρὸς τὸν 20 οὐρανὸν καὶ τὰ ἐκεῖθεν κεχήνασιν ἀγαθὰ. Καὶ ἵνα μάθητε, ὅτι τὰ φύσει φορτικὰ καὶ ἀφόρητα, ταῦτα τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων κοῦφα καὶ ραστα γίνεται, ἀκούσατε τοῦ πρωτοστάτου τῶν τοιούτων ἀγαθῶν λέγοντος· «τὸ γὰρ παραυτικά ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν».

25 Πῶς, εἶπέ μοι; «Μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα».

2. Ταῦτα δέ μοι οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς, ἵνα, ὅταν ἴδητέ τινὰ τρυφῶντα καὶ ἀνέσεως ἀπολαύοντα ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, μέλλοντα δὲ ἐκεῖ κολάζεσθαι, μὴ μακαρίζητε αὐτὸν διὰ τὴν παροῦσαν τρυφὴν, ἀλλὰ ταλανίζητε διὰ τὴν μέλλουσαν κόλασιν. Καὶ πάλιν, ὅταν ἴδητέ τινὰ τῶν μελλόντων ἐκεῖ πολλῆς ἀπολαύειν τιμῆς ἐν θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ, καὶ μυρίοις ὄντα κακοῖς ἐν τῇ προσκαιρῷ ταύτῃ

5. Β' Κορ. 4,17.

6. Β' Κορ. 4,18.

παραμένει διαρκής, ἐπεκτεινόμενη με τὴν ἀθανασία τῶν ἀπείρων ἐκείνων αἰώνων. Θέλοντας λοιπὸν νὰ τιμήσει αὐτοὺς περισσότερο ἀνέβαλε τὴ δωρεά. Καὶ ὄχι μόνο γι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἔχουν στὸ ἐξῆς καθαρὴ τὴν ἡδονή. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ προηγουμένως ζεῖ τρυφιλὴ ζωὴ καὶ ἀπολαμβάνει ἄνεση, ἐὰν στὴ συνέχεια ὑποπέσει σὲ θλίψεις, δὲν αἰσθάνεται τὴν παρούσα τρυφή, ἐξ αἰτίας τῆς ἀναμονῆς τῶν μελλοντικῶν κακῶν, ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ προηγουμένως πυγμαχεῖ καὶ ἀγωνίζεται καὶ ὑπομένει ἄπειρα κακά, καὶ στὴ συνέχεια στεφανώνεται, δὲν αἰσθάνεται τὰ παρόντα κακά, ἀνανεούμενος ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Καὶ δὲν τοὺς ἐλάφρυνε μόνο ἀπὸ τὸν παρόντα κόπο με τὴ μέλλουσα ἐλπίδα, ἀλλὰ καὶ με τὸ ὅτι τοποθέτησε τὴ θλίψη πρὶν ἀπὸ τὴν ἄνεση, ὥστε, ἀποβλέποντας πρὸς τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, νὰ μὴ ὑποφέρουν ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὰ παρόντα δεινὰ. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πυγμαχοῦν δέχονται με προθυμία τὰ τραύματα, ἀποβλέποντας ὄχι πρὸς τοὺς πόνους, ἀλλὰ πρὸς τὸ στεφάνι. Ἔτσι καὶ οἱ ναῦτες, ὑπομένοντας κινδύνους, κακοκαιρίες καὶ κάποιον πόλεμο φοβερό, καὶ ἀντιπαρατασσόμενοι πρὸς ἄγρια θηρία καὶ πρὸς τοὺς κακούργους τῆς θάλασσας, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν σκέπτονται, ἀλλὰ βλέπουν πρὸς τὰ λιμάνια καὶ τὸν πλοῦτο ἀπὸ τὴν ἐμπορία. Ἔτσι καὶ οἱ μάρτυρες πάσχοντας ἄπειρα κακά καὶ καταξεσχίζόμενοι στὸ σῶμα ἀπὸ διάφορα βασανιστήρια, σὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔδιναν σημασία, ἀλλ' ἦταν προσηλωμένοι στὸν οὐρανὸ καὶ τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι ἐκεῖνα ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι βαριά καὶ ἀνυπόφορα, αὐτὰ γίνονται ἐλαφριά καὶ εὐκόλα με τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ἀκοῦστε τὸν πρωτοστάτη αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν ποὺ λέγει· «διότι τὸ πρὸς στιγμὴ ἐλαφρὺ τῆς θλίψεως μᾶς γίνεται πρόξενον ὑπερβολικὰ ὑπερβολικοῦ βάρους αἰώνιας δόξας»⁵. Πές μου, πῶς; «Μὲ τὸ νὰ μὴ προσέχομε τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα»⁶.

2. Αὐτὰ δὲν τὰ εἶπα ἔτσι στὴν τύχη, ἀλλὰ γιὰ σαῶς, ὥστε, ὅταν δεῖτε κάποιον νὰ ζεῖ τρυφιλὴ ζωὴ καὶ ν' ἀπολαμβάνει ἄνεση στὴ ζωὴ αὐτὴ, ἀλλὰ πρόκειται ἐκεῖ νὰ τιμωρεῖται, νὰ μὴ μακαρίζετε αὐτὸν γιὰ τὴν τρυφή τῆς ἐδῶ ζωῆς, ἀλλὰ νὰ τὸν ταλανίζετε γιὰ τὴ μέλλουσα κόλαση. Καὶ πάλι ὅταν δεῖτε κάποιον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πρόκειται ν' ἀπολαμβάνει ἐκεῖ μεγάλη τιμὴ, νὰ ζεῖ μέσα στὴ θλίψη καὶ στενοχώρια καὶ ν' ἀντιμετωπίζει ἄπειρα κακά στὴν πρόσκαιρη αὐτὴ

ζωῆ, μὴ δακρῦητε διὰ τὰ παρόντα δεινά, ἀλλὰ μακαρίζητε καὶ ζηλωτὸν εἶναι νομίζητε διὰ τοὺς ἀποκειμένους αὐτῷ στεφάνους ἐν τοῖς ἀπειροῖς αἰῶσιν ἐκεῖνοις.

Ἦνεγκε μὲν οὖν τὸν ἅγιον τοῦτον τὸ τῶν Κιλικίων ἔθνος, ὃ
5 καὶ τὸν Παῦλον ἦνεγκε· συμπολίτης γὰρ ἦν ἐκεῖνου, καὶ ἀμφότεροι ὑπουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖθεν ἡμῖν προεβλήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ στάδιον ἀνέωγε τῆς εὐσεβείας καὶ πρὸς τοὺς ἄθλους αὐτὸν ὁ καιρὸς ἐκάλει, περιπίπτει χαλεπῷ θηρίῳ τῷ τότε δικάζοντι. Καὶ σκοπεῖτε τὴν μηχανήν. Ἰδὼν γὰρ αὐτοῦ τὸ φρόνημα στερρόν, καὶ ὡς οὐ
10 δυνατὸν τῇ σφοδρότητι τῆς τιμωρίας ὑπεκλῦσαι τὸ εὐτονον τῆς προθυμίας, εἰς μελλήσεις αὐτὸν ἐμβάλλει καὶ ἀναβολάς, εἰσάγων καὶ ἐξάγων συνεχῶς. Οὐ γὰρ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἀκούσας ἀπέτεμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ἵνα μὴ τὸ σύντομον τῆς τιμωρίας εὐκολώτερον αὐτῷ ποιήσῃ τὸν δρόμον, ἀλλὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν εἰσήγεν, ἐξῆγεν,
15 πεύσεις προσῆγε, βασάνους μυρίας ἠπεῖλει, λόγοις κολακευτικοῖς ἐδελέαζε, πᾶσαν ἐκίνει μηχανὴν τὸν ἄσειστον θεμέλιον ἐπιχειρῶν διασαλεύειν· καὶ περιῆγεν αὐτὸν ἐνιαυτὸν ὀλόκληρον πανταχοῦ τῆς Κιλικίας καταισχύνων, μᾶλλον δέ, ὡς οὐκ ᾔετο, λαμπρότερον ἀποφαίνων· ὁ δὲ μάρτυς ἐβόα καὶ αὐτὸς συνωδᾷ τῷ Παύλῳ, «χάρις τῷ
20 Θεῷ τῷ θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ». Καθάπερ γὰρ μύρον ἕως μὲν ἐν ἐνὶ τόπῳ κεῖται, ἐκεῖνον μόνον ἀναχρώννυσι τὸν ἀέρα τῆς εὐωδίας, ἐπειδὴν δὲ εἰς πολλὰ προενεχθῆ χωρία, πάντα ἐμπίπλησι τῆς οἰκείας ἀρετῆς, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ μάρτυρος συνέ-
25 βαινε τότε.

Περιήγετο μὲν γὰρ ὡς μέλλων καταισχύνεσθαι, τὸ δὲ ἐναντίον ἐξέβαινε· λαμπρότερος ὁ ἀθλητῆς διὰ τῆς πομπῆς ἐκείνης ἐγίνετο, καὶ πάντας τοὺς τὴν Κιλικίαν χώραν οἰκοῦντας τῆς οἰκείας ἐποίει ζηλωτὰς ἀρετῆς. Περιήγετο πανταχοῦ, ἵνα μὴ μόνον ἐξ
30 ἀκοῆς μάθωσι τὰ παλαίσματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν βλέπωσι τὸν στεφανίτην οἱ θεαταί· καὶ ὅσῳ μακροτέρους αὐτῷ ἐποίει τοὺς διαύλους, τοσοῦτῳ λαμπρότεροι οἱ δρόμοι πάντες ἐγίνοντο· ὅσῳ μείζονα ἐτίθει τὰ σκάμματα, τοσοῦτῳ θαυμαστότερα ἀπέφαινε τὰ παλαίσματα· ὅσῳ τὴν θλιψὴν ἐπέτεινεν εἰς χρόνου μῆκος, τοσοῦτῳ τὴν ὑπομονὴν

ζωή, νὰ μὴ δακρύζετε γιὰ τὰ παρόντα κακά, ἀλλὰ νὰ τὸν μακαρίζετε καὶ νὰ τὸν θεωρεῖτε ἄξιο μιμήσεως γιὰ τὰ στεφάνια ποὺ ἐπιφυλάσσονται γι' αὐτὸν στοὺς ἄπειρους ἐκείνους αἰῶνες.

Ἔδωσε λοιπὸν τὸν ἅγιο αὐτὸν τὸ ἔθνος τῶν Κιλικίων, τὸ ὁποῖο ἔδωσε καὶ τὸν Παῦλο· διότι ἦταν συμπολίτης ἐκείνου, καὶ οἱ δύο ἀπὸ ἐκεῖ ἀναδείχθηκαν πρωτεργάτες τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν λοιπὸν ἀνοιξε τὸ στάδιο τῆς εὐσέβειας καὶ ὁ καιρὸς τὸν καλοῦσε πρὸς τοὺς ἄθλους, πέφτει στὰ χέρια φοβεροῦ θηρίου, στὰ χέρια τοῦ τότε δικαστῆ. Καὶ προσέχετε τὴν πανουργία. Βλέποντας δηλαδὴ τὸ σταθερὸ φρόνημα αὐτοῦ καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ τὴ σκληρὴ τιμωρία νὰ μειώσῃ τὸ μέγεθος τῆς προθυμίας, ἀρχίζει τὶς χρονοτριβὲς καὶ τὶς ἀναβολές, βάζοντάς τον στὴ φυλακὴ καὶ βγάζοντάς τον συνεχῶς. Δὲν τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι τὴν ἡμέρα ποὺ τὸ ἄκουσε, γιὰ νὰ μὴ κάνει εὐκολώτερο τὸ δρόμο του μὲ τὸ σύντομο τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ καθημερινὰ τὸν ἔβαζε στὴ φυλακὴ καὶ τὸν ἔβγαζε, τοῦ ὑπέβαλλε ἐρωτήσεις, τὸν ἀπειλοῦσε μὲ μύρια βασανιστήρια, τὸν δελέαζε μὲ λόγια κολακευτικά, κάθε μηχανορραφία κινουῦσε ἐναντίον του, προσπαθώντας νὰ διασαλεύσῃ τὸ ἀσάλευτο θεμέλιο. Καὶ τὸν περιέφερε ἓνα ὀλόκληρο χρόνο σ' ὅλη τὴν Κιλικία ἀτιμάζοντάς τον, ἢ καλύτερα ἀναδεικνύοντάς τον, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει, λαμπρότερο, ἀλλὰ ὁ μάρτυρας βροντοφώναζε καὶ αὐτὸς μαζὶ μὲ τὸν Παῦλο· «ἅς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεὸς ποὺ μᾶς κάνει πάντοτε νὰ θριαμβεύομε στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ μέσω ἡμῶν διαδίδει παντοῦ τὴν ὁσμὴ τῆς γνώσεώς του»⁷. Ὅπως δηλαδὴ τὸ μύρον, ὅσο παραμένει σ' ἓναν τόπο, ἐκείνον μόνο τὸν ἀέρα γεμίζει μὲ τὴν εὐωδιά του, ὅταν ὅμως μεταφερθεῖ σὲ πολλὰ μέρη, ὅλα τὰ γεμίζει μὲ τὴν εὐωδιά του, τὸ ἴδιο συνέβαινε τότε καὶ μὲ τὸν μάρτυρα.

Περιφερόταν δηλαδὴ μὲ σκοπὸ ν' ἀτιμασθεῖ, συνέβαινε ὅμως τὸ ἀντίθετο· ὁ ἀθλητὴς γινόταν λαμπρότερος μὲ τὴν διαπόμπευση ἐκείνη καὶ ἔκαμνε ζηλωτὲς τῆς ἀρετῆς του ὅλους ἐκείνους ποὺ κατοικοῦσαν στὴ χώρα τῆς Κιλικίας. Περιφερόταν παντοῦ, γιὰ νὰ μάθουν τὰ παλαίσματά του ὄχι μόνο ἐξ ἀκοῆς, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ βλέπουν οἱ θεατὲς τὸν στεφανίτη· καὶ ὅσο μακρότερες ἔκαμνε τὶς πορεῖες του, τόσο λαμπρότεροι γίνονταν ὅλοι οἱ δρόμοι του· ὅσο μεγαλύτερα σκάμματα τοῦ ἔθετε, τόσο θαυμαστότερα παρουσίαζε τὰ παλαίσματα· ὅσο περισσότερο μάκρυνε χρονικὰ τὴ θλίψη του, τόσο

αὐτοῦ δοκιμωτέραν εἰργάζετο. Καὶ γὰρ χρυσίον πλείονα χρόνον τῆ τοῦ πυρὸς ὁμιλοῦν φύσει, καθαρώτερον γίνεται· καθάπερ τότε καὶ ἡ τοῦ ἁγίου ψυχὴ βασανιζομένη τῷ χρόνῳ μᾶλλον ἀπέλαμπε, καὶ οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἡ τρόπαιον καθ' ἑαυτοῦ καὶ τοῦ διαβόλου, τὸν μάρτυρα περιέφεραν, ἔλεγχον τῆς τῶν Ἑλλήνων ὠμότητος, ἀπόδειξιν τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐσεβείας, μέγιστον τεκμήριον τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως, παραίνεσιν καὶ συμβουλήν τοῖς πιστοῖς, ὥστε προθύμως τοῖς αὐτοῖς ἐγκαρτερεῖν ἀγῶσι, κήρυκα τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, διδάσκαλον τῆς τῶν τοιούτων παλαισμάτων ἐπιστήμης. Παρεκάλει γὰρ ἅπαντας πρὸς τὸν οἰκεῖον ζῆλον μεταναστῆναι, οὐχὶ διὰ τῆς φωνῆς μόνον συμβουλευῶν, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων σάλπιγγος λαμπροτέραν ἀφιεῖς φωνήν. Καὶ καθάπερ «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ», οὐχὶ φωνὴν ἀφιέντες, ἀλλὰ τῇ λαμπρότητι τῆς ὄψεως τὸν θεατὴν πρὸς τὸ θαῦμα τοῦ δημιουργοῦ παραπέμποντες, οὕτω δὴ καὶ ὁ μάρτυς ἐκεῖνος διηγεῖτο τότε δόξαν Θεοῦ, οὐρανόθεν καὶ αὐτός, καὶ πολὺ τοῦ φαινομένου τούτου φαιδρότερος. Οὐ γὰρ οὕτω τὸν οὐρανὸν λαμπρὸν ἀποφαίνουσιν οἱ τῶν ἄστρον χοροί, ὡς τὸ τοῦ μάρτυρος σῶμα λαμπρότερον ἀπέφηναν οἱ τῶν τραυμάτων ἰχῶρες. Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι τὰ τραύματα τοῦ μάρτυρος τῶν ἐν οὐρανῷ πεπηγότων ἄστρον λαμπρότερα, σκοπεῖτε.

Πρὸς ἐκεῖνον μὲν τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀστέρας καὶ ἄνθρωποι καὶ δαίμονες βλέπουσι, πρὸς δὲ τὰ τραύματα τούτου ἄνθρωποι μὲν βλέπουσιν οἱ πιστοί, δαίμονες δὲ ἀντιβλέψαι οὐ τολμῶσιν, ἀλλὰ, κἂν ἐπιχειρήσωσιν ἰδεῖν, εὐθέως ἀποτυφλοῦνται τὰς ὄψεις, τὴν ἐκεῖθεν ἐκπηδῶσαν μαρμαρυγὴν οὐ δυνάμενοι φέρειν. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τῶν πάλαι συμβεβηκότων πιστώσομαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἔτι καὶ νῦν γινομένων. Λαβὼν γάρ τινα δαιμονῶντα καὶ μαινόμενον εἰσάγαγε πρὸς τὸν ἅγιον τάφον ἐκεῖνον, ἔνθα τοῦ μάρτυρος τὰ λείψανα, καὶ ὄψει πάντως ἀποπηδῶντα καὶ φεύγοντα. Καθάπερ γὰρ ἀνθράκων μέλλων ἐπιβαίνειν, οὕτως ἐξ αὐτῶν εὐθέως ἐξάλλεται τῶν προθύρων, οὐδὲ πρὸς τὴν θῆκην αὐτὴν ἀντιβλέψαι τολμῶν. Εἰ δὲ νῦν μετὰ τοσοῦτον χρόνον, ὅτε κόνις ἐγένετο καὶ τέφρα, οὐ τολμῶσιν ἀναβλέψαι πρὸς τὸ μνήμα, οὐδὲ πρὸς τὰ γυμνά

ίσχυρότερη ἔκαμνε τὴν ὑπομονή του. Διότι ὁ χρυσὸς ὅσο περισσότερο χρόνο παραμένει στὴ φωτιά, τόσο πιὸ καθαρὸς γίνεται. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἁγίου τότε, βασανιζόμενη γιὰ πολὺ χρόνο, περισσότερο ἔλαμπε, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν πετύχαινε, παρὰ περιέφερε τὸν μάρτυρα σὰν τρόπαιο ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τοῦ διαβόλου, ἔλεγχο τῆς ἀπανθρωπιᾶς τῶν Ἑθνικῶν, ἀπόδειξη τῆς εὐσέβειας τῶν Χριστιανῶν, μέγιστο δεῖγμα τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ, παραίνεση καὶ συμβολὴ γιὰ τοὺς πιστοὺς, ὥστε μὲ προθυμία νὰ ὑπομένουν τοὺς ἀγῶνες τους, κήρυκα τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, διδάσκαλο τῆς ἐπιστήμης τῶν παλαισμάτων αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Διότι προέτρεπε ὄλους ν' ἀποδεχθοῦν τὸν δικό του ζῆλο, συμβουλεύοντάς τους ὄχι μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα του ἀφήνοντας λαμπρότερη φωνὴ ἀπὸ τὴ σάλπιγγα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς «οἱ οὐρανοὶ διηγούνται τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ»⁸ χωρὶς νὰ μιλοῦν, ἀλλὰ μὲ τὴ λαμπρότητα τῆς ὄψεώς τους ὀδηγοῦν τὸν θεατὴ σὺν νὰ θαυμάσει τὸν δημιουργό, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μάρτυρας ἐκεῖνος διηγούνταν τότε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὄντας οὐρανὸς καὶ αὐτὸς καὶ πολὺ λαμπρότερος ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὀρατὸ οὐρανό. Διότι δὲν καθιστοῦν τόσο λαμπρὸ τὸν οὐρανὸ τὰ πλήθη τῶν ἄστρων, ὅσο λαμπρότερο καθιστοῦσαν τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα τὰ αἵματα τῶν τραυμάτων. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι τὰ τραύματα τοῦ μάρτυρα εἶναι λαμπρότερα ἀπὸ τὰ ἄστρα ποὺ εἶναι στερεωμένα στὸν οὐρανό, προσέξτε.

Πρὸς ἐκεῖνον τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ ἀστέρια βλέπουν καὶ ἄνθρωποι καὶ δαίμονες, πρὸς τὰ τραύματα ὅμως αὐτοῦ βλέπουν οἱ πιστοὶ ἄνθρωποι, ἐνῶ οἱ δαίμονες δὲν τολμοῦν νὰ σηκώσουν τὸ βλέμμα τους, ἀλλὰ, κι ἂν ἐπιχειρήσουν νὰ δοῦν, ἀμέσως τυφλώνονται τὰ μάτια τους, μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρουν τὴν ἀκτινοβολία ποὺ ἐκπέμπεται ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσω ὄχι μόνο ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συνέβηκαν τὴν παλαιὰ ἐποχὴ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γίνονται τώρα. Πάρε δηλαδὴ ἕναν δαιμονισμένο καὶ μανιακὸ καὶ εἰσήγαγέ τον στὸν ἅγιο ἐκεῖνον τάφο, ὅπου ὑπάρχουν τὰ λείψανα τοῦ μάρτυρα, καὶ θὰ δεῖς ὅπως ὅποτε ν' ἀπομακρύνεται τρέχοντας καὶ νὰ φεύγει. Σὰν νὰ πρόκειται δηλαδὴ, νὰ πατήσει ἐπάνω σὲ ἀναμμένα κάρβουνα, ἔτσι πηδάει ἀμέσως ἀπὸ τὰ πρόθυρα ἀκόμη, μὴ τολμώντας οὔτε πρὸς τὴ λειψανοθήκη νὰ κοιτάξει. Κι ἂν τώρα μετὰ ἀπὸ τόσο χρόνο, τώρα ποὺ ἔγιναν σκόνη καὶ στάχτη, δὲν τολμοῦν νὰ κοιτάξουν πρὸς τὸ μνήμα, οὔτε πρὸς τὰ γυμνά ὀστά τοῦ ἁγίου, εἶναι

όστᾱ τοῦ ἁγίου, εὐδῆλον ὅτι καὶ τότε, ὅτε ἐώρων αὐτὸν αἵματι φοι-
νισσόμενον πάντοθεν, τραύμασιν ἀποστίλβοντα μᾶλλον, ἢ τὸν ἥλιον
ταῖς ἀκτῖσι, κατεπλάγησαν, καὶ πληγέντες τὰς ὄψεις ἀνεχώρησαν.

3. Εἶδες πῶς τῶν οὐρανίων ἀστέρων τὰ τῶν μαρτύρων τραύματα
5 φαιδρότερα καὶ θαυμαστότερα καὶ μείζονα ἔχει τὴν ἰσχύν; Ἦγετο
τοῖνυν εἰς μέσον ὁ ἅγιος, καὶ πικραὶ πανταχόθεν περιειστήκεισαν
κολάσεις, φόβος τῶν μελλόντων, πόνος τῶν παρόντων, ὀδύνη τῶν
ἐπελθόντων, ἀγωνία τῶν προσδοκωμένων. Καθάπερ γάρ τινες θῆ-
ρες ἄγριοι οἱ δῆμιοι περιστάντες αὐτοῦ τὸ σῶμα διώρυττον τὰς
10 πλευράς, κατέξαινον τὰς σάρκας, ἀπεγύμνουσιν ὅστᾱ, πρὸς αὐτὰ τὰ
εἶσω τῶν σπλάγχχνων ἐβάδιζον. Ἄλλ' ὅμως καὶ πάντα διερευνώμε-
νοι τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως ἀποσυλῆσαι οὐκ ἴσχυσαν. Ἐπὶ μὲν
οὖν τῶν ταμείων τῶν βασιλικῶν, ἔνθα χρυσίον ἀπόκειται καὶ
πλοῦτος ἕτερος ἄφατος, ἂν τοὺς τοίχους διέλης μόνον, ἂν τὰς θύρας
15 ἀνοίξης, εὐθέως ὄρᾳς τὸν θησαυρὸν προκείμενον· ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ
τοῦ ἁγίου καὶ χριστοφόρου τούτου ναοῦ τὸ ἐναντίον ἐγίγνετο. Διεῖ-
λλον τοὺς τοίχους οἱ δῆμιοι καὶ τὰ στέρνα ἀνέρρηξαν, καὶ τὸν πλοῦ-
τον τὸν ἐναποκείμενον οὔτε ἔβλεπον, οὔτε λαβεῖν ἠδύναντο· ἀλλ'
ὅπερ ἔπασχον οἱ ἐν Σοδόμοις, παρ' αὐτῇ μὲν τῇ θύρᾳ ἐστῶτες τῆς
20 τοῦ Ἀὼτ οἰκίας, τὴν δὲ εἴσοδον οὐχ εὐρίσκοντες, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι
διηρεύνων πανταχόθεν τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, ἐπιλαβέσθαι δὲ τοῦ
θησαυροῦ καὶ κενῶσαι τὸν πλοῦτον τῆς πίστεως οὐκ ἴσχυον.

Τοιαῦτα τῆς ψυχῆς τῶν ἁγίων τὰ κατορθώματα, ἀναφαίρετα
καὶ ἀκαταγῶνιστα, καθάπερ ἐν ἀσύλῳ τινὶ χωρίῳ τῇ τῆς ψυχῆς ἀν-
25 δρεῖα ἐναποκείμενα, καὶ οὔτε τυράννων αὐτὰ βλέπουσιν ὀφθαλμοί,
οὔτε δημίων ἀρπάσαι δύνανται χεῖρες, ἀλλὰ κἂν αὐτὴν διέλῳσι τὴν
καρδίαν, ἢ μάλιστα τῆς ψυχῆς τὴν ἀνδρείαν πεπίστευται, κἂν εἰς μι-
κρὰ κατατέμωσι μέρη, οὐδὲ οὕτω κενουῖσι τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ
πλείω τοῦτον ἐργάζονται. Τὸ δὲ αἷτιον Θεός ἐστιν ὁ ταῖς τοιαύταις
30 ἐνοικῶν ψυχαῖς· τὸν δὲ Θεῷ πολεμοῦντα ἀμήχανον νικῆσαί ποτε,
ἀλλ' ἀνάγκη καταγελασθέντα καὶ αἰσχροῶς ἠττηθέντα ἀπελθεῖν. Διὰ

φανερὸ ὅτι καὶ τότε, ὅταν ἔβλεπαν αὐτὸν κατακοκκινισμένο ἀπὸ παντοῦ μὲ αἷμα, ν' ἀκτινοβολεῖ μὲ τὰ τραύματα περισσότερο ἀπ' ὅτι ὁ ἥλιος μὲ τὶς ἀκτίνες, κυριεύθηκαν ἀπὸ κατάπληξη καί, νοιώθοντας θάμβος στὰ μάτια τους, ἀναχώρησαν.

3. Εἶδες πῶς τὰ τραύματα τῶν μαρτύρων εἶναι λαμπρότερα καὶ θαυμαστότερα ἀπὸ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔχουν μεγαλύτερη δύναμη; Ὁδηγήθηκε λοιπὸν ὁ ἅγιος στὸ μέσον καὶ ἦταν περιτριγυρισμένος ἀπὸ πικρὰ βασανιστήρια, φόβο γιὰ τὰ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, πόνο γιὰ τὰ ὅσα συνέβαιναν τὴν στιγμή ἐκείνη, ὀδύνη γιὰ ὅσα συνέβηκαν, καὶ ἀγωνία γιὰ τὰ ἀναμενόμενα. Διότι, ἀφοῦ περικύκλωσαν τὸ σῶμα του οἱ δῆμιοι σὰν κάποια ἄγρια θηρία, τρυποῦσαν τὰ πλευρά του, ξέσχιζαν τὶς σάρκες του, ἀπογύμωναν τὰ ὀστά του, καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὰ ἴδια τὰ ἐντὸς του σπλάχνα. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἡ ἔρευνά τους ἀπλωνόταν παντοῦ, δὲν μπόρεσαν νὰ ληστέψουν τὸ θησαυρὸ τῆς πίστεως. Στὴν περίπτωση βέβαια τῶν βασιλικῶν ταμείων, ὅπου ὑπάρχει χρυσὸς καὶ ἄλλος ἀπερίγραφτος πλοῦτος, ἂν τρυπήσεις μόνο τοὺς τοίχους, ἂν ἀνοίξεις τὶς θύρες, ἀμέσως βλέπεις τὸ θησαυρὸ μπροστὰ σου· στὴν περίπτωση ὅμως αὐτοῦ τοῦ ἀγίου καὶ χριστοφόρου ναοῦ συνέβαινε τὸ ἀντίθετο. Τρύπησαν οἱ δῆμιοι τοὺς τοίχους καὶ διέρρηξαν τὰ στέρνα του, τὸν πλοῦτο ὅμως ποὺ ὑπῆρχε μέσα του οὔτε τὸν ἔβλεπαν, οὔτε μποροῦσαν νὰ τὸν πάρουν, ἀλλὰ πάθαιναν ἐκεῖνο ποὺ ἔπαθαν οἱ Σοδομίτες, ποὺ στέκονταν μπροστὰ στὴν ἴδια τὴν πόρτα τοῦ Λώτ, ἀλλὰ δὲν ἔβρισκαν τὴν εἴσοδο. Ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοί, ἐρευνοῦσαν ἀπὸ παντοῦ τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα, ἀλλ' ὅμως δὲν μποροῦσαν νὰ λάβουν τὸν θησαυρὸ καὶ ν' ἀφαιρέσουν τὸν πλοῦτο τῆς πίστεως.

Τέτοια εἶναι τὰ κατορθῶματα τῆς ψυχῆς τῶν ἀγίων, ἀναφαίρετα καὶ ἀκατανίκητα, φυλαγμένα σὰν σὲ κάποιο ἄσυλο μέρος μέσα στὴν ἀνδρεία τῆς ψυχῆς, καὶ οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν τυράννων τὰ βλέπουν, οὔτε τὰ χέρια τῶν δημίων μποροῦν νὰ τὰ ἀρπάξουν, ἀλλὰ, κι ἂν ἀκόμη σχίσουν στὴ μέση τὴν ἴδια τὴν καρδιά, ἢ ὅποια πρὸ πάντων περιλαμβάνει τὴν ἀνδρεία τῆς ψυχῆς, κι ἂν ἀκόμη τὴν κατατεμαχίσουν σὲ μικρὰ μέρη, οὔτε ἔτσι ἀφαιροῦν τὸν πλοῦτο, ἀλλὰ καὶ κάμνουν αὐτὸν περισσότερο. Καὶ ἡ αἰτία αὐτοῦ εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ κατοικεῖ μέσα σ' αὐτὲς τὶς ψυχές, καὶ ἐκεῖνος ποὺ πολεμεῖ τὸ Θεὸ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν νικήσει κάποτε, ἀλλ' ἀναγκαστικά θὰ γίνεῖ καταγέλαστος καὶ θὰ φύγει ἀφοῦ ὑποστειῖ αἰσχρὴ ἦττα. Γι' αὐτὸ καὶ

τοῦτο καὶ τότε τὰ ἐναντία τῶν εἰωθότων ἐγίγνετο. Πανταχοῦ μὲν γὰρ τὰ πράγματα ρημάτων κρατεῖ, τότε δὲ λόγοι πράξεων ἐκράτησαν. Πῶς:

Προσῆγον αὐτοὶ πῦρ καὶ σίδηρον καὶ βασάνους· προσῆγον
5 κολάσεις, τιμωρίας, μάστιγας· διώρυκτον πάντοθεν τὰς πλευράς, καὶ ὁ πάσχων ἀνάλωτος ἔμενεν· ἐκεῖνος ἐφθέγγετο μόνον, καὶ ψι-
λὴν ἠφίει φωνήν, καὶ λόγος ἔργων ἐκράτησεν. Ἐξήλλετο γὰρ ἡ ἀγία
φωνὴ τοῦ μαρτυρικοῦ στόματος, καὶ ἐφείλκετο μεθ' ἑαυτῆς φῶς
φαιδρότερον τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος. Ταύτης τοσοῦτον τὸ φῶς ἐστίν,
10 ὅσον τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ
τοῦτο ὄλον δύναται διαβῆναι, ὅταν ἡ στέγη ἢ τοῖχος ἢ νέφος ἢ ἄλλο
τι σῶμα μεταξὺ παρεμπέση, ἀλλὰ ἀποφράττεται καὶ διατειχίζεται
τοῖς τοιούτοις καλύμμασιν ἢ εἰς τὸ πρόσω φορά· ἡ δὲ τοῦ μάρτυρος
φωνὴ ἐκπηδήσασα ἀπὸ τῆς ἀγίας γλώττης ἐκείνης ἀνεπήδησεν εἰς
15 τὸν οὐρανόν. Παρῆλθε τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, εἶδον αὐτὴν ἄγγε-
λοι καὶ παρεχώρησαν, ἀρχάγγελοι καὶ ὑπεξέστησαν· τὰ χερουβιμ
καὶ αἱ ἄλλαι δυνάμεις αὐτὴν ὠδήγησαν ἄνω, καὶ οὐ πρότερον ἀπέ-
στησαν, ἕως οὗ πρὸς αὐτὸν ἤγαγον τὸν θρόνον τὸν βασιλικόν. Μετὰ
δὲ τὴν φωνὴν ταύτην, ἐπειδὴ εἶδεν ὁ τότε δικάζων, ὅτι πάντα εἰκῆ
20 καὶ μάτην μεμηχάνηται καὶ πρὸς κέντρα λακτίζει καὶ ἀδάμαντα
παίει, τί ποιεῖ; Πρὸς τὴν ὠμολογημένην ἤτταν βαδίζει λοιπόν, καὶ
τοῦ παρόντος ὑπεξάγει τὸν μάρτυρα βίου· θάνατος γὰρ μαρτύρων
τῶν μὲν ἀποκτινύντων ἤττα σαφῆς, τῶν δὲ ἀναιρουμένων νίκη
λαμπρά.

25 Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς αὐτοῦ τῆς τελευτῆς τὸν τρόπον χαλε-
πὸν τινα καὶ πικρὸν ἐπενόησεν, ἵκανὸν ἐνδείξασθαι ὄντα κάκεινου
τὴν ὠμότητα, καὶ τοῦ μάρτυρος τὴν ἀνδρείαν. Τίς οὖν ὁ τρόπος τῆς
τιμωρίας; Σάκκον κομίσας καὶ ἐμπλήσας ἄμμου, καὶ σκορπίους καὶ
ὄφεις καὶ ἔχεις καὶ δράκοντας ἐμβαλὼν, ἐνέβαλε μετ' ἐκείνων καὶ
30 τὸν ἅγιον, καὶ ρίπτει εἰς τὸ πέλαγος. Καὶ ἦν μετὰ θηρίων ὁ μάρτυς,
καὶ συναπεκλείετο θηρίοις πάλιν δίκαιος ἄνθρωπος. Πάλιν δὲ εἶ-
πον, ἵνα ἀναμνήσθητέ μοι παλαιοῦ διηγήματος τοῦ κατὰ τὸν Δανιήλ.
Ἐκεῖνον μὲν εἰς λάκκον ἀπέκλεισαν, τοῦτον δὲ εἰς σάκκον ἐνέβα-
λον· ἐκεῖνοι λίθον ἐπέθηκαν τότε, οὗτος τὸν σάκκον ἔρραψε, στενό-
35 τερον ποιῶν τῷ δικαίῳ τὸ δεσμωτήριον.

τότε γίνονταν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Σ' ὅλες δηλαδή τις περιπτώσεις τὰ πράγματα ὑπερισχύουν τῶν λόγων, τότε ὅμως οἱ λόγοι ὑπερίσχυσαν τῶν πράξεων. Πῶς;

Μεταχειρίσθηκαν αὐτοὶ φωτιὰ καὶ μαχαίρια καὶ βασανιστήρια· μεταχειρίσθηκαν κολαστήρια, τιμωρίες καὶ μαστίγια· τρυποῦσαν ἀπὸ παντοῦ τις πλευρές, ἐκεῖνος ὅμως πού τὰ πάθαινε αὐτὰ ἔμενε ἀπόρθητος. Ἐκεῖνος μιλοῦσε μόνο καὶ ἄφηνε ν' ἀκούεται ἀπλῶς ἡ φωνή του, καὶ ὁ λόγος νίκησε τὰ ἔργα. Διότι ἀναπηδοῦσε ἡ ἀγία φωνὴ ἀπὸ τὸ μαρτυρικὸ στόμα καὶ προσέλκυε πρὸς τὸ μέρος της φῶς λαμπρότερο ἀπὸ τὴν ἥλιακὴ ἀκτίνα. Τόσο εἶναι τὸ φῶς αὐτῆς, ὅση ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μέχρι τὴ γῆ· ἡ καλύτερα ἡ ἥλιακὴ ἀκτίνα δὲν μπορεῖ νὰ διασχίσει ὅλη αὐτὴ τὴν ἀπόσταση, ὅταν παρεμβληθεῖ ἡ στέγη ἡ τοῖχος ἡ νέφος ἡ κάποιο ἄλλο σῶμα, ἀλλὰ φράσσεται καὶ ἐμποδίζεται ἀπὸ τὰ ἐμπόδια αὐτὰ ἢ πρὸς τὰ ἐμπρὸς φορὰ, ἐνῶ τοῦ μάρτυρα ἡ φωνή, ξεπηδώντας ἀπὸ τὴν ἅγια ἐκείνη γλώσσα, ἀναπήδησε στὸν οὐρανό. Πέρασε τὸν οὐρανὸ τοῦ οὐρανοῦ, τὴν εἶδαν ἄγγελοι καὶ παραμέρισαν, ἀρχάγγελοι καὶ ἔμειναν ἔκθαμβοι· τὰ χερουβὶμ καὶ οἱ ἄλλες δυνάμεις τὴν ὀδήγησαν ψηλά, καὶ δὲν ἀπομακρύνθηκαν προηγουμένως, ὡς πού τὴν ἔφεραν στὸν ἴδιο τὸ βασιλικὸ θρόνο. Μετὰ ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά, βλέποντας ὁ δικαστής, ὅτι ὅλα τὰ μηχανεύεται ἄσκοπα καὶ στὰ χαμένα καὶ ὅτι κλωτσᾷ σὲ καρφιά καὶ χτυπᾷ σὲ διαμάντι, τί κάνει; Προχωρεῖ πλέον πρὸς τὴν ὁμολογημένη ἥττα καὶ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν μάρτυρα τὴ ζωὴ αὐτή· διότι ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων εἶναι φανερὴ ἥττα ἐκείνων πού τοὺς θανατώνουν καὶ λαμπρὴ νίκη ἐκείνων πού θανατώνονται.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε πῶς αὐτὸς ἐπινόησε ὁ τρόπος τοῦ θανάτου του νὰ εἶναι κάποιος φοβερὸς καὶ πικρὸς, τέτοιος πού νὰ μπορεῖ νὰ δείξει καὶ ἐκείνου τὴ σκληρότητα, καὶ τὴν ἀνδρεία τοῦ μάρτυρα. Ποιὸς ἦταν λοιπὸν ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας. Ἐφερε ἓνα σάκκο καὶ ἀφοῦ τὸν γέμισε μὲ ἄμμο καὶ ἔβαλε μέσα σκορπιούς καὶ φίδια καὶ ἔχιδνες καὶ δράκοντες, ἔβαλε μαζί μὲ ἐκείνους καὶ τὸν ἅγιο καὶ τὸν ἔρριξε στὸ πέλαγος. Καὶ βρέθηκε ὁ μάρτυρας μὲ τὰ θηρία, κλεισμένος πάλι δίκαιος ἄνθρωπος μαζί μὲ θηρία. Εἶπα 'πάλι', γιὰ νὰ θυμηθεῖτε τὴν παλαιὰ διήγηση γιὰ τὸν Δανιήλ. Ἐκεῖνον τὸν ἔκλεισαν σὲ λάκκο, ἐνῶ αὐτὸν τὸν ἔβαλαν σὲ σάκκο. Ἐκεῖνοι τότε τοποθέτησαν στὸ λάκκο λίθο, ἐνῶ αὐτὸς ἔρραψε τὸν σάκκο, κάμνοντας γιὰ τὸν δίκαιο στενότερο τὸ δεσμοτήριο.

Ἄλλὰ πανταχοῦ αἰδοῦνται τὰ σώματα τῶν ἀγίων οἱ θῆρες, εἰς αἰσχύνην καὶ κατηγορίαν τῶν λόγῳ τετιμημένων, καὶ ἀνθρώπων μὲν εἶναι καταξιωθέντων, τὴν δὲ ἐκείνων ἀγριότητα τῇ τῆς οἰκείας ὑπερβολῇ θηριωδίας ἀποκρυπτόντων· οἷον εἰκὸς εἶναι καὶ τοῦτον 5 τὸν τύραννον. Καὶ ἦν ἰδεῖν θαῦμα παράδοξον, οὐκ ἔλαττον ἢ ἐπὶ τοῦ Δανιήλ. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνον τότε μεθ' ἡμέρας πολλὰς ἀπὸ τοῦ λάκκου τῶν λεόντων ἀναβάντα ἐθαύμασαν ἰδόντες οἱ Βαβυλώνιοι, οὕτω καὶ τὴν Ἰουλιανοῦ ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σάκκου καὶ τῶν κυμάτων ἀναβαίνουσαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐθαύμασαν ὀρῶντες οἱ ἄγγελοι. Ὁ 10 Δανιήλ κατηγωνίσαστο καὶ ἐνίκησε δύο λέοντας, ἀλλ' αἰσθητούς· οὗτος κατηγωνίσαστο καὶ ἐνίκησεν ἓνα λέοντα, ἀλλὰ νοητόν· «ὁ γὰρ ἐχθρός», φησὶν, «ἡμῶν διάβολος περιέρχεται ὡς λέων ὠρυόμενος, ζητῶν τίνα καταπίη»· ἀλλ' ἠττήθη τῇ ἀνδρείῳ τοῦ μάρτυρος· ἀπέθετο γὰρ τὸν ἴον τῆς ἀμαρτίας· διόπερ οὐ κατέπιε τοῦτον· διὰ τοῦτο 15 οὐκ ἔδεισεν οὔτε λέοντα, οὔτε θυμὸν τῶν θηρίων.

4. Βούλεσθε καὶ ἄλλο τι εἶπω παλαιὸν διήγημα, ἔνθα δίκαιος καὶ θηρία· Ἀναμνήσθητε τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ ἐπὶ Νῶε καὶ τῆς κιβωτοῦ· καὶ γὰρ τότε δίκαιος ὁμοῦ καὶ θηρία· ἀλλ' ὁ μὲν Νῶε εἰσῆλθεν ἀνθρωπος, καὶ ἐξῆλθεν ἀνθρωπος, Ἰουλιανὸς δὲ εἰσῆλθε μὲν ἀν- 20 θρωπος, ἐξῆλθε δὲ ἄγγελος· ἐκεῖνος εἰσῆλθεν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν γῆν πάλιν, οὗτος εἰσῆλθεν ἀπὸ τῆς γῆς εἰς σάκκον, καὶ ἀπὸ τοῦ σάκκου εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπήει. Ἔλαβεν αὐτὸν τὸ πέλαγος, οὐχ ἵνα ἀποκτείνῃ, ἀλλ' ἵνα στεφανώσῃ, καὶ μετὰ τὸν στέφανον ἀπέδωκεν ἡμῖν τὴν ἀγίαν ταύτην κιβωτὸν τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος· 25 ταύτην κατέχομεν μέχρι τῆς παρούσης ἡμέρας μυρίων οὔσαν ἀγαθῶν θησαυρόν. Καὶ γὰρ ἐμερίσαστο ὁ Θεὸς πρὸς ἡμᾶς τοὺς μάρτυρας, τὰς ψυχὰς λαβὼν αὐτός, τὰ σώματά πως ἡμῖν ἔδωκεν, ἵνα ἔχωμεν ὑπόμνησιν ἀρετῆς διηνεκῶς τὰ ἅγια τούτων ὀστέα. Εἰ γὰρ ὄπλα τις ἀγωνιστοῦ βλέπων ἡμαγμένα, ἀσπίδα καὶ δόρυ καὶ θώρα- 30 κα, κἂν ἀπάντων νωθρότατος ᾗ, εὐθέως ἐξάλλεται καὶ θερμότερος γίνεται καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐκπηδᾷ, ἀπὸ τῆς ὄψεως τῶν ὄπλων λαβῶν παράκλησιν πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῆσαι πράγμασιν, ἡμεῖς οὐχ ὄπλα ὀρῶντες, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ ἀγίου τὸ καταξιωθὲν αἰμαχθῆναι διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, κἂν ἀπάντων ὦμεν

Ἄλλὰ πάντοτε τὰ θηρία σέβονται τὰ σώματα τῶν ἁγίων, πρὸς ντροπὴ καὶ κατηγορία ἐκείνων πού ἔχουν τιμηθεῖ μετὰ τὸν λόγον, οἱ ὅποιοι ἀξιώθηκαν νὰ εἶναι ἄνθρωποι, ἀλλὰ μετὰ τὴν ὑπερβολικὴ θηριωδία τους ξεπερνοῦν τὴν ἀγριότητα ἐκείνων, καὶ τέτοιος φυσικὰ ἦταν καὶ ὁ τύραννος αὐτός. Καὶ μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ θαῦμα παράδοξο, ὄχι κατώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο μετὰ τὸν Δανιήλ. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνον, βλέποντάς τον οἱ Βαβυλώνιοι νὰ βγαίνει μετὰ ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας ἀπὸ τὸ λάκκο τῶν λιονταριῶν τὸν θαύμασαν, ἔτσι καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ Ἰουλιανοῦ, βλέποντάς την οἱ ἄγγελοι ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ σάκκο καὶ τὰ κύματα στὸν οὐρανὸ τὴν ἐθαύμασαν. Ὁ Δανιήλ ἀγωνίσθηκε καὶ νίκησε δύο λιοντάρια, ἀλλ' αἰσθητὰ αὐτὸς ἀγωνίσθηκε καὶ νίκησε ἓνα λιοντάρι, ἀλλὰ νοητὸ· διότι λέγει· «ὁ ἐχθρὸς μας ὁ διάβολος περιφέρεται σὰν λιοντάρι βρυχώμενο, ζητώντας ποιόν νὰ καταπιεῖ»⁹. ὁμως νικήθηκε ἀπὸ τὴν ἀνδρεία τοῦ μάρτυρα· διότι ἀπέβαλε τὸ δηλητήριον τῆς ἁμαρτίας, καὶ δὲν τὸν κατάπιε. Γι' αὐτὸ δὲν φοβήθηκε οὔτε τὸ λιοντάρι, οὔτε τὸν θυμὸ τῶν θηρίων.

4. Θέλετε νὰ σᾶς ἀναφέρω καὶ κάποια ἄλλη παλαιὰ διήγηση, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ δίκαιο καὶ θηρία; Θυμηθεῖτε τὸν κατακλυσμὸ στὴν ἐποχὴ τοῦ Νῶε καὶ τὴν κιβωτό· διότι καὶ τότε δίκαιος βρισκόταν μαζί με θηρία. Ἄλλὰ ὁ Νῶε μπῆκε στὴν κιβωτὸ ἄνθρωπος καὶ βγῆκε ἄνθρωπος, ἐνῶ ὁ Ἰουλιανὸς μπῆκε ἄνθρωπος καὶ βγῆκε ἄγγελος. Ἐκεῖνος μπῆκε ἀπὸ τὴ γῆ καὶ βγῆκε πάλι στὴ γῆ, ἐνῶ αὐτὸς μπῆκε ἀπὸ τὴ γῆ σὲ σάκκο καὶ ἔφθασε ἀπὸ τὸ σάκκο στὸν οὐρανό. Δέχθηκε αὐτὸν τὸ πέλαγος, ὄχι γιὰ νὰ τὸν θανατώσει, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν στεφανώσει, καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ σεφάνωμα μᾶς ἔδωσε αὐτὴν τὴν ἅγια κιβωτό, τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα, καὶ αὐτὴν τὴν ἔχομε μέχρι τὴ σημερινὴ ἡμέρα ὡς θησαυρὸ μυρίων ἀγαθῶν. Διότι ὁ Θεὸς μοιράσθηκε μετὰ μᾶς τοὺς μάρτυρες, παίρνοντας ἐκεῖνος τὶς ψυχές, καὶ τὰ σώματα κατὰ κάποιο τρόπο τὰ ἔδωσε σὲ μᾶς, γιὰ νὰ ἔχομε διαρκῶς ὡς ὑπόμνηση τῆς ἀρετῆς τὰ ἅγια ὀστᾶ αὐτῶν. Διότι, ἐὰν κάποιος βλέποντας αἰματοβαμμένα ὄπλα ἀγωνιστῆ, ἀσπίδα καὶ δόρατο καὶ θώρακα, κι ἂν ἀκόμη εἶναι οἱ πιὸ νωθρότερος ἀπὸ ὄλους, ἀμέσως κυριεύεται ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ γίνεται θερμότερος καὶ ὁρμᾷ πρὸς τὸν πόλεμον, λαμβάνοντας παρότρυνση ἀπὸ τὴ θεὰ τῶν ὄπλων στὸ νὰ ἐπιχειρήσει τὰ ἴδια πράγματα, ἐμεῖς πού δὲν βλέπομε ὄπλα, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου πού καταξιώθηκε νὰ αἰματοβαφεῖ ἐξαιτίας τῆς πίστεως πρὸς τὸν Χριστό, κι ἂν ἀκόμη εἴμαστε

δειλότεροι, πῶς οὐ πολλὴν ἔξομεν προθυμίαν, ὥσπερ τινὸς πυρὸς τῆς ὕψεως ταύτης εἰς τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἐμπιπτούσης καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ἀγῶνα καλούσης ἡμᾶς; Διὰ τοῦτο παρακατέθετο ἡμῖν τὰ σώματα τῶν ἀγίων ὁ Θεὸς ἕως τοῦ καιροῦ τῆς ἀναστάσεως, ἵνα
5 ἔχωμεν ὑπόθεσιν φιλοσοφίας μεγίστης.

Ἄλλ' οἱ μὲν τοῦ μάρτυρος ἔπαινοι μὴ ἐλαττούσθωσαν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἡμετέρας γλώττης, ἀλλὰ μενέτωσαν τὸν ἀγωνοθέτην Θεόν. Ὁ στεφανώσων αὐτούς, ἐκεῖνος καὶ ἐπαινέσει· ὁ γὰρ ἔπαινος αὐτῶν οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἅπερ
10 εἰρήκαμεν, οὐχ ἵνα τὸν μάρτυρα λαμπρότερον δεῖξωμεν, εἶπομεν, ἀλλ' ἵνα ὑμᾶς προθυμοτέρους ἐργασώμεθα. Ἡμεῖς δέ, ἀφέντες τὰ ἐγκώμια, πρὸς ὑμᾶς τὸν λόγον τρέψωμεν ἅπαντα· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐνι ἀφεῖναι ἐγκώμια μαρτύρων, ὅταν ἐν ἐκκλησίᾳ τις διαλέγηται περὶ τῶν συμφερόντων. Ἀλλὰ προσέχετε· καὶ γὰρ πονηρὸν ἔθος καὶ πα-
15 λαιὸν βούλομαι ἐκκόψαι σήμερον, ἵνα μὴ μόνον παραγινώμεθα πρὸς τοὺς μάρτυρας, ἀλλὰ καὶ μιμώμεθα μάρτυρας. Τιμὴ γὰρ μαρτύρων οὐ τὸ παραγενέσθαι πρὸς αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου τὸ ζηλωσαὶ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν. Διὸ δεῖ πρῶτον εἰπεῖν τὸ πονηρὸν ἔθος· τοῦ γὰρ νοσήματος ἀγνοουμένου, οὐδὲ ἰατρείαν προσάγειν
20 ράδιον· διὰ τοῦτο ἀποκαλύπτω τὸ τραῦμα πρῶτον, καὶ τότε τὸ φάρμακον ἐπιτίθημι.

Τί οὖν ἐστὶ τὸ πονηρὸν ἔθος; Τινὲς τῶν ἐνταῦθα συλλεγομένων τήμερον (μὴ γάρ μοι γένοιτο πάσης καταγνῶναι τῆς ἐκκλησίας τοιαύτην κατάγνωσιν) ὑπὸ ραθυμίας τινὸς καὶ ἀφελείας τὴν αὔριον
25 ἡμᾶς ἐγκαταλιμπάνοντες, πρὸς τὴν Δάφνην ἀποπηδῶσιν, ἅπερ συνελέξαμεν σήμερον, αὔριον ἐκχέοντες, καὶ ἅπερ ὠκοδομήσαμεν καθαιροῦντες. Ἴν' οὖν μὴ ἄκαρπος αὐτοῖς γένηται ἡ ἐνταῦθα παρουσία, ὀλίγα περὶ τούτων διαλεχθέντες, καταπαύσομεν τὸν λόγον. Τί σπεύδεις ἐπὶ τὸ προάστειον τῆς πόλεως, εἶπέ μοι; Ἴδου τὸ προά-
30 στειον τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ· ἴδου Δάφνη πνευματικὴ· ἐκεῖ πηγαὶ ὑδάτων, ἐνταῦθα πηγαὶ μαρτύρων· ἐκεῖ κυπάρισσοι, δένδρα ἄκαρπα, ἐνταῦθα λείψανα ἀγίων καὶ ρίζαι κάτω πεφυτευμέναι, καὶ τοὺς κλάδους εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνουσαι.

Βούλει καὶ τῶν κλάδων τούτων τὸν καρπὸν ἰδεῖν; Ἄνοιξον
35 ἡμῖν τοὺς τῆς πίστεως ὀφθαλμούς, καὶ εὐθέως ἐπιδείξω σοι φύσιν

δειλότεροι ἀπὸ ὄλους, πῶς δὲν θὰ ἔχομε πολλή προθυμία, τῇ στιγμή πού τὸ θέαμα αὐτὸ πέφτει στὴ διάνοιά μας σὰν κάποια φλόγα καὶ μᾶς καλεῖ πρὸς τὸν ἴδιο ἀγῶνα; Γι' αὐτὸ μᾶς ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεὸς τὰ σώματα τῶν ἀγίων μέχρι τὸν καιρὸ τῆς ἀναστάσεως, γιὰ νὰ ἔχομε ἀφορμὴ μέγιστης ἀρετῆς.

“Ὅμως οἱ ἔπαινοι τοῦ μάρτυρα ἄς μὴ μειώνονται ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς γλώσσας μου, ἀλλὰ ἄς περιμένουν τὸν ἀγωνοθέτη Θεό. Ἐκεῖνος πού θὰ στεφανώσῃ αὐτούς, ἐκεῖνος καὶ θὰ τοὺς ἐπαινέσῃ· διότι ὁ ἔπαινος αὐτῶν δὲν γίνεται ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Θεό· διότι κι αὐτὰ πού εἶπα, τὰ εἶπα ὄχι γιὰ νὰ δείξω λαμπρότερο τὸν μάρτυρα, ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνω ἐσᾶς προθυμότερους. Ἐγὼ πάλι, ἀφήνοντας τὰ ἐγκώμια, θὰ στρέψω ὅλο τὸ λόγο σὲ σᾶς· ἢ καλύτερα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σταματήσῃ κανεὶς τὰ ἐγκώμια τῶν μαρτύρων, ὅταν ὁμιλεῖ στὴν ἐκκλησία γιὰ ἐκεῖνα πού συμφέρουν. Ἀλλὰ προσέχετε· διότι θέλω σήμερα νὰ κόψω συνήθεια παλαιὰ καὶ κακὴ, γιὰ νὰ μὴ ἐρχόμαστε μόνο πρὸς τοὺς μάρτυρες, ἀλλὰ καὶ νὰ μιμούμαστε τοὺς μάρτυρες. Διότι τιμὴ τῶν μαρτύρων δὲν εἶναι τὸ νὰ ἐρχόμαστε μόνο πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μιμηθοῦμε πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὴν ἀνδρεία αὐτῶν. Γι' αὐτὸ πρέπει πρῶτα ν' ἀναφέρω τὴν κακὴ συνήθεια· διότι, ὅταν ἀγνοεῖται ἢ ἀσθένεια, οὔτε ἡ θεραπεία εἶναι εὐκόλο νὰ ἐπιτευχθεῖ· γι' αὐτὸ φανερώνω πρῶτα τὸ τραῦμα, καὶ μετὰ θὰ προσθέσω τὸ φάρμακο.

Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ κακὴ συνήθεια; Μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς πού συγκεντρώνονται σήμερα ἐδῶ (διότι, μὴ γένοιτο, δὲν κατηγορῶ ὀλόκληρη τὴν Ἐκκλησία μὲ τὴν κατηγορία αὐτή), ἀπὸ κάποια ἀδιαφορία καὶ ἀφέλεια ἐγκαταλείποντάς μας αὔριο, τρέχουν πρὸς τὴ Δάφνη, καὶ ἐκεῖνα πού συλλέξαμε σήμερα, αὔριο τὰ διασκορπίζουν, κατεδαφίζοντας ἐκεῖνα πού οἰκοδομήσαμε. Γιὰ νὰ μὴ γίνεται λοιπὸν σ' αὐτούς ἄκαρπη ἢ ἐδῶ παρουσία, ἀφοῦ πῶ λίγα γι' αὐτούς, θὰ σταματήσω τὸ λόγο. Πές μου, γιατί πηγαίνεις στὸ προάστειο τῆς πόλεως; Νὰ τὸ προάστειο τῆς οὐράνιας Ἱερουσαλὴμ· νὰ Δάφνη πνευματικὴ. Ἐκεῖ ὑπάρχουν πηγές ὑδάτων, ἐδῶ πηγές μαρτύρων. Ἐκεῖ ὑπάρχουν κυπαρίσσια, δένδρα ἄκαρπα, ἐδῶ λείψανα ἀγίων καὶ ρίζες πού εἶναι φυτευμένες κάτω στὴ γῆ καὶ τὰ κλαδιά τους ὑψώνονται πρὸς τὸν οὐρανό.

Θέλεις νὰ δεῖς καὶ τὸ καρπὸ τῶν κλάδων αὐτῶν; Ἄνοιξέ μου τὰ μάτια τῆς πίστεως καὶ ἀμέσως θὰ σοῦ δείξω φύση καρπῶν θαυ-

καρπῶν θαυμαστῶν. Οὐ γὰρ ὄπωρῶν καὶ ἀκροδρύων, οὐδὲ ἄλλο τι τῶν φθειρομένων καὶ ἀπολλυμένων τούτων τῶν κλάδων ὁ καρπός, ἀλλὰ σωμάτων πεπυρωμένων ἴασις, καὶ ἀμαρτημάτων συγχώρησις, κακίας ἀναίρεσις, νοσημάτων ψυχῆς θεραπεία, εὐχή 5 ἐκτενής, παρρησία πρὸς Θεόν, πάντα πνευματικὰ καὶ οὐρανίων γέμοντα ἀγαθῶν. Οὗτοι οἱ καρποὶ ἀεὶ τρυγώμενοι, ἀεὶ βρύουσι, καὶ οὐδέποτε ἀπολιμπάνουσι τοὺς οἰκείους αὐτῶν γεωργούς. Καὶ τὰ μὲν ἐπὶ γῆς φυόμενα δένδρα ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ δίδωσι τὴν φορὰν, κἂν μὴ τρυγήσης, ἐπιστάσης τῆς ὥρας τοῦ χειμῶνος ἀπόλλυσι τὴν 10 οἰκείαν εὐπρέπειαν, φθειρομένου τοῦ καρποῦ καὶ καταρρέοντος· ταῦτα δὲ οὐ χειμῶνα οἶδεν, οὐ θέρος, οὐκ ἀνάγκη καιρῶν ὑπόκειται, οὐδὲ ἔστι γυμνὰ τῶν καρπῶν αὐτὰ τῶν οἰκείων ἰδεῖν, ἀλλὰ διὰ παντὸς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔστηκεν εὐπρεπείας· οὐχ ἄπτεται αὐτῶν φθορά, οὐδὲ μεταβολὴ καιρῶν. Πόσοι γοῦν, ἐξ οὗ τὸ σῶμα ἐφυτεύθη 15 τοῦτο ἐν τῇ γῇ, μυρίας ἐτρύγησαν ἰάσεις ἀπὸ τῆς ἀγίας ταύτης θήκης, καὶ οὐκ ἐπέλιπεν ὁ καρπός· ἐθέρισαν τὰ λήϊα, καὶ οὐκ ἔδαπανήθησαν οἱ στάχυες· ἤντηλησαν τὰς πηγὰς, καὶ οὐκ ἐκενώθη τὰ νάματα, ἀλλὰ συνεχῆς τίς ἐστίν ἢ ἐπιρροή, οὐδέποτε ἐπιλιμπάνουσα, ἀλλὰ τοῦ κενουμένου πλέον ἀεὶ παρέχουσα τὸ ἀναβλύζον θαῦμα.

20 Οὐ θαύματα δὲ μόνον ἐργάζεται, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφεῖν πείθει. Ἄν τε γὰρ πλούσιος ἦς καὶ μεγαλοφρονῆς καὶ φλεγμαίνουσαν ἔχῃς τὴν ψυχὴν, ἐλθὼν ἐνταῦθα καὶ ἰδὼν τὸν μάρτυρα καὶ τὸ μέσον λογισάμενος τοῦ σοῦ πλούτου καὶ τῆς τούτου περιουσίας, καταστελεῖς εὐθέως τὸ φύσημα καί, τὴν φλεγμονὴν ἀποθέμενος, ἀπελεύση πολλήν 25 λὴν ἔχων ὑγείαν ἐν τῇ ψυχῇ. Ἄν τε πέννης καὶ εὐκαταφρόνητος εἶναι νομίσης, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν τὸν πλοῦτον τοῦ μάρτυρος καὶ καταγελάσας τῶν χρημάτων τῶν ἔξωθεν, οὕτως ἀναχωρήσεις πολλῆς σαυτὸν ἐμπλήσας φιλοσοφίας, κἂν ἐπήρειαι, κἂν ζημίαι, κἂν μάλιστα ἐπενεχθῶσιν· ἰδὼν, ὅτι οὐδέπω τοσαῦτα ἔπαθες, ὅσα ὁ μάρτυς οὐ- 30 τος ὁ ἅγιος, ἱκανὴν πάλιν λήψη παραμυθίαν ἐντεῦθεν.

Εἶδες οἷοι οἱ καρποὶ τῶν ριζῶν τούτων; πῶς ἀνάλωτοι; πῶς πνευματικοί; πῶς αὐτῆς ἄπντονται τῆς ψυχῆς; Οὐ κωλύω ἀπελθεῖν εἰς τὸ προάστειον, ἀλλ' αὔριον κωλύω. Τίνος ἔνεκεν; Ἰνα ἡ τέρψις

μαστῶν. Διότι ὁ καρπὸς αὐτῶν τῶν κλάδων δὲν εἶναι φρούτα καὶ σκληροὶ καρποί, οὔτε κάτι ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ φθείρονται καὶ χάνονται, ἀλλὰ θεραπεία σωμάτων καταφλογισμένων καὶ συγχώρηση ἁμαρτημάτων, κατάργηση τῆς κακίας, θεραπεία νοσημάτων τῆς ψυχῆς, προσευχὴ ἀδιάκοπη, παρρησία πρὸς τὸ Θεό, ὅλα πνευματικὰ καὶ γεμάτα ἀπὸ οὐράνια ἀγαθὰ. Αὐτοὶ οἱ καρποί, ἂν καὶ τρυγοῦνται πάντοτε, πάντοτε ὑπάρχουν σὲ ἀφθονία, καὶ ποτὲ δὲν ἐγκαταλείπουν τοὺς γεωργοὺς τους. Καὶ τὰ δένδρα βέβαια ποὺ φυτρώνουν στὴ γῆ μία φορὰ τὸ χρόνο δίνουν τὸν καρπὸ τους, καὶ ἂν δὲν τὰ τρυγήσεις, ἐρχόμενη ἢ ἐποχὴ τοῦ χειμῶνα χάνουν τὴν ὀμορφιά τους καὶ ὁ καρπὸς σαπίζει καὶ πέφτει κάτω· αὐτὰ ὅμως δὲν γνωρίζουν χειμῶνα, οὔτε θέρος, οὔτε ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὶς ἀναγκαῖες μεταβολές τῶν καιρῶν, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ δεῖς αὐτὰ χωρὶς τοὺς καρποὺς τους, ἀλλὰ πάντοτε διατηροῦν τὴν ἴδια ὀμορφιά· δὲν τὰ πλησιάζει αὐτὰ φθορὰ οὔτε μεταβολὴ καιρῶν. Πόσοι λοιπόν, ἀπὸ τότε ποὺ φυτεύθηκε τὸ σῶμα αὐτὸ στὴ γῆ, τρύγησαν ἄπειρες θεραπείες ἀπὸ τὴν ἁγία αὐτὴ λειψανοθήκη, καὶ δὲν τελείωσε ὁ καρπός· θέρισαν τὰ σπαρτὰ καὶ δὲν δαπανήθηκαν τὰ στάχυα· ἄντλησαν τὶς πηγές καὶ δὲν στέρεψαν τὰ νάματα, ἀλλ' ὑπάρχει μιὰ κάποια συνεχῆς ροή, ποὺ δὲν σταματᾷ ποτέ, ἀλλὰ πάντοτε ἀναβλύζει κατὰ τρόπο θαυματουργικὸ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἀδειάζει.

Καὶ δὲν κάμνει μόνο θαύματα, ἀλλὰ μᾶς πείθει καὶ νὰ φιλοσοφοῦμε. Διότι, ἂν εἶσαι πλούσιος καὶ μεγαλοφρονεῖς καὶ ἔχεις τὴν ψυχὴ σου φλογισμένη καὶ ταραγμένη, ἐρχόμενος ἐδῶ καὶ βλέποντας τὸν μάρτυρα, καὶ ἀναλογισάμενος τὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ δικοῦ σου πλούτου καὶ τῆς περιουσίας αὐτοῦ, θὰ μειώσεις ἀμέσως τὴν ὑπερηφάνεια καί, ἀποβάλλοντας τὴ φλεγμονή, θὰ φύγεις ἔχοντας πολλὴ ὑγεία στὴν ψυχὴ σου. Ἄν πάλι νομίζεις ὅτι εἶσαι φτωχὸς καὶ καταφρονημένος, ἐρχόμενος ἐδῶ καὶ βλέποντας τὸν πλοῦτο τοῦ μάρτυρα, ἀφοῦ καταγελάσεις τὰ ὑλικά χρήματα, θὰ φύγεις ἀπὸ ἐδῶ ἔτσι γεμάτος ἀπὸ φιλοσοφία, εἴτε σοῦ ἔχουν συμβεῖ βλάβες, εἴτε ζημιές, εἴτε ἄλλα πλήγματα, καὶ διαπιστώνοντας ὅτι ποτὲ δὲν ἔπαθες τόσα πολλά, ὅσα αὐτὸς ὁ ἅγιος μάρτυρας, θὰ λάβεις μεγάλη παρηγοριὰ ἀπὸ ἐδῶ.

Εἶδες τί λογῆς εἶναι οἱ καρποὶ τῶν ριζῶν αὐτῶν; πῶς εἶναι ἀξόδευτοι; πῶς πνευματικοί; πῶς ἀγγίζουν τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ; Δὲν σᾶς ἐμποδίζω νὰ πᾶτε στὸ προάστειο, ἀλλὰ σᾶς ἐμποδίζω νὰ πᾶτε

μη ἔχη κατάγνωσιν, ἵνα καθαρὰ ἢ ἡ ἡδονή, μη ὑπεισέλθῃ δὲ ἡ κατάγνωσις· καὶ γὰρ ἔξεστιν ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ καὶ τῇ τέρψει χαρίσασθαι, καὶ τῆς ἀμαρτίας ἀπαλλαγῆναι. Εἰ δὲ βούλει καὶ νῦν τέρψεως ἀπολαῦσαι, τί τερπνότερον τοῦ συλλόγου τούτου; τί χαριέστερον τοῦ θε-
5 ἀτροῦ τοῦ πνευματικοῦ; τῶν μελῶν τῶν σῶν; τῆς τῶν ἀδελφῶν συνουσίας;

Ἄλλὰ καὶ σωματικῆς θέλεις τραπέζης μετασχεῖν; Ἐνταῦθα ἔξεστι μετὰ τὸ λυθῆναι τὸν σύλλογον, τοῦ μαρτυρίου πλησίον ὑπὸ συκῆν καὶ ἄμπελον καταλύσαντι, καὶ τῷ σώματι χαρίσασθαι τὴν
10 ἄνεσιν, καὶ τὸ συνειδὸς ἀπαλλάξαι καταγνώσεως. Ὁ γὰρ μάρτυς ἐγγύθεν ὀρώμενος καὶ πλησίον ὢν καὶ παρεστηκῶς αὐτῇ τῇ τραπέζῃ, οὐκ ἄφήσῃ τὴν ἡδονὴν εἰς ἀμαρτίαν ἐκχυθῆναι, ἀλλ' ὡσπερ τις παιδαγωγός, ἢ πατὴρ ἄριστος τοῖς τῆς πίστεως ὀρώμενος ὀφθαλμοῖς καταστέλλει τὸν γέλωτα, περικόπτει τὰς ἡδονὰς τὰς
15 ἀτόπους, τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς ἅπαντα ἀναιρεῖ, ἅπερ ἐκεῖ οὐκ ἔστι διαφυγεῖν.

Τίνος ἔνεκεν; Ὅτι χοροὶ ἀνδρῶν αὔριον τὸ προάστειον καταλαμβάνουσιν, ἢ δὲ τῶν τοιούτων ὄψις καὶ τὸν βουλόμενον σωφρονεῖν ἄκοντα ὑπεξάγει πολλάκις πρὸς τὴν τῆς αὐτῆς ἀσχημοσύνης
20 μίμησιν, καὶ μάλιστα ὅταν καὶ ὁ διάβολος μέσος ἐκείνοις παρῆ· καὶ γὰρ πάρεστιν ὑπὸ τῶν πορνικῶν ἄσμάτων, ὑπὸ τῶν αἰσχυρῶν ρημάτων, ὑπὸ τῆς δαιμονικῆς πομπῆς καλούμενος. Σὺ δὲ ἀπετάξω πάση ταύτῃ τῇ πομπῇ καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ λατρείᾳ συνετάξω κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν τῶν ἱερῶν κατηξιώθης μυστηρίων.
25 Ἀναμνήσθητι τοίνυν τῶν ρημάτων ἐκείνων καὶ τῆς συνθήκης, καὶ φύγε τὴν παράβασιν.

5. Βούλομαι δὲ καὶ πρὸς τοὺς παρόντας καὶ μὴ ἀνιόντας διαλεχθῆναι καὶ τούτοις ἐγχειρίσαι τὴν ἐκείνων σωτηρίαν. Καὶ γὰρ ἰατρός πρὸς τὸν κάμνοντα εἰσελθὼν ὀλίγα τῷ κειμένῳ διαλέγεται, τὰ
30 δὲ περὶ φαρμάκων καὶ σιτίων καὶ τῆς ἄλλης θεραπείας, καλέσας τοὺς αὐτῷ προσήκοντας, ἐκείνοις ἅπαντα ἐπισκῆπτει. Τί δήποτε; Ὅτι ὁ μὲν κάμνων οὐ δέχεται εὐθέως τὴν παραίνεσιν, ὁ δὲ ὑγιαίνων μετὰ πολλῆς προθυμίας προσέχει τοῖς λεγομένοις· διὰ τοῦτο μετὰ τούτων καὶ ὑμῖν βούλομαι διαλεχθῆναι. Προκαταλάβωμεν αὔ-
35 ριον τὰς πύλας, ἐφεδρεύσωμεν ταῖς ὁδοῖς, ἄνδρες τοὺς ἄνδρας, γυ-

αὔριο. Γιὰ ποιό λόγο; Γιὰ νὰ μὴ ἔχει κατηγορία ἢ τέρψη, γιὰ νὰ εἶναι καθαρὴ ἢ ἡδονή, καὶ νὰ μὴ ὑπείσέλθει ἢ κατάκριση. Διότι εἶναι δυνατόν μιὰ ἄλλη ἡμέρα καὶ τὴν ἡδονὴ ν' ἀπολαύσεις; καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ν' ἀπαλλαγεῖς. Ἐὰν ὁμως θέλεις καὶ τώρα ν' ἀπολαύσεις ἡδονή, τί πιὸ εὐχάριστο ὑπάρχει ἀπὸ τὴ συγκέντρωση αὐτῆ; Τί πιὸ χαριτωμένο ἀπὸ τὸ πνευματικὸ θέατρο; ἀπὸ τὰ δικά σου μέλη; ἀπὸ τὴ συναναστροφή μὲ τὰ ἀδέλφια σου;

Ἄλλὰ θέλεις νὰ λάβεις μέρος καὶ σὲ τραπέζι ὑλικῶν ἀγαθῶν; Εἶναι δυνατόν ἐδῶ, μετὰ τὴ διάλυση τῆς συγκεντρώσεως, νὰ καθίσεις κοντὰ στὸ μαρτύριο κάτω ἀπὸ συκιά καὶ κληματαριά, ὥστε καὶ στὸ σῶμα νὰ χαρίσεις τὴν ἀναψυχή, καὶ ν' ἀπαλλάξεις τὴ συνείδηση ἀπὸ τὴν κατάκριση. Διότι ὁ μάρτυρας, βλέποντάς σε ἀπὸ ἐκεῖ κοντὰ καὶ ὄντας ἐκεῖ πλησίον καὶ παραβρισκόμενος σ' αὐτὸ τὸ τραπέζι, δὲν ἀφήνει τὴν ἡδονὴ νὰ καταλήξει σὲ ἁμαρτία, ἀλλὰ σὰν κάποιος παιδαγωγὸς ἢ πατέρας ἄριστος, βλέπόμενος μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως, περιορίζει τὰ γέλια, ἐμποδίζει τῆς παράλογες ἡδονές, ἀφαιρεῖ ὅλα τὰ σκιρτήματα τῆς σάρκας, τὰ ὁποῖα ἐκεῖ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τ' ἀποφύγει.

Γιὰ ποιό λόγο; Διότι αὔριο τὸ προάστειο γεμίζει ἀπὸ παρέες ἀνδρῶν καὶ τὸ θέαμα ὄλων αὐτῶν ὀδηγεῖ πολλές φορές καὶ ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ σωφρονεῖ στὸ νὰ μιμηθεῖ χωρὶς νὰ τὸ θέλει τὴν ἴδια ἀσχημοσύνη, καὶ μάλιστα τὴ στιγμή ποὺ βρίσκεται ἐκεῖ ἀνάμεσά τους καὶ ὁ διάβολος· καὶ παραβρίσκεται πραγματικὰ, καλούμενος ἀπὸ τὰ πορνικὰ ἄσματα, ἀπὸ τὰ αἰσχρὰ λόγια, ἀπὸ τὴ δαιμονικὴ πομπή. Σὺ ὁμως ἀπαρνήθηκες ὅλη αὐτὴ τὴν πομπή, καὶ ἀποδέχθηκες τὴ λατρεία τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία καταξιώθηκες νὰ δεχθεῖς τὰ ἱερά μυστήρια. Θυμήσου λοιπὸν τὰ λόγια ἐκεῖνα τῆς συμφωνίας καὶ ἀπόφυγε τὴν παράβαση.

5. Θέλω ὁμως νὰ μιλήσω καὶ πρὸς αὐτοὺς ποὺ εἶναι παρόντες καὶ δὲν θ' ἀνεβοῦν στὸ προάστειο, καὶ σ' αὐτοὺς ν' ἀναθέσω τὴ σωτηρία ἐκείνων. Διότι καὶ ὁ γιατρός, ἐπισκεπτόμενος τὸν ἀσθενή, λέγει λίγα σ' αὐτόν, ἐνῶ τὰ σχετικὰ μὲ τὰ φάρμακα, τὴ διατροφή καὶ τὴν ἄλλη θεραπεία, καλεῖ τοὺς συγγενεῖς του καὶ τὰ ἀναθέτει ὅλα σ' ἐκείνους. Γιατί ἄραγε; Ἐπειδὴ ὁ ἀσθενὴς δὲ δέχεται ἀμέσως τὴ συμβουλή, ἐνῶ ὁ ὑγιὴς μὲ μεγάλη προθυμία προσέχει τὰ λεγόμενα. Γι' αὐτὸ θέλω μαζὶ μ' αὐτοὺς νὰ μιλήσω καὶ σὲ σᾶς. Ἄς πιάσουμε αὔριο τὶς πύλες, ἃς παραφυλάξομε τοὺς δρόμους καὶ ἃς ἀποσπά-

ναϊκες τὰς γυναῖκας κατασπάσωμεν ἀπὸ τῶν ὑποζυγίων· ἐπαναγάγωμεν ἐνταῦθα, μὴ ἐπαισχυνθῶμεν· ἐνθα σωτηρία ἀδελφοῦ, οὐκ ἔστιν αἰσχύνη. Εἰ ἐκεῖνοι οὐκ αἰσχύνονται πρὸς τὴν παράνομον πομπὴν ἀνιόντες, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς αἰσχύνεσθαι οὐ χρὴ πρὸς τὴν
 5 ἱερὰν ταύτην πανηγύριν μέλλοντας αὐτοὺς ἐπαναγαγεῖν. Ὅταν ἀδελφοῦ σωτηρία προκέηται, μηδὲν παραιτώμεθα. Εἰ γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπέθανε δι' ἡμᾶς, ἅπαντα ὑπομένειν δι' αὐτοὺς ἡμᾶς χρὴ· κἂν πληγὰς ἐντείνονται, κἂν λοιδορήσωνται, κάτασχε, καὶ μὴ προῦτερον ἀποστῆς, ἕως ἂν αὐτοὺς ἐπαναγάγῃς πρὸς τὸν ἅγιον μάρτυρα. Κἂν
 10 δικαστήριον δέη καθίσαι ἐκ τῶν παριόντων, οἱ βουλόμενοι ἀκούε-
 τωσαν· ἀδελφόν, εἶπέ, βούλομαι σῶσαι, ὄρῳ ψυχὴν ἀπολλυμένην, καὶ οὐκ ἀνέχομαι περιδεῖν τὴν συγγένειαν. Ὁ βουλόμενος ἐγκαλεί-
 τω, ὁ βουλόμενος κατηγορεῖτω· μᾶλλον δὲ οὐδεὶς ἐγκαλέσει, ἀλλὰ καὶ πάντες ἐπαινέσονται, πάντες ἀσπάσσονται. Οὐ γὰρ ὑπὲρ χρημά-
 15 των, οὐδὲ δι' οἰκείαν ἀπέχθειαν ἀμυνῶμενος, οὐδὲ ὑπὲρ ἄλλου τινὸς τῶν βιωτικῶν φιλονεικῶ καὶ μάχομαι, ἀλλ' ὑπὲρ ἀδελφοῦ σωτηρίας. Ταῦτα τίς οὐκ ἀποδέξεται; τίς οὐ θαυμάσεται; Οὐδὲν ἡμᾶς προσήκοντα ἀλλήλοις κατὰ συγγένειαν σαρκικὴν ἢ πνευματικὴ συγγένεια πατρῶν φιλοστοργοτέρους ἐποίησεν.

20 Εἰ βούλεσθε καὶ τὸν μάρτυρα λάβωμεν μεθ' ἑαυτῶν· οὐκ ἐπαισχύνεται γὰρ ἐλθεῖν καὶ σῶσαι τοὺς ἀδελφούς. Ἐπιστήσωμεν αὐτοῖς ἐκείνων ὀφθαλμοῖς, φοβηθῶσι παρόντα, αἰδεσθῶσι παρακαλοῦντα καὶ δεόμενον· οὐ γὰρ αἰσχύνεται καὶ παρακαλέσαι. Εἰ γὰρ ὁ Δεσπότης αὐτοῦ παρακαλεῖ τὴν ἡμετέραν φύσιν, «ὑπὲρ Χριστοῦ
 25 πρεσβεύομεν», φησὶν ὁ Παῦλος, «ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν, 'καταλλάγητε τῷ Θεῷ'», πολλῶ μᾶλλον ὁ δοῦλος τοῦτο ποιήσει· ἐν αὐτὸν λυπεῖ μόνον, ἢ ἀπώλεια ἢ ἡμετέρα· ἐν εὐφραίνει, ἢ σωτηρία ἢ ἡμετέρα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ παραιτήσεται οὐδὲν ὑπὲρ αὐτῆς ποιῆσαι. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ἐπαισχυνθῶμεν, μηδὲ περιττὸν
 30 εἶναι νομίσωμεν. Εἰ γὰρ ἄνθρωποι θηραταὶ κρημνοὺς καὶ ὄρη καὶ βάραθρα καὶ πᾶν ἄβατον ἀπέρχονται χωρίον, εἴτε λαγῶν ἢ δορκάδα ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἢ καὶ ὄρνιθας πολλάκις ταύτας τὰς ἀγρίας θηρεῦσαι βουλόμενοι, σὺ μέλλων οὐκ ἄλογον εὐτελές, ἀλλ'

σομε ἀπὸ τὰ ὑποζύγια πὺ τὸς μεταφέρουν οἱ ἄνδρες τοὺς ἄνδρες καὶ οἱ γυναῖκες τὶς γυναῖκες, καὶ ἄς τοὺς ἐπαναφέρομε ἐδῶ, χωρὶς νὰ ντραποῦμε· ὅπου ὑπάρχει σωτηρία ἀδελφοῦ, δὲν ὑπάρχει ντροπή. Ἐὰν ἐκεῖνοι δὲν ντρέπονται ἀνεβαίνοντας πρὸς τὴν παράνομη πομπή, πολὺ περισσότερο δὲν πρέπει νὰ ντρεπόμαστε ἐμεῖς, ὅταν συμβαίνει νὰ θέλομε νὰ τοὺς ἐπαναφέρομε στὴν ἱερὴ αὐτὴ πανήγυρη. Ὅταν βρίσκεται μπροστὰ μας σωτηρία ἀδελφοῦ, ἄς μὴ παραιτούμαστε ἀπὸ καμμιά προσπάθεια. Διότι, ἐὰν ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ μᾶς, πρέπει ὅλα νὰ τὰ ὑπομένομε γι' αὐτούς, καὶ εἴτε σοῦ καταφέρουν πλήγματα, εἴτε σὲ κακολογήσουν, δεῖξε ὑπομονή, καὶ μὴ ἀπομακρυνθεῖς προηγουμένως, μέχρι πὺ νὰ ἐπαναφέρεις αὐτούς στὸν ἅγιο μάρτυρα. Καὶ ἂν χρειαστεῖ νὰ σὲ ἀνακρίνουν κάποιοι ἀπὸ τὴν παρέα του, αὐτοὶ πὺ θέλουν ἄς ἀκούσουν· ἀδελφό, πές, θέλω νὰ σώσω· βλέπω ψυχὴ νὰ χάνεται καὶ δὲν ἀνέχομαι νὰ παραβλέψω τὴ συγγένεια. Ὅποιος θέλει ἄς κατακρίνει, ὅποιος θέλει ἄς σὲ κατηγορεῖ· ἢ καλύτερα, κανένας δὲν θὰ σὲ κατηγορήσει, ἀλλὰ καὶ ὅλοι θὰ σὲ ἐπαινέσουν, ὅλοι θὰ σὲ παραδεχθοῦν. Διότι δὲν ἀμύνομαι ὑπὲρ χρημάτων, οὔτε ἀπὸ ἔχθρα δική μου, οὔτε φιλονεικῶ καὶ μάχομαι γιὰ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ βιωτικὰ, ἀλλὰ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀδελφοῦ. Αὐτὰ ποιὸς δὲν θὰ τ' ἀποδεχθεῖ; ποιὸς δὲν θὰ τὰ θαυμάσει; Χωρὶς νὰ ὑπάρχει καμμιά σαρκικὴ συγγένεια μεταξύ μας, ἡ πνευματικὴ συγγένεια μᾶς ἔκανε πὺ φιλόστοργους ἀπὸ τοὺς πατέρες.

Ἐὰν θέλετε ἄς λάβομε μαζί μας καὶ τὸν μάρτυρα· διότι δὲν ντρέπεται νὰ ἔλθει καὶ νὰ σώσει τοὺς ἀδελφούς. Ἄς τὸν τοποθετήσομε μπροστὰ στὰ μάτια ἐκείνων· θὰ τὸν φοβηθοῦν παρόντα ἐκεῖ, θὰ τὸν σεβασθοῦν βλέποντάς τον νὰ παρακαλεῖ καὶ νὰ ἰκετεῦει· καθόσον δὲν ντρέπεται καὶ νὰ παρακαλέσει. Διότι, ἐὰν ὁ Κύριος αὐτοῦ παρακαλεῖ τὴ φύση μας, διότι λέγει ὁ Παῦλος, «ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ πρεσβεύομε, σὰν νὰ σᾶς παρακαλεῖ μέσω ἡμῶν ὁ Θεός, 'συμφιλιωθεῖτε μὲ τὸ Θεό'»¹⁰, πολὺ περισσότερο θὰ τὸ κάνει αὐτὸ ὁ δούλος. Ἐνα μόνο λυπεῖ αὐτόν, ἡ ἀπώλειά μας· καὶ ἕνα τὸν εὐφραίνει, ἡ σωτηρία μας, καὶ γι' αὐτὸ δὲν θ' ἀποφύγει τίποτε νὰ κάνει γι' αὐτήν. Ἄς μὴ ντραποῦμε λοιπὸν οὔτε καὶ ἐμεῖς, οὔτε νὰ τὸ θεωρίσομε περιττό. Διότι, ἐὰν ἄνθρωποι κυνηγοὶ διασχίζουν γκρεμοὺς καὶ ὄρη καὶ βάραθρα καὶ ὅποιοδήποτε ἀδιάβατο μέρος θέλοντας νὰ κυνηγήσουν λαγὸ ἢ ζαρκάδι ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο, ἢ πολλὰς φορὰς καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἄγρια πουλιά, σὺ πὺ πρόκειται νὰ ἐπαναφέρεις

ἀδελφὸν πνευματικόν, δι' ὃν ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν, ἐπαναγαγεῖν ἐξ ἀπωλείας, καὶ οὐκ ὄρη καὶ νάπας, ἀλλὰ τὴν πύλην ἐξελθεῖν μόνον, ἀναδύη καὶ ἐρυθριάς; Καὶ ποίαν ἔξεις, εἶπέ μοι, συγγνώμην; Οὐκ ἀκούεις σοφοῦ τινος παραινοῦντος καὶ λέγοντος, «ἔστιν αἰσχρὴ 5 ἐπάγουσα ἁμαρτίαν»;

Ἄλλὰ δέδοικας μὴ τις ἐγκαλέσῃ; Μετάγαγε τὴν αἰτίαν ἐπ' ἐμὲ τὸν εἰρηκότα· εἶπέ, ὅτι ὁ διδάσκαλος οὕτως ἐκέλευσεν· ἔτοιμος ἐγὼ δικάζεσθαι τοῖς ἐγκαλοῦσι καὶ παρασχεῖν εὐθύνας· μᾶλλον δὲ οὔτε ὑμῖν, οὔτε ἡμῖν ἐγκαλέσει τις, κἂν σφόδρα ἀναίχυντος ᾗ, ἀλλ' ἀπο- 10 δέξονται πάντες καὶ θαυμάσονται τῆς κηδεμονίας ἡμᾶς, οὐχὶ οἱ ἐν τῇ πατρίδι τῇ ἡμετέρᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰς γείτονας πόλεις οἰκοῦντες, ὅτι τοσαύτη παρ' ἡμῖν ἀγάπης τυραννίς, τοσοῦτος φιλοστοργίας ζῆλος. Ἄλλὰ τί λέγω τοὺς ἀνθρώπους; αὐτὸς ὁ τῶν ἀγγέλων ἡμᾶς ἀποδέξεται Δεσπότης.

15 Εἰδότες οὖν μισθόν, μὴ καταφρονήσωμεν τῆς θήρας, μηδὲ ἐπανέλθωμεν μόνοι αὐρίον, ἀλλ' ἕκαστος τὴν ἄγραν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ οὕτω παραγενέσθω. Ἄν τὴν ὥραν ἐκείνην παραγένη μόνον, καθ' ἣν τῆς οἰκίας ἐξίων ἄπτεται τῆς ὁδοῦ, καὶ μεταστήσης αὐτὸν πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἄφιξιν, οὐδεμία λοιπὸν ἔσται δυσκολία, ἀλλὰ τοῦ 20 καιροῦ παρελθόντος πολλὴν εἴσεται σοι κάκεινος τὴν χάριν, καὶ ἄλλοι πάντες ἐπαινέσουσιν ὑμᾶς καὶ θαυμάσουσι· καὶ ὁ πάντων μεῖζόν ἐστιν, ὁ τῶν οὐρανῶν Δεσπότης πολλοὺς ὑμῖν ὑπὲρ τούτων παρασχέσει τοὺς μισθοὺς, καὶ τὴν ἐμπορίαν ταύτην καὶ τὸν ἔπαινον πλεονάσει.

25 Ἐννοοῦντες τοίνυν τὸ κέρδος τὸ ἐκεῖθεν ἡμῖν προσγινόμενον, πρὸ τῆς πόλεως ἐκχυθέντες ἅπαντες καὶ συλλαβόντες τοὺς ἡμετέρους ἀδελφούς, ἐπαναγάγωμεν ἐνταῦθα, ἵνα καὶ αὐρίον ἡμῖν πλήρες τὸ θέατρον γένηται, καὶ οὕτω ἀπηρτισμένη ἢ πανήγυρις· ἵν' ὑπὲρ τῆς ἐνταῦθα σπουδῆς εἰς τὰς αἰωνίους ἡμᾶς δέξεται σκηναὶς ὁ ἅγιος 30 μάρτυς μετὰ παρρησίας πολλῆς, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἀγίῳ καὶ ζῶοποιῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀπὸ τὴν ἀπώλεια ὄχι κάποιο ἀσήμαντο ζῶο, ἀλλὰ ἀδελφὸ πνευματικό, γιὰ τὸν ὁποῖο πέθανε ὁ Χριστός, χωρὶς νὰ διατρέξεις ὄρη καὶ φαράγγια, ἀλλὰ νὰ βγεῖς μόνο ἀπὸ τὴν πόλη, ἀποφεύγεις νὰ τὸ κάνεις καὶ κοκκινίζεις ἀπὸ ντροπὴ; Καὶ ποιά, πές μου, συγγνώμη θὰ ἔχεις; Δὲν ἀκούς κάποιον σοφὸ πὺ συμβουλεύει καὶ λέγει, «ὑπάρχει ντροπὴ πὺ ὁδηγεῖ στὴν ἁμαρτία»¹¹;

Ἄλλὰ ντρέπεσαι μήπως σὲ κατηγορήσει κάποιος; Μετάφερε τὴν αἰτία σ' ἐμένα πὺ τὸ εἶπα· πές ὅτι ὁ διδάσκαλος ἔδωσε αὐτὴν τὴν ἐντολή· ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμος νὰ δικασθῶ ἀπὸ ἐκείνους πὺ κατηγοροῦν καὶ νὰ δώσω λόγο· ἢ καλύτερα οὔτε ἐσᾶς οὔτε ἐμένα θὰ κατηγορήσει κάποιος, κι ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ ἀδιάντροπος, ἀλλὰ θὰ μᾶς παραδεχθοῦν ὅλοι καὶ θὰ μᾶς θαυμάσουν γιὰ τὴ φροντίδα μας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι πὺ κατοικοῦν στὶς γειτονικὲς πόλεις, ἐπειδὴ εἶναι τόση ἢ τυραννικὴ δύναμη τῆς ἀγάπης μας, τόσος μέγας ὁ ζῆλος τῆς φιλοστοργίας μας. Ἄλλὰ γιὰτί λέγω τοὺς ἀνθρώπους; Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων θὰ μᾶς ἀποδεχθεῖ.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅτι ὑπάρχει μισθός, ἄς μὴ περιφρονησομε τὸ κυνήγι αὐτό, οὔτε νὰ ἐπανέλθομε αὔριο μόνοι, ἀλλ' ὁ καθένας ἔχοντας μαζί του τὸ θήραμά του, ἔτσι ἄς ἔρθει. Ἄν τὸν πλησιάσεις τὴν ὥρα ἐκείνη μόνο, κατὰ τὴν ὁποία βγαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ παίρνει τὸ δρόμο, καὶ τὸν ἀλλάξεις πείθοντάς τον νὰ ἔρθει ἐδῶ, δὲν θὰ ὑπάρξει στὴ συνέχεια καμμιά δυσκολία, ἀλλὰ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ θὰ σοῦ ἀναγνωρίσει καὶ ἐκεῖνος μεγάλη χάρη, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι θὰ σᾶς ἐπαινέσουν καὶ θὰ σᾶς θαυμάσουν, καὶ τὸ σπουδαιότερο ἀπὸ ὅλα, ὁ Κύριος τῶν οὐρανῶν θὰ σᾶς χαρίσει γιὰ ὅλα αὐτὰ πολλοὺς μισθοὺς, καὶ θ' αὐξήσει τὸ κέρδος αὐτό καὶ τὸν ἔπαινο.

Σκεπτόμενοι λοιπὸν τὸ κέρδος πὺ μᾶς παρέχεται ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ ξεχυθοῦμε ὅλοι πρὸ τῆς πόλεως καὶ συλλάβομε τοὺς ἀδελφούς μας, ἄς τοὺς ἐπαναφέρομε ἐδῶ, γιὰ νὰ εἶναι καὶ αὔριο γεμάτο τὸ θέατρό μας, καὶ ἔτσι νᾶ εἶναι τέλεια ὡς πρὸς ὅλα ἢ πανήγυρη, ὥστε ἐξαιτίας τοῦ ζήλου μας νὰ ἔρθομε ἐδῶ νὰ μᾶς δεχθεῖ ὁ ἅγιος μάρτυρας στὶς αἰώνιες σκηνές μὲ πολλὴ παρρησία, τὴν ὁποία εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΡΛΑΑΜ

1. Συνεκάλεσεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην ἑορτὴν καὶ πανήγυριν ὁ μακάριος Βαρλαάμ, οὐχ ἵνα αὐτὸν ἐπαινέσωμεν, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν ζηλώσωμεν· οὐχ ἵνα ἀκροαταὶ γενώμεθα τῶν ἐγκωμίων, ἀλλ' ἵνα μιμηταὶ γενώμεθα τῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων οὐκ ἂν ἔλοιντό ποτε οἱ πρὸς τὰς μεγάλας ἀναβαίνοντες ἀρχὰς ἑτέρους κοινωνοὺς τῆς αὐτῆς προεδρίας ἰδεῖν· φθόνος γὰρ ἐκεῖ καὶ βασκανία διακόπτουσι τὴν ἀγάπην· ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τούναντίον ἅπαν· τότε γὰρ μάλιστα τῆς οἰκείας τιμῆς αἰσθησιν λαμβάνουσιν οἱ μάρτυρες, ὅταν τοὺς συνδούλους τοὺς ἑαυτῶν πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ἀγαθῶν κοινωνίαν φθάσαντας ἴδωσιν. Ὡστε, εἴ τις βούλεται ἐπαινεῖν μάρτυρας, μιμῆσθω μάρτυρας· εἴ τις βούλεται ἐγκωμιάζειν τοὺς ἄθλητὰς τῆς εὐσεβείας, ζηλούτω τὸν ἐκείνων πόνον· τοῦτο τοῖς μάρτυσιν οὐκ ἐλάττω τῶν οἰκείων κατορθωμάτων οἴσει τὴν ἡδονήν.

15 Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τότε μάλιστα αἰσθάνονται τῶν οἰκείων ἀγαθῶν, ὅταν ἡμᾶς ἴδωσιν ἐν ἀσφαλείᾳ ὄντας, καὶ μεγίστην τιμὴν τὸ πρᾶγμα ἡγοῦνται, ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· «νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ». Καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ πρὸ τούτου πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγεν· «εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, 20 κάμῃ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας»· οὐκ αἰσθάνομαι τῆς ἄνω τιμῆς διὰ τὴν τούτων δυσπραγίαν, φησί· σώματος γὰρ ἐστὶν ἀκολουθία τῶν πιστῶν τὸ πλήρωμα· τί τοίνυν ὄφελος τὴν κεφαλὴν στεφανοῦσθαι, τῶν ποδῶν κολαζομένων;

Καὶ πῶς δυνατόν, φησί, μιμήσασθαι μάρτυρας νῦν; οὐδὲ γάρ

1. Α' Θεσ. 3,8.

2. Ἐξ. 32,31-32.

ΕΓΚΩΜΙΟ

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΡΛΑΑΜ

1. Μᾶς κάλεσε ὁ μακάριος Βαρλαάμ στήν ἱερή αὐτή ἑορτή καὶ πα-
νήγυρη, ὄχι γιὰ νὰ ἐπαινέσομε αὐτόν, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν μιμηθοῦμε·
ὄχι γιὰ νὰ γίνομε ἀκροατὲς τῶν ἐγκωμίων, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνομε μιμη-
τὲς τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ. Στὴν περίπτωση βέβαια τῶν κοσμι-
κῶν πραγμάτων δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσαν ποτέ, ἐκεῖνοι ποὺ ἀνεβαίνουν
στὰ μεγάλα ἀξιώματα, νὰ δοῦν ἄλλους ν' ἀνεβαίνουν στὸ ἴδιο ἀξίω-
μα, διότι ὁ φθόνος ἐκεῖ διακόπτει τὴν ἀγάπη. Στὴν περίπτωση ὅμως
τῶν πνευματικῶν δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλ' ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο·
διότι τότε πρὸ πάντων οἱ μάρτυρες λαμβάνουν συναίσθησι τῆς τι-
μῆς τους, ὅταν δοῦν τοὺς συνδούλους τους νὰ ἔχουν φθάσει στὴ
συμμετοχὴ τῶν δικῶν τους ἀγαθῶν. Ὡστε, ἐὰν κάποιος θέλει νὰ
ἐπαινῆ μάρτυρες, ἅς μιμεῖται τοὺς μάρτυρες· ἐὰν κάποιος θέλει νὰ
ἐγκωμιάζει τοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας, ἅς μιμεῖται τὸν κόπο ἐκεί-
νων· αὐτὸ δὲν θὰ προσφέρει στοὺς μάρτυρες ἡδονὴ κατώτερη ἀπὸ
ἐκείνη τῶν κατορθωμάτων τους.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι τότε πρὸ πάντων αἰσθάνονται τὰ δικά
τους ἀγαθὰ, ὅταν μᾶς δοῦν νὰ εἴμαστε ἀσφαλεῖς, καὶ θεωροῦν τὸ
πράγμα μέγιστη τιμῆ, ἄκουσε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει· «τώρα ἐμεῖς
ζοῦμε, ἐὰν ἐσεῖς παραμένετε σταθεροὶ στὴν πίστι πρὸς τὸν Κύ-
ριο»¹. Καὶ ὁ Μωϋσῆς πρὶν ἀπ' αὐτόν ἔλεγε πρὸς τὸ Θεό· «ἐὰν συγ-
χωρήσεις τὴν ἀμαρτία αὐτῶν, συγχώρησέ την· ἀλλιῶς σβῆσε καὶ
μένα ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς στὸ ὁποῖο με ἔγραψες»². Δὲν αἰσθάνο-
μαι, λέγει, τὴν οὐράνια τιμὴ ἐξαιτίας τῆς δυστυχίας αὐτῶν· διότι τὸ
πλήρωμα τῶν πιστῶν ἀκολουθεῖ τὴν ἔνωσι τῶν μελῶν τοῦ σώμα-
τος. Ποιὸ δηλαδὴ τὸ ὄφελος τὸ κεφάλι νὰ στεφανώνεται, ἐνῶ τὰ
πόδια νὰ βασανίζονται;

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ μιμηθοῦμε τώρα μάρτυρες;

ἔστι διωγμοῦ καιρὸς. Οἶδα κάγω· διωγμοῦ μὲν καιρὸς οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ μαρτυρίου καιρὸς ἔστι· παλαισμάτων τοιούτων οὐκ ἔστι καιρὸς, ἀλλὰ στεφάνων καιρὸς ἔστι· οὐ διώκουσιν ἄνθρωποι, ἀλλὰ διώκουσι δαίμονες· οὐκ ἐλαύνει τύραννος, ἀλλ' ἐλαύνει διάβολος, 5 τυράννων πάντων χαλεπώτερος· οὐχ ὄρᾳς ἄνθρακας προκειμένους, ἀλλ' ὄρᾳς φλόγα ἐπιθυμίας ἀναπτομένην. Κατεπάτησαν ἐκεῖνοι τοὺς ἄνθρακας, καταπάτησον σὺ τῆς φύσεως τὴν πυράν· ἐπύκτευσαν ἐκεῖνοι πρὸς θηρία, χαλίνωσον σὺ τὸν θυμόν, τὸ ἀνήμερον καὶ ἀτίθασον θηρίον· ἔστησαν ἐκεῖνοι πρὸς ὀδύνας ἀφορήτους, περιγε- 10 νοῦ σὺ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν λογισμῶν τῶν βρυόντων ἐν τῇ καρδίᾳ σου· οὕτω μιμήση μάρτυρας. «Νῦν γὰρ οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας». Πῦρ ἔστιν ἡ ἐπιθυμία τῆς φύσεως, πῦρ 15 ἄσβεστον καὶ διηνεκές· κύων ἐστὶ λυττῶν καὶ μεμηνῶς, κἂν μυριάκις αὐτὸν διακρούσῃ, μυριάκις ἐπιπηδᾷ καὶ οὐκ ἀφίσταται· χαλεπὴ μὲν ἢ τῶν ἀνθράκων φλόξ, ἀλλ' αὕτη δεινότερα, ἢ τῆς ἐπιθυμίας· οὐδέποτε ἔχομεν ἐκεχειρία τοῦ πολέμου τούτου, οὐδέποτε ἔχομεν ἀνακωχὴν κατὰ τὸν παρόντα βίον, ἀλλὰ διηνεκῆς ὁ ἀγὼν, ἵνα καὶ 20 λαμπρὸς ὁ στέφανος γένηται. Διὰ τοῦτο ἡμᾶς ἀεὶ Παῦλος καθοπλίζει, ἐπειδὴ ἀεὶ πολέμου καιρὸς, ἐπειδὴ ἀεὶ γρηγορεῖ ὁ ἐχθρὸς.

Βούλει μαθεῖν, ὅτι πυρὸς οὐκ ἔλαττον ἢ ἐπιθυμία καίει; Ἄκουσον τοῦ Σολομῶντος λέγοντος, «περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθράκων πυρὸς, τοὺς δὲ πόδας οὐ κατακαύσει; οὕτως ὁ εἰσερχόμενος εἰς 25 τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, καὶ πᾶς ὁ ἀπτόμενος αὐτῆς, οὐκ ἀθωωθήσεται». Ὅρᾳς ὅτι φύσις ἐπιθυμίας ἀμιλλᾷται φύσει πυρός; Ὡσπερ γὰρ ἀδύνατον πυρὸς ἀπτόμενον μὴ δέξασθαι ἐμπρησμόν, οὕτω πυρὸς ὀξύτερον τῶν εὐμόρφων ὄψεων ἢ θεωρία τῆς ἀκολάστως βλεπούσης ἐπιλαμβάνεται ψυχῆς· καὶ καθάπερ ὕλη τις εὐπρη- 30 στος, οὕτω τὰ λαμπρὰ τῶν σωμάτων τοῖς τῶν ἀσελγῶν ὑπόκειται ὀφθαλμοῖς. Διὸ χρὴ μὴ παρέχειν τῷ πυρὶ τῆς ἐπιθυμίας τροφὴν τὴν ἔξωθεν θεωρίαν, ἀλλὰ περιστέλλειν αὐτὸ πανταχόθεν καὶ κατα-

3. Ἐφ. 6,12.

4. Παροιμ. 6,28-29.

διότι δὲν εἶναι καιρὸς διωγμοῦ. Τὸ γνωρίζω καὶ ἐγώ· δὲν εἶναι βέβαια καιρὸς διωγμοῦ, ἀλλ' εἶναι καιρὸς μαρτυρίου· δὲν εἶναι καιρὸς τέτοιων παλαισμάτων, ἀλλ' εἶναι καιρὸς στεφανιῶν· δὲν μᾶς διώκουν ἄνθρωποι, ἀλλὰ μᾶς διώκουν δαίμονες· δὲν μᾶς κυνηγᾷ τύραννος, ἀλλὰ μᾶς κυνηγᾷ ὁ διάβολος, πού εἶναι ὁ πιὸ φοβερός ἀπὸ ὅλους τοὺς τυράννους· δὲν βλέπεις μπροστά σου κάρβουνα ἀναμμένα, ἀλλὰ βλέπεις ἀναμμένη φλόγα ἐπιθυμίας. Καταπάτησαν ἐκεῖνοι τὰ ἀναμμένα κάρβουνα, καταπάτησε σὺ τὴ φλόγα τῆς φύσεως· πάλαιψαν ἐκεῖνοι πρὸς τὰ θηρία, χαλιναγώγησε σὺ τὸ θυμό, τὸ ἀνήμερο καὶ ἀτίθασο θηρίο· στάθηκαν ἐκεῖνοι γενναῖα στοὺς ἀφόρητους πόνους, νίκησε σὺ τοὺς παράλογους καὶ πονηροὺς λογισμοὺς πού ἐμφωλεύουν στὴν καρδιά σου· ἔτσι θὰ μιμηθεῖς τοὺς μάρτυρες. Διότι λέγει, «τώρα ἢ πάλη μας δὲν εἶναι πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀρχές, πρὸς τὶς ἐξουσίες, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους αὐτοῦ, πρὸς τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας»³. Φωτιὰ εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς φύσεως, φωτιὰ ἄσβεστη καὶ διαρκής· εἶναι σκύλος λυσσασμένος καὶ μανιασμένος, καὶ ἂν τὸν ἀπομακρύνεις μύριες φορές, μύριες φορές ὀρμᾷ καὶ δὲν ἀπομακρύνεται. Εἶναι φοβερὴ βέβαια ἡ φλόγα τῶν ἀνθράκων, ἀλλ' αὐτή, δηλαδὴ τῆς ἐπιθυμίας, εἶναι φοβερώτερη· ποτὲ δὲν ἔχομε ἐκεχειρία ἀπὸ τὸν πόλεμο αὐτό, ποτὲ δὲν ἔχομε ἀνακωχὴ κατὰ τὴν παρούσα ζωὴ, ἀλλ' εἶναι διαρκὴς ὁ ἀγώνας, γιὰ νὰ γίνῃ λαμπρὸ καὶ τὸ στεφάνι. Γι' αὐτὸ πάντοτε μᾶς ὀπλίζει ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ εἶναι πάντοτε καιρὸς πολέμου, ἐπειδὴ πάντοτε ἐπαγρυπνεῖ ὁ ἐχθρός.

Θέλεις νὰ μάθεις, ὅτι ἡ ἐπιθυμία καίει ὄχι λιγώτερο ἀπὸ τὴ φωτιὰ; Ἄκουσε τὸν Σολομώντα πού λέγει· «θὰ περπατήσῃ κάποιος ἐπάνω σ' ἀναμμένα κάρβουνα καὶ δὲν θὰ καύσῃ τὰ πόδια του; Ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πού πηγαίνει μὲ τὴ γυναῖκα τοῦ πλησίον του καὶ ὁ καθένας πού ἀγγίζει αὐτήν, δὲν θὰ θεωρηθεῖ ἀθῶος»⁴. Βλέπεις ὅτι ἡ φύση τῆς ἐπιθυμίας συναγωνίζεται τὴ φύση τῆς φωτιᾶς; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀγγίσει κανεὶς τὴ φωτιὰ καὶ νὰ μὴ καεῖ, ἔτσι καὶ ἡ θεὰ τῶν ὁμορφῶν προσώπων προσβάλλει τὴν ψυχὴ πού βλέπει ἀκόλαστα πιὸ καυστικὰ ἀπὸ τὴ φωτιὰ, καὶ ὅπως κάποια εὐφλεκτὴ ὕλη, ἔτσι εἶναι τὰ ὁμορφα σώματα γιὰ τὰ μάτια τῶν ἀσελγῶν. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ μὴ δίνουμε στὴ φωτιὰ τῆς ἐπιθυμίας ὡς τροφή τὴν ἐξωτερικὴν θεὰ, ἀλλὰ νὰ περιορίζουμε αὐτήν ἀπὸ παντοῦ καὶ

σβεννύναι λογισμοῖς εὐσεβέσι, χαλινοῦντας πρόσω φερόμενον τὸν ἐμπρησμόν, καὶ μὴ συγχωροῦντας αὐτῷ περιτρέπειν τὸ στερρὸν τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας. Καὶ πᾶσα δὲ ἡδονὴ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν παθῶν πυρὸς σφοδρότερον καίειν εἴωθε τὴν διάνοιαν, 5 εἰ μὴ τις γενναίως μεθ' ὑπομονῆς καὶ πίστεως ἀνταγωνίζοιτο πρὸς ἕκαστον τῶν παθῶν· ὃν τρόπον ὁ μακάριος καὶ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ Βαρλαάμ ἐποίησεν ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ χειρός, ὀλόκληρον ἐν τῇ δεξιᾷ πυρὰν βαστάζων, καὶ πρὸς τὴν ὀδύνην οὐκ ἐνδιδούς, ἀλλὰ τῶν ἀνδριάντων ἄπαθέστερον διακείμενος, μᾶλλον δὲ ἤλγει 10 μὲν καὶ ἔπασχε (σῶμα γὰρ ἦν τὸ ὑποκείμενον καὶ οὐ σίδηρος), ἀλγῶν δὲ καὶ πάσχων τὴν τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων ἐν σώματι θνητῷ φιλοσοφίαν ἐπεδείκνυτο.

2. Ἄλλὰ γὰρ ἄνωθεν αὐτοῦ τὸ μαρτύριον διηγῆσομαι, ὥστε σαφεστέραν γενέσθαι τὴν ἱστορίαν· σὺ δέ μοι σκόπει τοῦ διαβόλου τὴν 15 κακουργίαν. Τῶν ἀγίων τοὺς μὲν ἤγαγεν ἐπὶ τήγανα, τοὺς δὲ εἰς λέβητας ἐνέβαλε τοῦ πυρὸς σφοδρότερον ζέοντας· καὶ τῶν μὲν τὰς πλευρὰς κατέξαινε, τοὺς δὲ εἰς πέλαγος κατεπόντισεν, ἄλλους θηρίοις παρέδωκεν, ἑτέρους εἰς κάμινον εἰσήγαγε, καὶ τῶν μὲν ἐξεμόχλευσε τὰ ἄρθρα, τῶν δὲ τὰς δορὰς ἔτι ζώντων ἀπέσυρεν, ἑτέρων 20 τοῖς σώμασιν ἡμαγμένοις ὑπέθηκεν ἀνθρακας, καὶ οἱ σπινθῆρες ἐπεπήδων τοῖς ἔλκεσι, θηρίου παντὸς δριμύτερον τὰ τραύματα δάκνοντες· ἄλλοις ἄλλας ἐπενόει χαλεπωτέρας τιμωρίας.

Ἐπεὶ οὖν εἶδεν ἅπαντα ταῦτα καταγελασθέντα καὶ τοὺς ταῦτα παθόντας μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας κρατήσαντας καὶ τοῖς μετ' 25 αὐτοὺς ἐρχομένοις ἐπὶ τὰ αὐτὰ παλαιίσματα μεγίστην τοῦ θαρρεῖν ὑπόθεσιν γενομένους, τί ποιεῖ; Καινὸν ἐπινοεῖ τρόπον ἐπιβουλῆς, ἵνα τὸ ἀμελέτητον καὶ ἄηθες τῆς τιμωρίας καταβάλη τὸ φρόνημα τοῦ μάρτυρος. Τὸ μὲν γὰρ ἀκουσθὲν καὶ νοηθέν, κἂν ἀφόρητον ἦ, τῇ προσδοκίᾳ μελετηθὲν εὐκαταφρόνητον γίνεται, τὸ δὲ ἀμελέτητον, 30 κἂν κοῦφον ἦ, πάντων ἐστὶν ἀφορητότερον. Ἔστω τοίνυν καινὸς ὁ

νά τῆ σβήνομε μὲ εὐσεβεῖς λογισμούς, χαλιναγωγώντας τῆ φλόγα πού προσπαθεῖ ν' ἀπλωθεῖ καὶ μὴ ἐπιτρέποντας αὐτὴν νὰ κλονίσει τῆ σταθερότητα τῆς διάνοιάς μας. Καὶ κάθε ἡδονὴ στὸν καιρὸ πού ἐπικρατοῦν τὰ πάθη καίει συνήθως τῆ διάνοιά μας σφοδρότερα τῆς φωτιᾶς, ἐὰν κάποιος δὲν ἀντιμετωπίζει τὸ καθένα ἀπὸ τὰ πάθη γενναῖα, μὲ ὑπομονὴ καὶ πίστη, ὅπως ἔκαμε ὁ μακάριος καὶ γενναῖος ἀθλητῆς τοῦ Χριστοῦ Βαρλαάμ, πού βάσταξε στὸ δεξιὸ του χέρι ὀλόκληρη φωτιά καὶ δὲν ὑποχώρησε στὸν πόνο, ἀλλ' ἔμεινε πιὸ ἀπαθῆς καὶ ἀπὸ τὰ ἀγάλματα· ἢ καλύτερα πονοῦσε βέβαια καὶ ὑπόφερε (διότι ἐκεῖνο πού ὑπόφερε αὐτὰ ἦταν σῶμα καὶ ὄχι σίδηρο), ἀλλά, πονώντας καὶ ὑποφέροντας, παρουσίαζε σὲ θνητὸ σῶμα τῆ φιλοσοφία τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων.

2. Ἄλλὰ θὰ διηγηθῶ τὸ μαρτύριο αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὥστε νὰ γίνῃ σαφέστερη ἡ ἱστορία, σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε τὴν κακουργία τοῦ διαβόλου. Ἀπὸ τοὺς ἀγίους ἄλλους τοὺς ὁδήγησε στὰ τηγάνια, ἄλλους τοὺς ἔρριξε σὲ καζάνια πού κατέκαιγαν σφοδρότερα καὶ ἀπὸ τῆ φωτιά· καὶ ἄλλους τοὺς καταξέσχιζε τὶς πλευρές, ἄλλους τοὺς καταπόντισε στὸ πέλαγος, ἄλλους τοὺς παρέδωσε στὰ θηρία, ἄλλους τοὺς ἔρριξε σὲ καμίνι, ἄλλους τοὺς ἔσπασε τὶς ἀρθρώσεις τους, ἄλλους τοὺς ἔγδαρε ζωντανούς, σὲ ἄλλους ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὰ αἱματοβαμμένα σώματά τους κάρβουνα ἀναμμένα καὶ οἱ σπινθῆρες, πεταγόμενες πρὸς τὶς πληγές, δάγκωναν τὰ τραύματα σκληρότερα ἀπὸ κάθε θηρίο, καὶ σὲ ἄλλους ἐπινοοῦσε ἄλλες φοβερώτερες τιμωρίες.

Ἦταν εἶδε λοιπὸν ὅλα αὐτὰ νὰ περιφρονοῦνται καὶ ν' ἀναδεικνύονται μὲ πολλὴ εὐκολία νικητὲς ἐκεῖνοι πού τὰ πάθαιναν αὐτά, καὶ ὅτι γίνονταν ἀφορμὴ μεγάλῃ σ' ἐκείνους πού θὰ ὀδηγοῦνταν μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς στὰ ἴδια παλαίσματα ν' ἀντιμετωπίζουν αὐτὰ μὲ θάρρος, τί κάμνει; Μηχανεύεται καινούργιο τρόπο ἀπάτης, ὥστε μὲ τὴν πρωτάκουστη καὶ παράδοξη αὐτὴ τιμωρία νὰ καταβάλλει τὸ φρόνημα τοῦ μάρτυρα. Διότι ἐκεῖνο πού εἶναι γνωστὸ καὶ συνηθισμένο, κι ἂν ἀκόμα εἶναι ἀνυπόφορο, γίνεται εὐκαταφρόνητο μὲ τὴν ἀναμονὴ καὶ τὴν μελέτη, ἐνῶ τὸ μὴ ἀναμενόμενο, κι ἂν ἀκόμη εἶναι ἔλαφρὺ, εἶναι τὸ πιὸ ἀνυπόφορο ἀπὸ ὅλα. Ἦς εἶναι λοιπὸν καινούργιος ὁ ἀγώνας, ἃς εἶναι παράξενο τὸ μέσο βασανισμοῦ, ὥστε τὸ και-

ἀγών, ἔστω ξένον τὸ μηχανήμα, ἵνα τὸ καινὸν καὶ παράδοξον θορυβῆσαν τὸν ἀθλητὴν ὑποσκελίση ραδίως.

Τί οὖν ποιεῖ; Ἐξάγει τὸν ἅγιον ἀπὸ τοῦ δεσμοτηρίου δεδεμένον. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς ἐκείνου κακουργίας ἦν, τὸ μὴ εὐθέως ἐκ 5 προοιμίῳν χαλεπὰ προσαγαγεῖν τὰ μηχανήματα, μηδὲ τὰς φρικτὰς ἐπαγαγεῖν τιμωρίας, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων ἀκροβολίζεσθαι. Τί δήποτε; Ἴνα, ἂν μὲν ἠττηθῶσιν οἱ ἀγωνιζόμενοι, αἰσχροῦ αὐτῶν ἢ ἦττα γένηται, ὅτι μηδὲ πρὸς τὰ μικρὰ ἀντέστησαν· ἂν δὲ περιγένωνται καὶ νικήσωσιν, ἐν τοῖς ἐλάττοσι προκαταβληθείσης αὐτοῖς τῆς 10 δυνάμεως, εὐχείρωτοι γένωνται πρὸς τὰ μείζονα. Διὰ τοῦτο προσήγαγε τὰ ἐλάττονα πρότερον, ἵνα, κἂν ἔλη κἂν μὴ ἔλη, μὴ ἀποτύχη· ἂν μὲν γὰρ ἔλω, φησί, κατεγέλασα, ἂν δὲ μὴ ἔλω, ἀσθενετέρους ἐποίησα πρὸς τὰ μέλλοντα.

Ἐξάγει τοίνυν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δεσμοτηρίου· ὁ δὲ ἐξήκει καθά- 15 περ ἀθλητῆς γενναῖος ἐν παλαίστρᾳ πολλὸν γυμνασάμενος χρόνον· παλαίστρα γὰρ τῷ μάρτυρι τὸ δεσμοτήριον ἦν, κάκεῖ κατ' ἰδίαν τῷ Θεῷ διαλεγόμενος παρ' ἐκείνου τὰ παλαίσματα ἐμάνθανεν ἅπαντα· ὅπου γὰρ δεσμὰ τοιαῦτα, ἐκεῖ καὶ ὁ Χριστὸς πάρεστιν. Ἐξήκει τοίνυν ἰσχυρότερος γενόμενος τῇ μακροτέρᾳ τοῦ δεσμοτηρίου διατριβῇ· 20 ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς μέσον ἀγαγὼν ὁ διάβολος διὰ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτοῦ τῇ παρανομίᾳ, οὐ προσέδησε τῷ ζύλῳ, οὐ περιέστησε δημίους· ἐώρα γὰρ αὐτὸν ἐπιθυμοῦντα καὶ πᾶλαι αὐτὰ προμελετήσαντα· ἀλλὰ ξένον τι καὶ καινὸν καὶ μηδέποτε ἐλπισθὲν μηχανήμα προσάγει τῷ πύργῳ, ραδίως ἐμποιεῖν δυνάμενον τὴν κα- 25 τάπτωσιν· τοῦτο γὰρ ἐστὶν αὐτῷ τὸ σπουδαζόμενον ἐπὶ πάντων, ὑποσκελίζειν μᾶλλον ἢ ὀδυνᾶν τοὺς ἀγίους.

Τί τοίνυν ἐστὶ τὸ μηχανήμα; Τὴν χεῖρα κελεύσαντες ὑπτίαν ἐκτεῖναι ὑπεράνω τοῦ βωμοῦ, ἐπέθηκαν ἀνθρακας καὶ λιβανωτὸν τῇ χειρὶ, ἵνα, ἐὰν ἀλγήσῃ καὶ περιτρέψῃ τὴν χεῖρα, θυσίαν αὐτῷ καὶ 30 παράβασιν τὸ πρᾶγμα λογίσωνται. Εἶδες πῶς κακοῦργος ὁ διάβολος; Ἄλλ' ὄρα πῶς «ὁ δρασσόμενος τοῦ σοφοῦς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν» ἄκυρα ἐποίησεν αὐτοῦ τὰ μηχανήματα, καὶ τὸ τῆς ἐπιβου-

νοῦργιο καὶ παράξενο, προκαλώντας ἀναταραχὴ στὸν ἀθλητὴ, νὰ τὸν καταβάλει εὐκολα.

Τί κάνει λοιπόν; Βγάζει τὸν ἅγιο ἀπὸ τὸ δεσμωτήριο δεμένο. Διότι καὶ αὐτὸ ἦταν ἔργο τῆς κακουργίας ἐκείνου, τὸ νὰ μὴ τοῦ ἐπιβάλλει ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ φοβερὰ βασανιστήρια, οὔτε νὰ τοῦ προσθέσει φρικτὲς τιμωρίες, ἀλλὰ τὸ νὰ ἀρχίσει ἀπὸ τὰ μικρότερα. Γιατί ἄραγε; Μὲ σκοπὸ, ἂν νικηθοῦν οἱ ἀγωνιζόμενοι, νὰ γίνεαι αἰσχρὴ ἢ ἦττα τους, διότι δὲν ἄντεξαν οὔτε τὰ μικρὰ ἂν πάλι ὑπερισχύσουν καὶ νικήσουν, ἀφοῦ καταβληθεῖ ἡ δύναμή τους μὲ τὰ μικρότερα, νὰ γίνουν εὐκολονίκητοι στὰ μεγάλα. Γι' αὐτὸ ἐφάρμοσε πρῶτα τὰ μικρότερα, ὥστε, εἴτε τοὺς νικήσει εἴτε δὲν τοὺς νικήσει, νὰ μὴ ἀποτύχει. Ἐὰν δηλαδὴ τοὺς νικήσω, λέγει, τοὺς καταντρόπιασα, ἂν πάλι δὲν τοὺς νικήσω, τοὺς ἔκανα ἀσθενέστερους γιὰ τὰ μελλοντικά.

Βγάζει λοιπόν αὐτὸν ἀπὸ τὸ δεσμωτήριο, καὶ αὐτὸς ἔβγαινε σὰν ἀθλητῆς γενναῖος ποὺ γυμνάσθηκε πολὺ χρόνο στὴν παλαίστρα. Διότι ἦταν παλαίστρα γι' αὐτὸν τὸ δεσμωτήριο, καὶ ἐκεῖ, συνομιλώντας κατ' ἰδίαν μὲ τὸ Θεό, μάθαινε ἀπὸ ἐκείνους ὅλα τὰ παλαίσματα· διότι, ὅπου ὑπάρχουν τέτοια δεσμὰ, ἐκεῖ παραβρίσκεται καὶ ὁ Χριστός. Ἐβγαινε λοιπόν, ἀφοῦ εἶχε γίνεαι ἰσχυρότερος μὲ τὴν ἐπὶ πολὺ χρόνο παραμονή του στὸ δεσμωτήριο. Καὶ ἀφοῦ βγήκε, ὀδηγώντας τον ὁ διάβολος στὸ μέσον μὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ὑπηρετοῦσαν στὴν παρανομία, δὲν τὸν ἔδεσε στὸ ξύλο, δὲν τοποθέτησε γύρω του δημίους· διότι τὸν ἔβλεπε νὰ τὰ ἐπιθυμεῖ αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ἔχει μελετήσῃ ἀπὸ πρὶν· ἀλλ' ὀδηγεῖ στὸν πύργο κάποιον παράξενο καὶ καινούργιο μηχανήμα, ποὺ ποτὲ δὲν τὸ εἶχε σκεφθεῖ κανεὶς, ποὺ νὰ ἔχει τὴ δύναμη εὐκολὰ νὰ ἐπιφέρει τὴν πτώση του· διότι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐπιδιώκει πρὸς ὄλους, τὸ νὰ καταρρίπτει μᾶλλον, παρὰ νὰ κάνει τοὺς ἁγίους νὰ ὑποφέρουν.

Ποιὸ εἶναι λοιπόν ἐκεῖνο ποὺ μηχανεύθηκε; Ἀφοῦ τὸν πρόσταξαν ν' ἀπλώσει τὸ χέρι του ἐπάνω στὸ βωμὸ μὲ τὴν παλάμη ἀνοιχτὴ καὶ πρὸς τὰ ἐπάνω, τοποθέτησαν ἐπάνω στὸ χέρι κάρβουνα ἀναμμένα καὶ λιβάνι, γιὰ νὰ πονέσει καὶ νὰ ἀντιστρέψει τὸ χέρι του, γιὰ νὰ τοῦ τὸ θεωρήσουν αὐτὸ τὸ πράγμα θυσία καὶ παράβαση. Εἶδες πῶς εἶναι κακοῦργος ὁ διάβολος; Ἀλλὰ πρόσεχε πῶς «ἐκεῖνος ποὺ συλλαμβάνει τοὺς σοφοὺς στὴν πανουργία τους»⁵, κατέστησε

λῆς ἐπιτεταμένον καὶ τὸ τῆς κακουργίας ποικίλον προσθήκην καὶ πλεονασμὸν πλείονος δόξης παρεσκεύασε γενέσθαι τῷ μάρτυρι. Ὅταν γὰρ μυρία κακουργήσας ὁ ἀνταγωνιστής, εἶτα ἠττηθεὶς ἀπέλθῃ, τότε λαμπρότερος γίνεται τῆς εὐσεβείας ὁ ἀθλητής, ὅπερ 5 καὶ ἐνταῦθα συνέβαιεν. Ἐμενε γὰρ ὁ μακάριος Βαρλαὰμ ἀκλινηὶ καὶ ἀπερίτρεπτον τηρῶν τὴν χεῖρα, καθάπερ ἀπὸ σιδήρου συγκειμένην ἔχων· καίτοι, εἰ παρετράπη ἡ χεὶρ, οὐδ' οὕτως ἦν ἔγκλημα τοῦ μάρτυρος.

3. Ἐνταῦθά μοι μετὰ ἀκριβείας προσέχετε πάντες, ἵνα μάθητε, 10 ὅτι, εἰ καὶ περιετράπη ἡ δεξιὰ, οὐκ ἦν ἤττα τὸ γινόμενον. Τί δῆποτε; Ὅτι καθάπερ ἐπὶ τῶν τὰς πλευρὰς καταξαινομένων ἢ καὶ ἐτέρως πως βασανιζομένων κρίνομεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα δικάζειν χρῆ. Ἄν μὲν γὰρ ἐνδῶσι καὶ θύσωσι, τὸ ἔγκλημα τῆς ἀσθενείας αὐτῶν γίνεται, ὅτι τὰς ὀδύνας οὐκ ἐνεγκόντες ἔθυσαν· ἂν δὲ ἐγκαρτερήσαντες 15 ταῖς βασάνοις ἀλγήσωσι μὲν ἐφ' οἷς πάσχωσι, μὴ προδῶσι δὲ τὴν εὐσέβειαν, οὐδεὶς αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν ἀλγηδόνων αἰτιᾶται τούτων, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μειζόνως αὐτοὺς ἀποδεχόμεθα καὶ θαυμάζομεν, ὅτι καὶ ὀδυνηθέντες ὑπέμειναν καὶ οὐκ ἠρνήσαντο.

Καὶ ἐνταῦθα τοίνυν, εἰ μὲν οὐκ ἐνεγκῶν ὁ μακάριος Βαρλαὰμ 20 τὸ καίεσθαι ὑπέσχετο θύειν, ἠττήθη· εἰ δὲ αὐτοῦ μὴ ἐνδιδόντος περιετράπη ἡ χεὶρ, οὐκ ἔστιν ἔγκλημα τοῦτο τῆς γνῶμης τοῦ μάρτυρος· οὐ γὰρ τῆς προαιρέσεως ἀσθενούσης, ἀλλὰ τῆς τῶν νεύρων φύσεως κατὰ τὸν ἴδιον τόνον καὶ ἄκοντος τῆς χειρὸς τοῦ ἀγίου καμπτομένης, ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦτο συνέβαιεν. Ὡσπερ γὰρ τοῖς ξαινο- 25 μένοις τὰς πλευρὰς οὐκ ἐγκαλοῦμεν, ὅτι διασχίζεται αὐτῶν ἡ σὰρξ, μᾶλλον δέ, ἵνα ἐγγύτερον ἀγάγω τὸ παράδειγμα, ὥσπερ τοῖς πυρέττουσι καὶ σπωμένοις οὐδεὶς ἂν μέμφοιτο καμπτομένων αὐτοῖς τῶν χειρῶν (οὐ γὰρ τῆς ἐκείνων βλακειᾶς ἐστὶ τὸ γινόμενον, ἀλλὰ τῆς φλογὸς τοῦ νοσήματος τὴν νοτίδα ἀναλίσκουσης καὶ συνελκούσης 30 παρὰ φύσιν λοιπὸν τῶν νεύρων τὴν ἀκολουθίαν), οὕτως οὐδὲ τὸν

ἄχρηστα τὰ μηχανήματά του καὶ ἡ παράταση τοῦ κακοῦ σχεδίου του καὶ τὸ ποικιλότροπο τῆς κακουργίας του ἔγιναν αἰτία νὰ προστεθεῖ πολὺ μεγαλύτερη δόξα στὸν ἅγιο μάρτυρα. Διότι, ὅταν ὁ ἀντίπαλος ἐφαρμόσει ἄπειρες κακουργίες καὶ στὴ συνέχεια ἀναχωρήσει νικημένος, τότε γίνεται λαμπρότερος ὁ ἀθλητῆς τῆς εὐσέβειας, πράγμα πού συνέβαινε καὶ ἐδῶ. Διότι ὁ μακάριος Βαρλαάμ συνέχιζε νὰ κρᾶτᾶ ἀκίνητο καὶ ἀμετάστρεπτο τὸ χέρι του, σὰν νὰ τὸ εἶχε φτιαγμένο ἀπὸ σίδηρο· ἂν καὶ βέβαια, ἂν ἀναστρεφόταν τὸ χέρι, οὔτε ἔτσι ἡ κατηγορία θὰ ἀνῆκε στὸν μάρτυρα.

3. Ἐδῶ, σᾶς παρακαλῶ, προσέχετε ὅλοι μὲ ὅλη τὴ δύναμή σας, γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι, κι ἂν ἀκόμη ἀπέστρεφε τὸ χέρι του, δὲν ἦταν ἦττα αὐτό. Γιατί ἄραγε; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς κρίνομε ἐκείνους πού καταξοσχίζονται οἱ πλευρές τους ἢ βασανίζονται μὲ κάποιο ἄλλο τρόπο, ἔτσι πρέπει νὰ κρίνομε καὶ ἐδῶ. Ἐὰν δηλαδὴ ὑποχωρήσουν καὶ θυσιάσουν, ἡ κατηγορία ἀνήκει στὴν ἀδυναμία αὐτῶν, ὅτι θυσίασαν μὴ ὑποφέροντας τοὺς πόνους· ἂν πάλι, δείχνοντας ὑπομονὴ στὰ βάσανα, πονέσουν βέβαια μὲ ὅσα παθαίνουν, δὲν προδώσουν ὅμως τὴν εὐσέβεια, κανένας δὲν τοὺς κατηγορεῖ γιὰ τοὺς ἀνυπόφορους αὐτοὺς πόνους, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τοὺς παραδεχόμαστε περισσότερο καὶ τοὺς θαυμάζομε, διότι καὶ τὰ ὑπέμειναν ἀφοῦ πόνεσαν πάρα πολὺ, καὶ δὲν ἀρνήθηκαν τὴν πίστη τους.

Καὶ ἐδῶ λοιπόν, ἐὰν ὁ μακάριος Βαρλαάμ ὑποσχόταν νὰ θυσιάσει μὴ ὑποφέροντας τὸ κάψιμο, νικήθηκε· ἐὰν ὅμως ἀναστρεφόταν τὸ χέρι του χωρὶς αὐτὸς νὰ ὑποχωρήσει, δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ κατηγορία γιὰ τὴ γνώμη τοῦ μάρτυρα· διότι αὐτὸ συνέβαινε ὄχι ἀπὸ ἀδυναμία τῆς προαιρέσεώς του, ἀλλὰ ἀπὸ ἀτονία τῶν νεύρων τῆς φύσεώς του καὶ τὸ χέρι του λύγισε χωρὶς νὰ τὸ θέλει ἐξαιτίας τῆς φωτιᾶς. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνους τῶν ὁποίων ξεσχίζονται οἱ πλευρές τους, δὲν τοὺς κατηγοροῦμε ὅτι ξεσχίζεται ἡ σάρκα τους, ἢ καλύτερα, γιὰ νὰ φέρω τὸ παράδειγμα πῶς κοντὰ σὲ μᾶς, ὅπως ἀκριβῶς κανένας δὲν θὰ μπορούσε νὰ κατηγορήσει ἐκείνους πού ὑποφέρουν ἀπὸ πυρεττὸ καὶ ἔχουν σπασμούς γιὰ τὸ ὅτι λυγίζουν τὰ χέρια τους, διότι αὐτὸ πού γίνεται δὲν ὀφείλεται στὴ νωθρότητα αὐτῶν ἀλλὰ στὴ φλόγα τῆς ἀσθένειας πού ἀπορροφᾷ τὴν ὑγρότητα τοῦ σώματος καὶ στὴ συνέχεια ἀναγκάζει παρὰ φύση νὰ ἀτονίσουν τὰ νεύρα καὶ νὰ λυγίσουν, ἔτσι οὔτε τὸν ἅγιο αὐτὸν θὰ μπορούσε νὰ

ἅγιον τοῦτον ἂν τις ἐμέμψατο τῆς χειρὸς περιτραπίσης. Εἰ γὰρ πυρετὸς καὶ ἄκοντος τοῦ κάμνοντος συνέλκειν τὰ μέλη πέφυκε καὶ διαστρέφειν, πολλῶ μᾶλλον ἄνθρακες, ἐπικείμενοι δεξιᾷ καὶ μὴ ἐνδόντος τοῦ μάρτυρος, τοῦτο ἂν εἰργάσαντο.

5 Ἄλλ' ὅμως οὐκ εἰργάσαντο, ἵνα ἐκ περιουσίας μάθῃς, ὅτι Θεοῦ χάρις ἦν ἡ συμπαροῦσα καὶ ἀλείφουσα τὸν ἀθλητὴν καὶ τὸ τῆς φύσεως ἐλάττωμα διορθουμένη· οὔτε αὐτὴ τὰ ἑαυτῆς ἔπαθε κατὰ τοῦτο, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀδάμαντος πεπηγυῖα ἡ χεὶρ ἐκείνη, οὕτως ἀπερίτρεπτος ἔμενε. Τίς τότε ὁρῶν οὐκ ἂν ἐθαύμασε; τίς οὐκ ἂν ἔφριξε;
10 Διέκυπτον ἄνωθεν ἄγγελοι, ἐθεώρουν ἀρχάγγελοι· λαμπρὸν ἦν τὸ θέατρον καὶ ὑπερβαῖνον ὄντως τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐπεθύμησεν ἰδεῖν ἄνθρωπον ἀγωνιζόμενον καὶ οὐ πάσχοντα τὰ τῶν ἀνθρώπων; Τὸν αὐτὸν θυσιαστήριον καὶ ἱερεῖον καὶ ἱερέα γινόμενον; Διὸ καὶ διπλοῦς ὁ καπνὸς ἀνήει, ὃ μὲν τοῦ λιβανωτοῦ
15 ἀπτομένου, ὃ δὲ τῆς σαρκὸς τηκομένης· καὶ ἦν ὁ καπνὸς οὗτος ἐκείνου προσηνέστερος, αὕτη δὲ ἡ εὐωδία ἐκείνης βελτίων.

Καὶ ταυτὸ συνέβαινε ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς βάτου· καθάπερ γὰρ ἐκείνη ἡ βάτος ἐκαίετο καὶ οὐ κατεκαίετο, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐκαίετο μὲν ἡ δεξιὰ, οὐ κατεφλέγετο δὲ ἡ ψυχὴ· ἔδαπανᾶτο τὸ σῶμα, καὶ
20 οὐκ ἀνηλοῦτο ἡ πίστις· ἀπηγόρευεν ἡ σὰρξ, καὶ οὐκ ἀπηγόρευεν ἡ προθυμία· καὶ οἱ μὲν ἄνθρακες τὸ μέσον τῆς χειρὸς διατρήσαντες ἐξέπιπτον κάτω, ἡ δὲ ἀνδρεία τῆς ψυχῆς οὐ διέπιπτεν· ἀλλ' ἡ μὲν χεὶρ ἀνήλωτο καὶ ἐρρῦη (σὰρξ γὰρ ἦν καὶ οὐκ ἀδάμας), ἡ δὲ ψυχὴ ἐτέραν ἐπεζῆτει χεῖρα πάλιν, ὥστε καὶ ἐν ἐκείνῃ τὴν καρτερίαν ἐπι-
25 δεῖξασθαι. Καὶ καθάπερ στρατιώτης γενναῖος εἰς πολεμίους εἰσελθὼν, καὶ κατακόψας τὴν φάλαγγα τῶν ἀνταγωνιζομένων αὐτῶ, διακλάσας τὸ ξίφος τῇ πυκνότητι τῶν ἐπαλλήλων πληγῶν, εἶτα ἐπιστραφεὶς ἕτερον ἐπιζητεῖ, διὰ τὸ μηδέπω κόρον εἰληφέναι τῆς τῶν πολεμίων σφαγῆς, οὕτω δὴ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ μακαρίου Βαρλαάμ
30 τὴν χεῖρα ἀναλώσασα ἐν τῷ κατακόπτειν τὰς φάλαγγας τῶν δαιμόνων, ἐτέραν ἐπεζῆτει δεξιὰν πάλιν, ὥστε καὶ ἐν ἐκείνῃ τὴν προθυμίαν ἐπιδείξασθαι

τὸν κατηγορήσει κανεὶς γιὰ τὴν ἀναστροφή τοῦ χεριοῦ του. Διότι, ἐὰν πυρεττός, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει ὁ ἀσθενής, ἔχει τὴ δύναμη νὰ λυγίζει τὰ μέλη καὶ νὰ τὰ διαστρέφει, πολὺ περισσότερο θὰ μπορούσαν νὰ τὸ κάνουν αὐτό, καὶ χωρὶς νὰ ὑποχωρήσει ὁ μάρτυρας, κάρβουνα ἀναμμένα καὶ τοποθετημένα ἐπάνω στὸ χέρι.

Ἄλλὰ δὲν τὸ ἔκαναν, γιὰ νὰ μάθεις πάρα πολὺ καλά, ὅτι ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἦταν ἐκείνη πού βρισκόταν μαζὶ μὲ τὸν ἀθλητὴ καὶ τὸν ἐνίσχυε, συμπληρώνοντας τὴν ἀδυναμία τῆς φύσεως· οὔτε τὸ χέρι ἔπαθε ἐκεῖνα πού ἦταν ἐπόμενο νὰ πάθει, καὶ σὰν νὰ εἶχε γίνεи ἀπὸ διαμάντι τὸ χέρι ἐκεῖνο, ἔτσι ἔμενε ἀμετάστρεπτο. Ποιὸς τότε βλέποντας θὰ μπορούσε νὰ μὴ θαυμάσει; ποιὸς θὰ ἦταν δυνατό νὰ μὴ φρίξει; Ἔσκυβαν ἀπὸ ἐπάνω ἄγγελοι, ἔβλεπαν ἀρχάγγελοι· τὸ θέαμα ἦταν λαμπρό, ξεπερνώντας πραγματικὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ποιὸς δηλαδὴ δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ δεῖ ἄνθρωπο ν' ἀγωνίζεται καὶ νὰ μὴ παθαίνει τὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ ἴδιος νὰ γίνεται θυσιαστήριο καὶ σφάγιο καὶ ἱερέας; Γι' αὐτὸ καὶ ἀνέβαινε διπλὸς ὁ καπνός, ὁ ἓνας ἀπὸ τὸ λιβάνι πού καιόταν καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴ σάρκα πού ἔλειωνε, καὶ ὁ καπνὸς αὐτὸς ἦταν πιὸ εὐχάριστος, ἢ εὐωδιὰ αὐτὴ ἦταν πιὸ καλὴ ἀπὸ ἐκείνη.

Καὶ συνέβαινε τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνο πού συνέβηκε μὲ τὴ βάτο. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἡ βάτος ἐκείνη καιόταν καὶ δὲν κατακαιόταν, ἔτσι καὶ ἐδῶ καιόταν βέβαια τὸ χέρι, ἀλλὰ δὲν καταφλεγόταν ἢ ψυχὴ· ἔλειωνε τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲν μειωνόταν ἢ πίστη· ἐξασθενίζε ἢ σάρκα, ἀλλὰ δὲν ἐξασθενίζε ἢ προθυμία. Καὶ τὰ ἀναμμένα κάρβουνα, ἀφοῦ τρύπησαν τὸ μέσον τῆς παλάμης τοῦ χεριοῦ, ἔπεφταν κάτω, ἢ ἀνδρεία ὁμως τῆς ψυχῆς δὲν ἔπεφτε· τὸ χέρι δηλαδὴ κήκε καὶ ἔπεσε κάτω, διότι ἦταν σάρκα καὶ ὄχι διαμάντι, ἢ ψυχὴ ὁμως ζητοῦσε πάλι ἄλλο χέρι, ὥστε καὶ μ' ἐκεῖνο νὰ δείξει τὴν ὑπομονή τους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς στρατιώτης γενναῖος πού ὄρμησε μέσα στοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀφοῦ κατέσφαξε τὴ φάλαγγα τῶν ἀντιπάλων του καὶ ἔσπασε τὸ ξίφος του ἀπὸ τὰ πυκνὰ ἀλλεπάλληλα χτυπήματα, στὴ συνέχεια ἐπιστρέφει καὶ ζητεῖ ἄλλο, διότι δὲν χόρτασε ἀκόμη νὰ σφάζει ἐχθρούς, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ μακαρίου Βαρλαάμ· ἀφοῦ καταστράφηκε τὸ χέρι μὲ τὸ νὰ κατασφάζει τὶς φάλαγγες τῶν δαιμόνων, ζητοῦσε πάλι ἄλλο χέρι, ὥστε καὶ μ' ἐκεῖνο νὰ δείξει τὴν προθυμία.

Μὴ γάρ μοι τοῦτο εἶπης, ὅτι μίαν ἐξέδωκε χεῖρα μόνον· ἀλλὰ τοῦτο πρὸ ἐκείνου ἐννόει, ὅτι ὁ τὴν χεῖρα προδούς, οὗτος καὶ τὴν κεφαλήν ἐξέδωκεν ἂν καὶ τὰς πλευρὰς προὔθηκε καὶ πυρὶ καὶ θυρίοις καὶ πελάγει καὶ κρημνῶ καὶ σταυρῶ καὶ τροχῶ καὶ πρὸς πάσας τὰς 5 ἀκουσθείσας ποτὲ τιμωρίας παρετάξατο καὶ πάντα ἔπαθεν, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ, ἀλλὰ τῇ προθέσει. Οὐ γὰρ πρὸς ὠρισμένας κολάσεις ἀπαντῶσιν οἱ μάρτυρες, ἀλλὰ πρὸς ἀορίστους ἀποδύονται τιμωρίας· οὐ γὰρ εἰσι κύριοι τῆς γνώμης τῶν τυράννων, οὐδὲ ὄρους αὐτοῖς καὶ μέτρα τιμωριῶν τιθέασιν· ἀλλ' ὅσα ἂν αὐτοὺς ἢ ἀπάνθρωπος 10 καὶ θηριώδης ἐκείνων γνώμη διαθεῖναι ἐπιθυμήσῃ κακά, τοσαῦτα εἰσέρχονται πεισόμενοι· πλὴν ἂν μὴ μεταξὺ τὸ σῶμα ἀπαγορευῶσαν ἀπλήρωτον ἐν τῷ μέσῳ καταλίπη τὴν τῶν τυράννων ἐπιθυμίαν.

Ἐμαραίνεταιο τοίνυν ἡ σὰρξ, καὶ ἡ προαίρεσις προθυμοτέρα 15 ἐγίνετο, αὐτοὺς τοὺς ἄνθρακας παρερχομένη τῇ λαμπρότητι καὶ μᾶλλον αὐτῶν ἀποστίλβουσα· πνευματικὸν γὰρ ἔνδον ἀνεκαίετο πῦρ πολὺ τοῦ πυρὸς τούτου φλογωδέστερον. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος τῆς ἔξωθεν οὐκ ἠσθάνετο φλογός, ἐπειδὴ τὸ ἔνδον αὐτὸν ἔκαιε πῦρ τὸ διάπυρον καὶ διακαῆς τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.

204. Ταῦτα μὴ μόνον ἀκούωμεν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ καὶ μιμώμεθα.

Ὅπερ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, καὶ νῦν λέγω· μὴ μέχρι τῆς παρούσης ὥρας θαυμαζέσθω ὁ μάρτυς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἴκαδε ἀπιῶν ἕκαστος ἐπαγέσθω τὸν ἅγιον, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγέτω τὴν ἑαυτοῦ, μᾶλλον δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν διὰ τῆς τῶν εἰρημένων μνήμης. 25 Ὑπόδεξαι αὐτόν, ὡς προεῖρηται, καὶ στῆσον ἐπὶ τῆς καρδίας τῆς σῆς τὴν χεῖρα ἔχοντα ἐκτεταμένην· ὑπόδεξαι τὸν στεφανίτην καὶ μηδέποτε ἀφῆς ἐξελθεῖν τῆς διανοίας τῆς σῆς. Διὰ τοῦτο ὑμᾶς καὶ παρὰ τὰς θήκας τῶν ἀγίων μαρτύρων ἠγάγομεν, ἵνα καὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως λάβητέ τινα παράκλησιν ἀρετῆς καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπαπο- 30 δύσησθε ζῆλον. Καὶ γὰρ στρατιώτην ἀνίστησι μὲν καὶ ἀκοὴ ἀριστέως, πολλῶ δὲ πλεον ὄψις καὶ θεωρία καὶ μάλιστα ὅταν εἰς αὐτὴν τοῦ ἀριστέως τὴν σκηνὴν εἰσελθὼν ἴδῃ τὸ ξίφος ἠμαγμένον, τὴν κε-

Μὴ μοῦ πείς βέβαια αὐτό, ὅτι πρόσφερε μόνο τὸ ἓνα χέρι, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνο αὐτὸ νὰ σκέπτεσαι, ὅτι αὐτὸς ποὺ πρόσφερε τὸ χέρι του, αὐτὸς θὰ μπορούσε καὶ τὸ κεφάλι του νὰ προσφέρει καὶ τὶς πλευρές του νὰ θυσιάσει, καὶ θὰ ἦταν ἔτοιμος ν' ἀντιμετωπίσει καὶ φωτιά καὶ θηρία καὶ πέλαγος καὶ γκρεμὸ καὶ σταυρὸ καὶ τροχὸ καὶ ὅλες τὶς τότε γνωστὲς τιμωρίες, καὶ ὅλα τὰ ἔπαθε, ἂν ὄχι βέβαια στὴν πράξη, ἀλλὰ μὲ τὴν προαίρεση. Διότι οἱ μάρτυρες δὲν συμβαίνει ν' ἀντιμετωπίζουν ὀρισμένα μόνο βασανιστήρια, ἀλλ' ἀγωνίζονται ἐναντίον ἀορίστων τιμωριῶν· διότι δὲν ἐξουσιάζουν τὴ γνώμη τῶν τυράννων, οὔτε τοὺς βάζουν ὄρια καὶ μέτρα τιμωριῶν, ἀλλ' ὅσα κακὰ συμβεῖ νὰ ἐπιθυμήσει νὰ τοὺς ἐπιβάλει ἢ ἀπάνθρωπη καὶ θηριώδης γνώμη ἐκείνων, ὅλα αὐτὰ μπαίνουν στὸν ἀγῶνα νὰ τὰ πάθουν, ἐκτὸς καὶ ἂν τὸ σῶμα στὸ μεταξὺ ὑποκύψει καὶ ἀφήσει ἀνεκπλήρωτη τὴν ἐπιθυμία τῶν τυράννων.

Μαραίνονταν λοιπὸν οἱ σάρκες καὶ ἡ προαίρεση γινόταν προθυμότερη, ὑπερνικώντας ὡς πρὸς τὴ λαμπρότητα καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἀναμμένα κάρβουνα καὶ ἀκτινοβολώντας πολὺ περισσότερο ἀπὸ αὐτά· διότι μέσα ἔκαιε πνευματικὴ φωτιά, πολὺ πιὸ φλογερὴ ἀπὸ αὐτὴ τὴ φωτιά. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος δὲν αἰσθανόταν τὴν ἐξωτερικὴ φλόγα, ἐπειδὴ μέσα του ἔκαιε ἡ φλογερὴ καὶ ἄσβεστη φωτιά τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.

4. Αὐτὰ ἄς μὴ τὰ ἀκοῦμε μόνον, ἀγαπητοί, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ μιμούμαστε. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγα στὴν ἀρχή, τὸ λέγω καὶ τώρα. Ἄς μὴ θαυμάζεται ὁ μάρτυρας μόνο μέχρι αὐτὴ τὴ στιγμή, ἀλλὰ καὶ ἐπιστρέφοντας ὁ καθένας στὸ σπίτι του ἄς παίρνει μαζί του τὸν ἅγιο καὶ ἄς τὸν βάζει μέσα στὸ σπίτι του, ἢ καλύτερα ἄς τὸν βάζει μέσα στὴν καρδιά του μὲ τὴν ἀνάμνηση τῶν ὅσων ἔχομε πεῖ. Ὑποδέξου αὐτόν, ὅπως προαναφέρθηκε, καὶ τοποθέτησέ τον μέσα στὴν καρδιά σου ἔχοντας τὸ χέρι του τεντωμένο· ὑποδέξου τὸν στεφανηφόρο καὶ μὴ τὸν ἀφήσεις νὰ βγεῖ ποτὲ ἀπὸ τὴ διάνοιά σου. Γι' αὐτὸ καὶ σᾶς φέραμε κοντὰ στὶς λειψανοθηῆκες τῶν ἀγίων μαρτύρων, ὥστε καὶ ἀπὸ τὴ θέα αὐτῶν νὰ λάβετε κάποια παρότρυνση πρὸς ἀρετὴ καὶ νὰ ἀναλάβετε τὸν ἀγῶνα νὰ ἐπιδείξετε τὸν ἴδιο ζῆλο. Διότι καὶ τὸν στρατιῶτη τὸν ἐμψυχώνει βέβαια καὶ ἡ διήγηση γιὰ τὸν ἥρωα, πολὺ περισσότερο ὁμως ἢ θέα καὶ θεωρία αὐτοῦ καὶ μάλιστα ὅταν, εἰσερχόμενος μέσα στὴν ἴδια τὴ σκηνὴ τοῦ ἥρωα, δεῖ τὸ ξίφος αἵματο-

φαλήν τοῦ πολεμίου κειμένην, τὰ λάφυρα ἄνω κρεμάμενα, τὸ αἷμα νεαρὸν τῶν χειρῶν ἀποστάζον παρὰ τοῦ τὸ τρόπαιον στήσαντος, πανταχοῦ δόρατα καὶ ἀσπίδας καὶ τόξα καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν παντευχίαν κειμένην.

5 Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα συνεληλύθαμεν. Σκηνὴ γάρ ἐστι στρατιωτικὴ τῶν μαρτύρων ὁ τάφος· κἂν ἀνοίξης τοὺς τῆς πίστεως ὀφθαλμούς, ὄψει τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης ἐνταῦθα κείμενον, τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, τὴν κνημίδα τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, αὐτὴν τοῦ
10 διαβόλου τὴν κεφαλὴν ἀπερριμένην χαμαί. Ὅταν γὰρ ἴδῃς δαιμονῶντα ἄνθρωπον παρὰ τὸν τάφον τοῦ μάρτυρος κείμενον ὑπτιον καὶ σπαράσσοντα ἑαυτὸν πολλάκις, οὐδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ τὴν κεφαλὴν τοῦ Πονηροῦ τετμημένην ὀρᾷς. Ἐτι γὰρ καὶ νῦν παράκειται ταῦτα τὰ ὄπλα τοῖς τοῦ Χριστοῦ στρατιώταις, καὶ καθάπερ τοὺς ἀριστεάς
15 μετὰ τῶν ὄπλων θάπτουσιν οἱ βασιλεῖς, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε, καὶ μετὰ τῶν ὄπλων αὐτοὺς ἔθαψεν, ἵνα καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως δείξῃ πᾶσαν τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἁγίων. Μάθε τοίνυν τὴν παντευχίαν αὐτῶν τὴν πνευματικὴν καὶ μέγιστα κερδάνας ἀναχωρήσεις ἐντεῦθεν. Πολὺς καὶ σοὶ πόλεμος πρὸς τὸν διάβολον,
20 ἀγαπητέ, πολὺς καὶ μέγας καὶ διηνεκῆς.

Μάθε τοίνυν τὰ παλαίσματα, ἵνα μιμήσῃ τὰς νίκας· καταγάλασον πλούτου καὶ χρημάτων καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης τοῦ βίου φαντασίας· μὴ μακαρίσης τοὺς πλουτοῦντας, ἀλλὰ μακάρισον τοὺς μαρτυροῦντας· μὴ τοὺς ἐν τρυφῇ, ἀλλὰ τοὺς ἐν τηγάνοις· μὴ τοὺς ἐν τραπέζῃ πολυτελεῖ, ἀλλὰ τοὺς ἐν λέβητι ζέοντι· μὴ τοὺς ἐν βαλανείοις καθημερινοῖς, ἀλλὰ τοὺς ἐν καμίνοις χαλεπαῖς· μὴ τοὺς μύρων ὀζοντας, ἀλλὰ τοὺς καπνὸν καὶ κνίσσαν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ὀπτωμένης ἀφιέντας. Αὕτη ἡ εὐωδία ἐκείνης βελτίων καὶ λυσιτελεστέρα· ἐκείνη μὲν γὰρ ἐπὶ κῶλασιν ἀπάγει τοὺς κεχρημένους αὐτῇ, αὕτη δὲ ἐπὶ
30 βραβεῖα καὶ στεφάνους τοὺς ἄνω. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι πονηρὸν ἢ τρυφὴ καὶ μύρων ἀλοιφὴ καὶ μέθη καὶ οἶνος ἀμετρίαν ἔχων καὶ πολυτελῆς τράπεζα, ἄκουσον τί φησιν ὁ προφήτης· «οὐαὶ οἱ καθεύδοντες

βαμμένο, τὸ κεφάλι τοῦ ἐχθροῦ κομμένο, τὰ λάφυρα κρεμασμένα ἐπάνω, τὸ αἷμα νωπὸ νὰ στάζει ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνου ποὺ ἔστησε τὸ τρόπαιο, παντοῦ δόρατα καὶ ἀσπίδες καὶ τόξα καὶ ὅλη τὴν ἄλλη πανοπλία κειμένη ἐκεῖ.

Γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς συγκεντρωθήκαμε ἐδῶ. Διότι ὁ τάφος τῶν μαρτύρων εἶναι σκηνὴ στρατιωτικὴ, καὶ ἂν ἀνοίξεις τὰ μάτια τῆς πίστεως, θὰ δεῖς κείμενον ἐδῶ τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, τὸν θυρεὸ τῆς πίστεως, τὴν περικεφαλαίαν τῆς σωτηρίας, τὴν κνημίδα τοῦ Εὐαγγελίου, τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος⁶, καὶ τὸ ἴδιο τὸ κεφάλι τοῦ διαβόλου ριγμένο κάτω. Διότι, ὅταν δεῖς δαιμονισμένο ἄνθρωπο ξαπλωμένο ἀνάσκελα δίπλα στὸν τάφο τοῦ μάρτυρα, καὶ πολλὰ φορὲς νὰ καταξοχίζει τὸν ἑαυτό του, τίποτε ἄλλο δὲν βλέπεις, παρὰ τὸ κεφάλι τοῦ πονηροῦ κομματιασμένο. Διότι ἀκόμη καὶ τώρα βρίσκονται αὐτὰ τὰ ὄπλα δίπλα στοὺς στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ βασιλεῖς θάβουν τοὺς ἥρωες μαζὶ μὲ τὰ ὄπλα τους, τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ ὁ Χριστός· τοὺς ἔθαψε μὲ τὰ ὄπλα τους, ὥστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάπαυση νὰ δείξει ὅλη τὴ δόξα καὶ δύναμη τῶν ἁγίων. Μάθε λοιπὸν τὴν πνευματικὴ πανοπλία αὐτῶν καὶ θὰ φύγεις ἀπὸ ἐδῶ ἀποκομίζοντας μεγάλο κέρδος. Ὑπάρχει, ἀγαπητέ, καὶ δικός σου πολὺς πόλεμος πρὸς τὸν διάβολο, πολὺς καὶ μέγας καὶ διαρκής.

Μάθε λοιπὸν τὰ παλαίσματα, γιὰ νὰ μιμηθεῖς τὶς νίκες. Περιφρόνησε τὸν πλοῦτο, τὰ χρήματα καὶ ὅλη τὴν ἄλλη φαντασία τοῦ βίου. Μὴ μακαρίσεις τοὺς πλουσίους, ἀλλὰ μακάρισε ἐκείνους ποὺ μαρτυροῦν· ὄχι ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα στὴν ἀπόλαυση, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ τηγανίζονται· ὄχι ἐκείνους ποὺ κάθονται σὲ πολυτελὴ τραπέζια, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ ρίχνονται σὲ καζάνια ποὺ βράζουν· ὄχι ἐκείνους ποὺ πηγαίνουν καθημερινὰ στὰ λουτρά, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ ρίχνονται στὰ φοβερὰ καμίνια· ὄχι ἐκείνους ποὺ μοσχοβολοῦν ἀρώματα, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ ἀφήνουν ν' ἀναδύεται ἀπὸ τὴν καιόμενη σάρκα τους καπνὸς καὶ κνίσσα. Αὐτὴ ἡ εὐωδιὰ εἶναι καλύτερη καὶ ὠφελιμότερη. Διότι ἐκείνη ὁδηγεῖ ἐκείνους ποὺ τὴ χρησιμοποιοῦν στὴν κόλαση, ἐνῶ αὐτὴ σὲ βραβεῖα καὶ οὐράνια στεφάνια. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι εἶναι ἁμαρτία ἡ ζωὴ τῶν ἀπολαύσεων καὶ τὸ ἄλειμμα μὲ μύρα, καθὼς καὶ ἡ μέθη, ἡ ἄμετρη χρῆση οἴνου, καὶ ἡ πολυτελὴς τράπεζα, ἄκουσε τί λέγει ὁ προφήτης· «ἀλλοίμονο σ' ἐκείνους ποὺ

ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων καὶ κατασπαταλῶντες ἐπὶ ταῖς στρωμαῖς αὐτῶν· οἱ ἐσθίοντες ἐρίφους ἐκ ποιμνίων καὶ μοσχάρια ἐκ βουκολίων γαλαθηνά· οἱ πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι». Εἰ δὲ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ταῦτα ἀπηγόρευ-
5 το, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς χάριτος, ἔνθα πλείων ἢ φιλοσοφία.

Ταῦτά μοι καὶ πρὸς ἄνδρας καὶ πρὸς γυναῖκας εἴρηται· κοινὸν γὰρ τὸ στάδιον· οὐ διήρηται τὸ στατόπεδον τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν φύ-
σιν, ἀλλ' εἷς ἐστὶν ὁ σύλλογος· δύνανται καὶ γυναῖκες ἐνδύσασθαι
θώρακα καὶ ἀσπίδα προβαλέσθαι καὶ βέλος ἀφεῖναι καὶ ἐν μαρτυ-
10 ρίου καιρῶ, καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ τοιούτῳ πολλὴν ἀπαιτοῦντι παρρη-
σίαν. Καὶ καθάπερ τοξότης ἄριστος, εὐστόχως τὸ βέλος ἀπὸ τῆς
νευρᾶς ἀφιεῖς, ἅπασαν συνταράττει τῶν πολεμίων τὴν τάξιν, οὕτω
καὶ οἱ ἅγιοι μάρτυρες καὶ πάντες δὲ οἱ τῆς ἀληθείας ἀγωνισταί, οἱ
ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, ὥσπερ ἀπό τι-
15 νος νευρᾶς τῆς γλώττης τὰ ρήματα ἀφιαῖσιν εὐστόχως· καὶ ταῦτα,
ὥσπερ βέλη πετόμενα διὰ τοῦ ἀέρος, εἰς τὰς ἀοράτους τῶν δαιμό-
νων ἐμπίπτοντα φάλαγγας, πᾶσαν αὐτῶν συνταράττει τὴν παράτα-
ξιν, ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Βαρλαάμ τούτου γέγονεν· ἀπὸ
ψιλῶν γὰρ ρημάτων ὥσπερ ἀπὸ βελῶν πετομένων συνέχεε τὸ τοῦ
20 διαβόλου στρατόπεδον.

Ταύτην καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα τὴν εὐστοχίαν. Οὐχ ὀρᾶτε τοὺς
ἀπὸ τῶν θεάτρων καταβαίνοντας μαλακωτέρους γινομένους; τὸ δὲ
αἴτιον, ὅτι μετὰ σπουδῆς τοῖς ἐκεῖ γινομένοις προσέχουσι· καὶ γὰρ
ὀφθαλμῶν περιστροφὰς καὶ χειρῶν περιδονήσεις καὶ ποδῶν κύ-
25 κλους καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ διαστροφῇ τοῦ λυγισθέντος σώματος
φανέντων εἰδώλων τοὺς τύπους ἐναποθέμενοι ταῖς ψυχαῖς οὕτως
ἀπέρχονται. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἐκείνους μὲν ἐπὶ λύμῃ τῆς ἑαυτῶν
ψυχῆς τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι πρόνοιαν, καὶ μνήμην ἐνδιάθετον
ἔχειν τῶν ἐκεῖ γινομένων, ἡμᾶς δὲ ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα μιμήσεως μέλ-
30 λοντας τοῖς ἀγγέλοις παρισουῖσθαι, μηδὲ τὴν ἴσην ἐκείνοις συνεισφέ-
ρειν σπουδὴν περὶ τὴν τῶν εἰρημένων φυλακὴν;

κοιμούνται σὲ ἐλεφάντινα κρεβάτια καὶ κατασπαταλοῦν χρήματα γιὰ τὰ στρώματα καὶ σκεπάσματα αὐτῶν, σ' ἐκείνους ποὺ τρῶνε ἐρίφια ἀπὸ τὰ ποίμνια καὶ μοσχάρια γάλακτος ἀπὸ τὰ βουστάσια, σ' ἐκείνους ποὺ πίνουν διυλισμένο κρασί καὶ ἀλείφονται μὲ πανάκριβα ἀρώματα»⁷. Ἐὰν αὐτὰ ἀπαγορευόταν στὴν ἐποχὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πολὺ περισσότερο ἀπαγορεύονται τώρα στὴν ἐποχὴ τῆς χάριτος, κατὰ τὴν ὁποία εἶναι μεγαλύτερη ἢ εὐσέβεια.

Αὐτὰ τὰ λόγια μου λέχθηκαν καὶ γιὰ τοὺς ἄνδρες καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες· διότι εἶναι κοινὸ τὸ στάδιο· δὲν διαιρεῖται τὸ στρατόπεδο τοῦ Χριστοῦ ἐξαιτίας τῆς φύσεως, ἀλλ' ἓνα εἶναι τὸ σύνολο. Μποροῦν καὶ γυναῖκες νὰ φορέσουν θώρακα, καὶ νὰ προβάλουν ἀσπίδα, καὶ νὰ ρίξουν βέλος, καὶ κατὰ τὸν καιρὸ μαρτυρίου καὶ σὲ ἄλλον παρόμοιο καιρὸ ποὺ ἀπαιτεῖ πολλὴ παρρησία. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἄριστος τοξότης, ἀφήνοντας τὸ βέλος νὰ φύγει μὲ εὐστοχία ἀπὸ τὴ χορδὴ τοῦ τόξου, προξενεῖ ταραχὴ σ' ὅλη τὴν παράταξη τῶν ἐχθρῶν, ἔτσι καὶ οἱ ἅγιοι μάρτυρες καὶ ὅλοι οἱ ἀγωνιστὲς τῆς ἀληθείας, ποὺ ἀγωνίζονται ἐναντίον τῶν μεθοδειῶν τοῦ διαβόλου, ρίχνουν τὰ λόγια μὲ εὐστοχία ἀπὸ τὴ γλώσσα, σὰν ἀπὸ κάποια χορδὴ, καὶ αὐτὰ, πετώντας μέσα στὸν ἀέρα σὰν βέλη, πέφτουν ἐπάνω στὶς ἀόρατες φάλαγγες τῶν δαιμόνων, συνταράσσοντας ὅλη τὴν παράταξη αὐτῶν, πράγμα βέβαια ποὺ συνέβηκε καὶ μὲ τὸν μακάριο αὐτὸν Βαρλαάμ. Διότι μὲ ἀπλὰ λόγια, ποὺ ρίχνονταν σὰν ἀπὸ βέλη, προκαλοῦσε σύγχυση στὸ στρατόπεδο τοῦ διαβόλου.

Αὐτὴν τὴν εὐστοχία ἄς μιμηθοῦμε καὶ ἐμεῖς. Δὲν βλέπεις ἐκείνους ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ θέτρα ὅτι γίνονται πιὸ ἥπιοι; Καὶ ἡ αἰτία εἶναι τὸ ὅτι προσέχουν μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον τὰ ὅσα γίνονται ἐκεῖ· καὶ ἀφοῦ βάλουν μέσα στὴν ψυχὴ τους τὶς περιστροφές τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν χεριῶν τὰ κουνήματα, τῶν ποδιῶν τὶς περιστροφικὲς κινήσεις, καὶ τὶς μορφὲς ὄλων τῶν εἰδώλων ποὺ ἐμφανίσθηκαν στὴ σκηνὴ μὲ τὰ σπασίματα τοῦ λυγισμένου σώματός τους, ἔτσι φεύγουν ἀπὸ ἐκεῖ. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο, ἐκεῖνοι νὰ δείχνουν τόση μεγάλη φροντίδα πρὸς καταστροφὴ τῆς ψυχῆς τους καὶ νὰ διατηροῦν μέσα στὴ μνήμη τους τὰ ὅσα γίνονται ἐκεῖ, καὶ ἐμεῖς ποὺ μπορούμε νὰ ἐξισωθοῦμε μὲ τοὺς ἀγγέλους, ἐὰν μιμηθοῦμε τὰ ὅσα γίνονται ἐδῶ, νὰ μὴ δείχνουμε οὔτε τὸ ἴσο ἐνδιαφέρον μὲ ἐκείνους γιὰ τὴ φύλαξη τῶν ὄσων ἔχουν λεχθεῖ;

Μή, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, μὴ οὕτω τῆς οἰκείας κατεμελῶμεν σωτηρίας, ἀλλ' ἐναποθώμεθα τοὺς μάρτυρας ἅπαντες ταῖς ἐαυτῶν διανοίαις, μετὰ τῶν τηγάνων, μετὰ τῶν λεβήτων, μετὰ τῶν ἄλλων τιμωριῶν· καὶ καθάπερ οἱ ζωγράφοι τὴν εἰκόνα πολλάκις καπνῶ 5 καὶ αἰθάλη καὶ χρόνῳ μακρῶ γενομένην ἀμαυροτέραν ἀποσμύχουσιν, οὕτω καὶ σὺ ποιήσον, ἀγαπητέ, τὴν μνήμην τῶν ἁγίων μαρτύρων· ἐπειδὴν εἰσιοῦσαι βιωτικαὶ φροντίδες ἀμαυρώσωσι τὴν διάνοιάν σου, ἀπόσμηξον διὰ τῆς τῶν μαρτύρων μνήμης. Ἄν γὰρ ταύτην ἔχῃς ἐν τῇ ψυχῇ σου τὴν μνήμην, οὐ θαυμάσεις πλοῦτον, οὐ πε- 10 νίαν δακρύσεις, οὐκ ἐπαινέσεις δόξαν καὶ δυναστείαν, οὐδὲν ὅλως τῶν ἀνθρωπίνων, οὐ τῶν παιδρῶν μέγα τι ὑπολάβῃς εἶναι, οὐ τῶν λυπηρῶν ἀφόρητον· ἀλλὰ πάντων ἐκείνων ἀνώτερος γενόμενος, ἔξεις διδασκαλίαν ἀρετῆς διηνεκῆ τῆς εἰκόνης ταύτης τὴν θεωρίαν. Ὁ γὰρ στρατιώτης, ὁρῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐν πολέμοις καὶ μά- 15 χαις ἀνδρίζομένους, οὐκ ἐπιθυμήσει τρυφῆς ποτε, οὐ θαυμάσεται τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον βίον, ἀλλὰ τὸν σκληρὸν καὶ εὐτονον καὶ ἐναγώνιον. Ποία γὰρ κοινωνία μέθη καὶ μάχη; γαστρίζεσθαι καὶ ἀνδρίζεσθαι; μύροις καὶ ὄπλοις; πολέμῳ καὶ κώμοις; Στρατιώτης εἶ τοῦ Χριστοῦ, ἀγαπητέ, ὀπλίζου, μὴ καλλωπίζου· ἀθλητῆς εἶ γεν- 20 ναῖος, ἀνδρίζου, μὴ ὠραῖζου.

Οὕτω μιμησώμεθα τοὺς ἁγίους τούτους, οὕτω τιμήσωμεν τοὺς ἀριστέας, τοὺς στεφανίτας, τοὺς Θεοῦ φίλους, καί, βαδίσαντες τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ὁδόν, τῶν αὐτῶν αὐτοῖς στεφάνων ἐπιτευξόμεθα, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυ- 25 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἄς μὴ, σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἰκετεύω, ἄς μὴ παραμελοῦμε τόσο πολὺ τὴ σωτηρία μας, ἀλλ' ἄς ἐναποθέτομε ὄλοι μας τοὺς μάρτυρες μέσα στὴ διάνοιά μας, μαζί μὲ τὰ τηγάνια, μὲ τὰ καζάνια, καὶ μὲ τὶς ἄλλες τιμωρίες· καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ζωγράφοι πολλὰς φορὲς καθαρίζουν τὴν εἰκόνα ποὺ μαύρισε ἀπὸ τὸν καπνὸ καὶ τὴ σκόνη καὶ τὴν πολυκαιρία, τὸ ἴδιο κάνε καὶ σύ, ἀγαπητέ, τὴ μνήμη τῶν ἁγίων μαρτύρων. Ὅταν συμβεῖ νὰ εἰσέλθουν βιωτικὲς φροντίδες καὶ ν' ἀμαυρώσουν τὴ διάνοιά σου, καθάρισέ την μὲ τὴ μνήμη τῶν μαρτύρων. Διότι, ἐὰν ἔχεις αὐτὴ τὴ μνήμη στὴν ψυχὴ σου, δὲν θὰ θαυμάσεις πλοῦτο, δὲν θὰ δακρύσεις γιὰ φτώχεια, δὲν θὰ ἐπαινέσεις δόξα καὶ ἐξουσία, καὶ γενικὰ τίποτε ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, οὔτε ἀπὸ τὰ εὐχάριστα θὰ θεωρήσεις κάτι τὸ σπουδαῖο, οὔτε ἀπὸ τὰ δυσάρεστα ὡς ἀφόρητο, ἀλλά, γενόμενος ἀνώτερος ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα, θὰ ἔχεις διαρκὴ διδασκαλία ἀρετῆς τὴ θεὰ τῆς εἰκόνας αὐτῆς. Διότι ἐκεῖνος ποὺ βλέπει καθημερινὰ στρατιῶτες νὰ πολεμοῦν μὲ ἀνδρεία σὲ πολέμους καὶ μάχες, δὲν θὰ ἐπιθυμήσει ποτε ζωὴ ἀπολαύσεων, δὲν θὰ θαυμάσει τὸν φιλήδονο καὶ παραλυμένο βίο, ἀλλὰ τὸν σκληρὸ καὶ ρωμαλέο καὶ γεμάτο ἀπὸ ἀγῶνες. Διότι ποιά σχέση ἔχει ἢ μέθη μὲ τὴ μάχη; τὸ ὑπερβολικὸ φαγοπότι μὲ τὰ ἀνδραγαθήματα; τὰ ἀρώματα μὲ τὰ ὄπλα; ὁ πόλεμος μὲ τὰ καλλωπίσματα; Εἶσαι στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, ἀγαπητέ· νὰ ὀπλίξεις καὶ ὄχι νὰ καλλωπίξεις· εἶσαι ἀθλητῆς γενναῖος· νὰ ἀγωνίζεσαι γενναῖα καὶ ὄχι νὰ στολίζεσαι.

Ἔτσι θὰ μιμηθοῦμε τοὺς ἁγίους αὐτούς, ἔτσι θὰ τιμήσομε τοὺς ἥρωες, τοὺς στεφανηφόρους, τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, καί, ἀφοῦ βαδίσομε τὴν ἴδια ὁδὸ μὲ αὐτούς, θὰ ἐπιτύχομε τὰ ἴδια στεφάνια, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὄλοι μας νὰ ἐπιτύχομε, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥΣ

1. Εύλογητὸς ὁ Θεός, ὅτι καὶ ἐξ Αἰγύπτου μάρτυρες, Αἰγύπτου
τῆς θεομάχου καὶ μανικωτάτης, καὶ ὄθεν τὰ ἄθεα στόματα, ὄθεν αἱ
βλάσφημοι γλῶσσαι, ἐξ Αἰγύπτου μάρτυρες, οὐκ ἐν Αἰγύπτῳ δὲ
μόνον, οὐδὲ ἐν τῇ παροίκῳ καὶ γείτονι χώρᾳ, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ
5 τῆς οἰκουμένης. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῆς τῶν ὠνίων εὐετηρίας, ὅταν
ἴδωσιν οἱ τὰς πόλεις οἰκοῦντες πλείω τῆς χρείας τῶν οἰκούντων
γενομένην τὴν φορὰν, καὶ πρὸς τὰς ἔξω διαπέμπουσι πόλεις, ὁμοῦ
τε τὴν παρ' ἑαυτῶν ἐπιδεικνύμενοι φιλοφροσύνην καὶ πρὸς τῇ τού-
των περιουσίᾳ μετ' εὐκολίας ὧν ἂν δέωνται πάλιν ἀντωνούμενοι
10 παρ' ἐκείνων, οὕτω καὶ αἱ Αἰγύπτιοι πεποιήκασιν ἐπὶ τῶν τῆς εὐ-
σεβείας ἀθλητῶν. Ἰδόντες τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι πολλὴν παρ' ἑαυτοῖς
γενομένην τὴν φορὰν, οὐ κατέκλεισαν ἐν τῇ πόλει τὸ μέγα τοῦτο
τοῦ Θεοῦ δῶρον, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς γῆς ἐξέπεμψαν τοὺς τῶν
ἀγαθῶν θησαυρούς, τὴν τε αὐτῶν φιλαδελφίαν ἐπιδεικνύμενοι, καὶ
15 τὸν κοινὸν πάντων Δεσπότην δοξάζοντες, καὶ τὴν αὐτῶν παρὰ
πᾶσι κοσμοῦντες πόλιν καὶ μητρόπολιν τῆς οἰκουμένης ἀπάσης
ἀποφαίνοντες.

Εἰ γὰρ ψυχραὶ καὶ εὐτελεῖς ἀφορμαὶ καὶ πρὸς τὸν παρόντα
βίον ἡμῖν συντελοῦσαι χάριτες μόνον, ἴσχυσαν τοῦτο τὸ γέρας πολ-
20 λαῖς τῶν πόλεων παρασχεῖν, τὴν οὐδὲν τούτων τῶν ἐπικήρων καὶ
φθαρτῶν χαριζομένην, ἀλλ' ἄνδρας πολλὴν ταῖς κληρωθείσας αὐ-
τοῖς πόλεσι καὶ μετὰ τελευτὴν κεκτημένους ἀσφάλειαν, πῶς οὐ δί-
καιον μάλιστα πασῶν ταύτης παρ' αὐτῶν τῆς προεδρίας τυχεῖν;
Τὰ γὰρ τῶν ἀγίων σώματα τούτων τείχους παντὸς ἀδάμαντος καὶ
25 ἀρραγοῦς ἀσφαλέστερον ἡμῖν τειχίζει τὴν πόλιν· καὶ καθάπερ σκό-
πελοι τινες ὑψηλοὶ προβεβλημένοι πανταχόθεν, οὐχὶ τὰς τῶν αἰ-
σθητῶν τούτων καὶ ὀρωμένων ἐχθρῶν προσβολὰς ἀποκρούονται

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΕ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥΣ

1. ἼΑς εἶναι εὐλογητὸς ὁ Θεός, διότι ἔχομε μάρτυρες καὶ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τὴ θεομάχο καὶ μανικώτατη, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ ἀκούσθησαν τὰ ἄθεα στόματα, ἀπὸ ἐκεῖ, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἔχομε μάρτυρες, καὶ ὄχι μόνο στὴν Αἴγυπτο, οὔτε στὴ διπλανὴ καὶ γειτονικὴ χώρα, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης. Καὶ ὅπως στὴν περίπτωσι εὐημερίας τῶν ἀγαθῶν, ὅταν οἱ κάτοικοι μιᾶς πόλεως δοῦν ὅτι τὰ ἀγαθὰ εἶναι περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ χρειάζονται οἱ κάτοικοί της, στέλνουν καὶ στὶς ἄλλες πόλεις, δείχνοντας συγχρόνως καὶ τὴ φιλοφροσύνη τους, καὶ μὲ τὸ περίσσειμά τους προμηθευόμενοι πάλι μὲ εὐκολία ἀπὸ ἐκείνους ἐκεῖνα ποὺ χρειάζονται, τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι μὲ τοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας. Βλέποντας μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ νὰ ἔχουν μεγάλη ἐσοδεία, δὲν ἔκλεισαν στὴν πόλιν τους τὸ μεγάλο αὐτὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔστειλαν σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς τοὺς θησαυροὺς τῶν ἀγαθῶν, δείχνοντας καὶ τὴ φιλαδελφία τους, καὶ δοξάζοντας τὸν Κύριο ὄλων μας· ἔτσι συντελοῦσαν στὴν τιμὴ τῆς πόλεώς τους ἀπὸ ὄλους, καὶ καθιστοῦσαν αὐτὴν μητρόπολιν ὅλης τῆς οἰκουμένης.

Ἐὰν λοιπὸν ψυχρὲς καὶ ἀσήμαντες ἀφορμὲς καὶ χάρεις ποὺ συντελοῦν μόνο γιὰ τὴν παρούσα ζωὴ μας, μπόρεσαν αὐτὸ τὸ τιμητικὸ ὄνομα νὰ τὸ προσφέρουν σὲ πολλὰς πόλεις, ἐκείνην ποὺ δὲν μᾶς χαρίζει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτά, ἀλλὰ ἄνδρες ποὺ παρέχουν καὶ μετὰ τὸ θάνατό τους πολλὴ ἀσφάλεια στὶς πόλεις ποὺ συνέβηκε νὰ ζήσουν, πῶς δὲν εἶναι δίκαιο αὐτὴ κυρίως ἀπ' ὄλες ν' ἀπολαμβάνει ἀπὸ αὐτὲς αὐτὴν τὴν τιμητικὴν διάκριση; Διότι τὰ σώματα αὐτῶν τῶν ἀγίων προστατεύουν τὴν πόλιν μας ἀσφαλέστερα ἀπὸ ὅποιοδήποτε ἀδαμάντινο καὶ ἀρραγὲς τεῖχος. Καὶ σὰν νὰ προβάλλουν ἀπὸ παντοῦ σὰν κάποιοι ὑψηλοὶ σκόπελοι ἀποκρούουν ὄχι τὶς προσβολὰς αὐτῶν τῶν αἰσθητῶν καὶ ὄρατῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ

μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἀοράτων δαιμόνων ἐπιβουλὰς, καὶ πᾶσαν τοῦ διαβόλου μεθοδείαν ἀνατρέπουσί τε καὶ διαλύουσιν οὕτως εὐκόλως, ὡς εἶς τις γενναῖος ἀνὴρ παίδων ἀθύρματα ἀνατρέψειε καὶ καταβάλοι. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων γινόμενα μηχανήματα, οἷον τείχη καὶ τάφροι καὶ ὄπλα καὶ στρατιωτῶν πλήθη καὶ ὅσα πρὸς ἀσφάλειαν τῶν οἰκούντων ἐπινενόηται, δυνατὸν τοῖς ἐχθροῖς ἀποκρούεσθαι ἐτέραις πλείοσι καὶ μείζοσι μηχανῶν ὑπερβολαῖς ταῖς παρ' αὐτῶν, ὅταν δὲ ἀγίων σώμασι πόλις τειχίζεται, κἂν μυρία ἐκεῖνοι δαπανῶσι χρήματα, τοιοῦτόν τι ἀντιστῆσαι μηχανήματα ταῖς ἐχούσαις αὐτοὺς πόλεσιν οὐ δυνήσονται.

Οὐ πρὸς ἀνθρώπων δὲ ἐπιβουλὰς μόνον, οὐδὲ πρὸς κακουργίας δαιμόνων τοῦτο ἡμῖν χρήσιμον τὸ κτῆμα, ἀγαπητέ, ἀλλὰ κἂν ὁ κοινὸς ἡμῖν ὀργίζεται Δεσπότης διὰ τὸ πλῆθος τῶν 15 ἀμαρτημάτων, δυνησόμεθα ταῦτα προβαλλόμενοι τὰ σώματα, ταχέως αὐτὸν ἴλεων ποιῆσαι τῇ πόλει. Εἰ γὰρ οἱ τὰ μεγάλα κατωρθωκότες ἐπὶ τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων, ὀνόματα προβαλλόμενοι ἀγίων ἀνδρῶν, καὶ ἐπὶ τὴν προσηγορίαν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καταφεύγοντες, ἔτυχόν τινος παραμυθίας καὶ 20 μεγάλην ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ὀνομάτων τούτων ἔκαρποῦντο τὴν ὠφέλειαν, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς, ὅταν μὴ ὀνόματα μόνον προβαλλόμενοι, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἀθλήσαντα σώματα, δυνησόμεθα τὸν Θεὸν ἴλεων ἔχειν καὶ ἡμερον καὶ προσηνῆ.

Καὶ ὅτι οὐ κόμπος τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, ἴσασι πολλοὶ 25 καὶ τῶν ἐγχωρίων καὶ τῶν ἐτέρωθεν ἐληλυθότων, ὅση τῶν ἀγίων τούτων ἡ δύναμις, οἱ καὶ μαρτυροῦσι τοῖς λεγομένοις, διὰ τῆς πείρας αὐτῆς μαθόντες αὐτῶν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίαν καὶ μάλα εἰκότως. Οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἠγωνίσαντο, ἀλλ' οὕτω καρτερῶς καὶ εὐτόνως ἐνέστησαν πρὸς τὴν 30 ραγδαίαν καὶ ἀφόρητον τοῦ διαβόλου βίαν, ὡς ἐν λιθίνοις καὶ σιδηροῖς, ἀλλ' οὐκ ἐν φθαρτοῖς καὶ θνητοῖς ἀγωνιζόμενοι σώμασιν, ὡς ἤδη πρὸς τὴν ἀπαθῆ καὶ ἀθάνατον μεταστάντες φύσιν, τὴν οὐκ εἴκουσαν ταῖς πικραῖς καὶ ὀδυνηραῖς τοῦ σώματος ἀνάγ-

καὶ τὶς ἐπιβουλὲς τῶν ἀοράτων δαιμόνων, καὶ τόσο εὐκόλα ἀνατρέπουν καὶ διαλύουν ὅλη τὴν πανουργία τοῦ διαβόλου, ὅπως θὰ μποροῦσε νὰ γκρεμίσει καὶ νὰ καταστρέψει κάποιος γενναῖος ἄνδρας παιδικὰ παιχνίδια. Καὶ τὰ ἄλλα βέβαια πολεμικὰ μέσα ποὺ κατασκευάζονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως τείχη καὶ τάφροι καὶ ὄπλα, καὶ πλήθη στρατιωτῶν, καὶ ὅσα ἄλλα ἔχουν ἐπινοηθεῖ γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῶν κατοίκων, εἶναι δυνατὸ στοὺς ἐχθροὺς νὰ τὰ ἀποκρούσουν μὲ ἄλλα πολὺ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα δικά τους πολεμικὰ μέσα, ὅταν ὅμως μιὰ πόλη περιτειχίζεται μὲ σώματα ἀγίων, κι ἂν ἀκόμη ἐκεῖνοι δαπανήσουν ἄπειρα χρήματα, δὲν θὰ μπορέσουν ν' ἀντιτάξουν ἓνα τέτοιο πολεμικὸ μέσο πρὸς τὶς πόλεις ποὺ ἔχουν ὡς τεῖχος τοὺς ἀγίους αὐτοῦς.

Καὶ αὐτὸ τὸ ἀπόκτημα, ἀγαπητέ, δὲν μᾶς εἶναι χρήσιμο μόνο γιὰ τὶς ἐπιβουλὲς τῶν ἀνθρώπων, οὔτε πρὸς τὶς κακουργίες τῶν δαιμόνων, ἀλλά, κι ἂν ἀκόμη ὁ Κύριός μας ὀργίζεται γιὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτημάτων μας, θὰ μπορέσουμε, προβάλλοντας αὐτὰ τὰ σώματα, νὰ τὸν καταστήσουμε ἀμέσως εὐσπλαχνικὸ πρὸς τὴν πόλη μας. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς προγόνους μας ποὺ ἐπέτυχαν τὰ μεγάλα κατορθώματα, προβάλλοντας ὀνόματα ἀγίων ἀνδρῶν καὶ καταφεύγοντας πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ἔλαβαν κάποια παρηγοριὰ καὶ καρπώθηκαν μεγάλη ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, πολὺ περισσότερο ἡμεῖς, ὅταν δὲν προβάλλομε μόνο ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ σώματα ποὺ ἀγωνίσθηκαν, θὰ μπορέσουμε νὰ ἔχομε τὸ Θεὸ εὐσπλαχνικὸ καὶ ἡμερο καὶ εὐμενῆ.

Καὶ ὅτι τὰ λεγόμενά μου δὲν εἶναι λόγια καυχήσεως τὸ γνωρίζουν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐντόπιους καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἔλθει ἀπὸ ἄλλα μέρη, πόση εἶναι ἡ δύναμη αὐτῶν τῶν ἀγίων, οἱ ὅποιοι καὶ ἐπιβεβαιώνουν τὰ λεγόμενα, ἀφοῦ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα γνώρισαν τὴν παρηγορία αὐτῶν πρὸς τὸ Θεό. Καὶ πολὺ εὐλογα. Διότι δὲν ἀγωνίσθηκαν γιὰ τὴν ἀλήθεια ἔτσι τυχαῖα, ἀλλὰ μὲ τόση ὑπομονὴ καὶ δύναμη ἀντιστάθηκαν πρὸς τὴ σφοδρὴ καὶ ἀφόρητη βία τοῦ διαβόλου, σὰν ν' ἀγωνίζονταν ὄχι μὲ φθαρτὰ καὶ θνητὰ σώματα, ἀλλὰ μὲ πέτρινα καὶ σιδερένια, σὰν νὰ μετατέθηκαν ἤδη πρὸς τὴν ἀπαθὴ καὶ ἀθάνατη φύση, ποὺ δὲν ὑποχωρεῖ στὶς πικρὲς καὶ ὀδυνηρὲς ἀνάγκες τοῦ σώματος. Διότι, σὰν κάποια ἄγρια, σκληρὰ καὶ

καις. Καθάπερ γάρ τινες ἄγριοι θῆρες καὶ ὠμοὶ καὶ ἀνήμεροι τὰ σώματα κυκλώσαντες πανταχόθεν οἱ δῆμιοι διώρυστον τὰς πλευράς, κατέξαινον τὰς σάρκας, ἐξεκάλυπτον ὅστᾳ καὶ παρεγύμνουσαν, καὶ οὐδὲν αὐτοῦς τῆς ὠμότητος ἴστησι καὶ τῆς ἀπανθρωπίας ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ νώτων ἀψάμενοι καὶ σπλάγχνων καὶ εἰς τὰ ἐνδότατα εἰσελθόντες, τὸν ἐναποκείμενον αὐτοῖς τῆς πίστεως οὐχ εὖρον συλῆσαι θησαυρόν, ἀλλὰ ταυτὸν ἔπαθον, οἷον εἴ τινες πόλιν βασιλικωτάτην καὶ πολλοῦ γέμουσαν πλούτου καὶ ἱκανοὺς ἔχουσαν θησαυροὺς πολιορκοῦντες καὶ καθελόντες αὐτῆς τὰ τεῖχη καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ ταμιεῖα τῶν χρημάτων ἐλθόντες, ἀνατρέψαιεν θύρας, καθέλοιεν μοχλοὺς, ἀνορύξαιεν ἔδαφος, πάντα διερευνησάμενοι, μὴ δυνηθεῖεν τὸν πλοῦτον αὐτῆς ἀφάρπασαντες ἀπελθεῖν.

Τοιαῦτα γάρ ἐστι τῆς ψυχῆς τὰ κτήματα· οὐ προδίδονται τοῖς τοῦ σώματος πάθεσιν, ὅταν αὐτὰ κατέχη μετὰ ἀσφαλείας, ἀλλὰ κἂν αὐτὰ τις ἀναρρήξῃ τὰ στέρνα καὶ κατὰ μικρὸν τὴν καρδίαν διέλοι λαβῶν, οὐ προήσεται τὸν ἄπαξ αὐτῇ παρὰ τῆς πίστεως ἐμπιστευθέντα θησαυρόν. Τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος γέγονε τὰ πάντα οἰκονομούσης, καὶ ἐν ἀσθενοῦσι σώμασι δυναμένης παράδοξα ἐπιτελεῖν. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον· οὐ γὰρ μόνον οὐδὲν ὑφείλοντο τοσαῦτα μανέντες τῶν ἐναποκειμένων αὐτοῖς θησαυρῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ πλείονος αὐτοῦς τῆς ἀσφαλείας φυλάττεσθαι ἐποίησαν, λαμπροτέρους τε αὐτοῦς καὶ εὐπορωτέρους εἰργάσαντο.

25 Οὐκ ἔτι γὰρ ἡ ψυχὴ μόνη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα πλείονος μετέλαβε τῆς χάριτος, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπέβαλεν, ἣν εἶχε, μετὰ τὸ διατμηθῆναι καὶ κατακοπῆναι πολλάκις, ἀλλὰ καὶ ἐπεσπάσατο πλείονα καὶ μείζω τὴν ροπὴν. Τί ταύτης γένοιτ' ἂν τῆς νίκης θαυμαστότερον, ὅτι, οὓς κατεῖχον καὶ εἶχον ὑποχειρίους καὶ 30 δῆσαντες ἔξαινον μετὰ ἐξουσίας, τούτους νικῆσαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλ' ὑπὸ τούτων ἠττώοντο ἐλεεινῶς καὶ ἀθλίως; Οὐ γὰρ πρὸς αὐτοῦς ἐπολέμουν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐνοικὸν αὐτῶν Θεόν· τὸν δὲ Θεῶ πολемоῦντα ὅτι πᾶσα ἀνάγκη μετὰ πολλῆς ἠττᾶσθαι τῆς περιουσίας, δίκην δίδόντα τῆς ἐπιχειρήσεως μόνης, παντί που 35 δῆλόν ἐστι.

ἀνήμερα θηρία, ἀφοῦ οἱ δῆμιοι περικύκλωσαν ἀπὸ παντοῦ τὰ σώματα, τρυποῦσαν τὶς πλευρές, ξέσχιζαν τὶς σάρκες, ἀφαιροῦσαν τὴν σάρκα ἀπὸ τὰ ὀστέα καὶ τὰ ἀπογύμνωναν, καὶ τίποτε δὲν σταματοῦσε αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ὀμότητα καὶ ἀπανθρωπιά ἐκείνη, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἔφθασαν καὶ στὰ νῶτα καὶ τὰ σπλάχνα τους καὶ εἰσῆλθαν στὰ ἐσωτερικὰ τοῦ σώματός τους, δὲν βρῆκαν ν' ἀρπάξουν τὸν θησαυρὸ τῆς πίστεως τους πού βρισκόταν μέσα τους, ἀλλ' ἔπαθαν τὸ ἴδιο, ὅπως ἐὰν κάποιος, πολιορκώντας πόλη βασιλικώτατη, γεμάτη ἀπὸ πολὺ πλοῦτο καὶ πάρα πολλοὺς θησαυροὺς, καὶ γκρεμίζοντας τὰ τεῖχη της καὶ φθάνοντας στὰ ἴδια τὰ ταμεῖα τῶν χρημάτων, συνέβαινε, σπάζοντας τὶς πόρτες, καταστρέφοντας τοὺς μοχλοὺς, σκάβοντας τὸ ἔδαφος καὶ ἐρευνώντας τὰ πάντα, νὰ μὴ μπορέσουν ν' ἀρπάξουν τὸν πλοῦτο καὶ νὰ φύγουν.

Τέτοια εἶναι πράγματι τὰ πλούτη τῆς ψυχῆς· δὲν παραδίνονται μὲ τὰ πάθη τοῦ σώματος, ὅταν τὰ κρατᾷ κανεὶς μὲ ἀσφάλεια, ἀλλὰ, κι ἂν ἀκόμη κάποιος ἀνοίξει τὰ ἴδια τὰ στήθια του καὶ σιγὰ σιγὰ τοῦ ἀφαιρέσει καὶ τοῦ πάρει τὴν καρδιά, δὲν θὰ παραδώσει τὸν θησαυρὸ πού τῆς ἐμπιστεύθηκε μιὰ φορὰ ἢ πίστη. Καὶ αὐτὸ ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, πού ὅλα τὰ ρυθμίζει ἔτσι καὶ μπορεῖ μὲ ἀδύναμα σώματα νὰ κατορθώνει παράδοξα. Καὶ τὸ θαυμαστότερο βέβαια εἶναι αὐτό· ὅτι δηλαδὴ ὄχι μόνο δὲν τοὺς ἀφαίρεσαν τίποτε ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς πού εἶχαν μέσα τους ἂν καὶ ἔδειξαν τόση μεγάλη μανία, ἀλλὰ τοὺς ἔκαμαν νὰ τοὺς φυλάσσουν μὲ μεγαλύτερη ἀσφάλεια, καθιστώντας τους λαμπρότερους καὶ πλουσιότερους.

Πράγματι ὄχι μόνο ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα ἔλαβε περισσότερη χάρη, καὶ ὄχι μόνο δὲν ἔχασε ἐκείνην πού εἶχε, μετὰ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα πλήγματα καὶ ξεσχίσματα, ἀλλὰ καὶ ἀπέκτησε περισσότερη καὶ μεγαλύτερη δύναμη. Τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ θαυμαστὸ ἀπὸ τὴν νίκη αὐτῆ, τὴν στιγμή πού δὲν μπόρεσαν νὰ νικήσουν ἐκείνους πού τοὺς κρατοῦσαν καὶ τοὺς εἶχαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους καὶ ἔχοντάς τους δεμένους τοὺς καταξέσχιζαν μὲ ἐξουσία, ἀλλὰ νικῶνταν ἀπὸ αὐτοὺς ἐλεεινὰ καὶ ἄθλια; Διότι δὲν πολεμοῦσαν πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ πρὸς τὸ Θεὸ πού κατοικοῦσε μέσα τους· καὶ ὅτι εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη ἐκεῖνος πού πολεμεῖ τὸ Θεὸ νὰ νικιέται μὲ πολλὴ εὐκολία, τιμωρούμενος γιὰ τὸ ἐγχείρημά του αὐτό, εἶναι ἀσφαλῶς φανερὸ στὸν καθένα.

2. Τοιαῦται τῶν ἀγίων αἱ νίκαι. Εἰ δὲ τὰ ἀγωνίσματα καὶ τὰ πα-
 λαίσματα οὕτω θαυμαστὰ καὶ παράδοξα, τί ἂν εἴποιμεν περὶ τῶν
 ἐπάθλων καὶ στεφάνων τῶν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν καρτερίας ἀποκει-
 μένων αὐτοῖς; Οὐ γὰρ δὴ μέχρι τῶν βασάνων τούτων ἔστησαν,
 5 οὐδὲ ἐνταῦθα τὸν δρόμον κατέλυσαν, ἀλλὰ περαιτέρω τὰ σκάμ-
 ματα αὐτοῖς ἐξετείνετο, τοῦ μὲν πονηροῦ δαίμονος τῇ προσθήκῃ
 τῶν τιμωριῶν προσδοκοῦντος ὑποσκελίζειν τοὺς ἀθλητάς, τοῦ
 δὲ φιλανθρώπου Θεοῦ συγχωροῦντος καὶ οὐ κωλύοντος, ὥστε
 καὶ τὴν τῶν ἀπίστων μανίαν σαφεστέραν πᾶσιν ἐπιδειχθῆναι καὶ
 10 τούτοις λαμπροτέρους καὶ πλείους πλακῆναι τοὺς στεφάνους.
 Καὶ καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ γέγονε καὶ τοῦ διαβόλου· ὁ μὲν
 πλείους ἦτει κατ' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμωρίας, προσδοκῶν
 περιέσεσθαι τῇ προσθήκῃ τῶν δεινῶν τοῦ γενναίου τῆς εὐσε-
 βείας ἀθλητοῦ· ὁ δὲ συνεχῶρει καὶ ἐχαρίζετο ταῖς πονηραῖς αἰ-
 15 τήσεσι τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ἐπιφανέστερον τὸν αὐτοῦ ποιῶν
 ἀθλητὴν. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ θηρίου
 παντὸς χαλεπώτερον τὸ σῶμα αὐτῶν πανταχόθεν διεμασῆσατο
 καὶ τὴν γλῶτταν καὶ τὸ στόμα ἤμαξεν, εἰ καὶ μὴ τοῖς αἵμασι τῶν
 ἀγίων, ἀλλὰ ταῖς ἀπανθρώποις καὶ ὤμαῖς ψήφοις ἐκείναις,
 20 ἡττηθεὶς ὑπὸ τῆς καρτερίας αὐτῶν καὶ ἐμφορηθεὶς ἰκανῶς τῆς
 ἀπανθρώπου θοίνης ἐκείνης καὶ κόρον λαβὼν ἀπῆλθεν.

Ὅρα γὰρ πόση τῶν ἀγίων ἡ ὑπομονή, ἡ τοσαύτην μανίαν
 τοῖς οἰκείοις ἐκόρεσε πάθεισιν. Ἐπῆει πάλιν ἐπαγωνιζόμενος τῇ
 μανίᾳ καὶ πάντα τὰ θηρία δι' ἄλλης ὠμότητος ἐκνικῆσαι φιλο-
 25 νεικῶν. Ἐκεῖνα γὰρ ἀνάγκη φύσεως πρὸς τὴν θοίνην ἔρχεται
 ταύτην, καὶ κορεσθέντα ἄπεισι, κἂν μυρία ἴδη σώματα, οὐδενὸς
 ἐκείνων ἐφάπτεται· οὗτος δὲ καὶ πονηρία προαιρέσεως ἐπὶ τὴν
 βορὰν ἦει ταύτην, καὶ τῶν σαρκῶν αὐτῶν ἐμπλησθεὶς, ἑτέραν
 πλέκει κατ' αὐτῶν μηχανήν, μακροτάτῳ καὶ χαλεπωτάτῳ θα-
 30 νάτῳ τοὺς ἀγίους παραδούς· προσέταξε γὰρ ἐν τοῖς μετάλλοις
 αὐτοὺς ἐργάζεσθαι διηνεκῶς. Ὡ τῆς ἀπονοίας! πείραν οὕτω
 σαφῆ λαβὼν τῆς ἀνδρείας αὐτῶν καὶ τῆς ὑπομονῆς, ταύτη προσ-
 ἐδόκησε περιέσεσθαι.

Καὶ δὴ θηρίοις συνῶκουν οἱ ἅγιοι, οἱ τῶν ἀγγέλων σύνοι-
 κοὶ καὶ τῶν οὐρανῶν πολῖται, καὶ εἰς τὴν ἄνω λοιπὸν γραφέντες

2. Τέτοιες εἶναι οἱ νίκες τῶν ἁγίων. Κι ἂν τὰ ἀγωνίσματα καὶ τὰ παλαίσματα εἶναι τόσο θαυμαστὰ καὶ παράδοξα, τί θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε γιὰ τὰ ἔπαθλα καὶ τὰ στεφάνια ποὺ ἐπιφυλάσσονται γι' αὐτοὺς γιὰ τὴν ὑπομονή τους; Διότι δὲν σταμάτησαν σ' αὐτὰ τὰ βασιανιστήρια, οὔτε τερμάτισαν ἐδῶ τὸ δρόμο, ἀλλ' ἐπεκτείνονταν ἀκόμη παραπέρα τ' ἀγωνίσματά τους, διότι ἔλπιζε ἔτσι ὁ πονηρὸς δαίμονας ὅτι θὰ νικήσει τοὺς ἀθλητὲς μὲ τὴν προσθήκη τῶν τιμωριῶν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐπέτρεπε νὰ γίνεται αὐτὸ καὶ δὲν τὸ ἐμπόδιζε, μὲ σκοπὸ καὶ τὴ μανία τῶν ἀπίστων νὰ φανερώσει σαφέστερα σὲ ὄλους, καὶ λαμπρότερα καὶ περισσότερα νὰ πλεχτοῦν τὰ στεφάνια γι' αὐτούς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς συνέβηκε μὲ τὸν Ἰῶβ καὶ τὸν διάβολο, ὅπου ὁ διάβολος ζητοῦσε ἀπὸ τὸ Θεὸ περισσότερες τιμωρίες ἐναντίον ἐκείνου ἐλπίζοντας ὅτι θὰ νικήσει, μὲ τὴν προσθήκη τῶν δεινῶν, τὸν γενναῖο ἀθλητὴ τῆς εὐσέβειας, ἐνῶ ὁ Θεὸς τὸ ἐπέτρεπε καὶ ἱκανοποιοῦσε τὰ πονηρὰ αἰτήματα τοῦ πονηροῦ δαίμονα, καθιστῶντας λαμπρότερο τὸν ἀθλητὴ του, τὸ ἴδιο λοιπὸν συνέβηκε καὶ ἐδῶ. Ἀφοῦ δηλαδὴ καταμάσησε ἀπὸ παντοῦ τὸ σῶμα αὐτῶν φοβερῶτερα ἀπὸ κάθε θηρίο καὶ ἔβαψε τὴ γλῶσσα καὶ τὸ στόμα μὲ αἷμα, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὰ αἷματα τῶν ἁγίων, ἀλλὰ μὲ τὰ ἀπάνθρωπα καὶ σκληρὰ ἐκεῖνα προστάγματα, ἔφυγε νικημένος ἀπὸ τὴν ὑπομονὴ αὐτῶν, ἀλλὰ ἱκανοποιημένος καὶ χορτασμένος ἀπὸ τὴν ἀπάνθρωπη ἐκείνη εὐωχία.

Πρόσεχε πόση ἦταν ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ποὺ ἔκανε νὰ χορτάσει μιὰ τόση μεγάλη μανία μὲ τὰ παθήματά του. Ὁρμοῦσε πάλι μὲ πιὸ μεγάλη μανία, φιλονεικῶντας νὰ ὑπερνικήσει ὅλα τὰ θηρία μὲ ἄλλη σκληρότητα. Διότι ἐκεῖνα ἀπὸ φυσικὴ ἀνάγκη φθάνουν σ' αὐτὴ τὴν εὐωχία, καὶ ἀφοῦ χορτάσουν φεύγουν, καὶ ἂν δοῦν ἄπειρα σώματα, δὲν πλησιάζουν κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα· αὐτὸς ὅμως ὁρμοῦσε πρὸς τὴν τροφὴ αὐτὴ καὶ μὲ πονηρὴ προαίρεση, καὶ ὅταν χόρτασε ἀπὸ τὶς σάρκες τους, ἔπλεξε ἐναντίον τους ἄλλη μηχανορραφία· παρέδωσε τοὺς ἁγίους σὲ μακροχρόνιο καὶ πολὺ φοβερὸ θάνατο· διότι πρόσταξε νὰ ἐργάζονται συνεχῶς στὰ μεταλλεῖα. Πῶ πῶ ἀνοησία! Ἄν καὶ ἔλαβε τόσο σαφὴ ἀπόδειξη τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ὑπομονῆς τους, ἔλπιζε ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ τοὺς νικήσει.

Καὶ βέβαια οἱ ἅγιοι, οἱ συγκάτοικοι τῶν ἀγγέλων καὶ πολίτες τῶν οὐρανῶν, ἐκεῖνοι ποὺ πολιτογραφήθηκαν πλεόν στὴν οὐράνια

Ἱερουσαλήμ, καὶ ἦν πάσης πόλεως λοιπὸν ἢ ἔρημος ἀγιωτέρα. Ἐν μὲν γὰρ ταῖς πόλεσι τὰ παράνομα ταῦτα καὶ τυραννικὰ ἐτολμᾶτο καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐπιτάγματα, ἢ δὲ ἔρημος ἀτέλειαν εἶχε τῆς ἀπανθρώπου λειτουργίας· καὶ τὰ μὲν δικαστήρια ἀνοσίας πράξεως ἔγεμε καὶ ἀθέσμων ἐπιταγμάτων, αἱ δὲ ἐρημῖαι τοὺς πάντων ἀνθρώπων ἀγγέλους γεγεννημένους, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἢ ἔρημος ἡμιλλᾶτο, τό γε ἐκ τῆς ἀρετῆς τῶν οἰκούντων πολιτῶν.

Καὶ φύσει μὲν ἦν ἡ τιμωρία χαλεπωτάτη, τῇ δὲ προθυμίᾳ 10 τῶν ἀγωνιζομένων ἐγένετο ραδία καὶ κούφη καὶ εὐπορος. Πολλαπλάσιον τότε ἐνόμιζον ὄραν τὸ φῶς, καὶ τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ προφήτῃ, ὅτι «ἡ σελήνη ἔσται ὡς ὁ ἥλιος, ὁ δὲ ἥλιος ἑπταπλασίων», τοῦτο ἀπειληφέναι τὸ φῶς ἤδη ἐνόμιζον. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι ψυχῆς εὐθυμότερον καταξιουμένης ὑπὲρ Χριστοῦ 15 στοῦ παθεῖν τι τῶν δεινῶν καὶ ἀφορήτων εἶναι δοκούντων ἡμῖν. Ἦδη πρὸς τὸν οὐρανὸν μεθεστάναι καὶ μετ' ἀγγέλων χορεύειν ἐνόμιζον. Τί γὰρ μᾶλλον αὐτοῖς οὐρανοῦ καὶ ἀγγέλων ἔδει, τοῦ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης μετ' αὐτῶν ὄντως Ἰησοῦ ἐπὶ τῆς ἐρήμου; Εἰ γάρ, ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα, 20 ἐκεῖ ἔστιν ἐν μέσῳ αὐτῶν, πολλῶ μᾶλλον ἐν μέσῳ ἐκείνων ἦν τότε συνειλεγμένων, οὐχ ὡς εἰς τὸ ὄνομα, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος κολαζομένων διηνεκῶς.

Ἴστε γάρ, ἴστε σαφῶς, ὅτι τῆς τιμωρίας ταύτης οὐκ ἔστιν ἕτερα χαλεπωτέρα, καὶ ὅτι μυρίους θανάτους ἄλλους ἂν εἴλοντο 25 ὑπομεῖναι οἱ ταύτῃ τῇ ψήφῳ καταδικαζόμενοι, ἢ τῆς ὀδύνης ἀνέχεσθαι τῆς ἐκεῖθεν γενομένης. Παρεδόθησαν μετάλλοις, ἔνθα χαλκὸν ἀνορύττειν ἔδει, πολλάκις αὐτοὶ μετάλλου χρυσοῦ ὄντες τιμιώτεροι καὶ ἀδῶλου χρυσοῦ, οὐ καταδίκων ἀνορυττομένου χερσίν, ἀλλὰ πιστῶν ἀνδρῶν προθυμία εὐρεθέντος εἰργάζοντο 30 μέταλλα οἱ μυρίων γέμοντες θησαυρῶν. Τί τῆς ζωῆς ἐκείνης πικρότερον καὶ ὀδυνηρότερον; Ἐώρων καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἐκβαίνοντα τὰ περὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν διηγήματα, ἃ

Ἱερουσαλήμ, συγκατοικοῦσαν μὲ θηρία καὶ ἦταν τότε ἡ ἔρημος ἀγιώτερη ἀπὸ κάθε πόλη. Διότι στὶς πόλεις καθημερινὰ ἐπιχειροῦνταν αὐτὰ τὰ παράνομα καὶ τυραννικὰ προστάγματα, ἐνῶ ἡ ἔρημος ἦταν ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὶς ἀπάνθρωπες αὐτὲς ἐνέργειες. Καὶ τὰ δικαστήρια βέβαια ἦταν γεμάτα ἀπὸ ἀνόσιες πράξεις καὶ παράνομα προστάγματα, ἐνῶ οἱ ἐρημιὲς εἶχαν πολίτες τοὺς πιὸ πειθαρχικοὺς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐκείνους ποὺ εἶχαν γίνεи ἀπὸ ἀνθρωποὶ ἄγγελοι, καὶ ἡ ἔρημος συναγωνιζόταν τὸν οὐρανό, μὲ τὴν ἀρετὴ δηλαδὴ ἐκείνων ποὺ κατοικοῦσαν σ' αὐτήν.

Καὶ βέβαια ἡ τιμωρία ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἦταν πάρα πολὺ φοβερή, μὲ τὴν προθυμία ὅμως τῶν ἀγωνιζομένων ἔγινε εὐκόλη καὶ ἐλαφριά καὶ ἄνετη. Νόμιζαν τότε ὅτι βλέπουν πολλαπλάσιο φῶς, καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶχε λεχθεῖ ἀπὸ τὸν προφήτη, «ἡ σελήνη θὰ γίνεи σὰν τὸν ἥλιο καὶ ὁ ἥλιος ἑπταπλάσιος»¹, αὐτὸ τὸ φῶς νόμιζαν ὅτι εἶχαν ἤδη ἀποκτήσει. Διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ χαρούμενο ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἐκείνη ποὺ καταξιώνεται νὰ πάθει ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦνται ἀπὸ ἐμᾶς φοβερά καὶ ἀνυπόφορα. Νόμιζαν ὅτι ἤδη μεταφέρθηκαὶν στὸν οὐρανὸ καὶ συμμετέχουν στὸ χορὸ τῶν ἀγγέλων. Τί ἄλλο δηλαδὴ περισσότερο χρειάζονταν αὐτοὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τοὺς ἀγγέλους, τὴ στιγμὴ ποὺ εἶχαν μαζί τους στὴν ἔρημο τὸν Ἰησοῦ, τὸν Κύριο τῶν ἀγγέλων; Διότι, ἐὰν ὅπου ὑπάρχουν συγκεντρωμένοι δύο ἢ τρεῖς στὸ ὄνομα αὐτοῦ, αὐτὸς ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' αὐτούς, πολὺ περισσότερο ἦταν τότε ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἦταν μόνο συγκεντρωμένοι στὸ ὄνομά του, ἀλλὰ βασανίζονταν διαρκῶς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός του.

Πράγματι γνωρίζετε, γνωρίζετε πολὺ καλά, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη τιμωρία φοβερώτερη ἀπὸ αὐτή, καὶ ὅτι θὰ προτιμοῦσαν μυρίους ἄλλους θανάτους νὰ ὑπομείνουν ἐκεῖνοι ποὺ καταδικάζονταν μ' αὐτὴν τὴν ἀπόφαση, παρὰ νὰ ὑποφέρουν τὸν πόνο ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν τιμωρία αὐτή. Παραδόθηκαὶν στὰ μεταλλεῖα, ὅπου ἔπρεπε νὰ σκάβουν πρὸς ἀνεύρεση χαλκοῦ, ὄντας αὐτοὶ πολὺ πιὸ πολύτιμοι ἀπὸ τὸ μέταλλο τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀπὸ τὸν αὐλο χρυσό, ποὺ δὲν βγαίνει μὲ χέρια καταδίκων, ἀλλὰ βρίσκεται μὲ τὴν προθυμία πιστῶν ἀνθρώπων. Ἐργάζονταν στὰ μεταλλεῖα ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν γεμάτοι ἀπὸ ἄπειρους θησαυρούς. Τί ὑπάρχει πιὸ πικρὸ καὶ πιὸ ὀδυνηρὸ ἀπὸ τὴ ζωὴ ἐκείνη; Ἐβλεπαν νὰ βρίσκουν προαγατοποίηση

περὶ τῶν ἁγίων διέξεισι λέγων ὁ Παῦλος· «περιῆλθον ἐν
μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κα-
κουχούμενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος· ἐν ἐρημίαις πλανώμε-
νοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς». Ταῦτα καὶ
5 ἐπὶ τῆς γενεᾶς ἐγένετο τῆς ἡμετέρας.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοί, ὅτι καὶ νῦν καὶ πά-
λαι, ἐξ οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι, ἅπαντες οἱ τῷ Θεῷ φίλοι τῷ
στυγνῷ καὶ ἐπιμόχθῳ καὶ μυρίων γέμοντι δεινῶν ἐκκληρώθησαν
βίῳ, μὴ τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον καὶ τὸν ἀνέσεως γέμοντα
10 διώκωμεν βίον, ἀλλὰ τὸν ἐπίμοχθον, τὸν ἐπίπονον, τὸν θλίψεις
ἔχοντα καὶ ταλαιπωρίας. Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἔστι τὸν ἀγωνιζόμε-
νον δι' ὕπνου καὶ ραθυμίας καὶ τρυφῆς τῶν στεφάνων ἐπιτυχεῖν,
οὐδὲ τὸν στρατιώτην τῶν τροπαίων, οὐδὲ τὸν κυβερνήτην τοῦ
λιμένος, οὐδὲ τὸν γηπόνον τῆς ἄλλω πεπληρωμένης, οὕτως οὐδὲ
15 τὸν πιστὸν διὰ ραθυμίας τὸν ἑαυτοῦ βίον διαγαγόντα τῶν ἐπηγ-
γελμένων τυχεῖν ἀγαθῶν. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἐν μὲν τοῖς βιωτι-
κοῖς ἅπασιν τοὺς πόνους προκεῖσθαι πρὸ τῆς ἡδονῆς, καὶ τοὺς
κινδύνους πρὸ τῆς ἀσφαλείας, καὶ ταῦτα εὐτελοῦς καὶ μικρᾶς
τῆς ἀπὸ τῶν πόνων ἐκείνων προσδοκίας μενούσης, ὅταν δὲ οὐ-
20 ρανδὸς προκείμενος ἦ καὶ ἀγγέλων τιμαὶ καὶ ζωὴ πέρας οὐκ
ἔχουσα καὶ ἢ μετ' ἀγγέλων διατριβὴ καὶ τὰ ἀγαθὰ, ἃ μὴδὲ ἐν-
νοῆσαι ἢ εἰπεῖν δυνατόν, προσδοκᾶν διὰ ραθυμίας καὶ ραστώνης
καὶ διαλελυμένης ψυχῆς αὐτῶν ἐπιτεύξεσθαι καὶ μὴ τῆς αὐτῆς
αὐτὰ τοῖς βιωτικοῖς σπουδῆς ἀξιοῦν;

25 Μή, παρακαλῶ, μὴ οὕτω κακῶς περὶ ἑαυτῶν βουλευώμεθα
σωτηρίας, ἀλλ' εἰς τοὺς ἁγίους τούτους ὀρῶντες, τοὺς γενναίους
καὶ καρτερικοὺς ἀθλητάς, τοὺς ἀντὶ φωστήρων δεδομένους
ἡμῖν, πρὸς τὴν τούτων καρτερίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν τὸν ἑαυτῶν
διευθύνωμεν βίον, ἵνα ταῖς εὐχαῖς αὐτῶν δυνηθῶμεν μετὰ τὴν
30 ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἰδεῖν τε αὐτοὺς καὶ ἀσπάσασθαι καὶ πρὸς
τὰς οὐρανίους αὐτῶν καταταχθῆναι σκηνάς, ὧν γένοιτο πάντας
ἡμᾶς τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στὸν ἑαυτὸ τους οἱ διηγῆσεις γιὰ τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἄνδρες, τὶς ὁποῖες ἀναφέρει ὁ Παῦλος γιὰ τοὺς ἁγίους, λέγοντας· «περιφέρονταν φορώντας προβιές καὶ δέρματα αἰγῶν, γεμάτοι στερήσεις, θλίψεις, καὶ κακουχίες, ἐκεῖνοι πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἦταν ἄξιος ὁ κόσμος, περιπλανώμενοι στὶς ἐρημιές, τὰ ὄρη, τὰ σπήλαια καὶ τὶς τρύπες τῆς γῆς»². Αὐτὰ συνέβηκαν καὶ στὴ δική μας γενεά.

Γνωρίζοντας λοιπὸν καὶ ἐμεῖς, ἀγαπητοί, αὐτά, ὅτι καὶ τώρα καὶ παλαιά, ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν ἄνθρωποι στὴ γῆ, ὅλοι οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ κληρώθηκαν νὰ ζοῦν ζωὴ γεμάτη ἀπὸ θλίψεις, κόπους καὶ μύρια δεινά, ἃς μὴ ἐπιδιώκομε τὴ φιλήδονη καὶ ἄσωτη καὶ γεμάτη ἀνέσεις ζωὴ, ἀλλὰ τὴ ζωὴ τῶν κόπων καὶ τῶν πόνων, τῶν θλίψεων καὶ τῶν ταλαιπωριῶν. Διότι, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸ ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται νὰ ἐπιτύχει τὰ στεφάνια μὲ ὕπνο καὶ ὀκνηρία καὶ τρυφή, οὔτε ὁ στρατιώτης τὰ τρόπαια, οὔτε ὁ κυβερνήτης νὰ φθάσει σὲ λιμάνι, οὔτε ὁ γεωργὸς τὸ γεμάτο καρπὸ ἀλώνι, ἔτσι οὔτε ὁ πιστὸς μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει τὰ ἀγαθὰ ποὺ ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς ζώντας μὲ ἀδιαφορία. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο σ' ὅλα τὰ κοσμικὰ πράγματα οἱ κόποι νὰ προηγούνται τῆς ἡδονῆς καὶ οἱ κίνδυνοι τῆς ἀσφάλειας, ἂν καὶ ἀναμένει κανεὶς ἀπὸ τοὺς κόπους ἐκείνους μικρὴ καὶ ἀσήμαντη ὠφέλεια, ἐνῶ ὅταν βρίσκεται μπροστὰ μας ὁ οὐρανός, τιμὲς ἀγγέλων καὶ ζωὴ χωρὶς τέλος, διαμονὴ μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, καὶ τὰ ἀγαθὰ, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ σκεφθεῖ ἢ νὰ πεῖ κάποιος, νὰ περιμένει νὰ ἐπιτύχει αὐτὰ μὲ ραθυμία καὶ ὀκνηρία καὶ παραλυμένη ψυχὴ, καὶ νὰ μὴ δείχνει γι' αὐτὰ τὴν ἴδια φροντίδα ποὺ δείχνει καὶ γιὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα;

Μὴ παρακαλῶ, ἃς μὴ σκεπτόμαστε τόσο κακῶς γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ τὴ σωτηρία μας, ἀλλὰ, βλέποντας πρὸς τοὺς ἁγίους αὐτοὺς, τοὺς γενναίους καὶ γεμάτους ἀπὸ ὑπομονὴ ἀθλητές, ποὺ μᾶς ἔχουν δοθεῖ σὰν φωστῆρες, ἃς κατευθύνουμε τὴ ζωὴ μας πρὸς τὴν καρτερία καὶ ὑπομονὴ αὐτῶν, ὥστε μὲ τὶς εὐχὲς αὐτῶν νὰ μπρορέσομε, μετὰ τὴν ἀναχώρησή μας ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ, νὰ δοῦμε αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ἀσπασθοῦμε καὶ νὰ καταταχθοῦμε στὶς οὐράνιες σκηνὲς αὐτῶν, τὶς ὁποῖες εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΔΙΟΔΩΡΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ

1. Ὁ σοφὸς οὗτος καὶ γενναῖος διδάσκαλος, πρῶην τὴν ἀρρω-
στίαν τοῦ σώματος ἀποθέμενος καὶ ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦτον ἀναβάς,
ἐμοὶ τοῦ λόγου τῶν προοιμίων ἀπήρξατο, τὸν Βαπτιστὴν Ἰωάννην
καὶ φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ράβδον Μωσέως καὶ ἕτερα πλείονα
5 μετὰ τούτων προσειπῶν. Καὶ οὗτος μὲν ἐπήνεσε τότε, ὑμεῖς δὲ ἀνε-
κράγετε, ἐγὼ δὲ πόρρω καθήμενος πικρὸν ἀνεστέναζα. Αὐτὸς γὰρ
ἐπήνει, τὴν φιλοτεκνίαν ἐπιδεικνύμενος, ὑμεῖς ἀνεκράγετε, τὴν φι-
λαδελφίαν ἐμφαίνοντες, ἐγὼ δὲ ἐστέναζον τῷ τῶν ἐπαίνων ὄγκῳ
πιεζόμενος. Ἐγκωμίων γὰρ μέγεθος ἀμαρτημάτων οὐκ ἔλαττον δά-
10 κνειν εἴωθε τὸ συνειδός· καὶ ὅταν τις ἑαυτῷ μηδὲν συνειδῶς ἀγα-
θόν, πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθὰ λεγόντων ἐτέρων ἀκούῃ περὶ αὐτοῦ,
ἀναλογιζόμενος τὴν παροῦσαν ὑπόληψιν καὶ τὴν μέλλουσαν ἡμέ-
ραν, καθ' ἣν πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα, καὶ ὅτι ὁ τότε δικά-
ζων οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας, ἀλλ' αὐτῆς τῶν πραγμά-
15 των κρινεῖ τῆς ἀληθείας («οὐ γὰρ κατὰ τὴν δόξαν κρινεῖ», φησὶν,
«οὐδὲ κατὰ τὴν λαλιὰν ἐλέγξει»), ταῦτα πάντα ἐννοῶν, ὀδυνῶμαι
πολὸν τὸ μέσον ταύτης πρὸς τὴν μέλλουσαν ψῆφον ὀρῶν. Νῦν μὲν
γὰρ προσωπείοις τισὶ ταῖς παρὰ τῶν πολλῶν δόξαις κρυπτόμεθα,
ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ ἡμέρᾳ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, τῶν προσωπείων τούτων
20 ἀφαιρεθέντων, πρὸ βήματος ἐστῶτες, οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν δό-
ξης εἰς τὴν ἐκεῖ ψῆφον ὠφεληθῆναι δυνησόμεθα, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦ-
το κολασθησόμεθα μειζρόνως, ὅτι καὶ πολλῶν ἐπαίνων καὶ πολλῆς
εὐφημίας παρὰ τῶν πολλῶν ἀπολαύσαντες, οὐδὲ αὐτῷ τούτῳ γεγε-
νήμεθα βελτίους.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΔΙΟΔΩΡΟ

1. Ὁ σοφὸς αὐτὸς καὶ γενναῖος διδάσκαλος, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τοῦ σώματος καὶ ἀνέβηκε σ' αὐτὸν τὸ θρόνο, ἀρχίζοντας τὸ λόγο τοῦ μὲ ὀνόμασε Βαπτιστὴ Ἰωάννη, φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας, ράβδο τοῦ Μωϋσέως καὶ ἄλλα πολλὰ μαζὶ μ' αὐτά. Καὶ αὐτὸς βέβαια μὲ ἐπαίνεσε τότε, ἐνῶ σεῖς ζητωκραυγάζατε, ἐγὼ ὁμῶς καθισμένος μακριὰ ἀναστέναξα πικρά. Διότι αὐτὸς μὲ ἐπαινοῦσε δείχνοντας τὴ φιλοτεκνία τοῦ, σεῖς ζητωκραυγάζατε φανερώνοντας τὴ φιλαδελφία σας, ἐνῶ ἐγὼ ἀναστέναξα, πιεζόμενος ἀπὸ τὸν ὄγκο τῶν ἐπαίνων. Διότι συνήθως τὰ μεγάλα ἐγκώμια πληγώνουν τὴ συνείδηση ὄχι λιγώτερο ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα. Καὶ ὅταν κανεὶς πιστεύει ὅτι δὲν ἔκαμε κανένα καλό, καὶ ἀκούει ἄλλους νὰ λένε γι' αὐτὸν πολλὰ καὶ μεγάλα καλά, ἀναλογιζόμενος τὴ σημερινὴ ἐκτίμηση καὶ τὴ μέλλουσα ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποία ὅλα θὰ εἶναι γυμνὰ καὶ φανερὰ καὶ ὅτι ἐκεῖνος ποῦ θὰ δικάζει, θὰ κρίνει ὄχι ἀπὸ τὴ γνώμη τῶν πολλῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων (διότι λέγει, «δὲν θὰ κρίνει σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τῶν ἀνθρώπων, οὔτε θὰ ἐλέγξει σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους αὐτῶν»¹· σκεφτόμενος ὅλα αὐτά, πονῶ γιὰ τοὺς ἐπαίνους καὶ τὴν καλὴν γνώμη τῶν πολλῶν, βλέποντας μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς μέλλουσας ἀποφάσεως. Διότι τώρα σὰν μὲ κάποια προσωπεῖα κρυβόμαστε μὲ τὶς γνώμες τῶν πολλῶν, κατ' ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁμῶς στεκόμενοι μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Θεοῦ μὲ γυμνὸ τὸ κεφάλι, ἀφοῦ θὰ ἔχουν ἀφαιρεθεῖ τὰ προσωπεῖα αὐτά, δὲν θὰ μπορέσομε καθόλου νὰ ὠφεληθοῦμε ὡς πρὸς τὴν ἀπόφαση ἐκείνη ἀπὸ τὴν ἐδῶ γνώμη, ἀλλ' ἀκριβῶς γι' αὐτὸ θὰ τιμωρηθοῦμε περισσότερο, διότι, ἂν καὶ ἀπολαύσαμε πολλοὺς ἐπαίνους καὶ πολλές ἐπευφημίες ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, οὔτε ἐξ αἰτίας αὐτοῦ γίναμε καλύτεροι.

2. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοῶν, πικρὸν ἐστέναζον. Διὸ καὶ ἀνέστην ταχέως σήμερον, ὥστε ἐφ' ὑμῶν τῶν ἐκεῖνα ἀκηκοότων τὴν τοιαύτην ἀποκρούσασθαι δόξαν. Καὶ γὰρ στέφανος, ὅταν μείζων ἢ τῆς τοῦ στεφανουμένου κεφαλῆς, οὐ περισφίγγει τοὺς κροτάφους, οὐκ ἐνιζάνει τῇ κεφαλῇ, ἀλλὰ, χαυνότερος τῷ μεγέθει γινόμενος, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καταβαίνων περιουχένιος γίνεται καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφήσιν ἀστεφάνωτον. Ὁ δὲ καὶ ἡμεῖς πεπόνθαμεν, τοῦ στεφάνου τῶν ἐγκωμίων μείζονος τῆς ἡμετέρας φανέντος ἀξίας κεφαλῆς. Ἀλλ' ὁμῶς καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, διὰ τὴν περιουσαν αὐτῷ φιλοστοργίαν, ὁ πατὴρ οὐκ ἀπέστη πρὶν αὐτὸν ὀπωσδήποτε ἐπιθεῖναι ἡμῖν. Οὕτω που καὶ βασιλεῖς ποιοῦσι πολλάκις, καὶ τὸ αὐτοῖς ἀρμόζον διάδημα λαβόντες, ταῖς τῶν παιδίων ἐπιτιθέασιν κεφαλαῖς· εἶτα, ἐπειδὰν ἴδωσιν ἐλάττω τὴν παιδικὴν οὖσαν κεφαλὴν τοῦ στεφάνου, αὐτῷ τούτῳ τῷ περιθεῖναι ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε πληροφορηθέντες, λαβόντες λοιπὸν ἑαυτοῖς περιτίθενται.

3. Ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ πατὴρ τὸν αὐτῷ πρέποντα στέφανον ἡμῖν ἐπέθηκε καὶ μείζων ὤφθη τῆς ἡμετέρας κορυφῆς, ἑαυτῷ οὐκ ἂν ἔλοιτο περιθεῖναι, φέρε δὲ αὐτόν, ἡμῶν ἀφελόμενοι, τῇ ἀρμοζούσῃ τοῦ πατρὸς ἡμεῖς ἐπιθῶμεν κεφαλῇ πάλιν. Τοῦ γὰρ Ἰωάννου τὸ ὄνομα παρ' ἡμῖν, τὸ δὲ φρόνημα παρὰ τούτῳ· καὶ τὴν μὲν προσηγορίαν ἡμεῖς ἐδεξάμεθα, τὴν δὲ φιλοσοφίαν οὗτος ἐκτήσατο. Διὰ τοῦτο καὶ τῆς προσηγορίας δίκαιος ἂν εἶη κληρονομησαὶ μᾶλλον ἡμῶν· συνώνυμον γὰρ οὐχ ἢ τῶν ὀνομάτων κοινωνία, ἀλλ' ἢ τῶν πραγμάτων συγγένεια ποιεῖν εἴωθε, κἂν τὰ ὀνόματα διαφέρῃ. Οὐ γὰρ ὡσπερ οἱ τῆς ἑξῶθεν φιλοσοφίας μετέχοντες, οὕτω καὶ ἡ Γραφὴ περὶ τούτων φιλοσοφεῖν εἴωθεν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἂν μὴ μετὰ τῆς οὐσίας καὶ ἢ τῶν ὀνομάτων συμβαίνει κοινωνία οὐ φασι γίνεσθαι συνωνύμους, ἡ Γραφὴ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὅταν ἴδη πολλὴν τῆς φιλοσοφίας τὴν συγγένειαν, κἂν ἕτερα ὀνόματα ἢ κείμενα τοῖς κατὰ τὸν τρόπον κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις, ἀπὸ τῆς αὐτῆς αὐτοῦς προσηγορίας καλεῖ.

2. Σκεπτόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἀναστέναξα πικρά. Γι' αὐτὸ σήμερα σηκώθηκα καὶ ἤρθα γρήγορα ἐδῶ, ὥστε ν' ἀπομακρύνω ἀπὸ σᾶς, πὺ ἀκούσατε ἐκεῖνα, τὴ γνώμη αὐτή. Διότι τὸ στεφάνι, ὅταν εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ στεφανουμένου, δὲν σφίγγει τοὺς κροτάφους, δὲν κάθεται ἐπάνω στὸ κεφάλι, ἀλλὰ, γυνόμενο ἐξαιτίας τοῦ μεγέθους του χαλαρότερο καὶ κατεβαίνοντας κάτω ἀπὸ τὰ μάτια, κάθεται γύρω ἀπὸ τὸν αὐχένα καὶ ἀφήνει ἀστεφάνωτο τὸ κεφάλι. Αὐτὸ λοιπὸν ἔπαθα καὶ ἐγώ, διότι τὸ στεφάνι τῶν ἐγκωμίων φάνηκε μεγαλύτερης ἀξίας ἀπὸ ἐκείνη πὺ ἔχει τὸ κεφάλι μου. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ αὐτὰ ἔχουν ἔτσι, ὁ πατέρας μας, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης φιλοστοργίας του, δὲν σταμάτησε προτοῦ θέσει αὐτὸ ὅπωςδῆποτε ἐπάνω μου. Αὐτὸ περίπου κάνουν πολλές φορές καὶ οἱ βασιλεῖς· παίρνοντας τὸ βασιλικὸ στέμμα πὺ ταιριάζει σ' αὐτούς, τὸ τοποθετοῦν ἐπάνω στὰ κεφάλια τῶν παιδιῶν. Στὴ συνέχεια, ὅταν δοῦν ὅτι τὸ παιδικὸ κεφάλι εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὸ στεφάνι, ἀφοῦ βεβαιωθοῦν ὅτι δὲν ταιριάζει ἡ τοποθέτηση αὐτοῦ στὸ κεφάλι τους, τὸ παίρνουν τότε καὶ τὸ φοροῦν οἱ ἴδιοι.

3. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ πατέρας μας τὸ στεφάνι πὺ ταιριάζει σ' αὐτὸν τὸ τοποθέτησε ἐπάνω σ' ἐμένα καὶ φάνηκε μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ δικό μου κεφάλι καὶ ἐπειδὴ δὲν θὰ δεχόταν νὰ τὸ φορέσει ὁ ἴδιος, ἐμπρὸς λοιπὸν, βγάζοντας αὐτὸ ἀπὸ πάνω μου, ἄς τὸ τοποθετήσω πάλι στὸ κεφάλι του πατέρα μας πὺ ταιριάζει. Διότι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννη τὸ ἔχω ἐγώ, τὸ φρόνημα ὅμως ἐκείνου ὑπάρχει σ' αὐτόν· καὶ τὸ ὄνομα βέβαια ἐκείνου τὸ ἔλαβα ἐγώ, τὴ φιλοσοφία ὅμως ἐκείνου τὴν ἀπέκτησε αὐτός. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ὄνομα ἐκείνου θὰ ἦταν σωστὸ νὰ τὸ κληρονομήσει αὐτός μᾶλλον παρά ἐγώ. Διότι συνήθως κάποιον τὸν κάνει συνώνυμο μὲ κάποιον ἄλλον ὅχι τὸ ὅτι ἔχουν τὸ ἴδιο ὄνομα, ἀλλ' ἡ συγένεια τῶν ἔργων, ἔστω καὶ ἂν εἶναι διάφορα τὰ ὀνόματα. Διότι ἡ Γραφή δὲν συνηθίζει νὰ φιλοσοφεῖ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πὺ μετέχουν στὴν ἔξω ἀπὸ αὐτὴν φιλοσοφία. Ἐκεῖνοι δηλαδὴ ἂν συμβαίνει νὰ μὴ ἔχουν μαζί μὲ τὸν τρόπο ζωῆς καὶ τὰ ἴδια ὀνόματα, δὲν λένε ὅτι αὐτοὶ εἶναι συνώνυμοι. Ἡ Γραφή ὅμως δὲν κάνει τὸ ἴδιο, ἀλλ' ὅταν δεῖ νὰ ὑπάρχει μεγάλη συγγένεια ὡς πρὸς τὸν τρόπο ζωῆς τους, κι ἂν ἀκόμη αὐτοὶ πὺ παρουσιάζουν κοινὸ τρόπο ζωῆς ἔχουν διαφορετικὰ ὀνόματα, τοὺς ὀνομάζει μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα.

Καὶ τούτου οὐ πόρρωθέν ἐστι παρασχεῖν τὴν ἀπόδειξιν, ἀλλ' αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἰωάννην τὸν Ζαχαρίου παραγαγόντες εἰς μέσον. Τῶν γὰρ μαθητῶν ἐρωτησάντων, εἰ μέλλοι παραγίνεσθαι πάλιν Ἠλίας, ἀπεκρίνατο· «καὶ ὅτι, εἰ θέλετε δέξασθαι, οὗτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι». Καὶ μὴν Ἰωάννης ἐλέγετο· ἀλλ' ἐπειδὴ Ἠλίου τὸν τρόπον εἶχε, διὰ τοῦτο καὶ τῆς προσηγορίας αὐτῷ μετέδωκε ταύτης· ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα Ἠλίου ἐκτήσατο, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα Ἠλίου. Καὶ γὰρ ἐρήμους χώρας ὤκησαν ἀμφοτέροι· καὶ ὁ μὲν μηλωτήν, ὁ δὲ τρίχινον ἱμάτιον περιεβέβλητο· καὶ τράπεζα ὁμοίως αὐτοῖς εὐτελής καὶ λιτὴ ἦν. Καὶ ὁ μὲν τῆς προτέρας παρουσίας διάκονος γέγονεν, ὁ δὲ ἔσται τῆς μελλούσης αὐθις. Ἐπεὶ οὖν καὶ διαίτης τρόπος καὶ ἱματίων περιβολὴ καὶ τόπων διατριβαὶ καὶ διακονία μία καὶ πάντα ἴσα ἦν αὐτοῖς, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα ἐν ἀμφοτέροις ἐπέθηκε, δεικνὺς ὅτι, κἂν ἕτερόν τις ὄνομα ἔχη, δύναται εἶναι ἐκεῖνῳ συνώνυμος, οὗ τὸν τρόπον ἐζήλωσεν.

4. Ἐπεὶ οὖν ἀναμφισβήτητος οὗτός ἐστιν ὁ κανὼν καὶ ἀκριβὴς οὗτος συνωνύμων ὄρος παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ, φέρε δεῖξωμεν ὅπως καὶ τὸν τρόπον ἐζήλωσε τὸν Ἰωάννου ὁ σοφὸς οὗτος ἡμῶν πατήρ, ἵνα μάθητε ὅτι καὶ τῆς προσηγορίας οὗτος δικαιότερον ἂν κληρονομήσειε τῆς ἐκεῖνου. Οὐκ ἦν ἐκεῖνῳ τράπεζα οὐδὲ κλίνη οὐδὲ οἰκία ἐπὶ γῆς, ἀλλ' οὐδὲ τούτῳ ποτὲ ἐγένετο. Καὶ τούτου μάρτυρες ὑμεῖς, πῶς τὸν ἅπαντα χρόνον διετέλεσεν ἀποστολικὸν ἐπιδεικνύμενος βίον, μηδὲν ἴδιον ἔχων, ἀλλὰ παρ' ἐτέρων τρεφόμενος, αὐτὸς τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερῶν. Ἐκήρυξεν ἐκεῖνος πέραν τοῦ ποταμοῦ διατρίβων ἐν ταῖς ἐρημίαις· καὶ οὗτος πέραν τοῦ ποταμοῦ ποτε τὴν πόλιν πᾶσαν λαβῶν, τὴν ὑγιῆ διδασκαλίαν ἐπαίδευσεν. ὤκησεν ἐκεῖνος εἰς δεσμωτήριον καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ νόμου παρρησίαν· ἀλλὰ καὶ οὗτος πολλάκις τῆς πατρίδος ἐξέπεσε διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως παρρησίαν, πολλάκις δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη διὰ τὴν αὐτὴν ταύτην αἰτίαν, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ, ἀλλὰ τῇ προθέσει. Οὐ γὰρ φέροντες οἱ τῆς

Και τὴν ἀπόδειξη αὐτοῦ δὲν χρειάζεται νὰ τὴν προσκομίσω ἀπὸ μακριά, ἀλλὰ νὰ παρουσιάσω τὸν ἴδιο τὸν Ἰωάννη τὸν υἱὸ τοῦ Ζαχαρία. Διότι, ὅταν ρώτησαν οἱ μαθητές, ἐὰν πρόκειται νὰ ἔρθει πάλι ὁ Ἥλιος, ἀποκρίθηκε· «καὶ ἐὰν θέλετε νὰ τὸ παραδεχθεῖτε, αὐτὸς εἶναι ὁ Ἥλιος, αὐτὸς ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἔρθει»². Καὶ βέβαια ὀνομαζόταν Ἰωάννης, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε τὸν τρόπο ζωῆς τοῦ Ἥλια, γι' αὐτὸ ἔδωσε σ' αὐτὸν καὶ τὸ ὄνομα αὐτό. Ἐπειδὴ ἀπέκτησε τὸ πνεῦμα τοῦ Ἥλια, γι' αὐτὸ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἥλια. Πράγματι καὶ οἱ δύο κατοίκησαν σ' ἔρημους τόπους, καὶ ὁ ἓνας φοροῦσε προβειά, ἐνῶ ὁ ἄλλος τρίχινο ἔνδυμα· ὅμοια καὶ ἡ τροφή αὐτῶν ἦταν ἀπλή καὶ φτωχική. Καὶ ὁ ἓνας ἔγινε διάκονος τῆς προηγούμενης παρουσίας, ἐνῶ ὁ ἄλλος θὰ γίνεи τῆς μέλλουσας. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς, καὶ τὰ ἐνδύματα ποὺ φοροῦσαν, καὶ οἱ τόποι ὅπου ζοῦσαν, καὶ ἡ διακονία ἦταν μία καὶ ὅλα ἦταν ἴδια σ' αὐτούς, γι' αὐτὸ καὶ ἔδωσε ἓνα ὄνομα καὶ στοὺς δύο, γιὰ νὰ δείξει ὅτι, κι ἂν ἀκόμη κάποιος ἔχει διαφορετικὸ ὄνομα, μπορεῖ νὰ εἶναι συνώνυμος μὲ ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μιμητῆς τοῦ τρόπου ζωῆς.

4. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ κανόνας αὐτὸς εἶναι ἀναμφισβήτητος καὶ ὄρος ἀπαραίτητος στὴν ἀγία Γραφή γιὰ τοὺς συνώνυμους, ἐμπρὸς νὰ δείξουμε ὅτι ὁ σοφὸς αὐτὸς πατέρας μας μιμήθηκε καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τοῦ Ἰωάννη, γιὰ νὰ μάθετε ὅτι αὐτὸς θὰ μποροῦσε δικαιότερα νὰ κληρονομήσει καὶ τὸ ὄνομα ἐκείνου. Δὲν εἶχε τράπεζα ὁ Ἰωάννης, οὔτε κρεβάτι, οὔτε οἰκία ἐπάνω στὴ γῆ, ἀλλ' οὔτε αὐτὸς εἶχε ποτέ. Καὶ αὐτοῦ μάρτυρες εἶστε σεῖς, πῶς ἔζησε ὅλη τὴ ζωὴ του, δείχνοντας ἀποστολικὴ ζωὴ, μὴ ἔχοντας τίποτε δικό του, ἀλλὰ τρεφόταν ἀπὸ ἄλλους, ἐνῶ αὐτὸς ἀσχολούνταν ἀκατάπαυστα μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ λόγου. Κήρυξε ἐκεῖνος, ζώντας στὶς ἔρημιές πέρα ἀπὸ τὸν ποταμό· καὶ αὐτὸς βρίσκοντας κάποτε ὅλη τὴν πόλη νὰ ζεῖ πέρα ἀπὸ τὸν ποταμό, κήρυξε τὴν ὑγιὴ διδασκαλία. Κατοίκησε ἐκεῖνος σὲ δεσμοτήριο καὶ ἀποκεφαλίσθηκε ἐξαιτίας τῆς παρρησίας του ὑπὲρ τοῦ νόμου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πολλές φορές ἐξορίσθηκε ἐξαιτίας τῆς παρρησίας του ὑπὲρ τῆς πίστεως, καὶ πολλές φορές ἀποκεφαλίσθηκε γιὰ τὴν ἴδια αἰτία, ἂν καὶ ὄχι στὴν πράξη, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόθεση. Διότι, μὴ ὑποφέροντας οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας τὴ δύναμη τῆς γλώσσας του, μηχανορραφοῦσαν ἀμέ-

ἀληθείας ἐχθροὶ τὴν τῆς γλώττης αὐτοῦ δύναμιν, μυρίας πάντοθεν ἔρραπτον ἐπιβουλὰς, καὶ ἐκ πασῶν αὐτὸν ἐρρύσατο Κύριος.

Φέρε οὖν γλώττης ἀκούσωμεν ταύτης, δι' ἣν καὶ ἐκινδύνευσε καὶ ἐσώθη. Περὶ ἧς οὐκ ἄν τις ἀμάρτοι τοῦτο εἰπὼν, ὃ περὶ τῆς γῆς 5 τῆς ἐπαγγελίας εἶρηκε Μωσῆς. Τί δὲ περὶ ἐκείνης εἶπεν; «Γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι». Τοῦτο καὶ περὶ τῆς γλώττης ἔστιν εἰπεῖν· γλῶττα ῥέουσα γάλα καὶ μέλι τούτου. Ἴν' οὖν καὶ γάλακτος ἀπολαύσωμεν καὶ τοῦ μέλιτος ἐμφορηθῶμεν, ἐνταῦθα τὸν ἡμέτερον καταπαύσαντες λόγον, ἀκούσωμεν τῆς λύρας καὶ τῆς σάλπιγγος. 10 Ὅταν μὲν γὰρ τὴν ἡδονὴν ἐννοήσω τῶν ρημάτων, λύραν καλῶ τὴν τούτου φωνήν· ὅταν δὲ τὸ δυνατὸν τῶν νοημάτων, σάλπιγά τινα πολεμικὴν καὶ τοιαύτην, οἷαν εἶχον ὁ Ἰουδαῖοι, ἠνίκα τὰ τῆς Ἰεριχὼ τείχη κατέβαλον. Καθάπερ γὰρ τότε ἢ τῶν σαλπίγγων ἡχὴ, πυρὸς σφοδρότερον τοῖς λίθοις προσπίπτουσα, πάντα ἀνήλισκε καὶ ἐδα- 15 πάνα, οὕτω καὶ ἢ τούτου φωνὴ νῦν, οὐχ ἥττον τῆς σάλπιγγος ἐκείνης τοῖς τῶν αἰρετικῶν ὀχυρώμασιν ἐμπεσοῦσα, λογισμοὺς καθαιρεῖ καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλ' ἵνα μὴ διὰ τῆς ἡμετέρας γλώττης ἀλλὰ διὰ τῆς τούτου ταῦτα μάθητε, ἀναπαύσωμεν τὸν ἡμέτερον λόγον, δόξα ἀναπέμψαν- 20 τες τῷ Θεῷ, τῷ τοιούτους παρασχόντι διδασκάλους, ὅτι αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τρητες ἐπιβουλές ἀπὸ παντοῦ, καὶ ἀπὸ ὅλες τὸν προστάτευσε ὁ Κύριος.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ν' ἀκούσομε τὴ γλῶσσα αὐτή, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας καὶ κινδύνευσε καὶ σώθηκε, γιὰ τὴν ὁποία δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς, ἐὰν ἔλεγε ἐκεῖνο ποὺ εἶχε πεῖ ὁ Μωϋσῆς γιὰ τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ τί εἶπε γιὰ ἐκείνην; «γῆ ποὺ τρέχει γάλα καὶ μέλι»³. Αὐτὸ μπορούμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα αὐτοῦ· ἡ γλῶσσα του τρέχει γάλα καὶ μέλι. Γιὰ ν' ἀπολαύσομε λοιπὸν καὶ τὸ γάλα καὶ νὰ χορτάσομε τὸ μέλι, σταματώντας τὸ λόγο μου, ἃς ἀκούσομε τὴ λύρα καὶ τὴ σάλπιγγα. Διότι, ὅταν σκεφθῶ τὴν ἡδονὴ τῶν λόγων του, ὀνομάζω τὴ φωνὴ του λύρα, ὅλων πάλι τὴ δύναμη τῶν νοημάτων του, ὀνομάζω αὐτὴν σάλπιγγα πολεμική, καὶ τέτοια, ὅμοια μὲ ἐκείνη ποὺ εἶχαν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅταν κατάρρισαν τὰ τεῖχη τῆς Ἱεριχώ. Ὅπως δηλαδὴ τότε ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγας, πέφτοντας ἐπάνω στοὺς λίθους σφοδρότερα ἀπὸ τὴ φωτιά, ὅλα τὰ κατάστρεφε καὶ τὰ ἐξαφάνιζε, ἔτσι τώρα καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ, πέφτοντας στὰ ὀχυρώματα τῶν αἰρετικῶν μὲ σφοδρότητα ὄχι μικρότερη ἀπὸ τὸν ἦχο τῆς σάλπιγγας ἐκείνης, γκρεμίζει λογισμοὺς καὶ κάθε τι ποὺ ὑψώνεται ἐναντίον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθετε αὐτὰ ὄχι μὲ τὴ δική μου γλῶσσα, ἀλλὰ μὲ τὴ δική του, ἃς σταματήσω τὸ λόγο μου, καὶ ἃς ἀναπέμψομε δόξα στὸ Θεὸ, ποὺ μᾶς ἔδωσε τέτοιους διδασκάλους, διότι σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΘΕΚΛΑΝ

1. Καλὰς ἡμῖν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις τῶν ἀγίων εἰκόνας τὰς ἐτησίους αὐτῶν ἀνεστήσατο μνήμας καὶ χρόνῳ τὰς πράξεις ἐρχομένας εἰς λήθην νεαρὰς διηνεκῶς διασώζει. Ἐκαστος γάρ, ὡσπερ εἰκόνι τινὶ ἐντυγχάνων τῇ μνήμῃ, τὸ τῶν πράξεων κατοπτρίζεται 5 κάλλος καὶ θεωρεῖ τὰς πράξεις τῇ τῆς μνήμης ἐγκειμένας εἰκόνι. Καὶ μοι δοκεῖ σήμερον τὴν μακαρίαν ἐκείνην κατοπτρίζεσθαι κόρην, καθάπερ ἐπ' εἰκόνοσ ἐστηκυῖαν τῆς μνήμης καὶ τῇ μὲν τὸν καθ' ἡδονῶν, τῇ δὲ τὸν κατὰ κινδύνων ἀνατείνουσαν στέφανον· καὶ τῇ μὲν τὴν παρθενίαν, τῇ δὲ τὸ μαρτύριον τῶ τῶν ὄλων Δε- 10 σπότη προσφέρουσαν. Ἦν μὲν οὖν αὐτῇ καὶ τὰ τῆς παρθενίας, ἃ τοῖς ἀκριβῶς σκοπούμενοις μέγα τι πρὸ μαρτυρίου μαρτύριον.

Αἱ γὰρ ἡδοναὶ δεινοὶ τινες τοῦ σώματος δῆμιοι, μᾶλλον δὲ δημίων δεινότεροι· κατατείνουσι γὰρ ἀχειροποιήτοις δεσμοῖς· ζέουσι τὴν ψυχὴν δι' ὀμμάτων· προσφέρουσι δι' ἀκοῶν τῶ τῆς 15 γνώμης ἀνενδότη φιληδονίας λαμπάδα, μαστιγοῦσι δριμεῖα τὴν διάνοιαν μάστιγι, ἄλλας ἐπ' ἄλλαις κυκῶσι καθ' ἡμῶν παρατάξεις. Ὄταν τις τοῖς ὀφθαλμοῖς παραγγείλῃ τετυφλῶσθαι πρὸς κάλλη, παρανοίγουσι τὸ κλεισθὲν ἡδοναὶ δι' ὧτων ἀσελγέσιν ἐκλυόμενον ὠδαῖς· ὅταν ἐντύχωσιν ὡσὶ πρὸς ὠδὰς πορνικὰς κε- 20 κλεισμένοις, προσπαίζουσι τοῖς λογισμοῖς ἀσελγῶς κοσμηθεῖσαι· ὅταν αὐτὰς διὰ πάντων, συντόμως εἰπεῖν, ἐγρηγορότες νικήσωμεν,

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΘΕΚΛΑ

1. Σὰν ὠραῖες εἰκόνες ἔστησε μπροστά μας ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τις ἐτήσιες μνήμες τῶν ἁγίων καὶ τις πράξεις αὐτῶν, πού μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου λησμονοῦνται, τις διατηρεῖ πάντοτε νεαρές. Διότι ὁ καθένας, βυθιζόμενος στὴ μνήμη, σὰν σὲ κάποια εἰκόνα, βλέπει σὰν μέσα σὲ καθρέφτη τὸ κάλλος τῶν πράξεων καὶ θεωρεῖ τις πράξεις πού βρίσκονται μέσα στὴν εἰκόνα τῆς μνήμης. Καὶ νομίζω σήμερα πὼς βλέπω τὴ μακάρια ἐκείνη κόρη, σὰν νὰ βρίσκεται μέσα στὴν εἰκόνα τῆς μνήμης, καὶ ἄλλοτε νὰ σηκώνει τὸ στεφάνι τῆς νίκης της κατὰ τῶν ἡδονῶν καὶ ἄλλοτε τὸ στεφάνι πού ἔλαβε ἀπὸ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν κινδύνων, καὶ ἄλλοτε πάλι νὰ προσφέρει στὸν Κύριο τῶν πάντων τὴν παρθενία καὶ ἄλλοτε τὸ μαρτύριο. Γιὰ τοὺς πολλοὺς δηλαδὴ ἐξετάζουν τὰ πράγματα μὲ προσοχή, ἦταν γι' αὐτὴν καὶ τὸ θέμα τῆς παρθενίας σὰν κάποιο μεγάλο μαρτύριο πρὶν ἀπὸ τὸ μαρτύριο.

Πράγματι οἱ ἡδονὲς εἶναι σὰν κάποιοι φοβεροὶ δῆμιοι τοῦ σώματος· ἢ καλύτερα εἶναι φοβερῶτεροι ἀπὸ τοὺς δῆμιους· διότι καταβασανίζουν μὲ ἀχειροποίητα δεσμά. Καταξεσχίζουν τὴν ψυχὴ μέσω τῶν ματιῶν, προσφέρουν λαμπάδα φιληδονίας μέσω τῶν αὐτιῶν σ' ἐκεῖνον πού ἔχει ἀκαμπτη γνώμη, μαστιγώνουν τὴ διάνοια μὲ φοβερὸ μαστίγιο, καὶ διεγείρουν ἐναντίον μας ἐχθρικές παρατάξεις τὴ μία μετὰ τὴν ἄλλη. "Ὅταν κάποιος δώσει ἐντολὴν στὰ μάτια του νὰ φέρονται ὡς τυφλὰ πρὸς τὰ κάλλη, οἱ ἡδονὲς τότε ἀνοίγουν μὲ πλάγιο τρόπο τὴν εἴσοδο τῆς ἀκοῆς, ὥστε αὐτὸς μὲ τὸ ἄκουσμα ἄσεων τραγουδιῶν νὰ ὀδηγεῖται στὴν ἐξαχρείωση. "Ὅταν συναντήσουν αὐτιὰ κλειστὰ σὲ πορνικὰ τραγούδια, προσπαθοῦν νὰ ξεγελάσουν τοὺς λογισμοὺς στολισμένους ἄσεμνα. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσομε μὲ συντομία, ὅταν εἴμαστε ἐπάγρυπνοι καὶ τις νικήσομε ἀπ' ὅπου κι'

κοιμωμένοις σκιαμαχοῦσι· καὶ τῆς παρατάξεως οὗτος αὐταῖς ὁ κύκλος αἰδῖος, οὐχ ἡλίω συνεξιστάμενος, οὐ συνησυχάζων νυκτί. Ἐάν δὲ δὴ καὶ νεότητος λάβωνται, πυρὸς γέγονε πρὸς πῦρ συμπλοκή, καμίνου πρὸς καλάμην συνάφεια. Εὐκατάπρηστος γὰρ ἡδοναῖς ἢ νεότης, ὡς ἐλαιωδεστέρα πρὸς ἔξαψιν, ὡς πρὸς πόνους σωφροσύνης τρυφερωτέρα. Ἐάν δὲ πάντα τῇ μακαρία παρθένῳ μακρόν τι μαρτύριον τὴν παρθενίαν εἰργάζετο· πυκτενούση ταῖς ἡδοναῖς, ὡς ὁ μάρτυς θηρίοις· παλαιούση τοῖς λογισμοῖς, ὡς ἐκεῖνος βασάνοις· συμβαλλούση φιληδονίας ἐννοίαις, ὡς ἀνάγκαις δημίῳν, νικώση 10 δὲ ὁμῶς τὸν πολύτροπον οὕτω καὶ σύνοικον πόλεμον· τοῦ γὰρ τῆς φύσεως πυρὸς τὸ τῆς γνώμης αὐτῇ πυρωδέστερον καὶ ἅγιον.

Ἄλλ' ἢ μὲν φύσις παρεχώρει τῇ κόρῃ καὶ τυραννοῦσα παρ' ἄλλοις καὶ λυττωσα πρὸς μίξιν, παρὰ Θέκλα παρθενίαν ἐξήσκει· οἱ γονεῖς δὲ τὰς πρὸς τὴν παρθενίαν τῆς παιδὸς οὐκ εἰδότες συνθή- 15 κας, οὐδὲ τῆς πρὸς αὐτὴν νυμφαγωγίας τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἐξ οὐρανοῦ δεδωκότα, πολλὰς αὐτῇ περὶ γάμων νουθεσίας ἐμακρολόγουν· ἢ Παύλου δὲ ἄρα ταῖς τῆς κόρης ἀκοαῖς ἐπρωδῆ προενήφει, «ἢ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ἡ ἅγια καὶ σώματι καὶ πνεύματι». Στέφανος τῆς παρθενίας εὐθύς· αὐτὸς αὐτῇ πρῶτος τῆς 20 μερίμνης ὁ τρόπος· μεριμνᾷ γὰρ εὐλογίας ἀνάμεστον μέριμναν, μεριμνᾷ πάσης ἀμεριμνίας ἐλευθερωτέραν φροντίδα, ἵνα ἡ ἅγια καὶ σώματι καὶ πνεύματι. Οὐδὲν αὐτῇ κοινὸν πρὸς τὴν γῆν, οὐδεμία πρὸς γαμικὰς ἀνάγκας συγγένεια, οἷον πορνεύοντος ἀνασχέσθαι νυμφίου, ὑποψίας ματαιίας ὑπενεγκεῖν, ἐξουσίαν χρησίμων ἀφηρη- 25 σθαι προόδων, περὶ τροφῆς διευθύνεσθαι, κοσμουμένην ζηλοτυπεῖσθαι, διαπτύεσθαι πρὶν τέκη, καθάπερ οὕτω γαμετὴν γενομένην, τεκοῦσαν ὑπὲρ τῶν τόκων εὐρίσκειν ἐγκλήματα.

Ἐτέχθη τις θήλεια; ὅτι μὴ ἄρρεν, ὁ ἀνὴρ σκυθρωπάζει. Προσ-
ετέθη καὶ ἄρρεν; ἐτέχθη τὸ τεχθέν, ὡς οὐκ εὐμορφον. Χαρίεντα

ἂν ἔρχονται αὐτές, μᾶς πολεμοῦν ὅταν κοιμόμαστε. Ἔτσι ὁ κύκλος αὐτὸς τοῦ πολέμου αὐτῶν εἶναι ἀτερμάτιστος, μὴ σταματώντας μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, οὔτε ἠσυχάζοντας τὴ νύχτα. Ἄν μάλιστα ἡ προσβολὴ τους πέσει στοὺς νέους, ἡ μιὰ φωτιὰ τότε πέφτει ἐπάνω στὴν ἄλλη, τὸ καμίνι μάχεται πρὸς τὰ καλάμια. Καθόσον τὰ νειάτα εὐκολὰ προσβάλλονται ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῶν ἡδονῶν, διότι περιέχουν περισσότερο λάδι γιὰ καύση, καὶ εἶναι πιὸ τρυφερὰ ἀπέναντι στοὺς κόπους τῆς σωφροσύνης. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἔκαμναν τὴν παρθενία στὴ μακάρια παρθένο ἓνα μακροχρόνιο μαρτύριο. Ἀγωνιζόταν ἐναντίον τῶν ἡδονῶν, ὅπως ὁ μάρτυρας ἐναντίον τῶν θηρίων· πάλευε μὲ τοὺς λογισμοὺς, ὅπως ὁ μάρτυρας μὲ τὰ βασανιστήρια· πολεμοῦσε πρὸς τὶς σκέψεις τῆς φιληδονίας, σὰν νὰ ἀντιμετώπιζε βασανιστήρια δημίων, ἀλλὰ νικοῦσε τὸν τόσο πολύμορφο πόλεμο ποὺ τὸν εἶχε μέσα της· διότι ἡ φωτιὰ τῆς γνώμης της, σὰν ἅγια ποὺ ἦταν, ἦταν πιὸ φλογερὴ ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς φύσεως.

Ἡ φύση λοιπὸν ὑποχωροῦσε στὴν κόρη, καὶ ἐνῶ τυραννεῖ ἄλλους καὶ τοὺς κάνει νὰ λυσοῦν γιὰ συνουσία, στὴ Θεκλα ἀσκοῦσε παρθενία. Μὴ γνωρίζοντας ὅμως οἱ γονεῖς της τὶς ἀποφάσεις τῆς κόρης γιὰ τὴν παρθενία, οὔτε τὴ νυμφαγωγία ποὺ εἶχε δώσει πρὸς αὐτὴν ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἀπὸ τὸν οὐρανό, τῆς ἀπηύθυναν πολλὰ καὶ μακρὰ συμβουλὰς γιὰ γάμο. Τὰ θελκτικὰ λόγια ὅμως τοῦ Παύλου, «ἡ ἄγαμη φροντίζει γιὰ τὰ πράγματα τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ εἶναι ἅγια καὶ στὸ σῶμα καὶ στὸ Πνεῦμα»¹, ἤχοῦσαν στ' αὐτιά της καὶ ἐνίσχυναν τὴ σωφροσύνη της. Ἀμέσως τὸ στεφάνι τῆς παρθενίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἐκδήλωση τῆς φροντίδας της. Διότι ἐκδηλώνει φροντίδα γεμάτη ἀπὸ εὐλογία, μεριμνᾷ γιὰ φροντίδα ποὺ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε ἀμεριμνία, γιὰ νὰ εἶναι ἅγια στὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα. Δὲν εἶχε αὐτὴ τίποτε κοινὸ μὲ τὴ γῆ, καμμιά σχέση μὲ ὑποχρεώσεις τοῦ γάμου, ὅπως τὸ νὰ ἀνέχεται πορνεῖες τοῦ συζύγου, νὰ ὑποφέρει ἀπὸ μάταιες ὑποψίες, νὰ τῆς ἔχει ἀφαιρεθεῖ ἡ ἐξουσία γιὰ ὠφέλιμες δημόσιες ἐμφανίσεις, νὰ εἶναι ἄλλος ὑπεύθυνος γιὰ τὴν τροφή της, νὰ ἀποσπᾷ τὴ ζήλεια ὅταν στολίζεται, νὰ περιφρονεῖται προτοῦ γεννήσει, σὰν νὰ μὴ ἔχει γίνεи ἀκόμη γυναίκα του, καὶ ἀφοῦ γεννήσει νὰ δέχεται κατηγορίες γιὰ τὰ παιδιά.

Γεννήθηκε κορίτσι; Ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀγόρι, ὁ σύζυγος γίνεται κατσούφης. Προστέθηκε καὶ τὸ ἀγόρι; Γεννήθηκε αὐτό, ἀλλὰ δὲν

πρὸς κάλλος ἀμφοτέρα; ὡς ὑπὲρ καλῶν ἢ φροντὶς πικροτέρα. Ἀπηλλάγησαν γάλακτος; διεδέξατο πάλιν ἀνατροφῆς ἀγωνία· ὅταν ὑγιαίνωσι, μὴ νοσήσωσι φόβος· ὅταν νοσήσωσι, δειλία μὴ τελευτήσωσιν· ὅταν τελευτήσωσιν, ὡς ἐπ' ἀτέκνω λοιπὸν ἔσσεσθαι κα-
 5 ταφρόνησιν φόβος· ὅταν μὴ τελευτήσωσιν, ὡς ὑπὲρ ζώντων ἢ φροντὶς βαρυτέρα, πόθεν εἰς παιδευσιν χορηγία τοῖς τέκνοις, πόθεν αὐτοῖς γαμικοῦ παρασκευὴ συναλλάγματος, πόθεν ἐσθημάτων εὐ-
 σχημοσύνη, πόθεν οἰκετῶν ἐκάστω διανομή, ποῖα τῶν ὄντων προσνειμή τῷ μείζονι, πῶς τὸν μικρότερον θεραπεύσει φθονοῦντα.
 10 «Ἡ ἀγάμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ἡ ἀγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι».

Οὐ τοῦ γάμου στηλιτεύω τὴν φύσιν (πρόνοια γὰρ οὗτος τοῦ γένους κοινή), ἀλλὰ τῶν ἐν γάμῳ δημοσιεύω τὴν μέριμναν, μερίμνης σαρκικῆς οὐράνιον προτίθημι μέριμναν, κάλλιον καλοῦ προ-
 15 τιμῶ. Κρείττων καὶ τῶν κατὰ τῆς Εὐδίας ἢ παρθένος προστίμων· τὸ γάρ, «πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀποστροφῆ σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει», ταῖς παρ' ἀνδρῶν μὴ δεσποζομέναις ἀνίσχυρον· τό, «ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα», ταῖς παρθενευούσαις ἀργόν· ἢ γὰρ μὴ τίκτουσα τῆς τῶν λυπηρῶν ὠδίνων ἐκτὸς ἀποφάσεως. Ἦδη τοῖς τῶν
 20 μελλόντων ἢ παρθένος ἐντρυφᾷς ἀρραβῶσιν· ἤδη τῷ τῆς ἀναστάσεως ἀγιασμῷ συνοικεῖς· «ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει», φησὶν, «οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται».

Διὰ τοῦτο καὶ τὸ πτώμα τοῦ πράγματος πάμμεγα, ἐπειδήπερ καὶ τὸ κατόρθωμα· διὰ τοῦτο τῆς πορνευομένης ἢ τῆς παρθενευο-
 25 μένης ἀσέλγεια μιαιωτέρα· οὐ γὰρ ἴσον παρθενευομένης καὶ πορνευομένης φθορά· οὐκ ἴσον ἰδιώτιδος καὶ βασιλίδος φθορά· οὐκ ἴσον σκεύους ἱερατικοῦ καὶ ἀγοραίου κλοπή. Σκεῦος γὰρ ἱερατικὸν ἢ παρθένος, πορφυρίς, ἦν οὐκ ἔξεστιν ἄλλω πλὴν τῷ τῶν ὄλων βασιλεῖ προσηρμόσθαι, νύμφη γάμον ἀεὶ κεκτημένη παρθένον. Ὡ

εἶναι ὁμορφο. Εἶναι ὑπερβολικὰ ὁμορφα καὶ τὰ δύο; Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶναι ὁμορφα ἢ φροντίδα εἶναι πικρότερη. Ἀπαλλάχθησαν ἀπὸ τὸ γάλα τοῦ θηλασμοῦ; Διαδέχεται πάλι τὸ θηλασμό ἢ ἀγωνία τῆς ἀνατροφῆς. Ὅταν εἶναι ὑγιή, ὑπάρχει φόβος μήπως ἀρρωστήσουν· ὅταν ἀρρωστήσουν, ὑπάρχει φόβος μήπως πεθάνουν· ὅταν πεθάνουν, ὑπάρχει ὁ φόβος νὰ περιφρονεῖται στὴ συνέχεια σὰν ἄτεκνη· ὅταν δὲν πεθάνουν, ἡ φροντίδα τότε γιὰ τὴ ζωὴ τους εἶναι βαρύτερη· ἀπὸ ποῦ νὰ βρεθοῦν τὰ χρήματα γιὰ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν, ἀπὸ ποῦ νὰ μαζευθοῦν τὰ χρήματα γιὰ τὸ γάμο τους, πῶς νὰ εἶναι καλαισθητὴ ἢ ἐνδυμασία τους, πῶς νὰ διανέμουν τοὺς ὑπηρέτες στὸ καθένα, ποιά ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα νὰ δώσει στὸ μεγαλύτερο, πῶς νὰ θεραπεύσει τὸ φθόνο τοῦ μικρότερου. «Ἡ ἄγαμη φροντίζει γιὰ τὰ πράγματα τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ εἶναι ἁγία στὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα».

Δὲν κατηγορῶ τὴ φύση τοῦ γάμου (διότι αὐτὸς εἶναι κοινὴ πρόνοια γιὰ τὴ διαιώνιση τοῦ γένους μας), ἀλλὰ φανερώνω τὶς φροντίδες ποὺ ἔχει ἡ ἔγγαμη ζωὴ, θεωρῶ ἀνώτερη τὴν οὐράνια μέριμνα ἀπὸ τὴ μέριμνα γιὰ τὸ σῶμα, προτιμῶ τὸ καλύτερο ἀπὸ τὸ καλὸ. Ἡ παρθένος εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὶς τιμωρίες κατὰ τῆς Εὐας. Διότι τὰ λόγια, «θὰ εἶσαι προσηλωμένη στὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ σὲ ἐξουσιάζει»², εἶναι ἀνίσχυρα γιὰ ἐκεῖνες ποὺ δὲν ἐξουσιάζονται ἀπὸ ἄνδρα. Τὸ «μὲ λύπες θὰ γεννᾷς τὰ τέκνα σου», εἶναι ἀργὸ γιὰ ἐκεῖνες ποὺ παρθενεύουν· διότι ἐκείνη ποὺ δὲν γεννᾷ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τῶν λυπηρῶν πόνων τοῦ τοκετοῦ. Σὺ ποὺ εἶσαι παρθένος ἤδη ἀπολαμβάνεις τοὺς ἀρραβῶνες τῆς μελλοντικῆς ζωῆς, ἤδη φέρεις μαζί σου τὸν ἁγιασμό τῆς ἀναστάσεως· διότι λέγει, «κατὰ τὴν ἀνάσταση οὔτε νυμφεύονται οὔτε ὑπανδρεύονται»³.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ πτώση ἀπὸ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη, ἐπειδὴ εἶναι μεγάλο καὶ τὸ κατόρθωμα· γι' αὐτὸ εἶναι πιὸ μισητὴ ἢ ἀσέλγεια ἐκείνης ποὺ παρθενεύει ἀπὸ ἐκείνης ποὺ πορνεύει· διότι δὲν εἶναι ἴση ἢ φθορὰ ἐκείνης ποὺ παρθενεύει καὶ ἐκείνης ποὺ πορνεύει· δὲν εἶναι ἴση ἢ φθορὰ ποὺ παθαίνει μιὰ ἀπλή γυναῖκα καὶ ἡ βασίλισσα· δὲν εἶναι ἴση ἢ κλοπὴ σκεύους ἱερατικοῦ καὶ σκεύους τῆς ἀγορᾶς. Διότι ἡ παρθένος εἶναι σκεῦος ἱερατικόν, βασιλικὴ πορφύρα, τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ ἄλλος νὰ φορέσει, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν ὄλων, εἶναι νύφη ποὺ εἶναι πάντοτε παρθενικὸς ὁ γάμος ποὺ ἔχει συνάψει. Πῶ πῶ μακάριοι γάμοι, τῶν ὁποίων στρῶμα εἶναι

μακαρίων γάμων, ὧν ἡ στρωμνὴ παρθενία. Ὑπὲρ τούτων τῆς μακαρίας οἱ κίνδυνοι μάρτυρος· εἶδε γὰρ τοῦ νυμφίου τὸ κάλλος, καὶ τῆς θεάς οὐκ ἀπεςπᾶτο.

Ἐπέκειτο μήτηρ πρὸς γάμον ἐπείγουσα, ἡ δὲ πρὸς τὸν ἐν 5 τοῖς οὐρανοῖς διεβόα νυμφίον· «πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ». Ἐπεφοίτα μνηστὴρ διαλέξει γαμικῇ γαργαλίζων, ἡ δὲ τῷ Χριστῷ καθ' ἑαυτὴν συνετάττετο, «έκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου», λέγουσα· συνέρρεον συγγενεῖς κολακεύοντες, ἡ δὲ διαμαρτυρόμενον ἐφαντάζετο Παῦλον· «ἡρμο- 10 σάμην σε ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον, ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ». Ἰκέτευον οἰκέται σὺν δάκρυσιν, ἡ δὲ προσῆδεν ἐρωτικῶς τῷ νυμφίῳ· «τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;». Ἐφόβουν δικασταὶ τιμωρία, ἡ δὲ φρονήματι πάσας κατεπάτει βοῶντι· «οἱ ἄρχοντες οὐκ εἰσι φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κακῶν».

15 Ὡς δὲ ἔδει κἄν ταῖς ὁδοῖς παρθενίας ἀνδριάντας ἀναστήναι τῇ μάρτυρι, γίνεται τι τοιοῦτον τῇ παιδὶ πειρατήριον. Ἀφεμένη τῆς κρίσεως τὴν Παύλου μετεδίωκε θήραν, καὶ ταῖς φήμαις ὀδηγουμένη κατεθάρρει καὶ ὁδῶν ἀγουσῶν ἐπὶ Παῦλον. Ἐτήρει δὲ ἄρα τὴν κόρην διάβολος, καὶ τηρήσας ὁδοιποροῦσαν ἐπιστρατεύει τὸν 20 μνηστῆρα τῇ κόρῃ, τῆς παρθενίας ὡς ἐν ἐρημίᾳ ληστήν.

Καὶ δὴ πληρούση τὴν ὁδὸν τῇ γενναίᾳ ἰππόπορνος κατόπιν ὁ μνηστὴρ ὀπιπεύων ἐπωλόλυξε σύλληψιν· ἄπορος πανταχόθεν στενοχωρία· ὁ πολεμῶν ἰσχυρός, ἡ πολεμουμένη σαθρά. Ποῦ τις ἐν ἐρημίᾳ καταφυγῆς καταφυγή; Στραφεῖσα δὲ πρὸς οὐρανὸν ἡ παρ- 25 θένος, πρὸς τὸν πᾶσι πανταχοῦ τοῖς καλοῦσι παρόντα σὺν οἴμωγαῖς ἀνωλόλυξε· «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα».

4. Ψαλμ. 122,1.

5. Ψαλμ. 62,9.

6. Β' Κορ. 11,2.

7. Ρωμ. 8,34.

8. Ρωμ. 13,3.

9. Ψαλμ. 7,2.

ή παρθενία. Για χάρη αὐτῶν κινδύνευσε ἡ μακαρία μάρτυς. Διότι εἶδε τὸ κάλλος τοῦ νυμφίου καὶ δὲν ἀπομακρυνόταν ἀπὸ τῆς θεᾶ αὐτοῦ.

Ἐπέμενε ἡ μητέρα της νὰ τὴν ἐξαναγκάσει γιὰ γάμο, ἐκείνη ὅμως φώναζε πρὸς τὸν οὐράνιο νυμφίον· «πρὸς ἐσένα ὕψωσα τοὺς ὀφθαλμούς μου, πρὸς ἐσένα ποὺ κατοικεῖς στὸν οὐρανόν»⁴. Τὴν ἐπισκεπτόταν ὁ μνηστήρας καὶ τὴν γαργάλιζε μιλώντας της γιὰ γάμο, ἐκείνη ὅμως συντασσόταν ἐσωτερικὰ μὲ τὸν Χριστό, λέγοντας· «προσκολήθηκε ἡ ψυχὴ μου σὲ σένα»⁵. Μαζεύονταν οἱ συγγενεῖς καὶ τῆς μιλοῦσαν μὲ κολακευτικὰ λόγια, ἐκείνη ὅμως φανταζόταν τὸν Παῦλο νὰ διακηρύσσει τὰ ἀντίθετα· «σὲ ἄρραβῶνιασα μὲ ἓναν ἄνδρα, γιὰ νὰ σὲ παρουσιάσω παρθένο ἀγνή στὸ Χριστό»⁶. Τὴν παρακαλοῦσαν μὲ δάκρυα οἱ ὑπηρέτριες, ἐκείνη ὅμως ἀπηύθυνε τὸ ἐρωτικὸ τραγούδι της πρὸς τὸν νυμφίον· «ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ;»⁷. Τὴ φοβέριζαν δικαστὲς μὲ τιμωρίες, ἐκείνη ὅμως τὶς περιφρονοῦσε ὅλες μὲ τὸ φρόνημά της φωνάζοντας· «οἱ ἄρχοντες δὲν εἶναι φόβος γιὰ τὰ καλὰ ἔργα, ἀλλὰ γιὰ τὰ κακά»⁸.

Καὶ ἐνῶ ἔπρεπε νὰ στηθοῦν γιὰ τὴ μάρτυρα στοὺς δρόμους ἀνδριάντες, συμβαίνει μιὰ μεγάλη δοκιμασία γιὰ τὴν κόρη. Ἀπορρίπτοντας τὶς γνῶμες τους, ἐπέμενε στὸ νὰ κυνηγᾷ τὸν Παῦλο, καὶ ὀδηγούμενη ἀπὸ τὰ λόγια ἐκείνου πῆρε τὴ θαρραλέα ἀπόφαση ν' ἀκολουθήσει τὸν δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ στὸν Παῦλο. Ἀλλὰ ὁ διάβολος παρακολουθοῦσε τὴν κόρη, καὶ βλέποντάς την νὰ βαδίζει στὸ δρόμο ἐπιστρατεύει τὸν μνηστήρα ἐναντίον τῆς κόρης, γιὰ νὰ τῆς ἀφαιρέσει τὴν παρθενία μέσα στὴν ἐρημιὰ.

Φθάνοντας λοιπὸν ἡ γενναία κόρη στὸ τέλος τοῦ δρόμου, τὴν παρακολουθοῦσε ἀπὸ πίσω ὁ πόρνος μνηστήρας καὶ προσπάθησε μὲ κραυγὲς νὰ τὴ συλλάβει. Ἀπὸ πουθενὰ δὲν ὑπῆρχε διέξοδος πρὸς φυγὴ· ὁ ἀντίπαλος ἦταν ἰσχυρὸς, ἐνῶ ἡ πολεμούμενη ἀνίσχυρη. Πῶς νὰ βρεθεῖ μέσα στὴν ἐρημιὰ καταφύγιο γιὰ νὰ καταφύγει σ' αὐτό; Ἀφοῦ στράφηκε ἡ παρθένος πρὸς τὸν οὐρανόν, μὲ θρήνους κραύγαζε πρὸς ἐκεῖνον ποὺ εἶναι παντοῦ παρῶν σ' ὅλους ἐκείνους ποὺ τὸν καλοῦν· «Κύριε, ὁ Θεός μου, σὲ σένα στήριξα τὴν ἐλπίδα μου»⁹.

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΦΩΚΑΝ

ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ

Καὶ εἰς τὸν ῥμα΄ ψαλμόν,
«φωνῆ μου πρὸς τὸν Κύριον ἐκέκραξα, φωνῆ μου πρὸς
τὸν Θεὸν ἐδεήθην».

1. Λαμπρὰ γέγονεν ἡμῖν χθὲς ἡ πόλις, λαμπρὰ καὶ περιφανής, οὐκ
ἐπειδὴ κίονας εἶχεν, ἀλλ' ἐπειδὴ μάρτυρα πομπεύοντα ἀπὸ Πόντου
πρὸς ἡμᾶς παραγενόμενον. Εἶδεν ὑμῶν τὴν φιλοξενίαν καὶ ἐνέπλη-
σεν ὑμᾶς τῆς εὐλογίας· ἐπήνεσεν ὑμῶν τὴν προθυμίαν καὶ εὐλόγησε
5 τοὺς παραγενομένους. Ἐμακάρισα τοὺς συνελθόντας καὶ μετασχόν-
τας αὐτοῦ τῆς εὐωδίας καὶ ἐταλάνισα τοὺς ἀπολειφθέντας· ἀλλ' ἵνα
μὴ ἡ ζημία αὐτῶν ἀνίατος γένηται, πάλιν ἐν ἑτέρᾳ ἡμέρᾳ ἀνακηρύτ-
τομεν αὐτόν, ἵνα καὶ οἱ ἀπολειφθέντες διὰ ραθυμίαν διπλασιάσωσι
τῆ σπουδῇ τὴν εὐλογίαν τὴν παρὰ τοῦ μάρτυρος. Ὁ μὲν γὰρ πολλὰ-
10 κίς εἶπον, τοῦτο καὶ λέγων οὐ παύσομαι· οὐκ εὐθύνας ἀπαιτῶ
ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ τοῖς ἀσθενοῦσι φάρμακα κατασκευάζω. Ἀπε-
λείφθης χθὲς; παραγενοῦ κἂν σήμερον, ἵνα ἴδῃς αὐτόν εἰς τὸν οἴ-
κεῖον χῶρον ἀπαγόμενον. Εἶδες αὐτόν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἀγόμενον;
βλέπε αὐτόν καὶ διὰ τοῦ πελάγους πλέοντα, ἵνα ἐκάτερα τὰ στοιχεῖα
15 τῆς παρ' αὐτοῦ εὐλογίας ἐμπλησθῇ.

Μηδεὶς ἀπολιμπανέσθω τῆς ἱερᾶς ταύτης πανηγύρεως· μὴ
παρθένος οἶκοι μενέτω, μὴ γυνὴ τὴν οἰκίαν κατεχέτω, κενώσωμεν
τὴν πόλιν καὶ πρὸς τὸν τάφον τοῦ μάρτυρος μεθορμίσωμεν· καὶ γὰρ
καὶ βασιλεῖς κοινῇ μεθ' ἡμῶν χορεύουσι. Ποίαν οὖν συγγνώμην
20 ἔχει ὁ ἰδιώτης, βασιλέων τὰς βασιλικὰς αὐλὰς καταλιμπανόντων

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΦΩΚΑ

ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ

Καὶ στὸν ρμα' ψαλμό, «μὲ τὴ φωνὴ τῆς ψυχῆς μου φώναξα δυνατὰ πρὸς τὸν Κύριο, μὲ τὴ φωνὴ τῆς καρδιάς μου παρακάλεσα τὸ Θεό».

11. Λαμπρὴ ἦταν χθὲς ἡ πόλη μας, λαμπρὴ καὶ περίοπτη, ὅχι ἐπειδὴ εἶχε μαρμάρινες κολῶνες, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔφθασε σ' ἐμᾶς μὲ πομπὴ μάρτυρας ἀπὸ τὸν Πόντο. Εἶδε τὴ φιλοξενία σας καὶ σᾶς γέμισε μὲ τὶς εὐλογίες του. Ἐπαίνεσε τὴν προθυμία σας καὶ εὐλόγησε ἐκείνους ποὺ παραβρέθηκαν. Μακάρισα ἐκείνους ποὺ προσῆλθαν καὶ ἔλαβαν μέρος στὴν εὐωδία αὐτοῦ, καὶ ταλάνισα ἐκείνους ποὺ ἀπουσίαζαν. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ γίνεи ἀθεράπευτη ἡ ζημιὰ αὐτῶν, καὶ σήμερα πάλι ἀπονέμομε τὰ ἐγκώμια σ' αὐτόν, ὥστε καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπουσίασαν ἀπὸ ὀκνηρία νὰ διπλασιάσουν μὲ τὴν προθυμία τὴν εὐλογία ἐκ μέρους τοῦ μάρτυρα. Διότι ἐκεῖνο ποῦ εἶπα πολλὰς φορές, δὲν θὰ παύσω αὐτὸ νὰ τὸ λέγω. Δὲν ζητῶ εὐθύνες ἀμαρτημάτων, ἀλλ' ἐτοιμάζω φάρμακα γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς. Ἀπουσίασες χθὲς; ἔλα ἔστω καὶ σήμερα, γιὰ νὰ δεῖς αὐτὸν μεταφερόμενο στὸν τόπο του. Εἶδες αὐτὸν μεταφερόμενο μέσω τῆς ἀγορᾶς; βλέπε αὐτὸν ποὺ ταξιθεύει μέσω τοῦ πελάγους, γιὰ νὰ γεμίσουν καὶ τὰ δύο στοιχεῖα ἀπὸ τὴν εὐλογία αὐτοῦ.

Κανένας νὰ μὴ ἀπουσιάσει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἱερὴ πανήγυρη. Νὰ μὴ μείνει παρθένος στὸ σπίτι, νὰ μὴ παραμείνει γυναίκα στὸ σπίτι, ἄς ἀδειάσομε τὴν πόλη καὶ ἄς τρέξομε ὅλοι μαζί στὸν τάφο τοῦ μάρτυρα· διότι καὶ οἱ βασιλεῖς θὰ παραβρεθοῦν στὴ σύναξή μας. Ποιὰ συγγνώμη λοιπὸν ἔχει ὁ ἰδιώτης, ὅταν οἱ βασιλεῖς ἀφήνουν τὶς βασιλικὲς αὐλὲς καὶ παραβρίσκονται μαζί μας στὸν τάφο τοῦ

καὶ τῷ τάφῳ τοῦ μάρτυρος παρακαθημένων; Τοιαύτη γὰρ τῶν μαρτύρων ἡ δύναμις, ὡς μὴ μόνον τοὺς ἰδιώτας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰ διαδήματα φοροῦντας σαγηνεύειν· αὕτη τῶν Ἑλλήνων ἡ αἰσχύνη, αὕτη τῆς πλάνης αὐτῶν τὸ ὄνειδος, αὕτη τῶν δαιμόνων ἡ ἐξολό-
 5 θρευσις· αὕτη ἡμῶν ἡ εὐγένεια καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁ στέφανος. Χορεύω μετὰ μαρτύρων καὶ σκιρτῶ, ἀντὶ λειμώνων βλέπων αὐτῶν τὸ τρόπαιον, ὅτι ἀντὶ πηγῶν αἷμα ἔρρεον· τὰ ὅστ᾽ αὐτῶν ἔδαπανήθη καὶ ἡ μνήμη αὐτῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν νεαρωτέρα γίνεται. Ὡσπερ γὰρ τὸν ἥλιον ἀμήχανον σβεσθῆναι, οὕτω καὶ μνήμην μαρ-
 10 τύρων· αὐτὸς γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπεφήνατο· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν».

Ἀλλὰ τοῦ μὲν μάρτυρος τὰ ἐγκώμια εἰς τὸν προσήκοντα καιρὸν ἀναμείνωμεν· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἀρκούντως εἴρηται διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ὀφειλόντων συναχθῆναι καὶ περιφανῆ ποιῆσαι τὴν
 15 ἡμέραν τῆς ἑορτῆς. Ὁ μὲν γὰρ καὶ χθὲς ἔλεγον καὶ σήμερον πάλιν λέγω, τῷ μὲν μάρτυρι οὐδεμία δόξα ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν παρουσίας γενήσεται, ὑμῖν δὲ πλείων ἔσται ἡ εὐλογία ἀπὸ τοῦ παραγενέσθαι πρὸς τὸν μάρτυρα. Ὡσπερ γὰρ ὁ πρὸς τὸν ἥλιον βλέπων τὸ μὲν ἄστρον φαιδρότερον οὐ ποιεῖ, τὰ δὲ οἰκεῖα ὄμματα καταυγάζει,
 20 οὕτω δὴ καὶ ὁ μάρτυρα τιμῶν, ἐκεῖνον λαμπρότερον οὐ ποιεῖ, ἀλλ' αὐτὸς παρ' ἐκείνου τὴν εὐλογίαν τοῦ φωτὸς ἐπισπᾶται.

Ποιήσωμεν πάλιν τὴν θάλατταν ἐκκλησίαν μετὰ λαμπάδων ἐξιόντες ἐκεῖσε, καὶ τὸ πῦρ ἐνυγραίνοντες, καὶ τὸ ὕδωρ ἐμπιμπλῶν-
 25 τες πυρός. Μηδεὶς φοβείσθω τὸ πέλαγος· ὁ μάρτυς θάνατον οὐκ ἐφοβήθη, καὶ σὺ τὸ ὕδωρ δέδοικας; Ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἀντάρκως τὸν λόγον εἰρήκαμεν· φέρε δὴ καὶ ἐκ τῶν σήμερον εἰρημένων τὴν εἰω-
 30 θυῖαν ὑμῖν παραθῶμεν τράπεζαν. Εἰ γὰρ καὶ στενοχωρεῖται ἡμῶν τὰ σώματα, ἀλλ' ἀναπτερούσθω ἡ διάνοια· οὐδὲ γὰρ τὴν στενοχωρίαν ὑμῶν, ἀλλὰ τὴν προθυμίαν βλέπω. Ἦδὲ καὶ κυβερνήτη θάλατ-
 30 τα κυματομένη, καὶ διδασκάλῳ ἐκκλησία πελαγιζομένη· οὐ γὰρ ἔστιν ἐν τοῖς ὕδασι τούτοις οὔτε ἄλμη, οὔτε σκόπελος, οὔτε θηρία, ἀλλὰ θάλαττα καὶ πέλαγος γέμον εὐωδίας· ἐνταῦθα πλοῖα οὐκ ἀπὸ

μάρτυρα; Διότι τέτοια εἶναι ἡ δύναμη τῶν μαρτύρων· σαγηνεύει ὄχι μόνο τοὺς ἰδιῶτες, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ φοροῦν τὰ βασιλικά στέμματα. Ἡ δύναμη αὐτὴ καταντροπιάζει τοὺς ἐθνικούς, αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ ὄνειδος τῆς πλάνης αὐτῶν, αὐτὴ γίνεται αἰτία τῆς ἐξολόθρευσης τῶν δαιμόνων, αὐτὴ δείχνει τὴν εὐγενικὴ καταγωγὴ μας καὶ ἀποτελεῖ τὸ στεφάνι τῆς Ἐκκλησίας. Χορεύω μαζί μὲ τοὺς μάρτυρες καὶ σκιρτῶ ἀπὸ χαρὰ, βλέποντας ἀντὶ γιὰ λειβάδια τὸ τρόπαιο αὐτῶν, διότι ἀντὶ πηγῶν ἄφηναν νὰ τρέχει αἷμα. Τὰ ὀστᾶ τους φθάρθηκαν, ἀλλὰ ἡ μνήμη τους καθημερινὰ γίνεται νεαρότερη. Διότι, ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ σβῆσει ὁ ἥλιος, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο καὶ ἡ μνήμη τῶν μαρτύρων νὰ σβῆσει. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς διακήρυξε: «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ λόγοι μου ὅμως δὲν θὰ παρέλθουν»¹.

Ἄλλὰ τοῦ μάρτυρα τὰ ἐγκώμια ἄς τὰ περιμένουμε στὸν κατάλληλο καιρό· διότι κι αὐτὰ λέχθηκαν κάπως περισσότερα γιὰ νὰ ἐπιδείξουν προθυμία ἐκεῖνοι ποὺ ὀφείλουν νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ κάμουν λαμπρὴ τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγα χθές, καὶ σήμερα πάλι θὰ τὸ πῶ, ὅτι δηλαδὴ στὸν μάρτυρα δὲν θὰ προστεθεῖ καμμιά δόξα ἀπὸ τὴν παρουσία τῶν πολλῶν, ἐνῶ σὲ σᾶς θὰ εἶναι περισσότερη ἢ εὐλογία ἀπὸ τὴν προσέλευσή σας στὸν μάρτυρα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ βλέπει πρὸς τὸν ἥλιο δὲν κάμνει βέβαια λαμπρότερο τὸ ἄστρο, καταφωτίζει ὅμως τὰ μάτια του, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος ποὺ τιμᾷ μάρτυρα, δὲν κάμνει ἐκεῖνον λαμπρότερο, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἀποσπᾷ τὴν εὐλογία τοῦ φωτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον.

Ἄς κάνουμε πάλι τὴ θάλασσα ἐκκλησία μεταβαίνοντας ἐκεῖ μὲ λαμπάδες, ὑδροποιώντας τὴ φωτιά καὶ ὑπερπληρώντας τὸ ὕδωρ μὲ φωτιά. Κανένας νὰ μὴ φοβᾶται τὸ πέλαγος. Ὁ μάρτυρας δὲν φοβήθηκε τὸ θάνατο, καὶ σὺ φοβᾶσαι τὸ πέλαγος; Ἄλλὰ γι' αὐτὸ μιλήσαμε μὲ τὸ παραπάνω. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς παραθέσουμε τὴ συνηθισμένη τράπεζα καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θὰ λεχθοῦν σήμερα. Διότι, ἂν καὶ στενοχωροῦνται τὰ σώματά μας, ἀλλ' ὅμως ἀναπτερόνεται ἡ διάνοια· διότι δὲν βλέπω τὴ στενοχώρια σας, ἀλλὰ τὴν προθυμία. Εἶναι εὐχάριστη ἡ κυματισμένη θάλασσα στὸν κυβερνήτη πλοίου, καὶ στὸν διδάσκαλο ἐκκλησία ποὺ ἀντιμετωπίζει τὶς φουρτοῦνες τοῦ πελάγους· διότι δὲν ὑπάρχει στὰ ὕδατα αὐτὰ οὔτε ἀλμύρα, οὔτε σκόπελος, οὔτε θηρία, ἀλλὰ θάλασσα καὶ πέλαγος γεμάτο ἀπὸ εὐωδία.

γῆς εἰς γῆν, ἀλλ' ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μεθορμιζόμενα, οὐ χρήματα ἔχοντα, οὐ χρυσόν, οὐδὲ ἄργυρον, ἀλλὰ πίστιν καὶ ἀγάπην καὶ ζῆλον καὶ σοφίαν.

2. Φέρε δὴ τοίνυν μετὰ ἀκριβείας ἐφίεμεν τὸ πλοῖον μηδέποτε 5 ἀπολλύμενον, μηδὲ ναυάγιον ὑπομένον. Ἀλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριβείας τοῖς λεγομένοις· ὁ γὰρ ψαλμὸς ἡμᾶς σήμερον εἰς παράταξιν ἐξάγει τῶν αἰρετικῶν, οὐχ ἵνα αὐτοὺς ἐστῶτας βάλλωμεν, ἀλλ' ἵνα κειμένους ἀναστήσωμεν· τοιοῦτος γὰρ ἡμῶν ὁ πόλεμος· οὐκ ἀπὸ ζώντων νεκροὺς ἐργάζεται, ἀλλ' ἀπὸ νεκρῶν ζῶντας κατασκευά- 10 ζει, ἡμερότητος γέμων καὶ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας. Οὐ γὰρ ἐλαύνω πράγματι, ἀλλὰ τῷ λόγῳ διώκω, οὐ τὸν αἰρετικόν, ἀλλὰ τὴν αἵρεσιν, οὐ τὸν ἄνθρωπον ἀποστρέφομαι, ἀλλὰ τὴν πλάνην μισῶ καὶ ἐπισπάσασθαι βούλομαι· οὐκ ἔχω πόλεμον πρὸς οὐσίαν (Θεοῦ γὰρ ἔργον ἢ οὐσία), ἀλλὰ τὴν γνώμην διορθώσασθαι βούλομαι, ἣν διέ- 15 φθειρεν ὁ διάβολος. Οὕτω καὶ ἰατρὸς ἄρρωστον θεραπεύων, οὐ τῷ σώματι πολεμεῖ, ἀλλὰ τοῦ σώματος τὴν κακίαν ἀναιρεῖ. Κάγὼ τοίνυν, εἰς πολεμῆσω αἰρετικοῖς, οὐκ αὐτοῖς τοῖς ἀνθρώποις πολεμῶ, ἀλλὰ τὴν πλάνην ἐκβαλεῖν βούλομαι καὶ τὴν σηπεδόνα ἐκκαθᾶραι. Ἐμοὶ ἔθος ἐστὶ διώκεσθαι καὶ μὴ διώκειν, ἐλαύνεσθαι καὶ μὴ ἐλαύ- 20 νεῖν.

Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς περιεγένετο, οὐ σταυρώσας, ἀλλὰ σταυρωθεὶς, οὐ ραπίσας, ἀλλὰ ραπισθεὶς. «Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα», φησί, «μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;». Ὁ Δεσπότης τῆς οἰκουμένης τῷ δούλῳ τοῦ ἀρχιερέως ἀπολογεῖται, 25 καὶ ραπισθεὶς τὸ στόμα, ὅθεν ἐξῆλθε ρῆμα καὶ τὴν θάλατταν ἐχαλίωσε καὶ τετραήμερον Λάζαρον ἐκ νεκρῶν ἤγειρεν, ὅθεν κακία ἐδραπέτευσεν, ὅθεν νοσήματα καὶ ἀμαρτήματα ἐλύετο· τοῦτο τοῦ σταυρωθέντος τὸ θαῦμα. Καὶ γάρ, δυνάμενος κεραυνὸν ἀφεῖναι καὶ τὴν γῆν σειῖσαι καὶ τὴν χεῖρα τοῦ δούλου ξηρᾶναι, οὐδὲν τούτων 30 ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ ἀπολογεῖται καὶ πρᾶότητι περιγίνεται, σὲ παιδεύων ἄνθρωπον ὄντα μηδέποτε ἀγανακτεῖν. Κἂν σταυρωθῆς, κἂν

Ἐδῶ ἀραξοβολοῦν πλοῖα ὄχι ἀπὸ ἓνα μέρος τῆς γῆς σὲ ἄλλο, ἀλλ' ἀπὸ τῆ γῆ στὸν οὐρανό, ἔχοντας ὄχι χρήματα, οὔτε χρυσάφι, οὔτε ἄργυρο, ἀλλὰ πίστη καὶ ἀγάπη καὶ ζῆλο καὶ σοφία.

2. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ὀδηγήσομε μὲ προσοχή τὸ πλοῖο, χωρὶς νὰ ὑποστεῖ καμμιά καταστροφή, οὔτε νὰ ὑπομείνει ναυάγιο. Ἀλλὰ προσέχετε μὲ ὄλη τὴν προθυμία σας τὰ λεγόμενα· διότι ὁ ψαλμὸς σήμερα μᾶς ὀδηγεῖ σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς αἰρετικούς, ὄχι γιὰ νὰ τοὺς πολεμήσομε παραμένοντας αὐτοὶ ἀδρανεῖς, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς σηκώσομε ἀπὸ τὴν πτώση στὴν ὁποία βρίσκονται. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ δικὸς μας πόλεμος· δὲν καθιστᾷ τοὺς ζωντανοὺς νεκροὺς, ἀλλὰ τοὺς νεκροὺς τοὺς ὀδηγεῖ στὴ ζωὴ, γεμάτος ἀπὸ ἡμερότητα καὶ πολλὴ ἐπιείκεια. Διότι δὲν πολεμῶ μὲ ὑλικά ὄπλα, ἀλλὰ μὲ τὸ λόγο καταδιώκω, ὄχι τὸν αἰρετικό, ἀλλὰ τὴν αἵρεση· δὲν ἀποστρέφομαι τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ μισῶ τὴν πλάνη καὶ θέλω νὰ τὸν ἀποσπάσω ἀπὸ αὐτὴν. Δὲν κάμνω πόλεμο πρὸς οὐσία (διότι ἡ οὐσία εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ), ἀλλὰ θέλω νὰ διορθώσω τὴ γνώμη, ποῦ τὴ διέφθειρε ὁ διάβολος. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ γιατρός, θεραπεύοντας ἄρρωστο, δὲν πολεμεῖ τὸ σῶμα, ἀλλ' ἀπαλλάσσει τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν κάκωση. Καὶ ἐγὼ λοιπὸν, ἐὰν πολεμήσω τοὺς αἰρετικούς, δὲν πολεμῶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ θέλω ν' ἀπομακρύνω τὴν πλάνη καὶ νὰ καθάρισω τὴ σαπίλα. Δικὴ μου συνήθεια εἶναι νὰ καταδιώκομαι καὶ ὄχι νὰ καταδιώκω, νὰ πολεμοῦμαι καὶ νὰ μὴ πολεμῶ.

Ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἦρθε στὸν κόσμο ὄχι γιὰ νὰ σταυρώσει αὐτόν, ἀλλὰ γιὰ νὰ σταυρωθεῖ· ὄχι γιὰ νὰ δώσει ράπισμα, ἀλλὰ νὰ δεχθεῖ ράπισμα. Διότι λέγει· «ἐὰν δὲν μίλησα σωστά, πὲς ποιὸ εἶναι τὸ κακὸ ποῦ εἶπα, ἂν ὁμως μίλησα σωστά, γιατί μὲ χτυπᾷς;»². Ὁ Κύριος τῆς οἰκουμένης ἀπολογεῖται στὸ δοῦλο τοῦ ἀρχιερέα καὶ δέχεται ράπισμα στὸ στόμα ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖο βγῆκε ὁ λόγος ἐκεῖνος ποῦ χαλιναγώγησε τὴ θάλασσα, ὁ λόγος ἐκεῖνος ποῦ ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς τὸν τετραήμερο Λάζαρο· μὲ τὸ ὁποῖο ἀπομάκρυνε τὴν κακία, μὲ τὸ ὁποῖο ἐλευθέρωσε ἀπὸ νοσήματα καὶ ἁμαρτήματα. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἄξιο θαυμασμοῦ ἐκεῖνου ποῦ σταυρώθηκε. Ἐνῶ δηλαδὴ μπορούσε νὰ ρίξει κεραυνό, νὰ σειεῖ τὴ γῆ καὶ νὰ ξηράνει τὸ χέρι τοῦ δούλου, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔκαμε, ἀλλὰ καὶ ἀπολογεῖται καὶ νικάει μὲ τὴν πραότητα του, διδάσκοντας ἐσένα ποῦ εἶσαι ἄνθρωπος νὰ μὴ ἀγανακτεῖς ποτέ. Εἴτε σταυρωθεῖς, εἴτε δεχθεῖς

ράπισμα λάβης, τὰ αὐτὰ ἵνα λέγῃς ὡς ὁ Δεσπότης σου· «εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ, εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;».

Καὶ ὄρα αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, πῶς τὰ μὲν τῶν δούλων ἐκδικεῖ, τὰ δὲ ἑαυτοῦ παρατρέχει. Ἐγένετό τις ποτε προφήτης καὶ βασιλέα ἀσεβοῦντα διήλεγχε καὶ ἐλθὼν φησι· «θυσιαστήριον, θυσιαστήριον, ἄκουσον». Ἐπειδὴ γὰρ ὁ βασιλεὺς Ἰεροβοὰμ εἰστήκει τοῖς εἰδώλοις ἀναφέρων θυσίαν, ἐλθὼν ὁ προφήτης τῷ θυσιαστηρίῳ διαλέγεται. Τί ποιεῖς; ὦ προφήτα; τὸν ἄνθρωπον ἀφήκας καὶ τῷ θυσιαστηρίῳ διαλέγῃ; **Ναί, φησί. Διὰ τί;** Ἐπειδὴ λίθου ἀναισθητότερος ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο, ἐκεῖνον ἀφήμι καὶ τούτῳ διαλέγομαι, ἵνα μάθῃς, ὅτι ὁ λίθος ἄκούει, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούει. «Ἄκουσον, θυσιαστήριον, ἄκουσον», καὶ εὐθέως ἐρράγη τὸ θυσιαστήριον. Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς πιάσαι τὸν προφήτην βουλό-
15 μενος, καὶ οὐκ ἠδύνατο συστεῖλαι αὐτήν. Ὁρᾷς ὅτι μᾶλλον τὸ θυσιαστήριον ἤκουσεν, ἢ ὁ βασιλεὺς; ὁρᾷς ὅτι τὸν λογικὸν ἀφήκε καὶ τῷ ἀλόγῳ διαλέγεται, ἵνα διὰ τῆς τούτου ὑπακοῆς τὴν ἐκείνου ἀναισθησίαν καὶ κακίαν διορθώσῃται; Ἐρράγη τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἡ κακία τοῦ βασιλέως οὐκ ἐρράγη.

20 Ἄλλ' ὄρα τὸ γεγενημένον. «Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ὁ βασιλεὺς λαβεῖν τὸν προφήτην καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ». Ἐπειδὴ τῇ τιμωρίᾳ τοῦ θυσιαστηρίου οὐκ ἐγένετο βελτίων, τῇ οἰκείᾳ κολάσει παιδεύεται τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπακοήν. Ἐγὼ μὲν γὰρ σου φειδόμενος εἰς λίθον ἠθέλησα ἀφεῖναι τὴν ὀργήν, ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐγένετό σοι διδά-
25 σκαλος ὁ λίθος, λάμβανε σὺ τὴν τιμωρίαν. Καὶ ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ παραντίκα ἐξηράνθη. Εἰστήκει λοιπὸν τὸ τρόπαιον τοῦ προφήτου καὶ συστεῖλαι αὐτήν ὁ βασιλεὺς οὐκ ἠδύνατο. Ποῦ τὸ διάδημα; ποῦ αἱ πορφυρίδες; ποῦ οἱ θώρακες; ποῦ αἱ ἀσπίδες; ποῦ τὸ στρατόπεδον; ποῦ τὰ δόρατα; Ὁ Θεὸς ἐκέλευσε, καὶ πάντα ἐκεῖνα
30 ἀπώλετο· παρειστήκεισαν οἱ σατράπαι βοηθῆσαι μὲν οὐ δυνάμενοι, θεωροὶ δὲ τῆς πληγῆς γενόμενοι μόνον. «Καὶ ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς καὶ ἐξηράνθη»· ὅτε ἐγένετο ξηρά, τότε καρπὸν ἤνεγκε. Βλέπε μοι τὸ ὑπόδειγμα τὸ ἐπὶ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν τῷ σταυρῷ. Ὡσπερ γὰρ τὸ ξύλον ἐκεῖνο

ράπισμα, γιὰ νὰ λές τὰ ἴδια ποὺ εἶπε ὁ Κύριός σου· «ἐὰν μίλησα κακῶς, πές ποιό εἶναι τὸ κακὸ ποὺ εἶπα, ἐὰν ὅμως μίλησα σωστά, γιατί με χτυπᾶς;».

Καὶ πρόσεχε τὴ φιλανθρωπία του, πῶς δηλαδή ὑπερασπίζεται τὰ τῶν δούλων, ἐνῶ τὰ δικά του τὰ παρατρέχει. Ὑπῆρχε κάποτε κάποιος προφήτης, ποὺ ἤλεγχε βασιλιά ποὺ ἀσεβοῦσε, καὶ ἀφοῦ προσῆλθε σ' αὐτὸν τοῦ εἶπε· «θυσιαστήριο, θυσιαστήριο, ἄκουσε»³. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ βασιλιάς Ἱεροβοὰμ στεκόταν μπροστὰ στὸ θυσιαστήριο προσφέροντας θυσία, ἐρχόμενος ὁ προφήτης συνομιλεῖ μὲ τὸ θυσιαστήριο. Τί κάμνεις, προφήτα; ἄφησες τὸν ἄνθρωπο καὶ συνομιλεῖς μὲ τὸ θυσιαστήριο; Ναί, λέγει. Γιατί; Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἔγινε πιὸ ἀναίσθητος ἀπὸ λίθο, ἀφήνω ἐκεῖνον καὶ συνομιλῶ μὲ αὐτό, γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι ὁ λίθος ἀκούει, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀκούει. «Ἄκουσε, θυσιαστήριο, ἄκουσε», καὶ ἀμέσως ἐξερράγη τὸ θυσιαστήριο. Ἄπλωσε τὸ χέρι του ὁ βασιλιάς θέλοντας νὰ πιάσει τὸν προφήτη, καὶ δὲν μπορούσε νὰ τὸ μαζέψει. Βλέπεις ὅτι μᾶλλον τὸ θυσιαστήριο ἄκουσε, παρὰ ὁ βασιλιάς; βλέπεις ὅτι ἄφησε τὸν λογικὸ καὶ συνομιλεῖ μὲ τὸ ἄλογο, ὥστε μὲ τὴν ὑπακοή αὐτοῦ νὰ διορθώσει τὴν ἀναισθησία καὶ κακία ἐκείνου; Ἐξερράγη τὸ θυσιαστήριο, καὶ ἡ κακία τοῦ βασιλιᾶ δὲν ἐξερράγη.

Ἄλλὰ πρόσεχε αὐτὸ ποὺ συνέβηκε. Ἄπλωσε τὸ χέρι ὁ βασιλιάς νὰ παίσει τὸν προφήτη καὶ ἀμέσως ξεράθηκε τὸ χέρι του. Ἐπειδὴ μὲ τὴν τιμωρία τοῦ θυσιαστηρίου δὲν ἔγινε καλύτερος, μὲ τὴν τιμωρία του διδάσκεται νὰ ὑπακούει στὸ Θεό. Ἐγὼ βέβαια δείχνοντας εὐσπλαχνία πρὸς ἐσένα θέλησα ν' ἀφήσω τὴ ὀργή μου νὰ πέσει στὸ λίθο, ἐπειδὴ ὅμως ὁ λίθος δὲν σου ἔγινε διδάσκαλος, δέξου σὺ τὴν τιμωρία. Καὶ ἄπλωσε τὸ χέρι του, καὶ ἀμέσως ξεράθηκε. Παρέμεινε λοιπὸν στημένο τὸ τρόπαιο τοῦ προφήτη καὶ ὁ βασιλιάς δὲν μπορούσε νὰ μαζέψει τὸ χέρι του. Ποῦ εἶναι τὸ βασιλικὸ στέμμα; ποῦ τὰ βασιλικά ἐνδύματα; ποῦ οἱ θώρακες; ποῦ οἱ ἀσπίδες; ποῦ ὁ στρατός; ποῦ τὰ δόρατα; Ὁ Θεὸς πρόσταξε, καὶ ὅλα ἐκεῖνα ἔχασαν τὴ δύναμή τους. Στέκονταν ἐκεῖ κοντά του οἱ διοικητές του μὴ μπορώντας νὰ τὸν βοηθήσουν, ὄντας μόνο θεατὲς τοῦ πλήγματος. Καὶ ἄπλωσε τὸ χέρι του ὁ βασιλιάς καὶ ξεράθηκε· ὅταν ἔγινε ξηρό, τότε παρήγαγε καρπὸ. Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὸ παράδειγμα τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ. Ὅπως ἀκριβῶς

χλωρὸν ὄν θάνατον ἔτεκε, τὸ δὲ ξύλον τοῦ σταυροῦ ξηρὸν ὄν ζωὴν ἐγέννησεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ βασιλέως ἐγένετο· ὅτε χλωρὰ ἦν, τότε ἀσέβειαν ἔτεκεν, ὅτε ξηρὰ ἐγένετο, τότε τὴν ὑπακοὴν προσήγαγεν. Ἴδε τοῦ Θεοῦ τὰ παράδοξα πράγματα.

5 Ἄλλ' ὅπερ ἔλεγον, ὅτε αὐτὸς ἐρραπίζετο, οὐδὲν κακὸν τῷ ραπίζοντι ἐποίει, ὅτε δὲ ὁ δοῦλος ἔμελλεν ὑβρίζεσθαι, τὸν βασιλέα ἐκόλασε, σὲ παιδεύων τὰ μὲν τοῦ Θεοῦ ἐκδικεῖν, τὰ δὲ οἰκειὰ παρατρέχειν. Ὡσπερ γὰρ τὰ ἐμὰ παρατρέχω, τὰ δὲ σὰ ἐκδικῶ, οὕτω καὶ σὺ τὰ ἐμὰ ἐκδίκει, τὰ δὲ σὰ παράτρεχε. Ἀλλὰ συντείνατέ μοι τὴν
10 ἀκοὴν (ἐνθα γὰρ ἁγώνων καιρὸς, ἀκροατῶν χρεῖα συντεταμένην ἐχόντων τὴν ἀκοήν), ἵνα εἰδῆτε μετὰ ἀκριβείας πῶς δεσμεύω, πῶς λύω τὰ τῶν ἀντιδίκων ἀμαρτήματα, πῶς παλαίω, πῶς ρήσσω. Εἰ γὰρ οἱ ἐν τῷ θεάτρῳ καθήμενοι ἐπικύπτουσι δύο παλαίωντων, τὴν ὄψιν αὐτῶν καὶ τὴν ἡλικίαν ἐκτείνοντες, ἵνα ἴδωσι παλαίσματα αἰ-
15 σχύνης γέμοντα, ἵνα ἴδωσι παλαίσματα, ἃ μιμήσασθαι αἰσχύνη, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς προσέχειν δεῖ τῇ τῶν θείων Γραφῶν ἀκροάσει. Εἰ γὰρ ἐπαινεῖς τὸν ἀθλητὴν, διὰ τί οὐ γίνῃ ἀθλητῆς; εἰ δὲ αἰσχύνη γενέσθαι ἀθλητῆς, διὰ τί μιμῆ τούτων τὸν ἔπαινον;

Ἄλλ' οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα τοιαῦτα τὰ παλαίσματα, ἀλλὰ κοινὰ
20 πᾶσι καὶ ὠφέλιμα καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσι. Παλαίω γὰρ μετὰ τοῦ αἰρετικοῦ, ἵνα καὶ ὑμᾶς ἀθλητᾶς ἀπεργάσωμαι, ἵνα μὴ μόνον ψάλλοντες, ἀλλὰ καὶ διαλεγόμενοι τὴν γλῶτταν αὐτῶν ἀπορράπτητε. Τί οὖν φησιν ὁ προφήτης; «Φωνῆ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῆ μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐδεήθην». Πρόσχε· μὴ δοκεῖ ἔχειν
25 ἀφορμὴν παλαισμάτων τὸ ρηθέν; Ὅθεν πῶς πλέκω τὸν στέφανον καὶ τῶν ἀγώνων τὴν ὑπόθεσιν. «Φωνῆ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῆ μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐδεήθην». Ἐνταῦθά μοι τὸν αἰρετικὸν κάλει· ἐάν τε παρῆ, ἐάν τε μὴ παρῆ. Ἐάν τε γὰρ παρῆ, παρὰ τῆς ἡμετέρας φωνῆς παιδευέσθω· ἐάν τε μὴ παρῆ, διὰ τῆς ὑμετέρας ἀκροάσε-
30 ως μανθανέτω. Ἄλλ' ὅπερ εἶπον οὐκ ἐλαύνω αὐτὸν παρόντα, ἀλλὰ

δηλαδή τὸ ξύλο ἐκεῖνο ὄντας χλωρὸ γέννησε θάνατο, ἐνῶ τὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ ὄντας ξερὸ γέννησε ζωή, τὸ ἴδιο συνέβηκε καὶ μὲ τὸ χέρι τοῦ βασιλιᾶ· ὅταν ἦταν χλωρὸ (ὕγιες) τότε γεννοῦσε ἀσέβεια, ὅταν ἔγινε ξερὸ τότε πρόσφερε τὴν ὑπακοή. Πρόσεξε τὰ παράδοξα ἔργα τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλά, ὅπως ἔλεγα, ὅταν αὐτὸς δεχόταν ραπίσματα, δὲν προξενοῦσε κανένα κακὸ σ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν ράπιζε· ὅταν ὁμως ἐπρόκειτο ὁ δοῦλος νὰ ὑβρισθεῖ, τιμώρησε τὸ βασιλιά, γιὰ νὰ σὲ διδάξει τὰ τοῦ Θεοῦ νὰ τὰ ὑπερασπίζεσαι, ἐνῶ τὰ δικά σου νὰ τὰ παραβλέπεις. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς παραβλέπω τὰ δικά μου, ἀλλὰ ὑπερασπίζομαι τὰ δικά σου, ἔτσι καὶ τὰ δικά μου νὰ τὰ ὑπερασπίζεσαι, ἐνῶ τὰ δικά σου νὰ τὰ παραβλέπεις. Ἀλλά, παρακαλῶ, ἐντείνετε τὴν ἀκοή σας (διότι, ὅπου καιρὸς ἀγώνων, χρειάζονται ἀκροατές ποὺ νὰ ἔχουν τεταμένη τὴν ἀκοή), γιὰ νὰ γνωρίσετε μὲ ἀκρίβεια πῶς δένω καὶ πῶς λύνω τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀντιδίκων, πῶς παλεύω καὶ πῶς ρίχνω τὸν ἀντίπαλο. Ἐὰν δηλαδή ἐκεῖνοι ποὺ παρακολουθοῦν ἀγῶνες στὸ θέατρο ὅταν παλεύουν δύο, κλίνοντας τὸ σῶμα τους πρὸς τὰ ἔμπρός, μεγαλώνουν τὴν προσοχή καὶ τὴν ἡλικία, γιὰ νὰ δοῦν παλαίσματα γεμάτα ἀπὸ ντροπή, πολὺ περισσότερο πρέπει ἐμεῖς νὰ προσέχομε τὴν ἀκρόαση τῶν θείων Γραφῶν. Διότι, ἐὰν ἐπαινεῖς τὸν ἀθλητὴ, γιατί δὲν γίνεσαι ἀθλητής; καὶ ἂν ντρέπεσαι νὰ γίνεις ἀθλητής, γιατί μιμεῖσαι τὸν ἔπαινο αὐτῶν;

Ἐδῶ ὁμως δὲν εἶναι τέτοια τὰ παλαίσματα, ἀλλ' εἶναι τὰ ἴδια γιὰ ὅλους καὶ ὠφέλιμα καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ὁμιλοῦν καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἀκοῦν. Διότι παλεύω μὲ τὸν αἰρετικό, γιὰ νὰ κάνω καὶ σᾶς ἀθλητές, ὥστε νὰ ράβετε τὴ γλώσσα αὐτῶν ὄχι μόνο ψάλλοντας, ἀλλὰ καὶ συζητώντας μαζί τους. Τί λέγει λοιπὸν ὁ προφήτης; «Μὲ φωνὴ δυνατὴ τῆς ψυχῆς μου φώναξα πρὸς τὸν Κύριο, μὲ φωνῆς τῆς καρδιᾶς μου παρακάλεσα τὸ Θεό»⁴. Πρόσεχε. Μήπως φαίνονται τὰ λόγια ὅτι ἔχουν ἀφορμὴ ἀγώνων; Κοίτα πῶς πλέκω τὸ στεφάνι καὶ τὴν ἀφορμὴ τῶν ἀγώνων. «Μὲ δυνατὴ φωνὴ τῆς ψυχῆς μου φώναξα πρὸς τὸν Κύριο, μὲ φωνὴ τῆς καρδιᾶς μου παρακάλεσα τὸ Θεό». Μὲ αὐτά, σὲ παρακαλῶ, φώναξε πρὸς τὸν αἰρετικό, εἴτε εἶναι παρών, εἴτε δὲν εἶναι παρών. Διότι, ἐὰν εἶναι παρών, ἃς διδάσκεται ἀπὸ τὰ λόγια σου· ἐὰν δὲν εἶναι παρών, ἃς μαθαίνει ἀπὸ τὴ δική σου ἀκρόαση. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, δὲν διώχνω αὐτὸν ὅταν εἶναι παρών,

δέχομαι αὐτὸν ἐλαυνόμενον, οὐ παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ οἰκείου συνειδῶτος, κατὰ τὸν λέγοντα, «φεύγει ὁ ἀσεβῆς μηδενὸς διώκοντος».

Ἡ Ἐκκλησία μήτηρ ἐστὶ τῶν οἰκείων τέκνων καὶ τούτους δε-
 5 χομένη καὶ τοῖς ξένοις τοὺς κόλπους ἐφαπλοῦσα. Κοινὸν θέατρον ἢ
 κιβωτὸς ἢ τοῦ Νῶε ἦν, ἀλλ' ἢ Ἐκκλησία καὶ ταύτης βελτίων.
 Ἐκείνη μὲν γὰρ ἐλάμβανεν ἄλογα καὶ ἐφύλαττεν ἄλογα, αὕτη δὲ
 λαμβάνει ἄλογα καὶ μεταβάλλει. Οἷόν τι λέγω. Ἐὰν εἰσέλθῃ ἐνταῦ-
 10 θα ἀλώπηξ αἰρετικός, ποιῶ τοῦτον πρόβατον· ἐὰν εἰσέλθῃ λύκος,
 ποιῶ αὐτὸν ἀρνίον τὸ ἐμὸν μέρος· ἐὰν δὲ μὴ βούληται, οὐδὲν παρ'
 ἐμέ, ἀλλὰ παρὰ τὴν οἰκείαν ἀγνωμοσύνην· ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς
 δώδεκα εἶχε μαθητάς, καὶ εἷς προδότης ἐγένετο, ἀλλ' οὐ παρὰ τὸν
 Χριστόν, ἀλλὰ παρὰ τὴν διεφθαρμένην γνώμην ἐκείνου· ἐπεὶ καὶ ὁ
 Ἐλισσαῖος εἶχε μαθητὴν φιλάργυρον, ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν ἀσθένειαν
 15 τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ παρὰ τὴν ραθυμίαν τοῦ μαθητοῦ. Ἐγὼ κατα-
 βάλλω τὰ σπέρματα· ἐὰν γῆ λιπαρὰ ἦς δεχομένη τὰ σπέρματα, καὶ
 τὸν στάχυν ἀποδίδως· ἐὰν δὲ ἦς πέτρα ἄγονος, οὐδὲν παρ' ἐμέ· ἐάν
 τε ἀκούσης, ἐάν τε μὴ ἀκούσης, οὐ παύσομαί σοι ἐπάδων ὠδὴν
 πνευματικὴν, καταντλῶν τὰ τραύματα, ἵνα μὴ ἀκούσω κατὰ τὴν
 20 ἡμέραν ἐκείνην· «πονηρὲ δοῦλε, ἔδει σε καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου
 ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας». «Φωνῆ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα· φωνῆ
 μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐδεήθην».

3. Τί λέγεις, αἰρετικέ; περὶ τίνος λέγει ὁ προφήτης καὶ τίνα καλεῖ
 «Κύριον» καὶ «Θεόν»; Περὶ ἐνὸς γὰρ προσώπου ὁ λόγος. Ἐκεῖνοι
 25 γὰρ παραγραφόμενοι τὰς Γραφὰς κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς, καὶ
 ζητοῦντες ἀεὶ λήμματα κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, οὐκ αἰσθάνον-
 ται εἰς βάραθρον ἀπωλείας ἑαυτοὺς ὠθοῦντες· τὸν γὰρ Υἱὸν τοῦ
 Θεοῦ οὔτε ὁ εὐφημῶν ἐνδοξότερον ποιεῖ, οὔτε ὁ βλασφημῶν βλά-
 πτει· οὐ γὰρ χρειάν ἔχει ἡ ἀσώματος οὐσία τῆς ἡμετέρας εὐφημίας,
 30 ἀλλ' ὥσπερ ὁ τὸν ἥλιον λέγων παιδρὸν, οὐ προστίθησιν αὐτοῦ τῷ
 φωτί, οὐδὲ ὁ σκοτεινὸν λέγων μειοῖ αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τῆς οἰ-
 κείας πηρώσεως ἐκφέρει δεῖγμα τὴν ψῆφον, οὕτως ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ

5. Παροιμ. 28,1.

6. Ματθ. 25,27.

ἀλλὰ τὸν δέχομαι διωκόμενο, ὄχι ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ ἀπὸ τῆ συνείδησής του, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον ποὺ λέγει· «φεύγει ὁ ἀσεβῆς χωρὶς κανένας νὰ τὸν διώκει»⁵.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μητέρα τῶν τέκνων τῆς, δεχόμενη καὶ αὐτοὺς καὶ ἀνοίγοντας τὴν ἀγκαλιά τῆς στοὺς ξένους. Ἡ κιβωτὸς τοῦ Νῶε ἦταν κοινὸ θέατρο, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀνώτερη καὶ ἀπὸ ἐκείνην. Διότι δεχόταν ἄλογα καὶ τὰ διαφύλασσε ἄλογα, ἐνῶ αὐτὴ δέχεται ἄλογα καὶ τὰ μεταβάλλει. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ ποὺ λέγω. Ἐὰν μπεῖ ἐδῶ μέσα αἰρετικὸς σὰν τὴν ἀλεπού, τὸν κάμνω πρόβατο· ἐὰν μπεῖ κάποιος ὡς λύκος, τὸν κάμνω, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ μένα, ἀρνί. Ἐὰν δὲν θέλει, αὐτὸ δὲν γίνεται ἐξαιτίας μου, ἀλλ' ἐξαιτίας τῆς δικῆς του ἀγνωμοσύνης. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς εἶχε δώδεκα μαθητές, καὶ ὁ ἓνας ἔγινε προδότης, ὄχι ὅμως ἐξαιτίας τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐξαιτίας τῆς δικῆς του διεφθαρμένης γνώμης. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἐλισσαῖος εἶχε μαθητὴ φιλάργυρο, ὄχι ὅμως ἐξαιτίας τῆς ἀνικανότητος τοῦ διδασκάλου, ἀλλ' ἐξαιτίας τῆς ἀδιαφορίας τοῦ μαθητῆ. Ἐγὼ σπέρνω τὰ σπέρματα· ἐὰν εἶσαι γόνιμη γῆ δεχόμενος τὰ σπέρματα, θ' ἀποδώσεις καὶ τὸ στάχυ· ἐὰν εἶσαι πέτρα ἄγονη, δὲν εὐθύνομαι καθόλου ἐγώ· καὶ ἂν τὰ ἀκούσεις τὰ λόγια μου, καὶ ἂν δὲν τὰ ἀκούσεις, ἐγὼ δὲν θὰ σταματήσω νὰ σοῦ ἀπευθύνω ὠδὴ πνευματική, θεραπεύοντας τὰ τραῦματα, γιὰ νὰ μὴ ἀκούσω κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη· «πονηρὲ δοῦλε, ἔπρεπε νὰ δώσεις τὰ χρήματά μου στοὺς τραπεζίτες»⁶. «Μὲ φωνὴ δυνατὴ τῆς ψυχῆς μου φώναξα πρὸς τὸν Κύριο, μὲ φωνὴ τῆς καρδιάς μου παρακάλεσα τὸ Θεό».

3. Τί λές, αἰρετικέ; Σὲ ποιὸν τὰ λέγει αὐτὰ ὁ προφήτης καὶ ποιὸν ὀνομάζει «Κύριο» καὶ «Θεό»; Ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο. Διότι ἐκεῖνοι, ἀπορρίπτοντας τὶς Γραφές, πρὸς βλάβη τοῦ δικοῦ τους κεφαλιοῦ, καὶ ζητώντας πάντοτε ἀποδεκτικούς λόγους σὲ βάρος τῆς σωτηρίας τους, δὲν αἰσθάνονται ποὺ σπρώχνουν τὸν ἑαυτό τους στὸ βάραθρο τῆς ἀπώλειας. Διότι τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ οὔτε ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἐξυμνεῖ τὸν κάμνει ἐνδοξότερο, οὔτε ἐκεῖνος ποὺ βλασφημεῖ ἐναντίον του τὸν βλάπτει. Ἡ ἀσώματη οὐσία δὲν ἔχει ἀνάγκη τῆς δικῆς μας ἐξυμνήσεως, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ λέγει τὸ ἥλιο λαμπρό, δὲν προσθέτει μ' αὐτὸ κάτι στὸ φῶς του, οὔτε ἐκεῖνος ποὺ τὸν λέγει σκοτεινὸ μειώνει τὴν οὐσία αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ διατύπωση τῆς γνώμης του δείχνει τὴν δική του τυφλότητα· ἔτσι

Θεοῦ μὴ λέγων Υἱόν, ἀλλὰ κτίσμα, τῆς οἰκείας μανίας ἐκφέρει ἀπόδειξιν, ὁ δὲ ἐπιγινώσκων αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται· καὶ οὔτε οὗτος αὐτὸν ὠφελεῖ, οὔτε ἐκεῖνος αὐτὸν βλάπτει, ἀλλ' ὁ μὲν κατὰ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, ὁ δὲ ὑπὲρ τῆς 5 ἑαυτοῦ σωτηρίας ἀγωνίζεται. Ἄλλ' ὅπερ ἔλεγον, παραγραφόμενοι τὰς Γραφάς, τὰ μὲν ἄλλα παρατρέχουσι, ζητοῦσι δέ, εἴ που εὐροίεν λῆμμα δοκοῦν τι συντρέχειν αὐτῶν τῷ νοσήματι.

Καὶ μὴ μοι λέγε ὅτι ἡ Γραφή αἰτία· οὐχὶ ἡ Γραφή αἰτία, ἀλλ' ἡ ἀγνωμοσύνη αὐτῶν, ἐπεὶ καὶ τὸ μέλι γλυκύ ἐστιν, ἀλλ' ὁ νοσῶν πι-
10 κρὸν αὐτὸ νομίζει· ἀλλ' οὐ τοῦ μέλιτος τὸ ἔγκλημα, ἀλλὰ τῆς ἀρρωστίας ἡ κατηγορία. Οὕτω καὶ οἱ μαινόμενοι τὰ ὀρώμενα οὐ βλέπουσιν, ἀλλ' οὐ τῶν ὀρωμένων τὸ ἔγκλημα, ἀλλὰ τοῦ μαινομένου ἡ διεφθαρμένη γνώμη. Ἐποίησε τὸν οὐρανὸν ὁ Θεός, ἵνα ἴδωμεν τὸ ἔργον καὶ προσκυνήσωμεν τῷ Δημιουργῷ, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐθεοποίησαν τὸ ἔργον· ἀλλ' οὐ τὸ ἔργον αἴτιον, ἀλλ' ἡ ἐκείνων ἀγνωμοσύνη·
15 καὶ ὡσπερ ὁ μὲν ἀγνώμων παρ' οὐδενὸς ὠφελεῖται, οὕτως ὁ εὐγνώμων καὶ παρ' ἑαυτοῦ ὠφελεῖται. Τί τοῦ Χριστοῦ ἴσον; καὶ οὐκ ὠφελήθη ὁ Ἰούδας. Τί τοῦ διαβόλου πονηρότερον; καὶ ἐστεφανώθη ὁ Ἰώβ· καὶ οὔτε τὸν Ἰούδαν ὠφέλησεν ὁ Χριστός, ἐπειδὴ ἀγνώμων
20 ἦν, οὔτε τὸν Ἰώβ ἔβλαψεν ὁ διάβολος, ἐπειδὴ εὐγνώμων ἦν.

Ταῦτα λέγω, ἵνα μηδεὶς τὰς Γραφὰς διαβάλλῃ, ἀλλὰ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν τὰ καλῶς εἰρημένα κακῶς ἐρμηνευόντων. Καὶ γὰρ ὁ διάβολος ἀπὸ Γραφῶν τῷ Χριστῷ διελέγετο. Ἄλλ' οὐχ ἡ Γραφή αἰτία, ἀλλ' ἡ διάνοια ἢ τὰ καλῶς εἰρημένα κακῶς ἐρμηνεύ-
25 οῦσα. Θέλοντες γὰρ δεῖξαι τὸν Υἱὸν ἐλάττονα τοῦ Πατρός, περιέρχονται ὀνόματα ξένα περιεργαζόμενοι, καὶ λέγουσιν εἰς τό, «Θεὸς καὶ Κύριος», ὡς ὁ Πατὴρ Θεός, ὁ δὲ Υἱὸς Κύριος, καὶ διαιροῦσι τὰ ὀνόματα, καὶ προσνέμουσι τὸ μὲν «Θεὸς» τῷ Πατρί, τὸ δὲ «Κύριος» τῷ Υἱῷ, ὡς διαιρέται ὄντες τῆς θεότητος καὶ κληροδοταί.
30 Λέγει τῷ Υἱῷ τὸ «Κύριος» ἡ Γραφή; ταῦτα λέγει; Πῶς οὐκ ἤκουσας τοῦ ψαλμοῦ πρὸς ἓν πρόσωπον λέγοντος σήμερον, «φωνῆ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῆ μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐδεήθην»; Οὐ-

ἐκεῖνος πού δὲν ὀνομάζει Υἱὸ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κτίσμα, δείχνει τὴ δική του μανία, ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἀναγνωρίζει τὴν οὐσία αὐτοῦ, δείχνει τὴν εὐγνωμοσύνη του· καὶ οὔτε αὐτὸς ὠφελεῖ αὐτόν, οὔτε ἐκεῖνος τὸν βλάπτει, ἀλλ' ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοῦς ἀγωνίζεται ἐναντίον τῆς σωτηρίας του, ἐνῶ ὁ δεύτερος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας του. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, ἀπορρίπτοντας τὶς Γραφές, παρατρέχουν τὰ ἄλλα καὶ ψάχνουν μήπως καὶ βροῦν κάπου κάποιο λόγο πού φαίνεται ὅτι εἶναι σύμφωνος μὲ τὸ νόσημά τους.

Καὶ μὴ μοῦ λές ὅτι αἰτία εἶναι ἡ Γραφή. Δὲν εἶναι αἰτία ἡ Γραφή, ἀλλ' ἡ ἀγνωμοσύνη αὐτῶν· διότι καὶ τὸ μέλι εἶναι γλυκό, ἀλλ' ὁ ἀσθενὴς νομίζει ὅτι αὐτὸ εἶναι πικρό· ὅμως ἡ κατηγορία δὲν ἀνήκει στὸ μέλι, ἀλλὰ στὴν ἀρρώστια. Ἔτσι καὶ οἱ μανιακοὶ δὲν βλέπουν τὰ βλεπόμενα, ἡ κατηγορία ὅμως δὲν ἀνήκει στὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ στὴ βλαμμένη γνώμη τοῦ μανιακοῦ. Δημιούργησε ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ δοῦμε τὸ ἔργο του καὶ νὰ προσκυνήσουμε τὸν Δημιουργό, ἀλλ' οἱ Εἰδωολάτρες θεοποίησαν τὸ ἔργο του· αἰτία ὅμως δὲν εἶναι τὸ ἔργο, ἀλλ' ἡ ἀγνωμοσύνη ἐκείνων. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀγνώμονας δὲν ὠφελεῖται ἀπὸ κανένα, ἔτσι καὶ ὁ εὐγνώμονας καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του ὠφελεῖται. Τί ὑπάρχει ἴσο μὲ τὸν Χριστό; Κι ὅμως δὲν ὠφελήθηκε ὁ Ἰούδας. Τί ὑπάρχει πονηρότερο ἀπὸ τὸν διάβολο; Κι ὅμως στεφανώθηκε ὁ Ἰῶβ. Καὶ οὔτε τὸν Ἰούδα ὠφέλησε ὁ Χριστός, ἐπειδὴ ἦταν ἀγνώμονας, οὔτε τὸν Ἰῶβ τὸν ἔβλαψε ὁ διάβολος, ἐπειδὴ ἦταν εὐγνώμονας.

Αὐτὰ τὰ λέγω, γιὰ νὰ μὴ κατηγορεῖ κανένας τὶς Γραφές, ἀλλὰ τὴν ἀγνωμοσύνη ἐκείνων πού ἐρμηνεύουν κακῶς ἐκεῖνα πού λέχθηκαν καλῶς. Διότι καὶ ὁ διάβολος μιλοῦσε στὸ Χριστὸ ἀπὸ τὶς Γραφές. Δὲν εἶναι αἰτία ὅμως ἡ Γραφή, ἀλλ' ἡ διάνοια πού ἐρμηνεύει κακῶς ἐκεῖνα πού λέχθηκαν καλῶς. Διότι, θέλοντας νὰ δείξουν τὸν Υἱὸ κατώτερο τοῦ Πατρός, περιφέρονται περιεργαζόμενοι παράξενα ὀνόματα, καὶ λένε στὸ «Θεὸς καὶ Κύριος», ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι Θεὸς ἐνῶ ὁ Υἱὸς Κύριος, καὶ διαιροῦν τὰ ὀνόματα καὶ ἀποδίδουν τὸ «Θεὸς» στὸν Πατέρα, ἐνῶ τὸ «Κύριος» στὸν Υἱό, ὄντας διαιρέτες καὶ κληροδότες τῆς θεότητας. Λέγει ἡ Γραφή τὸ «Κύριος» γιὰ τὸν Υἱό; λέγει αὐτά; Πῶς δὲν ἄκουσες τὸν ψαλμὸ πού λέγει σήμερα πρὸς ἓνα πρόσωπο, «μὲ φωνὴ δυνατὴ τῆς ψυχῆς μου φώναξα πρὸς τὸν Κύριο, μὲ φωνὴ τῆς καρδιᾶς μου παρακάλεσα τὸ Θεό»; Ὀνομά-

κοῦν καὶ «Κύριον» καὶ «Θεὸν» αὐτὸν ὀνομάζει. Τίνα βούλει Θεὸν εἶναι, τὸν Υἱὸν ἢ τὸν Πατέρα; Πάντως τὸν Πατέρα ἐρεῖς τὰ ὀνόματα ταῦτα. Οὐκοῦν Θεὸς ὁ Υἱός, καὶ Κύριος ὁ Πατήρ. Τί οὖν διαιρεῖς τὰ ὀνόματα, καὶ τὸ μὲν ἐκεῖ προσρίπτεις, τὸ δὲ ἐνταῦθα διαιρεῖς; Καὶ ὁ 5 Παῦλος δὲ λέγει (εἴθε ἤκουες Παύλου καὶ μακάριος ἦς)· «ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεός, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα». Μὴ ἐκάλεσε τὸν Υἱὸν Θεόν; ἀλλὰ τί; Κύριον. Τί γάρ, εἶπέ μοι, τὸ «Θεός» σεμνότερον τοῦ «Κύριος», καὶ τὸ «Κύριος» ἔλαττον τοῦ «Θεός»; Συντείνετε ἑαυτοὺς, παρακαλῶ, μετὰ 10 ἀκριβείας· ἐὰν οὖν δείξω, ὅτι ἐν ἑστὶ τὸ «Κύριος» καὶ τὸ «Θεός», τί λέγεις;

Λέγεις τὸ «Θεός» μεῖζον, τὸ δὲ «Κύριος» ἔλαττον; Ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· «οὗτος Κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανόν· οὗτος Θεός ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν». Κύριος τὸν οὐρανόν, καὶ ὁ 15 Θεός τὴν γῆν· οὗτος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου καὶ τὸ «Κύριος» καὶ τὸ «Θεός» τέθεικε. Καὶ πάλιν· «ἄκουε, Ἰσραήλ, Κύριος Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστὶ». Δεύτερον τὸ «Κύριος», καὶ ἅπαξ τὸ «Θεός»· καὶ πρῶτον τὸ «Κύριος», καὶ τότε τὸ «Θεός», καὶ πάλιν τὸ «Κύριος». Εἰ δὲ τοῦτο καταδεέστερον, ἐκεῖνο δὲ μεῖζον, οὐκ ἐπὶ μεγάλης οὐ- 20 σίας καὶ μεῖζονος τοῦ λόγου τὸ ἔλαττον τέθεικε πρῶτον, ἀλλὰ τὸ μεῖζον εἰπὼν ἠρκέσθη, καὶ οὐκ ἂν προσέρριψε τὸ ἔλαττον. Ἄρα συνήκατε ὃ εἶπον; Πάλιν παιδεύω· οὐ γὰρ θέατρον ἐστὶ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ διδασκαλία πρὸς κατάνυξιν, οὐχ ἵνα ἄοπλοι ἀπέλθητε, ἀλλ' ἵνα ὀπλισθέντες ἀναχωρήσητε.

25 Τὸ «Θεός» λέγεις, αἰρετικέ, μεῖζον καὶ τὸ «Κύριος» ἔλαττον; Ἐδειξά σοι τὸν προφήτην λέγοντα· «Κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανόν, Θεός ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν». Δείκνυμί σοι πάλιν τὸν Μωσέα λέγοντα· «ἄκουε, Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστὶ». Πῶς «εἷς», εἰ δύο εἰσὶ τὰ ὀνόματα, τὸ μὲν ἐλάττωνος, τὸ δὲ 30 μεῖζονος οὐσίας; Οὐ γὰρ δὴ ἡ οὐσία μεῖζων ἑαυτῆς καὶ ἐλάττων, ἀλλ' ἴση καὶ συνημμένη· «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστὶ»· καὶ

7. Α' Κορ. 8,6.

8. Ἦσ. 45,18.

9. Δευτ. 6,4.

ζει λοιπὸν αὐτὸν καὶ Κύριο καὶ Θεό. Ποιὸν θέλεις νὰ εἶναι Θεός. Τὸν Υἱὸ ἢ τὸν Πατέρα; Ὅπωςδήποτε θ' ἀποδώσεις τὰ ὀνόματα αὐτὰ στὸν Πατέρα. Θεὸς λοιπὸν ὁ Υἱός, καὶ Κύριος ὁ Πατέρας. Γιατί τότε διαιρεῖς τὰ ὀνόματα καὶ τὸ Θεὸς τὸ ἀπορρίπτεις ἀπὸ τὸν Υἱό, ἐνῶ τὸ Κύριος τὸ διαιρεῖς ἐδῶ; Καὶ ὁ Παῦλος λέγει (εἴθε νὰ ἄκουες τὸν Παῦλο καὶ θὰ ἦσουν μακάριος)· «ἀλλὰ γιὰ μᾶς ἓνας Θεὸς ὑπάρχει, ὁ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχονται τὰ πάντα, καὶ ἓνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, μετὰ τὸν ὁποῖο ἔγιναν ὅλα»⁷. Μήπως ὀνόμασε τὸν Υἱὸ Θεό; Ἀλλὰ πῶς τὸν ὀνόμασε; Κύριο. Τί λοιπόν; Πές μου, τὸ «Θεός» εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὸ «Κύριος» καὶ τὸ «Κύριος» εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὸ «Θεός»; Συγκεντρώστε, παρακαλῶ, ὅλη τὴν προσοχή σας. Ἐὰν λοιπὸν δείξω, ὅτι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι τὸ «Κύριος» καὶ τὸ «Θεός», τί θὰ πεῖς;

Λές ὅτι τὸ «Θεός» εἶναι ἀνώτερο, ἐνῶ τὸ «Κύριος» κατώτερο; Ἄκουσε τὸν προφήτη πὺ λέγει· «αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος πὺ δημιούργησε τὸν οὐρανὸ· αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς πὺ κατασκεύασε τὴ γῆ»⁸. Ὁ Κύριος δημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ ὁ Θεὸς τὴ γῆ. Αὐτὸς στὸ ἴδιο πρόσωπο ἀνέφερε καὶ τὸ «Κύριος» καὶ τὸ «Θεός». Καὶ πάλι· «ἄκουε, Ἰσραήλ, Κύριος Θεός σου, Κύριος ἓνας εἶναι»⁹. Δυὸ φορές ἀναφέρει τὸ «Κύριος», καὶ μία φορὰ τὸ «Θεός»· καὶ πρῶτα λέγει τὸ «Κύριος», καὶ ὕστερα τὸ «Θεός», καὶ μετὰ πάλι τὸ «Κύριος». Ἐὰν τὸ «Κύριος» εἶναι κατώτερο, καὶ τὸ «Θεός» ἀνώτερο, δὲν θὰ ἀνέφερε πρῶτο τὸ κατώτερο σὲ μεγάλη οὐσία καὶ σὲ μεγαλύτερο αἶτιο, ἀλλὰ θ' ἀρκοῦνταν στὸ ν' ἀναφέρει τὸ ἀνώτερο καὶ δὲν θὰ πρόσαιπε τὸ κατώτερο. Ἄραγε κατανοήσατε αὐτὸ πὺ εἶπα; Πάλι διδάσκω· διότι δὲν εἶναι αὐτὸ θέατρο γιὰ ἐπίδειξη, ἀλλὰ διδασκαλία πρὸς κατάνυξη, ὄχι γιὰ νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ ἄοπλοι, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀναχωρήσετε ἀφοῦ ὀπλισθεῖτε.

Λές, αἰρετικέ, ὅτι τὸ «Θεός» εἶναι ἀνώτερο καὶ τὸ «Κύριος» κατώτερο; Σοῦ ἔδειξα τὸν προφήτη πὺ λέγει· «αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος πὺ δημιούργησε τὸν οὐρανὸ, αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς πὺ κατασκεύασε τὴ γῆ». Σοῦ δείχνω πάλι τὸν Μωϋσῆ πὺ λέγει· «ἄκουε, Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος ἓνας εἶναι». Πῶς εἶναι «ἓνας», ἐὰν εἶναι δύο τὰ ὀνόματα, τὸ ἓνα κατώτερης οὐσίας καὶ τὸ ἄλλο ἀνώτερης; Διότι ἀσφαλῶς ἡ οὐσία δὲν εἶναι ἀνώτερη τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ κατώτερη, ἀλλ' ἴση καὶ συνενωμένη· «Κύριος ὁ Θεός σου,

δεικνύω σοι, ὅτι τὸ ὄνομα τὸ «Κύριος», τοῦτό ἐστι «Θεός»: ὅλως δέ, εἰ καταδεέστερον τὸ «Κύριος», τὸ δὲ «Θεός» μεῖζον, ποῖον ὠφείλεν αὐτοῦ ὄνομα εἶναι; Τὸ «Κύριος» τὸ μικρότερον, ἢ τὸ «Θεός» τὸ μεῖζον; Ἐὰν εἴπῃ· Ποῖον ὄνομά μου; τί λέγεις, ὧ αἰρετικέ; λέγεις ὅτι τὸ «Κύριος» τοῦ Υἱοῦ, τὸ δὲ «Θεός» τοῦ Πατρός, ὡς οἰκειότερον; Ἐὰν οὖν σοι δείξω τὸ «Κύριος» τὸ μικρὸν γνωριστικὸν αὐτοῦ, τί ποιεῖς; «Γνώτωσαν ὅτι ὄνομά σοι Κύριος», ὁ προφήτης λέγει· μὴ εἶπε, 'Θεός'; Καίτοι, εἰ μεῖζον τὸ «Θεός», διὰ τί οὐκ εἶπεν ὁ προφήτης, 'γνώτωσαν ὅτι ὄνομά σοι Θεός'; Εἰ γὰρ τὸ μὲν
10 ἴδιον αὐτοῦ καὶ οἰκεῖον τὸ «Θεός», ἀλλότριον δὲ αὐτοῦ ὡς καταδεέστερον τὸ Κύριος, διὰ τί εἶπε, «γνώτωσαν ὅτι ὄνομά σοι Κύριος», τὸ μικρὸν, τὸ ἔλαττον, τὸ καταδεέστερον τῆς ἀξίας, καὶ οὐ λέγει ἐκεῖνο τὸ μέγα καὶ ὑψηλόν, τὸ ἄξιον τῆς οὐσίας; Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι τοῦτο οὐκ ἔστι μικρὸν, οὐδὲ καταδεέστερον, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἔχει
15 ἰσχύν· «γνώτωσαν ὅτι ὄνομά σοι Κύριος· σὺ μόνος ὑψιστος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».

4. Ἄλλ' ἔτι οὐκ ἀφίστασαι τῆς μάχης, ἀλλὰ λέγεις πάλιν τὸ «Θεός» μεῖζον, τὸ δὲ «Κύριος» ἔλαττον. Ἐὰν οὖν δείξω τὸν Υἱὸν τῷ ὀνόματι τῷ μεῖζονι καλούμενον, τί λέγεις; καταλύεις τὴν μάχην;
20 ἀφίστασαι τῆς φιλονεικίας; ἐπιγινώσκεις σου τὴν σωτηρίαν; ἀπαλλάττη τῆς μανίας; συνῆκας τί εἶπον; ἐπειδὴ τὸ «Κύριος» ὄνομα τῷ Υἱῷ προσρίπτουσι, τὸ δὲ «Θεός» τῷ Πατρὶ ὡς μεῖζον. Ἐὰν οὖν δείξω σοι τῷ μεῖζονι ὀνόματι τῷ Θεὸς τὸν Υἱὸν καλούμενον, λέλυται ἡ μάχη· τοῖς γὰρ ὅπλοις σοῖς σε χειροῦμαι, καὶ τοῖς σοῖς πτεροῖς
25 περιγίνομαί σου. Σὺ εἶπας, ὅτι τὸ «Θεός» μεῖζον, τὸ δὲ «Κύριος» ἔλαττον· βούλομαι δεῖξαι, ὅτι τὸ ἔλαττον οὐχ ἤρμοζε τῷ Πατρὶ, εἰ μεῖζων ἦν, καὶ τὸ μεῖζον οὐχ ἤρμοζε τῷ Υἱῷ, εἰ ἐλάττων ἦν ὁ Υἱός. Ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· «οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης· μετὰ
30 ταῦτα ἐπὶ γῆς ὠφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη».

10. Ψαλμ. 82,18.

11. Βαρουχ 3,36-37.

Κύριος ἓνας εἶναι»· καὶ σοῦ δείχνω, ὅτι τὸ ὄνομα «Κύριος», αὐτὸ εἶναι «Θεός». Καὶ γενικά, ἐὰν τὸ «Κύριος» εἶναι κατώτερο καὶ τὸ «Θεός» ἀνώτερο, ποιό ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ; Τὸ «Κύριος» πὺ εἶναι τὸ κατώτερο, ἢ τὸ «Θεός» πὺ εἶναι τὸ ἀνώτερο; Ἐὰν πεῖ· Ποιό ὄνομά μου; Τί λές, αἰρετικέ; Λές ὅτι τὸ «Κύριος» εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ «Θεός» τοῦ Πατέρα, σὰν πιὸ κατάλληλο; Ἐὰν λοιπὸν σοῦ δείξω τὸ «Κύριος» ὡς τὸ μικρὸ γνωριστικὸ αὐτοῦ, τί θὰ κάνεις; «Ἄς μάθουν, ὅτι τὸ ὄνομά σου εἶναι Κύριος»¹⁰, λέγει ὁ προφήτης. Μήπως εἶπε, 'Θεός'; Ἄν καὶ βέβαια, ἐὰν τὸ «Θεός» εἶναι ἀνώτερο, γιατί δὲν εἶπε ὁ προφήτης, 'ἄς μάθουν, ὅτι τὸ ὄνομά σου εἶναι Θεός'; Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἓνα ὄνομα, τὸ «Θεός», εἶναι ἰδιαίτερο καὶ κατάλληλο ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τὸ ἄλλο, τὸ «Κύριος» εἶναι ξένο αὐτοῦ σὰν ὑποδεέστερο, γιατί εἶπε, «ἄς μάθουν, ὅτι τὸ ὄνομά σου εἶναι Κύριος», πὺ εἶναι τὸ μικρὸ, τὸ κατώτερο, τὸ ὑποδεέστερο τῆς ἀξίας, καὶ δὲν λέγει ἐκεῖνο τὸ ἀνώτερο καὶ ὑψηλό, τὸ ἄξιο τῆς οὐσίας; Καὶ γιὰ νὰ μάθετε, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι κατώτερο, οὔτε ὑποδεέστερο, ἀλλ' ἔχει τὴν ἴδια δύναμη προσθέτει· «ἄς μάθουν, ὅτι τὸ ὄνομά σου εἶναι Κύριος· σὺ εἶσαι μόνος ὑψιστος σὲ ὅλη τὴ γῆ».

4. Ὅμως δὲ σταματᾷς ἀκόμη τὴ μάχη, ἀλλὰ λές πάλι ὅτι τὸ «Θεός» εἶναι ἀνώτερο, ἐνῶ τὸ «Κύριος» κατώτερο. Ἐὰν λοιπὸν δείξω τὸν Υἱὸ ὀνομαζόμενο μὲ τὸ ἀνώτερο ὄνομα, τί θὰ πεῖς; θὰ σταματήσεις τὴ μάχη; θὰ παύσεις τὴ φιλονεικία; θ' ἀναγνωρίσεις τὴ σωτηρία σου; θ' ἀπαλλαχθεῖς ἀπὸ τὴ μανία; θὰ κατανοήσεις καὶ θὰ συμφωνήσεις μ' αὐτὸ πὺ εἶπα; Διότι τὸ ὄνομα «Κύριος» τὸ ἀποδίδουν στὸν Υἱὸ, ἐνῶ τὸ «Θεός» στὸν Πατέρα, ὡς ἀνώτερο. Ἐὰν λοιπὸν σοῦ δείξω τὸν Υἱὸ νὰ ὀνομάζεται μὲ τὸ ἀνώτερο ὄνομα, μὲ τὸ «Θεός», ἔχει τελειώσει ἡ μάχη· διότι σὲ αἰχμαλωτίζω μὲ τὰ δικά σου ὄπλα, καὶ σὲ καταβάλλω μὲ τὰ δικά σου φτερά. Σὺ εἶπες, ὅτι τὸ «Θεός» εἶναι ἀνώτερο, ἐνῶ τὸ «Κύριος» κατώτερο· θέλω νὰ δείξω, ὅτι τὸ κατώτερο δὲν θὰ ταίριαζε στὸν Πατέρα, ἐὰν ἦταν ἀνώτερος, καὶ τὸ ἀνώτερο δὲν θὰ ταίριαζε στὸν Υἱὸ, ἐὰν ὁ Υἱὸς ἦταν κατώτερος. Ἄκουσε τὸν προφήτη πὺ λέγει· «αὐτὸς εἶναι ὁ Θεός μας· δὲν θὰ συγκριθεῖ ἄλλος πρὸς αὐτόν. Αὐτὸς βρῆκε ὅλη τὴν ὁδὸ τῆς σοφίας. Στὴ συνέχεια φανερώθηκε στὴ γῆ καὶ συναναστράφηκε τοὺς ἀνθρώπους»¹¹.

Τί λέγεις πρὸς τοῦτο; ἀντιλέγεις τοῖς ῥήμασι τούτοις; Ἄλλ' οὐ δύνασαι μένει γὰρ ἡ ἀλήθεια τὴν οἰκείαν λαμπηδόνα ἐκπέμπουσα καὶ τυφλοῦσα τὰς τῶν αἰρετικῶν ὄψεις τῶν μὴ θελόντων αὐτῇ πιστεῦσαι. Εἰ καὶ βαθέα τὰ παλαιίσματα καὶ πολὺ τὸ καῦμα, ἀλλὰ μεί-
 5 ζων ὁ λόγος καὶ τῆς δυσχερείας τῶν ἀκούοντων περιγινόμενος, καὶ τὸ καῦμα τῇ δρόσῳ τῆς διδασκαλίας παραμυθεῖται· κἂν ἅπαξ ἢ δεύτερον τῆς ἐβδομάδος συλλεγώμεθα, οὐ δεῖ ῥάθυμον εἶναι τὸν ἀκροατὴν. Ἐὰν γὰρ ἐξέλθῃς ἐκ τῶν ὧδε καὶ εἶπῃ σοί τις, 'τί ὠμίλη-
 10 λησε;' καὶ μὴ εὖρης, ἀσχύνῃ σοι μεγίστη· ἐὰν δὲ εἶπῃς, δάκνεις αὐτόν, κἂν τε αἰρετικὸς ἦ, διορθοῖς αὐτόν, κἂν τε φίλος ἦ ῥάθυμος, ἐφέλκεις αὐτόν, κἂν τε γυνὴ ἀκόλαστος, σωφρονεστέραν ποιεῖς· καὶ γὰρ καὶ ὑπεύθυνος εἶ τῇ γυναικί· «αἱ γυναῖκες» γάρ, φησὶν, «ἐν ἐκ-
 15 κκλησίᾳ σιγάτωσαν· εἰ δέ τι μανθάνειν θέλουσι, τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν».

Ἐὰν εἰσέλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐρωτήσῃ σε ἡ γυνή, 'τί ἐκόμισάς μοι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας;' εἶπε πρὸς αὐτήν, 'οὐ κρέας, οὐδὲ οἶνον, οὐδὲ χρυσίον, οὐδὲ κόσμια τὰ τὸ σῶμα καλλωπίζοντα, ἀλλὰ λόγον σοφίζοντα διάνοιαν'. Ὄταν εἰσέλθῃς πρὸς τὴν γυναῖκα, πα-
 20 ράθες τὴν τράπεζαν τὴν πνευματικὴν· εἶπε πρῶτον, ὡς ἔναυλος ἡ μνήμη ἐστίν· ἀπολαύσωμεν τῶν πνευματικῶν, καὶ τότε ἀπολαύσωμεν τῆς αἰσθητῆς τραπέζης· καὶ γάρ, ἂν οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, καὶ τὸν Θεὸν ἔξομεν ἐν τῷ μέσῳ καὶ τὴν τράπεζαν εὐλογοῦντα καὶ ἡμᾶς στεφανοῦντα.

25 Ὑπὲρ δὴ τούτων ἀπάντων εὐχαριστήσωμεν αὐτῷ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τί ἔχεις νὰ πεῖς γι' αὐτό; Ἀντιλέγεις πρὸς τὰ λόγια αὐτά; Ἀλλὰ δὲν μπορεῖς· διότι μένει ἡ ἀλήθεια ἐκπέμποντας τὴν ἀκτινοβολία της καὶ τυφλώνοντας τὰ ὄμματα τῶν αἰρετικῶν, ποὺ δὲν θέλουν νὰ πιστέψουν σ' αὐτή. Ἐὰν καὶ εἶναι φοβερὰ τὰ παλαίσματα καὶ μέγας ὁ καύσοντας, ἀλλ' εἶναι ἀνώτερος ὁ λόγος καὶ νικᾷ τις δυσκολίες τῶν ἀκροατῶν καὶ ὁ καύσοντας καταπραΰνεται μὲ τὴ δροσιά τῆς διδασκαλίας. Κι ἂν ἀκόμη συγκεντρωθῶμετε μία ἢ δύο φορὲς τὴν ἐβδομάδα, δὲν πρέπει ὁ ἀκροατὴς νὰ εἶναι ἀδιάφορος. Διότι, ἐὰν βγεῖς ἀπὸ ἐδῶ καὶ σοῦ πεῖ κάποιος, 'γιά ποιό θέμα μίλησε ὁ διδάσκαλος;' πές, 'γιά τοὺς αἰρετικούς'. Ἐὰν σοῦ πεῖ, 'τί εἶπε;' καὶ δὲν βρεῖς νὰ πεῖς κάτι, εἶναι μεγάλη ντροπὴ σου· ἐὰν ὅμως πεῖς, πληγώνεις αὐτόν, καὶ ἂν εἶναι αἰρετικός, τὸν διορθώνεις, ἂν εἶναι φίλος ἀδιάφορος, τὸν προσελκύεις, καὶ ἂν εἶναι γυναίκα ἀκόλαστη, τὴν κάνεις σωφρονέστερη· καθόσον εἶσαι ὑπεύθυνος γιὰ τὴ γυναίκα· διότι λέγει· «οἱ γυναῖκες νὰ σιωποῦν στὴν ἐκκλησία· ἐὰν ὅμως θέλουν νὰ μάθουν κάτι ἄς ἐρωτοῦν τοὺς ἄνδρες τους»¹².

Ἐὰν μπεῖς στὸ σπίτι καὶ σ' ἐρωτήσῃ ἡ γυναίκα, 'Τί μοῦ ἔφερες ἀπὸ τὴν ἐκκλησία;' πές της· δὲν σοῦ ἔφερα κρέας, οὔτε οἶνο, οὔτε χρυσάφι, οὔτε κοσμήματα ποὺ στολίζουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ λόγο ποὺ διδάσκει τὴ διάνοια. Ὅταν εἰσέλθῃς πρὸς τὴ γυναίκα, παράθεσε τὴν πνευματικὴ τράπεζα. Πές πρῶτα, ὅσο ἀκόμη ἤχοῦν ζωηρὰ στὴ μνήμη. Ἄς ἀπολαύσομε τὰ πνευματικά, καὶ μετὰ ἄς ἀπολαύσομε τὴν ὑλικὴ τράπεζα'. Ἐὰν λοιπὸν ἔτσι ρυθμίζομε τὰ σχετικὰ μὲ μᾶς τοὺς ἴδιους, καὶ τὸ Θεὸ θὰ ἔχομε ἀνάμεσά μας καὶ εὐλογώντας τὴν τράπεζα καὶ στεφανώνοντας ἐμᾶς.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἄς εὐχαριστήσομε τὸν Πατέρα μαζί μὲ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΑ ΔΡΟΣΙΔΑ

ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΜΝΗΣΘΑΙ ΘΑΝΑΤΟΥ

1. Οί φιλόπονοι τῶν ποιμένων, ἐπειδὴν διὰ μακροῦ χειμῶνος ἴδωσι λαμπρὰν ἀκτῖνα καὶ θερμότεραν γενομένην ἡμέραν, τῆς μάνδρας ἐξαγαγόντες τὰ πρόβατα, πρὸς τὰς συνήθεις ἄγουσι νομάς. Τούτους καὶ ὁ καλὸς ποιμὴν οὗτος μιμούμενος, τὴν ἱερὰν ταύτην 5 ἀγέλην καὶ τὴν πνευματικὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμνην πρὸς τὰς τῶν ἀγίων νομάς ἤγαγε ταύτας τὰς πνευματικάς. Κορέννυνται μὲν ἐπὶ τῆς φάτνης ἐστῶτα τὰ πρόβατα, ἀλλ', ἐπειδὴν ἔξω γένηται τῶν σκηνῶν, πλείονα ἀπὸ τῶν πεδίων καρποῦνται τὴν ὠφέλειαν, μετὰ πολλῆς τῆς τέρψεως κατακύπτοντα καὶ τὴν πόαν διὰ τῶν ὀδόντων 10 ἀποκείροντα, καθαρὸν τε ἀέρα ἀναπνέοντα, καὶ πρὸς ἀκτῖνα βλέποντα διειδῆ καὶ φαιδρὰν, παρὰ λίμνας καὶ πηγὰς σκιρτῶντα καὶ ποταμούς· φέρει δὲ αὐτοῖς καὶ ἡ γῆ τινα τέρψιν τοῖς ἄνθεσι καλλωπιζομένη πάντοθεν. Οὐκ ἐπ' ἐκείνων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμῶν τοῦτο πολλὴν ἔχει τὴν ὠφέλειαν.

15 Πλήρης μὲν γὰρ ἡμῖν καὶ ἔνδον ἡ τράπεζα τῶν πνευματικῶν ἐδεσμάτων παρέκειτο, ἀλλ' ἡ πρὸς τοὺς ἀγίους ἔξοδος τούτους ἔχει τινὰ καὶ ψυχαγωγίαν καὶ κέρδος τῆς ψυχαγωγίας οὐκ ἔλαττον, οὐκ ἐπειδὴ καθαρὸν τὸν ἀέρα ἀναπνέομεν, ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὰ τῶν γενναίων τούτων κατορθώματα βλέπομεν· οὐ παρὰ ποταμούς ὑδάτων, 20 ἀλλὰ παρὰ ποταμούς χαρισμάτων σκιρτῶντες· οὐ κατακύπτοντες καὶ πόαν κείροντες τοῖς ὀδοῦσιν, ἀλλὰ μαρτύρων ἀρετὰς ἀναλεγόμενοι· οὐχὶ γῆν ὀρῶντες καλλωπιζομένην ἄνθεσιν, ἀλλὰ σώματα βλέποντες χαρίσμασι βρῦοντα πνευματικοῖς. Ἐκαστον μὲν οὖν τῶν μαρτυρίων παρέχει τοῖς συλλεγομένοις κέρδος οὐ μικρόν, μάλιστα 25 δὲ ἀπάντων τοῦτο· ὁμοῦ τε γὰρ ἐπέβη τις τῶν προθύρων, καὶ

ΕΓΚΩΜΙΟ

ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΑ ΔΡΟΣΙΔΑ

ΚΑΙ ΣΤΟ ΝΑ ΘΥΜΑΤΑΙ ΚΑΝΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

1. Οί φιλόπονοι ἀπὸ τοὺς ποιμένες, ὅταν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ μακροῦ χειμῶνα δοῦν λαμπερὴ ἀκτίνα καὶ νὰ γίνεται θερμότερη ἢ ἡμέρα, βγάζοντας τὰ πρόβατα ἀπὸ τὸ μαντρί, τὰ ὀδηγοῦν στὶς συνηθισμένες βοσκές. Αὐτοὺς μιμούμενος καὶ ὁ καλὸς αὐτὸς ποιμένας, ὀδήγησε τὴν ἱερὴ αὐτὴ ἀγέλη καὶ τὴν πνευματικὴ ποίμνη τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὶς πνευματικὲς αὐτὲς βοσκὲς τῶν ἀγίων. Τὰ πρόβατα βέβαια χορταίνουσι ὅταν μένουσι στὴ φάτνη, ὅταν ὅμως βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ μαντρί καρποῦνται μεγαλύτερη ὠφέλεια ἀπὸ τὰ βοσκοτόπια, σκύβοντας κάτω μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση καὶ κουρεύοντας μὲ τὰ δόντια τοὺς τὴ χλόη, ἀναπνέοντας καθαρὸ ἀέρα, βλέποντας τὸ διάφανο καὶ λαμπρὸ φῶς τῶν ἀκτίνων, καὶ σκιρτώντας δίπλα στὶς λίμνες, τὶς πηγὰς καὶ τὰ ποτάμια· ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ δίνει σ' αὐτὰ κάποια εὐχαρίστηση, στολισμένη παντοῦ ἀπὸ λουλούδια. Καὶ αὐτὸ παρέχει μεγάλη ὠφέλεια ὄχι μόνο σ' ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ σ' ἐμᾶς.

Ἦταν δηλαδὴ τὸ τραπέζι μας καὶ μέσα στὴν πόλη γεμάτο ἀπὸ πνευματικὰ ἐδέσματα, ἀλλ' ἡ ἔξοδός μας πρὸς τοὺς ἀγίους αὐτοὺς ἔχει καὶ κάποια ψυχαγωγία καὶ κέρδος ὄχι μικρότερο ἀπὸ τὴν ψυχαγωγία, ὄχι ἐπειδὴ ἀναπνέομε καθαρὸ τὸν ἀέρα, ἀλλ' ἐπειδὴ βλέπομε πρὸς τὰ κατορθώματα τῶν γενναίων αὐτῶν, σκιρτώντας ἀπὸ χαρὰ, ὄχι δίπλα σὲ ποταμοὺς ὑδάτων, ἀλλὰ δίπλα σὲ ποταμοὺς χαρισμάτων· ὄχι σκύβοντας καὶ κουρεύοντας χλόη μὲ τὰ δόντια, ἀλλὰ συλλέγοντας ἀρετὲς μαρτύρων· ὄχι βλέποντας γῆ στολισμένη μὲ ἄνθη, ἀλλὰ βλέποντας σώματα ποὺ ἀναβλύζουν πνευματικὰ χαρίσματα. Τὸ καθένα βέβαια ἀπὸ τὰ μαρτύρια παρέχει ὄχι μικρὸ μέρος στοὺς ἐδῶ συγκεντρωμένους, πολὺ περισσότερο ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτό. Διότι, μόλις κανεὶς περάσει τὰ πρόθυρα, ἀμέσως προβάλλει

πλήθος εὐθέως τάφων πανταχόθεν προσπίπτει τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ὅπου περ ἂν ἴδῃ, λάρνακας καὶ μνήματα καὶ θήκας ὄρᾳ τῶν κατοικομένων.

Οὐ μικρὸν δὴ ἡμῖν εἰς φιλοσοφίας μέρος αὕτη συντελεῖ τῶν 5 τάφων ἢ θεωρία. Ἡ γὰρ ψυχὴ διὰ τῆς ὄψεως ταύτης, κἂν ράθυμος ἦ, ταχέως συστέλλεται, κἂν σπουδαία καὶ διεγρηγερμένη, σπουδαιότερα γίνεται· κἂν ἀποδύρηται τις πενίαν, ἀπὸ τῆς ὄψεως ταύτης εὐθέως παραμυθίαν δέχεται, κἂν ἐπὶ πλούτῳ μέγα φρονῆ, ταπεινοῦται καὶ καταστέλλεται. Ἡ γὰρ τῶν τάφων ὄψις ἕκαστον τῶν ὁρών- 10 των τὰ περὶ τῆς τελευτῆς τῆς ἑαυτοῦ καὶ ἄκοντα φιλοσοφεῖν ἀναγκάζει, καὶ πείθει μηδὲν τῶν παρόντων νομίζειν εἶναι βέβαιον, μὴ λυπηρόν, μὴ χρηστόν· ὁ δὲ ταῦτα πεισθεὶς οὐ ραδίως ἀλώσεται τῆ τῆς ἀμαρτίας παγίδι.

Διὰ τοῦτο καὶ σοφός τις παραινεῖ λέγων· «ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις 15 σου μιμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα μὴ ἀμαρτησῶν»· καὶ ἕτερος δὲ τις συνωδᾷ τούτῳ φθέγγεται συμβουλευῶν οὕτως· «έτοιμαζε εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα σου, καὶ παρασκευάζου πρὸς τὴν ὁδόν», οὐ περὶ τῆς αἰσθητῆς ὁδοῦ διαλεγόμενος, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας. Ἄν γὰρ διηνεκῶς καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ 20 τῆς τελευτῆς προβλέπωμεν ἄδηλον, οὐ ταχέως ἀμαρτησόμεθα· οὔτε γὰρ τὰ λαμπρὰ τοῦ βίου φουσησάμεθα, οὔτε τὰ λυπηρὰ καθελεῖν ἡμᾶς καὶ θορυβῆσαι δυνήσεται, ἄδηλον ἑκάτερα τὸ τέλος ἔχοντα. Καὶ γὰρ πολλάκις ὁ σήμερον ζῶν οὐδὲ μέχρι τῆς ἑσπέρας μένει. Ἐνδον μὲν οὖν ἐν τῇ πόλει ἐνδιατρίβοντας οὐ σφόδρα εἰκὸς τὰ τοιαῦτα μελετᾶν 25 καὶ φιλοσοφεῖν· ἐξελθόντας ἔξω τειχῶν καὶ πρὸς τοὺς τάφους τούτους ἐλθόντας καὶ τὸ πλήθος τῶν κατοικομένων θεασαμένους, ἀνάγκη πᾶσα καὶ ἐκόντας καὶ ἄκοντας τούτους ἀπὸ τῆς ὄψεως δέξασθαι τοὺς λογισμοὺς, καὶ δεξαμένους ὑψηλοτέρους γενέσθαι καὶ τῆς πρὸς τὰ βιωτικὰ πράγματα συμπαθείας ἀπαλλαγῆναι.

30 Οὐ μόνον δὲ λογισμοὺς τοιοῦτους δεξόμεθα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν αἰώνιον ἡμῶν πατρίδα σπεύδειν καὶ παρασκευάζεσθαι ἀρκοῦσαν παρακλήσιν ἔξομεν, καὶ πάντα πρὸς τὴν ἀποδημίαν τὴν ἐκεῖ τὰ

1. Σοφ. σειρὰχ 7,36.

2. Παροιμ. 24,27.

στά μάτια του ἀπὸ παντοῦ ἓνα πλῆθος τάφων, καὶ ὅπου καὶ ἂν στρέψει τὸ βλέμμα του, βλέπει λάρνακες καὶ μνήματα καὶ λειψανοθῆκες ἐκείνων ποὺ ἔχουν πεθάνει.

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ θέαμα τῶν τάφων δὲν γίνεται σ' ἐμᾶς πρόξενο μικρῆς φιλοσοφίας. Διότι ἡ ψυχὴ μὲ τὸ θέαμα αὐτό, ἂν εἶναι ἀδιάφορη, ἀμέσως ἐτοιμάζεται γιὰ δράση, ἂν εἶναι σπουδαία καὶ ἐπάγρυπνη, γίνεται σπουδαιότερη· ἂν κάποιος ὀδύρεται γιὰ φτώχεια, ἀμέσως ἀπὸ τὸ θέαμα αὐτὸ δέχεται παρηγοριά, καὶ ἂν μεγαλοφρονεῖ γιὰ τὸν πλοῦτο του, ταπεινώνεται καὶ περιορίζεται. Διότι τὸ θέαμα τῶν τάφων ἀναγκάζει τὸν καθένα ποὺ τοὺς βλέπει νὰ φιλοσοφεῖ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει γιὰ τὸ θάνατό του, καὶ τὸν πείθει νὰ μὴ θεωρεῖ τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα σταθερό, οὔτε λυπηρό, οὔτε καλό, καὶ ἐκεῖνος ποὺ πείσθηκε γι' αὐτὸ δὲν θὰ συλληφθεῖ εὐκολα στὴν παγίδα τῆς ἁμαρτίας.

Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς συμβουλεύει καὶ λέγει· «σὲ ὅλα τὰ λόγια σου νὰ θυμᾶσαι τὸ τέλος σου, καὶ δὲν θ' ἁμαρτήσεις στὸν αἰῶνα»¹. καὶ κάποιος ἄλλος λέγει σύμφωνα μ' αὐτὸν καὶ συμβουλεύει τὰ ἐξῆς· «ἐτοίμαζε τὰ ἔργα σου γιὰ τὸ τέλος σου, καὶ νὰ ἐτοιμάζεσαι γιὰ τὸ δρόμο σου αὐτό»², μιλώντας ὄχι γιὰ τὸν αἰσθητὸ δρόμο, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀποδημία ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ. Διότι, ἂν διαρκῶς καὶ καθημερινὰ σκεπτόμαστε τὸ ἄγνωστο τέλος τῆς ζωῆς μας, δὲν θ' ἁμαρτήσομε ἀμέσως· καθόσον οὔτε τὰ λαμπρὰ τῆς ζωῆς θὰ μᾶς κάνουν νὰ ὑπερηφανευθοῦμε, οὔτε τὰ λυπηρὰ θὰ μπορέσουν νὰ μᾶς καταβάλουν καὶ νὰ μᾶς δημιουργήσουν ταραχὴ, ἔχοντας τὸ καθένα ἄγνωστο τὸ τέλος. Πράγματι πολλές φορές ἐκεῖνος ποὺ σήμερα ζεῖ δὲν μένει στὴ ζωὴ οὔτε μέχρι τὴν ἐσπέρα. Ζώντας βέβαια μέσα στὴν πόλη δὲν εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ μελετοῦμε καὶ νὰ φιλοσοφοῦμε αὐτά, βγαίνοντας ὅμως ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη καὶ ἐρχόμενοι πρὸς τοὺς τάφους αὐτοὺς καὶ βλέποντας τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ ἔχουν πεθάνει, εἴμαστε ἀναγκασμένοι εἴτε θέλομε εἴτε δὲν θέλομε νὰ δεχθοῦμε ἀπὸ τὸ θέαμα αὐτῶν αὐτοὺς τοὺς λογισμούς, καί, ἀφοῦ τοὺς δεχθοῦμε, νὰ ἀνεβοῦμε πνευματικὰ ὑψηλότερα καὶ ν' ἀπαλλαχθοῦμε ἀπὸ τὴν συμπάθεια πρὸς τὰ κοσμικὰ πράγματα.

Καὶ δὲν θὰ δεχθοῦμε μόνο τέτοιους λογισμούς, ἀλλὰ θὰ λάβομε μεγάλη παρότρυνση νὰ φροντίζομε καὶ νὰ προετοιμαζόμαστε γιὰ τὴν αἰώνια πατρίδα μας καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ μᾶς νὰ τὰ ρυθμίζομε

καθ' ἡμᾶς εὐτρεπίζειν, εἰδότες ὅπερ ἂν ἐνταῦθα τῶν ἡμετέρων καταλίπωμεν, ζημίαν ἡμῖν οἴσιν καταλειφθέν. Καθάπερ γὰρ ὁδοιπῶρος μακρὰν ὁδεύων ὁδὸν καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἐπειγόμενος τὴν ἑαυτοῦ, ὅπερ ἂν ἐν τῷ πανδοχείῳ καταλίπη, πάντως ἀπώλεσε καὶ ἐζημιώται, οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, ὅσα ἐνταῦθα τῶν ἡμετέρων ἀφέντες ἀπέλθωμεν, ἐζημιώμεθα πάντα· διὸ χρὴ τὰ μὲν μεθ' ἑαυτῶν, τὰ δὲ πρὸ ἑαυτῶν παραπέμπειν ἐκεῖ. Ὁδὸς γὰρ ὁ παρῶν βίος ἐστὶ καὶ οὐδὲν στάσιμον ἔχει, ἀλλὰ καὶ τὰ λυπηρὰ αὐτοῦ καὶ τὰ χρηστὰ παροδεύομεν. Διὰ δὴ τοῦτο μάλιστα πάντων τουτὶ φιλῶ τὸ χωρίον, ὅτι 10 οὐκ ἐν συνάξει μόνον, ἀλλὰ καὶ συνάξεως χωρὶς πολλάκις ἐνταῦθα ἀφικνούμενος, τούτων συνεχῶς ἐμνήσθην τῶν λόγων, τῶν ὀφθαλμῶν μου τοὺς τάφους ἐν ἐρημίᾳ πολλῇ μεθ' ἡσυχίας περισκοπούτων, καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς τοὺς κατοικομένους καὶ τὴν ἐκεῖ παραπεμπόντων κατάστασιν.

15 2. Διὰ δὴ ταῦτα καὶ τὸν γενναῖον τοῦτον θαυμάζω πατέρα, ὅτι γαληνῆς ἡμέρας ἐπιλαβόμενος ἐνταῦθα ἡμᾶς ἐξήγαγε, προηγουμένης δὲ καὶ ὁδηγούσης τῆς μακαρίας Δροσίδος, ἧς τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν. Καὶ γὰρ πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἕτερόν τι μεῖζον ἀπὸ τοῦ τόπου κέρδος ἐστὶ καρπώσασθαι. Ὅταν γὰρ τὰς ἄλλας παραδραμόντες 20 λάρνακας ἐπὶ τὰς τῶν μαρτύρων θήκας ἔλθωμεν, ὑψηλότερον ἡμῖν τὸ φρόνημα γίνεται, εὐτονωτέρα ἢ ψυχὴ, μεῖζων ἢ προθυμία, θερμοτέρα ἢ πίστις. Ἐπειδὴν οὖν τοὺς πόνους καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ ἔπαθλα καὶ τὰ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους τῶν ἀγίων ἀναλογισώμεθα τούτων, πάλιν ἐτέραν μεῖζονα πρόφασιν ταπεινοφροσύνης εὐ- 25 ρίσκομεν. Κἂν γὰρ μεγάλα τις ἦ κατωρθώσῃ, οὐδὲν ἠγήσεται μέγα πεποιηκέναι, συγκρίνων αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν τοῖς ἐκείνων παλαίσμασι· κἂν μηδὲν ἦ μέγα καὶ ἀγαθὸν εἰργασμένος, οὐκ ἀπογνώσεται τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, πρὸς ἀρετῆς μεταβολὴν ἀπὸ τῆς ἀνδρείας τούτων λαβὼν παρᾶκλήσιν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐννοήσας, ὅτι 30 συμβῆσεται ποτε καὶ αὐτὸν ἴσως τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας καταξιούσης, τοιαῦτα ἄλλεσθαι ἄλματα, καὶ ἀθρόον πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι καὶ τῆς μεγίστης ἐκείνης παρρησίας ἐπιτυχεῖν.

Καὶ ταῦτα καὶ ἕτερα πολλῶ πλείονα τούτων ἐντεῦθεν ἔστι φι-

σύμφωνα μὲ τὴν ἀποδημία μας ἐκεῖ, γνωρίζοντας ὅτι ὅ,τιδὴποτε ἀπὸ τὰ δικά μας ἀφήσομε ἐδῶ, ἐγκαταλειπόμενον ἐδῶ θὰ μᾶς προξενήσει ζημιά. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁδοιπόρος πὺ βαδίζει μακρινὸ δρόμο καὶ βιάζεται νὰ φθάσει στὴν πατρίδα του, ὅ,τιδὴποτε ἀφήσει στὸ πανδοχεῖο, ὅπωςδὴποτε τὸ ἔχασε καὶ ζημιώθηκε, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐμεῖς, ὅσα ἀπὸ τὰ δικά μας ἀφήσομε ἐδῶ φεύγοντας, ὅλα θὰ τὰ ζημιωθοῦμε. Γι' αὐτὸ πρέπει ἄλλα νὰ τὰ πάρομε μαζί μας καὶ ἄλλα νὰ τὰ στέλνομε ἐκεῖ πρὶν ἀπὸ μᾶς. Διότι ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι ὁδὸς καὶ δὲν ἔχει τίποτε μόνιμο, ἀλλὰ καὶ τὰ λυπηρὰ αὐτῆς καὶ τὰ εὐχάριστα τὰ παρερχόμαστε. Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρὸ πάντων ἀγαπῶ αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπο, διότι ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἐδῶ σύναξη, ἀλλὰ καὶ ἐρχόμενος ἐδῶ πολλὰς φορές χωρὶς νὰ ὑπάρχει σύναξη, συνέχεια θυμᾶμαι αὐτὰ τὰ λόγια, καθὼς τὰ μάτια μου παρατηροῦν τοὺς τάφους μέσα στὴ μεγάλη ἐρημία καὶ ἡσυχία καὶ τὴν ψυχὴ μου τὴν στέλνουν πρὸς ἐκείνους πὺ ἔχουν πεθάνει καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖ κατάσταση.

2. Γι' αὐτὸ λοιπὸν θαυμάζω καὶ τὸν γενναῖο αὐτὸν πατέρα, διότι τὴ γαλήνια αὐτὴ ἡμέρα μᾶς πῆρε καὶ μᾶς ἔφερε ἐδῶ, ἔχοντας τὴ μακάρια Δροσίδα, τῆς ὁποίας τὴ μνήμη ἐορτάζομε, νὰ βαδίζει μπροστὰ μας καὶ νὰ μᾶς καθοδηγεῖ. Καθόσον εἶναι δυνατὸν μαζί μὲ τὰ ὅσα εἶπαμε νὰ καρπωθοῦμε ἀπὸ τὸν τόπο καὶ κάποιο ἄλλο μεγάλο κέρδος. Διότι, ὅταν, προσπερνῶντας τὶς ἄλλες λάρνακες, ἔλθομε στὶς λειψανοθῆκες τῶν μαρτύρων, τὸ φρόνημά μας γίνεται ὑψηλότερο, ἡ ψυχὴ μας δυνατώτερη, ἡ προθυμία μας μεγαλύτερη καὶ ἡ πίστη μας θερμότερη. Ὅταν δηλαδὴ σκεφθοῦμε τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὰ ἔπαθλα καὶ τὰ βραβεῖα καὶ τὰ στεφάνια τῶν ἀγίων αὐτῶν, βρίσκομε πάλι μεγαλύτερη ἀφορμὴ γιὰ ταπεινοφροσύνη. Διότι, ἐὰν κάποιος ἔχει κατορθώσει κάτι τὸ μεγάλο, θὰ θεωρήσει ὅτι δὲν ἔχει κάνει τίποτε τὸ σπουδαῖο, συγκρίνοντας τὴν ἀρετὴ του μὲ τὰ παλαίσματα ἐκείνων. Ἄν πάλι δὲν ἔχει κάνει τίποτε μεγάλο καὶ καλό, δὲν θ' ἀπελπισθεῖ γιὰ τὴ σωτηρία του, λαμβάνοντας προτροπὴ ἀπὸ τὴν ἀνδρεία αὐτῶν γιὰ ἐνάρετη ζωὴ, καὶ σκεπτόμενος μέσα του, ὅτι ἴσως κάποτε συμβεῖ καὶ αὐτὸς νὰ καταξιωθεί μὲ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπιτύχει τέτοια ἄλματα καὶ μέσα σὲ μιὰ στιγμή ν' ἀνεβεῖ πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ ἐπιτύχει τὴ μέγιστη ἐκείνη παρρησία.

Καὶ αὐτὰ καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι δυνατὸν

λοσοφήσαντας ἀπελθεῖν. Μαρτύρων γὰρ θάνατος, πιστῶν ἐστὶ πα-
 5 ράκλησις, Ἐκκλησιῶν παρρησία, Χριστιανισμοῦ σύστασις, θανά-
 του κατάλυσις, ἀναστάσεως ἀπόδειξις, δαιμόνων γέλως, διαβόλου
 κατηγορία, φιλοσοφίας διδασκαλία, παραίνεσις τῆς ὑπεροψίας τῶν
 10 παρόντων πραγμάτων καὶ τῆς τῶν μελλόντων ἐπιθυμίας ὁδός, πα-
 ραμυθία τῶν κατεχόντων ἡμᾶς δεινῶν καὶ ὑπομονῆς πρόφασις,
 καρτερίας ἀφορμὴ καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν ρίζα καὶ πηγὴ καὶ
 μήτηρ· καὶ εἰ βούλεσθε τούτων ἕκαστον ἀποδείξομεν καὶ ἐροῦμεν,
 πῶς ἐστὶ πιστῶν παράκλησις, Ἐκκλησιῶν παρρησία, ἀναστάσεως
 15 ἀπόδειξις, καὶ τὰ λοιπὰ ἅπαντα, ἅπερ εἶπον νῦν.

Ὅταν οὖν πρὸς Ἑλληνας ἡμῖν ἀγῶνες κινῶνται καὶ μάχαι
 περὶ δογμάτων, καὶ διαβάλλωσιν ἡμῶν τὴν πίστιν, μετὰ τῶν ἄλ-
 λων καὶ τοῦτο προβαλλόμεθα πρὸς ἐκείνους, τῶν μαρτύρων φημι
 τὸν θάνατον, λέγοντες· Τίς τούτους ἐπεισε τῆς παρούσης καταφρο-
 15 νῆσαι ζωῆς; Εἰ γὰρ ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς καὶ οὐκ ἀνέστη, τίς τὰ ὑπὲρ
 φύσιν ταῦτα κατῴρθωσεν; Ὅτι γὰρ οὐκ ἀνθρωπίνης δυνάμεως μυ-
 ριάδας τοσαύτας ἐκ τοσούτου χρόνου οὐκ ἀνδρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ
 γυναικῶν καὶ παρθένων ἀπειρογάμων καὶ παιδίων μικρῶν πείθειν
 ὑπερορᾶν τῆς παρούσης ζωῆς καὶ κατατολμᾶν θηρίων, καταγελαῶν
 20 πυρός, καταπατεῖν ἅπαν εἶδος κολάσεως καὶ τιμωρίας, καὶ πρὸς
 τὴν μέλλουσαν ἐπείγασθαι ζωὴν, οὐδὲ τῶν ἡμετέρων ἐλέγχων δεή-
 σονται, ἀλλ' ἐαυτοὺς ἐροῦνται καὶ ἱκανὴν ἀπόδειξιν λήψονται τῶν
 λεγομένων.

Ἐξ οὗ γὰρ ὁ Χριστὸς παρεγένετο, γεγόνασι μὲν ἄπιστοι βασι-
 25 λεῖς, γεγόνασι δὲ καὶ πιστοί, ἀλλὰ καὶ τῶν μὲν ἀπίστων οἱ πλείους
 ἐπὶ βάραθρα καὶ πυρὰς καὶ κρημνοὺς καὶ πελάγη καὶ θηρίων μα-
 νίαν καὶ πολυτρόπους κολάσεις καὶ τιμωρίας τοὺς πιστοὺς ἤγον,
 παντὶ τρόπῳ τὴν πίστιν ἀναμοχλεύοντες τῆς ἐκείνων ψυχῆς, καὶ οὐ-
 δὲν ἤνυσαν, ἀλλὰ καταγελασθέντες ἀπῆλθον, τῶν μὲν πιστευόντων
 30 παντὶ τρόπῳ κοπτομένων, τῆς πίστεως δὲ αὐξομένης μειζόμως.
 Εὐσεβῆς δὲ βασιλεὺς οὐδεὶς οὐδέποτε ἄνδρα ἄπιστον κολάσαι καὶ
 τιμωρῆσασθαι εἶλετο, καταναγκάζων ἀποστῆναι τῆς πλάνης. Ἄλλ'

νὰ φιλοσοφήσομε καὶ νὰ φύγομε ἀπὸ ἐδῶ. Διότι ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων εἶναι παρηγοριὰ τῶν πιστῶν, παρηρσία τῶν Ἐκκλησιῶν, σύσταση τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατάλυση τοῦ θανάτου, ἀπόδειξη τῆς ἀναστάσεως, γελοιοποίηση τῶν δαιμόνων, κατηγορία τοῦ διαβόλου, διδασκαλία τῆς ἐνάρετης ζωῆς, προτροπὴ πρὸς περιφρόνηση τῶν παρόντων πραγμάτων καὶ ὁδὸς πρὸς ἐπιθυμία τῶν μελλοντικῶν, παρηγοριὰ γιὰ τὰ κακὰ ποὺ μᾶς κάνουν νὰ ὑποφέρομε καὶ αἰτία γιὰ ὑπομονή, ἀφορμὴ καρτερίας, καθὼς καὶ ρίζα καὶ πηγὴ καὶ μητέρα ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Καὶ ἂν θέλετε θ' ἀποδείξω τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ καὶ θὰ πῶ πῶς εἶναι παρηγοριὰ τῶν πιστῶν, παρηρσία τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀπόδειξη τῆς ἀναστάσεως καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ποὺ ἀνέφερα τώρα.

Ὅταν λοιπὸν κινούμαστε σὲ ἀγῶνες καὶ μάχες πρὸς τοὺς Ἐθνικοὺς γιὰ τὰ δόγματά μας καὶ μᾶς κατηγοροῦν τὴν πίστη μας, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καὶ αὐτὸ προβάλλομε πρὸς ἐκείνους, ἐννοῶ τὸ θάνατο τῶν μαρτύρων, λέγοντας: Ποιὸς ἔπεισε αὐτοὺς νὰ περιφρονήσουν τὴν παρούσα ζωή; Ἄν ἀλήθεια πέθανε ὁ Χριστὸς καὶ δὲν ἀναστήθηκε, ποιὸς τὰ κατόρθωσε αὐτὰ τὰ ὑπερφυσικά; Διότι τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἔργο ἀνθρώπινης δυνάμεως τὸ νὰ πείθει ἐπὶ τόσον καιρὸ τόσες μυριάδες ὄχι μόνο ἀνδρῶν ἀλλὰ καὶ γυναικῶν καὶ παρθένων ποὺ δὲν γνώρισαν γάμο καὶ παιδιῶν μικρῶν νὰ περιφρονοῦν τὴν παρούσα ζωή, ν' ἀντιμετωπίζουν μὲ θάρρος θηρία, νὰ περιφρονοῦν τὴ φωτιὰ, ν' ἀδιαφοροῦν γιὰ κάθε εἶδος βασανισμοῦ καὶ τιμωρίας, καὶ νὰ ποθοῦν τόσο πολὺ τὴ μέλλουσα ζωή, δὲν θὰ χρειασθοῦν τοὺς δικούς μου ἐλέγχους, ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσουν τὸν ἑαυτό τους καὶ θὰ λάβουν ἱκανοποιητικὴ ἀπόδειξη τῶν λεγομένων.

Ἄπὸ τότε δηλαδή ποὺ ἦρθε ὁ Χριστὸς στὸν κόσμον, ὑπῆρξαν βέβαια ἄπιστοι βασιλεῖς, ὑπῆρξαν ὅμως καὶ πιστοί, καὶ ἀπὸ τοὺς ἄπιστους οἱ περισσότεροι ὀδηγοῦσαν τοὺς πιστοὺς στὰ βάραθρα καὶ στὶς φωτιές καὶ στοὺς γκρεμοὺς καὶ στὰ πελάγη καὶ στὴ μανία τῶν θηρίων καὶ σὲ ποικίλα βασανιστήρια καὶ τιμωρίες, ἐπιχειρώντας μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐξαλείψουν τὴν πίστη ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους· ὅμως τίποτε δὲν κατόρθωσαν, ἀλλ' ἔφυγαν καταγέλαστοι, διότι, ἐνῶ οἱ πιστοὶ πολεμοῦνταν μὲ κάθε τρόπο, ὅμως ἡ πίστη αὖξανε περισσότερο. Εὐσεβῆς ὅμως βασιλιάς κανένας ποτὲ δὲν θέλησε νὰ βασανίσει καὶ νὰ τιμωρήσει ἄπιστο ἄνθρωπο, γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσει

ὁμως καὶ οὕτως αὐτομάτως καταρρεῖ καὶ ἀπόλυται, ἵνα μάθῃς καὶ τῆς ἀληθείας τὴν ἰσχὺν καὶ ψεύδους τὴν ἀσθένειαν, τοῦ μὲν αὐτομάτως καὶ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος ἀπολλυμένου, τῆς δὲ διὰ τῶν κωλυόντων ἀύξομένης καὶ πρὸς ὕψος αἰρομένης ἄφατον· τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι
5 καὶ ζῆ καὶ ἐνεργεῖ ταῖς τῶν μαρτύρων ψυχαῖς ὁ Χριστός.

Ὅταν οὖν λέγωσι, ὅτι οὐκ ἀνέστη, ταῦτα αὐτοὺς ἐρωτῶμεν· Καὶ τίς ταῦτα κατώρθωσεν; ὁ νεκρός, εἶπέ μοι; Ἀλλὰ τοσοῦτοι γεγόνασι νεκροὶ καὶ οὐδεὶς τοιαῦτα εἰργάσατο. Ἀλλὰ μάγος καὶ γόης ἦν; Ἀλλὰ πολλοὶ καὶ μάγοι καὶ γόητες καὶ πλάνοι γεγένηνται, καὶ
10 πάντες σεσίγηνται καὶ λείψανον αὐτῶν οὐκ ἔστιν οὐδαμοῦ, ἀλλὰ συναπεσβέσθη τῇ ζωῇ καὶ τὰ τῆς μαγανείας αὐτοῖς· τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ καθ' ἑκάστην αὐξεται τὴν ἡμέραν, καὶ μάλα εἰκότως· οὐ γὰρ γοητεία ἐγένετο τὰ γινόμενα, ἀλλὰ θεία δυνάμει, διὰ τοῦτο οὐδὲ καταλύεται. Μᾶλλον δὲ οὐκ ἀπὸ τούτου τῆς δυνάμεως ἀπόδειξιν
15 ποιοῦμαι μόνον ὅτι αὐξεται, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐπ' ἀγαθῶ καὶ τῇ τῆς ἡμετέρας ζωῆς σωτηρίᾳ. Μετὰ γὰρ τὴν ἐκείνου παρουσίαν ἐκ θηρίων ἀνθρωποὶ γεγόνασιν οἱ τὴν γῆς οἰκοῦντες, μᾶλλον δὲ ἐξ ἀνθρώπων ἄγγελοι πάντες, οἱ μετ' ἀληθείας αὐτῶ προσέχοντες.

Ἀλλ' ἠπατήθησαν καὶ παρελογίσθησαν οἱ μάρτυρες, φησί,
20 καὶ διὰ τοῦτο τῆς παρουσίας κατεφρόνησαν ζωῆς. Εἶτα οἱ πρότεροι τοὺς δευτέρους οὐκ ἀνέπεισαν, οὐδὲ οἱ δεύτεροι τοὺς τρίτους, ἀλλ' ὁσῶ προῆει τὰ τῶν διωγμῶν, τοσοῦτω καὶ τοῦτο ἐπεδίδου τὸ κατόρθωμα, καὶ οὐδεὶς, ἐν οὕτω μακρῶ χρόνῳ, τὴν ἀπάτην συνείδε; Καὶ ποῦ ταῦτα λόγον ἂν ἔχοι; Εἰ δὲ ἠπάτηντο, πῶς τὴν κόνιν αὐτῶν
25 δεδοίκασιν οἱ δαίμονες; πῶς καὶ τοὺς τάφους φεύγουσιν; οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ νεκροὺς φοβοῦνται δαίμονες, τοῦτο πάσχουσιν. Ἴδου γὰρ μύριοι νεκροὶ πανταχοῦ τῆς γῆς, κάκεινοις μὲν προσεδρεύουσι, καὶ πολλοὺς ἂν ἴδῃ τις δαιμονῶντας ἐν ἐρημίαις διατρίβοντας καὶ τάφοις· ἐνθα δὲ τῶν μαρτύρων ὅστ' αὐ κατωρώρκεται, ὡς ἀπὸ πυρός τι-

ν' απομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν πλάνη. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἔτσι ἡ πλάνη καταρρέει καὶ ἐξαφανίζεται, γιὰ νὰ μάθεις καὶ τῆς ἀλήθειας τὴ δύναμη, καὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ ψεύδους, ἀφοῦ τὸ ψεῦδος αὐτόματα καὶ χωρὶς κανέναν νὰ τὸ ἐνοχλεῖ ἐξαφανίζεται, ἐνῶ ἡ ἀλήθεια, παρὰ τὰ ἐμπόδια ποὺ ἀντιμετωπίζει, αὐξάνεται καὶ φθάνει σὲ ὕψος ἀπερίγραπτο· καὶ ἡ αἰτία εἶναι ὅτι ζεῖ ὁ Χριστὸς καὶ ἐνεργεῖ μέσα στὶς ψυχὰς τῶν μαρτύρων.

Ὅταν λοιπὸν λένε, ὅτι δὲν ἀναστήθηκε, ἄς τοὺς ἐρωτοῦμε αὐτά: Καὶ ποιὸς τὰ κατόρθωσε αὐτά; Πές μου, ὁ νεκρὸς; Ἀλλὰ τόσοι πολλοὶ ὑπῆρξαν οἱ νεκροὶ καὶ κανέναν δὲν ἔκαμε τέτοια. Μήπως ὅμως ἦταν μάγος καὶ ἀγύρτης; Ἀλλὰ πολλοὶ καὶ μάγοι καὶ ἀγύρτες καὶ πλάνοι παρουσιάσθηκαν καὶ ὅλοι ἔχουν ἀποσιωπηθεῖ καὶ πουθενὰ δὲν ὑπάρχει λείψανο αὐτῶν, ἀλλὰ μαζί μὲ τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοὺς ἔσβησαν μαζί καὶ τὰ τῆς μαγείας τοὺς. Ἀντίθετα τοῦ Χριστοῦ καθημερινὰ αὐξάνονται, καὶ πολὺ εὐλόγα· διότι τὰ ὅσα γίνονταν δὲν γίνονταν μὲ μαγεία, ἀλλὰ μὲ θεία δύναμη, καὶ γι' αὐτὸ οὔτε καὶ καταλύονται. Ἡ καλύτερα δὲν παρουσιάζω αὐτὸ μόνο ὡς ἀπόδειξη τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι τὰ τοῦ Χριστοῦ αὐξάνονται, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ὅλα αὐτὰ γίνονται γιὰ τὸ καλὸ καὶ τὴ σωτηρία τῆς ζωῆς μας. Διότι μετὰ τὴν παρουσία ἐκείνου στὸν κόσμον ἀπὸ θηρία ποὺ ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦσαν στὴ γῆ ἔγιναν ἄνθρωποι, ἢ καλύτερα ἀπὸ ἄνθρωποι ποὺ ἦταν ἔγιναν ἄγγελοι, ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι πραγματικὰ ἀφοσιωμένοι σ' αὐτόν.

Ἀλλά, λέγει, ἀπατήθηκαν οἱ μάρτυρες καὶ ἔφθασαν σὲ παραλογισμό καὶ γι' αὐτὸ περιφρόνησαν τὴν παρούσα ζωὴ. Ἐπειτα οἱ προηγούμενοι δὲν μετέπεισαν τοὺς δεύτερους, οὔτε οἱ δεύτεροι τοὺς τρίτους, ἀλλὰ ὅσο προχωροῦσαν τὰ τῶν διωγμῶν, τόσο περισσότερο ἀπλωνόταν τὸ κατόρθωμα αὐτὸ, καὶ κανέναν μέσα σὲ τόσο πολὺ χρόνο δὲν ἀντιλήφθηκε τὴν ἀπάτη; Καὶ πῶς αὐτὰ θὰ μπορούσαν νὰ δικαιολογηθοῦν; Ἐὰν εἶχαν ἀπατηθεῖ, πῶς οἱ δαίμονες φοβοῦνται τὴ σκόνη αὐτῶν; πῶς ἀποφεύγουν καὶ τοὺς τάφους τοὺς; Δὲν τὸν παθαίνουν βέβαια αὐτὸ οἱ δαίμονες ἐπειδὴ φοβοῦνται τοὺς νεκρούς. Διότι νά, ὑπάρχουν ἀμέτρητοι νεκροὶ παντοῦ στὴ γῆ, καὶ ἐκείνους βέβαια τοὺς πλησιάζουν καὶ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ πολλοὺς δαιμονισμένους νὰ διαμένουν σὲ ἐρημιὰς καὶ τάφους, ὅπου ὅμως εἶναι παραχωμένα τὰ ὀστᾶ τῶν μαρτύρων, φεύγουν σὰν ἀπὸ

νος καὶ κολάσεως ἀφορήτου φεύγουσι, τὴν ἔνδον μαστίζουσαν αὐτοὺς δύναμιν μετὰ λαμπρᾶς ἀνακηρύττοντες φωνῆς.

3. Ἄλλ' ἐντεῦθεν μὲν ὅτι τῆς ἀσθενείας τῶν δαιμόνων ἔλεγχος ὁ τῶν μαρτύρων ἐστὶ θάνατος ἀποδέδεικται, ὅτι δὲ καὶ τῆς ἀναισθησίας αὐτῶν ἐστὶ κατηγορία τὸ πρᾶγμα, δῆλον ἐκεῖθεν. Ὅταν γὰρ οὗτοι μὲν, οἱ μάρτυρες λέγω, σώματι καὶ φυσικαῖς ἀνάγκαις ὑποκείμενοι, καὶ πολλὸν ὀδυνῶν ὄχλον καὶ ἀληγδόνων ἔχοντες περιεστώτα, καὶ τὸν ἐπὶ κληρον ζῶντες βίον, καὶ διατρίβοντες ἐπὶ γῆς, οὕτω φαίνονται τῆς παρούσης ὑπεροπῶντες ζωῆς διὰ τὴν περὶ τὸν 10 πεπονηκότα αὐτοῖς Θεὸν ἀγάπην, ἐκεῖνοι δὲ καὶ σαρκὸς ἀπηλλαγμένοι καὶ πάσης ταύτης ὀδύνης καὶ ἀληγδόνος οὕτω φαίνονται ἐξυβρικότες καὶ ἀγνώμονες περὶ τὸν εὐεργέτην γεγεννημένοι, ποίαν ἔξουσιν ἀπολογία; τίνα συγγνώμην; Οὐδεμίαν οὐδαμῶθεν, τῆς τούτων ἀρετῆς τὴν ἐκείνων κακίαν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος κατακρι- 15 νούσης. Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἀνθρώπους ἀνθρωποὶ, οἱ σπουδαιότεροι, τοὺς ραθυμοτέρους κατακρίνουσιν, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτοὺς τοὺς δαίμονας ἢ τούτων καταδικάζει σπουδῆ. Καὶ ταῦτα Παῦλος ἐδήλωσε λέγων· «οὐκ οἶδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν; μῆτι γε βιωτικά;», τοὺς τοῦ διαβόλου λέγων ἀγγέλους, τοὺς ἀποστάτας.

20 Καὶ πῶς κρινοῦμεν αὐτούς, φησὶν; Οὐχὶ καθήμενοι καὶ εὐθύνας αὐτοὺς ἀπαιτοῦντες, ἀλλὰ δι' ἡμετέρας σπουδῆς τὴν ἐκείνων κατακρίνοντες ραθυμίαν. Ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸ δηλῶν ἔλεγε· «καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος»· οὐκ εἶπεν 'ἐφ' ὑμῶν', ἀλλὰ 'δι' ὑμῶν'. Ὡσπερ ὅταν λέγῃ· «ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονταί καὶ κατακρι- 25 νοῦσι τὴν γενεὰν ταύτην», οὐχ ὡς τῶν Νινευιτῶν λόγον ἀπαιτούντων τοὺς τότε ἀπιστοῦντας τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ὡς τῆς ἐκείνων πίστεως τὴν τούτων ἀπιστίαν καταδικαζούσης. Ἔστι καὶ εἰς ἀρετὴν μέγιστα ἀπόνασθαι καὶ εἰς ὑπεροψίαν τῶν παρόντων πραγμάτων ἀπὸ τῶν μαρτύρων. Ὅταν γὰρ ἴδῃς τούτους ἀπάσης καταφρονοῦν- 30 τας τῆς ζωῆς, κἂν ἀπάντων ἀναισθητότερος ἦς καὶ νωθρότατος, ὑψηλότατον δέξῃ φρόνημα, καὶ καταγελάσῃ τρυφῆς, ὑπερόψει χρημάτων, καὶ ἐπιθυμήσεις τῆς ἐκεῖ διατριβῆς· κἂν ἐν ἀρρωστίαις

3. Α'. Κορ. 6.3.

4. Α' Κορ. 6.2.

5. Λουκᾶ 11.32.

κάποια φωτιά και ανυπόφορη κόλαση, διακηρύσσοντας με λαμπρή φωνή τή δύναμη που υπάρχει μέσα τους και τους μαστιγώνει.

3. Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν ἔχει ἀποδειχθεῖ ὅτι ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων φανερώνει τὴν ἀδυναμία τῶν δαιμόνων, τὸ ὅτι ὅμως τὸ πρᾶγμα ἀποτελεῖ καὶ κατηγορία τῆς ἀναισθησίας αὐτῶν, γίνεται φανερὸ ἀπὸ τοὺς μάρτυρες. Ὅταν δηλαδὴ αὐτοί, ἐννοῶ οἱ μάρτυρες, ποὺ ὑπόκεινται σὲ σωματικὲς καὶ φυσικὲς ἀνάγκες καὶ περιβάλλονται ἀπὸ ἓνα μεγάλο πλῆθος ὀδυνῶν καὶ φοβερῶν πόνων, ποὺ ζοῦν τὴ φθαρτὴ αὐτὴ ζωὴ καὶ τὴ ζοῦν ἐδῶ ἐπάνω στὴ γῆ, φαίνονται τόσο πολὺ νὰ περιφρονοῦν τὴν παρούσα ζωὴ ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης τους πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τοὺς ἔπλασε, καὶ ἐκεῖνοι ἀντίθετα, ποὺ εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ ἀπὸ κάθε τέτοια ὀδύνη καὶ ὑπερβολικὸ πόνον, φαίνονται τόσο πολὺ περιφρονητὲς καὶ ἀγνώμονες πρὸς τὸν εὐεργέτη τους, ποιά ἀπολογία θὰ ἔχουν; ποιά συγγνώμη; Καμμιὰ δὲν θὰ ἔχουν ἀπὸ πουθενά, τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ ἀρετὴ αὐτῶν ἀποτελεῖ ὑπερβολικὴ καταδίκη τῆς κακίας ἐκείνων. Διότι δὲν κατακρίνουν μόνον ἄνθρωποι ἄνθρώπους, οἱ σπουδαιότεροι τοὺς ραθυμότερους, ἀλλ' καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς δαίμονες τοὺς καταδικάζει ἡ προθυμία αὐτῶν. Καὶ αὐτὰ τὰ δήλωσε ὁ Παῦλος λέγοντας: «δὲν ξέρετε ὅτι θὰ κρίνομε ἀγγέλους; πόσο μᾶλλον κοσμικὲς ὑποθέσεις;»³, ἐννοώντας τοὺς ἀγγέλους τοῦ διαβόλου, τοὺς ἀποστάτες.

Καὶ πῶς, λέγει, θὰ κρίνομε αὐτούς; Ὅχι καθισμένοι στὸ δικαστικὸ βῆμα καὶ ζητώντας εὐθύνες ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ κατακρίνοντας τὴν ἀδιαφορία ἐκείνων μὲ τὴ δική μας προθυμία, πρᾶγμα βέβαια ποὺ τὸ δήλωσε καὶ αὐτὸ λέγοντας: «καὶ ἂν ὁ κόσμος κρίνετε μὲ σᾶς»⁴ δὲν εἶπε, 'ἀπὸ σᾶς', ἀλλὰ 'μὲ σᾶς'. Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγει, «ἄνδρες Νινευίτες θὰ σηκωθοῦν καὶ θὰ καταδικάσουν τὴ γενεὰ αὐτὴ»⁵, δὲν ἐννοεῖ ὅτι οἱ Νινευίτες θὰ ζητήσουν λόγο ἀπὸ τοὺς τότε ἀπίστους Ἰουδαίους, ἀλλ' ὅτι ἡ πίστη ἐκείνων θὰ καταδικάζει τὴν ἀπιστία αὐτῶν. Καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ὠφεληθεῖ ἀπὸ τοὺς μάρτυρες καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ ὡς πρὸς τὴν περιφρόνηση τῶν παρόντων πράγματων. Διότι, ὅταν δεῖς αὐτούς νὰ περιφρονοῦν ὅλη τὴ ζωὴ, κι ἂν ἀκόμη εἶσαι ὁ πιὸ ἀναισθητος ἀπ' ὅλους καὶ ὁ πιὸ ἀδιάφορος, θ' ἀποκτήσεις πάρα πολὺ ὑψηλὸ φρόνημα καὶ θὰ περιγελάσεις τὴ ζωὴ τῶν ἀπολαύσεων, θὰ περιφρονήσεις τὰ χρήματα, καὶ θὰ ἐπιθυμήσεις τὴν ἐκεῖ ζωὴ. Κι ἂν ἀντιμετωπίζεις ἀρρώστιες, θὰ λά-

ἤς, εἰς ὑπομονὴν ἀφορμὴν λήψη μεγίστην, τὰ τῶν μαρτύρων παθήματα· κἄν πενία πιέζη, κἄν ὀτιοῦν τῶν χαλεπωτάτων, πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ἐκείνοις ἐπαχθεισῶν βασάνων βλέπων, ἀρκοῦσαν ἔξεις παραμυθίαν τῶν κατειληφόντων ἀπάντων δεινῶν.

5 Διὰ τοῦτο μάλιστα φιλῶ τῶν μαρτύρων τὰς μνήμας, καὶ φιλῶ καὶ ἀσπάζομαι πάσας μὲν, μάλιστα δὲ ὅταν γυναικες ἀγωνιζόμενοι τύχωσιν. Ὅσῳ γὰρ τὸ σκεῦος ἀσθενέστερον, τοσοῦτῳ μείζων ἡ χάρις, τοσοῦτῳ λαμπρότερον τὸ τρόπαιον, τοσοῦτῳ περιφανεστέρα ἡ νίκη, οὐ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως τῶν ἀθλητῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ
10 οἷς ἐκράτησεν ὁ ἐχθρὸς, τούτοις ἐάλω νῦν. Διὰ παρθένου γοῦν ἀπέκτεινε πρῶην τὸν Ἀδὰμ ὁ διάβολος, διὰ παρθένου μετὰ ταῦτα κατηγωνίσαστο τὸν διάβολον ὁ Χριστός, καὶ τὸ ξίφος ὅπερ ἦν ἠκονημένον αὐτῷ καθ' ἡμῶν, τοῦτο τὴν τοῦ δράκοντος ἀπέτεμε κεφαλὴν, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ γέγονε. Καθάπερ γὰρ τότε τοῦ Γολιάθ τὴν
15 κεφαλὴν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος αὐτῷ τῷ βαρβαρικῷ ξίφει δραμῶν ἀπέκοψε, οὕτω δὴ καὶ νῦν· διὰ γυναικὸς ἐκράτησε, διὰ γυναικὸς ἠττηται. Τοῦτο ὄπλον ἦν αὐτῷ πρότερον, τοῦτο νῦν γέγονεν αὐτῷ σφαγῆς ὄργανον, τοῦτο σκεῦος ἀκαταγώνιστον.

Ἡμαρτεν ἡ προτέρα καὶ ἀπέθανεν, ἀπέθανεν αὕτη, ἵνα μὴ
20 ἀμάρτη· ἐκείνη τότε ψυχρᾶς ὑποσχέσεως ἐλπίδι φυσηθεῖσα τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους κατεπάτησεν· αὕτη καὶ τῆς παρούσης κατεφρόνησε ζωῆς, ὥστε μὴ τὴν εἰς τὸν εὐεργέτην ἐξομόσασθαι πίστιν. Τίς οὖν ἂν γένοιτο λοιπὸν ἀνδράσι μαλακιζομένοις ἀπολογία, τίς δὲ συγγνώμη, ὅταν γυναικες ἀνδρίζωνται; ὅταν οὕτω γενναίως πρὸς
25 τοὺς τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας ἀποδύωνται; Οὔτε γὰρ φύσις, οὔτε ἡλικία, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἐμποδίσαι δύναται ἂν, ὅταν προθυμία παρῆ καὶ ζῆλος καὶ πεπυρωμένη πίστις· καὶ διὰ τούτων ἀπάντων τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ἐπισπασώμεθα, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς μακαρίας ταύτης γέγονε. Καὶ γὰρ ἀσθενὲς ἦν αὐτῇ τὸ σῶμα καὶ εὐεπηρέαστος ἡ φύσις καὶ
30 ἀτελεστέρα ἡ ἡλικία, ἀλλὰ πάντων τούτων τὴν ἀσθένειαν ἐπελθοῦ-

βεις ἀφορμὴ ἀπὸ τὰ παθήματα τῶν μαρτύρων γιὰ πάρα πολὺ μεγάλη ὑπομονή. Ἄν πάλι σὲ πιέζει φτώχεια, ἢ ὅτιδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ πάρα πολὺ φοβερά, βλέποντας τὸ μέγεθος τῶν βασάνων στὰ ὁποῖα ὑποβλήθηκαν ἐκεῖνοι, θὰ λάβεις μεγάλη παρηγοριὰ γιὰ ὅλα τὰ κακὰ πού σὲ βρῆκαν.

Γι' αὐτὸ κυρίως ἀγαπῶ τὶς μνημεις τῶν μαρτύρων, καὶ τὶς ἀγαπῶ καὶ τὶς ἀποδέχομαι μὲ μεγάλη χαρὰ, ὅλες βέβαια, προπάντων ὅμως ὅταν συμβαίνει τὰ ἀγωνιζόμενα πρόσωπα νὰ εἶναι γυναῖκες. Διότι, ὅσο πιὸ ἀσθενὲς εἶναι τὸ σκεῦος, τόσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ χάρη, τόσο λαμπρότερο τὸ τρόπαιο, τόσο ἐνδοξότερη ἡ νίκη, ὄχι ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς φύσεως τῶν ἀθλητῶν, ἀλλὰ διότι ἐκεῖνες πού τότε νίκησε ὁ ἐχθρός, ἀπὸ αὐτὲς τώρα νικήθηκε. Μέσω παρθένου δηλαδή ὁ διάβολος φόνευσε τότε στὴν ἀρχὴ τὸν Ἀδάμ, μὲ παρθένο στὴ συνέχεια ἀγωνίσθηκε καὶ νίκησε ὁ Χριστὸς τὸν διάβολο, καὶ τὸ ξίφος πού ἐκεῖνος εἶχε ἀκονισμένο ἐναντίον μας, αὐτὸ ἀπέκοψε τὸ κεφάλι τοῦ δράκοντα, πράγμα πού συνέβηκε καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ Δαυῖδ. Ὅπως δηλαδή τότε ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ἔτρεξε καὶ ἔκοψε τὸ κεφάλι τοῦ Γολιάθ μὲ τὸ ἴδιο τὸ βαρβαρικὸ ξίφος, ἔτσι καὶ τώρα· μέσω γυναίκας νίκησε τότε τὸν ἄνθρωπο, μέσω γυναίκας νικήθηκε τώρα. Αὐτὸ ἦταν προηγουμένως ὄπλο του, αὐτὸ τώρα ἔγινε γι' αὐτὸν ὄργανο σφαγῆς του, αὐτὸ ὄπλο ἀκατανίκητο.

Ἀμάρτησε ἡ προηγούμενη καὶ πέθανε, πέθανε αὐτὴ γιὰ νὰ μὴ ἀμαρτήσῃ. Ἐκείνη τότε μὲ τὴν ἐλπίδα μιᾶς ἄθλιας ὑποσχέσεως φούσκωσαν τὰ μυαλά της καὶ καταπάτησε τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ αὐτὴ περιφρόνησε καὶ τὴν παρούσα ζωὴ, ὥστε νὰ μὴ ἀρνηθεῖ τὴν πίστη της πρὸς τὸ Θεό. Ποιὰ λοιπὸν ἀπολογία καὶ ποιὰ συγγνώμη θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει γιὰ τοὺς μαλθακοὺς ἄνδρες, ὅταν ὑπάρχουν γυναῖκες πού ἀγωνίζονται σὰν ἄνδρες; ὅταν ρίχνονται στοὺς ἀγῶνες τῆς εὐσέβειας μὲ τόση γενναιότητα; Διότι οὔτε φύση, οὔτε ἡλικία, οὔτε τίποτε ἄλλο θὰ μπορούσε νὰ μᾶς ἐμποδίσει, ὅταν ὑπάρχει προθυμία καὶ ζῆλος καὶ ὀλόθερμη πίστη· καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ θὰ μπορέσομε ν' ἀποσπάσομε τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, πράγμα βέβαια πού συνέβηκε καὶ μὲ τὴν μακαρία αὐτὴ. Διότι καὶ τὸ σῶμα της ἦταν ἀσθενὲς καὶ ἡ φύση της εὐκόλα μπορούσε νὰ ὑποστειῖ ἐπιβλαβὴ ἐπίδρασι καὶ ἡ ἡλικία ἀνώριμη, ἀλλ' ἐρχόμενη ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἐπικάλυψε τὴν ἀδυναμία ὅλων αὐτῶν, ἐπειδὴ ἔδειξε αὐτὴ γενναία προ-

σα ἡ χάρις ἀπέκρυσεν, ἐπειδὴ προθυμίαν εὗρεν αὕτη γενναίαν καὶ πίστιν ἀδιάκριτον καὶ ψυχὴν πρὸς κινδύνους παρεσκευασμένην.

4. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν δυνατώτερον τοῦ μετὰ σπουδῆς πολλῆς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἔχοντος ἐρριζωμένον, ἀλλὰ κἂν πῦρ, 5 κἂν σίδηρος, κἂν θηρία, κἂν ὀτιοῦν ἕτερον ἀπειλῆται, πάντων ὑπερορῶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας, καθάπερ οὖν καὶ ἡ μακαρία αὕτη Δροσίς. Ἐπειδὴ γὰρ ἤψε τὴν πυρὰν ὁ τύραννος (οὐδὲ γὰρ ἐπὶ βάραθρον αὐτὴν ἤγαγε, οὐδὲ τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμεν, ἵνα μὴ τὸ σύντομον τῆς τιμωρίας εὐκολώτερον αὐτῇ ποιήσῃ τὸν ἄθλον, ἀλλὰ τὸ φρόνη- 10 μα αὐτῆς καταπλῆξαι βουλόμενος, καὶ τὴν ἀδούλωτον ψυχὴν χειρῶσασθαι τῇ τῆς πυρᾶς ὄψει, εἰς μέσον ταύτην ἐνέβαλεν). Ἐπειδὴ τοίνυν τὴν πυρὰν ἀνῆψε καὶ ἡ κάμινος ἀνεκαίετο καὶ πρὸς ὕψος ἤρετο μέγα, ταῦτα βλέπουσα ἡ μακαρία μάρτυς ἀνήπτετο καὶ αὐτῇ τῇ προθυμίᾳ καὶ ἀνέζει τῷ πυρὶ τοῦ Χριστοῦ πόθου, τῶν τριῶν 15 ἀναμνησθεῖσα παίδων καὶ λογισαμένη πρὸς ἑαυτὴν, ὅτι κοινωνεῖ τοῖς ἄθλοις ἐκείνοις καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐπιφέρεται στεφάνους αὐτοῖς. Καὶ καθάπερ οἱ μεμνηότες οὐδὲν τῶν ὀρωμένων βλέπουσιν ὡς ἔστιν, ἀλλὰ κἂν ξίφος ἠκονημένον ἴδωσι, κυβιστῶσιν εὐκόλως, κἂν πυρὰν, κἂν βάραθρον, κἂν κρημνόν, κἂν πέλαγος, κἂν ὀτιοῦν ἕτε- 20 ρον, ἀδεῶς κατὰ πάντων ἑαυτοὺς ἀφιᾶσιν, οὕτω δὲ καὶ αὕτη, μανεῖσα μανίαν οὐχὶ τοιαύτην, μὴ γένοιτο! ἀλλ' ἐτέραν πάσης σωφροσύνης σεμνοτέραν καὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ βαφεῖσα πόθῳ, οὐδὲν τῶν ὀρωμένων ἐώρα, ἀλλά, πρὸς τὸν οὐρανὸν μεταταξαμένη καὶ τὴν ψυχὴν ἐκεῖ μεταθεῖσα, πάντων κατεγέλα τῶν δεινῶν, καὶ τὸ πῦρ 25 οὐχὶ πῦρ, ἀλλὰ δρόσον εἶναι ἐνόμιζε.

Διὰ τοῦτο ἐγὼ τὴν πυρὰν ἐκείνην καὶ πηγὴν ὑδάτων καθαρω-
τάτην καὶ βαφὴν τινα θυμασίαν καὶ χωνευτήριον καλῶ. Καὶ γὰρ κα-
θάπερ ἐν χωνευτηρίῳ χρυσός, οὕτω καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης ἡ
ψυχὴ διὰ τῆς πυρᾶς ταύτης καθαρωτέρα ἐγίνετο. Κατετήκοντο μὲν
30 γὰρ σάρκες καὶ ὀστᾶ συνεφρύγετο καὶ κατεκαίετο νεῦρα καὶ ὁ τοῦ
σώματος ἰχώρ πανταχόθεν κατέρρει, τῆς ψυχῆς δὲ ἡ πίστις στερρο-
τέρα καὶ φαιδροτέρα ἐγίνετο. Κάκεῖνοι μὲν ταῦτα ὀρῶντες ἐνόμιζον
αὐτὴν ἀπόλλυσθαι, αὐτὴ δὲ ἐξεκαθαίρετο μᾶλλον, καὶ καθάπερ τὸ

θυμία, πίστη ἀκλόνητη, καὶ εἶχε ψυχὴ προετοιμασμένη γιὰ κινδύνους.

4. Πράγματι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει τίποτε δυνατώτερο ἀπὸ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς μὲ πολὺ ζῆλο ριζωμένο μέσα του τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἴτε ἀπειλεῖται ἀπὸ φωτιά, εἴτε ἀπὸ μαχαίρι, εἴτε ἀπὸ θηρία, εἴτε ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο, ὅλα τὰ περιφρονεῖ μὲ μεγάλη εὐκολία, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ἡ μακαρία αὐτὴ Δροσίδα. Ὅταν δηλαδὴ ὁ τύραννος ἀναψε τὴ φωτιά (διότι δὲν τὴν ὀδήγησε σὲ βάραθρο, οὔτε ἀπέκοψε τὸ κεφάλι τῆς, γιὰ νὰ μὴ κάνει εὐκολώτερο τὸ κατόρθωμά τῆς τὸ σύντομο τῆς τιμωρίας, ἀλλά, θέλοντας νὰ καταπτοῆσει τὸ φρόνημά τῆς καὶ νὰ ὑποτάξει τὴν ἀδούλωτη ψυχὴ τῆς μὲ τὴ θεά τῆς φωτιᾶς, τὴν ὀδήγησε ἐκεῖ ὅπου εἶχε ἀνάψει αὐτήν). Ἀφοῦ λοιπὸν ἀναψε τὴ φωτιά καὶ καιόταν τὸ καμίνι καὶ ἀνέβαινε σὲ μεγάλο ὕψος ἡ φλόγα, βλέποντας αὐτὰ ἡ μακαρία μάρτυς, ἀναβε καὶ αὐτὴ μὲ τὴν προθυμία καὶ φλογιζόταν μὲ τὴ φωτιά τοῦ πόθου τοῦ Χριστοῦ, φέρνοντας στὴ μνήμη τῆς τοὺς τρεῖς παῖδες καὶ ἀναλογιζόμενη, ὅτι γίνεται κοινωνὸς στοὺς ἄθλους ἐκείνων καὶ ὅτι στεφανώνεται μὲ τὰ ἴδια στεφάνια μὲ ἐκείνους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ μανιακοὶ τίποτε ἀπὸ τὰ ὁρώμενα δὲν βλέπουν ὅπως εἶναι, ἀλλ' εἴτε δοῦν ξίφος ἀκονισμένο, πέφτουν εὐκολὰ σ' αὐτὸ, εἴτε φωτιά, εἴτε βάραθρο, εἴτε γκρεμὸ, εἴτε πέλαγος, εἴτε ὀτιδήποτε ἄλλο, ἀφοβα πέφτουν σ' αὐτά, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὴ κυριευμένη ἀπὸ μανία ὄχι τέτοια, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἀπὸ ἄλλη σεμνότερη ἀπὸ κάθε σωφροσύνη, καὶ πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ Χριστοῦ, τίποτε ἀπὸ τὰ ὁρώμενα δὲν ἔβλεπε, ἀλλά, ἀφοῦ μεταφέρθηκε στὸν οὐρανὸ καὶ μετέθεσε ἐκεῖ τὴν ψυχὴ τῆς, καταγελοῦσε τὰ δεινά, θεωρώντας τὴ φωτιά ὄχι φωτιά, ἀλλὰ δροσιᾶ.

Γι' αὐτὸ ἐγὼ τὴ φωτιά ἐκείνη τὴν ὀνομάζω καὶ καθαρῶτατη πηγὴ ὑδάτων, καὶ κάποια βαφὴ θαυμάσια, καὶ χωνευτήρι. Διότι, ὅπως ὁ χρυσὸς καθαρίζεται στὸ χωνευτήρι, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τῆς μακαρίας ἐκείνης μὲ τὴ φωτιά γινόταν καθαρῶτερη. Ἐλειωναν δηλαδὴ οἱ σάρκες, φρυγανίζονταν τὰ ὀστά, κατακαίονταν τὰ νεῦρα, καὶ ἀπὸ παντοῦ ἔτρεχαν τὰ ὑγρά ἀπὸ τὶς σάρκες τοῦ σώματος ποὺ ἔλειωναν, ἡ πίστη ὅμως τῆς ψυχῆς γινόταν σταθερώτερη καὶ λαμπρότερη. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια βλέποντας αὐτὰ νόμιζαν ὅτι αὐτὴ πέθανε, αὐτὴ ὅμως καθαριζόταν περισσότερο· καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸν

σα ἡ χάρις ἀπέκρυσεν, ἐπειδὴ προθυμίαν εὗρεν αὕτη γενναίαν καὶ πίστιν ἀδιάκριτον καὶ ψυχὴν πρὸς κινδύνους παρεσκευασμένην.

4. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν δυνατώτερον τοῦ μετὰ σπουδῆς πολλῆς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἔχοντος ἐρριζωμένον, ἀλλὰ κἂν πῦρ, 5 κἂν σίδηρος, κἂν θηρία, κἂν ὀτιοῦν ἕτερον ἀπειλῆται, πάντων ὑπερορᾷ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας, καθάπερ οὖν καὶ ἡ μακαρία αὕτη Δροσίς. Ἐπειδὴ γὰρ ἤψε τὴν πυρὰν ὁ τύραννος (οὐδὲ γὰρ ἐπὶ βάραθρον αὐτὴν ἤγαγε, οὐδὲ τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμεν, ἵνα μὴ τὸ σύντομον τῆς τιμωρίας εὐκολώτερον αὐτῇ ποιήσῃ τὸν ἄθλον, ἀλλὰ τὸ φρόνη- 10 μα αὐτῆς καταπλήξαι βουλόμενος, καὶ τὴν ἀδούλωτον ψυχὴν χειρώσασθαι τῇ τῆς πυρᾶς ὄψει, εἰς μέσον ταύτην ἐνέβαλεν). Ἐπειδὴ τοίνυν τὴν πυρὰν ἀνῆψε καὶ ἡ κᾶμινος ἀνεκαίετο καὶ πρὸς ὕψος ἤρετο μέγα, ταῦτα βλέπουσα ἡ μακαρία μάρτυς ἀνήπτετο καὶ αὐτῇ τῇ προθυμίᾳ καὶ ἀνέζει τῷ πυρὶ τοῦ Χριστοῦ πόθου, τῶν τριῶν 15 ἀναμνησθεῖσα παίδων καὶ λογισαμένη πρὸς ἑαυτήν, ὅτι κοινωνεῖ τοῖς ἄθλοις ἐκείνοις καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐπιφέρεται στεφάνους αὐτοῖς. Καὶ καθάπερ οἱ μεμνηότες οὐδὲν τῶν ὀρωμένων βλέπουσιν ὡς ἔστιν, ἀλλὰ κἂν ξίφος ἠκονημένον ἴδωσι, κυβιστῶσιν εὐκόλως, κἂν πυρὰν, κἂν βάραθρον, κἂν κρημνόν, κἂν πέλαγος, κἂν ὀτιοῦν ἕτε- 20 ρον, ἀδεῶς κατὰ πάντων ἑαυτοὺς ἀφιᾶσιν, οὕτω δὲ καὶ αὕτη, μανεῖσα μανίαν οὐχὶ τοιαύτην, μὴ γένοιτο! ἀλλ' ἐτέραν πάσης σωφροσύνης σεμνοτέραν καὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ βαφεῖσα πόθῳ, οὐδὲν τῶν ὀρωμένων ἐώρα, ἀλλὰ, πρὸς τὸν οὐρανὸν μεταταξαμένη καὶ τὴν ψυχὴν ἐκεῖ μεταθεῖσα, πάντων κατεγέλα τῶν δεινῶν, καὶ τὸ πῦρ 25 οὐχὶ πῦρ, ἀλλὰ δρόσον εἶναι ἐνόμιζε.

Διὰ τοῦτο ἐγὼ τὴν πυρὰν ἐκείνην καὶ πηγὴν ὑδάτων καθαρω-
τάτην καὶ βαφὴν τινα θυμασίαν καὶ χωνευτήριον καλῶ. Καὶ γὰρ κα-
θάπερ ἐν χωνευτηρίῳ χρυσός, οὕτω καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης ἡ
ψυχὴ διὰ τῆς πυρᾶς ταύτης καθαρωτέρα ἐγίνετο. Κατετήκοντο μὲν
30 γὰρ σάρκες καὶ ὀστᾶ συνεφρύγετο καὶ κατεκαίετο νεῦρα καὶ ὁ τοῦ
σώματος ἰχώρ πανταχόθεν κατέρρει, τῆς ψυχῆς δὲ ἡ πίστις στερρο-
τέρα καὶ φαιδροτέρα ἐγίνετο. Κάκεῖνοι μὲν ταῦτα ὀρῶντες ἐνόμιζον
αὐτὴν ἀπόλλυσθαι, αὐτὴ δὲ ἐξεκαθαίρετο μᾶλλον, καὶ καθάπερ τὸ

θυμία, πίστη ἀκλόνητη, καὶ εἶχε ψυχὴ προετοιμασμένη γιὰ κινδύνους.

4. Πράγματι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει τίποτε δυνατώτερο ἀπὸ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς μὲ πολὺ ζῆλο ριζωμένο μέσα του τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἴτε ἀπειλεῖται ἀπὸ φωτιά, εἴτε ἀπὸ μαχαίρι, εἴτε ἀπὸ θηρία, εἴτε ἀπὸ ὅποιοδῆποτε ἄλλο, ὅλα τὰ περιφρονεῖ μὲ μεγάλη εὐκολία, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ἡ μακαρία αὐτὴ Δροσίδα. Ὅταν δηλαδὴ ὁ τύραννος ἀνάψε τὴ φωτιά (διότι δὲν τὴν ὁδήγησε σὲ βάραθρο, οὔτε ἀπέκοψε τὸ κεφάλι της, γιὰ νὰ μὴ κάνει εὐκολώτερο τὸ κατόρθωμά της τὸ σύντομο τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ, θέλοντας νὰ καταπτοήσῃ τὸ φρόνημά της καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἀδούλωτη ψυχὴ της μὲ τὴ θεὰ τῆς φωτιᾶς, τὴν ὁδήγησε ἐκεῖ ὅπου εἶχε ἀνάψει αὐτήν). Ἀφοῦ λοιπὸν ἀνάψε τὴ φωτιά καὶ καιῶταν τὸ καμῖνι καὶ ἀνέβαινε σὲ μεγάλο ὕψος ἡ φλόγα, βλέποντας αὐτὰ ἡ μακαρία μάρτυς, ἀναβε καὶ αὐτὴ μὲ τὴν προθυμία καὶ φλογιζόταν μὲ τὴ φωτιά τοῦ πόθου τοῦ Χριστοῦ, φέρνοντας στὴ μνήμη της τοὺς τρεῖς παῖδες καὶ ἀναλογιζόμενη, ὅτι γίνεται κοινωνὸς στοὺς ἄθλους ἐκείνων καὶ ὅτι στεφανώνεται μὲ τὰ ἴδια στεφάνια μὲ ἐκείνους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ μανιακοὶ τίποτε ἀπὸ τὰ ὁρώμενα δὲν βλέπουν ὅπως εἶναι, ἀλλ' εἴτε δοῦν ξίφος ἀκονισμένο, πέφτουν εὐκολὰ σ' αὐτὸ, εἴτε φωτιά, εἴτε βάραθρο, εἴτε γκρεμὸ, εἴτε πέλαγος, εἴτε ὀτιδῆποτε ἄλλο, ἀφοβα πέφτουν σ' αὐτά, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὴ κυριευμένη ἀπὸ μανία ὄχι τέτοια, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἀπὸ ἄλλη σεμνότερη ἀπὸ κάθε σωφροσύνη, καὶ πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ Χριστοῦ, τίποτε ἀπὸ τὰ ὁρώμενα δὲν ἔβλεπε, ἀλλὰ, ἀφοῦ μεταφέρθηκε στὸν οὐρανὸ καὶ μετέθεσε ἐκεῖ τὴν ψυχὴ της, καταγελοῦσε τὰ δεινὰ, θεωρώντας τὴ φωτιά ὄχι φωτιά, ἀλλὰ δροσιά.

Γι' αὐτὸ ἐγὼ τὴ φωτιά ἐκείνη τὴν ὀνομάζω καὶ καθαρῶτατη πηγὴ ὑδάτων, καὶ κάποια βαφὴ θαυμάσια, καὶ χωνευτήρι. Διότι, ὅπως ὁ χρυσὸς καθαρίζεται στὸ χωνευτήρι, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τῆς μακαρίας ἐκείνης μὲ τὴ φωτιά γινόταν καθαρῶτερη. Ἐλειωναν δηλαδὴ οἱ σάρκες, φρυγανίζονταν τὰ ὀστά, κατακαίονταν τὰ νεῦρα, καὶ ἀπὸ παντοῦ ἔτρεχαν τὰ ὑγρά ἀπὸ τὶς σάρκες τοῦ σώματος ποὺ ἔλειωναν, ἡ πίστη ὅμως τῆς ψυχῆς γινόταν σταθερώτερη καὶ λαμπρότερη. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια βλέποντας αὐτὰ νόμιζαν ὅτι αὐτὴ πέθανε, αὐτὴ ὅμως καθαριζόταν περισσότερο· καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸν

χρυσίον ὁ μὲν ἰδιώτης, ἐστὼς καὶ ὀρῶν τηκόμενον καὶ καταρρέον καὶ ἀναμιγνύμενον τῇ τέφρᾳ, ἀπολωλέναι καὶ διεφθάρθαι νομίζει, ὁ δὲ τεχνίτης καὶ ἀκριβῶς ταῦτα ἐπιστάμενος οἶδεν ὅτι ταύτη καθαρώτερον γίνεται καὶ μετὰ πύρωσιν αὐτὸ πάντοθεν ἀνασπᾶ λαμπρὸν 5 συλλέγων.

Οὕτω δὴ καὶ ἐπ' ἐκείνης· οἱ μὲν ἄπιστοι τηκομένην αὐτῆς τὴν σάρκα ὀρῶντες καὶ καταρρέουσιν ἐνόμιζον τέφραν γίνεσθαι καὶ κόνιν, οἱ δὲ πιστοὶ σφόδρα ἀκριβῶς ἤδεσαν, ὅτι τηκομένη πᾶσαν ἀποτίθεται κηλῖδα καὶ λαμπροτέρα ἄνεισιν, ἀφθαρσίαν ἀπολαβοῦ- 10 σα. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πυρᾷ, πρὸ τῆς ἀναστάσεως, οὐχ ὡς ἔτυχεν ἐκράτει τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων· αἱ γὰρ σάρκες λυθεῖσαι τῷ πυρὶ καὶ ψόφον ἀποτελοῦσαι, μετὰ πολλῆς αὐτὰς τῆς περιουσίας ἐτρέποντο. Καὶ καθάπερ στρατιώτης γενναῖος ὄπλα χαλκᾶ περιθεῖς ἑαυτῷ καὶ αὐτῷ τῷ ψόφῳ τῶν ὄπλων τοὺς δειλοτέρους καταπλήτ- 15 τει τῶν ἀντιπάλων, οὕτω δὴ καὶ τότε ἡ μακαρία Δροσις τῷ ψόφῳ τοῦ δέρματος τὰς δυνάμεις ἐκείνας ἐφυγάδευε, καὶ οὐ τούτῳ μόνῳ τῷ τρόπῳ, ἀλλὰ καὶ ἐτέρῳ πάλιν οὐκ ἐλάττονι τούτου. Ὅμοῦ τε γὰρ ἐπέβαινε τῆς πυρᾶς καὶ καπνὸς ἀνελθὼν εἰς ὕψος καὶ τὸν ἀέρα κατασχών, τοὺς κατὰ ἀέρα δαίμονας πετομένους ἀπέπνιγεν ἅπαντας, 20 τὸν διάβολον ἀπῆλυνεν, αὐτοῦ τοῦ ἀέρος τὴν φύσιν ἀπέσμηχεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμολύνετο καπνῷ τῷ τῶν εἰδώλων, ἀντανίη καπνὸς ἕτερος τὴν ἐξ ἐκείνων ἐγγινομένην αὐτῷ κηλῖδα καθαίρων.

Καὶ ἡ πηγῆς δὲ εἰκὼν ἀρμόσειεν ἂν ἐκείνη τῇ πυρᾷ. Καθάπερ γὰρ ἐν τῇ πηγῇ ἱμάτιον ἀποδυσάμενη καὶ τὸ σῶμα φαιδρύνουσα, οὐ- 25 τως ἐν ἐκείνη τῇ φλογὶ τὴν σάρκα τὴν ἑαυτῆς ἱματίου παντὸς εὐκολώτερον ἀποθεμένη καὶ τὴν ψυχὴν λαμπρύνουσα, πρὸς τὸν νυμφίον ἠπεύγετο δαδουχούντων ἀγγέλων αὐτήν. Εἰ γὰρ τὸν Λάζαρον ἐκεῖνον τὸν ἠλκωμένον ἄγγελοι πρὸς τοὺς κόλπους ἀπήγαγον τοῦ Ἀβραάμ, πολλῶ μᾶλλον ταύτην δορυφοροῦντες ἀπήεσαν καθάπερ 30 ἕκ τινος ἱερᾶς παστάδος καὶ νυμφικοῦ θαλάμου τῆς καμίνου παραλαβόντες αὐτήν καὶ πρὸς τὸν ἄνω νυμφῶνα ἀνάγοντες.

Τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ βαφὴν ἐκείνην ἐκάλεσα τὴν πυρᾶν; Ὅτι

χρυσό, στεκόμενος ἐκεῖ ὁ ἀνίδεος καὶ βλέποντάς τον νὰ λειώνει καὶ νὰ τρέχει καὶ νὰ ἀναμιγνύεται μὲ τὴ στάχτη, νομίζει ὅτι ἔχει χαθεῖ καὶ καταστραφεῖ, ὁ τεχνίτης ὁμως καὶ ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει αὐτὰ πολὺ καλά, γνωρίζει ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ γίνεται καθαρώτερος, καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ λειώσιμο τὸν μαζεύει ἀπὸ παντοῦ λαμπρό.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ μὲ ἐκείνην· βλέποντας οἱ ἄπιστοι νὰ λειώνει ἡ σάρκα της καὶ νὰ τρέχει, νόμιζαν ὅτι γίνεται στάχτη καὶ σκόνη, οἱ πιστοὶ ὁμως γνώριζαν πάρα πολὺ καλά, ὅτι λειώνοντας αὐτὴ ἀποβάλλει κάθε κηλίδα, καὶ ἀνεβαίνει πρὸς τὸν οὐρανὸ, λαμβάνοντας ἀφθαρσία. Καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴ φωτιά, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάστασι, πετύχαινε ὄχι τυχαία νίκη ἐναντίον τῶν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ· διότι οἱ σάρκες, ποὺ εἶχαν λειώσει ἀπὸ τὴ φωτιά, προκαλώντας θόρυβο, ἔτρεπαν σὲ φυγὴ μὲ μεγάλη εὐκολία τὶς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς στρατιώτης γενναῖος, φορώντας χάλκινα ὄπλα μὲ τὸ θόρυβο ποὺ προκαλοῦν τὰ ὄπλα τρομάζει τοὺς πιὸ δειλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους, ἔτσι λοιπὸν τότε καὶ ἡ μακαρία Δροσίδα μὲ τὸν θόρυβο τοῦ δέρματος ἔτρεπε σὲ φυγὴ τὶς δυνάμεις ἐκεῖνες, καὶ ὄχι μόνον μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον ὄχι κατώτερο ἀπὸ αὐτόν. Μόλις δηλαδὴ ρίχθηκε στὴ φωτιά, ἀνεβαίνοντας καπνὸς ψηλὰ καὶ γεμίζοντας τὸν ἀέρα, ἀπέπνιγε ὅλους τοὺς δαίμονες ποὺ πετοῦσαν μέσα στὸν ἀέρα, ἀπομάκρυνε τὸν διάβολο, καὶ καθάριζε ἔτσι τὴ φύση τοῦ ἀέρα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μολυνόταν μὲ τὸν καπνὸ τῶν εἰδώλων, ἀνυψώθηκε ἄλλος καπνός, καθαρίζοντας τὴν κηλίδα τοῦ ἀέρα ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὸν καπνὸ τῶν εἰδώλων.

Ἄλλὰ καὶ ἡ εἰκόνα τῆς πηγῆς θὰ μπορούσε νὰ παρομοιασθεῖ μὲ τὴ φωτιά ἐκείνη. Σὰν νὰ εἶχε βγάλει δηλαδὴ τὸ ἔνδυμά της στὴν πηγὴ καὶ λάμπρυνε ἔτσι τὸ σῶμα της, ἔτσι καὶ μέσα σ' ἐκείνη τὴ φλόγα, σὰν νὰ ἔβγαλε τὴ σάρκα καὶ εὐκολώτερα ἀπὸ κάθε ἔνδυμα, λάμπρυνε ἔτσι τὴν ψυχὴ της καὶ ἔσπευσε μὲ βιασύνη πρὸς τὸν νυμφίον, ἔχοντας λαμπαδηφόρους ἀγγέλους. Διότι, εἴαν τὸν Λάζαρο ἐκεῖνον τὸν γεμάτο πληγὰς τὸν μετέφεραν ἄγγελοι πρὸς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, πολὺ περισσότερο ὁδηγοῦσαν αὐτὴν ἄγγελοι σὰν σωματοφύλακές της, παραλαμβάνοντάς την ἀπὸ τὸ καμίνι σὰν ἀπὸ κάποιο ἱερὸ δωμάτιο καὶ νυφικὸ θάλαμο καὶ μεταφέροντάς την πρὸς τὸν οὐράνιον νυμφώνα.

Γιὰ ποιὸ λόγο ὁμως ὀνόμασα ἐκείνη τὴ φωτιά καὶ βαφή; Διότι

καθάπερ ἐν βαφῇ τινι θαυμαστῇ πορφύρα γενομένη βασιλικῇ πρὸς τὸν ἄνω βασιλέα ἐπέμπετο, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας τῶν οὐρανίων ἁψίδων ἐπέβαινε, αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀοράτῳ χειρὶ τὴν ἀγίαν τῆς μάρτυρος κατέχοντος κεφαλὴν καὶ καθάπερ ἐν ὕδατι βα-
 5 πτίζοντος αὐτὴν τῷ πυρί. ὦ θαυμαστῆς πυρᾶς! οἷον εἶχεν ἔνδον θησαυρὸν τὴν κόνιν ἐκείνην καὶ τὴν τέφραν παντὸς χρυσίου τιμιω-
 τέραν, πάντων μύρων εὐωδεστέραν, πάντων λίθων τιμαλφεστέραν!
 Ὅσα γὰρ οὐκ ἰσχύει πλοῦτος καὶ χρυσίον, τοσαῦτα ἰσχύει μαρτύ-
 ρων λείψανα. Χρυσίον μὲν γὰρ οὔτε νόσον ἀπήλασε πώποτε, οὔτε
 10 θάνατον ἐφυγάδευσε, μαρτύρων δὲ ὅστ᾽ ἀμφοτέρωτα ταῦτα εἰργάσα-
 το, τὰ μὲν ἐπὶ τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων, τὰ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῶν.
 Καὶ ταῦτα οὐχ ἡμεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χρι-
 στοῦ γενόμενοι δίκαιοι μετὰ ἀκριβείας ἴσασι φιλοσοφεῖν, ὅτε πάν-
 των ἐξεληθόντων Αἰγύπτου, καὶ τῶν μὲν χρυσίον, τῶν δὲ ἀργύριον
 15 ἐπιφερομένων, ὁ Μωσῆς ἀντὶ πλούτου παντὸς τὰ τοῦ Ἰωσήφ ὅστ᾽
 λαβὼν ἐπεφέρετο, θησαυρὸν μέγιστον καὶ μυρίων γέμοντα ἀγαθῶν
 μεθ' ἑαυτοῦ κομίζων οἴκαδε.

5. Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἄν· Ἐκεῖνος ἐξ Αἰγύπτου μετεφέ-
 ρετο εἰς Παλαιστίνην; ἐν γὰρ μαρτύρων μνήμη τὰ τοιαῦτα μάλιστα
 20 ἐξετάζειν ἀνάγκη. Καὶ γὰρ πολλοὶ περὶ ταφῆς ἀκριβολογούμενοι καὶ
 τοῖς προσήκουσιν ἐπισκῆπτοντες, ὅπως κἂν ἀλλαχοῦ τύχωσι τε-
 λευτήσαντες, οἴκοι κομίσαντες ἐκεῖνοι αὐτοὺς κατορύξωσιν, εἶτα
 ἐπὶ μικροψυχία διὰ τοῦτο παρ' ἡμῶν σκωπτόμενοι, ταύτην ἡμῖν
 προεβάλλοντο τὴν ἱστορίαν, καὶ λεγόντων ἡμῶν, ὅτι οὐδὲν διαφέ-
 25 ρει, ἂν τε οἴκοι τις, ἂν τε ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας τύχη ταφῆς, ἔλεγον· οὐ-
 κοῦν τίς ἐνεκεν, εἰ μηδὲν διαφέρει, ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου τὰ ὅστ᾽ λα-
 βὼν τοῦ Ἰωσήφ εἰς τὴν Παλαιστίνην ἐκόμισεν ὁ Μωσῆς; Ἐγὼ δὲ
 καὶ μεῖζον ἐρῶ, ὅτι οὐ μόνον ὁ Μωσῆς ἔλαβεν, ἀλλ' ὅτι κάκεῖνος
 τελευτῶν ἐνετείλατο. Τὸ γὰρ δὴ μεῖζον τοῦτό ἐστιν· «ἐπισκοπῆ»
 30 γάρ, φησὶν, «ἐπισκέψαι ὑμᾶς ὁ Θεὸς καὶ ἀνοίσετε τὰ ὅστ᾽ ἐμοί». Τί-
 νος οὖν ἐνεκεν κάκεῖνος εἶπε, καὶ οὗτος ἐπήκουσε; καὶ γὰρ ἄξιον
 ζητήσεως τὸ λεγόμενον.

στελνόταν πρὸς τὸν οὐράνιο βασιλιά σὰν βασιλική πορφύρα βαμμένη μέσα σὲ κάποια θαυμαστή βαφή καὶ ἔφθανε μὲ μεγάλη παρρησία στὶς οὐράνιες ἀψίδες, ἐνῶ ὁ Χριστὸς μὲ τὸ ἀόρατο χέρι του κρατοῦσε τὸ κεφάλι τῆς μάρτυρος, σὰν μέσα σὲ ὕδωρ νὰ τὴ βάπτιζε μὲ τὴ φωτιά. Πῶ πῶ θαυμαστή φωτιά! Ποιόν θησαυρὸ εἶχε μέσα της ἡ σκόνη ἐκείνη καὶ ἡ στάχτη, πού ἦταν πολυτιμότερη ἀπὸ ὅποιονδήποτε χρυσό, εὐωδέστερη ἀπὸ ὅλα τὰ μύρα, καὶ πιὸ πολυτιμη ἀπὸ ὅλους τοὺς λίθους! "Ὅσα δηλαδή δὲν τὰ κατορθώνει ὁ πλοῦτος καὶ τὸ χρυσάφι, αὐτὰ τὰ κατορθώνουν τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων. Διότι ὁ χρυσὸς οὔτε ἀσθένεια ἀπομάκρυνε ποτέ, οὔτε θάνατο φυγάδευσε, ἐνῶ τὰ ὀστᾶ μαρτύρων τὰ ἔκαναν καὶ τὰ δύο αὐτὰ, καὶ στὶς ἡμέρες τῶν προγόνων μας καὶ στὶς δικές μας. Καὶ αὐτὰ γνωρίζομε νὰ τὰ φιλοσοφοῦμε μὲ ἀκρίβεια ὄχι μόνο ἐμεῖς, ἀλλὰ γνώριζαν καὶ ἐκεῖνοι πού ὑπῆρξαν δίκαιοι πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ, τότε πού, ἀφοῦ ἐξῆλθαν ὅλοι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ἔφερναν μαζί τους χρυσὸ καὶ ἄλλοι ἄργυρο, ὁ Μωϋσῆς ἀντὶ ὁποιοῦδήποτε πλούτου ἔλαβε τὰ ὀστᾶ τοῦ Ἰωσήφ, μεταφέροντας μαζί του στὴ πατρίδα μέγιστο θησαυρὸ καὶ γεμάτο ἀπὸ μύρια ἀγαθὰ.

5. 'Ἄλλ' ἴσως θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κάποιος: 'Καὶ γιὰ ποιό λόγο μεταφέρονταν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴν Παλαιστίνη;' Αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ ἐξετάζομε κυρίως κατὰ τὴ μνήμη μαρτύρων. Διότι πολλοί, μιλώντας γιὰ τὶς λεπτομέρειες τῆς ταφῆς τους καὶ ἐξορκίζοντας τοὺς δικούς τους, ζητοῦν, κι ἂν ἀκόμη τύχει νὰ πεθάνουν ἄλλοῦ, νὰ τοὺς μεταφέρουν στὸν τόπο τους καὶ νὰ τοὺς θάψουν ἐκεῖ· κατηγορούμενοι ὅμως ἀπὸ ἐμένα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὡς μικρόψυχοι, μοῦ πρόβαλλαν αὐτὴν τὴν ἱστορία, καὶ λέγοντάς τους ἐγώ, ὅτι καθόλου δὲν διαφέρει εἴτε ταφεῖ κανεὶς στὸν τόπο του εἴτε τύχει νὰ ταφεῖ σὲ ξένο τόπο, αὐτοὶ ἔλεγαν. 'Γιὰ ποιό λόγο τότε, ἐὰν δὲν διαφέρει καθόλου, ὁ Μωϋσῆς πῆρε τὰ ὀστᾶ τοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ τὰ μετέφερε στὴν Παλαιστίνη;' Ἐγὼ ὅμως θὰ πῶ καὶ κάτι περισσότερο, ὅτι δηλαδή ὄχι μόνο ὁ Μωϋσῆς πῆρε καὶ μετέφερε αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος πεθαίνοντας ἔδωσε τὴν ἐντολὴ αὐτή. Τὸ περισσότερο πού θέλω νὰ πῶ εἶναι αὐτό· διότι λέγει· «γνωρίζω πολὺ καλά, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ σᾶς ἐπισκεφθεῖ, καὶ νὰ μεταφέρετε τότε τὰ ὀστᾶ μου ἐκεῖ»^{5α}· Γιὰ ποιό λόγο λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος εἶπε καὶ αὐτὸς ὑπάκουσε; Διότι ἀξίζει νὰ ἐξετάσομε τὸ λεγόμενο.

· Τί λέγεις; ὁ πατριάρχης, ὁ καταφρονήσας καὶ τῆς παρουσίας ζωῆς καὶ πάντων ὑπεριδῶν, οὗ οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος, ὁ ξένος καὶ παρεπίδημος, ὁ τὰ ἐν οὐρανοῖς καθ' ἐκάστην φανταζόμενος τὴν ἡμέραν, ὁ πρὸς τὴν ἄνω βλέπων Ἱερουσαλήμ, οὗτος ἠνίκα μὲν ἔζη 5 διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐξέπεσε, καὶ δεσμωτήριον ὤκησε, καὶ οὐκ ἐπεστράφη πρὸς τὰς ἐπιβουλάς ἐκείνας, ἐπειδὴ δὲ ἔμελλε τελευτᾶν, οὕτω μικρολογεῖται, ὡς τοιαύτην ποιήσασθαι σπουδὴν ὑπὲρ τῆς τῶν ὀστῶν μετακομιδῆς καὶ ἐκ τοσούτου διαστήματος κελεύει τὰ λείψανα ἀνάγεσθαι; Καὶ 10 τίς ἂν ταῦτα εἶποι; Τί γὰρ τὸ κέρδος ἦν, ἢ ποῖον τὸ ὄφελος τῷ κατοικομένῳ ἀπὸ τῆς τῶν ὀστῶν μεταθέσεως;

Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐπέσκηψεν; Οὐχὶ τῶν ὀστῶν φροντίζων, ἀλλ' ἔστι μὲν εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῶν Αἰγυπτίων τὴν ἀσέβειαν δεδοικώς. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ καὶ μεγάλα εἰργάσατο ἀγαθὰ, καὶ τροφεὺς αὐ- 15 τῶν καὶ προστάτης ἐγένετο καὶ τοῦ λιμοῦ παραμυθίαν εὗρε μεγίστην, καὶ ἃ μηδενὶ γέγονε δῆλα, ταῦτα πρῶτος καὶ μόνος ἀνέπτυξε καὶ εἰς μέσον ἤγαγε, καὶ τὰ ὄνειρατα διαλύσας οὐ μόνον προεδήλωσε τὸν λιμόν, ἀλλὰ καὶ φάρμακον ἱκανὸν αὐτῷ προαπέθετο, οὕτω καὶ τὰ ταμεῖα τῆς Αἰγύπτου πληρώσας, ὡς μηδένα αὐτοῦ τῆς πα- 20 ρουσίας αἰσθέσθαι. Ἴν' οὖν μὴ Θεὸς νομίζεται μετὰ τελευτὴν διὰ τὸ τῆς εὐεργεσίας μέγεθος, τῶν βαρβάρων ἐκείνων εὐκόλως ἐξ ἀνθρώπων ποιούντων θεοῦς, πάσης ἀσεβείας ἀναιρῶν ὑπόθεσιν, ἐκέλευσεν ἀπενεχθῆναι οἴκαδε τὰ ὀστᾶ.

Μία μὲν οὖν αὕτη πρόφασις· ἔστι δὲ καὶ ἑτέραν εἰπεῖν ἀναμφισβήτητον· καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν Γραφῶν αὐτὴν πιστώσασθαι ἔνι. Ποίαν δὴ ταύτην; Ἦιδει παρὰ τοῦ πατρὸς ἀκούσας, ἐκείνου παρὰ τοῦ πάππου λόγον εἰς αὐτὸν κατενεχθέντα μαθόντος, ὅτι πολλὰ ἔτη δουλώσονται καὶ κακώσουσιν αὐτοὺς οἱ Αἰγύπτιοι. «Ἔσται» γὰρ «τὸ σπέρμα σου πάροικον ἐν γῆ ἀλλοτρία, καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ 30 κακώσουσιν ἔτη τετρακόσια», ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἔλεγεν. Ἴν' οὖν μὴ πρὸς τὸ μῆκος ἀπαγορεύσαντες τοῦ χρόνου καὶ τὴν τα-

Τί λές; ὁ πατριάρχης πού περιφρόνησε καὶ τὴν παρούσα ζωὴ καὶ ἀδιαφόρησε γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα, αὐτὸς γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἦταν ἄξιος ὁ κόσμος, ὁ ξένος καὶ προσωρινός, αὐτὸς πού φανταζόταν καθημερινὰ τὰ βρισκόμενα στὸν οὐρανό, αὐτὸς πού ἔβλεπε πρὸς τὴν οὐράνια Ἱερουσαλήμ, αὐτὸς, ὅταν ζοῦσε, στερήθηκε καὶ τὴν πατρίδα του καὶ τὴν ἐλευθερία του ἐξαιτίας τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, καὶ σὲ δεσμωτήριο κατοίκησε, καὶ δὲν ὑπέκυψε στὶς ἐπιβουλὲς ἐκεῖνες· ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει, τόσο πολὺ λεπτολογεῖ, ὥστε νὰ δείχνει τόσο μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ μετακομιδὴ τῶν ὀστέων του, καὶ δίνει ἐντολὴ νὰ μεταφερθοῦν τὰ λείψανά του ἀπὸ τόσο μεγάλο διάστημα; Καὶ ποιός θὰ μπορούσε νὰ τὰ πεῖ αὐτά; Διότι ποιό ἦταν τὸ κέρδος ἢ ποιὰ ἢ ὠφέλεια γιὰ τὸν πεθαμένο ἀπὸ τὴν μετάθεσιν τῶν ὀστέων;

Γιὰ ποιό λόγο λοιπὸν ἔδωσε αὐτὴ τὴν ἐντολή; Ὅχι φροντίζοντας γιὰ τὰ ὀστᾶ, ἀλλὰ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ἐπειδὴ φοβόταν καὶ τὴν ἀσέβεια τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχε κάμει πολλὰ καὶ μεγάλα καλὰ καὶ ἔγινε τροφέας καὶ προστάτης αὐτῶν καὶ ἐπινόησε μεγάλη παρηγοριά τους κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς πείνας, καὶ ἐκεῖνα πού δὲν εἶχαν γίνει κατανοητὰ ἀπὸ κανέναν, αὐτὰ πρῶτος αὐτὸς καὶ μόνος τὰ ἐξήγησε καὶ τὰ φανέρωσε, καὶ ἐξηγώντας τὰ ὄνειρα ὄχι μόνο προεῖπε τὸν λιμό, ἀλλὰ καὶ προετοίμασε κατάλληλο φάρμακο γι' αὐτόν, γεμίζοντας πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ τὶς ἀποθήκες τῆς Αἰγύπτου, ὥστε κανένας νὰ μὴ αἰσθανθεῖ τὴν παρουσίαν τοῦ λιμοῦ. Γιὰ νὰ μὴ θεωρεῖται λοιπὸν θεὸς μετὰ τὸ θάνατό του ἐξαιτίας τοῦ μεγέθους τῆς εὐεργεσίας, ἐπειδὴ οἱ βάρβαροι εὐκόλα ἔκαμναν ἀνθρώπους θεούς, προλαβαίνοντας τὴν ἀφορμὴ ὁποιασδήποτε ἀσέβειας, παρήγγειλε νὰ μεταφερθοῦν τὰ ὀστᾶ του στὴν πατρίδα του.

Μία λοιπὸν αἰτία εἶναι αὕτη. Ἀλλὰ μπορούμε ν' ἀναφέρομε καὶ ἄλλη ἀναμφισβήτητη· διότι εἶναι δυνατὸ νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσωμε ἀπὸ τὶς Γραφές. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὕτη; Γνώριζε καὶ τὸ εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὸν πατέρα του, καὶ αὐτὸς τὸ εἶχε μάθει ἀπὸ λόγον πού εἶχε φθάσει σ' αὐτόν ἀπὸ τὸν πᾶππο του, ὅτι δηλαδὴ πολλὰ χρόνια θὰ ὑποδουλώσουν καὶ θὰ κακοποιήσουν αὐτοὺς οἱ Αἰγύπτιοι· διότι λέγει· «οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ζήσουν ὡς ξένοι σὲ ξένη χώρα, καὶ θὰ ὑποδουλώσουν καὶ θὰ κακοποιήσουν αὐτοὺς ἐπὶ τετρακόσια χρόνια»⁶· αὐτὰ τὰ ἔλεγε ὁ Θεὸς στὸν Ἀβραάμ. Γιὰ νὰ μὴ κουρασθοῦν

λαιπωρίαν οὐ φέροντες ἀπογνῶσι πρὸς τὴν ἐπάνοδον καὶ ἀναπέ-
 σωσι, μέγιστον αὐτοῖς ἐνέχυρον ἐλπίδος διδούς, προεῖπε περὶ τῆς
 ἀνακομιδῆς τῶν ὀστέων, ἵν' ἐκεῖνοι πρὸς ἑαυτοὺς λογιζόμενοι, ὅτι, εἰ
 μὴ σφόδρα καὶ μετὰ ἀκριβείας ἑαυτὸν ὁ δίκαιος πεπεικῶς ἦν, ὅτι
 5 πάντες ἐπανήξομεν, οὐκ ἂν περὶ τῶν ὀστέων ἐνετείλατο, ἀναμφι-
 σβήτητον ἔχωσιν ἀπόδειξιν καὶ ἐλπίδα βεβαίαν τῆς εἰς τὴν ἐνεγκου-
 σαν ἐπανόδου. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές καὶ διὰ τοῦτο προεῖπε
 περὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ, οὐχ ὑπὲρ ταφῆς φροντίζων, ἀλλὰ τὴν ἀπι-
 στίαν αὐτῶν διορθούμενος, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· «πίστει
 10 Ἰωσήφ τελευτῶν περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε,
 καὶ περὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο». Τί ἐστι, «πίστει»; Ἀντὶ
 τοῦ προεώρα τὰ μακροῖς ὕστερον συμβησόμενα χρόνιας, καὶ ὅτι
 πάντως οἱ ἔγγονοι ἀπολήψονται τὴν οἰκείαν.

Ἴν' οὖν τοῦτο ἐνδείξῃται, ἀμφοτέρα ταῦτα προεῖπε, καὶ ἦν
 15 ἰδεῖν θαυμαστὸν καὶ παράδοξον ἐπὶ τῆς ἐξόδου πρᾶγμα τῶν ὀστέων
 ἐπιφερομένων. Ὁ γὰρ καταγαγὼν αὐτοὺς εἰς Αἴγυπτον Ἰωσήφ, αὐ-
 τὸς αὐτῶν καὶ ἀνιόντων προηγεῖτο πάλιν, εἰς ὑπομονὴν ἀλείφων
 καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἐλπίδα. Ὁρῶντες γὰρ ἐκεῖνοι τὰ λείψανα
 πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, εἶτα ἐντεῦθεν ἀναμιμνησκόμενοι πρὸς ἑαυτούς,
 20 ὅτι παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἐπεβουλεύθη, ὅτι εἰς λάκκον ἐρρίφθη, ὅτι
 περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευσεν, ὅτι δεσμωτήριον ὤκησε, καὶ τὰ
 ἄλλα δὴ πάντα τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ, εἶτα ὅτι μετ' ἐκεῖνα πάντα
 βασιλεὺς ἐγένετο καὶ τῆς Αἰγύπτου πρῶτος, καὶ τοσοῦτων κηδε-
 μῶν καὶ προστάτης, ἱκανὰς εἶχον ἐλπίδας ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν
 25 αἰ καταλαμβανόντων αὐτοὺς δεινῶν, παιδευόμενοι διὰ τῶν ὀστέων
 τοῦ δικαίου, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐπὶ τὸν Θεὸν πιστευσάντων καὶ τὴν
 παρ' ἐκείνου συμμαχίαν ἀναμεινάντων ἐγκατελείφθη ποτέ. Κἂν γὰρ
 λυπηρά τινα καὶ ἀβούλητα μεσολαβῆ τὰς ὑποσχέσεις καὶ μεταξὺ
 παρεμπίπτῃ, τοῦ τε τέλους οὐδέποτε ἐκκροῦσαι δυνήσεται τοὺς ἐλ-
 30 πίζοντας, ἀλλ' ἐκβήσεται πάντως ἐκεῖνο τὸ προρρηθὲν κατὰ τὴν

λοιπὸν ἀπὸ τὸ μεγάλο χρονικὸ διάστημα καὶ μὴ ὑποφέροντας τὴν ταλαιπωρία ἀπελπισθοῦν γιὰ τὴν ἐπάνοδό τους καὶ πέσουν ἀπὸ τὴν πίστη τους, δίνοντάς τους μέγιστη ἐγγύηση ἐλπίδας, προεῖπε γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ὀστῶν, ὥστε, ἀναλογιζόμενοι ἐκεῖνοι, ὅτι, ἐὰν ὁ δίκαιος δὲν εἶχε λάβει μεγάλη καὶ σίγουρη διαβεβαίωση, ὅτι ὅλοι θὰ ἐπιστρέψομε, δὲν θὰ ἔδινε ἐντολὴ γιὰ τὰ ὀστᾶ του, γιὰ νὰ ἔχουν ἀναμφισβήτητη ἀπόδειξη καὶ σίγουρη ἐλπίδα γιὰ τὴν ἐπάνοδό τους στὴ χώρα τους. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθὲς καὶ γι' αὐτὸ προεῖπε γιὰ τὰ ὀστᾶ του, ὄχι φροντίζοντας γιὰ τὴν ταφή του, ἀλλ' ἐμποδίζοντας τὴν ἀπιστία αὐτῶν, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «μὲ πίστη ὁ Ἰωσήφ πεθαίνοντας μίλησε γιὰ τὴν ἔξοδο τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, καὶ ἔδωσε ἐντολὴ γιὰ τὰ ὀστᾶ του»⁷. Τί σημαίνει, «μὲ πίστη»; Τὸ εἶπε ἀντὶ τοῦ, προέβλεπε ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, καὶ ὅτι ὅπωςδήποτε οἱ ἀπόγονοι του θ' ἀποκτήσουν τὴν πατρίδα τους.

Γιὰ νὰ φανερώσει λοιπὸν αὐτό, προεῖπε καὶ τὰ δύο αὐτά, καὶ μποροῦσε κανεὶς νὰ δεῖ κατὰ τὴν ἔξοδό τους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο κάποιο θαυμαστὸ καὶ παράδοξο γεγονός βλέποντας τὰ ὀστᾶ νὰ μεταφέρονται ἀπὸ αὐτούς. Διότι ὁ Ἰωσήφ ποὺ τοὺς κατέβασε στὴν Αἴγυπτο, αὐτὸς πάλι προηγοῦνταν μπροστὰ ἀπὸ αὐτούς κατὰ τὴν ἄνοδό τους πρὸς τὴν πατρίδα, ἀσκώντας τὴν ὑπομονή τους καὶ γιὰ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν. Διότι, βλέποντας ἐκεῖνοι μπροστὰ ἀπὸ τὰ μάτια τους τὰ λείψανα, καὶ ἐπαναφέροντας ἀπὸ αὐτὸ στὴ μνήμη τους ὅλη ἐκείνη τὴν ἱστορία καὶ ἀναλογιζόμενοι μέσα τους, ὅτι ἐπιβουλεύθηκε ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, ὅτι ρίχθηκε σὲ λάκκο, ὅτι κινδύνευσε μέχρι θανάτου, ὅτι κατοίκησε σὲ δεσμωτήριον, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ εἶχαν συμβεῖ σ' αὐτόν, ἔπειτα, ὅτι μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ἔγινε πρῶτος βασιλιάς καὶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ κηδεμόνας καὶ προστατῆς τόσοσιν πλήθους, εἶχαν μεγάλες ἐλπίδες γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὰ δεινὰ ποὺ τοὺς ἔβρισκαν πάντοτε, διδασκόμενοι ἀπὸ τὰ ὀστᾶ τοῦ δικαίου, ὅτι κανένας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν στὸ Θεὸ καὶ περίμεναν τὴ βοήθεια ἀπὸ ἐκεῖνον δὲν ἐγκατελείφθηκε ποτέ. Διότι, κι ἂν ἀκόμη μεσολαβοῦν ἀνάμεσα στὶς ὑποσχέσεις κάποια λυπηρὰ καὶ ἀνεπιθύμητα καὶ παρεμβάλλονται ἀνάμεσα σ' αὐτὲς δὲν θὰ μπορέσουν ποτὲ νὰ ματαιώσουν αὐτὲς γιὰ ἐκείνους ποὺ ἐλπίζουν, ἀλλ' ὅπωςδήποτε θὰ συμβεῖ ἐκεῖνο ποὺ προλέχθηκε σύμφω-

ἄνωθεν ψῆφον, λαμπροτέρους ποιῶν τοὺς μεθ' ὑπομονῆς ἀναμένοντας τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ θεσπισθέντα ἅπαντα. Διὰ ταῦτα περὶ τῶν ὁσίων αὐτοῦ ἐνετείλατο.

6. Μὴ τοίνυν ἐπὶ τοσοῦτον ὑπὲρ τῆς οἴκοι ταφῆς ἀκριβολογώμεθα, μηδὲ θάνατον τρέμωμεν, ἀλλὰ ἁμαρτίαν. Οὐ γὰρ θάνατος ἁμαρτίαν ἔτεκεν, ἀλλὰ ἁμαρτία θάνατον ἡμῖν ἐγέννησε· θάνατος δὲ ἁμαρτίας γέγονε φάρμακον. Ὅτι γὰρ οὐ χρὴ θάνατον δεδοικέναι, ἀλλὰ ἁμαρτίαν, ἄκουσον τί φησιν ὁ προφήτης· «τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ»· καὶ ἀλλαχοῦ, «θάνατος ἁμαρτωλῶν 10 πονηρός». Ὁρᾷς ὅτι οἱ μὲν προσέχοντες ἑαυτοῖς καὶ καρπώσασθαι τὰ μέγιστα ἀπ' αὐτοῦ δύνανται, οἱ δὲ ἡμελημένοι καὶ ραθυμοῦντες, οὗτοί εἰσιν οἱ τὸ πρᾶγμα ἐν τάξει καταδίκης δεχόμενοι; Οὐχ ἀπλῶς δὲ οὐδὲ τοῦτον κινῶ τὸν λόγον, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλῶν πολλάκις ἀκούω λεγόντων περὶ θανάτου τρόπων, καὶ τοὺς μὲν οὐκ ὄντας 15 ἐπονειδίστους αἰσχυνομένων, τοὺς δὲ μεγίστης ὄντας κατηγορίας ἀξίους οὐ διαβαλλόντων, τούτου χάριν καὶ τοῦτον βούλομαι διευκρινῆσαι τὸν λόγον τήμερον. Εὐκαιρος γὰρ καὶ οὗτος ἐν μαρτύρων ἡμέρᾳ τῆς φιλοσοφίας ὁ τρόπος. Πολλῶν γὰρ ἤκουσα λεγόντων, 'κυνὸς ἀτιμότερον ὁ δεῖνα τετελεύτηκεν ἐπ' ἀλλοτρίας, οὐδενὸς τῶν 20 ἐπιτηδείων παρόντος, οὔτε τῆ γῆ παραδιδόντος, ἀλλὰ μόλις ὀλίγων γειτόνων ἀλλήλους συγκαλούντων, ἐξ ἐράνου τινὸς περισταλαεῖς, οὕτω παρεδόθη ταφῆ'.

Ἴν' οὖν μὴ ταῦτα ἡμᾶς λυπῆ, ἀναγκαῖον καὶ ταύτην διορθώσασθαι τὴν ὑπόνοιαν. Οὐ γὰρ ἐστὶ τοῦτο κυνὸς ἀθλιώτερον ἀποθανεῖν, 25 νεῖν, ἄνθρωπε, ἀλλὰ κυνὸς ἀθλιώτερον ἀποθανεῖν ἐστὶ τὸ ἐν ἁμαρτίᾳ ἀποθανεῖν, οὐ τὸ ἐπ' ἀλλοτρίας καταλῦσαι τὸν βίον. Μὴ γάρ μοι τοῦτον εἶπης τὸν ἐπὶ τῆς κλίνης τῆς διαχρύσου φερόμενον, τὸν τῆς πόλεως προπεμπούσης ἀπάσης, τὸν τῶν δήμων εὐφημούντων, τὸν ἱμάτια σηρικὰ καὶ διάχρυσά μετὰ πολλῆς ἔχοντα ἐπεστοι- 30 βασμένα τῆς ἀφθονίας· τοῦτο γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστι, ἀλλ' ἢ δασιλεστέραν τῶ σκώληκι παραθεῖναι τράπεζαν. Μὴ τοίνυν τοῦτόν μοι δείξης, ἀλλὰ δείξόν μοι τοῦτον αὐτὸν τὸν μετὰ τοσαύτης προπεμπομένου τιμῆς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐφ' ὑψηλοῦ

8. Ψαλμ. 115,18.

9. Ψαλμ. 33,22.

να μὲ τὴ θεία ἀπόφαση, καθιστώντας λαμπρότερους ἐκείνους πού ἀναμένουν μὲ ὑπομονὴ ὅλα τὰ ἀποφασισμένα ἀπὸ τὸ Θεό. Γι' αὐτὸ ἔδωσε ἐντολὴ γιὰ τὰ ὅστᾳ του.

6. Ἄς μὴ ἐξετάζομε λοιπὸν μὲ τόση λεπτομέρεια τὰ τῆς ταφῆς μας στὸν τόπο μας, οὔτε νὰ τρέμομε τὸ θάνατο, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτία. Διότι δὲν γέννησε ὁ θάνατος τὴν ἁμαρτία, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία γέννησε τὸ θάνατο, καὶ ὁ θάνατος ἔγινε φάρμακο τῆς ἁμαρτίας. Τὸ ὅτι βέβαια δὲν πρέπει νὰ φοβόμαστε τὸ θάνατο, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτία, ἄκουσε τί λέγει ὁ προφήτης: «εἶναι τίμιος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὀσίων του»⁸· καὶ ἀλλοῦ· «ὁ θάνατος τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι κακός»⁹. Βλέπεις ὅτι ἐκεῖνοι πού προσέχουν τὸν ἑαυτό τους μποροῦν ἀπὸ αὐτὸ νὰ καρπωθοῦν μεγάλη ὠφέλεια, ἐνῶ οἱ ἀδιάφοροι καὶ ράθυμοι αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού δέχονται τὸ πράγμα ὡς καταδίκη; Καὶ δὲν τὰ λέγω καὶ αὐτὰ χωρὶς λόγο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀκούω πολλές φορές πολλοὺς νὰ μιλοῦν γιὰ τρόπους θανάτου καὶ νὰ νοιώθουν ντροπὴ γιὰ ἐκείνους πού δὲν εἶναι ἄξιοι ντροπῆς, ἀλλὰ νὰ μὴ κατηγοροῦν ἐκείνους πού εἶναι ἄξιοι κατηγορίας, ἐξαιτίας αὐτοῦ θέλω σήμερα νὰ διευκρινίσω καὶ αὐτὸν τὸν λόγο. Καθόσον καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς φιλοσοφίας ταιριάζει στὴν ἡμέρα τῶν μαρτύρων. Διότι ἄκουσα πολλοὺς νὰ λένε, 'ὁ τάδε πέθανε σὲ ξένη γῆ πιὸ ἄθλια καὶ ἀπὸ σκυλί, χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν κανένας ἀπὸ τοὺς δικούς του, οὔτε καὶ στὴ γῆ νὰ τὸν παραδώσει, ἀλλὰ μόλις πού παραβρέθηκαν λίγοι γείτονες πού κάλεσαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, τὸν νεκροστόλισαν ὕστερα ἀπὸ κάποιο ἔρανο καὶ ἔτσι παραδόθηκε στὴν ταφῆ'.

Γιὰ νὰ μὴ μᾶς λυποῦν λοιπὸν αὐτὰ, πρέπει νὰ διορθώσομε καὶ αὐτὴν τὴν ἀντίληψη. Δὲν εἶναι, ἄνθρωπε, αὐτὸς ὁ θάνατος ἀθλιώτερος ἀπὸ τὸ θάνατο σκυλιοῦ, ἀλλὰ θάνατος ἀθλιώτερος ἀπὸ τὸ θάνατο σκυλιοῦ εἶναι τὸ νὰ πεθάνει κανεὶς μέσα στὴν ἁμαρτία, ὄχι τὸ νὰ τερματίσει τὴ ζωὴ του στὴν ξενιτειά. Διότι μὴ μοῦ ἀναφέρεις ἐκεῖνον πού μεταφέρεται ἐπάνω σὲ ὀλόχρυση κλίνη, πού τὸν προπέμπει ὀλόκληρη ἢ πόλη, πού τὸν ἐπευφημοῦν τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, πού ἔχει στοιβαγμένα σὲ μεγάλη ἀφθονία μεταξωτὰ καὶ ὀλόχρυσα ἐνδύματα· διότι αὐτὸ τίποτε ἄλλο δὲν σημαίνει, παρὰ ὅτι θὰ παραθέσει πλουσιώτερο τὸ τραπέζι στὰ σκουλήκια. Μὴ μοῦ δείξεις λοιπὸν αὐτόν, ἀλλὰ δεῖξε μου αὐτὸν τὸν ἴδιο, πού συνοδεύεται μὲ τόσες τιμές, κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ὅταν ὁ Χριστὸς θὰ κάθεται ἐπάνω σὲ ὑψηλὸ

προκαθέζεται τοῦ βήματος, εἰσαγόμενον, καλούμενον, εὐθύνας ἀπαιτούμενον, ὧν εἶπεν, ὧν ἔπραξεν, ὧν ἐνενόησε. Τότε γὰρ οὐδεὶς αὐτῷ τούτου τοῦ πλήθους παραστήσεται, οὐδὲ ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως αὐτὸν καὶ τῆς τιμωρίας, οὐδὲ παραστήσονται αἱ βοαὶ αὐταὶ 5 καὶ αἱ εὐφημίαι, ἀλλὰ κάτω κύπτων, ἀπαρρησίαστος, αἰσχυνόμενος ἐπὶ ταῖς τῶν πραγμάτων κατηγορίαις ἀπαχθῆσεται ἐλκόμενος ὑπὸ τῶν πονηρῶν δυνάμεων ἐπὶ τὰς ἀθανάτους κολάσεις μετὰ τοῦ χαλεπωτάτου τῶν ὀδόντων βρυγμοῦ, ἀνόνητα λοιπὸν θρηγῶν καὶ κοπτόμενος ἐκ τῶν ἀφορήτων ὀδυνῶν.

10 Καὶ τὰ μὲν ἐκεῖ τοιαῦτα, οὐ μὴν οὐδὲ τὰ ἐνταῦθα ἀνεκτά. Μετὰ γὰρ τὰς εὐφημίας τὰς ἐν τῷ μέσῳ τὰς ὠνητὰς ἐκείνας, ἢ ἐκ φόβου τινὸς γινομένης, πάντων ἀκούσει κατηγορούντων καὶ ἐν ἀμφοδοῖς καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν οἰκίᾳ καὶ ἐν καπηλείοις, καὶ ἐν ἑτέροις ἐργαστηρίοις, καὶ ἐν ὁδῷ καὶ ἐν χώρᾳ καὶ πανταχοῦ τῶν ὀδεύοντων 15 ἐκάστου πρὸς τὸν πλησίον μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου διηγουμένου καὶ λέγοντος, οἶα αὐτὸν διαδέξεται κακά, οἶαι ἀπαντήσονται τιμωρίαί, οἶαι νῦν ἀναμένουσι βάσανοι. Τί τὸ κέρδος αὐτῷ γέγονε τῆς παρουσίας ζωῆς; τί τὸ πλεον ἀπὸ τῆς πλεονεξίας ἐκαρπώσατο; Ἐτέροις τὰ χρήματα καταλιπὼν ἀπῆλθεν, αὐτὸς δὲ τὰ ἀμαρτήματα λαβὼν κα- 20 τορῶνκεται, καὶ πολλοὶ πανταχόθεν κατήγοροι τοῖς ἡδίκημένοις συναλοῦντες, καὶ οἱ μὴδὲν πεπονθότες δεινόν. Ὡσπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν εὐεργετουμένων καὶ οἱ μὴδὲν παθόντες συνήδονται τοῖς παθοῦσι καὶ τὸν εὖ ποιήσαντα ἐπαινοῦσιν, οὕτως ἐπὶ τῶν ἐπηρεαζομένων καὶ οἱ μὴδὲν ἡδίκημένοι συναλοῦσι τοῖς κακῶς πεπονθόσι καὶ τὸν 25 ποιήσαντα κακίζουσι. Διὰ τοῦτο φησι· «θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρός», καὶ διὰ τὰς ἐνταῦθα κατηγορίας καὶ διὰ τὰς ἐκεῖ κολάσεις.

Οὗτος τοίνυν ἐστὶν ὁ κυνὸς ἀτιμότερον τελευτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν δικαίων οὐχ οὕτως· ἀλλὰ κἂν ἐν ἐρημίᾳ, κἂν μηδενὸς περιστέλλοντος, κἂν μηδενὸς παρόντος καταλύσῃ τὴν ζωὴν, ἴκανὸν ἐν- 30 τάφιον λαβὼν ἀπεισι, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίαν· θαυμαστὴν ἔχει τὴν ἐκφορὰν, ἀγγέλων παρόντων καὶ ψυχῆν ὀδηγούντων, κα-

βῆμα, καὶ ὀδηγούμενος μέσα, θὰ καλεῖται μπροστά του καὶ θὰ λογοδοτεῖ γιὰ ὅσα εἶπε, γιὰ ὅσα ἔκαμε, καὶ γιὰ ὅσα σκέφθηκε. Διότι τότε κανένας ἀπὸ αὐτὸ τὸ πλῆθος δὲν θὰ τὸν συμπαρασταθεῖ, οὔτε θὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν κόλαση καὶ τὴν τιμωρία, οὔτε θὰ τὸν υπερασπισθοῦν αὐτὲς οἱ βοῆς καὶ οἱ ἐπευφημίες, ἀλλὰ σκύβοντας κάτω, χωρὶς παρρησία, γεμάτος ντροπὴ ἀπὸ τὶς κατηγορίες τῶν πραγμάτων, θὰ ὀδηγηθεῖ, συρόμενος ἀπὸ τοὺς πονηροὺς δαίμονες, στὶς ἀθάνατες τιμωρίες, ὅπου θὰ εἶναι φοβερώτατο τὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶν, θρηνώντας τότε ἀνώφελα καὶ ὀδυρόμενος ἀπὸ τοὺς ἀνυπόφορους πόνους.

Καὶ τὰ ὅσα βέβαια θὰ συμβοῦν ἐκεῖ εἶναι τέτοια, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐδῶ δὲν θὰ εἶναι ἀνεκτά. Διότι μετὰ τὶς ἐπευφημίες ἐκεῖνες ἀνάμεσα στὰ πλήθη τὶς ἀγορασεμμένες ἢ γινόμενες ἀπὸ κάποιο φόβο, θ' ἀκούσει ὅλους νὰ τὸν κατηγοροῦν καὶ στοὺς μαχαλάδες καὶ στὴν ἀγορὰ καὶ στὸ σπίτι καὶ στὰ ταβερνάκια καὶ σὲ ἄλλα μαγαζιά, καὶ στὸ δρόμο καὶ ἔξω ἀπὸ τὴ πόλη καὶ παντοῦ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς διαβάτες θὰ ἀκούσει νὰ διηγεῖται στὸν πλησίον του μὲ φόβο πολὺ καὶ νὰ λέγει, ποιά κακὰ θὰ τὸν διαδεχθοῦν, ποιῆς τιμωρίες θὰ τὸν βροῦν, ποιά βάσανα τὸν περιμένουν τώρα. Ποιὸ ὑπῆρξε τὸ κέρδος γι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ; τί τὸ ἐπὶ πλέον καρπώθηκε ἀπὸ τὴν πλεονεξία; Ἐφυγε ἐγκαταλείποντας τὰ χρήματα σὲ ἄλλους, ἐνῶ αὐτὸς παραχώθηκε στὴ γῆ παίρνοντας μαζί του τὰ ἀμαρτήματα, καὶ εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν κατηγοροῦν, ἀπὸ συμπόνοια πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀδικήθηκαν, καὶ ἄς μὴ ἔπαθαν κανένα κακό. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς στὴν περίπτωση τῶν εὐεργετουμένων, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εὐεργετήθηκαν χαίρονται μαζί μὲ ἐκείνους ποὺ εὐεργετήθηκαν καὶ ἐπαινοῦν τὸν εὐεργέτη, ἔτσι στὴν περίπτωση ἐκείνων ποὺ βλάπτονται, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀδικήθηκαν καθόλου πονοῦν μαζί μὲ ἐκείνους ποὺ ἀδικήθηκαν καὶ κακολογοῦν ἐκείνον ποὺ τοὺς ἀδίκησε. Γι' αὐτὸ λέγει: «ὁ θάνατος τῶν ἀμαρτωλῶν εἶναι κακός» καὶ ἐξαιτίας τῶν ἐδῶ κατηγοριῶν, καὶ ἐξαιτίας τῶν ἐκεῖ τιμωριῶν.

Αὐτὸς εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ πεθαίνει πιὸ ἄθλιος καὶ ἀπὸ τὸ σκυλί, μὲ τοὺς δικαίους ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ, εἴτε πεθάνει στὴν ἐρημιά, εἴτε δὲν ὑπάρχει κανένας νὰ τὸν νεκροστολίσει, εἴτε τελειώσει τὴ ζωὴ του χωρὶς νὰ ὑπάρχει κανένας παρῶν, φεύγει γιὰ ἐκεῖ, λαμβάνοντας ἰκανὸ ἐντάφιο τὴν παρρησία πρὸς τὸ

θάπερ οὖν ἔφθην ἀποδείξας ἐπὶ τοῦ Λαζάρου, μυρίους ἐπαινέτας καταλιμπάνων τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς· κἄν παῖδας καταλίπη, πάντες οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες προστάται καὶ κηδεμόνες αὐτῶν ἔσονται, τῆς πρὸς τὸν πατέρα εὐνοίας αὐτοῦς ἀμειβόμενοι. Ὁ δὲ ἐν ἀμαρτίαις καὶ 5 πλεονεξίαις τετελευτηκῶς, κἄν ἀφείς παῖδας ἀπέλθῃ, κληρονόμους τῆς οἰκείας ἀπεχθείας εἶασε, καὶ μεταξὺ πολεμίων ἀφῆκε· κἄν ἄπαις τελευτήσῃ τὸν βίον, διὰ τῶν οἰκοδομημάτων, διὰ τῶν ἄλλων κτημάτων, ἅπερ ἐξ ἀρπαγῆς καὶ πλεονεξίας ἔσχεν, ἀθάνατον ἑαυτοῦ καταλιμπάνει τὴν κατηγορίαν. Ἄλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως, ἀλλὰ 10 καὶ ἀπελθῶν κερδαίνει τὰ μέγιστα, τῇ τῆς οἰκείας ἀρετῆς μνήμη τοὺς ζῶντας ἅπαντας ὠφελῶν, καὶ βελτίους ποιῶν, ὥσπερ οὖν ὁ πονηρὸς καὶ ταύτη κολάζεται. Οὐδὲ γὰρ ζῶντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποθανόντες πολλοὺς παραβλάπτουσι τῆς οἰκείας πλεονεξίας ἐλέγχους πανταχοῦ καταλιμπάνοντες.

15 Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μὴ τοὺς ἐν ἀλλοτρίᾳ, ἀλλὰ τοὺς ἐν ἀμαρτίαις τελευτῶντας ταλανίζωμεν, μηδὲ τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκείας καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς κλίνης, ἀλλὰ τοὺς μετ' ἀρετῆς ἀπιόντας μακαρίζωμεν, καὶ ἀρετῆς μὲν ἐπιμελώμεθα, κακίαν δὲ φεύγωμεν. Ἡ μὲν γὰρ καὶ ζῶντας καὶ ἀπελθόντας ὠφελεῖ, αὕτη δὲ ἑκατέρωθεν παραβλάπτει, 20 καταισχύνουσά τε τούτους καὶ εἰς τιμωρίας ἀπάγουσα ἀθανάτους. Ὁ δὲ Θεός, ὁ καὶ τὴν μακαρίαν ταύτην τὴν σήμερον ἡμᾶς συναγαγοῦσαν καὶ ἀποδύσασθαι καὶ παλαῖσαι καὶ νικῆσαι καὶ στεφανωθῆναι καταξιώσας, καταξιώσειε καὶ ἡμᾶς κοινῇ πάντας καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸν παρόντα βίον ἐξανύσαντας μετὰ τῶν αὐτοῦ προστα- 25 γμάτων καὶ νόμων δυνηθῆναι παρὰ τὰς σκηνὰς τῆς ἀγίας ταύτης ἐλθεῖν καὶ τῶν ἀθανάτων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Θεό. Ἡ ἐκφορά του εἶναι θαυμαστή, διότι παραβρίσκονται ἄγγελοι πού ὀδηγοῦν τὴν ψυχὴ του, ὅπως καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Λαζάρου πού ἀπέδειξα προηγουμένως, ἀφήνοντας ἀμέτρητους ἐπαινετὲς τῆς ζωῆς του. Ἐὰν ἀφήσει παιδιά, ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως θὰ γίνουν προστάτες καὶ κηδεμόνες αὐτῶν ἀμείβοντας αὐτὰ γιὰ τὴν εὐνοιά τους πρὸς τὸν πατέρα τους. Ἐκεῖνος ὅμως πού ἔχει πεθάνει μέσα στὶς ἁμαρτίες καὶ πλεονεξίες, ἂν φύγει ἀφήνοντας παιδιά, ἄφησε κληρονόμους τῆς ἐχθρας πού ἔτρεφαν πρὸς αὐτόν, καὶ τοὺς ἄφησε ἀνάμεσα σὲ ἐχθρούς. Ἄν τελειώσει τὴ ζωὴ του χωρὶς παιδιά, ἀφήνει ἀθάνατη τὴν κατηγορία ἐναντίον του μὲ τὰ οἰκοδομήματα καὶ μὲ τὰ ἄλλα κτίσματα πού ἀπέκτησε ἀπὸ ἄρπαγες καὶ πλεονεξία. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὸν δίκαιο, ἀλλὰ καὶ φεύγοντας ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ ἔχει μεγάλα κέρδη, ὠφελώντας ὅλους τοὺς ζῶντες μὲ τὴν ἀνάμνηση τῆς ἀρετῆς του καὶ κάμνοντάς τους καλύτερους, ὅπως βέβαια ὁ κακὸς τιμωρεῖται καὶ μὲ τὴν ἀνάμνηση αὐτῆ. Διότι ὄχι μόνο ὅσο ζοῦν ἀλλὰ καὶ ὅταν πεθάνουν πολλοὺς παραβλάπτουν, ἀφήνοντας παντοῦ κατακριτὲς τῆς πλεονεξίας τους.

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἄς μὴ ταλανίζομε ἐκείνους πού πεθαίνουν σὲ ξένη γῆ, ἀλλὰ ἐκείνους πού πεθαίνουν μὲ ἁμαρτίες· οὔτε νὰ μακαρίζομε ἐκείνους πού πεθαίνουν στὸ σπίτι τους καὶ ἐπάνω στὸ κρεβάτι, ἀλλ' ἐκείνους πού φεύγουν μὲ ἀρετὴ, καὶ ἄς φροντίζομε γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ ἄς ἀποφεύγομε τὴν κακία. Διότι ἡ ἀρετὴ καὶ ὅταν ζοῦν οἱ ἄνθρωποι τοὺς ὠφελεῖ καὶ ὅταν φύγουν ἀπὸ τὴ ζωὴ, ἐνῶ ἡ κακία καὶ στὶς δύο περιπτώσεις τοὺς παραβλάπτει, καταντροπιάζοντας αὐτοὺς καὶ ὀδηγώντας τους σὲ ἀθάνατες τιμωρίες. Ἄλλ' ὁ Θεὸς πού καταξίωσε καὶ τὴ μακαρία αὐτῆ, πού σήμερα μᾶς συγκέντρωσε ἐδῶ, καὶ ν' ἀναλάβει τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ παλαίψει καὶ νὰ νικήσει καὶ νὰ στεφανωθεί, ἄς καταξιώσει κι ἐμᾶς κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὅλοι μαζί, ἀφοῦ διανύσομε τὴν παρούσα ζωὴ σύμφωνα μὲ τὰ προστάγματα καὶ τοὺς νόμους αὐτοῦ, νὰ μπορέσομε νὰ μεταβοῦμε στὶς σκηνὲς τῆς ἁγίας αὐτῆς καὶ ν' ἀπολαύσομε τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχομε μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ

Ἡ Ὀλυμπιάς ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς δεσπόζουσες προσωπικότητες στὸ χῶρο τῆς κοινωνικῆς πρόνοιας. Ἡ ἱστορία ἐξακολουθεῖ νὰ τῆς προσφέρει λαμπρὴ θέση σ' αὐτὸν τὸ χῶρο, ἂν καὶ ἔζησε κάτω ἀπὸ τὴ σκιά μιᾶς ἄλλης γιγαντιαίας προσωπικότητας, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου.

Εἰδήσεις γιὰ τὴν Ὀλυμπιάδα διατηροῦν κείμενα ποὺ γράφηκαν εἰδικὰ γι' αὐτὴν καὶ γιὰ τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, καθὼς καὶ μεγάλες ἱστορικὲς συνθέσεις. Τὰ κείμενα αὐτὰ εἶναι: α) *Ὁ Διάλογος τοῦ Παλλαδίου περὶ τοῦ Χρυσοστόμου*, β) ἡ *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία τοῦ Παλλαδίου*, γ) ἡ *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τοῦ Σωκράτους*, δ) ἡ *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τοῦ Σωζομενοῦ*, ε) ὁ *Βίος τῆς ὀσίας Ὀλυμπιάδος*. Ὑπάρχουν βέβαια καὶ ἄλλες δευτερεύουσες ἢ μερικώτερες πηγές γι' αὐτὴν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὸ ποίημα ποὺ τῆς ἀφιέρωσε ὁ Γρηγόριος Θεολόγος μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου της.

Ὁ πάππος τῆς Ὀλυμπιάδος Ἀβλάβιος ἀναδείχθηκε σὲ κυβερνήτη τῆς περιοχῆς Ἀσίας καὶ Θράκης¹, ἐνῶ ἡ ὁμώνυμη θεία της ὑπανδρεύθηκε τὸν βασιλιὰ τῆς Ἀρμενίας Ἀρσάκη. Γονεῖς τῆς Ὀλυμπιάδος ἦταν ὁ Σέλευκος καὶ ἡ Θεοδοσία, ἀδελφὴ τοῦ διάσημου ἐπισκόπου Ἰκονίου Ἀμφιλοχίου. Ἐμεινε ὀρφανὴ σὲ νεαρὴ ἡλικία, εὐπαιδευτὴ, εὐφυῆς, ὠραιότατη καὶ κληρονόμος μεγάλης περιουσίας. Ὄταν ὁ Γρηγόριος Θεολόγος ἐργάσθηκε στὴν Κων-

1. Θὰ λέγαμε ὅτι τὸ ἀξίωμα ποὺ εἶχε (πραιφέκτους πραιτόριο) ἦταν κάτι παρόμοιο μὲ τὸν κυβερνήτη μιᾶς πολιτείας ὁμόσπονδης χώρας.

σταντινούπολη, κατὰ τὰ ἔτη 379–381, ἡ νεαρὴ Ὀλυμπιάς, πού εἶχε γεννηθεῖ τὸ 368 καὶ ἦταν ἡλικίας δώδεκα ἕως δεκατριῶν ἐτῶν, ὑπέστη εὐεργετικὴ πνευματικὴ ἐπίδραση ἀπὸ τοὺς λόγους του.

Ἀργότερα, τὸ 386, ἡ Ὀλυμπιάς, μόλις δεκαοκτῶ ἐτῶν, ὑπανδρεύθηκε τὸν Νεβρίδιο, ἔπαρχο Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Γρηγόριος Θεολόγος τῆς ἀφιέρωσε σ' αὐτὴν τὴν εὐκαιρία ἕνα θαυμάσιο ποίημα, πραγματικὸ «γυναικεῖο καθρέπτη», πού παρουσιάζει τὸ ἰδεῶδες πρότυπο τῆς ἔγγαμης γυναίκας γιὰ τὴ χριστιανικὴ κοινω- νία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Νεβρίδιος πέθανε τόσο γρήγορα, ὥστε ἡ γενικὴ ἐντύπωση ἦταν ὅτι ἡ Ὀλυμπιάς στὴν πραγματικότητα δὲν ὑπῆρξε κανενὸς σύζυγος καὶ «λέγεται ἀμίαντος κεκοιμηῆσθαι παρθένος»². Ἀρνήθηκε ἐπίμονα νὰ δεχθεῖ νὰ γίνει σύζυγος τοῦ Ἐλπιδίου, τὸν ὁποῖο τῆς πρότεινε ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος συγγενῆς του, καὶ ἀποφάσισε νὰ προσφέρει τίς ὑπηρεσίες της στὴν Ἐκκλησία. Ἄν καὶ ἦταν ἀκόμη πολὺ νέα, ὁ σῶφρων ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, πού ἦταν πιθανῶς συγγενῆς της, τὴν χειροτόνησε διακόνισσα, γύρω στὰ 393, σὲ ἡλικία εἰκοσιπέντε ἐτῶν³. Μὲ τὴ εὐκαιρία αὐτὴ ἡ Ὀλυμπιάς δῶρισε στὴν Ἐκκλησία μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ καὶ κτήματα.

Ὅταν πέθανε ὁ Νεκτάριος καὶ τὸν διαδέχθηκε στὸν θρόνο τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἡ Ὀλυμπιάς ἐπιδόθηκε ἀκόμη προθυμώτερα στὰ φιλανθρωπικὰ ἔργα. Παρέδωσε στὴν Ἐκκλησία καὶ τὰ ὑπόλοιπα στοιχεῖα τῆς περιουσίας της, ἴδρυσε μοναστήρι δίπλα στὸν καθεδρικό ναό, σὲ χῶρο πού ἀνῆκε στὴν ἰδιοκτησία της, καὶ συγκέντρωσε γύρω της πλῆθος ἀφιερωμένων γυναικῶν.

Στὸ ἐπιτελεῖο τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀφοσιωμένους κληρικούς μαθητές, συμπεριελήφθηκε ἡ Ὀλυμπιάς καὶ μερικὲς ἄλλες μαθήτριες, πού τέθηκαν κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγησή της ἡ Πενταδία χήρα ἐνὸς στρατηγοῦ, ἡ Καρτερία, ἡ Χαλκιδία. Μὲ τὴ βοήθεια αὐτῶν τῶν γυναικῶν ὁ Χρυσόστομος ἐπιδόθηκε στὸ πο-

2. Παλλαδίου, *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία*, 144, PG 34, 1244–1250.

3. Σωζομενοῦ, *Ἐκκλ. Ἱστορία* 8,9. PG 62,1537.

λύπλευρο ἔργο του, πὸ ἐπεκτεινόταν πέρα τῆς κοινωνικῆς προνοίας, στὴν ὀργάνωση τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου καὶ στὴν ἀνάπτυξη τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἡ συμβολὴ τῆς Ὀλυμπιάδος ἦταν πολὺτιμη· διότι αὐτὴ ἡ νέα γυναίκα ἦταν ὅπως ἡ Θέκλα πὸ ἀκολουθοῦσε τὸν Παῦλο⁴, προσφέροντας ἐδῶ βοήθεια ἠθική, οἰκονομική καὶ προσωπική.

Μιὰ ἀπὸ τὶς κύριες φροντίδες τῆς Ὀλυμπιάδος ἦταν νὰ προετοιμάζει τὰ ἐφόδια πὸ χρειαζόταν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης γιὰ τὴ λιτὴ διαβίωσή του. Συνέχισε αὐτὸ τὸ ἔργο ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ Ἰωάννης ἐξορίσθηκε σὲ μακρινὰ μέρη· συνέχισε νὰ τοῦ στέλνει τὰ χρειαζούμενα σ' ἑκατοντάδες χιλιόμετρα στὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Αὐτὴ ἡ φροντίδα συνέδεσε τὴ νέα διακόνισσα στενὰ μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο.

Ὁ Χρυσόστομος ἐξορίσθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 404. Ἡ Ὀλυμπιάς, ἀφοῦ γιὰ ἀρκετὸν καιρὸ τέθηκε σὲ ἀπομόνωση στὴν Κωνσταντινούπολη, κατέβαλε σημαντικὲς προσπάθειες νὰ φέρει πλησιέστερα πρὸς τὴν πρωτεύουσα τὸν ἀρχιεπίσκοπο, χρησιμοποιώντας τὶς γνωριμίες της, ἀνεπιτυχῶς ὅμως. Ἀργότερα, ἴσως σὲ μιὰ προσπάθεια νὰ μεταβεῖ κοντὰ στὸν ἐξόριστο ἐκκλησιαστικὸ ἡγέτη, διέφυγε στὴν Κύζικο, ὅπου συνελήφθηκε ἀπὸ τὴν κρατικὴ ἐξουσία καὶ ἐξορίσθηκε στὴ Νικομήδεια.

Ὁ Ἰωάννης, ἀφοῦ ὀδηγήθηκε τὸ 404 στὴ Νίκαια, συνοδεύθηκε ἔπειτα στὴν Καισάρεια καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὸ χωριὸ Κουκουσσός, στὰ σύνορα μεταξὺ Καππαδοκίας καὶ Ἀρμενίας, καὶ ἔμεινε ἀρκετὸν καιρὸ στὸ φρούριο τῆς Ἀραβισσοῦ. Ἦταν ἀσθενὴς καὶ ὑπέφερε ἀπὸ τὸ ψῦχος καὶ ἀπὸ ὀρισμένα ὑπολείμματα στομαχικῆς ἀδυναμίας. Ἐν τούτοις στὶς ἐπιστολές του φαίνεται ἀποφασισμένος νὰ συνεχίσει τὸ μεγαλειῶδες ἔργο του. Ἐπειδὴ ἡ ἐπικοινωνία του μὲ τὴν Κωνσταντινούπολη ἦταν πυκνὴ, οἱ ἐχθροὶ του φρόντισαν νὰ ἐξορισθεῖ μακρύτερα, στὴν Πιτυούντα τοῦ Πόντου. Ἐξαντλημένος ἀπὸ τὶς κακουχίες, πέθανε στὸ δρόμο, στὰ Κόμανα, τὴν 14 Σεπτεμβρίου 407, προσφέροντας τελευταίους τοὺς λόγους, «δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν»⁵.

4. Νικηφόρου Καλλιῆτου, *Ἐκκλ. Ἱστορία* 13,23

5. Παλλαδίου, *Διάλογος* 11.

Λίγο ἀργότερα πέθανε καὶ ἡ ἀφοσιωμένη μαθήτριά του Ὀλυμπιάς στὴ Νικομήδεια, πού δὲν ἄντεξε περισσότερο ἀπὸ μερικοὺς μῆνες στὴν εἶδηση τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

Κατὰ τὸν χρόνο τῆς ἐξορίας τοῦ Χρυσοστόμου (404–407) καὶ τῆς ἀδημονίας τῆς Ὀλυμπιάδος διεξήχθηκε πυκνὴ ἀλληλογραφία μεταξὺ τῶν δύο. Δὲν σώζεται καμμιά ἐπιστολὴ τῆς Ὀλυμπιάδος πρὸς τὸν Χρυσόστομο, ἀλλὰ σώζονται 17 ἐπιστολές τοῦ ἀρχιεπισκόπου πρὸς αὐτήν, θαυμάσια κείμενα μιᾶς σεμνῆς καὶ τρυφερῆς φροντίδας ἐνὸς ἐκκλησιαστικοῦ ἡγέτη γιὰ μιὰ μαθήτριά του, κυριευμένη ἀπὸ τὴν ἀθυμία. Ὁ Ἰωάννης διηγεῖται τὶς ταλαιπωρίες του μέχρι τοῦ σημείου πού δὲν θὰ προκαλέσει ἀνησυχία στὴ μαθήτριά του, καὶ ἡ μαθήτριά του γνωστοποιεῖ τὴ στενοχώρια της γιὰ τὶς ταλαιπωρίες τοῦ ἰδίου καὶ τῶν ὀπαδῶν του στὴν Κωνσταντινούπολη.

Δὲν εἶναι εὐκόλο ν' ἀποκρυβεῖ ἡ ἀθυμία τῆς Ὀλυμπιάδος γιὰ τὰ γενόμενα. Καὶ ὁ Ἰωάννης ἔχει ὡς βασικὸ στόχο νὰ διαλύσει τὴν ἀθυμία της καὶ νὰ τὴν θεραπεύσει. Ἐξηγεῖ ὅτι τὰ παθήματα προσφέρουν εὐκαιρία γιὰ ἀγώνα, γιὰ νὰ κερδίσουν οἱ ἀθλητὲς τὰ στεφάνια τῆς νίκης. Καὶ βεβαιώνει τὴν Ὀλυμπιάδα ὅτι αὐτὴ ἔχει ἤδη κερδίσει μὲ τὴ διαγωγή της τὰ λαμπρότερα στεφάνια.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Στὸν τόμο αὐτὸν παρουσιάζονται πρῶτα οἱ δεκαεπτὰ ἐπιστολές τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὴ μαθήτριά του, πού καταλαμβάνουν τὸ πρῶτο μέρος τῆς συλλογῆς ἐπιστολῶν του.

Ἐπειτα παραθέτεται τὸ κείμενο τοῦ ἀρχαίου *Βίου* τῆς Ὀλυμπιάδος, πού ἔχει γραφεῖ ἀπὸ κάποιο πρόσωπο πού γνώριζε καλὰ τὰ πράγματα μερικὲς δεκαετίες μετὰ τὸ θάνατό της καὶ πάντως μέσα στὸν 5ο αἰώνα.

Τόσο τὶς ἐπιστολές αὐτές ὅσο καὶ τὸν *Βίο* ἐξέδωσε μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια ἡ Anne-Marie Malingrey στὴ σειρὰ Sources Chrétiennes, ἀρ. 13 bis, Paris 1968. Τὸ κείμενο αὐτὸ χρησιμοποιήθηκε σ' αὐτὴ τὴν ἐκδοση μὲ διαφοροποίηση τῆς στίξεως σὲ πολλὰ σημεία καὶ τὴ διόρθωση σὲ πολὺ λίγα.

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'

Τῇ δεσποίνῃ μου τῇ αἰδεσιμωτάτῃ καὶ θεοφιλεστάτῃ
διακόνῳ Ὀλυμπιάδι Ἰωάννης ἐπίσκοπος
ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

1. Ὅσῳ τὰ τῶν πειρασμῶν ἐπιτείνεται, τοσούτῳ καὶ τὰ τῆς παρακλήσεως ἡμῖν αὐξεται καὶ χρηστοτέρας ἔχομεν περὶ τῶν μελλόντων τὰς ἐλπίδας· καὶ νῦν δὲ κατὰ ροῦν ἡμῖν ἅπαντα φέρεται καὶ ἐξ οὐρίας πλέομεν. Τίς εἶδεν; Τίς ἤκουσεν; Ὑφαλοι καὶ σπιλάδες, 5 στρόβιλοι καὶ καταγιγίδες καταρρήγνυνται· νῦξ ἀσέληνος, ζόφος βαθύς, κρημνοὶ καὶ σκόπελοι· καὶ διὰ τοιούτου πλέοντες πελάγους τῶν ἐν λιμένι σαλευόντων οὐδὲν χειρὸν διακείμεθα.

2. Ταῦτ' οὖν καὶ αὐτὴ λογιζομένη, δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, ὑψηλότερα γίνου τῶν θορύβων τούτων καὶ τῶν κλυδώνων καὶ δηλῶσαί μοι καταξίωσον τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς· ἡμεῖς γὰρ ἐν ὑγιείᾳ καὶ ἐν εὐθυμίᾳ διάγομεν. Καὶ γὰρ καὶ τὸ σῶμα ἡμῖν ἐρρωμενέστερον γέγονε καὶ καθαρὸν ἀναπνέομεν ἀέρα, οἳ τε συναποδημοῦντες ἡμῖν ἐπαρχικοὶ οὖτω θεραπεύουσιν, ὅτι οὐδὲ οἰκετῶν ἡμᾶς ἀφιᾶσι δεῖσθαι τὰ οἰκετῶν ποιοῦντες (καὶ γὰρ ἤρπασαν τὸ ἐπίταγμα τοῦτο διὰ τὸν περὶ ἡμᾶς ἔρωτα) καὶ δορυφορίαι πανταχοῦ, ἐκάστου αὐτοῦς μακαρίζοντος διὰ τὴν διακονίαν ταύτην.

3. Ἐν ἔστιν ἡμᾶς τὸ λυποῦν, τὸ μὴ θαρρεῖν ὅτι καὶ αὐτὴ ἐν εὐθυμίᾳ διάγεις. Δήλωσον δὴ τοῦτο, ἵνα καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπολαύσωμεν εὐφροσύνης καὶ τῷ κυρίῳ μου δὲ τῷ ποθεινοτάτῳ τέκνῳ ἡμῶν Περγαμίῳ πολλὰς χάριτας εἰσώμεθα. Κᾶν ἐθέλης ἡμῖν ἐπιστέλλειν.

* Κατὰ τὴν παλαιὰ ἀρίθμηση εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 11 ἐπιστολή. Αὐτὴ ἡ ἐπιστολή πρέπει νὰ γράφηκε στὴ Νίκαια, τὸν Ἰούνιο τοῦ 404.

1. Ἐπαρχιακοὶ λέγονται οἱ ὑπάλληλοι τοῦ ἐπάρχου, τοῦ διοικητοῦ μιᾶς περιοχῆς. Ἐδῶ ἴσως πρόκειται γιὰ ἀστυνομικοὺς ποῦ ἐπανειλημμένως ὁ Χρυσόστομος ἐπισημαίνει τὴν εὐγένειά τους.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 1 *

Ὁ ἐπίσκοπος Ἰωάννης

Στὴ δέσποινά μου, τὴν αἰδεσιμώτατη καὶ θεοφιλέστατη διακόνισσα Ὀλυμπιάδα, χαιρετισμοὺς ἐν Κυρίῳ.

1. Ὅσο ἐντείνονται οἱ πειρασμοί, ἄλλο τόσο αὐξάνεται ἡ παρηγοριά μου κι' ἔχω στερεώτερες ἐλπίδες σχετικὰ μὲ τὰ μέλλοντα. Τώρα πλέον ὅλα μοῦ ἔρχονται βολικὰ καὶ πλέω μὲ οὐριο ἄνεμο. Ποιὸς εἶδε; ποιὸς ἄκουσε; Ὑφαλοι καὶ βράχια, ἀνεμοστρόβιλοι καὶ καταγιγίδες συντρίβονται. Ὑπάρχει ἀσέληνη νύχτα, βαθὺ σκότος, γκρεμοὶ καὶ σκόπελοι· κι' ὅμως, ἐνῶ πλέω ἀνάμεσα σὲ τέτοιο πέλαγος, δὲν εἶμαι σὲ χειρότερη κατάσταση ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κουνοῦνται μέσα στὸ λιμάνι.

2. Καὶ σὺ λοιπόν, θεοφιλέστατη δέσποινά μου, ἀναλογιζόμενη αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀνέβα ψηλότερα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς θορύβους καὶ τοὺς κλύδωνες καὶ θέλησε νὰ μοῦ δηλώσεις τὴν κατάστασι τῆς υἰείας σου. Ὅσο γιὰ μένα, βρίσκομαι σὲ υἰεία καὶ εὐτυχία. Πράγματι καὶ τὸ σῶμα μου ἔγινε γερώτερο, καὶ καθαρὸν ἀέρα ἀναπνέω, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπαρχιακοὶ ὑπάλληλοι¹ ποὺ μὲ συνοδεύουν τόσο ἐξυπηρετικοὶ εἶναι, ὥστε δὲν μ' ἀφήνουν οὔτε ὑπηρετές νὰ χρειασθῶ, ἀφοῦ ἐκτελοῦν αὐτοῖ χρέη ὑπηρετῶν (πράγματι ἄρπαξαν αὐτὴ τὴν ἐντολὴ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τους γιὰ μένα) καὶ παντοῦ ὑπάρχουν συμπαραστάτες, τοὺς ὁποίους μακαρίζει ὁ καθένας γι' αὐτὴ τὴ διακονία.

3. Ἐνα εἶναι αὐτὸ ποὺ μὲ λυπεῖ, τὸ ὅτι δὲν ἔχω τὴ βεβαιότητα ὅτι κι' ἐσὺ εἶσαι εὐτυχισμένη². Δήλωσέ μου τὸ λοιπόν αὐτό, ὥστε ν' ἀπολαύσω καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἄποψη εὐφροσύνη καὶ νὰ ἀναγνωρίσω πολλὴ εὐγνωμοσύνη στὸν κύριό μου τὸ ἀγαπητότατο τέκνο μου

2. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος παρουσιάζει τὸν ἑαυτό του εὐτυχισμένον μέσα στὴν τρικυμία, γιὰ νὰ παρηγορήσει τοὺς φίλους του στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ τοὺς δώσει θάρρος, ὥστε νὰ εἶναι κι' ἐκεῖνοι εὐτυχισμένοι.

5 αὐτῷ πρὸς τοῦτο χρῆσαι, γνησίῳ τε ὄντι καὶ σφόδρα ἡμῖν ἀνακει-
μένῳ καὶ πάνυ αἰδουμένῳ τὴν κοσμιότητά σου καὶ τὴν εὐλάβειαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'

1. Ἀλλὰ καὶ τοῦτό σοι λελύσθω τὸ δέος τὸ τῆς ὀδοιπορίας τῆς ἡ-
μετέρας. Καὶ γάρ, ὅπερ ἔφθην ἐπιστείλας, τὸ σῶμα ἡμῖν εἰς ὑγίειαν
καὶ πλείονα ρῶσιν ἐπέδωκε, τοῦ τε ἀέρος καλῶς ἡμῖν κεχρημένου,
τῶν τε ἀπαγόντων ἡμᾶς πᾶσαν ποιουμένων σπουδὴν, ὑπὲρ ὃ βου-
5 λόμεθα, ἀναπαύειν ἡμᾶς καὶ ἔργον τοῦτο ποιουμένων. Μέλλων δὲ
ἀπὸ τῆς Νικαίας ἐξιέναι ταύτην διεπεμψάμην τὴν ἐπιστολὴν, τρίτη
μηνὸς τοῦ Ἰουλίου.

2. Γράφε οὖν ἡμῖν συνεχῶς περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. Διακονήσε-
ται γάρ σοι πρὸς τοῦτο ὁ δεσπότης μου Περγάμιος, ᾧ σφόδρα τε-
θάρρηκα. Μὴ περὶ τῆς ὑγείας μόνον ἡμῖν δήλου τῆς σῆς, ἀλλὰ καὶ
περὶ τοῦ ἐσκεδάσθαι σοι τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος. Εἰ γὰρ μάθοιμεν διὰ
5 τῶν γραμμάτων τῶν σῶν τοῦτο, καὶ συνεχέστερον ἐπιστελοῦμεν,
ὡς ἀνύοντές τι πλεον δι' ὧν γράφομεν. Εἰ τοίνυν ἐπιθυμεῖς πυκνό-
τητος ἀπολαύειν ἐπιστολῶν, δήλου σαφῶς ἡμῖν ὅτι γίνεται τι πλεον
ἀπὸ τῆς πυκνότητος καὶ ὄψει μετὰ δασιλείας τοῦτο παρέχοντας.

3. Ἐπεὶ καὶ νῦν, πολλῶν παρελθόντων ἐντεῦθεν τῶν δυναμένων
γράμματα κομίσαι, μὴ δεξάμενος παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος ἐπιστο-
λὴν σφόδρα ἤλγησα.

3. Ὁ Περγάμιος ἦταν ἐπίσκοπος, μαθητὴς τοῦ Ἰωάννη, ποῦ τὸν ἀκολού-
θησε οἰκειοθελῶς στὴν ἐξορία ἀρχικὰ κι' ἔκαμε κάπου κάπου χρέη ταχυδρόμου.
Βλ. ἐπιστολὲς 2 καὶ 4.

Περγάμιο³. Κι ἂν θέλεις νὰ μοῦ γράψεις, χρησιμοποίησε αὐτὸν ὡς κομιστή, διότι εἶναι γνήσιος φίλος, πολὺ ἀφοσιωμένος σὲ μένα καὶ σέβεται ἐξαιρετικὰ τὴν κοσμιότητα καὶ εὐλάβειά σου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 2 *

1. Ἄλλὰ κι' αὐτὸς ὁ φόβος ἅς σοῦ φύγει, ὁ φόβος γιὰ τὴν ὁδοιπορία μου. Διότι, ὅπως μόλις σοῦ ἔγραψα, τὸ σῶμα μου βρίσκεται σὲ υἰγεία καὶ εἶναι περισσότερο δυναμωμένο· ὁ ἀέρας μοῦ ταιριάζει καλὰ καὶ οἱ ὁδηγοί μου καταβάλλουν κάθε προσπάθεια, περισσότερο ἀπ' ὅσο θέλω, νὰ μὲ ἀναπαύουν καὶ θεωροῦν αὐτὸ σὰν ἀποστολή τους. Σοῦ ἔστειλα αὐτὴ τὴν ἐπιστολὴ τὴν τρίτη τοῦ μηνὸς Ἰουλίου, καθὼς πρόκειται ν' ἀναχωρήσωμε ἀπὸ τὴ Νίκαια.

2. Γράφε μου λοιπὸν συνεχῶς γιὰ τὴν υἰγεία σου. Θὰ ἐξυπηρετήσῃ σ' αὐτὸ ὁ δεσπότης μου Περγάμιος, στὸν ὁποῖο ἔχω πλήρη ἐμπιστοσύνη. Νὰ μὴ μοῦ δηλώσεις ὅμως μόνο γιὰ τὴν υἰγεία σου, ἀλλὰ καὶ νὰ μοῦ ἀναγγεῖλεις ὅτι σοῦ διαλύθηκε τὸ νέφος τῆς ἀθυμίας. Διότι, ἂν μάθω αὐτὸ ἀπὸ τὰ γράμματά σου, τότε θὰ σοῦ στέλνω συχνότερα, ἀφοῦ θὰ κερδίζω κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ πού σοῦ γράφω. Ἄν λοιπὸν ἐπιθυμεῖς νὰ παίρνεις πυκνὰ γράμματα, δήλωσέ μου μὲ σαφήνεια, ὅτι ἀπὸ τὴν πυκνότητα ὑπάρχει κάποια ὠφέλεια καὶ θὰ δεῖς νὰ σοῦ τὸ προσφέρω αὐτὸ μὲ ἀφθονία.

3. Κι' αὐτὴ τὴ στιγμή καθὼς δὲν ἔλαβα ἀπὸ τὴν τιμιότητά σου ἐπιστολή, ἐνῶ πέρασαν ἀπὸ ἐδῶ πολλοὶ πού μπορούσαν νὰ φέρουν γράμματα, στενοχωρήθηκα πολὺ.

* Παλαιὸς ἀριθμὸς τῆς ἐπιστολῆς 10. Γράφηκε στὴ Νίκαια, 2 Ἰουλίου 404

1. Προφνῶς ἀπαντώντας στὴν προηγούμενη ἐπιστολὴ ἡ Ὀλυμπιάς ἐξέφραζε τὸ φόβο της γιὰ τὴ δυσκολία τῆς ὁδοιπορίας πού θὰ εὑρίσκε ὁ ἱεράρχης.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ'

1. Ὅταν ἴδω δῆμους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κατὰ τὰς ὁδοὺς, κατὰ τοὺς σταθμούς, κατὰ τὰς πόλεις ἐκχεομένους καὶ ὀρῶντας ἡμᾶς καὶ δακρύνοντας, ἐννοῶ ἐν τίσι τὰ ὑμέτερα. Εἰ γὰρ οὗτοι, νῦν πρῶτον ἡμᾶς ἐωρακότες, οὕτω κατακλῶνται ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, ὡς μηδὲ
5 ἀνενεγκεῖν ραδίως, ἀλλὰ ἰκετευόντων ἡμῶν καὶ παρακαλούντων καὶ συμβουλευόντων, θερμότερους ἤφιον δακρῦων κρουνοῦς, εὐδηλον ὅτι παρ' ὑμῖν σφοδρότερος ὁ χειμῶν. Ἄλλ' ὅσῳ σφοδρότερος ὁ χειμῶν, τοσούτῳ καὶ μείζονα τὰ βραβεῖα, εἰ διηνεκῶς αὐτὸν εὐχαρίστως ἐνέγκοιτε καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀνδρείας, ὥσπερ οὖν
10 καὶ φέρετε. Ἐπεὶ καὶ κυβερνῆται ἀνέμου σφοδροῦ πνέοντος, ἂν μὲν πέρα τοῦ μέτρου τὰ ἱστία ἀναπετάσωσιν, περιτρέπουσι τὸ σκάφος, ἂν δὲ συμμέτρως καὶ ὡς προσῆκεν, ἰθύνουσιν αὐτὸ μετὰ ἀσφαλείας πολλῆς.

2. Ταῦτ' οὖν εἰδυῖα, δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, μὴ ἐκδῶς σεαυτὴν τῇ τῆς ἀθυμίας τυραννίδι, ἀλλὰ κράτει τῷ λογισμῷ τοῦ χειμῶνος· δύνασαι γάρ, καὶ οὐ μείζον σου τῆς τέχνης τὸ κλυδώνιον· καὶ πέμπε γράμματα ἡμῖν τοῦτο ἀπαγγέλλοντα, ἵνα, καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ
5 διατρίβοντες, πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην, μαθόντες ὅτι μετὰ τῆς προσηκούσης σοι συνέσεως καὶ φιλοσοφίας ἤνεγκας τὴν ἀθυμίαν ταύτην.

Ταῦτα ἐγγὺς Καισαρείας λοιπὸν ἐλθὼν ἐπέσταλκά σου τῇ τιμιότητι.

* Γράφηκε στὸ τέλος Ἰουλίου τοῦ 404, καθὼς ἐφθάναν στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας. Παλαιὸς ἀριθμὸς Ἐπιστολῆς 9.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 3 *

1. Ὅταν βλέπω πλήθη ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν νὰ ξεχύνονται στοὺς δρόμους, στοὺς σταθμούς, νὰ μὲ βλέπουν καὶ νὰ δακρύζουν, καταλαβαίνω σὲ ποιά κατάσταση εἶσθε σεῖς. Ἄν δηλαδή αὐτοὶ ἐδῶ, πού μὲ εἶδαν γιὰ πρώτη φορά, συντρίβονται τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν ἀθυμία, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν νὰ συνέλθουν εὐκόλα, ἀλλὰ, ἐνῶ ἐγὼ τοὺς ἰκέτευα καὶ τοὺς παρακαλοῦσα καὶ τοὺς συμβούλευα νὰ ἡρεμήσουν, ἄφηναν θερμότερες πηγὲς δακρύων, εἶναι φανερό ὅτι σὲ σᾶς ἡ τρικυμία εἶναι σφοδρότερη. Ἄλλὰ ὅσο σφοδρότερη εἶναι ἡ τρικυμία, τόσο καὶ τὰ βραβεῖα εἶναι μεγαλύτερα, ἂν τὴν ὑποφέρετε συνεχῶς μὲ εὐχαρίστηση καὶ μὲ τὴν πρέπουσα ἀνδρεία, ὅπως καὶ κάμνετε. Διότι καὶ οἱ κυβερνηῆτες τῶν πλοίων σὲ περίπτωση πού πνέει σφοδρὸς ἄνεμος, ἂν ἀνοίξουν τὰ πανιὰ πέρα ἀπὸ τὸ κανονικόν, ἀνατρέπουν τὸ σκάφος· ἂν τὰ ἀνοίξουν κανονικὰ καὶ ὅπως πρέπει, τὰ ὀδηγοῦν μὲ πολλὴ ἀσφάλεια.

2. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, δέσποινά μου θεοφιλέστατη, μὴ παραδοθεῖς στὴν τυραννία τῆς ἀθυμίας, ἀλλὰ νίκα τὴν τρικυμία μὲ τὸ λογισμό· διότι μπορεῖς καὶ ὁ κλυδωνισμὸς δὲν εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἰκανότητά σου. Καὶ στέλνε μου γράμματα πού θὰ μοῦ ἀναγγέλλουν αὐτὴ τὴ νίκη, ὥστε καὶ στὴν ξενιτιὰ βρισκόμενος νὰ κερδίσω πολλὴ εὐφροσύνη, καθὼς θὰ μάθω ὅτι ὑπέμεινες αὐτὴν τὴν ἀθυμία μὲ τὴν πρέπουσα σύνεση καὶ φιλοσοφία¹.

Ἔστειλα αὐτὸ τὸ γράμμα πρὸς τὴν τιμιότητά σου ὅταν ἦλθα πλησίον τῆς Καισάρειας.

1. Ἡ λέξη «φιλοσοφία» ἐδῶ ἔχει τὴν ἔννοια τῆς ἐγκρατήσεως κατὰ τὰ στωϊκὰ πρότυπα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ'

1. Τὴν ἀρρωστίαν διαφυγὼν, ἣν κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπέμεινα, ἥς καὶ τὰ λείψανα εἰς Καισάρειαν ἐκόμισα, καὶ πρὸς ὑγίειαν ἐπανελθὼν λοιπὸν καθαρὰν, ἐπιστέλλω σου τῇ εὐλαβείᾳ ἀπὸ Καισαρείας αὐτῆς, ἐν ἧ' πολλῆς ἀπολαύσας θεραπείας ῥᾶον διετέθην, ἰατρῶν ἀρί-
5 στων καὶ σφόδρα εὐδοκιμωτάτων καὶ συμπαθείᾳ καὶ φίλτρῳ μᾶλλον οὐχὶ τέχνῃ μόνῃ θεραπευόντων ἡμᾶς ἐπιτυχῶν, ὧν θάτερος καὶ συναπελθεῖν ἡμῖν ὑπέσχετο καὶ ἕτεροι δὲ πλείους τῶν ἐν ἀξιώμασι.
2. Καὶ ἡμεῖς μὲν πολλάκις ἐπιστέλλομεν τὰ καθ' ἡμᾶς, αὐτῇ δέ, ὃ καὶ ἔμπροσθεν ἐνεκάλεσα, σπανιάκις τοῦτο ποιεῖς. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ραθυμίας σῆς ἔστι τοῦτο, καὶ οὐχὶ ἡ σπάνις τῶν γραμματηφόρων τοῦτο ποιεῖ, ὃ κύριός μου ὁ ἀδελφὸς τοῦ μακαρίου Μαξίμου
5 τοῦ ἐπισκόπου πρὸ δύο τούτων ἀπήντησεν ἡμερῶν καὶ αἰτηθεὶς παρ' ἡμῶν γράμματα, ἔφησε μηδένα βουλευθῆναι δοῦναι αὐτῷ· ἀλλὰ καὶ τὸν Τίγριον τὸν πρεσβύτερον αἰτηθέντα παρ' αὐτοῦ μὴ παρασχεῖν. Παρακαλῶ, ὀνειδίσον αὐτῷ τοῦτο καὶ τῷ γνησίῳ καὶ θερμῷ ἡμῶν ἐραστῇ καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ πᾶσιν τοῖς περὶ Κυριακὸν τὸν ἐπί-
10 σκοπον.

Τοῦ γὰρ τόπου ἔνεκεν, ὥστε ἐναλλαγῆναι, μῆτε αὐτοῖς μηδὲ ἄλλῳ μηδενὶ ἐνοχλήσητε. Δεδέγμεθα τὴν χάριν. Ἴσως γὰρ ἠβουλήθησαν καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν. Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν· οὐ γὰρ παύσομαι τοῦτο ἐπιλέγων ἀεὶ ἐπὶ πᾶσί μοι τοῖς συμβαίνουσιν.
15 Ἔστω τοῦτο· οὐκ ἠδυνήθησαν. Μὴ καὶ γράφειν οὐκ ἠδύναντο;

3. Πολλὰ εὐχαρίστησον ταῖς κυρίαῖς μου ταῖς ἀδελφαῖς τοῦ κυρίου

* Ἐπιστολὴ 12 κατὰ τὴν παλαιὰ ἀρίθμηση, γραμμένη λίγο ἀργότερα ἀπὸ τὴν 3. Γράφηκε στὴν Καισάρεια τὸν Αὐγούστο τοῦ 404.

1. Ὁ ἐπίσκοπος Μάξιμος, ποὺ διώχθηκε καὶ ὁ ἴδιος, ἔλαβε ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὴν ἐπιστολὴ 150.

2. Ὁ Τίγριος ἦτο ἀφοσιωμένος στὸν Ἰωάννη ἱερεὺς. Φυλακίσθηκε τὴν ἴδια ἐποχὴ μὲ τὴν Ὀλυμπιάδα λόγῳ τῆς πυρκαϊᾶς στὴ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Βλ. Σωζομένου Ἐκκλ. Ἱστορία 8,24.

1. Ἀφοῦ διέφυγα ἀπὸ τὴν ἀρρώστια πὸν ὑπέφερα στὸ δρόμο, τῆς ὁποίας τὰ λείψανα τὰ ἔφερα στὴν Καισάρεια, κι' ἐπανῆλθα τῶρα σὲ πλήρη ὑγεία, γράφω στὴν εὐλάβειά σου μέσα ἀπὸ τὴν Καισάρεια. Ἀπέκτησα καλύτερη διάθεση, διότι ἀπόλαυσα καλὴ θέραιπεία: βρῆκα ἱατροὺς ἄριστους καὶ ἱκανώτατους, πὸν μὲ θεράπευαν, ἢ καλύτερα πὸν μὲ θεραπεύουν μὲ συμπάθεια κι' ἀγάπη καὶ ὄχι μόνο μὲ τὴν ἐπιστήμη. Ὁ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ μὲ συνοδεύσει στὸ δρόμο, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι.

2. Κι' ἐγὼ βέβαια σᾶς γράφω συχνὰ γιὰ τὴν κατάστασή μου, ἐσὺ ὁμως, ὅπως πολλές φορὲς ἕως τῶρα σὲ κατηγορήσα, σπάνια τὸ κάμνεις αὐτό. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι αὐτὸ ὀφείλεται στὴν ἀδιαφορία σου κι' ὄχι στὸ σπάνιο τῶν ταχυδρόμων, πρὸ δύο ἡμερῶν ἀκριβῶς ἔφθασε ἐδῶ ὁ κύριός μου ὁ ἀδελφὸς τοῦ μακαρίου ἐπισκόπου Μαξιμου¹ καί, ὅταν τοῦ ζήτησα γράμματα, εἶπε ὅτι κανένας δὲν θέλησε νὰ τοῦ δώσει· ἀλλ' οὔτε ὁ πρεσβύτερος Τίγριος², πὸν τοῦ ζήτησε, δὲν τοῦ ἔδωσε. Παρακαλῶ, κάμε παρατήρηση σ' αὐτὸν γι' αὐτό, καθῶς καὶ στὸν γνήσιο καὶ θερμὸ φίλο μου, τὸν ἐπίσκοπο Κυριακὸ³ καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους πὸν εἶναι γύρω του.

Γιὰ τὴν ἀλλαγὴ ὁμως τοῦ τόπου μὴ ἐνοχλήσετε οὔτε αὐτοὺς οὔτε κανένα ἄλλον. Δέχθηκα τὴ χάρη τους. Βέβαια ἴσως θέλησαν καὶ δὲν τὸ κατόρθωσαν⁴. Δόξα στὸ Θεὸ γιὰ ὅλα τὰ πράγματα· δὲν θὰ παύσω ποτὲ νὰ λέγω αὐτὲς τὶς λέξεις σὲ ὅλα ὅσα μοῦ συμβαίνουν. Ἄς σταθῶ σ' αὐτό· δὲν κατόρθωσαν. Ἀλλὰ μήπως δὲν μποροῦσαν οὔτε νὰ γράφουν;

3. Δῶσε πολλές εὐχαριστίες στὶς κυρίες μου, τὶς ἀδελφές τοῦ κυ-

3. Ὁ Κυριακός, ἐπίσκοπος Συννάδων, συνοδεύσε τὸν Ἰωάννη στὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐξορίας του, ὡς πὸν συνελήφθηκε μὲ ἄλλους συναδέλφους καὶ κρατήθηκε στὴ Βιθυνία, ἀπ' ὅπου ἀργότερα ὀδηγήθηκε στὴ Χαλκηδόνα. Ὁ Χρυσόστομος τοῦ ἔστειλε ἀριθμὸ ἐπιστολῶν.

4. Κάποιοι φίλοι ἀξιωματοῦχοι προσπάθησαν ν' ἀλλάξουν τὴν κυβερνητικὴ ἀπόφαση περὶ τοῦ τόπου ἐξορίας, πὸν ἦταν πολὺ μακρινός· ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχαν. Ὁ Χρυσόστομος ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνη του γιὰ τὴν ἀγαθὴ τους πρόθεση, ἀλλὰ κάπως εἰρωνικά.

μου τοῦ τιμιωτάτου ἐπισκόπου Περγαμίου, πολλὴν ὑπὲρ ἡμῶν ποιουμέναις σπουδῆν. Καὶ γὰρ τὸν κύριόν μου τὸν δοῦκα, τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ, σφόδρα παρεσκεύασαν περὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι, ὡς σφόδρα κάκεινον ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς ἐκεῖσε εἶναι.

4. Καὶ αὐτὴ δὲ συνεχῶς ἡμῖν δήλου τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς. Ἡμῶν δὲ ἕνεκεν ἄφροντις ἔσο. Καὶ γὰρ ἐν ὑγείᾳ ἐσμὲν καὶ εὐθυμίᾳ καὶ πολλῆς ἀπολαύομεν τῆς ἀνέσεως, μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας. Ἐπιθυμοῦμεν δὲ μαθεῖν περὶ τῶν κατὰ 5 Κυριακὸν τὸν ἐπίσκοπον εἰ ἀφέθησαν· καὶ οὐδεὶς ἡμῖν σαφὲς οὐδὲν ἀπήγγειλεν· καὶ τοῦτο ἡμῖν δηλώσατε. Εἶπε Κυριακῶ τῷ ἐπισκόπῳ ὅτι λυπούμενος αὐτῷ οὐκ ἐπιστέλλω.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε'

1. Οὐκ ἔμελλον ἄρα οὐδὲ τῆς πόλεως ἀναχωρήσας ἀπαλλάττεσθαι τῶν συντριβόντων ἡμῶν τὴν διάνοιαν. Οἱ γὰρ κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμῖν ἀπαντῶντες, οἱ μὲν ἐξ ἀνατολῆς, οἱ δὲ ἐξ Ἀρμενίας, οἱ δὲ καὶ ἀλλαχόθεν τῆς οἰκουμένης, πηγὰς ἀφιασι δακρύων ἡμᾶς βλέποντες 5 καὶ κωκυτοὺς προστιθέασι καὶ δι' ὄδυρμῶν πᾶσαν παραπέμπονται τὴν ὁδόν. Ταῦτα δὲ εἶρηκα, ἵνα μάθητε ὅτι πολλοὺς ἔχω συναλγοῦντας ἡμῖν· οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο εἰς παραμυθίας λόγον. Εἰ γὰρ τὸ ἐναντίον ὡς βαρὺ καὶ ἀφόρητον ὁ προφήτης θρηνεῖ λέγων, «καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον καὶ οὐχ ὑπῆρξεν, καὶ παρακαλοῦντας καὶ 10 οὐχ εὔρον», εὐδηλον ὅτι τοῦτο πολλὴν φέρει τὴν παραμυθίαν, τὸ κοινωνοὺς ἔχειν τῆς ἀθυμίας τὴν οἰκουμένην ἅπασαν. Εἰ δὲ καὶ ἐτέραν ζητεῖς παραμυθίαν, ἡμεῖς οἱ τὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα παθόντες κακά, ἐν ὑγείᾳ, ἐν ἀδείᾳ διάγομεν, ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ, ἀριθμοῦν-

5. Αὐτὸς ὁ δούκας, γαμβρὸς τοῦ Περγαμίου, θὰ ἦταν διοικητὴς κάποιας σπουδαίας πόλεως, ὅπου καταβλήθηκε προσπάθεια νὰ περιορισθεῖ ὁ Χρυσόστομος. Προφανῶς τῆς Σεβαστείας λοιπόν.

ρίου μου, τοῦ τιμιωτάτου ἐπισκόπου Περγαμίου⁵, γιὰ τὴν πολλὴ φροντίδα ποὺ δείχνουν γιὰ μένα. Διότι ἐπηρέασαν τὸν κύριό μου τὸν δοῦκα, τὸν γαμβρό του, νὰ ἔχει τέτοια θερμὴ διάθεση ἀπέναντί μου, ὥστε κι' ἐκεῖνος νὰ ἐπιθυμεῖ πολὺ νὰ εἶμαι ἐκεῖ .

4. Ἐσὺ τώρα νὰ μοῦ στέλνεις συνεχῶς εἰδήσεις γιὰ τὴν ὑγεία τῆ δικῆ σου κι' ἐκείνων ποὺ μὲ ἀγαποῦν. Γιὰ μένα ὅμως νὰ μὴ ἀνησυχεῖς. Διότι βρίσκομαι σὲ ὑγεία καὶ εὐθυμία κι' ἀπολαμβάνω πολλὴ ἄνεση ὡς σήμερα. Ἐπιθυμῶ βέβαια νὰ μάθω, ἂν ἀφέθηκαν ἐλεύθεροι οἱ συνοδοὶ τοῦ ἐπισκόπου Κυριακοῦ, ἀλλὰ κανένας δὲν μοῦ ἀποσαφήνισε αὐτὸ τὸ θέμα· γνωστοποίησέ μου λοιπὸν κι' αὐτὸ τὸ θέμα.

Πὲς στὸν ἐπίσκοπο Κυριακὸ ὅτι δὲν τοῦ γράφω, διότι λυποῦμαι γι' αὐτόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 5 *

1. Δὲν ἐπρόκειτο λοιπὸν ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὶς καταστάσεις ποὺ συντρίβουν τὴ διάνοιά μου¹. Πράγματι οἱ ἄνθρωποι ποὺ μὲ συναντοῦν στὸ δρόμο, ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἀρμενία, καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἄλλα σημεῖα τῆς ἐπικράτειας, ἀφήνουν βρῦση τὰ δάκρυα, καθὼς μὲ βλέπουν, καὶ προσθέτουν θρήνους καὶ μὲ ἀκολουθοῦν σ' ὅλον τὸ δρόμο μὲ ὄδυρμούς. Τὰ λέγω αὐτά, γιὰ νὰ μάθετε ὅτι ἔχω πολλοὺς ἀνθρώπους ποὺ μὲ συμπονοῦν, κάτι ποὺ δὲν εἶναι μικρὸ γιὰ παρηγοριά. Πράγματι, ἂν ὁ προφήτης θρηνεῖ τὸ ἀντίθετο σὰν βαρὺ καὶ ἀφόρητο, λέγοντας, «περίμενα κάποιον νὰ συλλυπηθεῖ μαζί μου, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε, περίμενα παρηγορητές, ἀλλὰ δὲν βρῆκα»², εἶναι φανερὸ ὅτι πολλὴ παρηγοριὰ δίνει αὐτό, δηλαδὴ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς κοινωνοὺς τῆς ἀθυμίας ὅλη τὴν οἰκουμένη. Ἄν ὅμως ζητᾶς κι' ἄλλη παρηγοριά, ἐγὼ ποὺ τόσα καὶ τέτοια κακὰ ἔπαθα, βρίσκομαι σὲ καλὴ ὑγεία, σὲ ἀσφάλεια, σὲ πολλὴ ἡσυχία, ἀπαριθ-

* Γράφηκε λίγο μετὰ τὴν προηγούμενη, μόλις ἀναχώρησαν ἀπὸ τὴν Καισάρεια, τὸν Αὐγούστο τοῦ 404. Παλαιὸς ἀριθμὸς ἐπιστολῆς 8.

1. Οἱ συγκινητικὲς ἐκδηλώσεις, ποὺ συνάντησε ὁ Χρυσόστομος στὴν Καισάρεια, συνεχίσθηκαν καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τὴν πόλη αὐτή.

2. Ψαλμ. 68,21.

τες ἡμῶν τὰ παθήματα τὰ ποικίλα καὶ συνεχῆ, τὰς θλίψεις, τὰς ἐπι-
15 βουλάς καὶ τῇ μνήμῃ τούτων ἐντρυφῶντες διηνεκῶς.

2. Ταῦτ' οὖν καὶ αὐτὴ λογιζομένη σκέδασον τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος
καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. Ἐπεὶ καὶ νῦν τοῦ
κυρίου μου τοῦ ποθεινοτάτου Ἀραβίου ἐπεσταλκός τις ἡμῖν, ἐθαύμα-
σα πῶς ἡ σὴ τιμιότης οὐκ ἐπέστειλε, καίτοι τῆς κυρίας μου, τῆς
5 ἐλευθέρας αὐτοῦ, σφόδρα σοὶ φίλης οὔσης. Ἐννόει δὲ κάκεῖνο, ὅτι
καὶ τὰ χρηστὰ καὶ τὰ λυπηρὰ τοῦ παρόντος βίου παροδεύεται ἅπαν-
τα. Εἰ γὰρ καὶ στενὴ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός, ἀλλ' ὅμως ὁδός·
ἀναμνήσω γὰρ σε ρήματος, οὗ πολλάκις διελέχθην πρὸς σέ· 'εἰ καὶ
πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδός, ἀλλὰ καὶ αὕτη ὁδός'. Ἀπαλ-
10 λαγεῖσα τοίνυν τῆς γῆς, μᾶλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ συνδέσμου τῆς σαρ-
κός, διέγειρόν σου τῆς φιλοσοφίας τὸ πτερὸν μηδὲ ἀφῆς ὑπὸ τῆς
σκιᾶς αὐτοῦ καὶ τοῦ καπνοῦ (τοῦτο γὰρ τὰ ἀνθρώπινα) βαπτίζεσθαι
καὶ καθέλκεσθαι. Ἀλλά, κἂν ἴδῃς ἐκείνους τοὺς τοσαῦτα εἰς ἡμᾶς
παρανομήσαντας καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ἔχοντας καὶ τιμῆς ἀπολαύ-
15 οντας καὶ δορυφορίας, ἐπίλεγε τὸ ρῆμα τοῦτο· «πλατεῖα ἡ πύλη καὶ
εὐρύχωρος ἡ ὁδός ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν» καὶ δάκρυε διὰ
ταῦτα μᾶλλον αὐτοὺς καὶ θρήνει. Ὁ γὰρ ἐνταῦθα κακόν τι ποιῶν,
εἴτα πρὸς τῷ μὴ δοῦναι δίκην καὶ τιμῆς παρὰ ἀνθρώπων ἀπολαύ-
ων, μέγιστον ἀπελεύσεται τιμωρίας ἐφόδιον ἔχων τὴν τιμὴν. Διὰ τοι
20 τοῦτο καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος χαλεπῶς ἀπετηγανίζετο, οὐ τῆς ὠμό-
τητος μόνης ἔνεκεν ἦν περὶ τὸν Λάζαρον ἐπεδείξατο δίκας διδούς,
ἀλλὰ καὶ τῆς εὐημερίας, ἧς ἐν ὠμότητι τοσαύτη διηνεκῶς ἀπολαύ-
ων οὐδὲ ταύτη βελτίων ἐγένετο.

3. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια (οὐ γὰρ διελίπομεν ταῦτά σοι συ-
νεχῶς ἐπάδοντες) διαλεγομένη πρὸς ἑαυτήν, δέσποινά μου θεοφιλε-
στάτη, ἀπόθου τὸ βαρὺ τῆς ἀθυμίας φορτίον καὶ δῆλον ἡμῖν τοῦτο
ποιήσον ἵνα, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἐπέσταλκα, μαθῶν ὅτι γίνεται σοί
5 τι πλέον εἰς παραμυθίας λόγον καὶ ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέ-
ρων, συνεχέστερον χρήσωμαι τῷ φαρμάκῳ.

3. Ὁ Ἀράβιος, φίλος τοῦ Χρυσοστόμου στενός, εἶχε θέσει στή διάθεση
τοῦ ἱεράρχη τὴν οἰκία του στή Σεβάστεια, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θα τοῦ ἐπέτρεπαν οἱ
ἀρχεὲς νὰ μείνει σ' αὐτὴν τὴν πόλη, πράγμα ποὺ δὲν συνέβηκε.

μώντας τὰ παθήματά μου, τὰ ποικίλα καὶ συνεχῆ, τὶς θλίψεις, τὶς ἐπιβουλές, καὶ ἐντροφώντας διαρκῶς στὴν ἀνάμνησή τους.

2. Καὶ σὺ λοιπόν, ἀναλογιζόμενη αὐτὰ τὰ πράγματα, διάλυσε τὸ νέφος τῆς ἀθυμίας καὶ γράφε μου συνέχεια γιὰ τὴν υἰεία σου. Θαύμασα, πῶς καὶ τώρα, πού μοῦ ἔγραψε ὁ κύριός μου ὁ ἀγαπητὸς Ἀράβιος³, ἡ τιμιότης σου δὲν μοῦ ἔστειλε, ἂν καὶ ἡ κυρία μου, ἡ ἐλεύθερη σύζυγός του, εἶναι στενὴ φίλη σου. Ἀλλὰ σκέψου κι' αὐτό, ὅτι καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ θλιβερὰ τοῦ παρόντος βίου περνοῦν ὅλα. Πράγματι, κι' ἂν εἶναι στενὴ ἡ πύλη καὶ θλιμμένη ἡ ὁδός, ἀλλ' ὁμως εἶναι ὁδός. Θὰ σοῦ θυμίσω ἓνα λόγο, πού πολλές φορές σοῦ εἶπα: 'κι' ἂν ἀκόμη ἡ πύλη εἶναι πλατεία, καὶ εὐρύχωρη ἡ ὁδός, ἀλλὰ κι' αὐτὴ ὁδός εἶναι'. Ἀπαλλάξου λοιπόν ἀπὸ τῆ γῆ, ἢ καλύτερα ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς σάρκας, καὶ ὕψωσε τὸ φτερό τῆς φιλοσοφίας: μὴ τὸ ἀφήσες νὰ βυθίζεται καὶ νὰ καταπνίγεται ἀπὸ τὴ σκιά καὶ τὸν καπνό, πού εἶναι ἀνθρώπινα πράγματα. Ἀλλὰ κι' ἂν ἀκόμη δεῖς ἐκείνους, πού τόσα δεινὰ μοῦ ἐπέφεραν παράνομα, νὰ κατέχουν τὶς πόλεις τους καὶ ν' ἀπολαμβάνουν τιμὴ καὶ φρουρά, ἐπαναλάμβανε αὐτὸν τὸ λόγο, «πλατεία εἶναι ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρη ἡ ὁδός πού ὀδηγεῖ στὴν ἀπώλεια»⁴, καὶ κλαῖε τους μᾶλλον γι' αὐτὰ καὶ θρήνησέ τους. Διότι, ὅποιος κάμνει κάτι κακὸ ἐδῶ, κι' ἔπειτα ὄχι μόνο δὲν τιμωρεῖται ἀλλὰ καὶ ἀπολαμβάνει τιμὴ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, θὰ φύγει ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμον, ἔχοντας τὴν τιμὴ ὡς ἐφόδιο γιὰ τὴν τιμωρία. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς κι' ἐκεῖνος ὁ πλούσιος τηγανιζόταν, τιμωρούμενος ὄχι μόνο ἐξ αἰτίας τῆς ὀμότητος πού ἐπέδειξε πρὸς τὸν Λάζαρο, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς εὐημερίας πού, ἂν καὶ τὴν ἀπολάμβανε συνεχῶς μὲ τέτοια ὀμότητα, οὔτε κι' ἔτσι ἔγινε καλύτερος⁵.

3. Αὐτὰ καὶ τὰ ὅμοια μὲ αὐτὰ (διότι δὲν ἔπαυσα νὰ σοῦ τὰ ψάλλω αὐτὰ τὰ πράγματα συνέχεια), ἀναλογιζόμενη καθ' ἑαυτήν, δέσποινά μου θεοφιλέστατη, ἀπόβαλε τὸ βαρὺ φορτίο τῆς ἀθυμίας καὶ δῶσε μου αὐτῇ τῇ διαβεβαίωση, ὥστε, ὅπως καὶ προηγουμένως σοῦ ἔγραψα, ἀφοῦ πληροφορηθῶ ὅτι σοῦ ἔρχεται κάποια παραπάνω παρηγοριὰ κι' ἀπὸ τὰ γράμματά μου, θὰ χρησιμοποίησω τακτικώτερα τὸ φάρμακο.

4. Ματθ. 7,13.

5. Εἶναι ὁ πλούσιος τῆς παραβολῆς, Λουκᾶ 16,19-32.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σ'

1. Μόλις ποτὲ ἀνεπνεύσαμεν εἰς τὴν Κουκουσὸν ἀφικόμενοι ὄθεν καὶ ἐπιστέλλομεν· μόλις ποτὲ διεβλέψαμεν ἀπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς ποικίλης τῶν κακῶν νεφέλῃς τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμᾶς καταλαβόντων. Νῦν γάρ, ἐπειδὴ παρῆλθε τὰ ὀδυνηρά, διηγοῦμαι αὐτὰ τῇ εὐλα-
5 βείᾳ σου. Ὅτε γὰρ ἐν αὐτοῖς ἦμεν, οὐκ ἠβουλόμην τοῦτο ποιῆσαι, μὴ σφόδρα σε λυπήσω. Τριάκοντα γὰρ σχεδὸν ἢ καὶ πλείους ἡμέρας πυρετοῖς χαλεπωτάτοις διετέλεσα παλαίων καὶ οὕτω τὴν μακρὰν ταύτην καὶ χαλεπὴν ὀδεύων ὁδὸν καὶ ἐτέραις χαλεπωτάταις ἀρρωστίαις πολιορκούμενος ταῖς ἀπὸ τοῦ στομάχου. Λόγισαι τὰ ἐν-
10 τεῦθεν, οὐκ ἰατρῶν ὄντων, οὐ βαλανείων, οὐκ ἐπιτηδείων, οὐ τῆς ἄλλῃς ἀνέσεως, ἰσαυρικοῦ φόβου πανταχόθεν ἡμᾶς πολιορκουῦντος, τῶν ἄλλων κακῶν ἅπερ ἢ δυσκολία τῶν ὁδῶν τίκτειν εἴωθε, φροντίδος, μερίμνης, ἐρημίας τῶν θεραπευσόντων. Ἀλλὰ νῦν ἅπαντα ταῦτα λέλυται.

2. Εἰς γὰρ τὴν Κουκουσὸν ἐλθόντες, τὴν τε ἀρρωστίαν ἅπασαν ἀπεθέμεθα μετὰ τῶν λειψάνων, καὶ ἐσμεν ἐν ὑγείᾳ καθαρωτάτῃ, τοῦ τε φόβου τῶν Ἰσαύρων ἀπηλλάγημεν, πολλῶν ἐνταῦθα στρατιωτῶν ὄντων, καὶ σφόδρα πρὸς αὐτοὺς παρατεταγμένων, τῶν τε
5 ἐπιτηδείων ἢ ἀφθονία πάντοθεν ἡμῖν ἐπιρρεῖ, πάντων μετὰ πάσης εὐνοίας ἡμᾶς ὑποδεχομένων, καίτοι σφόδρα ἐρημοτάτου ὄντος τοῦ χωρίου. Ἀλλ' ἔτυχεν ὁ δεσπότης μου Διόσκορος ἐνταῦθα ὢν, ὃς καὶ εἰς Καισάρειαν ἀπέστειλεν οἰκέτην εἰς αὐτὸ τοῦτο, παρακαλῶν καὶ δεόμενος μὴ προτιμῆσαι τῆς αὐτοῦ οἰκίας ἐτέραν καὶ ἕτεροι δὲ
10 πλείους. Ἀλλ' ἀναγκαῖον ἐνόμισα τῶν ἄλλων τοῦτον προτιμῆσαι καὶ κατήχθημεν ἐν τοῖς αὐτοῦ. Καὶ πάντα ἡμῖν αὐτὸς γίνεται, ὡς καὶ

* Αὕτη ἡ ἐπιστολὴ στάλθηκε μόλις ἔφθασε στὴν Κουκουσὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 404, ἴσως μὲ τὰ χέρια τοῦ Θεοδώρου, ἐπικεφαλῆς τῆς στρατιωτικῆς συνουσίας ποῦ ὀδήγησε τὸν Χρυσόστομο στὸν τόπο ἐξορίας κι' ἐπέστρεψε ἀπὸ ἐκεῖ. Παλαιὸς ἀριθμὸς Ἐπιστολῆς 13.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 6 *

1. Μόλις ανέπνευσα από τὸν ἐρχομό μας στὴν Κουκουσό, ἀπὸ ὅπου σοῦ γράφω. Μόλις διέβλεψα ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν καπνὸ καὶ ἀπὸ τὸ παρδαλὸ νέφος τῶν κακῶν πού μὲ βρῆκαν στὸ δρόμο. Τώρα, πού πέρασαν τὰ ὀδυνηρά, τὰ διηγοῦμαι στὴν εὐλάβειά σου. Διότι, ὅταν βρισκόμουν σ' αὐτά, δὲν ἤθελα νὰ τὸ κάνω αὐτό, γιὰ νὰ μὴ σὲ λυπήσω πολὺ. Πάλευα μὲ φοβερὸ πυρετὸ ἐπὶ τριάντα σχεδὸν ἢ καὶ περισσότερες ἡμέρες καὶ σ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν βιάδιζα αὐτὴ τὴ μακρινὴ καὶ ἐπίπονη ὁδὸ, ἐνῶ συγχρόνως πολιορκοῦμαι ἀπὸ ἄλλες πολὺ καταπονητικὲς ἀρρώστιες τοῦ στομάχου. Σκέψου τώρα ὅλα τὰ σχετικὰ, ὅταν δὲν ὑπάρχουν ἰατροὶ οὔτε λουτρὰ οὔτε χρήσιμα ἐφόδια οὔτε ἄλλες ἀνέσεις, ὅταν ἀπὸ παντοῦ μᾶς πολιορκοῦσε ὁ φόβος τῶν Ἰσαύρων καὶ τὰ ἄλλα κακὰ πού συνήθως γεννᾶ ἡ δυσκολία τῶν δρόμων, ἡ φροντίδα, ἡ ἀνησυχία, ἡ ἀπουσία τῶν ὑπηρετῶν. Ἀλλὰ τώρα ὅλα αὐτὰ ἔχουν λυθεῖ.

2. Πράγματι, ὅταν ἤλθαμε στὴν Κουκουσό, ἀπέβαλα ὅλη τὴν ἀρρώστια καὶ τίς συνέπειές της, καὶ εἶμαι σὲ πλήρη ὑγεία, ἀπαλλαγῆκαμε ἀπὸ τὸν φόβο τῶν Ἰσαύρων¹, διότι ἐδῶ ὑπάρχουν πολλοὶ στρατιῶτες παρατεταγμένοι ἐναντίον τους, καὶ τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια ἱᾶς ἔρχονται ἀπὸ παντοῦ ἄφθονα, ἐνῶ ὅλοι μὲ ὑποδέχονται μὲ κάθε καλωσύνη, ἂν καὶ τὸ χωριὸ εἶναι πολὺ ἀπομονωμένο. Ἀλλὰ ἔτυχε νὰ εἶναι ἐδῶ ὁ δεσπότης μου ὁ Διόσκορος², ὁ ὁποῖος μάλιστα ἔστειλε ἕνα ὑπηρέτη του στὴν Καισάρεια μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ μὲ παρακαλέσει καὶ νὰ μὲ ἰκετεύσει νὰ μὴ προτιμήσω ἀντὶ τῆς οἰκίας του ἄλλην, κάτι πού ἔκαμαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ θεώρησα ἀναγκαῖον νὰ προτιμήσω αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ κατέλυσα στὴν οἰκία του.

1. Ἀνάμεσα στοὺς Ἰσαύρους ζοῦσαν πολλοὶ ληστὲς καὶ ἡ Ἰσαυρία ἦταν γνωστὴ ὡς χώρα ληστοτρόφος.

2. Ὁ Διόσκορος μνημονεύεται γιὰ τίς περιποιήσεις του καὶ σ' ἄλλες ἐπιστολές. Εἶχε διαθέσει τὸ σπίτι του γιὰ τὴ φιλοξενία τοῦ ἱεράρχη.

καταβοᾶν αὐτοῦ συνεχῶς διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ δαψίλειαν καὶ τὴν ἀφθονίαν ἣν βούλεται παρέχειν. Δι' ἡμᾶς γοῦν καὶ μετέστη χωρίον οἰκῶν, ὥστε παντὶ θεραπεῦσαι τρόπῳ, τὴν τε οἰκίαν ἡμῖν κατα-
 15 σκευάζει πρὸς χειμῶνα ἐπιτηδείαν, πάντα ποιῶν ὑπὲρ τούτου καὶ πραγματευόμενος, καὶ ὄλως οὐδὲν ἐλλέλειπται θεραπείας ἕνεκεν. Καὶ ἕτεροι δὲ πολλοὶ ἐπίτροποι καὶ οἰκονόμοι, παρὰ τῶν δεσποτῶν τῶν ἑαυτῶν κελευσθέντες διὰ γραμμάτων συνεχῶς παραγίνονται ἔτοιμοι κατὰ πάντα τρόπον ἡμᾶς ἀναπαῦσαι.

3. Ταῦτα δὲ πάντα εἶρηκα, καὶ τὰ μὲν ἀπωδυράμην τὰ πρότερα, τὰ δὲ εἶπον τὰ χρηστά, ἵνα μὴ προπετῶς τις ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἐγείρη. Εἰ μὲν γὰρ οἱ βουλόμενοι δοῦναι ἡμῖν τὴν χάριν κυρίου ἡμᾶς ποιοῖεν τοῦ εἶναι ὅπου βουλόμεθα, καὶ μὴ πάλιν ἕτερον ἡμῖν μέλλοιεν ἀπο-
 5 κληροῦν τόπον ὃν ἂν ἐθέλωσι, κατάδεξαι τὴν χάριν. Εἰ δὲ ἔνθεν ἡμᾶς ἀνιστάντες εἰς ἕτερον μέλλοιεν πέμπειν τόπον (καὶ πάλιν ὁδός, καὶ πάλιν ἀποδημία), ἐμοὶ σφόδρα τοῦτο χαλεπώτατον· πρῶτον μὲν μήποτε εἰς μακρότερον ἢ εἰς χαλεπώτερον ἡμᾶς πέμψωσι χωρίον· ἔπειτα δὲ ὅτι μυρίων ἐξοριῶν ἐμοὶ τὸ ὀδεύειν χαλεπώτερον. Καὶ
 10 γὰρ εἰς αὐτὰς ἡμᾶς κατήνεγκε τοῦ θανάτου τὰς πύλας ταύτης τῆς ἀποδημίας ἢ δυσκολία. Καὶ διατρίβομεν νῦν ἐν Κουκουσῶ τῇ διηνεκεῖ καθέδρᾳ καὶ ἡσυχίᾳ ἀνακτώμενοι ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ γενομένην ἡμῖν ταλαιπωρίαν καὶ τὰ συντετριμμένα ἡμῶν ὅσῃ καὶ τὴν ταλαιπωρηθεῖσαν σάρκα διὰ τῆς ἡσυχίας θερα-
 15 πεύοντες.

4. Ἀπήντησε δὲ καὶ ἡ κυρία μου Σαβινιανὴ ἢ διάκονος κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν αὐτὴν καθ' ἣν καὶ ἡμεῖς ἀπηντήσαμεν, συντετριμμένη μὲν καὶ τεταλαιπωρημένη, ἅτε ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας οὔσα ἔνθα καὶ κινεῖσθαι δύσκολον· ὁμως δὲ τῇ προθυμίᾳ νεάζουσα καὶ μηδενὸς
 5 αἰσθανομένη τῶν λυπηρῶν. Ἐτοίμη γὰρ ἔφησεν εἶναι καὶ εἰς Σκυθίαν ἀπαντήσεσθαι, ἐπειδὴ τοιοῦτος ἐκράτει λόγος ὡς ἐκεῖ ἡμῶν ἀπαχθησομένων. Ἐτοίμη δέ ἐστιν, ὡς φησι, μηκέτι ὑποστρέφειν μηδαμοῦ, ἀλλ' ἐκεῖ διατρίβειν ἔνθα ἂν ὦμεν. Σφόδρα δε αὐτὴν ὑπεδέξαντο οἱ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ τῆς εὐ-
 10 νοίας. Καὶ ὁ κύριος δέ μου Κωνστάντιος, ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύ-

3. Πιθανῶς ἡ διακόνισσα Σαβινιανὴ ἦταν θεία τοῦ Ἰωάννη, πού εἶχε ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια στὸν τόπο τῆς ἐξορίας μετὰ δικὰ τῆς μέσῃ

Αὐτὸς ἔγινε τὰ πάντα γιὰ μένα, ὥστε νὰ τὸν ἐπικρίνουν συνεχῶς γιὰ τὴν πολλὴ ἀπλοχεριὰ καὶ ἀφθονία ποὺ δείχνει γιὰ μένα. Γιὰ χάρη μου μετακόμισε σ' ἐξοχικὸ τόπο, ὥστε νὰ μὲ περιποιηθεῖ μὲ κάθε τρόπο, καὶ κατασκεύασε γιὰ χάρη μου οἰκία κατάλληλη γιὰ τὸν χειμῶνα, κάμοντας καὶ μεταχειριζόμενος τὰ πάντα γι' αὐτὸν τὸν σκοπό· καὶ τίποτε δὲν ἔλειψε γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησή μας. Καὶ ἄλλοι ἐπίσης ἐπίτροποι καὶ οἰκονόμοι, μὲ ἔγγραφες ἐντολὰς τῶν κυρίων τους, ἔρχονται συνεχῶς ἔτοιμοι νὰ μὲ ἀναπαύσουν μὲ κάθε τρόπο.

3. "Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶπα, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ προηγούμενα τὰ ἐθρήνησα, ἐνῶ τὰ ἄλλα τὰ παρουσίασα ὡς καλά, γιὰ νὰ μὴ μὲ ξεσηκώσει κανεὶς ἀπὸ ἐδῶ μὲ προπέτεια." Ἄν αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ μοῦ κάνουν τὴ χάρη μοῦ ἔδιναν τὸ δικαίωμα νὰ μείνω ὅπου θέλω καὶ δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὀρίσουν πάλι ἄλλον τόπο παραμονῆς κατὰ τὴ θέλησή τους, νὰ δεχθεῖς τὴ χάρη τους. Ἄν ὅμως, ξεσηκώνοντάς με ἀπὸ ἐδῶ, πρόκειται νὰ μὲ στείλουν σὲ ἄλλον τόπο (καὶ πάλι δρόμος, καὶ πάλι ταξίδι), αὐτὸ μοῦ εἶναι πολὺ κουραστικό. Πρῶτα ὑπάρχει φόβος μήπως μὲ στείλουν σὲ μακρινώτερο ἢ σὲ χειρότερο τόπο· ἔπειτα γιὰ μένα εἶναι δυσκολώτερη ἢ ὁδοιπορία ἀπὸ μύρια ταξίδια. Διότι ἡ δυσκολία αὐτῆς τῆς ἀποδημίας μὲ κατέβασε ἕως τὶς πύλες τοῦ θανάτου. Καὶ τώρα διαμένω στὴν Κουκουσό, ἀναλαμβάνοντας δυνάμεις ἀπὸ τὴ διαρκὴ παραμονὴ καὶ ἡσυχία καὶ θεραπεύοντας μὲ τὴν ἡσυχία τὴν ταλαιπωρία ποὺ ὑπέστην γιὰ πολὺν καιρὸ καὶ τὰ σπασμένα ὀστᾶ μου καὶ τὴν ταλαιπωρημένη σάρκα μου.

4. Τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ φθάσαμε ἐμεῖς ἔφθασε καὶ ἡ κυρία μου Σαβινιανή, ἡ διακόνισσα³, συντριμμένη καὶ ταλαιπωρημένη, διότι βρίσκεται σὲ τέτοια ἡλικία, ποὺ καὶ νὰ κινεῖται τῆς εἶναι δύσκολο· ἀλλ' ὅμως στὴν προθυμία νεάζει καὶ δὲν αἰσθάνεται κανένα πόνο. Εἶπε μάλιστα ὅτι εἶναι ἔτοιμη νὰ φθάσει ὡς τὴ Σκυθία, ἐπειδὴ εἶχε ἀκουσθεῖ ὅτι ἐκεῖ θὰ μὲ ὀδηγήσουν. Εἶναι ἔτοιμη, ὅπως λέγει, νὰ μὴ ἐπιστρέψει πουθενά, ἀλλὰ νὰ διαμείνει ἐκεῖ ποὺ θὰ εἶμαι ἐγώ. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἄνθρωποι τὴν ὑποδέχθηκαν μὲ πολὺν ζῆλο καὶ πολλὴν ἀγάπη. Καὶ ὁ κύριός μου Κωνστάντιος πάλι⁴, ὁ εὐλαβέστα-

4. Ὁ Κωνστάντιος ἦταν πρεσβύτερος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια, ἐμπιστος καὶ ζηλωτής. Στὴν Κωνσταντινούπολη στενογραφοῦσε κηρύγματα τοῦ Χρυσοστόμου, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴ χειρόγραφη παράδοση. Ζοῦσε κρυμμένος στὴν Κωνσταντινούπολη.

τερος, πάλαι ἂν ἐνταῦθα ἦν. Καὶ γὰρ καὶ ἐπέστειλέ μοι παρακαλῶν, ἵνα ἐπιτρέψω αὐτῷ ἐλθεῖν· τῆς γὰρ ἐμῆς γνώμης χωρὶς μηδ' ἂν τολμῆσαι παραγενέσθαι, καίτοι γε σφόδρα ἐπιθυμῶν καί, ὡς φησιν, οὐδὲ αὐτόθι μένειν δυνάμενος· κρύπτεται γὰρ καὶ λανθάνει· τοσαῦτα
15 αὐτὸν συνέχει κακά, καθὼς φησι.

5. Παρακαλῶ τοίνυν μὴ ἄλλως ποιήσης τοῦ τόπου ἕνεκεν. Εἰ δι' αὐτὸ πάλιν δοκιμάσειας ἀποπειρασθῆναι τῆς γνώμης αὐτῶν, αὐτὴ μὲν οἴκοθεν μηδὲν εἶπης, δοκίμασον δὲ ποῦ προήρηνται κατὰ τὴν σύνεσίν σου· δύνασαι γάρ. Κἂν ἴδης ὅτι πλησίον αὐτόθι που ἐν παραθα-
5 λασσίῳ πόλει, ἢ ἐν Κυζίκῳ, ἢ Νικομηδείας πλησίον, καὶ τοῦτο κατὰδεξαι. Εἰ δ' ἄρα μακρότερόν που, ἢ τοῦ τόπου τούτου μακρότερον, ἢ τοσοῦτον ὅσον οὗτος, μὴ ἔλη· ἐπεὶ σφόδρα τοῦτό μοι βαρὺ καὶ χαλεπώτατον. Τέως γὰρ πολλῆς ἐνταῦθα ἀνέσεως ἀπολαύομεν, ὡς καὶ ἐν δύο ἡμέραις ἄπασαν τὴν ἀειδίαν ἀπονίσασθαι τὴν ἐκ τῆς
10 ὁδοῦ γεγεννημένην ἡμῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'

1 α. Φέρε δὴ πάλιν ἀπαντλήσωμέν σου τῆς ἀθυμίας τὸ ἔλκος καὶ διασκεδάσωμεν τοὺς λογισμοὺς τοὺς τὸ νέφος τοῦτο συνάγοντας. Τί γὰρ ἐστὶν ὃ συγχεῖ σου τὴν διάνοιαν; Ὅτι ἄγριος ὁ χειμὼν ὁ τὰς Ἐκκλησίας καταλαβὼν καὶ ζοφώδης καὶ νύκτα ἀσέληνον πάντα
5 εἰργάσατο καὶ καθ' ἐκάστην κορυφοῦται τὴν ἡμέραν πικρά τινα ὠδίνων ναυάγια καὶ αὐξεται ἢ πανωλεθρία τῆς οἴκουμένης; Οἶδα τοῦτο κάγω καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ, καὶ εἰ βούλει καὶ εἰκόνα ἀναπλάττω τῶν γινομένων, ὥστε σαφεστέραν σοι ποιῆσαι τὴν τραγωδίαν. Θάλασσαν ὀρῶ μαινομένην πάντοθεν, ἀπ' αὐτῆς κάτωθεν ἀναμοχλευ-

5. Γράφομε «ἀειδία» ἀντὶ «ἀηδία».

6. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ Ὀλυμπιάς εἶχε ἀκόμη μερικὲς γνωριμίες πού πιστευε ὅτι θὰ τῇ βοηθοῦσαν ν' ἀλλάξει τὸν τόπο διαμονῆς τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὸ καλύτερο.

τος πρεσβύτερος, μπορούσε να είναι ἐδῶ ἀπὸ καιρό. Μοῦ ἔγραψε μάλιστα μὲ τὴν παράκληση νὰ τοῦ ἐπιτρέψω νὰ ἔλθει, προσθέτοντας ὅτι χωρὶς τὴν ἔγκρισή μου δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ φθάσει, ἂν καὶ πολὺ τὸ ἐπιθυμεῖ καί, ὅπως λέγει, δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ μείνει αὐτοῦ. Πράγματι κρύβεται χωρὶς νὰ τὸν ἔχουν ἀντιληφθεῖ· τόσα κακὰ τὸν συνέχουν, ὅπως λένε.

5. Παρακαλῶ λοιπὸν μὴ προβεῖς σὲ ἄλλη ἐνέργεια σχετικὰ μὲ τὸν τόπο. Ἐὰν ὅμως ἐπιχειρήσεις νὰ γνωρίσεις τὶς σκέψεις τους, νὰ μὴ πεῖς τίποτε ἐσὺ ἢ ἴδια, ἀλλὰ νὰ προσπαθήσεις νὰ μάθεις, μὲ τὴν εὐφυΐα σου, ποῦ ἔχουν σκοπὸ νὰ μὲ στείλουν· διότι αὐτὸ μπορεῖς νὰ τὸ ἐπιτύχεις. Κι' ἂν δεῖς ὅτι σκέπτονται νὰ μὲ ἐγκαταστήσουν κάπου αὐτοῦ κοντὰ, σὲ παραθαλάσσια πόλη, ἢ στὴν Κύζικο ἢ κοντὰ στὴ Νικομήδεια, αὐτὸ νὰ τὸ δεχθεῖς. Ἐὰν ὅμως σκέπτονται νὰ μὲ στείλουν κάπου μακρύτερα ἀπὸ αὐτὸν τὸν τόπο ἢ τόσο μακριά, ὅσο εἶναι αὐτός, μὴ τὸ δεχθεῖς· διότι αὐτὸ μοῦ εἶναι πολὺ βαρὺ καὶ κοπιαστικό. Διότι τώρα ἐδῶ βρῆκα πολλὴ ἄνεση, ὥστε μέσα σὲ δύο ἡμέρες νὰ ξεπλύνω ὅλη τὴν ἀσχήμια⁵ ποῦ μοῦ γέμισε ἀπὸ τὸ ταξίδι⁶.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 7 *

1 α. Ἐὰς σοῦ ἀφαιρέσω πάλι τὸ ἔλκος τῆς ἀθυμίας σου κι' ἄς διασκορπίσω τοὺς λογισμοὺς ποῦ συνάγουν αὐτὸ τὸ νέφος. Τί εἶναι αὐτὸ ποῦ σοῦ ταρασσει τὴ διάνοια; Τὸ ὅτι ἡ τρικυμία ποῦ κατέλαβε τὴν Ἐκκλησία εἶναι ἄγρια καὶ σκοτεινὴ κι' ὅλα τὰ ἔκαμε σὰν νύκτα ἀσέληνη καὶ καθημερινὰ κορυφώνεται προκαλώντας πικρὰ ναυάγια καὶ αὐξάνεται ἡ πανωλεθρία τῆς οἰκουμένης; Αὐτὸ τὸ γνωρίζω κι' ἐγὼ καὶ κανεὶς δὲν θὰ φέρει ἀντίρρηση· κι' ἂν θέλεις, θὰ σοῦ περιγράψω μιὰ εἰκόνα τῶν ὄσων συμβαίνουν, ὥστε νὰ σοῦ καταστήσω σαφέστερη τὴν τραγωδία¹. Βλέπω θάλασσα ποῦ μαίνεται ἀπὸ πα-

* Γράφηκε στὴν Κουκουσὸ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 404. Παλαιὸς ἀριθμὸς 1.

1. Οἱ ὁμιλίες τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι γεμάτες ἀπὸ τέτοιες περιγραφές, «ἐκφράσεις».

10 ομένην τῆς ἀβύσσου, πλωτῆρας τοῖς ὕδασι νεκροὺς ἐπιπλέοντας, ἑτέρους ὑποβρυχίους γενομένους, τὰς σανίδας τῶν πλοίων διαλελυμένας, τὰ ἰστία διαρρηγνύμενα, τοὺς ἰστοὺς διακλωμένους, τὰς κώπας τῶν χειρῶν τῶν ναυτῶν ἀποπτάσας, τοὺς κυβερνήτας ἀντὶ τῶν οἰάκων ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καθημένους, τὰς χεῖρας τοῖς
15 γόνασι περιπλέκοντας καὶ πρὸς τὴν ἀμηχανίαν τῶν γινομένων κωκύνοντας, ὀλολύζοντας, θρηνοῦντας, ὀλοφυρομένους μόνον, οὐκ οὐρανόν, οὐ πέλαγος φαινόμενον, ἀλλὰ σκότος πάντα βαθὺ καὶ ἀφεγγές καὶ ζοφῶδες, οὐδὲ τοὺς πλησίον ἐπιτρέποντα βλέπειν, καὶ πολὺν τὸν πάταγον τῶν κυμάτων καὶ θηρία θαλάττια πάντοθεν τοῖς
20 πλέουσιν ἐπιτιθέμενα. Μᾶλλον δὲ μέχρι τίνος διώκομεν ἀκίχητα; Οἷαν γὰρ ἂν ζητήσω τῶν παρόντων εἰκόνα, ἠττώμενος τῶν κακῶν ὁ λόγος ἀναχωρεῖ.

β. Ἄλλ' ὅμως καὶ ταῦτα εἰδὼς οὐκ ἀπογινώσκω τῆς χρηστοτέρας ἐλπίδος τὸν κυβερνήτην τοῦδε τοῦ παντὸς ἐννοῶν, ὃς οὐ τέχνη περι-
25 γίνεται τοῦ χειμῶνος, ἀλλὰ νεύματι λύει τὴν ζάλην. Εἰ δὲ μὴ ἐκ προοιμίων μηδὲ εὐθέως, ἔθος αὐτῷ τοιοῦτο μὴ ἐν ἀρχῇ τὰ δεινὰ καταλύειν, ἀλλ' ὅταν ἀύξηθῇ καὶ πρὸς τὸ τέλος ἔλθῃ καὶ παρὰ τῶν πλειόνων ἀπογνωσθῇ, τότε θαυματοργεῖν καὶ παραδοξοποιεῖν, τὴν τε οἰκείαν ἐνδεικνύμενος δύναμιν καὶ τῶν ἐμπιπτόντων τὴν
30 ὑπομονὴν ἐγγυμνάζων.

γ. Μῆ τοίνυν ἀναπέσης, παρακαλῶ. Ἐν γάρ ἐστίν, Ὀλυμπιάς, φοβερὸν, εἷς πειρασμός, ἀμαρτία μόνον· καὶ τοῦτο συνεχῶς ἐπάδων σοι τὸ ρῆμα οὐκ ἐπαυσάμην· τὰ δὲ ἄλλα πάντα μῦθος, κἂν ἐπιβου-
35 λὰς εἴπῃς, κἂν ἀπεχθείας, κἂν δόλους, κἂν συκοφαντίας, κἂν λοιδορίας, κἂν κατηγορίας, κἂν δημεύσεις, κἂν ἐξορίας, κἂν ξίφη ἠκονημένα, κἂν πέλαγος, κἂν τὸν τῆς οἰκουμένης ἀπάσης πόλεμον. Οἷα γὰρ ἂν ἦ ταῦτα, πρόσκαιρά τέ ἐστι καὶ ἐπὶ κηρα καὶ ἐν θνητῷ γεγόμενα σώματι καὶ τὴν νήφουσαν οὐδὲν παραβλάπτοντα ψυχὴν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τῶν χρηστῶν καὶ λυπηρῶν τῶν κατὰ τὸν παρόντα

2. Ἐννοεῖται ἀναπόφευκτη ἐξεικόνιση τῶν πραγμάτων.

3. Συχνὴ ἐπιστροφή τοῦ Χρυσοστόμου στοὺς λόγους καὶ τίς ἐπιστολές .

ντοῦ, πού ἀναμοχλεῦεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἄβυσσο κάτω, ναυτικούς πού τὰ πτώματά τους ἐπιπλέουν στὰ ὕδατα, ἄλλους πού εἶναι βυθισμένοι· βλέπω τὰ σανίδια τῶν πλοίων διαλυμένα, τὰ ἰστία ξεσχισμένα, τοὺς ἰστοὺς σπασμένους, τὰ κουπιὰ πεσμένα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ναυτῶν, τοὺς κυβερνήτες νὰ κάθονται, ἀντὶ στὰ τιμόνια, ἐπάνω στὰ καταστρώματα μὲ τὰ χέρια πλεγμένα στὰ γόνατα, νὰ κλαίουν ἀπὸ ἀμηχανία μπροστὰ στὰ γινόμενα, νὰ ὀλολύζουν, νὰ θρηνοῦν, νὰ ὀλοφύρονται μόνο. Καὶ δὲν φαίνεται οὐρανὸς οὔτε πέλαγος, ἀλλὰ σκοτάδι παντοῦ βαθὺ καὶ ἀφεγγές καὶ ζοφερό, πού δὲν ἐπιτρέπει οὔτε τοὺς κοντινοὺς νὰ δεῖς, δυνατὸς πάταγος τῶν κυμάτων καὶ θηρία θαλάσσια ἐπιτιθέμενα ἀπὸ παντοῦ ἐναντίον τῶν ἐπιβατῶν. Ἡ καλύτερα ὡς πότε θὰ ἀναζητοῦμε ἀνέφικτα;² Ὅποια εἰκόνα τῶν παρόντων κι' ἂν ἀναζητήσω, ὁ λόγος ἀναχωρεῖ νικημένος ἀπὸ τὰ κακά.

β. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ τὰ γνωρίζω αὐτά, δὲν ἀπογοητεύομαι ἀπέναντι στὴν καλύτερη ἐλπίδα, σκεπτόμενος τὸν κυβερνήτη αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος, ὁ ὁποῖος δὲν κατανικᾷ τὴν τρικυμία μὲ τὴν τέχνη, ἀλλὰ διαλύει τὴν ταραχὴ μ' ἓνα νεῦμα. Ἄν δὲν τὸ κάμνει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ οὔτε ἀμέσως, εἶναι τέτοια ἡ συνήθειά του νὰ μὴ καταλύει στὴν ἀρχὴ τὰ δεινά· ἀλλ' ὅταν αὐξηθοῦν καὶ φθάσουν πρὸς τὸ τέλος καὶ οἱ περισσότεροι ἀπογοητευθοῦν, τότε συνηθίζει νὰ θαυματουργεῖ καὶ νὰ παραδοξοποιεῖ, δείχνοντας τὴ δύναμή του καὶ συγχρόνως γυμνάζοντας τὴν ὑπομονὴ ὅσων πέφτουν σ' αὐτά.

γ. Μὴ ἀπελπισθεῖς λοιπόν, παρακαλῶ. Διότι, Ὀλυμπιάς, ἓνα εἶναι τὸ φοβερό, ἓνας ὁ πειρασμός, ἡ ἁμαρτία μόνο³· καὶ δὲν ἔπαυσα νὰ σοῦ ψάλλω συνεχῶς αὐτὸ τὸ λόγο. Ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι μῦθος, εἴτε ἐπιβουλές ἀναφέρεις εἴτε ἀπέχθειες εἴτε δόλους εἴτε συκοφαντίες εἴτε λοιδορίες εἴτε κατηγορίες εἴτε δημεύσεις εἴτε ἐξορίες εἴτε ξίφη ἀκονισμένα εἴτε πέλαγος εἴτε τὸν πόλεμο ὅλης τῆς οἰκουμένης⁴. Ὅποια κι' ἂν εἶναι αὐτά, εἶναι πράγματι πρόσκαιρα καὶ φθαρτά· συμβαίνουν στὸ θνητὸ σῶμα καὶ δὲν παραβλάπτουν τὴν ἄγρυπνη ψυχὴ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Παῦλος, θέλοντας νὰ δείξει τὴν εὐτέλεια τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν τοῦ παρόντος βίου φανέρωσε τὸ

4. Τὸ μεγαλύτερο δεινὸ βέβαια εἶναι ὁ πόλεμος τῆς οἰκουμένης, τοῦ σύμπαντος, οἱ συγκρούσεις τῶν φυσικῶν φαινομένων. Τίποτε δὲν εἶναι αὐτὰ μπροστὰ στὴν ἁμαρτία, στὸ ἠθικὸ κακό.

40 βίον τὸ εὐτελὲς ὁ μακάριος Παῦλος δεῖξαι βουλόμενος μιᾷ λέξει τὸ πᾶν ἐνέφηεν εἰπὼν· «τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα». Τί τοίνυν τὰ πρόσκαιρα δέδοικας, τὰ ποταμίων ρευμάτων δίκην παραρρέοντα; Τοιαῦτα γὰρ τὰ παρόντα, κᾶν χρηστὰ ἦ, κᾶν λυπηρά. Προφήτης δὲ ἕτερος ἄπασαν τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν οὐδὲ χόρτω, ἀλλ' ἑτέρα
45 ὕλη εὐτελεστέρα παρέβαλεν, «ἄνθος» αὐτὴν ὀνομάσας «χόρτου» πᾶσαν ὁμοῦ. Οὐδὲ γὰρ μέρος αὐτῆς ἔθηκεν, οἷον πλοῦτον μόνον, ἢ τρυφήν μόνον, ἢ δυναστείαν μόνον, ἢ τιμὰς μόνον, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις δοκοῦντα εἶναι λαμπρὰ μιᾷ προσηγορίᾳ τῇ τῆς «δόξης» περιλαβών, οὕτως ἐπήγαγε τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου εἰπὼν· «πᾶσα
50 δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου»:

2 α. Ἄλλ' ἡ δυσημερία δεινὸν καὶ βαρὺ; Ἄλλ' ὄρα καὶ ταύτην πάλιν ἑτέρα παραβαλλομένην εἰκόνι καὶ καταφρόνει καὶ ταύτης. Τὰς γὰρ λοιδορίας καὶ τὰς ὕβρεις καὶ τὰ ὄνειδα καὶ τὰ σκώμματα τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰς ἐπιβουλάς ἱματίῳ παλαιωθέντι καὶ ἐρίῳ
5 διαβρωθέντι παρεικάζων ἔλεγεν· «ὄνειδισμὸν ἀνθρώπων μὴ φοβεῖσθε καὶ τῷ φαλισμῷ αὐτῶν μὴ ἠττᾶσθε, ὅτι ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὡς ἔριον ὑπὸ σητός, οὕτω βρωθήσονται».

β. Μηδὲν σε τοίνυν ταραττέτω τῶν γινομένων, ἀλλ' ἀφεῖσα τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα παρακαλεῖν καὶ τὰς σκιάς παρατρέχειν (τοῦτο
10 γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη συμμαχία) τὸν Θεὸν ᾧ λατρεύεις, ἐνδελεχῶς παρακάλει νεῦσαι μόνον, καὶ πάντα ἐν μιᾷ καιροῦ λύεται ροπῇ. Εἰ δὲ παρεκάλεσας καὶ οὐκ ἐλύθη, τοιοῦτο τῷ Θεῷ ἔθος, μὴ ἐκ προοιμίων (τὸν γὰρ ἔμπροσθεν ἀναλήψομαι λόγον) καταλύειν τὰ δεινά, ἀλλ' ὅταν κορυφωθῇ, ὅταν αὐξηθῇ, ὅταν σχεδὸν μηδὲν ὑπολελειμ-
15 μένον ἦ τῆς τῶν πολεμούντων κακίας, τότε ἀθρόον πάντα μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ γαληνὸν καὶ πρὸς ἀπροσδοκῆτους τινὰς καταστάσεις αὐτὰ πραγμάτων ἄγειν. Οὐ γὰρ τοσαῦτα δύναται μόνον ποιῆσαι χρηστὰ ὅσα προσδοκῶμεν καὶ ἐλπίζομεν, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλείονα καὶ ἀπείρως μείζονα. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· «τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ
20 πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν».

5. Β' Κορ. 4,18.

6. Ἦσ. 40,6.

7. Βλ. Χρυσοστόμου, *Λόγος πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις*. Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, τόμ. 31.

πάν με μιά λέξη· «τὰ βλεπόμενα εἶναι πρόσκαιρα»⁵. Γιατί λοιπὸν φοβᾶσαι τὰ πρόσκαιρα ποὺ παραρρέουν σὰν ποτάμια ρεύματα; Τέτοια πράγματι εἶναι τὰ παρόντα, εἴτε καλὰ εἴτε κακὰ. Ἕνας ἄλλος πάλι προφήτης δὲν παρομοίασε ὅλη τὴν ἀνθρώπινη εὐημερία οὔτε μὲ χόρτο, ἀλλὰ μὲ κάποια ἄλλη εὐτελέστερη ὕλη, ὀνομάζοντάς τὴν ὅλην μαζί «ἄνθος χόρτου». Δὲν πῆρε μέρος αὐτῆς, παραδείγματος χάριν μόνο τὸν πλοῦτο ἢ μόνο τὴν πολυτέλεια ἢ μόνο τὴν ἐξουσία ἢ μόνο τὶς τιμές, ἀλλ' ἀφοῦ περιέλαβε σὲ μιά ὀνομασία ὅλα ὅσα φαίνονται ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους λαμπρά, στὴν τῆς δόξας, πρόσθεσε τότε τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου λέγοντας· «ὅλη ἡ δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν ἄνθος χόρτου»⁶.

2 α. Μήπως ὅμως εἶναι δεινὴ καὶ βαρεῖα ἡ δυσκολία τῶν καιρῶν⁷; Ἀλλὰ πρόσεχε ὅτι κι' αὐτὴ πάλι παραβάλλεται μὲ ἄλλη εἰκόνα καὶ καταφρόνησέ τὴν κι' αὐτήν. Ὁ προφήτης, συγκρίνοντας τὶς λοιδορίες καὶ τὶς ὕβρεις καὶ τοὺς ὀνειδισμοὺς καὶ τοὺς ἐμπαιγμοὺς ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τὶς ἐπιβουλές μὲ παλιωμένο ἱμάτιο καὶ διαβρωμένο μαλλί, ἔλεγε· «να μὴ φοβᾶσθε τὸν ὀνειδισμό τῶν ἀνθρώπων καὶ να μὴ ὑποχωρεῖτε μὲ τὴν ὕβρη τους, διότι αὐτὰ θὰ παλαιωθοῦν σὰν ἱμάτιο καὶ θὰ καταφαγωθοῦν ὅπως διαβιβρώσκεται τὸ μαλλί ἀπὸ τὸν σκῶρο»⁸.

β. Να μὴ σὲ ταρασσει λοιπὸν τίποτε ἀπὸ τὰ γινόμενα, ἀλλ' ἀφήνοντας τὸ να παρακαλεῖς τὸν τάδε καὶ τὸν τάδε καὶ να παρακολουθεῖς τὶς σκιές (διότι αὐτὸ εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη βοήθεια), παρακάλα ἀδιάκοπα τὸν Θεὸ ποὺ λατρεύεις ἀπλῶς να νεύσει, καὶ ὅλα θὰ λυθοῦν ἀκαριαῖα. Ἐὰν πάλι παρακάλεσες καὶ δὲν λύθησαν, αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθεια τοῦ Θεοῦ (πάλι θὰ ἐπαναλάβω τὰ προηγούμενα), να μὴ καταλύει τὰ δεινὰ ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλὰ ὅταν κορυφωθοῦν, ὅταν αὐξηθοῦν, ὅταν σχεδὸν δὲν ἀπομείνει τίποτε ἀπὸ τὴν κακία τῶν πολεμίων μας, τότε ἀπότομα να μεταβάλλει τὰ πάντα πρὸς τὴ γαλήνη καὶ να τὰ ὀδηγεῖ πρὸς κάποιες ἀπροσδόκητες καταστάσεις πραγμάτων. Διότι δὲν μπορεῖ να κάμει τόσα μόνο ἀγαθὰ ὅσα περιμένουμε καὶ ἐλπίζουμε, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερα καὶ ἀπείρως μεγαλύτερα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, «ἡ δόξα ἀνήκει σ' αὐτὸν ποὺ μπορεῖ να κάμει πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ζητοῦμε καὶ σκεπτόμαστε»⁹.

8. Ἦσ. 51,7ε.

9. Ἐφ. 3,20.

γ. Μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ἐκ προσιμίῳν κωλύσαι τοὺς παῖδας τοὺς
 τρεῖς εἰς τὸν πειρασμὸν ἐκεῖνον μὴ ἐμπεσεῖν; Ἄλλ' οὐκ ἠβουλήθη
 πολλὴν αὐτοῖς συνάγων τὴν ἐμπορίαν. Διὰ τοῦτο ἀφῆκε καὶ χερσὶν
 αὐτοὺς βαρβαρικαῖς παραδοθῆναι καὶ τὴν κάμινον ἀναφθῆναι πρὸς
 25 ὕψος ἄφατον καὶ τὴν βασιλικὴν ὄργην τῆς καμίνου χαλεπώτερον
 ἐκκαῆναι καὶ χεῖρας δεθῆναι καὶ πόδας μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότη-
 τος καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐμβληθῆναι· καὶ ὅτε πάντες οἱ θεωροῦντες αὐτοὺς
 ἀπέγνωσαν αὐτῶν τὴν σωτηρίαν, τότε ἀθρόον καὶ παρ' ἐλπίδα πᾶ-
 σαν ἀνεφαίνετο ἡ θαυματοποιῖα τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ καὶ μετὰ
 30 πολλῆς ἐξέλαμπε τῆς ὑπερβολῆς. Τὸ μὲν γὰρ πῦρ ἐδεσμεῖτο, οἱ δε-
 σμῶται δὲ ἐλύοντο· καὶ ναὸς εὐκτῆριος ἢ κάμινος ἐγένετο καὶ πηγὴ
 καὶ δρόσος καὶ αὐλῶν βασιλικῶν σεμνοτέρα, καὶ τὴν παμφάγον οὐ-
 σίαν ἐκείνην καὶ σιδήρου καὶ λίθων περιγινομένην καὶ πᾶσης κρα-
 τοῦσαν ὕλης τριχῶν ἐνίκα φύσις. Καὶ χορὸς ἴστατο παναρμόνιος αὐ-
 35 τόθι τῶν ἀγίων ἐκείνων ἑκατέραν τὴν κτίσιν εἰς τὴν θαυμασίαν
 ταύτην καλούντων μελωδίαν· ἧδὸν τε εὐχαριστηρίους ἀναπέμπον-
 τες ὕμνους ὑπὲρ ὧν ἐδέθησαν, ὑπὲρ ὧν ἐκάησαν, τό γε ἐχθρῶν μέ-
 ρος, ὑπὲρ ὧν πατρίδος ἐξέπεσον, ὑπὲρ ὧν αἰχμᾶλωτοι γεγόνασιν,
 ὑπὲρ ὧν τὴν ἐλευθερίαν ἀφηρέθησαν, ὑπὲρ ὧν ἀπόλιδες, ἄοικοι καὶ
 40 μετανάσται ἐγένοντο, ὑπὲρ ὧν ἐν ἀλλοτρίᾳ καὶ βαρβάρῳ διέτριβον
 γῆ· τοῦτο γὰρ ψυχῆς εὐγνώμονος.

δ. Καὶ ἐπειδὴ καὶ τὰ τῆς κακίας τῶν πολεμούντων ἀπήρτιστο (τί
 γὰρ μετὰ θάνατον λοιπὸν ἐπιχειρῆσαι ἠδύνατο) καὶ τὰ τῶν ἀθλητῶν
 ἐπεπλήρωτο καὶ ὁ στέφανος ἐπλάκη καὶ τὰ βραβεῖα αὐτοῖς συνελέ-
 45 γη καὶ οὐδὲν λοιπὸν ἔλιπεν εἰς εὐδοκίμησιν, τότε δὴ τὰ δεινὰ λύεται
 καὶ ὁ τὴν κάμινον ἀνάψας καὶ τосαύτη παραδοὺς τιμωρία, οὗτος
 θαυμαστὸς ἐπαινέτης τῶν ἀγίων ἐκείνων ἀθλητῶν γίνεται καὶ
 κῆρυξ τῆς τοῦ Θεοῦ παραδοξοποιῖας, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης
 ἐκπέμπει τὰ γράμματα πολλῆς γέμοντα εὐφημίας, διηγούμενος τὰ
 50 γεγενημένα καὶ ἀξιόπιστος γινόμενος κῆρυξ τῶν τοῦ παραδοξο-
 ποιῶ Θεοῦ θαυμάτων. Ἐπειδὴ γὰρ ἐχθρὸς ἦν καὶ πολέμιος, ἀνύπο-
 πτα λοιπὸν καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τὰ γραφόμενα ἦν.

γ. Μήπως τάχα δὲν μπορούσε νὰ ἐμποδίσει τὰ τρία παιδιὰ ἀπὸ πρὶν νὰ πέσουν σ' ἐκεῖνο τὸν πειρασμό¹⁰; Ἀλλὰ δὲν θέλησε, γιὰ νὰ μαζεύσει ἄφθονο πλοῦτο γι' αὐτὰ. Γι' αὐτὸ τὰ ἄφησε καὶ σὲ βαρβάρικα χέρια νὰ παραδοθοῦν καὶ τὸ καμίνι ν' ἀναφθεῖ σὲ ἀσύλληπτο ὕψος καὶ ἡ βασιλικὴ ὀργὴ ν' ἀνάψει δυνατώτερη ἀπὸ τὸ καμίνι, νὰ δεθοῦν στὰ χέρια καὶ στὰ πόδια μὲ πολλὴ σφοδρότητα καὶ νὰ ριχτοῦν στὸ πῦρ· καὶ ὅταν ὅλοι ὅσοι τοὺς ἔβλεπαν ἀπελπίσθηκαν γιὰ τὴ σωτηρία τους, τότε παρουσιάσθηκε ἀπότομα καὶ πέρα ἀπὸ κάθε ἐλπίδα ἡ θαυματοποιΐα τοῦ ἀριστοτέχνη Θεοῦ καὶ ἔλαμψε μὲ πολλὴ ὑπερβολή. Τὸ πῦρ δεσμεύθηκε καὶ οἱ δεσμῶτες λύθηκαν· τὸ καμίνι ἔγινε ναὸς εὐκτήριος καὶ πηγὴ καὶ δροσιὰ καὶ σεβασμιώτερη ἀπὸ τὶς βασιλικὲς αὐλές· καὶ τὴν παμφάγο ἐκείνη οὐσία, ποὺ κατανικᾷ τὸ σίδηρο καὶ τὴν πέτρα καὶ ἐπικρατεῖ κάθε ὕλης, τὴ νίκησε ἡ φύση τῶν τριχῶν. Καὶ στήθηκε ἐκεῖ χορὸς τῶν ἀγίων ἐκείνων παιδιῶν, ποὺ καλοῦσαν καὶ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη κτίση στὴν θαυμάσια αὐτὴ μελωδία¹¹. Ἐψαλαν, ἀναπέμποντας εὐχαριστήριους ὕμνους, διότι δέθηκαν, διότι κᾶηκαν, ὅσο περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι τῶν ἐχθρῶν, διότι διώχθηκαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους, διότι αἰχμαλωτίσθηκαν, διότι ἔχασαν τὴν ἐλευθερία τους, διότι ἐξορίσθηκαν ἀπὸ τὴν πόλη τους κι' ἔγιναν ἄοικοι καὶ μετανάστες, διότι διέμεναν σὲ ξένη καὶ βάρβαρη γῆ. Αὐτὸ πράγματι εἶναι γνώρισμα εὐγνώμονος ψυχῆς.

δ. Καὶ ὅταν ἡ κακία τῶν πολεμίων ὀλοκληρώθηκε (διότι τί ἄλλο μπορούσαν νὰ κάμουν πέρα ἀπὸ τὸν θάνατο;) καὶ ὁ ἀγώνας τῶν ἀθλητῶν συμπληρώθηκε καὶ τὸ στεφάνι πλέχθηκε καὶ συλλέχθηκαν τὰ βραβεῖα γι' αὐτοὺς καὶ δὲν ἔλειπε τίποτε γιὰ τὴν εὐδοκίμησή τους, τότε ἀκριβῶς λύνονται τὰ δεινὰ, κι' ἐκεῖνος ποὺ ἀναψε τὸ καμίνι καὶ τοὺς παρέδωσε σὲ τέτοια τιμωρία, αὐτὸς γίνεται θαυμαστὸς ἐπαινέτης τῶν ἀγίων ἐκείνων ἀθλητῶν καὶ κήρυκας τῆς παραδοξοποιΐας τοῦ Θεοῦ καὶ στέλνει σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς οἰκουμένης γράμματα γεμάτα ἀπὸ πολλὴν εὐφημία, διηγούμενος τὰ γενόμενα καὶ γινόμενος ἀξιόπιστος κήρυκας τῶν θαυμάτων τοῦ παραδοξοποιῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦταν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, αὐτὰ ποὺ ἔγραψε ἦταν ἀνώτερα ὑποψίας στοὺς ἐχθρούς.

11. «Ἐκατέραν τὴν κτίσιν», λέγει τὸ πρωτότυπο, κάλεσαν σὲ ὕμνωδία οἱ τρεῖς παῖδες, δηλαδὴ τὴν πνευματικὴ κτίση, ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους· καὶ τὴν αἰσθητὴ κτίση, τὴ γῆ καὶ τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ εὐρισκόμενα σ' αὐτὰ.

3 α. Είδες τὸ εὐμήχανον τοῦ Θεοῦ; εἶδες τὸ σοφόν; εἶδες τὸ παράδοξον; εἶδες τὸ φιλάνθρωπον καὶ κηδεμονικόν; Μὴ τοίνυν θορυβοῦ, μηδὲ ταραττοῦ, ἀλλὰ μένε διηνεκῶς ὑπὲρ πάντων αὐτῷ εὐχαριστοῦσα, δοξολογοῦσα, παρακαλοῦσα, δεομένη, ἱκετεύουσα· κἂν μυρῖοι θόρυβοι, κἂν μυρῖαι ταραχαὶ ἐπίωσι, κἂν καταιγίδες, κἂν πάντα ἐπ' ὄψιν κέηται, μηδὲν σε τούτων ταραττέτω. Οὐ γὰρ προλαμβάνεται ἡμῖν ὁ Δεσπότης ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων δυσκολίας, κἂν εἰς ἔσχατον ὄλεθρον πάντα κατενεχθῆ. Δυνατὸν γὰρ αὐτῷ καὶ τοὺς πεπτωκότας ἐγειῖραι καὶ τοὺς πεπλανημένους ἐπιστρέψαι καὶ τοὺς σκανδαλισθέντας διορθῶσαι καὶ τοὺς μυρῖων πληρωθέντας ἀμαρτημάτων ἀπαλλάξαι καὶ δικαίους ποιῆσαι καὶ τοὺς νεκρωθέντας ζωογονῆσαι καὶ τὰ κατασκαφέντα λαμπρότερα ἐργάσασθαι καὶ τὰ παλαιωθέντα ἀνανεῶσαι. Εἰ γὰρ τὰ μὴ ὄντα ποιεῖ γενέσθαι, καὶ τοῖς μηδαμοῦ μηδαμῶς φαινομένοις χαρίζεται τὸ εἶναι, πολλῶ μᾶλλον 15 τὰ ὄντα καὶ γενόμενα διορθώσεται.

β. Ἀλλὰ πολλοὶ οἱ ἀπολλύμενοι, πολλοὶ οἱ σκανδαλιζόμενοι; Πολλὰ πολλάκις καὶ ἤδη τοιαῦτα γέγονεν, ἀλλ' ὕστερον τὴν προσήκουσαν ἔλαβε πάντα διόρθωσιν, πλὴν εἰ μὴ τινες ἀνιάτως ἔμειναν ἔχοντες καὶ μετὰ τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολὴν. Τί ταραττή καὶ 20 ἀλύεις, εἰ ὁ δεῖνα ἐκβέβληται καὶ ὁ δεῖνα εἰσενήνεκται; Ὁ Χριστὸς ἐσταυροῦτο, καὶ Βαραββᾶς ὁ ληστής ἐζητεῖτο, καὶ ὁ διεφθαρμένος ἐβόα δῆμος, τὸν ἀνδροφόνον τοῦ Σωτῆρος καὶ εὐεργέτου δεῖν μᾶλλον σωθῆναι. Πόσους νομίζεις ταῦτα ἐσκανδάλισε τότε; Πόσους ταῦτα τέως ἀπώλεσε;

25 γ. Μᾶλλον δὲ ἀνώτερον τὸν λόγον ἀναγκαῖον ἀγαγεῖν. Οὐκ εὐθέως τεχθεὶς οὗτος ὁ σταυρωθεὶς μετανάστης ἐγένετο καὶ φυγὰς καὶ μετὰ ὀλοκλήρου τῆς οἰκίας πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν ἐξ αὐτῶν σπαργάνων ἀπωκίζετο, διάστημα ὁδοῦ τοσοῦτον εἰς βάρβαρον ἀπαγόμενος χώραν; Καὶ αἱμάτων ρύακες ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐγίνοντο καὶ 30 φόνοι ἄδικοι καὶ σφαγαὶ καὶ ἡ ἄωρος ἡλικία πᾶσα καθάπερ ἐν παρατάξει καὶ πολέμῳ κατεκόπτετο καὶ τῶν μαζῶν ἀποσπώμενοι οἱ

12. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐννοεῖ τὴ δική του ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ τὴν ἀνύψωση σ' αὐτὸν τοῦ Ἄρσακίου, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 404.

3 α. Είδες τὴν ἐφευρικότητα τοῦ Θεοῦ; εἶδες τὴ σοφία; εἶδες τὴν παραδοξότητα; εἶδες τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴν κηδεμονικὴ ἐξουσία; Νὰ μὴ θορυβεῖσαι λοιπόν, νὰ μὴ ταραττεσαι, ἀλλὰ νὰ μένεις σταθερὴ διαρκῶς εὐχαριστώντας τον γιὰ ὅλα, δοξολογώντας, παρακαλώντας, δεόμενη, ἱκετεύοντας. Κι' ἂν ἐπέρχονται μύριοι θόρυβοι καὶ μύριες ταραχές, κι' ἂν παρουσιάζονται καταιγίδες καὶ ὅλα τὰ δεινά, νὰ μὴ σὲ ταρασσει τίποτε ἀπὸ αὐτά. Διότι ὁ Δεσπότης δὲν προλαβαίνεται στὴ βοήθειά μας ἀπὸ τὴ δυσκολία τῶν πραγμάτων, ἀκόμη καὶ ἂν ὅλα φθάσουν στὴ χειρότερη καταστροφή. Τοῦ εἶναι δυνατό καὶ τοὺς πεσμένους νὰ σηκώσει καὶ τοὺς πλανημένους νὰ ἐπαναφέρει καὶ τοὺς σκανδαλισμένους νὰ διορθώσει καὶ τοὺς γεμάτους μύρια ἀμαρτήματα ν' ἀπαλλάξει καὶ νὰ καταστήσει δικαίους καὶ τοὺς νεκροὺς νὰ ζωογονήσει καὶ τὰ κατασκαμμένα νὰ καταστήσει λαμπρότερα καὶ τὰ παλαιωμένα ν' ἀνανεώσει. Διότι, ἂν χορηγεῖ τὴ δύναμη νὰ γίνουν τὰ μὴ ὄντα καὶ χαρίζει τὴν ὕπαρξη στὰ μὴ φαινόμενα καθόλου πουθενά, πολὺ περισσότερο θὰ διορθώσει τὰ ὄντα καὶ γενόμενα.

β. Ἄλλ' εἶναι πολλοὶ οἱ καταστρεφόμενοι, πολλοὶ οἱ σκανδαλιζόμενοι; Πολλὰ τέτοια ἔγιναν πολλές φορές καὶ παλαιότερα, ἀλλὰ ὕστερα ὅλα ἔλαβαν τὴν πρέπουσα διόρθωση, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔμειναν ἀθεράπευτοι καὶ μετὰ τὴ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων. Τί ταρασσεσαι καὶ ἀγωνιᾷς, ἂν ὁ τάδε ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν θρόνο καὶ ὁ τάδε ἔχει ἀνεβασθεῖ σ' αὐτόν¹²; Ὁ Χριστὸς σταυρωνόταν καὶ ὁ ληστὴς Βαραββᾶς ζητοῦνταν ν' ἀπολυθεῖ¹³, καὶ ὁ διεφθαρμένος δῆμος φώναζε ὅτι πρέπει νὰ σωθεῖ ὁ ἀνδροφόνος μᾶλλον, παρὰ ὁ Σωτὴρ καὶ εὐεργέτης. Πόσους νομίζεις τότε ὅτι σκανδάλισαν αὐτά; Πόσους κατέστρεψαν αὐτὰ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ;

γ. Μᾶλλον ὁμως εἶναι ἀνάγκη νὰ φέρω τὸν λόγο ἀκόμη παραπάνω. Αὐτὸς ποὺ σταυρώθηκε δὲν ἔγινε εὐθὺς μόλις γεννήθηκε μετανάστης καὶ φυγᾶς καὶ δὲν ταξίδεψε μαζὶ μὲ ὀλόκληρη τὴν οἰκογένειά του στὴν ξένη γῆ ἀπὸ τὰ σπάργανα ἀκόμη, ὀδηγούμενος σὲ τόσο μακρινὴ βάρβαρη χώρα¹⁴; Κι' ἀπ' αὐτὴν τὴν αἰτία προκλήθηκαν ρυάκια μὲ αἵματα καὶ ἄδικοι φόνοι καὶ σφαγές· ὅλη ἡ τρυφερὴ νεότητα κατακόπτονταν σὰν νὰ ἦταν σὲ πολεμικὴ παράταξη καὶ τὰ

13. Ματθ. 27,15 ἐέ. καὶ τὰ παράλληλα.

14. Ματθ. 2,13-15. Φυγὴ στὴν Αἴγυπτο.

παῖδες σφαγῆ παρεδίδοντο καὶ ἔτι τοῦ γάλακτος ἐπὶ τοῦ φάρυγγος ὄντος διὰ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς δέρρης τὸ ζίφος ἠλαύνετο. Τί ταύτης χαλεπώτερον τῆς τραγωδίας; Καὶ ταῦτα ἔπραττεν ὁ ζητῶν αὐτὸν
35 ἀνελεῖν καὶ ὁ μακρόθυμος Θεὸς ἠνείχετο τοιαύτης τολμωμένης τραγωδίας, τοσοῦτου ρέοντος αἵματος, καὶ ἠνείχετο κωλῦσαι δυνάμενος, ἀπορρήτω τινὶ σοφίᾳ τὴν τοσαύτην ἐπιδεικνύμενος μακροθυμίαν.

δ. Ἐπειδὴ δὲ ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς βαρβάρου χώρας καὶ ηὔξῃθη,
40 πόλεμος αὐτῷ πανταχόθεν ἀνερριπίζετο. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ Ἰωάννου μαθηταὶ διεφθόνουν καὶ ἐβάσκαινον, καίτοι γε ἐκείνου τὰ αὐτοῦ θεραπεύοντος, καὶ ἔλεγον ὅτι «ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν Ἰορδάνου, ἴδε οὗτος βαπτίζει καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν». Ταῦτα γὰρ ὑποκνιζομένων ἦν λοιπὸν τὰ ρήματα καὶ φθόνῳ βαλλομένων καὶ τηκο-
45 μένων τῷ πάθει. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ μετὰ Ἰουδαίου τινὸς εἷς τῶν μαθητῶν τῶν ταῦτα εἰρηκότων ἐφιλονεῖκει καὶ ἐπύκτευε τὸν περὶ καθαρσιῶν λόγον κινῶν καὶ βάπτισμα βαπτίσματι παραβάλλων, τὸ Ἰωάννου τῷ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. «Ἐγένετο» γάρ, φησὶν, «ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου τινὸς ζήτησις περὶ κα-
50 θαρισμοῦ».

ε. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν σημείων ἤψατο, πόσαι συκοφανταί; Οἱ μὲν Σαμαρείτην αὐτὸν ἐκάλουν καὶ δαιμονῶντα λέγοντες ὅτι «Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις»· οἱ δὲ πλάνον, λέγοντες, «οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον»· οἱ δὲ γόητα, λέγοντες ὅτι
55 «ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια»· καὶ συνεχῶς ταῦτα ἐπέλεγον καὶ ἀντίθεον ὠνόμαζον καὶ γαστρίμαργον καὶ ἀδηφάγον καὶ μέθυσον καὶ πονηρῶν καὶ διεφθαρμένων φίλον. «Ἦλθε» γάρ, φησὶν, «ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν· Ἴδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ
60 ἁμαρτωλῶν». Καὶ ὅτε δὲ τῇ πόρνη διελέγετο, ψευδοπροφήτην αὐτὸν ἐκάλουν· «εἰ γὰρ ἦν προφήτης», φησὶν, «ἤδει τίς ἐστιν ἡ γυνή

15. Ὑπαινιγμὸς στὴ σφαγὴ τῶν νηπίων, Ματθ. 2,16 ἐέ.

16. Ἐννοεῖται ὁ διάβολος ποὺ ἐνεργοῦσε πίσω ἀπὸ τὸ προσωπεῖο τοῦ Ἡρώδη.

17. Νὰ φονεύσει τὸν Ἰησοῦ Χριστό.

παιδιά παραδίδονταν στη σφαγή ἀποσπώμενα ἀπὸ τοὺς μητρικοὺς μαστοὺς καί, ἐνῶ ἀκόμη τὸ γάλα ἦταν στὸ φάρυγγα, τὸ ξίφος διαπερνοῦσε τὸ λαιμὸ καὶ τὸ δέρμα¹⁵. Τί εἶναι ὀδυνηρότερο ἀπ' αὐτὴν τὴν τραγωδία; Καὶ αὐτὰ τὰ ἔκαμνε ἐκεῖνος¹⁶ ποὺ ζητοῦσε νὰ τὸν φονεύσει¹⁷, καὶ ὁ μακρόθυμος Θεὸς ἀνεχόταν ν' ἀποτολμᾶται τέτοια τραγωδία, νὰ ρέει τόσο αἷμα· ἀνεχόταν μάλιστα, μολονότι μποροῦσε νὰ τὰ ἐμποδίσει, δείχνοντας τόση μακροθυμία σύμφωνα με τὴν ἀπόρρητη σοφία του.

δ. "Ὅταν ἐπανῆλθε ἀπὸ τὴ βάρβαρη χώρα καὶ μεγάλωσε, ἀνακινήθηκε ἀπὸ παντοῦ πόλεμος ἐναντίον του. Πρῶτοι ποὺ τὸν φθονοῦσαν καὶ τὸν ζήλευαν ἦταν οἱ μαθητὲς τοῦ Ἰωάννη, ἂν καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἦταν ἀφοσιωμένος, καὶ ἔλεγαν· «αὐτὸς ποὺ ἦταν μαζί σου πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη, νά, βαπτίζει καὶ ὅλοι ἔρχονται πρὸς αὐτόν»¹⁸. Αὐτὰ βέβαια ἦταν λόγια ἀνθρώπων ποὺ εἶναι ἐξερεθισμένοι καὶ κτυποῦνται ἀπὸ τὸν φθόνο καὶ λειώνουν ἀπὸ τὸ πάθος. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ κι' ἓνας ἀπὸ τοὺς μαθητὲς ποὺ εἶχαν πεῖ αὐτὰ φιλονεικοῦσε καὶ συγκρουόταν με κάποιον Ἰουδαῖο, ἀνακινώντας τὸ θέμα γιὰ τοὺς καθαρμούς καὶ παραβάλλοντας βάπτισμα με βάπτισμα, δηλαδή τὸ τοῦ Ἰωάννη με τὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. Διότι λέγει, «ἔγινε συζήτηση ἐνὸς μαθητοῦ τοῦ Χριστοῦ με κάποιον Ἰουδαῖο γιὰ τοὺς καθαρμούς»¹⁹.

ε. "Ὅταν μάλιστα ἄρχισε καὶ τὰ θαύματα, πόσες συκοφαντίες δὲν ἐκτοξεύθηκαν; " Ἄλλοι τὸν ἀποκαλοῦσαν Σαμαρείτη καὶ δαιμονισμένο, λέγοντας· «ἐσὺ εἶσαι Σαμαρείτης κι' ἔχεις δαιμόνιο»²⁰. " Ἄλλοι τὸν ἀποκαλοῦσαν πλανευτὴ, λέγοντας· «αὐτὸς ἐδῶ δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλο»²¹. " Ἄλλοι τὸν ὀνόμαζαν γόητα, λέγοντας ὅτι «ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια στὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντα τῶν δαιμονίων»²². Αὐτὰ τὰ ἐπαναλάμβαναν συνέχεια καὶ τὸν ὀνόμαζαν ἀντίθεο καὶ γαστρίμαργο καὶ ἀδηφάγο καὶ μέθυσσο καὶ φίλο πονηρῶν καὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων. Διότι λέγει· «ἦλθε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τρώγοντας καὶ πίνοντας, καὶ λέγουν· νά, εἶναι ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος ἀμαρτωλῶν καὶ τελωνῶν»²³. Κι' ὅταν πάλι συζητοῦσε με τὴν πόρνη, τὸν ἀποκαλοῦσαν ψευδοπροφήτη· «ἂν ἦταν προφήτης», λέγει, «θὰ γνώριζε ποιά εἶναι αὐτὴ ἡ γυναίκα

18. Ἰω. 3,26.

20. Ἰω. 8,48.

22. Ματθ. 9,34.

αὕτη ἡ λαλοῦσα αὐτῶ»· καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν τοὺς ὀδόντας ἠκόνων κατ' αὐτοῦ. Καὶ οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον οὕτως ἐπολέμουν αὐτῶ, ἀλλ' οὐδὲ αὐτοὶ οἱ δοκοῦντες εἶναι ἀδελφοὶ ὑγιῶς εἶχον πρὸς 65 αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς οἰκίας ὁ πόλεμος αὐτῶ ἀνερριπίζετο. Ὅρα γοῦν πῶς καὶ αὐτοὶ ἦσαν διεφθαρμένοι, ἐξ ὧν καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς ἐπάγων ἔλεγεν· «οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν».

4 α. Ἄλλ' ἐπειδὴ σκανδαλιζομένων μέμνησαι πολλῶν καὶ πλανωμένων, πόσους οἶει κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ σκανδαλισθῆναι τῶν μαθητῶν; Ὁ μὲν προέδωκεν, οἱ δὲ ἐδραπέτευσαν, ὁ δὲ ἠρνήσατο, καί, πάντων ἀναχωρησάντων, ἦγετο μόνος δεδεμένος. 5 Πόσους τοίνυν οἶει πρώην ἐωρακότας τὰ σημεῖα αὐτὸν ἐργαζόμενον, νεκροὺς ἐγείροντα, λεπροὺς καθαίροντα, δαίμονας ἀπελαύνοντα, ἄρτους πηγάζοντα, τὰ ἄλλα τεράστια ἐργαζόμενον, σκανδαλίζεσθαι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, θεωροῦντας μόνον ἀπαγόμενον καὶ δεδεμένον, εὐτελῶν αὐτὸν στρατιωτῶν περιστοιχιζόντων καὶ ἱερέ- 10 ων Ἰουδαϊκῶν ἐπομένων καὶ θορυβούντων καὶ ταραπτόντων καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἅπαντας μόνον ἐν μέσῳ ἔχοντας ἀπειλημμένον αὐτὸν καὶ τὸν προδότην παρόντα καὶ ἐναβρυνόμενον τέως; Τί δὲ ἠνίκα ἐμαστιγοῦτο; Καὶ εἰκὸς παρεῖναι πλῆθος ἀπειρον. Ἐορτὴ γὰρ ἦν περιφανῆς ἢ πάντας συνάγουσα καὶ μητρόπολις ἢ τὸ δρᾶμα τῆς παρα- 15 νομίας δεξαμένη καὶ ἐν μεσημβρίᾳ μέση.

β. Πόσους τοίνυν οἶει παρεῖναι τότε καὶ σκανδαλίζεσθαι ὀρῶντας αὐτὸν δεδεμένον, μεμαστιγωμένον, αἵματι περιρρεόμενον, ὑπὸ ἡγεμονικοῦ δικαστηρίου ἐξεταζόμενον καὶ οὐδένα τῶν μαθητῶν παρόντα; Τί δὲ ἠνίκα καὶ ποικίλαι ἐκεῖναι καὶ συνεχεῖς καὶ ἐπάλληλοι 20 ἐγένοντο κατ' αὐτοῦ κωμωδίαι, καὶ ποτὲ μὲν αὐτὸν ἀκάνθαις ἐστεφάνουν, ποτὲ δὲ χλαμύδα περιετίθεσαν, ποτὲ δὲ κάλαμον ἐνεχείριζον, ποτὲ δὲ πίπτοντες αὐτὸν προσεκύνουν, πᾶν εἶδος χλευασίας κινουῦντες καὶ γέλωτος; Πόσους οἶει σκανδαλίζεσθαι, πόσους θορυβεῖσθαι, πόσους ταραττεσθαι, ὅτε ἐπὶ κόρρης αὐτὸν ἔπαιον καὶ ἔλε- 25 γον· «προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ, τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε;» καὶ ἦγον καὶ περιῆγον, πᾶσαν τὴν ἡμέραν εἰς τοῦτο ἀνηλίσκοντο, εἰς

24. Λουκᾶ 7,39.

25. Ἰω. 7,5.

πού τὸν ὀμίλει»²⁴. Κι' ἀκόνιζαν καθημερινὰ τὰ δόντια τους ἐναντίον του. Καὶ δὲν πολεμοῦσαν μόνο οἱ Ἰουδαῖοι ἐναντίον του ἔτσι, ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνοι πού θεωροῦνταν ὅτι εἶναι ἀδελφοὶ ἦταν εὐμενῶς διατεθειμένοι πρὸς αὐτόν· ὁ πόλεμος ὑποκινοῦνταν κι' ἀπὸ τὸ σπίτι του ἀκόμη. Πρόσεχε λοιπὸν, πῶς κι' αὐτοὶ ἦταν διεφθαρμένοι ἀπὸ ὅσα πρόσθεσε καὶ εἶπε ὁ εὐαγγελιστῆς· «οὔτε οἱ ἀδελφοὶ του δὲν πίστευαν σ' αὐτόν»²⁵.

4 α. Ἀλλά, ἐπειδὴ σκέπτεσαι ὅτι πολλοὶ σκανδαλίζονται καὶ πλανῶνται, πόσοι μαθητὲς νομίζεις ὅτι σκανδαλίσθηκαν τὸν καιρὸ τοῦ σταυροῦ; Ὁ ἓνας τὸν πρόδωσε, οἱ ἄλλοι δραπέτευσαν, ἄλλος τὸν ἀρνήθηκε καί, ἀφοῦ ὅλοι ἀπομακρύνθηκαν, ὀδηγοῦνταν μόνος του δεμένος. Πόσοι λοιπὸν ἀπὸ ἐκείνους πού τὸν εἶδαν τότε νὰ ἐνεργεῖ τὰ σημεῖα, νὰ ἐγείρει νεκροὺς, νὰ καθαρίζει λεπρούς, ν' ἀπομακρύνει δαίμονες, νὰ πηγάζει ἄρτους, νὰ ἐκτελεῖ τὰ ἄλλα τεράστια, νομίζεις ὅτι σκανδαλίσθησαν κατὰ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, καθῶς ἔβλεπαν νὰ ὀδηγεῖται μόνος του δεμένος, ἐνῶ τὸν περιστοιχίζαν εὐτελεῖς στρατιῶτες καὶ τὸν ἀκολουθοῦσαν Ἰουδαῖοι ἱερεῖς, προκαλώντας θόρυβο καὶ ταραχὴ, καὶ ὄλους τοὺς ἐχθροὺς νὰ τὸν ἔχουν μόνον του κρατούμενον ἀνάμεσά τους καὶ τὸν προδότῃ νὰ εἶναι παρῶν καὶ νὰ καμαρώνει τὴν ὥρα ἐκείνη; Τί συνέβαινε πάλι ὅταν μαστιγωνόταν; Καὶ εἶναι εὐλογο νὰ παραβρισκόταν ἄπειρο πλῆθος. Διότι ἦταν ἡ περίλαμπρη ἑορτὴ πού συγκέντρωνε τοὺς πάντες, καὶ ἡ μητρόπολη πού δέχθηκε τὸ δράμα τῆς παρανομίας, καὶ μάλιστα τὴν ὥρα τῆς μεσημβρίας.

β. Πόσοι λοιπὸν νομίζεις ὅτι παραβρίσκονταν τότε καὶ σκανδαλίζονταν, καθῶς τὸν ἔβλεπαν δεμένο, μαστιγωμένο, περιρρεόμενον ἀπὸ αἷμα, ἐξεταζόμενον ἀπὸ ἡγεμονικὸ δικαστήριον, χωρὶς νὰ εἶναι κανεὶς μαθητῆς του; Ἀλλὰ καὶ τότε πού ἔγιναν ἐκεῖνες οἱ ποικίλες καὶ συνεχεῖς καὶ ἀλλεπάλληλες ἐναντίον του κωμωδίες, καὶ ἄλλοτε τὸν στεφάνωναν μὲ ἀκάνθια, ἄλλοτε τὸν ἐντυναν μὲ χλαμύδα, ἄλλοτε τοῦ ἐνεχειρίζαν κάλαμο, ἄλλοτε πάλι πέφτοντας τὸν προσκυνοῦσαν, ὑποκινώντας κάθε εἶδος χλευασμοῦ καὶ γέλιου; Πόσοι νομίζεις ὅτι σκανδαλίζονταν, πόσοι θορυβοῦνταν, πόσοι τaráσσονταν, ὅταν τὸν χτυποῦσαν στὸν κρόταφο κι' ἔλεγαν, «προφήτευσέ μας, Χριστέ, ποιὸς σέ χτύπησε;»²⁶, καὶ ὅταν τὸν πηγαινοέφεραν, περνώντας δλη τὴν ἡμέρα σ' αὐτὰ τὰ πράγματα, σέ σκώμματα καὶ λοιδο-

σκώμματα καὶ λοιδορίας καὶ χλευασίαν καὶ γέλωτα ἐν μέσῳ θεάτρῳ Ἰουδαϊκῷ; Τί δὲ ὅτε αὐτὸν ἐρράπιζεν ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχιερέως; Τί δὲ ὅτε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ διεμερίζοντο οἱ στρατιῶται; Ἦνίκα δὲ 30 ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνηνέχθη γυμνὸς ἐπὶ τοῦ νῶτου τὰς μάστιγας ἔχων καὶ ἀνεσκολοπίζετο; Οὐδὲ γὰρ τότε οἱ ἄγριοι θῆρες ἐμαλάττοντο, ἀλλὰ μανικώτεροι μᾶλλον ἐγίνοντο καὶ τὰ τῆς τραγωδίας ἐπετείνετο καὶ τὰ τῆς χλευασίας ηὔξετο.

γ. Οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον, «ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις 35 ἐγείρων αὐτόν», οἱ δὲ ἔλεγον, «ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι». Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· «εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομεν εἰς σέ». Τί δὲ ὅτε τῇ σπογγίᾳ χολὴν καὶ ὄξος ποτίζοντες ἐνεπαροΐνουν αὐτῷ; Τί δὲ ὅτε οἱ λησταὶ ἐλοιδόρουν αὐτῷ; Τί δέ, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἔλεγον τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο καὶ πα- 40 ρανομώτατον, ὅτε τὸν ληστὴν ἐκεῖνον καὶ τοιχωρῦχον καὶ μυρίων γέμοντα φόνων ἄξιον ἔλεγον εἶναι ἐξαιτηθῆναι μᾶλλον αὐτοῦ, καὶ λαβόντες αἵρεσιν παρὰ τοῦ δικαστοῦ τὸν Βαραββᾶν προετίμησαν, οὐ σταυρῶσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πονηρὰν βουλόμενοι τῷ Χριστῷ περιθεῖναι δόξαν; Ἐνόμιζον γὰρ δύνασθαι κατασκευάζειν ἐκ τούτων 45 ὅτι τοῦ ληστοῦ χείρων ἦν καὶ οὕτω παράνομος, ὡς μήτε φιλανθρωπία μήτε ἑορτῆς ἀξιώματι δύνασθαι σώζεσθαι. Πάντα γὰρ τούτου ἕνεκεν ἐποίουν, ὥστε αὐτοῦ τὴν ὑπόληψιν διαβαλεῖν· διὰ τοι τοῦτο καὶ τοὺς δύο ληστὰς αὐτῷ συνεσταύρωσαν.

δ. Ἄλλ' ἢ ἀλήθεια οὐ συνεσκιάζετο, ἀλλὰ καὶ μειζόνως διέλαμπε. 50 Καὶ τυραννίδα δὲ αὐτῷ ἐνεκάλουν λέγοντες· «πᾶς ὁ ποιῶν ἑαυτὸν βασιλέα ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι», τῷ οὐκ ἔχοντι ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι, τυραννίδος ἐπάγοντες ἔγκλημα. Καὶ ἐπὶ βλασφημίᾳ δὲ αὐτὸν ἐσυκοφάντουν. Ὁ γὰρ ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων· «ἐβλασφήμησε· τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων;». Ὁ δὲ θάνατος αὐ- 55 τοῦ οἶος; οὐ καταδίκων; οὐκ ἐπαράτων; οὐχ ὁ αἰσχιστος; οὐχ ὁ τῶν τὰ ἔσχατα παρανενομηκότων καὶ οὐκ ἀξίων ὄντων οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ψυχὴν ἀφείναι;

ε. Τὸ δὲ τῆς ταφῆς εἶδος οὐκ ἐν χάριτος ἐπληροῦτο μέρει; Ἐλθῶν

27. Ματθ. 26,62.

28. Λουκᾶ 9,58.

29. Ἰω. 19,12.

30. Ματθ. 26,65.

ρίες, σὲ χλευάσματα καὶ γέλοια, ἀνάμεσα σὲ ἰουδαϊκὸ θέατρο; Καὶ ὅταν τὸν ἐρράπιζε ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχιερέα; Τί πάλι ὅταν οἱ στρατιῶτες μοιράζονταν τὰ ἱμάτιά του; ἀλλὰ κι' ὅταν ἀνεβάσθηκε γυμνὸς στὸ σταυρὸ, ἔχοντας μαστιγώματα στὰ πισινά του καὶ σταυρωνόταν; Οὔτε τότε δὲν μαλάκωσαν τὰ ἄγρια θηρία, ἀλλ' ἔγιναν περισσότερο μανιακώτεροι καὶ ἡ τραγωδία ἐπιτεινόταν καὶ ὁ χλευασμὸς αὐξανόταν.

γ. Ἄλλοι δηλαδὴ ἔλεγαν· «αὐτὸς ποὺ γκρεμίζει τὸν ναὸ καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες ἐγείρει αὐτόν». Ἄλλοι πάλι ἔλεγαν· «ἄλλους ἔσωσε, ἐνῶ τὸν ἑαυτοῦ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν σώσει»²⁷. Ἐνῶ ἄλλοι ἔλεγαν· «ἂν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸ σταυρὸ καὶ θὰ πιστέψομε σὲ σένα»²⁸. Πόσοι σκανδαλίζονταν, ὅταν τὸν πρόσβαλαν σὰν μεθυσμένοι ποτίζοντάς τον χολῆ καὶ ξείδι μὲ σφουγγάρι; Πόσοι πάλι ὅταν οἱ ληστὲς τὸν περιέπαιζαν; Καί, ὅπως ἔλεγα καὶ παραπάνω, ἐκεῖνο τὸ φρικτὸ καὶ παρανομώτατο, ὅταν ἔλεγαν ὅτι ἀξιώτερος ἀπ' αὐτὸν νὰ πάρει χάρη εἶναι ἐκεῖνος ὁ ληστής καὶ τυμβωρῦχος καὶ δολοφόνος καί, ὅταν τοὺς δόθηκε δικαίωμα ἐκλογῆς ἀπὸ τὸν δικαστὴ, προτίμησαν τὸν Βαραββᾶ, θέλοντας ὄχι μόνον νὰ σταυρώσουν τὸν Χριστό, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν περιβάλουν μὲ κακὴ φήμη; Διότι νόμιζαν ὅτι μὲ αὐτὰμποροῦσαν νὰ παραστήσουν ὅτι εἶναι χειρότερος ἀπὸ τὸν ληστὴ καὶ τόσο παράνομος, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ σωθεῖ οὔτε μὲ τὴ φιλανθρωπία οὔτε μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἑορτῆς. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκαμαν μὲ τὸ σκοπὸ νὰ διαβάλουν τὴν ὑπόληψή του· γι' αὐτὸ σταύρωσαν μαζὶ μὲ αὐτὸν τοὺς δυὸ ληστὲς.

δ. Ὅμως ἡ ἀλήθεια δὲν ἐπισκιαζόταν, ἀλλὰ κι' ἔλαμπε λαμπρότερα. Τὸν κατηγοροῦσαν ἐπίσης γιὰ διεκδίκηση τῆς ἐξουσίας, λέγοντας, «ὁποῖος θεωρεῖ τὸν ἑαυτοῦ βασιλέα, ἀντιλέγει στὸν Καίσαρα»²⁹, ἀποδίδοντας ἔγκλημα τυραννίδας σ' ἐκεῖνον ποὺ δὲν εἶχε ποῦ νὰ κλίνει τὸ κεφάλι του. Τὸν συκοφάντησαν ἀκόμη καὶ ὡς βλάσφημο. Πράγματι ὁ ἀρχιερέας διέρρηξε τὰ ἱμάτιά του, λέγοντας, «βλασφήμησε, τί χρειαζόμαστε μάρτυρες;»³⁰. Ὁ θάνατός του πάλι, ποιοῦ εἶδους ἦταν; δὲν ἦταν σὰν τῶν καταδίκων; σὰν τῶν καταραμένων; δὲν ἦταν ὁ χειρότερος ὄλων; δὲν ἦταν αὐτὸς ποὺ ταιριάζει στοὺς ἐργάτες τῆς ἔσχατης παρανομίας, ποῦ δὲν εἶναι ἄξιοι οὔτε ν' ἀφήσουν τὴν ψυχὴ τους ἐπάνω στὴ γῆ;

ε. Καὶ ἡ ταφὴ του δὲν πραγματοποιήθηκε σὰν εἶδος ἐλεημοσύ-

γάρ τις τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐξήτησατο. Οὕτως οὐδὲ ὁ θάπτων αὐτὸν ἦν 60 τῶν οἰκείων, τῶν εὐεργετηθέντων, τῶν μαθητῶν, τῶν τοσαύτης ἀπολελαυκότην σωτηρίας, πάντων φρούδων γενομένων, πάντων ἀποπηδησάντων. Ἡ δὲ πονηρὰ ἐκείνη ὑπόληψις, ἦν κατεσκεδάσαν τῆς ἀναστάσεως, εἰπόντες ὅτι «ἤλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἔκλεψαν αὐτόν», πόσους ἐσκανδάλισε, πόσους ὑπεσκέλισε τέως; Καὶ 65 γὰρ ἐκράτησεν ὁ λόγος τότε, καίτοι γε πεπλασμένος ὢν καὶ χρημάτων γενόμενος ὠνητός· ἀλλ' ὅμως ἐκράτησε παρά τισι, μετὰ τὰ σήμαντρα, μετὰ τὴν περιφάνειαν τῆς ἀληθείας τὴν τοσαύτην. Οὐδὲ γὰρ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως ἤδεσαν λόγον τὸ πλῆθος, ὅπου γε οὐδὲ αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ ἠπίσταντο. «Οὐδὲ γὰρ ἤδεσαν», φησί, «τότε 70 ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι». Πόσους τοίνυν οἶει κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας σκανδαλισθῆναι; Ἀλλ' ὅμως ὁ μακρόθυμος Θεὸς ἠνείχετο τῇ οἰκείᾳ σοφίᾳ καὶ ἀπορρήτῳ πάντα οἰκονομῶν.

5 α. Εἶτα μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, πάλιν κρυπτόμενοι, λανθάνοντες, φυγαδεύόμενοι οἱ μαθηταί, δεδοικότες, τρέμοντες, τόπον ἐκ τόπου συνεχῶς ἀμείβοντες, οὕτως ἐλάνθανον, καὶ μετὰ πενήκοντα ἡμέρας ἀρξάμενοι φαίνεσθαι καὶ σημείων ἄπτεσθαι, οὐδὲ οὕτως 5 ἀδείας ἀπήλαυσαν. Ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκεῖνα, μυρία σκάνδαλα μαστιζομένων αὐτῶν ἐγένετο ἐν τοῖς ἀσθενεστέροις, τῆς Ἐκκλησίας ταραττομένης, αὐτῶν ἐλαυνομένων, τῶν ἐχθρῶν κρατούντων πολλαχοῦ καὶ θορυβούντων. Ὅτε γὰρ τὴν πολλὴν ἀπὸ τῶν σημείων ἐκτήσαντο παρρησίαν, τότε πάλιν ἡ Στεφάνου τελευτὴ διωγμὸν χαλεπὸν 10 εἰργάσατο καὶ πάντας διέσπειρε καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐν θορύβῳ κατέστησε· καὶ πάλιν ἐν φόβῳ τὰ τῶν μαθητῶν, καὶ πάλιν ἐν φυγῇ, καὶ πάλιν ἐν ἀγωνίᾳ.

β. Καὶ οὕτω διαπαντὸς τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἠϋξετο, ὅτε ἦνθει διὰ τῶν σημείων, ὅτε φαιδρὰ ἐκ προοιμιῶν ἐφαίνετο. Καὶ ὁ μὲν διὰ θυ- 15 ρίδος ἐχαλᾶτο καὶ οὕτως ἐξέφυγε τοῦ ἀρχοντος τὰς χεῖρας· τοὺς δὲ ἀγγελος ἐξέβαλε καὶ οὕτω τῶν ἀλύσεων ἀπήλλατε· τοὺς δὲ ἀγοραῖοι καὶ χειροτέχνηται ὑποδεχόμενοι παρὰ τῶν ἐν δυναστείαις ἐλαυνομένους πάντα ἐθεράπευον τρόπον, πορφυροπώλιδες γυναῖκες καὶ

31. Ματθ. 27,13.

32. Ἰω. 20,9.

33. Ὁ Παῦλος στὴ Δαμασκὸ, Β' Κορ. 11,32 ἐ.

34. Πράξ. 12,5-11. Ἐπίσης Πράξ. 5,22-24.

νης; Ἦλθε κάποιος κι' ἐζήτησε τὸ σῶμα του. Ἔτσι ὁ ἐνταφιαστής δὲν ἦταν κἂν κάποιος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του, ἀπὸ ἐκείνους πὺ εὐεργετήθηκαν, τοὺς μαθητές, πὺ ἀπόλαυσαν τόση σωτηρία· ὅλοι ἐξαφανίσθηκαν, ὅλοι ἀπομακρύνθηκαν. Κι ἐκείνη ἡ πονηρὴ ἐξήγηση πὺ διέδωσαν γιὰ τὴν ἀνάσταση, ὅτι τάχα «ἦλθαν οἱ μαθητές του καὶ τὸν ἔκλεψαν»³¹, πόσους δὲν σκανδάλισε, πόσους δὲν ὑποσκέλισε τότε; Διότι ἐπικράτησε τότε αὐτὸς ὁ λόγος. Ἄν καὶ ἦταν πλαστὸς καὶ στηρίχθηκε σὲ δωροδοκία, ὅμως ἐπικράτησε σὲ μερικούς, παρὰ τὰ σήμαντρα, παρὰ τὴν τόσο μεγάλη λάμψη τῆς ἀλήθειας. Ἄλλωστε τὰ πλήθη δὲν γνώριζαν τὴ διδασκαλία περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἀφοῦ οὔτε οἱ ἴδιοι οἱ μαθητὲς δὲν τὴ γνώριζαν πλήρως. Διότι λέγει, «δὲν γνώριζαν τότε ὅτι πρέπει ν' ἀναστηθεῖ ἀπὸ τοὺς νεκρούς»³². Πόσοι λοιπὸν νομίζεις ὅτι σκανδαλίσθηκαν κατὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες; Ἄλλ' ὅμως ὁ μακρόθυμος Θεὸς ἀνεχόταν, οἰκονομώντας τὰ πάντα μὲ τὴν ἀπόρρητη σοφία του.

5 α. Ἐπειτα μετὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες πάλι οἱ μαθητές, κρυπτόμενοι, ἐξαφανισμένοι, φυγαδευμένοι, τρέμοντας, μεταβαίνοντας συνεχῶς ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, διέφευγαν ἔτσι τὴν προσοχὴ· μετὰ πενήντα ἡμέρες, πὺ ἄρχισαν νὰ φαίνονται καὶ νὰ ἐπιτελοῦν θαύματα, οὔτε τότε δὲν ἀπήλαυσαν ἀσφάλεια. Ἄλλὰ καὶ ἔπειτα μύρια σκάνδαλα προκαλοῦνταν ἀνάμεσα στοὺς ἀσθενέστερους, καθὼς αὐτοὶ μαστίζονταν, ἡ Ἐκκλησία ταρασσόταν, αὐτοὶ διώκονταν, οἱ ἐχθροὶ ἐπικρατοῦσαν σὲ πολλὰ μέρη καὶ θορυβοῦσαν. Πράγματι, ὅταν ἀπέκτησαν τὴν μεγάλη παρρησία ἀπὸ τὰ θαύματα, τότε πάλι ὁ θάνατος τοῦ Στεφάνου προκάλεσε φοβερὸ διωγμὸ, διασκόρπισε τοὺς πάντες κι' ἔρριψε τὴν Ἐκκλησία σὲ θόρυβο· καὶ πάλι τότε ἐπικράτησε φόβος ἀνάμεσα στοὺς μαθητὲς καὶ πάλι φυγὴ καὶ πάλι ἀγωνία.

β. Κι' ἔτσι ἡ Ἐκκλησία αὐξήθηκε διαπαντός, ὅταν ἀνθοῦσε διὰ τῶν θαυμάτων, ὅταν φαινόταν λαμπρὴ ἀπὸ τὸ ξεκίνημά της. Ὁ ἕνας καταβιβαζόταν ἀπὸ τὸ παράθυρο κι' ἔτσι ξέφευγε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἄρχοντα³³· ἄλλους τοὺς ἐβγαλε καὶ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὶς ἀλυσίδες ὁ ἄγγελος³⁴· ἄλλους τοὺς ὑποδέχονταν ἔμποροι καὶ χειροτέχνες, πὺ κνηγοῦνταν ἀπὸ τοὺς ἐξουσιαστὲς καὶ τοὺς παρεῖχαν περιποίηση μὲ κάθε τρόπο· πορφυροπώλιδες γυναῖκες³⁵, σκηνοποιοὶ³⁶ καὶ

35. Ἡ Λυδία στοὺς Φιλίππους, Πράξ. 16,14.

36. Ὅπως ὁ Ἰάσων στὴ Θεσσαλονίκη, Πράξ. 18,3. Ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος ἦταν ἐπίσης σκηνοποιός.

σκηνορράφοι καὶ σκυτοδέσαι πρὸς αὐτὰς οἰκοῦντες τὰς ἐσχατίας
20 τῶν πόλεων, παρ' αἰγιαλὸν καὶ θάλασσαν. Πολλάκις δὲ οὐδὲ ἐν μέ-
σαις ἐτόλμων φαίνεσθαι ταῖς πόλεσιν· εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ ἐτόλμων, ἀλλ'
οἱ ξενοδόχοι οὐκ ἐτόλμων.

γ. Καὶ οὕτως ὑφαίνετο τὰ πράγματα διὰ πειρασμῶν, οὐ δι' ἀνέσε-
ων, καὶ οἱ πρῶην σκανδαλισθέντες μετὰ ταῦτα διωρθοῦντο, καὶ οἱ
25 πλανηθέντες ἐπανήγοντο καὶ τὰ κατεσκαμμένα ὠκοδομεῖτο μειζό-
νως. Διὰ τοῦτο καὶ Παύλου αἰτήσαντος δι' ἀνέσεως μόνης βαδίζειν
τὸ κήρυγμα, ὁ πάνσοφος καὶ εὐμήχανος Θεὸς οὐκ ἠνέχετο τοῦ μα-
θητοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις παρακαλοῦντος οὐκ ἐπένευσεν, ἀλλ' εἶ-
πεν· «ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦ-
30 ται».

δ. Εἰ βούλει τοίνυν καὶ νῦν λογίσασθαι μετὰ τῶν λυπηρῶν τὰ
χρηστά, πολλὰ ὄψει γεγενημένα, καὶ εἰ μὴ σημεῖα καὶ θαύματα, ἀλλ'
ἐοικότα σημεῖοις πράγματα, δείγματα τῆς πολλῆς τοῦ Θεοῦ προ-
νοίας καὶ ἀντιλήψεως ἄφατα. Ἄλλ', ἵνα μὴ πάντα μετ' εὐκολίας
35 παρ' ἡμῶν ἀκούης, τοῦτό σοι καταλαμβάνω τὸ μέρος, ὥστε μετὰ
ἀκριβείας ἀναλέξαι πάντα καὶ παραθεῖναι τοῖς λυπηροῖς καί, καλὴν
ἀσχολουμένη ἀσχολίαν, οὕτως ἀπαγαγεῖν σαυτὴν τῆς ἀθυμίας· πολ-
λὴν γὰρ καὶ ἐντεῦθεν δέξῃ τὴν παράκλησιν.

ε. Πάντα σου τὸν εὐλογημένον οἶκον παρ' ἡμῶν πολλὰ προσει-
40 πεῖν παρακλήθητι. Ἐρρωμένη, εὐθυμουμένη διατελοίης, δέσποινά
μου αἰδεσιμωτάτη καὶ θεοφιλεστάτη.

ς. Εἰ βούλει μοι μακρὰ γράφειν, καὶ τοιαῦτα δήλωσόν μοι, μὴ
ἀπατῶσα μέντοι με, ὅτι πᾶσαν ἀπέθου τὴν ἀθυμίαν καὶ ἐν ἀνέσει
διάγεις. Τοιοῦτον γὰρ τῶν γραμμάτων τούτων τὸ φάρμακον, ὡς καὶ
45 εὐθυμίαν σοι ἐμποιῆσαι πολλὴν καὶ ὄψει συνεχῶς ἐπιστέλλοντα.
Ἄλλὰ μὴ μοι γράψῃς πάλιν ὅτι, 'παραμυθίαν ἔχω πολλὴν ἐκ τῶν
γραμμάτων σου'· τοῦτο γὰρ οἶδα κάγω, ἀλλ' ὅτι τοσαύτην ὄσθη ἐγὼ
βούλομαι, ὅτι οὐ συγχέῃ, ὅτι οὐ δακρῦεις, ἀλλ' ἐν ἀνέσει καὶ εὐθυμῖα
διάγεις.

37. Βυρσοδέψης ἦταν ὁ Σίμων στὴν Ἰόπη ποὺ φιλοξενοῦσε τὸν Πέτρο, Πράξ. 10,6.

38. Β' Κορ. 12,9.

39. Ἡ ἐπόμενη παράγραφος ἀποτελεῖ ὑστερόγραφο.

βυρσοδέψες³⁷, πού κατοικοῦσαν στὶς ἄκρες τῶν πόλεων, κοντὰ στὸ γιαλὸ καὶ τὴ θάλασσα. Πολλὲς φορὲς δὲν τολμοῦσαν οὔτε νὰ φανοῦν στὴ μέση τῶν πόλεων· κι' ἂν τολμοῦσαν αὐτοί, δὲν τολμοῦσαν ἐκεῖνοι πού τοὺς φιλοξενοῦσαν.

γ. Κι' ἔτσι ὑφαίνονταν τὰ πράγματα, μὲ πειρασμούς, ὄχι μὲ ἀνέσεις, καὶ ἐκεῖνοι πού προηγουμένως σκανδαλίσθησαν διορθώνονταν ἀργότερα, ἐνῶ οἱ πλανημένοι ἐπαναφέρονταν καὶ τὰ κατασκαμμένα οἰκοδομοῦνταν μεγαλύτερα. Γι' αὐτὸ καί, ὅταν ὁ Παῦλος παρακάλεσε νὰ βαδίζει τὸ κήρυγμα μόνο μὲ ἄνεση, ὁ πάνσοφος καὶ εὐμήχανος Θεὸς δὲν δέχθηκε τὸ αἴτημα τοῦ μαθητῆ, καί, παρ' ὄλο πού παρακαλοῦσε πολλὰς φορὲς, δὲν συνήνεσε, ἀλλ' εἶπε· «σοῦ ἀρκεῖ ἡ χάρη μου, διότι ἡ δύναμή μου φανερώνεται τέλεια ἐκεῖ πού ὑπάρχει ἀδυναμία»³⁸.

δ. Ἄν λοιπὸν θέλεις μαζί μὲ τὰ λυπηρὰ ν' ἀναλογισθεῖς καὶ τὰ ἀγαθὰ, θὰ δεῖς νὰ ἔχουν γίνῃ πολλά, καί, ἂν ὄχι σημεῖα καὶ θαύματα, ἀλλὰ πράγματα πού μοιάζουν μὲ σημεῖα, δείγματα ἀπερίγραπτα τῆς πολλῆς πρόνοιας καὶ βοήθειας τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ τὰ ἀκοῦς ὅλα ἀπὸ μένα μὲ εὐκολία, ἀφήνω σὲ σένα αὐτὸ τὸ μέρος, ὥστε νὰ συλλέξεις μὲ ἀκρίβεια τὰ πάντα καὶ νὰ τὰ ἀντιπαραθέσεις στὰ κακά, καί, ἐπιδιδόμενη σὲ καλὴ ἀσχολία, ν' ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὴν ἀθυμία· διότι κι' ἀπὸ ἐδῶ θὰ δεχθεῖς πολλὴ παρηγοριά.

ε. Παρακαλῶ νὰ προσφέρεις ἀπὸ μένα πολλὰς εὐχὰς σὲ ὅλον τὸν εὐλογημένο οἶκο σου. Νὰ εἶσαι δυνατὴ καὶ χαρούμενη, δέσποινά μου αἰδεσιμώτατη καὶ θεοφιλέστατη³⁹.

στ. Ἄν θέλεις νὰ σοῦ γράφω ἐκτενὴ γράμματα⁴⁰, δήλωσέ μου καὶ αὐτὸ, χωρὶς βέβαια νὰ μὲ ἐξαπατᾷς, ὅτι ἔδιωξες ὅλη τὴν ἀθυμία σου καὶ ζεῖς χαρούμενη. Διότι εἶναι τέτοιο τὸ φάρμακο αὐτῶν τῶν γραμμάτων, ὥστε καὶ νὰ σοῦ προκαλεῖ πολλὴ εὐθυμία καὶ νὰ βλέπεις ὅτι σοῦ γράφω συνεχῶς. Ἀλλὰ μὴ μοῦ γράψεις πάλι ὅτι 'πολλὴ παρηγοριὰ βρίσκω ἀπὸ τὰ γράμματά σου'· διότι αὐτὸ τὸ ξέρω κι ἐγώ, ἀλλ' ὅτι βρίσκεις τὸση, ὅσην ἐγὼ θέλω· ὅτι δὲν συγχύζεσαι, ὅτι δὲν δακρύζεις, ἀλλὰ περνᾷς μὲ ἄνεση καὶ εὐθυμία.

40. Οἱ ἑξι πρῶτες ἐπιστολὲς πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα εἶναι πολὺ σύντομες. Ἡ ἑβδόμη εἶναι ἀρκετὰ μακροσκελὴς. Ἀλλὰ πραγματικὰ ἀπὸ τὴν ὀγδόη κι' ἔπειτα ἐπιμηκύνονται περισσότερο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η'

1 α. Ἦρκει μὲν καὶ ἡ πρῶην ἐλθοῦσα ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἐμμέλειαν τὴν σὴν καταστεῖλαι σου τῆς ὀδύνης τὴν φλεγμονήν· ἐπειδὴ δέ σε σφόδρα κατειργάσατο τῆς ἀθυμίας ἢ τυραννίς, ἀναγκαῖον εἶναι ἐνόμισα καὶ δευτέραν προσθεῖναι τῇ προτέρᾳ, ὥστε σε μετὰ δαψι-
5 λείας πολλῆς καρπώσασθαι τὴν παράκλησιν καὶ ἐν ἀσφαλεῖ σοι τὰ τῆς ὑγιείας εἶναι λοιπόν.

β. Δεῦρο δὴ οὖν καὶ ἐτέρωθεν διασκεδάσω σου τῆς ἀθυμίας τὴν κόνιν. Καὶ γὰρ ἀπὸ ἔλκους καὶ οἰδημάτων χαλεπῶν κόνιν οἶμαι αὐτὴν γεγενῆσθαι. Πλὴν ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἀμελητέον τῆς ἐπιμελείας
10 τῆς σῆς. Ἐπεὶ καὶ ἡ κόνις τὸν μὴ μετὰ σπουδῆς αὐτὴν ἐκκλίνοντα ἐν τῷ καιριωτάτῳ τῶν μελῶν ἐπάγει τὴν λύμην, τὸ διειδὲς τῆς κόρης θολοῦσα καὶ ὀλόκληρον διαταράττουσα τοῦ ραθυμοῦντος τὸ ὄμμα. Ἴν' οὖν μὴ καὶ ἐνταῦθα τοῦτο γένηται, μετὰ σπουδῆς πολλῆς καὶ τὸ λείψανον ἀνέλωμεν τοῦ κακοῦ. Ἀλλὰ διανάστηθι καὶ χεῖρα ἡμῖν
15 ὄρεξον. Ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τὰ σώματα καμνόντων συμβαίνειν εἶσθαι, ἂν τὰ τῶν ἰατρῶν μὲν εἰσφέρηται, τὰ δὲ ἐκείνων ἐλλυμπάνη, διακόπτεται τῆς ὑγιείας τὸ κέρδος, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς γίνεσθαι πέφυκεν.

γ. Ἴν' οὖν μὴ γένηται τοῦτο, καὶ τὰ παρὰ σεαυτῆς μετὰ τῆς προσ-
20 ηκούσης συνέσεως σπούδαζε εἰσφέρειν ἡμῖν, ὥστε ἐκατέρωθεν πολλὴν γενέσθαι τὴν ὠφέλειαν. Ἀλλὰ βούλομαι μὲν, ἴσως ἐρεῖς, οὐ δύναμαι δέ· οὐδὲ γὰρ ἀρκῶ διακρούσασθαι τὸ νέφος τὸ πυκνὸν καὶ ζοφῶδες τῆς ἀθυμίας, καίτοι σφόδρα φιλονεικοῦσα. Σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις· ἐγὼ γὰρ οἶδά σου τῶν λογισμῶν τὴν εὐγένειαν,
25 οἶδα τῆς εὐλαβοῦς ψυχῆς τὴν ἰσχύν, τῆς συνέσεως τὸ πλῆθος, τῆς φιλοσοφίας τὴν δύναμιν, καὶ ὡς ἀρκεῖ σοι μόνον ἐπιτάξαι τῷ μαινομένῳ τῆς ἀθυμίας πελάγει καὶ πάντα ποιῆσαι γαλήνην.

δ. Ἴνα δέ σοι τοῦτο καὶ εὐκολώτερον γένηται, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν

* Γράφηκε στὴν Κουκουσό, στὰ τέλη τοῦ 404. Παλαιὸς ἀριθμὸς τῆς ἐπιστολῆς 2

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 8 *

1 α. Ἄρκοῦσε καὶ ἡ προηγούμενη ἐπιστολή μου πρὸς τὴ χάρη σου γιὰ νὰ καταπραΰνει τὴν φλεγμονὴ τῆς ὀδύνης σου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τυραννίδα τῆς ἀθυμίας σὲ καταπόνησε φοβερά, θεώρησα ἀναγκαῖο νὰ προσθέσω καὶ δευτέρη ἐπιστολή στὴν πρώτη, ὥστε νὰ καρπωθεῖς τὴν παρηγοριὰ μὲ πολλὴ ἀφθονία καὶ στὸ ἐξῆς ἡ ὑγεία σου νὰ εἶναι ἀσφαλῆς.

β. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ διασκορπίσω καὶ μὲ ἄλλον τρόπο τὴν σκόνη τῆς ἀθυμίας σου. Διότι ἀπὸ ἔλκος καὶ οἰδήματα ὀδυνηρὰ αὐτὴ ἡ κατάστασις ἔγινε σκόνη· ἀλλ' ὅμως οὔτε ἔτσι δὲν πρέπει νὰ ἀδιαφορήσεις γιὰ τὴ φροντίδα σου. Διότι καὶ ἡ σκόνη, ἂν κανεὶς δὲν ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτὴν μὲ προσοχή, προκαλεῖ τὴ ζημία στὸ καιριώτατο μέλος, θολώνοντας τὴ διαύγεια τῆς κόρης καὶ διαταράσσοντας ὀλόκληρη τὴν ὄραση τοῦ ἀδιάφορου. Γιὰ νὰ μὴ γίνῃ λοιπὸν κι' ἐδῶ αὐτό, ἄς ἀφαιρέσω μὲ πολλὴ προσοχή καὶ τὸ λείψανο τοῦ κακοῦ. Ἄλλὰ σήκω κι' ἄπλωσέ μου τὸ χέρι σου. Διότι ὅτι συμβαίνει συνήθως σ' ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν σωματικῶς, ἂν δηλαδὴ προσφέρεται ἡ βοήθεια τῶν ἰατρῶν, ἀλλ' ἀπουσιάζει ἡ δική τους, διακόπτεται τὸ κέρδος τῆς ὑγείας, αὐτὸ γίνεται ἐκ φύσεως καὶ μὲ τὴν ψυχὴ.

γ. Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ λοιπὸν αὐτό, φρόντισε νὰ μοῦ προσφέρεις ἡ ἴδια καὶ τὰ δικά σου μὲ τὴν πρέπουσα σύνεσις, ὥστε πολλὴ ὠφέλεια νὰ προκύψει κι' ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρῆς. Ἴσως ὅμως πεῖς, 'θέλω βέβαια, ἀλλὰ δὲν μπορῶ· διότι δὲν μπορῶ νὰ διασπᾶσω τὸ πυκνὸ καὶ ζοφερὸ νέφος τῆς ἀθυμίας, ἂν καὶ πολὺ προσπαθῶ'. Αὐτὰ εἶναι δικαιολογίαι καὶ προφάσεις· διότι ἐγὼ γνωρίζω τὴν εὐγένεια τῶν λογισμῶν, γνωρίζω τὴ δύναμη τῆς εὐλαβικῆς ψυχῆς σου, τὸν πλοῦτο τῆς συνέσεως, τὴ δύναμη τῆς φιλοσοφίας· γνωρίζω ὅτι σοῦ ἀρκεῖ μόνο νὰ διατάξεις τὸ μανιακὸ πέλαγος τῆς ἀθυμίας καὶ νὰ τὰ καταστήσεις ὅλα γαλήνια.

δ. Καὶ γιὰ νὰ σοῦ γίνῃ αὐτὸ εὐκολώτερο, θὰ εἰσφέρω καὶ τὴ δι-

είσοίσωμεν. Πῶς οὖν ραδίως δυνήσῃ τοῦτο ποιῆσαι; Καὶ τὰ ἐν τῇ
 30 προτέρᾳ ἐπιστολῇ ἀναλογιζομένη πάντα (καὶ γὰρ πολλὰ ταύτης ἔνε-
 κεν ἡμῖν εἶρηται τῆς ὑποθέσεως ἐν ἐκείνῃ) καὶ μετ' ἐκείνων καὶ
 τοῦτο ποιούσα ὅπερ ἐπιτάττω νῦν ἐγώ. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; Ὅταν
 ἀκούσῃς ὅτι τῶν Ἐκκλησιῶν ἢ μὲν κατέδω, ἢ δὲ σαλεύεται, ἑτέρα
 χαλεποῖς περιαντλεῖται κύμασιν, ἄλλη τὰ ἀνήκεστα πέπονθεν, ἢ μὲν
 35 λύκον ἀντὶ ποιμένος λαβοῦσα, ἢ δὲ πειρατὴν ἀντὶ κυβερνήτου, ἢ δὲ
 δῆμιον ἀντὶ ἱατροῦ, ἄλγει μὲν (οὐ γὰρ δεῖ τὰ τοιαῦτα ἀνωδύνως φέ-
 ρειν), ἄλγει δὲ μέτρον ἐπιθεῖσα τῇ λύπῃ.

ε. Εἰ γὰρ ἐν οἷς ἡμεῖς αὐτοὶ πλημμελοῦμεν καὶ ὑπὲρ ὧν μέλλομεν
 τὰς εὐθύνas ὑπέχειν, οὐκ ἀναγκαῖον οὐδὲ ἀσφαλές, ἀλλὰ καὶ σφό-
 40 δρα ὀλέθριον καὶ βλαβερὸν τὸ μετὰ πολλῆς ἀλγεῖν τῆς σφοδρότη-
 τος, πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἑτέροις πλημμελουμένων τὸ καταμα-
 λακίζεσθαι καὶ κατακλᾶσθαι περιττόν τε καὶ μάταιον, καὶ πρὸς τού-
 τοις σατανικὸν καὶ ψυχῆς ὄλεθρος.

2 α. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἱστορίαν σοι
 διηγῆσομαι παλαιάν. Κορίνθιός τις ἀνὴρ τῶν ἱερῶν ἀπολαύσας να-
 μάτων καὶ καθαρθεὶς διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος μυσταγωγίας καὶ
 τῆς φρικωδεστάτης μετασχὼν τραπέζης καὶ πάντων ἀπαξαπλῶς
 5 τῶν παρ' ἡμῖν κοινωνήσας μυστηρίων (πολλοὶ δὲ φασιν ὅτι καὶ δι-
 δασκάλου τάξιν ἐπέιχε), μετὰ τὴν ἱερὰν ταύτην τελετὴν καὶ τὸ πάν-
 των ἐντὸς γενέσθαι τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν καὶ τὰ πρωτεῖα ἔχειν
 ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἤμαρτεν ἀμαρτίαν χαλεπωτάτην. Τὴν γὰρ γυ-
 ναῖκα τοῦ πατρὸς ἀδίκους ἰδὼν ὀφθαλμοῖς, οὐκ ἔστη μέχρι τῆς πο-
 10 νηρᾶς ταύτης ἐπιθυμίας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον τὴν ἀκόλαστον γνώμην
 ἐξήγαγε· καὶ ἦν τὸ τολμηθὲν οὐχὶ πορνεία μόνον, ἀλλὰ καὶ μοιχεία,
 μᾶλλον δὲ καὶ μοιχείας πολλῶ χαλεπώτερον.

β. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀκούσας καὶ οὐκ ἔχων
 ὄνομα ἐπιθεῖναι πρὸς ἀξίαν τῷ ἀμαρτήματι κύριον, ἑτέρως ἐμφαίνει
 15 τὸν ὄγκον τῆς παρανομίας, οὕτως ἰλέγων· «ὄλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν
 πορνεία καὶ τοιαύτη πορνεία, οἷα οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται».
 Οὐκ εἶπεν οὐδὲ τολμᾶται, ἀλλ' «οὐδὲ ὀνομάζεται», τὴν ὑπερβολὴν

1. Ἡ λύπη εἶναι ἀναπόφευκτη καὶ ὠφέλιμη, ἀλλὰ μόνο μὲ μέτρο, ὅπως εἶ-
 χαν φιλοσοφήσει οἱ Στωϊκοί.

κή μου βοήθεια. Πῶς λοιπὸν θὰ μπορέσεις νὰ τὸ κάμεις αὐτὸ εὐκόλα; Ὅταν ἀναλογίζεσαι καὶ ὅλα τὰ λεγόμενα στὴν προηγούμενη ἐπιστολῇ μου (διότι πολλὰ γι' αὐτὸ τὸ θέμα λέγονται ἀπὸ μένα σ' ἐκείνη τὴν ἐπιστολῇ) καὶ μαζὶ μ' ἐκεῖνα κάμνεις αὐτὸ πού παραγγέλλω τώρα. Ποιὸ εἶναι αὐτό; Ὅταν ἀκοῦς ὅτι ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες ἡ μία βυθίσθηκε, ἡ ἐπόμενη σαλεύεται, ἄλλη ταράσσεται ἀπὸ φοβερὰ κύματα, κι' ἄλλη ἔπαθε τὰ ἀνεπανόρθωτα, ἡ μία πῆρε λύκο ἀντὶ ποιμένα, ἡ δευτέρα πειρατὴ ἀντὶ κυβερνήτη καὶ ἡ ἐπόμενη δῆμιο ἀντὶ ἱατροῦ, νὰ πονᾶς βέβαια (διότι δὲν πρέπει νὰ ὑπομένεις αὐτὰ τὰ δεῖνὰ χωρὶς πόνο), ἀλλὰ νὰ πονᾶς θέτοντας μέτρο στὴ λύπη¹.

ε. Πράγματι, ἂν ἐμεῖς σ' ἐκεῖνα πού πλημμελοῦμε καὶ γιὰ τὰ ὅποια πρόκειται νὰ δώσομε ἀπολογία, δὲν εἶναι ἀναγκαῖο οὔτε ἀσφαλές, ἀλλὰ καὶ πολὺ ὀλέθριο καὶ βλαβερὸ τὸ νὰ πονοῦμε μὲ σφοδρότητα, πολὺ περισσότερο περιττὸ καὶ μάταιο εἶναι, κι' ἐπὶ πλεόν σατανικὸ καὶ ὀλέθριο γιὰ τὴν ψυχὴ, τὸ νὰ δοκιμάζομε στενοχώρια καὶ συντριβὴ γιὰ τὰ πλημμελήματα ἄλλων.

2 α. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα, θὰ σοῦ διηγηθῶ μιὰ παλαιὰ ἱστορία. Κάποιος Κορίνθιος, ἀφοῦ ἀπόλαυσε τὰ ἱερὰ νάματα καὶ καθάρθηκε μὲ τὴ μυσταγωγία τοῦ βαπτίσματος καὶ μετέσχε στὴ φρικωδέστατη τράπεζα καὶ ἔγινε κοινωνὸς ὅλων γενικὰ τῶν μυστηρίων μας (πολλοὶ μάλιστα λένε ὅτι κατέλαβε καὶ θέση διδασκάλου), ἔπειτα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἱερὴ τελετὴ καὶ τὴν εἰσαγωγὴ σου σ' ὅλα τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ καὶ τὴν ἄνοδό του στὰ πρωτεῖα τῆς Ἐκκλησίας, ἀμάρτησε ἀμαρτία βαρύτερη. Πράγματι, ἀφοῦ κύτταξε τὴ γυναῖκα τοῦ πατέρα του μὲ ἄδικους ὀφθαλμοῦς, δὲν σταμάτησε ὡς τὴν πονηρὴ αὐτὴ ἐπιθυμία, ἀλλὰ καὶ ἔθεσε σὲ ἔργο τὴν ἀκόλαστη αὐτὴ γνώμη· καὶ τὸ τόλμημα δὲν ἦταν μόνο πορνεία, ἀλλὰ καὶ μοιχεία, ἢ καλύτερα καὶ κάτι πολὺ χειρότερο ἀπὸ τὴ μοιχεία.

β. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ μακάριος Παῦλος, ὅταν τὸ ἄκουσε αὐτό, μὴ ἔχοντας νὰ ἀναφέρει ἀκριβῆ λέξη καὶ ἐπάξια τοῦ ἀμαρτήματος, παρουσίασε μὲ ἄλλο τρόπο τὸν ὄγκο τῆς παρανομίας, λέγοντας τὰ ἐξῆς: «ἀκούεται ἀνάμεσά σας γενικὰ πορνεία, καὶ μάλιστα τέτοια πορνεία, πού δὲν ἀναφέρεται οὔτε ἀνάμεσα στὰ ἔθνη»². Δὲν εἶπε, «οὔτε τολμᾶται», ἀλλ' «οὔτε ἀναφέρεται», θέλοντας νὰ δείξει τὴν

δειξαι θέλων τῆς παρανομίας ἐκείνης. Καὶ παραδίδωσιν αὐτὸν τῷ διαβόλῳ καὶ πάσης ἐκτέμνει τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὐδὲ τραπέζης 20 κοινῆς ἀφήσιν αὐτὸν τινι κοινωνεῖν. Τῷ γὰρ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν δεῖν φησι καὶ πολὺς πνεῖ τὴν ἐσχάτην αὐτὸν ἀπαιτῶν δίκην καὶ δημίῳ πρὸς τοῦτο κεχρημένος τῷ Σατανᾷ καὶ κατακόπτων αὐτοῦ δι' ἐκείνου τὴν σάρκα.

γ. Ἄλλ' ὅμως ὁ τῆς Ἐκκλησίας ἀποτεμῶν Παῦλος, ὁ μηδὲ τραπέ- 25 ζης κοινῆς ἀφείξ τινι κοινωνεῖν, ὁ πάντας κελεύσας δι' ἐκεῖνον πενθεῖν («καὶ ἡμεῖς γὰρ πεφουσιωμένοι ἐστέ», φησί, «καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῆ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας»), ὁ πανταχόθεν αὐτὸν ὡσπερ λοιμὸν τινα ἀπελαύνων, ὁ πάσης αὐτὸν ἀποκλείσας οἰκίας, ὁ τῷ Σατανᾷ παραδούς, ὁ τοσαύτην παρ' αὐτοῦ 30 δίκην ἀπαιτῶν, ὅτε εἶδεν ἀλγήσαντα καὶ μεταγνόνα ἐφ' οἷς ἤμαρτε καὶ παλινωδίαν διὰ τῶν ἔργων ἄδοντα, οὕτω καὶ αὐτὸς μετετάξατο πάλιν ὡς ἐκείνοις οἷς ταῦτα ἐπέταξε, τὰ ἐναντία κελεῦσαι. Ὁ γὰρ εἰπὼν, «ἐκκόψατε, ἀποστράφητε, πενθήσατε, καὶ λαμβανέτω αὐτὸν ὁ διάβολος», τί φησιν; «Κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην, μήπω τῇ πε- 35 ρισσοτέρῃ λύπῃ καταποθῆ ὁ τοιοῦτος καὶ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾷ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν». Ὁρᾷς πῶς σατανικὸν τὸ ἀμέτρως ἀλγεῖν καὶ τῆς ἐκείνου παγίδος ἔργον, τὸ σωτήριον φάρμακον τῇ ἀμετρίᾳ ποιοῦντος δηλητήριον;

δ. Καὶ γὰρ γίνεται δηλητήριον κάκεινῳ τὸν ἄνθρωπον παραδίδω- 40 σιν, ὅταν εἰς ἀμετρίαν ἐκπέσῃ· διὸ καὶ ἔλεγεν· «ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾷ». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· ψώρας τὸ πρόβατον ἐμπέπληστο πολλῆς, ἠλλοτριώθη τῆς ἀγέλης, ἀπερράγη τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ διώρθωσε τὴν νόσον, γέγονε πρόβατον οἶον ἔμ-προσθεν ἦν· τοιαύτη γὰρ τῆς μετανοίας ἡ δύναμις. Γέγονε λοιπὸν 45 τῆς ποιμένης τῆς ἡμετέρας. Ὁλοκλήρως ἐπισπασώμεθα αὐτόν, ὑπτίαις ὑποδεξώμεθα ταῖς χερσί, περιλάβωμεν, περιπτυξώμεθα, ἐνώσωμεν ἡμῖν αὐτοῖς. Εἰ γὰρ μὴ βουληθείημεν τοῦτο ποιῆσαι, πλεονεκτεῖ λοιπὸν ἡμᾶς ὁ διάβολος, οὐ τὸν αὐτοῦ λαμβάνων, ἀλλὰ τὸν ἡμέτερον γενόμενον ἀπὸ τῆς ραθυμίας τῆς ἡμετέρας καὶ διὰ τῆς 50 ἀμετρίας τῆς κατὰ τὴν ἀθυμίαν καταποντίζων καὶ αὐτοῦ λοιπὸν

3. Α' Κορ. 5,2.

4. Β' Κορ. 2,7-11.

ὕπερβολή τῆς παρανομίας ἐκείνης. Καὶ τὸν παραδίδει στὸν διάβολο καὶ τὸν ἀποκόπτει ἀπ' ὅλη τὴν Ἐκκλησία καὶ δὲν τοῦ ἐπιτρέπει, οὔτε σὲ κοινὴ τράπεζα νὰ κοινωνεῖ μὲ κάποιον. Λέγει δηλαδὴ ὅτι μὲ τέτοιον ἄνθρωπο δὲν πρέπει οὔτε νὰ συνεσθίει κανεὶς, καὶ μὲ πολλὴ αὐστηρότητα ζητεῖ γι' αὐτὸν τὴν ἐσχάτη τιμωρία, χρησιμοποιώντας γι' αὐτὸ σὰν δῆμιον τὸν Σατανᾶ καὶ κατακόπτοντας μὲ ἐκεῖνον τὴ σάρκα του.

γ. Ἄλλ' ὅμως ὁ Παῦλος, ποὺ δὲν τὸν ἄφησε νὰ κοινωνεῖ μὲ κανένα οὔτε σὲ κοινὴ τράπεζα, ποὺ παραγγεῖλε σ' ὅλους νὰ πενθοῦν γι' αὐτὸν (διότι λέγει, «καὶ σεῖς εἶστε παραφουσκωμένοι, καὶ δὲν πενθήσατε μᾶλλον γιὰ νὰ ἐκλείψει ἀπ' ἀνάμεσά σας αὐτὸς ποὺ διέπραξε αὐτὴν τὴν πράξη»³), ποὺ τὸν ἀπομακρύνει σὰν καταστροφέα ἀπὸ παντοῦ, ποὺ τὸν ἀποκλείει ἀπὸ καθὲ οἰκία, ποὺ τὸν παρέδωσε στὸν Σατανᾶ, ποὺ ἀπαιτεῖ τέτοια τιμωρία ἀπ' αὐτόν, ὅταν τὸν εἶδε ποὺ πόνεσε καὶ μετανόησε γιὰ τὴν ἁμαρτία του καὶ μὲ τὰ ἔργα του ἔψαλλε τὴν παλινωδία, τόσο μετέβαλε κι' αὐτὸς τακτικῆ, ὥστε νὰ παραγγεῖλει τὰ ἀντίθετα σ' ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχε διατάξει αὐτά. Αὐτὸς ποὺ πράγματι εἶπε, «ἀποκόψτε τον, ἀποστραφεῖτε τον, πενθήστε, καὶ ἄς τὸν πάρει ὁ διάβολος», τί λέγει; «δεῖξτε του ἀγάπη, μὴ τυχὸν καταποθεῖ ἀπὸ τὴν περισσὴ λύπη αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, καὶ νικηθοῦμε ἀπὸ τὸν Σατανᾶ· διότι δὲν ἀγνοοῦμε τὰ σχέδιά του»⁴. Βλέπετε πῶς εἶναι σατανικὸ τὸ νὰ πονᾶς ἄμετρα καὶ ἔργο τῆς παγίδας ἐκείνου, ποὺ μὲ τὴν ἀμετρία καθιστᾶ δηλητήριο τὸ σωτήριο φάρμακο;

δ. Πράγματι γίνεται δηλητήριο καὶ παραδίδει τὸν ἄνθρωπο σ' ἐκεῖνον, ὅταν ξεπέσει σὲ ἀμετρία· γι' αὐτὸ ἔλεγε, «γιὰ νὰ μὴ νικηθοῦμε ἀπὸ τὸν Σατανᾶ». Κι' αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· τὸ πρόβατο ἦταν ψωραλέο, ἀποξενώθηκε ἀπὸ τὴν ἀγέλη, ἀποσπάσθηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ διόρθωσε τὴν νόσο, ἔγινε πρόβατο ὅπως ἦταν πρωτύτερα· τέτοια εἶναι ἡ δύναμη τῆς μετάνοιας. Ἀνήκει λοιπὸν στὴ δική μας ποιίμνη. Ἦς τὸν δεχθοῦμε τελείως, ἄς τὸν ὑποδεχθοῦμε μὲ ἀνοιχτὰ χέρια, ἄς τὸν πάρομε μέσα, ἄς τὸν ἀγκαλιάσομε, ἄς τὸν ἐνώσομε μὲ τοὺς ἑαυτοὺς μας. Ἦν δὲν θελήσομε νὰ τὸ κάνομε αὐτὸ, τότε μᾶς νικᾷ ὁ διάβολος ὄχι παίρνοντας τὸν δικό του, ἀλλὰ καταποντίζοντας ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας μας καὶ τῆς ἄμετρης ἀθυμίας αὐτόν ποὺ ἔγινε δικός μας καὶ καθιστώντας τον

ποιῶν εἶναι. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν· «οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν», ὅτι καὶ διὰ τῶν ὠφελούντων πολλάκις, ὅταν μὴ δεόντως ταῦτα γένηται, τοὺς μὴ προσέχοντας ὑποσκελίζει εἴωθεν.

3 α. Εἰ δὲ ὑπὲρ ὧν αὐτός τι ἐπλημμέλησε καὶ πλημμέλημα τοιοῦτον, οὐκ ἀφήσιν ὁ Παῦλος πολλῇ τῇ λύπῃ κεχρηῆσθαι, ἀλλὰ σπεύδει καὶ ἐπείγεται καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε ἐκκόψαι τὸν ὄγκον τῆς ἀθυμίας, σατανικὴν εἶναι λέγων τὴν ἀμετρίαν καὶ διαβόλου πλεονεξίαν καὶ τῆς ἐκείνου κακουργίας καὶ τῶν πονηρῶν αὐτοῦ νοημάτων ἔργον, ὑπὲρ ὧν ἕτεροι πεπλημμελήκασι καὶ ἄλλοι μέλλουσιν εὐθύνας ὑπέχειν, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας τε καὶ μανίας οὕτω κατακόπτεσθαι καὶ ἀλγεῖν ὡς καὶ σκότος ἀφατον ἐπάγειν τῇ διανοίᾳ, καὶ πολὺν τὸν θόρυβον καὶ σύγχυσιν καὶ ταραχὴν καὶ ζάλην 10 ἀφατον; Εἰ δὲ πάλιν μοι τὰ αὐτὰ λέγεις ὅτι 'βούλομαι μὲν, οὐκ ἰσχύω δέ', πάλιν σοι καὶ ἐγὼ τὰ αὐτὰ ἐρῶ ὅτι 'σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις'. Καὶ γὰρ οἶδά σου τῆς φιλοσόφου ψυχῆς τὰ νεῦρα.

β. Ἴνα δὲ ἐτέρωθεν εὐκολωτέραν σοι ποιήσω τὴν κατὰ τῆς ἀθυμίας ταύτης τῆς ἀκαίρου καὶ ὀλεθρίας ἀντίστασιν τε καὶ νίκην, τοῦτο 15 πάλιν ὅπερ ἐπιτάττω ποίει. Ὅταν ἀκούσης διηγουμένου τινὸς τὴν πανωλεθρίαν ταύτην, ἀποπήδα ταχέως ἀπὸ τῶν λογισμῶν τούτων καὶ τρέχε ἐπὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς φοβεραῆς καὶ ἀναλογίζου παρὰ σαυτῇ τὸ βῆμα τὸ φρικῶδες, τὸν δικαστὴν τὸν ἀδέκαστον, τοὺς ποταμοὺς τοῦ πυρὸς τοὺς πρὸ τοῦ βήματος ἐκείνου 20 συρομένους καὶ σφοδροτάτη καχλάζοντας τῇ φλογί, τὰς ἠκονημένας ρομφαίας, τὰς ἀποτόμους τιμωρίας, τὴν κόλασιν τὴν οὐκ ἔχουσαν τέλος, τὸν ζόφον τὸν ἀφεγγῆ, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸν σκώληκα τὸν ἰοβόλον, τὰ δεσμὰ τὰ ἄλυτα, τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων καὶ τὸν κλαυθμὸν τὸν ἀπαραμύθητον, τὸ θέατρον τῆς οἴκουμένης, 25 νης, μᾶλλον δὲ τὸ θέατρον ἐκατέρας τῆς κτίσεως, τῆς ἄνω, τῆς κάτω. «Καὶ γὰρ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται», φησὶν. Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν ἑαυταῖς συνίσασι, μηδὲ μέλλουσιν ὑπέχειν εὐθύνας, ἀλλ' ὀρῶσαι τὸ γένος ἅπαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς ἀπείρους δήμους κρινομένους, οὐκ ἀδεῶς ἐκεῖ παρεστήκασι. Τοσοῦτος ὁ φόβος 30 τότε. Ταῦτα τοίνυν ἐννόει καὶ τοὺς ἀφύκτους ἐλέγχους.

5. Τὸ ἴδιο λέγει ὁ Χρυσόστομος στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς 1γ.

6. Ἡ σκέψη τῆς φοβερῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως ἀμαυρώνει κάθε ἄλλη στενογῶρια.

δικόν του. Γι' αὐτὸ πρόσθεσε· «διότι δὲν ἀγνοοῦμε τὰ σχέδιά του», ὅτι πολλές φορές ἔχει τὴ συνήθεια νὰ ὑποσκελίζει τοὺς ἀπρόσεκτους καὶ μὲ ἐκεῖνα πού ὠφελοῦν, ὅταν αὐτὰ δὲν γίνονται ὅπως πρέπει.

3.α Ἐὰν λοιπὸν ὁ Παῦλος δὲν ἀφήνει κάποιον πού ὁ ἴδιος διέπραξε ἓνα πλημμέλημα, καὶ μάλιστα τέτοιο πλημμέλημα, νὰ παραδοθεῖ σὲ πολλὴ λύπη, ὥστε νὰ ἐλαττώσει τὸν ὄγκο τῆς ἀθυμίας, λέγοντας ὅτι ἡ ἀμετρία εἶναι σατανικὴ, πλεονεξία τοῦ διαβόλου καὶ ἔργο τῆς κακουργίας ἐκείνου καὶ τῶν πονηρῶν του νοημάτων, πῶς δὲν εἶναι δεῖγμα ἐσχάτης ἀνοησίας καὶ μανίας νὰ θρηνεῖ κανεὶς καὶ νὰ πονεῖ σὲ σημεῖο, ὥστε νὰ προξενεῖ στὴ διάνοια ἀπερίγραπτο σκότος, πολὺ θόρυβο, ἀπερίγραπτη σύγχυση, ταραχὴ καὶ ζάλη; Ἐὰν ὁμῶς μοῦ λὲς πάλι τὰ ἴδια, ὅτι 'θέλω βέβαια, ἀλλὰ δὲν μπορῶ', πάλι σοῦ λέγω κι' ἐγὼ τὰ ἴδια, ὅτι αὐτὰ εἶναι 'δικαιολογίες καὶ προφάσεις'⁵. Διότι γνωρίζω τὴ δύναμη τῆς φιλόσοφης ψυχῆς σου.

β. Καὶ γιὰ νὰ σοῦ κάμω καὶ μὲ ἄλλο τρόπο εὐκολώτερη τὴν ἀντίσταση κατ' αὐτῆς τῆς ἄκαιρης καὶ ὀλέθριας ἀθυμίας καὶ τὴ νίκη ἐναντίον αὐτῆς, κάμε πάλι αὐτὸ πού παραγγέλλω. Ὅταν ἀκούσεις κάποιον νὰ διηγεῖται αὐτὴ τὴ γενικὴ συμφορὰ, φεῦγε γρήγορα ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς αὐτοὺς καὶ τρέχα στὴν ἐννοια τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς φοβερῆς⁶ καὶ ἀναλογίσου μέσα σου τὸ φρικτὸ βῆμα, τὸν ἀδέκαστο δικαστὴ, τοὺς ποταμοὺς τοῦ πυρὸς πού σύρονται ἐμπρὸς σ' ἐκεῖνο τὸ βῆμα καὶ κοχλάζουν ἀπὸ τὴ δυνατὴ φλόγα, τὶς ἀκονισμένες ρομφαῖες, τὶς αὐστηρὲς τιμωρίες, τὴν χωρὶς τέλος κόλαση, τὸν ἀφεγγὸ ζόφο, τὸ ἐξώτερο σκότος, τὸ δηλητηριῶδες ἔρπετό, τὰ ἄλυτα δεσμά, τὸν τρυγμὸ τῶν ὀδόντων καὶ τὸν ἀπαρηγόρητο κλαυθμὸ, τοὺς θεατὲς τῆς οἰκουμένης, ἢ καλύτερα τοὺς θεατὲς καὶ τῶν δύο κτίσεων, τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω. Διότι, λέγει, «οἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν θὰ σαλευθοῦν»⁷. Ἐὰν καὶ πράγματι δὲν αἰσθάνονται ἔνοχες γιὰ τίποτε οὔτε πρόκειται ν' ἀποδώσουν λογαριασμό, ἀλλὰ, βλέποντας ὅλο τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς ἄπειρους λαοὺς νὰ κρίνονται, δὲν παραστέκονται ἐκεῖ χωρὶς δέος. Τόσος εἶναι ὁ φόβος τότε. Αὐτὰ λοιπὸν σκέψου, καθὼς καὶ τοὺς ἀναπόφευκτους ἐλέγχους.

7. Ματθ. 24.29.

γ. Οὐδὲ γὰρ κατηγορῶν δεῖται ἐκεῖνος ὁ δικαστής, οὐδὲ μαρτύρων, οὐδὲ ἀποδείξεων, οὐδὲ ἐλέγχων, ἀλλὰ πάντα ὡς ἐπράχθη φέρει εἰς μέσον καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πεπλημμεληκότων. Τότε οὐδεὶς ὁ παρεσόμενος καὶ ἐξαρπάσων τῆς τιμωρίας, οὐ πατήρ, οὐχ υἱός, οὐ θυγάτηρ, οὐ μήτηρ, οὐκ ἄλλος τις συγγενής, οὐ γείτων, οὐ φίλος, οὐ συνήγορος, οὐ χρημάτων δόσις, οὐ πλούτου περιουσία, οὐ δυναστείας ὄγκος, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὡσπερ κόνις ἐκποδῶν ἐλήλαται, καὶ μόνος ὁ κρινόμενος ἀπὸ τῶν αὐτῶ πεπραγμένων ἢ τὴν ἐλευθεροῦσαν ἢ τὴν καταδικάζουσαν ὑπομένει ψῆφον. Τότε οὐδεὶς 40 ὑπὲρ ὧν ἄλλος ἐπλημμέλησε κρίνεται, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν αὐτὸς ἕκαστος ἤμαρτε.

δ. Ταῦτα οὖν ἅπαντα συναγαγοῦσα καὶ τὸν φόβον τοῦτον ἐξογκώσασα καὶ ἐπιτειχίσασα τῇ σατανικῇ καὶ ψυχοβλαβεῖ λύπῃ, οὕτως ἐν τῇ πρὸς αὐτὴν στηῆθι παρατάζει, καὶ φανεῖσα μόνον, ἀράχνης αὐτὴν 45 εὐκολώτερον διασπάσαι καὶ ἀφανίσαι δυνήσῃ. Αὕτη μὲν γὰρ μετὰ τοῦ μάταιος εἶναι, καὶ περιττὴ καὶ ὀλέθριος σφόδρα καὶ βλαβερά· ἐκεῖνος δὲ καὶ ἀναγκαῖος ὁ φόβος καὶ χρήσιμος καὶ ἐπωφελής καὶ πολὺ τὸ κέρδος ἔχων. Ἀλλὰ γὰρ ἔλαθον ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ρύμης παρασυρεῖς καὶ οὐχ ἀρμόζουσάν σοι ταύτην ποιησάμενος τὴν πα- 50 ραίνεσιν· ἐμοὶ μὲν γὰρ καὶ τοῖς κατ' ἐμὲ βεβαπτισμένοις ἀμαρτημάτων πλήθει ἀναγκαῖος οὗτος ὁ λόγος· φοβεῖ γὰρ καὶ διανίστησι· σὲ δὲ ἐν τοσοῦτοις κατορθώμασι κομῶσαν καὶ αὐτῆς ἤδη τῆς ἀψίδος τῶν οὐρανῶν ἀψαμένην, οὐδὲ ἀπλῶς νύττειν δύναται ἄν. Διὸ πρὸς ἐτέραν μεταστήσομαι μελωδίαν πρὸς σὲ διαλεγόμενος καὶ ἐτέραν 55 ἀνακρούσομαι νευράν, ἐπειδὴ σου οὗτος ὁ φόβος καθικέσθαι οὐ δύναται, πλὴν ὅσον καὶ τῶν ἀγγέλων. Μεταταξώμεθα τοίνυν καὶ δεῦρο καὶ αὐτὴ μετάστηθι μετὰ τοῦ λόγου καὶ ἀναλογίζου τῶν κατορθωμάτων σου τὰς ἀντιδόσεις, τὰ βραβεῖα τὰ λαμπρά, τοὺς φαιδρούς στεφάνους, τὴν μετὰ τῶν παρθένων χορείαν, τὰς παστάδας τὰς ἰε- 60 ράς, τὸν νυμφῶνα τῶν οὐρανῶν, τὴν μετὰ τῶν ἀγγέλων λῆξιν, τὴν πρὸς τὸν νυμφίον παρρησίαν καὶ ὁμιλίαν, τὴν θαυμαστὴν δαδουχίαν ἐκείνην, τὰ ἀγαθὰ τὰ καὶ λόγον καὶ νοῦν ὑπερβαίνοντα.

4 α. Ἀλλὰ μή μου τῶν λόγων ἐπιλάβῃ, εἰ καὶ εἰς τὸν χορὸν τῶν

8. Ὁ ἱεράρχης θέλει νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ τὰ δύο ὄπλα γιὰ τὴν παρηγορία τῆς Ὀλυμπιάδος· τὸν ἐκφοβισμό μὲ τὴν εἰκόνα τῆς κρίσεως, καὶ τὴν προσδοκία τῆς οὐράνιας ζωῆς, ποὺ ταιριάζει ἄλλωστε, ὅπως λέγει, στὴν ἀγγελικὴ ψυχὴ τῆς διακόνισσας.

γ. Πράγματι εκείνος ό δικαστής δέν χρειάζεται ούτε κατηγορούς ούτε μάρτυρες ούτε αποδείξεις ούτε έλέγχους, αλλά φέρει όλες τις πράξεις όπως έγιναν μπροστά στους όφθαλμούς εκείνων που διέπραξαν τά πλημμελήματα. Κανείς δέν πρόκειται νά έλθει τότε για νά μās γλυτώσει από τήν τιμωρία ούτε πατέρας ούτε υιός ούτε θυγατέρα ούτε μητέρα ούτε άλλος συγγενής ή γείτονας ή φίλος ή συνήγορος, ούτε δόση χρημάτων ούτε άφθονία πλούτου ούτε λαμπρότητα δυνάμεως· άλλ' όλα αυτά έχουν εξαφανισθει σαν σκόνη και ό κρινόμενος περιμένει μόνος του τήν άπόφαση βάσει τών πράξεών του, είτε απαλλακτική είτε καταδικαστική. Τότε κανένας δέν κρίνεται για πλημμελήματα που διέπραξε άλλος, αλλά για όσα ό ίδιος έπραξε.

δ. 'Αφού λοιπόν συνάξεις όλα αυτά και έξογκώσεις αυτόν τόν φόβο και ύψώσεις τεϊχος μπροστά στη σατανική και ψυχοφθόρα λύπη, τότε στάσου στην έναντίον της παράταξη και μόνο με τήν έμφάνισή σου θα μπορέσεις νά τή διασπάσεις και νά τήν άφανίσεις εύκολώτερα από ίστόν άράχνης. Διότι αυτή έκτός του ότι είναι μάταια, είναι και περιττή και πολύ όλέθρια και βλαβερή· εκείνος ό φόβος όμως είναι και άναγκαϊος και χρήσιμος και έπωφελής και έχει πολύ κέρδος. 'Αλλά βέβαια, χωρίς νά τó άντιληφθώ παρασύρθηκα από τή ρύμη του λόγου και σου άπηύθυνα άκατάλληλη παραίνεση⁸. Διότι αυτός ό λόγος είναι άναγκαϊος σ' έμένα και τους όμοίους μου, τους βυθισμένους σε πλήθος άμαρτημάτων· διότι έκφοβίζει και ξυπνίζει· άλλ' έσένα που είσαι με τόσα ήθικά κατορθώματα στολισμένη και ήδη άγγισες τήν άψίδα τών ουρανών, δέν θα μπορούσε ούτε άπλώς νά σε κεντρίσει. Γι' αυτό, συζητώντας μαζί σου, θα μεταβώ σε άλλη μελωδία και θα κτυπήσω άλλη χορδή, έπειδή αυτός ό φόβος δέν μπορεί νά σε έγγίσει, παρά όσο και τους άγγέλους. 'Ας μετακινηθούμε λοιπόν και εμπρός, μετακινήσου και σύ μαζί με τó λόγο και αναλογίσου τά βραβεία για τά κατορθώματά σου, τά λαμπρά βραβεία, τά φαιδρά στεφάνια, τή χορεία μαζί με τις παρθένους, τις ιερές παστάδες, τόν νυμφώνα τών ουρανών, τή διαμονή μαζί με τους άγγέλους, τήν παρρησία και συνομιλία με τόν Νυμφίο, τή θαυμαστή εκείνη λαμπαδηφορία, τά άγαθά που ξεπερνούν κάθε λόγο και νοϋ.

4 α. 'Αλλά μή μου άντικρούσεις τους λόγους, έπειδή σε συγκατα-

παρθένων σε κατελέξαμεν τῶν ἀγίων ἐκείνων ἐν χηρεία βεβιω-
 κυῖαν. Ἦκουσας γάρ μου πολλάκις καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ διαλεγο-
 μένου, τίς ποτέ ἐστὶ τῆς παρθενίας ὁ ὄρος, καὶ ὡς οὐκ ἂν κωλυθείης
 5 ποτὲ εἰς τὸν ἐκείνων καταλεγῆναι χορόν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνας
 ὑπερβῆναι μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας ἢ πολλὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ἐπι-
 δειξαμένη φιλοσοφίαν. Διὰ τοι τοῦτο ὁ Παῦλος ὄρον παρθενίας τι-
 θεῖς οὐ τὴν ἀπειρόγαμον καὶ ἀπηλλαγμένην συνουσίας ἀνδρὸς παρ-
 θένον ἐκάλεσεν, ἀλλὰ τὴν τὰ τοῦ Κυρίου μεριμνῶσαν. Καὶ αὐτὸς δὲ
 10 ὁ Χριστὸς δεικνὺς ὅσῳ μείζων παρθενίας ἐλεημοσύνη, ἥς τὰ
 σκῆπτρα κατέχεις αὐτῇ καὶ τὸν στέφανον ἀνεδήσω πάλαι, ἀπ' ἐκεί-
 νου μὲν τοῦ χοροῦ τὸ ἥμισυ μέρος ἐξέβαλεν, ἐπειδὴ ταύτης εἰσῆλθον
 χωρὶς, μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ δασιλῶς αὐτὴν οὐκ ἐκέκτηντο· καὶ γὰρ εἶ-
 χον ἔλαιον, ἀλλ' οὐκ ἄρκοῦν. Τοὺς δὲ χωρὶς παρθενίας εἰσελθόντας,
 15 ἐπειδὴ ταύτην ἦσαν περιβεβλημένοι, μετὰ πολλῆς ὑπεδέξατο τῆς τι-
 μῆς, «εὐλογημένους τε τοῦ Πατρὸς» ὀνομάζων καὶ πρὸς ἑαυτὸν κα-
 λῶν καὶ τῆς βασιλείας τὴν κληρονομίαν αὐτοῖς χαριζόμενος καὶ ἐν
 μέσῃ ἀνακηρύττων τῇ οἴκουμένη· καὶ οὐ παρητήσατο καὶ ἀγγέλων
 καὶ τῆς κτίσεως πάσης παρούσης, τροφέας τε αὐτοῦ καὶ ξενοδόχους
 20 αὐτοὺς προσειπεῖν.

β. Ταύτης καὶ αὐτῇ ἀκούση τότε τῆς μακαρίας φωνῆς, ταύτης
 ἀπολαύση τῆς ἀμοιβῆς μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας. Εἰ δὲ ὑπὲρ ἐλε-
 ημοσύνης μόνον τοσαῦται αἱ ἀντιδόσεις, τοσοῦτοι οἱ στέφανοι, το-
 σαύτη ἢ λαμπρότης, τοσαύτη ἢ περιφάνεια καὶ ἡ δόξα, εἰ καὶ τὰ
 25 ἄλλα τῆς ἀρετῆς ἐπέλθοιμί σοι μέρη, ποίαν ἂν σχοίης συγγνώμην,
 ὀφείλουσα ἐντεῦθεν ἤδη ἐορτὴν ἄγειν καὶ σκιρτᾶν καὶ χορεύειν καὶ
 στεφανοῦσθαι, ἐπειδὴ δὲ ὁ δεῖνα ἐμάνη καὶ ὁ δεῖνα κατὰ κρημνῶν
 ἦλθε, κατακόπτουσα ἑαυτὴν καὶ εὐκολον κατὰ τῆς ἀγίας σου ψυχῆς
 τῷ διαβόλῳ ποιούσα τὴν ἐφοδον, ὃν μέχρι σήμερον καταζαίνουσα
 30 οὐκ ἐπαύσω;

γ. Τί γὰρ ἂν τις εἴποι τὴν ὑπομονὴν τὴν ποικίλην καὶ πολυειδῆ καὶ
 πολύτροπον, καὶ πόσος ἡμῖν εἰς τοῦτο ἀρκέσει λόγος, πόσον δὲ
 ἱστορίας μέτρον, εἴ τις τὰ ἐκ πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ νῦν παθήμα-
 τά σου καταλέγοι, τὰ παρὰ τῶν οἰκείων, τὰ παρὰ τῶν ἀλλοτρίων,

9. Ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος ἐναλλάσσει τὸν λόγο, μεταξὺ τοῦ χοροῦ τῶν παρ-
 θένων καὶ τοῦ χοροῦ τῶν μακάρων κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως. Ὅσοι ἐδειξαν
 ἀγάπη, ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἄλλο ἐφόδιο, ἀνήκουν σ' αὐτὸν τὸν χορὸ τῶν σωσμένων.

10. Ματθ. 25,34.

λέξαμε στὸ χορὸ ἐκείνων τῶν ἀγίων παρθένων, ἐνῶ ἔζησες σὲ χηρεία. Διότι μὲ ἄκουσες πολλές φορές νὰ διαλέγομαι καὶ ἰδιαιτέρως καὶ δημοσία, περὶ τοῦ ποιά εἶναι ἡ ἔννοια τῆς παρθενίας, καὶ ὅτι δὲν θὰ ἐμποδισθεῖς ποτὲ νὰ καταταγεῖς στὸ χορὸ ἐκείνων, ἢ καλύτερα καὶ νὰ τίς ξεπεράσεις ἐκεῖνες κατὰ πολὺ, σὺ πού ἔδειξες πολλὴ φιλοσοφία ὡς πρὸς τὰ ἄλλα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Παῦλος, ὀρίζοντας τὴν παρθενία, δὲν κάλεσε παρθένο ἐκείνη πού εἶναι ἄγαμη καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴ συνουσία ἀνδρός, ἀλλ' ἐκείνη πού φροντίζει τὰ ἀγαθὰ τοῦ Κυρίου. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, δείχνοντας πόσο μεγαλύτερο πράγμα ἀπὸ τὴν παρθενία εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη, τῆς ὁποίας κατέχεις τὰ σκῆπτρα καὶ ντύθηκες ἀπὸ παλαιὰ τὸ στεφάνι ἐσύ, ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν χορὸ, τῶν παρθένων, ἀπέκλεισε τίς μισές, ἐπειδὴ εἰσῆλθαν χωρὶς αὐτήν, ἢ καλύτερα ἐπειδὴ δὲν τὴν κατεῖχαν μὲ ἀφθονία· διότι εἶχαν βέβαια λάδι, ἀλλ' ὄχι ἄρκετό. Ἐκείνους πάλι πού εἰσῆλθαν χωρὶς παρθενία, ἐπειδὴ ἦταν ντυμένοι μὲ τὴν ἐλεημοσύνη, τοὺς ὑποδέχθηκε μὲ πολλὴ τιμὴ⁹, ὀνομάζοντάς τους «εὐλόγημένους τοῦ Πατρὸς»¹⁰, προσκαλώντας τους κοντά του, χαρίζοντάς τους τὴν κληρονομία τῆς βασιλείας καὶ ἀνακηρύσσοντάς τους στὴ μέση τῆς οἰκουμένης· καὶ δὲν παρέλειψε, ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων καὶ ὅλης τῆς κτίσεως, νὰ τοὺς ἀποκαλέσει τροφεῖς καὶ ξενοδόχους του.

β. Αὐτὴ τὴ μακάρια φωνὴ θ' ἀκούσεις καὶ σὺ τότε, αὐτὴ τὴν ἀμοιβὴ θ' ἀπολαύσεις μὲ μεγάλη ἀφθονία. Ἄν λοιπὸν τόσες εἶναι οἱ ἀνταποδόσεις γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη μόνον, τόσα τὰ στεφάνια, τόση ἡ λαμπρότητα, τόση ἡ λάμψη καὶ ἡ δόξα, ἂν σοῦ ἀναφέρω καὶ τὰ ἄλλα τῆς ἀρετῆς σου, ποιά συγγνώμη θὰ ἔχεις πού θρηνηλογεῖς, ἐνῶ ὀφείλεις ἀπὸ ἐδῶ ἤδη νὰ ἐορτάζεις καὶ νὰ σκιρτᾷς καὶ νὰ χορεύεις καὶ νὰ στεφανώνεσαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τάδε ἔγινε μανιακὸς καὶ ὁ τάδε ἔπεσε στὸ γκρεμό, ν' ἀνοίγεις ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εὐκολὴ εἴσοδο στὴν ἀγία σου ψυχὴ γιὰ τὸν διάβολο, τὸν ὁποῖο δὲν ἔπαυσες ἕως σήμερα νὰ ταλαιπωρεῖς;

γ. Πῶς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ περιγράψει τὴν ὑπομονὴ σου τὴν ποικίλη καὶ πολυειδῆ καὶ πολύτροπη, καὶ πόσος λόγος θὰ μᾶς ἀρκούσε γι' αὐτό, πόσο μῆκος διηγήσεως, γιὰ ν' ἀπαριθμήσει κανεὶς τὰ παθήματά σου ἀπὸ τὴν πρώτη ἡλικία ἕως τώρα, ὅσα σοῦ προκλήθηκαν ἀπὸ τοὺς οἰκείους, ἀπὸ τοὺς ξένους, ἀπὸ τοὺς φίλους,

35 τὰ παρὰ τῶν φίλων, τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν, τὰ παρὰ τῶν γένει προσ-
 ηκόντων, τὰ παρὰ τῶν μηδαμόθεν προσηκόντων, τὰ παρὰ τῶν ἐν
 δυναστείαις, τὰ παρὰ τῶν εὐτελῶν, τὰ παρὰ τῶν ἀρχόντων, τὰ
 παρὰ τῶν ἰδιωτῶν, τὰ παρὰ τῶν εἰς τὸν κλῆρον τελούντων; Τού-
 των γὰρ ἕκαστον, εἴ τις διεξίει αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μόνον, ἱστορίαν
 40 ὀλόκληρον ἱκανὸν ποιῆσαι τὸ διήγημα.

δ. Εἰ δέ τις καὶ πρὸς τὰ ἕτερα εἶδη τῆς ἀρετῆς ταύτης μετασταίη,
 καὶ μηκέτι τὰ παρ' ἐτέρων, ἀλλὰ τὰ παρὰ σοῦ κατασκευασθέντα δι-
 ηγήσαιο πάθη, τίνα λίθον, τίνα σίδηρον, ποῖον ἀδάμαντα οὐχ εὐρή-
 σει νικηθέντα παρὰ σοῦ; Ἀπαλὴν γὰρ οὕτω σάρκα λαβοῦσα καὶ
 45 τρυφεράν, παντὶ εἶδει τρυφῆς συντραφεῖσαν, οὕτως αὐτὴν ποικίλοις
 ἐπολιόρκησας πάθεσιν, ὡς μηδὲν ἄμεινον τῆς νεκρωθείσης διακεῖ-
 σθαι νῦν, καὶ τοσοῦτον ἀνῆψας ἐν σεαυτῇ νοσημάτων ἔσμον, ὡς καὶ
 ἰατρῶν τέχνην καὶ φαρμάκων δύναμιν καὶ πάντα ἐπιμελείας ἐλέγξει
 τρόπον καὶ διηνεκέσι συζῆν ὀδύνας.

5 α. Τὴν δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης καρτερίαν καὶ ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἐν
 ταῖς νυξίν εἴ τις βουληθεῖ διεξελθεῖν, πόσων δεήσεται λόγων;
 Μᾶλλον δὲ οὐδὲ εἴσας αὐτὴν ἐγκράτειαν καλεῖσθαι λοιπὸν οὐδὲ
 καρτερίαν ἐπὶ σοῦ, ἀλλ' ἕτερον ὄνομα ταύταις ἡμῖν ζητητέον ταῖς
 5 ἀρεταῖς πολλῶ μείζον. Καὶ γὰρ ἐγκρατεῦεσθαι ἐκεῖνόν φαμεν καὶ
 καρτερεῖν τὸν ὑπὸ τινος ἐπιθυμίας ἐνοχλούμενον καὶ κρατοῦντα
 ταύτης. Σὺ δὲ οὐκ ἔχεις ὅτου κρατήσεις· πολλῇ γὰρ τῇ ρύμη παρὰ
 τὴν ἀρχὴν πνεύσασα κατὰ τῆς σαρκὸς ἔσβεσας αὐτῆς τὰς ἐπιθυμίας
 ταύτας, οὐ χαλινώσασα τὸν ἵππον, ἀλλὰ συμποδίσασα καὶ χαμαὶ ρί-
 10 ψασα καὶ ποιήσασα μένειν ἀκίνητον, καὶ τότε μὲν ἐγκράτειαν κα-
 τորθώσασα, νῦν δὲ ἀπάθειαν λοιπόν.

β. Οὐ γὰρ διενοχλεῖ τρυφῆς ἐπιθυμία καὶ πόνον ἔχεις, ὥστε αὐτῆς
 κρατῆσαι· ἀλλὰ καθάπαξ αὐτὴν ἀφανίσασα καὶ ἄβατον αὐτῇ τὴν
 σάρκα ποιήσασα, τοσοῦτον ἀπολαύειν σίτου καὶ ποτοῦ τὴν γαστέρα
 15 ἐπαίδευσας, ὅσον μὴ ἀποθανεῖν καὶ δίκην δοῦναι. Διὰ τοι τοῦτο οὐ
 νηστείαν οὐδὲ ἐγκράτειαν τοῦτο καλῶ, ἀλλ' ἕτερόν τι τούτου μείζον.

γ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἀγρυπνίας σου τῆς ἱερᾶς ἔστιν ἰδεῖν· καὶ γὰρ ἡ

11. Ἡ Ὀλυμπιάς δοκίμαζε συχνὰ τὶς συνέπειες τῆς ἀφοσιώσεώς της στὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἰωάννη σὲ κάθε περίπτωση διωγμοῦ ἐναντίον του.

ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, ἀπὸ τοὺς μὴ συγγενεῖς καθόλου, ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς, ἀπὸ τοὺς ταπεινοὺς, ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, ἀπὸ τοὺς ἰδιῶτες, ἀπὸ τοὺς κληρικοὺς; Ἐὰν περιγράψει κανεὶς τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ λεπτομερῶς μόνο του, ἢ διήγησις εἶναι ἰκανὴ νὰ πλέξει ὀλόκληρη ἱστορία¹¹.

δ. Ἐὰν πάλι κανεὶς στραφεῖ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα εἶδη αὐτῆς τῆς ἀρετῆς καὶ διηγηθεῖ τὰ πάθη σου, ποὺ δὲν κατασκευάσθηκαν ἀπὸ ἄλλους, ἀλλ' ἀπὸ σένα τὴν ἴδια, ποιὸ λιθάρι, ποιὸ σίδηρο καὶ ποιὸ διαμάντι δὲν θὰ βρεῖ νικημένο ἀπὸ σένα; Ἐνῶ ἔλαβες ἀπαλὴ καὶ τρυφερὴ σάρκα, ποὺ ἀναπτύχθηκε μὲ κάθε εἶδος τρυφῆς, τόσο πολὺ τὴν πολιορκήσες μὲ ποικίλα παθήματα, ὥστε τώρα νὰ μὴ βρίσκεται σὲ καλύτερη κατάστασις ἀπὸ τὴ νεκρωμένη, καὶ τόσο πλῆθος ἀσθενειῶν ἄναψες στὸν ἑαυτὸ σου, ὥστε ν' ἀνατρέπουν τὴν τέχνη τῶν ἰατρῶν καὶ τὴ δύναμη τῶν φαρμάκων καὶ κάθε τρόπο θεραπείας, καὶ νὰ συζεῖς μὲ συνεχεῖς ὀδύνες,

5 α. Ἐὰν κανεὶς θελήσει νὰ περιγράψει τὴν καρτερίαν καὶ ἐγκράτειάν σου στὴν τράπεζαν καὶ στὸν ὕπνον, πόσους λόγους θὰ χρειαζόταν; Ἡ καλύτερα οὔτε ἐπέτρεψες νὰ καλεῖται ἐγκράτεια ἢ καρτερία στὴν περίπτωσή σου αὐτὴ ἢ ἀρετὴ· γι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀναζητήσομε ἄλλο ὄνομα γι' αὐτὲς τὶς ἀρετὲς πολὺ μεγαλύτερο. Διότι λέμε ὅτι ἐγκρατεύεται καὶ καρτερεῖ ἐκεῖνος ποὺ ἐνοχλεῖται ἀπὸ κάποια ἐπιθυμία καὶ τὴν νικά. Ἐσὺ ὅμως δὲν ἔχεις τί νὰ νικήσεις. Διότι, πνέοντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ πολλὴ ὀρμὴ κατὰ τῆς σάρκας, τῆς ἔσβησες αὐτὲς τὶς ἐπιθυμίες· δὲν χαλίνωσες τὸν ἵππο, ἀλλὰ τὸν ἔρριξες κάτω πεδικλωμένον καὶ τὸν ὑποχρέωσες νὰ μένει ἀκίνητος. Καὶ τότε βέβαια κατόρθωσες ἐγκράτεια, ἐνῶ τώρα ἀπάθεια¹².

β. Πράγματι δὲν παρενοχλεῖσαι ἀπὸ ἐπιθυμία τρυφῆς καὶ δὲν κουράζεσαι νὰ τὴν κατανικήσεις· ἀλλὰ, ἀφοῦ τὴν ἀφάνισες μεμιᾶς κι' ἔκαμες τὴ σάρκα ἄβατη γι' αὐτήν, ἄσκησες τὴν κοιλίαν ν' ἀπολαμβάνει τόση ποσότητα τροφῆς καὶ ποτοῦ, ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ μὴ πεθάνει καὶ τιμωρηθεῖ γι' αὐτό. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν δὲν ἀποκαλῶ αὐτὸ νηστεία οὔτε ἐγκράτεια, ἀλλὰ κάτι ἄλλο μεγαλύτερο ἀπ' αὐτά.

γ. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς καὶ σχετικὰ μὲ τὴν ἱερὴ ἀγρυπνία

12. Ἀπάθεια εἶναι τὸ ὄνομα ποὺ δίδει ὁ Χρυσόστομος στὴν ἀρετὴ τῆς Ὀλυμπιάδος, ποὺ ξεπερνᾷ τὴν ἀπλὴ ἐγκράτεια.

τοῦ καθεύδειν ἐπιθυμία, ἐκείνης σβεσθείσης, συγκατεσβέσθη· τροφή γὰρ ὕπνου σιτία. Καὶ ἐτέρω δὲ αὐτὴν κατέλυσας τρόπῳ ἐξ ἀρχῆς
 20 μὲν καὶ αὐτὴν βιασαμένη τὴν φύσιν καὶ ὀλοκλήρους νύκτας ἀϋπνοὺς
 διάγουσα, ὕστερον δὲ τῇ συνεχεῖ συνηθείᾳ καὶ εἰς φύσιν ἀγαγοῦσα
 τὸ πρᾶγμα. Ὡσπερ γὰρ τοῖς ἄλλοις κατὰ φύσιν τὸ καθεύδειν, οὕτω
 σοὶ τὸ ἐγρηγορέναι. Θαυμαστὰ μὲν οὖν ταῦτα καὶ ἐκπλήξεως γέμοντα
 καὶ καθ' ἑαυτά. Εἰ δέ τις καὶ τὸν καιρὸν ἐξετάσειεν, ὅτι ἐν ἀώρῳ
 25 ἡλικίᾳ ταῦτα κατωρθοῦτο καὶ τὴν ἐρημίαν τῶν διδασκόντων καὶ τὸ
 πλῆθος τῶν σκανδαλιζόντων καὶ ὅτι ἐν ψυχῇ ἐξ ἀσεβοῦς οἴκου νῦν
 αὐτομολησάση πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι ἐν σώματι γυναικείῳ τε
 καὶ ἄλλως ἀπαλῶ διὰ τὴν τῶν προγόνων περιφάνειαν καὶ τρυφήν,
 πόσα πελάγη θαυμάτων εὐρήσει καθ' ἕκαστον τούτων ἀνοιγόμενα;
 30 Διὰ τοι τοῦτο τῶν ἄλλων οὐδὲ ἐπιμνησθήσομαι, τῆς ταπεινοφροσύνης,
 τῆς ἀγάπης, τῶν λοιπῶν ἀρετῶν τῆς ἀγίας σου ψυχῆς. Καὶ γὰρ
 μόνον ὡς ἐμνήσθην τούτων καὶ τὰς προσηγορίας εἶπον, μυρίας ἀνέβλυσε
 μοι πάλιν ἡ διάνοια πηγὰς καὶ βιάζεται εἰπεῖν καὶ τούτων, ὡς
 τῆς προτέρας, κἂν ἐκ μέρους τὰ εἶδη, μᾶλλον δὲ τὰς ὑποθέσεις μό-
 35 νον· ἐκεῖνο γὰρ ἄπειρον σφόδρα ἐπιζητεῖ λόγον.

δ. Ἄλλὰ οὐκ ἀνέξομαι, ὥστε μὴ τῆς ὑποθέσεως ἐκπεσεῖν, ἣν προειλόμην
 κατορθῶσαι, εἰς ἄπειρον ἐξενεχθεὶς πέλαγος. Ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτο
 προῦκειτό μοι νῦν, τὸ πρόρριζον τὴν ἀθυμίαν ἀπὸ σοῦ ἀνασπάσαι,
 ἡδέως τούτοις ἐνδιέτριβον τοῖς λόγοις καὶ πέλαγος ἄπειρον
 40 ἔπλεον, μᾶλλον δὲ πελάγη, ἐκάστης σου ἀρετῆς τὰς πολυσχιδεῖς
 ἀνατέμνων ὁδοὺς, ὧν ἐκάστη ὁδὸς πέλαγος ἔτικτε πάλιν, κἂν τῇ
 ὑπομονῇ, κἂν τῇ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἐλεημοσύνῃ τῇ πολυειδεῖ καὶ
 πρὸς αὐτὰ τῆς οἴκουμένης τὰ πέρατα ἀπλωθείση, κἂν τῇ ἀγάπῃ τῇ
 μυρίας νικῶση καμίνους, κἂν τῇ συνέσει τῇ ἀπείρῳ καὶ πολλῆς γε-
 45 μούση χάριτος καὶ τὰ μέτρα τῆς φύσεως ὑπερβάση. Τὰ δὲ κατορθώματα
 τὰ ἐντεῦθεν τεχθέντα, εἴ τις βούλοιο ἐπιέναι, ταύτῳ ποιήσει οἶον,
 εἴ τις καὶ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἀριθμεῖν ἐπιχειροίη.

13. Ὁ πατέρας τῆς Ὀλυμπιάδος ἦταν, ὅπως φαίνεται, εἰδωλολάτρης, ἀλλ' αὐτὴ ἀνατράφηκε χριστιανικά, ὅταν πέθανε ἐκεῖνος.

14. Ἡ Ὀλυμπιάς ἀσκούσε τὴν ἐλεημοσύνην ὄχι μόνον ἀπὸ τῆς δικῆς της περιουσίας, ποὺ δὲν ἦταν εὐκαταφρόνητη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὀργάνωση τοῦ ἔργου

σου· όταν δηλαδή σβήσθηκε ἡ ἐπιθυμία ἐκείνη τῆς τροφῆς, σβήσθηκε μαζί καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ὕπνου· διότι τροφή τοῦ ὕπνου εἶναι τὰ φαγητά. Ἄλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο τὴν κατέλυσες· ἐξ ἀρχῆς βίασες τὴν ἴδια τὴ φύση καὶ περνοῦσες ὀλοκληρες νύχτες ἄυπνη, καὶ ἔπειτα μὲ τὴν συνεχή συνήθεια ὀδήγησες τὸ πρᾶγμα σὲ φύση. Ὅπως δηλαδή στοὺς ἄλλους ὁ ὕπνος εἶναι κατὰ φύση, ἔτσι εἶναι σ' ἐσένα ἡ ἀγρύπνια. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν εἶναι θαυμαστὰ καὶ γεμάτα ἐκπληξη καὶ ἀπὸ μόνα τους. Ἄν ὅμως ἐξετάσει κανεὶς καὶ τὸν καιρὸ, ὅτι δηλαδή αὐτὰ τὰ κατ'ὀρθωσες ἀπὸ ἄωρη ἡλικία καὶ μὲ ἔλλειψη διδασκάλων καὶ ἀνάμεσα σὲ πλῆθος ἀνθρώπων ποὺ σὲ σκανδάλιζαν, καὶ ὅτι αὐτὸ συνέβηκε σὲ ψυχὴ ποὺ μόλις αὐτομόλησε ἀπὸ ἀσεβῆ οἶκο¹³ πρὸς τὴν ἀλήθεια, καὶ σὲ σῶμα γυναικεῖο καὶ κατ' ἄλλον τρόπο τρυφερό ἀπὸ τὴ λάμψη καὶ τρυφή τῶν προγόνων, πόσα πελάγη θαυμάτων θὰ βρεῖ ν' ἀνοίγονται στὸ καθένα ἀπὸ αὐτά; Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ δὲν θὰ μνημονεύσω οὔτε τὰ ἄλλα, τὴν ταπεινοφροσύνη, τὴν ἀγάπη, τὶς ἄλλες ἀρετὲς τῆς ἀγίας ψυχῆς σου. Πράγματι καὶ μόνο ποὺ τὶς θυμήθηκα καὶ εἶπα τὰ ὀνόματά τους, ὁ νοῦς μου ἀνάβλυσε μύριες πηγὲς πάλι καὶ μὲ πιέζει νὰ πῶ καὶ γι' αὐτές, ὅπως καὶ γιὰ τὴν προηγούμενη, τουλάχιστο ὅμως ν' ἀναφέρω τὰ ἐπὶ μέρους εἶδη, ἢ καλύτερα τὰ κύρια στοιχεῖα τους· διότι τὸ προηγούμενο ἀπαιτεῖ ἀπεριόριστο λόγο.

δ. Ἄλλὰ δὲν θὰ τὸ κάμω αὐτὸ, γιὰ νὰ μὴ ξεφύγω ἀπὸ τὴν ὑπόθεση ποὺ προγραμμάτισα ν' ἀποπερατώσω, ἀνοίγοντας πρὸς τὸ ἄπειρο πέλαγος. Πράγματι, ἂν δὲν εἶχα μπροστά μου τώρα αὐτὸν τὸν σκοπὸ, τὸ νὰ ξερριζώσω τελείως ἀπὸ μέσα σου τὴν ἀθυμία, εὐχαρίστως θὰ διέτριβα μὲ τοὺς λόγους σ' αὐτὰ καὶ θὰ ἔπλεα ἄπειρο πέλαγος, ἢ καλύτερα πελάγη, διασχίζοντας τοὺς πολυσχιδεῖς δρόμους κάθε ἀρετῆς σου, τῶν ὁποίων κάθε δρόμος γεννοῦσε πάλι πέλαγος, μὲ τὴν ὑπομονή, μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ τὴν πολύμορφη ἐλεημοσύνη, τὴν ἀπλωμένη πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἀκόμη¹⁴, μὲ τὴν ἀγάπη ποὺ νικᾷ μύρια καμίνια, μὲ τὴν ἄπειρη σύνεση τὴ γεμάτη ἀπὸ πολλὴ χάρη καὶ ποὺ ὑπερέβηκε τὰ μέτρα τῆς φύσεως. Ἄν κανεὶς θέλει νὰ ἐκθέσει τὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐπιτευχθέντα κατορθώματα, θὰ κάνει τὸ ἴδιο, σὰν νὰ ἐπιχειροῦσε κανεὶς ν' ἀριθμήσει καὶ τὰ κύματα τῆς θάλασσας.

τῆς προνοίας ποὺ εἶχε κατορθώσει ἡ ἴδια. Καὶ τὸ ἔργο τῆς αὐτὸ ὑπερέβαινε τὰ ὄρια τῆς πρωτεύουσας.

6 α. Διὸ τὰ ἄπειρα ταῦτα παραδραμῶν πελαῖη, τὸν λέοντα ἀπὸ τοῦ ὄνουχος δεῖξαι πειράσομαι, ὀλίγα ἄττα περὶ τῆς στολῆς σου διαλεχθεῖς, περὶ τῶν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ σοι περικειμένων ἱματίων. Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἔλαττον εἶναι δοκεῖ τὸ κατόρθωμα· εἰ δέ τις ἀκρι-
5 βῶς αὐτὸ ἐξετάσειε, σφόδρα εὐρήσει μέγα τε ὑπάρχον καὶ φιλοσόφου δεόμενον ψυχῆς καὶ τὰ βιωτικὰ ἅπαντα καταπατούσης καὶ πρὸς αὐτὸν ἵπταμένης τὸν οὐρανόν.

β. Διόπερ οὐκ ἐν τῇ Καινῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ, ὅτε διὰ σκιᾶς καὶ τύπου τὸ τῶν ἀνθρώπων ὁ Θεὸς ἤγε γένος καὶ σωματι-
10 κώτερον τὰ τῆς πολιτείας ἐρρυθμίζετο καὶ περὶ τῶν οὐρανίων οὐδεὶς λόγος ἦν, οὐδὲ μελλόντων μνήμην, οὐδὲ τῆς νῦν κατεχούσης φιλοσοφίας αἰνιγμα, ἀλλὰ παχύτερόν πως καὶ σαρκικώτερον οἱ νόμοι τῆς Ἑβραίοις ἐγράφοντο, μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τὴν ἐν τοῖς ἱματίοις ἀπαγορεύων φιλοκοσμίαν, ταῦτα διὰ τοῦ προφήτου
15 φησί· «τάδε λέγει Κύριος ἐπὶ τὰς ἀρχούσας θυγατέρας Σιών· ἀνθ' ὧν ὑψώθησαν αἱ θυγατέρες αὐτῶν καὶ ἐπορεύθησαν ὑψηλῶ τραχήλῳ καὶ νεύμασιν ὀφθαλμῶν καὶ τῇ πορείᾳ τῶν ποδῶν σύρουσαι τοὺς χιτῶνας καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι, καὶ ταπεινώσει Κύριος ἀρχούσας θυγατέρας Σιών καὶ ἀνακαλύψει τὸ σχῆμα αὐτῶν καὶ
20 ἀφελεῖ τὴν δόξαν τοῦ ἱματισμοῦ αὐτῶν καὶ ἔσται σοι ἀντι ὁσμῆς ἡδείας κονιορτός, καὶ ἀντὶ ζῶνης σχοινίῳ ζώσῃ, καὶ ἀντὶ τοῦ κόσμου τῆς κεφαλῆς σου φαλάκρωμα ἔξεις διὰ τὰ ἔργα σου, ἀντὶ δὲ τοῦ χιτῶνος τοῦ μεσοπορφύρου περιζώσῃ σάκκον». Ταῦτά σοι ἀντὶ καλλωπισμοῦ. Εἶδες ὄργην ἄφατον; εἶδες κόλασιν καὶ τιμωρίαν
25 σφοδροτάτην; εἶδες αἰχμαλωσίαν ἐπιτεταμένην; Ἐκ τούτου στοχάζου τοῦ ἁμαρτήματος τὸ μέγεθος. Οὐ γὰρ ἂν σφοδροτάτην οὕτως ἐπῆγαγε τιμωρίαν ὁ φιλάνθρωπός ποτε, μὴ τῆς ἁμαρτίας τῆς ἐπισπωμένης αὐτὴν πολὺ μείζονος οὔσης.

γ. Εἰ δὲ τὸ ἁμάρτημα μέγα, εὐδὴλον ὅτι καὶ τὸ κατόρθωμα μέγι-
30 στον τὸ ἀπεναντίας ἐστηκός τούτῳ. Διὰ τοι τοῦτο καὶ βιωτικαῖς γυναιξὶ διαλεγόμενος ὁ Παῦλος, οὐ μόνον τοῦ χρυσοφορεῖν αὐτὰς ἀπάγει, ἀλλ' οὐδὲ ἱμάτια πολυτελεῖ περικεῖσθαι ἀφήσιν. Οἶδε γάρ, οἶδε σαφῶς ὅτι χαλεπὸν τοῦτο ψυχῆς νόσημα καὶ δυσκαταγώνιστον

15. Ὁ Χρυσόστομος κ' ἐδῶ μὲ τὸν ὄρο «φιλοσοφία» ἐννοεῖ τὴ χριστιανικὴ ἠθικὴ διαγωγή, καὶ ἰδιαιτέρως τὴν ἐξω ἀπὸ τὴν κοσμικὴ σιναναστροφῆ.

16. Ἦσ. 3,16· 18· 24.

6 α. Γι' αυτό, παρατρέχοντας αυτά τὰ ἄπειρα πελάγη, θὰ προσπαθήσω νὰ δείξω τὸν λέοντα ἐξ ὄνυχος, ἀναφέροντας μερικὰ πράγματα γιὰ τὴ στολή σου, γιὰ τὰ ἐνδύματα ποὺ φορεῖς ἀπλᾶ καὶ ἀφρόντιστα. Αὐτὸ τὸ κατόρθωμα φαίνεται βέβαια ὅτι εἶναι μικρότερο ἀπὸ τ' ἄλλα· ἂν ὅμως τὸ ἐξετάσει κανεὶς μὲ ἀκρίβεια, θὰ βρεῖ ὅτι εἶναι μεγάλο καὶ χρειάζεται φιλόσοφη ψυχὴ, ποὺ νὰ καταπατᾷ ὅλα τὰ βιωτικά καὶ νὰ πετᾷ πρὸς τὸν ἴδιο τὸν οὐρανὸ ἀκόμη.

β. Γι' αὐτὸ ὄχι μόνο στὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀλλὰ καὶ στὴν Παλαιά, ὅταν ὁ Θεὸς καθοδηγοῦσε τὸ ἀνθρώπινο γένος μὲ τὴ σκιά καὶ τὸν τύπο καὶ ρυθμιζόταν σωματικώτερα τὰ θέματα τῆς διαγωγῆς καὶ δὲν γινόταν ἀκόμη κανένας λόγος περὶ τῶν οὐρανίων, οὔτε ὑπῆρχε ἀναφορὰ γιὰ τὴ μέλλουσα ζωὴ, οὔτε αἰνιγματικὴ δήλωση τῆς φιλοσοφίας¹⁵ ποὺ ἐπικρατεῖ τώρα, ἀλλ' οἱ νόμοι γράφονταν γιὰ τοὺς Ἑβραίους παχύτερα καὶ σαρκικώτερα, λέγει τὰ ἐξῆς διὰ τοῦ προφήτη, ἀπαγορεύοντας μὲ πολλὴ αὐστηρότητα τὴν πολυτέλεια στὰ φορέματα· «νὰ τί λέγει ὁ Κύριος γιὰ τὶς θυγατέρες τῶν ἀρχόντων τῆς Σιών· ἐπειδὴ οἱ θυγατέρες τοὺς ὑψώθηκαν καὶ βαδίζουν μὲ τὸ λαιμὸ ψηλὰ καὶ μὲ ματιές καὶ μὲ τὴν κίνηση τῶν ποδιῶν σύρουν τὰ φορέματά τους καὶ συγχρόνως παίζουν μὲ τὰ πόδια τους, ὁ Κύριος θὰ ταπεινώσει τὶς θυγατέρες τῶν ἀρχόντων τῆς Σιών, θὰ ξεσκεπάσει τὸ προσποιητὸ σχῆμα τους καὶ θ' ἀφαιρέσει τὴ δόξα τοῦ ἱματισμοῦ τους, καὶ ἀντὶ γιὰ εὐχάριστα ἀρώματα θὰ ἔχεις σκόνη καὶ ἀντὶ γιὰ ζώνη θὰ ζωθεῖς μὲ σχοινὶ καὶ ἀντὶ γιὰ τὸν στολισμὸ τῆς κεφαλῆς σου θὰ ἔχεις φαλάκρα ἐξ αἰτίας τῶν ἔργων σου, ἐνῶ ἀντὶ γιὰ τὸν πορφυρὸ χιτῶνα στὴ μέση θὰ περιζωθεῖς μὲ σάκκο»¹⁶. Αὐτὰ θὰ ἔχεις ἀντὶ γιὰ καλλωπισμὸ. Εἶδες ἄφατη ὀργή; εἶδες σφοδρότατη κόλαση καὶ τιμωρία; εἶδες σκληρὴ αἰχμαλωσία; Στοχάσου ἀπὸ αὐτὸ ποιὸ εἶναι τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος. Διότι ὁ φιλάνθρωπος δὲν θὰ ἐπέφερε ποτὲ τόσο σφοδρὴ τιμωρία, ἂν δὲν ἦταν πολὺ μεγαλύτερη ἢ ἁμαρτία ποὺ τὴν ἐπέσυρε.

γ. Ἄν λοιπὸν τὸ ἁμάρτημα εἶναι μεγάλο, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ τὸ κατόρθωμα ποὺ στέκεται ἀπέναντί του εἶναι μέγιστο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος, ἀπευθυνόμενος πρὸς κοσμικὲς γυναῖκες, ὄχι μόνο ἀπαγορεύει νὰ φοροῦν χρυσαφικά, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπει οὔτε πολυτελῆ ἐνδύματα νὰ περιβάλλονται. Διότι γνώριζε πολὺ καλά ὅτι αὐτὸ εἶναι ὀδυνηρὸ καὶ δυσκολονίκητο νόσημα τῆς ψυχῆς καὶ με-

καὶ γνώμης διεφθαρμένης δεῖγμα μέγιστόν ἐστι καὶ σφόδρα φιλοσό-
 35 φου δεόμενον ψυχῆς. Καὶ δηλοῦσιν οὐχ αἱ βιωτικαὶ γυναῖκες μόνον
 καὶ ἀνδράσιν ὁμιλήσασαι (ὧν οὐδεμία ραδίως ταύτης ἠνέσχετο τῆς
 παραινέσεως), ἀλλὰ καὶ αἱ φιλοσοφεῖν δοκοῦσαι καὶ εἰς τὸν τῆς
 παρθενίας τελεῖν χορὸν λαχοῦσαι.

δ. Πολλαὶ γὰρ τούτων πρὸς τυραννίδα φύσεως ἀποδυσάμεναι καὶ
 40 καθαρῶς τὸν τῆς παρθενίας διανύουσαι δρόμον καὶ ἀγγελικὴν ἐν
 τούτῳ μιμούμεναι πολιτείαν καὶ ἐν θνητῷ σώματι τὰ τῆς ἀναστά-
 σεως ἐπιδεικνύμεναι προοίμια («ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι ἐκείνῳ», φησὶν,
 «οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐγκαμίσκονται») καὶ πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυ-
 νάμεις θέμεναι τὴν ἄμιλλαν καὶ πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν ἐν φθαρτῷ
 45 σώματι φιλονεικοῦσαι καὶ ὁ πολλοῖς οὐδὲ ἀκοῦσαι φορητὸν διὰ τῶν
 ἔργων κατορθοῦσαι καὶ καθάπερ λυττῶντα κύνα καὶ συνεχῶς ἐπι-
 πηδῶντα τὴν ἐπιθυμίαν διακρουόμεναι καὶ μαινομένην θάλασσαν
 καταστέλλουσαι καὶ ἐν ἀγρίοις κύμασι μετὰ γαλήνης πλέουσαι καὶ
 ταραττομένου σφοδρῶς τοῦ πελάγους ἐξ οὐρίας φερόμεναι καὶ ἐν
 50 καμίνῳ φυσικῆς ἐπιθυμίας ἐστῶσαι καὶ μὴ κατακαίόμεναι, ἀλλ' ὡς
 πηλὸν τοὺς ἀνθρακας τούτους καταπατοῦσαι, ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας
 ταύτης ἐάλωσαν αἰσχρῶς πάνυ καὶ ἐλεεινῶς καὶ τὰ μείζονα δυνη-
 θεῖσαι ὑπὸ τούτου κατηγωνίσθησαν.

7 α. Τοσοῦτον γὰρ ἐστὶν ἡ παρθενία πρᾶγμα, καὶ τοσοῦτου δεῖται
 τοῦ πόνου, ὅτι κατελθὼν ὁ Χριστὸς ἐξ οὐρανοῦ, ἵνα τοὺς ἀνθρώ-
 πους ἀγγέλους ποιήσῃ καὶ τὴν ἄνω πολιτείαν ἐνταῦθα καταφυ-
 τεύσῃ, οὐδὲ τότε ἐθάρρησεν ἐπιτάξαι τοῦτο, οὐδὲ εἰς νόμου αὐτὸ τά-
 5 ξιν ἀγαγεῖν, ἀλλ' ἀποθνήσκειν μὲν ἐνομοθέτησεν, οὐ τί βαρύτερον
 γένοιτ' ἄν; καὶ σταυροῦσθαι διηνεκῶς καὶ ἐχθροὺς εὐεργετεῖν, παρ-
 θενεύειν δὲ οὐκ ἐνομοθέτησεν, ἀλλ' ἀφήκεν ἐν τῇ τῶν ἀκουόντων
 κείσθαι προαιρέσει εἰπὼν· «ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω». Καὶ
 γὰρ μέγας ὁ ὄγκος τοῦ πράγματος καὶ ἡ δυσκολία τῶν παλαισμά-
 10 τῶν τούτων καὶ ὁ ἰδρῶς τῶν ἀγώνων καὶ σφόδρα ἀπόκρημνον τοῦ-
 το τῆς ἀρετῆς τὸ χωρίον.

β. Καὶ τοῦτο δηλοῦσι καὶ οἱ ἐν τῇ Παλαιᾷ πολλὰ κατορθώσαντες

17. Ν' ἀσκοῦνται στὴ μοναχικὴ ζωή.

18. Λουκᾶ 20,35.

γάλο δείγμα διεφθαρμένης γνώμης, πού δείχνει όλοφάνερα τήν έλλειψη φιλόσοφης ψυχῆς. Καί αυτό τὸ δηλώνουν ὄχι μόνο οἱ κοσμικὲς γυναῖκες πού ἔχουν σχέση με ἄνδρες (ἀπὸ τίς ὁποῖες καμμιά δὲν θὰ δεχόταν εὐκολα αὐτὴ τὴ συμβουλή), ἀλλὰ κι' ἐκεῖνες πού φαίνονται νὰ φιλοσοφοῦν¹⁷ κι' ἔτυχαν νὰ συμπεριληφθοῦν στὸ χορὸ τῆς παρθενίας.

δ. Πράγματι πολλὲς ἀπ' αὐτὲς ἀποδύθηκαν γιὰ ν' ἀγωνισθοῦν ἐναντίον τῆς τυραννίδας τῆς φύσεως· βιάδιζαν καθαρὰ τὸν δρόμο τῆς παρθενίας καὶ μιμοῦνταν σ' αὐτὸν τὴν ἀγγελικὴ πολιτεία, μέσα σὲ θνητὸ σῶμα ἔδειχναν τὰ προοίμια τῆς ἀναστάσεως (διότι, λέγει, «σ' ἐκείνη τὴ ζωὴ οὔτε νυμφεύονται οὔτε ὑπανδρεύονται»¹⁸), ἔθεσαν τὴν ἄμιλλά τους πρὸς τίς ἀσώματες δυνάμεις καὶ ἀγωνίζονταν ν' ἀποκτήσουν ἀφθαρσία μέσα σὲ φθαρτὸ σῶμα, κατόρθωναν μὲ τὰ ἔργα κάτι πού πολλὲς φορὲς δὲν εἶναι ἀνεκτὸ οὔτε ν' ἀκουσθεῖ, ἀντέκρουαν τὴν ἐπιθυμία σὰν λυσσασμένο σκύλο πού ἐπιτίθεται συνεχῶς, καθησύχαζαν τὴ μαινόμενη θάλασσα, ἔπλεαν γαλήνια ἀνάμεσα σὲ ἄγρια κύματα, φέρονταν μὲ οὔριο ἄνεμο σὲ πέλαγος πού ταράσσεται δυνατὰ, στέκονταν σὲ καμίνι φυσικῆς ἐπιθυμίας χωρὶς νὰ κατακαίονται, ἀλλὰ καταπατοῦσαν τοὺς ἄνθρακες αὐτοὺς σὰν πηλό· κι' ὅμως κυριεύθηκαν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία αὐτὴ κατὰ τρόπο πολὺ αἰσχρὸ καὶ ἔλεεινό, καί, ἐνῶ κατόρθωσαν τὰ μεγαλύτερα, νικήθηκαν ἀπ' αὐτὸ τὸ μικρό.

7 α. Τόσο σπουδαῖο πρᾶγμα εἶναι ἡ παρθενία καὶ τόσον κόπο χρειάζεται, ὥστε ὁ Χριστός, ὅταν κατέβηκε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, γιὰ νὰ καταστήσει τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους καὶ νὰ φυτεύσει ἐδῶ κάτω τὴν οὐράνια πολιτεία, οὔτε τότε δὲν τόλμησε νὰ τὸ ἐπιβάλλει ἢ νὰ τὸ ἀναγάγει σὲ νόμο· ἀλλὰ, ἐνῶ νομοθέτησε νὰ πεθαίνουν ὁ ὀπαδοὶ του (πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει βαρύτερο;) καὶ νὰ σταυρώνονται συνεχῶς καὶ νὰ εὐεργετοῦν ἐχθροὺς, δὲν νομοθέτησε νὰ παρθενεύουν, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἄφησε νὰ εἶναι στὴν προαίρεση τῶν ἀκροατῶν, λέγοντας· «ὅποιος μπορεῖ νὰ προχωρήσει, ἄς προχωρήσει σ' αὐτό»¹⁹. Διότι ὁ ὄγκος αὐτοῦ τοῦ ἐγχειρήματος εἶναι μεγάλος, ὅπως καὶ ἡ δυσκολία τῶν ἀγωνισμάτων αὐτῶν καὶ ὁ ἰδρώτας τῶν ἀγώνων, καὶ τὸ μέρος αὐτὸ τῆς ἀρετῆς εἶναι πολὺ ἀπόκρημνο.

β. Αὐτὸ τὸ δείχνουν καὶ ὅσοι ἔκαμαν πολλὰ κατορθώματα στὴν

Καὶ γὰρ Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ μέγας, τῶν προφητῶν τὸ κεφάλαιον, ὁ
 γνήσιος τῷ Θεῷ φίλος, ὁ τοσαύτης ἀπολαύσας παρρησίας, ὡς ἕξα-
 15 κοσίας χιλιάδας ὑπευθύνους γενομένας κολάσει ἐξαρπάσαι θεηλά-
 του πληγῆς, οὗτος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος ἀνὴρ θαλάσση μὲν
 ἐπέταξε καὶ πέλαγος ἔσχισε καὶ πέτραν ἔρρηξε καὶ ἀέρα μετάβαλε
 καὶ τὸ Νειλῶν ὕδωρ εἰς αἷμα μετέστησε καὶ βατράχων καὶ ἀκρί-
 δων στρατόπεδον ἐπετείχισε τῷ Φαραῶ καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν μετε-
 20 στοιχείωσε καὶ μυρία ἕτερα ἐπεδείξατο θαύματα καὶ ἀρετῆς δὲ πολ-
 λὰ κατορθώματα (καὶ γὰρ ἐξ ἑκατέρου μέρους ἔλαμψε), πρὸς δὲ
 τοὺς ἀγῶνας τούτους οὐδὲ ἀντιβλέψαι ἴσχυσεν, ἀλλ' ἐδεήθη γάμου
 καὶ ὀμιλίας γυναικὸς καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀσφαλείας καὶ οὐκ ἐτόλμη-
 σεν εἰς τὸ τῆς παρθενίας πέλαγος ἑαυτὸν ἐκδοῦναι τὰ ἐκεῖθεν κύμα-
 25 τα δεδοικώς.

γ. Καὶ ὁ πατριάρχης δὲ ὁ τοῦ παιδὸς ἱερεὺς τὸ μὲν τυραννικώτα-
 τον τῆς φύσεως καταπαλαῖσαι ἴσχυσε πάθος καὶ παῖδα ἀνελεῖν ἠδύ-
 νηθη καὶ παῖδα τὸν Ἰσαὰκ ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει, ἐν αὐτῇ
 τῆς νεότητος τῇ ἀκμῇ, μονογενῇ, γνήσιον καὶ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν
 30 αὐτῷ δεδομένον καὶ ἐπ' αὐτῷ σαλεύων μόνω καὶ ἐν ἐσχάτῳ γῆρα
 καὶ ἀρετῇ κομῶντα πολλῇ καὶ ἀναγαγεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ὄρος ἴσχυσεν,
 ἐπὶ τοιαύτῃ μέλλων ἀγαγεῖν πράξει, καὶ θυσιαστήριον ὤκοδόμησε
 καὶ ξύλα συνέθηκε καὶ τὸ ἱερεῖον ἐπέθηκε καὶ μάχαιραν ἤρπασε καὶ
 διὰ τοῦ λαιμοῦ τοῦ παιδὸς τὸ ξίφος ὤθησε. Καὶ γὰρ καὶ ὤθησε καὶ
 35 ἦμαζεν ὁ ἀδάμας ἐκεῖνος, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδάμαντος στερρότερος· ὁ
 μὲν γὰρ ἐν τῇ φύσει τοῦτο κέκτηται, οὗτος δὲ διὰ τῆς κατὰ προαίρε-
 σιν φιλοσοφίας φυσικὴν ἐμιμήσατο στερρότητα καὶ ἀγγέλων ἀπά-
 θειαν διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξατο. Ἄλλ' ὁμως ὁ τοσοῦτον καὶ τηλι-
 κούτον ἰσχύσας διανύσαι ἄθλον καὶ αὐτῆς ἐξελθὼν τῆς φύσεως,
 40 πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς παρθενίας ἀποδύσασθαι οὐκ ἐτόλμησεν, ἀλλ'
 ἔδεισε καὶ αὐτὸς τὰ σκάμματα ταῦτα καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γάμου παρα-
 μυθίαν ἐπεσπάσατο.

8 α. Βούλει προσθῶ καὶ τὸν Ἰὼβ τοῖς εἰρημένοις, τὸν δίκαιον, τὸν
 ἀληθινόν, τὸν θεοσεβῆ, τὸν ἀπεχόμενον ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πρά-

20. Ἄρ. 1,46 καὶ 14,20.

21. Ἐξ. 10,1-20.

22. Ἦταν δηλαδὴ ὁ Μωυσῆς καὶ θαυματουργὸς καὶ ἀνδρεῖος ἀγωνιστής.

Παλαιά Διαθήκη. Για παράδειγμα, εκείνος ὁ μέγας Μωϋσῆς, τὸ κορύφωμα τῶν προφητῶν, ὁ γνήσιος φίλος τοῦ Θεοῦ, πού τόσο παρρησία ἀπολάμβανε, ὥστε ἀπέσπασε ἀπὸ τὸ θεόσταλτο κτύπημα ἑξακόσιες χιλιάδες ἀνθρώπους πού εἶχαν κριθεῖ ἔνοχοι τιμωρίας²⁰, αὐτὸς ὁ τόσο μέγας καὶ δυνατὸς ἄνδρας διέταξε βέβαια τὴ θάλασσα, ἔσχισε τὸ πέλαγος, ἔσπασε τὴν πέτρα, μετὰβαλε τὸν ἀέρα, μετέτρεψε τὸ ὕδωρ τοῦ Νείλου σὲ αἷμα, παρέταξε κατὰ τοῦ Φαραῶ στράτευμα βατράχων καὶ ἀκρίδων²¹, μετεποίησε ὅλη τὴν κτίση καὶ ἐπέδειξε μύρια ἄλλα θαύματα καὶ πολλὰ κατορθῶματα ἀρετῆς (διότι καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρὲς ἔλαμψε²²), πρὸς τοὺς ἀγῶνες ὅμως αὐτοὺς δὲν μπόρεσε οὔτε ν' ἀναβλέψει, ἀλλὰ χρειάσθηκε γάμο καὶ συντροφιά γυναικας καὶ τὴν ἀπὸ αὐτὸ ἀσφάλεια, καὶ δὲν τόλμησε ν' ἀνοιχθεῖ στὸ πέλαγος τῆς παρθενίας, φοβούμενος τὰ κύματα πού ὑψώνονται σ' αὐτό.

γ. Καὶ ὁ πατριάρχης πάλι, ὁ θύτης τοῦ παιδοῦ του²³, κατόρθωσε νὰ κατανικήσει τὸ τυραννικώτατο πάθος τῆς φύσεως καὶ φάνηκε πρόθυμος νὰ θανατώσει τὸ παιδί του, τὸ παιδί του τὸν Ἰσαὰκ στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, στὴν ἀκμὴ τῆς νεότητος, υἱὸ μονογενή, γνήσιο, πού τοῦ εἶχε δοθεῖ ἀνέλπιστα· ἐνῶ στήριζε τὶς ἐλπίδες του μόνο σ' αὐτὸν καὶ βρισκόταν σὲ ἔσχατα γηρατειά, βρῆκε τὴ δύναμη νὰ τὸν ἀνεβάσει στὸ ὄρος γεμάτων ἀρετῆς, γιὰ νὰ τὸν ὀδηγήσει σὲ τέτοια πράξη, οἰκοδόμησε θυσιαστήριο, ἔστρωσε ξύλα, ἔβαλε ἐπάνω τὸ θῦμα, ἄρπαξε μάχαιρα καὶ ὤθησε τὴν κόψη τῆς στὸ λαιμὸ τοῦ παιδιοῦ. Καὶ πράγματι τὴν ἔχωσε κι' ἔβγαλε αἷμα ὁ ἀδαμάντινος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ἢ καλύτερα στερεώτερος κι' ἀπὸ διαμάντι· διότι τὸ διαμάντι ἔχει τὴ στερεότητα ἀπὸ τὴ φύση του, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μιμήθηκε τὴ φυσικὴ στερεότητα μὲ τὴν κατὰ προαίρεση ἀρετὴ καὶ μὲ τὰ ἔργα του ἐπέδειξε ἀπάθεια ἀγγέλων. Ἄλλ' ὅμως αὐτὸς πού πέτυχε νὰ διανύσει τόσον μέγας καὶ δυνατὸ ἄθλο καὶ ἐξῆλθε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση, δὲν τόλμησε νὰ κατεβεῖ στοὺς ἀγῶνες τῆς παρθενίας, ἀλλὰ φοβήθηκε κι' αὐτὸς τὰ σκάμματα αὐτά²⁴ καὶ ἀναζήτησε τὴν παρηγοριὰ ἀπὸ τὸν γάμο.

8 α. Θέλεις νὰ προσθέσω στὰ λεχθέντα καὶ τὸν Ἰῶβ, τὸν δίκαιο, τὸν ἀληθινό, τὸν θεοσεβῆ, τὸν ἀπομακρυσμένο ἀπὸ κάθε πονηρὸ

23. Ὁ Ἀβραάμ, θύτης τοῦ Ἰσαάκ.

24. Σκάμματα εἶναι τὰ σκαμμένα τμήματα τοῦ σταδίου γιὰ ὀρισμένα ἀθλήματα, ὅπως τὰ ἄλματα· τελικὰ σημαίνουν τὰ στάδια.

γματος; Οὗτος ὁ Ἰώβ συνέκοψε τοῦ διαβόλου τὴν ὄψιν, παιόμενος οὐ παίων ἐκένωσεν αὐτοῦ τὴν βελοθήκην ἅπασαν καὶ κατατοξευόμενος παρ' αὐτοῦ συνεχῶς ἅπαν ὑπέμεινε πειρασμῶν εἶδος καὶ ἕκαστον μεθ' ὑπερβολῆς ἀπάσης. Τὰ γὰρ δοκοῦντα εἶναι κατὰ τὸν βίον λυπηρὰ καὶ ὄντα, ταῦτα μάλιστα πάντων ἐστὶ πενία καὶ νόσος καὶ παίδων ἀποβολὴ καὶ ἐχθρῶν ἐπανάστασις καὶ φίλων ἀγνωμοσύνη καὶ λιμὸς καὶ σαρκὸς ὀδύνη διηνεκεῖς καὶ λοιδορίαι καὶ συκοφανταίαι καὶ τὸ πονηρὰν κτήσασθαι ὑπόληψιν· καὶ ταῦτα ἅπαντα εἰς ἓν ἐξεχύθη σῶμα καὶ μιᾶς κατεσκεδάσθη ψυχῆς· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον ὅτι καὶ ἀμελετήτῳ ὄντι ἐπέθετο.

β. Ὁ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν· ὁ ἐκ πενήτων τεχθεὶς καὶ ἐν οἰκίᾳ τοιαύτῃ τραφεὶς, ἅτε γυμνασάμενος καὶ μελετήσας, ραδίως ἂν ἐνέγ-
15 καὶ τῆς πενίας τὸ βάρος· ὁ δὲ τοσοῦτοις περιρρεόμενος χρήμασι καὶ τοσοῦτῳ πλούτῳ κομῶν, εἶτα ἀθρόον εἰς τὸ ἐναντίον μεταπεσών, οὐκ ἂν εὐκόλως ὑπομεῖναι τὴν μεταβολήν· καὶ γὰρ ἀγυμνάστῳ ὄντι χαλεπωτέρα φαίνεται ἀθρόον προσπεσοῦσα. Πάλιν ὁ ἄσημος καὶ ἐξ ἀσήμων γενόμενος καὶ ἐν τῷ διηνεκῶς καταφρονεῖσθαι ζῶν, οὐκ
20 ἂν σφόδρα λοιδορούμενος καὶ ὑβριζόμενος ταραχθεῖη· ὁ δὲ τοσαύτης ἀπολαύσας δόξης καὶ παρὰ πάντων δορυφορούμενος καὶ ἐν τοῖς ἀπάντων στόμασιν ὦν καὶ πανταχοῦ μετὰ πολλῆς ἀνακηρυττόμενος τῆς περιφανείας, εἰς ἀτιμίαν καὶ εὐτέλειαν κατενεχθεὶς τὸ αὐτὸ ἂν πάθοι τῷ ἀπὸ πλουσίου ἀθρόον γενομένῳ πένητι· ὁ παιδάς ἀποβα-
25 λῶν πάλιν, κἂν ἅπαντας ἀποβάλλῃ, μὴ ἐν ἐνὶ δὲ καιρῷ, τοὺς λειπομένους ἔχει τῶν ἀπελθόντων παραμυθίαν, καὶ τῆς ἐπὶ προτέρων τελευτῆς τοῦ πάθους λήξαντος, ἂν ἢ τοῦ ἐτέρου προσγένηται μετὰ χρόνον, τοῦτο αὐτῷ προσηνέστερον γίνεται τὸ πάθος· οὐ γὰρ νεαρῷ ὄντι ἐπεισι τῷ ἔλκει, ἀλλὰ κοιμηθέντι ἤδη καὶ ἀφανισθέντι, ὅπερ
30 οὐκ ὀλίγον ὑποτέμνεται τῆς ὀδύνης.

γ. Οὗτος δὲ ὀλόκληρον αὐτῷ τὸν χορὸν εἶδεν ἐν μιᾷ ἀναρπασθέντα καιροῦ ροπῇ καὶ τρόπῳ πικροτάτῳ τελευτῆς. Καὶ γὰρ καὶ βίαιος καὶ ἄωρος ὁ θάνατος ἦν, καὶ ὁ καιρὸς δὲ καὶ ὁ τόπος οὐ μικρὰν ἐποίει τῷ πένθει προσθήκην· καὶ γὰρ ἐν ὥρᾳ συμποσίου καὶ ἐν
35 οἰκίᾳ τῇ τοῖς ξένοις ἀνεωγμένη καὶ τάφος αὐτοῖς ὁ οἶκος ἐγένετο. Τί

25. Τὴν ἄλλως λεγόμενη φαρέτρα.

26. Ὁ Ἰώβ εἶναι τὸ αἰώνιο ὑπόδειγμα ὑπομονῆς μέσα στὰ παθήματα.

27. Ὁ πολυάθλος Ἰώβ.

28. Χορὸς εἶναι ὁ ὄμιλος τῶν παιδιῶν τοῦ Ἰώβ ποὺ πέθαναν ἀπότομα ὅλα.

πράγμα; Αὐτὸς ὁ Ἰὼβ κατέκοψε τὸ πρόσωπο τοῦ διαβόλου, κτυπούμενος καὶ μὴ κτυπώντας ἄδειασε ὅλη του τὴ βελοθήκη²⁵, καὶ κατατοξευόμενος ἀπ' αὐτὸν συνεχῶς ὑπέμεινε κάθε εἶδος πειρασμῶν, τὸ καθένα σὲ ὑπερβολικὸ βαθμὸ²⁶. Ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται νὰ εἶναι λυπηρά, καὶ πράγματι εἶναι, εἶναι αὐτὰ κυρίως, ἡ φτώχεια καὶ ἡ νόσος, ἡ ἀπώλεια παιδιῶν, ἡ ἐπανάσταση ἐχθρῶν καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη φίλων, ἡ πείνα καὶ οἱ συνεχεῖς ὀδύνες τῆς σάρκας, οἱ λοιδορίες καὶ συκοφαντίες καὶ ἀπόκτηση κακῆς ὑπολήψεως· καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ ξεχύθηκαν σ' ἓνα σῶμα καὶ σκορπίσθηκαν σὲ μιὰ ψυχὴ, καὶ τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι ἐπέπεσαν σὲ πρόσωπο ποὺ ἦταν ἀπροετοίμαστο.

β. Αὐτὸ ποὺ λέγω σημαίνει τὸ ἐξῆς. "Ὅποιος γεννήθηκε ἀπὸ φτωχοῦς γονεῖς καὶ ἀνατράφηκε σὲ φτωχὴ οἰκία, ὄντας ἀσκημένος καὶ προετοιμασμένος, εὐκόλα θὰ μπορούσε ν' ἀντέξει τὸ βάρος τῆς φτώχειας· ὅποιος ὅμως περιβάλλεται ἀπὸ τόσα χρήματα καὶ κατέχει τόσον πλοῦτο, μόλις μεταπέσει ἀπότομα στὸ ἀντίθετο, δὲν μπορεῖ εὐκόλα νὰ ὑπομείνει τὴ μεταβολή· διότι, καθὼς εἶναι ἀγύμναστος, φαίνεται ὀδυνηρότερη ὅταν ἐπιπίπτει ἀπότομα. Πάλι ὁ ἄσημος, ποὺ προῆλθε ἀπὸ ἄσημους καὶ ζεῖ διαρκῶς στὴν καταφρόνηση, δὲν θὰ ταραχθεῖ, ἀκόμη καὶ ὅταν λοιδορεῖται ὑπερβολικὰ καὶ ὑβρίζεται. "Ὅποιος ὅμως ἀπόλαυσε μεγάλη δόξα, περιτριγυρίζεται ἀπὸ ὄλους, εἶναι στὸ στόμα ὄλων καὶ ἐπευφημεῖται παντοῦ μὲ πολλὴ περιφάνεια, ὅταν περιπέσει σὲ ἀτιμία καὶ εὐτέλεια, θὰ πάθει τὰ ἴδια μὲ τὸν πλούσιο ποὺ ἀπότομα ἔγινε φτωχός. "Ὅποιος πάλι χάσει παιδιὰ, ἀκόμη κι' ἂν τὰ χάσει ὅλα, ὄχι ὅμως ὅλα τὸν ἴδιο καιρό, ἔχει ἐκεῖνα ποὺ ἀπέμειναν σὰν παρηγοριὰ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔφυγαν, καὶ ὅταν σταματήσει ὁ πόνος γιὰ τὸ θάνατο τῶν προηγουμένων, ἂν ὁ θάνατος τοῦ ἐπομένου συμβεῖ ἔπειτα ἀπὸ καιρό, αὐτὸς ὁ πόνος τοῦ γίνεται ἠπιώτερος· διότι ὁ πόνος ἔρχεται ὅταν δὲν εἶναι νέο τὸ ἔλκος, ἀλλ' ἔχει κοιμηθεῖ καὶ ἀφανισθεῖ πλέον, πράγμα ποὺ δὲν περικόπτει λίγο μέρος τῆς ὀδύνης.

γ. Αὐτὸς ὁμοῦς²⁷ εἶδε ὀλόκληρο τὸ χορὸ τοῦ ν' ἀναρπάζεται σὲ μιὰ στιγμή καὶ μὲ πικρότατο τρόπο θανάτου²⁸. Πράγματι ὁ θάνατος ἦταν καὶ βίος καὶ πρόωρος, ἐνῶ ὁ καιρὸς καὶ ὁ τόπος δὲν ἐπέφερε μικρὴ προσθήκη στὸ πένθος· διότι συνέβηκε σὲ ὦρα συμποσίου καὶ σὲ οἰκία ἀνοιγμένη γιὰ φιλοξενία, καὶ ὁ οἶκος ἔγινε γι' αὐτὰ τάφος.

ἂν τις εἶποι τὸν λιμὸν ἐκεῖνον τὸν καινότερον καὶ ἐρμηνευθῆναι μὴ δυνάμενον, τὸν ἐκούσιον, τὸν ἀκούσιον; Οὐ γὰρ οἶδα πῶς αὐτὸν καλέσω, οὐδὲ εὐρίσκω ὄνομα ἐπιθεῖναι τῷ παραδόξῳ τῆς συμφορᾶς εἶδει.

40 δ. Καὶ γὰρ παρακειμένης ἀπείχετο τῆς τραπέζης καὶ ὄρωμένων οὐχ ἤπτετο τῶν σιτίων. Τῶν γὰρ περὶ τὸ σῶμα τραυμάτων ἢ δυσωδία προσαπαντῶσα κατέλυε τὴν ἐπιθυμίαν καὶ αὐτὴν ἐνεπίμπλα τὴν τράπεζαν τῆς ἀηδίας. Καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν· «βρῶμον γὰρ ὀρῶ τὰ σῖτά μου». Καὶ ἡ μὲν ἀνάγκη τοῦ λιμοῦ τῶν προκειμένων
45 ἄπτεσθαι ἐβιάζετο, ἡ δὲ τῆς δυσωδίας ὑπερβολὴ τῆς ἐκ τῶν σαρκῶν γινομένης ἐνίκα τοῦ λιμοῦ τὴν βίαν. Διὰ δὲ τοῦτο εἶπον, 'οὐκ ἔχω πῶς αὐτὸν καλέσω'. 'Εκούσιον; 'Αλλ' ἐβούλετο ἀπογεύεσθαι τῶν προκειμένων. 'Αλλὰ ἀκούσιον; 'Αλλὰ παρῆν τὰ σιτία, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύων ἦν. Πῶς ἂν διηγησαίμην τὰς ὀδύνας, τὰς πληγὰς
50 τῶν σκωλήκων, τὸν ἰχῶρα τὸν κατερρέοντα, τὰ ὄνειδη τῶν φίλων, τὴν καταφρόνησιν τῶν οἰκετῶν («οὐ γὰρ ἐφείσαντό μου», φησίν, «οἱ οἰκέται μου ἀπὸ προσώπου ἐμπτυσμάτων»), τοὺς ἐπεμβαίνοντας, τοὺς ἐφαλλομένους; «Οὐς γὰρ οὐχ ἠγησάμην», φησίν, «ἀξίους εἶναι κυνῶν τῶν ἐμῶν νομάδων, οὗτοι νῦν ἐπιπεπτώκασί μοι καὶ
55 νουθετοῦσί με ἐλάχιστοι». Οὐ δοκεῖ σοι ταῦτα πάντα χαλεπὰ εἶναι; Καὶ γὰρ ἐστὶ χαλεπά.

ε. Εἶπω τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν, τὸν κολοφῶνα τῆς συμφορᾶς τὸν μάλιστα ἀγχοντα αὐτόν; Ὁ χειμῶν τῶν θορύβων τῶν ἐν τῷ λογισμῷ γινομένων αὐτῷ οὗτος μάλιστα ἦν αὐτὸν ἀποπνίγων ἀφόρητος, καὶ τὸ συνειδὸς αὐτοῦ τὸ καθαρὸν τοῦτο μάλιστα ἐποίει τὴν ἔνδον ζάλην καὶ ἐσκότου τὸν λογισμὸν καὶ τὸν κυβερνήτην ἐτάραττεν. Οἱ μὲν γὰρ ἑαυτοῖς συνειδότες ἀμαρτήματα πολλὰ, κἂν πάθωσί τι δεινόν, ἔχουσι κἂν τὸν λόγον εὐρεῖν τῶν γινομένων, τὰς ἀμαρτίας τὰς ἑαυτῶν ἀναλογιζόμενοι καὶ λύοντες τὴν ἐπὶ τῇ ἀπορίᾳ ταραχὴν.
65 Πᾶλιν οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες ἀλλὰ κατορθώμασι κομῶντες, ἂν πάθωσί τι τοιοῦτον, τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως εἰδότες λόγον καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἐννοοῦντες ἐκείνας, οἶδασιν ὅτι ἄθλοι τὰ συμβαίνοντα

29. Ἰωβ 6,7.

30. Ἰωβ 30,10.

31. Ἰωβ 30,1.

Τί θά μπορούσε νά πεῖ κανεῖς γιά ἐκείνη τήν παράξενη πείνα, πού δέν μπορεῖ νά ἐξηγηθεῖ, τήν ἐκούσια, τήν ἀκούσια; Διότι δέν γνωρίζω πῶς νά τήν καλέσω οὔτε βρίσκω ὄνομα γιά νά χαρακτηρίσω τὸ παράδοξο αὐτὸ εἶδος τῆς συμφορᾶς.

δ. Πράγματι ἀπεῖχε ἀπὸ τὴν τράπεζα πού ἦταν ἐτοιμασμένη γι' αὐτὸν καὶ δέν ἄγγιζε τὶς τροφές πού ἔβλεπε. Διότι ἡ δυσωδία πού ἔβγαινε ἀπὸ τὰ σωματικά του τραύματα κατέστρεφε τὴν ἐπιθυμία καὶ γέμιζε ἀηδία τὴν ἴδια τὴν τράπεζα. Καὶ αὐτὸ θέλοντας νά δηλώσει ἔλεγε· «βλέπω τὶς τροφές μου σᾶν βρωμιές»²⁹. Καὶ ἡ ἀνάγκη βέβαια τῆς πείνας τὸν πίεζε νά ἐγγίσει τὰ παρατιθέμενα, ἡ ὑπερβολικὴ δυσωδία ὅμως, πού προερχόταν ἀπὸ τὶς σάρκες, νικουσε τὴ βία τῆς πείνας. Γι' αὐτὸ εἶπα παραπάνω, 'δέν γνωρίζω πῶς νά τὴν καλέσω'. Ἐκούσια; Ἀλλὰ ἤθελε νά γευθεῖ τὰ παρατιθέμενα. Ἀκούσια; Ἀλλὰ τὰ τρόφιμα ἦταν παρόντα καὶ κανεῖς δέν ἐμπόδιζε. Πῶς θά μπορούσα νά διηγηθῶ τὶς ὀδύνες, τὶς πληγές τῶν σκουληκιῶν; τὸ πῦο πού χυνόταν, τοὺς ὄνειδισμοὺς τῶν φίλων, τὴν καταφρόνηση τῶν ὑπηρετῶν (διότι, λέγει, «οἱ ὑπηρέτες μου δέν δίστασαν νά μὲ πτύσουν στὸ πρόσωπο»³⁰), ἐκείνους πού τὸν καταπατοῦσαν, ἐκείνους πού ἀπομακρύνονταν ἀπὸ κοντά του; Πράγματι λέγει, «ἐκείνους πού δέν θεωροῦσα ἄξιους νά εἶναι ἀνάμεσα στοὺς σκύλους τῶν ποιμνίων μου, αὐτοὶ τώρα μοῦ ἐπιτίθενται, αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι ἄνθρωποι μὲ νουθετοῦν»³¹. Δέν σοῦ φαίνονται φοβερὰ ὅλα αὐτά; Πράγματι εἶναι φοβερά.

ε. Νά πῶ τὸ κορύφωμα τῶν κακῶν, τὸ ἀποκορύφωμα τῆς συμφορᾶς πού κυρίως τὸν βασάνιζε; Ἡ τρικυμία τῶν θορύβων πού προκαλοῦνται στὸν λογισμὸ ἦταν αὐτὴ πού κυρίως τὸν ἀπέπνιγε ἀφόρητα, ἀλλὰ καὶ ἡ καθαρὴ του συνείδηση, πού τοῦ προκαλοῦσε τὴν ἐσωτερικὴ ζάλη, σκότιζε τὸν λογισμὸ καὶ τάρασσε τὸν κυβερνήτη. Πράγματι ὅσοι ἔχουν συνείδηση πολλῶν ἁμαρτημάτων, κι' ἂν ἀκόμη πάθουν κάτι φοβερό, μποροῦν τουλάχιστο νά βροῦν τὴν αἰτία τῶν γινομένων, ἀναλογιζόμενοι τὶς ἁμαρτίες τους καὶ λύνοντας τὴν ταραχὴ τους ἀπὸ τὴν ἀβεβαιότητα. Ἀντίθετα, ὅσοι δέν νοιώθουν τίποτε στὴ συνείδησή τους, ἀλλ' εἶναι γεμάτοι κατορθώματα, ἂν πάθουν κάτι τέτοιο, γνωρίζοντας τὴ διδασκαλία περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ σκεπτόμενοι ἐκεῖνες τὶς ἀμοιβές, γνωρίζουν ὅτι τὰ συμβαίνοντα εἶναι ἄθλοι καὶ ὑποσχέσεις μυρίων στεφάνων. Αὐτὸς ὅμως ὁ Ἰώβ,

καὶ μυρίων στεφάνων ὑποθέσεις. Οὗτος δὲ καὶ δίκαιος ὢν καὶ περὶ ἀναστάσεως ἐπιστάμενος οὐδέν, ταύτη μάλιστα ἐκλυδωνίζετο οὐκ εἰδὼς τὴν αἰτίαν ὧν ἔπασχε καὶ τῶν σκωλήκων καὶ τῶν ὀδυνῶν ὑπὸ τῆς ἀπορίας ταύτης μᾶλλον κεντούμενος.

σ. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει, ὅτε κατηξίωσεν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς εἰπεῖν αὐτῷ τῶν ἀγῶνων τούτων τὴν αἰτίαν ὅτι, «ἵνα δίκαιος ἀναφανῆς ταῦτα συνεχωρήθῃ», οὕτως ἀνέπνευσεν ὡς μηδὲ πεπονθῶς τι τῶν λυπηρῶν ἐκείνων· καὶ τοῦτο ἐξ ὧν τότε ἐφθέγγαστο δῆλον. Ἄλλ' ὅμως καὶ πρὶν ἢ μαθεῖν τὴν αἰτίαν, ὠδυνᾶτο μὲν, ἔφερε δὲ γενναίως καὶ μετὰ τὰ πάντα ἀποβαλεῖν τὴν θαυμασίαν ἐκείνην ἀφήκε φωνήν· «ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο· εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογη-
80 μένον εἰς τοὺς αἰῶνας».

9 α. Ἄλλὰ γὰρ ἔοικα ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τοῦ ἀνδρὸς κατεχόμενος πορρωτέρω τῆς ὑποθέσεως ἐληλακέναι τῆς προκειμένης· διὸ ὀλίγα προσθεῖς ἄψομαι τῶν προκειμένων πάλιν. Οὗτος τοίνυν ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος ἀνὴρ, ὁ τοσαύτας ἀνάγκας φύσεως καταπατήσας, 5 οὐκ ἐτόλμησεν οὐδὲ αὐτὸς εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον καθεῖναι, ἀλλὰ καὶ γυναικὸς ἀπέλαυσε καὶ πατὴρ ἐγένετο παιδῶν τοσοῦτων. Τοσαύτη τῆς παρθενίας ἢ δυσκολία, οὕτως ὑψηλοὶ καὶ μεγάλοι αὐτῆς οἱ ἀγῶνες καὶ χαλεποὶ οἱ ἰδρωῶτες καὶ πολλῆς δεόμενοι τῆς εὐτονίας.

β. Ἄλλ' ὅμως πολλαὶ τῶν πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀποδυσασμένων 10 ἐκείνο οὐ κατηγωνίσαντο τὸ πάθος, τὸ τοῦ καλλωπισμοῦ τῆς περιβολῆς τῶν ἱματίων, ἀλλ' ἐάλωσαν καὶ ἐχειρώθησαν καὶ βιωτικῶν γυναικῶν μᾶλλον. Μὴ γάρ μοι τοῦτο λέγε, ὅτι χρυσίον οὐ περικείται, οὐδὲ σηρικὰ καὶ χρυσόπαστα περιβέβληνται ἱμάτια, οὐδὲ περιδέραια λιθοκόλλητα ἔχουσι. Τὸ γὰρ χαλεπώτερον μάλιστα πάντων 15 τοῦτό ἐστι καὶ ὁ μεθ' ὑπερβολῆς δείκνυσιν αὐτῶν τὸ νόσημα καὶ τοῦ πάθους τὴν τυραννίδα, ὅτι ἰσχυσαν καὶ ἐφιλονείκησαν καὶ ἐβιάσαντο δι' εὐτελῶν ἱματίων ἐκείνων ὑπερακοντίσαι τὸν καλλωπισμὸν τῶν τᾶ χρυσᾶ περικειμένων καὶ τᾶ ἱμάτια τᾶ σηρικὰ καὶ ἐπέραστοι μᾶλλον ἐντεῦθεν αὐτῷ φανῆναι, ὡς μὲν αὐταὶ νομίζουσιν, ἀδιάφο-

32. Ἰωβ 1,21.

33. Ὁ Χρυσόστομος παρουσιάζει ἐδῶ σὰν ἡρώα του τὸν Ἰωβ καὶ ἐξηγεῖ τὰ δικά του παθήματα μὲ βάση τὰ παθήματα τοῦ Ἰωβ.

πού ἦταν δίκαιος ἀλλὰ δὲν γνώριζε τίποτε περὶ τῆς ἀναστάσεως, μ' αὐτὸ κυρίως κλυδωνιζόταν, ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὴν αἰτία τῶν παθημάτων του, καὶ κεντῶνταν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπορία περισσότερο παρὰ ἀπὸ τὰ σκουλήκια καὶ τὶς ὀδύνες.

στ. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι αὐτὰ εἶναι ἔτσι, ὅταν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς καταξίωσε νὰ τοῦ πεῖ τὴν αἰτία τῶν ἀγῶνων αὐτῶν, ὅτι δηλαδὴ «αὐτὰ σοῦ ἐπιτράπηκαν γιὰ νὰ φανεῖς δίκαιος», τόσο ἀνέπνευσε, σὰν νὰ μὴ εἶχε πάθει τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὀδυνηρά· κι' αὐτὸ εἶναι φανερὸ ἀπὸ ὅσα εἶπε τότε. Ἄλλ' ὅμως καὶ πρὶν μάθει τὴν αἰτία, ὑπέφερε βέβαια, ὑπέμεινε ὅμως μὲ γενναιότητα, κι' ὅταν ἔχασε τὰ πάντα, ἄφησε τὴ θαυμάσια ἐκείνη φωνή· «ὁ Κύριος τὰ ἔδωσε, ὁ Κύριος τὰ ἀφῆρεσε· ὅπως ἀπεφάσισε ὁ Κύριος, ἔτσι ἔγινε· ὡς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένο στοὺς αἰῶνες»³².

9 α. Ἄλλ' ὅμως φαίνεται ὅτι, συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη μου πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτόν³³, ἔχω προχωρήσει πολὺ μακρότερα ἀπὸ τὴν παρούσα ὑπόθεση. Γι' αὐτό, ἀφοῦ προσθέσω ἀκόμη λίγα, θὰ ἔλθω πάλι στὴ διαπραγμάτευση τοῦ θέματός μου. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ τόσο μεγάλος καὶ τόσο δυνατὸς ἄνδρας, πού τόσες ἀνάγκες τῆς φύσεως καταπάτησε, δὲν τόλμησε οὔτε αὐτὸς νὰ κατέβει στὸν ἀγῶνα αὐτόν³⁴, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα ἀπέκτησε καὶ πατέρας τόσων παιδιῶν ἔγινε. Τόση εἶναι ἡ δυσκολία τῆς παρθενίας, τόσο ὑψηλοὶ καὶ μεγάλοι εἶναι οἱ ἀγῶνες καὶ ἐπίπονοι οἱ ἰδρωῶτες της, καὶ χρειάζονται πολλὴ δύναμη.

β. Ἄλλ' ὅμως πολλὲς ἀπὸ αὐτὲς πού ἀποδύθηκαν σ' αὐτόν τὸν ἀγῶνα δὲν κατανίκησαν ἐκεῖνο τὸ πάθος, τὸ τῆς φυλαρέσκειας στὴν περιβολὴ τῶν ἐνδυμάτων, ἀλλὰ κυριεύθηκαν καὶ αἰχμαλωτίσθηκαν περισσότερο καὶ ἀπὸ τὶς κοσμικὲς γυναῖκες. Μὴ μοῦ πεῖς βέβαια αὐτό, ὅτι δὲν φέρουν χρυσαφικὰ οὔτε φοροῦν μεταξωτὰ καὶ χρυσοκέντητα οὔτε ἔχουν λιθοκόλλητα περιδέραια. Διότι τὸ ὀδυνηρότερο ἀπὸ ὅλα, πού δείχνει τὴν ἀσθένειά τους μὲ ὑπερβολὴ καὶ τὴν τυραννία τοῦ πάθους, εἶναι αὐτό, ὅτι ἐπιχείρησαν καὶ ἀγωνίσθηκαν καὶ κατῶρθωσαν μὲ πτωχικὰ ἐνδύματα νὰ ὑπερακοντίσουν τὸν καλλωπισμὸ ἐκείνων πού φοροῦν τὰ χρυσαφικὰ καὶ τὰ μεταξωτὰ ἐνδύματα, καὶ μὲ αὐτόν τὸν τρόπο νὰ φανοῦν περισσότερο ἀξιέραστες ἀπὸ αὐτὲς. Ὅπως νομίζουν βέβαια αὐτὲς, ἡ ἀσχολία τους

34. Στὸν ἀγῶνα τῆς ἀγαμίας ἢ παρθενίας, πού εἶναι τὸ θέμα τῆς ἐπιστολῆς.

20 ρον μειοῦσαι πρᾶγμα, ὡς δὲ ἡ τοῦ πράγματος φύσις δείκνυσιν, ὀλέθριον καὶ βλεβερὸν καὶ βαθὺ τὸ βάραθρον ἔχον.

γ. Διὸ μυρίοις στόμασιν ἀνακηρύττειν σε χρὴ ταύτης ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως, ὅτι παρθένοις γέγονε δυσκαταγώνιστον, τοῦτο τῇ ἐν
 25 ἡμετέρῃ ζώσῃ οὕτω ρᾶδιον καὶ εὐκόλον, ὡς αὐτὴ τῶν πραγμάτων
 25 ἔδειξεν ἡ ἀλήθεια. Οὐδὲ γὰρ τὴν εὐτέλειαν θαυμάζω τῆς περιβολῆς
 μόνον τὴν ἄφατον καὶ αὐτοὺς τοὺς προσαιτοῦντας ὑπερακοντίζου-
 σαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσχημάτιστον μάλιστα, τὸ ἀνεπιτήδευτον τῶν πε-
 ριβλημάτων, τῶν ὑποδημάτων, τῆς βαδίσεως, ἅπερ ἅπαντα
 χρώματά ἐστιν ἀρετῆς, τὴν ἐναποκειμένην τῇ ψυχῇ φιλοσοφίαν
 30 ἔξωθεν διαζωγραφοῦντα. «Στολισμὸς γὰρ ἀνδρός», φησὶν, «καὶ γέ-
 λως ὀδόντων καὶ βῆμα ποδὸς ἀναγγελεῖ τὰ περὶ αὐτοῦ». Εἰ γὰρ μὴ
 μεθ' ὑπερβολῆς τοὺς γεώδεις τῆς βιωτικῆς φαντασίας λογισμοὺς
 χαμαὶ ἔρριψας καὶ κατεπάτησας, οὐκ ἂν οὕτω κατὰ κράτος τὴν χα-
 λεπωτάτην ἀμαρτίαν ταύτην ἐνίκησάς τε καὶ ἀπήλασας.

35 δ. Ἄλλὰ μηδεὶς ὑπερβολὴν καταγινωσκέτω τοῦ λόγου, εἰ χαλε-
 πωτάτην ταύτην ἀμαρτίαν ἐκάλεσα. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν καὶ
 Ἑβραίων γυναικῶν καὶ ἐν εἰκείνῳ τῷ καιρῷ τοσαύτην ἔφερε τὴν
 κόλασιν τὸ πλημμέλημα, ἐπὶ τῶν ὀφειλουσῶν τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν
 οὐρανοῖς καὶ ἀγγελικὸν μιμεῖσθαι βίον καὶ ἐν χάριτι πολιτευομένων,
 40 τίνα ἂν σχοίη συγγνώμην τὸ αὐτὸ τοῦτο τολμώμενον μετὰ πλείονος
 τῆς ὑπερβολῆς;

ε. Ὅταν γὰρ ἴδῃς παρθένον κατακλωμένην ἐν τοῖς ἱματίοις, σύ-
 ρουσαν τοὺς χιτῶνας (ἅπερ ὁ προφήτης ἐνεκάλεσε), διαθρυπτομέ-
 νην ἐν τῇ βαδίσει, καὶ διὰ φωνῆς καὶ διὰ ὀμμάτων καὶ διὰ στολῆς τὸ
 45 δηλητήριον κεραννῦσαν ποτήριον τοῖς ἀκολάστως ὀρῶσι καὶ τὰ
 βάραθρα ἐπιπλεῖον ἀνασκάπτουσαν τοῖς παριοῦσι καὶ παγίδας τι-
 θεῖσαν ἐντεῦθεν, πῶς ταύτην λοιπὸν προσερεῖς παρθένον, ἀλλ' οὐ
 μετὰ τῶν πορνευομένων αὐτὴν ἀριθμήσεις γυναικῶν; Οὐ γὰρ το-
 σοῦτον ἐκεῖναι δέλεαρ ὅσον αὐταὶ γίνονται, πανταχόθεν ἀναπεταν-
 50 νῦσαι τῆς ἡδονῆς τὰ πτερά. Διὰ ταῦτά σε μακαρίζομεν, διὰ ταῦτά σε
 θαυμάζομεν, ὅτι πάντων ἀπαλλαγεῖσα τούτων καὶ ἐν τούτῳ τὴν νέ-
 κρωσιν ἐπεδείξω τῷ μέρει, οὐχ ὠραιζομένη, ἀλλὰ νεανιευομένη, οὐ
 καλλωπιζομένη, ἀλλ' ὀπλιζομένη.

35. Σοφία Σειρ. 19,30.

36. Φιλ. 3,20.

αὐτὴ εἶναι κάτι ἀδιάφορο ἠθικῶς, ὅπως ὅμως δείχνει ἡ φύση τοῦ πράγματος, ὀδηγεῖ σὲ ὀλέθριο καὶ βλαβερὸ καὶ βαθὺ βάραθρο.

γ. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ σὲ διακηρύσσω μὲ μύρια στόματα γι' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε δυσκατόρθωτο ἀπὸ τὶς παρθέ-
νους, αὐτὸ ὑπῆρξε τόσο ἄνετο καὶ εὐκόλο γιὰ μιὰ ποὺ ζοῦσε σὲ
χρηεῖα, ὅπως ἔδειξε ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Διότι ἐγὼ δὲν θαυ-
μάζω μόνο τὴν ἀπερίγραφτη εὐτέλεια τῆς ἐνδυμασίας ποὺ ξεπερνᾶ
καὶ τοὺς ζητιάνους ἀκόμη, ἀλλὰ κυρίως τὴν ἀπλοϊκότητα, τὸ ἀνεπι-
τήδευτο τῶν ἐνδυμάτων, τῶν ὑποδημάτων, τῆς βαδίσεως, ποὺ ὅλα
τοὺς εἶναι χρώματα τῆς ἀρετῆς ποὺ ζωγραφίζουν ἐξωτερικὰ τὴ φι-
λοσοφία ποὺ κατοικεῖ στὴν ψυχὴ. Διότι, λέγει, «ὁ στολισμὸς τοῦ
ἀνδρὸς καὶ τὸ γέλοιο μὲ τὰ δόντια καὶ τὸ βῆμα τῶν ποδιῶν ἀναγγέλ-
λουν τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν»³⁵. Ἐσύ, ἂν δὲν ἔρριχνες κάτω καὶ δὲν κα-
ταπατοῦσες μὲ ὑπερβολὴ τοὺς γεῶδεις λογισμοὺς τῆς κοσμικῆς φα-
ντασίας, δὲν θὰ εἶχες ἀνυψωθεῖ σὲ τέτοιο σημεῖο περιφρονήσεώς
τους, δὲν θὰ κατανικοῦσες τόσο ὀλοκληρωτικὰ καὶ δὲν θὰ ἔδιωχνες
μακριὰ αὐτὴ τὴ φοβερὴ ἁμαρτία.

δ. Ἀλλὰ κανένας νὰ μὴ κατηγορήσει γιὰ ὑπερβολὴ τὸ λόγο μου,
ποὺ κάλεσα φοβερὴ αὐτὴν τὴν ἁμαρτία. Πράγματι, ἂν τὸ πλημμέλη-
μα αὐτὸ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ἐπέφερε τέτοια τιμωρία ἐπὶ τῶν
Ἑβραίων γυναικῶν τοῦ κόσμου, ποιά συγγνώμη μπορεῖ νὰ ἔχει αὐτὸ
τὸ ἴδιο πλημμέλημα διαπραττόμενο μὲ μεγαλύτερη ὑπερβολὴ ἀπὸ
ἐκεῖνες ποὺ ὀφείλουν νὰ εἶναι πολίτες τῶν οὐρανῶν³⁶, νὰ μιμοῦνται
ἀγγελικὸ βίο καὶ νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὴ χάρι;

ε. Πράγματι, ὅταν δεῖς μιὰ παρθένο νὰ τσακίζεται μέσα στὰ ἐνδύ-
ματά της, νὰ σύρει τὸν χιτῶνα της (κάτι ποὺ κατηγόρησε ὁ προφή-
της), νὰ προσποιεῖται κατὰ τὸ βάδισμα, καὶ μὲ τὴ φωνή, τὰ μάτια
καὶ τὴ στολὴ νὰ κερνᾶ ποτήρι μὲ δηλητήριο σ' ὅσους κυττάζουν
ἀκόλαστα, νὰ σκάβει περισσότερο τὰ βάραθρα γιὰ τοὺς διαβάτες
καὶ νὰ τοποθετεῖ ἐκεῖ παγίδες, αὐτὴν τὴν παρθένο πῶς θὰ τὴν ἀπο-
καλέσεις; δὲν θὰ τὴν συγκαταλέξεις μαζί μὲ τὶς πορνεύομενες γυ-
ναῖκες; Διότι ἐκεῖνες δὲν προσφέρουν τόσο ἐλκυστικὸ δόλωμα ὅσο
αὐτές, ἀνοίγοντας παντοῦ τὰ φτερᾶ τῆς ἡδονῆς. Γι' αὐτὰ σὲ μακαρί-
ζομε, γι' αὐτὰ σὲ θαυμάζομε· ὅτι, ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ ὅλα
αὐτὰ, ἔδειξες καὶ σ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὴ νέκρωση· δὲν στολίζεσαι,
ἀλλὰ φαίνεσαι νέα, δὲν καλωπίζεσαι, ἀλλὰ ὀπλίζεσαι.

10 α. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ὄνουχου τὸν λέοντα τέως ἐδείξαμεν, καὶ τοῦτο ἐν μέρει (οὐδὲ γὰρ ὄλον ἐπῆλθόν σου κατόρθωμα· καθάπερ γὰρ ἔφθην εἰπών, εἰς τὰ ἄπειρα τῶν ἄλλων σου κατορθωμάτων δέδοικα εἰσελθεῖν πελάγη, ἄλλως δὲ οὐδὲ ἐγκώμιον προεθέμεθα νῦν 5 εἰπεῖν τῆς ἀγίας σου ψυχῆς, ἀλλὰ παραμυθίας κατασκευάσαι φάρμακον), φέρε πάλιν ἀναλάβωμεν τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα. Τί δὲ ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν; Ἀπαλλαγεῖσα τοῦ λογίζεσθαι τί ὁ δεῖνα ἤμαρτε καὶ τί ὁ δεῖνα ἐπλημμέλησεν, ἐννόει σου τοὺς ἄθλους διηνεκῶς τῆς καρτερίας, τῆς ὑπομονῆς, τῆς νηστείας, τῶν εὐχῶν, τῶν παννυχί- 10 δων τῶν ἱερῶν, τῆς ἐγκρατείας, τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς φιλοξενίας, τῶν ποικίλων καὶ χαλεπῶν καὶ πυκνῶν πειρασμῶν. Ἀναλόγισαι πῶς ἐκ πρώτης ἡλικίας ἕως τῆς παρούσης ἡμέρας οὐκ ἐπαύσω πεινῶντα τρέφουσα τὸν Χριστόν, διψῶντα ποτίζουσα, γυμνὸν ἐνδύουσα, ξένον συνάγουσα, ἀρρωστοῦντα ἐπισκοποῦσα, πρὸς δεδεμέ- 15 νον ἀπιούσα. Ἐνόησόν σου τῆς ἀγάπης τὸ πέλαγος, ὃ τοσοῦτον ἀνέωξας ὡς πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα μετὰ πολλῆς ἀφικέσθαι τῆς ρύμης. Οὐ γὰρ ἡ οἰκία σου παντὶ ἐλθόντι ἀνέωκτο μόνον, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάσσης πολλοὶ ταύτης ἀπήλαυσαν τῆς φιλοτιμίας διὰ τῆς φιλοξενίας. Ταῦτα δὴ πάντα συνάγουσα, 20 τρύφα καὶ εὐφραίνου τῇ ἐλπίδι τῶν στεφάνων τούτων καὶ τῶν βραβείων.

β. Εἰ δὲ καὶ τοὺς παρανόμους τούτους καὶ αἰμοβόρους καὶ πολλῶν τούτων χαλεπώτερα ἐργασαμένους ἐπιθυμεῖς δίκην διδόντας ἰδεῖν, ὄψει καὶ τοῦτο τότε. Ἐπεὶ καὶ ὁ Λάζαρος τὸν πλούσιον εἶδεν ἀποτη- 25 γανιζόμενον. Εἰ γὰρ καὶ ὁ τόπος αὐτοῖς διῶριστο διὰ τὴν τοῦ βίου διαφορὰν καὶ τὸ χάος αὐτοὺς διεῖργε, καὶ ὁ μὲν ἦν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραάμ, ὁ δὲ ἐν ταῖς καμίνοις ταῖς ἀφορήτοις, ἀλλ' ὁμοῦ καὶ εἶδεν αὐτὸν ὁ Λάζαρος καὶ φωνῆς ἤκουσε καὶ ἀπεκρίνατο. Ταῦτα καὶ ἐπὶ σοῦ ἔσται τότε.

30 γ. Εἰ γὰρ ἓνα παριδῶν ἄνθρωπον τοιαύτας δίδωσι τιμωρίας, καὶ τῶ σκανδαλίσαντι πάλιν ἓνα, λυσιτελεῖς μύλην ἐκκρεμασθῆναι κατὰ τοῦ τραχήλου καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καταποντισθῆναι, οἱ τοσαύτην

37. Ὁ Χρυσόστομος ἀντιλήφθηκε ὅτι γιὰ τὴν ἀνόρθωση τοῦ φρονήματος ἧς θλιμμένης Ὀλυμπιάδος εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τὴν ὀδηγήσει στὴν ἐκτίμηση τῶν

10 α. Ἄλλ' ἀφοῦ ἀπὸ τὸν ὄνυχια ἐδείξαμε ἕως τῶρα τὸν λέοντα, καὶ μάλιστα ἐν μέρει (διότι δὲν ἀναφέρθηκα στὸ σύνολο τῶν ἠθικῶν ἐπιτευγμάτων σου· ὅπως πρὸ ὀλίγου εἶπα, δίστασα νὰ εἰσέλθω στὰ ἄπειρα πελάγη τῶν ἄλλων κατορθωμάτων σου, ἀφοῦ ἄλλωστε πρόθεσή μου δὲν ἦταν νὰ συνθέσω ἐγκώμιο τῆς ἀγίας σου ψυχῆς, ἀλλὰ νὰ κατασκευάσω φάρμακο παρηγοριᾶς), ἄς ξαναπάρουμε τὴ συνέχεια τῶν ὅσων λέχθησαν προηγουμένως. Τί εἶπαμε προηγουμένως; Ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ τὸ νὰ διερωτᾶσαι τί ἁμαρτία ἔκανε ὁ τάδε καὶ τί πλημμέλημα ἔπραξε ὁ τάδε, σκέψου συνεχῶς τοὺς ἄθλους τῆς καρτερίας σου, τῆς ὑπομονῆς, τῆς νηστείας, τῶν εὐχῶν, τῶν ἱερῶν ἀγρυπνιῶν, τῆς ἐγκράτειας, τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς φιλοξενίας, τῶν ποικίλων καὶ ὀδυνηρῶν καὶ πυκνῶν πειρασμῶν. Ἀναλογίσου πῶς ἀπὸ τὴν πρώτη σου ἡλικία ὡς τὴ σημερινὴ ἡμέρα δὲν ἔπαυσες πεινασμένον νὰ τρέφεις τὸν Χριστό, διψασμένον νὰ τὸν ποτίζεις, γυμνὸν νὰ τὸν ἐνδύεις, ξένον νὰ τὸν συμμαζεῦεις, ἄρρωστον νὰ τὸν περιποιεῖσαι, δέσμιον νὰ τὸν ἐπισκέπτεσαι. Σκέψου τῆς ἀγάπης σου τὸ πέλαγος, πὺ τὸσο πολὺ τὸ ἀνοιξες, ὥστε νὰ φθάσει μὲ πολλὴ ὀρμὴ ἕως τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Πράγματι ὄχι μόνο ἡ οἰκία σου εἶναι ἀνοιγμένη σὲ κάθε ἐρχόμενο, ἀλλὰ χάρις στὴν φιλοξενία πολλοὶ ἄνθρωποι παντοῦ σὲ γῆ καὶ θάλασσα ἀπόλαυσαν αὐτὴ τὴν εὐεργεσία. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ πράγματα ἐνθυμούμενη, νὰ ἐντρυφᾶς καὶ νὰ εὐφραίνεσαι μὲ τὴν ἐλπίδα αὐτῶν τῶν στεφανιῶν καὶ τῶν βραβείων³⁷.

β. Ἄν πάλι ἐπιθυμεῖς νὰ δεῖς καὶ νὰ τιμωροῦνται αὐτοὶ οἱ παράνομοι καὶ αἰμοβόροι, πὺ διέπραξαν ἔργα πολὺ χειρότερα ἀπὸ τὰ τῶν κακούργων, θὰ τὸ δεῖς καὶ αὐτὸ τότε. Διότι καὶ ὁ Λάζαρος εἶδε τὸν πλούσιο νὰ τηγανίζεται. Ἄν καὶ οἱ τόποι τοὺς ἦταν χωρισμένοι λόγῳ τῆς διαφορᾶς τοῦ βίου καὶ τὸ χάος ἐμπόδιζε τὴν ἐπικοινωνία τοὺς, καὶ ὁ ἕνας ἦταν στοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, ἐνῶ ὁ ἄλλος στὰ ἀφόρητα καμίνια, ἀλλ' ὅμως ὁ Λάζαρος τὸν εἶδε, ἄκουσε τὴ φωνή του καὶ τοῦ ἀποκρίθηκε³⁸. Αὐτὰ θὰ συμβοῦν τότε καὶ σὲ σένα.

γ. Ἄν ἐκεῖνος πὺ περιφρόνησε ἕνα μόνο ἄνθρωπο ὑφίσταται τέτοια τιμωρία, κί' αὐτὸν πὺ σκανδάλισε ἕναν μόνο τὸν συμφέρει νὰ κρεμάσει στὸ λαιμὸ του μιᾶ μιλόπετρα καὶ νὰ καταποντισθεῖ στὴ

λαμπρῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς της. Ἦτο ἄριστος παιδαγωγὸς καὶ ψυχολόγος.

38. Ἀπὸ τὴν παραβολὴ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου, Λουκᾶ 16,19-31.

οίκουμένην σκανδαλίσαντες καὶ τοσαύτας ἀνατρέψαντες Ἐκκλη-
 σίας καὶ πάντα θορύβων καὶ ταραχῆς ἐμπλήσαντες καὶ ληστῶν καὶ
 35 βαρβάρων νικήσαντες ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν καὶ οὕτω κατὰ
 κράτος ἐκβακχυθέντες ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦντος αὐτοῖς διαβόλου
 καὶ τῶν συνεργούντων αὐτοῖς δαιμόνων, ὡς τὸ φρικτὸν τοῦτο δό-
 γμα καὶ ἀγιωσύνης γέμον καὶ τοῦ δεδωκότος ἄξιον καταγέλαστον
 καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλησι ποιῆσαι, οἱ μυρίας καταδύσαντες ψυχὰς
 40 καὶ μυρία ναύαγια πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐργασάμενοι, οἱ τοσαύ-
 την ἀνάψαντες πυρὰν καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ σχίσαντες καὶ τὰ
 μέλη αὐτοῦ πολλαχοῦ διασπείραντες («ὕμεῖς» γάρ, φησὶν, «ἐστὲ
 σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους»)· μᾶλλον δὲ τί φιλονεικῶ πα-
 ραστῆσαι τὴν μανίαν αὐτῶν, ἐρμηνευθῆναι λόγῳ μὴ δυναμένην;
 45 Πόσῃν τοίνυν οἶει ὑποστήσεσθαι τιμωρίαν τότε τοὺς λυμεῶνας τού-
 τους καὶ αἰμοβόρους;

δ. Εἰ γὰρ οἱ μὴ θρέψαντες πεινῶντα τὸν Χριστὸν μετὰ τοῦ διαβό-
 λου καταδικάζονται τῷ πυρὶ τῷ ἀσβέστῳ, οἱ καὶ λιμῶ παραδόντες
 μοναχῶν καὶ παρθένων χοροὺς καὶ ἐνδεδυμένους γυμνώσαντες καὶ
 50 ξένους ὄντας οὐ μόνον οὐ συναγαγόντες, ἀλλὰ καὶ ἐλάσαντες, καὶ
 ἄρρωστοῦντας οὐ μόνον οὐκ ἐπισκεψάμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐπιπλεῖον
 συντρίψαντες, καὶ οὐ μόνον δεδεμένους οὐκ ἰδόντες, ἀλλὰ λελυμέ-
 νους εἰς δεσμωτήριον παρασκευάσαντες ἐμβαλέσθαι, ἐννόησον
 ὅσῃν ὑποστήσονται τιμωρίαν. Τότε τοίνυν ὄψει αὐτοὺς ἀποτηγανί-
 55 ζομένους, κατακαιομένους, δεδεμένους, τοὺς ὀδόντας βρύχοντας,
 ὀλοφυρομένους, ἀνόνητα λοιπὸν θρηνοῦντας καὶ ἀνωφελῆ μετανο-
 οῦντας καὶ ἀκερδῆ, καθάπερ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος. Ὅψονται σε καὶ
 οὗτοι πάλιν ἐν τῇ μακαρίᾳ λῆξει ἐκείνῃ στεφανηφοροῦσαν, μετὰ
 τῶν ἀγγέλων χορεύουσαν, τῷ Χριστῷ συμβασιλεύουσαν, καὶ βοή-
 60 σονται πολλὰ καὶ θρηνήσουσι μεταγινώσκοντες ἐφ' οἷς εἰς σὲ ἐπα-
 ροίνησαν καὶ ἰκετηρίαν σοι προστιθέντες καὶ ἐλέους μεμνημένοι καὶ
 φιλανθρωπίας, καὶ οὐδὲν ἔσται πλέον αὐτοῖς.

11 α. Ταῦτα οὖν ἅπαντα λογιζομένη ἔπαδε συνεχῶς σου τῇ ψυχῇ
 καὶ τὴν κόνιν ταύτην διασκεδάσαι δυνήσῃ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἕτερόν τί
 ἐστὶ, ὡς ἔγωγε οἶμαι, τὸ μάλιστα σε ὀδυνῶν, φέρε καὶ τούτῳ τῷ
λογισμῷ κατασκευάσωμεν τὸ φάρμακον, μετὰ τῶν εἰρημένων καὶ

θάλασσα³⁹, ἐκεῖνοι ποὺ σκανδάλισαν ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ ἀνέτρεψαν τόσες Ἐκκλησίες, ποὺ γέμισαν τὰ πάντα μὲ θορύβους καὶ ταραχὴ καὶ νίκησαν τὴν ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπιὰ ληστῶν καὶ βαρβάρων, ποὺ τόσο ἐκβαχεύθηκαν ἀπὸ τὸν στρατηγὸ τους τὸν διάβολο καὶ τοὺς συνεργάτες τους τοὺς δαίμονες, ὥστε αὐτὸ τὸ σεβαστὸ δόγμα, τὸ γεμάτο ἀγιωσύνη καὶ ἄξιο τοῦ χορηγοῦ του, νὰ τὸ κάμουν καταγέλαστο σὲ Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνες, ποὺ κατέστρεψαν μύριες ψυχές καὶ προκάλεσαν μύρια ναυάγια παντοῦ στὴν οἰκουμένη, ποὺ τόσο μεγάλη φωτιὰ ἀναψαν, ποὺ ἔσχισαν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ διέσπειραν παντοῦ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ (διότι, λέγει, «ἐσεῖς εἶσθε σῶμα Χριστοῦ καὶ ἐπὶ μέρους μέλη του»⁴⁰)· ἢ καλύτερα, γιατί ἀγωνίζομαι νὰ παραστήσω τὴ μανία τους, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ μὲ τὸ λόγο; Πόση τιμωρία λοιπὸν νομίζεις ὅτι θὰ ὑποστοῦν τότε αὐτοὶ οἱ καταστροφεῖς καὶ αἰμοβόροι;

δ. Πράγματι, ἂν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔθρεψαν τὸν πεινασμένο Χριστὸ καταδικάζονται στὸ ἄσβεστο πῦρ μαζί μὲ τὸν διάβολο, σκέψου πόση τιμωρία θὰ ὑποστοῦν αὐτοὶ ποὺ παρέδωσαν στὴν πείνα ὁμίλους μοναχῶν καὶ παρθένων, ποὺ γύμνωσαν ἐνδυμένους, ποὺ ὄχι μόνο δὲν συμμάζευσαν τοὺς ξένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς κυνήγησαν, ποὺ ὄχι μόνο δὲν ἐπισκέφθηκαν τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ταλαιπώρησαν περισσότερο, καὶ ποὺ ὄχι μόνο δὲν εἶδαν τοὺς φυλακισμένους, ἀλλὰ φρόντισαν νὰ ὀδηγηθοῦν στὸ δεσμοτῆριο καὶ οἱ ἐλεύθεροι. Τότε λοιπὸν θὰ τοὺς δεῖς νὰ τηγανίζονται, νὰ κατακαίονται, νὰ εἶναι δεμένοι, νὰ τρίζουν τὰ δόντια τους, νὰ ὀλοφύρονται, νὰ θρηνοῦν μάταια καὶ νὰ μετανοοῦν χωρὶς ὠφέλεια καὶ κέρδος, ὅπως ἐκεῖνος ὁ πλούσιος. Θὰ σὲ δοῦν καὶ αὐτοὶ πάλι σ' ἐκείνη τὴ μακάρια κληρονομία στεφανωμένη, νὰ χορεύεις μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους, νὰ βασιλεύεις μαζί μὲ τὸν Χριστό, θὰ βοήσουν καὶ θὰ θρηνήσουν πολὺ μετανοημένοι γιὰ ὅσα δεινὰ σοῦ ἐπέφεραν, θὰ σοῦ ἀπευθύνουν παράκληση, ὑπενθυμίζοντας ἔλεος καὶ φιλανθρωπία, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει γι' αὐτοὺς κανένα ὄφελος.

11 α. Ἀναλογιζόμενη λοιπὸν ὅλα αὐτὰ, νὰ τὰ ψάλλεις συνεχῶς στὴν ψυχῇ σου σὰν ἐπώδo, καὶ θὰ μπορέσεις νὰ διαλύσεις αὐτὴ τὴ σκόνη. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ποὺ σοῦ προκαλεῖ ἐξαιρετικὴ ὀδύνη, ἃς παρασκευάσομε καὶ γι' αὐτὸν

40. Α' Κορ. 12,27.

5 ἂ νῦν ἐροῦμεν. Καὶ γὰρ οἴμαι σε ἀλγεῖν οὐ διὰ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ κεχωρίσθαι τῆς οὐδενείας τῆς ἡμετέρας, καὶ διὰ τοῦτο διηνεκῶς θρηνεῖν σε καὶ πρὸς ἅπαντας λέγειν· οὐκ ἀκούομεν τῆς γλώσσης ἐκείνης, οὐδὲ ἀπολαύομεν τῆς συνήθους διδασκαλίας, ἀλλὰ ἐν λιμῶ κατακεκλείσμεθα· καὶ ὅπερ ἠπέιλησεν ὁ Θεὸς τοῖς 10 Ἑβραίοις τότε, τοῦτο νῦν ὑπομένομεν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν θείας διδασκαλίας'.

β. Τί οὖν ἡμεῖς πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν; Ὅτι μάλιστα μὲν ἔξεστί σοι καὶ ἀπόντων ἡμῶν ὁμιλεῖν τοῖς βιβλίοις τοῖς ἡμετέροις. Καὶ ἡμεῖς δὲ σπουδὴν ποιησόμεθα, ἂν ἐπιτυχάνωμεν γραμματηφόρων, συνε- 15 χεῖς σοι καὶ πυκνάς καὶ μακρὰς πέμπειν ἐπιστολάς. Εἰ δὲ καὶ παρὰ ζώσης φωνῆς βούλει τὰ παρ' ἡμῶν ἀκούειν, ἴσως καὶ τοῦτο ἔσται καὶ ἡμᾶς ὄψει πάλιν, τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέποντος· μᾶλλον δὲ οὐκ ἴσως, ἀλλὰ πάντως· καὶ μηδὲν ἀμφίβαλλε. Ἀναμνήσομεν γὰρ σε ὅτι οὐκ εἰκῆ ταῦτα εἰρήκαμεν, οὐδὲ ἀπατῶντές σε καὶ παραλογιζόμενοι, 20 ἀλλὰ καὶ παρὰ ζώσης ἀκούση φωνῆς ἂ διὰ τῶν γραμμάτων νῦν.

γ. Εἰ δὲ ἡ μέλλησίς σε λυπεῖ, ἐννόησον ὅτι οὐδὲ αὕτη ἀκερδῆς σοι γίνεται, ἀλλὰ πολὺν οἶσει σοι τὸν μισθὸν καρτερούση καὶ μηδὲν ἐκφερούση πικρὸν ρῆμα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τούτων τὸν Θεὸν δοξαζούση, ὃ δὲ καὶ διατελοῦσα ποιεῖς. Οὐδὲ γὰρ μικρὸς οὗτος ἄθλος, ἀλλὰ καὶ 25 σφόδρα νεανικῆς δεόμενος ψυχῆς καὶ φιλοσόφου διανοίας, ὥστε ἀγαπωμένης ψυχῆς ἐνεγκεῖν χωρισμόν. Τίς ταῦτά φησιν; Εἴ τις οἶδε φιλεῖν γνησίως, εἴ τις ἐπίσταται δύναμιν ἀγάπης, οἶδεν ὃ λέγω.

δ. Ἄλλ' ἵνα μὴ περιμόντες ζητῶμεν τοὺς γνησίως φιλοῦντας (καὶ γὰρ σπάνιον τοῦτο), δράμωμεν ἐπὶ τὸν μακάριον Παῦλον κάκεινος 30 ἡμῖν ἐρεῖ ἡλικὸς οὗτος ὁ ἄθλος καὶ ἡλικῆς δεόμενος ψυχῆς. Οὗτος γὰρ ὁ Παῦλος ὁ τὴν σάρκα ἀποδυσάμενος καὶ τὸ σῶμα ἀποθέμενος καὶ γυμνῆ σχεδὸν τὴν οἰκουμένην περιῶν τῇ ψυχῇ καὶ πᾶν πάθος ἐξορίσας τῆς διανοίας καὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων τὴν ἀπάθειαν μιμούμενος καὶ τὴν γῆν ὡς τὸν οὐρανὸν οἰκῶν καὶ μετὰ τῶν χερου- 35 βῖμ ἐστῶς ἄνω καὶ τῆς μυστικῆς ἐκείνης μελωδίας αὐτοῖς κοινω-
νῶν, τὰ μὲν ἄλλα πάντα ραδίως ἔφερεν, ὡς ἐν ἀλλοτρίῳ πάσχων

41. Ἄμως 8,11.

42. Ὁ Χρυσόστομος ὁ ἴδιος πίστευε ἀκόμη ὅτι ἡ ἐξορία τοῦ εἶναι προσωρινή καὶ θέλει νὰ δώσει τὴν ἐλπίδα τῆς νέας συναντήσεως στὴν Ὀλυμπιάδα.

τὸ λογισμὸ τὸ φάρμακο μαζί με τὰ λεχθέντα καὶ αὐτὰ ποὺ θὰ ποῦμε τῶρα. Πράγματι νομίζω ὅτι πονεῖς ὄχι μόνο γι' αὐτά, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχεις χωρισθεῖ ἀπὸ τῆ μηδαμινότητά μου, καὶ γι' αὐτὸ θρηνεῖς συνεχῶς καὶ λέγεις πρὸς ὅλους· 'δὲν ἀκοῦμε ἐκείνη τῆ γλώσσα, δὲν ἀπολαμβάνομε τῆ συνηθισμένη του διδασκαλία πλέον, ἀλλ' εἴμαστε καταδικασμένοι σὲ πείνα. Καὶ ὅ,τι ἀπείλησε τότε ὁ Θεὸς τοὺς Ἑβραίους, αὐτὸ ὑπομένομε τώρα, ὄχι πείνα ἄρτου οὔτε δίψα ὕδατος, ἀλλὰ πείνα θείας διδασκαλίας'⁴¹.

β. Τί θὰ ποῦμε λοιπὸν ἐμεῖς σ' αὐτά; "Ὅτι μπορεῖς κάλλιστα καὶ στὴν ἀπουσία μου νὰ συναναστρέφεται τὰ βιβλία μου. Μάλιστα θὰ φροντίσω καὶ ἐγώ, ἂν βρίσκω ταχυδρόμους, νὰ σοῦ στέλνω συνεχῶς καὶ πυκνὰ ἐκτενεῖς ἐπιστολές. "Ἄν ὅμως θέλεις ν' ἀκούσεις καὶ μὲ ζωντανή φωνή τὰ λόγια μου, ἴσως συμβεῖ κι' αὐτὸ καὶ θὰ μὲ δεῖς πάλι, μὲ τὴν ἄδεια τοῦ Θεοῦ· ἢ καλύτερα ὄχι ἴσως, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε· νὰ μὴ ἀμφιβάλλεις. Διότι θὰ σοῦ ἐνθυμίσω ὅτι αὐτὰ δὲν τὰ εἶπα ἀβάσιμα οὔτε γιὰ νὰ σὲ ἀπατήσω καὶ νὰ σὲ παραπλανήσω, ἀλλὰ θ' ἀκούσεις καὶ μὲ ζωντανή φωνή αὐτὰ ποὺ διαβάζεις τώρα στὰ γράμματα⁴².

γ. "Ἄν πάλι σὲ λυπεῖ ἡ ἀργοπορία, σκέψου ὅτι οὔτε αὐτὴ δὲν σοῦ εἶναι ἀνωφελής, ἀλλὰ θὰ κερδίσεις πολὺν μισθὸ μὲ τὸ νὰ καρτερεῖς καὶ νὰ μὴ ἐκφέρεις κανένα πικρὸ λόγο, ἀλλὰ καὶ νὰ δοξάζεις τὸν Θεὸ γι' αὐτὸν τὸ χωρισμὸ, πράγμα ποὺ κάμνεις ἄλλωστε. Δὲν εἶναι μικρὸς αὐτὸς ὁ ἄθλος, ἀλλ' ἀπαιτεῖ πολὺ θαρραλέα ψυχὴ καὶ φιλόσοφη διάνοια, ὥστε νὰ ὑπομένει τὸν χωρισμὸ ἀγαπημένης ψυχῆς. Ποιὸς τὰ λέγει αὐτά; "Ὅποιος γνωρίζει ν' ἀγαπᾷ γνησίως, ὅποιος γνωρίζει τὴ δύναμη τῆς ἀγάπης, γνωρίζει αὐτὸ ποὺ λέγω.

δ. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ τριγυρίζομε ἀναζητῶντας ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν γνησίως (διότι αὐτὸ εἶναι σπάνιο), ἃς προστρέξομε στὸν μακάριο Παῦλο καὶ ἐκεῖνος θὰ μᾶς πεῖ πόσο μεγάλος εἶναι αὐτὸς ὁ ἄθλος καὶ πόσο μεγαλεῖο ψυχῆς χρειάζεται. Ὁ Παῦλος λοιπὸν αὐτὸς, ποὺ ἀποδύθηκε τῆ σάρκα καὶ ἀπέθεσε τὸ σῶμα, ποὺ περιόδευσε τὴν οἰκουμένη μὲ γυμνὴ σχεδὸν ψυχὴ κι' ἐξόρισε κάθε πάθος ἀπὸ τὴ διάνοιά του, ποὺ μιμήθηκε τὴν ἀπάθεια τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων καὶ κατοικοῦσε τὴν γῆ σὰν οὐρανὸ, ποὺ στεκόταν μαζί με τὰ χερουβὶμ ἐπάνω καὶ μετεῖχε σ' ἐκείνη τῆ μυστικὴ μελωδία, ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ὑπέμεινε εὐκόλα, σὰν νὰ ἔπασχε σὲ ξένο σῶμα, δεσμωτήρια καὶ

σώματι, καὶ δεσμωτήρια καὶ ἀλύσεις καὶ ἀπαγωγὰς καὶ μάστιγας καὶ ἀπειλὰς καὶ θάνατον καὶ τὸ καταλεύεσθαι καὶ τὸ καταποντίζεσθαι καὶ πᾶν κολάσεως εἶδος. Μιᾶς δὲ ψυχῆς ἀγαπωμένης παρ' αὐ-
 40 τοῦ χωρισθείς, οὕτω συνεχύθη καὶ διεταιράχθη, ὡς εὐθέως καὶ τῆς πόλεως ἀποπηδῆσαι ἐν ἧ τὸν ἀγαπώμενον προσδοκῶν ἰδεῖν οὐχ εὔρεν. Καὶ ταῦτα αὐτῷ σύνοιδεν ἢ Τρωὰς ἢ διὰ τοῦτο καταλειφθεῖσα παρ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ οὐκ ἔσχεν ἐπιδειῖσαι αὐτῷ τότε ἐκεῖνον. «Ἐλ-
 θῶν» γάρ, φησὶν, «εἰς τὴν Τρωάδα εἰς τὸν εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ
 45 καὶ θύρας μοι ἀνεωγμένης ἐν Κυρίῳ, οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ μὴ εὔρεῖν με Τίτον τὸν ἀδελφόν μου, ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἐξῆλθον εἰς Μακεδονίαν».

ε. Τί τοῦτο, ὦ Παῦλε; Ξύλῳ μὲν δεδεμένος καὶ δεσμωτήριον οἰκῶν καὶ μάστιγας ἔχων ἐπικειμένας καὶ τὰ νῶτα αἵμασι περιρρεό-
 50 μενος καὶ ἐμυσταγώγεις καὶ ἐβάπτιζες καὶ θυσίαν προσῆγες καὶ ἐνδὸς οὐ κατεφρόνησας μέλλοντος σώζεσθαι· εἰς δὲ τὴν Τρωάδα ἐλθῶν καὶ τὴν ἄρουραν ὀρῶν ἐκκεκαθαρμένην καὶ ἐτοιμὴν οὔσαν τὰ σπέρματα ὑποδέξασθαι καὶ τὴν ἀλειάν πεπληρωμένην καὶ πολλὴν παρέχουσάν σοι τὴν εὐκολίαν, τοσοῦτον ἔρριψας ἀπὸ τῶν χειρῶν
 55 κέρδος ὡς καὶ διὰ τοῦτο παραγενόμενος («ἐλθῶν» γάρ, φησὶν, «εἰς τὴν Τρωάδα εἰς τὸ εὐαγγέλιον», τοῦτ' ἔστι διὰ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ οὐδενὸς ἀντιπίπτοντος, «θύρας γάρ μοι», φησὶν, «ἀνεωγμένης»), ἀπεπήδησας εὐθέως; 'Ναί', φησί· 'πολλῇ γὰρ κατεσχέθην ἀθυμίας τυραννίδι καὶ σφόδρα μου συνέχεε τὴν διάνοιαν ἢ Τίτου ἀπουσία
 60 καὶ οὕτω μου ἐκράτησε καὶ περιεγένετο, ὡς ἀναγκάσαι τοῦτο ποιῆσαι'. Ὅτι γὰρ διὰ ἀθυμίαν τοῦτο ἔπαθεν οὐδὲν ἡμᾶς δεῖ στοχάζεσθαι, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦτο μανθάνειν. Καὶ γὰρ τὴν αἰτίαν τῆς ἀναχωρήσεως τέθεικε εἰπῶν· «οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῶν πνεύματί μου, τῷ μὴ εὔρεῖν με Τίτον, ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἐξῆλθον».

12 α. Εἶδες πῶς μέγιστος ἄθλος τὸ δυνηθῆναι ἐνεγκεῖν πρῶως ἀγαπωμένου χωρισμόν; καὶ πῶς ὀδυνηρὸν πρᾶγμα καὶ πικρόν; πῶς ὑψηλῆς δεόμενον καὶ νεανικῆς ψυχῆς; Τοῦτον τὸν ἄθλον καὶ

43. Β' Κορ. 2,12-13. Ὁ Τίτος εἶχε σταλεῖ στὴν Ἐκκλησία τῆς Κορίνθου πού εἶχε κάποιες ἐσωτερικὲς δυσκολίες, κι' ἐπρόκειτο στὴν ἐπιστροφή του, περνώντας ἀπὸ τὴ Μακεδονία, νὰ συναντήσῃ τὸν Παῦλο στὴν Τρωάδα· ἀλλὰ δὲν ἔφθασε ἐγκαίρως. Ἦταν τὸ ἔτος 57.

άλυσίδες, άπαγωγές και μαστιγώματα, άπειλές και θάνατο, λιθοβολισμό και καταποντισμό, και κάθε είδος τιμωρίας. "Όταν όμως χωρίσθηκε από μιá ψυχή που την άγαπούσε, τόσο πολύ συγχύθηκε και διαταράχθηκε, ώστε να φύγει άμέσως από την πόλη όπου, περιμένοντας να δει τον άγαπώμενο, δέν τον βρήκε. Κι' αυτό το γνωρίζει καλά ή Τρωάδα, ή όποία έγκαταλείφθηκε από αυτόν, διότι δέν είχε να του έπιδείξει εκείνον τότε. Διότι λέγει, «καθώς ήλθα στην Τρωάδα για το κήρυγμα του Εύαγγελίου του Χριστού, αν και υπήρχε για μένα άνοιχτή θύρα χάριν του Κυρίου, δέν είχα το πνεύμα μου αναπαυμένο, επειδή δέν βρήκα τον Τίτο τον άδελφό μου, αλλά, άφου τους άποχαιρέτησα, αναχώρησα για τη Μακεδονία»⁴³.

ε. Τί σημαίνει αυτό, Παύλε; "Όταν ήσουν δεμένος στο ξύλο και κατοικοῦσες στο δεσμοτήριο, όταν είχες επάνω στο σώμα σου τα σημάδια της μαστιγώσεως και τα νώτα σου περιρρέονταν με αίμα, μυσταγωγοῦσες και βάπτιζες⁴⁴, πρόσφερνες θυσία και δέν καταφρόνησες οὔτε ένα που έπρόκειτο να σωθεῖ: όταν όμως ήλθες στην Τρωάδα κι' έβλεπες το χωράφι καθαρισμένο κι' έτοιμο να δεχθεῖ το σπόρο, την άλιεία άφθονη και εύκολα στη διάθεσή σου, πέταξες από τα χέρια σου τόσο κέρδος, και, ενώ γι' αυτό είχες έλθει (διότι λέγει, «όταν ήλθα στην Τρωάδα, στο Εύαγγέλιο», δηλαδή για το Εύαγγέλιο, κι' ενώ κανείς δέν τον παρεμπόδιζε, άφου λέγει, «ή θύρα μου ήταν άνοιχτή»), έφυγες άμέσως τρέχοντας; 'Μάλιστα', λέγει: 'διότι καταλήφθηκε από τυραννική άθυμία και ή άπουσία του Τίτου μου σύγχυζε δυνατά τη διάνοια: τόσο πολύ με κατανίκησε και με κυριάρχησε, ώστε να με αναγκάσει να ενεργήσω έτσι'. "Ότι αυτό το έπαθε από άθυμία, δέν χρειάζεται να το υποθέσομε έμεῖς, αλλά μπορούμε να το μάθομε κι' αυτό απ' αυτόν. Διότι σημείωσε την αίτία της άναχωρήσεως, λέγοντας: «δέν είχα το πνεύμα μου αναπαυμένο, επειδή δέν βρήκα τον Τίτο, αλλά, άφου τους άποχαιρέτησα, αναχώρησα».

12 α. Είδες πόσο μεγάλος άθλος είναι να μπορέσει κανείς να υπομείνει πράως τον χωρισμό άγαπημένου προσώπου; και πόσο όδυνηρό πράγμα είναι και πικρό; πόσο ύψηλή και θαρραλέα ψυχή χρει-

44. 'Επί παραδείγματι για τον 'Ονήσιμο, τον υπηρέτη του Φιλήμονα, ό Παῦλος λέγει, «δν έγένησα έν τοῖς δεσμοῖς μου», στην Έφεσο βέβαια, Φιλ. 10.

αὐτὴ διανύεις νῦν. Ὅσῳ δὲ μέγιστος ὁ ἄθλος, τοσούτῳ καὶ ὁ στέ-
 5 φανος μείζων καὶ τὰ βραβεῖα λαμπρότερα. Τοῦτό σοι τῆς μελλήσε-
 ως ἔστω παραμυθία καὶ τὸ πάντως ἡμᾶς ὄψεσθαί σε πάλιν βρύου-
 σαν τῷ ἐντεῦθεν μισθῷ καὶ στεφανουμένην καὶ ἀνακηρυττομένην.
 Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ τοῖς ἀγαπῶσι μόνον τὸ τῇ ψυχῇ συνδεδέσθαι οὐδὲ
 ἀποχρῶνται τούτῳ εἰς παραμυθίαν, ἀλλὰ καὶ σωματικῆς δέονται
 10 παρουσίας· κἂν μὴ τοῦτο προσῆ, οὐ μικρὸν τῆς εὐφροσύνης ὑποτέ-
 τμηται μέρος.

β. Καὶ τοῦτο πάλιν πρὸς τὸν τῆς ἀγάπης τρόφιμον ἐλθόντες εὐρή-
 σομεν οὕτως ἔχον. Μακεδόσι γὰρ ἐπιστέλλων οὕτως ἔλεγεν·
 «ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας
 15 προσώπῳ οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον
 ὑμῶν ἰδεῖν· ἐγὼ μὲν Παῦλος καὶ ἄπαξ καὶ δις καὶ ἀνέκοψεν ἡμᾶς ὁ
 Σατανᾶς. Διὸ μηκέτι στέγοντες ἠὲδοκῆσαμεν καταλειφθῆναι ἐν
 Ἀθήναις μόνοι καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον». Ὡς λέξεως ἐκάστης δύ-
 ναμῖς· τὴν γὰρ ἐναποκειμένην αὐτοῦ τῇ ψυχῇ φλόγα τῆς ἀγάπης
 20 μετὰ πολλῆς ἐνδείκνυται τῆς σαφηνείας. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, 'χωρισθέν-
 τες ὑμῶν', οὐδὲ 'διασπασθέντες ὑμῶν', οὐδὲ 'διαστάντες', οὐδὲ
 'ἀπολειφθέντες', ἀλλ' «ἀπορφανισθέντες ὑμῶν». Λέξιν ἐζήτησεν
 ἱκανὴν ἐμφῆναι τὴν ὀδύνην αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. Καίτοι γε ἐν τάξει πα-
 τέρος ἦν ἅπασιν αὐτός, ἀλλὰ παιδίων ὀρφανῶν ἐν τῇ ἀώρῳ ἡλικίᾳ
 25 τὸν γεγεννηκότα ἀποβαλόντων φθέγγεται ρήματα, τὴν ὑπερβολὴν
 τῆς ἀθυμίας ἐνδείξασθαι βουλόμενος.

γ. Οὐδὲν γὰρ ὀδυνηρότερον ὀρφανίας ἀώρου, ὅταν τῆς τε ἡλικίας
 πρὸς οὐδὲν αὐτοῖς ἀρκούσης, τῶν τε προστησομένων γνησίως οὐκ
 ὄντων καὶ τῶν ἐπιθησομένων καὶ ἐπιβουλεύοντων πολλῶν ἀθρόον
 30 ἀναφαινομένων, ὥσπερ ἀρνειοί, οὕτως εἰς μέσον προκέωνται λύ-
 κοῖς, οἳ πανταχόθεν σπαράττουσιν αὐτοὺς καὶ ξαίνουσιν. Οὐδεὶς δύ-
 ναται παραστήσαι τῆς συμφορᾶς ταύτης τῷ λόγῳ τὸ μέγεθος. Διὰ
 τοῦτο καὶ Παῦλος παριελθὼν καὶ ζητήσας καὶ ἐρημίας καὶ συμφο-
 ρᾶς χαλεπῆς ρῆσιν ἐνδεικτικὴν, ἵνα παραστήσῃ ὅπερ ἔπασχε τῶν

45. Ὁ Παῦλος ἦταν τὸ ἀξιοσέβαστο πρότυπο γιὰ τὸν Χρυσόστομο, ὅπως δειχνουν ὄχι μόνο τα ἐγκώμια ποὺ του ἀφιέρωσε, ἀλλὰ ὄλες οἱ κατὰ καιροὺς ἀναφορὲς σ' αὐτόν. Κατὰ τὸν Βίο τοῦ Χρυσοστόμου ποὺ ἔγραψε ὁ Γεώργιος Ἀλε-

άζεται; Αὐτὸν τὸν ἄθλο διεξάγεις κι' ἐσὺ τώρα. Καὶ ὅσο μεγαλύ-
τρος εἶναι ὁ ἄθλος, τόσο μεγαλύτερο εἶναι καὶ τὸ στεφάνι, τόσο λα-
μπρότερα τὰ βραβεῖα. Αὐτὸ ἃς εἶναι παρηγοριά σου γιὰ τὴν ἀργοπο-
ρία, ὅπως καὶ ἡ βεβαιότητα ὅτι θὰ σὲ δῶ πάλι γεμάτη ἀπὸ τὸν ἀπ'
αὐτὸ προερχόμενο καρπὸ, στεφανωμένη καὶ ἀνακηρυγμένη νική-
τρια. Διότι δὲν ἀρκεῖ σ' ἐκείνους πού ἀγαποῦν μόνο τὸ νὰ συνδέο-
νται ψυχικὰ οὔτε τοὺς φθάνει αὐτὸ γιὰ τὴν παρηγοριά, ἀλλὰ χρειάζο-
νται καὶ τὴ σωματικὴ παρουσία· κι' ἂν δὲν ὑπάρχει αὐτό, δὲν τοὺς
λείπει μικρὸ μέρος τῆς εὐφροσύνης.

β. Καὶ θὰ βροῦμε αὐτὸ τὸ πράγμα νὰ εἶναι ἔτσι, ἂν ἐπανέλθομε
στὸν τρόφιμο τῆς ἀγάπης⁴⁵. Αὐτός, γράφοντας πρὸς τοὺς Μακεδό-
νες, ἔλεγε· «ἐμεῖς, ἀδελφοί, πού, ἀφοῦ ἀπορφανισθήκαμε ἀπὸ σᾶς
πρόσκαιρα, ὡς πρὸς τὸ πρόσωπο ὄχι ὡς πρὸς τὴν καρδιά, διακαῶς
ποθήσαμε νὰ δοῦμε τὸ πρόσωπό σας. Ἰδιαιτέρως ἐγὼ ὁ Παῦλος
προσπάθησα νὰ ἔλθω καὶ μιὰ φορὰ καὶ δύο, ἀλλὰ μᾶς σταμάτησε ὁ
Σατανᾶς. Γι' αὐτό, μὴ μπορώντας νὰ ὑπομείνομε, προτιμήσαμε νὰ
μείνομε μόνοι στὴν Ἀθήνα καὶ στείλαμε τὸν Τιμόθεο»⁴⁶. Πῶ πῶ
δύναμη τῆς κάθε λέξεως· διότι ἡ καθεμιὰ δείχνει μὲ πολλὴ σαφή-
νεια τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης πού ἔχει ταμιευμένη μέσα στὴν ψυχὴ
του. Διότι δὲν εἶπε, 'χωρισθέντες ἀπὸ σᾶς' οὔτε 'διασπασθέντες
ἀπὸ σᾶς' οὔτε 'ἀπομακρυνθέντες ἀπὸ σᾶς' οὔτε 'ἐγκαταλειφθέντες
ἀπὸ σᾶς', ἀλλὰ «ἀπορφανισθέντες ἀπὸ σᾶς». Ζήτησε μιὰ λέξη κα-
τάλληλη νὰ φανερώσει τὴν ὀδύνη τῆς ψυχῆς του. Ἐὰν καὶ ὁ ἴδιος
ἦταν στὴ θέση τοῦ πατέρα ὄλων, ἀλλὰ χρησιμοποιοῖ λόγια παιδιῶν
ὀρφανῶν πού ἔχασαν τὸν πατέρα σας στὴν ἄωρη ἡλικία, θέλοντας
νὰ δείξει τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἀθυμίας.

γ. Πράγματι τίποτε δὲν ὑπάρχει ὀδυνηρότερο ἀπὸ τὴν ὀρφάνια,
ὅταν καὶ ἡ ἡλικία δὲν ἀρκεῖ γιὰ τίποτε στὰ ὀρφανά, καὶ δὲν ὑπάρ-
χουν οἱ γνήσιοι προστάτες, καὶ ἀναφαίνονται πλήθη ἀνθρώπων πού
εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ νὰ ἐπιβουλευθοῦν, καὶ οἱ ὀρφανοὶ
σὰν ἀρνιά εἶναι ἐκτεθειμένοι ἀνάμεσα σὲ λύκους, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ πα-
ντοῦ τὰ κατασπαράζουν καὶ τὰ ξεσχίζουν. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ
παραστήσει μὲ λόγο τὸ μέγεθος αὐτῆς τῆς συμφορᾶς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ
Παῦλος, ἀφοῦ ἀναζήτησε προσεκτικὰ λέξη ἐνδεικτικὴ τῆς ἐρημιᾶς

ξανδρείας, ὁ Χρυσόστομος εἶχε στὸ γραφεῖο του μιὰ εἰκόνα τοῦ ἀποστόλου Παύ-
λου, ἡ ὁποία τὸν ἐνέπνεε, ὅταν ἔγραφε ἢ σχεδίαζε

46. Α' Θεσσ. 2, 17-18. 3, 1-2.

35 ἀγαπωμένων χωριζόμενος, ταύτη ἐχρήσατο τῇ λέξει· εἶτα καὶ ἐπι-
 τείνει πάλιν αὐτὴν διὰ τῶν ἐξῆς· «ἀπορφανισθέντες» γάρ, φησὶν,
 'οὐ χρόνον ἀλλὰ πρὸς καιρὸν ὥρας, καὶ χωρισθέντες οὐ διανοίᾳ
 ἀλλὰ προσώπῳ μόνῳ, οὐδὲ οὕτω φέρομεν τὴν ἐντεῦθεν ὁδύνην,
 καίτοι γε ἰκανὴν ἔχοντες παραμυθίαν, τὸ τῇ ψυχῇ συνδεδέσθαι, τὸ
 40 ἐν καρδίᾳ ὑμᾶς εἶναι τῇ ἡμετέρᾳ, τὸ χθὲς καὶ πρῶην ὑμᾶς ἑωρακέ-
 ναι, ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἡμᾶς ἀπαλλάττει τῆς ἀθυμίας'.

δ. Ἄλλὰ τί βούλει καὶ ἐπιθυμεῖς, εἶπέ μοι, καὶ ἐπιθυμεῖς μεθ'
 ὑπερβολῆς; Αὐτὴν αὐτῶν τὴν ὄψιν. «Περισσοτέρως» γάρ, φησὶν,
 «ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν». Τί φῆς, ὁ ὑψηλὸς καὶ
 45 μέγας; Ὁ τὸν κόσμον ἔχων ἐσταυρωμένον καὶ τῷ κόσμῳ σταυρω-
 θείς, ὁ πάντων ἀπαλλαγείς τῶν σαρκικῶν, ὁ σχεδὸν ἀσώματος γε-
 νόμενος, οὕτως αἰχμάλωτος ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἐγένου, ὡς εἰς σάρκα
 κατενεχθῆναι τὴν πηλίνην, τὴν ἀπὸ γῆς, τὴν αἰσθητήν; 'Ναί', φησὶν·
 'καὶ οὐκ αἰσχύνομαι ταῦτα λέγων, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζομαι· τὴν
 50 γὰρ μητέρα τῶν ἀγαθῶν ἔχων ἐμοὶ βρύουσαν τὴν ἀγάπην, ταῦτα
 ἐπιζητῶ'. Καὶ οὐδὲ ἀπλῶς σωματικὴν ἐπιζητεῖ παρουσίαν, ἀλλὰ τὸ
 πρόσωπον αὐτῶν μάλιστα ἐπιθυμεῖ θεάσασθαι. «Περισσοτέρως»
 γάρ, φησὶν, «ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν». Ὅψεως οὖν
 ἐρῆς, εἶπέ μοι, καὶ προσώπου θεωρίας ἐπιθυμεῖς; 'Καὶ σφόδρα',
 55 φησὶν, 'ἐνθα τῶν αἰσθητηρίων ἡ συναγωγή. Ψυχὴ γὰρ γυμνὴ καθ'
 ἑαυτὴν ἑτέρα ψυχῇ συγγενομένη οὔτε εἰπεῖν τι οὔτε ἀκοῦσαι δυνή-
 σεται· σωματικῆς δὲ ἂν ἀπολαύσω παρουσίας καὶ ἐρῶ τι καὶ ἀκού-
 σομαι παρὰ τῶν ἀγαπωμένων. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ τὸ πρόσωπον
 ὑμῶν ἰδεῖν, ἐνθα καὶ γλῶσσά ἐστι φωνὴν ἀφιείσα καὶ τὰ ἔνδον ἡμῖν
 60 ἀπαγγέλλουσα καὶ ἀκοὴ ρήματα δεχομένη καὶ ὀφθαλμοὶ κινήματα
 ψυχῆς διαζωγραφοῦντες· καὶ γὰρ τῆς ποθουμένης ψυχῆς διὰ τού-
 των ἀκριβέστερον τῆς συνουσίας ἔστιν ἀπολαῦσαι'.

13 α. Καὶ ἵνα μάθῃς πῶς ἐκκαίεται εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην, εἰπὼν
 «περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν», οὐκ ἠρκέσθη τῇ λέξει ταύτῃ, ἀλλ'
 ἐπήγαγεν· «ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ». Εἶτα, οὐκ ἀνεχόμενος ἑαυτὸν μετὰ
 τῶν ἄλλων ἐγκαταμίξαι, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι σφοδρότερον τῶν ἄλλων

καὶ τῆς ὀδυνηρῆς συμφορᾶς, γιὰ νὰ παραστήσει ὅ,τι ἔπασχε, χωριζόμενος ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους του, χρησιμοποίησε αὐτὴ τὴ λέξη κι' ἔπειτα τὴν ἐπιτείνει μὲ τὰ ὅσα προσθέτει· 'ἀφοῦ ἀπορφανισθήκαμε', λέγει, 'ὄχι ὀριστικὰ ἀλλὰ πρόσκαιρα, καὶ χωρισθήκαμε ὄχι ὡς πρὸς τὴ σκέψη ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸ πρόσωπο μόνον, οὔτε ἔτσι δὲν ὑποφέρομε τὴν ἀπ' αὐτὸ ὀδύνη, ἂν καὶ ἔχομε ἀρκετὴ παρηγοριά, τὸ ὅτι συνδεῶμαστε μὲ τὴν ψυχὴ, τὸ ὅτι ἐσεῖς εἴσθε μέσα στὴν καρδιά μας, τὸ ὅτι σᾶς εἶδα χθὲς καὶ προχθὲς, ἀλλὰ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἀθυμία'.

δ. 'Ἀλλὰ πές μου, ποιό εἶναι αὐτὸ πὸν θέλεις καὶ ἐπιθυμεῖς⁴⁷, καὶ πὸν τὸ ἐπιθυμεῖς μὲ ὑπερβολή; Τὸ ἴδιο τὸ πρόσωπό τους. Διότι λέγει, «διακαῶς ποθήσαμε νὰ δοῦμε τὸ πρόσωπό σας». Τί λέγεις, ἐσὺ ὁ ὑψηλὸς καὶ μεγάλος; ἐσὺ πὸν θεωρεῖς τὸν κόσμον σταυρωμένο καὶ εἶσαι σταυρωμένος γιὰ τὸν κόσμον, πὸν ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ ὅλα τὰ σαρκικά, πὸν ἔγινες σχεδὸν ἀσώματος, αἰχμαλωτίσθηκες τόσο σφικτὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπη, ὥστε νὰ καταντήσεις πῆλινη σάρκα, γήινη, αἰσθητὴ; 'Μάλιστα', λέγει· 'καὶ δὲν ντρέπομαι πὸν τὸ λέγω αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφανεύομαι· διότι τὰ ἐπιζητῶ αὐτά, ἐπειδὴ ἔχω μέσα μου τὴ μητέρα τῶν ἀγαθῶν, τὴν ἀγάπη, νὰ εἶναι γεμάτη καρπούς'. Καὶ δὲν ἐπιζητεῖ ἀπλῶς σωματικὴ παρουσία, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ πρὸ πάντων νὰ δεῖ τὸ πρόσωπό τους. Διότι λέγει, «διακαῶς ποθήσαμε νὰ δοῦμε τὸ πρόσωπό σας». Πές μου λοιπόν, ποθεῖς ὄψη, ἐπιθυμεῖς τὴ θεωρία προσώπου; 'Καὶ πολὺ', λέγει, 'διότι ἐκεῖ εἶναι συγκεντρωμένα τὰ αἰσθητήρια. Πράγματι μιὰ γυμνὴ ψυχὴ πὸν συναντᾶται μόνη της μὲ ἄλλη ψυχὴ δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ πεῖ τίποτε οὔτε ν' ἀκούσει· ἂν ὅμως ἀποκτήσω σωματικὴ παρουσία, καὶ θὰ πῶ καὶ θ' ἀκούσω ἀπὸ τοὺς ἀγαπώμενους. Γι' αὐτὸ ἐπιθυμῶ νὰ δῶ τὸ πρόσωπό σας, ὅπου ὑπάρχει καὶ γλῶσσα πὸν βγάζει φωνὴ καὶ μᾶς ἐξαγγέλλει τὰ ἐσωτερικά, καὶ ἀκοὴ πὸν δέχεται λόγια, καὶ ὀφθαλμοὶ πὸν διαζωγραφίζουν τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς· διότι μ' αὐτὰ εἶναι δυνατὸ ν' ἀπολαύσω ἀκριβέστερα τὴ μετοχὴ τῆς ποθοῦμενης ψυχῆς'.

13 α. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις, πῶς καίεται γι' αὐτὴ τὴ θεωρία, ἀφοῦ εἶπε, «διακαῶς ποθήσαμε», δὲν ἀρκέσθηκε σ' αὐτὴ τὴ λέξη, ἀλλὰ πρόσθεσε· «μὲ πολλὴ ἐπιθυμία». Ἐπειτα, μὴ ἀνεχόμενος ν' ἀναμίξει τὸν ἑαυτὸ του μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ δείχνοντας ὅτι ἀγαπᾶ σφο-

47. Συνεχίζεται ὁ διάλογος πρὸς τὸν ἀπόστολο Παῦλο.

5 φιλεῖ, εἰπὼν ὅτι «περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν καὶ ἠθελήσαμεν ἐλ-
θεῖν πρὸς ὑμᾶς», ἀπέρρηξεν ἑαυτὸν τῶν λοιπῶν καὶ μόνον στήσας
ἐπήγαγεν· «ἐγὼ μὲν Παῦλος καὶ ἄπαξ καὶ δῖς», δεικνὺς ὅτι πλεόν
τῶν ἄλλων ἐσπούδαζεν. Εἶτα, ἐπειδὴ οὐκ ἐπέτυχε τούτου, οὐκ ἀρ-
κεῖται τοῖς γράμμασιν, ἀλλὰ πέμπει τὸ κεφάλαιον, τὸν σὺν αὐτῷ Τι-
10 μόθεον, τὸν ἀντὶ γραμμάτων ἐσόμενον αὐτῷ· διὸ καὶ ἐπάγει λέγων·
«διὸ μηκέτι στέγοντες». Ὡς πάλιν λέξεως εὐγένεια· ὡς ῥήσεως δύ-
ναμις τὴν ἀκάθεκτον αὐτοῦ καὶ ἀκαρτέρητον ἀγάπην δηλοῦσα. Καὶ
ὡς ἂν τις ἐμπυριζόμενος καὶ ὡς ἂν τις καιόμενος καὶ ζητῶν τοῦ ἐμ-
πυρισμοῦ παραμυθίαν τινὰ εὐρεῖν, πάντα κινεῖ, οὕτω δὴ καὶ οὗτος
15 ἀναπτόμενος, ἀγχόμενος, καιόμενος, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τὴν δυνατὴν
ἐπενόησε παραμυθίαν. «Μηκέτι γὰρ στέγοντες», φησὶν, «ἐπέμψα-
μεν Τιμόθεον τὸν διάκονον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ συνεργὸν ἡμῶν, τὸ
ἀναγκαιότατον μέλος διασπάσαντες ἡμῶν τῆς συνουσίας καὶ λύπην
ἀλλαζάμενοι λύπης». Ὅτι γὰρ οὐδὲ τὴν ἐκείνου ἀπουσίαν εὐκόλως
20 ἔφερον, ἀλλὰ διὰ τούτους εἴλετο τὸ βαρύτερον τοῦτο, καὶ τοῦτο αὐ-
τὸς ἐδήλωσεν εἰπὼν· «ἠῦδοκῆσαμεν καταλειφθῆναι μόνοι». Ὡς
ψυχῆς μετὰ ἀκριβείας πρὸς αὐτὴν ποιωθείσης τὴν ἀγάπην. Ἐπειδὴ
γὰρ ἀδελφοῦ ἐχωρίσθη ἑνός, μεμονωσθαί φησι, καὶ ταῦτα τοσού-
τους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ.

25β. Ταῦτα δὴ συνεχῶς μελέτα καὶ αὐτὴ καὶ ὁσῶ σοι τὸ πρᾶγμα
ὀδυνηρόν, τοσοῦτω κερδαλεώτερον εἶναι νόμιζε εὐχαρίστως φε-
ρούση. Οὐ γὰρ δὴ μόνον σώματι πληγαὶ ἐπαγόμεναι, ἀλλὰ καὶ ψυ-
χῆς ὀδύνης ἀφάτους φέρει τοὺς στεφάνους καὶ ψυχῆς ὀδύνη μᾶλλον
ἢ σώματος, ὅταν οἱ πληττόμενοι φέρωσιν εὐχαρίστως. Ὡς περ οὖν
30 εἰ καταξαινομένη τὸ σῶμα καὶ μαστιγουμένη γενναίως ἔφερες, τὸν
Θεὸν ὑπὲρ τούτων δοξάζουσα, πολλὴν ἂν ἀπέλαβες τὴν ἀμοιβήν,
οὕτω ψυχῆς ταῦτα πασχούσης νῦν πολλὰς ἀνάμενε τὰς ἀντιδόσεις.
Προσδόκα δὲ καὶ τὸ πάντως ἡμᾶς ὄψεσθαι πάλιν καὶ τῆς ὀδύνης
ἀπαλλαγῆσεσθαι ταύτης καὶ τὴν ἐκ τῆς ὀδύνης γενομένην ἐμπο-
35 ρείαν πολλὴν ἀπολήψεσθαι καὶ τότε καὶ νῦν. Ἀρκεῖ ταῦτά σοι πρὸς
παραμυθίαν, μᾶλλον δὲ οὐχὶ σοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἀνόητος εἴη

48. Ἡ σκέψη τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἔχει τὸ σχῆμα: εὐτυχία στὴν παρού-
σα ζωὴ σημαίνει δυστυχία στὴ μέλλουσα· παθήματα στὴν παρούσα, ἀμοιβὴς γι'

δρότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, μόλις εἶπε «διακαῶς ποθήσαμε καὶ θελήσαμε νὰ ἔλθομε πρὸς ἐσᾶς», ἀπέκοψε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τὸν ἔστησε μόνο του καὶ πρόσθεσε· «ἰδιαιτέρως ἐγὼ ὁ Παῦλος προσπάθησα νὰ ἔλθω καὶ μιὰ καὶ δυὸ φορές», δείχνοντας ὅτι ποθοῦσε περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἐπειτα, ὅταν δὲν τὸ πέτυχε αὐτό, δὲν ἀρκεῖται στὰ γράμματα, ἀλλὰ στέλνει τὸν κορυφαῖο, τὸν Τιμόθεο, πὺ ἦταν μαζί του, χρησιμοποιώντας αὐτὸν ἀντὶ γιὰ γράμμα. Γι' αὐτὸ καὶ προσθέτει· «γι' αὐτὸ μὴ ὑπομένοντας πλέον». Πῶ πῶ εὐγένεια λέξεως πάλι, πῶ πῶ δύναμη ἐκφράσεως πὺ δηλώνει τὴν ὀρμητικὴ καὶ ἀνυπόμονη ἀγάπη του. Καὶ ὅπως κάποιος πὺ καταφλέγεται, ὅπως κάποιος, πὺ καίεται καὶ ζητεῖ νὰ βρεῖ παρηγοριὰ τῆς καταφλέξεως, κινεῖ τὰ πάντα, ἔτσι κι' αὐτὸς ἐδῶ ἀναπτόμενος, ἀποπνιγόμενος, καιόμενος, ἐπινόησε τὴ δυνατὴ κατὰ τὶς περιστάσεις παρηγοριά. «Μὴ ὑπομένοντας λοιπόν», λέγει, «στείλαμε τὸν Τιμόθεο, τὸν διάκονο τοῦ Εὐαγγελίου καὶ συνεργάτη μας, ἀποσπώντας ἀπὸ τὴ συντροφιά μας τὸ ἀναγκαιότατο μέλος καὶ ἀλλάσσοντας τὴ λύπη μὲ τὴ λύπη». Πράγματι ὅτι δὲν ὑπέφερε εὐκολα τὴν ἀπουσία ἐκείνου, ἀλλὰ γιὰ χάρη τους προτίμησε αὐτὸ τὸ βαρύτερο, κι' αὐτὸ τὸ δήλωσε ὁ ἴδιος λέγοντας· «εὐδοκῆσαμε νὰ ἐγκαταλειφθοῦμε μόνοι». Πῶ πῶ ψυχὴ πὺ μὲ ἀκρίβεια ἔλαβε τὴν ποιότητα τῆς ἴδιας τῆς ἀγάπης! Μόλις χωρίσθηκε ἀπὸ ἓνα ἀδελφό, λέγει ὅτι ἀπομονώθηκε, ἂν καὶ τὸσους ἄλλους εἶχε μαζί του.

β. Αὐτὰ νὰ μελετᾶς καὶ σὺ συνέχεια καὶ νὰ πιστεύεις ὅτι, ὅσο ὀδυνηρὴ σοῦ εἶναι ἡ ὑπόθεση, τόσο χρησιμότερη ἀποβαίνει, ἂν τὴν ὑπομένεις εὐχάριστα. Διότι δὲν φέρουν μόνο οἱ πληγῆς, πὺ προκαλοῦνται στὸ σῶμα, ἀπερίγραπτα στεφάνια, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀδύνη τῆς ψυχῆς, περισσότερο ἀπὸ τοῦ σώματος, ὅταν οἱ πληττόμενοι ὑπομένουν αὐτὴν εὐχάριστα. Ὅπως λοιπόν, ἂν ὑπόφερες γενναῖα νὰ σοῦ ξεσχίζουν τὸ σῶμα καὶ νὰ σὲ μαστιγώνουν, δοξάζοντας γι' αὐτὸ τὸ Θεό, θὰ ἐλάμβανες πολλὴ ἀμοιβή, ἔτσι τώρα παθαίνοντάς τα αὐτὰ ἡ ψυχὴ, νὰ περιμένεις πολλὴ ἀνταμοιβή⁴⁸. Ἐξ ἄλλου νὰ ἐλπίζεις ὅτι ὀπωσδήποτε θὰ μὲ ξαναδεῖς καὶ θ' ἀπαλλαγεῖς ἀπ' αὐτὴν τὴν ὀδύνη καὶ θὰ λάβεις πολὺ κέρδος προερχόμενο ἀπὸ τὴν ὀδύνη καὶ τότε καὶ τώρα. Σοῦ ἀρκοῦν αὐτὰ γιὰ παρηγοριά, ἢ καλύτερα ὄχι μόνο ἐσένα, ἀλλὰ καὶ σ' ὅποιον ἄλλον εἶναι ἀνόητος κι' ἔχει λίθινη ψυχὴ. Ὅ-

καὶ αὐτολίθινος τὴν ψυχὴν. Ὅπου δὲ σύνεσις τοσαύτη καὶ εὐλαβείας πλοῦτος καὶ φιλοσοφίας ὕψος καὶ ψυχὴ τῶν βιωτικῶν τὴν φαντασίαν καταπατήσασα, πλείων ἢ εὐκολία τῆς θεραπείας.

40 γ. Δείξον δὴ κἄν τούτῳ τὴν ἀγάπην τὴν περὶ ἡμᾶς, ὅτι καὶ μεγάλην γράφοντες ἔχομεν παρὰ σοὶ δύναμιν, καὶ τοσαύτην, ὅσην παρόντες. Δείξεις δὲ σαφῶς, ἂν μάθωμεν ὅτι σοι γέγονέ τι πλεον ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέρων, μᾶλλον δὲ οὐχὶ πλεον μόνον, ἀλλὰ τοσοῦτον, ὅσον ἐπιθυμοῦμεν. Ἐπιθυμοῦμεν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ εὐφροσύνῃ
45 εἶναί σε νῦν, ἐν ἣ καὶ αὐτόθι διατρίβοντες ἐωρῶμεν. Κἄν τοῦτο μάθωμεν, οὐ μικρὰν καὶ αὐτοὶ τῆς ἐρημίας ἐν ἣ νῦν ἐσμεν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν. Ὡστε, εἰ βούλει καὶ ἡμᾶς ἐν εὐθυμίᾳ καταστήσαι πλείονι (οἶδα δὲ ὅτι βούλει καὶ σφόδρα ἐσπούδακας), δήλωσον ὅτι πάντα τῆς ἀθυμίας ἀπήλασας τὸν φορυτὸν καὶ ἐν γα-
50 λήνῃ τὰ σά, καὶ δὸς ἡμῖν ταύτην τῆς περὶ σὲ εὐνοίας καὶ ἀγάπης ἀμοιβήν. Οἶσθα γάρ, οἶσθα σαφῶς ὅπως ἡμᾶς ἀνακτήσῃ κατορθώσασα τοῦτο καὶ μετὰ ἀληθείας δηλώσασα διὰ γραμμάτων ἡμῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ'

1 α. Τί θρηνεῖς; τί κόπτεις σαυτὴν καὶ δίκας ἀπαιτεῖς, ἃς οὐδὲ οἱ ἐχθροὶ σου ἀπαιτῆσαί σε ἴσχυσαν, οὕτω τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας ἐκδοῦσά σου τὴν ψυχὴν; Τὰ γὰρ γράμματα, ἃ διὰ Πατρικίου ἡμῖν διεπέμψω, ταῦτα ἐδήλωσέ σου τὰ τραύματα τῆς διανοίας. Διὸ καὶ
5 σφόδρα ἀλγῶ καὶ ὀδυνῶμαι ὅτι ὀφείλουσα πάντα κινεῖν καὶ πραγματεύεσθαι, ὥστε ἀπελαύνειν σου τῆς ψυχῆς τὴν ἀθυμίαν, περιέρχῃ συνάγουσα λογισμοὺς ὀδυνηροὺς καὶ τὰ μὴ ὄντα (τοῦτο γὰρ ἔφη) ἀναπλάττουσα καὶ καταξαίνουσα σαυτὴν εἰκῆ καὶ μάτην καὶ ἐπὶ βλάβῃ μεγίστη. Τί γάρ σε λυπεῖ ὅτι Κουκουσοῦ οὐκ ἴσχυσας
10 ἡμᾶς μεταστῆσαι; Καίτοι γε τὸ σὸν μέρος μετέστησας πάντα κινήσασα καὶ πραγματευσαμένη. Εἰ δὲ εἰς τέλος τὸ ἔργον οὐκ ἦλθεν, οὐδὲ διὰ τοῦτο ἀλγεῖν δεῖ. Ἴσως γὰρ ἔδοξε τῷ Θεῷ μακροτέρους

49. Νέος ἔπαινος γιὰ τὶς ἀρετὲς τῆς Ὀλυμπιάδος.

* Γράφηκε ἀπὸ τὴν Κουκουσό, τέλος τοῦ 404. Παλαιὸς ἀριθμὸς Ἐπιστολῆς 14.

1. Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ταχυδρόμους μεταξὺ τῆς Ὀλυμπιάδος καὶ τοῦ Χρυσοστόμου.

που ὁμως ὑπάρχει τόση σύνεση καὶ πλοῦτος εὐλάβειας καὶ ὕψος φιλοσοφίας καὶ ψυχὴ πού καταπάτησε τὴ φαντασμαγορία τῶν βιωτικῶν, ἢ εὐκολία τῆς θεραπείας εἶναι εὐκολώτερη⁴⁹.

γ. Δεῖξε μου τουλάχιστο μ' αὐτὸ τὴν ἀγάπη σου πρὸς ἐμένα, ὅτι γράφοντάς σου ἔχω ἐπάνω σου μεγάλη δύναμη, καὶ μάλιστα τόση, ὅση ἔχω ὅταν εἶμαι παρών. Καὶ θὰ τὸ δεῖξεις σαφῶς, ἂν μάθω ὅτι κέρδισες κάτι ἀπὸ τὰ γράμματά μου, ἢ καλύτερα ὄχι μόνο κάτι, ἀλλὰ τόσο, ὅσο ἐπιθυμῶ. Καὶ ἐπιθυμῶ νὰ εἶσαι καὶ τώρα στὴν ἴδια εὐφροσύνη, στὴν ὁποία σ' ἔβλεπα καὶ ὅταν διέμενα αὐτοῦ. Ἐάν τὸ μάθω αὐτό, δὲν θὰ πάρω μικρὴ παρηγοριᾶ γιὰ τὴν ἐρημιᾶ στὴν ὁποία βρίσκομαι τώρα. Ὡστε, ἂν θέλεις νὰ μὲ φέρεις κι' ἐμένα σὲ καλύτερη διάθεση (καὶ γνωρίζω ὅτι τὸ θέλεις καὶ πολὺ τὸ ἐπιδιώκεις), δεῖξε μου ὅτι ἔδιωξες ὅλο τὸ φορτίο τῆς ἀθυμίας καὶ ὅτι βρίσκεσαι σὲ γαλήνη καὶ δῶσε μου αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴ τῆς εὐνοίας καὶ ἀγάπης μου γιὰ σένα. Διότι γνωρίζεις, γνωρίζεις σαφῶς πόσο θὰ μὲ ἀναζωογονήσεις, ἂν κατορθῶσεις αὐτὸ καὶ μοῦ τὸ δηλώσεις μὲ εὐλικρίνεια στὰ γράμματά σου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 9 *

1 α. Τί θρηνεῖς; τί κτυπιέσαι καὶ ἐπιβάλλεις στὸν ἑαυτό σου τόσες τιμωρίες ὅσες οὔτε οἱ ἐχθροί σου δὲν μπόρεσαν νὰ σοῦ ἐπιβάλουν, παραδίνοντας τόσο πολὺ τὴν ψυχὴ σου στὴν τυραννία τῆς ἀθυμίας; Τὰ γράμματα πού μοῦ ἔστειλες μὲ τὸν Πατρίκιο¹ μοῦ δήλωσαν αὐτὰ τὰ τραύματα τῆς διανοίας σου. Γι' αὐτὸ καὶ πονῶ δυνατὰ καὶ ὑποφέρω, διότι, ἐνῶ ὀφείλεις νὰ κινεῖς καὶ νὰ κάμνεις τὰ πάντα, ὥστε ν' ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου τὴν ἀθυμία, τριγυρίζεις συνάγοντας λογισμοὺς ὀδυνηροὺς, πλάθοντας (ὅπως ἐσὺ λέγεις) ἀνύπαρκα πράγματα, ξεσχίζοντας τὸν ἑαυτό σου ἄσκοπα καὶ μάταια καὶ μὲ μέγιστη βλάβη. Τί σὲ στενοχωρεῖ πού δὲν μπόρεσες νὰ μὲ μετακινήσεις ἀπὸ τὴν Κουκουσό; Ἐάν καὶ βέβαια ὅσο ἐξαρτῶταν ἀπὸ σένα μὲ μετακίνησες, ἀφοῦ κίνησες κι' ἔπραξες τὰ πάντα. Ἐάν τελικῶς ὁ σκοπὸς δὲν ἐπιτεύχθηκε, δὲν πρέπει γι' αὐτὸ νὰ πονᾷς. Ἴσως ὁ Θεὸς ἀποφάσισε νὰ μοῦ ἐπιβάλλει μακρότερες διαδρομὲς διαύ-

2. Δίαυλος εἶναι ἡ διπλὴ διαδρομὴ τοῦ σταδίου.

μοι τεθῆναι τῶν δρόμων τοὺς διαύλους, ὥστε καὶ λαμπροτέρους γενέσθαι τοὺς στεφάνους. Τί τοίνυν ἀλγεῖς ὑπὲρ τούτων ἀφ' ὧν ἡμεῖς
 15 ἀνακηρυττόμεθα, δέον σε σκιρτᾶν διὰ ταῦτα καὶ χορεύειν καὶ στεφανοῦσθαι, ὅτι τοσοῦτου κατηξιώθημεν πράγματος σφόδρα ὑπερβαίνοντος ἡμῶν τὴν ἀξίαν; Ἄλλ' ἡ ἐρημία σε λυπεῖ τῶν ἐνταῦθα; Καὶ τί τῆς διατριβῆς τῆς ἐνταῦθα ἡδίων; Ἡσυχία, γαλήνη, ἀπραγμοσύνη πολλή, σώματος εὐρωστία. Εἰ γὰρ μήτε ἀγορὰν μήτε ὄνιον
 20 ἔχει ἢ πόλιν, οὐδὲν τοῦτο πρὸς ἐμέ. Πάντα γὰρ μοι καθάπερ ἐκ πηγῶν ἐπιρρεῖ. Καὶ γὰρ τὸν κύριόν μου τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἐνταῦθα καὶ τὸν κύριόν μου Διόσκορον ἔχω ἔργον τοῦτο ποιουμένους διόλου, τὴν ἡμετέραν ἀνάπαυσιν. Ἐρεῖ δέ σοι καὶ ὁ καλὸς Πατρίκιος ὅπως διάγομεν ἐν εὐθυμίᾳ, ἐν εὐφροσύνῃ, ἐν θεραπείᾳ πολλῇ, τό γε εἰς τὴν
 25 διατριβὴν τὴν ἐνταῦθα ἤκον.

β. Εἰ δὲ τὰ ἐν Καισαρείᾳ θρηνεῖς, καὶ τοῦτο ἀναξίως σου ποιεῖς. Καὶ γὰρ ἐκεῖ λαμπροὶ πάλιν ἐπλάκησαν ἡμῖν στέφανοι, ὡς πάντας ἡμᾶς ἀνακηρύττειν, ἀναγορεύειν, θαυμάζειν, ἐκπλήττεσθαι ἐφ' οἷς
 30 κακῶς παθόντες ἐξεβλήθημεν. Ἄλλὰ ταῦτα μηδεὶς τέως εἰδέτω, εἰ καὶ πολλοὶ αὐτὰ διαθρυλοῦσιν. Ἐδήλωσε γὰρ μοι ὁ κύριός μου Παιάνιος, ὅτι οἱ πρεσβύτεροι αὐτοῦ τοῦ Φαρετρίου πάρεσιν αὐτόθι, οἱ ἔφησαν ἡμῖν κοινωνεῖν καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τοὺς ἐναντίους, μηδὲ συγγίνεσθαι αὐτοῖς, μηδὲ κοινωνῆσαι. Ἴν' οὖν μὴ διαταράζωμεν αὐτούς, μηδεὶς ταῦτα εἰδέτω· καὶ γὰρ σφόδρα χαλεπὰ τὰ
 35 συμβάντα εἰς ἡμᾶς. Καὶ εἰ μηδὲν ἄλλο ἐπεπόνθειν δεινόν, ἤρκει τὰ ἐκεῖσε γενόμενα μυρία μοι προξενῆσαι βραβεῖα· οὕτω περὶ τῶν ἐσχάτων ἡμῖν ὁ κίνδυνος γέγονε. Παρακαλῶ δέ, ἀπόρρητα ἔστω παρὰ σοὶ καὶ ἐν βραχεῖ σοι αὐτὰ διηγῆσομαι, οὐχ ἵνα λυπήσω, ἀλλ' ἵνα εὐφρανῶ. Αὗται γὰρ μοι τῆς ἐμπορίας αἱ ὑποθέσεις, οὗτός μου ὁ
 40 πλοῦτος, αὕτη τῶν ἀμαρτημάτων μου ἡ δαπάνη, τὸ συνεχῶς διὰ τοιούτων ὀδεύειν πειρασμῶν, καὶ ἐπάγεσθαι μοι τούτους παρ' ὧν οὐδαμῶς προσεδόκησα.

3. Ἡ Κουκουσὸς ἦταν ἀπομονωμένο χωριὸ χωρὶς ἀνέσεις καὶ εὐκολίες. Ἄλλ' ὁ Χρυσόστομος εὗρισκε τὸ κλίμα τοῦ λαμπροῦ κι' ἦταν εὐχαριστημένος, διότι τὸν ἔφερε κοντὰ στὴν πατρίδα του τὴν Ἀντιόχεια.

λων², ὥστε νὰ μοῦ δοθοῦν λαμπρότερα στεφάνια. Γιατί λοιπὸν πο-
νᾶς γι' αὐτὰ ποὺ μὲ ἀνακηρύττουν νικητῆ, ἐνῶ πρέπει νὰ σκιρτᾶς γι'
αὐτὰ καὶ νὰ χορεῦεις μὲ στεφάνια, ποὺ καταξιώθηκα τέτοια τιμῆ, ἢ
ὁποῖα ὑπερβαίνει τὴν ἀξία μου; Ἄλλὰ σὲ λυπεῖ ἢ ἐρημία ποὺ ἐπι-
κρατεῖ ἐδῶ; Καὶ τί εἶναι γλυκύτερο ἀπὸ τὴν ἐδῶ διαμονή; Ἡσυχία,
γαλήνη, πολλὴ ἀπραγμοσύνη, εὐρωστία σώματος. Ἐὰν ἡ πόλις δὲν
ἔχει οὔτε ἀγορὰ οὔτε καταστήματα, ἐμένα δὲν μὲ πειράζει³. Στὴν
πραγματικότητα μοῦ ἔρχονται ὅλα σὰν ἀπὸ πηγές. Πράγματι ἔχω
κύριό μου τὸν ἐδῶ ἐπίσκοπο. Καὶ τὸν κύριό μου Διόσκορο⁴, ποὺ
ἔχουν σὰν βασικὸ μέλημά τους τὴν ἀνάπαυσή μου. Θὰ σοῦ πεῖ καὶ ὁ
καλὸς Πατρίκιος, πῶς ζῶ εὐχάριστα, μὲ εὐφροσύνη, μὲ πολλὴ ἀνε-
ση, τουλάχιστο ὡς πρὸς τὴ διαμονή μου ἐδῶ.

β. Ἐὰν βέβαια θρηνεῖς γιὰ τὰ συμβάντα στὴν Καισάρεια, αὐτὸ δὲν
εἶναι ἄξιο γιὰ σένα. Διότι ἐκεῖ πλέχθηκα πάλι λαμπρὰ γιὰ μένα
στεφάνια, ὥστε ὅλοι νὰ μὲ ἀνακηρύττουν, νὰ μὲ ἀναγορευοῦν, νὰ μὲ
θαυμάζουν, νὰ ἐκπλήσσονται γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἐξορίσθηκα κα-
κοποιούμενος. Ἄλλὰ αὐτὰ ἄς μὴ τὰ γνωρίζει κανεὶς ἀκόμη, ἂν καὶ
πολλοὶ τὰ διαδίδουν. Πράγματι ὁ κύριός μου ὁ Παιάνιος⁵ δήλωσε
ὅτι οἱ πρεσβύτεροι τοῦ ἰδίου τοῦ Φαρετρίου⁶ ποὺ εἶναι ἐδῶ παρόν-
τες, εἶπαν ὅτι κοινοῦν μ' ἐμένα καὶ δὲν ἔχουν κανένα κοινὸ πρὸς
τοὺς ἀντιθέτους οὔτε ἔχουν σχέση μὲ αὐτοὺς οὔτε κοινοῦν μαζί
τους. Γιὰ νὰ μὴ τοὺς διαταράξομε λοιπὸν αὐτοὺς, ἄς μὴ τὰ μάθει κα-
νεὶς αὐτά· διότι αὐτὰ ποὺ μᾶς συνέβηκαν εἶναι πολὺ θλιβερά. Κι' ἂν
δὲν εἶχα πάθει κανένα ἄλλο δεινόν, θ' ἀρκοῦσαν ὅσα συνέβηκαν ἐκεῖ
γιὰ νὰ μοῦ χορηγήσουν ἄφθονα βραβεῖα· τόσο πολὺ κινδύνευσα τὰ
ἔσχατα. Παρακαλῶ ὅμως αὐτὰ νὰ μείνουν ἀπόρρητα σὲ σένα καὶ θὰ
σοῦ τὰ διηγηθῶ σύντομα, ὄχι γιὰ νὰ σὲ λυπήσω, ἀλλὰ γιὰ νὰ σὲ εὐ-
φράνω. Πράγματι αὐτὰ εἶναι τὰ ἀντικείμενα τοῦ ἐμπορίου μου, αὐ-
τὸς εἶναι ὁ πλοῦτος μου, αὐτὴ εἶναι ἡ ἔκπτωση τῶν ἀμαρτημάτων
μου, τὸ νὰ βαδίζω συνεχῶς ἀνάμεσα ἀπὸ τέτοιους πειρασμοὺς καὶ
νὰ μοῦ προξενοῦνται αὐτοὶ οἱ πειρασμοὶ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ δὲν τὸ περι-
μένα.

4. Ὁ Διόσκορος ἦταν ὁ πλοῦσιος κάτοικος τῆς Κουκουσοῦ ποὺ διέθεσε
τὸ σπίτι του γιὰ τὴ φιλοξενία τοῦ Χρυσοστόμου, βλέπε ἐπιστολὴ 6, 1β.

5. Φίλος τοῦ Ἰωάννου ἐκλεκτός.

6. Ἦταν ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας Καππαδοκίας. Βλέπε γι' αὐτὸν στὴ
συνέχεια.

γ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμέλλομεν ἐπιβαίνειν τῆς Καππαδοκῶν χώρας, ἀπαλλαγέντες τοῦ Γαλάτου, κάκεινου δὲ σχεδὸν θάνατον ἡμῖν ἀπει-
 45 λήσαντος, πολλοὶ κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμῖν ἀπήντων λέγοντες ὅτι Ὁ κύ-
 ριος Φαρέτριος ἀναμένει σε καὶ πανταχοῦ μετέρχεται, μὴ ἀποτύχη
 τῆς συντυχίας σου, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε σε
 ἰδεῖν καὶ περιπτύξασθαι καὶ πᾶσαν ἐπιδείξασθαι ἀγάπην· καὶ τὰ μο-
 ναστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐκίνησεν. Ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀκούων
 50 τούτων μὲν οὐδὲν προσεδόκων, ἀλλὰ τάναντία ἀνετύπουν παρ'
 ἑμαυτῷ· τῶν μέντοι ταῦτα ἀπαγγελλόντων οὐδενὶ τούτων οὐδὲν
 ἔλεγον.

2 α. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέβην ὅψέ ποτε τῆς Καισαρείας, κατειργασμένος,
 τεταριχευμένος, ἐν αὐτῇ τῆς φλογὸς τῆ ἀκμῆ τοῦ πυρετοῦ κείμενος,
 ἀλύων, τὰ ἔσχατα πάσχων, ἐπέτυχον καταγωγίου πρὸς αὐτῇ τῆς
 πόλεως τῆ ἔσχατιᾷ κειμένου καὶ σπουδὴν ἐποιούμην, ὥστε καὶ ἰα-
 5 τροῖς συντυχεῖν καὶ τὴν κάμινον ἐκείνην σβέσαι. Ἦν γὰρ αὐτὴ ἡ
 ἀκμῆ τοῦ τριταίου, καὶ προσῆν καὶ ἡ τῆς ὁδοῦ ταλαιπωρία, ὁ κάμα-
 τος, ἡ συντριβή, ἡ τῶν θεραπευσόντων ἐρημία, ἡ τῶν ἐπιτηδείων
 ἀπορία, τὸ μηδένα παρεῖναι ἡμῖν ἰατρόν, τὸ καμάτω καὶ θάλπει καὶ
 ἀγρυπνίαις καταταθῆναι· καὶ σχεδὸν αὐτονεκρὸς ὢν εἰσῆλθον εἰς
 10 τὴν πόλιν. Τότε δὴ παρεγένοντο ὁ κλῆρος ἅπας, ὁ δῆμος, μονάζον-
 τες, μονάστριαι, ἰατροί, πολλῆς δ' ἀπήλαυον θεραπείας, πάντων
 πάντα ἡμῖν διακονουμένων, ὑπηρετουμένων. Ἀλλὰ καὶ οὕτω,
 πολλῶ τῷ κάρῳ τῆς φλογὸς κατεχόμενος, ἐν ἔσχάτοις ἡμην δεινοῖς.
 Τέλος κατὰ μικρὸν ἔληγε καὶ ἐλώφα τὸ νόσημα. Ὁ δὲ Φαρέτριος
 15 οὐδαμοῦ, ἀλλ' ἀνέμενεν ἡμῶν τὴν ἐξοδον, οὐκ οἶδα τί δόξαν αὐτῷ.

β. Ἐπειδὴ τοίνυν εἶδον ἠρέμα λωφῆσαι τὸ κακόν, ἐβουλευόμην
 λοιπὸν περὶ ἀποδημίας, ὥστε ἐπιλαβέσθαι τῆς Κουκουσοῦ καὶ μι-
 κρὸν ἀναπαύσασθαι τῶν τῆς ὁδοῦ συμφορῶν. Καὶ ἐν τούτοις ἡμῶν
 ὄντων, ἀπαγγέλλονται ἀθρόον Ἴσαυροι πλῆθος ἄπειρον κατατρέ-
 20 χοντες τὴν Καισαρέων χώραν καὶ τινα κώμην μεγάλην ἐμπρήσαν-
 τες καὶ τὰ ἔσχατα διαθέντες. Τοῦτο ἀκούσας ὁ τριβοῦνος, λαβὼν
 τοὺς στρατιώτας οὓς εἶχεν ἐξῆλθεν. Ἐδεδοίκεισαν γὰρ μὴ καὶ τῇ
 πόλει προσβάλωσι καὶ πάντες ἦσαν ἐν φόβῳ, πάντες ἐν ἀγωνίᾳ,

7. Ἐννοεῖ τὸν ἐπίσκοπο Ἀγκύρας καὶ μητροπολίτη Γαλατίας Λεόντιο, ὁ
 ὁποῖος δὲν τοῦ συμπεριεφέρθηκε φιλικά.

8. Ἀξιωματικὸς πού διοικοῦσε μιὰ ἰσχυρὴ μονάδα τοῦ λεγεῶνα. Κάτι

γ. Καθὼς ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθωμε στὴν Καππαδοκία, ἀφοῦ ἀπαλλαγίκαμε ἀπὸ τὸν Γαλάτη⁷, ποὺ σχεδὸν μᾶς ἀπέιλησε μὲ θάνατο, πολλοὶ ἄνθρωποι μᾶς συνάντησαν στὴν ὁδὸ, λέγοντας, «ὁ κύριος Φαρέτριος σὲ ἀναμένει καὶ πηγαινοέρχεται παντοῦ, μὴ τυχὸν χάσει τὴ συντυχία σου, καὶ κινεῖ καὶ κάμνει τὰ πάντα, ὥστε νὰ σὲ δεῖ καὶ νὰ σὲ ἀγκαλιάσει καὶ νὰ σοῦ δεῖξει ὅλη τὴν ἀγάπη του· κίνησε ἐπίσης τὰ μοναστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἐγὼ, ἀκούοντάς τα, δὲν περίμενα τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ σκεπτόμουν μέσα μου τὰ ἀντίθετα· ὅμως δὲν ἔλεγα τίποτε ἀπὸ αὐτὰ σὲ κανένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μοῦ τὰ ἔλεγαν.

2 α. Ὅταν ἐπὶ τέλους εἰσῆλθα κάποτε στὴν Καισάρεια, κατάκοπος, ταριχευμένος, ἀπὸ τὴ φλόγα τοῦ πυρετοῦ ποὺ ἦταν στὴν ἀκμὴ του, ἀποκαμωμένος, ὑποφέροντας τὰ ἔσχατα, βρῆκα ἓνα ξενοδοχεῖο ποὺ ἦταν στὴν ἄκρη τῆς πόλεως καὶ φρόντιζα νὰ βρῶ καὶ ἰατροὺς γιὰ νὰ σβήσω ἐκεῖνο τὸ καμίνι. Ἦταν τὸ κορύφωμα τοῦ τριταίου πυρετοῦ, ἐπὶ πλέον ὑπῆρχε καὶ ἡ ταλαιπωρία ἀπὸ τὸν δρόμο, ἡ κόπωση, ἡ συντριβή, ἡ ἀπουσία ὑπηρετῶν, ἡ ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων, ἡ ἀπουσία ἰατροῦ ἀπὸ τὸ πλευρό μου, ἡ καταπόνηση ἀπὸ τὸν κάματο, τὴ ζέστη καὶ τὶς ἀγρυπνίες· ἤμουν σχεδὸν νεκρός, ὅταν ἔφθασα στὴν πόλη. Τότε λοιπὸν ἔφθασε ὅλος ὁ κλῆρος, ὁ λαός, οἱ μοναχοί, οἱ μοναχές, ἰατροί, καὶ ἀπόλαυσα πολλὴ περιποίηση, ἐφ' ὅσον ὅλοι μᾶς διακονοῦσαν, ὅλοι μᾶς ὑπηρετοῦσαν. Ἀλλὰ καὶ πάλι, κατεχόμενος ἀπὸ τὴν πολλὴ χαύνωση τῆς φλόγας, βρισκόμουν στὰ ἔσχατα δεινά. Τέλος τὸ νόσημα βαθμιαῖα σταμάτησε καὶ λούφαξε. Ὁ Φαρέτριος ὅμως δὲν φαινόταν πουθενά, ἀλλὰ περίμενε τὴν ἐξοδό μας, δὲν γνωρίζω μὲ ποιά σκέψη.

β. Ὅταν λοιπὸν εἶδα ὅτι τὸ κακὸ ὑποχώρησε ἤρεμα, σκεπτόμουν τότε ν' ἀναχωρήσω, ὥστε νὰ φθάσω στὴν Κουκουσό καὶ νὰ ἀναπαυθῶ λίγο ἀπὸ τὶς συμφορὲς τῆς ὁδοῦ. Ἐνῶ βρισκόμουν σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἀνακοινώθηκε ὅτι ξαφνικὰ πλῆθος Ἰσαύρων διατρέχουν τὴν περιοχὴ τῆς Καισάρειας, πυρπόλησαν ἓνα χωριὸ καὶ ἐπιδίδονται σὲ καταστρεπτικὲς ἐνέργειες. Μόλις ἄκουσε αὐτὸ ὁ τριβοῦνος⁸ πῆρε τοὺς στρατιῶτες ποὺ εἶχε καὶ βγῆκε. Διότι εἶχαν φοβηθεῖ μήπως προσβάλουν καὶ τὴν πόλη καὶ ὅλοι ἦταν φοβισμένοι, ὅλοι ἀγωνιοῦσαν, κινδυνεύοντας καὶ γιὰ τὸ ἔδαφος τῆς πατρί-

περὶ αὐτοῦ τοῦ ἐδάφους τῆς πατρίδος κινδυνεύοντες, ὡς καὶ αὐτοὺς
25 τοὺς πρεσβύτας τὴν φυλακὴν τῶν τειχῶν μεταχειρίζεσθαι.

γ. Ἐν τούτοις τῶν πραγμάτων ὄντων, ἀθρόον ὑπὸ τὴν ἔω δροῦγ-
γος μοναζόντων (οὕτω γὰρ δεῖ εἰπεῖν καὶ τῇ λέξει τὴν μανίαν αὐτῶν
ἐνδείξασθαι) ἐπέστησαν τῇ οἰκίᾳ ἔνθα ἦμεν, ἀπειλοῦντες αὐτὴν
καίειν, ἐμπιμπρᾶν, τὰ ἔσχατα ἡμᾶς διατιθέσθαι, εἰ μὴ ἐξέλθοιμι. Καὶ
30 οὔτε ὁ τῶν Ἰσαύρων φόβος, οὔτε ἡ ἀρρωστία οὕτω σφοδρῶς ἐπι-
κειμένη, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἐποίησεν ἐπιεικεστέρους αὐτοὺς, ἀλλ'
ἐπέκειντο τοσοῦτου θυμοῦ πνέοντες, ὡς καὶ αὐτοὺς φοβηθῆναι τοὺς
ἐπαρχικούς. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοῖς ἠπειλοῦν πληγὰς καὶ ἐκαλλωπίζον-
το ὡς καὶ ἤδη πολλοὺς αἰσχυρῶς τυπτήσαντες ἐπαρχικούς.

35 δ. Ταῦτα οἱ ἐπαρχικοὶ ἀκούσαντες κατέφυγον εἰς ἡμᾶς, παρεκά-
λουν τε καὶ ἐδέοντο ὅτι 'κἂν εἰς Ἰσαύρους μέλλωμεν ἐμπίπτειν,
ἀπάλλαξον ἡμᾶς τῶν θηρίων τούτων'. Ἀκούσας ὁ ἡγεμὼν κατέ-
δραμεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν βουλόμενος ἡμῖν βοηθῆσαι. Οὐδὲ ἐκείνου πα-
ρακαλοῦντος ἠνέσχοντο οἱ μονάζοντες, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἠσθένησεν.

40 Ὅρῶν τοίνυν τὰ πράγματα ἐν ἀπορίᾳ πολλῇ καὶ οὔτε τολμῶν ἡμῖν
συμβουλεῦσαι εἰς φόνον φανερόν ἐξελθεῖν, οὔτε πάλιν ἔνδον μένειν
διὰ τὴν τοσαύτην ἐκείνων μανίαν, ἔπεμψε πρὸς τὸν Φαρέτριον πα-
ρακαλῶν ὀλίγων ἐνδοῦναι ἡμερῶν, διὰ τε τὴν ἀρρωστίαν, διὰ τε
τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἐγένετό τι πλεόν, ἀλλὰ
45 καὶ τῇ ἐξῆς σφοδρότεροι παρεγένοντο καὶ τῶν πρεσβυτέρων οὐδεὶς
ἐτόλμα παραστῆναι καὶ βοηθῆσαι, ἀλλ' αἰσχυρόμενοι καὶ ἐρυθριῶν-
τες (κατὰ γὰρ γνώμην Φαρετρίου ἔλεγον ταῦτα γίνεσθαι) ἐκρύπτον-
το, ἐλάνθανον, καλούμενοι παρ' ἡμῶν οὐχ ὑπήκουον.

ε. Τί δεῖ πολλὰ λέγειν; Καὶ φόβων τοσοῦτων ἐπικειμένων, καὶ
50 θανάτου σχεδὸν δήλου καὶ τοῦ πυρετοῦ με κατεργαζομένου (οὐδὲ
γὰρ ἡμῖν ἀπαλλαγεῖς οὐδέπω τῶν κακῶν τῶν ἐντεῦθεν) μεσημ-
βρίας μέσης ρίψας ἑμαυτὸν εἰς τὸ λεκτικίον, ἐξηγόμεν ἑκεῖθεν, τοῦ
δήμου παντὸς κωκύοντος, ὀλολύζοντος, ἐπαρωμένου τῷ ταῦτα πε-
ποιηκότι, ὀλοφυρομένων πάντων καὶ θρηγούντων.

9. Ἐφεραν τὸν Χρυσόστομο συνοδεῖα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Προ-
φανῶς οἱ ἐπαρχικοὶ φρουροὶ καὶ συνοδοὶ ἔμεναν σὲ κάποια οἰκία ἢ σὲ ἄλλη πτέ-
ρυγα τοῦ ξενοδοχείου.

δας ἀκόμη, ὥστε ἀνέθεσαν τῇ φύλαξῃ τῶν τειχῶν καὶ στοὺς γέροντες ἀκόμη.

γ. Ἐνῶ τὰ πράγματα βρίσκονταν σ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν ξαφνικὰ τὰ ξημερώματα ὄρμησαν στὴν οἰκία ποὺ μέναμε μιᾶ ὄρδῃ μοναχῶν (ἔτσι πρέπει νὰ τοὺς ὀνομάσω γιὰ νὰ δείξω καὶ μὲ τὴ λέξη τῆς μανίας τους), ἀπειλώντας νὰ τὴν καύσουν, νὰ τὴν πυρπολήσουν, νὰ μᾶς προκαλέσουν τὴν ἔσχατη ζημιὰ, ἂν δὲν ἐξέλθω ἐγὼ ἀπὸ αὐτὴν. Καὶ οὔτε τῶν Ἰσαύρων ὁ φόβος οὔτε ἡ ἀρρώστια ποὺ τόσο πολὺ μὲ τάλαιπωροῦσε οὔτε τίποτε ἄλλο δὲν τοὺς ἔκαμε ἐπιεικέστερους, ἀλλ' ἐπέμειναν πνέοντας τέτοιον θυμὸν, ὥστε νὰ φοβηθοῦν κι' αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἐπαρχικοὶ φρουροὶ μας. Διότι κι' αὐτοὺς τοὺς ἀπειλοῦσαν μὲ χτυπήματα κι' ὑπερηφανεύονταν ὅτι ἤδη χτύπησαν ἄσχημα πολλοὺς ἐπαρχικοὺς.

δ. Ὅταν οἱ ἐπαρχικοὶ ἄκουσαν αὐτά, κατέφυγαν πλησίον μου⁹, καὶ μὲ παρακαλοῦσαν ἐπίμονα, λέγοντας 'κι' ἂν ἀκόμη πρόκειται νὰ πέσωμε στοὺς Ἰσαύρους, ἀπάλλαξέ μας ἀπὸ αὐτὰ τὰ θηρία'. Ἀκούοντας ὁ κυβερνήτης τὰ συμβαίοντα, ἔτρεξε στὴν οἰκία, θέλοντας νὰ μᾶς βοηθήσει. Οἱ μοναχοὶ ὅμως δὲν δέχθηκαν οὔτε τίς παρακλήσεις ἐκείνου, ἀλλὰ φάνηκε κι' αὐτὸς ἀνίσχυρος. Βλέποντας λοιπὸν τὰ πράγματα νὰ βρίσκονται σὲ ἀδιέξοδο πλήρες καὶ μὴ τολμώντας οὔτε νὰ μᾶς συμβουλευσε οὔτε νὰ ἐξέλθομε σὲ βέβαιο φόνον οὔτε πάλι νὰ μείνομε μέσα λόγω τῆς τόσης μανίας ἐκείνου, ἔστειλε πρὸς τὸν Φαρέτριον καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ παρατείνει τὴν ἄδεια παραμονῆς λίγες ἡμέρες ἐξ αἰτίας τῆς ἀρρώστιας καὶ τοῦ ἀπειλουμένου κινδύνου. Κι' οὔτε ἔτσι δὲν ἐπιτεύχθηκε τίποτε, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπόμενῃ ἡμέρᾳ ἦλθαν ὀρμητικώτεροι καὶ κανένας ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους δὲν τολμοῦσε νὰ μᾶς παρασταθεῖ καὶ νὰ μᾶς βοηθήσει, ἀλλὰ λόγω τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς ντροπῆς τους (διότι ἔλεγαν ὅτι αὐτὰ γίνονταν κατ' ἐντολὴν τοῦ Φαρετρίου) κρύβονταν, ἐξαφανίζονταν, καὶ προσκαλούμενοι ἀπὸ μᾶς δὲν ὑπάκουαν.

ε. Τί χρειάζεται νὰ λέγω πολλά. Ἐνῶ ὑπῆρχαν τόσοι φόβοι καὶ ἦταν σχεδὸν βέβαιος ὁ θάνατος καὶ ὁ πυρετὸς μ' ἐβασάνιζε (διότι δὲν εἶχα ἀπαλλαγῆ ἀκόμη ἀπὸ τίς κακὲς συνέπειές του), ἔπεσα στὸ φορεῖο τὸ μεσημέρι καὶ μὲ ἔβγαλαν ἀπὸ τὸ οἶκημα, ἐνῶ ὄλος ὁ λαὸς γόγγυζε, κραύγαζε, καταριόταν αὐτὸν ποὺ προκάλεσε αὐτὰ τὰ κακά, καὶ ὄλοι ἔκλαιαν καὶ θρηνοῦσαν.

55 s. Ἐπειδὴ δὲ τῆς πόλεως ἐξῆλθον, καὶ τῶν κληρικῶν τινες ἐξελ-
θόντες ἡρέμα ἡμᾶς προέπεμψαν ὀδυρόμενοι. Καὶ τινῶν λεγόντων
ἀκούσαντες, 'ποῦ αὐτὸν ἀπάγετε εἰς φανερόν θάνατον;' ἕτερος ἔλεγε
πρὸς ἡμᾶς τῶν σφόδρα ἡμᾶς φιλοῦντων· ἄπελθε, δέομαί σου· εἰς
Ἰσαύρους ἔμπεσον, μόνον ἡμῶν ἀπαλλάγηθι. Ὅπου γὰρ ἂν ἐμ-
60 πέσης, εἰς ἀσφάλειαν ἐμπίπτεις, ἂν τὰς ἡμετέρας διαφύγοις χειῖρας'.
Ταῦτα ἀκούσασα καὶ ὀρῶσα ἡ καλὴ Σελευκία, ἡ τοῦ κυρίου μου
Ρουφίνου ἐλευθέρα (καὶ γὰρ σφόδρα ἡμᾶς ἐθεράπευσε), παρεκάλε-
σε καὶ ἐδεῆθη, ὥστε εἰς τὸ προάστειον αὐτῆς καταλῦσαι πρὸ πέντε
μιλίων τῆς πόλεως ὃν καὶ συνέπεμψεν ἡμῖν ἀνθρώπους καὶ ἀπήλ-
65 θομεν ἐκεῖσε.

3 a. Ἄλλ' οὐδὲ ἐκεῖ ἔμελλεν ἡμῶν ἀποστῆσθαι ἢ ἐπιβουλὴ
αὕτη. Ὡς γὰρ ἔγνω ὁ Φαρέτριος, ἐδήλωσεν αὐτῇ, καθὼς ἔλεγε,
πολλὰς ἀπειλάς. Ἐπεὶ δέ με εἰς τὸ προάστειον αὐτῆς ὑπεδέξατο,
κάγὼ τούτων οὐκ ἤδειν οὐδέν· ἀλλ' ἐξελθοῦσα πρὸς ἡμᾶς, ταῦτα
5 μὲν ἡμᾶς ἀπέκρυβεν, ἐδήλου δὲ τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτῆς ἐκεῖσε ὄντι πᾶ-
σάν τε ἡμῖν ἀνάπαυσιν παρασχεῖν, καὶ εἴ τινες ἐπέλθοιεν μονάζοντες
βουλόμενοι ἡμᾶς ἐνυβρίσαι ἢ συντριῖναι, συναγαγεῖν γεωργοὺς ἀπὸ
τῶν ἄλλων αὐτῆς χωρίων καὶ οὕτω παρατάξασθαι πρὸς αὐτούς.
Παρεκάλει δὲ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς κάστελλον ἔχουσαν καὶ ἀχεί-
10 ρωτον οὗσαν καταφυγεῖν, ὥστε τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν μοναζόν-
των ἐκφυγεῖν τὰς χειῖρας.

β. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἠνεσχόμην, ἀλλ' ἤμην ἐν τῷ προαστείῳ,
οὐδὲν εἰδὼς τῶν μετὰ ταῦτα κατασκευαζομένων. Οὐδὲ τοῦτο αὐ-
τοῖς ἤρκεσεν εἰς τὸ ἀποστῆναι τῆς καθ' ἡμῶν μανίας. Εἶτα νυκτῶν
15 μέσων, οὐδὲν τούτων εἰδὼς (πολὺς γὰρ ἐπέκειτο ὁ Φαρέτριος
ἀπειλῇ ἀπειλῶν ἐκείνῃ, καθὼς φησι, καταναγκάζων, ὠθῶν, ὥστε
ἡμᾶς ἐκβαλεῖν καὶ τῶν προαστείων), οὐ φέρουσα ἡ γυνὴ τὴν ἐπά-
χθειαν αὐτοῦ, οὐκ εἰδότος ἐμοῦ, ἐδήλωσεν αὐτόθι ὅτι οἱ βάρβαροι
ἐπέστησαν, ἀσχυνομένη τὴν ἀνάγκην εἰπεῖν ἣν ὑπέμεινεν. Καὶ μέ-
20 σων νυκτῶν εἰσελθὼν πρὸς με Εὐήθιος ὁ πρεσβύτερος καθεύδοντά
με διεγείρας, μετὰ πολλῆς τῆς βοῆς ταῦτα ἔλεγεν· ἀνάστηθι, παρα-
καλῶ, βάρβαροι ἐπέστησαν, ἐνταῦθα πλησίον'. Ἐνόησον τίς ἤμην
ταῦτα ἀκούων. Εἶτα, ὡς πρὸς αὐτὸν εἶπον 'καὶ τί δέοι πρᾶξαι', 'εἰς

10. Ὁ Ρουφίνος ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Χρυσοστόμου με αὐτὸ τὸ ὄνομα, πιθανῶς ὁ ἀποδέκτης τῆς ἐπιστολῆς 46.

στ. "Όταν ἐξῆλθα ἀπὸ τὴν πόλη, μερικοὶ κληρικοὶ βγῆκαν ἀθόρυβα καὶ μὲ προέπεμψαν κλαίοντας. "Άκουσα μερικοὺς νὰ λένε, 'ποῦ τὸν ὀδηγεῖτε σὲ φανερὸ θάνατο;' Κάποιος ἄλλος, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀγαποῦν πολὺ μοῦ ἔλεγε· 'πήγαινε, σὲ παρακαλῶ· πέσε στὰ χέρια τῶν Ἰσαύρων, μόνο ἀπὸ ἐμᾶς ἀπαλλάξου. "Όπου κι' ἂν πέσεις, πέφτεις σὲ ἀσφάλεια, ἂν διαφύγεις ἀπὸ τὰ δικά μας χέρια'. 'Ακούοντας καὶ βλέποντας αὐτὰ ἢ καλὴ Σελευκία, ἢ σύζυγος τοῦ κυρίου μου Ρουφίνου¹⁰ (ποῦ πολὺ μᾶς ἐξυπηρέτησε), μὲ παρακάλεσε καὶ μὲ ἰκέτευσε ὥστε νὰ καταλύσω στὸ ἀγρόκτημά της, ποῦ ἦταν πέντε μίλια ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, καὶ ἔστειλε μαζί μου ἀνθρώπους καὶ ἀναχωρήσαμε γιὰ ἐκεῖ.

3 α. 'Άλλ' οὔτε ἐκεῖ δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀπαλλαγῶ ἀπ' αὐτὴ τὴ συνωμοσία. Μόλις ἔμαθε ὁ Φαρέτριος τῆς ἀπηύθυνε, ὅπως ἔλεγε αὐτὴ, πολλὰς ἀπειλὰς. "Όταν μὲ ὑποδέχθηκε στὸ κτῆμα της, ἐγὼ δὲν γνῶριζα τίποτε· ἀφοῦ ἦλθε πλησίον μας, μᾶς τὰ ἀπέκρυψε ὅλα αὐτά, καὶ εἶπε στὸν ἐπιστάτη της ποῦ ἦταν ἐκεῖ νὰ μᾶς προσφέρει κάθε ἀνάπαυση καὶ ἂν ἔλθουν μοναχοὶ καὶ θελήσουν νὰ μᾶς προσβάλουν ἢ νὰ μᾶς χτυπήσουν, νὰ συγκεντρώσει χωρικοὺς ἀπὸ τὰ ἄλλα κτήματά της καὶ νὰ τοὺς παρατάξει πρὸς αὐτοὺς. Μὲ παρακάλεσε ἐπίσης νὰ καταφύγω στὴν οἰκία της, ποῦ ἔχει πύργο καὶ εἶναι ἀχειρωτὴ, ὥστε νὰ ξεφύγω ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν μοναχῶν.

β. 'Άλλὰ δὲν τὴν δέχθηκα αὐτὴν τὴν πρόταση· ἔμεινα στὸ κτῆμα μὴ γνωρίζοντας τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ προετοιμάζονταν γιὰ τὴ συνέχεια. Οὔτε αὐτὸ δὲν ἄρκεσε σ' αὐτοὺς γιὰ νὰ σταματήσῃ τὴν ἐναντίον μου μανία τους. "Ἐπειτα, μεσάνυχτα, ἐνῶ ἐγὼ δὲν γνῶριζα τίποτε (διότι ὁ Φαρέτριος ἦταν πολὺ ἐπίμονος στὶς ἀπειλὰς ἐναντίον της, ὅπως λέγει· τὴν ἐξεβίαζε, τὴν ἐξωθοῦσε, ὥστε νὰ μὲ βγάλει καὶ ἀπὸ τὰ ἀγροκτήματα), ἢ γυναίκα, μὴ ὑποφέροντας τὶς ἐνοχλήσεις αὐτοῦ, χωρὶς ἐγὼ νὰ τὸ γνωρίζω, μὲ εἰδοποίησε ὅτι ἐμφανίσθηκαν ἐδῶ οἱ βάρβαροι, ντρεπόμενῃ νὰ πεῖ τὴν πίεση ποὺ δέχθηκε. "Ἐτσι τὰ μεσάνυχτα εἰσῆλθε στὸ δωμάτιό μου ὁ πρεσβύτερος Εὐθήσιος, μὲ ξύπνησε ἀπὸ τὸν ὕπνο καὶ μοῦ ἔλεγε δυνατὰ· 'Σῆκω, παρακαλῶ, ἦλθαν βάρβαροι ἐδῶ κοντά'. Σκέψου σὲ ποιά κατάσταση βρέθηκα, ἀκούοντας αὐτά. "Ἐπειτα, καθὼς τὸν ἐρώτησα, 'τί πρέπει νὰ κάνουμε', ἀπήντησε, 'στὴν πόλη δὲν μπορούμε νὰ καταφύγομε, μήπως

τὴν πόλιν οὐ δυνάμεθα καταφυγεῖν μὴ χαλεπώτερα πάθωμεν ὧν
25 Ἰσαυροὶ μέλλουσιν ἡμῖν ποιεῖν, ἠνάγκαζεν ἐξιέναι.

γ. Νὺξ ἦν ἀσέληνος, ἢ νὺξ μέση, ζοφώδης, σκοτεινὴ· καὶ τοῦτο αὐτὸ πάλιν ἀπορίας ἀνάμεστον ἦν ἡμῖν· καὶ οὐδεὶς ὁ παρῶν, οὐδεὶς ὁ βοηθῶν, πάντες γὰρ ἡμᾶς ἐγκατέλιπον. Ὅμως ὑπὸ τοῦ φόβου συνωθισθεῖς καὶ προσδοκῶν εὐθέως ἀποθανεῖσθαι, διανέστην τε-
30 ταλαιπωρημένος κελεύσας λαμπάδας ἀναφθῆναι. Ἀλλὰ καὶ ταύτας ὁ πρεσβύτερος ἐκέλευσε σβέννυσθαι, μήποτε, φησὶν, οἱ βάρβαροι τῷ φωτὶ καλούμενοι πρὸς ἡμᾶς ἐπιτεθῶσιν ἡμῖν· ἐσβέσθησαν καὶ αἱ λαμπάδες.

δ. Εἶτα ὁ βόρδων ὁ φέρων ἡμῶν τὸ λεκτίκιον (τραχεῖα γὰρ ἦν
35 σφόδρα ἢ ὁδὸς καὶ ἀνάντης καὶ λιθώδης) κατενεχθεὶς ἐπὶ γόνυ κατήνεγκέ με ἔνδον ὄντα καὶ μικροῦ ἔμελλον ἀπόλλυσθαι· εἶτα ἐκπηδήσας, συρόμενος περιεπάτου ὑπὸ Εὐηθίου τοῦ πρεσβυτέρου (κατεπήδησε γὰρ καὶ αὐτὸς τοῦ ὑποζυγίου) καὶ οὕτως χειραγωγούμενος ἐβάδιζον, μᾶλλον δὲ ἐλκόμενος· οὔτε γὰρ βαδίζειν ἦν εἰς τοσαύ-
40 τὴν δυσχωρίαν καὶ ὄρη χαλεπὰ ἐν νυκτὶ μέση.

ε. Ἐνόησον τί με πάσχειν εἰκὸς ἦν τοσούτοις συνεχόμενον κακοῖς καὶ τοῦ πυρετοῦ ἐπικειμένου καὶ μηδὲν εἰδότα τῶν κατεσκευασμένων, ἀλλὰ δεδοικότα βαρβάρους καὶ τρέμοντα καὶ προσδοκῶντα εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐμπεσεῖσθαι. Οὐ δοκεῖ σοι μόνα ταῦτα τὰ
45 παθήματα, εἰ καὶ μηδὲν μοι ἕτερον συμβεβήκοι, πολλὰ ἡμῶν δύνασθαι διαλύειν τῶν ἀμαρτημάτων καὶ πολλὴν μοι παρέχειν εὐδοκίμησεως ἀφορμὴν;

ς. Τὸ δὲ αἴτιον, ὡς ἔγωγε οἶμαι, πάντες εὐθέως εἰσελθόντα με ἐν Καισαρείᾳ, οἱ ἐν ἀξιώμασιν, οἱ ἀπὸ βικαρίων, οἱ ἀπὸ ἡγεμονίων
50 σοφισταί, οἱ ἀπὸ τριβούνων, ὁ δῆμος ἅπας καθ' ἑκάστην ἐώρων τὴν ἡμέραν, ἐθεράπευον, ἐπὶ τῆς κόρης τῶν ὀφθαλμῶν ἐβάσταζον· ταῦτα οἶμαι ὑποκνίσαι τὸν Φαρέτριον καὶ τὸν φθόνον τὸν ἐλάσαντα ἡμᾶς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως οὐδὲ ἐνταῦθα ἡμῶν ἀποστῆναι, ὡς ἔγωγε οἶμαι· οὐδὲ γὰρ ἀποφαινομαι ἀλλ' ὑποπτεύω. Τί ἂν τις εἶ-
55 ποι τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὴν ὁδόν, τοὺς φόβους, τοὺς κινδύνους; Ἄπερ

11. Τὸ φορεῖο ἦταν ἔτσι κατασκευασμένο, ὥστε νὰ φορτώνεται, μαζὶ μὲ τὸν φερόμενο. σ' ἓνα ἡμίονο.

πάθουμε χειρότερα ἀπὸ ὅσα πρόκειται νὰ μᾶς κάμουν οἱ Ἰσαυροί, καὶ μᾶς ἀνάγκασε νὰ φύγομε.

γ. Ἦταν νύχτα ἀσέληνη, μεσάνυχτα, ζοφώδης, σκοτεινή, κι' αὐτὸ καθιστοῦσε τὴ θέση μου κρίσιμη· καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς παριστάμενος, κανεὶς βοηθός, ὅλα μᾶς εἶχαν ἐγκαταλείψει. Ὅμως ὠθούμενος ἀπὸ τὸ φόβο, ἀφοῦ ἐπερίμενα ἀμέσως νὰ πεθάνω, σηκώθηκα ταλαιπωρημένος καὶ παράγγειλα ν' ἀναφθοῦν λαμπάδες. Ἀλλὰ ὁ πρεσβύτερος εἶπε νὰ σβησθοῦν κι' αὐτές, μὴ τυχόν, ὅπως εἶπε, οἱ βάρβαροι προκαλούμενοι ἀπὸ τὸ φῶς ἐπιτεθοῦν ἐναντίον μας· σβήσθηκαν λοιπὸν καὶ οἱ λαμπάδες.

δ. Ἐπειτα ὁ ἡμίονος ποῦ μετέφερε τὸ φορεῖο μου (διότι ἡ ὁδὸς ἦταν τραχύτατη, ἀνηφορική καὶ πετρώδης), ἔπεσε στὰ γόνατα καὶ μὲ ἔρριξε κάτω ἐνῶ ἤμουν μέσα στὸ φορεῖο¹¹ καὶ παρά λίγο νὰ σκοτωθῶ. Ἐπειτα πήδησα ἀπ' αὐτὸ καὶ περπατοῦσα συρόμενος ἀπὸ τὸν πρεσβύτερο Εὐήθιο (διότι πήδησε καὶ αὐτὸς κάτω ἀπὸ τὸ ζῶο) καὶ βιάζομαι ἔτσι χειραγογούμενος ἢ καλύτερα συρόμενος· διότι δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ βαδίσει κανεὶς μεσάνυχτα σὲ τόσο δύσκολο ἔδαφος, σὲ τόσο φοβερὰ ὄρη.

ε. Σκέψου τί ἦταν εὐλόγο νὰ πάθω, ἀφοῦ ὑπέφερα ἀπὸ τόσα κακὰ καὶ ὁ πυρετὸς ἐπέμενε καὶ δὲν γνώριζα τίποτε ἀπὸ τὶς σκευωρίες, ἀλλὰ φοβόμουν τοὺς βαρβάρους κι' ἔτρεμα καὶ περίμενα νὰ πέσω στὰ χέρια τους. Δὲν νομίζεις ὅτι μόνον αὐτὰ τὰ παθήματα, ἀκόμη κι' ἂν δὲν μοῦ συμβεῖ τίποτε ἄλλο, μποροῦν πολλὰ ἁμαρτήματά μου νὰ διαλύσουν καὶ νὰ μοῦ προσφέρουν μεγάλη ἀφορμὴ εὐδοκίμησης;

στ. Κατὰ τὴν ἄποψή μου ἡ αἰτία εἶναι ὅτι, μόλις εἰσῆλθα στὴν Καισάρεια, ὅλοι οἱ ἀξιωματοῦχοι, οἱ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ ἀνεγνωρισμένοι λόγιοι, οἱ στρατιωτικοί, ὅλος ὁ λαός¹² μ' ἔβλεπαν καθημερινά, μὲ περιποιοῦνταν, μὲ κρατοῦσαν στὴν κόρη τῶν ὀφθαλμῶν τους. Νομίζω ὅτι αὐτὰ ἐξερέθισαν τὴ ζήλεια τοῦ Φαρετρίου, ὥστε ὁ φθόνος ποῦ μὲ κυνήγησε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη νὰ μὴ ἀπομακρυνθεῖ οὔτε ἐδῶ ἀπὸ μένα, ὅπως τουλάχιστο νομίζω ἐγώ· δὲν ἀποφαίνομαι πράγματι, ἀλλ' ὑποθέτω. Τί θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ γιὰ τὶς ἄλλες περιπέτειες τῆς ὁδοῦ, τοὺς φόβους, τοὺς

12. Δηλαδή ὅλος ὁ κόσμος τῆς Καισάρειας, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ὑποδέχθηκαν μὲ σεβασμὸ καὶ ἐκτίμηση τὸν Χρυσόστομο.

καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀναμιμνησκόμενος αὐτὸς καὶ ἐν διανοίᾳ περιφέρων, πέτομαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, σκιρτῶ ὡς θησαυρὸν μέγαν ἔχων ἀποκείμενον· καὶ γὰρ οὕτως ἔχω καὶ διάκειμαι. Διὸ καὶ τὴν σὴν παρακαλῶ τιμιότητα χαίρειν ἐπὶ τούτοις, εὐφραίνεσθαι, σκιρτᾶν, τὸν
60 Θεὸν δοξάζειν τὸν καταξιώσαντα ἡμᾶς τοιαῦτα παθεῖν. Καὶ παρὰ σαυτῇ παρακαλῶ ταῦτα ἔχειν καὶ πρὸς μηδένα ἐξειπεῖν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα οἱ ἐπαρχικοὶ πᾶσαν ἐμπλήσαι τὴν πόλιν ἔχουσι, καὶ αὐτοὶ περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύσαντες. Πλὴν παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας μηδεὶς εἰδέτω τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κατάστελλε τοὺς λέγοντας.

4 α. Εἰ δὲ διὰ τὰ λείψανα τῆς κακώσεως ἀλγεῖς, μάθε σαφῶς ὅτι καθαρῶς ἀπάντων ἀπηλλάγην καὶ ἐρρωμενέστερον ἔχω τὸ σῶμα ἢ αὐτόθι διατρίβων. Τὸν δὲ κρυμὸν τί δέδοικας; Καὶ γὰρ καὶ οἰκήματα ἐπιτήδεια ἡμῖν κατασκευάσται, καὶ πάντα ὁ κύριός μου Διόσκο-
5 ρος ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε μηδὲ μικρὰν αἴσθησιν ἡμᾶς λαβεῖν ἀπὸ τοῦ κρυμοῦ. Εἰ δὲ ἔστιν ἀπὸ τῶν προοιμίῶν στοχάζεσθαι, ἐμοὶ ὁ νῦν ἀἷρ ἀνατολικὸς εἶναι δοκεῖ καὶ οὐδὲν ἔλαττον Ἀντιοχείας, τοσοῦτον τὸ θάλπος, τοσαύτη ἢ εὐκρασία τοῦ ἀέρος.

β. Σφόδρα δέ με ἐλύπησας εἰποῦσα ὅτι ἴσως καὶ πρὸς ἡμᾶς λυπῆ
10 ὡς ἀμελήσαντας'. Καίτοι γε πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἐπέστειλα πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα παρακαλῶν μὴ κινεῖν με ἐντεῦθεν. Ἐγὼ δὲ τοῦτο ἐννοῆσαι εἶχον πολλῆς σοι ἀπολογίας δεῖν καὶ πολλῶν ἰδρώτων καὶ καμᾶτων, ἵνα δυνηθῆς πρὸς τοῦτο ἀπολογήσασθαι τὸ ρῆμα. Τάχα δὲ ἐκ μέρους καὶ ἀπολελόγησαι εἰποῦσα ὅτι ἀπλῶς λογίζομαι τοῦ-
15 το ὑπὲρ τοῦ αὔξειν τὴν θλιψίν'. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν ἔγκλημα μέγιστον τὸ λέγειν ὅτι 'καὶ προσφιλοτιμοῦμαι τοῖς λογισμοῖς τὰς ὀδύνας'. Δέον γὰρ πάντα σε ποιεῖν καὶ πραγματεύεσθαι ὑπὲρ τοῦ καταλύειν τὴν θλιψίν, τὸ θέλημα τοῦ διαβόλου ποιεῖς αὔξουσα τὴν ἀθυμίαν καὶ τὴν λύπην. Ἦ οὐκ οἴσθα πόσον καὶ ἡ ἀθυμία;

20 γ. Τῶν δὲ Ἰσαύρων ἔνεκεν μηδὲν δέδιθι λοιπόν· καὶ γὰρ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν· καὶ ὁ ἡγεμὼν πάντα ἐποίησεν ὑπὲρ τούτου καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐσμὲν πολλῶ μᾶλλον ἐνταῦθα ὄντες ἢ ὅτε ἐν Καισαρείᾳ ἦμεν. Οὐδένα γὰρ λοιπὸν δέδοικα ὡς τοὺς ἐπισκόπους

13. Πλησιάζοντας πρὸς τὴν πατρίδα του ὁ Χρυσόστομος, ἔστω καὶ με αὐτὲς τὶς συνθήκες, ἀρχίζει νὰ αισθάνεται διαφορετικά. Καὶ ὁ ἀέρας τοῦ φαίνεται νὰ εἶναι Ἀντιοχειανός.

κινδύνους; Ἐνθυμούμενος ἐγὼ αὐτὰ καθημερινὰ καὶ περιφέροντάς τα στή σκέψη μου, πετῶ ἀπὸ τὴν ἡδονή, πηδῶ σὰν νὰ ἔχω ἀποθηκευμένο μεγάλο θησαυρό. Πράγματι ἔτσι εἶμαι κι' αὐτὴ τὴ διάθεση ἔχω. Γι' αὐτὸ καὶ παρακαλῶ τὴν τιμιότητά σου νὰ χαίρεσαι γι' αὐτά, νὰ εὐφραίνεσαι, νὰ χοροπηδᾷς, νὰ δοξάζεις τὸν Θεὸ ποῦ μὲ καταξίωσε νὰ ὑποστῶ τέτοια παθήματα. Σὲ παρακαλῶ νὰ τὰ κρατᾷς αὐτὰ τὰ νέα γιὰ τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ μὴ τὰ ἀνακοινώσεις σὲ κανένα, ἂν καὶ οἱ ἐπαρχικοὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ γεμίσουν ὅλη τὴν πόλη, ἀφοῦ κι' αὐτοὶ κινδύνευσαν τὸν ἔσχατο κίνδυνο. Πάντως κανεὶς νὰ μὴ τὸ μάθει αὐτὸ ἀπὸ τὴν εὐλάβειά σου καὶ νὰ σταματᾷς αὐτοὺς ποῦ τὰ λένε.

4 α. Ἐάν πάλι στενοχωρεῖσαι γιὰ τὰ ὑπολείμματα τῆς κακώσεως, μάθε ὅτι ἀπαλλάχθηκα τελείως ἀπὸ ὅλα καὶ ὅτι σωματικῶς εἶμαι ὑγιέστερος ἀπὸ ὅσο ἤμουν αὐτοῦ. Τὸ κρῦο γιατί τὸ φοβᾷσαι; Ἔχουν κατασκευασθεῖ οἰκήματα κατάλληλα γιὰ μᾶς καὶ ὁ κύριός μου Διόσκορος κάμνει καὶ ἐνεργεῖ τὰ πάντα, ὥστε οὔτε μικρὴ αἴσθησι τοῦ κρῦου νὰ μὴ καταλαβαίνομε. Κι' ἂν εἶναι δυνατὸ νὰ κρίνω ἀπὸ τὰ προοίμια, ὁ ἀέρας αὐτὸς μοῦ φαίνεται νὰ εἶναι ἀνατολικὸς καὶ καθόλου κατώτερος ἀπὸ τὸν τῆς Ἀντιόχειας¹³, τόση εἶναι ἡ ζεστασιά, τόση ἡ εὐκρασία τοῦ ἀέρα.

β. Πολὺ μὲ λύπησες ποῦ εἶπες, "Ἴσως εἶσαι καὶ ἐναντίον μας δυσареστημένος, ἐπειδὴ ἀμελήσαμε". Καὶ ὅμως πρὶν ἀπὸ πολλὰς ἡμέρες ἔγραψα στὴν τιμιότητά σου, παρακαλώντας σε νὰ μὴ μὲ μετακινήσετε ἀπὸ ἐδῶ. Ἐγὼ μποροῦσα νὰ σκεφθῶ ὅτι θὰ χρειαζόσουν πολλὰ λόγια, πολλοὺς ἰδρῶτες καὶ κόπους, γιὰ νὰ μπορεῖς ν' ἀπολογηθεῖς πρὸς αὐτὸν τὸν λόγο. Ἴσως μάλιστα καὶ ν' ἀπολογήθηκες, ὅταν εἶπες, 'ἀπλῶς τὸ σκέπτομαι αὐτό, γιὰ νὰ αὐξήσω τὴ θλίψη μου'. Ἀλλὰ κι' αὐτὸ πάλι εἶναι μέγιστο ἔγκλημα, τὸ νὰ λὲς ὅτι 'καλλιερῶ μὲ τοὺς λογισμοὺς τὶς ὀδύνες'¹⁴. Ἐνῶ ἔπρεπε νὰ κάμνεις καὶ νὰ ἐνεργεῖς τὰ πάντα γιὰ νὰ διαλύεις τὴ θλίψη, ἐσὺ πράττεις τὸ θέλημα τοῦ διαβόλου, αὐξάνοντας τὴν ἀθυμία καὶ τὴ λύπη. Ἡ δὲν γνωρίζεις πόσο μεγάλο κακὸ εἶναι ἡ ἀθυμία;

γ. Πάντως γιὰ τοὺς Ἰσαύρους νὰ μὴ φοβᾷσαι τίποτε στὸ ἐξῆς, διότι ἐπέστρεψαν στὴ χώρα τους· ὁ κυβερνήτης ἔκαμε τὸ πᾶν γι' αὐτὸ καὶ εἵμαστε σὲ πολὺ περισσότερη ἀσφάλεια τώρα ποῦ εἵμαστε ἐδῶ, παρὰ ὅταν ἤμασταν στὴν Καισάρεια. Κανένα λοιπὸν δὲν ἔχω φοβη-

14. Ἡ ἀπολαμβάνω μὲ τοὺς λογισμοὺς τὶς ὀδύνες.

πλὴν ὀλίγων. Ὅλωσ τοίνυν τῶν Ἰσαύρων ἕνεκεν μηδὲν δέδιθι· καὶ
25 γὰρ ἀνεχώρησαν καὶ τοῦ χειμῶνος καταλαβόντος οἴκοι εἰσὶ συγκε-
κλεισμένοι· ἂν ἄρα λοιπὸν μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἐξέλθωσιν.

δ. Πῶς δὲ λέγεις γραμμάτων οὐκ ἀπολαύειν; Ἦδη σοι τρεῖς
ἔπεμψα ἐπιστολάς, τὴν μὲν διὰ τῶν ἐπαρχικῶν, τὴν δὲ δι' Ἀντω-
νίου, τὴν δὲ δι' Ἀνατολίου τοῦ οἰκέτου σου, πολυστίχους· τὰς δὲ δύο
30 μάλιστα φάρμακον σωτήριον, πάντα ἀθυμοῦντα, πάντα σκανδαλι-
ζόμενον ἱκανὰς ἀνακτήσασθαι καὶ πρὸς καθαρὰν εὐθυμίαν ἀγαγεῖν.
Λαβοῦσα τοίνυν ταύτας ἐπέρχου συνεχῶς καὶ διὰ παντός, καὶ ὄψει
αὐτῶν τὴν ἰσχὺν καὶ τῆς ἰατρείας πεῖραν λήψη πολλὴν καὶ ὠφέ-
λειαν καὶ ἡμῖν δηλώσεις ὅτι γέγονέ σοί τι πλεον ἐκεῖθεν. Ἐχω καὶ
35 τρίτην ἐτοίμην εἰκοκυῖαν αὐταῖς, ἣν οὐκ ἠβουλήθην πέμψαι νῦν, σφό-
δρα ἀλγήσας διόπερ ἔφησ ὅτι 'καὶ συνάγω μοι λογισμοὺς ὀδυνηροὺς
καὶ τὰ οὐκ ὄντα ἀναπλάττουσα', ἀνάξιον σεαυτῆς φθεγξαμένη ρῆμα
ἔφ' ᾧ καὶ αὐτὸς αἰσχύνομαι καὶ ἐγκαλύπτομαι. Πλὴν ἀνάγνωθι
ἐκείνας καὶ οὐκ ἔτι ταῦτα ἐρεῖς, κἂν μυριάκις φιλονεικῆς ἀθυμεῖν.

40 ε. Ἐπειδὴ καὶ περὶ Ἡρακλείδου τοῦ ἐπισκόπου ἡμῖν ἐδήλωσας,
ἔξεστιν αὐτῷ, εἰ βουληθεῖη, δοῦναι ἕκστασιν καὶ πάντων ἀπαλλα-
γῆναι· οὐδὲν γὰρ ἄλλο λείπεται. Ἐγὼ δέ, εἰ καὶ μηδὲν μέγα ἦνυον,
ἀλλ' ὁμως ἐδήλωσα τῇ κυρίᾳ μου Πενταδίᾳ, ὥστε πᾶσαν σπουδὴν
ἐπιδείξασθαι, εἴ τινα ἐπινοήσειε τῷ κακῷ παραμυθίαν. Ἐφης δὲ
45 τετολμηκένας δηλωσαί μοι τὰ λυπηρὰ διὰ τὸ παρ' ἐκείνου κελευ-
σθῆναι. Ποία τόλμα τοῦτο; Οὔτε ἐπαυσάμην λέγων, οὔτε παύσομαι
ὅτι ἐν λυπηρόν, ἀμαρτία μόνον· τὰ δὲ ἄλλα πάντα κόνις καὶ καπνός.
Τί γὰρ βαρὺ δεσμοτήριον οἰκῆσαι καὶ ἄλυσιν περικεῖσθαι; Τί δὲ
βαρὺ πάσχειν κακῶς, ὅταν τοσαύτης ἐμπορίας τὸ πάσχειν κακῶς
50 ὑπόθεσις γένηται; Τί δὲ ἐξορία βαρὺ; Τί δὲ δήμευσις; Ρήματα ταῦτά

15. Ἐννοεῖ ὅτι ἀπὸ τὴν Κουκουσὸ ἔστειλε τρεῖς· διότι πολλὰ εἶχε στείλει ἀπὸ προηγούμενους σταθμούς.

16. Ὁ Ἀντώνιος ἦταν ταχυδρόμος τῆς Ὀλυμπιάδος.

17. Οἱ δύο αὐτὲς ἐπιστολὲς εἶναι οἱ ἀμέσως προηγούμενες 7 καὶ 8.

18. Λόγια ποὺ περιελάμβανε ἡ Ὀλυμπιάς σ' ἐπιστολῇ του, βλ. παραπάνω τὴν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς, 1α.

19. Ὁ Ἡρακλείδης, διάκονος καὶ μαθητῆς τοῦ Χρυσοστόμου, χειροτονήθηκε ἀπὸ αὐτὸν ἐπίσκοπος Ἐφέσου. Κατὰ τὴν καταδίκη τοῦ Χρυσοστόμου ἀπὸ

θεῖ τόσο, ὅσο τοὺς ἐπισκόπους, ἐκτὸς ἀπὸ λίγους μόνο. Καθόλου λοιπὸν νὰ μὴ φοβᾶσαι γιὰ τοὺς Ἰσαύρους· διότι ἀνεχώρησαν καί, ἐπειδὴ ἔφθασε ὁ χειμώνας, εἶναι κλεισμένοι στὰ σπίτια τους. Ἐὰν βγοῦν λοιπὸν, αὐτὸ θὰ γίνεи μετὰ τὴν Πεντηκοστή.

δ. Πῶς λές ὅτι δὲν ἔχεις τὴν χαρὰ νὰ παίρνεις γράμματα; Ἦδη σοῦ ἔστειλα τρεῖς ἐκτενεῖς ἐπιστολές¹⁵, τὴ μιὰ μὲ τοὺς ἐπαρχικοὺς ὑπαλλήλους, τὴν ἄλλη μὲ τὸν Ἀντώνιο¹⁶, καὶ τὴν ἄλλη μὲ τὸν Ἀνατόλιο, τὸν ὑπηρέτη σου. Οἱ δυὸ μάλιστα εἶναι φάρμακο σωτήριο, ἰκανὸ ν' ἀναζωογονήσει κάθε λυπούμενο, κάθε σκανδαλιζόμενο, καὶ νὰ ὀδηγήσει σὲ καθαρὴ εὐθυμία¹⁷. Ἀφοῦ λοιπὸν τίς λάβεις, διάβαζέ τες συνεχῶς καὶ διαπαντός· ἔτσι θὰ δεῖς τὴ δύναμή τους, θὰ γνωρίσεις τὴ μεγάλη θεραπευτικὴ τους ιδιότητα καὶ ὠφέλεια καὶ θὰ μοῦ δηλώσεις ὅτι βρῆκες κάποια ὠφέλεια ἀπὸ αὐτές. Ἔχω καὶ μιὰ τρίτη ἐπιστολὴ ἔτοιμη, ὅμοια μὲ αὐτές, τὴν ὁποία δὲν θέλησα νὰ στείλω τώρα, ἐπειδὴ πόνεσα πολὺ ἀπὸ αὐτὸ πὺ εἶπες, ὅτι 'συνάγω ὀδυνηροὺς λογισμοὺς καὶ πλάθω ἀνύπαρκτα πράγματα'¹⁸, ἐκφέροντας λόγο ἀνάξιό σου, γιὰ τὸ ὁποῖο κι' ἐγὼ ὁ ἴδιος ντρέπομαι καὶ κρύβω τὸ πρόσωπό μου. Ὅμως, διάβασε ἐκεῖνες καὶ δὲν θὰ πεῖς πλέον τέτοια λόγια, ἀκόμη κι' ἂν χίλιες φορές ἀγωνισθεῖς νὰ εἶσαι ἄθυμη.

ε. Ἐπειδὴ μοῦ ἀνέφερες γιὰ τὸ πρόβλημα τοῦ Ἡρακλείδη, τοῦ εἶναι δυνατό, ἂν θέλει, νὰ δώσει παραίτηση, ὥστε ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ ὅλα· δὲν ὑπολείπεται τίποτε ἄλλο¹⁹. Ἐγὼ πάντως, ἂν δὲν ἐπέτυχα τίποτε σπουδαῖο, τουλάχιστο δήλωσα στὴν κυρία μου τὴν Πενταδία²⁰ νὰ ἐπιδείξει κάθε φροντίδα, ὥστε νὰ βρεῖ κάποια θεραπεία τοῦ κακοῦ. Εἶπες ὅτι τόλμησες νὰ μοῦ γνώστοποιήσεις τίς θλίψεις του γιὰ τὸν λόγο ὅτι διατάχθηκες ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἴδιο. Τί τόλμη εἶναι αὐτό; Οὔτε ἔπαυσα νὰ λέγω οὔτε θὰ παῦσω ὅτι ἓνα εἶναι τὸ θλιβερὸ μόνο, ἢ ἁμαρτία· ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι σκόνη καὶ καπνός. Πόσο βαρὺ δηλαδή εἶναι τὸ νὰ κατοικήσει κανεῖς σὲ δεσμοτήριο καὶ νὰ δεθεῖ μὲ ἀλυσίδες; Πόσο βαρὺ εἶναι τὸ νὰ κακοπαθεῖ, ὅταν ἢ κακοπάθεια γίνεται πρόξενη τέτοιου κέρδους; Τί βαρὺ εἶναι ἢ ἐξορία; τί βαρὺ εἶναι ἢ δήμευση; Αὐτὰ εἶναι λόγια ἔρημα ἀπὸ δεινὰ πράγματα, λόγια

τὴ Σύνοδο Ἐπὶ Δρῶν (403) καταδικάσθηκε καὶ αὐτὸς καὶ φυλακίσθηκε. Ὁ Χρυσόστομος προτείνει νὰ παραιτηθεῖ, γιὰ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τίς ταλαιπωρίες.

20. Ἡ Πενταδία, χήρα τοῦ ὑπάτου Τιμασίου, ἦταν διακόνισσα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἔλαβε καὶ αὐτὴ μερικὲς ἐπιστολές ἀπὸ τὸν Χρυσόστομο.

ἔστι δεινῶν πραγμάτων ἔρημα, ρήματα λύπης ψιλὰ. Ἐάν τε γὰρ θάνατον εἶπης, τὸ τῆς φύσεως ὄφλημα λέγεις, ὃ πάντως ὑπομεῖναι δεῖ καὶ μηδενὸς ἐπάγοντος· ἂν τε ἐξορίαν εἶπης, οὐδὲν ἕτερον λέγεις ἢ χώραν καὶ τὰς πολλὰς πόλεις ὄραν· ἂν τε χρημάτων δήμευσιν 55 εἶπης, ἐλευθερίαν λέγεις καὶ τὸ εὖλυτον εἶναι.

5 α. Μαρουθᾶν τὸν ἐπίσκοπον μὴ διαλείπης, τό γε εἰς σὲ ἤκον, θεραπεύουσα, ὥστε ἀνιμήσασθαι τοῦ βαράθρου. Μάλιστα γὰρ αὐτοῦ δέομαι διὰ τὰ ἐν Περσίδι. Καὶ μάθε παρ' αὐτοῦ, ἂν δυνατόν σοι γένηται, τί τε κατώρθωται ἐκεῖσε δι' αὐτοῦ καὶ τίνοσ ἐνεκεν παραγέ- 5 γονε, καὶ δήλωσον ἡμῖν εἰ τὰς δύο ἐπιστολάς, ἃς ἔπεμψα αὐτῷ, ἀπέδωκας. Κἂν μὲν βουλευθεῖ ἡμῖν ἐπιστεῖλαι, πάλιν ἐπιστελοῦμεν αὐτῷ· ἂν δὲ μὴ βουλευθεῖ, κἂν τῇ εὐλαβείᾳ σου δηλώσῃ εἴ τι γέγονεν αὐτόθι πλέον καὶ εἰ μέλλοι τι κατορθοῦν πάλιν κατιῶν. Ἐγὼ γὰρ διὰ τοῦτο καὶ ἐσπούδαζον αὐτῷ συγγενέσθαι. Πλὴν πάντα τὰ 10 παρὰ σοῦ γενέσθω· κἂν πάντες κατακέφαλα φέρωνται, τὰ σαυτῆς πλήρου. Ὁ γὰρ μισθός σου ἔσται ἀπηρτισμένος. Πάνυ οὖν αὐτὸν οἰκείωσαι καὶ ὡς ἐγγωρεῖ.

β. Παρακαλῶ, τοῦτο δὲ μέλλω λέγειν μὴ παραδράμης, ἀλλὰ πολλὴν περὶ αὐτοῦ ἐπίδειξαι σπουδὴν. Ἐδήλωσάν μοι οἱ μονάζοντες οἱ 15 Μαρσεῖς, οἱ Γότθοι, ἔνθα ἀεὶ ἐκρύπτετο Σαραπίων ὁ ἐπίσκοπος, ὅτι Μοδουάριος ἦλθεν ὁ διάκονος ἀπαγγέλλων, ὅτι Οὐνίλας ὁ ἐπίσκοπος ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, ὃν πρόην ἐχειροτόνησα καὶ ἔπεμψα εἰς Γοτθίαν, πολλὰ καὶ μεγάλα κατορθώσας ἐκοιμήθη· καὶ ἦλθε φέρων 20 ἐπίσκοπον. Ἐπεὶ οὖν οὐδὲν ἄλλο ὄρω πρὸς τὴν ἀπειλουμένην καταστροφὴν συντελοῦν εἰς διόρθωσιν, ἢ μέλλησιν καὶ ἀναβολὴν (οὐδὲ γὰρ δυνατός αὐτοῖς πλεῦσαι εἰς τὸν Βόσπορον νῦν, οὐδὲ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα), ὑπερθέσθαι τέως αὐτοὺς διὰ τὸν χειμῶνα παρασκευάσον·

21. Ὁ Μαρουθᾶς, ἐπίσκοπος Μαρτυροπόλεως τῆς Μεσοποταμίας, ἂν καὶ φίλος τοῦ Χρυσοστόμου, στὴν Σύνοδο Ἐπὶ Δρυῶν παρασύρθηκε στὸ νὰ τὸν καταδικάσει κι' αὐτός, κι' ἔτσι ἔπεσε στὸ βάραθρο. Ὁ Χρυσόστομος ἐξακολουθεῖ νὰ τὸν ἀγαπᾷ.

ἀδειανὰ ἀπὸ λύπη. Ἐὰν μιλήσεις γιὰ θάνατο, ἀναφέρεις τὸ κοινὸ χρέος, τὸ ὁποῖο ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ ὑπομείνει κανεὶς καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἐπιβάλλει κανεὶς. Ἐὰν ἀναφέρεις ἐξορία, δὲν λέγεις τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ βλέπει κανεὶς τὴν ὑπαιθρο καὶ πολλὰς πόλεις. Ἐὰν ἀναφέρεις δήμευση χρημάτων, μνημονεύεις τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν εὐτυχή ἀπαλλαγὴ.

5 α. Μὴ παύσεις νὰ περιποιεῖσαι, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ σένα, τὸν ἐπίσκοπο Μαρουθᾶ, ὥστε νὰ τὸν ἀνασύρεις ἀπὸ τὸ βᾶραθρο²¹. Διότι τὸν χρειάζομαι πολὺ γιὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Περσία. Καί, ἂν σοῦ εἶναι δυνατό, μάθε ἀπ' αὐτόν, τί κατόρθωσε σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη καὶ γιὰ ποῖο λόγο ἐπανῆλθε, καὶ πληροφόρησέ μου, ἂν τοῦ παρέδωσες τίς δύο ἐπιστολὰς πού τοῦ ἔστειλα. Καὶ ἂν θελήσει νὰ μοῦ γράψει, πάλι θὰ τοῦ στείλω· ἂν ὅμως δὲν θελήσει, τουλάχιστο ἄς δηλώσει στὴν εὐλάβειά σου, ἂν συνέβηκε ἐκεῖ κάτι ἐπὶ πλέον κι' ἂν πρόκειται νὰ ἐπιτύχει ὅταν πάλι κατεβεῖ. Ἐγὼ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔλθω σ' ἐπαφὴ μαζί του. Πάντως, ἐσὺ νὰ κάνεις τὸ καθήκον σου, κι' ἂν ὄλοι πέφτουν κατακέφαλα, ἐκπλήρωσε τὸ ἔργο σου· διότι ὁ μισθός σου θὰ εἶναι ἀντίστοιχος. Συμφιλιῶσου λοιπὸν μὲ αὐτόν, στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ.

β. Παρακαλῶ, νὰ μὴ παρατρέξεις αὐτὸ πού πρόκειται νὰ σοῦ πῶ, ἀλλὰ νὰ καταβάλεις πολλὴ προσπάθεια γι' αὐτό. Μοῦ δήλωσαν οἱ Γότθοι μοναχοὶ Μαρσεῖς, ὅπου κρυβόταν πάντοτε ὁ ἐπίσκοπος Σαραπίων, ὅτι ὁ Μοδουάριος ὁ διάκονος ἦλθε γιὰ νὰ τοὺς ἀναγγεῖλει ὅτι ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἐπίσκοπος Οὐνίλας²², τὸν ὁποῖο χειροτόνησα καὶ ἔστειλα στὴ Γοτθία, ἀφοῦ ἐπέτυχε πολλὰ καὶ μεγάλα ἔργα, κοιμήθηκε· καὶ ἦλθε ὁ Μοδουάριος μὲ γράμματα τοῦ βασιλιᾶ τῶν Γότθων πού ζητοῦσε νὰ τοὺς σταλεῖ ἐπίσκοπος. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν βλέπω τίποτε ἄλλο γιὰ τὴ πρόληψη τῆς ἀπειλούμενης καταστροφῆς, παρὰ καθυστέρηση καὶ ἀναβολὴ (διότι δὲν τοὺς εἶναι τῶρα δυνατό νὰ πλεύσουν στὸ Βῶσπορο οὔτε σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη), φρόντισε, ὥστε ν' ἀναβάλουν τὸ ἔργο ἐξ αἰτίας τοῦ χειμῶνα· ἀλλὰ νὰ μὴ τὸ παραβλέψεις αὐτό, διότι εἶναι μεγάλο κατόρθωμα²³. Δυὸ

22. Διάκονος τοῦ Χρυσοστόμου, πού ἐγινε ἐπίσκοπος Ἡρακλείας.

23. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐξορία ἀκόμη ὁ Χρυσόστομος ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς ἱεραποστολῆς καὶ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας.

ἀλλὰ μὴ ἀπλῶς αὐτὸ παραδράμης· κατόρθωμα γάρ ἐστι μέγιστον.
 25 Δύο γὰρ ἔστιν ἃ μάλιστά με λυπεῖ εἰ γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, τό τε
 παρὰ τούτων μέλλειν γίνεσθαι, τῶν τοσαῦτα κακὰ ἐργαζομένων
 καὶ παρ' ὧν οὐ θέμις, τό τε ἀπλῶς τινα γενέσθαι. Ὅτι γὰρ οὐ σπου-
 δάζουσί τινα γενναῖον ποιῆσαι, οἷσθα καὶ αὐτή. Εἰ δὲ τοῦτο γένοιτο,
 ὃ μὴ γένοιτο, τὰ ἐξῆς ἐπίστασαι. Ἴν' οὖν μηδὲν τούτων γένηται, πᾶ-
 30 σαν σπουδὴν ποιῆσαι ἀσοφητί· εἰ δυνατὸν καὶ λανθανόντως τὸν
 Μοδουάριον πρὸς ἡμᾶς ἐκδραμεῖν, μέγιστα ἂν ἠνύετο. Εἰ δὲ μὴ δυ-
 νατόν, ἐκ τῶν ἐγχωρούντων τὰ δυνατὰ γινέσθω.

γ. Ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν χρημάτων γίνεται καὶ ἐπὶ τῆς χήρας συνέβη,
 τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων. Ὡσπερ γὰρ ἐκείνη δύο ὀβολοὺς κα-
 35 ταβαλοῦσα πάντας ὑπερηκόντισε τοὺς πλείονα καταβαλόντας τὴν
 οὐσίαν πᾶσαν κενώσασα, οὕτω καὶ οἱ εἰς τὰ πράγματα πάσῃ δυνά-
 μει σπουδάζοντες τὸ πᾶν ἐπλήρωσαν τό γε εἰς αὐτοὺς ἦκον, κἂν
 μηδὲν γένηται πλέον, καὶ τὸν μισθὸν ἀπηρτισμένον ἔχουσιν. Ἰλαρίῳ
 τῷ ἐπισκόπῳ πολλὰς ἔχω χάριτας· ἔγραψε γὰρ μοι ἀξιῶν ἐπιτρα-
 40 πῆναι ἀπελθεῖν εἰς τὴν αὐτοῦ καὶ διορθῶσαι τὰ αὐτόθι καὶ πάλιν
 παραγενέσθαι. Ἐπεὶ οὖν πολλὰ ὠφελεῖ ἡ παρουσία αὐτοῦ (καὶ γὰρ
 εὐλαβῆς ἐστὶ καὶ ἀνὴρ ἀπερίτρεπτος καὶ ζέων), παρεκάλεσα αὐτὸν
 ἀπελθόντα ταχέως ἐπανελθεῖν. Ποίησον τοίνυν τὴν ἐπιστολὴν τα-
 χέως καὶ ἀσφαλῶς αὐτῷ ἀποδοθῆναι καὶ μὴ παραρριφῆναι· καὶ γὰρ
 45 μετὰ πολλῆς ἐπιθυμίας καὶ σφοδρότητος ἀπήτησε τὰ παρ' ἡμῶν
 γράμματα καὶ πολὺ ὠφελεῖ ἡ παρουσία αὐτοῦ. Πάνυ οὖν φρόντισον
 τὰς ἐπιστολάς· εἰ μὴ παρείη αὐτόθι Ἑλλάδιος ὁ πρεσβύτερος, διὰ
 τινος ἀνθρώπου συνετοῦ, ἐγκέφαλον ἔχοντος, ποιήσον ἀποδοθῆναι
 τοῖς φίλοις.

24. Ὁ Ἰλάριος, ἐπίσκοπος στὴν περιοχὴ τῆς Προποντίδος, παρέμενε πι-
 στὸς στὸν Χρυσόστομο, καὶ γι' αὐτὸ λίγο ἀργότερα ἐξορίσθηκε στὸν Πόντο. Βλ.
 Παλλαδίου, Διάλογο 20.

πράγματα εἶναι πού θὰ μὲ λυποῦσαν, ἂν πραγματοποιοῦνταν, κι' εἶθε αὐτὸ νὰ μὴ συμβεῖ· πρῶτο τὸ νὰ γίνει ἐκλογή ἐπίσκοπου ἀπὸ ἐκείνους πού τόσα κακὰ διαπράττουν καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι ἐπιτρεπτό, καὶ δεύτερο ἀπλῶς κάποιος νὰ ἐκλεγεῖ. Τὸ ὅτι βέβαια δὲν προτίθενται νὰ ἐκλέξουν κάποιον σπουδαῖον, τὸ γνωρίζεις καὶ σύ. Ἐάν ὅμως αὐτὸ γίνει, πού εἶθε νὰ μὴ γίνει, γνωρίζεις τί θὰ συμβεῖ στὴ συνέχεια. Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ λοιπὸν τίποτε ἀπὸ αὐτά, φρόντισε νὰ ἐνεργήσεις ἀθόρυβα. Ἐάν μάλιστα ἦταν δυνατὸ ὁ Μοδουάριος νὰ ταξιδεύσει πρὸς ἐμένα κρυφά, αὐτὸ θὰ ὠφελοῦσε πολὺ. Ἐάν ὅμως δὲν εἶναι δυνατό, ἅς γίνουν τὰ δυνατὰ ἐκ τῶν ἐνόητων.

γ. Μὲ τὰ πράγματα συμβαίνει ὅ,τι καὶ μὲ τὰ χρήματα καὶ ὅ,τι συνέβηκε μὲ τὴ χήρα. Ὅπως δηλαδὴ ἐκείνη, καταβάλλοντας δυὸ ὀβολούς, ξεπέρασε ἐκείνους πού κατέβαλαν περισσότερα, ἀφοῦ ἄδειασε ὅλη τὴν περιουσία της, ἔτσι κι' αὐτοὶ πού ἀσχολοῦνται μὲ ὅλη τὴ δύναμή τους στὶς ἐκκλησιαστικὲς ὑποθέσεις ξεπλήρωσαν τὸ ἔργο τους, ὅσο ἐξαρτῶνταν ἀπ' αὐτοὺς, καὶ ἂν δὲν γίνει τίποτε παραπάνω, ἔχουν ὀλόκληρο τὸ μισθό. Στὸν ἐπίσκοπο Ἰλάριο²⁴ χρεωστῶ πολλὴ εὐγνωμοσύνη. Μοῦ ἔγραψε, γιὰ νὰ μοῦ ζητήσῃ νὰ τοῦ ἐπιτραπεῖ ἢ μετάβαση στὴν ἔδρα του, νὰ διορθώσει τὰ ἐκεῖ καὶ πάλι νὰ ἐπανέλθῃ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ παρουσία του πολὺ ὠφελεῖ (διότι εἶναι εὐλαβής, σταθερὸς καὶ ζηλωτής), τὸν παρεκάλεσα νὰ μεταβεῖ ἐκεῖ καὶ νὰ ἐπανέλθῃ γρήγορα. Φρόντισε λοιπὸν, ὥστε ἡ ἐπιστολὴ νὰ τοῦ ἐπιδοθεῖ γρήγορα καὶ ἀσφαλῶς καὶ νὰ μὴ παραπέσει²⁵. διότι ζήτησε τὰ γράμματά μου μὲ πολλὴ ἐπιθυμία καὶ ζῆλο, καὶ πολὺ ὠφελεῖ ἡ παρουσία του. Φρόντισε λοιπὸν προσεκτικὰ γιὰ τὶς ἐπιστολές μου. Ἐάν ὁ πρεσβύτερος Ἑλλάδιος²⁶ δὲν φανεῖ αὐτοῦ, φρόντισε νὰ ἐπιδοθοῦν στοὺς φίλους μας μὲ κάποιον συνετὸ ἄνθρωπο πού ἔχει μαυλό.

25. Αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ ἔχει χαθεῖ.

26. Ὁ Ἑλλάδιος αὐτὸς ἦταν πρεσβύτερος στὴν Κωνσταντινούπολη, μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀργότερα ἐξορίσθηκε κι' αὐτός.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι'

1 α. Καὶ τὰ σώματα τὰ σφοδροῖς παλαίσαντα πυρετοῖς, καὶ τὰ πελάγη τὰ ἀγρίοις πυκτεύσαντα πνεύμασιν οὐκ ἀθρόον οὔτε ἐκεῖνα τὴν ἀπὸ τῶν πυρετῶν βλάβην, οὔτε ταῦτα τὴν ἀπὸ τῶν κυμάτων ἀποτίθενται ζάλην, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν. Καὶ γὰρ τὰ σώματα πλείονος δεῖται χρόνου, ὥστε μετὰ τὴν τῶν πυρετῶν ἀπαλλαγὴν εἰς καθαρὰν ἐπανελθεῖν ὑγίειαν καὶ ἀπονίψασθαι τὸν ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας ἐναπομείναντα αὐτοῖς μαλακισμόν· τὰ δὲ ὕδατα, καὶ τῶν πνευμάτων παυσαμένων, ἐπιπολὺ σαλευόμενα καὶ κινούμενα μένει φερόμενά τε καὶ πολλῇ πάλιν ἐπαγόμενα τῇ ρύμη καὶ δεῖται καὶ 10 αὐτὰ χρόνου, ὥστε εἰς καθαρὰν ἐπανελθεῖν γαλήνην.

β. Ταῦτα δέ μοι εἴρηται τὰ προοίμια πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθης ὅτι καὶ ταύτην ἀναγκαίως σοι πέμπομεν τὴν ἐπιστολήν. Εἰ γὰρ καὶ τὴν τυραννίδα κατελύσαμεν τῆς ἀθυμίας καὶ τὴν ἀκρόπολιν ταύτης κατεσκάψαμεν διὰ τῶν ἔμπροσθεν γραμμάτων, ἀλλ' ὁμως πολλῆς ἔτι χρεῖα τῷ λόγῳ τῆς προσεδρίας, ἵνα σοι 15 καὶ βαθεῖαν ἐργάσῃται τὴν εἰρήνην καὶ τὴν μνήμην πάντων τῶν ἐξ ἐκείνης γενομένων ἐξαλείψασα θορύβων, λευκὴν σοι καὶ παγίαν δείξῃ γαλήνην, καὶ ἐν πολλῇ σε καταστήσῃ τῇ εὐθυμίᾳ.

γ. Τοῦτο γὰρ ἡμῖν τὸ σπουδαζόμενον, οὐκ ἀθυμίας σε ἀπαλλάξαι 20 μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνης ἐμπλῆσαι πολλῆς καὶ διηνεκοῦς. Δυνατὸν γὰρ ἂν ἐθέλης. Οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς ἀκινήτοις τῆς φύσεως νόμοις οὐς ἀναμοχλεῦσαι ἡμῖν ἀδύνατον καὶ μεταθεῖναι, ἀλλ' ἐν ἐλευθέροις τοῖς τῆς προαιρέσεως λογισμοῖς, οὐς μεταχειρίζειν ἡμῖν ῥάδιον τὰ τῆς εὐθυμίας ἀπόκειται. Καὶ οἶσθα, εἴ γε μέμνησαι, καὶ πρῶην (οὐ 25 γὰρ πολὺς ὁ μεταξὺ χρόνος), πολλοὺς μοι καὶ μακροὺς ὑπὲρ τούτων ἀναλωθέντας λόγους, ὅτε δὴ συνεχῶς ἐπέλεγον τὰς ἱστορίας ἃς εἰς

* Γράφηκε τέλος τοῦ 404. Παλαιὸς ἀριθμὸς ἐπιστολῆς 3.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 10 *

1 α. Καὶ τὰ σώματα ποὺ πάλεψαν μὲ δυνατοὺς πυρετοὺς καὶ τὰ πελάγη ποὺ χτυπήθηκαν ἀπὸ ἄγριους ἀνέμους, δὲν ἀποβάλλουν ἀπότομα οὔτε ἐκεῖνα τῆ βλάβη ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς οὔτε αὐτὰ τῆ ζάλη ἀπὸ τὰ κύματα, ἀλλὰ βαθμιαῖα καὶ λίγο λίγο. Διότι τὰ σώματα χρειάζονται χρόνο, ὥστε μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς νὰ ἐπανέλθουν σὲ καθαρὴ ὑγεία καὶ νὰ καθαρίσουν τὴν ἀτονία ποὺ ἀπέμεινε σ' αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια. Τὰ ὕδατα πάλι, κι' ἀφοῦ παύσουν οἱ ἄνεμοι, ἐξακολουθοῦν νὰ σαλεῦνται καὶ νὰ κινουῦνται, νὰ φέρονται καὶ νὰ ἐπιστρέφουν μὲ πολλὴ ὀρμὴ· γι' αὐτὸ χρειάζονται κι' αὐτὰ χρόνο, ὥστε νὰ ἐπανέλθουν σὲ καθαρὴ γαλήνη.

β. Ἐγραψα αὐτὰ τὰ προοίμια πρὸς τὴν εὐλάβειά σου ὄχι ἄσκοπα, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴ σοῦ τὴν στέλνω ἀναγκαστικά. Πράγματι, ἂν καὶ κατέλυσα τὴν τυραννίδα τῆς ἀθυμίας καὶ κατέσκαψα τὴν ἀκρόπολὴ τῆς μὲ τὰ προηγούμενα γράμματα, ἀλλ' ὅμως ὑπάρχει μεγάλη ἀκόμη ἀνάγκη βοήθειάς σου μὲ τὸ λόγος, γιὰ νὰ σοῦ καταστήσει βαθειὰ τὴν εἰρήνη καί, ἀφοῦ ἐξαλείψει τὴν ἀνάμνηση ὄλων τῶν θορύβων ποὺ προκλήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀθυμία, νὰ σοῦ δείξει λευκὴ καὶ πάγια γαλήνη καὶ νὰ σὲ ἐγκαταστήσει σὲ πολλὴ εὐθυμία.

γ. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ φροντίδα μου· ὄχι μόνο νὰ σὲ ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν ἀθυμία, ἀλλὰ νὰ σὲ γεμίσω μὲ πολλὴ καὶ διαρκὴ εὐφροσύνη. Κι' αὐτὸ εἶναι δυνατό, ἂν τὸ θέλεις. Ἡ εὐθυμία δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ἀκίνητους νόμους τῆς φύσεως, τοὺς ὁποίους εἶναι ἀδύνατον' ἀναμοχλεῦσομε καὶ νὰ μεταθέσομε, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς ἐλεύθερους λογισμοὺς τῆς προαιρέσεως, τοὺς ὁποίους εὐκόλα χειριζόμεσθε. Καί, ἂν θυμᾶσαι, γνωρίζεις ὅτι καὶ προηγουμένως ἀφιέρωσα πολλοὺς καὶ μακροὺς λόγους γι' αὐτούς, ὅταν διάλεγα συνεχῶς τὶς ἱστορίες ποὺ ἀνέπτυσσα. Πράγματι ἡ εὐθυμὴ διάθεση δὲν εἶναι κα-

μέσον ἦγον. Οὐ γὰρ ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων οὕτως, ὡς ἐν τῇ γνώμῃ τῶν ἀνθρώπων τὰ τῆς εὐθυμίας ἴστασθαι πέφυκεν.

δ. Ἐπεὶ οὖν τοῦτο τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καὶ πολλοὶ τῷ πλούτῳ 30 περιρρεόμενοι τὸν βίον ἀβίωτον ἐνόμισαν εἶναι, ἕτεροι δὲ πανία συζῶντες ἐσχάτη πάντων εὐθυμότεροι διετέλεσαν, καὶ οἱ μὲν δορυφορίας ἀπολαύοντες καὶ δόξης καὶ τιμῆς πολλάκις αὐτῶν ἐπηράσαντο τὴν ζωὴν, οἱ δὲ ἄσημοι καὶ ἐξ ἀσήμων καὶ οὐδενὶ γνώριμοι πολλῶν ἑαυτοὺς μακαριωτέρους εἶναι ἐνόμισαν (οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ φύσει τῶν 35 πραγμάτων ὡς ἐν τῇ γνώμῃ ἀνθρώπων τὰ τῆς εὐθυμίας· οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς τοῦτο ἐπάδων), μὴ ἀναπέσης, ἀλλὰ διανάστηθι καὶ χεῖρα δρεξον τῷ λόγῳ καὶ τὴν καλὴν ταύτην παράσχου συμμαχίαν ἡμῖν, ἵνα σε ὀλοσχερῶς ἐξαρπάσωμεν τῆς πικρᾶς τῶν λογισμῶν αἰχμαλωσίας. Εἰ γὰρ μὴ βουληθείης καὶ αὐτὴ τοσαύτην 40 σπουδὴν ποιήσασθαι ὄσην καὶ ἡμεῖς, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τῆς ἰατρείας. Καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ἐφ' ἡμῖν τοῦτο συμβαίνει; Καὶ γὰρ ὁ πάντα δυνάμενος Θεός, ὅταν παραινῇ καὶ συμβουλεύῃ, ὁ δὲ ἀκούων μὴ πείθεται τοῖς λεγομένοις, οὐδέποτε γίνεται τι πλεόν, ἀλλὰ καὶ μείζονος ἔσται κολάσεως ἐφόδιον τοῦτο τῷ μὴ πεισθέντι. Καὶ τοῦ- 45 το δηλῶν ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν». Διὰ δὲ τοῦτο καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ θρηνηῶν τούτου γε αὐτοῦ ἔνεκεν, ἔλεγεν, «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ ἢ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσά- 50 κισ ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν καὶ οὐκ ἠθελήσατε; Ἴδου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος».

2 α. Ταῦτα οὖν εἰδυῖα, δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, κάμνε καὶ φιλονεῖκει καὶ βιάζου τὴν ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἔχουσα συμμαχίαν, ἐξωθειῖσθαι καὶ ἐκβάλλειν μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς ταραττοντάς σε λογισμοὺς καὶ θόρυβον καὶ ζάλην ἐμποιοῦντας τοσαύ- 5 την. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἐργάση τοῦτο καὶ ἀνέξῃ τῆς παραινέσεως τῆς ἡμετέρας, οὐδένα οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν, δεῖ δέ σοι κατασκευάσαι λοιπὸν ξίφη καὶ δόρατα καὶ τόξα καὶ βέλη καὶ θώρακα καὶ ἀσπίδα

1. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος εἶναι ἀπὸ τοὺς Πατέρες ἐκείνους πού τονίζουν πάρα πολὺ τὴ σημασία τοῦ αὐτεξουσίου τοῦ ἀνθρώπου. Ἀκόμη καὶ ἡ διάθεση τοῦ ἀνθρώπου γιὰ εὐθυμία ὀφείλεται στὴ «γνώμη τῶν ἀνθρώπων», στὸ αὐτεξούσιο.

2. Ἰω. 15,22.

3. Ματθ. 23,37-38.

μωμένη να στηρίζεται τόσο στη φύση τῶν πραγμάτων, ὅσο στη γνώμη τῶν ἀνθρώπων¹.

δ. Ἔτσι λοιπὸν εἶναι αὐτὸ τὸ πράγμα· πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ περιρρέονται ἀπὸ τὸν πλοῦτο νόμισαν ὅτι ὁ βίος εἶναι ἀβίωτος, ἐνῶ ἄλλοι ποὺ ζοῦσαν μὲ ἔσχατη φτώχεια ὑπῆρξαν εὐθυμότεροι ἀπὸ ὄλους· κι' ἐκεῖνοι ποὺ ἀπόλαυσαν τιμητικὴ φρουρὰ καὶ δόξα καὶ τιμὴ πολλές φορές καταράσθησαν τὴ ζωὴ τους, ἐνῶ οἱ ἄσημοι καὶ προερχόμενοι ἀπὸ ἄσημους καὶ ἄγνωστοι σὲ ὄλους νόμισαν ὅτι εἶναι μακαριώτεροι ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους (διότι ἡ εὐθυμὴ διάθεση δὲν ὀφείλεται τόσο στη φύση τῶν πραγμάτων, ὅσο στη γνώμη τῶν ἀνθρώπων· δὲν θὰ παύσω νὰ ἐπαναλαμβάνω τὸ πράγμα αὐτὸ συνεχῶς). Γι' αὐτὸ μὴ καταπέσεις, ἀλλὰ σήκω καὶ δῶσε τὸ χέρι σου στὸ λόγο μου καὶ πρόσφερε μου αὐτὴν τὴν καλὴ συμμαχία, γιὰ νὰ σὲ ἀποσπάσω ὀλοσχερῶς ἀπὸ τὴν πικρὴ αἰχμαλωσία τῶν λογισμῶν. Διότι, ἂν δὲν θελήσεις νὰ ἐπιδείξεις καὶ σὺ τόση φροντίδα ὅση καὶ ἐγώ, δὲν θὰ ὠφεληθοῦμε καθόλου ἀπὸ τὴ θεραπεία. Τί τὸ παράδοξο, ἂν μᾶς συμβεῖ αὐτό; Διότι ὁ Θεὸς ποὺ δύναται τὰ πάντα, ὅταν παραινεῖ καὶ συμβουλεύει, ἀλλ' ὁ ἀκροατὴς δὲν πείθεται στὰ λεγόμενα, ποτὲ δὲν ἐπιτυγχάνεται κάποιο πλεονέκτημα, ἀλλ' αὐτὸ θὰ εἶναι καὶ ἐφόδιο μεγαλύτερης τιμωρίας γιὰ τὸν ἀνυπάκουο. Γιὰ νὰ δηλώσει αὐτὸ τὸ πράγμα ὁ Χριστὸς, ἔλεγε· «ἂν δὲν ἐρχόμενοι καὶ δὲν μιλοῦσα σ' αὐτούς, δὲν θὰ εἶχαν ἁμαρτία· τώρα ὅμως δὲν ἔχουν δικαιολογία γιὰ τὴν ἁμαρτία τους»². Γι' αὐτὸ λοιπὸν, θρηνώντας τὴν Ἱερουσαλήμ γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο, ἔλεγε· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ποὺ φονεύεις τοὺς προφῆτες καὶ λιθοβολεῖς τοὺς ἀπεσταλμένους μου πρὸς αὐτήν, πόσες φορές θέλησα νὰ συναθροίσω τὰ τέκνα σας καὶ δὲν θελήσατε; Νὰ λοιπὸν, ἀφήνεται ὁ οἶκος σας ἔρημος»³.

2 α. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτὰ τὰ πράγματα, δέσποινά μου θεοφιλέστατη, νὰ κοπιάζεις καὶ νὰ προσπαθεῖς καὶ ν' ἀγωνίζεσαι, ἔχοντας τὴ συμμαχία τῶν λόγων μου, ὥστε νὰ ἐξωθεῖς καὶ ν' ἀποβάλλεις μὲ πολλὴ σφοδρότητα τοὺς λογισμοὺς ποὺ σὲ ταρασσοῦν καὶ σοῦ προκαλοῦν τόσο θόρυβο καὶ ζάλη. Ὅτι βέβαια θὰ τὸ πραγματοποιήσεις αὐτὸ καὶ θὰ δεχθεῖς τὴν παραινέσή μου, δὲν νομίζω ὅτι πρέπει ν' ἀμφιβάλλει κανεὶς· ἀλλὰ πρέπει νὰ σοῦ κατασκευάσω τώρα ξίφη καὶ δόρατα, τόξα καὶ βέλη, θώρακα καὶ ἀσπίδα καὶ περι-

καὶ κνημίδας, ὥστε τοῖς μὲν φράττεσθαι, τοῖς δὲ βάλλειν καὶ κατασφάττειν καὶ νεκροὺς τιθέναι τοὺς ἐπιόντας σοι τῆς ταραχῆς λογισμοῦς. Πόθεν οὖν σοι τὰ μηχανήματα ταῦτα καὶ τὰς σφενδόνας κατασκευάσομεν, ὥστε μηδὲ ἐγγὺς ἀφεῖναι προσιέναι τοὺς πολεμίους, ἀλλ' ὡς πορρωτάτω μετὰ πολλῆς ἀπελαύνειν τῆς ὑπερβολῆς; Ἀπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς, ὀλίγα τινὰ περὶ αὐτῆς φιλοσοφήσαντες καὶ δείξαντες, ὅπως βαρὺ τὸ πρᾶγμα καὶ ἐπαχθές.

15 β. Ἡ γὰρ ἀθυμία ψυχῶν ἐστὶ βασανιστήριον χαλεπὸν, ὀδύνη τις ἄρρητος καὶ δίκη δίκης ἀπάσης καὶ τιμωρίας πικροτέρα. Καὶ γὰρ σκώληκα μιμεῖται ἰοβόλον, οὐχὶ τῆς σαρκὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς καθαπτομένη τῆς ψυχῆς, καὶ σῆς ἐστὶν οὐχὶ ὀστέων μόνον, ἀλλὰ καὶ διανοίας, καὶ δῆμιος διηνεκῆς οὐ πλευρὰς καταξαίνων, ἀλλὰ
20 καὶ δύναμιν ψυχῆς λυμαινόμενος, καὶ νὺξ διηνεκῆς καὶ σκότος ἀφειγγές καὶ χειμῶν καὶ ζάλη καὶ πυρετὸς ἀφανῆς πάσης φλογὸς σφοδρότερον κατακαίων καὶ πόλεμος ἀνακωχὴν οὐκ ἔχων, νόσος πολλοῖς τῶν ὀρωμένων ἐπισκοτοῦσα. Ὁ τε γὰρ ἥλιος, ἢ τε τοῦ ἀέρος φύσις τούτου τοῦ διειδοῦς τοῖς οὕτω διακειμένοις παρενοχλεῖν
25 δοκεῖ καὶ ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ νύκτα μιμεῖται βαθεῖαν.

γ. Διὸ καὶ ὁ θαυμάσιος προφήτης τοῦτο δηλῶν ἔλεγε· «δύσεται ὁ ἥλιος αὐτοῖς ἐν μεσημβρίᾳ», οὐχ ὡς ἀφανιζομένου τοῦ ἄστρου οὐδ' ὡς τοῦ συνήθους διακοπτομένου δρόμου, ἀλλ' ὡς τῆς ἀθυμούσης ψυχῆς ἐν τῷ φανοτάτῳ τῆς ἡμέρας νύκτα φανταζομένης. Οὐ γὰρ
30 τοιοῦτο τῆς νυκτὸς τὸ σκότος, οἷα τῆς ἀθυμίας ἢ νὺξ οὐ κατὰ νόμον φύσεως παραγενομένη, ἀλλὰ κατὰ λογισμῶν σκότωσιν συναγομένη, φοβερὰ τις οὔσα καὶ ἀφόρητος, ἀμείλικτον ἔχουσα τὸ πρόσωπον, τυράννου παντὸς ὠμοτέρα, οὐδενὶ ταχέως εἴκουσα τῶν διαλύειν αὐτὴν ἐπιχειρούντων, ἀλλ' ἀδάμαντος στερρότερον κατέχουσα
35 πολλάκις τὴν ἀλουσαν ψυχὴν, ὅταν αὐτὴ μὴ πολλῇ ἢ κεχρημένη τῇ φιλοσοφίᾳ.

3 α. Τί δεῖ πολλὰ λέγειν οἴκοθεν περὶ αὐτῆς ἀποφαινόμενον, παρὸν ἐπὶ τοὺς ἀλόντας ἐλθεῖν κάκειθεν αὐτῆς τὴν ἰσχὺν ἅπασαν καταμαθεῖν; Μᾶλλον δέ, εἰ δοκεῖ, τέως πρότερον ἐτέρωθεν αὐτῆς ποιησόμεθα τὴν ἀπόδειξιν. Ὅτε γὰρ ἤμαρτεν ὁ Ἄδὰμ τὴν ἀμαρτίαν

κνημίδες, ὥστε μὲ ἄλλα νὰ περιφράζεσαι, καὶ μὲ ἄλλα νὰ βάλλεις καὶ νὰ σφάζεις καὶ νὰ θανατώνεις τοὺς ἐπιτιθέμενους ἐναντίον σου λογισμοὺς τῆς ταραχῆς. Ἐκ τῆς ποῦ λοιπὸν θὰ σοῦ κατασκευάσω αὐτὰ τὰ μηχανήματα καὶ τὶς σφενδόνες, ὥστε νὰ μὴ ἀφήνεις οὔτε νὰ πλησιάσουν οἱ ἐχθροί, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἐκδιώκεις πολὺ μακριὰ μὲ βία; Ἐκ τῆς ἴδια τὴν ἀθυμία, μὲ τὸ νὰ φιλοσοφήσω λίγα πράγματα γι' αὐτὴν καὶ νὰ δείξω πόσο βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς πρᾶγμα εἶναι.

β. Πράγματι ἡ ἀθυμία εἶναι φοβερὸ βασανιστήριον, ὀδύνη ἄρρητη καὶ ποινὴ πικρότερη ἀπὸ κάθε ποινὴ καὶ τιμωρία. Διότι μιμεῖται τὸ ἰοβόλο σκουλήκι, ποὺ ἐγγίζει ὄχι μόνον τὴ σάρκα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν ψυχὴν, καὶ εἶναι καὶ σκῶρος ὄχι μόνον τῶν ὀστέων, ἀλλὰ καὶ τῆς διάνοιας, καὶ δῆμιος συνεχῆς ποὺ δὲν ξεσχίζει μόνον τὰ πλευρά, ἀλλὰ καὶ καταστρέφει τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς· ἐπίσης εἶναι καὶ νύχτα παντοτινὴ, σκότος ἄφεγγο, τρικυμία καὶ ζάλη, πυρετὸς ἀφανῆς, ποὺ κατακαίει δυνατώτερα ἀπὸ κάθε φλόγα, καὶ πόλεμος χωρὶς ἀνακωχή, νόσος ποὺ σκιάζει πολλὰ ἀπὸ τὰ βλεπόμενα. Πράγματι ὁ ἥλιος καὶ ἡ φύση τοῦ διαυγοῦς αὐτοῦ ἀέρα φαίνεται ὅτι παρενοχλεῖ ἐκείνους ποὺ ἔχουν αὐτὴ τὴ διάθεση καὶ μέρα μεσημέρι μιμεῖται τὴν βαθεῖαν νύχτα.

γ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θαυμάσιος προφήτης δηλώνοντας αὐτὸ ἔλεγε, «θὰ δύσει ὁ ἥλιος γι' αὐτοὺς τὸ μεσημέρι»⁴, ὄχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι τὸ ἄστρο ἀφανίζεται οὔτε ὅτι διακόπτεται ὁ συνήθης δρόμος, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἡ λυπούμενη ψυχὴ στὸ φῶς τῆς ἡμέρας φαντάζεται νύχτα. Τὸ σκότος τῆς νύχτας δὲν εἶναι τέτοιο, ὅπως εἶναι ἡ νύχτα τῆς ἀθυμίας, ποὺ δὲν φθάνει κατὰ τὸν νόμον τῆς φύσεως, ἀλλὰ προκαλεῖται ἀπὸ σκότωση τῶν λογισμῶν· εἶναι φοβερὴ καὶ ἀφόρητη, ἔχει πρόσωπο ἀμείλικτον, εἶναι ὠμότερη ἀπὸ κάθε τύραννον, δὲν ὑποχωρεῖ γρήγορα σὲ κανένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ τὴ διαλύσουν, ἀλλὰ κρατεῖ πολλὰς φορὰς τὴν κυριαρχημένην ψυχὴν στερεώτερα ἀπὸ διαμάντι, ὅταν αὐτὴ δὲν ἔχει πολλὴ φιλοσοφικὴ διάθεση.

3 α. Τί χρειάζεται νὰ λέγω πολλὰ παρουσιάζοντας προσωπικὰς μου κρίσεις γι' αὐτὴν, ἀφοῦ εἶναι δυνατόν νὰ ἔλθομε σ' ἐκείνους ποὺ αἰχμαλωτίσθησαν ἀπ' αὐτὴν καὶ νὰ μάθομε ἀπ' ἐκεῖ ὅλη τὴ δύναμή της; Ἡ καλύτερα, ἂν θέλεις, ἀρχικὰ θὰ παρουσιάσω τὸν χαρα-

4. Ἄμωσ 8,9.

5 ἐκεῖνην τὴν χαλεπὴν καὶ τὸ κοινὸν ἀπάντων ἀνθρώπων κατεδίκησε
 γένος, λύπη τότε κατεδικάζετο, ἡ δὲ μείζον ἁμαρτοῦσα καὶ οὕτω
 μείζονα, ὡς τὴν ἁμαρτίαν τὴν τούτου πρὸς ἐκεῖνην συγκρινομένην
 μηδὲ ἁμαρτίαν εἶναι νομίζεσθαι (« Ἀδὰμ γὰρ οὐκ ἠπατήθη», φησὶν,
 «ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονεν»): αὕτη τοίνυν ἡ ἀπα-
 10 τηθεῖσα καὶ ἐν παραβάσει γενομένη, καὶ τὸ δηλητήριον καὶ ἑαυτῆ
 καὶ τῷ ἀνδρὶ κεράσασα φάρμακον, πλείονι ταύτῃ κατακρίνεται, ὡς
 κατατεῖναι δυναμένη τοῦ μόχθου μειζόνως: «πληθύνων» γάρ, φησί,
 «πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμὸν σου. Ἐν λύπαις τέξῃ
 τέκνα». Οὐδαμοῦ πόνος, οὐδαμοῦ ἰδρῶς καὶ οὐδαμοῦ μόχθος, ἀλλ'
 15 ἀθυμία καὶ στεναγμὸς καὶ ἡ ἐντεῦθεν τιμωρία καὶ πόνων καὶ μυρί-
 ων θανάτων ἀντίρροπος οὕσα, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπωτέρα.

β. Καίτοι τί θανάτου χειρὸν; Οὐχὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἐν ἀνθρώ-
 ποῖς κακῶν, τὸ φοβερὸν καὶ ἀφόρητον καὶ μυρίων ἄξιον θρῆνων
 τοῦτο εἶναι δοκεῖ; Οὐχὶ παρανομίας τῆς χαλεπωτάτης ταύτην ἔφη-
 20 σεν εἶναι δίκην ὁ Παῦλος; Τοὺς γὰρ ἀναξίως τῶν ἱερῶν ἀπτομένους
 μυστηρίων καὶ τῆς φρικτῆς ἐκεῖνης μετάχοντας τραπέζης ταύτην
 ἔφησε τίνειν δίκην οὕτω λέγων: «διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς
 καὶ ἄρρωστοι καὶ κοιμῶνται ἱκανοί».

γ. Οὐχὶ καὶ νομοθέται πάντες τοὺς τὰ ἀνήκεστα πλημμελοῦντας
 25 τούτῳ καταδικάζουσι τῷ ἐπιτιμίῳ; Καὶ ὁ Θεὸς δὲ οὐ ταύτην ἐσχά-
 την ἐπέθηκεν τιμωρίαν ἐν τῷ νόμῳ τοῖς μεγάλα πλημμελοῦσιν; Οὐ
 διὰ τὸν τούτου φόβον ὁ πατριάρχης ἐκεῖνος ὁ καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν
 νικήσας τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ κατεδέξατο ἡδυπαθείαις ἐκδοῦναι
 βαρβαρικαῖς καὶ Αἰγυπτιακῇ τυραννίδι, καὶ τὸ δράμα τῆς ὕβρεως
 30 αὐτός τε κατεσκεύαζε καὶ τὴν γυναῖκα παρεκάλει τὴν χαλεπὴν ταύ-
 την συνυποκρίνασθαι τραγωδίαν αὐτῷ; Καὶ οὐδὲ τὴν αἰτίαν αἰσχύ-
 νεται τιθεὶς τῆς τοιαύτης σκηνῆς: «ἔσται» γάρ, φησὶν, «ὡς ἐὰν ἴδω-
 σί σε οὕτω τῆ ὄρα λάμπουσιν καὶ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως κρατοῦ-
 σαν, ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται. Εἶπε οὖν ὅτι ἀδελφῆ
 35 μου εἶ, ἵνα εὖ μοι γένηται διὰ σὲ καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ μου ἕνεκεν
 σοῦ».

5. Ἡ Εὐα πού παρέσυρε τὸν Ἀδὰμ στὴν παρακοή.

6. Α' Τιμ. 2,14.

7. Γεν. 3,16.

8. Α' Κορ. 11,30.

9. Γεν. 12,12 ε.

κτήρα της ἀπὸ κάπου ἄλλου. Ὅταν δηλαδὴ ἀμάρτησε ὁ Ἄδὰμ ἐκείνη τὴν ὀδυνηρὴ ἀμαρτία καὶ καταδίκασε τὸ κοινὸ γένος ὄλων τῶν ἀνθρώπων, καταδικάσθηκε τότε νὰ ζεῖ στὴ λύπη. Ἐκείνη ὅμως ποὺ ἀμάρτησε περισσότερο⁵, καὶ μάλιστα τόσο περισσότερο, ὥστε ἡ ἀμαρτία αὐτοῦ, συγκρινομένη μ' ἐκείνην, νὰ μὴ θεωρεῖται ὅτι εἶναι κἄν ἀμαρτία (διότι λέγει, «ὁ Ἄδὰμ δὲν ἀπατήθηκε, ἐνῶ ἡ γυναῖκα ἀπατήθηκε καὶ ἔγινε παραβάτις»⁶); αὐτὴ λοιπὸν ποὺ ἀπατήθηκε καὶ ἔκαμε παράβαση, αὐτὴ ποὺ κέρασε δηλητήριο τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὸν ἄνδρα, κατακρίνεται σὲ μεγαλύτερη λύπη, διότι ἡ λύπη μπορεῖ νὰ ταλαιπωρήσει περισσότερο ἀπὸ τὸν μὸχθο. Διότι λέγει, «θὰ πληθύνω ὑπερβολικὰ τὶς λύπες σου»⁷. Πουθενὰ κόπος, πουθενὰ ἰδρώτας καὶ πουθενὰ μὸχθος, ἀλλὰ ἀθυμία καὶ στεναγμὸς καὶ ἡ ἀπ' αὐτὰ τιμωρία ποὺ εἶναι ἀντίρροπη καὶ πόνων καὶ μυρίων θανάτων, μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ χειρότερη.

β. Καὶ ὅμως τί εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὸν θάνατο; Δὲν φαίνεται αὐτὸ νὰ εἶναι τὸ κορύφωμα τῶν ἀνθρώπινων κακῶν, τὸ φοβερὸ καὶ ἀφόρητο καὶ ἄξιο μυρίων θρήνων; Δὲν εἶπε ὁ Παῦλος ὅτι αὐτὸς εἶναι τιμωρία τῆς χειρότερης παρανομίας; Διότι αὐτὴ εἶπε ὅτι εἶναι ἡ τιμωρία γιὰ ἐκείνους ποὺ προσέρχονται ἀνάξια στὰ ἱερὰ μυστήρια καὶ μετέχουν στὴ φρικτὴ ἐκείνη τράπεζα, λέγοντας: «γι' αὐτὸ ἀνάμεσά σας εἶναι πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ ἀρκετοὶ ἔχουν πεθάνει»⁸.

γ. Καὶ οἱ νομοθέτες δὲν καταδικάζουν ὅλοι σ' αὐτὴν τὴν ποινὴ ἐκείνους ποὺ διαπράττουν ἀνεπανόρθωτα πλημμελήματα; Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἐπέβαλε αὐτὸν ὡς ἐσχάτη τιμωρία σὲ ὅσους διαπράττουν μεγάλα πλημμελήματα κατὰ τὸν μωσαϊκὸ νόμο; Ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου ὁ πατριάρχης ἐκεῖνος, ποὺ νίκησε καὶ τὴν ἴδια τὴ φύση, δὲν δέχθηκε νὰ παραδώσει τὴ γυναῖκα του στὴ βαρβαρικὴ ἠδυπάθεια καὶ στὴν αἰγυπτιακὴ τυραννίδα; κι' αὐτὸς δὲν συνέθεσε τὸ δράμα τῆς ὕβρεως καὶ δὲν παρακάλεσε καὶ τὴν γυναῖκα του νὰ παίξει μαζί του σ' αὐτὴν τὴν τραγωδία; Καὶ δὲν ντρέπεται νὰ προβάλει καὶ τὴν αἰτία αὐτῆς τῆς σκηνῆς. Διότι, λέγει, «μόλις σὲ δοῦν νὰ λάμπεις τόσο πολὺ ἀπὸ ὠραιότητα καὶ νὰ θαμπώνεις τὰ μάτια τους μὲ τὴν ὀμορφιά σου, ἐμένα θὰ μὲ φονεύσουν, ἐνῶ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν. Πές λοιπὸν ὅτι εἶσαι ἀδελφὴ μου, γιὰ νὰ γίνουν εὐνοϊκὰ τὰ πράγματα γιὰ μένα καὶ νὰ σωθεῖ ἡ ζωὴ μου γιὰ χάρη σου»⁹.

δ. *Εἶδες φόβον, εἶδες τρόμον κατασείοντα τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καὶ φιλόσοφον ψυχὴν; Εἶδες τὸν ἀδάμαντα διαλυθέντα τῇ ἀγωνίᾳ; Ψεύδεται τὸ γένος καὶ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου παρατίθησι τῇ γυναικὶ τὸ προσωπεῖον καὶ τοῖς λύκοις εὐάλωτον ποιεῖ τὴν ἀμνάδα· καὶ ὁ πάντων ἐστὶν ἀνδράσιν ἀφορητότερον γυναῖκα ἰδεῖν ὑβριζομένην, μᾶλλον δὲ καὶ ὑποπτεῦσαι μόνον, τοῦτο (καὶ τὸ τούτου χαλεπώτερον· οὐδὲ γὰρ ὑποψία ἦν, ἀλλ' ὑβρις ἔργῳ τολμωμένη) οὐ μόνον ὄρα, ἀλλὰ καὶ ὅπως τολμηθεῖη κατασκευάζει καὶ κοῦφον αὐτῷ φαίνεται τοῦτο καὶ 45 φορητόν. Καὶ γὰρ πάθος ἐκράτει πάθους, τοῦ χαλεποῦ τὸ χαλεπώτερον καὶ ζηλοτυπίας περιεγένετο δειλία θανάτου.*

ε. *Καὶ ὁ μέγας δὲ Ἥλιος ἐκεῖνος διὰ τὸν τούτου φόβον δραπέτης καὶ φυγὰς καὶ μετανάστης ἐγένετο, ἀπειλὴν μόνον δεῖσας πορνευομένης καὶ ἐναγοῦς γυναικός· καὶ ὁ τὸν οὐρανὸν ἀποκλείσας καὶ τοσαῦτα θαύματα ἐργασάμενος, ρημάτων φόβον οὐκ ἤνεγκεν, ἀλλ' οὕτω τὴν οὐρανομήκη ψυχὴν ἐκείνην κατέσεισεν ἢ ἀγωνία, ὡς καὶ πατρίδα καὶ δῆμον τοσοῦτον δι' ὃν τοσαῦτα παρεκινδύνευσεν καταλιπεῖν ἀθρόον καὶ μόνον τεσσαράκοντα ἡμερῶν ὁδεῦσαι ὁδὸν καὶ πρὸς τὴν ἐρημίαν μετοικισθῆναι, μετὰ τὴν παρρησίαν ἐκείνην, μετὰ 55 τὴν τοσαύτην ἐλευθεροστομίαν, μετὰ τὴν τοσαύτην τῆς ἀνδρείας ἐπίδειξιν.*

ς. *Καὶ γὰρ φοβερὰ σφόδρα τοῦ πράγματος ἢ φύσις· διὰ τοι τοῦτο καθ' ἕκαστον ἡμᾶς ἐκπλήττει νεκρὸν καὶ συγχέει καὶ συστέλλει ὡς ἀθρόον τότε φαινομένη. Καὶ οὐδὲν ἴσχυσεν εἰς παραμυθίαν ἢ τοῦ 60 χρόνου μελέτη, οὐδὲ τὸ καθ' ἑκάστην ἐν ταύτῃ γυμνάζεσθαι τῇ θεωρίᾳ· οὐδὲ ἐπαλαιώθη τῷ χρόνῳ τὰ τῆς ἀθυμίας καὶ τῆς ἐκπλήξεως ταύτης, ἀλλὰ νεάζει καὶ ἀκμάζει διηνεκῶς καὶ τὸν φόβον ἀκραιφνῆ καὶ ἀνθοῦντα ἔρχεται καθ' ἑκάστην φέρουσα τὴν ἡμέραν.*

ζ. *Καὶ μάλα εἰκότως. Τίς γὰρ οὐκ ἂν συγχυθεῖη καὶ καταπέσοι, 65 ὅταν ἴδῃ τὸν χθὲς καὶ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν βαδίζοντα, ἄγοντα, φέροντα μυρία πράγματα, οἰκίας, γυναικός, παίδων, οἰκετῶν, πολλάκις δὲ καὶ πόλεων ὀλοκλήρων προϊστάμενον, ἀπειλοῦντα, φοβοῦντα, λύοντα κολάσεις, ἐπάγοντα κολάσεις, μυρία κατὰ πόλεις καὶ*

δ. Είδες φόβο, είδες τρόμο που κλονίζει εκείνη την ύψηλή και φιλοσοφημένη ψυχή; Είδες το διαμάντι που διαλύθηκε από την άγωγία; Ψεύδεται για τή συγγένεια και τοποθετεί στη γυναίκα άλλο αντί άλλου προσωπεῖο, καθιστώντας τήν ἀμνάδα εὐάλωτη για τοὺς λύκους· κι' ἐκεῖνο που εἶναι ἀφορητότερο ἀπὸ ὅλα στοὺς ἄνδρες, τὸ νὰ δοῦν τή γυναίκα τους νὰ προσβάλλεται, ἢ καλύτερα καὶ ἀπλῶς νὰ τὸ ὑποπτευθοῦν, αὐτὸ (καὶ τὸ φοβερότερο ἀπὸ αὐτὸ· διότι δὲν ἦταν ὑποψία, ἀλλὰ προσβολή που διαπράχθηκε μὲ τόλμη), ὄχι μόνο τὸ βλέπει, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀργανώνει για νὰ ἀποτολμηθεῖ, καὶ αὐτὸ τοῦ φαίνεται ἐλαφρὸ καὶ ὑποφερτό. Διότι πάθος νικοῦσε ἄλλο πάθος, τὸ ὀδυνηρότερο τὸ ὀδυνηρό, καὶ ἡ δειλία τοῦ θανάτου νικοῦσε τή ζηλοτυπία.

ε. Καὶ ὁ μέγας ἐκεῖνος Ἡλίας ἐπίσης ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τοῦ θανάτου ἔγινε δραπέτης καὶ φυγᾶς καὶ μετανάστης, φοβούμενος μόνο τήν ἀπειλή μιᾶς πορνευόμενης καὶ κακόφημης γυναίκας· ἔτσι ἐκεῖνος, που ἀπέκλεισε τὸν οὐρανὸ καὶ τόσα θαύματα πραγματοποίησε, δὲν ὑπέμεινε τὸ φόβο τῶν λόγων, ἀλλ' ἡ ἀγωνία κλόνησε τήν οὐρανομήκη ἐκείνη ψυχή τόσο, ὥστε νὰ ἐγκαταλείψει ἀμέσως καὶ πατρίδα καὶ ἔθνος τόσο μεγάλο, για τὸ ὁποῖο εἶχε ὑποβληθεῖ σὲ τόσους κινδύνους, καὶ νὰ βαδίσει μόνος του δρόμο σαράντα ἡμερῶν καὶ νὰ μετοικήσει πρὸς τήν ἐρημία, μετὰ ἀπὸ ἐκείνη τήν παρρησία, μετὰ τήν τόση ἐλευθεροστομία, μετὰ τήν τόση ἐπίδειξη ἀνδρείας.

στ. Πράγματι ἡ φύση τοῦ θανάτου εἶναι τρομακτική· γι' αὐτὸ στή περίπτωση τοῦ κάθε νεκροῦ τόσο πολὺ μᾶς ἐκπλήσσει καὶ μᾶς συγχέει καὶ μᾶς συστέλει, σὰν νὰ ἐμφανίζεται τότε ξαφνικά. Καὶ ἡ μελέτη τοῦ χρόνου καὶ ἡ καθημερινὴ ἄσκηση σ' αὐτὸ τὸ θέαμα δὲν ἔχει καμμιά ἰσχὺ για παρηγοριά μας· οὔτε αὐτὴ ἡ ἀθυμία καὶ ἡ ἐκπληξη της ἐπαλαιώθηκε ἀπὸ τὸν χρόνο, ἀλλὰ νεάζει καὶ ἀκμάζει διαρκῶς κι' ἔρχεται καθημερινὰ φέροντας καθαρὸ καὶ ἀκμαῖο τὸ φόβο.

ζ. Καὶ πολὺ εὐλογα. Διότι ποιὸς δὲν θὰ συγχιζόταν καὶ δὲν θὰ κατέρρευε, ὅταν δεῖ ἐκεῖνον, που χθὲς καὶ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν βάδιζε, ἔσυρε καὶ μετέφερε μύρια πράγματα, κατεῖχε οἰκία, γυναίκα, παιδιά, ὑπηρέτες, πολλὰς μάλιστα φορὲς κυβερνοῦσε καὶ ὀλόκληρες πόλεις, ἀπειλοῦσε, φόβιζε, ἔλυε τιμωρίες, ἐπέβαλλε τιμωρίες, ἐνεργ-

χώρας ἐργαζόμενον, ἀθρόον λίθων ἀφωνότερον κείμενον καὶ μυ-
70 ρίων κωκυόντων καὶ τῶν φιλτάτων κατακοπτομένων καὶ τῆς γυ-
ναικὸς καταθρυπτομένης, παρειᾶς ξαινούσης, πλοκάμους λυούσης,
χοροὺς περιστάσης θεραπαινίδων μετὰ πολλῆς τῆς ὀλολυγῆς, οὐ-
δενὸς αἰσθανόμενον καὶ πάντα ἐξαίφνης ἐκποδῶν καὶ λογισμὸν καὶ
διάνοιαν καὶ ψυχὴν καὶ ὄψεως ἄνθος καὶ μελῶν κίνησιν καὶ τὰ
75 ἀτερπῆ διαδεχόμενα, ἀφωνίαν, ἀναισθησίαν, φθοράν, ἰχῶρα,
σκώληκας, τέφραν, κόνιν, δυσωδίαν, ἀφανισμόν παντελῆ καὶ εἰς
ὄστέα εἰδεχθῆ καὶ ἄσημα τὸ πᾶν ἐπειγόμενον καταλῦσαι σῶμα;

4 α. Ἄλλ' ὅμως τὸ φοβερὸν τοῦτο καὶ διὰ τῶν πραγμάτων δεικνύ-
μενον καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγίων ἐκείνων δειλίας ἀθυμίας πολὺ κουφό-
τερον. Ταύτης γὰρ ἔνεκεν τοὺς μακροὺς τούτους τῶν λόγων διαύ-
λους ἀνήλωσα, ἵνα σε διδάξω οἷαν τίνεις δίκην καὶ ἀντίρροπον αὐ-
5 τῆς, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ μείζονα τῶν ἀγαθῶν ἀναμένεις τὴν ἀμοι-
βὴν. Καὶ ἵνα μάθης ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἐπὶ τοὺς ἀλόν-
τας λοιπὸν καταφεύξομαι εἰς ὃ ἔμπροσθεν ἠπειγόμενη ἐλθεῖν.

β. Ὁ γὰρ τῶν Ἑβραίων δῆμος, Μωϋσέως ἐλθόντος καὶ ἐλευθε-
ρίαν εὐαγγελιζομένου καὶ τῶν αἰγυπτιακῶν κακῶν ἀπαλλαγὴν,
10 οὐδὲ ἀκοῦσαι ἠνέσχετο καὶ τὴν αἰτίαν τιθεὶς ὁ νομοθέτης ἔλεγεν·
«ἐλάλησε δὲ Μωϋσῆς τῷ λαῷ καὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ λαὸς Μωϋσέως
ἀπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας». Καὶ ὅταν μεγάλας ἀπειλῆ τοῖς Ἰουδαίοις ὁ
Θεὸς ἀπειλὰς ὑπὲρ παρανομίας πολλῆς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ
τὴν ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβὴν καὶ τοὺς λιμοὺς καὶ τοὺς λοιμοὺς καὶ τὴν
15 ἀνθρωποφαγίαν καὶ ταύτην ἐπάγει τὴν δίκην λέγων· «δώσω αὐτοῖς
καρδίαν ἀθυμοῦσαν καὶ ἐκλείποντας ὀφθαλμοὺς καὶ τηκομένην ψυ-
χὴν». Ἄλλὰ τί χρὴ λέγειν Ἰουδαίους, δῆμον ἄτακτον, ἀγνώμονα καὶ
τῇ σαρκὶ δεδουλωμένον καὶ φιλοσοφεῖν οὐκ εἰδότα, παρὸν ἀπὸ τῶν
μεγάλων ἐκείνων καὶ ὑψηλῶν ἀνδρῶν λαβεῖν τὴν ἀπόδειξιν; Ὁ γὰρ
20 τῶν ἀποστόλων χορὸς τρίτον ἔτος συγγενόμενος τῷ Χριστῷ καὶ
πολλὰ περὶ ἀθανασίας παιδευθεὶς καὶ τῶν ἄλλων ἀπορρήτων,
σημεῖα τε ἐργασάμενοι θαυμαστὰ καὶ παράδοξα καὶ αὐτὸν ἐπὶ το-
σοῦτον χρόνον θαυματουργοῦντα θεασάμενοι καὶ τραπέζης αὐτῷ
καὶ ὀμιλίας καὶ λόγων τοιούτων κοινωνήσαντες καὶ πάντα παιδευ-

10. Ἀπὸ τὴν ἔρημο ὁ Μωϋσῆς ἐπανῆλθε εἰς τὴν Αἴγυπτο μετὰ τὴ θεοφάνια τοῦ Σινᾶ.

γοῦσε σὲ πόλεις καὶ χῶρες μύριες ὑποθέσεις, νὰ κατὰκειται ξαφνικὰ ἀφωνότερος ἀπὸ λίθους; Ὅταν βλέπει ὅτι, ἐνῶ πολλοὶ θρηνοῦν, οἱ φίλτατοὶ του κατακόπτονται καὶ ἡ γυναῖκα του συντρίβεται, ξεσχίζει τὰ μάγουλά της, λύνει τὶς πλεξίδες της, στήνει γύρω της χορούς ὑπηρετριῶν μὲ δυνατὲς κραυγές, αὐτὸς δὲν αἰσθάνεται τίποτε καί, ἀφοῦ ξαφνικὰ ἀπέβαλε τὰ πάντα, λογισμό, διάνοια, ψυχὴ, λάμψη τοῦ προσώπου, κίνηση μελῶν, καὶ ἀπέκτησε τὰ δυσάρεστα, ἀφωνία, ἀναισθησία, φθορά, πῦο, σκουλήκια, τέφρα, σκόνη, δυσωδία, πλήρη ἀφανισμό, ἐπείγεται νὰ διαλύσει τὸ σῶμα του σὲ κόκκαλα ἄσχημα καὶ ἄσημα;

4 α. Ἄλλ' ὅμως αὐτὸ τὸ φοβερό, ποὺ γίνεται φανερό ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ τὴ δειλία τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀνδρῶν, εἶναι πολὺ ἐλαφρότερο τῆς δειλίας. Γι' αὐτὴν ἀκριβῶς, τὴν ἀθυμία, ἔτρεξα τοὺς μακροὺς αὐτοὺς διαύλους τῶν λόγων, γιὰ νὰ σὲ διδάξω ὅτι, ὅποια τιμωρία ὑφίστασαι, ἀντίστοιχὴ της, ἢ καλύτερα πολὺ μεγαλύτερη ἀμοιβὴ ἀγαθῶν περιμένεις. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἔτσι εἶναι αὐτὰ τὰ πράγματα, θὰ καταφύγω τώρα σ' ἐκείνους ποὺ κυριεύθηκαν ἀπὸ δειλία, στοὺς ὁποίους ἐπειγόμενον πρωτύτερα νὰ ἔλθω.

β. Πράγματι ὁ λαὸς τῶν Ἑβραίων, ὅταν ἤλθε ὁ Μωυσῆς¹⁰ καὶ εὐαγγελίσθηκε ἐλευθερία καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ αἰγυπτιακὰ κακά, δὲν ἤθελε οὔτε ν' ἀκούσει καὶ προβάλλοντας τὴν αἰτία ὁ νομοθέτης ἔλεγε: «λάλησε ὁ Μωυσῆς στὸ λαὸ καὶ ἀπὸ ὀλιγοψυχία ὁ λαὸς δὲν ἄκουσε τὸν Μωυσῆ»¹¹. Καὶ ὅταν ὁ Θεὸς ἀπέιλησε τοὺς Ἰουδαίους μὲ μεγάλες ἀπειλὲς γιὰ τὴν πολλὴ παρανομία τους μετὰ τὴν αἰχμαλωσία τους καὶ τὴ διαβίωση στὴν ξενιτιά, τὶς πεῖνες καὶ τοὺς λοιμοὺς κι' ἐκείνη τὴν ἀνθρωποφαγία, προσθέτει κι' αὐτὴν τὴν τιμωρία: «θὰ τοὺς δώσω καρδιὰ ἄθυμη, ὀφθαλμοὺς σβησμένους καὶ ψυχὴ ποὺ νὰ λειώνει»¹². Ἄλλὰ τί χρειάζεται ν' ἀναφέρω τοὺς Ἰουδαίους, λαὸ ἄτακτο, ἀγνώμονα, δουλωμένον στὴ σάρκα, ποὺ δὲν γνῶριζε νὰ φιλοσοφεῖ, ἂν καὶ μποροῦσε νὰ λάβει πρότυπα ἀπὸ ἐκείνους τοὺς μεγάλους καὶ ὑψηλοὺς ἀνδρες; Πράγματι ὁ χορὸς τῶν Ἀποστόλων, ποὺ ἔζησε τρία χρῶνια μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ διδάχθηκε πολλὰ γιὰ τὴν ἀθανασία καὶ τὰ ἄλλα ἀπόρρητα, ποὺ ἐνήργησαν θαυμαστὰ καὶ παράδοξα σημεῖα, ποὺ εἶδαν αὐτὸν τὸν ἴδιο νὰ θαυματουργεῖ τόσον καιρὸ, ποὺ κοινώνησαν μαζὶ του τῆς τράπεζας

11. Ἐξ. 6,9.

12. Δευτ. 28,65.

25 θέντες τρόπον, ἐπειδὴ ρημάτων ἤκουσαν ἀθυμίαν αὐτοῖς ἐμποιοῦντων, συνεχῶς αὐτὸν κατέχοντες καὶ ἐκκρεμάμενοι καθάπερ ὑπομάζια παιδιά καὶ διηνεκῶς αὐτὸν ἐρωτῶντες, «ποῦ ὑπάγεις;», οὕτω τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας ἐσβέσθησαν ταύτης καὶ ὅλοι τῆς λύπης ἐγένοντο ὡς μηκέτι αὐτοῦ ταῦτα πυνθάνεσθαι. Καὶ τοῦτο ὄνειδίζων
30 αὐτοῖς ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «ἠκούσατε ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· Ποῦ ὑπάγεις; Ἀλλὰ ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν». Εἶδες ἔρωτα πῶς ἐπεσκότησεν ἀθυμίας τυραννὶς καὶ πῶς αἰχμαλώτους εἰργάσατο καὶ αὐτῆς εἶναι πεποίηκεν;

35 γ. Ὁ δὲ Ἡλίας πάλιν ἐκεῖνος (οὐ γὰρ ἀποστήσομαι αὐτοῦ οὐδὲ νῦν) μετὰ τὴν φυγὴν καὶ τὴν ἀναχωρήσιν τὴν ἀπὸ Παλαιστίνης, οὐ φέρων τῆς ἀθυμίας τὴν τυραννίδα (καὶ γὰρ σφόδρα ἠθύμει· τοῦτο γοῦν ὁ τὴν ἱστορίαν γράψας ἐδήλου λέγων ὅτι «ἀπῆλθε κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ»), ἄκουσον τί φησιν εὐχόμενος· «ἰκανούσθω τὰ νῦν,
40 Κύριε. Λάβε τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐ κρείττων ἐγὼ εἰμι ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου». Καὶ τὸ φοβερώτατον ἐκεῖνο, τὸν κολοφῶνα τῆς τιμωρίας, τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν, τὸ πάσης ἀμαρτίας ἐπιτίμιον, τοῦτο ἐν εὐχῆς αἰτεῖ τάξει καὶ ἐν χάριτος μέρει βούλεται λαβεῖν. Οὕτω πολὺ θανάτου βαρύτερον ἀθυμία. Ἵνα γὰρ ἐκείνην διαφύγη,
45 καταφεύγει ἐπὶ τοῦτον.

5 α. Ἐνταῦθα δέ σοι καὶ ζήτημά τι διαλυῖσαι βούλομαι. Οἶδα γάρ σου τὴν περὶ τὰς λύσεις τῶν τοιούτων ἐπιθυμίαν καὶ σφόδρα ἐπίσταμαι ὅσον σοι χαριῶμαι. Τί ποτ' οὖν ἐστὶ τὸ ζήτημα; Εἰ θάνατον κουφότερον ἀθυμίας εἶναι ἐνόμιζε, διὰ τί καὶ πατρίδα καὶ δῆμον, ἵνα
5 μὴ θανάτῳ περιπέσῃ, καταλιπὼν ἀπέδρα; πῶς δὲ τότε αὐτὸν φεύγων νῦν αὐτὸν ἐπιζητεῖ; Ἵνα εἰδῆς καὶ ἐντεῦθεν μάλιστα πῶς χαλεπώτερον ἀθυμία θανάτου. Ὅτε μὲν γὰρ αὐτὸν ἐκεῖνος ὁ φόβος κατέσεισε μόνος, εἰκότως ἅπαντα ἔπραττεν ὥστε αὐτὸν ἐκφυγεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ἐγκαθημένη αὕτη τὴν οἰκείαν ἐπεδείξατο φύσιν, κατε-
10 σθίουσα, δαπανῶσα, τοῖς ὁδοῦσιν αὐτὸν καταναλίσκουσα, ἀφόρητος αὐτῷ γενομένη, τότε δὴ λοιπὸν τὸ πάντων βαρύτερον κουφότερον αὐτῆς εἶναι ἐνόμισεν. Οὕτω καὶ Ἰωνᾶς ἐκείνην φεύγων ἐπὶ τοῦ-

καὶ τῆς ὁμιλίας καὶ τέτοιων λόγων καὶ ἐκπαιδεύθησαν μὲ κάθε τρόπο, ἐνῶ τὸν κρατοῦσαν συνεχῶς καὶ κρεμῶνταν ἀπ' αὐτὸν σὰν παιδιὰ πού θηλάζουν ἀκόμη καὶ συνεχῶς τὸν ἐρωτοῦσαν, «ποῦ πηγαίνεις;», ὅταν ἄκουσαν λόγια πού τοὺς προκάλεσαν ἀθυμία, τόσο πολὺ ἔσβησαν ἀπὸ τὴν τυραννία τῆς ἀθυμίας αὐτῆς καὶ κυριεύθηκαν ἀπὸ τὴ λύπη, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἐρωτοῦν πλέον κάτι τέτοιο. Καὶ κατηγορώντας τοὺς γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «ἀκούσατε ὅτι πηγαίνω πρὸς αὐτὸν πού μ' ἔστειλε, καὶ ὅτι θὰ ἔλθω πρὸς ἐσᾶς, καὶ κανένας δὲν μ' ἐρωτᾷ, ποῦ πηγαίνεις; Ἀλλὰ μόλις σᾶς εἶπα αὐτὰ τὰ λόγια, ἡ λύπη πλημμύρισε τὴν καρδιά σας»¹³. Εἶδες πῶς ἡ τυραννίδα τῆς ἀθυμίας ἐπισκίασε τὸν ἔρωτα καὶ πῶς τοὺς αἰχμαλώτισε καὶ τοὺς ἔκαμε δικούς της;

γ. Ὁ Ἡλίας πάλι ἐκεῖνος (δὲν θὰ τὸν ἀφήσω κατὰ μέρος οὔτε τώρα) μετὰ τὴν φυγὴ καὶ ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴν Παλαιστίνη, μὴ ὑπομένοντας τὴν τυραννίδα τῆς ἀθυμίας (διότι ἀθυμοῦσε πολὺ· αὐτὸ ἀκριβῶς δήλωνε ὁ συγγραφέας τῆς διηγήσεως μὲ τὰ λόγια, «ἀναχώρησε γιὰ τὴν ἀνακούφισή του»), ἄκουσε τί λέγει στὴν προσευχή του· «ἀρκετὰ εἶναι τὰ τωρινά, Κύριε. Πάρε μου τὴ ζωὴ, διότι ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς πατέρες μου»¹⁴. Κι' ἐκεῖνο τὸ φοβερότατο, τὸ κορύφωμα τῆς τιμωρίας, τὸ κεφάλαιο τῶν κακῶν, τὴν τιμωρία κάθε ἁμαρτίας, αὐτὸ τὸ ζητεῖ μὲ τὴν προσευχή του καὶ θέλει νὰ τὸ λάβει σὰν χάρι. Τόσο πολὺ βαρύτερο τοῦ θανάτου πράγμα εἶναι ἡ ἀθυμία· γιὰ νὰ διαφύγει δηλαδὴ αὐτὴν, καταφεύγει σ' ἐκεῖνον.

5 α. Ἐδῶ ἀκριβῶς θέλω νὰ σοῦ λύσω ἓνα ζήτημα. Πράγματι γνωρίζω πόσο ἐπιθυμεῖς τὴ λύση τέτοιων προβλημάτων καὶ ἀναγνωρίζω καλὰ πόσο θὰ σὲ χαροποιήσω. Ποιό λοιπὸν εἶναι τὸ ζήτημα; Ἄν νόμιζε ὅτι ὁ θάνατος εἶναι κάτι ἐλαφρότερο ἀπὸ τὴν ἀθυμία, γιατί ἐγκατέλειψε καὶ πατρίδα καὶ ἔθνος καὶ ἔφυγε, ὥστε νὰ μὴ περιπέσει σὲ θάνατο; Γιὰ νὰ γνωρίσεις κι' ἀπὸ ἐδῶ καλῶς πῶς ἡ ἀθυμία εἶναι ὀδυνηρότερη ἀπὸ τὸν θάνατο. Ὅταν δηλαδὴ τὸν τάρασσε μόνος του ἐκεῖνος ὁ φόβος, εὐλόγα ἔκαμε τὰ πάντα, ὥστε νὰ ξεφύγει ἀπ' αὐτόν. Μόλις ὅμως ἡ ἀθυμία ἐγκαταστάθηκε κι' ἐπέδειξε τὴ φύση της, κατατρώγοντας, λειώνοντας, λιανίζοντάς τον μὲ τὰ δόντια της, ἔγινε ἀνυπόφορη· τότε λοιπὸν νόμισε ὅτι τὸ βαρύτερο ἀπὸ ὅλα εἶναι ἐλαφρότερο ἀπὸ αὐτὴν. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰωνᾶς,

13. Ἰω. 14,28. 16,5 ἐ.

14. Α' Βασ. 19,3-4.

τον κατέφυγε καὶ αὐτὸς θάνατον αἰτεῖ λέγων· «λάβε τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ ὅτι καλὸν μοι τὸ ἀποθανεῖν ἢ ζῆν με».

15 β. Καὶ ὁ Δαυῖδ δέ, εἴτε ἐξ οἰκείου προσώπου εἴτε ἐτέρων τινῶν ὀδυρομένων ψαλμὸν γράφων, τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐνδείκνυται· «ἐν γὰρ τῷ συστήναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου», φησὶν, «ἐκωφώθη καὶ ἐταπεινώθη καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν καὶ τὸ ἄλγημά μου ἀνεκαινίσθη. Ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντός μου καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ», ἐκεῖνο τὸ πῦρ καὶ πυρὸς σφοδρότερον τὸ τῆς ἀθυμίας πάθος δηλῶν. Διὸ μηκέτι φέρων τὰς πληγὰς αὐτῆς καὶ τὰς ὀδύνας φησὶν· «ἐλάλησα ἐν γλώσση μου...». Καὶ τί λαλεῖς; εἶπέ μοι. Θάνατον καὶ οὗτος αἰτεῖ λέγων· «γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρασ μου καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν μου τίς ἐστίν, ἵνα γνῶ τί ὕστερ-
25 ρῶ ἐγώ», ἐτέροις μὲν ρήμασι, τοῖς δὲ αὐτοῖς νοήμασι τὰ τοῦ Ἡλίου φθεγγόμενος.

γ. Ὅπερ γὰρ ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι «οὐ κρείττων ἐγὼ εἰμι ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου», τοῦτο καὶ οὗτος ἠνίξατο λέγων· «γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρασ μου, ἵνα γνῶ τί ὕστερῶ ἐγώ». Τίνος ἔνεκεν ἀπελεί-
30 φθη, φησὶν, ἐγὼ καὶ ὕστερῶ καὶ ἐν τῷ παρόντι διατρίβω βίῳ, τῶν ἄλλων ἀπελθόντων; Καὶ οὕτως αὐτὸν ἐπιζητεῖ, εἴτε αὐτός, εἴτε ἐκεῖνοι ὧν τῷ προσώπῳ κεχρημένος φθέγγεται ὅτι, καὶ μὴ παρόντος, τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας ἐπιθυμεῖ μαθεῖν· «γνώρισόν μοι», φησί, «τὸ πέρασ μου», ἵνα καὶ ἐντεῦθεν μεγίστην καρπώσῃται τὴν
35 ἡδονήν. Οὕτω τὸ φοβερὸν ποθεινὸν γίνεται διὰ τὴν ἀφόρητον τῆς ἀθυμίας ὀδύνην καὶ τὸ πῦρ τὸ ἐκκαιόμενον ἐν τῇ διανοίᾳ. «Ἐν γὰρ τῇ μελέτῃ μου», φησὶν, «ἐκκαυθήσεται πῦρ».

δ. Τοσαύτην τοίνυν τίνουσα τιμωρίαν μεγάλας προσδόκα τὰς ἀμοιβὰς, πολλὰ τὰ βραβεῖα, ἀφάτους τὰς ἀντιδόσεις, παιδρούς καὶ
40 σφόδρα ἀνθοῦντας τῶν τοσούτων ἀγώνων τοὺς στεφάνους. Οὐ γὰρ τὸ ποιῆσαι τι χρηστὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ παθεῖν τι κακὸν πολλὰς ἔχει τὰς ἀμοιβὰς καὶ μεγάλα τὰ ἔπαθλα. Καὶ πρὸς τοῦτον ἤδη βαδισοῦμαι τὸν λόγον σφόδρα καὶ σοὶ καὶ πᾶσι χρηστὸν ὄντα καὶ ἱκανὸν εἰς ὑπομονὴν ἀλειψαὶ καὶ πρὸς καρτερίαν διεγεῖραι καὶ μὴ ἀφιέναι
45 πρὸς τοὺς τῶν παθημάτων καταμαλακίζεσθαι ἰδρῶτας.

15. Γιὰ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἀθυμία κατέφυγε πρὸς τὸ θάνατο.

16. Ἰωνᾶς 4,3.

17. Ψαλμ. 38,2-4.

ξεφεύγοντας από εκείνην, κατέφυγε πρὸς αὐτόν¹⁵, ζητεῖ κι' αὐτὸς θάνατο, λέγοντας: «πάρε τὴν ψυχὴ μου ἀπὸ μένα, διότι προτιμότερο εἶναι γιὰ μένα νὰ πεθάνω, παρὰ νὰ ζῶ»¹⁶.

β. Καὶ ὁ Δαβὶδ πάλι, γράφοντας ἓνα ψαλμό, εἶτε γιὰ τὸν ἑαυτό του εἶτε γιὰ κάποιους ἄλλους πού ὀδύρονται, ἐπισημαίνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο. «Ὅταν παρατάχθηκε ὁ ἁμαρτωλὸς ἐναντίον μου», λέγει, «κουφάθηκα καὶ ταπεινώθηκα καὶ σιώπησα ἀπὸ ἀγαθὰ λόγια, καὶ ὁ πόνος μου αὐξήθηκε»¹⁷, δηλώνοντας ὅτι τὸ πῦρ ἐκεῖνο, τὸ πάθος τῆς ἀθυμίας, εἶναι δυνατώτερο ἀπὸ τὸ πῦρ. Γι' αὐτό, μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρει τίς πληγὲς καὶ τίς ὀδύνες τῆς, λέγει: «λάλησα μὲ τὴ γλῶσσα μου...». Καὶ τί λαλεῖς; πές μου. Θάνατο ζητεῖ καὶ αὐτὸς λέγοντας: «γνώρισέ μου, Κύριε, τὸ τέλος μου καὶ ποιὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν μου, γιὰ νὰ μάθω, πόσο θὰ καθυστερήσω»¹⁸. ἐκφέρονται δηλαδὴ μὲ ἄλλα λόγια τὰ ἴδια νοήματα τοῦ Ἡλία.

γ. Πράγματι, αὐτὸ πού εἶπε ἐκεῖνος, ὅτι «δὲν εἶμαι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς πατέρες μου ἐγώ», αὐτὸ ὑπαινίχθηκε κι' αὐτὸς λέγοντας: «γνώρισέ μου, Κύριε, τὸ τέλος μου, γιὰ νὰ μάθω πόσο θὰ καθυστερήσω». Γιὰ ποιὸ λόγο ἀπέμεινα, λέγει, ἐγὼ καὶ καθυστερῶ καὶ διαμένω στὸν παρόντα βίῳ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀπῆλθαν; Καὶ τόσο τὸν ἐπιθυμεῖ τὸν θάνατο, εἶτε αὐτὸς εἶτε ἐκεῖνοι στὸ πρόσωπο τῶν ὁποίων ὀμιλεῖ, ὥστε, ἂν καὶ δὲν εἶναι παρών, ἐπιθυμεῖ νὰ μάθει τὴν ὥρα τῆς παρουσίας του: «γνώρισέ μου», λέγει, «τὸ τέλος μου», γιὰ νὰ κερδίσει καὶ ἀπὸ αὐτὸ μεγάλη ἡδονή. Ἔτσι τὸ φοβερὸ γίνεται ποθητὸ ἐξ αἰτίας τῆς ἀφόρητης ὀδύνης τῆς ἀθυμίας καὶ ἐξ αἰτίας τῆς φωτιᾶς πού καίει στὴ διάνοια. Διότι, λέγει, «στὴν ἐμμελέτη μου θὰ καίει φωτιά» .

δ. Ὑπομένοντας τέτοια τιμωρία λοιπόν, νὰ προσδοκᾶς μεγάλες ἀμοιβές, πολλὰ βραβεῖα, ἄφατα ἀντίδωρα, λαμπρὰ καὶ ἀνθισμένα στεφάνια γιὰ τοὺς τόσους ἀγῶνες. Διότι ὄχι μόνο τὸ νὰ κάνει κανεὶς κάτι καλὸ, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάθει κάτι κακὸ φέρει μεγάλες ἀμοιβές καὶ μεγάλα ἔπαθλα. Καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν λόγο θὰ βαδίσω τώρα, πού εἶναι καλὸ καὶ σὲ σένα καὶ σὲ ὄλους καὶ ἰκανὸς νὰ προγυμνάσει σὲ ὑπομονὴ καὶ νὰ διεγείρει πρὸς καρτερία καὶ δὲν ἀφήνει νὰ παραλύει κανεὶς πρὸς τοὺς ἰδρώτες τῶν παθημάτων.

6 α. Ὅτι μὲν οὖν ἀπάντων τῶν παθημάτων χαλεπώτερον ἀθυμία καὶ ὁ κολοφῶν καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν δεινῶν, τοῦτο ἱκανῶς ἡμῖν ὁ λόγος ἀπέδειξε· λείπεται τοίνυν κατορθωμάτων καὶ παθημάτων ποιήσασθαι σύγκρισιν, ἵνα μάθῃς σαφῶς ὅτι οὐ κατορθώμασι μό-
5 νον ἀλλὰ καὶ παθήμασι ἀμοιβαί κείνται, καὶ ἀμοιβαί σφόδρα μεγά-
λαι, καὶ παθήμασι οὐκ ἔλαττον ἢ κατορθώμασι, μᾶλλον δὲ ἔστιν ὅπου καὶ πλείονα παθήμασι.

β. Καὶ εἰσαγάγωμεν, εἰ δοκεῖ, τὸν μέγαν τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴν τὸν ἐν ἑκατέροις διαλάμπαντα τούτοις, τὸν ἀδάμαντα, τὴν πέτραν,
10 τὸν ἐν τῇ Αὐσίτιδι μὲν γενόμενον χῶρα, πᾶσαν δὲ τὴν οἰκουμένην καταλάμπαντα τῇ τῆς οἰκείας ἀρετῆς ὑπερβολῇ, καὶ εἶπωμεν αὐτοῦ τὰ τε κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα, ἵνα εἰδῆς πόθεν μειζρόνως διέλαμψε.

γ. Τίνα οὖν αὐτοῦ τὰ κατορθώματα; «Ἡ οἰκία μου», φησί, «παντὶ
15 ἐλθόντι ἠνέωκτο καὶ κοινὸς ἦν τοῖς ὁδοιπόροις λιμῆν». Καὶ τοῖς δε-
ομένοις τὰ αὐτοῦ πάντα σχεδὸν ἐκέκτητο. «Ἐγὼ γὰρ ἤμην», φησὶν, «ὀφθαλμὸς τυφλῶν, ποῦς δὲ χωλῶν. Ἐγὼ ἤμην πατὴρ ἀδυνάτων, δίκην δὲ ἦν οὐκ ἤδειν ἐξιχνίασα καὶ συνέτριψα μύλας ἀδίκων καὶ ἐκ μέσου ὀδόντων αὐτῶν ἐξήρπασα ἄρπαγμα. Ἀδύνατοι δὲ ἦν ποτε εἰ-
20 χον χρεῖαν οὐκ ἀπέτυχον, οὐδὲ ἐξῆλθέ τις τὴν θύραν μου κόλπῳ κενῷ».

δ. Εἶδες διάφορα φιλάνθρωπίας εἶδη καὶ ποικίλους ἐλεημοσύνης λιμένας καὶ διὰ πάντων αὐτὸν βοηθοῦντα τοῖς ἀδικουμένοις; Εἶδες πενίαν ἀνέχοντα, χήραν διορθοῦντα, τοῖς ἀδικοῦσι παριστάμενον,
25 φοβερὸν τοῖς ἐπηρεάσουσιν ὄντα; Οὐ γὰρ δὴ μέχρι τοῦ παραστῆναι καὶ συμμαχῆσαι μόνον τὴν σπουδὴν ἐπεδείκνυτο (τοῦτο δὲ τὸ τῶν πολλῶν), ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ πρὸς τέλος τὸ πρᾶγμα ἀγαγεῖν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος· «συνέτριψα γὰρ μύλας τῶν ἀδίκων», φησί, τῇ φιλονεικίᾳ τῇ ἐκείνων τὴν ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἐπιτε-
30 χίζων. Οὐκ ἀνθρώπων δὲ μόνον ἐπηρείαις ἀλλὰ καὶ φύσεως ἐπιβουλαῖς ἀντέστησεν αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν, τὰ ἀμαρτήματα αὐτῆς τῇ

19. Θέμα τῆς ἐπιστολῆς ὡς τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι τὸ πάθος τῆς ἀθυμίας. Τώρα ἀρχίζει τὸ δεύτερο μέρος ποῦ ἔχει ὡς θέμα τὴν ὑπομονὴν στὰ παθήματα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μεγάλου ἀθλητῆ Ἰώβ.

6 α. "Οτι λοιπόν ἡ ἀθυμία εἶναι τὸ χειρότερο ἀπὸ ὅλα τὰ παθήματα καὶ ὁ κολοφῶνας καὶ τὸ κορύφωμα τῶν δεινῶν, αὐτὸ ἱκανοποιητικὰ τὸ ἀπέδειξε ὁ λόγος μας. Ὑπολείπεται τώρα νὰ κάμωμε σύγκρισι κατορθωμάτων καὶ παθημάτων, γιὰ νὰ μάθεις σαφῶς ὅτι ἐπιφυλάσσονται ἀμοιβές ὄχι μόνο γιὰ τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ παθήματα, καὶ μάλιστα ἀμοιβές πολὺ μεγάλες, καὶ ὄχι μικρότερες γιὰ τὰ παθήματα ἀπὸ ὅσο γιὰ τὰ κατορθώματα, ἢ καλύτερα μερικές φορές καὶ μεγαλύτερες γιὰ τὰ παθήματα¹⁹.

β. Καὶ ἂν θέλεις, ἄς εἰσαγάγομε τὸν μεγάλο τῆς ὑπομονῆς ἀθλητῆ, ποὺ ἔλαμψε καὶ μὲ τὰ δύο αὐτά, τὸ διαμάντι, τὴν πολύτιμη πέτρα, ποὺ ἔζησε βέβαια στὴν Αὐσίτιδα χώρα, ἀλλὰ φώτισε ὅλη τὴν οἰκουμένη μὲ τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἀρετῆς του· καὶ ἄς ποῦμε τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματά του, γιὰ νὰ μάθεις μὲ τί ἔλαμψε περισσότερο.

γ. Ποιὰ λοιπόν εἶναι τὰ κατορθώματά του; «Ἡ οἰκία μου», λέγει, «ἦταν ἀνοικτὴ σὲ κάθε ἐπισκέπτῃ κι' ἦταν κοινὸ λιμάνι στοὺς ὁδοιπόρους»²⁰. Καὶ εἶχε ὅλα σχεδὸν τὰ ἀγαθὰ του γιὰ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀνάγκη. «Διότι ἐγὼ ἦμουν», λέγει, «ὁ ὀφθαλμὸς τῶν τυφλῶν, τὸ πόδι τῶν χωλῶν. Ἐγὼ ἦμουν ὁ πατέρας τῶν ἀδυνάτων, ἐξιχνίασα ὑπόθεσι ποὺ δὲν γνώριζα, συνέτριψα τὰ σιαγόνια τῶν ἀδίκων καὶ ἄρπαξα τὴν λεία μέσα ἀπὸ τὰ δόντια τους. Οἱ ἀδύνατοι ὅμως, ὅποια ἀνάγκη κι' ἂν εἶχαν, δὲν ἀπέτυχαν, οὔτε βγῆκε κανεὶς ἀπὸ τὴ θύρα μου μὲ ἀδειανὰ τὰ χέρια του»²¹.

δ. Εἶδες τὰ διαφορετικὰ εἶδη φιλάνθρωπίας καὶ τὰ ποικίλα λιμάνια τῆς ἐλεημοσύνης καὶ μὲ ὅλα αὐτὸς νὰ βοηθεῖ τοὺς ἀδικούμενους; Εἶδες νὰ βοηθεῖ τὴ φτώχεια, νὰ ὑποστηρίζει τὴ χήρα, ν' ἀντιστέκεται σ' ἐκείνους ποὺ ἀδικοῦσαν, νὰ εἶναι φοβερὸς στοὺς ὑβριστές; Πράγματι δὲν ἔδειχνε φροντίδα μόνο γιὰ τὴ συμπαράστασι καὶ τὴ συμμαχία (αὐτὸ εἶναι ἔργο τῶν πολλῶν), ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ φέρει τὸ πρᾶγμα ὡς τὸ τέλος του καὶ μάλιστα μὲ πολλὴ σφοδρότητα· διότι, λέγει, «συνέτριψα τὰ σιαγόνια τῶν ἀδίκων», παρατάσσοντας τὴν πρόνοιάν του πρὸς τὴν ἐριστικότητά ἐκείνων. Καὶ ἀντέστησε τὴν ὑποστήριξή του ὄχι μόνο σὲ προσβολὰς ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ σὲ ἐπιβουλὰς τῆς φύσεως, διορθώνοντας τὰ ἀμαρτήματά της μὲ τὴν ἀ-

20. Ἰωβ 31,32.

21. Ἰωβ 29,15-17. 31,16.

τῆς οἰκείας συμμαχίας ὑπερβολῇ διορθούμενος. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ μέλη αὐτοῖς ἀποδοῦναι οὐκ εἶχε, τοῖς πηροῖς τὰ ὄμματα, τοῖς χωλοῖς τοὺς πόδας, ἀντὶ τῶν μελῶν αὐτοῖς ἐγίνετο καὶ δι' αὐτοῦ καὶ οἱ τοὺς 35 ὀφθαλμοὺς πεπηρωμένοι καὶ οἱ τὰ σκέλη ἐκκεκομένοι, οἱ μὲν ἔβλεπον, οἱ δὲ ἐβάδιζον. Τί ταύτης ἴσον γένοιτ' ἂν αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας;

ε. Οἶσθα αὐτοῦ καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς, ἵνα μὴ πάντα καταλέγων μικρὸν ποιήσω τὸν λόγον, τὴν ἐπιείκειαν, τὴν πραότητα, τὴν 40 σωφροσύνην, τὴν ἀκρίβειαν, πῶς σφοδρὸς ὢν τοῖς ἀδικοῦσι (τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστι) προσηνῆς καὶ ἡμερος ἦν καὶ αὐτοῦ τοῦ μέλιτος ἠδίων τοῖς τε ἄλλοις ἅπασιν καὶ τοῖς οἰκέταις τοῖς αὐτοῦ, οἱ τοῦ ἔρωτος ὄν ἡρῶν ἐκείνου μέγα ἐκφέροντες δεῖγμα ἔλεγον· «τίς ἂν δώῃ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι;». Εἰ δὲ οἰκέταις 45 οὕτω ποθεινὸς ἦν, οὕτως ἐπέραστος, οἷς ἀνάγκη πολλάκις καὶ φοβερὸν εἶναι, πολλῶ μᾶλλον τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις.

7 α. Ταῦτα δὴ οὖν καὶ τὰ τούτων πλείονα παρ' ἑαυτῇ συλλέξασα, δεῦρο βάδιζε μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τὸν τῶν παθημάτων αὐτοῦ κατάλογον καὶ ἴδωμεν συγκρίναντες πότε λαμπρότερος ἦν ὅτε ἐκεῖνα κατώρθου ἢ ὅτε ἔπασχε τὰ ὀδυνηρὰ καὶ πολλὴν ἐντιθέντα αὐτῷ τὴν ἀθυμίαν; Πότε οὖν λαμπρότερος ἦν ὁ Ἰώβ; ὅτε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ πᾶσι τοῖς παριούσιν ἀνέωγεν ἢ ὅτε κατενεχθείσης αὐτῆς οὐδὲν ἐφθέγγαστο ρῆμα πικρὸν, ἀλλ' εὐφήμησε τὸν Θεόν; Καίτοι τὸ μὲν κατόρθωμα ἦν, τὸ δὲ πάθημα.

β. Πότε φαιδρότερος ἦν, εἶπέ μοι, ὅτε ἔθυεν ὑπὲρ τῶν παίδων καὶ 10 πρὸς ὁμόνοιαν αὐτοῦς συνῆγεν ἢ ὅτε καταχωσθέντων καὶ τῷ πικροτάτῳ τρόπῳ τῆς τελευτῆς καταλυσάντων τὸν βίον, μετὰ πολλῆς τῆς φιλοσοφίας ἠνεγκε τὸ συμβάν; Πότε μᾶλλον ἐξέλαμψεν, ὅτε ἀπὸ τῆς κουρᾶς τῶν ἀρνῶν αὐτοῦ ἐθερμάνθησαν τῶν γυμνῶν οἱ ὦμοι ἢ ὅτε ἀκούσας ὅτι πῦρ ἐξ οὐρανοῦ ἔπεσε καὶ κατέφαγε τὴν 15 ἀγέλην μετὰ τῶν ποιμένων, οὐ διεταράχθη, οὐδὲ ἐθορυβήθη, ἀλλὰ πράως ἠνεγκε τὴν συμφορὰν;

γ. Πότε μείζων ἦν, ὅτε τῇ ὑγιείᾳ τοῦ σώματος εἰς τὴν τῶν ἀδικουμένων προστασίαν ἐκέχρητο συντριβῶν μύλας ἀδίκων καὶ ἐκ μέ-

ποτελεσματική του βοήθεια. Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν μπορούσε νὰ τοὺς ἀποδώσει τὰ μέλη τους, στοὺς τυφλοὺς τὰ μάτια, στοὺς χωλοὺς τὰ πόδια, γινόταν ὁ ἴδιος ἀντικαταστάτης τῶν μελῶν καὶ δι' αὐτοῦ ἔβλεπαν οἱ τυφλωμένοι στὰ μάτια καὶ βιάδιζαν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν κομμένα τὰ σκέλη. Τί θὰ μπορούσε νὰ ἐξισωθεῖ μ' αὐτὴ του τὴ φιλανθρωπία;

ε. Γνωρίζεις καὶ τὶς ἄλλες ἀρετές του, γιὰ νὰ μὴ μακρηγορῶ ἀναφέροντας τὰ πάντα, τὴν ἐπιείκεια, τὴν πραότητα, τὴ σωφροσύνη, τὴν ἀκρίβεια, πῶς, ἐνῶ στοὺς ἀδικούς ἦταν σφοδρὸς (αὐτὸ πράγματι εἶναι τὸ θαυμαστό), ἦταν προσηνὴς καὶ ἡμερος καὶ γλυκύτερος ἀπὸ τὸ μέλι καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ πρὸς τοὺς ὑπηρέτες του, οἱ ὅποιοι, παρουσιάζοντας δεῖγμα τοῦ ἔρωτά τους ποὺ ἔτρεφαν γιὰ ἐκεῖνον, ἔλεγαν· «ποιὸς θὰ μᾶς δώση νὰ χορτάσομε ἀπὸ τὶς σάρκες του»²²; Ἄν στοὺς ὑπηρέτες ἦταν τόσο ποθητός, τόσο ἀγαπητός σ' ἐκείνους ποὺ πολλὰς φορές ἦταν ἀνάγκη νὰ εἶναι φοβερός, πολὺ περισσότερο ἦταν σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

7 α. Ἐχοντας λοιπὸν συλλέξει μέσα σου αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ, ἐμπρὸς βιάδιζε μαζί μου στὸν κατάλογο τῶν παθημάτων του καὶ ἄς δοῦμε πότε συγκριτικὰ ἦταν λαμπρότερος ὁ Ἰώβ. Ὅταν κατόρθωνε ἐκεῖνα τὰ ἔργα ἀρετῆς ἢ ὅταν ἔπασχε τὰ ὀδυνηρὰ ποὺ τοῦ προξένησαν πολλὴ ἀθυμία; Πότε λοιπὸν ἦταν λαμπρότερος ὁ Ἰώβ; Ὅταν ἄνοιγε τὴν οἰκία του σὲ ὅλους τοὺς ἐπισκέπτες ἢ ὅταν, ἐνῶ αὐτὴ γκρεμίσθηκε, δὲν πρόφερε κανένα πικρὸ λόγο, ἀλλὰ δόξασε τὸν Θεό; Ἄν καὶ βέβαια ἐκεῖνο ἦταν κατόρθωμα, ἐνῶ αὐτὸ πάθημα.

β. Πές μου, πότε ἦταν φαιδρότερος; Ὅταν θυσίαζε γιὰ τὰ παιδιά του καὶ τὰ συγκέντρωνε σὲ ὁμόνοια, ἢ ὅταν, ἀφοῦ καταχώσθηκαν καὶ τελείωσαν τὸν βίο τους μὲ τὸν πικρότατο τρόπο θανάτου, ὑπέμεινε τὸ συμβᾶν μὲ πολλὴ φιλοσοφία; Πότε ἔλαμψε περισσότερο; Ὅταν ἀπὸ τὴν κούρεμα τῶν προβάτων του θερμάθηκαν οἱ ὦμοι τῶν γυμνῶν ἢ ὅταν, ἀκούοντας ὅτι ἔπεσε φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ κατέφαγε τὸ ποίμνιο μαζί μὲ τὸν ποιμένα, δὲν ταραχθήκε οὔτε θορυβήθηκε, ἀλλ' ὑπέμεινε τὴ συμφορὰ μὲ πραότητα²³;

γ. Πότε ἦταν μεγαλύτερος; Ὅταν χρησιμοποιοῦσε τὴ ρώμη τοῦ σώματος γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀδικουμένων, συντρίβοντας τὰ

22. Ἰώβ 31,31.

23. Ἰώβ 29,15-17. 31,16. Βλ. καὶ ἀνωτέρω 6,γ.

σου ὀδόντων αὐτῶν ἐξαρπάζων ἀρπάγματα καὶ λιμὴν αὐτοῖς γινό-
 20 μενος ἢ ὅτε τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ τῶν ἀδικουμένων ὄπλον, ἐώρα κα-
 τεσθιόμενον ὑπὸ σκωλήκων καὶ καθήμενος ἐπὶ τῆς κοπρίας καὶ
 αὐτὸς αὐτὸ κατέξαινε λαβὼν ὄστρακον; «Τῆκω γὰρ βώλακας γῆς
 ἀπὸ ἰχῶρος ξέων», φησί. Καίτοι ἐκεῖνοι μὲν πάντα κατορθώματα,
 ταῦτα δὲ πάντα παθήματα ἦν· ἀλλ' ὅμως ταῦτα αὐτὸν ἐκείνων λαμ-
 25 πρότερον ἀπέφηνε. Τοῦτο γὰρ μάλιστα τὸ πικρότατον τῆς παρατά-
 ξεως μέρος ἦν καὶ μείζονος δεόμενον τῆς ἀνδρείας καὶ εὐτονωτέρας
 ψυχῆς καὶ φιλοσοφωτέρας διανοίας καὶ πλείονα περὶ τὸν Θεὸν
 ἐχούσης ἀγάπην.

δ. Διὰ τοι τοῦτο, ἐκείνων μὲν γινομένων, εἰ καὶ ἀναισχύντως καὶ
 30 σφόδρα ἰταμῶς, ἀλλ' ὅμως ἀντεῖπεν ὁ διάβολος· «μὴ δωρεὰν σέβε-
 ται Ἰὼβ τὸν Θεόν;». Τούτων δὲ συμβάντων, ἐγκαλυψάμενος ἀνε-
 χώρησε νῶτα δούς καὶ οὐδὲ ἀναισχύντου τινὸς ἀντιλογίας σκιὰν
 γοῦν ἔχων προβαλέσθαι. Τοῦτο γὰρ ὁ κολοφῶν τοῦ στεφάνου, τοῦ-
 το ἡ κορωνὶς τῆς ἀρετῆς, τοῦτο ἡ σαφὴς τῆς ἀνδρείας ἀπόδειξις,
 35 τοῦτο ἡ ἀκριβεστάτη τῆς φιλοσοφίας ἐπίτασις.

ε. Δηλῶν δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μακάριος Ἰὼβ ὅσον χελεπώτερον
 τυραννὶς ἀθυμίας, θανάτου ἀνάπαυσιν αὐτὸν ἐκάλει· «θάνατος
 γάρ», φησὶν, «ἀνδρὶ ἀνάπαυσις», καὶ ἐν χάριτος αὐτὸν αἰτεῖται μέ-
 ρει, ὥστε ἐκείνης ἀπαλλαγῆναι λέγων· «εἰ δῶη καὶ ἔλθῃ μου ἡ αἴ-
 40 τησις καὶ τὴν ἐλπίδα μου δῶη ὁ Θεός. Ἀρξάμενος ὁ Κύριος τρωσά-
 τω με καὶ εἰς τέλος με ἀνελέτω. Εἶπῃ δὲ ἡ πόλις μου τάφος ἐφ' ἧς ἐπὶ
 τειχῶν ἠλλόμην ἐπ' αὐτῆς». Οὕτω πάντων βαρύτερον ἀθυμία· ὅσω
 δὲ βαρύτερον, τοσοῦτω καὶ μείζους ἔχει τὰς ἀντιδόσεις.

δ α. Ἴνα δὲ καὶ ἐτέρωθεν μάθῃς, ὅσον τῶν παθημάτων τὸ κέρ-
 δος, κἂν μὴ διὰ Θεὸν τις πάθῃ (καὶ μηδεὶς ὑπερβολὴν τοῦτο νομιζέ-
 τω), πάθῃ δὲ ὅμως καὶ γενναίως ἐνέγκῃ καὶ πράως τὸν Θεὸν ἐπὶ
 πᾶσι δοξάζων, αὐτὸς οὗτος οὐκ ἤδει ὅτι διὰ τὸν Θεὸν ταῦτα ἐπα-
 5 σθεν· καὶ ὅμως διὰ τοῦτο ἐστεφανοῦτο, ὅτι, οὐδὲ τὴν αἰτίαν ἐπιστά-
 μενος, ἐκαρτέρει γενναίως.

24. Ἰὼβ 7,5.

25. Ἰὼβ 1,9.

σιαγόνια τῶν ἀδίκων καὶ ἄρπάζοντας τὴ λεία μέσα ἀπὸ τὰ δόντια τους καὶ γινόμενος λιμάνι, ἢ ὅταν ἔβλεπε τὸ σῶμα του, τὸ ὄπλο τῶν ἀδικουμένων, νὰ κατατρώγεται ἀπὸ σκουλήκια καὶ καθισμένος πάνω στὴν κοπριὰ τὸ ἔξινε μὲ ἓνα ὄστρακο; Διότι λέγει, «λιπαίνω τοὺς βόλους τῆς γῆς μὲ τὸ πῦο ποὺ τρέχει ἀπὸ τὸ ξύσιμο»²⁴. Ἐὰν καὶ βέβαια ἐκεῖνα ἦταν ὅλα κατορθώματα, ἐνῶ αὐτὰ ἦταν ὅλα παθήματα· ὅμως αὐτὰ τὰ τελευταῖα τὸν κατέστησαν λαμπρότερο ἀπὸ ὅσο ἐκεῖνα. Πράγματι αὐτὸ ἦταν τὸ πικρότατο μέρος τοῦ ἀγῶνα, ποὺ χρειαζόταν μεγαλύτερη ἀνδρεία, ἐνεργητικώτερη ψυχὴ καὶ φιλοσοφικώτερη διάνοια μὲ μεγαλύτερη ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό.

δ. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ὅταν γίνονταν ἐκεῖνα, ὁ διάβολος ἀντεῖπε, μὲ ἀδιαντροπιὰ βέβαια καὶ ἀπανθρωπιὰ· «μήπως ὁ Ἰῶβ σέβεται τὸν Θεὸ μάταια;»²⁵. Ὅταν ὅμως ὀλοκληρώθηκαν αὐτὰ τὰ συμβάντα, ἔστρεψε τὰ νῶτα του γεμάτος ντροπὴ καὶ ἀναχώρησε, μὴ ἔχοντας νὰ προβάλλει οὔτε ἴχνος κάποιας ἀδιαντροπῆς ἀντιλογίας. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς ἦταν ὁ κολοφῶνας τοῦ στεφάνου, ἡ κορωνίδα τῆς ἀρετῆς, αὐτὸ ἦταν ἡ σαφὴς ἀπόδειξη τῆς ἀνδρείας, αὐτὸ ἦταν ἡ ἀκριβέστατη ἐφαρμογὴ τῆς φιλοσοφίας.

ε. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ μακάριος Ἰῶβ, θέλοντας νὰ δηλώσει πόσο ὀδυνηρότερο πράγμα εἶναι ἡ τυραννίδα τῆς ἀθυμίας ἀπὸ τὸν θάνατο, ὀνόμαζε αὐτὸν ἀνάπαυση· διότι λέγει, «ὁ θάνατος εἶναι ἡ ἀνάπαυση τοῦ ἀνθρώπου»²⁶, καὶ τὸν ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ σὰν χάρη, γιὰ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἀθυμία, λέγοντας· «εἴθε νὰ δώσει, ὥστε νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ αἰτησή μου καὶ νὰ μοῦ ἐκπληρώσει ὁ Θεὸς τὴν ἐλπίδα μου. Ἄς ἀρχίσει ὁ Κύριος νὰ μὲ χτυπᾷ καὶ ἄς μὲ ἀφανίσει τελείως. Εἴθε ἡ πόλη, ἐπάνω στῆς ὁποίας τὰ τεῖχη ἔτρεχα, νὰ γίνῃ τάφος μου»²⁷. Τόσο βαρύτερο πράγμα εἶναι ἀπὸ ὅλα ἡ ἀθυμία· ὅσο βαρύτερο ὅμως εἶναι, τόσο μεγαλύτερες ἀνταμοιβὲς ἔχει.

δ α. Γιὰ νὰ μάθεις ὅμως καὶ ἀπὸ ἄλλη ἄποψη, πόσο μεγάλο εἶναι τὸ κέρδος τῶν παθημάτων, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν παθαίνει κανεὶς γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ (καὶ κανεὶς νὰ μὴ τὸ θεωρήσει ὑπερβολὴ αὐτό), ἀλλὰ πάθει καὶ ὑπομείνει γενναῖα καὶ μὲ πραότητα, δοξάζοντας τὸν Θεὸ σὲ ὅλα, αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν γνώριζε ὅτι αὐτὰ τὰ πάθαινε γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅμως γι' αὐτὸ στεφανώθηκε, γιὰ τὸ ὅτι, ἂν καὶ δὲν γνώριζε τὴν αἰτία, ὑπέμεινε μὲ γενναιότητα.

26. Ἰῶβ 3,23.

27. Ἰῶβ 6,8-10.

β. Καὶ ὁ Λάζαρος ἐκεῖνος ἀσθενεῖα φύσεως περιπεσὼν (τοῦτο δὲ οὐκ ἦν δήπου διὰ τὸν Θεὸν παθεῖν), ἐπειδὴ ὄλως ἔπαθε καὶ ἐκαρτέρησε καὶ γενναίως ἤνεγκε τὴν ἐρημίαν τῶν θεραπευόντων, τὴν ἀπὸ 10 τῶν ἐλκῶν ἀθυμίαν, τὴν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ, τὴν ἀπὸ τῆς ὑπεροψίας τοῦ πλουσίου καὶ τῆς ὤμότητος, οἷσθα ἠλίκων ἀπέλαυσε στεφάνων. Καίτοι γε αὐτοῦ κατόρθωμα οὐδὲν εὔρομεν εἰπεῖν· οὐχ ὅτι πένητας ἐλέησεν, οὐχ ὅτι ἀδικουμένοις παρέστη, οὐχ ὅτι ἀγαθόν τι τοιοῦτον εἰργάσατο, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ πυλῶνι τοῦ πλουσίου κατάκλισιν καὶ τὴν 15 ἀρρωστίαν καὶ τῶν κυνῶν τὰς γλώσσας καὶ τὴν τοῦ πλουσίου κατ' αὐτοῦ γενομένην ὑπεροψίαν ἅπερ τοῦ πάσχειν κακῶς ἅπαντα ἦν. Ἄλλ' ὅμως καίτοι μηδὲν γενναῖον ποιήσας, ἐπειδὴ μόνον τὴν ἐκ τούτου ἀθυμίαν ἤνεγκε γενναίως, τῷ τοσαῦτα κατωρθωκότι πατριάρχῃ τῆς αὐτῆς ἔτυχε λήξεως.

20 γ. Εἶπω τι μετὰ τοῦτο καὶ ἕτερον παράδοξον μὲν εἶναι δοκοῦν, ἀληθὲς δέ· κἂν ἀγαθόν τις ἐργάσῃται μέγα καὶ γενναῖον, μὴ μετὰ πόνου δὲ καὶ κινδύνου καὶ παθημάτων, οὐ πολὺν τινα λήσεται μισθόν· «ἕκαστος γὰρ τὸν ἴδιον μισθὸν λήσεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον», οὐ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, ἀλλὰ κατὰ τὸν ὄγκον τοῦ πα- 25 θήματος. Διὰ τοι τοῦτο καὶ Παῦλος καυχώμενος οὐκ ἐπὶ τῷ κατορθῶσαι μόνον καὶ γενναῖόν τι ποιῆσαι καυχᾶται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ παθεῖν κακῶς. Εἰπὼν γάρ, «διάκονοι Χριστοῦ εἰσι· παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ», καὶ τὴν κατὰ σύγκρισιν ὑπεροχὴν ὑφαίνων, οὐκ εἶπε, 'τόσοις καὶ τόσοις ἐκήρυξα', ἀλλ' ἀφείξ ἅπερ κατώρθωσεν, 30 ἅπερ ἔπαθε κακῶς, ταῦτα ἐξαριθμεῖται οὕτω λέγων· «ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις. Πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ὑπὸ Ἰουδαίων ἔλαβον, τρὶς ἐρραβδίσθη, ἅπαξ ἐλιθάσθη, τρὶς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα· ὁδοιπορίαις πολλάκις, κιν- 35 δύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ληστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἔθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θα-

β. Καὶ ὁ Λάζαρος ἐκεῖνος, πέφτοντας σὲ φυσικὴ ἀσθένεια (κι' αὐτὸ δὲν ἦταν βέβαια πάθημα γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ), ἐπειδὴ γενικῶς ἔπαθε καὶ ἐκαρτέρησε καὶ ὑπέμεινε γενναῖα τὴν ἀπουσία τῶν θεραπειῶν, τὴν ἀθυμία ἀπὸ τὰ ἔλκη, ἀπὸ τὴν πείνα, ἀπὸ τὴν ὑπεροψία καὶ τὴν ἀπανθρωπιά τοῦ πλουσίου, γνωρίζεις πόσα μεγάλα στεφάνια ἀπόλαυσε. Καὶ ὅμως δὲν βρήκαμε νὰ ἀποδώσομε στὸ Λάζαρο κανένα κατόρθωμα· οὔτε ὅτι ἐλέησε φτωχοὺς, οὔτε ὅτι παραστάθηκε σὲ ἀδικούμενους, οὔτε ὅτι ἐπιτέλεσε κάποιον τέτοιο καλὸ. Βρήκαμε μόνο τὴν κατάκλιση στὴ πύλη τοῦ πλουσίου καὶ τὴν ἀρρώστια καὶ τὶς γλῶσσες τῶν σκύλων καὶ τὴν σὲ βάρος τοῦ ὑπεροψία τοῦ πλουσίου, πράγματα ποὺ ἀνῆκαν ὅλα στὴν κατηγορία τῶν παθημάτων. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ δὲν ἔπραξε τίποτε σπουδαῖο, ἐπειδὴ ἀπλῶς ὑπέμεινε γενναῖα τὴν ἀπὸ αὐτὰ ἀθυμία, ἐπέτυχεν τὸ ἴδιο μερίδιο μὲ τὸν πατριάρχη ποὺ τόσα πολλὰ κατόρθωσε.

γ. Ἐπειτα ἀπ' αὐτὸ θὰ πῶ καὶ κάτι ἄλλο, ποὺ φαίνεται βέβαια ὅτι εἶναι παράδοξο, ἀλλ' εἶναι ἀληθινό. Κι' ἂν ἀκόμη δηλαδὴ ἐπιτελέσει κανεὶς ἓνα μεγάλο καὶ γενναῖο ἀγαθὸ, ἀλλ' ὄχι μὲ κόπο καὶ κίνδυνο καὶ πάθος, δὲν θὰ λάβει πολὺν μισθό· «πράγματι ὁ καθένας θὰ λάβει τὸν μισθὸ τοῦ σύμφωνα μὲ τὸν κόπο του»²⁸, ὄχι σύμφωνα μὲ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν ὄγκο τοῦ παθήματος. Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος καυχώμενος, δὲν καυχᾶται μόνο ποὺ κατόρθωσε καὶ ποὺ ἔπραξε κάτι γενναῖο, ἀλλὰ καὶ ποὺ κακοπάθησε. Ἀφοῦ εἶπε, «εἶναι αὐτοὶ διάκονοι τοῦ Χριστοῦ; Ἐγὼ εἶμαι παραπάνω, γιὰ νὰ μιλήσω παράφορα»²⁹. Καὶ γιὰ νὰ κατοχυρώσει τὴν ὑπεροχὴ μὲ σύγκριση, δὲν εἶπε, 'σὲ τόσους καὶ τόσους κήρυξα', ἀλλὰ, παραμερίζοντας ὅσα κατόρθωσε, ἀπαρίθμησε τὰ κακὰ ποὺ ἔπαθε, λέγοντας αὐτὰ· «μὲ κόπους περισσότερους, μὲ φυλακίσεις περισσότερες, μὲ ὑπερβολικὰ χτυπήματα, μὲ κίνδυνο θανάτου πολλές φορές. Πέντε φορές δέχθηκα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους σαράντα παρὰ μία χτυπήματα, τρεῖς φορές ἔλαβα ραβδισμούς, μιὰ φορά λιθοβολήθηκα, τρεῖς φορές ναυάγησα, ἓνα ἡμερονύκτιο ἔμεινα στὸ πέλαγος. Ἐκαμα πολυάριθμες ὁδοιπορίες, καὶ κινδύνευσα σὲ ποτάμια, κινδύνευσα ἀπὸ ληστές, κινδύνευσα ἀπὸ ὁμογενεῖς μου, κινδύνευσα ἀπὸ ἔθνικούς, κινδύνευσα μέσα σὲ πόλη, κινδύνευσα σ' ἐρημιά, κινδύνευσα σὲ θάλασσα, κινδύνευσα ἀπὸ ψευδαδέλφους· ὑποβλήθηκα

λάσση, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν κόπῳ, ἐν μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῶ καὶ δίψει καὶ γυμνότητι· χωρὶς τῶν παρεκτός, ἡ ἐπισύστασίς μου ἢ καθ' ἡμέραν».

9 α. Εἶδες παθημάτων ὄρμαθὸν καὶ καυχήσεως ἀφορμάς; Εἶτα ἐπάγει τούτοις καὶ τὰ κατορθώματα. Καὶ ἐν τούτοις πάλιν τὸ πλεόν τοῦ παθήματος ἔστιν ἰδεῖν, οὐχὶ τοῦ κατορθώματος· εἰπὼν γάρ, «ἡ ἐπισύστασίς μου ἢ καθ' ἡμέραν», τὰς ἀπαγωγὰς λέγων τὰς συνε-
5 χεῖς, τοὺς θορύβους, τὰς περιστάσεις (τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ ἐπισύστασίς μου), ἐπήγαγεν, «ἡ μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν». Οὐκ εἶπεν, ἡ διόρθωσις, ἀλλ' «ἡ μέριμνα», ὅπερ παθήματος πλεόν ἦν ἢ κατορθώματος. Καὶ τὰ ἐξῆς ὁμοίως· «τίς ἀσθενεῖ», φησί, «καὶ οὐκ ἀσθενῶ;». Οὐκ εἶπε, 'διορθοῦμαι', ἀλλ' «ἀσθενῶ». Καὶ πάλιν· «τίς
10 σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Οὐκ εἶπεν, 'ἀπήλλαξα τοῦ σκανδάλου', ἀλλ' 'έκοινώνησα τῆς ἀθυμίας'. Εἶτα, δεικνὺς ὅτι ταῦτα μάλιστα τὰς ἀμοιβὰς ἔχει, ἐπήγαγεν· «εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχῆσομαι». Καὶ ἕτερον πάλιν τοιοῦτον ἐπάγει, τὴν φυγὴν καὶ τὴν διὰ τῆς θυρίδος, τὴν διὰ τῆς σαργάνης, τὴν διὰ τοῦ
15 τείχους· τοῦτο δὲ τοῦ παθεῖν κακῶς ἦν.

β. Εἰ τοίνυν τὰ παθήματα μεγάλας ἔχει τὰς ἀμοιβὰς, τῶν δὲ παθημάτων πάντων χαλεπώτερον καὶ ὀδυνηρότερον ἢ ἀθυμία, ἐννόησον ὅσαι κείσονται αἱ ἀντιδόσεις. Οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς ταύτην σοὶ ἐπάδων τὴν ᾠδὴν, ἵνα, ὅπερ ὑπεσχόμην ἐν προοιμίῳ, τοῦτο
20 πληρώσω νῦν, ἀπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς ὑφαίνων τοὺς λογισμοὺς τοὺς τὴν παραμυθίαν τῆς ἀθυμίας σοὶ τίκτοντας.

γ. Ἴνα δὲ καὶ ἐτέρωθεν μάθῃς ὅσον ἐστὶ τὸ μετὰ παθημάτων τι ποιεῖν γενναῖον καὶ ὅσον ἀποδεῖ τούτου τὸ ἀπονητὶ τὸ αὐτὸ ποιεῖν, ὁ Ναβουχοδονόσορ, ἐκεῖνος ὁ Βαβυλώνιος, ἐν σκῆπτροις καὶ διαδή-
25 μασι ζῶν εὐαγγελικόν ποτε κατώρθωσεν ἔργον. Μετὰ γὰρ τὴν κάμινον καὶ παραδοξοποιῖαν ἐκείνην τὸ κήρυγμα ἀνεδέξατο τῆς οἰκουμένης, οὐ διὰ γλώσσης μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν γραμμάτων καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς ἔγραψεν οὕτως· «Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς πᾶσι τοῖς λαοῖς, φυλαῖς, καὶ γλώσσαις, τοῖς οἰκοῦσιν ἐν πάσῃ τῇ γῆ,
30 εἰρήνη ὑμῖν πληθυνθείη. Τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα ἃ ἐποίησε μετ' ἐμοῦ ὁ Θεὸς ὁ ὑψιστος ἤρεσεν ἐναντίον ἐμοῦ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν ὡς με-

30. Β' Κορ. 11,23-28.

31. Β' Κορ. 11,28.

σὲ κόπους, σὲ μόχθους, πολλές φορές σὲ ἀγρυπνίες, σὲ πείνα καὶ δείψα καὶ γύμνια· καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, οἱ καθημερινές μου ταλαιπωρίες»³⁰.

9 α. Εἶδες ὄρμαθὸ παθημάτων καὶ ἀφορμές καυχήσεως; Ἐπειτα προσθέτει σ' αὐτὰ καὶ τὰ κατορθώματα. Καὶ σ' αὐτὰ πάλι εἶναι δυνατό νὰ δεῖ κανεὶς τὴν περίσσεια τοῦ παθήματος, ὄχι τοῦ κατορθώματος· διότι, ἀφοῦ εἶπε, «οἱ καθημερινές μου ταλαιπωρίες, ἐννοῶντας τὶς συνεχεῖς διῶξεις, τοὺς θορύβους, τὶς δυσχέρειες (διότι αὐτὸ σημαίνει «ἢ ἐπισύστασίς μου»), πρόσθεσε, «ἢ μέριμνα ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν»³¹. Δὲν εἶπε, 'ἢ διόρθωση', ἀλλὰ ἢ «μέριμνα», πού ἦταν περισσότερο πάθημα παρὰ κατόρθωμα. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ ἐπόμενα: «ποιός ἀσθενεῖ», λέγει, «καὶ δὲν ἀσθενῶ κι' ἐγώ;». Δὲν εἶπε 'τὸν διορθώνω', ἀλλὰ «ἀσθενῶ». Καὶ πάλι, «ποιός σκανδαλίζεται καὶ δὲν πυρῶνομαι κι' ἐγώ;»³². Δὲν εἶπε, 'τὸν ἀπήλλαξα ἀπὸ τὸ σκάνδαλο', ἀλλὰ 'ἔγινα κοινωνὸς τῆς ἀθυμίας'. Ἐπειτα, γιὰ νὰ δείξει ὅτι αὐτὰ ἔχουν μεγάλες ἀμοιβές, πρόσθεσε: «ἐὰν πρέπει νὰ καυχίεμαι, θὰ καυχηθῶ γιὰ τὶς ἀδυναμίες μου». Καὶ προσθέτει κάτι ἄλλο παρόμοιο, τῆ φυγῆ ἀπὸ τὸ παράθυρο μέσα σὲ καλάθι ἀπὸ τὸ τεῖχος· κι' αὐτὸ ἀνῆκε στὸ χῶρο τῆς κακοπάθειας.

β. Ἄν λοιπὸν τὰ παθήματα ἔχουν μεγάλες ἀμοιβές, σκέψου πόσες ἀνταμοιβές ἐπιφυλάσσονται. Διότι δὲν θὰ παύσω νὰ σοῦ ἐπαναλαμβάνω αὐτὴν τὴν ὠδὴ συνεχῶς, ὥστε, ὅ,τι ὑποσχέθηκα στὴν ἀρχή, αὐτὸ νὰ τὸ ἐκπληρώσω τῶρα, ὑφαίνοντας ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀθυμία τοὺς λογισμοὺς πού σοῦ γεννοῦν τὴν παρηγοριὰ γιὰ τὴν ἀθυμία.

γ. Γιὰ νὰ μάθεις ὅμως καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ πόσο μεγάλο πρᾶγμα εἶναι νὰ κάμνει κανεὶς κάτι γενναῖο μέσα στὰ παθήματα καὶ πόσο ὑπολείπεται αὐτοῦ τὸ νὰ κάμνει τὸ ἴδιο ἄκοπα, σοῦ λέγω. Ὁ Ναβουχοδονόσορ ὁ Βαβυλώνιος ἐκεῖνος, πού ζοῦσε σὲ σκῆπτρα καὶ διαδήματα, κατόρθωσε κάποτε ἓνα εὐαγγελικὸ ἔργο. Μετὰ ἀπὸ τὸ καμίει κι' ἐκείνη τὴν παραδοξοποιία, ἀνέλαβε νὰ κηρύξει στὴν οἰκουμένη, ὄχι μόνο μὲ τὴ γλῶσσα ἀλλὰ καὶ μὲ γράμματα, κι' ἔγραψε παντοῦ τὰ ἐξῆς. «Ὁ βασιλιάς Ναβουχοδονόσορ πρὸς ὅλους τοὺς λαοὺς, τὶς φυλές καὶ γλῶσσες, πού κατοικοῦν σ' ὅλη τὴ γῆ, ἃς εἶναι πλούσια ἢ εἰρήνη σὲ σᾶς. Θεώρησα ἀναγκαῖο νὰ σᾶς ἀναγγείλω ὅτι τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα πού ἐπιτέλεσε ὁ Θεὸς ὁ Ὑψιστος γιὰ χάρη μου

γάλα καὶ ἰσχυρά· ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ εἰς γενεὰς καὶ γενεάς». Καὶ δόγμα ἔθηκεν ὅπως πᾶς λαός, φυλή, γλῶσσα, ἢ ἂν εἶπη ρῆμα κατὰ τοῦ Θεοῦ Σεδράχ, Μισάχ καὶ 35 Ἀβδεναγῶ, εἰς ἀπώλειαν ἔσονται καὶ οἱ οἴκοι αὐτῶν εἰς διαρπαγὴν. Καὶ προστίθησι· «καθότι οὐκ ἔστι θεὸς ἕτερος, ὃς δυνήσεται ρύσασθαι οὕτως». Εἶδες ἀπειλὴν ἐν τοῖς γράμμασιν; εἶδες φόβον; εἶδες διδασκαλίαν; εἶδες κήρυγμα ὑψηλὸν καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκτεταμένα γράμματα;

40 δ. Τί οὖν, εἶπέ μοι, τὸν αὐτὸν τοῖς ἀποστόλοις μισθὸν λήσεται, ἐπειδὴ οὕτως ἀνεκήρυξε τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, ἐπειδὴ τοσαύτην σπουδὴν ἐποίησατο πανταχοῦ καταγγεῖλαι τὸν λόγον; Οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μὲν οὖν μέρος, ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ἀπάσης καταδεέστερον. Καίτοι γε τὸ αὐτὸ ἔργον ἐκείνοις ἐποίησεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ πόνος 45 οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα συνεζευγμένος οὐδὲ παθήματα, διὰ τοῦτο ὑποτέμνεται τὰ τῆς ἀντιδόσεως. Οὗτος μὲν γὰρ μετ' ἐξουσίας καὶ ἀδείας τοῦτο ἔπραττεν· ἐκεῖνοι δὲ κωλυόμενοι, ἐλαυνόμενοι, κοπτόμενοι, μαστιζόμενοι, ταλαιπωρούμενοι, κατακρημνιζόμενοι, καταποντιζόμενοι, λιμῶ τηκόμενοι, καθ' ἑκάστην ἀποθνήσκοντες τὴν ἡμέραν, 50 τὴν ψυχὴν αὐτῶν βασανιζόμενοι, καθ' ἕκαστον τῶν ἀσθενούντων ἀσθενούντες, καθ' ἕκαστον τῶν σκανδαλιζομένων πυρούμενοι· καὶ τῶν πόνων τούτων καὶ τῆς ἀθυμίας μάλιστα ἦσαν πλείους αἱ ἀμοιβαί. «Ἐκαστος γὰρ τὸν ἴδιον μισθὸν λήσεται», φησί, «κατὰ τὸν ἴδιον κόπον». Οὐ γὰρ παύσομαι αὐτὸ συνεχῶς ἐπιλέγων.

55 ε. Διὰ δὴ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Θεός, τοῦ Παύλου πολλάκις παρακαλέσαντος τῶν παθημάτων αὐτὸν καὶ τῆς ἀθυμίας καὶ τῆς ὀδύνης καὶ τῶν κινδύνων ἀπαλλάξαι, οὐκ ἐπένευσεν. «Ἵπὲρ γὰρ τούτου τρὶς τὸν Κύριον παρεκάλεσα», φησί, καὶ οὐκ ἐπέτυχον τῆς αἰτήσεως. Τίνος γὰρ ἔμελλε, εἶπέ μοι, λήψεσθαι τὰς μεγίστας ἀμοιβάς, 60 εἴ γε ἀπραγμόνως ἐκήρυξε τρυφῶν καὶ ἐν εὐθυμίᾳ διάγων; Ὅτι στόμα διῆρε καὶ γλῶσσαν ἐκίνησεν οἴκοι καθήμενος; Ἀλλὰ τοῦτο καὶ τῶ τυχόντι ράδιον καὶ τῶ σφόδρα ἀναπεπτωκότι καὶ τὸν ὑγρὸν

33. Δαν. 4,1-4.

34. Εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν παιδῶν.

35. Δαν. 3,96.

εἶναι πολὺ μεγάλα καὶ ἰσχυρά· ἡ βασιλεία του εἶναι βασιλεία αἰώνια καὶ ἡ ἐξουσία του ἐκτείνεται ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεά»³³. Καὶ ἐξέδωκε διάταγμα, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο κάθε λαός, φυλὴ, γλώσσα, πού θὰ ποῦν λόγο ἐναντίον τοῦ Θεοῦ τοῦ Σεδράχ, Μισάχ καὶ Ἀβδεναγώ³⁴, θὰ καταδικασθοῦν σὲ θάνατο καὶ οἱ οἰκίαι τους θὰ διαρπαγοῦν. Καὶ προσθέτει· «διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς πού θὰ μπορέσει νὰ τοὺς σώσει»³⁵. Εἶδες ἀπειλὴ στὰ γράμματα; εἶδες φόβο; εἶδες διδασκαλία; εἶδες κήρυγμα ὑψηλὸ καὶ γράμμα ἀποστελλόμενο στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης;

δ. Τί λοιπόν; Πές μου, θὰ λάβει τὸν ἴδιο μισθὸ μὲ τοὺς ἀποστόλους, ἐπειδὴ διακήρυξε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τῆ δύναμι τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔδειξε τόση σπουδὴ γιὰ νὰ διακηρύξει παντοῦ τὸν λόγο; Ἀσφαλῶς οὔτε τὸ πολλοστὸ μέρος τοῦ μισθοῦ θὰ λάβει, ἀλλὰ πάρα πολὺ κατώτερον. Ἄν καὶ βέβαια ἐπιτέλεσε τὸ ἴδιο ἔργο μ' ἐκείνους. Ἀλλ' ἐπειδὴ σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση δὲν ὑπάρχει συνδεδεμένος κόπος οὔτε παθήματα, γι' αὐτὸ ἡ ἀντίδοση μειώνεται. Διότι αὐτὸς τὸ ἔκαμνε αὐτὸ μὲ κάθε ἐξουσία καὶ ἐλευθερία, ἐνῶ ἐκεῖνοι τὸ ἔκαμναν ἐμποδιζόμενοι, διωκόμενοι, κοπτόμενοι, μαστιγούμενοι, ταλαιπωρούμενοι, κατακρημνιζόμενοι, καταποντιζόμενοι, λειώνοντας ἀπὸ πείνα, πεθαίνοντας καθημερινά, βασανιζόμενοι ψυχικά, ἀσθενώντας μαζὶ μὲ κάθε ἀσθενή, φλογιζόμενοι μαζὶ μὲ κάθε σκανδαλιζόμενο· καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς κόπους καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἀθυμία οἱ ἀμοιβὲς ἦταν περισσότερες. Διότι λέγει, «ὁ καθένας θὰ λάβει τὸν ἴδιο μισθὸ, σύμφωνα μὲ τὸν κόπο του»³⁶. Δὲν θὰ παύσω ποτὲ νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνω αὐτό.

ε. Γι' αὐτὸ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ἐνῶ ὁ Παῦλος τὸν παρακάλεσε πολλὰς φορές νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὰ παθήματα καὶ τὴν ἀθυμία καὶ τὴν ὀδύνη καὶ τοὺς κινδύνους, δὲν συμφώνησε. Διότι λέγει, «γι' αὐτὸ τὸ πράγμα τρεῖς φορές παρακάλεσα τὸν Κύριο»³⁷, καὶ δὲν ἔγινε δεκτὴ ἡ αἴτησή μου. Πές μου, γιὰ ποιὸ λόγο ἐπρόκειτο νὰ λάβει τις μεγάλες ἀμοιβὲς, ἂν κήρυττε ἄκοπα, ζώντας σὲ τρυφὴ καὶ εὐθυμία; Γιὰ τὸ ὅτι ἄνοιξε τὸ στόμα του καὶ κίνησε τὴ γλώσσα, καθισμένος στὸ σπίτι του; Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι καὶ στὸν τυχόντα εὐκολο καὶ στὸν ἐντελῶς ἀδρανὴ, πού ζεῖ βίῳ μαλθακῶ καὶ διαλυμένο. Τώρα

36. Α' Κορ. 3,8.

37. Β' Κορ. 12,8.

καὶ διαλελυμένον ζῶντι βίον. Νῦν μέντοι τῶν τραυμάτων, τῶν θανάτων, τῶν δρόμων τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν, τῆς ἀθυμίας αὐ-
65 τῆς, τῶν δακρύων, τῶν ὀδυνῶν («τριετίαν γάρ», φησὶν, «οὐκ ἐπαυσάμην νύκτα καὶ ἡμέραν μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν»), μετὰ πολλῆς παρρησίας λήψεται τὰς ἀντιδόσεις καὶ τοὺς στεφάνους.

10 α. Ταῦτα οὖν ἐννοοῦσα καὶ λογιζομένη ὅσον ὀδυνηροῦ καὶ ἐπιμόχθου βίου τὸ κέρδος, χαῖρε καὶ εὐφραίνου τὴν ἐπικερδῆ καὶ μυρίων γέμουσαν στεφάνων ἐκ πρώτης ἡλικίας ὀδεύσασα ὁδὸν καὶ διὰ συνεχῶν καὶ πυκνῶν παθημάτων. Καὶ γὰρ ἡ τοῦ σώματος ἀρ-
5 ρωστία, καὶ ποικίλη καὶ παντοδαπὴ καὶ μυρίων θανάτων χαλεπώτερα, οὐκ ἐπαύσατό σε συνεχῶς πολιορκοῦσα· καὶ λοιδοριῶν δὲ καὶ ὕβρεων νιφάδες καὶ συκοφανταίαι οὐδέποτε διέλιπον κατὰ σοῦ φερόμεναι· ἀθυμιαὶ δέ σοι πυκναὶ καὶ συνεχεῖς καὶ πηγαὶ δακρύων διὰ παντὸς ἠνώχλησαν τοῦ χρόνου. Τούτων δὲ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ
10 ἤρκεσε τοῖς ὑπομεμενηκόσιν εἰς ὠφέλειαν πολλήν.

β. Ὁ τε γὰρ Λάζαρος ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας μόνης καὶ τῆς αὐτῆς ἐκοινῶνησε τῷ πατριάρχῃ λήξεως, καὶ τῷ τελῶνῃ δὲ ἡ λοιδορία τοῦ φαρισαίου δικαιοσύνην ὑπερβαίνουσαν τὸν φαρισαῖον ἐκόμισεν· ὁ τε κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων ἀπὸ δακρύων τὸ ἔλκος τῆς χαλε-
15 πῆς ἐκείνης ἀμαρτίας διῶρθωσεν. Ὅταν οὖν τῶν προειρημένων ἕκαστον φαίνεται καὶ μόνον ἐν τῶν παθημάτων τούτων ἀρκέσαν, ἐννόησον πόσας αὐτῇ λήψη τὰς ἀμοιβάς, πάντα ὁμοῦ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ὑπομείνας καὶ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτω λαμπροὺς ποιεῖ καὶ ζηλωτοὺς καὶ μυρίων ἐμπίμπλησιν
20 ἀγαθῶν, ὡς τὸ πειρασμῶν πλῆθος καὶ κίνδυνοι καὶ πόνοι καὶ ἀθυμιαὶ καὶ τὸ διηνεκῶς ἐπιβουλεύεσθαι καὶ παρ' ὧν οὐδαμῶς ἐχρῆν καὶ πράως ἅπαντα φέρειν.

γ. Ἐπεὶ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰακώβ οὐδὲν οὕτως ἐποίησε μακάριον καὶ εὐδόκιμον, ὡς ἡ συκοφαντία τότε ἐκείνη καὶ τὸ δεσμωτήριον
25 καὶ ἡ ἄλυσις καὶ ἡ ἐντεῦθεν ταλαιπωρία. Μέγα μὲν γὰρ αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς σωφροσύνης κατόρθωμα, ὅτε τῆς αἰγυπτιακῆς ἀκολασίας περιεγένετο καὶ τὴν ἀθλίαν ἐκείνην ἐπὶ τὴν ἄδικον αὐτὸν καλοῦσαν

38. Πράξ. 20,31.

39. Λουκᾶ 16,19-31.

40. Λουκᾶ 18,9-14.

41. Μάρκ. 14,72. Ὁ Πέτρος.

ὅμως θὰ λάβει μὲ πολλή παρρησία τὶς ἀνταμοιβές καὶ τὰ στεφάνια τῶν τραυμάτων, τῶν θανάτων, τῶν δρόμων σὲ γῆ καὶ σὲ θάλασσα, τῆς ἀθυμίας αὐτῆς, τῶν δακρύων, τῶν ὀδυνῶν (διότι, λέγει, «ἐπὶ τριετία δὲν ἔπαυσα νύχτα καὶ ἡμέρα νὰ νουθετῶ μὲ δάκρυα τὸν καθένα σας»³⁸), θὰ λάβει μὲ πολλή παρρησία τὶς ἀνταμοιβές καὶ τὰ στεφάνια.

10 α. Σκεπτόμενη λοιπὸν αὐτὰ καὶ συλλογιζόμενη πόσο εἶναι τὸ κέρδος τοῦ ὀδυνηροῦ καὶ ἐπίμοχθου βίου, νὰ χαίρεσαι καὶ νὰ εὐφραίνεσαι, πὺ ἀπὸ τῆ νεότητά σου βάδισες τὴν κερδοφόρα καὶ γεμάτη μύρια στεφάνια ὁδὸ, ἀνάμεσα ἀπὸ συνεχὴ καὶ πυκνὰ παθήματα. Διότι ἡ ἀρρώστια τοῦ σώματος, ποικίλη καὶ παντοειδῆς καὶ ὀδυνηρότερη ἀπὸ μύριους θανάτους, δὲν ἔπαυσε νὰ σὲ πολιορκεῖ συνεχῶς. Ποτὲ δὲν ἔπαυσαν νὰ ἀπευθύνονται σὲ βάρος σου νιφάδες λοιδοριῶν καὶ ὕβρεων καὶ συκοφαντίες, ἐνῶ ὅλον τὸν καιρὸ σ' ἐνοχλοῦσαν διαπαντὸς πυκνὲς καὶ συνεχεῖς ἀθυμίες καὶ πηγὲς δακρύων. Τὸ καθ' ἓνα ἀπὸ αὐτὰ καὶ μόνο του θ' ἀρκοῦσε γιὰ πολλὴ ὠφέλεια σ' αὐτοὺς πὺ τὸ ὑπέμειναν.

β. Πράγματι ὁ Λάζαρος καὶ μόνο γιὰ τὴν ἀρρώστια κατέστη μέτοχος τῆς ἴδιας κληρονομίας μὲ τὸν πατριάρχη Ἀβραάμ³⁹, ἐνῶ ἡ κατηγορία τοῦ Φαρισαίου χάρισε στὸν τελῶνη δικαίωση πὺ ξεπερνᾷ τὸν Φαρισαῖο⁴⁰. Ἐξ ἄλλου ὁ κορυφαῖος Ἀπόστολος μὲ τὰ δάκρυα θεράπευσε τὸ ἔλκος τῆς φοβερῆς ἐκείνης ἀμαρτίας⁴¹. Ὅταν λοιπὸν τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα παθήματα φαίνεται καὶ μόνο του νὰ ἦταν ἀρκετό, σκέψου πόσες ἀμοιβές θὰ πάρεις ἐσύ, πὺ ὑπέμεινες ὅλα μαζὶ μὲ πολλὴ ὑπερβολὴ καὶ ὅλον τὸν χρόνον. Διότι τίποτε δὲν καθιστᾷ τόσο λαμπροὺς καὶ ζηλευτοὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν τοὺς γεμίζει μύρια ἀγαθὰ, ὅσο τὸ πλῆθος τῶν πειρασμῶν καὶ οἱ κίνδυνοι καὶ οἱ κόποι καὶ οἱ ἀθυμίες καὶ τὸ νὰ ὑφίστανται ἐπιβουλὲς συνεχῶς, καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους πὺ δὲν ἔπρεπε καθόλου, καὶ νὰ τὰ ὑποφέρουν ὅλα μὲ πραότητα.

γ. Πράγματι καὶ τὸν υἱὸ τοῦ Ἰακώβ τίποτε δὲν τὸν ἔκαμε τόσο μακάριο καὶ διάσημο, ὅσο ἐκείνη ἡ συκοφαντία καὶ τὸ δεσμωτήριο καὶ οἱ ἀλυσίδες καὶ ἡ ἀπὸ αὐτὰ ταλαιπωρία⁴². Βέβαια ἦταν μεγάλο τὸ κατόρθωμα τῆς σωφροσύνης του, ὅταν κατανίκησε καὶ ἀπέκρουσε ἐκείνην τὴν ἄθλια γυναῖκα⁴³ πὺ τὸν καλοῦσε σὲ ἐρωτικὴ ἐπαφή,

42. Τὸν Ἰωσήφ, Γεν. 39,7-20.

43. Γυναῖκα τοῦ Πετεφρῆ.

ὀμιλίαν διεκρούσατο, ἀλλ' οὐχ οὕτω μέγα τοῦτο ὡς τὰ παθήματα. Ποῖον γὰρ ἐγκώμιον, εἶπέ μοι, τὸ μὴ μοιχεῦσαι, μηδὲ ἀλλότριον διο-
 30 ρῦξαι γάμον, μηδὲ μιᾶναι εὐνήν οὐδαμόθεν αὐτῶ προσήκουσαν, μηδὲ ἀδικῆσαι τὸν εὐεργετήσαντα, μηδὲ αἰσχύνῃ περιβαλεῖν τοῦ προστάτου τὴν οἰκίαν; Ἀλλὰ τὸ ποιῆσαν αὐτὸν μέγαν ἐκεῖνο μάλιστά ἐστιν, ὁ κίνδυνος, ἡ ἐπιβουλή, ἡ μανία τῆς αἰχμαλώτου, ἡ ἐπενεχθεῖσα βία, τὸ ἄφυκτον δεσμωτήριον τοῦ θαλάμου, ὅπερ αὐτῶ
 35 κατεσκεύασεν ἡ μοιχαλὶς, τὰ δίκτυα ἃ πανταχόθεν ἀνεπέτασεν, ἡ κατηγορία, ἡ συκοφαντία, τὸ δεσμωτήριον, ἡ ἄλυσις, τὸ μηδενὸς τυχόντα τῶν δικαίων μετὰ τὸν τοσοῦτον ἄθλον ὑπὲρ οὗ στεφανοῦσθαι ἐχρῆν, ὡς κατάδικον καὶ ὑπεύθυνον ἐπὶ τὸ ὀχύρωμα ἄγεσθαι, καὶ μετὰ τῶν τὰ ἔσχατα ἡμαρτηκότων κατακλείεσθαι, ὁ αὐχμὸς, τὸ
 40 σιδήριον, ἡ τοῦ δεσμωτηρίου ταλαιπωρία.

δ. Τότε αὐτὸν ὀρῶ λάμποντα μειζόνως ἢ ὅτε ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Αἰγύπτου καθήμενος τὸν σῆτον διένεμε τοῖς δεομένοις καὶ τὸν λιμὸν ἔλυε καὶ κοινὸς λιμὴν ἅπασιν ἐγένετο. Τότε ὀρῶ αὐτὸν φαιδρόν, ὅτε αὐτῶ αἱ πέδαι καὶ χειροπέδαι περιέκειντο ἢ ὅτε ἐν ἱματίοις λαμ-
 45 προῖς τὴν τοσαύτην δυναστείαν περιεβέβλητο. Ὁ μὲν γὰρ πραγματείας ἦν καιρὸς καὶ ἐμπορίας πολλῆς (ὁ τοῦ δεσμωτηρίου λέγω), ὁ δὲ τρυφῆς καὶ ἀνέσεως καὶ τιμῆς πολλὴν μὲν ἔχων τὴν ἡδονήν, οὐ πολὺ δὲ τὸ κέρδος. Διὰ τοῦτο οὐδὲ οὕτως αὐτὸν μακαρίζω τιμώμενον ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὡς φθονούμενον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν καὶ συνοί-
 50 κους ἔχοντας τοὺς πολεμίους. Καὶ γὰρ ἐκ πρώτης ἡλικίας οἴκοθεν χαλεπὸς αὐτῶ ἀνερριπίζετο πόλεμος, τῶν πολεμούντων ἐγκαλεῖν μὲν ἐχόντων οὐδέν, τηκομένων δὲ καὶ διαρρηγνυμένων διὰ τὸ πλείονος ἀπολαύειν αὐτὸν παρὰ τοῦ πατρὸς διαθέσεως. Καίτοι γε τὸ φίλτρον ὁ νομοθέτης Μωϋσῆς οὐκ ἔφησεν ἐξ ἀρετῆς τοῦ παιδὸς
 55 ἔχειν τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν ὠδίνων. Ἐπειδὴ γὰρ ὕστερος τῶν ἄλλων ἐτέχθη καὶ ἐν ἐσχάτῳ γήρα (ποθεινὰ δὲ τὰ τοιαῦτα παιδία ἄτε παρ' ἐλπίδας γεννώμενα), διὰ τοῦτο ἐφιλεῖτο. «Ἠγάπα γὰρ αὐτὸν ὁ πατήρ», φησὶν, «ὅτι υἱὸς γήρωσ ἦν αὐτῶ».

11 α. Ταῦτα δὲ ὁ νομοθέτης ἔγραψεν, ὡς ἔγωγε οἶμαι, οὐ τὸ ὄν δι-

ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι τόσο μεγάλο ὅσο τὰ παθήματα. Διότι, πές μου, ποιὸ ἐγκώμιο δικαιούται τὸ νὰ μὴ μοιχεύσει κανεὶς οὔτε νὰ διασπάσει ξένον γάμο οὔτε νὰ μιάνει κραββάτι πού δὲν τοῦ ἀνήκει οὔτε ν' ἀδικήσῃ τὸν εὐεργέτη του οὔτε νὰ ντροπιάσῃ τὴν οἰκία τοῦ προστατή του; Ἀλλ' αὐτὸ πού τὸν ἔκαμε μεγάλο εἶναι κυρίως ἐκεῖνο, ὁ κίνδυνος, ἡ ἐπιβουλή, ἡ μανία τῆς αἰχμάλωτης στὰ πάθη, ἡ βία πού ἄσκησε, τὸ ἄφευκτο δεσμωτήριό τοῦ θαλάμου πού τοῦ κατασκεύασε ἢ μοιχαλίδα, τὰ δίκτυα πού τοῦ τοποθέτησε ὀλόγυρα ἢ κατηγορία, ἢ συκοφαντία, τὸ δεσμωτήριό, οἱ ἀλυσίδες, τὸ ὅτι, ἐνῶ δὲν ἐπέτυχε κανένα δίκαιο μετὰ τὸν τόσο μεγάλο ἄθλο γιὰ τὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ στεφανωθεῖ, ὀδηγεῖται ὡς κατάδικος καὶ ἔνοχος στὴ φυλακὴ καὶ κλείνεται μαζί μ' ἐκείνους πού ἔκαναν τὰ χειρότερα ἐγκλήματα, ἢ ἀκαθαρσία, τὰ σίδερα, ἢ ταλαιπωρία τοῦ δεσμωτηρίου.

δ. Τότε τὸν βλέπω νὰ λάμπει περισσότερο παρὰ ὅταν καθισμένος στὸ θρόνο τῆς Αἰγύπτου μοίραζε τὸ σιτάρι σ' ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκη κι' ἔλυνε τὴν πείνα καὶ γινόταν λιμάνι κοινὸ γιὰ ὅλους. Τότε τὸν βλέπω φαιδρόν, ὅταν ἔφερε τὶς πέδες καὶ τὶς χειροπέδες, παρὰ ὅταν εἶχε τὴν τόσο μεγάλη ἐξουσία μὲ τὰ λαμπρὰ ἐνδύματα. Ὁ πρῶτος καιρὸς, ἐννοῶ τοῦ δεσμωτηρίου, ἦταν καιρὸς διαπραγματεύσεων καὶ ἐμπορίας πολλῆς, ὁ ἄλλος ἦταν καιρὸς τρυφῆς καὶ ἀνέσεως καὶ τιμῆς, πού εἶχε πολλὴ ἡδονή, ἀλλ' ὄχι πολὺ κέρδος. Γι' αὐτὸ οὔτε ὅταν τιμᾶται ἀπὸ τὸν πατέρα του τὸν μακαρίζω τόσο, ὅσο ὅταν φθονεῖται ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του καὶ ἔχει τοὺς συνοίκους του ἐχθρούς. Διότι ἀπὸ τὴ νεότητά του μέσα στὸ σπίτι του ἀνακινούνταν ἕνας σκληρὸς πόλεμος ἐναντίον του, ἂν καὶ οἱ ἀντίπαλοί του δὲν εἶχαν τίποτε νὰ τὸν κατηγορήσουν, ἀλλ' ἔλειωναν καὶ ἔσκαζαν πού αὐτὸς ἀπολάμβανε περισσότερη ἀγάπη ἀπὸ τὸν πατέρα του. Ἐὰν καὶ βέβαια ὁ νομοθέτης Μωυσῆς δὲν εἶπε ὅτι τὸ φίλτρο εἶχε τὴν ἀρχή του ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς γεννήσεώς του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ γεννήθηκε ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα σὲ προχωρημένα γεράματα τοῦ Ἰακῶβ (καὶ αὐτὰ τὰ παιδιὰ εἶναι ἀγαπητὰ, διότι γεννῶνται ἀνέλπιστα), γι' αὐτὸ ἀγαπῶνταν περισσότερο. Διότι λέγει, «τὸν ἀγαποῦσε ὁ πατέρας, διότι ἦταν υἱὸς τῶν γηρατειῶν του»⁴⁴.

11 α. Αὐτὰ τὰ ἔγραψε ὁ νομοθέτης, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ὄχι γιὰ νὰ

ηγούμενος, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς τὴν σκῆψιν καὶ τὴν πρόφασιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐώρα φθονούμενον τὸ μεираκίον, παραμυθῆσασθαι τὸ πάθος τῶν ἀδελφῶν βουλόμενος, ἐπλασεν ἀγάπης αἰτίαν οὐ πολὺν τίκτουσαν αὐτῷ τὸν φθόνον. Ὅτι γὰρ οὐ τοῦτο αἴτιον ἦν τοῦ φίλτρου, ἀλλὰ ἡ ἀκμάζουσα τῆς ψυχῆς ἀρετὴ καὶ τῆς ἡλικίας ἀκμαιοτέρα οὔσα, δῆλον ἐκ τοῦ Βενιαμίν. Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ἐφιλεῖτο, πολλῷ μᾶλλον τὸν νεώτερον αὐτοῦ φιλεῖσθαι ἐχρῆν. Μετὰ γὰρ τὸν Ἰωσήφ ἐκεῖνος ἐτέχθη καὶ οὗτος μᾶλλον υἱὸς γήρως ἦν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅπερ ἔφην, τοῦ πατρὸς ἦν τὸ πλάσμα βουλομένου καταλῦσαι τὸν ἀδελφικὸν πόλεμον· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἴσχυσεν, ἀλλ' ἐξακαίετο σφοδρότερα ἢ φλόξ. Καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν ἴσχυον ποιῆσαι τέως, κατήνεγκεν αὐτῷ ψόγον πονηρόν, αἰσχυρᾶ περιέβαλον αἰτία, τὴν βάρβαρον γυναῖκα προφθάσαντες οἱ ἀδελφοὶ καὶ πολλῷ χεῖρους φανέντες αὐτῆς. Ἡ μὲν γὰρ εἰς ἀλλότριον, οἱ δὲ εἰς ἀδελφὸν ἐγίνοντο πονηροί.

β. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστησαν τῆς κακίας, ἀλλ' ἐπηγωνίζοντο τοῖς προτέροις αἰεὶ, καὶ λαβόντες μόνον ἐν ἐρημίᾳ καὶ ἔσφαξαν καὶ ἀπέδοντο καὶ δοῦλον ἀντ' ἐλευθέρου ἐποίησαν καὶ δουλείαν τὴν ἐσχάτην· οὐδὲ γὰρ ὁμοφύλοις τισίν, ἀλλὰ βαρβάροις ἑτερογλώσσοις καὶ αὐτοῖς εἰς βάρβαρον ἀπιοῦσι χώραν ἐξέδωκαν τὸν ἀδελφόν. Ὁ δὲ Θεὸς λαμπρότερον αὐτὸν ποιῶν ἠνείχετο τῶν γινομένων καὶ ἐμακροθύμει, κινδύνων κινδύνους διαδεχομένων. Μετὰ γὰρ τὸν φθόνον καὶ τὴν αἰσχυρὰν διαβολὴν σφαγῆ παρέδωκαν καὶ δουλείᾳ σφαγῆς χαλεπωτέρᾳ.

25 γ. Μὴ γάρ μοι παραδράμης ἀπλῶς τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἐννόησον ἡλικίον ἦν μεираκίον εὐγενὲς ἐν οἰκίᾳ πατρικῇ τραφὲν μετὰ ἐλευθερίας ἀπάσης, μετὰ ἀγάπης πατρὸς τοσαύτης, ἀθρόον ὑπὸ ἀδελφῶν ἀπεμποληθῆναι οὐδὲν ἐχόντων ἐγκαλεῖν καὶ βαρβάροις ἐκδοθῆναι ἑτερογλώσσοις καὶ ἤθεσιν ἀλλοκότοις καὶ αὐτοθηρίοις μᾶλλον ἢ 30 ἀνθρώποις καὶ ἄπολιν καὶ μετανάστην καὶ ἰκέτην καὶ ξένον ἀντ' ἐλευθέρου καὶ πολίτου γενέσθαι, καὶ τοσαύτης ἀπολαύσαντα τῆς εὐημερίας, πρὸς τὴν ἐσχάτην κατενεχθῆναι ταλαιπωρίαν δουλείας

45. Γιὰ τὸν λόγο ὅτι γεννήθηκε ἀργά, μετὰ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς του δηλαδή.

46. Γεν. 37,21-30.

διηγηθεῖ μιὰ πραγματικότητα, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐκθέσει τὴ σκέψη καὶ τὴν πρόφαση τοῦ πατέρα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ πατέρας ἔβλεπε τὸ παιδί νὰ τὸ φθονοῦν, θέλοντας νὰ παρηγορήσει τὸ πάθος τῶν ἀδελφῶν, ἔπλασε μιὰ αἰτία ἀγάπης, πὺ δὲν προκαλεῖ πολὺν φθόνον. Ὅτι ὅμως δὲν ἦταν αὐτὸ αἷτιο τοῦ πατρικοῦ φίλτρου, ἀλλὰ ἡ ἀνθισμένη ἀρετὴ τῆς ψυχῆς πὺ ἦταν ἀκμαιότερη τῆς ἡλικίας του, εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὸν Βενιαμίν. Πράγματι, ἂν ὁ Ἰωσήφ ἀγαπῶνταν γι' αὐτὸ⁴⁵ ἀπὸ τὸν πατέρα του, πολὺ περισσότερο ἔπρεπε ν' ἀγαπάται ὁ νεώτερός του Βενιαμίν. Διότι αὐτὸς γεννήθηκε μετὰ τὸν Ἰωσήφ κι' ἦταν περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον υἱὸς τῶν γηρατειῶν του. Ἀλλὰ, ὅπως εἶπα, ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ προσποίηση τοῦ πατέρα, πὺ ἤθελε νὰ καταργῆσει τὸν ἀδελφικὸ πόλεμον. Ἀλλ' οὔτε κι' ἔτσι δὲν τὸ κατόρθωσε· ἡ φλόγα ἔκαιε δυνατώτερη. Κι' ἐπειδὴ τότε δὲν μπορούσαν νὰ κάμουν τίποτε, κατάφεραν ἐναντίον του μιὰ πονηρὴ μομφή, τοῦ ἀπέδωσαν μιὰ φοβερὴ κατηγορία, προλαβαίνοντας οἱ ἀδελφοὶ τὴ βάρβαρη γυναῖκα καὶ παρουσιαζόμενοι πολὺ χειρότεροί της. Διότι ἐκείνη ἐνέργησε πονηρὰ σὲ ξένον, ἐνῶ αὐτοὶ ἐνέργησαν ἔτσι σὲ ἀδελφόν.

β. Καὶ δὲν σταμάτησαν τὴν κακία τους οὔτε ἐδῶ, ἀλλὰ πάντοτε ἐπαύξαναν τὶς προηγούμενες ἐπιθέσεις τους, καὶ ἀφοῦ τὸν ἔπιασαν μόνον του στὴν ἐρημίᾳ, τὸν ἔδεσαν σὰν σφάγιο, τὸν παρέδωσαν, καὶ ἀντὶ γιὰ ἐλεύθερον τὸν ἔκαμαν δοῦλο, στὴ χειρότερη δουλείᾳ· διότι πούλησαν τὸν ἀδελφόν τους ὄχι σὲ κάποιους ὁμογενεῖς, ἀλλὰ σὲ βαρβάρους ξενόγλωσσους πὺ πήγαιναν σὲ βάρβαρη χώρα⁴⁶. Ὁ Θεὸς ὅμως, καθιστώντας τὸν λαμπρότερον, ἀνεχόταν τὰ γινόμενα καὶ μακροθυμοῦσε, καθὼς οἱ κίνδυνοι διαδέχονταν τοὺς κινδύνους. Διότι μετὰ τὸν φόνον καὶ τὴν αἰσχρὴ διαβολὴ τὸν παρέδωσαν σὲ σφαγὴ καὶ σὲ δουλείᾳ χειρότερη ἀπὸ σφαγὴ.

γ. Παρακαλῶ νὰ μὴ παρατρέξεις ἐπιπόλαια τὸ λεγόμενο, ἀλλὰ σκέψου πόσο φοβερὸ πρᾶγμα εἶναι ἓνα μειράκιο εὐγενές, πὺ ἀνατράφηκε στὴν πατρικὴ οἰκία μὲ κάθε ἐλευθερία, μὲ τόση ἀγάπη τοῦ πατέρα του, νὰ πωληθεῖ μέσα σὲ μιὰ στιγμή σὲ ξενόγλωσσους βαρβάρους μὲ ἀλλόκοτα ἦθη καὶ μᾶλλον θηρία παρὰ ἄνθρωποι, καὶ ἀντὶ γιὰ ἐλεύθερος καὶ πολίτης νὰ γίνῃ ἄπατρις καὶ μετανάστης, πρόσφυγας καὶ ξένος, καὶ ἐνῶ ἀπόλαυσε τόση εὐημερία, νὰ καταπέσει στὴ χειρότερη ταλαιπωρία τῆς δουλείας, ἐνῶ ἦταν ἀσυνήθιστος τε-

ἀήθη ὄντα μεθ' ὑπερβολῆς ἀπάσης καὶ πικροτάτους λαβεῖν δεσπό-
 τας καὶ πρὸς ἄλλοτρίαν καὶ βάρβαρον ἀπενεχθῆναι γῆν. Ἄλλ' οὐδὲ
 35 ἐνταῦθα ἴστατο τὰ δεινά, ἀλλ' ἐπιβουλαὶ πάλιν ἐπιβουλάς διεδέχον-
 το μετὰ τὰ ὄνειρατα ἐκεῖνα τὰ θαυμαστὰ καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν αὐ-
 τοῦ προσκύνησιν προαναφωνοῦντα. Λαβόντες γὰρ αὐτὸν οὗτοι οἱ
 ἔμποροι οὐ κατέσχον, ἀλλ' ἐτέροις αὐτὸν πάλιν χεῖροσιν ἀπέδοντο
 βαρβάροις.

40 δ. Οἴσθα δὲ ἡλικὸν τοῦτο εἰς συμφορᾶς λόγον, τὸ δεσπότης τοιού-
 τος ἐκ τοιούτων ἀμείβειν. Τοῦτο γὰρ δυσκολωτέραν ποιεῖ τὴν δου-
 λείαν, ὅταν καὶ ξένοι πάλιν οἱ κτώμενοι καὶ τῶν πρότερον ὦσι χα-
 λεπώτεροι. Καὶ γίνεται ἐν Αἰγύπτῳ τῇ θεομάχῳ τότε καὶ μαινο-
 μένη, ὅθεν τὰ ἀναίσχυντα στόματα, ὅθεν αἱ βλάσφημοι γλῶσσαι.
 45 Καὶ γίνεται παρ' Αἰγυπτίοις ὧν καὶ εἷς ἤρκεσε μόνος τὸν μέγαν
 Μωϋσέα δραπέτην καὶ φυγάδα ποιῆσαι. Καὶ ἐπειδὴ μικρὸν ἀνε-
 πνευσεν ἐκεῖ, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ τὰ παράδοξα οἰκονομοῦν-
 τος, τὸν ἄγριον θῆρα τὸν ὠνησάμενον αὐτὸν ποιήσαντος πρόβατον,
 εὐθέως αὐτῷ σκάμματα παρεσκευάζετο πάλιν καὶ στάδιον καὶ πα-
 50 λαίσματα καὶ ἀγῶνες καὶ ἰδρῶτες σφοδρότεροι τῶν προτέρων.

ε. Ἴδοῦσα γὰρ αὐτὸν ἀδίκους ὀφθαλμοῖς ἢ κεκτημένη καὶ τῷ κάλ-
 λει τῆς ὄψεως αὐτοῦ χειρωθεῖσα καὶ κατὰ κράτος ἀλοῦσα τῷ πά-
 θει, λέαινα ἀντὶ γυναικὸς ὑπὸ τῆς ἀκολάστου ταύτης ἐπιθυμίας ἐγένε-
 νετο. Καὶ πάλιν σύνοικος ὁ πολέμιος ἦν ἐναντίαν τοῖς προτέροις τὴν
 55 ὑπόθεσιν ἔχων· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ μισοῦντες αὐτὸν τῆς οἰκίας ἐξέβα-
 λον, αὕτη δὲ ἐρῶσα καὶ περικαιομένη τοῦ νεανίσκου. Καὶ ἦν δι-
 πλοῦς, μᾶλλον δὲ τριπλοῦς καὶ πολλαπλοῦς ὁ πόλεμος. Μῆ γάρ,
 ἐπειδὴ τὰ δίκτυα ὑπερήλατο καὶ τὸν βρόχον διέτεμεν ἐν βραχείᾳ
 καιροῦ ροπῇ, νομίσης ἀπραγμόνως αὐτὸν ἠνυκέναι τὸν ἄθλον τοῦ-
 60 τον· καὶ γὰρ πολὺν τὸν ἰδρῶτα ὑπέμεινε.

12 α. Καὶ εἰ βούλει τοῦτο σαφῶς μαθεῖν, ἐννόησον οἷόν ἐστι νεό-
 τῆς καὶ νεότητος ἀκμῆ. Ἐν γὰρ αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας τότε
 ἐτύγγανεν ὦν, ὅτε σφοδροτέρα τῆς φύσεως ἢ φλόξ ἐγείρεται, ὅτε
 πολλῇ τῆς ἐπιθυμίας ἢ ζάλῃ, ὅτε ἀσθενέστερος ὁ λογισμὸς. Τῶν

47. Οἱ Ἰσμηλίτες ἐπρόκειτο νὰ πωλήσουν τὸν Ἰωσήφ στὴν Αἴγυπτο, τὴν
 ὁποία ὁ Χρυσόστομος σὰν ξένη χαρακτηρίζει βάρβαρη. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ
 Αἴγυπτος τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν περισσότερο καλλιεργημένη ἀπὸ τὸ χῶρο τῶν
 νομάδων, ὅπου ζοῦσε ὁ Ἰακώβ.

λείως σ' αὐτήν, νὰ λάβει σκληρότατους κυρίους καὶ νὰ ὀδηγηθεῖ σὲ ξένη καὶ βάρβαρη γῆ⁴⁷. Ὅμως τὰ δεινὰ δὲν σταμάτησαν οὔτε ἐδῶ, ἀλλὰ οἱ ἐπιβουλὲς διαδέχθηκαν πάλι τὶς ἐπιβουλὲς ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ θαυμαστὰ ὄνειρα, πού προανήγγελλαν τὴν προσκύνηση τῶν ἀδελφῶν του. Πράγματι οἱ ἔμποροι αὐτοί, πού τὸν πῆραν, δὲν τὸν κράτησαν, ἀλλὰ τὸν παρέδωσαν σὲ ἄλλους χειρότερους ἀπὸ αὐτοὺς βαρβάρους⁴⁸.

δ. Καὶ γνωρίζεις πόσο μεγάλη συμφορὰ εἶναι αὐτό, τὸ ν' ἀλλάσσει κανεὶς τέτοιους κυρίους ἀπὸ ξένους. Διότι αὐτὸ καθιστᾷ δυσκολώτερη τὴ δουλεία, ὅταν οἱ νέοι κάτοχοι εἶναι πάλι ξένοι καὶ χειρότεροι ἀπὸ τοὺς προηγούμενους. Καὶ φθάνει στὴν Αἴγυπτο, τὴν θεομάχο τότε καὶ μανιακὴ χώρα, ἀπὸ ὅπου προέρχονταν τὰ ἀδιάντροπα στόματα καὶ οἱ βλάσφημες γλῶσσες. Καὶ φθάνει στοὺς Αἰγυπτίους, τῶν ὁποίων κι' ἓνας μόνο ἤρκεσε νὰ καταστήσει τὸν Μωυσῆ δραπέτη καὶ φυγάδα. Κι' ἀφοῦ ἀνέπνευσε ἐκεῖ γιὰ λίγο, καθὼς ὁ φιλόανθρωπος Θεός, πού οἰκονομεῖ καὶ τὰ παράδοξα, ἔκαμε πρόβατο τὸ ἄγριο θηρίο πού τὸν ἀγόρασε, ἀμέσως τοῦ ἐτοιμάσθηκαν πάλι σκάμματα καὶ στάδιο καὶ παλαίσματα καὶ ἀγῶνες καὶ ἰδρῶτες χειρότεροι ἀπὸ τοὺς προηγούμενους.

ε. Βλέποντάς τον δηλαδὴ μὲ ἄδικους ὀφθαλμοὺς ἢ κυρία του, αἰχμαλωτισμένη ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τοῦ προσώπου του καὶ κυριευμένη ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὸ ἐρωτικὸ πάθος, ἔγινε λέαινα ἀντὶ γιὰ γυναῖκα ἀπὸ τὴν ἀκόλαστη αὐτὴ ἐπιθυμία. Καὶ πάλι ὁ ἐχθρὸς ἦταν συγκάτοικός του, ἔχοτας ἀντίθετη ἀπὸ τοὺς προηγούμενους ἀφορμὴ· διότι ἐκεῖνοι τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν οἰκία λόγῳ μίσους, ἐνῶ αὐτὴ ἦταν ἐρωτευμένη καὶ φλογισμένη γιὰ τὸν νεαρό⁴⁹. Καὶ ὁ πόλεμος ἦταν διπλὸς ἢ καλύτερα τριπλὸς καὶ πολλαπλός. Ἐπειδὴ ξέφυγε τὰ δίκτυα κι' ἔσπασε τὸν βρόχο σὲ μιὰ στιγμή, μὴ νομίσεις ὅτι πραγματοποίησε αὐτὸν τὸν ἄθλο χωρὶς κόπο· διότι πράγματι ἔχυσε πολὺν ἰδρῶτα.

12 α. Κι' ἂν θέλεις νὰ μάθεις σαφῶς αὐτὸ τὸ πράγμα, σκέψου τί εἶναι ἡ νεότητα καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς νεότητος. Πράγματι ὁ Ἰωσήφ ἦταν τότε στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, ὅταν ἡ φλόγα τῆς φύσεως σηκώνεται σφοδρότερα, ὅταν ἡ ζάλη τῆς ἐπιθυμίας εἶναι μεγάλη, ὅταν ὁ

48. Γεν. 37,25. 39,1.

49. Γεν. 39,6 ἐέ.

5 γὰρ νεωτέρων αἱ ψυχαὶ οὐ σφόδρα πολλῇ φράττονται τῇ συνέσει, οὐδὲ πολλὴν τῆς ἀρετῆς ποιοῦνται σπουδὴν· ἀλλ' ὁ μὲν χειμῶν τῶν παθῶν χαλεπώτερος, ὁ δὲ τὰ πάθη κυβερνῶν λογισμὸς ἀσθενέστερος. Μετὰ δὲ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας, πολλὴ καὶ τῆς γυναικὸς ἦν ἡ ἀκολασία. Καὶ καθάπερ τὴν βαβυλωνίαν κάμινον αἱ περσικαὶ
10 χεῖρες ἐκεῖναι μετὰ πολλῆς ἀνῆπτον τῆς σπουδῆς, δαψιλῇ τῷ πυρὶ παρέχουσαι τὴν τροφήν καὶ ποικίλα ὑπεκκαύματα ἐμβάλλουσαι τῇ φλογί, οὕτω δὴ καὶ τότε ἡ ἀθλία καὶ ταλαίπωρος ἐκείνη γυνὴ τῆς καμίνου ταύτης χαλεπωτέραν ἀνῆψε φλόγα, μύρων ὄζουσα, ἐπι-
15 τρίμμασι παρειῶν, ὑπογραφαῖς ὀφθαλμῶν, κατακεκλασμένη φωνῇ, κινήμασι, βαδίσμασι διαθρυπτομένοις, ἱματίοις μαλακοῖς, περιβολῇ χρυσίων, ἐτέραις τοιαύταις μυρίαῖς μαγγανείαις καταγοητεύουσα τὸ μειράκιον. Καὶ καθάπερ τις θηρευτῆς δεινὸς δυσάλωτον μέλλων χειροῦσθαι ζῶον ἅπαντα κινεῖ τῆς τέχνης τὰ ὄργανα, οὕτω δὴ καὶ αὕτη τὴν σωφροσύνην εἰδυῖα τοῦ νέου (οὐδὲ γὰρ ἔμελλεν ἐν το-
20 σούτῳ χρόνῳ λανθάνειν) πολλῆς ἐνόμισεν αὐτῇ δεῖν παρασκευῆς ἐπὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ νεανίσκου καὶ διὰ τοῦτο πάντα ἐκίνει τῆς ἀκολασίας τὰ μηχανήματα. Καὶ οὐδὲ τούτοις ἤρκεῖτο μόνοις, ἀλλὰ καὶ καιρὸν καὶ τόπον ἐπετήρει πρὸς τὴν θήραν ἐπιτήδειον.

β. Διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως ἀλουῖσα προσέβαλεν, ἀλλὰ πολὺν ἀνε-
25 μεινε χρόνον τὴν πονηρὰν ταύτην ἐπιθυμίαν ὤδίνουσα καὶ παρασκευαζομένη, δεδοικυῖα μὴ τῷ τάχει καὶ ταῖς ἐσχεδιασμέναις αὐτῆς ἐπιβουλαῖς διαφύγη τὸ θήραμα. Καὶ ποτε εὐροῦσα μόνον ἔνδον ἐν τῷ οἴκῳ τὰ συνήθη ποιοῦντα ἀνασκάπτει βαθύτερον λοιπὸν τὸ βάραθρον καὶ τὰ πτερὰ τῆς ἡδονῆς πάντοθεν ἀναπετάσασα, ὥσπερ ἐν
30 μέσοις δικτύοις λοιπὸν ἔχουσα τὸν ἀετόν, ἐπεισέρχεται καὶ μόνη μόνον ἀπολαβοῦσα (μᾶλλον δὲ οὐ μόνη· καὶ γὰρ καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν φύσιν καὶ τὰ αὐτῆς μηχανήματα συμπαρόντα εἶχεν αὐτῇ)· ἔλκει λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἄδικον πρᾶξιν πρὸς βίαν τὸν γενναῖον ἐκεῖνον. Τί τοῦ πειρασμοῦ τούτου χαλεπώτερον; Ποίας τοῦτο καμίνου καὶ φλογὸς
35 οὐ σφοδρότερον, νέον σφριγῶντα, δοῦλον, ἔρημον, ἄπολιν, ξένον, μετανάστην, ὑπὸ δεσποίνης οὕτως ἀκολάστου καὶ μαινομένης,

λογισμὸς εἶναι ἀσθενέστερος. Οἱ ψυχῆς τῶν νεωτέρων δὲν τειχίζονται ἀπὸ τὴν πολλὴ σύνεση οὔτε δείχνουν πολὺν ζῆλο γιὰ τὴν ἀρετὴ· ἀλλὰ ἡ τρικυμία τῶν παθῶν εἶναι φοβερώτερη, ἐνῶ ὁ λογισμὸς ποὺ κυβερνᾷ τὰ πάθη εἶναι ἀσθενέστερος. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὴν ἡλικία του ἦταν μεγάλη καὶ ἡ ἀκόλαστη τόλμη τῆς γυναίκας. Καὶ ὅπως τὸ βαβυλωνιακὸ καμίνι τὸ ἀναβαν ἐκεῖνα τὰ περσικὰ χέρια μὲ πολὺν ζῆλο, παρέχοντας στὴ φωτιὰ πλούσια τροφὴ καὶ ρίχνοντας στὴ φλόγα διάφορα προσανάμματα⁵⁰, ἔτσι λοιπὸν καὶ τότε ἐκείνη ἡ ἄθλια καὶ ταλαίπωρη γυναίκα· ἀναψε φλόγα χειρότερη ἀπὸ αὐτὸ τὸ καμίνι, καταγοητεύοντας τὸν νεαρὸ μὲ τὶς μυρωδιὲς ποὺ ἀνέδιδε, τὰ κοκκινάδια στὰ μάγουλα, τὶς ζωγραφιῆς τῶν ὀφθαλμῶν, τὴ γοητευτικὴ φωνή, τὰ κινήματα, τὸ προκλητικὸ βάδισμα, τὰ μαλακὰ ἐνδύματα, τὰ χρυσαφικά της καὶ μὲ τὶς μύριες ἄλλες παρόμοιες γοητεῖες. Καὶ ὅπως κάποιος δεινὸς κυνηγός, ποὺ ἐπιδιώκει νὰ συλλάβει ἓνα ζῶο ποὺ δύσκολα συλλαμβάνεται, κινεῖ ὅλα τὰ ὄργανα τῆς τέχνης, ἔτσι λοιπὸν κι' αὐτὴ, γνωρίζοντας τὴ σωφροσύνη τοῦ νέου (διότι αὐτὴ δὲν μποροῦσε νὰ μείνει κρυφὴ τόσο πολὺ χρόνο), νόμισε ὅτι τῆς χρειάζεται πολλὴ προπαρασκευὴ γιὰ τὴν αἰχμαλώτισι τοῦ νεαροῦ, καὶ γι' αὐτὸ κινουῖσε ὅλα τὰ μηχανήματα τῆς ἀκολασίας. Καὶ δὲν ἀρκέσθηκε οὔτε σ' αὐτὰ μόνο, ἀλλὰ παραμόνευε, ὥστε νὰ βρεῖ τὸν κατάλληλο γιὰ τὸ κυνήγι καιρὸ καὶ τόπο.

β. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐπιτέθηκε ἀμέσως μόλις κυριεύθηκε ἀπὸ τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ περίμενε πολὺν χρόνο, ἐγκυμονώντας αὐτὴν τὴν πονηρὴ ἐπιθυμία καὶ προετοιμαζόμενη, ἐπειδὴ φοβόταν μὴ τυχὸν ἀπὸ τὴν ταχύτητα καὶ τὶς προσχεδιασμένες ἐπιβουλές της διαφύγει τὸ θήραμα. Καὶ κάποτε, ποὺ τὸν βρῆκε μόνον του μέσα στὸ σπίτι νὰ ἐκτελεῖ τὰ συνηθισμένα καθήκοντα του, σκάβει βαθύτερα τὸ βάραθρο καὶ ἀνοίγοντας ἀπὸ παντοῦ τὰ φτερά τῆς ἡδονῆς, μὲ τὴν ἰδέα ὅτι ἔχει πλέον μέσα στὰ δίκτυα τὸν αἰτό, εἰσέρχεται στὸ δωμάτιό του καὶ ἔχοντας τὸν μόνη καὶ μόνον αὐτὸν (μᾶλλον ὅμως ὄχι μόνη, διότι εἶχε παρόντα μαζί της καὶ τὴν ἡλικία καὶ τὴ φύση τοῦ νέου καὶ τὰ μηχανήματά της), σύρει ἔτσι πρὸς τὴν ἄδικη πράξη βίαια τὸν γενναῖο ἐκεῖνον. Τί ὑπάρχει χειρότερο ἀπ' αὐτὸν τὸν πειρασμό; Ποιᾶς καμίνου καὶ ποιᾶς φλόγας δὲν εἶναι αὐτὸ σφοδρότερο, τὸ νὰ συλλαμβάνεται ἓνας νέος σφριγηλός, δοῦλος, ἔρημος, ἄπατρις, ξέ-

50. Τὸ καμίνι, ὅπου ρίφθηκαν οἱ τρεῖς παῖδες, Δανιὴλ 3,19 ἐε.

οὕτω πλουτούσης, καὶ τοσαύτην δυναστείαν περιβεβλημένης, ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτη (συντελεῖ γὰρ καὶ τοῦτο πρὸς τὴν τοιαύτην ἄλωσιν), συνειλημμένον κατέχεσθαι τε καὶ κολακεύεσθαι καὶ πρὸς εὐνήν
40 ἄγεσθαι δεσποτικῆν, καὶ ταῦτα μετὰ τοσούτους κινδύνους καὶ ἐπιβουλᾶς;

γ. Οἴσθα γὰρ ὡς οἱ πολλοί, ὅταν τεταριχευμένοι τύχῳσι τοῖς δεινοῖς, εἰς τρυφὴν καλούμενοι καὶ ἄνεσιν καὶ τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον βίον, προθυμότερον ἐπιτρέχουσιν. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνος, ἀλλ'
45 ἔμενε διὰ πάντων τὴν οἰκείαν καρτερίαν ἐπιδεικνύμενος. Ἐγὼ τὸν θάλαμον ἐκεῖνον καὶ τὴν βαβυλωνίαν κάμινον καὶ τὸν τοῦ Δανιὴλ λάκκον καὶ τὴν γαστέρα τοῦ θαλασσίου θηρίου εἰς ἣν ὁ προφήτης ἐνέπεσε, θαρρῶν ἴσῃν ἂν προσείπομι, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶν τούτων χαλεπώτερον. Ἐκεῖ μὲν γὰρ τῆς ἐπιβουλῆς ἢ νίκη σώματος ἦν
50 ἀπώλεια, ἐνταῦθα δὲ ψυχῆς πανωλεθρία καὶ θάνατος ἀθάνατος καὶ συμφορὰ παραμυθίαν οὐκ ἔχουσα. Οὐ ταύτη δὲ μόνον χαλεπὸς ὁ λάκκος οὗτος ἦν, ἀλλ' ὅτι μετὰ τῆς βίας καὶ τοῦ δόλου καὶ πολλῆς ἔγεμε τῆς κολακείας, πολλοῦ τοῦ ποικίλου καὶ παντοδαποῦ πυρός, οὐ σῶμα καίοντος, ἀλλὰ αὐτὴν φλέγοντος τὴν ψυχῆν.

55 δ. Καὶ τοῦτο αὐτὸ δηλῶν ὁ Σολομὼν ὁ μάλιστα ταῦτα μετὰ ἀκριβείας εἰδὼς ἠλίκον ἐστὶ τὸ γυναικὶ συμβάλλειν ἄνδρα ἐχούση· «ἀποδήσει τις», φησί, «πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια οὐ κατακαύσει; Ἥ περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθράκων πυρός, τοὺς δὲ πόδας οὐ καταφλέξει; Οὕτως ὁ πορευόμενος πρὸς γυναῖκα ὑπανδρον καὶ πᾶς ὁ
60 ἀπτόμενος αὐτῆς οὐκ ἀθρωθήσεται». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν ὡσπερ, φησὶν, οὐκ ἐνὶ ὀμιλοῦντα πυρὶ μὴ κατακαίεσθαι, οὕτως οὐδὲ γυναιξὶ συνόντα διαφεύγειν τὸν ἐντεῦθεν ἐμπρησμόν. Οὗτος δὲ ὁ πολλῶν χαλεπώτερον ἦν ὑπέμεινε. Οὐ γὰρ αὐτὸς αὐτῆς ἤψατο, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνης κατείχετο μόνος ὑπὸ μῶνης ἀπειλημμένος. Καίτοι
65 τοσούτοις ἤδη κακοῖς κατειργασμένος καὶ τοσαύταις τεταριχευμένος ἐπιβουλαῖς καὶ ἀνέσεως ἐπιθυμῶν καὶ ἀδείας, ἀλλ' ὁμῶς ἐν τοσούτοις δικτύοις ὧν καὶ ποικίλον θηρίον ὄρων αὐτῷ προσβάλλον καὶ διὰ πάντων αὐτὸν κατατοξεῦον, διὰ τῆς ἀφῆς, διὰ τῆς φωνῆς,

51. Ὁ Χρυσόστομος στὴ ρητορικὴ του περιγραφή ἐπιλέγει τρία παραδείγματα ἐγκλεισμοῦ ἱερῶν προσώπων σὲ κλειστοὺς καὶ ἡμίκλειστους χώρους, γιὰ νὰ δείξει ὅτι κάτι τέτοιο ἦταν καὶ ὁ ἐγκλωβισμὸς τοῦ Ἰωσήφ στὸ θάλαμο τῆς Αἰγύπτιας.

νος, μετανάστης από μιὰ τόσο ἀκόλαστη καὶ μανιακὴ, τόσο πλούσια καὶ μὲ τόση ἐξουσία, σὲ μιὰ τέτοια ἀπομόνωση (διότι κι' αὐτὸ συντελεῖ στὴν παρόμοια ἄλωση), νὰ κρατεῖται ἀπὸ αὐτὴν, νὰ κολακεύεται καὶ νὰ ὀδηγεῖται πρὸς τὸ κρεββάτι τοῦ κυρίου του, καὶ ὅλα αὐτὰ μετὰ ἀπὸ τοὺς τόσους κινδύνους καὶ τὶς ἐπιβουλές;

γ. Γνωρίζεις βέβαια ὅτι οἱ πολλοί, ὅταν τύχει νὰ εἶναι ταριχευμένοι μέσα στὰ δεινά, καλούμενοι σὲ τρυφή, ἄνεση καὶ βίο μαλθακὸ καὶ παραλυμένο, προστρέχουν προθυμότερα. Δὲν συνέβηκε ὁμως τὸ ἴδιο μ' ἐκεῖνον· ἀλλὰ ἐπέμενε νὰ δείχνει τὴν καρτερίαν του σὲ ὅλα. Ἐγὼ ἐκείνη τὴν κρεββατοκάμαρα θὰ τολμοῦσα νὰ τὴν χαρακτηρίσω ἴση μὲ τὴ βαβυλωνιακὴ κάμινο, τὸ λάκκο τοῦ Δανιὴλ καὶ τὴν κοιλιὰ τοῦ θαλάσσιου θηρίου στὴν ὁποία ἔπεσε ὁ προφήτης⁵¹, ἢ καλύτερα καὶ πολὺ χειρότερη ἀπὸ αὐτά. Διότι ἐκεῖ ἡ νίκη τῆς ἐπιβουλῆς ἦταν ἀπώλεια σώματος, ἐδῶ ὁμως ἦταν πανωλεθρία ψυχῆς καὶ αἰώνιος θάνατος καὶ συμφορὰ πού δὲν εἶχε παρηγοριά. Καὶ δὲν ἦταν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ φοβερὸς αὐτὸς ὁ λάκκος, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ μαζὶ μὲ τὴ βία καὶ τὸν δόλο ἦταν γεμάτος καὶ μὲ πολλὴ κολακεία, πολλὴ καὶ παντοειδῆ φωτιά, πού δὲν καίει σῶμα μόνο, ἀλλὰ φλέγει καὶ τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ.

δ. Καὶ αὐτὸ θέλοντας νὰ δηλώσει ὁ Σολομών, αὐτὸς πού κατ' ἐξοχὴν γνώριζε αὐτὰ τὰ πράγματα μὲ ἀκρίβεια, πόσο βαρὺ εἶναι τὸ νὰ ἔχει κανεὶς ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ ἑγγαμὴ γυναῖκα, λέγει: «θὰ βάλει κανεὶς φωτιὰ στὸν κόλπο του, καὶ δὲν θὰ κάψει τὰ ἐνδύματά του; Ἡ θὰ περπατήσει κανεὶς σὲ ἄνθρακες φωτιᾶς καὶ δὲν θὰ κατακάψει τὰ πόδια του; Ἐτσι καὶ ὁποῖος πηγαίνει σὲ ἑγγαμὴ γυναῖκα καὶ τὴν ἐγγίζει δὲν θὰ παραμείνει ἀθῶος»⁵². Αὐτὸ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: ὅπως δηλαδὴ ὁποῖος ἐγγίζει τὴ φωτιὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ καεῖ, ἔτσι καὶ ὁποῖος ἐγγίζει γυναῖκα δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγει τὸν ἀπ' αὐτὴν ἐμπρησμό. Ὁ Ἰωσήφ ὁμως ὑπέμεινε κάτι πού ἦταν πολὺ ὀδυνηρότερο. Διότι δὲν ἐγγίσε ὁ ἴδιος αὐτὴν, ἀλλὰ κρατοῦνταν ἀπὸ ἐκείνην δυνατὰ, μόνος ἀπὸ μόνην. Μολονότι ὁμως ἦταν ἤδη ταλαιπωρημένος ἀπὸ τόσα κακὰ κι' ἀπὸ τόσες ἐπιβουλές περιστοιχισμένος, κι' ἐπιθυμοῦσε ἄνεση καὶ ἀσφάλεια, παρὰ ταῦτα, βρισκόμενος σὲ τόσα δίκτυα καὶ βλέποντας ἓνα ποικιλόμορφο θηρίο νὰ τὸν ἐπιτίθεται καὶ νὰ τὸν τοξεύει μὲ ὅλα τὰ μέσα, μὲ τὴ ἀφή, μὲ τὴ φωνή,

διὰ τῶν ὀμμάτων, διὰ τῶν ἐπιτριμμάτων, διὰ τῆς ὑπογραφῆς, διὰ
70 τῶν χρυσίων, διὰ τῶν μύρων, διὰ τῶν ἱματίων, διὰ τοῦ ἥθους, διὰ
τῶν ρημάτων, διὰ τοῦ κόσμου τοῦ περικειμένου, διὰ τῆς ἐρημίας,
διὰ τῆς μονώσεως, διὰ τοῦ λανθάνειν, διὰ τοῦ πλούτου, διὰ τῆς δυ-
ναστείας, ἔχουσιν μετὰ τούτων συνεργόν, ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπον,
τὴν ἡλικίαν, τὴν φύσιν, τὴν δουλείαν, τὸ ἐν ἀλλοτρίᾳ εἶναι, πᾶσαν
75 ἐνίκησε τὴν φλόγα ἐκείνην.

13 α. Ἐγὼ τοῦτον τὸν πειρασμὸν καὶ τοῦ φθόνου τῶν ἀδελφῶν
καὶ τοῦ μίσους τοῦ συγγενικοῦ καὶ τῆς πράσεως καὶ τῆς τῶν βαρβά-
ρων δεσποτείας καὶ τῆς μακρᾶς ἀποδημίας καὶ τῆς ἐν ἀλλοτρίᾳ δια-
τριβῆς καὶ τοῦ δεσμωτηρίου καὶ τῆς ἀλύσεως καὶ τοῦ μακροῦ χρό-
5 νου καὶ τῆς αὐτόθι ταλαιπωρίας πολὺ χαλεπώτερον εἶναι φημι· καὶ
γὰρ περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος ἦν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτον διέφυγε
τὸν πόλεμον, καὶ ἐγένετο ἐνταῦθα πνεῦμα δρόσου διασυρίζον, ἀπό-
τε τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ νέου· τοσοῦτο γὰρ αὐτῷ
περιῆν ἀταραξίας καὶ σωφροσύνης, ὅτι καὶ τὴν τῆς ἐκείνης μανίαν
10 καταλῦσαι ἐσπούδασε· πλὴν ἐπειδὴ αὐτὸς ἐξῆλθεν ἀνέπαφος,
ὥσπερ οἱ νεανίσκοι τὴν περσικὴν διαφυγόντες φλόγα («οὐδὲ γὰρ
ὀσμὴ πυρὸς ἦν ἐν αὐτοῖς» φησί), καὶ σωφροσύνης μέγας ἀθλητῆς
ἀνεδείχθη καὶ ἀδάμαντα ἐμιμήσατο.

β. Ἴδωμεν οἶων εὐθέως ἀπήλαυσε καὶ τί μετὰ τὸν ἄθλον τοῦτον
15 διαδέχεται τὸν στεφανίτην. Ἐπιβουλαὶ πάλιν καὶ βάραθρα καὶ θά-
νατος καὶ κίνδυνοι καὶ συκοφανταί καὶ μῖσος ἄλογον. Ἡ γὰρ ἀθλία
τότε ἐκείνη ὑπὸ τῆς χαλεπῆς μανίας ἐμβακχευομένη θυμῷ παραμυ-
θεῖται τὸν ἔρωτα καὶ πάθος συνάπτει πάθει καὶ ἐπιθυμίᾳ ἀκολάστῳ
προστίθησιν ὀργὴν ἄδικον, καὶ μετὰ τὴν μοιχείαν γίνεται καὶ ἀνδρο-
20 φόνος. Καὶ πνέουσα θηριωδίας πολλῆς καὶ φόνιον βλέπουσα καθί-
ζει δικαστήριον διεφθαρμένον, τὸν ἐκείνου δεσπότην, τὸν ἄνδρα τὸν
ἑαυτῆς, τὸν βάρβαρον, τὸν Αἰγύπτιον, καὶ εἰσάγει κατηγορίαν ἀμάρ-
τυρον. Καὶ οὐδὲ ἀφήσιν εἰσελθεῖν εἰς δικαστήριον τὸν ἐγκαλούμε-
5 νον, ἀλλ' ἐρήμην κατηγορεῖ τῇ τε ἀνοίᾳ καὶ τῇ εὐνοίᾳ τοῦ δικάζον-
τος, τῇ τε ἀξιοπιστίᾳ τοῦ οἰκείου προσώπου καὶ τῷ δοῦλον εἶναι
τὸν ἐγκαλούμενον, θαρροῦσα καὶ τὰ ἐναντία εἰποῦσα τῶν γενομέ-
νων ἐκράτησε τοῦ δικαστοῦ καὶ τὴν νικῶσαν ἔπεισε ψῆφον ἐξενεγ-
κεῖν καὶ καταδικάσαι τὸν ἀνεύθυνον καὶ τιμωρίαν ἐπιθεῖναι χαλε-

με τὰ μάτια, με τὰ φκιασίδια, με τὰ ψιμύθια, με τὰ χρυσαφικά, με τὰ μύρα, με τὰ φορέματα, με τὰ φερσίματα, με τὰ λόγια, με τὰ στολίδια, με τὴν ἐρημία, με τὴν ἀπομόνωση, με τὴν ἀπόκρυψη, με τὸν πλοῦτο, με τὴν ἐξουσία, ἔχοντας μαζί με ὅλα αὐτὰ συνεργό, ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὴν ἡλικία, τὴ φύση, τὴν δουλεία, τὴ διαμονὴ σὲ ξένη χώρα, νίκησε ὅλη ἐκείνη τὴ φλόγα.

13 α. Ἐγὼ φρονῶ ὅτι αὐτὸς ὁ πειρασμὸς εἶναι πολὺ πιὸ ὀδυνηρὸς καὶ ἀπὸ τὸν φθόνον τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀπὸ τὸ συγγενικὸ μίσος καὶ ἀπὸ τὴν πῶληση καὶ ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν βαρβάρων καὶ ἀπὸ τὴ μακροχρόνια ξενιτιὰ καὶ ἀπὸ τὴν παραμονὴ σὲ ξένη γῆ, καὶ ἀπὸ τὴ φυλάκιση καὶ ἀπὸ τὴς ἀλυσίδες καὶ ἀπὸ τὴ μακρόχρονη ἐκεῖ ταλαιπωρία· διότι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ἐσχάτου κινδύνου. Ἀφοῦ ὅμως διέφυγε καὶ αὐτὸν τὸν πόλεμον καὶ ἐπικράτησε ἐδῶ δροσιστικὸς ἄνεμος, ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀρετὴ τοῦ νεαροῦ, τόση ἀταραξία καὶ σωφροσύνη ἐπέδειξε, ὥστε φρόντισε νὰ καταλύσει καὶ τὴν μανία ἐκείνης. Πλὴν ὅμως, ἐπειδὴ ἐξήλθε ἀνέπαφος, ὅπως οἱ νεαροὶ διέφυγαν τὴν περσικὴ φλόγα (διότι, λέγει, «δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτοὺς οὔτε ὀσμὴ φωτιᾶς»⁵³), ἀναδείχθηκε σὲ μεγάλο ἄθλητὴ σωφροσύνης καὶ μιμήθηκε τὸ διαμάντι.

β. Ἄς δοῦμε λοιπὸν τί ἀπόλαυσε ἀμέσως καὶ τί ἀνέμεινε τὸν νικητὴ μετὰ τὸν ἄθλον αὐτόν. Πάλι τὸν ἀνέμεναν βάραθρα καὶ θάνατος, κίνδυνοι καὶ συκοφαντίες, καὶ μίσος παράλογο. Διότι ἡ ἄθλια ἐκείνη γυναίκα, γενομένη ἐκτὸς ἑαυτῆς ἀπὸ τὴ φοβερὴ βακχικὴ μανία, παρηγορεῖ τὸν ἔρωτα μετὰ τὴ μανία, συνάπτει πάθος στὸ πάθος, προσθέτει ἄδικη ὀργὴ στὴν ἀκόλαστη ἐπιθυμία, καὶ μετὰ τὴ μοιχεία γίνεται καὶ ἀνδροφόνος. Γεμάτη ἀπὸ πολλὴ θηριωδία καὶ φονικὰ αἰσθήματα, ἐγκαθιστᾷ διεφθαρμένο δικαστήριον, τὸν κύριον τοῦ Ἰωσήφ, τὸν σύζυγόν της, τὸν βάρβαρον, τὸν Αἰγύπτιον, καὶ εἰσάγει μιὰ ἀμάρτυρον κατηγορία. Κι' οὔτε κἄν ἀφήνει τὸν κατηγορούμενον νὰ εἰσέλθει στὸ δικαστήριον, ἀλλὰ τὸν κατηγορεῖ ἐρήμην, στηριζομένη στὴν ἀνοησία καὶ τὴν εὐνοία τοῦ δικαστοῦ⁵⁴, στὴν ἀξιοπιστία τῆς προσωπικότητάς της καὶ στὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κατηγορούμενος ἦταν δοῦλος· καί, ἀφοῦ εἶπε τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ πραγματικὰ συνέβηκαν, ἐπιβλήθηκε στὸ δικαστὴ καὶ τὸν ἔπεισε νὰ ἐκφέρει τὴ νικηφόρα ψῆφον, νὰ καταδικάσει τὸν ἀθῶον καὶ νὰ τοῦ ἐπιβάλλει φοβε-

54. Τοῦ συζύγου της δηλαδὴ Πετεφρῆ.

πωτάτην, καὶ δεσμωτήριον εὐθέως καὶ ἀπαγωγή καὶ ἄλυσις. Καὶ
30 μὴδὲ ἰδὼν δικαστὴν κατεκρίνετο ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ τὸ
δὴ χαλεπώτερον, κατεκρίνετο ὡς μοιχός, ὡς δεσποτικῆς ἐπιθυμή-
σας εὐνῆς, ὡς ἀλλότριον διορύζας γάμον, ὡς ἀλούς, ὡς ἐληλεγμέ-
νος.

γ. Ὁ τε γὰρ δικαστής, ἢ τε κατήγορος παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ τὴν
35 ἀλήθειαν οὐκ εἰδόσιν, ἢ τε τιμωρία ἀξιοπίστον ἐποίει τὸ δρᾶμα φαί-
νεσθαι. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐθορύβησεν ἐκεῖνον, οὔτε εἶπεν· 'αὐταί
τῶν ὀνείρων αἱ ἀμοιβαί; τοῦτο τῶν ὄψεων ἐκείνων τὸ τέλος; ταῦτα
τῆς σωφροσύνης τὰ ἔπαθλα; κρίσις ἄλογος καὶ ψῆφος ἄδικος καὶ
πονηρὰ πάλιν ὑπόληψις; Ὡς ἡταιρηκῶς ἐξεβλήθην ἔναγχος τῆς πα-
40 τρώας οἰκίας, ὡς μοιχός καὶ σωφροσύνην διορύζας γυναικὸς εἰς δε-
σμωτήριον εἰσάγομαι νῦν καὶ ταῦτα περὶ ἐμοῦ πάντες ψηφίζονται.
Καὶ οἱ μὲν ἀδελφοί, οἱ μέλλοντές με προσκυνεῖν (τοῦτο γὰρ τὰ ὀνει-
ρατα ἐδήλου), ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἀδείᾳ καὶ τρυφῇ καὶ πατρίδι καὶ
οἰκίᾳ πατρῶα· ἐγὼ δὲ ὁ μέλλων αὐτῶν κρατεῖν, μετὰ τυμβωρύχων,
45 μετὰ ληστῶν, μετὰ βαλαντιοτόμων ἐνταῦθα δέδεμαι· οὔτε μετὰ τὸ
τῆς πατρίδος ἐκπεσεῖν θορύβων ἀπαλλαττόμενος καὶ πραγμάτων,
ἀλλὰ καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ πάλιν βάραθρα ἡμᾶς καὶ ξίφη ἠκονημένα δια-
δέχεται. Καὶ ἢ μὲν τοιαῦτα δράσασα καὶ συκοφαντήσασα, δι' ἑκατέ-
ρων τῶν τολμημάτων ἀποτμηθῆναι δικαία, χορεύει καὶ σκιρτᾷ νῦν
50 ὡσπερ ἐπὶ τροπαίοις καὶ λαμπροῖς ἐπινικίοις ἐστεφανωμένη· ἐγὼ
δὲ ὁ μὴδὲν ἠδίκηκῶς τὴν ἐσχάτην τίνω δίκην'.

δ. Οὐδὲν τούτων ἐκεῖνος εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν· ἀλλ', ὡσπερ
ἀθλητῆς διὰ στεφάνων ὀδεύων, οὕτως ἔχαιρε καὶ ἠύφραινετο, οὔτε
τοῖς ἀδελφοῖς, οὔτε τῇ μοιχαλίδι μνησικακῶν. Πόθεν τοῦτο δῆλον;
55 Ἐξ ὧν αὐτὸς πρὸς τινὰ τῶν αὐτόθεν δεδεμένων διελέχθη τότε. Το-
σοῦτον γὰρ ἀπειχεν ὑπὸ ἀθυμίας ἀλῶναι ὅτι καὶ ἑτέροις ἔλυσε λύ-
πας. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδέ τινὰς αὐτόθι τεταραγμένους καὶ συγκεχυμέ-
νους καὶ ἀθυμοῦντας, προσῆλθεν εὐθέως τὴν αἰτίαν εἰσόμενος. Καὶ
μαθὼν ὅτι ἐξ ὄψεως ὀνειράτων ὁ θόρυβος ἦν, διέλυσε τὰ ὀνειράτα.

ρώτατη τιμωρία, δηλαδή άμεση έγκλειση στο δεσμοτήριο και τις άλυσίδες. Ο θαυμάσιος εκείνος άνδρας, χωρίς να δεῖ καν δικαστή, καταδικάσθηκε και, τὸ χειρότερο, καταδικάσθηκε ὡς μοιχός, σαν να ἐπιθύμησε τάχα τὸ κρεββάτι τοῦ κυρίου του, σαν να διέσπασε ξένο γάμο, σαν να συνελήφθηκε σὲ ἔνοχη ἐγκληματική πράξη.

γ. Και ὁ δικαστὴς και ἡ κατήγορος καθὼς και ἡ τιμωρία πὸ ἐπιβλήθηκε ἔκαμναν να φαίνεται τὸ πράγμα ἀξιόπιστο στοὺς πολλοὺς πὸ δὲν γνώριζαν τὴν ἀλήθεια. Ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θορύβησε ἐκεῖνον, οὔτε εἶπε· αὐτὲς εἶναι οἱ ἀμοιβὲς τῶν ὀνειρών; αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος ἐκείνων τῶν ὀράσεων; αὐτὰ εἶναι τὰ ἔπαθλα τῆς σωφροσύνης; ἄδικη κρίση και ἄδικη ἀπόφαση και πάλι πονηρὴ ὑπόληψη; Πρόσφατα διώχθηκα ἀπὸ τὴν πατρικὴ οἰκία ὡς πόρνος, τώρα εἰσάγομαι στοὸ δεσμοτήριο ὡς μοιχὸς και ὡς φθορέας τῆς σωφροσύνης μιᾶς γυναίκα, και ὄλοι μὲ καταδικάζουν γι' αὐτά. Οἱ ἀδελφοί μου, πὸ ἔπρεπε να μὲ προσκυνοῦν (ὅπως δήλωναν τὰ ὄνειρα) ζοῦν σ' ἐλευθερία και ἄνεση και τρυφὴ στὴν πατρίδα και στοὸ πατρικὸ σπίτι, ἐνῶ ἐγὼ, πὸ ἐπρόκειτο να γίνω κύριός τους, εἶμαι ἐδῶ δεμένος μαζί μὲ τοὺς τυμβωρύχους και τοὺς ληστὲς και τοὺς πορτοφολάδες· ἀφοῦ ἔχασα τὴν πατρίδα μου και χωρὶς ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ θορύβους και ταραχές, και στὴν ξενιτιὰ πάλι μὲ περίμεναν βάραι και ξίφη. Κι' ἐκείνη βέβαια, πὸ διέπραξε τέτοια και συκοφάντησε και ἦταν σωστὸ ν' ἀποκεφαλισθεῖ και γιὰ τὶς δύο πράξεις της, τώρα χορεύει και πηδᾷ, σαν να ἔχει στεφανωθεῖ γιὰ τρόπαια και λαμπρὰ ἐπινίκια, ἐνῶ ἐγὼ, πὸ δὲν διέπραξα κανένα ἀδίκημα, ὑφίσταμαι τὴν ἐσχάτη τιμωρία'.

δ. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπε οὔτε σκέφθηκε ἐκεῖνος· ἀλλὰ, σαν ἀθλητὴς πὸ βαδίζει στεφανωμένος, τόσο πολὺ χαιρόταν και εὐφραινόταν, χωρὶς να αἰσθάνεται μνησικακία οὔτε γιὰ τοὺς ἀδελφούς οὔτε γιὰ τὴ μοιχαλίδα. Ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερὸ αὐτό; Ἀπὸ ἐκεῖνα πὸ συζήτησε τότε αὐτὸς μὲ κάποιον πὸ ἦταν ἐκεῖ φυλακισμένος. Τόσο πολὺ δηλαδὴ ἀπεῖχε ἀπὸ να κυριευθεῖ ἀπὸ τὴν ἀθυμία, ὡστε διέλυε τὶς λύπες και τῶν ἄλλων. Πράγματι, ᾤδιδε κάποιους φυλακισμένους να εἶναι ταραγμένοι, συγχυσμένοι και ἄθυμοι, τοὺς πλησίασε ἀμέσως γιὰ να μάθει τὴν αἰτία. Κι' ἀφοῦ πληροφορήθηκε ὅτι ἡ ταραχὴ τους προερχόταν ἀπὸ τὰ ὄνειρα πὸ εἶδαν', τοὺς ἐξήγησε τὰ ὄνειρα.

492

60 ε. *Εἶτα παρακαλῶν ἀναμνησαι τὸν βασιλέα, τῆς ἀπαλλαγῆς ἔνε-
 κεν τῆς αὐτοῦ, εἰ γὰρ καὶ γενναῖος καὶ θαυμαστὸς ἦν, ἀλλ' ἄνθρω-
 πος ἦν καὶ οὐκ ἐβούλετο ταῖς ἀλύσεσιν ἐνταλαιπωρεῖσθαι ἐκείναις,
 παρακαλῶν τοίνυν μνησθῆναι αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πείσαι
 ἀφεῖναι αὐτὸν τῶν δεσμῶν, καὶ ἀναγκαζόμενος καὶ τὴν αἰτίαν εἰ-
 65 πεῖν, δι' ἣν ἐνεβέβλητο, ὥστε κάκεινον τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ δεόμενον εὐ-
 πρόσωπον ἔχειν πρόφασιν τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορίας, οὐδενὸς
 ἐμνημόνευσε τῶν ἡδίκηκότων, ἀλλ' ἀπαλλάξας ἑαυτὸν τῶν ἐγκλη-
 μάτων, ἔστη μέχρι τούτου μόνον καὶ οὐ προσέθηκε τοὺς εἰς αὐτὸν
 πεπλημμεληκότας. Καὶ γὰρ «ἐγὼ», φησί, «κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς
 70 Ἑβραίων καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδὲν καὶ ἐνέβαλόν με εἰς τὸν λάκ-
 κον τοῦτον». Καὶ τίνας ἔνεκεν οὐ λέγεις τὴν πόρνην, τὴν μοιχαλίδα,
 τοὺς ἀδελφοκτόνους, τὸν φθόνον, τὸν φόνον, τὴν πρᾶσιν, τὴν μανίαν
 τῆς δεσποίνης, τὴν ἔφοδον, τὴν ἀκολασίαν, τὰ δίκτυα, τὰ μηχανή-
 ματα, τὴν συκοφαντίαν, τὴν ἄδικον κρίσιν, τὸν διεφθαρμένον δικα-
 75 στήν, τὴν παράνομον ἀπόφασιν, τὴν καταδίκην τὴν οὐκ ἔχουσαν λό-
 γον; Διὰ τί ταῦτα σιγᾶς καὶ ἀποκρύπτεις; Ὅτι μνησικακεῖν οὐκ
 οἶδα, φησίν, ὅτι ἐμοὶ ταῦτα στέφανοι καὶ βραβεῖα καὶ μείζονος ἐμ-
 πορίας ὑπόθεσις.*

14 α. *Εἶδες ψυχὴν φιλόσοφον; εἶδες τῆς ὀργῆς καθαρὰν καὶ τῶν
 δεινῶν ὑψηλοτέραν; εἶδες συναλγοῦντα τοῖς ἡδίκηκόσι μᾶλλον ἢ
 μνησικακοῦντα; Ὡστε γὰρ μήτε τοὺς ἀδελφοὺς εἰς μέσον ἐνεγκεῖν,
 μήτε τὴν αἰμοβόρον ἐκείνην· «κλοπῇ», φησίν, «ἐκλάπην ἐκ γῆς
 5 Ἑβραίων καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν». Καὶ οὐδαμοῦ προσώπου
 μέμνηται, οὐδὲ τοῦ λάκκου, οὐδὲ τῶν Ἰσραηλιτῶν, οὐδὲ ἄλλου οὐ-
 δενός. Ἀλλ' ὅμως καὶ κατὰ ταῦτα αὐτὸν οὐχ ὁ τυχῶν διεδέξατο πει-
 ρασμός. Ὁ γὰρ τοσαύτης παρ' αὐτοῦ παρακλήσεως τυχῶν καὶ τῶν
 δεσμῶν κατὰ τὴν τούτου πρόρρησιν ἐλευθερωθεὶς καὶ ἐπὶ τὴν προ-
 10 τέραν ἐπαναχθεὶς τιμὴν, τῆς εὐεργεσίας ἐπελάθετο καὶ τῆς τοῦ δι-
 καίου ἱκετηρίας. Καὶ ὁ μὲν οἰκέτης ἐν βασιλικαῖς ἦν ἀυλαῖς πολλῆς
 ἀπολαύων εὐημερίας, ὁ δὲ ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπων καὶ οὕτω φαι-*

55. Γεν. 40,15.

56. Ὁ ἀρχιοινοχόος τοῦ Φαραῶ, ποῦ κατὰ τὴν πρόρρηση τοῦ Ἰωσήφ ἐλευ-

ε. Ἐπειτα, παρακαλώντας τους νὰ ὑπενθυμίσουν τὸν βασιλιὰ γιὰ τὴν περίπτωσή του, ὥστε ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὰ δεσμά, διότι, ἂν καὶ ἦταν γενναῖος καὶ θαυμαστός, ἀλλ' ἦταν ἄνθρωπος καὶ δὲν ἤθελε νὰ ταλαιπωρεῖται μέσα σ' ἐκεῖνες τὶς ἀλυσίδες· παρακαλώντας λοιπὸν νὰ τὸν θυμηθοῦν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως καὶ νὰ τὸν πείσουν νὰ τὸν ἐλευθερώσει ἀπὸ τὰ δεσμά, καὶ ἀναγκαζόμενος νὰ πεῖ καὶ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία φυλακίσθηκε, ὥστε κι' ἐκεῖνος, ὁ μεσολαβητής, νὰ ἔχει εὐλογία πρόφαση γιὰ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορία, δὲν ἀνέφερε κανένα ἀπὸ ἐκείνους πού τὸν ἀδίκησαν, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἀπάλλαξε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὶς κατηγορίες, στάθηκε μόνο ὡς αὐτὸ καὶ δὲν πρόσθεσε τίποτε γιὰ ἐκείνους πού διέπραξαν ἀδικίες σὲ βάρος του. Διότι λέγει, «ἐγὼ ἀρπάχθηκα μὲ ἀπάτη ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Ἑβραίων καί, ἐνῶ δὲν ἔκαμα τίποτε ἐδῶ, μ' ἔβαλαν σ' αὐτὸν τὸν λάκκο»⁵⁵. Γιὰ ποῖό λόγο δὲν ἀναφέρεις τὴν πόρνη, τὴν μοιχαλίδα, τοὺς ἀδελφοκτόνους, τὸν φθόνο, τὸν φόνο, τὴν πώληση, τὴ μανία τῆς κυρίας, τὴν ἐπίθεση, τὴν ἀκολασία, τὰ δίκτυα, τὰ μηχανήματα, τὴ συκοφαντία, τὴν ἄδικη κρίση, τὸν διεφθαρμένο δικαστή, τὴν παράνομη ἀπόφαση, τὴν καταδίκη τὴν παράλογη; Γιατί αὐτὰ τὰ ἀποσιωπᾶς καὶ τὰ ἀποκρύπτεις; Τὸ κάμνω αὐτό, λέγει, διότι δὲν γνωρίζω νὰ μνησικακῶ, διότι αὐτὰ εἶναι γιὰ μένα στεφάνια καὶ βραβεῖα καὶ εὐκαιρία μεγαλύτερης ὠφέλειας.

14 α. Εἶδες φιλοσοφημένη ψυχὴ; εἶδες ψυχὴ καθαρὴ ἀπὸ τὴν ὀργὴ καὶ ὑψηλότερη ἀπὸ τὰ δεινὰ; εἶδες πού μᾶλλον συμπονεῖ παρὰ μνησικακεῖ πρὸς ἐκείνους πού τὸν ἀδίκησαν, ὥστε νὰ μὴ φανερώσει οὔτε τοὺς ἀδελφούς οὔτε ἐκείνη τὴν αἰμοβόρα γυναῖκα; διότι λέγει, «ἐγὼ ἀρπάχθηκα μὲ ἀπάτη ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Ἑβραίων καὶ τίποτε δὲν ἔκαμα ἐδῶ». Καὶ πουθενὰ δὲν μνημονεύει πρόσωπο, οὔτε τὸν λάκκο οὔτε τοὺς Ἰσραηλίτες οὔτε κανένα ἄλλον. Ἄλλ' ὅμως παρ' ὅλα αὐτὰ τοῦ συνέβηκε κάποιος ὄχι τυχαῖος πειρασμός. Πράγματι ἐκεῖνος πού τέτοια παρηγοριὰ ἔλαβε ἐκ μέρους του καὶ πού σύμφωνα μὲ τὴν πρόρρησή του ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ δεσμά καὶ ἀνυψώθηκε πάλι στὸ προηγούμενο ἀξίωμα, λησμόνησε τὴν εὐεργεσία καὶ τὴν παράκληση τοῦ δικαίου. Καὶ ὁ ὑπάλληλος βέβαια ζοῦσε στὴ βασιλικὴ αὐλή⁵⁶, ἀπολαμβάνοντας πολλὴ εὐημερία, ἐνῶ αὐτὸς πού ἔλαμπε περισσότερο ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ἄφηνε τόσο λαμπρὸς τὶς

δρὰς ἀφιεῖς τῆς ἀρετῆς τὰς ἀκτῖνας, ἔτι δεσμωτήριον ὥκει, καὶ οὐδεις ἦν ὁ ἀναμνήσων τὸν βασιλέα.

15 β. Ἐχρῆν γὰρ αὐτῷ ἔτι πλείους πλακῆναι τοὺς στεφάνους καὶ μείζονα παρασκευασθῆναι τὰ βραβεῖα· διὸ καὶ μακρότεροι τῶν δρόμων οἱ δίαυλοι τότε ἐπήγγυντο, ἐῶντος μὲν τοῦ Θεοῦ μένειν τὰ σκάμματα, οὐ μὴν τέλειον ἐγκαταλιμπάνοντος, ἀλλὰ τοσοῦτον συγχωροῦντος τοῖς ἐπιβουλεύουσιν τὰ αὐτῶν ἐπιδείκνυσθαι, ὅσον μηδὲ
20 ἀφανίσαι τὸν ἀθλητὴν, μηδὲ ἐκποδῶν ποιῆσαι τῆς ἀρετῆς τὸν ἀνταγωνιστὴν. Εἰς λάκκον μὲν γὰρ αὐτὸν ἐμβληθῆναι συνεχώρησε καὶ τὸ ἱμάτιον αἶμαχθῆναι, εἰς δὲ σφαγὴν αὐτοῦς ἐλθεῖν οὐκ ἀφῆκεν· ἀλλὰ συνεβούλευσε μὲν τοῦτο ὁ ἀδελφός, τὸ δὲ πᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἐγένετο.

25 γ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς αἰγυπτιακῆς συνέβη γυναικός. Τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἰπέ μοι, ὁ θερμὸς οὕτω καὶ ἀκόλαστος (ἴστε γὰρ τῶν Αἰγυπτίων τὸ γένος ὡς θυμῶδες καὶ ὀργίλον· καὶ γὰρ τοῦτο μεθ' ὑπερβολῆς αὐτοῖς πρόσεστι τὸ πάθος) ὄν ἐπίστευσεν εἶναι μοιχὸν καὶ τὴν γυναῖκα ἡδίκηκένοι τὴν αὐτοῦ, οὐκ ἀπέτεμεν εὐθέως, οὐδὲ πυρὶ παρέδωκεν, ἀλλ' οὕτως ἀλόγιστος ὢν ὡς ἐκ μιᾶς μοίρας ἀποφήνασθαι, καὶ μηδὲ λόγου μεταδοῦναι τῷ ἐγκαλουμένῳ, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τιμωρίας πολλὴν ἐπιείκειαν ἐπεδείξατο, καίτοι γε ὀρῶν τὴν γυναῖκα μαινομένην, λυττώσαν, βίαν ἀποδυρομένην, τὰ ἱμάτια διερωγότα περιφέρουσαν καὶ μειζόνως καὶ ἐντεῦθεν ἐκκαιομένην καὶ
35 θρηνοῦσαν καὶ ὀλοφυρομένην; Ἄλλ' ὁμοῦς τούτων οὐδὲν αὐτὸν εἰς σφαγὴν ἐξῆψε.

δ. Πόθεν, εἰπέ μοι; Οὐκ εὐδηλον ὅτι ὁ τοὺς λέοντας χαλινώσας καὶ τὴν κάμινον καταψύξας, οὗτος καὶ θηρίου τούτου τὸν ἄμετρον ἐπέσχε θυμὸν καὶ τὴν ἄφατον ὀργὴν ἐσβεσεν, ὡς κερασθῆναι συμμέτρως τὴν τιμωρίαν; Τοῦτο καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ συμβὰν ἴδοι τις ἂν. Δεθῆναι μὲν γὰρ αὐτὸν συνεχώρησε καὶ μετὰ τῶν καταδίκων εἶναι, τῆς δὲ τοῦ δεσμοφύλακος ἀπηνείας ἐξήρπασεν.

ε. Οἶσθα γὰρ οἶόν ἐστι δεσμοφύλαξ· ἀλλ' ἐκείνῳ τότε πρῶτος ἡμερος ἦν καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπέτεινεν αὐτὸν πόνοις τισίν, ἀλλὰ καὶ ἀρχοντα πάντων ἐποίησε τῶν αὐτόθι καὶ ταῦτα ὡς μοιχὸν δεξάμενος, κατὰδικον καὶ μοιχὸν ἐπίσημον· οὐ γὰρ εἰς οἰκίαν εὐτελεῖ, ἀλλ' εἰς

ἄκτινες τῆς ἀρετῆς του, κατοικοῦσε ἀκόμη στὸ δεσμοτήριο καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ ὑπενθυμίσει τὸν βασιλιά.

β. Ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ πλεχθοῦν περισσότερα στεφάνια καὶ νὰ ἐτοιμασθοῦν μεγαλύτερα βραβεῖα· γι' αὐτὸ καὶ ἔγιναν τότε οἱ δίαυλοι γι' αὐτὸν μακρότεροι· ἄφηνε βέβαια ὁ Θεὸς τὰ σκάμματα νὰ μένουν, χωρὶς ὅμως νὰ τὸν ἐγκαταλείπει τελείως, ἀλλ' ἐπέτρεψε ἐκείνους πού τὸν ἐπιβουλεύονταν νὰ ἐπιδεικνύουν τὴ δρᾶση τους τόσο, ὥστε νὰ μὴ ἀφανίσουν τὸν ἀθλητὴ, οὔτε ν' ἀπομακρύνουν τὸν ἀγωνιστὴ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ. Ἐπέτρεψε δηλαδὴ νὰ ριφθεῖ σὲ λάκκο καὶ νὰ αἵματωθεῖ τὸ ἔνδυμά του, δὲν τοὺς ἄφησε ὅμως νὰ φθάσουν στὴ σφαγὴ· ἀλλὰ, ἐνῶ ὁ ἓνας ἀδελφὸς συμβούλευσε αὐτό, ἔγινε ὅ,τι ἤθελε ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

γ. Αὐτὸ συνέβηκε καὶ στὴν περίπτωση τῆς Αἰγύπτιας γυναίκα. Πές μου, γιὰ ποιὸ λόγο ὁ τόσο θερμὸς καὶ ἀκόλαστος (διότι γνωρίζετε πόσο θυμῶδες καὶ ὀργίλο εἶναι τὸ γένος τῶν Αἰγυπτίων· καθ' ὅσον αὐτὸ τὸ πάθος τοὺς χαρακτηρίζει ὑπερβολικὰ) αὐτὸν πού πίστευσε ὅτι εἶναι μοιχὸς καὶ πρόσβαλε τῇ γυναίκα του, δὲν τὸν ἀποκεφάλισε ἀμέσως οὔτε τὸν παρέδωσε στὸ πῦρ, ἀλλὰ, ἐνῶ ἦταν τόσο ἀσυλλόγιστος, ὥστε ν' ἀποφασίσει μόνο ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ καὶ νὰ μὴ δώσει κἂν τὸν λόγο στὸν κατηγορούμενο, τὴν ὥρα τῆς τιμωρίας ἔδειξε πολλὴ ἐπιείκεια, ἂν καὶ ἔβλεπε τὴ γυναίκα του μανιασμένη, λυσσασμένη, νὰ ὀδύρεται βίαια, νὰ περιφέρει ξεσχισμένα τὰ ἱμάτια, καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ φλογίζεται περισσότερο καὶ νὰ θρηνεῖ καὶ νὰ στενάξει; Ἀλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἄναψε τὸν θυμὸ του, ὥστε νὰ φθάσει στὴ σφαγὴ.

δ. Πές μου, γιατί; Δὲν εἶναι φανερὸ ὅτι ἐκεῖνος πού ἔβαλε χαλινὸ στὰ λεοντάρια καὶ δρόσισε τὸ καμίνι, αὐτὸς συγκράτησε καὶ τὸν ἄμετρο θυμὸ τοῦ θηρίου αὐτοῦ κι' ἔσβησε τὴν ἀπερίγραπτη ὀργή, ὥστε νὰ ἀναμιχθεῖ σύμμετρα μὲ τὴν τιμωρία; Αὐτὸ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ νὰ συμβαίνει καὶ στὸ δεσμοτήριο. Ἐπέτρεψε δηλαδὴ νὰ δεθεῖ καὶ νὰ τοποθετεῖ ἀνάμεσα στοὺς καταδίκους, ἀλλὰ τὸν προφύλαξε ἀπὸ τὴν ἀγριότητα τοῦ δεσμοφύλακα.

ε. Γνωρίζεις φυσικὰ τί σημαίνει δεσμοφύλακας. Ἀλλ' ἐκεῖνος τότε φάνηκε στὸν Ἰωσήφ πρᾶος καὶ ἡμερος⁵⁷ καὶ ὄχι μόνο δὲν τὸν παρέδωσε σὲ βασανιστήρια, ἀλλὰ τὸν ἔκαμε προϊστάμενο ὄλων τῶν ἐκεῖ φυλακισμένων, καὶ αὐτό, μολονότι τὸν δέχθηκε ὡς μοιχὸν

μεγάλην καὶ λαμπρὰν τὸ δρᾶμα τοῦτο τετολμῆσθαι ἐνομίζετο. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἐκείνον ἐφόβησεν, οὐδὲ ἔπεισεν ἐκείνῳ γενέσθαι χαλεπὸν. Ἄλλὰ καὶ οἱ στέφανοι ἀπὸ τῶν παθημάτων ἐπλέκοντο τῷ δικαίῳ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ συμμαχία μετὰ πολλῆς ἐπέρρει τῆς δασιλείας.

s. Ἐβουλόμην καὶ ἕτερον προσθεῖναι τῇ ἐπιστολῇ μῆκος· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας οἶμαι τὸ μέτρον αὐτῆς ὑπερβεβηκέναι, ἐνταῦθα καταλύσας τὸν λόγον, ἐκείνο παρακαλῶ σου τὴν εὐλάβειαν, ὅπερ ἀεὶ διετελέσα παρακαλῶν, ἀθυμίας μὲν ἄπαλλάττεσθαι, δοξάζουσιν δὲ τὸν Θεὸν (ὅπερ ἀεὶ πεποίηκάς τε καὶ ποιεῖς διατελεῖν) χάριτας ὁμολογοῦσαν ὑπὲρ πάντων αὐτῷ τῶν χαλεπῶν τούτων καὶ ὀδυνηρῶν. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὴ τὰ μέγιστα ἀγαθὰ καρπώση καὶ τῷ διαβόλῳ καιρίαν δώσεις πληγὴν καὶ πολλὴν ἡμῖν παρέξεις παράκλησιν καὶ τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος μετὰ πολλῆς ἀφανίσαι δυνήσῃ τῆς εὐκολίας καὶ καθαρᾶς ἀπολαῦσαι γαλήνης. Μὴ δὴ καταμαλακίζου, ἀλλ' ἀνενεγκοῦσα ἀπὸ τοῦ καπνοῦ τούτου (καπνοῦ γάρ, ἐὰν θέλῃς, ῥᾶον διασκεδάσεις πᾶσαν τὴν ἀθυμίαν ταύτην), δῆλον τοῦτο πάλιν ποιήσον ἡμῖν, ἵνα καὶ πόρρωθεν ὄντες, 65 πολλὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην.

κατάδικο, και μαλιστα μοιχὸ διακεκριμένο· διότι δὲν νόμιζαν ὅτι τὸ δράμα αὐτὸ διεξήχθηκε σὲ οἰκία πτωχική, ἄλλὰ σὲ μεγάλη και λαμπρή. Ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν φόβησε ἐκεῖνον οὔτε τὸν ἔπεισε νὰ γίνεи σκληρὸς πρὸς αὐτόν. Ἀλλὰ και στεφάνια πλέκονταν για τὸν δίκαιο ἀπὸ τὰ παθήματα και ἡ συμμαχία τοῦ Θεοῦ ἔφθανε με πολλή ἀφθονία.

στ. Ἦθελα νὰ προσθέσω και ἄλλο μῆκος στὴν ἐπιστολή· ἀλλ' ἐπειδὴ και τώρα νομίζω ὅτι ἔχει κατὰ πολὺ ὑπερβεῖ τὸ μέτρο τῆς ἐπιστολῆς⁵⁸, ἀφοῦ σταματήσω ἐδῶ τὸ λόγο, θὰ παρακαλέσω τὴν εὐλάβειά σου ἐκεῖνο ποὺ πάντοτε σὲ παρακαλοῦσα, δηλαδὴ και ν' ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὴν ἀθυμία, και νὰ δοξάζεις τὸν Θεὸ (κάτι ποὺ πάντοτε ἔκαμνες και ἐξακολουθεῖς νὰ κάμνεις), ἀποδίδοντας εὐγνωμοσύνη σ' αὐτόν για ὅλα αὐτὰ τὰ φοβερὰ και ὀδυνηρὰ πράγματα. Διότι ἔτσι και σὺ ἡ ἴδια θὰ κερδίσεις τὰ μέγιστα ἀγαθὰ, και θὰ δώσεις θανάσιμο πλήγμα στὸν διάβολο, και θὰ προσφέρεις σὲ μένα πολλή παρηγοριά, και θὰ μπορέσεις με πολλή εὐκολία νὰ ἐξαφανίσεις τὸ νέφος τῆς ἀθυμίας, και θ' ἀπολαύσεις καθαρὴ γαλήνη. Μὴ παραδίνεσαι λοιπὸν στὴν ἀποχαύνωση, ἀλλὰ, βγαίνοντας μέσα ἀπὸ τὸν καπνὸ αὐτόν (διότι, ἂν θέλεις, θὰ διασκορπίσεις εὐκολώτερα ἀπὸ καπνὸ ὅλη αὐτὴ τὴν ἀθυμία), δήλωσε μου πάλι αὐτό, ὥστε και ἀπὸ μακριὰ νὰ ἀποκτῶ πολλή εὐφροσύνη ἀπὸ τὰ γράμματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

58. Πραγματικὰ ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 10 ἐπιστολή εἶναι ἡ μακρότερη ἀπὸ ὄλες.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑ'

1 α. Ἐπετάθη τὰ τῆς θλίψεως ὑμῖν καὶ πλατύτερα πάλιν ἐτέθη τὰ
σκάμματα καὶ μακρότεροι τῶν δρόμων οἱ δίαυλοι καὶ πρὸς μείζονα
φλόγα τῶν ἐπιβουλευόντων ὑμῖν αἴρεται ὁ θυμός. Ἄλλ' οὐ θορυβεῖ-
σθαι οὐδὲ ταράττεσθαι, ἀλλὰ διὰ ταῦτα μὲν οὖν μάλιστα χαίρειν δεῖ
5 καὶ σκιρτᾶν καὶ στεφανοῦσθαι καὶ χορεύειν. Εἰ γὰρ μὴ καιρίας ἐν
τοῖς ἔμπροσθεν ἐδώκατε τῷ διαβόλῳ τὰς πληγὰς, οὐκ ἂν οὕτως
ἠγγιώθη τὸ θηρίον ὡς καὶ περαιτέρω προελθεῖν. Δεῖγμα τοίνυν καὶ
τῆς ὑμετέρας ἀνδρείας καὶ νίκης καὶ τῆς ἥττης ἐκείνου τῆς πολλῆς,
τὸ μειζόνως ἐφάλλεσθαι καὶ ἐπιπηδᾶν καὶ πλείονα ἐπιδείκνυσθαι
10 τὴν ἀναισχυντίαν καὶ δασιλέστερον ἐκχεῖν τὸν ἰόν. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ
μακαρίου Ἰώβ, ἐπειδὴ ἐν τῇ τῶν χρημάτων ἀποβολῇ ἠττήθη καὶ τῇ
τῶν παιδῶν ἀφαιρέσει, δεῖγμα καὶ τότε ἐκφέρων τοῦ χαλεπὰ τραύ-
ματα δέξασθαι, ἐπὶ τὸ κεφάλαιον ὤρμησε τῶν κακῶν, τὴν τῆς σαρ-
κὸς πολιορκίαν, τὴν τῶν σκωλήκων πηγὴν, τὸν τῶν τραυμάτων
15 χορόν· χορόν γὰρ αὐτὸν ἐγὼ καὶ στέφανον καλῶ καὶ μορίων βρα-
βεῖων ἐσμόν. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν ὑπελείπετο
ἕτερον αὐτῷ μηχανήμα τοιοῦτον (ὡς γὰρ ἔσχατον ὄρον συμφορῶν,
οὕτω τὴν νόσον ἐπήγαγεν ἐκείνην), καὶ ἕτερα πάλιν ἐκίνει μηχανή-
ματα, γυναῖκα ὀπλίζων, τοὺς φίλους παροξύνων, τοὺς οἰκέτας διε-
20 γείρων καὶ θηριώδεις ποιῶν καὶ διὰ πάντων τὰ τραύματα ἀναξαι-
νων.

β. Ὁ δὲ καὶ νῦν ἐπιχειρῶν οὐ παύεται, ἀλλὰ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κε-
φαλῆς· ὡς τὰ γε ὑμέτερα ἐντεῦθεν λαμπρότερα καὶ μείζονα καὶ φαι-
δρότερα καθ' ἐκάστην γίνεται τὴν ἡμέραν, πλείων ὑμῖν ὁ πλοῦτος,
25 δασιλεστέρα ἢ ἐμπορία, ἐπάλληλοι καὶ συνεχεῖς οἱ στέφανοι, πολλὴ
δι' αὐτῶν τῶν δεινῶν τῆς ἀνδρείας ὑμῖν ἢ προσθήκη, καὶ αἱ ἐπιβου-

* Παλαιὸς ἀριθμὸς ἐπιστολῆς 5. Γράφηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 405.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΙ *

Ι α. Αὐξήθηκε γιὰ σᾶς ἡ θλίψη, τὰ σκάμματα ἐτοιμάσθηκαν πάλι πλατύτερα, οἱ διάυλοι ἔγιναν μακρότεροι καὶ ὁ θυμὸς τῶν ἐπιβουλευτῶν ἐναντίον σας ἀνυψώγεται σὲ μεγαλύτερη φλόγα. Δὲν πρέπει ὁμως νὰ θορυβεῖσθε οὔτε νὰ ταράσσεσθε, ἀλλ' ἀκριβῶς γι' αὐτὰ πρὸ πάντων νὰ χαίρεσθε περισσότερο καὶ νὰ πηδᾶτε, νὰ στεφανώνεσθε καὶ νὰ χορεύετε. Διότι, ἂν δὲν εἶχατε δώσει προηγουμένως θανάσιμα πλήγματα στὸν διάβολο, δὲν θὰ ἐξαγριωνόταν τόσο πολὺ τὸ θηρίο, ὥστε νὰ προχωρήσει καὶ παραπέρα¹. Δεῖγμα λοιπὸν καὶ τῆς δικῆς σας ἀνδρείας καὶ νίκης, καὶ τῆς μεγάλης ἠττας ἐκείνου εἶναι τὸ ὅτι κάμνει μεγαλύτερα ἄλματα, πηδᾶ καὶ δείχνει περισσότερη ἀδιαντροπία καὶ χύνει ἀφθονώτερο δηλητήριο. Ἄλλωστε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ μακαρίου Ἰώβ, ὅταν ἠττήθηκε μὲ τὴν ἀπώλεια τῶν χρημάτων καὶ τὴν ἀρπαγὴ τῶν τέκνων του, ὁ διάβολος μαρτυρῶντας ὅτι καὶ τότε δέχθηκε δυνατὰ πλήγματα, ὄρμησε στὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, στὴν πολιορκία τοῦ σώματος, στὴν παραγωγή τῶν σκωλήκων, στὸν χορὸ τῶν τραυμάτων· διότι ἐγὼ τὸν ὀνομάζω αὐτὸν χορὸ καὶ στεφάνι καὶ δέσμη μυρίων βραβείων. Καὶ δὲν σταμάτησε οὔτε ἐδῶ· ἀλλὰ, ἐπειδὴ δὲν τοῦ ἀπέμενε κανένα τέτοιο μηχανήμα (διότι ἐκείνην τὴν νόσο τὴν ἐπέφερε σὰν ἔσχατο ὄριο συμφορῶν), κινουῖσε καὶ πάλι ἄλλα μηχανήματα, ὀπλίζοντας τὴν γυναῖκα, ἐρεθίζοντας τοὺς φίλους, διεγείροντας καὶ καθιστώντας θηριώδεις τοὺς ὑπηρέτες, ξύνοντας μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ τραύματα.

β. Τὸ ἴδιο βέβαια δὲν παύει καὶ τώρα νὰ κάμνει, ἀλλ' ἐναντίον τῆς κεφαλῆς του· διότι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τὰ κατορθώματά σας γίνονται καθημερινὰ λαμπρότερα καὶ μεγαλύτερα καὶ φαιδρότερα, ὁ πλοῦτος σας γίνεται περισσότερος, τὸ κέρδος ἀφθονώτερο, ἀλλεπάλληλα καὶ συνεχῆ τὰ στεφάνια, αὐξάνεται πολὺ μὲ τὰ δεινὰ αὐτὰ ἢ ἀν-

1. Ὁ Χρυσόστομος στὶς πρῶτες παραγράφους τῆς Ἐπιστολῆς χρησιμοποιεῖ δεύτερο πληθυντικὸ πρόσωπο, διότι ἀπευθύνεται σὲ ὅλη τὴ συνοδεία τῆς Ὀλυμπιάδος.

λαὶ τῶν ἐχθρῶν ἄλειμμα γίνονται τῆς καρτερίας τῆς ὑμετέρας. Τοιαύτη γὰρ τῆς θλίψεως ἢ φύσις· τοὺς πρῶως αὐτὴν καὶ γενναίως φέροντας ἀνωτέρους ποιεῖ τῶν δεινῶν, ὑψηλοτέρους τῶν τοῦ δια-
 30 βόλου βελῶν, παιδεύει καταφρονεῖν τῶν ἐπιβουλῶν. Ἐπεὶ καὶ τὰ δένδρα τὰ μὲν σκιατροφούμενα μαλακώτερα γίνεται καὶ πρὸς καρπῶν γένεσιν ἀχρηστότερα, τὰ δὲ ἀέρων ἀνωμαλίᾳ ὁμιλοῦντα καὶ πνευμάτων δεχόμενα ἐμβολὰς καὶ θέρμην ἀκτῖνος, αὐτὰ τε ἰσχυρότερα καθίσταται καὶ τοῖς φύλλοις κομᾶ καὶ τῷ κάρπῳ βρίθεται·
 35 οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης συμβαίνειν εἴωθεν· οἱ μὲν γὰρ πρῶτον ἐπιβάντες νηὸς, κἂν σφόδρα γενναῖοί τινες τυγχάνωσιν ὄντες, ὑπὸ τῆς ἀπειρίας ταράττονται, θορυβοῦνται, σκοτοδίνης ἰλίγγοις κατέχονται· οἱ δὲ πολλὰ διαβάντες πελάγη καὶ πολλοὺς ὑπομείναντες χειμῶνας καὶ ὑφάλους καὶ σκοπέλους καὶ σπιλάδας καὶ θηρίων
 40 ἐφόδους καὶ πειρατῶν ἐπιβουλὰς καὶ καταποντιστῶν καὶ συνεχῶν ἀνασχόμενοι χειμῶνων, τῶν ἐπὶ γῆς λοιπὸν βαδιζόντων θαρραλωτέροι ἐπὶ τῆς νηὸς κάθηνται, οὐκ ἔνδον παρὰ τὴν τρόπιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς ἐνιζάνοντες τοῖς τοίχοις τῆς νηὸς καὶ ἐπὶ πρῶρας καὶ ἐπὶ πρύμνης ἀδεῶς ἰστάμενοι· καὶ οἱ πρὸ τούτου ἐπ' ὄψιν μετὰ τρόμου
 45 καὶ φόβου κείμενοι, μετὰ τὴν πολλὴν τοῦ χειμῶνος πεῖραν καὶ σχοῖνον ἔλκουσι καὶ ἰστία ἀνάγουσι καὶ κωπῶν ἄπτονται καὶ πανταχοῦ τῆς νηὸς μετὰ εὐκολίας περιτρέχουσι.

γ. Μηδὲν τοίνυν ὑμᾶς θορυβεῖτω τῶν συμπιπτόντων. Εἰς τοῦτο γὰρ ἡμᾶς κατέστησαν οἱ ἐχθροὶ ἄκοντες, εἰς τὸ μὴ δύνασθαι κακῶς
 50 παθεῖν πάντα μὲν αὐτῶν κενώσαντες τὰ βέλη, οὐδὲν δὲ πλέον ἐντεῦθεν ἀνύσαντες ἢ τὸ καταισχύνεσθαι καὶ γελαῖσθαι καὶ ὡσπερ κοινοὺς τῆς οἰκουμένης ἐχθρούς, οὕτω πανταχοῦ φαίνεσθαι. Ταῦτα τῶν ἐπιβούλων τὰ ἐπίχειρα, τοῦτο τῶν πολεμίων τὸ τέλος. Βαβαί, πηλίκον ἐστὶν ἡ ἀρετὴ καὶ τῶν παρόντων ὑπεροψία πραγμάτων. Δι'
 55 ἐπιβουλῶν κερδαίνει, διὰ τῶν ἐπιβουλευόντων στεφανοῦται, διὰ τῶν κακῶς ποιούντων διαλάμπει μειζόνως, διὰ τῶν ἐπισύρειν ἐπι-

2. Ἡ θλίψη εἶναι μέσο ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως, πού φέρει καλὸ ἀποτέλεσμα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος τὴν ὑπομένει μὲ πραότητα καὶ γενναιότητα.

δρεία σας, καὶ οἱ ἐπιβουλὲς τῶν ἐχθρῶν γίνονται προπόνηση γιὰ τὴν καρτερία σας. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύση τῆς θλίψεως· ἐκείνους ποὺ τὴν ὑποφέρουν μὲ πραότητα καὶ γενναιότητα τοὺς καθιστᾷ ἀνώτερους τῶν δεινῶν, ὑψηλότερους τῶν βελῶν τοῦ διαβόλου, καὶ τοὺς παιδεύει νὰ καταφρονοῦν τὶς ἐπιβουλές². Ἄλλωστε καὶ τὰ δένδρα, ὅσα εἶναι σὲ σκιερὰ μέρη γίνονται μαλακώτερα καὶ ἀχρηστοτέρα γιὰ καρποφορία, ἐνῶ ὅσα ἐπικοινωνοῦν μὲ τὴν ἀνωμαλία τῶν ἀέρων καὶ δέχονται τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἀνέμων καὶ τὴ θερμὴ τῶν ἀκτίνων, γίνονται ἰσχυρότερα τὰ ἴδια, ἀποκτοῦν πλούσιο φύλλωμα καὶ γεμίζουν καρπούς. Τὸ ἴδιο συνήθως συμβαίνει καὶ μὲ τὴ θάλασσα· ὅσοι ἀνεβαίνουν γιὰ πρώτη φορὰ στὸ πλοῖο, ἀκόμη κι' ἂν τύχει νὰ εἶναι πολὺ γενναῖοι, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπειρίας τους ταράσσονται, θορυβοῦνται, καὶ καταλαμβάνονται ἀπὸ ἰλίγγους σκοτοδίνης· ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ πέρασαν πολλὰ πελάγη καὶ ὑπέμειναν πολλὰς τρικυμίες, ὑφάλους καὶ σκοπέλους καὶ βράχους, ἐφόδους θηρίων καὶ ἐπιβουλὲς πειρατῶν καὶ καταποντιστῶν, καὶ ἀντιμετώπισαν συνεχεῖς τρικυμίες, κάθονται ἐπάνω στὸ πλοῖο πιὸ θαρραλέα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ βαδίζουν ἐπάνω στὴ γῆ, καὶ στέκονται ἄφοβα ὄχι μόνο ὅταν εἶναι μέσα κοντὰ στὴν τρίπυρα, ἀλλὰ καὶ ὅταν εἶναι σκαρφαλωμένοι στοὺς τοίχους τοῦ πλοίου καὶ βρίσκονται ἐπάνω στὴν πρῶρα καὶ τὴν πρύμνη. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ μὲ μόνη τὴ θεὰ καταλαμβάνονταν ἀπὸ τρόμο καὶ φόβο, μετὰ τὴν πολλὴ ἐμπειρία τῆς τρικυμίας καὶ σχοινιὰ τραβοῦν καὶ πανιὰ ἀνεβάζουν καὶ κουπιὰ σύρουν καὶ περιτρέχουν σὲ ὅλο τὸ πλοῖο μὲ εὐκολία.

γ. Ἄς μὴ σᾶς θορυβεῖ λοιπὸν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ σᾶς συμβαίνουν. Διότι οἱ ἐχθροὶ μας³ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν μᾶς ἔφεραν σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν νὰ μᾶς προξενήσουν κακά, ἀφοῦ ἄδειασαν ὅλα τὰ βέλη τους καὶ τίποτε περισσότερο δὲν κέρδισαν ἀπ' αὐτό, παρὰ τὸ νὰ καταντροπιάζονται καὶ νὰ περιγελοῦνται καὶ νὰ φαίνονται παντοῦ σὰν κοινοὶ ἐχθροὶ τῆς οἰκουμένης. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐπίχειρα ἐκείνων ποὺ ἐπιβουλεύονται, αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος τῶν ἐχθρῶν. Πῶ πῶ πόσο σπουδαῖο πράγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ καταφρόνηση τῶν κοσμικῶν πραγμάτων! Μὲ τὶς ἐπιβουλὲς ὁ ἐνάρετος κερδίζει, μὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐπιβουλεύονται στεφανώνεται, μὲ

3. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χρυσοστόμου πράγματι, ἂν καὶ πρόσκαιρα ἐπικράτησαν, ἔγιναν καταγέλαστοι ἀπὸ τὴν ἱστορία.

χειρούντων ισχυροτέρους ποιεῖ τοὺς μειόντας αὐτῆν, ὑψηλοτέρους, ἀχειροτέρους, ἀναλώτους, οὐχ ὄπλων, οὐ δοράτων δεομένους, οὐ τειχῶν, οὐ τάφρων, οὐ πύργων, οὐ χρημάτων, οὐ στρατοπέδων, 60 ἀλλὰ γνώμης στερραῖς μόνον καὶ ἀπεριτρέπτου ψυχῆς, καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐπιβουλήν ἐλέγχει.

2 α. Ταῦτα οὖν, δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, καὶ σαυτῆ καὶ ταῖς μετὰ σοῦ τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα ἀγωνιζομέναις ἐπάδουσα ἀνίστη τὰ φρονήματα πάντων συγκροτοῦσά σου τὴν παράταξιν, ὥστε δι- πλοῦν καὶ τριπλοῦν καὶ πολλαπλασίουνα γενέσθαι σοι τὸν στέφανον 5 τῆς ἀρετῆς, δι' ὧν τε αὐτὴ πάσχεις, δι' ὧν τε ἑτέρους εἰς ταῦτα ἐνά- γεις, καὶ πείθουσα πάντα πρῶως φέρειν καὶ ὑπερορᾶν τῶν σκιῶν καὶ καταφρονεῖν τῆς τῶν ὄνειράτων ἀπάτης καὶ καταπατεῖν τὸν πηλὸν καὶ τοῦ καπνοῦ μηδένα ποιεῖσθαι λόγον καὶ τὰς ἀράχνας μὴ νομίζειν ὑμῖν διενοχλεῖν, καὶ παρατρέχειν τὸν σηπόμενον χόρτον.

10 Ταῦτα γὰρ ἅπαντα τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας ἢ ματαιότης καὶ τού- των δὲ εὐτελέστερα. Καὶ οὐκ ἂν τις ραδίως εἰκόνα εὔροι ἀκριβῶς αὐτῆς τὴν ματαιότητα παριστῶσαν. Μετὰ γὰρ τῆς οὐδενείας ταύτης οὐ μικρὰν φέρει καὶ βλάβην τοῖς πρὸς αὐτὴν κεχηνόσιν, οὐκ ἐν τῷ μέλλοντι μόνον αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ κατὰ ταύτας 15 τὰς ἡμέρας ἐν αἷς δοκοῦσιν αὐτῇ ἐντροφᾶν. Καθάπερ γὰρ ἡ ἀρετὴ, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν καθ' ὃν πολεμεῖται, σκιρτᾷ καὶ θάλλει καὶ φαιδροτέρα δείκνυται, οὕτω καὶ ἡ κακία, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν καθ' ὃν θεραπεύεται καὶ κολακεύεται, δείκνυσιν αὐτῆς τὴν ἀσθένειαν καὶ τὸν πολὺν γέλωτα καὶ τὴν ἄφατον κωμωδίαν.

20 β. Τί γάρ, εἶπέ μοι, τοῦ Κάϊν ἐλεεινότερον γέγονε, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἐδόκει κρατεῖν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ περιγεγενῆσθαι καὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς ἐμπεφορῆσθαι ἐκείνης τῆς ἀδίκου καὶ μυσαρᾶς; Τί δὲ τῆς δεξιᾶς ἐκείνης ἀκαθαρότερον τῆς δοκούσης νε- νικηκέναι, τῆς δεξιᾶς, ἢ τὴν πληγὴν ἐπήγαγεν καὶ τὸν φόνον εἰργά- 25 σατο, καὶ τῆς αἰσχίστης γλώσσης, ἢ τὸν δόλον ἔρραψε καὶ τὰ δί- κτυα ἠπλωσεν; Καὶ τί λέγω τὰ μέλη τὰ τὸν φόνον ἐργασάμενα; Καὶ γὰρ ὄλον τὸ σῶμα ἐκολάζετο, τῷ στεναγμῷ, τῷ τρόμῳ διηνεκῶς

4. Μερικὰ χειρόγραφα ἔχουν «ἐτέρας», ἄλλες γυναῖκες. Τὸ ἴδιο καὶ παρα- πάνω μερικὰ ἔχουν «πασῶν». Ὁ Χρυσόστομος ἐδῶ ὀμιλεῖ γενικὰ περὶ παρατάξε- ως τῆς Ὀλυμπιάδος, ἢ ὁποῖα περιλάμβανε καὶ μερικοὺς ἀνδρες.

5. Γεν. 4,3-16.

ἐκείνους πού τόν κακοποιοῦν λάμπει περισσότερο, μέ ἐκεῖνα πού ἐπιχειροῦν νά τοὺς διασύρουν, μέ αὐτὰ καθιστοῦν ἰσχυροτέρους αὐτοὺς πού ἀσκοῦν τήν ἀρετή, ὑψηλότερους, ἀκατανίκητους, ἀσύλληπτους, χωρίς νά χρειάζονται ὄπλα καί δόρατα, οὔτε τείχη καί τάφρους καί πύργους καί χρήματα καί στρατόπεδα, ἀλλά μόνο σταθερή γνώμη καί ἀλύγιστη ψυχή, πράγμα πού ἐλέγχει κάθε ἀνθρώπινη ἐπιβουλή.

2 α. Αὐτὰ λοιπόν, δέσποινά μου θεοφιλέστατη, νά ψάλλεις συνεχῶς καί στόν ἑαυτό σου καί στίς συναγωνίστριές σου σ' αὐτόν τόν καλὸ ἀγώνα, γιά ν' ἀνυψώνεις τὰ φρονήματα ὄλων καί νά συγκροτεῖς τήν παράταξή σου, ὥστε τὸ στεφάνι τῆς ἀρετῆς νά σοῦ γίνει διπλὸ καί τριπλὸ καί πολλαπλάσιο, τόσο ἀπὸ τὰ δικά σου παθήματα, ὅσο καί ἀπὸ ἐκεῖνα στά ὁποῖα ὀδηγεῖς ἄλλους⁴ καί νά τοὺς πείθεις νά ὑπομένουν ὄλα μέ πραότητα, νά παραβλέπουν τίς σκιές, νά περιφρονοῦν τὰ ὄνειρα τῆς ἀπάτης, νά καταπατοῦν τὸν πηλό, νά μὴ ὑπολογίζουν τὸν καπνό, νά μὴ νομίζουν ὅτι οἱ ἀράχνες σᾶς ἐνοχλοῦν, καί νά παρατρέχουν τὸ χόρτο πού σήπεται. "Ὅλα αὐτὰ πράγματι εἶναι ἡ ματαιότητα τῆς ἀνθρώπινης εὐημερίας, ἀλλά καί ἀκόμη πιὸ εὐτελὴ ἀπὸ αὐτά. Καί κανεῖς δὲν θὰ μπορούσε εὐκολα νά βρεῖ εἰκόνα πού νά παριστάνει ἀκριβῶς τὴ ματαιότητά της. Διότι μαζί μέ τὴ μηδαμινότητά της προξενεῖ καί βλάβη ὄχι μικρὴ σ' ἐκείνους πού χάσκουν μπροστὰ σ' αὐτήν, ὄχι μόνο στόν μέλλοντα αἰῶνα, ἀλλά καί στόν παρόντα βίον, ἀκόμη κι' ἐκεῖνες τίς ἡμέρες πού νομίζουν ὅτι ἐντρυφοῦν στήν εὐημερία. "Ὅπως δηλαδή ἡ ἀρετὴ ἀκόμη καί τὸν καιρὸ πού πολεμεῖται σκιρτᾷ καί ἀκμάζει καί γίνεται λαμπρότερη, ἔτσι καί ἡ κακία, ἀκόμη καί τὸν καιρὸ πού ὑπηρετεῖται καί κολακεύεται, δείχνει τὴν ἀσθένειά της καί τὸν πολὺ γέλωτα καί τὴν ἀπερίγραπτη κωμωδία.

β. Τί ὑπῆρξε, πές μου, ἐλεεινότερο ἀπὸ τὸν Κάϊν⁵, ἀκόμη καί τὸν καιρὸ πού φαινόταν ὅτι ἐπικρατοῦσε καί νικοῦσε τὸν ἀδελφὸ του κι' ἦταν γεμάτος ἀπὸ τὸν θυμὸ καί ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἄδικη καί μυσαρὴ ὀργή; Τί ὑπῆρξε πιὸ ἀκάθαρτο ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ δεξιὸ χέρι πού φαινόταν ὅτι νίκησε, τὸ χέρι πού ἐπέφερε τὸ πλῆγμα καί προκάλεσε τὸν φόνο, καί ἀπὸ ἐκείνη τὴν αἰσchrή γλώσσα πού ἔραψε τὸ δόλωμα καί ἀπλωσε τὰ δίχτυα; Καί γιατί λέγω τὰ μέλη πού πραγματοποίησαν τὸ φόνο; Διότι ὄλο τὸ σῶμα τιμωρήθηκε, ἀφοῦ παραδόθηκε

παραδοθέν. Ὡ καινῶν πραγμάτων· ὡ παραδόξου νίκης· ὡ ξένου τροπαίου! Ὁ μὲν σφαγεῖς καὶ νεκρὸς κείμενος ἐστεφανοῦτο καὶ ἀνε-
 30 κηρύττετο, ὁ δὲ νικήσας καὶ περιγεγονῶς οὐ μόνον ἀστεφάνωτος ἀπῆει, ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἐκολάζετο, καὶ ἀφορήτοις παρε-
 δίδοτο τιμωρίαις καὶ διηνεκεῖ βασάνῳ· καὶ τοῦ κινουμένου καὶ ζῶντος καὶ φθεγγομένου ὁ πεπληγῶς καὶ τεθνεῶς καὶ ἄφωνος κα-
 τηγόρει· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὁ τεθνεῶς, ἀλλὰ τὸ αἷμα ψιλὸν καὶ τοῦ
 35 σώματος χωρισθὲν ἤρκεσεν εἰς τοῦτο μόνον. Τοσαύτη τῶν ἐναρέ-
 των ἢ περιουσία καὶ τελευτησάντων· τοσαύτη τῶν πονηρῶν ἢ ἀθλιότης καὶ ζώντων. Εἰ δὲ ἐν τοῖς σκάμμασι τοιαῦτα τὰ βραβεῖα, ἐννόησον μετὰ τοὺς ἀγῶνας ἡλίκαι αἱ ἀμοιβαί, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀν-
 τιδόσεως, ἐν τῇ χορηγίᾳ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων τῶν πάντα ὑπερβαι-
 40 νόντων λόγον. Τὰ μὲν γὰρ λυπηρά, οἷα ἂν ἦ, παρὰ ἀνθρώπων ἐπά-
 γεται καὶ μιμεῖται τῶν ἐπιφερόντων τὴν εὐτέλειαν, τὰ δὲ δῶρα καὶ αἱ ἀμοιβαὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ δίδονται· διὸ καὶ τοιαῦτά ἐστιν, οἷα εἰκὸς παρὰ τῆς ἀφάτου δωρεᾶς ἐκείνης διδόμενα.

γ. Χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου, στεφανηφοροῦσα, πομπεύουσα, τὰ
 45 κέντρα τῶν ἐχθρῶν καταπατοῦσα μᾶλλον ἢ πηλὸν ἕτεροι. Καὶ δήλου συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας σου, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν πολ-
 λὴν καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην. Οἶσθα γὰρ ὡς οὐ μικρὰ ἡμῖν ἔσται παραμυθία καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθημένοις, ὅταν συνεχῶς μανθά-
 νωμεν περὶ τῆς ρώσεως τῆς σῆς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΒ'

Ι α. Ἀπ' αὐτῶν ἀναβὰς τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν ταῦτα ἐπιστέλλω πρὸς τὴν σὴν κοσμιότητα· διὸ καὶ σφόδρα ἤσθην, ὅτι νῦν ἄπληντή-
 κασιν οἱ παῖδες εἰς λιμένα λοιπὸν ὀρμίζουσιν ἡμῖν. Εἰ γὰρ πελαγίω μοι σαλεύοντι ἔτι καὶ τὰ χαλεπὰ τῆς ἀρρωστίας ἐκδεχομένῳ κύμα-

6. Βλ. παρακάτω Ἐπιστολὴ 14, 1β.

* Παλαιὸς ἀριθμὸς Ἐπιστολῆς 6. Γράφηκε τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 405.

σὲ συνεχὴ στεναγμὸ καὶ τρῶμο. Πῶ πῶ πρωτάκουστα πράγματα, πῶ πῶ παράδοξη νίκη, πῶ πῶ παράξενο τρῶπαιο! Ὁ σφαγμένος πού βρισκόταν κάτω νεκρὸς στεφανωνόταν καὶ ἀνακηρυσσόταν δημόσια, ἐνῶ ὁ νικητὴς καὶ κερδισμένος ὄχι μόνο ἔφευγε ἀστεφάνωτος, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τιμωροῦνταν καὶ παραδιδόταν σὲ ἀφῶρητες τιμωρίες καὶ συνεχὴ βασανιστήρια· καὶ ὁ κτυπημένος καὶ νεκρὸς καὶ ἄφωνος κατηγοροῦσε ἐκεῖνον πού κινουῦνταν καὶ ἦταν ζωντανὸς καὶ μιλοῦσε, ἢ καλῦτερα οὔτε κἂν ὁ νεκρὸς, ἀλλ' ἤρκεσε γι' αὐτὸ μόνο τὸ αἷμα χωρισμένο ἀπὸ τὸ σῶμα. Τόση εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἐναρέτων, καὶ ὅταν ἔχουν πεθάνει ἀκόμη· τόση εἶναι ἡ ἀθλιότητα τῶν πονηρῶν, ἀκόμη καὶ ὅταν ζοῦν. Καὶ ἂν τέτοια εἶναι τὰ βραβεῖα κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἀγῶνων, σκέψου πόσο μεγάλες εἶναι οἱ ἀμοιβές μετὰ τοὺς ἀγῶνες, τὴν ὥρα τῆς ἀνταμοιβῆς, τὴν ὥρα τῆς χορηγίας τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων πού ξεπερνοῦν κάθε λόγο⁶. Διότι οἱ θλίψεις, ὅποιες κι' ἂν εἶναι, προξενοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ μιμοῦνται τὴν εὐτέλεια ἐκείνων πού τίς προξενοῦν, ἐνῶ τὰ δῶρα καὶ οἱ ἀμοιβές δίδονται ἀπὸ τὸν Θεό. Γι' αὐτὸ εἶναι τέτοια ὅπως εἶναι εὐλόγο, ἀφοῦ δίνονται ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἀπερίγραπτη δωρεά.

γ. Νὰ χαίρεσαι λοιπὸν καὶ νὰ εὐφραίνεσαι, στεφανωμένη, θριαμβεύτρια, ἀφοῦ καταπατεῖς τὰ κεντριά τῶν ἐχθρῶν εὐκολώτερα, ἀπὸ ὅσο καταπατοῦν ἄλλοι τὸν πηλό. Καὶ δήλωνέ μου συνεχῶς τὰ σχετικὰ μὲ τὴν υἰεῖα σου, γιὰ νὰ κερδίσω καὶ ἀπὸ αὐτὸ πολλὴ εὐφροσύνη. Διότι γνωρίζεις, ὅτι δὲν θὰ εἶναι μικρὴ παρηγοριὰ γιὰ μένα, εὐρισκόμενος στὴν ἐρημιά, ὅταν μαθαίνω συνεχῶς γιὰ τὴν καλυτέρευση τῆς υἰεῖας σου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 12 *

1 α. Στέλνω αὐτὸ τὸ γράμμα πρὸς τὴν κοσμιότητά σου, μόλις ἀνέβηκα ἀπὸ τὶς πύλες τοῦ θανάτου· γι' αὐτὸ καὶ πολὺ εὐχαριστήθηκα πού τὰ παιδιὰ¹ ἔφθασαν ἐδῶ τώρα πού προσορμίσθηκα στὸ λιμάνι. Πράγματι, ἂν μὲ συναντοῦσαν νὰ σαλεύομαι ἀκόμη στὸ πέλαγος

1. Εἶναι δύσκολο νὰ κρίνομε ἂν «παῖδες» ἐδῶ σημαίνει ὑπηρετές τῆς Ὀλυμπιάδος ἢ νεαρὰ μέλη τοῦ κύκλου τῆς Ὀλυμπιάδος. Τὸ δεύτερο πρέπει νὰ εἶναι τὸ σωστό, διότι δὲν λέγεται ὅτι οἱ «παῖδες» εἶναι τῆς Ὀλυμπιάδος.

5 τα συνήντησαν, οὐδὲ ἀπατῆσαι μοι ράδιον ἦν τὴν σὴν εὐλάβειαν
 χρηστὰ ἀντὶ δυσχερῶν ἀπαγγέλλοντι. Καὶ γὰρ ὁ χειμῶν τοῦ συνή-
 θους γενόμενος σφοδρότερος χαλεπώτερον ἡμῖν καὶ τοῦ στομάχου
 τὸν χειμῶνα ἐπήγαγε καὶ νεκρῶν οὐδὲν ἄμεινον καὶ τοὺς δύο διετέ-
 10 λεσα μῆνας τούτους, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερον. Τοσοῦτον γὰρ ἔζων,
 ὅσον ἐπαισθάνεσθαι τῶν πάντοθεν κυκλούντων με δεινῶν, καὶ
 πάντα μοι νῦξ ἦν, καὶ ἡμέρα καὶ ὄρθρος καὶ μεσημβρία μέση, καὶ
 διημέρευον τῇ κλίνῃ προσηλωμένος· καὶ μυρία μηχανώμενος οὐκ
 ἴσχυον τὴν ἐκ τοῦ κρυμοῦ βλάβην ἀποτινάξασθαι, ἀλλὰ καὶ πῦρ
 ἀνακαίων καὶ καπνοῦ χαλεπώτατου ἀνεχόμενος καὶ ἐν ἐνὶ δωμα-
 15 τίῳ καθειργμένος καὶ μυρία ἐπιβλήματα ἔχων καὶ μηδὲ τὸν οὐδὸν
 ὑπερβῆναι τολμῶν τὰ ἔσχατα ἔπασχον, ἐμέτων τε συνεχῶς ἐπιγίνο-
 μένων, κεφαλαλγίας, ἀνορεξίας, ἀγρυπνίας διηνεκοῦς. Τὰ γοῦν πε-
 λάγη τῆς νυκτὸς τὰ οὕτω μακρὰ ἀγρυπνῶν διετέλουν. Ἄλλ', ἵνα μὴ
 πλέον τοῖς δυσχερέσιν ἐνδιατρίβων κατατείνων σου τὴν διάνοιαν,
 20 πάντων ἀπηλλάγμεθα τούτων νῦν. Ὁμοῦ τε γὰρ ἐπέστη τὸ ἔαρ καὶ
 μικρά τις τοῦ δέρος γέγονε μεταβολή, αὐτόματα πάντα ἐλύθη. Ἄλλ'
 ὁμως καὶ νῦν πολλῆς δέομαι τῆς ἀκριβείας κατὰ τὴν δίαιταν· διὰ δὲ
 τοῦτο κοῦφον ποιῶ τῷ στομάχῳ τὸ φορτίον, ὥστε αὐτὸ δύνασθαι
 καὶ ραδίως διατιθέναι.

25 β. Οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ ἡμᾶς κατέστησεν ἐν φροντίδι καὶ τὸ μαθεῖν
 πρὸς ἔσχάτας ἀναπνοᾶς εἶναί σου τὴν κοσμιότητα. Ἄλλ' ὁμως διὰ
 τὸ στέργειν σφόδρα καὶ μεριμνᾶν καὶ φροντίζειν τὰ σά, καὶ πρὸ τῶν
 γραμμάτων τῆς τιμιότητός σου ταύτης ἀπαγγειλάντων τὰ περὶ τῆς
 ὑγείας τῆς σῆς. Καὶ νῦν χαίρω σφόδρα καὶ εὐφραίνομαι, οὐχ ὅτι τῆς
 30 ἀρρωστίας ἀπηλλάγης μόνον, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὅτι οὕτω γενναίως
 φέρεις τὰ συμπίπτοντα, μῦθον ἅπαντα ταῦτα καλοῦσα· καὶ τὸ δὲ
 μείζον ὅτι καὶ τῇ τοῦ σώματος ἀρρωστία ταύτην περιέθηκας τὴν
 προσηγορίαν, ἧ ψυχῆς ἐστὶ νεανικῆς καὶ πολλῶ τῷ τῆς ἀνδρείας
 βρυούσης καρπῷ. Τὸ γὰρ μὴ μόνον φέρειν γενναίως τὰ δυσχερῆ,
 35 ἀλλὰ μηδὲ παρόντων αὐτῶν αἰσθάνεσθαι, ἀλλ' ὑπερορᾶν καὶ μετὰ
 πολλῆς τῆς ἀπραγμοσύνης τὸν τῆς ὑπομονῆς ἀναδήσασθαι στέφα-
 νον, οὐ κάμνουσαν, οὐδὲ ἰδροῦσαν, οὐδὲ πράγματα ἔχουσαν, οὐδὲ

2. Ὁ Ἰωάννης δὲν εἶχε ποτὲ ἀριστη ὑγεία. Ἐνα ἀπὸ τὰ εὐαίσθητα σημεῖα τῆς ὑγείας του ἦταν τὸ στομάχι, πού προφανῶς ἔπασχε ἀπὸ ἔλκος.

καὶ νὰ περιμένω τὰ τρομερὰ κύματα τῆς ἀρρώστιας, δὲν θὰ μοῦ ἦταν εὐκολο νὰ ἀπατήσω τὴν εὐλάβειά σου, ἀναγγέλλοντάς σου ἀντὶ δυσχερῶν περιπετειῶν εὐχάριστα. Διότι ὁ χειμῶνας, ποὺ ἐπῆλθε σφοδρότερος ἀπὸ τὸν συνηθισμένο, ἔκαμε σ' ἐμένα ὀδυνηρότερη καὶ τὴν τρικυμία τοῦ στομάχου, καὶ πέρασα αὐτοὺς τοὺς δύο μῆνες ὄχι καλύτερα ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἀλλὰ καὶ χειρότερα. Ζοῦσα τόσο λίγο, ὥστε ἀπλῶς νὰ ἀντιλαμβάνομαι τὰ δεινὰ ποὺ μὲ κύκλωναν ἀπὸ παντοῦ, καὶ ὅλα ἦταν γιὰ μιὰ νύχτα, ἡ ἡμέρα καὶ ὁ ὄρθρος καὶ ἡ μεσημβρία, καὶ περνοῦσα συνεχῶς προσηλωμένος στὴν κλίνη. Ἄν καὶ μηχανεύθηκα ἀναρίθμητους τρόπους, δὲν κατόρθωνα ν' ἀποτινάξω τὴ βλάβη ἀπὸ τὸ κρῦο· καί, ἂν καὶ ἔκαια φωτιὰ καὶ ἀνεχόμουν τρομερὸ καπνὸ καὶ ἤμουν κλεισμένος σ' ἓνα δωμάτιο κι' εἶχα ἄφθονα παπλώματα καὶ δὲν τολμοῦσα οὔτε τὸ κατῶφλι νὰ περάσω, ἔπασχα τὰ ἔσχατα, εἶχα συνεχεῖς ἐμετούς, κεφαλαλγία, ἀνορεξία, συνεχὴ ἀγρυπνία. Περνοῦσα ἄγρυπνος τὰ τόσο μακρὰ πελάγη τῆς νύχτας. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ ταλαιπωρῶ τὴ διάνοιά σου, ἐπιμένοντας περισσότερο στὶς θλιβερὲς καταστάσεις, σοῦ βεβαιῶνω ὅτι τῶρα ἀπαλλάχθηκα ἀπὸ ὅλα αὐτά. Μόλις ἐφθασε ἡ ἀνοιξη καὶ συνέβηκε κάποια μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας, τότε ὅλα λύθηκαν αὐτομάτως. Ἀλλ' ὅμως καὶ τῶρα χρειάζεται ν' ἀκολουθῶ προσεκτικὴ δίαιτα· γι' αὐτὸ κρατῶ τὸ στομάχι μου μὲ ἑλαφρὸ φορτίο, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ χωνεῦει εὐκολά².

β. Δὲν μοῦ ἔδωσε λίγη ἔγνοια καὶ τὸ ὅτι ἔμαθα ὅτι ἡ κοσμιότητά σου ἦταν στὶς τελευταῖες τῆς πνοῆς. Ἀλλ' ὅμως, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης μας στοργῆς καὶ μέριμνας καὶ φροντίδας γιὰ σένα, ἀπαλλάχθηκα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἔγνοια καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ γράμματα τῆς τιμιότητάς σου, καθὼς ἦλθαν πολλοὶ ἀπ' αὐτοῦ καὶ μοῦ ἀνήγγειλαν γιὰ τὴν καλὴ σου ὑγεία. Καὶ τῶρα χαίρομαι καὶ εὐφραίνομαι πολὺ, ὄχι μόνο διότι ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι ὑπομένεις τόσο γενναῖα τὰ ἐπερχόμενα κακὰ, ἀποκαλώντας μῦθο ὅλα αὐτά· καὶ τὸ σπουδαιότερο εἶναι ὅτι ἔδωσες αὐτὴ τὴν ὀνομασία καὶ στὴν ἀρρώστια τοῦ σώματος, πράγμα ποὺ ταιριάζει σὲ νεανικὴ ψυχὴ γεμάτη ἀπὸ τὸν καρπὸ τῆς ἀνδρείας. Διότι τὸ νὰ ὑποφέρεις ὄχι μόνο γενναῖα τὶς δυσκολίες, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ αἰσθάνεσαι ὅτι εἶναι παροῦσες καὶ νὰ τὶς περιφρονεῖς καὶ νὰ ἔχεις φορέσει τὸ στεφάνι τῆς ὑπομονῆς μὲ πολλὴ ἀπραγμοσύνη, χωρὶς νὰ κοπιάζεις οὔτε

40 *ἐτέροις παρέχουσιν, ἀλλ' ὥσπερ σκιρτῶσαν καὶ χορεύουσιν, τοῦτο τῆς ἀκριβεστάτης φιλοσοφίας ἐστὶν ἀπόδειξις. Διὰ ταῦτα χαίρω καὶ σκιρτῶ, πέτομαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, οὐκ αἰσθάνομαι τῆς παρούσης ἐρημίας οὐδὲ τῶν λοιπῶν περιστάσεων, εὐφραινόμενος καὶ γαννύμενος καὶ σφόδρα καλλωπιζόμενος ἐπὶ τῇ σῇ μεγαλοφροσύνῃ καὶ ταῖς ἐπαλλήλοις νίκαις, οὐ διὰ σὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον πόλιν ἐκείνην, ἧ καὶ ἀντὶ πύργου καὶ λιμένος γέ-*
 45 *γυνας καὶ τείχους, λαμπρὰν τὴν διὰ τῶν πραγμάτων ἀφιεῖσα φωνὴν καὶ ἐκάτερον τὸ γένος ἐν τοῖς παθήμασί σου παιδεύουσα καὶ ἀποδύεσθαι ραδίως πρὸς τοὺς τοιοῦτους ἀγῶνας καὶ καταβαίνειν εἰς τὰ σκάμματα μετὰ ἀνδρείας ἀπάσης καὶ φέρειν εὐκόλως τοὺς ἐκ τῶν τοιοῦτων ἀγῶνων ἰδρῶτας.*

50 γ. *Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν ὅτι οὐκ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλουσα, οὐδὲ τὰ μέσα τῆς πόλεως καταλαμβάνουσα, ἀλλ' ἐν οἰκίσκῳ βραχεῖ καὶ θαλάμῳ καθημένη, νευροῖς, ἀλείφεις τοὺς ἐστῶτας, καὶ τῆς θαλάσσης οὕτω μαινομένης καὶ τῶν κυμάτων οὕτω κορυφουμένων, σκοπέλων τε καὶ ὑφάλων καὶ σπιλάδων καὶ θηρίων πάντοθεν ἀγρίων*
 55 *ἀναφαινομένων καὶ νυκτὸς βαθυτάτης πάντα κατεχούσης, ὡς ἐν μεσημβρίᾳ καὶ γαλήνῃ καὶ κατὰ πρῦμναν τοῦ πνεύματος ἰσταμένου, οὕτως ἀναπετάσασα τῆς ὑπομονῆς τὰ ἰστία, μετὰ πολλῆς πλέεις τῆς εὐκολίας οὐ μόνον οὐ κλυδωνιζομένη ὑπὸ τοῦ χαλεποῦ τούτου χειμῶνος, ἀλλ' οὐδὲ περιρραντιζομένη· καὶ μάλα εἰκότως· τοιαῦτα γὰρ*
 60 *τῆς ἀρετῆς τὰ πηδάλια. Καὶ ἔμποροι μὲν καὶ κυβερνηταὶ καὶ ναῦται καὶ πλωτῆρες, ἐπειδὴν ἴδωσι νεφῶν συνδρομὴν ἢ ἀγρίων ἀνέμων ἐμβολὴν ἢ τὸ ρόθιον τοῦ κύματος σφοδροτάτῳ ζέον ἀφρῶ, εἴσω λιμένος τὰ πλοῖα κατέχουσιν· εἰ δέ που καὶ τύχοιεν ἐν πελάγει σαλεύοντες, πάντα ποιοῦσι καὶ μηχανῶνται, ὥστε πρὸς ὄρμον ἢ νῆσον ἢ*
 65 *ἀκτὴν ὀρμίσει τὸ σκάφος. Σὺ δὲ μυρίων πνευμάτων, τοσοῦτων ἀγρίων κυμάτων πάντοθεν συρρηγνυμένων, τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ἀναστραφέντος διὰ τὴν χαλεπότητα τοῦ χειμῶνος, καὶ τῶν μὲν ὑποβρυχίων γενομένων, τῶν δὲ ἐπιπλεόντων νεκρῶν τοῖς ὕδασιν, ἐτέρων γυμνῶν ἐπὶ σανίδος φερομένων, εἰς μέσον ἀλλομένη τὸ πέ-*
 70 *λαγος τῶν κακῶν, μῦθον ἅπαντα ταῦτα καλεῖς ἐξ οὐρίας ἐν χειμῶνι*

νὰ ἰδρῶνεις, χωρὶς νὰ ἐνοχλεῖσαι οὔτε νὰ ἐνοχλεῖς, ἀλλὰ σὰν νὰ σκιρτᾶς καὶ νὰ χορεύεις, αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη τῆς ἀκριβέστατης φιλοσοφίας. Γι' αὐτὸ χαίρομαι καὶ σκιρτῶ, πετῶ ἀπὸ τὴν ἡδονή, δὲν αἰσθάνομαι τὴν παρούσα ἐρημιὰ οὔτε τις ἄλλες ταλαιπωρίες. Εὐφραίνομαι καὶ λάμπω καὶ νοιώθω ὑπερβολικὴ χαρὰ γιὰ τὴ μεγαλοφροσύνη σου καὶ τις ἀλλεπάλληλες νίκες, ὄχι μόνο γιὰ σένα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ μεγάλη καὶ πολυάνθρωπη ἐκείνη πόλη³, στὴν ὁποία ἔγινες σὰν πύργος καὶ λιμάνι καὶ τεῖχος, ἀφήνοντας δυνατὴ φωνὴ μὲ τις πράξεις σου καὶ διδάσκοντας ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ τὰ παθήματά σου ν' ἀναλαμβάνουν εὐκόλα τέτοιους ἀγῶνες, νὰ κατεβαίνουν στὰ σκάμματα μὲ κάθε ἀνδρεία καὶ νὰ ὑπομένουν εὐκόλα τοὺς ἰδρῶτες ἀπὸ τοὺς τέτοιου εἴδους ἀγῶνες.

γ. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστο εἶναι ὅτι ἐσὺ δυναμώνεις καὶ προπονεῖς τοὺς βρισκόμενους γύρω σου, χωρὶς νὰ πηγαίνεις στὴν ἀγορὰ οὔτε νὰ κατεβαίνεις στὸ μέσο τῆς πόλεως, ἀλλὰ καθισμένη σὲ μικρὸ οἰκίσκο καὶ θάλαμο. Καὶ ἐνῶ ἡ θάλασσα μαίνεται τόσο πολὺ, τὰ κύματα ἀνυψῶνται τόσο πολὺ, ἀπὸ παντοῦ ἐμφανίζονται σκόπελοι καὶ ὕφαλοι καὶ βράχια καὶ θηρία, κι' ἐπικρατεῖ σ' ὅλα βαθειὰ νύχτα, ἐσύ, σὰν νὰ εἶναι μεσημβρία καὶ γαλήνη καὶ ὁ ἄνεμος νὰ εἶναι οὐριος, ἔχοντας ἀπλώσει τὰ πανιὰ τῆς ὑπομονῆς, πλέεις μὲ πολλὴν εὐκολία, ὄχι μόνο χωρὶς νὰ κλυδωνίζεσαι ἀπὸ τὴν τρομερὴ αὐτὴ τρικυμία, ἀλλ' οὔτε νὰ περιβρέχεσαι· καὶ πολὺ εὐλόγα, διότι τέτοια εἶναι τὰ πηδάλια τῆς ἀρετῆς⁴. Οἱ ἔμποροι βέβαια καὶ οἱ κυβερνήτες, οἱ ναῦτες καὶ οἱ θαλασσινοί, ὅταν δοῦν τὴ συμπύκνωση νεφῶν ἢ τὴν εἰσβολὴ ἀγρίων ἀνέμων ἢ τὸ ρεῦμα τοῦ κύματος νὰ κοχλάζει μὲ σφοδρότατο ἀφρό, κρατοῦν τὰ πλοῖα μέσα· ἂν ὁμως τύχει νὰ κινου- νται κάπου στὸ πέλαγος, χρησιμοποιοῦν κάθε μέσο, ὥστε νὰ προσορμίσουν τὸ σκάφος σὲ ὄρμο ἢ νησὶ ἢ ἀκτὴ. Ἐσὺ ὁμως, ἐνῶ συγκροῦνται μεταξύ τους ἀπὸ παντοῦ μύριοι ἄνεμοι καὶ τόσα ἄγρια κύματα, ἐνῶ ὁ βυθὸς τῆς θάλασσας ἀναστράφηκε ἀπὸ τὴ βιαιότητα τῆς τρικυμίας καὶ ἄλλοι ἔχουν καταβυθισθεῖ, ἄλλοι ἐπιπλέουν στὰ ὕδατα νεκροί, ἄλλοι φέρονται ἐπάνω σὲ σανίδια γυμνοί, τρέχοντας στὴ μέση τοῦ πελάγους τῶν κακῶν, καὶ πλέοντας μέσα στὴν τρικυ-

4. Ὁ Ἰωάννης τώρα μεταφέρει τὸ τονωτικὸ τοῦ παράδειγμα ἀπὸ τὸ στάδιο στὴ θάλασσα. Ἡ Ὀλυμπιάς ἀπέδειξε ὅτι δὲν εἶναι μόνο καλὴ ἀθλήτρια, ἀλλὰ καὶ ἱκανὸς καπετάνιος.

πλέουσα· καὶ μάλα εἰκότως. Οἱ μὲν γὰρ κυβερνῆται, κἂν μυριάκις ὥσι σοφοὶ τὴν ἐπιστήμην ἐκείνην, ἀλλ' οὐκ ἔχουσι τέχνην ἀρκούσαν ἀντιστῆναι παντὶ χειμῶνι· διὸ καὶ φεύγουσι πολλάκις τὴν πρὸς τὰ κύματα μάχην.

75 δ. Σοὶ δέ ἐστιν ἐπιστήμη παντὸς ἀνωτέρα χειμῶνος, τῆς φιλοσόφου ψυχῆς ἢ δύνάμις, ἢ καὶ στρατοπέδων μυρίων ἐστὶν ἰσχυροτέρα καὶ ὄπλων δυνατωτέρα καὶ πύργων καὶ τειχῶν ἀσφαλεστέρα. Στρατιώταις μὲν γὰρ καὶ ὄπλα καὶ τείχη καὶ πύργοι, πρὸς σώματος ἀσφᾶλειαν χρήσιμα μόνον, καὶ τοῦτο οὐκ ἀεὶ οὐδὲ διὰ παντὸς, ἀλλ' 80 ἐστὶν ὅτε καὶ ἠττᾶται ἅπαντα ταῦτα καὶ ἐρήμους τῆς αὐτῶν προστασίας τοὺς καταφεύγοντας ἀφήσιν. Τὰ δὲ ὄπλα τὰ σὰ οὐ βέλη βαρβαρικά, οὐδὲ μηχανήματα πολεμίων ἀνθρώπων, οὐδὲ ἐφόδους καὶ κλοπὰς τοιαύτας διελέγχει, ἀλλὰ τὰς τῆς φύσεως κατεπάτησεν ἀνάγκας καὶ τὴν τυραννίδα κατέλυσε καὶ τὴν ἀκρόπολιν αὐτῶν κα- 85 θεῖλε. Καὶ δαίμοσι πυκτεύουσα διηνεκῶς μυρίας μὲν ἤρω νίκας, οὐδεμίαν δὲ ἐδέξω πληγὴν, ἀλλ' ἔστηκας ἄτρωτος ἐν τοσαύτῃ βελῶν νιφάδι καὶ τὰ ἀκόντια τὰ κατὰ σοῦ ριπτόμενα πρὸς τοὺς ἀφιέντας ὑποστρέφει πάλιν. Τοιαύτη σου τῆς τέχνης ἢ σοφία· δι' ὧν πάσχεις κακῶς, τοὺς ποιοῦντας ἀμύνη, δι' ὧν ἐπιβουλεύη, τοὺς πολε- 90 μοῦντας λυπεῖς, ὑπόθεσιν μεγίστην ἔχουσα πρὸς εὐδοκιμήσεως ἀφορμὴν μείζονος τὴν ἐκείνων κακίαν. Ταῦτα καὶ αὐτὴ εἰδυῖα καλῶς καὶ τῇ πείρᾳ τὴν αἴσθησιν ἔχουσα, εἰκότως μῦθον ἅπαντα ταῦτα καλεῖς. Πῶς γὰρ οὐκ ἂν καλέσης μῦθον, εἶπέ μοι, θνητὸν σῶμα λαχοῦσα καὶ θανάτου οὕτω καταφρονοῦσα, ὡς οἱ τὴν ἀλλοτρίαν 95 ἐπειγόμενοι καταλιπεῖν καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανελθεῖν πατρίδα, ἀρρωστίᾳ συζῶσα χαλεπωτάτῃ καὶ τῶν εὐσαρκούντων καὶ σφριγόντων ἡδίων διακειμένη, οὐχ ὕβρεσι ταπεινουμένη, οὐ τιμαῖς καὶ δόξαις ἐπαιρομένη; Τοῦτο δὴ τὸ μωρίων πολλοῖς αἴτιον γενόμενον κακῶν, οἱ καὶ ἐν ἱερωσύνῃ διαλάμπσαντες καὶ πρὸς ἔσχατον γῆρας 100 ἐλάσαντες καὶ βαθυτάτην πολιὰν ἐντεῦθεν ὦλισθον καὶ κοινὸν πρόκεινται τοῖς βουλομένοις κωμωδεῖν θέατρον. Ἄλλ' ἢ γυνὴ καὶ ἀρα-

5. Τώρα εἰσέρχεται στὸ χῶρο τῶν πολεμικῶν ἀγώνων.

6. Βέβαια ὁ Ἰωάννης εἶχε τέτοια παραδείγματα ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του περιπέτεια. Γιὰ παράδειγμα ὁ Ἐπιφάνιος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου ἦταν περίπου

μία γαλήνια, ὀνομάζεις μῦθο ὄλα αὐτά. Καὶ πολὺ σωστά. Διότι οἱ κυβερνήτες, κι' ἂν ἀκόμη εἶναι μύριες φορές ἔμπειροι στὴν ἐπιστήμη τους, ὅμως δὲν ἔχουν τέχνη πού ν' ἀρκεῖ ν' ἀντισταθεῖ σὲ κάθε τρικυμία· γι' αὐτὸ πολλὲς φορές ἀποφεύγουν τὴν πρὸς τὰ κύματα μάχη.

δ. Ἐσὺ ὅμως ἔχεις ἐπιστήμη ἀνώτερη ἀπὸ κάθε τρικυμία, τὴ δύναμη τῆς φιλόσοφης ψυχῆς πού εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ μύρια στρατόπεδα, δυνατώτερη ἀπὸ ὄπλα καὶ ἀσφαλέστερη ἀπὸ πύργους καὶ τείχη⁵. Στοὺς στρατιῶτες τὰ ὄπλα καὶ τὰ τείχη καὶ οἱ πύργοι εἶναι χρήσιμα μόνο γιὰ τὴν ἀσφάλεια τοῦ σώματος, κι' αὐτὸ ὄχι πάντοτε καὶ ὄχι ἐξ ὀλοκλήρου, ἀλλὰ μερικὲς φορές ὄλα αὐτὰ νικῶνται καὶ ἀφήνουν ἀκάλυπτους ἀπὸ τὴν προστασία ἐκείνους πού καταφεύγουν σ' αὐτά. Τὰ δικά σου ὄπλα ὅμως δὲν ἀντικρούουν βαρβαρικὰ βέλη οὔτε μηχανήματα ἀντιπάλων οὔτε ἐφόδους καὶ παρόμοια τεχνάσματα, ἀλλὰ καταπάτησαν τὶς ἀνάγκες τῆς φύσεως, κατέλυσαν τὴν τυραννία καὶ κατεδάφισαν τὴν ἀκρόπολή τους. Πυγμαχώντας συνέχεια μὲ τοὺς δαίμονες κέρδισες μύριες νίκες, χωρὶς νὰ δεχθεῖς καμμιά πληγή, ἀλλὰ στάθηκες ἄτρωτη σὲ τόσο πυκνὸ σύννεφο βελῶν καὶ τὰ ἀκόντια πού ρίχνονται ἐναντίον σου ἐπιστρέφουν πάλι σ' αὐτοὺς πού τὰ πέταξαν. Τέτοια εἶναι ἡ ἰκανότητα τῆς τέχνης σου· μὲ τὰ παθήματά σου ἀποκρούεις ἐκείνους πού προξενοῦν τὰ κακὰ αὐτά, μὲ τὶς σὲ βάρος σου ἐπιβουλὲς λυπεῖς αὐτοὺς πού σὲ πολεμοῦν, ἔχοντας τὴν κακία ἐκείνων ὡς μέσο γιὰ μεγαλύτερη ἀφορμή. Αὐτὰ γνωρίζοντας καλὰ καὶ ἐσὺ κι' ἔχοντας τὴν αἴσθησι μὲ τὴ πείρα, εὐλόγα ἀποκαλεῖς μῦθο ὄλα αὐτά. Πῶς νὰ μὴ τὰ καλοῦσες μῦθο, πές μου, ἀφοῦ, ἐνῶ ἔχεις θνητὸ σῶμα, τόσο πολὺ καταφρονεῖς τὸ θάνατο, ὅπως ἐκείνοι πού ἐπείγονται νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ξένη χώρα καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στὴν πατρίδα τους, καί, ἐνῶ συζεῖς μὲ τρομερώτατη ἀρρώστια, ἔχεις εὐτυχέστερη διάθεσι καὶ ἀπὸ τοὺς εὐρωστους καὶ σφριγηλοὺς, δὲν ταπεινώνεσαι ἀπὸ ὕβρεις, καὶ δὲν ἀλαζονεύεσαι ἀπὸ τιμές καὶ δόξες; Διότι αὐτὸ κυρίως εἶναι ἐκεῖνο πού ἐγίνε αἴτιο μυρίων κακῶν σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ἔλαμψαν στὴν ἱερώσυνη κι' ἔφθασαν σὲ ἔσχατα γεράματα μὲ ἄσπρα μαλλιά, γλύστρισαν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ βρίσκονται κοινὸ θέαμα σ' ὄσους ἀρέσκονται νὰ διακωμωδοῦν⁶. Ἄλλ' ἐσὺ ἡ γυναῖκα, πού ἔ-

⁵ ἑκατονταετῆς, ὅταν ἦλθε στὴν Κωνσταντινούπολη, τὸ 403, γιὰ νὰ συμβάλει στὴν ἐναντίον τοῦ Χρυσσοστόμου πολεμικὴ.

χνῶδες περικειμένη σῶμα καὶ τοσαύτας ἐνεγκοῦσα προσβολάς, οὐ μόνον οὐδὲν ἔπαθες τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους πολλοὺς παθεῖν ἐκώλυσας. Κάκεινοι μὲν οὐδὲ μέχρι πολλοῦ τῶν ἀγώνων προελ-
 105 θόντες, ἀλλὰ ἐξ αὐτῶν τῶν προσιμίων, καὶ βαλβίδος αὐτῆς, ὡς εἰ-
 πεῖν, ἀλλόμενοι κατηνέχθησαν· σὺ δὲ μυριάκις τὴν ἐσχάτην νύσσαν
 περιελθοῦσα καθ' ἕκαστον δρόμον τὸ βραβεῖον ἤρπασας, ποικίλα
 παλαισμάτων ἐπιδειξαμένη καὶ ἀγώνων εἶδη· καὶ μάλα εἰκότως.
 Οὐδὲ γὰρ ἐν ἡλικίᾳ, οὔτε ἐν σώματι τὰ παλαιίσματα τῆς ἀρετῆς, ἀλλ'
 110 ἐν ψυχῇ μόνῃ καὶ γνώμῃ. Οὕτω καὶ γυναῖκες ἐστεφανώθησαν καὶ
 ἄνδρες ὑπεσκελίσθησαν· οὕτω καὶ παῖδες ἀνεκηρύχθησαν καὶ γε-
 γηρακότες κατησχύνθησαν.

ε. Ἄει μὲν οὖν χρή θαυμάζειν τοὺς μετιόντας ἀρετὴν, μάλιστα δὲ
 ὅταν πολλῶν αὐτὴν ἀπολειπόντων, εὐρεθῶσί τινες αὐτῆς ἀντεχό-
 115 μενοι. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν θαυμάζειν ἄξιον ὑπερβο-
 λῆς, ὅτι τοσοῦτων τραπέντων ἀνδρῶν, γυναικῶν, γεγηρακῶτων,
 τῶν δοκούντων μεγίστην ὑπόληψιν ἔχειν, πάντων ἐπ' ὄψιν κειμέ-
 νων, οὐδὲ ἐκ πολλῆς πολέμου ρύμης, οὐδὲ ἀπὸ σφοδρᾶς τῶν
 ἐχθρῶν παρατάξεως, ἀλλὰ πρὸ συμβολῆς πεσόντων, πρὸ συμπλο-
 120 κῆς ἠττηθέντων, αὐτὴ μετὰ τοσαύτας μάχας καὶ παρατάξεις οὐ μόνον
 οὐ κατεμαλακίσθης, οὐδὲ ἐταριχεύθης τῷ πλήθει τῶν κακῶν,
 ἀλλὰ καὶ νεανιεύῃ μείζονως καὶ τῶν ἀγώνων ἢ προσθήκη προσθή-
 κην σοι δίδωσιν ἰσχύος. Ἡ γὰρ τῶν ἤδη κατορθωθέντων μνήμη καὶ
 εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς καὶ μείζονός σοι γίνεται προθυμίας ὑπόθε-
 125 σις. Διὰ ταῦτα χεῖρομεν, σκιρτῶμεν, εὐφραινόμεθα· οὐ γὰρ παύσο-
 μαι συνεχῶς τοῦτο λέγων καὶ περιφέρων μου πανταχοῦ τῆς χαρᾶς
 τὴν ὑπόθεσιν. Ὡστε εἰ καὶ ὁ ἡμέτερός σε λυπεῖ χωρισμός, ἀλλὰ με-
 γίστη σοι αὕτη τῶν κατορθωμάτων ἢ παράκλησις· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς
 τοσοῦτον ἀπωκισμένοι μῆκος ὁδοῦ, οὐ μικρὰν ἐντεῦθεν, ἀπὸ τῆς
 130 σῆς ἀνδρείας λέγω, καρπούμεθα εὐφροσύνην.

χεις ἀραχνοειδές σῶμα καὶ ὑπέστης τόσες προσβολές, ὄχι μόνο δὲν ἔπαθες τίποτε τέτοιο, ἀλλ' ἐμπόδισες κι' ἄλλους νὰ τὸ πάθουν. Κι' ἐκεῖνοι βέβαια κατέπεσαν προτοῦ προχωρήσουν πολὺ στοὺς ἀγῶνες, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ προοίμια ἤδη κι' ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ βαλβίδα, ὅπως θὰ λέγαμε, καθῶς πηδοῦσαν. Ἐσὺ ὅμως, περνώντας μύριες φορές τὴν τελευταία νύσσα⁷, μὲ κάθε διαδρομὴ ἄρπαζες τὸ βραβεῖο, ἀφοῦ ἐπέδειξες ποικίλα εἶδη παλαισμάτων καὶ ἀγώνων· καὶ πολὺ εὐλογα. Διότι τὰ παλαίσματα τῆς ἀρετῆς δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἡλικία καὶ τὴ σωματικὴ κατάσταση, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν γνώμη μόνο. Ἔτσι καὶ γυναῖκες στεφανώθηκαν καὶ ἄνδρες ὑποσκελίσθηκαν· ἔτσι καὶ παιδιά ἀνακηρύχθηκαν καὶ γέροντες ντροπιᾶσθηκαν.

ε. Πρέπει βέβαια πάντοτε νὰ θαυμάζομε ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴ, κυρίως ὅμως, ὅταν, ἐνῶ πολλοὶ τὴν ἐγκαταλείπουν, βρεθοῦν κάποιοι ποὺ τὴν ἀσκοῦν. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο λοιπὸν εἶναι ἄξια ὑπερβολικοῦ θαυμασμοῦ ἢ ἐμμέλειά σου· διότι, ἐνῶ τόσοι πολλοὶ τράπηκαν σὲ φυγὴ, ἄνδρες, γυναῖκες, γέροντες, ἄνθρωποι ποὺ φαίνονταν πολὺ εὐπόληπτοι, καὶ βρίσκονταν πεσμένοι μπροστὰ στὰ μάτια ὄλων, ὄχι ἀπὸ πολλὴ ὀρμὴ τοῦ πολέμου οὔτε ἀπὸ σφοδρὴ ἐπίθεση τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἔπεσαν πρὶν ἀπὸ τὴ σύγκρουση, καὶ νικήθηκαν πρὶν ἀπὸ τὴ συμπλοκὴ, ἐσὺ μετὰ τόσες μάχες καὶ παρατάξεις ὄχι μόνο δὲν ἐξασθένησες, ὄχι μόνο δὲν μαράθηκες ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ νεάζεις περισσότρο καὶ ἡ αὐξηση τῶν ἀγώνων σοῦ αὐξάνει τὴ δύναμη. Πράγματι ἡ μνήμη τῶν ἕως τώρα κατορθωμάτων σοῦ γίνεται ἀφορμὴ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς καὶ μεγαλύτερης προθυμίας. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ χαίρομαι, χοροπηδῶ, εὐφραίνομαι· ποτὲ δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ λέγω αὐτὸ τὸ πράγμα καὶ νὰ περιφέρω παντοῦ τὴν ἀφορμὴ τῆς χαρᾶς μου. Ὡστε, ἂν ὁ χωρισμὸς σου ἀπὸ μένα σὲ λυπεῖ, εἶναι γιὰ σένα μέγιστη αὐτὴ ἡ παρηγοριὰ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ κατορθώματά σου. Καὶ ἐγὼ ἄλλωστε, ποὺ εἶμαι ἐγκαταστημένος σὲ τόση μεγάλη ἀπόσταση, δὲν ἀποκτῶ μικρὴ εὐφροσύνη ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ τὴν ἀνδρεία σου δηλαδή.

7. Νύσσα ἦταν μία ὀξεῖα στήλη στὸ ἄκρο τοῦ σταδίου ποὺ γινόταν ἡ στροφὴ τῶν ἵππων ἢ τῶν δρομέων. Μιὰ ἄλλη στήλη ἦταν στὸ σημεῖο τῆς ἐξορμήσεως.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ'

1 α. Τί φῆς; Οὐκ ἔστησας τρόπαιον, οὐδὲ ἤρω νίκην λαμπράν, οὐδὲ ἀνεδήσω στέφανον ἀνθοῦντα διηνεκῶς; Ἄλλ' οὐ ταῦτά φησιν ἢ οἴκουμένη πᾶσα ἢ πανταχοῦ τῆς γῆς ἄδουσά σου τὰ κατορθώματα; Εἰ γὰρ καὶ τὰ σκάμματα καὶ οἱ ἀγῶνες ἐν ἐνὶ ἴδρυνται χωρίω 5 καὶ οἱ δίαυλοί σου τῶν δρόμων καὶ τὰ ἀντὶ ἰδρῶτος αἵματος ἐμπλησμένα σου παλαίσματα αὐτόθι γέγονεν, ἀλλ' ἡ δόξα τούτων καὶ ἡ εὐφημία τὰ τέρματα κατείληφε τῆς οἴκουμένης. Σὺ δὲ αὐτὰ μείζω βουλομένη ποιῆσαι καὶ πλείονα τὰ βραβεῖα ἐργάσασθαι, καὶ τοὺς ἀπὸ ταπεινοφροσύνης αὐτοῖς προσέθηκας στεφάνους λέγουσα, το- 10 σοῦτον ἀπέχειν τῶν τροπαίων τούτων, ὅσον οἱ νεκροὶ τῶν ζώντων. Ὅτι γὰρ ταπεινοφροσύνης τὰ ρήματα, μᾶλλον ἐξ αὐτῶν σε ἐλέγξει πειράσομαι τῶν γεγενημένων. Ἐξέπεσες πατρίδος, οἰκίας, φίλων, συγγενῶν· πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετέστης· οὐ διέλιπες καθ' ἐκάστην ἀποθνήσκουσα τὴν ἡμέραν καὶ τὸ τῇ φύσει λείπον τῇ περιουσίᾳ τῆς 15 προαιρέσεως ἀναπληροῦσα. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐνὶ ἄνθρωπον ὄντα τῇ πείρᾳ πολλοὺς θανάτους ἀποθανεῖν, τῇ γνώμῃ τοῦτο πεποίηκας. Καὶ τὸ δὴ μέγιστον, τὰ μὲν πάσχουσα, τὰ δὲ πείσεσθαι προσδοκῶσα, οὐκ ἐπαύσω τῷ συγχωροῦντι Θεῷ ταῦτα γίνεσθαι τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἀναφέρουσα δοξολογίαν καὶ καιρίαν τῷ διαβόλῳ διδοῦσα 20 πληγὴν. Ὅτι γὰρ καὶ καιρίαν ἐδέξατο ἔδειξε δι' ὧν μειζόνως προσ- ἰῶν ὠπλίζετο· διὸ καὶ χαλεπώτερα τὰ ὕστερα τῶν πρώτων γέγονε.

β. Καθάπερ γὰρ σκορπίος ἢ ὄφις, ὅταν βαθυτέραν λάβῃ πληγὴν, μειζόνως τὸ κέντρον ἄρας κατὰ τοῦ πλήξαντος ἐξανίσταται, τῆς 25 πολλῆς ἀλγηδόνης ἀπόδειξιν παρέχων τὴν ραγδαίαν κατὰ τοῦ παίοντος ρύμην, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἀναίσχυντον θηρίον ἐκεῖνο, ἐπειδὴ

* Παλαιὸς ἀριθμὸς Ἐπιστολῆς 7. Γράφηκε μετὰ τὴν προηγουμένη, τὸ καλοκαίρι τοῦ 405. Ἡ Ὀλυμπιάς στὴν ἀπάντησή της ἀπορρίπτει τὰ ὑπερβολικὰ

1 α. Τί λές; Δέν ἔστησες τρόπαιο οὔτε κέρδισες λαμπρὴ νίκη οὔτε φόρεσες στεφάνι ἀμάραντο; Ἄλλὰ αὐτὰ δέν λέγει ὅλη ἡ οἰκουμένη πού ψάλλει σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς τὰ κατορθώματά σου; Ἄν καὶ τὰ στάδια καὶ οἱ ἀγῶνες περιορίζονται σ' ἓνα τόπο καὶ οἱ δίαυλοί σου καὶ τὰ παλαίσματά σου τὰ γεμάτα αἷμα ἀντὶ ἰδρώτα ἔγιναν αὐτοῦ, ὅμως ἡ δόξα τους καὶ ὁ ἔπαινος γι' αὐτὰ ἔφθασε στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἐσὺ ὅμως, θέλοντας νὰ καταστήσεις μεγαλύτερα καὶ περισσότερα τὰ βραβεῖα, πρόσθεσες καὶ τὰ στεφάνια ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη, μὲ τὸ νὰ ἰσχυρίζεσαι ὅτι ἀπέχεις τόσο πολὺ ἀπὸ τὰ τρόπαια αὐτὰ, ὅσο οἱ νεκροὶ ἀπὸ τοὺς ζωντανούς. Ὅτι πράγματι αὐτὰ τὰ λόγια προέρχονται ἀπὸ ταπεινοφροσύνη, θὰ προσπαθήσω νὰ σοῦ τὸ φανερώσω ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Ἀπομακρύνθηκες ἀπὸ τὴν πατρίδα σου, ἀπὸ τὸ σπίτι, τοὺς φίλους, τοὺς συγγενεῖς σου· ὀδηγήθηκες στὴν ἐξορία· δέν ἔπαυσες νὰ πεθαίνεις κάθε ἡμέρα καὶ ν' ἀναπληρώνεις μὲ τὸν πλοῦτο τῆς προαιρέσεως τὴ φυσικὴ ἔλλειψη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δέν εἶναι δυνατὸ ὁ ἄνθρωπος νὰ δοκιμάσει πολλοὺς θανάτους, ἐσὺ τὸ ἔκαμες αὐτὸ μὲ τὴ γνώμη. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, ἐνῶ ἄλλα τὰ ὑφίστασαι καὶ ἄλλα ἀναμένεις νὰ τὰ ὑποστείς, δέν ἔπαυσες ν' ἀπευθύνεις γι' αὐτὰ δοξολογία στὸν Θεὸ πού ἐπιτρέπει νὰ γίνονται καὶ νὰ καταφέρεις θανατηφόρο πλήγμα στὸν Διάβολο. Τὸ ὅτι δέχθηκε θανατηφόρο πλήγμα τὸ ἔδειξε μὲ τὸ ὅτι, ὅταν ἐπέστρεψε, ἦταν ὀπλισμένος μὲ μεγαλύτερα ὅπλα· καὶ γι' αὐτὸ καὶ τὰ ὅσα συνέβηκαν ὕστερα ἦταν πιὸ ὀδυνηρὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα.

β. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὁ σκορπιὸς ἢ τὸ φίδι, ὅταν δεχθεῖ μεγαλύτερο πλήγμα, ὀρμᾶ ἐναντίον ἐκείνου πού δέχθηκε τὸ πλήγμα μὲ τὸ κεντρί του σηκωμένο ψηλότερα, περιέχοντας ὡς ἀπόδειξη τοῦ μεγάλου πόνου τὴν βίαια ἐξόρμηση ἐναντίον ἐκείνου πού τὸ χτύπη-

ἐγκώμια τοῦ Χρυσοστόμου γι' αὐτήν.

τὰ τραύματα εἰς βάθος ἐδέξατο παρὰ τῆς θαυμασίας σου καὶ ὑψη-
 λῆς ψυχῆς, μειζόνως ἐπεπῆδησε καὶ πλείους ἐπήγαγε πειρασμούς.
 Ἐπήγαγε μὲν γὰρ ἐκεῖνος, οὐχ ὁ Θεός· συνεχώρησε δὲ ὁ Θεὸς αὐ-
 30 ζων σου τὸν πλοῦτον, μείζονα ποιῶν τὴν ἐμπορίαν, πλείονα προξε-
 νῶν τὸν μισθόν, δαψιλεστέραν τὴν ἀντίδοσιν. Μὴ τοίνυν ταραττοῦ
 μηδὲ θορυβοῦ. Τίς γάρ ποτε ἔκαμε πλουτῶν; τίς συνεχύθη ἐπὶ τὰς
 ὑψηλοτέρας ἐρχόμενος ἀρχάς; Εἰ δὲ οἱ τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα συνά-
 γοντες, τὰ ἐπίκηρα καὶ σκιᾶς ἀδρανέστερα καὶ ἀνθῶν σηπομένων
 35 μᾶλλον μαραινόμενα, σκιρτῶσι, χορεύουσι, πέτονται ὑπὸ τῆς ἡδο-
 νῆς, τῆς ὁμοῦ τε φαινομένης καὶ ἀφιπταμένης καὶ ποταμίων ρευμά-
 των μιμουμένης δρόμον, πολλῶ μᾶλλον σὲ δίκαιον, καὶ εἰ πρότερον
 ἦς ἐν ἀθυμίᾳ, τὸν παρόντα καιρὸν εὐθυμίας μεγίστης ποιήσασθαι
 πρόφασιν. Καὶ γὰρ ὁ θησαυρός σου ὃν συνήγαγες ἄσυλος· καὶ τὸ
 40 ἀξίωμα τὸ διὰ τῶν παθημάτων τούτων συγκροτηθὲν διαδοχὴν οὐκ
 οἶδεν οὐδὲ ἀναμένει τέλος, ἀλλ' ἔστιν ἀπέραντον, οὐ δυσκολία και-
 ρῶν, οὐκ ἀνθρώπων ἐπιβουλαῖς, οὐ δαιμόνων ἐφόδοις, οὐκ αὐτῇ
 διακοπτόμενον τῇ τελευτῇ.

γ. Εἰ δὲ βούλει καὶ θρηνεῖν, τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένους θρήνει,
 45 τοὺς τῶν κακῶν τούτων αὐθέντας, τοὺς ὑπηρέτας οἱ καὶ εἰς τὸ μέλ-
 λον μεγίστην ἐθησαύρισαν ἑαυτοῖς τιμωρίαν καὶ ἐνταῦθα δίκην ἔδο-
 σαν ἤδη τὴν ἐσχάτην, τοσοῦτων ἀποστρεφομένων αὐτοὺς καὶ πολε-
 μίους ἡγουμένων, ἐπαρωμένων, καταδικαζόντων. Εἰ δὲ οὐκ αἰσθά-
 νονται τούτων, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλιστα εἰσιν ἐλεεινοὶ καὶ δακρῦων
 50 ἄξιοι, καθάπερ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι νόσω, λακτίζοντες μὲν καὶ
 πταίοντες τοὺς ἀπαντῶντας εἰκῆ καὶ μᾶτην, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς
 εὐηργετηκότας καὶ φίλους, οὐκ αἰσθανόμενοι δὲ τῆς μανίας ἦν μαί-
 νονται. Διὸ καὶ ἀνίατα νοσοῦσιν, οὔτε ἰατροὺς προσιέμενοι, οὔτε
 φαρμάκων ἀνεχόμενοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς θεραπεύειν καὶ εὐεργετεῖν
 55 βουλομένους τοῖς ἐναντίοις ἀμειβόμενοι. Ὡστε καὶ διὰ τοῦτο ἐλεει-
 νοί, εἴ γε μὴ αἰσθάνονται τῆς τοσαύτης πονηρίας. Εἰ δὲ καὶ πρὸς τὴν

1. Αὐτὴ ἡ λέξις χρησιμοποιοῖται ἐδῶ μὲ μιᾶ ἔννοια ποῦ περικλείει πολλές ἄλλες: ἀξίωμα, ὑπόληψη, θέση, ἀξιωσύνη, τιμῆ.

2. Ὅμιλεῖ ἐδῶ γιὰ τοὺς ὑποκινητὲς τῶν σὲ βάρος αὐτοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν του στὴν Κωνσταντινούπολη διώξεων. Τοὺς παρουσιάζει ἐδῶ ὡς ἀνυπόληπτους

σε, ἔτσι λοιπὸν κι' ἐκεῖνο τὸ ἀδιάντροπο θηρίο, ὅταν δέχθηκε βαθεῖα τὰ τραύματα ἀπὸ τὴ θαυμάσια καὶ ὑψηλὴ ψυχὴ σου, ξαναεπιτέθηκε δυνατώτερα καὶ ἐπέφερε περισσότερους πειρασμούς. Τοὺς ἐπέφερε ἐκεῖνος καὶ ὄχι ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ὅμως δὲν τὸ ἐπέτρεψε, γιὰ νὰ σοῦ αὐξήσῃ τὸν πλοῦτο, νὰ σοῦ μεγαλώσῃ τὸ κέρδος, νὰ σοῦ φέρῃ ἀνώτερο μισθὸ καὶ ἀφθονώτερη ἀνταμοιβή. Νὰ μὴ ταρασσεσαι λοιπὸν καὶ νὰ μὴ θορυβεῖσαι. Διότι ποιὸς ποτὲ ἀπέκαμε πλουτώντας; ποιὸς συγχύσθηκε ἀνεβαίνοντας στὶς ὑψηλότετες ἐξουσίες; Ἄν ἐκεῖνοι ποὺ μαζεύουν αὐτὰ τὰ ἀνθρώπινα, τὰ πρόσκαιρα καὶ πιὸ ἀδρανὴ καὶ ἀπὸ τὴ σκιά, ποὺ μαραίνονται εὐκολώτερα ἀπὸ τὰ σηπόμενα ἄνθη, σκιρτοῦν, χορεύουν, πετοῦν ἀπὸ τὴν ἡδονή, ἢ ὁποῖα, μόλις φανεῖ, ἐξαφανίζεται, μιμούμενη τὸν δρόμο τῶν ποταμίων ρευμάτων, πολὺ περισσότερο πρέπει ἐσὺ νὰ κάμῃς τὸν παρόντα καιρὸ ἀφορμὴ μεγάλης εὐθυμίας, ἔστω κι' ἂν πρωτύτερα ἦσουν σὲ ἀθυμία. Διότι ὁ θησαυρὸς, τὸν ὁποῖο συνέλεξες ἐσὺ, εἶναι ἀσύλητος· καὶ τὸ ἀξίωμά σου ποὺ ἔχει καταρτισθεῖ μὲ τὰ παθήματα αὐτὰ δὲν γνωρίζει διαδοχὴ οὔτε περιμένει τέλος, ἀλλ' εἶναι ἀπέραντο καὶ δὲν διακόπτεται ἀπὸ τὴ δυσκολία τῶν καιρῶν, τὶς ἐπιβουλὲς τῶν ἀνθρώπων, τὶς ἐπιθέσεις τῶν δαιμόνων, τὸν ἴδιο τὸ θάνατο.

γ. Ἄν πάλι θέλεις καὶ νὰ θρηνεῖς, νὰ θρηνεῖς ἐκείνους ποὺ διαπράττουν αὐτὰ τὰ πράγματα, τοὺς αὐθέντες αὐτῶν τῶν κακῶν, τοὺς ὑπηρέτες ποὺ καὶ γιὰ τὸ μέλλον ἔχουν συσσωρεύσει μεγάλη γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους τιμωρία, καὶ ἐδῶ ἔλαβαν τὴ μεγαλύτερη ποινὴ, ἀφοῦ τόσοι ἄνθρωποι τοὺς ἀποστρέφονται καὶ τους θεωροῦν ἐχθρούς, τοὺς καταρῶνται, τοὺς καταδικάζουν². Ἄν ὅμως δὲν τὰ αἰσθάνονται αὐτά, εἶναι καὶ γι' αὐτὸ πολὺ ἐλεεινοὶ καὶ ἀξιοδάκρυτοι, ὅπως οἱ φρενοβλαβεῖς, ποὺ χωρὶς λόγο λακτίζουν καὶ κτυποῦν ὄσους συναντοῦν, πολλὰς φορὲς μάλιστα καὶ τοὺς εὐεργέτες καὶ φίλους τους, ἀλλὰ δὲν αἰσθάνονται τὴ μανία ἀπὸ τὴν ὁποῖα κατέχονται. Γι' αὐτὸ καὶ ἀσθενοῦν ἀθεράπευτα, μὴ δεχόμενοι ἰατροὺς καὶ μὴ ἀνεχόμενοι φάρμακα, ἀλλὰ καὶ ἀνταμείβοντας μὲ τὰ ἀντίθετα ὄσους θέλουν νὰ τοὺς θεραπεύσουν καὶ νὰ τοὺς εὐεργετήσουν. Ὡστε καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἐλεεινοί, ἂν δὲν αἰσθάνονται τὴν τόση πονηριά τους οἱ ἐχθροὶ μας. Ἀλλὰ κι' ἂν ἀκόμη δὲν προσέχουν τὴν ἐκ μέρους τῶν ἄλλων κατάκριση, εἶναι ἀδύνατο νὰ διαφύγουν τὸν ἔ-

² ὁ Χρυσόστομος, ἀλλ' εἶχαν ἀρκετὴ δύναμη, γιὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψουν σ' αὐτὸν νὰ ἐπανέλθει στὴν πρωτεύουσα καὶ ἀντίθετα ν' ἀπόμακρυνθεῖ περισσότερο.

ἐτέρων κατάγνωσιν οὐκ ἐπιστρέφονται, τοῦ οἰκείου συνειδότος τὸν ἔλεγχον ἀμήχανον αὐτοὺς διαφυγεῖν, τὸν ἄφυκτον, τὸν ἀδέκαστον, τὸν οὐδενὶ εἶκοντα φόβῳ, τὸν οὐ κολακείᾳ, οὐ χρημάτων δόσει δια-
60 φθειρόμενον, οὐ χρόνῳ μακρῷ μαραινόμενον.

2 α. Ὁ γὰρ τοῦ Ἰακώβ υἱὸς ὁ πρὸς τὸν πατέρα εἰπὼν, ὅτι θηρίον
πονηρὸν κατέφαγε τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο ὑποκρινάμε-
νος δρᾶμα, καὶ τῷ προσωπεῖω τούτῳ τὴν ἀδελφοκτονίαν συσκιά-
σαι ἐπιχειρήσας, τὸν μὲν πατέρα ἠπάτησε τότε, τὸ δὲ συνειδὸς οὐκ
5 ἠπάτησεν οὐδὲ ἔπεισεν ἡσυχάζειν· ἀλλ' ἔμενεν αὐτοῦ κατεξανιστά-
μενον, καταβοῶν διηνεκῶς καὶ οὐδέποτε ἐπιστομιζόμενον. Χρόνου
γὰρ παρελθόντος μακροῦ, ὁ τὸν γεγεννηκότα ἀρνησάμενος τὸ τόλ-
μημα ὄπερ ἐτόλμησεν, ὁ μηδενὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐξειπὼν,
οὐδενὸς κατηγοροῦντος, οὐδενὸς ἐλέγχοντος, οὐδενὸς ἐφεστῶτος,
10 οὐδενὸς ἀναμιμνήσκοντος τῆς δραματουργίας ἐκείνης, κινδυνεύων
περὶ ἐλευθερίας καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐπεστομίσθη τοῦ
συνειδότος ὁ κατήγορος ἐν οὕτῳ μακρῷ χρόνῳ οὐδὲ κατεχώσθη,
ταῦτά φησι τὰ ρήματα· «ναί· ἐν ἀμαρτίαις γὰρ ἔσμεν περὶ τοῦ ἀδελ-
φοῦ ἡμῶν· ὅτε κατεδέετο ἡμῶν, καὶ ὑπερείδομεν τὴν θλίψιν αὐτοῦ
15 καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· καὶ νῦν ἐκζητεῖται τὸ αἷμα αὐτοῦ
ἐξ ἡμῶν».

β. Καίτοι ἕτερον ἦν ὄπερ ἐπήγετο αὐτῷ ἔγκλημα καὶ διὰ κλοπὴν
ἐκρίνετο καὶ ὡς ὑφελόμενος κύλικα χρυσῆν οὕτως εἰς δικαστήριον
ἦγετο· ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων ἑαυτῷ οὐδὲν συνήδει, ὑπὲρ μὲν τούτων
20 οὐκ ἤλγει, οὐδὲ ἔφη ταῦτα πάσχειν ὑπὲρ ὧν ἐκρίνετο καὶ δέσμιος
ἦγετο, ὑπὲρ δὲ ὧν οὐδεὶς ἐνεκάλει, οὐδὲ εὐθύνας ἀπήτει, οὐδὲ εἰς
δικαστήριον εἶλκε, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἦδει τετολμημένων αὐτῷ, ὑπὲρ
δὴ τούτων αὐτὸς ἑαυτοῦ καὶ ἔλεγχος καὶ κατήγορος γίνεται. Ἐπε-
λαμβάνετο γὰρ αὐτοῦ τὸ συνειδὸς καὶ ὁ μετὰ ἀδείας τοσαύτης τὸ
25 αἷμα ἐκχέας τοῦ ἀδελφοῦ καὶ μηδὲν παθῶν, νῦν καὶ συμπαθητικὸς
ἐγίνετο, καὶ τοῦ χοροῦ τῶν κοινωνησάντων αὐτῷ τῆς μαιφονίας
κατηγόρει καὶ τὴν ὠμότητα πᾶσαν ἐτραγῶδει λέγων· «ὅτε κατεδέε-

3. Γεν. 37,32–36.

4. Γεν. 42,21–22. Ὁ Ρουβὴν, ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ.

5. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Ρουβὴν τήρησε στάση συμπάθειας ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀπέναντι στὸν Ἰωσήφ, ἀν καὶ δὲν φάνηκε πολὺ σθεναρὸς πρὸς τοὺς ἀδελφούς του

λεγχο τῆς δικῆς τους συνειδήσεως, τὸν ἀναπόφευκτο, τὸν ἀδέκαστο, πὸν δὲν ὑποχωρεῖ σὲ κανένα φόβο, πὸν δὲν διαφθείρεται οὔτε μὲ τὴν κολακεία οὔτε μὲ τὴ δωροδοκία, πὸν δὲν μαραίνεται ἀπὸ τὸν μακρὸ χρόνο.

2 α. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακώβ³, πὸν εἶπε πρὸς τὸν πατέρα του ὅτι ἓνα ἄγριο θηρίο κατέφαγε τὸν Ἰωσήφ, πὸν ἔπαιξε ἐκεῖνο τὸ φοβερὸ δράμα καὶ ἐπεχείρησε μὲ αὐτὸ τὸ προσωπεῖο ν' ἀποκρύψει τὴν ἀδελφοκτονία, τὸν πατέρα του βέβαια τὸν ἀπάτησε τότε, τὴ συνείδησή του ὅμως δὲν τὴν ἀπάτησε οὔτε τὴν ἔπεισε νὰ ἡσυχάσει, ἀλλ' ἐπέμεινε νὰ ξεσηκώνεται ἐναντίον του, νὰ φωνάζει συνεχῶς, χωρὶς ποτὲ νὰ κλείνει τὸ στόμα της. Ἀφοῦ πέρασε πολὺς χρόνος, αὐτὸς πὸν ἀρνήθηκε στὸν πατέρα τὴν τολμηρὴ τους πράξη, πὸν δὲν τὴν εἶχε ἀναφέρει σὲ κανένα ἄλλον ἄνθρωπο, χωρὶς νὰ τὸν κατηγορεῖ κανεὶς, χωρὶς νὰ τὸν ἐλέγχει, χωρὶς νὰ τοῦ ἐπιτίθεται κανεὶς, χωρὶς νὰ τοῦ ὑπενθυμίζει κανεὶς ἐκείνη τὴν ὑποκρισία, κινδυνεύοντας γιὰ τὴν ἐλευθερία του καὶ γιὰ τὴ ζωὴ του ἀκόμη, δείχνοντας ὅτι δὲν ἀποστομώθηκε ὁ κατήγορος τῆς συνειδήσεώς του μετὰ τόσον χρόνο οὔτε καταχώσθηκε, λέγει αὐτὰ τὰ λόγια: «ναί, ἔχομε πράγματι ἀμαρτήσσει ἀπέναντι στὸν ἀδελφὸ μας· ὅταν μᾶς παρακαλοῦσε, ἀλλὸ παραβλέψαμε τὴ θλίψη του καὶ τὴν ὀδύνη τῆς ψυχῆς του· καὶ τώρα μᾶς ζητεῖται ὁ λόγος γιὰ τὸ αἷμα του»⁴.

β. Ἄν καὶ βέβαια ἄλλη ἦταν ἡ κατηγορία πὸν τοῦ ἀποδιδόταν τώρα· διωκόταν γιὰ κλοπὴ καὶ δικαζόταν, διότι εἶχε ὑπεξαιρέσει ἓνα χρυσὸ κύπελλο. Ἀλλά, ἐπειδὴ δὲν αἰσθανόταν καμμιά ἐνοχὴ γι' αὐτὰ, δὲν πονοῦσε γι' αὐτὰ οὔτε εἶπε ὅτι τὰ πάσχει αὐτὰ γιὰ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα κρινόταν καὶ ὀδηγοῦνταν δέσμιος, γίνεται ὅμως ὁ ἴδιος ἔλεγχος καὶ κατήγορος τοῦ ἑαυτοῦ του γιὰ ἐκεῖνες τὶς πράξεις, πὸν κανεὶς δὲν τὸν κατηγοροῦσε οὔτε τοῦ ζητοῦσε λόγο οὔτε τὸν ἔσυρε στὸ δικαστήριον, ἢ καλύτερα οὔτε γνώριζε ὅτι τὶς εἶχε διαπράξει. Τὸ ἔκαμε αὐτὸ, διότι τὸν πίεζε ἡ συνείδηση, κι' ἐκεῖνος πὸν μὲ τόση εὐκολία⁵ ἔχυνε τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ του⁶ καὶ δὲν ἔπαθε τίποτε, τώρα γινόταν συμπαθητικὸς ἀπέναντί του καὶ κατηγοροῦσε τὸν ὁμιλο τῶν συντρόφων του γιὰ τὴ δολοφονία καὶ διεκτραγωδοῦσε ὅλη τὴν ἀπανθρωπιά, λέγοντας: «ὅταν μᾶς παρακαλοῦσε καὶ πα-

πὸν τὸν ἐπιβουλεύονταν.

6. Ἐννοεῖται ἀπλῶς ὅτι «θὰ ἀνεχόταν νὰ δεῖ γυνόμενο τὸ αἷμα τοῦ Ἰωσήφ» διότι ὁ Ἰωσήφ ἔζησε

το ἡμῶν, καὶ ὑπερίδομεν τὴν θλιψίν αὐτοῦ καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Ἔρκει μὲν γὰρ ἡ φύσις, φησί, μαλάξαι καὶ ἐπικάμψαι 30 πρὸς ἔλεον, ὁ δὲ καὶ δάκρυα προσετίθει καὶ ἰκετηρίαν ἐτίθει, καὶ οὐδὲ οὕτως ἡμᾶς ἐπέκαμψεν· ἀλλ' «ὑπερίδομεν τὴν θλιψίν αὐτοῦ καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Διὰ τοῦτο ἡμῖν τὸ δικαστήριον τοῦτο συγκεκρότηται, φησί, διὰ τοῦτο περὶ αἵματος κινδυνεύομεν, ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς εἰς αἷμα ἡμαρτήκαμεν.

35 γ. Οὕτω καὶ ὁ Ἰούδας οὐκ ἐνεγκῶν τοῦ συνειδότος τὸν ἔλεγχον, ἐπὶ βρόχον ὤρμησε καὶ δι' ἀγχόνης τὸν βίον κατέλυσεν. Καὶ ὅτε μὲν τὸ ἀναίσχυντον ἐκεῖνο συμβόλαιον ἐτόλμα, λέγων, «τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν αὐτὸν παραδόσω», οὐ τοὺς ἀκούοντας ἠσχύνετο ὅτι μαθητῆς ὢν τοιαῦτα περὶ διδασκάλου ἐτύρευεν, οὐκ ἐν ταῖς ἡμέ- 40 ραις ταῖς μεταξὺ κατενύγη, ἀλλὰ μεθύων ἔτι τῇ ἡδονῇ τῆς φιλαργυρίας, οὐ σφόδρα ἠσθάνετο τῆς κατηγορίας τοῦ συνειδότος. Ἐπειδὴ δὲ ἔπραξε τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὸ ἀργύριον ἔλαβε καὶ ἡ ἡδονὴ μὲν ἐπαύσατο τοῦ λήμματος, ἡ δὲ κατηγορία τοῦ πλημμελήματος ἦνθει λοιπόν, τότε μηδενὸς ἀναγκάζοντος, μηδενὸς βιαζομένου, μηδενὸς 45 παραινοῦντος, αὐτόματος ἀπελθῶν, τό τε ἀργύριον προσέρριψε τοῖς δεδωκόσι καὶ τὴν παρανομίαν ὠμολόγησεν αὐτοῦ, ἀκουόντων ἐκείνων λέγων· «ἡμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῶον». Οὐ γὰρ ἠνεγκε τοῦ συνειδότος τὸν ἔλεγχον. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀμαρτία· πρὶν ἢ μὲν ἀπαρτισθῆναι, μεθύειν ποιεῖ τὸν ἀλόντα· ἐπειδὴ δὲ πληρωθῆ καὶ 50 ἀπαρτισθῆ, τότε τὰ μὲν τῆς ἡδονῆς ταύτης ὑπεξίσταται καὶ σβέννυται, γυμνὸς δὲ ἔστηκε λοιπόν ὁ κατήγορος, τοῦ συνειδότος δημίου τάξιν ἐπέχων, καὶ καταξαίων τὸν πεπλημμεληκότα, καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπαιτῶν δίκην, καὶ μολίβδου παντὸς βαρύτερον ἐπικεῖμενος.

3 α. Καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα τοιαῦτα· τὰ δὲ ἐκεῖ, οἴσθα ἡλίκα τοῖς τοσαῦτα ἐργασαμένοις κακά. Τούτους οὖν χρὴ δακρύειν, τούτους θρηνεῖν, ἐπεὶ καὶ Παῦλος οὕτως ἐποίει, τοῖς μὲν ἀθλοῦσι καὶ ἀγωνιζομένοις καὶ κακῶς πάσχουσι συνηδόμενος, τοὺς δὲ ἀμαρτάνοντας 5 πενθῶν. Διὸ καὶ ἔλεγε, «μήπως ἐλθόντα μὲ ταπεινώσῃ ὁ Θεός μου

7. Τὸ γεγονός δηλαδή ὅτι ὁ Ἰωσήφ ἦταν ἀδελφός τους.

8. Ματθ. 27,3–10.

ραβλέψαμε τῇ θλίψη του καὶ τὴν ὀδύνη τῆς ψυχῆς του». Θὰ ἀρκοῦσε δηλαδὴ ἡ φύση⁷, λέγει, γιὰ νὰ μᾶς μαλάξει καὶ νὰ μᾶς κάμψει σὲ συμπάθεια, ἐκεῖνος ὅμως πρόσθεσε καὶ δάκρυα καὶ ἀπηύθυνε παράκληση, κι' οὔτε ἔτσι δὲν μᾶς ἔκαμψε· ἀλλὰ «παραβλέψαμε τὴν θλίψη του καὶ τὴν ὀδύνη τῆς ψυχῆς του». Γι' αὐτό, λέγει, ἔχει συγκροτηθεῖ ἐναντίον μας αὐτὸ τὸ δικαστήριον, γι' αὐτὸ κινδυνεύομε νὰ δώσομε τὸ αἷμα μας, ἐπειδὴ κι' ἐμεῖς σὲ αἷμα ἐγκληματήσαμε. •

γ. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰούδας⁸, μὴ ὑποφέροντας τὸν ἔλεγχο τῆς συνειδήσεως, ὄρμησε σὲ βρόχο καὶ τερμάτισε τῇ ζωῇ του μὲ ἀγχόνη. Κι' ὅταν βέβαια τολμοῦσε νὰ κάνει ἐκείνη τὴν ἀδιάντροπη συμφωνία, λέγοντας, «τί θέλετε νὰ μοῦ δώσετε, κι' ἐγὼ θὰ σᾶς τὸν παραδώσω»⁹, δὲν ντρεπόταν τοὺς ἀκροατὲς του πού, ἐνῶ ἦταν μαθητῆς, τέτοιες σκευωρίες ἔκαμνε ἐναντίον τοῦ διδασκάλου, δὲν ἔνοιωσε τύψεις τίς ἡμέρες πού μεσολάβησαν, ἀλλὰ μεθυσμένος ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῆς φιλαργυρίας, δὲν αἰσθανόταν τὴν κατηγορία τῆς συνειδήσεως. Ὄταν ὅμως διέπραξε τὴν ἀμαρτία κι' ἔλαβε τὰ ἀργύρια, σταμάτησε ἡ ἡδονὴ τῆς λήψεως καὶ ἄκμαζε πλέον ἡ κατηγορία τοῦ πλημμελήματος, τότε χωρὶς κανεὶς νὰ τὸν ὑποχρεώνει οὔτε νὰ τὸν βιάζει οὔτε νὰ τὸν προτρέπει, πῆγε μόνος του, ἔρριξε τὰ ἀργύρια μπροστὰ σ' ἐκείνους πού τὸν δωροδόκησαν καὶ ὁμολόγησε τὴν παρανομία του, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἄκουαν, καὶ εἶπε· «ἡμάρτησα, διότι παρέδωσα αἷμα ἀθῶο»¹⁰. Δὲν ὑπέφερε δηλαδὴ τὸν ἔλεγχο τῆς συνειδήσεως. Διότι τέτοιο πράγμα εἶναι ἡ ἀμαρτία· πρὶν πραγματοποιηθεῖ, κάμνει τὸν αἰχμάλωτό της νὰ μεθᾶ, ὅταν ὅμως πραγματοποιηθεῖ καὶ ὀλοκληρωθεῖ, τότε τὰ ἀποτελέσματα βέβαια τῆς ἡδονῆς αὐτῆς ἀπομακρύνονται καὶ σβήνουν, ὁ κατήγορος ὅμως στέκεται στὸ ἔξις γυμνός, κατέχοντας ἡ συνείδηση θέση δημίου, ξεσχίζοντας τὸν ἔνοχο, ἀπαιτώντας τὴν ἐσχάτη τιμωρία καὶ πέφτοντας ἐπάνω του βαρύτερα ἀπὸ κάθε μόλιβδο.

3 α. Καὶ αὐτὰ πού συμβαίνουν ἐδῶ στὸν κόσμον εἶναι τέτοια, τὰ ὅσα ὅμως θὰ συμβοῦν ἐκεῖ γνωρίζεις πόσο μεγάλα εἶναι γιὰ ὅσους ἔχουν διαπράξει τόσα κακά. Αὐτοὺς λοιπὸν πρέπει νὰ διακρῦζομε, αὐτοὺς νὰ θρηνοῦμε, ἐπειδὴ ἔτσι ἔκαμε κι' ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος εὐφραινόταν μαζί μὲ ἐκείνους πού ἀθλοῦσαν καὶ ἀγωνίζονταν καὶ κακοπαθοῦσαν, πενθοῦσε ὅμως μὲ ἐκείνους πού ἀμάρταναν. Γι' αὐτὸ

9. Ματθ. 26,15.

10. Ματθ. 27,4.

πρὸς ὑμᾶς καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων καὶ μὴ με-
 τανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀσελγείᾳ καὶ ἀκαθαρσίᾳ ἧ ἔπραξαν», τοῖς δὲ
 ἀγωνιζομένοις· «χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν». Μηδὲν τοίνυν
 σε θορυβεῖτω μήτε τῶν γενομένων, μήτε τῶν ἀπειλουμένων. Οὐδὲ
 10 γὰρ τὴν πέτραν διασαλεύει τὰ κύματα, ἀλλ' ὄσω μετὰ πλείονος
 προσρῆγγονται τῆς ρύμης, τοσοῦτῳ μειζόνως ἑαυτὰ ἀφανίζει· ὁ δὲ
 καὶ ἐπὶ τούτων καὶ γέγονε καὶ ἔσται, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλέον.
 Τὴν μὲν γὰρ πέτραν οὐ διασαλεύει τὰ κύματα, σὲ δὲ οὐ μόνον οὐ διε-
 σάλευσεν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροτέραν πεποίηκεν. Τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία,
 15 τοιοῦτον ἡ ἀρετῆ. Ἡ μὲν πολεμοῦσα, καταλύεται, ἡ δὲ πολεμουμέ-
 νη, διαλάμπει μειζόνως. Καὶ ἡ μὲν οὐ μετὰ τοὺς ἀγῶνας μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσιν ἔχει τὰ βραβεῖα καὶ ὁ ἄθλος ἔπα-
 θλον αὐτῇ γίνεται, ἡ δὲ ὅταν νικήσῃ, τότε μάλιστα καταισχύνεται,
 τότε κολάζεται, τότε πολλῆς πληροῦται τῆς ἀτιμίας καὶ πρὸ τῆς
 20 ἀποκειμένης αὐτῇ κολάσεως, ἐν αὐτῷ τῷ πράττειν τιμωρουμένη,
 οὐχὶ μετὰ τὸ πράξει μόνον.

β. Εἰ δὲ ἀσαφέστερος ὁ λόγος, ἄκουσον τοῦ μακαρίου Παύλου
 ταῦτα ἀμφοτέρω διακρίνοντος. Γράφων γὰρ ποτε Ρωμαίοις καὶ τὸν
 ἀκάθαρτον τινων ἐκπομπεύων βίον καὶ δεικνὺς ὅτι καὶ πρὸ τῆς τι-
 25 μωρίας ἐν αὐτῇ τῇ πράξει τὴν τιμωρίαν ἡ ἀμαρτία συγκεκληρωμέ-
 νην ἔχει, μίξεων παρανόμων μνησθεῖς γυναικῶν τε καὶ ἀνδρῶν τῶν
 τοὺς ὄρους τῆς φύσεως ὑπερβαινόντων καὶ ἐπιθυμίαν τινὰ ἀλλόκο-
 τον ἐπινοησάντων, οὕτω πῶς φησιν· «αἱ γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλ-
 λαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρ-
 30 ρενες, ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ
 ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην κα-
 τεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυ-
 τοῖς ἀπολαμβάνοντες». Τί λέγεις, ὦ Παῦλε; Καὶ μὴν ἡδοναὶ οἱ
 ταῦτα τολμῶντες καὶ μετ' ἐπιθυμίας τὴν παράνομον ταύτην ἐργά-
 35 ζονται μίξιν. Πῶς οὖν αὐτοὺς ἔφης κολάζεσθαι ἐν αὐτῷ δὴ τούτῳ;
 Ὅτι τὴν ψῆφον, φησίν, οὐκ ἀπὸ τῆς ἡδονῆς τῶν νοσοῦντων, ἀλλ'
 ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκφέρω φύσεως. Ἐπεὶ καὶ ὁ μοιχὸς καὶ

11. Β' Κορ. 12,21.

12. Φιλ. 2,17.

13. Ρωμ. 1.26-27.

καὶ ἔλεγε, «φοβᾶμαι μήπως, ὅταν ἔλθω, μὲ ταπεινώσει ὁ Θεὸς ἐξ αἰτίας σας καὶ πενθήσω πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ προαμάρτησαν καὶ δὲν μετανόησαν γιὰ τὴν ἀσέλγεια καὶ ἀκαθαρσία ποὺ διέπραξαν»¹¹, ἐνῶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονταν ἔλεγε· «χαίρομαι καὶ συγχαίρομαι μὲ ὅλους σας»¹². Νὰ μὴ σὲ θορυβεῖ λοιπὸν τίποτε, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔγιναν οὔτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀπειλοῦνται. Διότι οὔτε τὸν βράχο τὸν διασαλεύουν τὰ κύματα, ἀλλὰ ὅσο προσκρούουν μὲ μεγαλύτερη ὀρμῆ, τόσο περισσότερο ἀφανίζονται, πράγμα βέβαια ποὺ ἔγινε καὶ θὰ γίνεται καὶ μ' αὐτούς, ἢ καλύτερα καὶ πολὺ περισσότερο. Τὸ βράχο δηλαδὴ δὲν τὸν διασαλεύουν τὰ κύματα, ἐσένα ὅμως ὄχι μόνο δὲν σὲ διασάλευσαν, ἀλλὰ καὶ σὲ ἔκαμαν ἰσχυρότερη. Διότι τέτοια εἶναι ἡ κακία, τέτοια εἶναι ἡ ἀρετή. Ἐκείνη πολεμώντας καταλύεται, ἐνῶ αὐτὴ πολεμούμενη διαλάμπει περισσότερο. Καὶ αὐτὴ ἔχει τὰ βραβεῖα ὄχι μόνο μετὰ τοὺς ἀγῶνες, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἀγῶνων, καὶ ὁ ἄθλος τῆς γίνεται ἔπαθλο, ἐνῶ ἐκείνη ὅταν νικήσει, τότε πρὸ πάντων καταντροπιάζεται, τότε τιμωρεῖται, τότε γεμίζει μὲ πολλὴ ἀτιμία καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ μελλοντικὴ κόλασι, τιμωρούμενη καὶ κατὰ τὴ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὄχι μόνο μετὰ τὴν πράξη.

β. Ἄν ὁ λόγος δὲν εἶναι τόσο σαφής, ἄκουσε τὸν μακάριο Παῦλο ποὺ διακρίνει αὐτὰ τὰ δυό. Γράφοντας κάποτε πρὸς τοὺς Ρωμαίους καὶ διαπομπεύοντας τὸν ἀκάθαρτο βίο κάποιων προσώπων, γιὰ νὰ δείξει ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τιμωρία ἡ ἁμαρτία ἔχει συσσωματωμένη τὴν ἁμαρτία στὴν ἴδια τὴν πράξη, ἀφοῦ μνημόνευσε παράνομες μίξεις γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, ποὺ ὑπερέβαιναν τὰ ὅρια τῆς φύσεως καὶ ἐπινόησαν κάποια ἀλλόκοτη ἐπιθυμία, λέγει τὰ ἐξῆς· «οἱ γυναῖκες τοὺς ἄλλαξαν τὴ φυσικὴ σχέση σὲ παρὰ φύση. Ὅμοια καὶ οἱ ἄνδρες, ἐγκαταλείποντας τὴ φυσικὴ χρῆση τῆς γυναῖκας, ἔχουν ἀνάψει ἀπὸ τὴν ἀναμεταξύ τους ὄρεξη, ἐνεργώντας τὴν αἰσχρὴ πράξη ἄνδρες μὲ ἄνδρες καὶ ἀπολαμβάνοντας τὴν ἀναγκαῖα τιμωρία γιὰ τὴν πλάνη τους στὸ ἴδιο τὸ σῶμα τους»¹³. Τί λέγεις, Παῦλε; Καὶ ὅμως ὅσοι ἀποτολμοῦν αὐτὲς τὶς πράξεις ἱκανοποιοῦνται καὶ ἐνεργοῦν μὲ πόθο αὐτὴ τὴν παράνομη μίξη. Πῶς λοιπὸν ἰσχυρίζεσαι ὅτι τιμωροῦνται μὲ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν πράξη; Διότι, λέγει, ἐκφέρω τὴν κρίση μου ὄχι ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῶν ἀσθενῶν, ἀλλ' ἀπὸ τὴ φύση τῶν πραγμάτων. Πράγματι καὶ ὁ μοιχὸς καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τιμωρία κολά-

πρὸ τῆς τιμωρίας, ἐν αὐτῷ τῷ μοιχεύειν κολάζεται, κἂν ἤδεσθαι
 δοκῆ, τὴν ψυχὴν χείρονα ποιῶν καὶ φαυλοτέραν. Καὶ ὁ ἀνδροφόνος,
 40 πρὶν ἢ δικαστήριον ἰδεῖν καὶ ξίφη ἠκονημένα καὶ δοῦναι εὐθύνας
 τῶν τετολμημένων, ἐν αὐτῷ τῷ φονεύειν ἀπόλωλεν, πάλιν καὶ αὐ-
 τὸς φαυλοτέραν ἑαυτῷ κατασκευάζων τὴν ψυχὴν. Καὶ ὅπερ ἐστὶν
 ἐπὶ σώματος ἀρρωστία, πυρετὸς ἢ ὕδερὸς ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων,
 καὶ ἐπὶ σιδήρου ἰός, καὶ ἐπὶ ἐρίου σῆς, καὶ ἐπὶ ξύλου σκώληξ, τοῦτο
 45 ἐπὶ ψυχῆς κακία. Καὶ γὰρ ἀνδραπώδη αὐτὴν ποιεῖ καὶ ἀνελευθέραν.
 Τί λέγω ἀνδραπώδη καὶ ἀνελευθέραν; Ἀλόγων αὐτὴν ἐργάζεται
 ψυχὴν, τὴν μὲν λύκου, τὴν δὲ κυνός, τὴν δὲ ὄφρα, τὴν δὲ ἐχίδνης,
 τὴν δὲ ἐτέρου θηρίου ποιοῦσα.

γ. Καὶ τοῦτο δηλοῦντες οἱ προφηταὶ καὶ τὴν ἐκ τῆς κακίας μετα-
 50 βολὴν πᾶσι γνώριμον ποιοῦντες, ὁ μὲν ἔλεγε, «κύνες ἐνεοὶ οὐ δυνά-
 μενοι ὑλακτεῖν», τοὺς ὑπούλους τῶν ἀνθρώπων καὶ λαθραίως ἐπι-
 βουλεύοντας τοῖς λυττώσι τῶν κυνῶν παραβάλλων· οὐδὲ γὰρ μετὰ
 ὑλακῆς, ὅταν λυττώσιν, ἐπέρχονται ἐκεῖνοι, ἀλλὰ σιγῇ προσιόντες
 χείρονα τῶν ὑλακτούντων ἐργάζονται τοὺς ἀλόντας. Ὁ δὲ «κορώ-
 55 νην» ἐκάλει πάλιν τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ δὲ ἔλεγεν· «ἄνθρωπος ἐν
 τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ
 ὠμοιώθη αὐτοῖς». Ὁ δὲ περισσότερος προφητῶν, ὁ τῆς στείρας
 υἱός, καὶ «ὄφεις καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν» παρὰ τὸν Ἰορδάνην ἐστῶς
 τινὰς ὠνόμασε. Τί ταύτης τοίνυν ἴσον γένοιτ' ἂν τῆς τιμωρίας, ὅταν
 60 ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γενόμενος καὶ τοσαύτης ἀπολαύσας τιμῆς, τὸ
 λογικὸν καὶ ἡμερώτατον ζῶον, εἰς τοσαύτην καταπίπτει θηριω-
 δίαν;

4 α. Εἶδες πῶς καὶ πρὸ τῆς κολάσεως ἐν ἑαυτῇ τὴν τιμωρίαν ἢ
 κακία ἔχει; Μάθε πῶς καὶ ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ πρὸ τῶν ἐπάθλων αὐτὴ
 ἑαυτῆς ἐπάθλον ἢ ἀρετὴ γίνεται. Ὡσπερ οὖν ἐν τῷ σώματι (οὐδὲν
 γὰρ κωλύει πάλιν τῷ αὐτῷ χρήσασθαι παραδείγματι πολλὴν ἐργα-
 5 ζομένῳ τὴν σαφήνειαν), ὡσπερ οὖν ἐν τῷ σώματι, ὁ ὑγιαίνων καὶ
 εὐσωματῶν καὶ πάσης ἀπηλλαγμένος ἀρρωστίας καὶ πρὸ τῆς τρυ-

14. Ἦσ. 56,10.

15. Ἐπιστολὴ Ἱερ. 53.

16. Ψαλμ. 48,13.

ζεται με τὴν ἴδια τὴ μοιχεία, ἀκόμη κι' ἂν νομίζει ὅτι εὐχαριστεῖται, διότι καθιστᾶ τὴν ψυχὴ του χειρότερη καὶ φαυλότερη. Καὶ ὁ ἀνθρωποκτόνος, πρὶν δεῖ δικαστήριον καὶ ἀκονισμένα ξίφη καὶ δώσει λόγο γιὰ τὰ τολμήματά του, ἔχει χαθεῖ με αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ὅτι φονεύει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πάλι καθιστᾶ τὴν ψυχὴ του φαυλότερη. Ὅ,τι στὴν περίπτωση τοῦ σώματος εἶναι ἀρρώστια, πυρετός, ὑδρωπικία ἢ κάτι ἄλλο τέτοιο, καὶ ὅ,τι εἶναι γιὰ τὸ σίδηρο ἢ σκουριὰ καὶ γιὰ τὸ μαλλί ὁ σκῶρος καὶ γιὰ τὸ ξύλο τὸ σκουλήκι, αὐτὸ εἶναι γιὰ τὴν ψυχὴ ἢ κακία. Διότι τὴν καθιστᾶ δουλικὴ καὶ ἀνελεύθερη. Τί λέγω ἀπλῶς δουλικὴ καὶ ἀνελεύθερη; Τὴν καθιστᾶ ψυχὴ ἀλόγων, κάμνοντάς τὴν τὴ μιὰ ψυχὴ λύκου, τὴν ἄλλη σκύλου, τὴν ἄλλη φιδιοῦ, τὴν ἄλλη ἔχιδνας, τὴν ἄλλη ἄλλου θηρίου.

γ. Καὶ τοῦτο θέλοντας νὰ δηλώσουν οἱ προφῆτες καὶ νὰ καταστήσουν σὲ ὄλους γνωστὴ τὴν ἀπὸ τὴν κακία μεταβολή, ἔλεγαν· ὁ ἓνας, «σκύλοι ἄφωνοι ποὺ δὲν μποροῦν νὰ γαυγίσουν»¹⁴, παραβάλλοντας τοὺς ὕπουλους καὶ ἐκείνους ποὺ ἐπιβουλεύονται κρυφὰ ἀνθρώπους με τοὺς λυσσασμένους σκύλους, διότι οἱ σκύλοι, ὅταν εἶναι λυσσασμένοι, δὲν ἐπιτίθενται με γαύγισμα, ἀλλὰ πλησιάζοντας σιωπηλὰ προξενοῦν χειρότερη ζημιὰ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ γαυγίζουν σὲ ὄσους δαγκώσουν· ὁ ἄλλος ἀποκαλοῦσε κάποιους ἀνθρώπους «κουρούνα»¹⁵· ὁ ἄλλος ἔλεγε, «ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντιλήφθηκε ὅτι ἦταν σὲ μεγάλη τιμὴ, ἀναμίχθηκε με τὰ ἄλογα ζῶα καὶ ὁμοιώθηκε με αὐτά»¹⁶. Ὁ μεγαλύτερος πάλι ἀπὸ τοὺς προφῆτες¹⁷, ὁ υἱὸς τῆς στείρας γυναίκας, ζώντας δίπλα στὸν Ἰορδάνη ὀνόμασε μερικοὺς ἀνθρώπους «φίδια καὶ γεννήματα ἔχιδνῶν»¹⁸. Τί θὰ μποροῦσε νὰ ἐξισωθεῖ μ' αὐτὴν τὴν τιμωρία, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔγινε κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ἀπήλαυσε τόση τιμὴ, τὸ λογικὸ καὶ ἡμερώτατο ζῶο, ξεπέφτει σὲ τόση θηριωδία;

4 α. Εἶδες, πῶς ἡ κακία ἔχει τὴν τιμωρία μέσα της καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κόλαση; Μάθε τώρα, πῶς καὶ στὴν περίπτωση τῆς ἀρετῆς, ἡ ἀρετὴ γίνεται ἡ ἴδια ἔπαθλο τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἔπαθλα. Ὅπως λοιπὸν στὸ σῶμα (διότι τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ χρησιμοποιήσουμε πάλι τὸ ἴδιο παράδειγμα ποὺ παρέχει πολλὴ σαφήνεια) ὅπως λοιπὸν στὸ σῶμα, ὁ ὑγιῆς καὶ εὐρωστος καὶ ἀπαλλαγμένος

17. Ὁ μεγαλύτερος ὄλων τῶν προφητῶν εἶναι ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης, ὁ Πρόδρομος. Ἡ μητέρα του Ἐλισσάβητ ἦταν στεῖρα καὶ γέννησε κατὰ θεία παραχώρηση.

18. Ματθ. 3,7 καὶ 24,3.

φῆς αὐτὸ τοῦτο τρυφᾷ συγκεκληρωμένην ἔχων τῇ ὑγείᾳ τὴν ἡδονήν, καὶ οὔτε ἀέρων αὐτὸν ἀνωμαλῖαι, οὔτε αὐχμὸς, οὔτε κρυμὸς, οὔδ' εὐτέλεια τραπέζης, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων λυπῆσαι δύναται' 10 ἂν, ἀρκούσης τῆς ὑγιείας τὴν ἐκ τούτων διακρούσασθαι βλάβην, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμβαίνειν εἶωθε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος μαστιγούμενος, ἐλαυνόμενος, τὰ μυρία πάσχων δεινά, ἔχαιρεν οὕτω λέγων· «χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν». Οὐ μόνον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν τὸ ἔπαθλον κεῖται τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ 15 καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχειν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο μέγιστον ἔπαθλον τὸ ὑπὲρ ἀληθείας τι παθεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ἐπανήεσαν ἐκ τοῦ συνεδρίου τῶν Ἰουδαίων χαίροντες, οὐ διὰ τὴν βασιλείαν μόνον τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ ἀτιμασθῆναι. Καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ καθ' ἑαυτὸ μεγίστη 20 τιμὴ καὶ στέφανος, καὶ βραβεῖα, καὶ ἡδονῆς ὑπόθεσις ἀμαράντου.

δ. Χαῖρε τοίνυν καὶ σκίρτησον. Οὐ γὰρ μικρὸς ἄθλος, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγας οὔτος ὁ τῆς συκοφαντίας ἐστὶ, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπὶ τοιούτῳ μεγάλῳ ἐγκλήματι γίνηται ἐφ' ᾧ νῦν ὑμᾶς ἐσυκοφάντησαν ἐν δημοσίῳ δικαστηρίῳ τὸν ἐμπρησμὸν ἐγκαλοῦντες. Διὸ καὶ Σο- 25 λομῶν τὸ τραχὺ τοῦ ἀγῶνος παραστῆσαι βουλόμενος· «εἶδον,», φησί, «τὰς συκοφαντίας τὰς γινομένας ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ἰδοὺ δάκρυον τῶν συκοφαντουμένων, καὶ οὐκ ἦν αὐτοὺς ὁ παρακαλῶν». Εἰ δὲ μέγας ὁ ἀγὼν, ὥσπερ οὖν μέγας, εὐδηλον ὅτι καὶ ὁ κείμενος ἐπὶ τούτῳ στέφανος μείζων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς κελεύει χαί- 30 ρειν καὶ σκιρτᾶν τοὺς τοῦτον ἀγωνιζομένους τὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς προσηκούσης ὑπομονῆς. «Χαίρετε» γάρ, φησί, «καὶ σκιρτήσατε, ὅταν εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ρῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ὁρᾷς πόσης ἡδονῆς, πόσου μισθοῦ, πόσης εὐφροσύνης ἡμῖν αἴτιοι οἱ πολέμιοι γεγό- 35 νασι; Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, ἂ μὴ ἡδυνήθησάν σε ἐργάσασθαι ἐκεῖνοι κακά, ἀλλ' ὧν τὰ ἐναντία πεποιήκασι, ταῦτα σαυτῇ διατιθέται;

19. Κολ. 1,24.

20. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χρυσοστόμου ἀπέδωσαν στοὺς ὄπαδούς του, καὶ πρώτη τὴν Ὀλυμπιάδα, συμβάντα ἐμπρησμὸ στὴν Κωνσταντινούπολη μερικὸς μῆνες μετὰ τὴν ἐξορία τοῦ Χρυσοστόμου.

ἀπὸ κάθε ἀρρώστια τρυφᾶ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τρυφή, ἔχοντας συνεισωμένη τὴν ἡδονὴ μὲ τὴν ὑγεία, καὶ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ τὸν λυπήσουν οὔτε ἀνωμαλίες ἀέρων οὔτε ξηρασία οὔτε παγωνιὰ οὔτε λιτότητα τράπεζας οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο, διότι ἀρκεῖ ἡ ὑγεία ν' ἀποκρούσει τὴν ἀπ' αὐτὰ βλάβη, ἔτσι λοιπὸν συνήθως συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ψυχὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, μαστιγούμενος, διωκόμενος, πάσχοντας μῦρια δεινά, χαιρόταν λέγοντας· «χαίρομαι μέσα στὰ παθήματά μου γιὰ σᾶς»¹⁹. Δὲν βρίσκεται μόνο στὴ βασιλέα τῶν οὐρανῶν τὸ ἔπαθλο τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ μέσα στὸ ἴδιο τὸ πάθημα, διότι μέγιστο ἔπαθλο εἶναι καὶ αὐτό, τὸ νὰ πάσχει κανεὶς κάτι ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ χορὸς τῶν Ἀποστόλων ἐπέστρεψαν χαρούμενοι ἀπὸ τὸ συνέδριο τῶν Ἰουδαίων, ὄχι μόνο γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ καὶ διότι καταξιώθηκαν ν' ἀτιμασθοῦν γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Διότι αὐτὸ καὶ μόνο του καθ' ἑαυτὸ εἶναι μέγιστη τιμὴ καὶ στεφάνι καὶ βραβεῖα καὶ ἀφορμὴ ἡδονῆς.

β. Νὰ χαίρεσαι λοιπὸν καὶ σκίρτησε ἀπὸ χαρὰ. Διότι δὲν εἶναι μικρὸς ἄθλος, ἀλλὰ πολὺ μεγάλος, αὐτὸς ὁ τῆς συκοφαντίας, καὶ μάλιστα ὅταν γίνεται γιὰ ἓνα τόσο μεγάλο ἔγκλημα, γιὰ τὸ ὁποῖο σᾶς συκοφάντησαν τώρα σὲ δημόσιο δικαστήριον, προσάπτοντάς σας τὸν ἔμπρησμό²⁰. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σολομών, θέλοντας νὰ παραστήσει τὴν τραχύτητα τοῦ ἀγῶνα, «εἶδα», λέγει, «τίς συκοφαντίες ποὺ γίνονται κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο, καὶ νὰ, οἱ συκοφαντούμενοι χύνουν δάκρυα, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ τοὺς παρηγορήσει»²¹. Καὶ ἂν ὁ ἀγῶνας εἶναι μεγάλος, ὅπως πράγματι εἶναι μεγάλος, εἶναι φανερό ὅτι καὶ τὸ ὀρισμένο γι' αὐτὸν στεφάνι εἶναι μεγαλύτερο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς παραγγέλλει νὰ χαίρονται καὶ νὰ σκιρτοῦν ὅσοι ἐπιτελοῦν αὐτὸν τὸν ἀγῶνα μὲ τὴν πρέπουσα ὑπομονή. Διότι, λέγει, «νὰ χαίρεσθε καὶ σκιρτήσατε ἀπὸ χαρὰ, ὅταν ποῦν ἐναντίον σας ψευδόμενοι κάθε πονηρὸ λόγο γιὰ χάρι μου, διότι ὁ μισθός σας στοὺς οὐρανοὺς εἶναι πολὺς»²². Βλέπεις πόση ἡδονὴ, πόσο μισθό, πόση εὐφροσύνη μᾶς προκάλεσαν οἱ ἐχθροὶ μας; Πῶς λοιπὸν δὲν θὰ ἦταν ἄτοπο τὰ κακὰ ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ σοῦ προκαλέσουν ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων μάλιστα σοῦ ἔκαμαν τὰ ἀντίθετα, αὐτὰ νὰ τὰ

21. Ἐκκλ. 4,1.

22. Ματθ. 5,11-12.

Τί δέ ἐστίν ὁ φημι; Ἐκεῖνοι μὲν οὐ μόνον σε δίκην ἀπαιτῆσαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλὰ καὶ ἀφορμὴν σοι παρέσχον εὐφροσύνης καὶ ἡδονῆς ὑπόθεσιν ἀμαράντου.

40 γ. Σὺ δὲ οὕτω σαυτὴν κατατείνουσα ὑπὸ τῆς ἀθυμίας δίκην σαυτὴν ἀπαιτεῖς, συγχεομένη, ταραττομένη, πολλῆς πληρουμένη λύπης. Ταῦτα γὰρ ἐκείνους ἔδει ποιεῖν, εἴ γε ὅψῃ γοῦν ποτε τὰ οἰκεῖα ἤβουλήθησαν ἐπιγνώσθαι κακά. Ἐκεῖνοι πενθεῖν δίκαιοι ἂν εἶεν νῦν, θρηνεῖν, καταδύεσθαι, ἐγκαλύπτεσθαι, κατορωρῦχθαι, μηδὲ τὸν ἥλιον
45 τοῦτον ὄρα, ἀλλ' ἐν σκότῳ που κατακλείσαντες ἑαυτοὺς τὰ τε οἰκεῖα θρηνεῖν κακὰ καὶ οἷς τοσαύτας Ἐκκλησίας περιέβαλον· σὲ δὲ ἀγάλλεσθαι καὶ χαίρειν χρῆ ὅτι τὸ κεφάλαιόν σοι τῶν ἀρετῶν κατῶρθωται.

δ. Οἶσθα γάρ, οἶσθα σαφῶς, ὅτι ὑπομονῆς ἴσον οὐδέν, ἀλλ' αὕτη
50 μάλιστα ἐστίν ἡ βασιλὶς τῶν ἀρετῶν, ὁ θεμέλιος τῶν κατορθωμάτων, λιμὴν ὁ ἀκύμαντος, ἡ ἐν πολέμοις εἰρήνη, ἡ ἐν κλύδωνι γαλήνη, ἡ ἐν ἐπιβουλαῖς ἀσφάλεια, ἡ τὸν κατωρθώματα αὐτὴν ἀδάμαντος στερρότερον ποιοῦσα, ἣν οὐχ ὄπλα κινούμενα, οὐ στρατόπεδα παραταττόμενα, οὐ μηχανήματα προσαγόμενα, οὐ τόξα, οὐ δόρατα
55 ἀφιέμενα, οὐκ αὐτὸ τῶν δαιμόνων τὸ στρατόπεδον, οὐχ αἱ ζοφερὰι φάλαγγες τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, οὐκ αὐτὸς ὁ διάβολος μετὰ πάσης αὐτοῦ παραταττόμενος τῆς στρατιᾶς καὶ τῆς μηχανῆς παραβλάψαι δυνήσεται. Τί τοίνυν δέδοικας; Τίνος ἔνεκεν ἀλγεῖς καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν μελετήσασα καταφρονεῖν, ἦν καιρὸς καλῆ; Ἀλλὰ λύσιν
60 ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν τῶν κατεχόντων κακῶν; Ἔσται καὶ τοῦτο καὶ ταχέως ἔσται τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέποντος. Χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου, καὶ ἐντρυφα σου τοῖς κατορθώμασι, καὶ μηδέποτε ἀπογνώσθαι, ὅτι σε ὁψόμεθα πάλιν καὶ τῶν ρημάτων σε ἀναμνήσομεν τούτων.

προξενεῖς στὸν ἑαυτό σου ἢ ἴδια; Τί σημαίνει αὐτὸ ποῦ λέγω; Ἐκεῖνοι ὄχι μόνο δὲν κατόρθωσαν νὰ σοῦ ἐπιβάλουν τιμωρία, ἀλλὰ σοῦ ἔδωσαν καὶ ἀφορμὴ ἀμάραντης εὐφροσύνης καὶ ἡδονῆς.

γ. Ἐσὺ ὅμως, ταλαιπωρῶντας τόσο πολὺ τὸν ἑαυτό σου μὲ τὴν ἀθυμία, ἐπιβάλλεις τιμωρία στὸν ἑαυτό σου, ἀφοῦ συγχύζεσαι, ταρασσέσαι καὶ καταλαμβάνεσαι ἀπὸ ὑπερβολικὴ λύπη. Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ κάμουν ἐκεῖνοι, ἂν κάποτε στὸ μέλλον ἤθελαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὰ κακὰ τους. Ἐκεῖνοι θὰ ἦταν τώρα δίκαιο νὰ πενθοῦν, νὰ θρηνοῦν, νὰ κρῦβονται, νὰ σκεπάζουν τὰ πρόσωπά τους, νὰ καταχώνονται, νὰ μὴ βλέπουν οὔτε τὸν ἥλιο αὐτόν, ἀλλὰ κλεισμένοι κάπου στὸ σκοτάδι νὰ θρηνοῦν τὰ δεινὰ τους καὶ τὰ δεινὰ ποῦ προκάλεσαν σὲ τόσες Ἐκκλησίες· ἐσὺ ὅμως πρέπει νὰ ἀγάλλεσαι καὶ νὰ χαίρεσαι, διότι ἐπέτυχες τὴν κορυφὴ τῶν ἀρετῶν.

δ. Διότι γνωρίζεις, γνωρίζεις μὲ σαφήνεια, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἴσο μὲ τὴν ὑπομονή, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ πρὸ πάντων εἶναι ἡ βασιλίδα τῶν ἀρετῶν, τὸ θεμέλιο τῶν κατορθωμάτων, τὸ ἀκύμαντο λιμάνι, ἡ εἰρήνη ἀνάμεσα στοὺς πολέμους, ἡ γαλήνη στὴν τρικυμία, ἡ ἀσφάλεια στὶς ἐπιβουλές, ἡ δύναμη ποῦ καθιστᾷ ὅποιον τὴν ἐπιτύχη πιὸ στερεὸ καὶ ἀπὸ τὸ διαμάντι· αὐτὴν τὴν ἀρετὴ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ τὴν παραβλάψουν οὔτε ὄπλα κινούμενα, οὔτε στρατόπεδα παρατεταγμένα, οὔτε μηχανήματα πολιορκητικά, οὔτε τόξα, οὔτε δόρατα ριπτόμενα, οὔτε τὸ ἴδιο τὸ στρατόπεδο τῶν δαιμόνων, οὔτε ὁ ζοφερὸς φάλαγγες τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ διάβολος παρατασσόμενος μὲ ὅλη τὴ στρατιὰ καὶ τὴ μηχανή του. Τί φοβᾶσαι λοιπόν; Γιὰ ποιὸ λόγο πονᾶς, ἀφοῦ μελέτησες νὰ καταφρονήσεις καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ, ἂν ὁ καιρὸς τὸ ἐπιβάλλει; Ἄλλ' ἐπιθυμεῖς νὰ δεῖς ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ κακὰ ποῦ σὲ κατέχουν; Θὰ συμβεῖ κι' αὐτὸ καὶ θὰ συμβεῖ γρήγορα, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Νὰ χαίρεσαι λοιπόν καὶ νὰ εὐφραίνεσαι, νὰ ἐντρυφᾶς στὰ ἠθικὰ κατορθώματά σου καὶ ποτὲ νὰ μὴ ἀπελπισθεῖς ὅτι θὰ σὲ δῶ πάλι καὶ ὅτι θὰ σοῦ ὑπενθυμίσω αὐτὰ τὰ λόγια²³.

23. Καὶ ὅμως ἡ ἐλπίδα τοῦ Χρυσοστόμου δὲν ἐπαλήθευσε. Δὲν ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν ἐξορία καὶ δὲν συναντήθηκε ποτὲ μὲ τὴν εὐγενικὴ καὶ ἀγαπητὴ του μαθήτρια καὶ συνεργάτιδα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΔ'

1 α. Ἀμφοτέρα τῆς ἀφάτου τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τὸ συγ-
χωρεῖν τοσοῦτους ἐπάγεσθαί σοι πειρασμοὺς καὶ ἐπαλλήλους οὐ-
τως, ὥστε λαμπροτέρους σοι γίνεσθαι τοὺς στεφάνους, καὶ τὸ ταχί-
στην αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν ἀπαλλαγὴν, ὥστε σε μὴ κατατείνεσθαι
5 πάλιν τῇ παραμονῇ τῶν ἐπαγομένων κακῶν. Οὕτω καὶ τῶν γεν-
ναίων ἀνδρῶν ἐκείνων, τῶν ἀποστόλων λέγω καὶ τῶν προφητῶν,
τὸν βίον ἐκυβέρνησεν ὁ Θεός, νῦν μὲν ἀφιεῖς τὰ κύματα διεγείρε-
σθαι, νῦν δὲ ἐπιτιμῶν τῷ τῶν κακῶν πελάγει καὶ ἀπὸ χαλεποῦ τοῦ
χειμῶνος λευκὴν ἐργαζόμενος τὴν γαλήνην. Παῦσαι τοίνυν δακρύ-
10 οῦσα καὶ κατατεινομένη τῇ λύπῃ, μηδὲ τὰ ἐπαγόμενά σοι δεινὰ σκό-
πει μόνον τὰ ἐπάλληλα καὶ συνεχῆ, ἀλλὰ καὶ τὴν ταχίστην αὐτῶν
ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀφατον ἐντεῦθεν τικτομένην σοι ἀμοιβὴν καὶ ἀν-
τίδοσιν.

β. Ὅπερ γάρ ἐστιν ἀράχνη καὶ σκιά καὶ καπνὸς καὶ εἴ τι τούτων
15 εὐτελέστερον, τοῦτό ἐστι τὰ ἐπενεχθέντα σοι πάντα δεινὰ πρὸς τὰ
μέλλοντα δίδοσθαί σοι ἐντεῦθεν βραβεῖα. Τί γάρ ἐστι πόλεως ἐκπε-
σεῖν καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν καὶ πάντοθεν ἐλαύνεσθαι καὶ
δημεύεσθαι καὶ εἰς δικαστήρια περιέλκεσθαι καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν
σπαράττεσθαι καὶ ὑπὸ τῶν μυρία εὐεργετηθέντων τὰ ἐναντία νῦν
20 ὑπομένειν καὶ παρ' οἴκετῶν καὶ παρ' ἐλευθέρων ἐπηρεάζεσθαι,
ὅταν τὸ τούτων ἔπαθλον ὁ οὐρανὸς ἦ καὶ τὰ ἀκήρατα ἀγαθὰ ἐκεῖνα
τὰ μηδὲ λόγῳ ἐρμηνευθῆναι δυνάμενα καὶ πέρας οὐκ ἔχοντα, ἀλλ'
ἀθάνατον παρέχοντα τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπόλαυσιν; Ἀφεῖσα τοίνυν τὰς
ἐπιβουλάς, τὰς ἐπηρείας, τὰς τῶν χρημάτων ζημίας, τὰς μετανα-
25 στάσεις τὰς συνεχεῖς, τὴν ἐν ἀλλοτρίᾳ διαγωγὴν λογίζεσθαι καὶ
πηλοῦ παντὸς εὐτελέστερον ταῦτα καταπατοῦσα, ἐννόει τοὺς ἐκ
τούτων σοι τεχθέντες ἐν τοῖς οὐρανοῖς θησαυροὺς καὶ τὴν ἀνάλωτον
πραγματείαν καὶ τὸν ἄσυλον πλοῦτον.

* Παλαιὸς ἀριθμὸς τῆς ἐπιστολῆς 16. Γράφηκε τὸ 405.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 14 *

1 α. Καί τὰ δύο αὐτὰ εἶναι δείγματα τῆς ἀπερίγραφτης φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ· καὶ τὸ ὅτι ἐπιτρέπει νὰ σοῦ συμβαίνουν τόσοι ἀλλεπάλληλοι πειρασμοί, ὥστε νὰ σοῦ γίνονται λαμπρότερα τὰ στεφάνια, καὶ τὸ ὅτι ἐνεργεῖ γρήγορη ἀπαλλαγή, ὥστε νὰ μὴ βασανίζεσαι πάλι ἀπὸ τὴν παραμονὴ τῶν κακῶν ποῦ σοῦ προξενοῦνται. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ρύθμισε ὁ Θεὸς τὸν βίον κι' ἐκείνων τῶν γενναίων ἀνδρῶν, δηλαδὴ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν, ἄλλοτε ἀφήνοντας τὰ κύματα νὰ διεγείρονται, ἄλλοτε ἐπιτιμώντας τὸ πέλαγος τῶν κακῶν καὶ ἀπὸ φοβερὴ τρικυμία παρέχοντας λευκὴ γαλήνη. Παῦσε λοιπὸν νὰ δακρῦζεις καὶ νὰ βασανίζεσαι ἀπὸ τὴ λύπη, καὶ νὰ μὴ σκέπτεσαι μόνο τὰ ἀλλεπάλληλα καὶ συνεχὴ δεινὰ ποῦ σοῦ συμβαίνουν, ἀλλὰ καὶ τὴν γρήγορη ἀπ' αὐτὰ ἐλευθερία καὶ τὴν ἀπερίγραφτη ἀμοιβὴ καὶ ἀνταπόδοση ποῦ σοῦ παρέχεται ἀπὸ αὐτά.

β. Πράγματι ὅ,τι εἶναι ἡ ἀράχνη, ἡ σκιά, ὁ καπνὸς καὶ ὅτι εὐτελέστερο ὑπάρχει ἀπὸ αὐτά, αὐτὸ εἶναι ὅλα τὰ δεινὰ ποῦ σὲ ἔχουν χυπήσει σὲ σύγκριση μὲ τὰ μελλοντικὰ βραβεῖα ποῦ θὰ σοῦ δοθοῦν γι' αὐτά. Τί εἶναι δηλαδὴ τὸ νὰ ἐξορισθεῖς ἀπὸ τὴν πόλη, νὰ πηγαίνεις ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, νὰ διώχνεσαι ἀπὸ παντοῦ, νὰ σοῦ δημεύουν τὴν περιουσία, νὰ σὲ σύρουν στὰ δικαστήρια, νὰ σὲ σπαράττουν οἱ στρατιῶτες, νὰ ὑπομένεις τώρα τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εὐεργετήθηκαν πλούσια ἀπὸ σένα, καὶ νὰ ἐνοχλεῖσαι ἀπὸ δούλους καὶ ἐλεύθερους, τὴ στιγμὴ ποῦ τὸ ἔπαθλο γι' αὐτὰ εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ ποῦ δὲν μποροῦν νὰ ἐρμηνευθοῦν μὲ τὸν λόγο καὶ εἶναι ἀτελείωτα, ἀλλὰ προσφέρουν ἀθάνατη ἀπόλαυση; Ἀφήνοντας λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι τὶς ἐπιβουλές, τὶς ἐπήρειες, τὶς ζημιές τῶν χρημάτων, τὶς συνεχεῖς μεταβολές, τὴν παραμονὴ σὲ ξένη χώρα, καὶ καταπατώντας αὐτὰ τὰ πράγματα εὐτελέστερα ἀπὸ κάθε πηλό, νὰ συλλογίζεσαι τοὺς θησαυροὺς ποῦ σοῦ γεννήθηκαν ἀπ' αὐτὰ στοὺς οὐρανοὺς, τὸ ἀδαπάνητο κέρδος καὶ τὸν ἀσύλητο πλοῦτο.

γ. Ἄλλὰ τὸ σῶμά σοι κακῶς ἐκ τῶν πόνων τούτων καὶ ταλαιπω-
 30 ριῶν διετέθη καὶ τὰ τῆς ἀρρωστίας ἐπέτριψαν αἱ τῶν ἐχθρῶν ἐπι-
 βουλαί· Πάλιν ἑτέρας μοι λέγεις ἐμπορίας ὑπόθεσιν μεγάλης καὶ
 ἀφάτου. Οἶσθα γάρ, οἶσθα σαφῶς ἡλίκον ἐστὶ σώματος ἀρρωστίαν
 γενναίως καὶ μετὰ εὐχαριστίας ἐνεγκεῖν. Τοῦτο, ὃ πολλάκις εἶπον,
 τὸν Λάζαρον ἐστεφάνωσε, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀγώνων τῶν τοῦ Ἰῶβ τὸν
 35 διάβολον κατήσχυνε καὶ τὸν ἀθλητὴν τῆς καρτερίας ἐκείνης λαμ-
 πρότερον ἀπέφηνε. Τοῦτο καὶ φιλοπτωχίας καὶ τῆς τῶν χρημάτων
 ὑπεροψίας καὶ τῆς ἀθρόας ἐκείνης τῶν παιδῶν ἀποβολῆς καὶ τῶν
 μυρίων ἐπιβουλῶν μᾶλλον αὐτὸν ἀνεκήρυξε καὶ τὸ ἀναίσχυντον τοῦ
 πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου στόμα ἔφραξε μετὰ πολλῆς τῆς περιου-
 40 σίας.

δ. Ταῦτ' οὖν ἀναλογιζομένη συνεχῶς καὶ αὐτή, χαῖρε καὶ εὐφραί-
 νου τὸν μέγιστον ἄθλον διανύσασα καὶ κεφάλαιον τῶν πειρασμῶν
 πρῶως φέρουσα καὶ ὑπὲρ τούτων δοξάζουσα τὸν φιλόανθρωπον
 Θεὸν τὸν δυνάμενον μὲν ἀθρόον ἀφανίσει πάντα, ἀφιέντα δὲ γίνε-
 45 σθαι, ὥστε σοι λαμπροτέραν τὴν καλὴν ταύτην γενέσθαι πραγμα-
 τείαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς σε μακαρίζοντες οὐ παύομεθα.

ε. Ἦσθημεν δὲ ὅτι καὶ δικῶν ἀπαλλαγεῖσα καὶ πραγμάτων, ὥς
 σοι πρέπον ἦν, οὕτω τῷ πράγματι τέλος ἐπέθηκας τὸ κατὰ τὴν διά-
 λυσιν, οὔτε ἀνάνδρως αὐτὰ προἰεμένη, οὐδ' αὖ κατασχοῦσα πάλιν
 50 καὶ ἐμπείρασα σαυτὴν δικαστηρίοις καὶ τοῖς ἐκ τούτων κακοῖς,
 ἀλλὰ μέσσην ὀδεύσασα ὁδὸν καὶ τὴν σοὶ πρέπουσαν ἐλευθερίαν καρ-
 πωσαμένη καὶ πολλὴν τὴν σύνεσιν ἐπιδειξαμένη καὶ τὴν μακροθυ-
 μίαν καὶ τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὸ ἀνεξαπάτητον δεί-
 ξασα τῆς σῆς συνέσεως.

γ. Ἄλλὰ μήπως τὸ σῶμα σου ἔχει κακοποιηθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πόνους καὶ τὶς ταλαιπωρίες καὶ οἱ ἐπιβουλές τῶν ἐχθρῶν ἐπιδείνωσαν τὴν ἀρρώστια σου; Μοῦ θέτεις πάλι θέμα μιᾶς ἄλλης ἐμπορίας μεγάλης καὶ ἀπερίγραπτης. Διότι γνωρίζεις, γνωρίζεις σαφῶς, πόσο σπουδαῖο εἶναι νὰ ὑπομείνεις γενναῖα καὶ μ' εὐχαριστίες τὴν ἀρρώστια τοῦ σῶματος. Αὐτό, ὅπως σοῦ εἶπα πολλές φορές, στεφάνωσε τὸν Λάζαρο, αὐτὸ καταντρόπιασε τὸν διάβολο κατὰ τοὺς ἀγῶνες τοῦ Ἰῶβ καὶ κατέστησε λαμπρότερο τὸν ἀθλητὴ ἐκείνης τῆς καρτερίας. Αὐτὸ εἶναι πὺν περισσότερο ἀπὸ τὴ φιλοπτωχία καὶ τὴν περιφρόνηση τῶν χρημάτων καὶ τὴν ξαφνικὴ ἐκείνη ἀπώλεια τῶν παιδιῶν καὶ τὶς μύριες ἐπιβουλές τὸν ἀνακήρυξε καὶ ἔφραξε μὲ πολλὴ ἐπιτυχία τὸ ἀδιάντροπο στόμα τοῦ πονηροῦ ἐκείνου δαίμονα.

δ. Ἀναλογιζόμενη λοιπὸν καὶ σὺ αὐτὰ συνεχῶς, νὰ χαίρεσαι καὶ νὰ εὐφαίνεσαι, πὺν διεξήγαγες τὸν μεγαλύτερο ἄθλο καὶ ὑπέφερες μὲ πραότητα τοὺς μεγαλύτερους πειρασμοὺς καὶ πὺν γι' αὐτοὺς δοξάζεις τὸν φιλόανθρωπο Θεό, ὁ ὁποῖος μπορεῖ ἀμέσως νὰ ἀφανίσει τὰ πάντα, ἀλλὰ τὰ ἀφήνει νὰ γίνονται, ὥστε νὰ σοῦ πραγματοποιηθεῖ αὐτὴ ἡ καλὴ πραγμάτεια. Γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ δὲν θὰ παύσω νὰ σε μακαρίζω.

ε. Εἶμαι πάντως εὐχαριστημένος πὺν, ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ δίκες καὶ ὑποθέσεις, ὅπως ἦταν σωστό, ἔδωσες κατάλληλη λύση στὸ θέμα τῆς ἐλευθερίας σου· δὲν ἄφησες τὰ πράγματα νὰ προχωρήσουν ἀνάξια γιὰ ἄνθρωπο, οὔτε πάλι ἐπέμεινες νὰ ἐκτεθεῖς στὰ δικαστήρια καὶ στὰ κακὰ πὺν συνδέονται μὲ αὐτά, ἀλλὰ βάδισες τὴ μέση ὁδὸ καὶ κέρδισες τὴν πρέπουσα ἐλευθερία, καὶ ἀφοῦ ἐπέδειξες πολλὴ σύνεση καὶ μακροθυμία, καρτερία καὶ ὑπομονή, ἔδειξες τὴν ἀπαραπλάνητη σύνεσή σου ¹.

1. Ἡ Ὀλυμπιάς εἶχε καταγγελθεῖ ἐνώπιον τοῦ ἐπάρχου Ὀπτάτου γιὰ τὴν πυρκαϊὰ πὺν εἶχε ἐκραγεῖ στὴν Ἁγία Σοφία λίγο μετὰ τὴν ἐξορία τοῦ Ἰωάννη, ἀλλ' ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν κατηγορία.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ'

1 α. Σὺ δέ μοι προσεδόκησας, τοσαύτην ἐκ νεότητός σου ἐπιδει-
ξαμένη φιλοσοφίαν καὶ τὸν ἀνθρώπινον καταπατήσασα τῷφον, ἀτά-
ραχόν τινα καὶ ἀπόλεμον ζήσεσθαι βίον; Καὶ πῶς ἐνι τοῦτο; Εἰ γὰρ
ἀνθρώποις ἀνθρωποὶ πυκτεύοντες μυρία καὶ ἐν ἀγῶσι καὶ ἐν πολέ-
5 μοις δέχονται τραύματα, ἢ πρὸς αὐτὰς ἀποδυσασμένη τὰς ἀρχὰς καὶ
τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος
τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, καὶ ἀποδυσασμένη γεν-
ναίως οὕτω καὶ τοσαῦτα στήσασα τρόπαια καὶ διὰ τοσοῦτων λυπή-
σασα τὸν ἄγριον ἐκεῖνον καὶ ἀλάστορα δαίμονα, πόθεν ἤλπισας
10 ἡσύχιόν τινα καὶ ἀπράγμονα βιώσεσθαι βίον;

β. Οὐ τοίνυν διὰ τοῦτο θορυβεῖσθαι χρή, ὅτι πολλοὶ πανταχόθεν οἱ
θόρυβοι καὶ πολλαὶ αἱ ταραχαί· ἀλλὰ τούναντίον, εἰ μηδὲν τούτων
συμβεβήκει, τότε θαυμάσαι ἐχρῆν. Τῇ γὰρ ἀρετῇ συγκεκλήρωται
πόνος καὶ κίνδυνος. Καὶ ταῦτα οἴσθα καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων γραμ-
15 μάτων αὐτῇ καὶ οὐδὲν δεήσῃ παρ' ἐτέρων μανθάνειν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς
οὐκ ἀγνοοῦσαν διδάσκοντες ταῦτα ἐπιστέλλομεν. Ἴσμεν γὰρ ὅτι
οὔτε τὸ πατρίδος ἐκπεσεῖν, οὔτε τὸ χρημάτων ὑπομεῖναι ζημίαν
(τοῦτο δὴ τὸ πολλοῖς ἀφόρητον), οὐχ ὕβρις, οὐκ ἄλλη τις τοιαύτη
θλίψις διαταράξει σε δυνήσεται. Εἰ γὰρ οἱ κοινωνοὶ τῶν ταῦτα πα-
20 σχόντων γινόμενοι ζηλωτοί, πολλῶ μᾶλλον οἱ ἐν αὐτοῖς ὄντες.

γ. Διὰ τοῦτο Παῦλος ἐφ' ἑκατέρῳ τοὺς ἐξ Ἑβραίων πιστεύσαντας
ἀνακηρύττει λέγων· «ἀναμιμνήσκεσθε τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς
φωτισθέντες πολλὴν ἀθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων, τοῦτο μὲν
ὄνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν
25 οὕτω πασχόντων γεννηθέντες». Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἡμεῖς μακρὰν ποιοῦ-
μεν τὴν ἐπιστολήν. Οὐδεὶς γὰρ τῶ νικήσαντι καὶ τρόπαιον στήσαντι

* Ὁ παλαιὸς ἀριθμὸς τῆς ἐπιστολῆς εἶναι ὁ ἴδιος, 15. Γράφηκε τὸν χειμῶ-
να 405-406.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 15 *

1 α. Περίμενες δηλαδή ἐσύ, ἐπειδὴ ἐπέδειξες τόση ἐνάρετη ζωὴ καὶ καταπάτησες τὸν ἀνθρώπινο ἐγωϊσμό, ὅτι θὰ ζήσεις ἀτάραχο καὶ ἀπόλεμο βίο; Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸ αὐτό; Ἄν ἄνθρωποι ποὺ παλεύουν μὲ ἀνθρώπους δέχονται μύρια τραύματα καὶ σὲ ἀθλητικούς ἀγῶνες καὶ σὲ πολέμους, ἐσύ ποὺ κατέβηκες σὲ ἀγῶνα πρὸς τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες, πρὸς τοὺς σκοτεινοὺς κοσμοκράτορες τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, πρὸς τὰ πνεύματα τοῦ κακοῦ¹, ποὺ ἀγωνίσθηκες τόσο γενναῖα κι' ἔστησες τόσα τρόπαια, ποὺ μὲ τόσους τρόπους λύπησες ἐκεῖνον τὸν ἄγριο καὶ φθοροποιὸ δαίμονα, ἀπὸ ποῦ ἔλπισες ὅτι θὰ ζήσεις ἡσυχό καὶ ἀμέριμνο βίο;

β. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θορυβεῖσαι γι' αὐτό, γιὰ τὸ ὅτι οἱ θόρυβοι εἶναι πολλοὶ ἀπὸ παντοῦ καὶ πολλὰς οἱ ταραχές· ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, πρέπει ν' ἀπορεῖς ὅτι δὲν ἔχει συμβεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτά. Διότι μὲ τὴν ἀρετὴ ἔχει συνδεθεῖ πόνος καὶ κίνδυνος. Κι' αὐτὰ τὰ γνωρίζεις ἐσύ καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ γράμματά μου καὶ δὲν θὰ χρειασθεῖς νὰ τὰ μάθεις ἀπὸ ἄλλους· κι' ἐγὼ ἄλλωστε σοῦ στέλνω αὐτὸ τὸ γράμμα ὄχι γιὰ νὰ σὲ διδάξω, σὰν νὰ μὴ τὰ ξέρεις. Διότι γνωρίζω ὅτι δὲν θὰ μπορέσει νὰ σὲ διαταράξει τίποτε, οὔτε ἡ ἔκπτωση ἀπὸ τὴν πατρίδα οὔτε ἡ δήμευση τῶν χρημάτων (κάτι ποὺ εἶναι στοὺς πολλοὺς ἀφόρητο) οὔτε ἡ ὕβρις οὔτε καμμιά ἄλλη τέτοια θλίψη. Διότι, ἂν εἶναι ζηλευτοὶ οἱ κοινωνοὶ ἐκείνων ποὺ ὑποφέρουν αὐτά, πολὺ περισσότερο εἶναι ζηλευτοὶ ὅσοι ζοῦν σ' αὐτά.

γ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἐπαινεῖ καὶ γιὰ τὸ ἓνα καὶ γιὰ τὸ ἄλλο ἐκείνους ποὺ πίστεψαν ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, λέγοντας «ἐνθυμηθεῖτε τὶς προηγούμενες ἡμέρες κατὰ τὶς ὁποῖες, ἀφοῦ φωτισθήκατε, ὑπομείνατε ἀγῶνα ποὺ προξένησε πολλὰ παθήματα, ἄλλοτε ἐκτιθέμενοι ὡς θέατρο σὲ ὄνειδισμοὺς καὶ θλίψεις, καὶ ἄλλοτε γινόμενοι κοινωνοὶ αὐτῶν ποὺ πάσχουν αὐτά»². Γι' αὐτὸ ἐγὼ δὲν ἐπιμηκύνω τὴν ἐπιστολή μου. Διότι κανεὶς δὲν προσέρχεται νὰ δώσει βοήθεια

1. Βλ. Ἐφ. 6,12.

2. Ἐβρ. 10,32-33.

λαμπρὸν παραγίνεται συμμαχίαν κομίζων, ἀλλ' εὐφημίας μόνον. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἔγνωμεν ὄσσην περὶ τὰ συμβάντα τὴν φιλοσοφίαν ἐπεδείξω, μακαρίζομέν σε, θαυμάζομεν τῆς τε εἰς τὸ παρὸν ὑπομο-
30 νῆς καὶ τῶν ἀντιδόσεων τῶν ἐντεῦθεν σοι ταμιευομένων.

δ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα εὖ οἶδ' ὅτι βούλει μανθάνειν (καὶ γὰρ μακρὰν ἐσίγησα σιγὴν), τῆς μὲν χαλεπωτάτης ἀρρωστίας ἀπηλλά-
γημεν, λείψανα δὲ ἔτι τῆς νόσου περιφέρομεν. Καὶ ἰατρῶν δὲ ἀπο-
λαύομεν ἀρίστων, ἀλλ' ὁμως καὶ οὕτω λυμαίνεται τὴν ἀπὸ τῆς θε-
35 ραπείας ὠφέλειαν ἢ τῶν ἐπιτηδείων ἀπορία. Οὐ γὰρ δὴ μόνον φαρ-
μάκων ἐνταῦθα σπάνις καὶ τῶν ἄλλων τῶν δυναμένων διορθῶσαι
σῶμα πεπονηκός, ἀλλ' ἤδη καὶ λιμὸς μελετᾶται καὶ λοιμός. Καὶ
ταῦτα λοιπὸν ὠδίνει τὰ κακὰ ἢ συνέχεια τῶν ληστρικῶν ἐφόδων,
αἱ μὲχρι πορρωτάτω τῶν ὁδῶν ἐκχεόμεναι καὶ τὰς ὁδοὺς ἀποτειχί-
40 ζουσαι τὰς πανταχοῦ τετμημένας, ἐντεῦθεν πολλὴν καὶ ὁδοιπόροις
ἐπάγουσι κίνδυνον. Ἀνδρόνικος γοῦν, καθὼς φησι, καὶ ταῖς ἐκεί-
νων περιέπεσε χερσὶ καὶ ἀποδυθεῖς, οὕτω διεσώθη. Διὸ παρακαλῶ
σου τὴν ἐμμέλειαν μηδένα λοιπὸν ἀποστέλλειν ἐνταῦθα. Δέος γὰρ
μὴ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀποδημίας ἢ ὑπόθεσις ἀφορμὴ τῷ παραγινομένῳ
45 σφαγῆς γένηται· καὶ οἷσθα ὄσσην ἡμῖν οἶσει τὴν ὀδύνην. Ἀλλ' εἴ τις
ἐπιλάβοιο γνησίου κατὰ χρεῖαν ἑτέραν ἐνταῦθα ἀφικνουμένου, δι'
αὐτοῦ δήλου τὰ περὶ τῆς ὑγιείας ἡμῖν τῆς σῆς. Ἰδικῶς μέντοι εἰς
τοῦτο μηδεὶς ἐνταῦθα παραγινέσθω, μηδὲ δι' ἡμετέραν χρεῖαν, διὰ
τὸ δέος ὃ προειρήκαμεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΣ'

1 α. Οὐδὲν ξένον οὐδὲ ἀπεικὸς γέγονεν ἐπὶ τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εἰκὸς καὶ ἀκόλουθον, τὸ τῇ συνεχείᾳ τῶν ἐπαλλήλ-

3. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι στὴν ὑπαιθρο χώρα τοῦ Βυζαντίου βρισκόνταν ἀριστοὶ ἰατροὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

4. Πείνα καὶ ἐπιδημία,

5. Ἕνας ἀπὸ τοὺς ταχυδρόμους τῆς Ὀλυμπιάδος.

6. Ὁ Χρυσόστομος φαίνεται τώρα κουρασμένος κι' αὐτὸς καὶ δὲν θέλει

σ' ἐκεῖνον ποὺ νίκησε καὶ ἔστησε λαμπρὸ τρόπαιο, ἀλλὰ τοῦ παρέχει μόνο ἐπευφημίες. Ἐπειδὴ λοιπὸν κι' ἐγὼ ἔμαθα πόση φιλοσοφία ἐπέδειξες ἀπέναντι στὰ συμβάντα, σὲ μακαρίζω, σὲ θαυμάζω τόσο γιὰ τὴν ὑπομονή σου στὰ παρόντα, ὅσο καὶ γιὰ τὶς ἀνταμοιβές ποὺ σοῦ ἐπιφυλάσσονται γι' αὐτὴν.

δ. Ἐπειδὴ ὁμως γνωρίζω καλὰ ὅτι θέλεις νὰ μάθεις καὶ τὰ δικά μου (διότι πολὺν καιρὸ σιώπησα), ἀπαλλάχθηκα ἀπὸ τὴ φοβερὴ ἀρρώστια, ἀλλ' ἔχω ἀκόμη μερικὰ λείψανα τῆς ἀσθένειας. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἔχω ἄριστους ἰατρούς³, ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων ἐξαφανίζει τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τὴ θεραπεία. Διότι ἐδῶ δὲν εἶναι μὲν σπάνια τὰ φάρμακα καὶ τὰ ἄλλα μέσα γιὰ τὴν ἐπανόρθωση ἐξαντλημένου σώματος, ἀλλὰ τώρα πλέον ἀντιμετωπίζεται καὶ πείνα καὶ λοιμὸς⁴. Κι' αὐτὰ τὰ κακὰ βέβαια τὰ προκαλεῖ ἡ συνέχεια τῶν ληστρικῶν ἐφόδων, οἱ ὁποῖες ἐκτείνονται μέχρι κοντὰ στοὺς δρόμους καὶ ἀποτεριχίζοντας τοὺς ἀπὸ παντοῦ κομμένους δρόμους, προξενοῦν ἔτσι πολὺν κίνδυνο καὶ στοὺς ὁδοιπόρους. Ὁ Ἀνδρόνικος⁵ λοιπὸν, ὅπως λέγει, περιέπεσε στὰ χέρια τέτοιων ληστῶν καὶ διασώθηκε, ἀφοῦ τοῦ ἀφήρεσαν τὰ ἐνδύματα. Γι' αὐτὸ παρακαλῶ τὴν ἐμμέλειά σου νὰ μὴ ἀποστέλλεις ἐδῶ κανένα. Διότι ὑπάρχει φόβος μήπως ἡ αἰτία τοῦ ἐρχομοῦ πρὸς ἐμένα γίνῃ ἀφορμὴ σφαγῆς τοῦ ἐρχομένου· καὶ γνωρίζεις πόση ὀδύνη θὰ μοῦ προξενήσῃ αὐτό⁶. Ἀλλά, ἂν βρεῖς κάποιον ἔμπιστο ποὺ ἔρχεται ἐδῶ, νὰ μοῦ ἀνακοινώσεις δι' αὐτοῦ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὑγεία σου. Εἰδικὰ ὁμως γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ νὰ μὴ ἔρχεται ἐδῶ κανεὶς, οὔτε γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησή μου, γιὰ τὸν φόβο ποὺ προανέφερα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 16 *

1 α. Δὲν συνέβηκε τίποτε παράξενο καὶ ἀφύσικο στὴν εὐλάβειά σου, ἀλλὰ κάτι πολὺ εὐλόγο καὶ συνεπές, τὸ ὅτι, ἐξ αἰτίας τοῦ ἀδιά-

νὰ τοῦ ἐρχονται εἰδικοί ταχυδρόμοι ἀπὸ τὴν Ὀλυμπιάδα. Ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους γι' αὐτὸ, ἴσως ὁ κύριος ποὺ δὲν τὸν μνημονεύει, εἶναι ὅτι ἔπαυσε ὁ ἴδιος νὰ πιστεύει ὅτι θὰ ἐπέστρεφε στὴν πρωτεύουσα, καὶ δὲν ἤθελε νὰ ὑποκρίνεται τὸ ἀντίθετο πρὸς τὴ μαθήτριά του.

* Παλαιὸς ἀριθμὸς ἐπιστολῆς 17. Γράφηκε κατὰ τὸ τέλος τοῦ 406.

λων πειρασμῶν, εὐτονώτερα σοι γενέσθαι τῆς ψυχῆς τὰ νεῦρα καὶ μείζονα πρὸς τὰ παλαιίσματα τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ πολλήν ἐντεῦθεν καρπώσασθαι σε τὴν ἡδονήν. Τοιαύτη γὰρ τῆς θλίψεως ἡ φύσις· ὅταν γενναίας καὶ νεανικῆς ἐπιλάβηται ψυχῆς, ταῦτα ἐργάζεσθαι πέφυκεν. Καὶ καθάπερ τὸ πῦρ δοκιμώτερον ποιεῖ τὸ χρυσίον, ὅταν αὐτῷ συγγένηται, οὕτω καὶ ταῖς χρυσαῖς ψυχαῖς ἐπιούσα θλίψις καθαρωτέρας αὐτὰς ἐργάζεται καὶ δοκιμωτέρας.

10 Διότι καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν». Διὰ ταῦτα καὶ ἡμεῖς σκιρτῶμεν καὶ χαίρομεν καὶ τῆς ἐρημίας ταύτης μεγίστην καρπούμεθα παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ σου ταύτῃ. Διὰ ταῦτα, κἂν μυρίοι σε κυκλώσωσι λύκοι καὶ πολλαὶ συναγωγαὶ πονηρευομένων, οὐδὲν δεδοίκαμεν· ἀλλ' εὐχόμε-

15 θα μὲν καὶ τοὺς ὄντας σβεσθῆναι πειρασμοὺς καὶ ἐτέρους δὲ μὴ προσγενέσθαι, δεσποτικὸν πληροῦντες νόμον τὸν κελεύοντα εὐχέσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν.

β. Εἰ δ' ἄρα συγχωρηθεῖη γενέσθαι πάλιν, θαρροῦμεν ὑπὲρ τῆς χρυσῆς σου ψυχῆς τῆς καὶ ἐντεῦθεν μέγιστον ἑαυτῇ συναγωγούσης

20 πλοῦτον. Τίτι γάρ σε δεδίζεσθαι δυνήσονται οἱ κατὰ τῆς ἑαυτῶν πάντα τολμῶντες κεφαλῆς; Ζημία χρημάτων; Ἄλλ' εὖ οἶδ' ὅτι κόνις σοι ταῦτα καὶ πηλοῦ παντὸς εὐτελέστερα εἶναι νομίζεται. Ἄλλὰ πατρίδος ἐκβολῆ καὶ οἰκίας; Ἄλλ' οἶσθα σὺ καὶ τὰς μεγάλας καὶ πολυανθρώπους πόλεις καθάπερ τὰς ἐρήμους οὕτως οἰκεῖν, ἡσυχία

25 καὶ ἀπραγμοσύνη τὸν πάντα συζήσασα χρόνον καὶ τὰς βιωτικὰς καταπατήσασα φαντασίας. Ἄλλὰ θάνατον ἀπειλοῦσιν; Ἄλλὰ σὺ καὶ τοῦτο προλαβοῦσα διὰ παντὸς ἐμελέτησας τοῦ χρόνου, κἂν ἐλκύσωσιν ἐπὶ σφαγὴν, νεκρὸν ἐπὶ ταύτην ἔλξουσι σῶμα.

γ. Τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; Οὐδεὶς σε οὐδὲν ἐργάσασθαι δυνήσεται

30 τοιοῦτον, οὐ τὴν ὑπομονὴν μετὰ πολλῆς οὐχ εὐρήσει τῆς περιουσίας ἐν σοὶ πάλαι κατορθωθείσαν. Τὴν γὰρ στενὴν αἰὲ καὶ τεθλιμμένην ὀδεύσασα ὁδὸν ἐν ἅπασιν ἐγυμνάσω τούτοις. Διόπερ τὴν καλλίστην ταύτην ἐπιστήμην ἐν τοῖς γυμνασίοις ἀσκήσασα, νῦν ἐν τοῖς ἀγῶσι λαμπροτέρα ἀνεφάνης, οὐ μόνον οὐδὲν ὑπὸ τῶν γινομένων θορυ-

1. Ρωμ. 5,34.

2. Εἶναι ἀπήχησις ἀπὸ τὴν Κυριακῆ προσευχῆ, «καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν».

κοπου τῶν ἀλλεπάλληλων πειρασμῶν, ἔγιναν ἰσχυρότερα τὰ νεῦρα τῆς ψυχῆς καὶ ἡ προθυμία καὶ ἡ ἰσχύς φάνηκαν ἀνώτερα πρὸς τὰ παλαίσματα, κι' ἔτσι ἀπ' αὐτὸ ἀπέκτησες πολλὴ ἡδονή. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύση τῆς θλίψεως· ὅταν ἐγγίσει μιὰ γενναία καὶ ἀκμαία ψυχὴ, αὐτὰ ἐνεργεῖ ἀπὸ τῆ φύση της. Καὶ ὅπως ἡ φωτιὰ καθιστᾷ τὸ χρυσὸ καθαρότερο, ὅταν ἐνωθεῖ μὲ αὐτήν, ἔτσι καὶ ἡ θλίψη, ἂν συμβεῖ σὲ χρυσὲς ψυχές, τίς καθιστᾷ καθαρότερες καὶ δοκιμώτερες. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «ἡ θλίψη προκαλεῖ ὑπομονή, καὶ ἡ ὑπομονὴ σταθερότητα»¹. Γι' αὐτὸ κι' ἐγὼ σκιρτῶ καὶ χαίρομαι καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐρημιὰ ἀποκτῶ παρηγοριὰ γι' αὐτὴν σου τὴν ἀνδρεία. Γι' αὐτό, κι' ἂν μύριοι λύκοι σὲ κυκλώσουν καὶ πολλὲς ὀμάδες πονηρῶν ἀνθρώπων, δὲν φοβᾶμαι τίποτε· ἀλλὰ εὐχομαι νὰ σβησθοῦν καὶ οἱ πειρασμοὶ ποὺ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι νὰ μὴ ἔλθουν, ἐκπληρώνοντας τὴ δεσποτικὴ ἐντολὴ ποὺ παραγγέλλει νὰ εὐχόμεστε νὰ μὴ εἰσέλθομε σὲ πειρασμό².

β. Ἄν ὅμως ἐπιτραπεῖ νὰ ἐπέλθει πάλι ὁ πειρασμός, ἔχω ἐμπιστοσύνη στὴ χρυσή σου ψυχὴ, ἡ ὁποία συγκεντρώνει κι' ἀπὸ αὐτὸν μεγάλο πλοῦτο. Μὲ τί θὰ μπορέσουν πράγματι νὰ σὲ ἐκφοβίσουν ἐκεῖνοι ποὺ τολμοῦν τὰ πάντα ἐναντίον τῆς δικῆς τους κεφαλῆς; Μὲ δήμευση χρημάτων; Ἀλλὰ γνωρίζω καλὰ ὅτι ὅλα αὐτὰ ἐσὺ τὰ θεωρεῖς ὅτι εἶναι σκόνη καὶ εὐτελέστερα ἀπὸ κάθε πηλό. Μὲ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκία; Ἀλλ' ἐσὺ γνωρίζεις νὰ κατοικεῖς καὶ τίς μεγάλες καὶ πολυάνθρωπες πόλεις σὰν τίς ἐρημιὲς ἀκριβῶς, ἀφοῦ ἔζησες σὲ ἡσυχία καὶ ἀπραγμοσύνη ὅλον τὸν καιρὸ καὶ καταπάτησες τίς βιωτικὲς φαντασίες. Ἀλλὰ σὲ ἀπειλοῦν μὲ θάνατο; Μὰ ἐσὺ τοὺς πρόλαβες καὶ μελέτησες καὶ αὐτὸ ὅλον τὸ χρόνον, καὶ ἂν σὲ ὀδηγήσουν σὲ σφαγὴ, θὰ σύρουν σ' αὐτὴν νεκρὸ σῶμα.

γ. Τί χρειάζονται νὰ λεχθοῦν πολλά; Κανένας δὲν θὰ μπορέσει νὰ κάμη κάτι, ποὺ νὰ μὴ βρεῖ νὰ ἐπιτεύχθηκε ἡ ὑπομονὴ σὲ σένα μὲ πολλὴ ὑπερβολὴ μάλιστα. Διότι βαδίζοντας πάντοτε τὴ στενὴ καὶ στενόχωρη ὁδὸ³ γυμνάσθηκες σὲ ὅλα αὐτά. Γι' αὐτό, ἀφοῦ ἄσκησες στὰ γυμνάσια αὐτὴν τὴν ἄριστη ἐπιστήμη, τώρα ἀναφάνηκες λαμπρότερη στοὺς ἀγῶνες· ὄχι μόνο δὲν θορυβεῖσαι καθόλου ἀπὸ τὰ γενόμενα, ἀλλὰ καὶ φτερουγίζεις καὶ σκιρτᾷς καὶ χορεύεις. Τοὺς ἄ-

35 βουμένη, ἀλλὰ καὶ πτερουμένη καὶ σκιρτῶσα καὶ χορεύουσα. Ὡν γὰρ προέλαβες τὰ γυμνάσια, τούτων τοὺς ἀγῶνας μετὰ πολλῆς νῦν μεταχειρίζεις τῆς εὐκολίας, ἐν γυναικείῳ σώματι καὶ ἀραχνίων ἀσθενεστέρω ἀνδρῶν σφριγόντων καὶ τοὺς ὀδόντας βρυχόντων μετὰ πολλοῦ τοῦ γέλωτος τὴν μανίαν καταπατοῦσα καὶ πλείονα
40 ἔτοιμή οὕσα παθεῖν ἢ ἐκεῖνοι παρασκευάζονται.

δ. Μακαρία σὺ καὶ τρισμακαρία τῶν ἐντεῦθεν στεφάνων, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ἀγίωνων. Τοιαύτη γὰρ τῶν παλαισμάτων ἢ φύσις τούτων, καὶ πρὸ τῶν βραβείων, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς σκάμμασιν ἔχει καὶ τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰς ἀντιδόσεις, τὴν ἡδονὴν ἣν καρποῦσαι νῦν,
45 τὴν εὐφροσύνην, τὴν ἀνδρείαν, τὴν καρτερίαν, τὴν ὑπομονήν, τὸ ἀνάλωτον, τὸ ἀχείρωτον, τὸ πάντων ὑψηλοτέραν εἶναι, τὸ οὕτως ἑαυτὴν ἀσκῆσαι, ὡς μηδὲν δύνασθαι παρὰ μηδενὸς παθεῖν δεινόν, τὸ τοσοῦτων κλυδωνίων γενομένων ἐπὶ τῆς πέτρας ἐστάναι, τὸ τῆς θαλάσσης μαινομένης ἐξ οὐρίας φέρεσθαι μετὰ πολλῆς τῆς γαλή-
50 νης. Ταῦτα τῆς θλίψεως καὶ πρὸ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐνταῦθα τὰ ἔπαθλα.

ε. Οἶδα γάρ, οἶδα ὅτι νῦν οὐδὲ περικεῖσθαι τὸ σῶμα ἡγῆ ὑπὸ τῆς ἡδονῆς πτερουμένη, ἀλλ' ἦν καιρὸς καλῆ, εὐκολώτερον αὐτὸ ἀποδύση ἢ ἕτεροι τὰ ἱμάτια αἱ περικεῖνται. Χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου
55 καὶ ὑπὲρ σαυτῆς καὶ ὑπὲρ τῶν τὴν μακαρίαν τελευτησάντων τελευτὴν οὐκ ἐν κλίνῃ οὐδὲ ἐν οἰκίᾳ, ἀλλ' ἐν δεσμωτηρίοις καὶ ἀλύσεσι καὶ βασάνοις. Θρήνει δὲ μόνους τοὺς ταῦτα ποιοῦντας καὶ δάκρυε. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἄξιον τῆς σῆς φιλοσοφίας.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν ὑγιείας βούλει
60 μανθάνειν, ἀπηλλάγημεν τέως τῆς πρώην ἐνοχλοῦσης ἡμῖν ἀρρωστίας καὶ ῥῆον διακεῖμεθα νῦν· πλὴν εἰ μὴ πάλιν ἐπελθὼν ὁ χειμὼν λυμῆνηται ἡμῖν τοῦ στομάχου τὴν ἀσθένειαν· καὶ τῶν Ἰσαύρων ἐνεκεν, ἐν πολλῇ καθεστῆκαμεν ἀσφαλείᾳ.

θλους πού πῆρες στήν προγύμναση ἐκτελεῖς τώρα στούς ἀγῶνες μέ πολλή εὐκολία· σέ γυναικεῖο καί ἀσθενέστερο ἀπό τοὺς ἰστοὺς τῆς ἀράχνης σῶμα καταπαταῶς μέ πολλή γέλωτα τῆς μανίας ἀνδρῶν σφριγηλῶν πού τρίζουν τὰ δόντια, κι' εἶσαι ἔτοιμη νὰ πάθεις περισσότερα ἀπό ὅσα σοῦ κατασκευάζουν ἐκεῖνοι.

δ. Μακάρια καί τρισμακάρια εἶσαι ἐσὺ γιὰ τὰ στεφάνια πού προέρχονται ἀπ' αὐτοὺς ἢ καλύτερα καί ἀπό τοὺς ἴδιους τοὺς ἀγῶνες. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύση τῶν παλαισμάτων αὐτῶν· ἔχουν τὶς ἀμοιβές καί τὶς ἀνταποδόσεις καί πρὶν ἀπὸ τὰ βραβεῖα καί μέσα στὰ σκάμματα ἀκόμη, τὴν ἡδονὴ πού δοκιμάζεις τώρα, τὴν εὐφροσύνη, τὴν ἀνδρεία, τὴν καρτερία, τὴν ὑπομονή, τὸ ἀπόρθητο, τὸ ἀκατάβλητο, τὸ ὅτι εἶσαι ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλους, τὸ ὅτι ἔχεις ἀσκήσει τὸν ἑαυτό σου ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸ νὰ πάθεις ἀπὸ κανένα τίποτε δεινὸ, τὸ ὅτι στέκεσαι ἐπάνω στήν πέτρα ἂν καί ἔγιναν τόσες τρικυμίες, τὸ ὅτι μέσα σὲ μαινόμενη θάλασσα πλέεις μέ οὐριό ἄνεμο σὲ πλήρη γαλήνη. Αὐτὰ εἶναι ἐδῶ τὰ ἔπαθλα τῆς θλίψεως καί πρὶν ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

ε. Διότι γνωρίζω, γνωρίζω πολὺ καλὰ ὅτι τώρα δὲν αἰσθάνεσαι ὅτι περιβάλλεσαι ἀπὸ σῶμα, καθὼς πτερώνεσαι ἀπὸ τὴν ἡδονή, ἀλλὰ, ἂν οἱ περιστάσεις τὸ ἀπαιτήσουν, θὰ τὸ ἀποβάλεις εὐκολώτερα ἀπὸ ὅσο ἄλλοι ἀποβάλλουν τὰ ἐνδύματα πού φοροῦν. Νὰ χαίρεσαι λοιπὸν καί νὰ εὐφραίνεσαι καί γιὰ τὸν ἑαυτό σου καί γιὰ ἐκείνους πού βρῆκαν μακάριο θάνατο ὄχι στήν κλίνη οὔτε στήν οἰκία τους, ἀλλὰ στὰ δεσμοτήρια καί τὶς ἀλυσίδες καί τὰ βάσανα. Καί νὰ θρηνεῖς μόνο αὐτοὺς πού προκαλοῦν αὐτὰ τὰ πράγματα καί νὰ δακρῦζεις· διότι κι' αὐτὸ εἶναι ἄξιο τῆς ὅλης ἀρετῆς σου.

Ἐπειδὴ ὁμως θέλεις νὰ μαθαίνεις καί γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ σώματός μου, ἀπαλλάχθηκα πλέον ἀπὸ τὴν ἀρρώστια πού μέ ἐνοχλοῦσε πρωτύτερα καί τώρα εἶμαι καλύτερα· ἐκτὸς ἐὰν ἔλθει πάλι ὁ χειμῶνας καί ὑποκινήσει τὴν ἀσθένεια τοῦ στομαχιοῦ μου. Ὡς πρὸς τοὺς Ἰσαύρους, βρισκόμαστε σὲ πολλή ἀσφάλεια.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΖ'

1 α. Τῆς σφοδρότητος ἔνεκεν τοῦ χειμῶνος καὶ τῆς τοῦ στομάχου ἡμῶν ἄσθeneίας καὶ τῶν Ἰσαυρικῶν καταδρομῶν, μηδὲν ἔνεκεν μερίμνα μηδὲ κατάτεινε σαυτὴν φροντίσιν. Ὁ μὲν γὰρ χειμῶν γέγονεν οἷον εἰκὸς ἐν Ἀρμενίᾳ εἶναι (οὐδὲν γὰρ δεῖ πλέον εἰπεῖν), ἡμᾶς 5 δὲ οὐ μέγα τι παραβλάπτει. Ταῦτα γὰρ προορῶντες πολλὰ μηχανώμεθα πρὸς τὸ τὴν ἐντεῦθεν διακρούσασθαι βλάβην καὶ πῶρ ἀνακαίοντες συνεχῶς καὶ τὸ δωμάτιον ἐνθα καταμένομεν πανταχόθεν περιφράττοντες καὶ ἐπιβλήμασι κεχρημένοι πλείοσι καὶ διὰ παντὸς ἔνδον μένοντες. Ὅπερ ἐστὶ μὲν ἡμῖν ἐπαχθές, πλὴν διὰ τὸ ἐντεῦθεν 10 κέρδος φορητόν. Ἔως γὰρ ἔνδον μένωμεν, οὐ σφόδρα κατατεινόμεθα τῷ κρυμῷ· ἐὰν δὲ ἀναγκασθῶμεν μικρὸν προελθεῖν καὶ τῷ ἔξω ὁμιλῆσαι ἀέρι, οὐ μικρὰν προστριβόμεθα βλάβην. Διὸ καὶ τὴν τιμιότητά σου παρακαλῶ καὶ ἐν μεγίστης αἰτῷ χάριτος μέρει πολλὴν ποιεῖσθαι ἐπιμέλειαν, ὥστε τὴν τοῦ σώματός σου διορθοῦν 15 ἀσθένειαν.

β. Ποιεῖ μὲν γὰρ νόσον καὶ ἀθυμία· ὅταν δὲ καὶ σῶμα πεπονηκὸς ἦ καὶ ἐξησθενημένον, καὶ ἐν ἀμελείᾳ κέηται πολλῇ, καὶ μῆτε ἰατρῶν ἀπολαύη μῆτε ἀέρων εὐκρασίας μῆτε τῆς τῶν ἐπιτηδείων ἀφθονίας, ἐννόησον ὅτι οὐ μικρὰ ἐντεῦθεν προσθήκη γίνεται τοῦ 20 δεινοῦ. Διὸ παρακαλῶ σου τὴν τιμιότητα καὶ ἰατροῖς διαφόροις καὶ ἐμπείροις καὶ φαρμάκοις χρῆσθαι τοῖς τὰ τοιαῦτα διορθοῦν δυναμένοις. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς πρὸ τούτων τῶν ὀλίγων ἡμερῶν, εὐεμπτότως ἡμῖν ἔχοντος τοῦ στομάχου πρὸς τοὺς ἐμέτους ἐκ τῆς τοῦ ἀέρος καταστάσεως τῇ τε ἄλλῃ ἐπιμελείᾳ χρησάμενοι καὶ τῷ φαρμάκῳ τῷ 25 ἀπεσταλμένῳ παρὰ τῆς κυρίας μου τῆς κοσμιωτάτης Συγκλητίου, καὶ οὐ δεηθέντες πλέον ἢ τριῶν ἡμερῶν αὐτὸ ἐπιθεῖναι διωρθώσαμεν αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν. Παρακαλῶ τοίνυν καὶ αὐτὴν σε χρήσασθαι τούτῳ καὶ παρασκευάσαι πάλιν ἡμῖν ἐξ αὐτοῦ πεμφθῆναι.

* Παλαιὸς ἀριθμὸς ἐπιστολῆς 4. Γράφηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 407.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 17 *

1 α. Νά μὴ νοιάζεσαι καθόλου γιὰ τὸν ἄγριο χειμῶνα καὶ τὴν ἀσθένεια τοῦ στομαχιοῦ μου καὶ τὶς Ἰσαυρικὲς ἐπιδρομές, οὔτε νὰ βασανίζεσαι μὲ ἀνησυχίες. Διότι ὁ χειμῶνας ἔγινε ὅσος γίνεται κανονικὰ στὴν Ἀρμενία (δὲν χρειάζεται νὰ πῶ τίποτε παραπάνω), καὶ ἐμένα δὲν μὲ βλάπτει καὶ πολὺ. Διότι προβλέποντας αὐτὴν τὴν κατάσταση ἐπινοοῦμε πολλὰ γιὰ νὰ ἐξουδετερώσομε τὴν ἀπὸ αὐτὴν βλάβη· ἔχομε συνέχεια ἀναμμένη φωτιὰ καθὼς καὶ περιφραγμένο ἀπὸ παντοῦ τὸ δωμάτιο ὅπου μένομε, χρησιμοποιοῦμε περισσότερα ἐπανωφόρια καὶ μένομε παντοτινὰ μέσα. Καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι ἀνιάρῳ γιὰ μένα, ἀλλὰ ὑποφερτὸ ἐξ αἰτίας τοῦ κέρδους ποὺ προκαλεῖ. Διότι ὅσο μένω μέσα δὲν ταλαιπωροῦμαι πολὺ ἀπὸ τὴν παγωνιά· ἂν ὅμως ἀναγκασθῶ νὰ βγῶ λίγο ἔξω καὶ νὰ ἔλθω σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν ἐξωτερικὸ ἀέρα, ὑφίσταμαι μεγάλη βλάβη. Γι' αὐτὸ παρακαλῶ τὴν τιμιότητά σου καὶ σοῦ τὸ ζητῶ σὰν μεγάλη χάρη νὰ φροντίζεις ἰδιαιτέρως, ὥστε νὰ ἐπανορθώσεις τὴν ἀσθένεια τοῦ σώματός σου.

β. Βέβαια προκαλεῖ καὶ ἡ ἀθυμία νόσο· ὅταν ὅμως ὑπάρχει καὶ σῶμα καταπονημένο καὶ ἐξασθενημένο καὶ πολὺ παραμελημένο, ποὺ δὲν ἀπολαύει οὔτε ἰατροῦς οὔτε εὐκρασία ἀέρων οὔτε ἀφθονία τῶν ἀναγκαίων ἐφοδίων, σκέψου ὅτι ἀπὸ αὐτὸ δὲν προκαλεῖται μικρὴ αὐξηση τοῦ κακοῦ. Γι' αὐτὸ παρακαλῶ τὴν τιμιότητά σου νὰ συμβουλευέσαι διαφόρους καὶ ἔμπειρους ἰατροῦς καὶ νὰ χρησιμοποεῖς φάρμακα ποὺ μποροῦν νὰ διορθώσουν τέτοια κακὰ. Ἔτσι κι' ἐγώ, πρὶν ἀπὸ λίγες ἡμέρες, ποὺ τὸ στομάχι μου ἀπὸ τὴν κατάσταση τοῦ ἀέρα εἶχε κυριευθεῖ ἀπὸ τάσι γιὰ ἐμετούς, χρησιμοποίησα καὶ τὴν ἄλλη φροντίδα, ἀλλὰ καὶ τὸ φάρμακο ποὺ μοῦ στάλθηκε ἀπὸ τὴν κοσμιωτάτη κυρία μου Συγκλητία· δὲν χρειάσθηκε νὰ τὸ ἐπιθέσω περισσότερο ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες καὶ διόρθωσα τὴν ἀσθένειά του. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ τὸ χρησιμοποήσεις κι' ἐσὺ καὶ νὰ φροντίσεις νὰ σταλεῖ καὶ σὲ μένα πάλι ἀπ' αὐτό.

γ. Καὶ γὰρ πάλιν αἰσθανόμενοι τινος ἀνατροπῆς, πάλιν αὐτῷ
30 ἐχρησάμεθα καὶ τὸ πᾶν διωρθώσαμεν. Καὶ γὰρ φλεγμονὰς κατα-
στέλλει τὰς ἐν τῷ βάθει, νοτίδα ἀνιμᾶται καὶ συμμέτρως ἐστὶ θερ-
μὸν καὶ τόνον ἐντίθησιν οὐ τὸν τυχόντα καὶ ὄρεξιν διεγείρει τὴν
πρὸς τὰ σιτία καὶ τούτων ἅπαντων ἡμῖν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πείραν
παρέσχεν. Ποίησον τοίνυν παρακληθῆναι τὸν δεσπότην μου τὸν αἰ-
35 δεσιμώτατον Θεόφιλον τὸν κόμητα, ὥστε πάλιν ἐξ αὐτοῦ κατα-
σκευάσαι ἡμῖν καὶ ἀποστεῖλαι.

δ. Καὶ μὴ σε λυπεῖτω τὸ ἐνταῦθα ἡμᾶς χειμάζειν· καὶ γὰρ πολλῶ
ῤῥον καὶ ὑγιεινότερον νῦν ἢ πέρυσι διακείμεθα, ὥστε, εἰ καὶ αὐτὴ
τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ἐποιοῦ, πολλῶ ἂν ἄμεινον διετεθήσῃ.
40 Εἰ δὲ ἐξ ἀθυμίας φῆς τετέχθαι σοι τὰ νοσήματα, πῶς πάλιν ἐπιστο-
λὰς ζητεῖς παρ' ἡμῶν μηδὲν ἐντεῦθεν εἰς εὐθυμίαν καρπωσαμένη,
ἀλλ' οὕτω τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας βαπτισθῆναι ὡς καὶ ἐπιθυμεῖν
νῦν τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας;

ε. Οὐκ οἶσθα ὅσος καὶ ἀρρωστίας κεῖται μισθός; Οὐ πολλάκις σοι
45 καὶ παρῶν καὶ δι' ἐπιστολῶν ταύτης ἔνεκα διείλεγμαί τῆς ὑποθέσε-
ως; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἴσως ἢ ὁ τῶν πραγμάτων ὄχλος ἢ αὐτὴ τῆς ἀρρω-
στίας ἢ φύσις καὶ αἱ ἐπάλληλοι περιστάσεις οὐκ ἐῷσί σε διηνεκῶς
ἐναυλον ἔχειν τῶν εἰρημένων τὴν μνήμην, ἄκουε πάλιν τὰ αὐτὰ ἐ-
παρδόντων ἡμῶν τοῖς ἔλκουσί σου τῆς ἀθυμίας· «τὰ γὰρ αὐτὰ γρά-
50 φειν», φησὶν, «ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές».

2 α. Τί οὖν καὶ λέγω καὶ γράφω; Οὐδέν, Ὀλυμπιάς, τῆς ἐν ἀλγη-
δόσιν ὑπομονῆς εἰς εὐδοκίμησεως λόγον ἴσον. Ἡ γὰρ βασιλις τῶν
ἀγαθῶν καὶ τῶν στεφάνων ἢ κορωνίς αὐτὴ μάλιστα ἐστὶ καὶ καθά-
περ αὐτὴ τῶν ἄλλων κρατεῖ κατορθωμάτων, οὕτως ἐν αὐτῇ τοῦτο
5 μάλιστα τὸ εἶδος τῶν ἄλλων ἐστὶ λαμπρότερον. Τᾶχα ἀσαφές τὸ εἰ-
ρημένον· οὐκοῦν αὐτὸ ποιήσω σαφέστερον. Τί οὖν ἐστὶν ὃ φημι; Οὐ
τὸ χρήματα ἀφαιρεθῆναι, κἂν πάντων τις γυμνωθῇ τῶν ὄντων, οὐ
τὸ τιμῆς ἐκπεσεῖν, οὐ τὸ πατρίδος ἐκβληθῆναι καὶ πρὸς τὴν ὑπερο-
ρίαν ἀπενεχθῆναι, οὐ τὸ πόνω καὶ ἰδρῶτι κατατείνεσθαι, οὐ τὸ δε-
10 σμωτήριον οἰκεῖν καὶ ἄλυσιν περικεῖσθαι, οὐκ ὄνειδισμοὶ καὶ λοι-

1. Τὸ φάρμακο πρέπει νὰ ἦταν ἐξωτερικό, ἀφοῦ ὁ Χρυσόστομος λέγει «ἐπιθεῖναι». Ὁ κόμης (στρατηγός) Θεόφιλος πρέπει νὰ ἦταν ὁ παρασκευαστής. Ἡ Συγκλητία (τὸ Συγκλήτιον) ἦταν προφανῶς φίλη τῆς Ὀλυμπιάδος ποὺ τὴν ἀκολούθησε στὴν ἐξορία τῆς.

γ. Διότι, αίσθανόμενος πάλι κάποια διαταραχή, τὸ χρησιμοποίησα πάλι καὶ τὸ διόρθωσα τελείως. Καθ' ὅσον καταστέλλει τὶς φλεγμονές στὸ βάθος, ἀφαιρεῖ τὰ ὑγρά, εἶναι συμμετρικὰ θερμό, παρέχει σημαντικό τόνωμα, διεγείρει τὴν ὄρεξη πρὸς τὰ φαγητά· ὄλων αὐτῶν μοῦ ἔδωσε τὴν πείρα σὲ λίγες ἡμέρες. Φρόντισε λοιπὸν, ὥστε ὁ δεσπότης μου, ὁ αἰδεσιμώτατος Θεόφιλος ὁ κόμης, νὰ κατασκευάσει πάλι ἀπ' αὐτὸ καὶ νὰ μοῦ ἀποστείλει¹.

δ. Καὶ νὰ μὴ σὲ λυπεῖ πού περνῶ ἐδῶ τὸν χειμῶνα. Εἶμαι πολὺ καλύτερα καὶ ὑγιέστερος τώρα ἀπὸ πέρυσι· ἔτσι, ἂν φρόντιζες κι' ἐσὺ τὸν ἑαυτὸ σου ὅπως πρέπει, θὰ ἦσουν σὲ καλύτερη κατάσταση. Ἐν ὅμως ἰσχυρίζεσαι ὅτι τὰ νοσήματα σοῦ προκλήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀθυμία, τότε πῶς ζητᾶς πάλι ἐπιστολές ἀπὸ μένα, ἀφοῦ δὲν κέρδισες καμμιά εὐθυμία ἀπ' αὐτές, ἀλλ' ἔχεις βυθισθεῖ τόσο πολὺ στὴν κυριαρχία τῆς ἀθυμίας, ὥστε νὰ ἐπιθυμεῖς τώρα νὰ φύγεις ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωή;

ε. Δὲν γνωρίζεις πόσος μισθὸς ἐπιφυλάσσεται καὶ γιὰ τὴν ἀρρώστια; Δὲν σοῦ μίλησα πολλὰς φορὲς καὶ προφορικὰ καὶ μὲ ἐπιστολές γι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεση; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἴσως ἡ ἐνόχληση τῶν πραγμάτων ἢ ἡ ἴδια ἡ φύση τῆς ἀρρώστιας καὶ οἱ ἀλλεπάλληλες ταλαιπωρίες δὲν σοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ἔχεις πρόχειρη τὴ μνήμη τῶν λόγων μου, ἄκουε πάλι νὰ τραγουδήσω μὲ τὶς ἴδιες ἐπωδούς τὰ ἔλκη τῆς ἀθυμίας σου· διότι, λέγει, «τὸ νὰ γράφω τὰ ἴδια σ' ἐμένα δὲν προκαλεῖ βάρος, σὲ σᾶς ὅμως παρέχει ἀσφάλεια»².

2 α. Ποιὸ εἶναι λοιπὸν αὐτὸ πού λέγω καὶ γράφω; Ὀλυμπιάς, τίποτε δὲν συντελεῖ στὴν εὐδοκίμηση τόσο, ὅσο ἡ ὑπομονὴ στοὺς πόνους. Αὐτὴ προπάντων εἶναι ἡ βασιλίδα τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ κορωνίδα τῶν στεφάνων. Καὶ ὅπως ἡ ὑπομονὴ ὑπερνικᾷ τὶς ἄλλες ἀρετές, ἔτσι καὶ σ' αὐτὴ εἶναι λαμπρότερο κυρίως αὐτὸ τὸ εἶδος, ἢ ὑπομονὴ στοὺς πόνους τῆς ἀρρώστιας. Εἶναι ἴσως ἀσαφὲς τὸ λεγόμενον· θὰ τὸ κάμω λοιπὸν σαφέστερο. Ποιὸ εἶναι δηλαδὴ αὐτὸ πού λέγω; Τίποτε δὲν εἶναι τόσο βαρὺ, ὅσο ἡ ἀρρώστια τοῦ σώματος· οὔτε τὸ νὰ στερηθεῖ κανεὶς χρήματα, ἀκόμη καὶ ἂν γυμνωθεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα, οὔτε τὸ νὰ ξεπέσει ἀπὸ ἀξίωμα, οὔτε τὸ νὰ διωχθεῖ ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ νὰ σταλεῖ σὲ ἐξορία, οὔτε ἡ ταλαιπωρία σὲ κόπο καὶ ἰδρώτα, οὔτε τὸ νὰ κατοικεῖ στὸ δεσμωτήριον καὶ νὰ φέρει ἀλυσίδα,

δορίαὶ καὶ σκώμματα (μὴ γὰρ μηδὲ τοῦτο μικρὸν νομίσης εἶναι καρ-
 15 ἀθρόον πάντες ἀναρπασθῶσιν, οὐκ ἐχθροὶ συνεχῶς ἐπεμβαίνοντες,
 οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν, οὐκ αὐτὸς ὁ κολοφῶν τῶν δοκούν-
 των εἶναι λυπηρῶν, ὁ θάνατος, ὁ φοβερὸς οὕτω καὶ φρικώδης, οὐ-
 τως ἐστὶ βαρὺς ὡς σῶματος ἀρρωστία.

β. Καὶ ταῦτα δείκνυσιν ὁ μέγιστος τῆς ὑπομονῆς ἀθλητῆς ὅς, ἐπει-
 20 δὴ σωματικῇ περιέπεσε νόσῳ, ἀπαλλαγὴν τῶν κατεχόντων δεινῶν
 τὴν τελευτὴν εἶναι ἐνόμισε. Καὶ ὅτε μὲν τὰ ἄλλα ἔπασχεν ἅπαντα,
 οὐδὲ ἠσθάνετο, καίτοι ἐπαλλήλους δεχόμενος τὰς πληγὰς καὶ τε-
 λευταίαν τὴν καιρίαν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς χαλε-
 πωτάτης τοῦ πολεμοῦντος αὐτῷ κακουργίας, τῷ μὴ νεάζοντι μηδὲ
 25 νῦν εἰς τοὺς ἀγῶνας καθιέντι πρῶτον, ἀλλ' ἤδη τῇ πυκνότητι τῶν
 ἐπαλλήλων βελῶν κατειργασμένῳ, τότε τὴν καιρίαν δοῦναι τὴν ἐπὶ
 τοῖς παισὶ πληγὴν, καὶ ταύτην οὕτω χαλεπῶς ὡς καὶ ἐξ ἑκατέρας
 τῆς φύσεως καὶ πάντας ἀθρόον, καὶ ἐν ἀῶρῳ ἡλικία καὶ βιαία τε-
 λευτῇ διαφθεῖραι καὶ τοῦ θανάτου τὸν τρόπον ἐσχεδιασμένον αὐτοῖς
 30 ἐργάσασθαι τάφον. Οὐδὲ γὰρ εἶδεν ἐν κλίνῃ κειμένους, οὐδὲ ἐφίλη-
 σε χεῖρας, οὐδὲ ἐσχάτων ἤκουσε ρημάτων, οὐδὲ ποδῶν ἤψατο καὶ
 γονάτων, οὐ στόμα συνεῖλεν, οὐ καθεῖλεν ὀφθαλμοὺς μελλόντων
 αὐτῶν τελευτᾶν, ἅπερ οὐ μικρὰ εἰς παραμυθίαν τοῖς παιδῶν χωρι-
 ζομένοις πατράσιν· οὐδὲ τοὺς μὲν προέπεμψεν ἐπὶ τὸν τάφον, τοὺς
 35 δὲ ἐπανελθῶν εὔρε παραμυθίαν τῶν ἀπελθόντων· ἀλλ' ἐν καιρῷ
 συμποσίου, συμποσίου οὐ μέθην, ἀλλ' ἀγάπην βρύοντος, ἐν τραπέζῃ
 φιλαδελφίας, ἐπὶ στιβάδος κειμένους ἤκουσε πάντας κατακεχῶ-
 σθαι καὶ πάντα ὁμοῦ μιγῆναι, τὸ αἷμα, τὸν οἶνον, τὰς κύλικας, τὸν
 δροφον, τὴν τράπεζαν, τὴν κόνιν, τὰ μέλη τῶν παιδῶν.

40 γ. Ἄλλ' ὁμως ἠνίκα μὲν ταῦτα ἤκουσε, καὶ πρὸ τούτων τὰ ἄλλα
 καὶ αὐτὰ χαλεπὰ (καὶ γὰρ κάκεινα χαλεπῶς ἀπολώλει, τὰ τε ποί-
 μνια καὶ ὄλοκλήρους ἀγέλας, τὰς μὲν ὑπὸ πυρὸς ἄνωθεν κατενε-

3. Εἶναι κλασικὸ παράδειγμα ὑπομονῆς ὁ Ἰώβ, ποὺ συχνὰ χρησιμοποιεῖται σ' αὐτὲς τὶς ἐπιστολὲς τοῦ Χρυσοστόμου.

οὔτε οἱ ὄνειδισμοί, οἱ λοιδορίες καὶ οἱ ἐμπαιγμοὶ (βέβαια νὰ μὴ νομίσεις ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι μικρὸ εἶδος καρτερίας, τὸ νὰ ὑποφέρει κανεὶς κι' αὐτὰ τὰ πράγματα· κι' αὐτὸ τὸ δείχνει ὁ Ἰώβ, ὁ τόσο μεγάλος καὶ δυνατὸς ἄνδρας, ποὺ δὲν θορυβήθηκε καὶ λίγο ἀπὸ αὐτὸν τὸν πειρασμό)· ἀλλ' οὔτε αὐτὸ οὔτε ἡ ἀπώλεια παιδιῶν, ἀκόμη κι' ἂν ἀρπαγοῦν ὅλα ξαφνικά, οὔτε ἐχθροὶ ποὺ συνεχῶς ἐπεμβαίνουν, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο, οὔτε αὐτὸ τὸ κορύφωμα τῶν θεωρουμένων λυπηρῶν, ὁ θάνατος, ὁ τόσο φοβερὸς καὶ φρικώδης.

β. Κι' αὐτὰ τὰ δείχνει ὁ μέγας ἀθλητῆς τῆς ὑπομονῆς³, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ περιέπεσε σὲ σωματικὴ νόσο, νόμισε ὅτι ὁ θάνατος ἀποτελεῖ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ δεινὰ ποὺ τὸν κατεῖχαν. Καὶ ὅταν βέβαια ἔπασχε ὅλα τὰ ἄλλα, οὔτε κἂν αἰσθανόταν, μ' ὅλο ποὺ δεχόταν ἀλλεπάλληλα κτυπήματα, καὶ τὸ τελευταῖο καίριο μάλιστα. Διότι κι' αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὴ δοκιμασία, ἀλλ' εἶναι ἐκδήλωση τῆς χειρότερης κακουργίας τοῦ ἐχθροῦ του, τοῦ δαίμονα, πρὸς αὐτόν, ποὺ δὲν ἦταν ἀκμαῖος καὶ δὲν κατέβαινε στὰ ἀγωνίσματα γιὰ πρώτη φορά, ἀλλ' ἦταν ἤδη ἐξαντλημένος ἀπὸ τὰ πυκνά καὶ ἀλλεπάλληλα βέλη, τὸ νὰ δώσει τότε τὸ καίριο πλήγμα σὲ συνδυασμὸ μὲ τὰ παιδιά, καὶ μάλιστα τόσο φοβερὸ πλήγμα, ἀφοῦ χάθηκαν καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ φύλα ὅλα ξαφνικά καὶ σὲ ἄωρη ἡλικία καὶ μὲ βίαιο θάνατο, καὶ ἀφοῦ ὡς τρόπο τοῦ θανάτου χρησιμοποίησε γι' αὐτὰ τάφο σχεδιασμένο. Δὲν τὰ εἶδε ἐξαπλωμένα στὴν κλίνη οὔτε φίλησε τὰ χέρια τους, οὔτε ἄκουσε τὰ τελευταῖα λόγια τους, οὔτε ἔγγισε τὰ πόδια καὶ τὰ γόνατα, δὲν συνέστειλε τὸ στόμα, δὲν τοὺς ἔκλεισε τὰ μάτια ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πεθάνουν, πράγματα ποὺ δὲν εἶναι μικρὰ γιὰ τὴν παρηγοριὰ τῶν πατέρων ποὺ χωρίζονται ἀπὸ τὰ παιδιά· δὲν προέπεμψε μερικὰ στὸν τάφο, καὶ ὅταν ἐπέστρεψε βρῆκε τὰ ἄλλα ὡς παρηγοριὰ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ πέθαναν· ἀλλὰ σὲ καιρὸ συμποσίου, συμποσίου ποὺ δὲν ἦταν γεμάτο ἀπὸ μέθη, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπη, σὲ τράπεζα φιλαδελφίας, ἄκουσε ὅτι, ἐνῶ ἦταν ξαπλωμένα σὲ ἀνάκλιντρο, κατασκεπάσθηκαν ὅλα καὶ ὅτι ἀναμίχθηκαν ὅλα μαζί, τὸ αἷμα, ὁ οἶνος, τὰ ποτῆρια, ὁ ὄρφος, ἡ τράπεζα, ἡ σκόνη, τὰ μέλη τῶν παιδιῶν.

γ. Ἄλλ' ὅμως ὅταν ἄκουσε αὐτὰ ὁ Ἰώβ, καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ, τὰ ἄλλα ποὺ ἦταν ἐπίσης φοβερὰ (διότι καὶ ἐκεῖνα τὰ ἔχασε μὲ ὀδύνη, τὰ ποιμνία καὶ τὶς ἀγέλες, πού, ὅπως ἔλεγε ὁ πονηρὸς ἄγγελος τῆς τρα-

χθέντος ἀνηλώσθαι ἔλεγεν ὁ πονηρὸς τῆς τραγωδίας ταύτης ἄγγελος, τὰς δὲ ὑπὸ πολεμίων διαφόρων ἀθρόον πάσας ἀναρπαγῆναι
 45 καὶ κατακοπῆναι σὺν αὐτοῖς τοῖς ποιμέσιν)· ἀλλ' ὁμως τοσαύτην ζάλην ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ διεγερθεῖσαν ὁρῶν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, ἐπὶ τῆς οἰκίας, ἐπὶ τῶν θρεμμάτων, ἐπὶ τῶν παίδων, ἐπάλληλα τὰ κύματα καὶ τὰς σπιλάδας συνεχεῖς καὶ τὸν ζόφον βαθὺν καὶ τὸ κλυδώνιον ἀφόρητον, οὔτε ἀθυμίᾳ κατετείνεται, οὔτε ἡσθάνετο σχεδὸν
 50 τῶν γεγενημένων, πλὴν τοσοῦτον, ὅσον ἄνθρωπος ἦν καὶ πατήρ. Ἐπειδὴ δὲ νόσῳ παρεδόθη καὶ ἔλκεσι, τότε καὶ θάνατον ἐπεζήτει, τότε καὶ ἀποδύρεται καὶ θρηνεῖ, ἵνα μάθῃς πῶς τοῦτο πάντων ἐστὶ χαλεπώτερον καὶ τῆς ὑπομονῆς τὸ ἄκρον εἶδος. Καὶ τοῦτο οὐδὲ αὐτὸς ὁ πονηρὸς ἀγνοεῖ δαίμων, ἀλλ' ἐπειδὴ πάντα ἐκεῖνα κινήσας,
 55 ἑώρα τὸν ἀθλητὴν ἀτάραχον μένοντα καὶ ἀθόρυβον, ὡς ἐπὶ μέγιστον ἄθλον τοῦτον ὤρμησε λέγων ὅτι· τὰ μὲν ἄλλα πάντα φορητά, κἂν παῖδά τις ἀποβάλλῃ κἂν κτήματα κἂν ἀλλοτιοῦν (τοῦτο γάρ ἐστι, «δέρμα ὑπὲρ δέρματος»), ἡ δὲ καιρία πληγὴ, ὅταν ἐν σώματί τις δέξεται τὰς ὀδύνας'. Διὰ τοι τοῦτο μετὰ τὸν ἄθλον τοῦτον ἠττηθεῖς,
 60 οὐδὲ γρυῖξαι ἔσχεν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ τὰ πρότερα ἀναισχύντως ἀντέλεγεν. Ἐνταῦθα μέντοι οὐδὲ ἀναισχυντον πλάσαι τι λοιπὸν εὔρεν, ἀλλ' ἐγκαλυψάμενος ἀνεχώρησεν.

3 α. Ἀλλὰ μὴ νόμιζέ σοι τοῦτο ἀπολογίαν εἶναι εἰς τὸ καὶ αὐτῆς ἐπιθυμεῖν τελευτῆς, εἰ ἐκεῖνος ἐπεθύμει θανάτου τὰς ὀδύνας οὐ φέρων. Ἐννόησον γὰρ πότε ἐκεῖνος ἐπεθύμει καὶ πῶς τῶν πραγμάτων διακειμένων, οὐ νόμου δοθέντος, οὐ προφητῶν φανέντων, οὐ
 5 τῆς χάριτος οὕτως ἐκχυθείσης οὐδὲ ἄλλης φιλοσοφίας μετασχών. Ὅτι γὰρ ἡμεῖς τῶν τότε πολιτευομένων πλείονα ἀπαιτούμεθα καὶ μείζονα ἡμῖν κεῖται τὰ σκάμματα, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».
 10 Μὴ τοίνυν τὸ εὐχεσθαι νῦν τελευτῆν ἀπηλλάχθαι ἐγκλήματος νόμιζε, ἀλλ' ἄκουε τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς τῆς λεγούσης· «τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον, τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς». Ὅσω γὰρ ἂν ἐπιτείνηται τὰ τῆς θλίψεως, τοσοῦτω πλεονάζει καὶ τὰ τῶν στεφάνων· ὅσω ἂν πυ-

γωδίας, ἄλλες καταστράφηκαν ἀπὸ φωτιὰ πού ἔπεσε ἀπὸ ἐπάνω, καὶ ἄλλες ἀναρπᾶγηκαν ξαφνικὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ κατασφάχθησαν μαζί μὲ τοὺς ποιμένες)· ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἔβλεπε τέτοια τρικυμία σὲ μιὰ σύντομη στιγμή, στοὺς ἀγρούς, στὴν οἰκία, στὰ ζῶα, στὰ παιδιά, ἀλλεπάλληλα τὰ κύματα καὶ τὰ βράχια συνεχῆ, τὸ σκότος βαθὺ καὶ τὸν κλυδωνισμό ἀφόρητο, οὔτε ἀπὸ τὴν τρικυμία ταιλαιπωρήθηκε οὔτε αἰσθανόταν σχεδὸν τὰ ὅσα ἔγιναν, παρὰ μόνο κατὰ τὸ μέτρο πού ἦταν ἄνθρωπος καὶ πατέρας. Ὅταν ὅμως παραδόθηκε στὴ νόσο καὶ τὰ ἔλκη, τότε ἐπιζητοῦσε θάνατο, τότε ὀδύρεται καὶ θρηνεῖ, γιὰ νὰ μάθεις, πῶς αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ ὀδυνηρὸ καὶ τὸ ἀκραῖο εἶδος τῆς ὑπομονῆς. Αὐτὸ δὲν τὸ ἀγνοεῖ οὔτε ὁ πονηρὸς δαίμονας, ἀλλὰ, ἀφοῦ κίνησε ὅλα ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ἔβλεπε τὸν ἀθλητὴ νὰ μένει ἀτάραχος καὶ ἀθόρυβος, γι' αὐτὸ ὄρμησε σ' αὐτὸν σὰν τὸν μεγαλύτερο ἄθλο, λέγοντας ὅτι, τὰ ἄλλα εἶναι ὑποφερτά, εἴτε παιδί χάσει κανεῖς εἴτε κτήματα εἴτε ὅτιδήποτε ἄλλο (διότι αὐτὸ σημαίνει «δέρμα γιὰ δέρμα»⁴), ἡ κυρία πληγὴ ὅμως εἶναι, ὅταν δεχθεῖ τὶς ὀδύνες στὸ σῶμα του. Γι' αὐτό, ἀφοῦ ἠττήθηκε σ' αὐτὸν τὸν ἄθλο, οὔτε νὰ γρύξει δὲν μπόρεσε, ἂν καὶ στὰ προηγούμενα ἔφερε πολλὰς ἀδιάντροπες ἀντιρρήσεις. Ἐδῶ ὅμως δὲν βρῆκε πλέον κάτι ἀδιάντροπο νὰ πλάσει, ἀλλ' ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ στάδιο ντροπιασμένος.

3 α. Ἄλλὰ νὰ μὴ νομίζεις, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀπολογία γιὰ σένα, ὥστε νὰ ἐπιθυμεῖς καὶ τὸν θάνατο ἀκόμη, τὸ ὅτι ἐκεῖνος ἐπιθυμοῦσε θάνατο, μὴ ὑποφέροντας τοὺς πόνους. Διότι πρέπει νὰ σκεφθεῖς, πότε ἐπιθυμοῦσε ἐκεῖνος καὶ πῶς ἦταν τὰ πράγματα τότε, τότε πού οὔτε νόμος εἶχε δοθεῖ οὔτε προφῆτες εἶχαν φανεῖ οὔτε ἡ χάρη εἶχε ἐκχυθεῖ, οὔτε αὐτὸς εἶχε μετὰσχει ἄλλης φιλοσοφίας. Ὅτι βέβαια ἐμεῖς ἔχομε περισσότερες ὑποχρεώσεις ἀπὸ ἐκείνους πού ζοῦσαν τότε καὶ βαρύτερους ἀγῶνες, ἄκουσε τὸν Χριστὸ πού λέγει· «ἂν ἡ δικαιοσύνη σας δὲν ξεπεράσει τὴν τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθετε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁵. Νὰ μὴ νομίζεις λοιπὸν ὅτι, τὸ νὰ εὐχέσαι τώρα θάνατο, ἀπαλλάσει ἀπὸ κάθε κατηγορία, ἀλλ' ἄκουε τὴ φωνὴ τοῦ Παύλου πού λέγει, «τὸ νὰ ἐκδημήσω καὶ νὰ βρεθῶ μαζί μὲ τὸν Χριστὸ εἶναι πολὺ καλύτερο, ἀλλὰ γιὰ σᾶς εἶναι ἀναγκαιότερο τὸ νὰ παραμείνω στὴ σάρκα»⁶. Διότι, ὅσο αὐξάνεται ἡ θλίψη, τόσο ἀφθονοῦν τὰ στεφάνια· ὅσο πιὸ πολὺ πύρωθεῖ

15 ρωθῆ τὸ χρυσίον, τοσοῦτω καθαρώτερον γίνεται· ὅσω μακρότερον ἂν πλεύσῃ πέλαγος ἔμπορος, τοσοῦτω πλείονα συνάγει τὰ φορτία.

β. Μὴ τοίνυν νομίσης μικρόν σοι προκεῖσθαι νῦν ἄθλον, ἀλλὰ πάντων ὧν ὑπομεμένηκας τὸν ὑψηλότερον, τὸν ἐπὶ τῆ τοῦ σώματος ἀρρωστίᾳ λέγω. Καὶ γὰρ καὶ τῷ Λαζάρῳ (εἰ γὰρ καὶ πολλάκις τοῦ-
20 το εἶρηκα πρὸς σέ, οὐδὲν κωλύει καὶ νῦν εἰπεῖν), ἤρκεσε τοῦτο εἰς σωτηρίαν· καὶ τοῦ κοινήν τὴν οἰκίαν τοῖς παριοῦσι κεκτημένου καὶ μετανάστου συνεχῶς γινομένου διὰ τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα καὶ τὸν υἱὸν κατασφάζαντος τὸν γνήσιον, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐν ἐσχάτῳ γῆρα δοθέντα, ὁ μὴδὲν τούτων πεπονηκῶς, εἰς τοὺς κόλπους ἀπήει, ἐπει-
25 δὴ ἤνεγκεν εὐκόλως πενίαν καὶ ἀρρωστίαν καὶ τὴν τῶν προστησομένων ἐρημίαν. Τοσοῦτον γὰρ ἐστὶν ἀγαθὸν τοῦτο τοῖς γενναίως φέρουσι, ὅτι κἂν τὰ μέγιστα ἡμαρτηκότα τινὰ εὖρη, ἀπαλλάττει τοῦ βαρυτάτου τῶν ἁμαρτημάτων φορτίου· κἂν κατωρθωκότα καὶ δίκαιον ὄντα, οὐ μικρᾶς ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγίστης παρρησίας γίνεται
30 προσθήκη.

γ. Καὶ γὰρ καὶ στέφανός ἐστι λαμπρὸς ἐπὶ τῶν δικαίων, καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον μεθ' ὑπερβολῆς λάμπων, καὶ καθάρσιον μέγιστον ἐπὶ τῶν ἡμαρτηκώτων. Διὰ τοι τοῦτο τὸν διορυζάντα γάμον πατρῶν καὶ τὴν εὐνήν διαφθείραντα τὴν ἐκείνου εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς παρα-
35 δίδωσιν ὁ Παῦλος, τούτω καθαίρων αὐτὸν τῷ τρόπῳ. Ὅτι γὰρ καθάρσιον τὸ γινόμενον ἦν τῆς τοσαύτης κηλίδος, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ ἑτέροις δὲ ἐγκαλῶν φρικωδεστάτην ἑτέραν ἁμαρτίαν τοῖς τῆς ἱερᾶς τραπέζης ἀναξίως ἀπολαύουσι καὶ τῶν ἀπορρη-
40 των μυστηρίων ἐκείνων καὶ εἰπὼν ὅτι ὁ τοιοῦτος «ἐνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου», ὄρα πῶς φησι καὶ αὐτοὺς καθαίρεσθαι τῆς χαλεπῆς ταύτης κηλίδος οὕτω λέγων· «διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀρρωστοί». Εἶτα, δεικνὺς ὅτι οὐ μέχρι τῆς τιμωρίας ταύτης στήσεται τὰ ἐκείνων, ἀλλ' ἔσται τι κέρδος ἀπὸ
45 τοῦ πράγματος τὸ τῶν εὐθυνῶν τῶν ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ταύτῃ ἀπαλλαγῆναι, ἐπήγαγεν· «εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. Νῦν δὲ κρινόμενοι, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ

7. Στοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, Λουκᾶ 16,19–31. 8. Α' Κορ. 55,5.

9. Α' Κορ. 11,7. 10. Α' Κορ. 11,30.

ὁ χρυσός, τόσο καθαρώτερος γίνεται· ὅσο μακρότερο πέλαγος πλεύσει ὁ ἔμπορος, τόσο περισσότερα φορτία μαζεύει.

β. Μὴ νομίσῃς λοιπὸν ὅτι τώρα βρίσκεται μπροστά σου μικρὸ βραβεῖο, ἀλλὰ τὸ ὑψηλότερο ἀπὸ ὅλα ὅσα ὑπέμεινες, δηλαδὴ τὸ βραβεῖο γιὰ τὴ σωματικὴ ἀρρώστια. Αὐτὸ πράγματι ἤρκεσε καὶ στὸ Λάζαρο γιὰ νὰ σωθεῖ (ἂν καὶ αὐτὸ τὸ εἶπα πολλὰς φορές, δὲν μ' ἐμποδίζει τίποτε νὰ τὸ εἰπῶ καὶ τώρα), καὶ νὰ μεταβεῖ στοὺς κόλπους ἐκείνου⁷, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν οἰκία του κοινὴ μὲ τοὺς περαστικούς καὶ γινόταν συνεχῶς μετανάστης λόγῳ τοῦ προστάγματος τοῦ Θεοῦ, πού ἦταν ἔτοιμος νὰ κατασφάζει τὸν υἱό του τὸν γνήσιο, τὸν μονογενή, πού τοῦ δόθηκε στὰ ἔσχατα γεράματα· σ' ἐκείνου τοὺς κόλπους μετέβηκε αὐτὸς πού τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔκαμε, ἐπειδὴ ὑπέμεινε εὐκόλα τὴ φτώχεια καὶ τὴν ἀρρώστια καὶ τὴν ἔλλειψη προστατῶν. Διότι τόσο μεγάλο ἀγαθὸ εἶναι αὐτὸ σ' ἐκείνους πού τὸ ὑποφέρουν γενναῖα, ὥστε, καὶ ἂν βρεῖ κάποιον πού ἔκαμε τὶς μεγαλύτερες ἀμαρτίες, τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ βαρύτερο φορτίο τῶν ἀμαρτημάτων· ἂν αὐτὸς εἶναι ἐνάρετος καὶ δίκαιος, τοῦ προσθέτει παρρησία ὄχι μικρὴ ἀλλὰ πολὺ μεγάλη.

γ. Εἶναι πράγματι λαμπρὸ στεφάνι γιὰ τοὺς δικαίους, πού λάμπει ὑπερβολικὰ περισσότερο ἀπὸ ἥλιο, καὶ μεγάλο καθάρσιο γιὰ τὰ ἀμαρτήματα. Γι' αὐτὸ μάλιστα ὁ Παῦλος ἐκείνον, πού κατέσκαψε πατρικὸ γάμο καὶ διέφθειρε τὴν πατρικὴ κλίνη, τὸν παραδίδει στὸν ὄλεθρο τῆς σάρκας, καθαρίζοντάς τον μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Διότι, τὸ ὅτι τὸ γινόμενον ἦταν καθάρσιο τῆς τόσο μεγάλης κηλίδας, ἄκουσέ τον πού λέγει· «γιὰ νὰ σωθεῖ τὸ πνεῦμα κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁸. Καὶ ὅταν κατηγορεῖ ἄλλους γιὰ ἄλλη φρικώδη ἀμαρτία, πού ἀπολαμβάνουν ἀνάξια τὴν ἱερὴ τράπεζα καὶ ἐκεῖνα τὰ ἀπόρρητα μυστήρια, καὶ λέγει, ὅτι ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος «εἶναι ἔνοχος ἀπέναντι στὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου»⁹, πρόσεχε πῶς τονίζει ὅτι καὶ αὐτοὶ καθαρίζονται ἀπὸ τὴ φοβερὴ αὐτὴ κηλίδα, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «γι' αὐτὸ ἀνάμεσά σας εἶναι πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀρρωστού»¹⁰. Ἐπειτα, γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἡ τύχη τους δὲν θὰ σταματήσει ὡς τὴν τιμωρία αὐτὴ, ἀλλὰ θὰ ὑπάρχει γι' αὐτοὺς κάποιο κέρδος, τὸ ὅτι θ' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας αὐτῆς, πρόσθεσε· «ἂν κρίναμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ κρινόμεσταν· τώρα ὁμῶς κρινόμενοι, παιδευόμεσθε, γιὰ νὰ μὴ κατακριθοῦμε μαζὶ

κατακριθῶμεν». Ὅτι δὲ καὶ οἱ τὰ μεγάλα κατωρθωκότες ἐντεῦθεν πολλὰ κερδαίνουσιν, ἀπὸ τε τοῦ Ἰὼβ δῆλον μειζόνως ἐντεῦθεν λάμψαντος, ἀπὸ τε τοῦ Τιμοθέου, ὃς οὕτω καλὸς ὢν καὶ τοιαύτην διακονίαν ἐγκεχειρισμένος καὶ συμπεριπτάμενος Παύλῳ τὴν οἰκουμένην, οὐ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας, οὐδὲ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατόν, ἀλλὰ πολλὰς καὶ συνεχεῖς ἐν ἀρρωστίᾳ ἔζη, τοῦ σώματος αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἐξησθενημένου. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «οἶνω ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας». Καὶ οὐ διῶρθωσεν αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν ὁ νεκροῦς ἐγείρων, ἀλλ' ἀφήκεν εἶναι ἐν τῇ καμίνῳ τῆς νόσου, ὥστε μέγιστον αὐτῷ καὶ ἐντεῦθεν συναχθῆναι παρρησίας πλοῦτον.

δ. Ὡν γὰρ αὐτὸς ἀπολέλαυκε παρὰ τοῦ Δεσπότη, καὶ ἄπερ ἐπαίδεύθη παρ' ἐκείνου, ταῦτα καὶ τὸν μαθητὴν ἐδίδασκεν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἀρρωστίᾳ περιέπιπτεν, ἀλλ' ἀρρωστίας οὐκ ἔλαττον πειρασμοὶ αὐτὸν κολαφίζουσι καὶ πολλὴν ὀδύνην ἐπιφέρουσι τῇ σαρκί. «Ἐδόθη γάρ μοι», φησί, «σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίσῃ», τὰς πληγὰς λέγων, τὰ δεσμά, τὰ ἀλύσεις, τὰ δεσμωτήρια, τὸ ἄγεσθαι, σπαρᾶττεσθαι, κατατείνεσθαι, προτείνεσθαι μάστιξιν ὑπὸ δημίων πολλᾶκις. Διὸ καὶ μὴ φέρων τὰς ὀδύνας τὰς ἐντεῦθεν τῇ σαρκὶ προσγινομένης ἔλεγεν· «ὑπὲρ τούτου τρίς τὸν Κύριον παρεκάλεσα (τρὶς ἐνταῦθα τὸ πολλᾶκις λέγων), ὥστε ἐλευθερωθῆναι τοῦ σκόλοπος τούτου». Εἶτα ἐπειδὴ οὐκ ἐπέτυχε, μαθὼν τοῦ πράγματος τὸ κέρδος καὶ ἠσύχασε καὶ ἤσθη τοῖς γινομένοις.

ε. Καὶ σὺ τοίνυν κἂν οἶκοι μένης καὶ τῇ κλίνῃ προσηλωμένη ἦς, μὴ νόμιζε ἀργὸν βίον ζῆν· τῶν γὰρ ὑπὸ δημίων ἐλκομένων, σπαρραττομένων, τεινομένων, τῶν τὰ ἔσχατα πασχόντων χαλεπώτερα ὑπομένεις δῆμιον διηνεκῇ καὶ σύνοικον ἔχουσα, τῆς ἀρρωστίας ταύτης τὴν ὑπερβολήν. Μὴ τοίνυν μῆτε τελευτῆς ἐπιθύμει νῦν, μῆτε ἀμέλει θεραπείας· οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἀσφαλές. Διὰ τοῦτο καὶ Τιμοθέῳ παραινεῖ σφόδρα ἐπιμελεῖσθαι ἑαυτοῦ ὁ Παῦλος. Τῆς μὲν οὖν ἀρρωστίας ἕνεκεν ἀρκεῖ ταῦτα εἰπεῖν.

4 α. Εἰ δὲ τὸ κεχωρίσθαι ἡμῶν ποιεῖ σοι τὴν ἀθυμίαν, προσδόκα

11. Α' Κορ. 11,31 ε.

12. Α' Τιμ. 5,23.

13. Β' Κορ. 12,7.

14. Β' Κορ. 12,8.

μέ τον κόσμο»¹¹. "Οτι όμως και όσοι κατόρθωσαν τὰ μεγάλα πολλά κερδίζουν ἀπὸ ἐδῶ, γίνεται φανερό τόσο ἀπὸ τὸν Ἰώβ, πού ἀπ' αὐτὰ ἔλαμψε περισσότερο, ὅσο και ἀπὸ τὸν Τιμόθεο, ὁ ὁποῖος, ὄντας τόσο καλὸς και ἔχοντας ἀναλάβει τέτοια διακονία, ὥστε νὰ τριγυρίζει τὴν οἰκουμένη μαζί μέ τὸν Παῦλο, ζοῦσε στήν ἀρρώστια ὄχι δύο και τρεῖς ἡμέρες, οὔτε δέκα και εἴκοσι και ἑκατό, ἀλλὰ πολλές και συνεχεῖς, ἐνῶ τὸ σῶμα του ἦταν ὑπερβολικά ἐξασθενημένο. Και γιὰ νὰ δηλώσει αὐτό, ἔλεγε ὁ Παῦλος· «νὰ χρησιμοποιεῖς λίγο οἶνο γιὰ τὸ στομάχι σου και τὶς πυκνὲς ἀσθένειές σου»¹². Κι' αὐτὸς πού ἀνέστησε νεκρούς, δὲν θεράπευσε τὴν ἀσθένειά του, ἀλλὰ τὸν ἄφησε νὰ βρίσκεται μέσα στὸ καμίνι τῆς νόσου, ὥστε νὰ συναχθεῖ γι' αὐτὸν μεγάλος πλοῦτος παρρησίας κι' ἀπὸ ἐδῶ.

δ. Ἐκεῖνα δηλαδή πού εἶχε ἀπολαύσει αὐτὸς ἀπὸ τὸν Δεσπότη και διδάχθηκε ἀπὸ ἐκεῖνον, αὐτὰ δίδασκε και στὸν μαθητή. Και ἂν ἀκόμη δὲν περιέπιπτε σὲ ἀρρώστια, ἀλλὰ τὸν ταλαιπωροῦν και αὐτὸν πειρασμοὶ ὄχι λιγώτερο ἀπὸ ἀρρώστια και τοῦ προξενοῦν πολλή ὀδύνη στὸ σῶμα. «Μοῦ δόθηκε, λέγει, ἓνα ἀγκάθι στὴ σάρκα, ἓνας ἄγγελος τοῦ Σατᾶν, γιὰ νὰ μὲ ταλαιπωρεῖ»¹³, ἐννοώντας τὶς πληγές, τὰ δεσμά, τὶς ἀλυσίδες, τὰ δεσμωτήρια, τὴν ἀπαγωγή, τὸν σπαραγμό, τὴν καταταλαιπώρηση, τὰ ἐπανελημμένα μαστιγώματα ἀπὸ τοὺς δημίους. Γι' αὐτό, μὴ ὑποφέροντας τὶς ὀδύνες πού προκαλοῦνταν ἀπ' αὐτὰ στὴ σάρκα, ἔλεγε· «γι' αὐτὸ τὸ πράγμα τρεῖς φορές παρεκάλεσα τὸν Κύριο (μέ τὸ τρεῖς φορές ἐννοεῖ πολλές φορές) γιὰ νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὸ ἀγκάθι αὐτό»¹⁴. Ἐπειτα, ἀφοῦ δὲν τὸ ἐπέτυχε, μαθαίνοντας τὸ κέρδος τοῦ πράγματος, ἠσύχασε εὐχαριστημένος γιὰ τὰ γινόμενα.

ε. Κι' ἐσὺ λοιπόν, κι' ἂν ἀκόμη μένεις στὸ σπίτι σου και εἶσαι προσηλωμένη στὴν κλίνη, νὰ μὴ νομίζεις ὅτι ζεῖς βίῳ ἄσκοπο· διότι ὑποφέρεις χειρότερα ἀπὸ ἐκείνους πού σύρονται και σπαράσσονται και βασανίζονται ἀπὸ τοὺς δημίους, πού πάσχουν τὰ ἔσχατα, ἀφοῦ ἔχεις ἓνα συνεχὴ σύνοικο, τὴν βασανιστικὴ αὐτὴ ἀρρώστια. Νὰ μὴ ἐπιθυμεῖς λοιπόν τώρα θάνατο οὔτε ν' ἀδιαφορεῖς γιὰ τὴ θεραπεία· διότι κι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀσφαλές. Γι' αὐτό και ὁ Παῦλος προτρέπει τὸν Τιμόθεο νὰ φροντίζει πολὺ τὸν ἑαυτό του. Ἄρκετὰ λοιπόν εἶναι αὐτὰ πού εἶπα γιὰ τὴν ἀρρώστια.

4 α. Ἄν όμως τὴν ἀθυμία σου τὴν προξενεῖ ὁ χωρισμός σου ἀπὸ

καὶ τούτου λύσιν. Καὶ τοῦτο οὐκ ἵνα παρακαλέσω σε, εἶπον νῦν, ἀλλ' οἶδα ὅτι πάντως ἔσται. Εἰ γὰρ μὴ ἔμελλεν ἔσεσθαι, πάλαι ἂν, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ἀπεληλύθειν ἐντεῦθεν τό γε ἦκον εἰς τοὺς ἐπενε-
 5 χθέντας μοι πειρασμούς. Ἴνα γὰρ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρῶ
 πάντα, μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἔξοδον ἔξεστι μαθεῖν, ὅσα κατὰ τὴν ὁδὸν
 τὴν μακρὰν ταύτην καὶ χαλεπὴν, ὧν τὰ πλείω ἱκανὰ ἦν θάνατον τε-
 κεῖν ὑπομεμένηκα, ὅσα μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἄφιξιν, ὅσα μετὰ τὴν με-
 τανάστασιν τὴν ἀπὸ Κουκουσοῦ, ὅσα μετὰ τὴν ἐν Ἀραβισσῶ δια-
 10 τριβήν.

β. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα διεφύγομεν καὶ νῦν ἐσμεν ἐν ὑγιείᾳ καὶ
 ἀσφαλείᾳ πολλῇ, ὡς καὶ Ἀρμενίους πάντας ἐκπλήττεσθαι, ὅτι ἐν
 οὕτως ἀσθενεῖ σώματι καὶ ἀραχνώδει οὕτως ἀφόρητον φέρω κρυ-
 μόν, ὅτι ἀναπνεῖν δύναμαι, τῶν ἐθάδων τοῦ χειμῶνος οὐ τὰ τυχόντα
 15 ἐντεῦθεν πασχόντων. Ἀλλ' ἡμεῖς ἐμείναμεν ἀβλαβεῖς μέχρι τῆς
 σήμερον, καὶ ληστῶν χειρὰς διαφυγόντες πολλάκις ἐπελθόντων καὶ
 ἀπορία ἀναγκαίων συζῶντες καὶ μηδὲ βαλανείῳ χρῆσθαι δυνάμε-
 νοι· καίτοι, ἡνίκα αὐτόθι διετρίβομεν, συνεχῶς τούτου δεόμενοι, νῦν
 δὲ ἐν τοσαύτῃ ἔξει κατέστημεν, ὡς μηδὲ ἐπιθυμεῖν τῆς ἐντεῦθεν πα-
 20 ραμυθίας, ἀλλὰ καὶ ὑγιεινότεροι ταύτῃ γενέσθαι. Καὶ οὔτε ἀέρων
 δυσκολία, οὐ τόπων ἔρημία, οὐκ ὠνίων στενοχωρία, οὐ τῶν θερα-
 πευσόντων ἔρημία, οὐκ ἰατρῶν ἀμαθία, οὐ βαλανείων ἀπορία, οὐ
 τὸ διόλου, καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ, ἐν ἐνὶ οἰκῆματι καθεῖρχθαι, οὐ
 τὸ μὴ κινεῖσθαι οὐπὲρ ἀεὶ συνεχῶς ἐδεόμην, οὐ τὸ καπνῶ καὶ πυρὶ
 25 διηνεκῶς ὀμιλεῖν, οὐ ληστῶν φόβος, οὐ πολιορκία διηνεκῆς, οὐκ
 ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ἡμῶν περιγέγονεν· ἀλλ' ὑγιεινότερον δια-
 κείμεθα ἢ αὐτόθι ἦμεν πολλῇ μέντοι κεχρημένοι τῇ ἐπιμελείᾳ. Ταῦ-
 τα οὖν ἅπαντα λογιζομένη διακρούου τὴν κατέχουσάν σε νῦν ὑπὲρ
 τούτων ἀθυμίαν καὶ μὴ σαυτὴν ἀπαίτει δίκας περιττὰς καὶ χαλεπὰς.

30 γ. Ἐπεμψά σοι ἅπερ ἔγραψα πρῶην ὅτι «τὸν ἑαυτὸν οὐκ ἀδι-
 κοῦντα οὐδεὶς ἕτερος παραβλάψαι δυνήσεται», καὶ τοῦτον ἠγωνί-
 σατο τὸν ἀγῶνα ὁ λόγος ὃν ἀπέσταλκά σου τῇ τιμιότητι νῦν. Συνε-
 χῶς δὴ οὖν αὐτὸν ἐπέρχου· εἰ δὲ ὑγιαίνοις, καὶ ἐπὶ γλώσσης φέρε.

15. Τὸν χειμῶνα τοῦ 406–407 ὁ Χρυσόστομος μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴν Κου-
 κουσὸ στὸ πλησιόχωρο ὄχυρὸ Ἀραβισσὸς, λόγῳ τοῦ κακοῦ κλίματος καὶ τῶν
 ἐπιδρομῶν τῶν ληστῶν.

16. Αὐτὸ τὸ δοκίμιον εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα κείμενα τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου.

μένα, περίμενε και αὐτοῦ τοῦ θέματος τῆ λύση. Κι' αὐτὸ σοῦ τὸ εἶπα ὄχι γιὰ νὰ σὲ παρηγορήσω, ἀλλὰ διότι γνωρίζω ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ συμβεῖ. Ἄν αὐτὸ δὲν ἐπρόκειτο νὰ συμβεῖ, νομίζω ὅτι ἀπὸ καιρὸ θὰ εἶχα φύγει ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ, τουλάχιστον ἐξ αἰτίας τῶν πειρασμῶν ποὺ μοῦ ἔχουν προκληθεῖ. Διότι, γιὰ νὰ ἀφήσω ὅλα ὅσα συνέβηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη, μπορεῖς νὰ μάθεις τὰ μετὰ τὴν ἔξοδό μου ἀπὸ ἐκεῖ, ὅσα ὑπέφερα κατὰ τὴ μακρινὴ αὐτὴ καὶ φοβερὴ ὁδὸ, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἦταν ἱκανὰ νὰ προξενήσουν θάνατο, ὅσα μετὰ τὴν ἐδῶ ἄφιξη, ὅσα μετὰ τὴν ἀπὸ τὴν Κουκουσὸ μετακίνηση, ὅσα μετὰ τὴν ἐγκατάσταση στὴν Ἀραβισσό¹⁵.

β. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ τὰ διεφύγαμε καὶ τώρα εἴμαστε σὲ καλὴ ὑγεία καὶ πολλὴ ἀσφάλεια, ὥστε καὶ ὅλοι οἱ Ἀρμένιοι νὰ ἐκπλήσσονται ποὺ σὲ τόσο ἀσθενὲς καὶ ἀραχνῶδες σῶμα ὑποφέρω τόσο ἀφόρητο ψῦχος, ποὺ μπορῶ ν' ἀναπνέω ἐγώ, ἐνῶ οἱ συνηθισμένοι μὲ τὸν χειμῶνα πάσχουν ἀπ' αὐτὸν φοβερὰ πράγματα. Ἄλλ' ἐγὼ ἔμεινα ἀβλαβῆς ὡς σήμερα, διαφεύγοντας ἀπὸ τὰ χέρια ληστῶν ποὺ πολλὲς φορὲς ἐπιτέθηκαν, καὶ συζώντας μὲ στέρηση ἀναγκαίων καὶ μὴ μπορώντας οὔτε λουτρὸ νὰ χρησιμοποίησω· ἂν καὶ ὅταν ἔμενα αὐτοῦ τὸ χρειαζόμουν συνεχῶς, τώρα ἔφθασα σὲ τέτοια διάθεση, ὥστε οὔτε νὰ ἐπιθυμῶ τὴν ἀπ' αὐτὸ παρηγοριά, ἀλλὰ καὶ γίνομαι ἔτσι πιὸ ὑγιῆς. Καὶ δὲν μὲ ἔχει καταβάλλει τίποτε, οὔτε ἀέρων δυσκολία οὔτε τῶπων ἐρημία οὔτε στενοχωρία τροφίμων οὔτε ἔλλειψη θεραπειῶν οὔτε ἰατρῶν ἀμάθεια οὔτε λουτρῶν ἔλλειψη οὔτε ἡ διαρκῆς καθειρξὴ σ' ἓνα οἶκημα σὰν σὲ δεσμοτήριο, οὔτε ἡ στέρηση κινήσεως ποὺ συνεχῶς χρειαζόμουν οὔτε ἡ συνεχῆς ἐπαφὴ μὲ τὸν καπνὸ καὶ τὴ φωτιά οὔτε ληστῶν φόβος οὔτε διαρκῆς πολιορκία οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο· ἀλλ' εἶμαι σὲ ὑγιεινότερη κατάσταση ἀπὸ ὅτι ἤμουν αὐτοῦ μὲ τὴν τόσο μεγάλη φροντίδα. Συλλογιζόμενη λοιπὸν ὅλα αὐτὰ, ν' ἀντικρούεις τὴν ἀθυμία ποὺ σὲ κατέχει τώρα γι' αὐτὰ καὶ νὰ μὴ ἐπιβάλλεις στὸν ἑαυτὸ σου τιμωρίες περιττὲς καὶ φοβερές.

γ. Σοῦ ἔστειλα τὴν πραγματεία ποὺ ἔγραψα πρωτύτερα μὲ τίτλο, «Ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἀδικεῖ τὸν ἑαυτὸ του, κανένας ἄλλος δὲν μπορεῖ νὰ τὸν παραβλάψει»¹⁶, καὶ αὐτὸν τὸν ἀγῶνα διεξήγαγε ὁ λόγος ποὺ ἔστειλα τώρα στὴν τιμιότητά σου. Νὰ τὸν μελετᾷς λοιπὸν καὶ ἂν εἶσαι καλὰ στὴν ὑγεία σου διάβαζε τον φωνακτά. Θὰ σοῦ εἶναι πράγ-

Ἰκανὸν γὰρ ἔσται σοι φάρμακον, ἐὰν θέλῃς. Εἰ δὲ φιλονεικοῖς ἡμῖν
 35 καὶ μῆτε θεραπεύοις σαυτήν, μῆτε μυρίας ἀπολαύουσα παραινέσε-
 ῶς τε καὶ παρακλήσεως βουληθείης ἀνενεγκεῖν ἐκ τῶν τελμάτων
 τῆς ἀθυμίας, οὐ ραδίως οὐδὲ ἡμεῖς ὑπακουσόμεθα πρὸς τὸ πυκνάς
 σοι καὶ μακρὰς πέμπειν ἐπιστολάς, εἰ μηδὲν μέλλοις ἐντεῦθεν κερ-
 δαίνειν εἰς εὐθυμίαν.

40 δ. Πῶς οὖν τοῦτο εἰσόμεθα; Οὐκ ἐὰν λέγῃς, ἀλλ' ἐὰν διὰ τῶν
 πραγμάτων δεικνύῃς, ἐπεὶ καὶ νῦν ἔφης μηδὲν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τὴν
 ἀθυμίαν σοι τὴν νόσον εἰργάσθαι ταύτην. Ἐπεὶ οὖν αὕτη τοῦτο
 ὠμολόγησας, ἂν μὴ τῆς ἀρρωστίας ἀπαλλαγῆς, οὐ πεισόμεθα ὅτι
 καὶ τῆς ἀθυμίας ἀπήλλαξαι. Εἰ γὰρ αὕτη ἐστὶν ἢ τὴν νόσον ποιοῦσα,
 45 καθὼς καὶ αὕτη ἐπέσταλκας, εὐδηλον ὅτι λυθείσης αὐτῆς κάκεινῃ
 συναναιρεθήσεται, καὶ τῆς ρίζης ἀνασπασθείσης καὶ οἱ ταύτης συν-
 ἀπόλλυνται κλάδοι. Ὡς ἐὰν μένωσιν ἀνθοῦντες καὶ ἀκμάζοντες
 καὶ καρπὸν φέροντες τὸν οὐ πρόποντα, οὐ δυνάμεθα πεισθῆναι ὅτι
 τῆς ρίζης ἠλευθέρωσαι. Μὴ τοίνυν μοι ρήματα, ἀλλὰ πράγματα δεῖ-
 50 ξον, κἂν ὑγιαίνῃς, ὄψει πάλιν ἐπιστολὰς πεμπομένας σοι λόγων
 ὑπερβαινούσας μέτρον.

ε. Μὴ δὲ μικρὰν νόμιζέ σοι παράκλησιν εἶναι ὅτι ζῶμεν, ὅτι ὑγαι-
 νομεν, ὅτι ἐν τοσαύταις πραγμάτων ὄντες περιστάσεσιν νόσου καὶ
 ἀρρωστίας ἀπηλλάγμεθα, ὃ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, ὡς ἔγνω, σφόδρα
 55 λυπεῖ καὶ ὀδυνᾷ. Ἀκόλουθον οὖν καὶ ὑμᾶς μεγίστην ταύτην ἠγεῖ-
 σθαι παράκλησιν καὶ κεφάλαιον παραμυθίας. Μὴ κάλει τὴν συνο-
 δίαν σου ἔρημον τὴν νῦν μειζόνως ἐν οὐρανοῖς ἐγγεγραμμένην διὰ
 τῶν παθημάτων ὧν ὑπομένει.

ς. Σφόδρα ἤλγησα ὑπὲρ Πελαγίου τοῦ μονάζοντος. Ἐνόησον τοῖ-
 60 νων ὄσων ἄξιοι στεφάνων εἰσὶν οἱ γενναίως στάντες, ὅταν ἄνδρες ἐν
 τοσαύτῃ ἀσκήσει διαγαγόντες καὶ καρτερίᾳ, οὕτω φανῶσιν ὑποσυ-
 ρόμενοι.

17. Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία ἐπιστολὴ τοῦ Χρυσόστομου πρὸς τὴν Ὀλυμπιά-
 δα πού σώζεται. Ὅ,τι ἔγραψε ἀργότερα δὲν σώθηκε.

18. Συνήθως ὁ Χρυσόστομος χρησιμοποιοεῖ ἐνικὸ ἀριθμὸ γιὰ τὴν Ὀλυμπιά-
 δα, ὅταν ἀπευθύνεται σ' αὐτὴ σὲ δεῦτερο πρόσωπο. Ὅποτε χρησιμοποιοεῖ πληθυ-
 ντικὸ, «ὡμεῖς», πρέπει νὰ ὑποθέσομε ὅτι ὑπονοεῖ καὶ ὄλον τὸν κύκλο τῆς διακό-
 νισσας, πού θὰ ἐλάμβανε γνώση τῆς ἐπιστολῆς.

ματι ίκανο φάρμακο, ἂν θέλεις. Ἐὰν ὅμως φέρεις ἀντιρρήσεις σ' ἐμένα καὶ οὔτε θεραπεύεις τὸν ἑαυτὸ σου οὔτε θέλεις ν' ἀνασηκωθείς ἀπὸ τὰ τέλματα τῆς ἀθυμίας, παρ' ὅλο πὺ ἀπόλαυσε πλούσια παραίνεση καὶ παρηγοριά, τότε κι' ἐγὼ δὲν θὰ ἀκούσω εὐκολα τὴν παράκλησή σου νὰ σοῦ στέλνω ἐκτενεῖς ἐπιστολές, ἀφοῦ δὲν πρόκειται νὰ κερδίζεις τίποτε ἀπὸ τὴν εὐθυμία.

δ. Πῶς λοιπὸν θὰ τὸ μάθωμε αὐτὸ; Ὅχι ἂν λές, ἀλλὰ ἂν μὲ τις πράξεις τὸ δείχνεις, ἀφοῦ καὶ τώρα λές, ὅτι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἀθυμία σοῦ προκάλεσε αὐτὴ τὴ νόσο. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐσὺ ἡ ἴδια τὸ ὁμολόγησε, ἂν δὲν ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, δὲν θὰ πεισθῶ ὅτι ἀπαλλάχθηκες κι' ἀπὸ τὴν ἀθυμία. Διότι, ἂν αὐτὴ εἶναι πὺ γεννᾶ καὶ τὴ νόσο, ὅπως καὶ σὺ ἔγραψες, εἶναι φανερὸ ὅτι, ὅταν αὐτὴ λυθεῖ, κι' ἐκείνη θὰ ἐξαφανισθεῖ μαζί της, καὶ ὅταν ἀποσπασθεῖ ἡ ρίζα, θὰ συγκαταστραφοῦν καὶ τὰ κλαδιά. Ὅσο αὐτὰ μένουν ἀνθισμένα καὶ ἀκμαῖα καὶ παράγουν καρπὸ ἀκατάλληλο, δὲν μπορῶ νὰ πεισθῶ ὅτι ἔχεις ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴ ρίζα. Μὴ μοῦ δείχνεις λοιπὸν λόγια, ἀλλὰ ἔργα, κι' ἂν γίνεις καλά, θὰ δεῖς πάλι νὰ σοῦ στέλνονται ἐπιστολές μου πὺ ξεπερνοῦν κέθε μέτρο λόγου¹⁷.

ε. Νὰ μὴ νομίζεις ὅτι εἶναι μικρὴ παρηγοριά γιὰ σένα τὸ ὅτι ζῶ, τὸ ὅτι εἶμαι ὑγιής, τὸ ὅτι, ἂν καὶ βρίσκομαι σὲ τέτοιες δύσκολες περιστάσεις, ἔχω ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ νόσο καὶ ἀρρώστια, πράγμα πὺ ὅπως ἔμαθα πολὺ λυπεῖ καὶ στενοχωρεῖ τοὺς ἐχθροὺς μου. Εἶναι λοιπὸν εὐλογο καὶ σεῖς¹⁸ νὰ θεωρῆτε αὐτὸ τὸ γεγονὸς μέγιστη παρηγοριά καὶ ὡς τὸ ἀποκορύφωμα τῆς παραμυθίας. Νὰ μὴ ἀποκαλεῖς τὴν συνοδία σου ἔρημο, ἀφοῦ τώρα εἶναι ἐγγεγραμμένη στοὺς οὐρανοὺς μὲ τὰ παθήματα πὺ ὑπομένει¹⁹.

στ. Πολὺ πόνεσα γιὰ τὸ θέμα τοῦ μοναχοῦ Πελαγίου²⁰. Σκέψου λοιπὸν πόσων στεφάνων ἄξιοι εἶναι ὅσοι στέκονται γενναῖα, ὅταν ἄνδρες, πὺ ἔζησαν μὲ τόση ἀσκήση καὶ καρτερία, φαίνονται τόσο εὐκολα νὰ σύρονται στὴν καταστροφή.

19. Ἐννοεῖται ὁ κύκλος τῶν φίλων πὺ ἀκολούθησε τὴν Ὀλυμπιάδα στὴ δικὴ της ἐξορία, στὴ Νικομήδεια.

20. Πολλοὶ ὑποθέτουν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Πελαγίου, πὺ ἀργότερα ἀναδείχθηκε σὲ αἵρεσιάρχη, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι βέβαιο, ἀφοῦ ὁ Ἰωάννης εἶναι δύσκολο νὰ εἶχε σχέσεις μ' ἓνα θεολόγο πὺ ζοῦσε στὴ Δύση καὶ δὲν εἶχε ἀκόμη γίνει γνωστός.

ΒΙΟΣ

ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΟΣ ΔΙΑΚΟΝΟΥ

1. Ἡ μὲν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βασιλεία, πρὸ τῶν αἰῶνων ὑπάρχουσα καὶ εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας διαλάμπουσα, ἀθανάτους τοὺς ἑαυτῆς ὑπασπιστὰς καθίστησι, τοὺς τὸν δρόμον τελέσαντας καὶ τοὺς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἄσπιλον καὶ ἀκλινῆ διατηρήσαντας πίστιν. Οἱ μὲν γὰρ εἰργάσαντο φιλοξενίαν, τὴν κορωνίδα τῶν κατορθωμάτων, ὡς ὁ ἅγιος προπάτωρ Ἀβραὰμ καὶ ὁ τούτου ἀδελφοτέκνος Λώτ· οἱ δὲ ὑπὲρ σωφροσύνης ἠγωνίσαντο, ὡς ὁ ἅγιος Ἰωσήφ· οἱ δὲ ἠθλησαν ἐν πόνοις καθ' ὑπομονὴν, ὡς ὁ μακάριος Ἰώβ· οἱ δὲ τὰ σώματα αὐτῶν πυρὶ καὶ βασάνοις παρέδωκαν, 10 ἵνα ἀπολάβωσι τὸν τῆς ἀφθαρσίας στέφανον, μὴ φοβηθέντες τοὺς τῶν τυράννων αἰκισμούς, ἀλλὰ ἀγωνισάμενοι γενναίως κατεπάτησαν τὸν διάβολον καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν κληρονόμοι ἀνεδείχθησαν. Ἐν οἷς καὶ Θέκλα ἡ οὐρανοπολίτις, ἡ πολυάθλος μάρτυς, ἡ ἐν γυναιξίν ἀγία, ἡ χρημάτων καταφρονήσασα, ἡ μισήσασα 15 τὰς προσκαίρους καὶ πικρὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου τούτου, ἀρνησαμένη γάμον πολυτελῆ καὶ ὁμολογήσασα παρθένος ἀγνή τῷ ἀληθινῷ νυμφίῳ παραστῆναι, τοῖς διδάγμασι Παύλου τοῦ εὐλογημένου ἀποστόλου κατακολουθήσασα καὶ τὰς θεοπνεύστους Γραφὰς ἐνστερνισαμένη ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, ἀπέλαβε τὸν τῆς ἀφθαρσίας στέφανον 20 παρὰ τοῦ Δεσπότου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας ἀναπαύεται μετὰ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ. Ταύτης κατ' ἴχνος βαίνουσα καὶ κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν τῆς ἐνθέου πολιτείας, ἡ σεμνοτάτη καὶ ζηλωτικωτάτη Ὀλυμπιάς τῆς εἰς οὐρανὸν φερούσης 25 ὁδοῦ, ἐν πᾶσιν ἀκολουθήσασα τῇ γνώμῃ τῶν θείων Γραφῶν, ἐν αὐτοῖς ἐτελειώθη.

* Πλήρης τίτλος: Βίος καὶ Πολιτεία καὶ πράξις τῆς ὀσίας μακαρίας καὶ δικαίας Ὀλυμπιάδος, διακόνου γενναμένης τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

1. Ὅπως οἱ τρεῖς παῖδες γιὰ παράδειγμα.

ΒΙΟΣ

ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΟΣ ΔΙΑΚΟΝΟΥ

1. Ἡ βασιλεία τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού ὑπάρχει προαιώνια καί διαλάμπει στοὺς ἀτελείωτους αἰῶνες, καθιστᾷ ἄθανάτους τοὺς ὑπασπιστές της, πού ἐτέλεσαν τὸν δρόμο καὶ διατήρησαν ἄσπιλη καὶ ἀταλάντευτη τὴν πίστη πρὸς τὸν Θεό. Ἄλλοι πρόσφεραν φιλοξενία, τὴν κορωνίδα τῶν ἀρετῶν, ὅπως ὁ ἅγιος προπάτωρας Ἀβραάμ καὶ ὁ ἀνεψιός του Λώτ, ἄλλοι ἀγωνίσθηκαν γιὰ τὴ σωφροσύνη, ὅπως ὁ ἅγιος Ἰωσήφ, ἄλλοι ἄθλησαν σὲ κόπους μὲ ὑπομονή, ἄλλοι παρέδωσαν τὰ σώματά τους στὴ φωτιὰ¹ καὶ τὰ βήσανα γιὰ ν' ἀπολαύσουν τὸ στεφάνι τῆς ἀφθαρσίας, χωρὶς νὰ φοβηθοῦν τὶς κακοποιήσεις ἀπὸ τοὺς τυράννους· ἀφοῦ ἀγωνίσθηκαν γενναῖα καταπάτησαν τὸν διάβολο καὶ ἀναδείχθηκαν κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς εἶναι ἡ Θέκλα ἡ οὐρανοπολίτις, ἡ πολυάθλη μάρτυς², ἡ ἅγια γυναίκα, πού καταφρόνησε χρήματα, πού μίσησε τὶς πρόσκαιρες καὶ πικρὲς ἡδονὲς τοῦ κόσμου αὐτοῦ· ἀφοῦ ἀρνήθηκε πλούσιο γάμο καὶ ὁμολόγησε νὰ παραμείνει ἀγνή παρθένος γιὰ τὸν ἀληθινὸ νυμφίο, παρακολούθησε τὰ διδάγματα τοῦ εὐλογημένου ἀποστόλου Παύλου³, ἀποδέχθηκε στὴν καρδιά της τὶς θεόπνευστες Γραφές, παρέλαβε τὸ στεφάνι τῆς ἀφθαρσίας ἀπὸ τὸν Δεσπότη καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ ἀναπαύεται στοὺς ἀτελείωτους αἰῶνες μαζί μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους πού εὐαρέστησαν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό. Σ' αὐτῆς τὰ ἴχνη καὶ τὶς ἀρετὲς τῆς ἔνθεης διαγωγῆς βαδίζοντας ἡ σεμνότατη καὶ ζηλωτικώτατη Ὀλυμπιάς, τῆς ὁδοῦ πού ὀδηγεῖ στὸν οὐρανό, ἀκολουθώντας καθ' ὅλα μὲ τὴ γνώμη τὶς θεῖες Γραφές, βρῆκε σ' αὐτὲς τὴν τελείωση.

2. Ἡ παράδοση τῆς Θέκλας εἶχε καταγραφεῖ στὸ κείμενο *Πράξεις Παύλου καὶ Θέκλας*.

3. Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος εἶχε ὡς πρότυπό του τὸν ἀπόστολο Παῦλο, στὸν ὁποῖο ἀφιέρωσε λαμπρὰ ἐγκώμια. Ὁ βιογράφος τῆς Ὀλυμπιάδος φέρει ὡς ὑπόδειγμα αὐτῆς τὴν ἁγία Θέκλα.

2. Γέγονε δὲ αὕτη κατὰ σάρκα μὲν θυγάτηρ Σελεύκου, τοῦ ἀπὸ κομήτων, ἀληθινὸν δὲ τέκνον Θεοῦ κατὰ πνεῦμα. Λέγεται δὲ ἐκγόνη γεγονέναι Ἀβλαβίου ἀπὸ ἐπάρχων, νύμφη δὲ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας Νεβριδίου τοῦ ἐπάρχου πόλεως Κωνσταντίνου, αὐτῇ δὲ τῇ ἀληθείᾳ 5 χάριν κοίτης γυνῆ οὐδενός· λέγεται γὰρ ἀμίαντος κεκοιμηῆσθαι παρθένος, σύμβιος γεγονυῖα τοῦ θείου λόγου, σύνευνος δὲ πάσης ἀληθοῦς ταπεινοφροσύνης, κοινωνὸς δὲ καὶ διάκονος τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη γὰρ ὄρφανὴ καταλειφθεῖσα συνεζεύχθη μὲν ἀνδρὶ, τῇ τοῦ Θεοῦ δὲ φιλανθρωπία 10 ἄφθορος τὸ κατὰ σάρκα καὶ πνεῦμα διεφυλάχθη· παρὰ γὰρ τοῦ παντεπόπτου Θεοῦ, τοῦ προορῶντος τὰς τῶν ἀνθρώπων ἐκβάσεις, οὐδὲ ἐνιαυτὸν συνεῖναι αὐτῇ κατηξιώθη ὁ πρόσκαιρος αὐτῆς ἀνὴρ, συντόμως αὐτοῦ τὸ τῆς φύσεως χρέος ἀπαιτηθέντος, καὶ παρθένος ἄμωμος ἄχρι τέλους διεφυλάχθη.

3. Αὕτη δὲ πάλιν δυναμένη τῷ ἀποστολικῷ νόμῳ χρήσασθαι τῷ λέγοντι, «βούλομαι νεωτέρας χήρας γαμεῖν, οἰκοδεσποτεῖν», οὐκ ἠνέσχετο, καίπερ καὶ γένει καὶ πλούτῳ καὶ παιδείᾳ μαθημάτων πολυτελῶν καὶ εὐφυῖα φύσεως καὶ ἄνθους ὥρα κεκοσμημένη, δορκά- 5 δος δίκην τοῦ δευτέρου γάμου τὴν παγίδα ἀνέκτως ὑπερπηδήσασα, «δικαίῳ γὰρ νόμος οὐ κεῖται, ἀλλ' ἀνυποτάκτοις, βεβήλοις» καὶ ἀκορέστοις. Ἐτυχε δὲ κατὰ τινα φθόνον σατανικὸν δηλατορευθῆναι ταύτης τὴν ἄωρον χηρείαν· καὶ συκοφαντηθείσης αὐτῆς παρὰ τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ, ὡς ἀτάκτως σκορπιζούσης τὴν οὐσίαν αὐ- 10 τῆς, ἐπειδὴ συγγενὶς αὐτοῦ ὑπῆρχεν, σπουδῆ γέγονε παρ' αὐτοῦ ἐφ' ᾧ συνάψαι αὐτὴν χάριν γάμου Ἐλπιδίῳ τινὶ Σπάνῳ, συγγενεῖ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, καὶ πολλὰ λιπαρῆσας τὴν ἀνθρωπον, ἀποτυχῶν ἐλυπήθη. Ἐδήλωσε δὲ ἡ ὁσία Ὀλυμπιάς τῷ Θεοδοσίῳ βασιλεῖ ταῦτα· «εἰ ἐβούλετό με ὁ ἐμὸς βασιλεὺς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἄρρени συ- 15 ζῆν, οὐκ ἂν μου τὸν πρῶτον ἀφείλετο αὐθωρόν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνεπιτήδειόν με τῷ πεφυρμένῳ βίῳ ἔγνω, μὴ δυναμένην ἀνδρὶ ἀρέσει, κάκεινον τοῦ δεσμοῦ ἠλευθέρωσε κάμῃ τοῦ βαρυτάτου ζυγοῦ καὶ

4. Ὁ Νεβρίδιος μετὰ τὸ γάμο του δὲν ἐξῆσε παρὰ μόνο λίγον καιρό. Ὁ Σέλευκος, στὸν ὁποῖο ἀπευθύνει ποίημά του ὁ Ἀμφιλόχιος, σύμφωνα μὲ μία ἀποψη ἦταν υἱὸς τοῦ Νεβριδίου καὶ τῆς Ὀλυμπιάδος, ἀλλὰ ἱστορικὲς γι' αὐτὸν μαρτυρίες δὲν ὑπάρχουν.

5. Α' Τιμ. 5,14.

6. Α' Τιμ. 1,9.

2. Ἡ Ὀλυμπιάς κατὰ σάρκα ἦταν κόρη τοῦ Σελεύκου, ποὺ ἀνῆκε στὴν τάξη τῶν κομήτων, ἐνῶ κατὰ πνεῦμα ἦταν τέκνο τοῦ Θεοῦ. Λέγεται ὅτι ἦταν ἐγγονὴ τοῦ ἐπάρχου Ἀβλαβίου καὶ γιὰ λίγες ἡμέρες νύμφη τοῦ Νεβριδίου, ἐπάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως· διότι λένε ὅτι πέθανε ὡς ἀμίαντη παρθένος, ὡς συμβία τοῦ Θείου Λόγου, σύζυγος κάθε ἀληθινῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ κοινωνὸς καὶ διάκονος τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὴ πράγματι, ἀφοῦ ἔμεινε ὀρφανή, συζεύχθηκε βέβαια μὲ ἄνδρα, ἀλλὰ μὲ τὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ διαφυλάχθηκε ἀφθορῆ στὴ σάρκα καὶ τὸ πνεῦμα⁴. Διότι ἀπὸ τὸν παντεπτότη Θεό, ποὺ προβλέπει τὴν πορεία τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων, δὲν ἀξιώθηκε νὰ ζήσει μαζί της οὔτε ἓνα ἔτος ὁ πρόσκαιρος ἄνδρας της, καθὼς τοῦ ἐζητήθηκε σύντομα τὸ χρέος τῆς φύσεως, κι' ἔτσι διαφυλάχθηκε ἕως τὸ τέλος ἄμωμη παρθένος.

3. Αὐτὴ τότε, ἂν καὶ μποροῦσε νὰ χρησιμοποιοῦσε τὸν ἀποστολικὸ κανόνα, ποὺ λέγει, «θέλω νὰ ὑπανδρεύονται οἱ νεαρὲς χῆρες, νὰ γίνονται οἰκοδέσποινες»⁵, δὲν τὸ ἐδέχθηκε, μολονότι ἦταν κοσμημένη καὶ μὲ γένος καὶ μὲ πλοῦτο καὶ μὲ ἐκλεκτὴ παιδεία καὶ μὲ φυσικὴ εὐφυΐα καὶ ὠραιότητα, ἀλλ' ὑπερπήδησε εὐκολὰ τὴν παγίδα τοῦ δευτέρου γάμου σὰν δορκάδα· διότι ὁ νόμος δὲν εἶναι γιὰ τὸν δίκαιο, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἀνυπότακτους καὶ βέβηλους» καὶ ἀκόρεστους⁶. Ἔτυχε μάλιστα ἀπὸ σατανικὸ φθόνο νὰ καταγγελθεῖ ἡ πρόωρη χηρεία της· ἀφοῦ συκοφαντήθηκε πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιο, ὅτι σκορπίζει ἄτακτα τὴν περιουσία της, ἐπειδὴ ἦταν συγγενῆς του⁷, προσπάθησε νὰ τὴ συνάψει σὲ γάμο μὲ κάποιον Ἑλπίδιο Ἴσπανό, συγγενὴ τοῦ βασιλιᾶ αὐτοῦ· ἀλλὰ, ἐνῶ ἐκλιπάρησε πολὺ τὴ γυναίκα, ἀπέτυχε, κι' αὐτὸ τοῦ προκάλεσε πολλὴ λύπη. Ἡ ὁσία Ὀλυμπιάς δὴλωσε στὸν βασιλιᾶ Θεοδόσιο τὰ ἐξῆς. “Ἄν ἤθελε ὁ βασιλεὺς μου Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ ζῶ μὲ ἄνδρα, δὲ θὰ μοῦ ἀφαιροῦσε ἀμέσως τὸν πρῶτο μου ἄνδρα· ἀλλ' ἐπειδὴ γνόριζε ὅτι εἶμαι ἀκατάλληλη γιὰ τὴν ἐγγαμνη ζωὴ, ἀφοῦ δὲν μπορῶ ν' ἀρέσω σὲ ἄνδρα, κι' ἐκεῖνον τὸν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸ δεσμὸ κι' ἐμένα μὲ

7. Δὲν ὑπάρχει καμμία μαρτυρία γιὰ μιὰ συγγένεια ἐξ αἵματος μὲ τὴ δυναστεία τοῦ Θεοδοσίου· ἀλλ' ἴσως ἐννοεῖται ἐδῶ κάποια ἀμάρτυρη μακρινὴ ἐξ ἀγχιστείας συγγένεια.

τῆς ἀνδρικῆς δουλείας ἀπήλλαξε, τὸν χρηστὸν αὐτοῦ ζυγὸν τῆς ἐγκρατείας ἐπιθείς μοι τῇ διανοίᾳ·

4. Ταῦτα δηλωσάσης αὐτῆς οὕτω τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ πρὸ τῆς συσκευῆς τῆς κατὰ τοῦ ἀγιωτάτου Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἀκούσας ὁ βασιλεὺς τὰ δηλωθέντα αὐτῷ παρὰ τῆς ὀσίας Ὀλυμπιάδος κελεύει τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως
5 Κλημεντίνῳ τῷ κατὰ καιρὸν φρουρεῖσθαι ταύτης τὰ πράγματα, μέχρις οὗ πληρώσῃ τὸν τριακονταετῆ χρόνον, τοῦτ' ἔστι τὴν τοῦ σώματος ἡλικίαν. Καὶ λαβὼν ὁ ἔπαρχος τὴν τοῦ βασιλέως ἐπιτροπήν, εἰς τοσοῦτον αὐτὴν ἔθλιβεν ὑποβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐλπιδίου, ὥστε μὴ ἔχειν ἐξουσίαν μηδὲ τοῖς ἐπισήμοις τῶν ἐπισκόπων συν-
10 τυγάνειν μηδὲ ἐν ἐκκλησίᾳ παραβάλλειν, ἵνα, στενωθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀκηδίας, καταπέσῃ εἰς τὴν αἴρεσιν τοῦ γάμου. Ἡ δὲ πλέον τῷ Θεῷ εὐχαριστήσασα, ἀντεδήλωσε ταῦτα· Πρέπουσαν βασιλεῖ καὶ ἀρμόττουσαν ἀρετὴν ἐπισκόπῳ εἰς ἐμὲ τὴν ταπεινὴν ἐπεδειξῶ, δέσποτα αὐτοκράτορ, κελεύσας παραφυλαχθῆναί μου τὸ βαρύτερον
15 φορτίον, περὶ οὗ ἐφρόντιζον, ὅπως διοικηθῆ· μεῖζον δὲ ποιήσεις, προστάτων αὐτὸ τοῖς πενομένοις καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις διασκορπισθῆναι, ἐγὼ γὰρ ἀπηυξάμην πολλὰ τὴν ἐκ τῆς διανομῆς κενοδοξίαν, ὅπως μὴ ἀμελήσω τοῦ τῆς φύσεως πλούτου ἐλιττομένη περὶ τὴν ὕλην·

5. Ἐπανελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ πρὸς Μάξιμον πολέμου, προσέταξεν ἐξουσιάσαι τῶν πραγμάτων, ἀκούσας αὐτῆς τὸν τῆς ἀσκήσεως τόνον. Αὐτὴ δὲ πάντα τὸν ἄπειρον ἐκεῖνον καὶ ἀμέτρητον πλοῦτον διασκορπίσασα πᾶσιν ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως ἐπήρκεσε,
5 πολλῶν ἕνεκα τὸν Σαμαρείτην ἐκεῖνον ὑπερβαλοῦσα, τὸν ἐν τοῖς ἀγίοις εὐαγγελίοις ἐμφερόμενον· ὅστις ποτὲ τὸν ὑπὸ ληστῶν συντριβέντα ἡμιθανῆ ἐν τῇ καταβάσει Ἰεριχῶ εὐρῶν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος ἐπεβίβασε μέχρι τοῦ πανδοχείου ἐνηνοχῶς, κεράσας τὸ τῆς φιλανθρωπίας ἔλαιον σὺν τῷ στύφοντι οἴνῳ ἰάσατο τὰ οἰδήματα.

10 Εὐθέως οὖν μετὰ τὸ ἀπολυθῆναι καὶ ἀποσφραγισθῆναι τὴν

8. Συνέβηκε πολὺ παλαιότερα μάλιστα, τὴν ἴδια ἐποχὴ μὲ τὴ χήρευση τῆς Ὀλυμπιάδος, τὸ 386, ὅταν πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἦταν ὁ Νεκτάριος καὶ ὁ Ἰωάννης μόλις εἶχε χειροτονηθεῖ πρεσβύτερος στὴν Ἀντιόχεια.

9. Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸν διετῆ πόλεμο κατὰ τοῦ στασιαστοῦ Μαξίμου, στὴ Δύση, τὸ 388.

10. Ἐννοεῖται σὲ ὄλους ὅσοι εἶχαν ἀνάγκη, εἴτε Χριστιανοὶ εἴτε μὴ.

11. Στὸν Λουκᾶ 10,30–35.

ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸν βαρύτατο ζυγὸ καὶ τὴν ἀνδρική δουλεία, ἐπιβάλλοντας στὴ διάνοιά μου τὸν χρηστὸν αὐτὸ ζυγὸ τῆς ἐγκράτειας’.

4. Αὐτὲς τὶς δηλώσεις ἔκαμε αὐτὴ στὸ βασιλιὰ Θεοδόσιο πρὶν ἀπὸ τὴ σκευωρία κατὰ τοῦ ἀγιωτάτου Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως⁸. Ὅταν ἄκουσε ὁ βασιλιάς τὶς δηλώσεις τῆς ὀσίας Ὀλυμπιάδος, παραγγέλλει στὸν τότε ἑπαρχο τῆς πόλεως Κλημεντῖνο νὰ φρουρεῖται ἢ περιουσία της, ὡς πὺ νὰ συμπληρώσει τὸν τριακονταετὴ χρόνο, δηλαδὴ τὴν ἡλικία τῆς σωματικῆς ὠριμότητος. Ὁ ἑπαρχος, παίρνοντας τὴν ἐντολὴ τοῦ βασιλιᾶ, τόσο πολὺ τὴν καταπίεζε, ὑποκινούμενος ἀπὸ τὸν Ἐλπίδιο, ὥστε νὰ μὴ ἔχει τὴν ἄδεια οὔτε τοὺς ἐπίσημους ἐπισκόπους νὰ συναντᾶ οὔτε τὴν ἐκκλησία νὰ ἐπισκέπτεται, μὲ τὴν ἐπιδίωξη νὰ προτιμῆσει ἢ γυναίκα τὸ γάμο, πιεζόμενη ἀπὸ τὴν ἀθυμία. Αὐτὴ ὅμως, ἀφοῦ εὐχαρίστησε περισσότερο τὸν Θεό, ἐδήλωσε αὐτά: ‘Κύριε αὐτοκράτορ, ἐπέδειξες σ’ ἐμένα τὴν ταπεινὴ καλωσύνη πὺ πρέπει σὲ βασιλιὰ καὶ ταιριάζει σὲ ἐπίσκοπο μὲ τὸ νὰ παραγγείλεις νὰ διαφυλαχθεῖ τὸ βαρύτατο φορτίο μου, τοῦ ὁποίου ἡ διαχείριση μοῦ δημιουργοῦσε πολλὰς φροντίδες· καλῦτερο ἔργο θὰ κάμεις, ἂν διατάξεις νὰ διανεμηθεῖ στοὺς φτωχοὺς καὶ στὶς Ἐκκλησίες, διότι ἐγὼ ἀπαρνήθηκα τελείως τὴν κενοδοξία πὺ μπορούσε νὰ προέλθει ἀπὸ τὴν κληρονομία, γιὰ νὰ μὴ παραμελήσω τὸν πλοῦτο τῶν φυσικῶν ἀρετῶν, στρεφόμενη γύρω ἀπὸ τὴν ὕλη’.

5. Ὅταν ὁ βασιλιάς ἐπανῆλθε ἀπὸ τὸν πόλεμο πρὸς τὸν Μάξιμο⁹, παράγγειλε ν’ ἀναλάβει τὴ διαχείριση τῆς περιουσίας της, ἀφοῦ ἄκουσε μὲ πόσο ζῆλο ἐπιδιδόταν στὴν ἄσκηση. Ἡ Ὀλυμπιάς τότε, ἀφοῦ διασκόρπισε ἐκεῖνον τὸν ἄπειρο καὶ ἀμέτρητο πλοῦτο, ἄρκεσε σὲ ὅλους γενικῶς καὶ ἀδιακρίτως¹⁰, ξεπερνώντας μὲ πολλοὺς τρόπους τὸν Σαμαρείτη ἐκεῖνον πὺ ἀναφέρεται στὰ ἅγια εὐαγγέλια¹¹. Ὁ Σαμαρείτης, ὅταν βρῆκε κάποτε τὸν ὀδοιπόρο πὺ χτυπήθηκε ἀπὸ ληστές, ὥστε νὰ μείνει ἡμιθανὴς κατεβαίνοντας πρὸς τὴν Ἰεριχώ, τὸν ἀνέβασε στὸ ζῶο του καί, ἀφοῦ τὸν ὀδήγησε ὡς τὸ πανδοχεῖο, ἀνέμιξε τὸ ἔλαιο τῆς φιλανθρωπίας μὲ τὸν στυφὸ οἶνο καὶ θεράπευσε τὶς πληγές.

Ἄμέσως λοιπὸν μετὰ τὴν ἀπόλυση¹² καὶ τὴν ἀποσφράγιση

12. Ἀπὸ τὴν ἐκφραση αὐτὴ καὶ τὰ λεγόμενα παραπάνω συνάγεται ὅτι ἡ Ὀλυμπιάς εἶχε καὶ προσωπικὰ τεθεῖ ὑπὸ ἐπιτροπεία καὶ ζοῦσε ὑπὸ περιορισμόν.

οὐσίαν αὐτῆς πᾶσαν ἀναζωπυρήσασα ἐν ἑαυτῇ τὸν θεῖον ἔρωτα καταφεύγει εἰς τὸν τῆς σωτηρίας λιμένα, εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ μεγάλην καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως, πάνυ συνετῶς καὶ εἰλικρινῶς ἐπομένη τοῖς θεοπνεύστοις
 15 διδάγμασι τοῦ ἀγιωτάτου τῆς αὐτῆς ἀγίας Ἐκκλησίας ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου, καὶ δίδωσιν αὐτῷ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ἀγίας ἐκκλησίας (μιμουμένη καὶ ἐν τούτῳ ἐκείνους τοὺς διαπύρους τοῦ Χριστοῦ ἐραστὰς καὶ μαθητὰς τοὺς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος φέροντες παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων τὰς ὑπάρξεις αὐτῶν) χρυσοῦ
 20 λίτρας μυρίας, ἀργυρίου λίτρας δισμυρίας καὶ πάσας τὰς προσηκούσας αὐτῇ ἀκινήτους κτήσεις, τὰς τε κατὰ τὴν Θράκην καὶ Γαλατίαν καὶ τὴν πρώτην Καππαδοκίαν καὶ Βιθυνίαν τὰς ἐπαρχίας διακειμένας, ἔτι γε μὴν καὶ τὰς διαφερούσας αὐτῇ οἰκίας τὰς ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει, τὴν τε πλησιάζουσαν τῇ ἀγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ
 25 τὴν ἐπιλεγομένην 'τῶν Ὀλυμπιάδος' σὺν τοῦ τριβουναρίου καὶ τοῦ τελείου λοετροῦ καὶ πάντων τῶν παρακειμένων αὐτῷ οἰκημάτων καὶ τοῦ σιλιγναρίου τὴν τε πλησίον τοῦ δημοσίου λοετροῦ Κωνσταντιανῶν ὑπάρχουσαν αὐτῇ οἰκίαν, ἐν ἧ κατέμενε, καὶ τὴν ἑτέραν δὲ αὐτῆς οἰκίαν τὴν ἐπονομαζομένην 'τῶν Εὐάνδρου' καὶ τὰ προ-
 30 ἄστεια αὐτῆς πάντα.

6. Τῇ οὖν θεία βουλήσει χειροτονεῖται διάκονος τῆς αὐτῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ κτίζει μοναστήριον εἰς τὸν μεσημβρινὸν αὐτῆς ἔμβολον· πάντα γὰρ τὰ οἰκήματα τὰ παρακείμενα τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ πάντα τὰ ἐργαστήρια τὰ εἰς τὸν λεγόμενον
 5 μεσημβρινὸν ἔμβολον ὄντα αὐτῇ διέφερον· καὶ ποιεῖ τὴν ἄνοδον τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας. Καὶ

13. Στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Σοφίας (στὴν ἀρχικὴ τῆς μορφῆ), πού ἦταν ὁ καθεδρικός ναός.

14. Ἄν ἡ προσφορὰ τῶν χρημάτων ἐγίνε «εὐθέως» μετὰ τὴν ἀπόλυσή της, τὸ 388, ἀρχιεπίσκοπος στὴν Κωνσταντινούπολη ἦταν ὁ Νεκτάριος (381–387) καὶ ὄχι ὁ Χρυσόστομος (398–407). Ἀλλὰ πιθανῶς ἡ Ὀλυμπιάς πρόσφερε μεγάλα χρηματικά ποσὰ καὶ στὸν πρῶτο καὶ στὸν δεύτερο, πολὺ περισσότερα ἴσως στὸν δεύτερο, κοντὰ στὸν ὅποιο ἀνέλαβε μεγάλη φιλανθρωπικὴ πρωτοβουλία. Ὄταν ἀνέλαβε ὁ Χρυσόστομος τὴν ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως ἡ Ὀλυμπιάς ἦταν περίπου 30 ἐτῶν, ὥριμη, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ κινεῖται μὲ εὐχέρεια, ἀλλὰ καὶ χειροτονημένη σὲ διακόνισσα.

15. Ἐννοεῖται ἡ μικρασιατικὴ Γαλατία, πού εἶχε πρωτεύουσα τὴν Ἄγκυρα.

ὄλης τῆς περιουσίας της ἀναζωογόνησε τὸν μέσα της θεῖο ἔρωτα καὶ καταφεύγει στὸ λιμάνι τῆς σωτηρίας, στὴν ἀγία τοῦ Θεοῦ μεγάλη καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς βασιλίδας αὐτῆς πόλεως¹³. Ἀκολουθώντας μὲ πολλὴ σύνεση καὶ εἰλικρίνεια τὰ θεόπνευστα διδάγματα τοῦ ἀγιωτάτου τῆς ἰδίας ἀγίας Ἐκκλησίας ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου καὶ (μιμούμενη καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τοὺς θερμούς ἐραστὲς καὶ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ, πὺ στὴν ἀρχὴ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος ἔφερναν στὰ πόδια τῶν ἀποστόλων τὰ ὑπάρχοντά τους) τοῦ παρέδωσε ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἀγίας Ἐκκλησίας δέκα χιλιάδες χρυσὲς λίτρες, εἴκοσι χιλιάδες ἀργυρὲς λίτρες καὶ ὅλα τὰ ἀκίνητα κτήματα¹⁴ πὺ κατεῖχε στὶς ἐπαρχίες τῆς Θράκης, τῆς Γαλατίας¹⁵, τῆς Πρώτης Καππαδοκίας καὶ τῆς Βιθυνίας, καὶ ἐπὶ πλέον τὶς οἰκίες πὺ κατεῖχε στὴν πρωτεύουσα, δηλαδὴ ἐκείνη πὺ εἶναι κοντὰ στὴν ἀγιωτάτη μεγάλη Ἐκκλησία, τὴν ἐπονομαζόμενη τῆς Ὀλυμπιάδος, μαζὶ μὲ τὸ τριβουνάριο¹⁶, τὸ τέλειο λουτρὸ καὶ ὅλα τὰ οἰκήματα πὺ εἶναι δίπλα του καὶ τὸ ἀρτοποιεῖο, καθὼς καὶ τὴν οἰκία πὺ κατεῖχε πλησίον τῶν δημοσίων λουτρῶν, τῶν Κωνσταντιανῶν¹⁷, ὅπου διέμεινε, καὶ τὴν ἄλλη ἐπίσης οἰκία τῆς τὴν ὀνομαζόμενης τοῦ Εὐάνδρου¹⁸, καὶ ὅλα τὰ προαστιακὰ κτήματά της.

6. Μὲ τὴ θεία θέληση ἡ Ὀλυμπιάς χειροτονεῖται διακόνισσα¹⁹ αὐτῆς τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καὶ κτίζει μοναστήρι στὴ νότια γωνία της. Πράγματι ὅλα τὰ οἰκήματα πὺ ἦσαν παράπλευρα στὴν ἀγία Ἐκκλησία καὶ ὅλα τὰ ἐργαστήρια στὴ λεγόμενη νότια γωνία της ἀνῆκαν στὴν ἰδιοκτησία της²⁰. Κατασκεύασε καὶ ἓνα πέρασμα ἀπὸ τὸ μοναστήρι στὸ νάρθηκα τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας. Πρώτη ἐνέργειά της ἦταν νὰ εἰσαγάγει σ' αὐτὸ τὶς συμμονάστριές

16. Ἀπὸ τὴ λατινικὴ λέξι tribunalium πὺ σημαίνει δημαρχεῖο, δικαστήριον.

17. Τὰ Κωνσταντιανὰ ἦσαν λουτρὰ στὴ γειτονιὰ τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

18. Ἴσως εἶναι αὐτὴ πὺ χρησίμευσε ἀργότερα ὡς μονή, ὀνομαζόμενη Τὰ Εὐάνδρου.

19. Διακόνισσα χειροτονήθηκε ἡ Ὀλυμπιάς ἀπὸ τὸν Νεκτάριο, προφανῶς ὅταν εἶχε εἰσέλθει στὸ τριακοστὸ ἔτος τῆς ἡλικίας της, πὺ ἦταν καὶ τὸ τελευταῖο ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Νεκταρίου. Κανονικὰ οἱ διακόνισσες χειροτονοῦνταν σὲ πολὺ μεγαλύτερη ἡλικία.

20. Προφανῶς ἡ Ὀλυμπιάς μέρος τῶν χρημάτων της χρησιμοποίησε γιὰ τὴν ἴδρυση καὶ συντήρηση αὐτοῦ τοῦ μοναστηριοῦ.

κατὰ πρώτην μὲν τάξιν ἀποκλείει ἐν αὐτῷ τὰς ἑαυτῆς κουβικουλα-
 ρίας, τὸν ἀριθμὸν πενήκοντα, τὰς πάσας ἐν ἄγνείᾳ καὶ παρθενίᾳ
 βιωσάσας. Εἶτα θεωρήσασα Ἐλισανθία ἢ συγγενὶς αὐτῆς τὸ ἀγαθὸν
 10 καὶ θεάρεστον ἔργον ὃ κατευώδωσεν αὐτῇ ὁ Θεὸς διαπράξασθαι,
 καὶ αὐτῇ παρθένος ὑπάρχουσα, ζηλώσασα τὸν θεϊκὸν ζῆλον ἀπετά-
 ξατο τῶν προσκαιρῶν καὶ ματαίων τοῦ βίου πραγμάτων μετὰ
 Μαρτυρίας καὶ Παλλαδίας, τῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ αὐτῶν παρθέ-
 νων· καὶ εἰσέρχονται αἱ τρεῖς σὺν ταῖς λοιπαῖς πάσαις προσκυρώ-
 15 σασαι τῷ αὐτῷ εὐαγεῖ μοναστηρίῳ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐταῖς.
 Ὁμοίως δὲ καὶ Ὀλυμπία, ἀδελφόποις τῆς εἰρημένης ἐν ἀγίοις
 Ὀλυμπιάδος, σὺν ἑτέραις πολλαῖς ἐκ συγκλητικοῦ γένους γυναιξὶ
 κατὰ χάριν καὶ εὐδοκίαν τοῦ πάντας θέλοντος σωθῆναι Θεοῦ τὸν
 θεῖον ἔρωτα ἐν ἑαυτοῖς ἐκθρέψασαι τὴν ἐπουράνιον ἐπελέξαντο βα-
 20 σιλείαν, καταφρονήσασαι τῶν χαμαιζήλων τούτων καὶ κάτω συρο-
 μένων πραγμάτων· καὶ εἰσέρχονται καὶ αὗται σὺν ταῖς λοιπαῖς, ὡς
 εἶναι πάσας τὰς συναχθείσας κατὰ χάριν Θεοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀγίᾳ τοῦ
 Χριστοῦ μάνδρα τὸν ἀριθμὸν διακοσίας πενήκοντα, τὰς πάσας τῷ
 τῆς παρθενίας στεφάνῳ κεκοσμημένας καὶ τὸν ἄκρον καὶ τοῖς
 25 ἀγίοις πρέποντα βίον πολιτευομένας.

7. Τούτων οὖν οὕτω τῇ θεῇ συνεργίᾳ προελθόντων, πάλιν προσ-
 ἀγει ἢ τοῦ Θεοῦ γνησία δούλη Ὀλυμπιάς τῇ εἰρημένη ἁγία ἐκκλη-
 σία διὰ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἰωάννου καὶ τὰς λοιπὰς πάσας
 ἀκινήτους αὐτῆς κτήσεις, τὰς κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν διακειμένας,
 5 καὶ τοὺς διαφέροντας αὐτῇ πολιτικοὺς ἄρτους· καὶ χειροτονεῖ δια-
 κόνους τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς συγγενίδας, Ἐλι-
 σανθίαν, Μαρτυρίαν καὶ Παλλαδίαν, ἐπὶ τὸ τὰς τέσσαρας διακονίας
 εἰς τὸ διηνεκὲς ἔχειν τὸ συστᾶν ὑπ' αὐτῆς εὐαγὲς μοναστήριον.

8. Ἦν δὲ ἰδεῖν τινα καὶ καταπλαγῆναι ἐπὶ τῇ ἀγίᾳ χορείᾳ καὶ ἀγγε-
 λικῇ καταστάσει τῶν ἀγίων γυναικῶν ἐκείνων, τὴν τε ἀδιάλειπτον
 αὐτῶν ἐγκράτειαν καὶ ἀγρυπνίαν, τὴν ἄπαστον πρὸς τὸν Θεὸν δο-
 ξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν, «τὴν ἀγάπην ἣτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τε-
 5 λειώσεως», τὴν ἡσυχίαν· οὐδὲ γὰρ ἦν τινα ἐκ τῶν ἔξωθεν ἢ ἄνδρα ἢ
 γυναῖκα εἰσελθεῖν πρὸς αὐτάς, εἰ μὴ μόνον τὸ ἀγιώτατον πατριάρ-

21. Αὐτὸ ἀποσαφηνίζει τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ὀλυμπιάς δώρισε τμηματικὰ τὴν
 περιουσία της στὴν Ἐκκλησία.

της, ανερχόμενες σὲ πενήντα, πού ὅλες ζοῦσαν σὲ ἀγνεία καὶ παρθενία. Ἐπειτα ἡ συγγενής της Ἐλισανθία, πού ἦταν καὶ αὐτὴ παρθένος, ὅταν εἶδε τὸ ἀγαθὸ καὶ θεάρεστο ἔργο της, πού κατευώδωσε ὁ Θεὸς νὰ ἐπιτελεσθεῖ ἀπὸ αὐτὴν, ζηλεύοντας τὸν θεϊκὸ ζῆλο ἀπαρνήθηκε τὰ πρόσκαιρα καὶ μάταια πράγματα τοῦ βίου μαζί μὲ τὴν Μαρτυρία καὶ τὴν Παλλαδία, πού ἦσαν ἀδελφές της, παρθένες κι' αὐτές. Εἰσέρχονται λοιπὸν καὶ οἱ τρεῖς τους μαζί μὲ ὅλες τὶς ἄλλες, ἀφοῦ δώρισαν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους στὸ ἴδιο ἱερὸ μοναστήρι. Ἐπίσης καὶ ἡ Ὀλυμπία, ἀνεψιὰ τῆς ἀναφερθείσης ἀγίας Ὀλυμπιάδος, μαζί μὲ πολλὰς γυναῖκες ἀπὸ τὸ γένος τῶν συγκλητικῶν, ἀφοῦ ἐξέθρεψαν μέσα τους τὸν θεῖο ἔρωτα κατὰ τὴ χάρη καὶ τὴν εὐδοκία τοῦ Θεοῦ πού θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἐπέλεξαν τὴν ἐπουράνια βασιλεία, καταφρονώντας αὐτὰ τὰ χαμαίζηλα καὶ μηδαμινὰ πράγματα· εἰσέρχονται λοιπὸν κι' αὐτές, μαζί μὲ τὶς ὑπόλοιπες, ὥστε ὅλες ἐκεῖνες πού συγκεντρώθηκαν μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ σ' ἐκείνη τὴν ἀγία μάνδρα τοῦ Χριστοῦ νὰ εἶναι διακόσιες πενήντα, ὅλες στολισμένες μὲ τὸ στεφάνι τῆς παρθενίας καὶ πολιτευόμενες σύμφωνα μὲ τὸν ἀκριβὴ βίον πού ἀρμόζει στοὺς ἀγίους.

7. Ἀφοῦ λοιπὸν μὲ τὴ θεία συνεργία τὰ πράγματα ἔφθασαν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, πάλι ἡ γνήσια δούλη τοῦ Θεοῦ Ὀλυμπιάς προσφέρει στὴν ἀγία Ἐκκλησία πού ἀναφέρθηκε, διὰ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἰωάννη, καὶ ὅλες τὶς ἄλλες ἀκίνητες κτήσεις της²¹, πού βρίσκονταν σὲ κάθε ἐπαρχία, καὶ τὰ δικαιώματά της ἀπὸ τὶς δημόσιες προμήθειες. Καὶ χειροτονεῖ διακόνισσες τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας τὶς τρεῖς συγγενεῖς της Ἐλισανθία, Μαρτυρία καὶ Παλλαδία, ὥστε τὸ ἱερὸ μοναστήρι πού συστήθηκε ἀπὸ αὐτές νὰ ἔχει διαρκῶς τέσσερις διακονίες²².

8. Ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς καὶ νὰ καταπλαγεῖ γιὰ τὸν ἅγιο χορὸ καὶ τὴν ἀγγελικὴ κατάστασι τῶν ἁγίων ἐκείνων γυναικῶν, τὴν ἀδιάλειπτη ἐγκράτεια καὶ ἀγρυπνία, τὴν ἀκατάπαυστη πρὸς τὸν Θεὸ δοξολογία καὶ εὐχαριστία, «τὴν ἀγάπη πού εἶναι σύνδεσμος τῆς τελειώσεως»²³, τὴν ἡσυχία. Δὲν μποροῦσε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἔξω, ἄνδρας ἢ γυναῖκα, νὰ εἰσέλθει σ' αὐτές, παρὰ μόνο ὁ ἀγιώτατος πα-

22. Διαδέχονταν στὴν διακονία τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ὑπηρεσίας ἡ μία τὴν ἄλλη σὲ τακτὰ διαστήματα.

23. Κολ. 3,14.

χην Ἰωάννην, συνεχῶς εἰσερχόμενον καὶ ὑποστηρίζοντα αὐτὰς διὰ τῆς πανσόφου αὐτοῦ διδασκαλίας. Ὅθεν καθ' ἑκάστην στηριζόμεναι ἐκ τῶν θεοπνεύστων αὐτοῦ διδαγμάτων καὶ τὸν θεῖον ἔρωτα ἐν 10 αὐταῖς ἀνάπτουσαι τῇ πολλῇ καὶ ἐκκεχυμένη πρὸς αὐτὸν θεϊκῇ ἀγάπῃ, ἡ ὁσία καὶ μακαρία Ὀλυμπιάς (μιμουμένη καὶ ἐν τούτῳ τὰς τοῦ Κυρίου μαθητρίας τὰς διακονούσας αὐτῷ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς) τὴν καθημερινὴν δαπάνην αὐτοῦ τοῦ ἐν ἀγίοις Ἰωάννου ἐτοιμάζουσα ἐπεμπεν ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ· οὐδὲ γὰρ πολὺ ἦν τὸ διεῖρ- 15 γον μεταξὺ τοῦ τε ἐπισκοπείου καὶ τοῦ μοναστηρίου, εἰ μὴ εἷς τεῖχος. Τοῦτο δὲ ἐποίει οὐ μόνον πρὸ τοῦ συσκευασθῆναι αὐτόν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἐξορισθῆναι αὐτόν καὶ μέχρι τῆς αὐτοῦ ἀποβιώσεως, παρέχουσα πᾶσαν τὴν δαπάνην αὐτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, ἐν τῇ ἐξορίᾳ ὄντων.

9. Μὴ φέρων οὖν ὁ διάβολος τὴν μεγάλην καὶ θαυμαστὴν πολιτείαν τῶν ὁσίων γυναικῶν ἐκείνων, τὴν κατὰ πρῶτον μὲν λόγον τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, δεύτερον δὲ καὶ τῇ ἀδιαλείπτῳ διδασκαλίᾳ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κατορθωθεῖσαν, ὑποβάλλει κακούργους ἀν- 5 θρώπους, μῖσος καὶ ἀπέχθειαν ἔχοντας πρὸς τὸν ἐν ἀγίοις Ἰωάννην διὰ τὸν ἀπροσωπόληπτον αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀδικούντων ἔλεγχον, καὶ ἀνάπτει ἐν αὐτοῖς ὁ μισόκαλος δαίμων τὸ τῆς συκοφαντίας βέλος καὶ σκευάζουσι τὴν διαβολικὴν συσκευὴν κατὰ τε αὐτοῦ καὶ τῆς ὁσίας ἐκείνης. Καὶ αὐτόν μὲν συκοφαντηθέντα παρ' αὐτῶν οὐ μόνον 10 περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων κατὰ τὸ δόξαν αὐτοῖς καθεῖλον καὶ ἐξώρισαν· ἀλλ' ὁ τῆς ἀληθείας κῆρυξ καὶ διδάσκαλος ὡσπερ γενναῖος ἀθλητὴς τῶν ἀντιπάλων τὰς προσβολὰς δεξάμενος, τὸ τῆς νίκης ἐκομίσατο βραβεῖον, τὴν ζάλην τοῦ παρόντος βίου ὑπεξελθὼν καὶ πρὸς τὴν ἄνω γαλήνην μετατεθείς. Αὐ- 15 τὴν δὲ τὴν ὁσίαν, μετὰ τὸ ἐξορισθῆναι αὐτόν ἀνένδοτον κίνησιν ποιουμένην διὰ παντὸς βασιλικῷ καὶ ἱερατικῷ προσώπου περὶ τῆς ἀνακλήσεως, πλείστοις κακοῖς περιβάλλουσιν οἱ ἐξ ἐναντίας, κατηγορίας τε καὶ λοιδορίας ἀκαίρους κατ' αὐτῆς συρράψαντες, ἕως οὗ καὶ παραστάσιμον αὐτὴν τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως ἐποίησαν γενέ- 20 σθαι, ἀνακρινομένην παρ' αὐτοῦ.

10. Θεωροῦντες οὖν τὴν παρρησίαν αὐτῆς τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας

24. Λουκᾶ 8,2ε.

25. Στὴν ἀπόφαση τῆς Συνόδου Ἐπί Δρυῶν δὲν ὑπῆρχε συγκεκριμένη κατη-

τριάρχης Ἰωάννης, πού συνεχῶς εἰσερχόταν καὶ τὶς στήριζε μὲ τὴν πάνσοφη διδασκαλία του. Ἔτσι στηρίζονταν καθημερινὰ μὲ τὰ θεόπνευστα διδάγματα του καὶ ἄναβαν μέσα τους τὸν θεῖο ἔρωτα μὲ τὴν πολλὴ θεϊκὴ ἀγάπη πού ἦταν διάχυτη σ' αὐτόν. Ἡ ὁσία καὶ μακαρία Ὀλυμπιάς, μιμούμενη καὶ σ' αὐτὸ τὶς μαθήτριες τοῦ Κυρίου πού τὸν ὑπηρετοῦσαν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά τους²⁴, ἐτοίμαζε τὰ καθημερινῶς ἀπαιτούμενα γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ Ἰωάννη ἐφόδια καὶ τὰ ἔστελνε στὸ ἐπισκοπεῖο· δὲν ἦταν ἄλλωστε πολλὴ ἢ ἀπόσταση μεταξὺ τοῦ ἐπισκοπεῖου καὶ τοῦ μοναστηριοῦ, παρὰ ἓνας τοῖχος. Καὶ τὸ ἔκαμνε αὐτὸ ὄχι μόνο πρὶν ἀρχίσουν οἱ σκευωρίες ἐναντίον του, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐξορία του καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του, προσφέροντας ὅλη τὴ δαπάνη γι' αὐτόν καὶ τοὺς συνοδοὺς του στὴν ἐξορία.

9. Ὁ διάβολος ὅμως, μὴ ὑπομένοντας τὴ μεγάλη καὶ θαυμαστὴ διαγωγή τῶν ὁσίων ἐκείνων γυναικῶν, πού ἐπιτεύχθηκε πρῶτα βέβαια μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔπειτα μὲ τὴν ἀδιάλειπτη διδασκαλία τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχη, ὑποκινεῖ κακούργους ἀνθρώπους πού ἔτρεφαν μῖσος καὶ ἀπέχθεια πρὸς τὸν ἅγιο Ἰωάννη ἐξ αἰτίας τοῦ ἀμερόληπτου κατὰ τῶν ἀδίκων ἐλέγχου, ἀνάπτει μέσα τους ὁ μισόκαλος δαίμονας τὸ βέλος τῆς συκοφαντίας, καὶ παρασκευάζει ἐναντίον αὐτοῦ καὶ ἐκείνης τῆς ὁσίας γυναίκας τὴν διαβολικὴ σκευωρία. Καὶ αὐτὸν βέβαια μετὰ τὴ συκοφάντησή του ἀπὸ αὐτοὺς ὄχι μόνο γι' αὐτήν²⁵, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, μὲ ἀπόφασή τους τὸν καθαίρεσαν καὶ τὸν ἐξόρισαν. Ἄλλ' ὁ γενναῖος αὐτὸς κήρυκας καὶ διδάσκαλος τῆς ἀλήθειας σὰν γενναῖος ἀθλητής, ἀφοῦ δέχθηκε τὶς προσβολὲς τῶν ἀντιπάλων, κέρδισε τὸ βραβεῖο τῆς νίκης, ἀποφεύγοντας τὴν τρικυμία τοῦ παρόντος βίου καὶ μετατιθέμενος πρὸς τὴν οὐράνια γάληνη. Αὐτὴν τὴν ὁσία γυναῖκα ὅμως, πού μετὰ τὴν ἐξορία του ἐπιδόθηκε σὲ μιὰ διαρκὴ κίνηση μέσω κάθε βασιλικοῦ καὶ ἱερατικοῦ προσώπου γιὰ τὴν ἀνάκλησή του, τὴν περιβάλλον μὲ πολλὰ κακὰ οἱ ἀντίπαλοι, ἐκτοξεύοντας ἀβάσιμες κατηγορίες καὶ λοιδορίες ἐναντίον της, ὡς πού τὴν ὑποχρέωσαν νὰ παρουσιασθεῖ ἐνώπιον τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως γιὰ νὰ ἀνακριθεῖ ἀπ' αὐτόν.

10. Βλέποντας λοιπὸν τὴν παρρησία της ὑπὲρ τῆς ἀλήθειας καὶ μὴ

γορία περὶ σχέσεως τοῦ Ἰωάννου μὲ τὴν Ὀλυμπιάδα, ἀλλὰ μόνο μιὰ ἀόριστη κατηγορία, ὅτι δεχόταν ἐπίσκεψη γυναικῶν πρόσωπο μὲ πρόσωπο.

καὶ τὸ γενναῖον καὶ ἀμετάθετον αὐτῆς τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης μὴ φέροντες, παῦσαι βουλόμενοι τὴν ἀδιάλειπτον αὐτῆς κίνησιν ἣν ὑπὲρ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου ἐποιεῖτο, πέμπουσι καὶ αὐτὴν ἐν ἔξορίᾳ ἐν τῇ Νικομηδέων μητροπόλει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας. Ἡ δὲ νευρωθεῖσα τῇ θείᾳ χάριτι καὶ γενναίως καὶ ἀνδρείως τὰς νιφάδας τῶν ἐπελθόντων αὐτῇ πειρασμῶν καὶ ποικίλων θλίψεων διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐνέγκασα ἀγάπην, πάντα τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῆς ἐν τῇ Νικομηδέων μητροπόλει διετέλεσεν, 10 πᾶσαν τὴν ἄσκησιν καὶ τὸν κανόνα αὐτῆς ἀπαράλλακτον κάκεισε ἐκπληροῦσα· καὶ τὸν καλὸν ἀγῶνα νικήσασα ἀνεδήσατο τὸν τῆς ὑπομονῆς στέφανον, παραθεμένη τὴν ποιμνην αὐτῆς τῇ ἐν ἁγίοις ἐν θείᾳ τῇ λήξει Μαρίνῃ, τῇ αὐτῆς συγγενεῖ καὶ πνευματικῇ θυγατρὶ, ἣν ἐκ τοῦ ἀχράντου καὶ σωτηριώδους βαπτίσματος ἀνεδέξατο, 15 ρακαλέσασα αὐτὴν ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἐν αὐτῇ ψυχῶν καὶ κατὰ πάντα ἀσάλευτον διαφυλαχθῆναι αὐτήν. Ὅπερ καὶ γέγονε παρ' αὐτῆς, οὐ μόνον τὸν ὑπόλοιπον χρόνον ὃν διετέλεσεν ἢ ἐν ἁγίοις Ὀλυμπιάς ἐν τῇ Νικομηδέων μητροπόλει, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον αὐτῆς. Μέλλουσα γὰρ προστίθεσθαι τοῖς ἁγίοις πατράσιν ἢ ὀσία καὶ 20 ἀναλύειν ἐκ τοῦ παρόντος βίου καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πάλιν κατέκρινεν ἐγγράφως τὴν εἰρημένην ἐν θείᾳ τῇ λήξει Μαρίναν τῆς αὐτῆς καὶ ἐπὶ πλεῖον ἔχεσθαι φροντίδος καὶ ἀντιλήψεως, παραθεμένη αὐτῇ μετὰ Θεὸν πάσας τὰς ἀδελφὰς καὶ τὴν φροντίδα αὐτῶν. Καὶ τοῦτο ποιήσασα ὑπεξέρχεται τοῦ χειμῶνος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, παραβαλοῦσα εἰς τὸν εὐδιον τῶν ψυχῶν ἡμῶν λιμένα, 25 Χριστὸν τὸν Θεόν.

11. Πρὶν δὲ κηδευθῆναι τὸ ἅγιον αὐτῆς σῶμα, φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ μητροπολίτῃ τῆς αὐτῆς Νικομηδέων πόλεως λέγουσα· Ἐξορθοῦ τὸ ἐμὸν λείψανον ἐν γλωσσοκόμῳ καὶ βάλε αὐτὸ εἰς πλοῖον καὶ ἀπόλυσον εἰς τὸν πλοῦν, καὶ ἐν ᾧ δ' ἂν τόπῳ στή τὸ πλοῖον, ἐξέλθόντες εἰς τὴν γῆν ἐκεῖ με κατάθεσθε'. Ποιήσαντος δὲ τοῦ μητροπολίτου τὸ παρ' αὐτῆς ἐν τῇ ὄπτασίᾳ αὐτῷ λεχθὲν καὶ βαλόντος τὸ σῶμα σὺν τῷ γλωσσοκόμῳ ἐν τῷ πλοίῳ καὶ ἀπολύσαντος εἰς τὸν

26. Κατὰ τὸν Βίον αὐτὸν ἡ Ὀλυμπιάς ἐξορίσθη ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη εἰς τὴν Νικομήδειαν. Ὁ Σωζομενὸς (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία 8,24) μαρτυρεῖ ὅτι αὐτὴ ἀποσύρθη ἐν τῇ Κιλικίᾳ ἐν τῇ Κιλικίᾳ. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ Ὀλυμπιάς κατέφυγε εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ ἐκεῖ συνέζησεν καὶ ὁδηγήθη εἰς τὴν Νικομήδειαν.

ὑποφέροντας τὴ γενναιότητα καὶ τὴ σταθερότητα τῆς πρὸς τὸν Θεὸ ἀγάπης, θέλοντας νὰ σταματήσουν τὴν ἀδιάλειπτη κίνησή της ποὺ ἀπέβλεπε στὴν ἀνάκληση τοῦ ἁγίου Ἰωάννη, τὴν στέλνουν κι' αὐτὴν ἐξορία στὴ μητρόπολη τῶν Νικομηδέων τῆς ἐπαρχίας τῆς Βιθυνίας²⁶. Αὐτὴ τότε, δυναμωμένη ἀπὸ τὴ θεία χάρη, ὑπέμεινε ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ γενναῖα καὶ ἀνδρεῖα τὴ θύελλα τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν ποικίλων θλίψεων ποὺ ἔπесαν σ' αὐτὴν· ἔζησε ὅλον τὸν ὑπόλοιπο χρόνο τῆς ζωῆς της στὴ μεγαλόπολη τῶν Νικομηδέων, ἐκπληρώνοντας κι' ἐκεῖ ἀπαράλλακτη ὅλη τὴν ἄσκηση καὶ τὸν κανόνα της. Καί, ἀφοῦ νίκησε στὸν καλὸ ἀγώνα, κέρδισε τὸ στεφάνι τῆς ὑπομονῆς, ἐνῶ ἄφησε τὴν ποιμνὴ της στὴ Μαρίνα, ποὺ βρίσκεται στὴ θεία κληρονομία μεταξὺ τῶν ἁγίων, τὴν συγγενὴ καὶ πνευματικὴ θυγατέρα, τὴν ὁποία ἀναδέχθηκε ἀπὸ τὸ ἄχραντο καὶ σωτηριῶδες βάπτισμα, καὶ τὴν παρακάλεσε νὰ φροντίζει τίς βρισκόμενες σ' αὐτὴν ψυχές καὶ νὰ διαφυλαχθεῖ αὐτὴ σὲ ὅλα ἀσάλευτη. Αὐτὸ καὶ πραγματοποιήθηκε ἀπ' αὐτὴν, ὄχι μόνο τὸν ὑπόλοιπο χρόνο τῆς παραμονῆς τῆς ἁγίας Ὀλυμπιάδος στὴ μητρόπολη τῶν Νικομηδέων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ θάνατό της. Πράγματι, ὅταν ἐπρόκειτο ἢ ὁσία Ὀλυμπιάς νὰ προστεθεῖ στοὺς ἁγίους πατέρες καὶ ν' ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸν παρόντα βίον γιὰ νὰ βρεθεῖ κοντὰ στὸ Χριστό, πάλι παράγγειλε ἐγγράφως στὴν ἀναφερθεῖσα μακαρίτισσα Μαρίνα, νὰ δείχνει τὴν ἴδια καὶ περισσότερη φροντίδα καὶ μέριμνα, ἀναθέτοντας σ' αὐτὴν μετὰ τὸ Θεὸ ὅλες τίς ἀδελφές καὶ τὴ φροντίδα γι' αὐτές²⁷. Καί, ἀφοῦ ἔπραξε αὐτό, ξεγλιστρᾷ ἀπὸ τὴν τρικυμία τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων καὶ εἰσέρχεται στὸ γαλήνιο λιμάνι τῶν ψυχῶν μας, τὸν Χριστὸ τὸν Θεό.

11. Πρὶν κηδευθεῖ τὸ ἅγιο σῶμα της ἐμφανίζεται ἡ Ὀλυμπιάς στὸν μητροπολίτη τῆς Νικομήδειας, στὸν ὁποῖο εἶπε· ἀπόθεσε τὸ λείψανό μου σ' ἓνα φέρετρο, βάλε το σ' ἓνα πλοῖο καὶ ἀπόλυσέ το νὰ πλεύσει· σὲ ὅποιον τόπο σταματήσει τὸ πλοῖο, νὰ βγεῖτε στὴ γῆ κι' ἐκεῖ νὰ μὲ ἐνταφιάσετε'. Ἀφοῦ ὁ μητροπολίτης ἔκαμε ὅ,τι τοῦ εἶπε στὴν ὀπτασία κι' ἔβαλε τὸ σῶμα μαζί μὲ τὸ φέρετρο στὸ πλοῖο καὶ ἄφησε τὸ πλοῖο νὰ πλέει, φθάνει τὸ πλοῖο κατὰ τὴν ὥρα τοῦ με-

27. Ἡ ἀδελφότης τῶν ἀσκητριῶν βέβαια παρέμενε στὴν Κωνσταντινούπολι.

πλοῦν, φθάνει κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μεσονυκτίου τὸ πλοῖον εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἔμπροσθεν τῆς τροπικῆς τοῦ εὐαγοῦς οἴκου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ τοῦ ὄντος ἐν Βρόχθοις καὶ ἴσταται ἐκεῖ, περαιτέρω μὴ προβαῖνον. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ὥραν φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ τε ἡγουμένῳ καὶ τῷ προσμοναρίῳ τοῦ αὐτοῦ σεπτοῦ οἴκου ἄγγελος Κυρίου λέγων· Ἐγέρθητε καὶ τὸ γλωσσόκομον ὃ εὑρετε ἐν τῷ πλοίῳ τῷ προσορμοῦντι εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἔμπροσθεν τῆς τροπικῆς, 15 κατάρθεσθε ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ'. Καὶ τούτου λεχθέντος αὐτοῖς, θεωροῦσι πάντας τοὺς πυλεῶνας τῆς ἐκκλησίας αὐτομάτως ἀνεωχθέντας· τῶν δὲ ἔτι ἐνύπνων ὄντων καὶ δοξάντων φαντασίαν εἶναι τὸ γινόμενον καὶ ἀσφαλισαμένων πάλιν τοὺς πυλεῶνας, φαίνεται αὐτοῖς πάλιν ὁ τὸ πρότερον ὄφθεις, ἕως τρίτου ἐπικείμενος αὐτοῖς μετὰ 20 πολλῆς σφοδρότητος καὶ λέγων· Ἐξέλθετε καὶ ἄρατε τὸ γλωσσόκομον τῆς ὀσίας Ὀλυμπιάδος, πολλὰ γὰρ ὑπέμεινε διὰ τὸν Θεόν, καὶ κατάρθεσθε αὐτὸν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ'.

Τότε ἀναστάντες καὶ πάλιν θεωρήσαντες τοὺς πυλεῶνας τῆς ἐκκλησίας ἠνεωγμένους καὶ ἐν μηδενὶ λοιπὸν ἀπιστήσαντες, λαβόντες τὰ ἅγια εὐαγγέλια καὶ σταυρὸν καὶ μανουάλια μετὰ κηρῶν καὶ 25 θυμιάματος λιτανεύοντες ἐξῆλθον εἰς τὴν τροπικὴν καὶ εὐρόντες τὸ ἅγιον αὐτῆς λείψανον ἐν τῷ πλοίῳ, συναχθέντων τε πάντων τῶν μοναστηρίων γυναικείων τε καὶ ἀνδρείων, μετὰ κηρῶν καὶ δοξολογίας μεγάλης καὶ εὐχαριστίας τῆς πρὸς τὸν Θεὸν κατέθεντο τὸ ἅγιον 30 αὐτῆς λείψανον ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ εἰρημένου σεβασμίου οἴκου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ τοῦ ὄντος ἐν Βρόχθοις· ἰάσεις τε πολλὰς ἦν ἰδεῖν γινομένας εἰς τὸ ἅγιον αὐτῆς μνήμα τῶν τε ἀκαθάρτων πνευμάτων ἀπελαυνομένων καὶ πολλῶν ποικίλων νόσων δραπετευουσῶν ἐκ τῶν ὑπὸ τούτων συνεχομένων.

35 Τελευτᾷ δὲ ἡ ἁγία καὶ ὀσία καὶ μακαρία τοῦ Θεοῦ δούλη Ὀλυμπιάς μηνὶ Ἰουλίῳ εἰκάδι πέμπτη ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀρκαδίου τοῦ θειοτάτου καὶ εὐσεβεστάτου βασιλέως, συναριθμηθεῖσα τῷ

28. «Τροπικὴ» εἶναι λέξη τῆς ὁποίας ἡ ἐννοια δὲν ἔχει διευκρινισθεῖ τελείως. Νομίζομε ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ λιμανάκι τοῦ μοναστηριοῦ, μαζί με τὸ νεώριον, καὶ κυρίως γιὰ τὸ τελευταῖο.

29. Αὐτὴ ἡ τοποθεσία πρέπει νὰ εἶναι πρὸς τὸν Βόσπορο, κοντὰ στὴ Χαλκηδόνα, στὴ μητρόπολη τῆς ὁποίας ὑπαγόταν τὸ μοναστήρι. Δὲν σώζεται φυσικὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὸ σήμερα.

30. Ἡ Ὀλυμπιάς, ὅπως συνάγεται ἀπὸ αὐτὸν τὸν Βίον, ἐπέζησε τοῦ ἱεροῦ

σονυκτίου στὸν αἰγιαλὸ μπροστὰ στὴν τροπικὴ²⁸ τοῦ ἱεροῦ οἴκου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ στοὺς Βρόχθους²⁹ καὶ στέκεται ἐκεῖ, χωρὶς νὰ προχωρεῖ παραπέρα. Τὴν ἴδια ὥρα ἐμφανίζεται σὲ ὄνειρο στὸν ἠγούμενο καὶ τὸν προσμονάριο τοῦ ἰδίου σεπτοῦ οἴκου ἄγγελος Κυρίου καὶ λέγει· ‘Σηκωθεῖτε, καὶ τὸ φέρετρο πὺ θὰ βρεῖτε στὸ πλοῖο πὺ εἶναι προσωρμισμένο στὸν αἰγιαλὸ μπροστὰ ἀπὸ τὴν τροπικὴ, νὰ τὸ ἐνταφιάσετε στὸ θυσιαστήριο’. Μόλις τοὺς λέχθηκε αὐτὸ παρατηροῦν ὅλες τὶς πύλες τῆς ἐκκλησίας ν’ ἀνοίγουν αὐτομάτως. Ἐπειδὴ ὅμως ἦσαν ἀκόμη ὑπνωτισμένοι καὶ νόμισαν ὅτι τὸ γεγονός ἦταν φαντασία, ἀσφάλισαν πάλι τὶς πύλες· ἐμφανίζεται τότε σ’ αὐτοὺς πάλι ὁ ἄγγελος πὺ θεάθηκε προηγουμένως, ἐπιμένοντας σ’ αὐτοὺς μὲ πολλῆ πίεση καὶ λέγοντας· ‘Ἐξέλθετε καὶ παραλάβετε τὸ φέρετρο τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος, διότι πολλὰ ὑπέμεινε γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνταφιάστε το στὸ θυσιαστήριο.

Σηκώθηκαν λοιπὸν τότε καί, βλέποντας τὶς πύλες τῆς ἐκκλησίας πάλι ἀνοιγμένες, δὲν συνέχισαν πλέον ν’ ἀπιστοῦν· πῆραν τὰ ἅγια εὐαγγέλια καὶ τὸν σταυρὸ καὶ τὰ μανουάλια μὲ κεριὰ καὶ θυμίαμα, ἐξῆλθαν σὲ λιτανεῖα πρὸς τὴν τροπικὴ καὶ βρῆκαν τὸ ἅγιο λείψανό της στὸ πλοῖο. Ἀφοῦ συνάχθηκαν ὅλα τὰ μοναστήρια, γυναικεῖα καὶ ἀνδρικά, μὲ κεριὰ καὶ μεγάλη δοξολογία καὶ εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸ κατέθεσαν τὸ ἅγιο λείψανό της στὸ θυσιαστήριο τοῦ ἀναφερθέντος σεβασμίου οἴκου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ πὺ ἦταν στοὺς Βρόχθους. Καὶ μποροῦσε κανεὶς νὰ δεῖ νὰ γίνονται στὸ ἅγιο μνῆμα τῆς πολλὰς θεραπείες, νὰ ἀπομακρύνονται τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ νὰ διώχνονται πολλὰς καὶ διάφορες ἀσθένειες ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους.

Πέθανε ἡ ἁγία καὶ ὁσία καὶ μακαρία δούλη τοῦ Θεοῦ Ὀλυμπιάς τὴν εἰκοστὴ πέμπτη τοῦ μηνὸς Ἰουλίου ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ θειοτάτου καὶ εὐσεβεστάτου βασιλέως Ἀρκαδίου³⁰, συγκαταλέχθη-

Χρυσόστομος, ἀφοῦ τοῦ ἐτοίμαζε καὶ τοῦ ἀπέστελνε τὰ ἐφόδια μέχρι τοῦ θανάτου του («μέχρι τῆς αὐτοῦ ἀποβιώσεως», κεφ. 8), πὺ συνέβηκε τὴν 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 407. Ὁ Ἀρκάδιος ὅμως κατὰ τὸν Σωκράτη (*Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 6,23 καὶ 7,1) πέθανε τὴν 1 Μαΐου τοῦ 708. Ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 407 ἕως τὸν Μάιο τοῦ 408 δὲν μεσολαβεῖ κανένας Ἰούνιος. Ἐπομένως, ἂν ἡ χρονολογία τοῦ Σωκράτους γίνῃ δεκτὴ, σ’ αὐτὸν τὸ *Βίο* ἢ ὁ μήνας εἶναι λαθεμένος, ὅποτε ἡ Ὀλυμπιάς θὰ πέθανε κάποιον μῆνα μεταξὺ Σεπτεμβρίου τοῦ 407 καὶ Ἀπριλίου τοῦ 408, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορα εἶναι ἐσφαλμένο, ὅποτε θὰ πέθανε ἐπὶ Θεοδοσίου Β’.

χορῶ τῶν ὀσίων ὁμολογητῶν καὶ συμβασιλεύουσα εἰς τοὺς ἀπε-
ράντους αἰῶνας τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν.

12. Μετὰ δὲ τὴν αὐτῆς τελευταίην ἢ ἀληθῶς γνησία δούλη τοῦ Θεοῦ
Μαρῖνα, ἢ φιλόχριστος αὐτῆς συγγενὶς καὶ πνευματικὴ θυγάτηρ, ἦν,
ὡς εἴρηται, ἐκ τοῦ ἀγίου καὶ ἀχράντου καὶ σωτηριώδους βαπτίσμα-
τος ἀνεδέξατο, τὴν ἀγάπην ἣν εἶχεν πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ψυ-
5 χὴν πᾶσι κατάδηλον ποιησαμένη καὶ ἐκπληρώσασα τὴν παρακατα-
θήκην αὐτῆς καὶ πάντα τὰ παρ' αὐτῆς αὐτῇ ἐνταλθέντα, πᾶσαν τὴν
συνοδίαν τῆς ποιμένης αὐτῆς, ἦν μετὰ Θεὸν καὶ τὴν δέσποιναν ἡμῶν
τὴν παναγίαν Θεοτόκον εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς παρέθετο, προσηγκα-
λίστατο καὶ περιεποιήσατο καὶ ἐκυβέρνησεν, ὡς μὴ αἰσθέσθαι τινὰ
10 τῶν ἀδελφῶν ὑστερήσεώς τινος ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἐν ἀγίοις
ἐκείνης. Καὶ προχειρίζεται μετὰ τὴν τελευταίην τῆς ὀσίας ἡγουμένη
τῆς ἀγίας ἐκείνης τοῦ Χριστοῦ ποιμένης ἢ ἀνωτέρω εἰρημένη θεοφι-
λεστάτη Ἐλισανθία ἢ διάκονος, ἢ αὐτῆς συγγενίς, ἀπαράλλακτον
πάντα τὸν κανόνα ὃν παρέλαβεν ὑπὸ τῆς ὀσίας καὶ μακαρίας ἐκεί-
15 νης ψυχῆς καὶ πάσας τὰς ἀρετὰς αὐτῆς βαδίσασα. Καὶ ταῦτα μὲν εἴ-
ρήσθω.

13. Ἄναγκαῖον δὲ καὶ πάνυ χρήσιμον θεῖναι ἡγησάμην ἐν διηγῆσει
τὸ κατὰ μέρος τῶν ἀγίων ἀρετῶν τῆς ἐν ἀγίοις γνησίας τοῦ Θεοῦ
δούλης Ὀλυμπιάδος πρὸς ὠφέλειαν πολλῶν· οὔτε γὰρ τόπος, οὐ
χώρα, οὐκ ἔρημος, οὐ νῆσος, οὐκ ἐσχατιὰ ἄμοιρος ἔμεινε τῶν ταύ-
5 τῆς τῆς ἀοιδίμου ἐπιδόσεων, ἀλλὰ ἐπήρκεσε καὶ ἐκκλησίαις εἰς
ἀναθήματα ἱεουργικὰ καὶ μοναστηρίοις καὶ κοινοβίοις καὶ
πτωχοῖς καὶ φυλακαῖς καὶ τοῖς ἐν ἐξορίαις καὶ πᾶσαν ἀπλῶς τὴν οἰ-
κουμένην κατασπείρασα ταῖς ἐλεημοσύναις· αὕτη δὲ ἡ μακαρία
Ἄλυμπιάς εἰς τὸν ἀκρότατον ὄρον ἀνεπήδησε τῆς ἐλεημοσύνης καὶ
10 ταπεινοφροσύνης εἰς ὃν οὐκ ἦν ἐφευρεθῆναί τι πλέον· ἀκενόδοξος
βίος, ἀσχημάτιστος εἶδος, ἄπλαστον ἦθος, ἀκαλλώπιστος ὄψις, ἄυ-
πνος ἀγρυπνία, ἄυλον σῶμα, ἀπέρπερος νοῦς, ἄτυφος γνώμη, ἀτά-
ραχος καρδία, ἀπερίεργον πνεῦμα, ἀγάπη ἀμέτρητος, ἀκατάληπτος
κοινωνία, εὐκαταφρόνητος ἐσθής, ἐγκράτεια ἄμετρος, εὐθύτης δια-

31. Κατὰ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα ἡ Ὀλυμπιάς θά πέθανε σὲ ἡλικία περίπου 40 ἐτῶν. Ὄταν ἀνεχώρησε στὴν ἐξορία ἀνέθεσε τὴ φροντίδα γιὰ τὴν ποιμένη στὴν ἀναδεκτὴ τῆς Μαρῖνα, ποὺ παρέμεινε στὴν θέση καὶ μετὰ τὸ θάνατο τῆς Ὀλυμπιάδος. Ὄταν ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη ἡ Μαρῖνα, θά ἦταν νεαρή, γύρω στὰ 25

κε στο χορό τῶν ὁσίων ὁμολογητῶν καὶ συμβασιλεύει στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες μετὰ τὸν ἀθάνατο βασιλέα Χριστὸ τὸν Θεό μας.

12. Μετὰ τὸ θάνατό της ἡ ἀληθινὰ γνήσια δούλη τοῦ Θεοῦ Μαρίνα, ἡ φιλόχρηστη συγγενῆς καὶ πνευματικὴ θυγατέρα της, τὴν ὁποία, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, ἀναδέχθηκε ἀπὸ τὸ ἅγιο καὶ ἄχραντο καὶ σωτηριῶδες βάπτισμα, κατέστησε σὲ ὅλους ὀλοφάνερη τὴν ἀγάπη πού ἔτρεφε πρὸς τὴ μακαρία ἐκείνη ψυχὴ· ἐκπλήρωσε τὸ χρέος πού τῆς εἶχε ἀνατεθεῖ ἀπ' αὐτὴν καὶ ὅλες τὶς ἐντολές της, ἀγκάλιασε καὶ περιποιήθηκε καὶ κυβέρνησε ὅλη τὴν κοινότητά της πού αὐτὴ, ἡ Ὀλυμπιάς, μετὰ τὸν Θεὸ καὶ τὴν δέσποινά μας Παναγία Θεοτόκο παρέδωσε στὰ χέρια της, ὥστε καμμιά ἀπὸ τὶς ἀδελφές νὰ μὴ αἰσθανθεῖ κάποια ὑστέρηση ἀπὸ τὸν χωρισμὸ ἐκείνης τῆς ἀγίας. Μετὰ τὸ θάνατο τῆς ὁσίας Μαρίνας³¹ ἐκλέγεται ἡγουμένη τῆς ἀγίας ἐκείνης ποιμνῆς τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσα θεοφιλέστατη Ἐλισανθία, διακόνισσα, ἡ συγγενῆς της, πού βάδισε τηρώντας ἀπαράλλακτον ὅλον τὸν κανόνα τὸν πού παρέλαβε ἀπὸ ἐκείνη τὴν ὁσία καὶ μακαρία ψυχὴ καὶ ὅλες τὶς ἀρετές της. Ἀρκετὰ ὅμως εἶναι αὐτά.

13. Θεώρησα ἀναγκαῖο καὶ πολὺ χρήσιμο νὰ διηγηθῶ λεπτομερῶς μερικὰ πράγματα γιὰ τὶς ἅγιες ἀρετές τῆς μεταξὺ τῶν ἀγίων γνησίας δούλης τοῦ Θεοῦ Ὀλυμπιάδος γιὰ τὴν ὠφέλεια πολλῶν. Δὲν ἔμεινε ἄμοιρη τῶν εὐεργεσιῶν αὐτῆς τῆς ἀοίδιμης γυναίκας οὔτε τόπος οὔτε χῶρα οὔτε ἔρημος οὔτε νῆσος οὔτε ἀπόμερη γωνιά, ἀλλὰ χορήγησε μὲ ἀφθονία σ' ἐκκλησίες γιὰ ἱεουργικὰ ἀφιερῶματα, σὲ μοναστήρια καὶ κοινόβια, σὲ φτωχοὺς, φυλακισμένους καὶ ἐξορίστους, καὶ ἔσπειρε μ' ἐλεημοσύνες ὅλη γενικὰ τὴν οἰκουμένη. Πράγματι ἡ μακαρία αὐτὴ Ὀλυμπιάς ἀνέβηκε στοὺς ἀκρότατο ὄριο τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης, πέρα ἀπὸ τὸ ὅποιο δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βρεθεῖ τίποτε περισσότερο· ἀκενόδοξος βίος, ἀπερίτεχνη ἐμφάνιση, ἄπλαστος χαρακτήρας, ἀκαλλώπιστη ὄψη, ἄπνη ἀγρυπνία, ἄυλο σῶμα, μετριόφρων νοῦς, γνώμη χωρὶς ἀλαζονεία, ἀτάραχη καρδιά, ἀπερίεργο πνεῦμα, ἀμέτρητη ἀγάπη, ἀπεριόριστη φιλανθρωπία, εὐκαταφρόνητη φορεσιά, ἄμετρη ἐγκράτεια, εὐθύτητα διάνοιας, συνεχεῖς ἐλπίδες στοὺς Θεοὺς, ἀπερίγραπτες ἐλεημοσύνες, ἐγκαλλώπισμα ὅλων τῶν ταπεινῶν. Ἐπάξια τιμήθηκε ἀπὸ

ἔτη. Ἡ Ἐλισανθία ἐξελέγη μετὰ τὸ θάνατο τῆς Μαρίνας.

15 νοίας, εἰς Θεὸν ἐλπίδες ἀένναοι, ἐλεημοσύναι ἀνεκδιήγητοι, πάντων ταπεινῶν ἐγκαλλώπισμα· αὐτὴ δὲ καὶ ἀξίως ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἰωάννου· ἀπείχετο μὲν γὰρ ἐμψύχων, ἀλουτὶ δὲ τὸ πλεον διετέλει. Ἐὰν δὲ χρεία ἐγένετο δι' ἀρρωστίαν (ἔπασχε γὰρ συνεχῶς τὸν στόμαχον αὐτῆς), σὺν τῷ χιτωνίσκῳ τοῖς ὕδασι συγ-
20 κατέβαινε, αἰδουμένη, ὡς φασι, καὶ ἑαυτήν.

14. Σὺν πολλοῖς δὲ πατράσι τεθεράπευκεν, ὡς εἶπον, τὸν μακαριώτατον Ἰωάννην τὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ τι ἄξιον τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς ἐνεδείξατο· συσκευασθέντος γὰρ αὐτοῦ καὶ ἐξορισθέντος, καθὼς προεῖρηται, ἀπερισπάστως τὴν χρείαν αὐτοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
5 παρεῖχεν ἡ ὁσία· ὅπερ ἐστὶν οὐ μικρὸν τοῖς τοῦ Χριστοῦ ἐργάταις νύκτωρ τε καὶ μαθ' ἡμέραν τὰ Χριστοῦ μεριμνῶσιν. Ὡς αἰεὶ ὁ Παῦλος ἀσπαζόμενος Περσίδα, Τρύφαιναν καὶ Τρυφῶσαν, τὸν αὐτὸν ἀσπασμὸν τάχα καὶ ἡ ὁσία καὶ θεομίμητος Ὀλυμπιάς ἐκομίσατο. Οἶδα δὲ ταύτην τὴν πανάρετον καὶ θεόπνευστον Ὀλυμπιάδα τεθε-
10 ραυκεῖναι καὶ τὸν μακάριον Νεκτάριον τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πάνυ ἐπέιθετο αὐτῇ, καὶ Ἀμφιλόχιον δὲ τὸν Ἰκονίου ἐπίσκοπον, καὶ Ὀπτιμον, καὶ Πέτρον, καὶ Γρηγόριον δὲ τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀγίου Βασιλείου, καὶ Ἐπιφάνιον δὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντίας τῆς
15 Κύπρου, καὶ ἑτέρους πολλοὺς τῶν ἀγίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἐνδημήσαντας κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν. Καὶ τί δεῖ λέγειν οἷς καὶ κτήματα ἀγρῶν καὶ χρήματα ἐδωρήσατο; Ὀπτίμου δὲ τοῦ προλεχθέντος τῆνικαῦτα τελευτῶντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ταῖς ἰδίαις αὐτῆς χερσὶν ὡς μεγάλου ἀνδρὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάμμυσε. Πρὸς
20 τούτοις καὶ τοὺς ἐλεεινοὺς οὐ μετρίως ἀνέψυχεν ἐν πᾶσιν, Ἀντίοχον τὸν Πτολεμαῖδος καὶ Ἀκάκιον τὸν ἐπίσκοπον Βερροίας καὶ τὸν εὐαγῆ Σευηριανὸν τὸν ἐπίσκοπον Γαβάλων καὶ ἀπλῶς ἐκ μέρους

τὸν ἀγιώτατο πατριάρχη Ἰωάννη. Ἀπειχε ἀπὸ κάθε ἔμψυχη τροφή, καὶ παρέμενε κατὰ τὸ πλεῖστο ἄλουστη· ἐὰν ὑπῆρχε ἀνάγκη λόγῳ ἀσθένειας (ἐπειδὴ ἔπασχε συνεχῶς ἀπὸ τὸ στομάχι της) κατέβαινε στὰ νερὰ μὲ τὸ φόρεμά της, διότι, ὅπως λένε, ντρεπόταν καὶ τὸν ἑαυτὸ της.

14. Ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς πατέρες ὑπηρέτησε, ὅπως εἶπα, τὸν μακαριώτατο Ἰωάννη, τὸν ἀρχιεπίσκοπο, καὶ ἀναδείχθηκε ἄξια τῆς ἀρετῆς του. Πράγματι, ὅταν αὐτὸς διαβλήθηκε καὶ ἐξορίσθηκε, ὅπως ἔχει προλεχθεῖ, ἡ ὁσία γυναίκα παρεῖχε χωρὶς παράλειψη τὰ χρειαζόμενα σ' αὐτὸν καὶ τοὺς συνοδοὺς του· κι' αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸ πράγμα γιὰ τοὺς ἐργάτες τοῦ Χριστοῦ πὺ φροντίζουν νύχτα καὶ ἡμέρα τὶς ὑποθέσεις τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως πάντοτε ὁ Παῦλος ἀσπαζόταν τὴν Περσίδα καὶ τὴν Τρύφαινα καὶ τὴν Τρυφώσα³², τὸν ἴδιο ἀσπασμὸ δέχθηκε καὶ ἡ ὁσία καὶ θεομίμητη Ὀλυμπιάς. Καὶ γνωρίζω ὅτι αὐτὴ ἡ πανάρετη καὶ θεόπνευστη Ὀλυμπιάς εἶχε ὑπηρέτησει καὶ τὸν μακάριο Νεκτάριο³³, τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος καὶ στὰ ἐκκλησιαστικὰ θέματα ἀκολουθοῦσε τὶς συμβουλές της· καθὼς ἐπίσης καὶ τὸν Ἀμφιλόχιο, ἐπίσκοπον Ἰκονίου³⁴, τὸν Ὀπτιμο³⁵, τὸν Πέτρο³⁶, τὸν Γρηγόριο ἀδελφὸ τοῦ ἀγίου Βασιλείου³⁷, τὸν Ἐπιφάνιο ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντίας τῆς Κύπρου³⁸, καὶ ἄλλους πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀγίους καὶ θεοφόρους πατέρες πὺ διέμειναν στὴν πρωτεύουσα. Τί χρειάζεται νὰ πῶ ὅτι σὲ μερικὸς ἔδωσε καὶ ἀγροτικὰ κτήματα καὶ χρήματα; Ὅταν ὁ Ὀπτιμος, πὺ ἀναφέρθηκε παραπάνω, πέθανε, τότε στὴν Κωνσταντινούπολη ἔκλεισε τὰ μάτια τοῦ μεγάλου ἀνδρα μὲ τὰ χέρια της. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς πρόσφερε καὶ στοὺς ἔλεεινοὺς σημαντικὴ ἀναψυχή ἀπὸ κάθε πλευρά, στὸν Ἀντίοχο Πτολεμαῖδος, στὴν Ἀκάκιο, ἐπίσκοπο Βερροίας, καὶ στὸν ἱερὸ ἐπίσκοπο Γαβάλων Σεβειρια-

33. Ὁ Νεκτάριος φαίνεται ὅτι ἦταν συγγενῆς τῆς Ὀλυμπιάδος, ἀλλὰ μακρινός.

34. Ὁ Ἀμφιλόχιος ἦταν στενὸς συγγενῆς τῆς Ὀλυμπιάδος.

35. Ὁ Ὀπτιμος ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Πισιδικῆς Ἀντιόχειας, μέλος ἐπίλεκτο τῆς συνόδου τοῦ 381.

36. Νεώτερο ἀδελφὸ τοῦ Βασιλείου καὶ ἐπίσκοπο Σεβαστείας.

37. Γρηγόριο Νύσσης.

38. Ὁ Ἐπιφάνιος μάλιστα εἶχε παρασυρθεῖ στὴν ἀντίδραση κατὰ τοῦ Χρυσόστομου.

πάντας τοὺς ἐπιδημοῦντας ἱερατικούς, ἀσκητῶν τε καὶ παρθένων ἀναριθμήτους θεραπεύσασα.

15. Χάριν δὲ τῆς αὐτῶν συμπαθείας, πολλοὺς πειρασμοὺς ἐξαντλήσασα ἐξ ἐνεργείας τοῦ ἐθελοκάκου καὶ ἀπειροκάλου ἐχθροῦ, οὐ μικροὺς ἀγῶνας ἀγωνισαμένη ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, ἀμέτροις δάκρυσι νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀνενδεῶς συμβιώσασα, «ὑποταττομένη πάση φύσει ἀνθρωπίνη διὰ τὸν Κύριον», μεστή πάσης εὐλαβείας ὑποκλινομένη τοῖς ἀγίοις, ἐπισκόπους σέβουσα, τὸ πρεσβυτέριον τιμῶσα, τὸν κληρὸν αἰδουμένη, τὴν ἄσκησιν ὑποδεχομένη, παρθενίαν ποθοῦσα, χηρείαν ἐπαρκοῦσα, ὄρφανίαν ἀνατρεφομένη, γήρους ὑπερασπίζουσα, ἀσθενοῦντας ἐπισκεπτομένη, ἀμαρτωλοὺς 10 συμπενοθοῦσα, πεπλανημένους ὀδηγοῦσα, πάντας ἐλεοῦσα, τοὺς πενομένους ἀφειδῶς οἰκτείρουσα, πολλὰς τε τῶν ἀπίστων κατηγήσασα γυναῖκας καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπικουρήσασα, ἀείμνηστον χρηστότητος ὄνομα διὰ παντὸς τοῦ βίου κατέλιπεν· ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν τὸν τῶν οἰκετῶν μυριόδεσμον ἀνακαλεσαμένη ἰσότιμον τῆς 15 ἰδίας εὐγενείας ἀνέφηνε· μᾶλλον δέ, εἰ χρὴ τάληθες εἰπεῖν, καὶ εὐγενέστεροι τῷ σχήματι τῆς ἀγίας ταύτης ἐδείκνυντο· οὔτε γὰρ εὐτελέστερόν τι τῶν ἐνδυμάτων ταύτης εὑρεθῆναι ἠδύνατο· τῶν γὰρ πάνυ ρακοδυτούντων ἀνάξια ἦν τὰ τῆς ἀνδρείας ταύτης σκεπάσματα. Ἡ δὲ παρ' αὐτῆς ἠπιότης ἐτρέφετο ὡς καὶ αὐτῶν τῶν παιδίων ὑπερα- 20 κοντίσαι τὸ ἀφελές· ψόγος οὐδεὶς οὐδέποτε οὐδὲ τῶν πέλας παρὰ τῆ χριστοφόρῳ ταύτῃ εὐρίσκετο, ἀλλὰ πᾶς ὁ ταύτης ἀβίωτος βίος ἐν κατανύξει καὶ συχνῇ δακρύων ὑπῆρχε ροῆ, καὶ ἦν ἰδεῖν μᾶλλον πηγὴν τὰς ἑαυτῆς νάματα ἐπιλιποῦσαν ἐν τοῖς σκάμμασιν ἢ τοὺς ἀμετεωρίστους ταύτης ἀεὶ τὸν Χριστὸν ὀρῶντας ὀφθαλμοὺς διαλιμ- 25 πάνειν δακρύων ποτέ. Καὶ τί μελλήσω; Ὅσον γὰρ ἂν παρέξω τῆ ἐμῇ διανοίᾳ σχολὴν τοὺς ταύτης ἄθλους τῆς πεπυρωμένης ψυχῆς καὶ ἀρετᾶς διηγούμενος, πολλοὶ καὶ ταπεινοὶ λόγοι τῶν ἔργων εὑρεθήσονται. Καὶ μὴ τοι νομίση μέ τις κεκομψευμένως λέγειν τὰ περι

39. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς μαζί με τὸν Θεόφιλο Ἀντιοχείας ἦταν οἱ κύριοι κατήγοροι τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος θεωροῦσε ἀπαράδεκτη τὴ συμμετοχὴ τους στὴ σύνοδο Ἐπὶ Δρῦν, διότι ἦταν μεροληπτικοὶ ἐναντίον του.

40. Ἐννοεῖ βέβαια τὴ συμπάθεια κυρίως πρὸς τὸν Χρυσόστομο καὶ τοὺς φίλους του.

41. Ὁ Διάβολος χαρακτηρίζεται ἔτσι, διότι θέλει τὸ κακὸ καὶ ἀγνοεῖ τὸ καλὸ.

νό³⁹, καὶ γενικὰ σ' ὄλους τοὺς ἱερατικοὺς ποὺ ἐπισκέπτονταν τὴν Πόλη, ἐνῶ ἐξυπηρέτησε ἀναρίθμητους ἀσκητὲς καὶ παρθένοὺς.

15. Ἐξ αἰτίας τῆς συμπάθειάς της πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἱεράρχες⁴⁰, ὑπέστη πολλοὺς πειρασμοὺς ἀπὸ ἐνέργεια τοῦ Διαβόλου, τοῦ ἐθελοκάκου καὶ ἀπειρόκαλου ἐχθροῦ⁴¹, ἀγωνίσθηκε σὲ μεγάλους ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ, ἔζησε ἀκατάπαυστα μὲ ἄφθονα δάκρυα ἡμέρα καὶ νύχτα, «ὑποτασσόμενη σὲ κάθε ἀνθρώπινο ὄν ἐξ αἰτίας τοῦ Κυρίου»⁴². ἦταν γεμάτη μὲ ὄλη τὴν εὐλάβεια, ὑποκλινόμενη στοὺς ἀγίους, σεβόμενη ἐπισκόπους, τιμώντας τὸ πρεσβυτέριο, ὑποληπτόμενη τὸν κλῆρο· ὑποδεχόταν τοὺς ἀσκητὲς, εὐχαριστιόταν μὲ τὶς παρθένοὺς, φρόντιζε τὶς χῆρες, ἀνέτρεφε τὰ ὄρφανά, ὑπεράσπιζε τοὺς γέροντες, ἐπισκεπτόταν τοὺς ἀσθενεῖς, συμπενθοῦσε μὲ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, ὀδηγοῦσε τοὺς πλανημένους, ἔλεοῦσε τοὺς πάντες, σπλαγχνιζόταν ἀπεριόριστα τοὺς φτωχοὺς, κατήχησε πολλὰς γυναῖκες τῶν ἀπίστων καὶ τὶς ἐξασφάλισε τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωὴ· ἔτσι ἄφησε αἰμίνηστο ὄνομα χρηστότητας μὲ ὄλον τὸν βίον της. Ἀφοῦ ἀνακάλεσε ἀπὸ τὴ δουλεία στὴν ἐλευθερίαν τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρετῶν της⁴³, τὶς κατέστησε ἰσότιμες μὲ τὴν εὐγένειά της· ἦ καλύτερα, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, δείχθηκαν οἱ δοῦλοι καὶ εὐγενέστεροι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγία στὴν ἐμφάνισή τους, διότι δὲν μποροῦσε νὰ βρεθεῖ τίποτε εὐτελέστερο ἀπὸ τὰ ἐνδύματά της, ἀφοῦ τὰ φορέματα τῆς ἀνδρείας αὐτῆς γυναίκας ἦταν ἀνάξια καὶ τῶν κουρελήδων ἀκόμη. Ἔδειχνε τέτοια ἠπιότητα, ὥστε νὰ ξεπερνᾷ καὶ τῶν παιδιῶν ἀκόμη τὴν ἀφέλεια. Δὲν βρισκόταν ποτὲ κανένας ψόγος σ' αὐτὴν τὴν χριστοφόρο οὔτε ἐναντίον τῶν πλησιεστέρων της, ἀλλ' ὄλη ἡ ἀβίωτη ζωὴ της κυλοῦσε μὲ κατάνυξη κι' ἄφθονη ροὴ δακρῶν· κι' ἦταν εὐκολώτερο νὰ δεῖς μία πηγὴ ποὺ νὰ στερεοῦν τὰ ὕδατά της στὶς ἀποθῆκες της, παρὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, ποὺ ἔβλεπαν πάντοτε τὸν Χριστὸ ἀμετεώριστοι, νὰ διακόπτουν τὰ δάκρυά της. Καὶ τί ἀνάγκη ὑπάρει νὰ συνεχίσω; Πράγματι, ὅσον καιρὸ καὶ ἂν δώσω στὴ διάνοιά μου, διηγούμενος τοὺς ἄθλους καὶ τὶς ἀρετὲς τῆς πυρωμένης αὐτῆς ψυχῆς, οἱ λόγοι θὰ φανοῦν φλύαροι καὶ ταπει-

42. Α' Πέτρ. 2,13 «πάση κτίσει ἀνθρωπίνῃ».

43. Ὀνομάζει τὸ πλῆθος τῶν δούλων της «μυριόδεσμον τῶν οἰκετῶν», πλῆθος χιλιάδων δούλων, σ' ὄλα τὰ κτήματά της.

τῆς ἀπαθεστάτης καὶ λοιπὸν ὅλης τοῦ ἁγίου Πνεύματος τιμίου
30 σκεύους Ὀλυμπιάδος, ἀλλ' αὐτόπτην γεγενημένον καὶ θεωροῦντα
τὸν τῆς μακαρίας ταύτης βίον καὶ ἀγγελικὴν πολιτείαν, ὡς ἅτε
πνευματικὸν γνήσιον φίλον καὶ συγγενῶν οἰκειότατον καὶ πολλὰ
κατὰ γνώμην ταύτη διανεμηθῆναι.

16. Αὕτη τοίνυν ἡ θεία καὶ θεόπνευστος Ὀλυμπιάς μηκέτι λοιπὸν
τὰ τῆς σαρκὸς φρονούσα, ὑποταττομένη ἀρχαῖς, ὑπέικουσα ἐξου-
σίαις, Ἐκκλησίαις ὑποκατακλινομένη, ἐπισκόπους καὶ τὸ πρεσβυ-
τέριον σεμνολογοῦσα, τὸν κλῆρον ἅπαντα τιμῶσα καὶ ὁμολογίας
5 κατηξιώθη τῆς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, πολλὰς δεξαμένη νιφάδας ἀκαί-
ρων κακηγοριῶν· ἧς τὸν βίον ἐν ὁμολογητρίαις κρίνουσιν ὅσοι τῶν
εὐσεβῶν Κωνσταντινούπολιν οἰκοῦσιν· ἔγγιστα γὰρ θανάτου ἐκιν-
δύνευσεν ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν ἀγῶσι. Καὶ ἐν τούτοις τελευτήσασα τὸ
μακάριον ἤρατο κλέος, ἐν τῷ ἀπεράντῳ αἰῶνι στεφανηφοροῦσα,
10 καὶ χορεύει ἐν ταῖς ἀκηράτοις μοναῖς μετὰ ὁσίων ψυχῶν καὶ
ὁμοίων ἑαυτῆς εἰς αἰεὶ κατοικοῦσα καὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων παρὰ τοῦ
δεσπότη Θεοῦ μετὰ παρρησίας τὰς ἀμοιβὰς ἀπαιτοῦσα.

17. Ἦς τὰς εὐχὰς αἰτήσωμεν δυσωπῆσαι τὸν πανελεήμονα καὶ
φιλόανθρωπον Θεόν, τοὺς τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν μεταβαλεῖν αἰκι-
σμοὺς καὶ τὴν γέενναν κατασβεσθῆναι τὴν ἐκ τῶν ἡμετέρων πται-
σμάτων ἀναπτομένην, μετανοία δὲ προσελθεῖν τῷ εὐσπλάγχνῳ
5 Θεῷ καὶ κομίσασθαι παρ' αὐτοῦ τὸ μέγα ἔλεος.

Παραγγέλλει δὲ ἡμῖν ἡ ὁσία καὶ μακαρία τοῖς ἀναγινώσκουσι
καὶ τοῖς ἀκροωμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐκ τῆς φωνῆς τοῦ ἁγίου
Παύλου τοῦ κορυφαίου τῶν ἁγίων ἀποστόλων διδάσκουσα· «κατέ-
10 χετε τὰς παραδόσεις ἃς προεδιδάχθητε καὶ βλέπετε, πῶς περιπα-
τεῖτε, μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοί, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι
αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσιν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ
σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμο-
κράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς
πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις», τοῦτ' ἔστιν, οὐ πρὸς ἀνθρώπους μό-
15 νον λέγει, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα τὰ ὑποβάλλοντα τοὺς

44. Ἀπ' αὐτῆ τῆ δήλωση μαρτυρεῖται ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ Βίου τῆς Ὀλυμπιάδος ἦταν ὄχι ἀπλῶς πνευματικὸς φίλος, ἀλλὰ καὶ συγγενής.

45. Β' Θεοσ. 2,15.

νοὶ μπροστὰ στὰ ἔργα. Καὶ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι εἶναι πλαστὰ αὐτὰ ποὺ λέγω σχετικὰ μὲ τὴν ἀπαθή, τελείως τίμιο σκεῦος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ὀλυμπιάδα· ἀλλὰ ὑπῆρξα αὐτόπτης καὶ παρακολούθησα τὸν βίο καὶ τὴν ἀγγελικὴ πολιτεία αὐτῆς τῆς μακάριας γυναίκα, ὥστε, σὰν γνήσιος πνευματικὸς φίλος καὶ οἰκειότατος τῶν συγγενῶν της⁴⁴, νὰ συμμερισθῶ πολλὰ μὲ αὐτὴν κατὰ τὴ γνῶμη.

16. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ θεία καὶ θεόπνευστη Ὀλυμπιάς, ποὺ δὲν τὴν ἀπασχολοῦσε πλεόν τὸ φρόνημα τῶν σαρκικῶν πραγμάτων, ὑποτασσόμενη στὶς ἀρχές, πειθαρχώντας στὶς ἐξουσίες, ὑποκλινόμενη στὶς ἐκκλησίες, σεβόμενη τοὺς ἐπισκόπους καὶ τὸ πρεσβυτέριο, τιμώντας ὅλον τὸν κλῆρο, καταξιώθηκε τῆς ὁμολογίας ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ἀφοῦ δέχθηκε πολλές ἀσύστατες κατηγορίες. Ὅσοι εὐσεβεῖς κατοικοῦν στὴν Κωνσταντινούπολη τοποθετοῦν τὸν βίο της ἀνάμεσα στὶς ὁμολογήτριες· διότι κινδύνευσε ὡς τὸν θάνατο περίπου στοὺς ἀγῶνες κατὰ Θεό. Κι' ἀφοῦ πέθανε ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες, κέρδισε τὴ μακάρια δόξα, φορώντας τὸ στεφάνι στὸν ἀπέραντο αἰῶνα, καὶ χορεύει κατοικώντας πάντοτε στὶς ἄφθαρτες μονές τῶν ὁσίων καὶ ὁμοίων μὲ αὐτῆς ψυχῶν, ἀξιώνοντας μὲ παρησία τὶς ἀμοιβές τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀπὸ τὸν δεσπότη Θεό.

17. Ἄς ζητήσουμε τὶς εὐχές αὐτῆς τῆς ὁσίας, γιὰ νὰ δυσωπήσουμε τὸν πανελεήμονα καὶ φιλάνθρωπο Θεό, νὰ μεταστρέψει τὴν τιμωρία γιὰ τὶς ἀμαρτίες μας καὶ νὰ κατασβησθεῖ ἡ γέεννα ποὺ ἀνάβεται ἀπὸ τὰ πταίσματά μας, νὰ πλησιάσουμε τὸν εὐσπλαγχνο Θεό καὶ νὰ δεχθοῦμε ἀπ' αὐτὸν τὸ μέγα ἔλεος.

Ἡ ὁσία καὶ μακαρία παραγγέλλει σ' ἐμᾶς ποὺ διαβάζουμε καὶ ἀκούουμε στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ ἁγίου Παύλου, τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων αὐτῆ τῆ διδαχῆ· «νὰ διατηρεῖτε τὶς παραδόσεις, ποὺ ἔχετε διδαχθεῖ⁴⁵, καὶ νὰ προσέχετε, πῶς περπατᾶτε, ὄχι σὰν ἄσοφοι, ἀλλὰ σὰν σοφοί, ἐξαγοράζοντας τὸν καιρό, διότι οἱ ἡμέρες εἶναι πονηρές⁴⁶, ἀφοῦ ἡ πάλη μας δὲν εἶναι πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀρχές, πρὸς τὶς ἐξουσίες, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, πρὸς τὰ πονηρὰ πνεύματα στὰ ἐπουράνια»⁴⁷. δηλαδή, λέγει, ὄχι μόνο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα ποὺ ὑποβάλλουν

46. Ἐφεσ. 5,15 ἔ.

47. Ἐφεσ. 6,12.

πλάνους ἐνδελεχεῖν ἐκάστω καὶ ὑποφθεῖρουν τοὺς μετεώρους· «διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ», τοῦτ' ἔστιν ἀγνεῖαν σώματι καὶ πνεύματι, ταπεινοφροσύνην, πραότητα, ἐγκράτειαν· «μηδεὶς κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινὶ ἀποδῶ», ἀλλ' ἐὰν ἴδῃς τὸν ἀδελφόν σου ἢ πταίοντα ἐν τινὶ ἢ μέλλοντα ὑπωπιάζεσθαι ἐκ τοῦ διαβόλου, μὴ παρασιωπήσης, ἵνα ἐκπέσῃ, ἀλλὰ, καθὼς διδάσκει ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή, «ἐλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον, σκοπῶν σευατὸν μὴ καὶ σὺ πειρασθῆς». Μηδεὶς οὖν ὑμᾶς πιθανότητι ἐξαπατήσῃ καὶ κολακείᾳ κενῶν καὶ ματαίων λόγων, ἀλλ' εὐσχημόνως διάγοντες 25 «πρὸς πάντας, μάλιστα πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως». Σκοπήσατε δὲ καὶ τοῦτο· ἐὰν γάρ τις προσκαίρω καὶ φθαρτῶ ἀνδρὶ συναφθεῖσα εὐρεθῆῃ παρ' ἑτέρου φθειρομένη, τιμωρίαις καὶ ποιναῖς καὶ ἐξορίαις ὑποβλίσκεται· πόσω μᾶλλον ὁ μνηστευσάμενος τὸν Δεσπότην ἡμῶν καὶ Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἐάσας αὐτόν, κολλη- 30 θεῖν τῷ βίῳ τούτῳ τῷ προσκαίρω καὶ ματαίῳ «χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίαις». Ἀλλὰ ποιῆσαι ἡμᾶς ὁ Κύριος «ἀκεραίους καὶ ἀμώμους κατ' ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ», ταῖς πρεσβείαις τῆς ἀγίας ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος, τοὺς τε ἀναγινώσκοντας καὶ τοὺς ἀκροωμέ- 35 νους ὀλοψύχως· δῶν ὁ Κύριος χάριν καὶ ἔλεος ἐν ἡμέρᾳ ἀπολογίας καὶ ρύσεται πάντας τε καὶ πάσας ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου ἐνεργείας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

18. Αἰτῶ δὲ ὑμᾶς κἀγὼ ὁ ἀμαρτωλὸς ὁ καὶ γράψας, καὶ ἐνορκῶ κατὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ὑμᾶς τε τοὺς ἀναγινώσκοντας ἐν εἰρήνῃ καὶ τοὺς ἀκροωμένους ἐν ἐλπίδι ἀγαθῇ, εὐξα- 5 σθε ὑπὲρ τῆς πενής μου ψυχῆς ἄφεςιν ἀμαρτιῶν καὶ καλὴν ἀπολογία ἀπολογίαν παρασχεθῆναι ἐμοί τε καὶ πᾶσι τοῖς ἀναγινώσκουσι παρὰ τοῦ φιλανθρώπου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας 10 τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

48. Ἐφεσ. 6,13.

49. Α' Θεσσ. 5,15.

50. Β' Τιμ. 4,2.

51. Γαλ. 6,1.

στοὺς πλάνους νὰ ἐπιμένουν στὸν καθένα καὶ νὰ ὑπονομεύουν τοὺς μετέωρους· «γι' αὐτὸ ἀναλάβετε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ»⁴⁸, δηλαδὴ ἀγνεΐα γιὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα, ταπεινοφροσύνη, πραότητα ἐγκράτεια· «κανεῖς νὰ μὴ ἀποδώσει σὲ κάποιον κακὸ ἀντὶ κακοῦ»⁴⁹ ἀλλὰ, ἂν δεῖς τὸν ἀδελφὸ σου νὰ κάμνει κάποιο πταῖσμα ἢ νὰ ἐπηρεασθεῖ ἀπὸ τὸν διάβολο, νὰ μὴ τὸ ἀποσιωπήσεις, γιὰ νὰ ξεπέσει, ἀλλὰ, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ θεία Γραφή⁵⁰, «ἔλεγξε, ἐπιτίμησε, παρακάλεσε, προσέχοντας νὰ μὴ πειρασθεῖς κι' ἐσύ»⁵¹. Κανένας λοιπὸν νὰ μὴ σᾶς ἐξαπατήσει μὲ πιθανολογικοὺς συλλογισμοὺς καὶ μὲ κενοὺς καὶ μάταιους λόγους κολακείας⁵², ἀλλὰ νὰ ζεῖτε μὲ εὐπρέπεια «ἀπέναντι σὲ ὄλους, καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τοὺς ὁμοδόξους»⁵³. Σκεφθεῖτε ἐπίσης καὶ αὐτὸ· ἂν κάποια, ποὺ ἔχει συναφθεῖ μ' ἓνα πρόσκαιρο καὶ φθαρτὸ ἄνδρα, βρεθεῖ νὰ φθείρεται ἀπὸ ἄλλον, ὑποβάλλεται σὲ τιμωρίες καὶ ποινὲς καὶ ἐξορίες, πόσο μᾶλλον αὐτὸς ποὺ μνηστεύθηκε τὸν δεσπότη καὶ Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, ἐὰν τὸν ἀφήσει καὶ προσκολληθεῖ σ' αὐτὸν τὸ πρόσκαιρο καὶ μάταιο βίο, «θὰ ἀξιωθεῖ μεγαλύτερη τιμωρία»⁵⁴; Ἄλλ' εἶθε ὁ Κύριος νὰ μᾶς καταστήσει «ἀκέραιους καὶ ἄμωμους ἐνώπιον τοῦ με ἀγάπη»⁵⁵, μὲ τὶς πρεσβεῖες τὶς ἀγίας ἐνδοξης δέσποινάς μας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος, ὄλους ἐμᾶς ποὺ ἀναγινώσκουμε καὶ ἀκοῦμε ὀλόψυχα αὐτὸ τὸ κείμενο. Εἶθε ὁ Κύριος νὰ μᾶς δώσει χάρη καὶ ἔλεος κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἀπολογίας καὶ εἶθε νὰ μᾶς ἀπαλλάξει ὄλους καὶ ὄλες ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ διαβόλου, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας.

18. Κι' ἐγὼ ὁ ἁμαρτωλός, ποὺ ἔγραψα αὐτά, ζητῶ καὶ ἐξορκίζω ἐνώπιον τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τοῦ παντοκράτορα καὶ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἐσᾶς, ποὺ τὰ διαβάζετε μὲ εἰρήνη καὶ τὰ ἀκοῦτε μὲ ἀγαθὴ ἐλπίδα, νὰ εὐχηθεῖτε ὑπὲρ τῆς πτωκικῆς μου ψυχῆς ἄφεση ἁμαρτιῶν, γιὰ νὰ παρασχεθεῖ καλὴ ἀπολογία σ' ἐμένα καὶ σὲ ὄλους ὅσοι τὰ ἀναγινώσκουν ἀπὸ τὸν φιλάνθρωπο καὶ Σωτῆρα μας Ἰησοῦ Χριστό, τὸν ἀληθινὸ καὶ ζῶντα Θεό, διότι σ' αὐτὸν πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

52. Κολ. 2,4. Ἐφεσ. 5,6.

53. Γαλ. 6,10.

54. Ἐβρ. 10,29.

55. Ἐφεσ. 1,4.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς τῶν Λόγων.

Γένεσις			Ψαλμοί		
3	16	288			
12	1	200	7	2	290
	12	184.188	18	2	226
	13	184	33	22	336
15	13	332	44	1	174
22	12	136	48	17-18	38
28	20	190	62	9	290
32	11	192	82	18	308
38	12ἔε.	190	105	37	206
42	38	194	106	16	182
50	24	330	111	9	38
			114	7	196
			115	18	336
			122	1	290
			125	2	172
			141	2	300
Ἔξοδος			Παροιμίες		
3	8	282			
12	38	148			
13	19	250			
32	31-32	244			
Δευτερονόμιον			6	28-29	246
			6	34-35	186
6	4	300	24	27	314
			28	1	302
Βασιλειῶν Β΄			Ἐκκλησιαστής		
1	23	80			
			2	4-8	130
Βασιλειῶν Γ΄			Σοφία Σειράχ		
13	2	298			
19	2-38	192	4	21	242

7	36	314		Μάρκος	
9	20	130			
11	10	130	10	38	210
11	30	128	13	31	294
	Ἄσμα Ἀσμάτων			Λουκᾶς	
8	6	186	8	24	178
			11	32	322
	Ἡσαΐας			Ἰωάννης	
8	18	210			
13	3	276	4	38	112
30	26	272	10	11	102
40	6	36	13	35	154
45	18	306	14	29	204
			15	13	220
	Ἱερεμίας		18	23	296
38	34	174		Πράξεις	
	Βαρούχ		5	41	110
			17	20	112
3	36-37	308	20	25	146
				28	146
	Ἰεζεκιήλ			29-30	146
37	-	60		Ρωμαίους	
	Προσευχή Ἀζαρία		1	25	138
			3	23	218
	14-15	78	6	5	210
			8	34	290
	Ἀμώς		12	15	152
6	4-6	260	13	3	290
			14	11	174
	Ματθαῖος			Κορινθίους Α'	
4	4	44			
6	13	42	3	19	160. 180. 250
10	21	204	4	8	152
	23	202		11	44
	41	40	5	11	104
11	14	280	6	2	322
18	20	204		3	322
19	29	204	7	34	286
22	30	288		38	194
24	35	56	8	6	306
25	27	302	12	11	174

	26	150		Θεσσαλονικεῖς Α΄	
13	3	154			
14	34-35	310			
15	31	136	3	8	244
			4	8	152
	Κορινθίους Β΄			Τιμόθεον Α΄	
2	8	154			
	14	224	2	15	212
4	17	222	3	1-3	106
	18	222	5	22	108
5	20	240	6	8	190
11	2	290			
	27	44		Τιμόθεον Β΄	
	29	110. 152.			
12	7-9	142	2	9	140
	20	110	4	7-8	220
	21	110			
	Γαλάτας			Τίτον	
			1	7-9	106
4	6	48			
	Ἐφεσίους			Ἑβραίους	
			10	34	76
2	19	48	11	22	334
6	12	246		37-38	274
	14-17	258			
	Φιλιπησίους			Ἰακώβου	
			5	13	196
1	23	194			
2	17-18	194			
3	10	210			
	20	48		Πέτρου Α΄	
	Κολοσσαεῖς				
1	24	110	5	8	232

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων τῶν Λόγων

Ἄαρὼν 148. 166.

Ἄβραάμ 136. 184. 190. 192. 194. 200.
266. 328. 332.

ἀγαλλίασις 172.

ἀγάπη 20. 26. 34. 152. 154. 242. 244.
290. 296. 322.

ἀγιασμός 288.

ἀγιωσύνη 30.

ἀγνωμοσύνη 302. 304.

ἀδελφοκτόνος, -οὶ 206.

ἀδηφαγία 94.

ἀθανασία 88. 220.

ἀθυμία 32. 38. 40. 126.

Αἰγύπτιος, -οὶ 148. 184. 186. 188. 190.
332.

Αἴγυπτος 24. 138. 184. 264. 332.

- αἵρεςις 296.
 ἀρετικός, -οἱ 98. 140. 194. 282. 296.
 300. 302. 306. 308. 310.
 αἰσχύνη 56. 58. 88. 158. 162. 164. 232.
 240. 242. 294. 300.
 ἀκαθαρσία 110.
 ἀλήθεια 24. 260. 266. 282. 310. 320.
 ἀμάρτημα, -τα 42. 108. 150. 236. 266.
 276. 292. 296. 300.
 ἄμαρτία 126. 232. 238. 242. 244. 314.
 336. 340.
 ἄμαρτωλός, -οἱ 184. 336. 338.
 ἀμεριμνία 286.
 ἀναισθησία 298. 322.
 ἀναισχυντία 96.
 ἀνάπαυσις 196.
 ἀνάστασις 54. 120. 182. 218. 258. 288.
 318.
 ἀνδραγαθία 40.
 ἀνδρεία 24. 44. 46. 48. 64. 66. 76. 84.
 200. 208. 228. 230. 232. 234. 254.
 270.
 ἀνδροφονία 188.
 ἀνεξικακία 26.
 ἀπανθρωπία 268.
 ἀπάτη 60. 320.
 ἀπέχθεια 148. 240. 340.
 ἀπιστία 322. 334.
 Ἄπόλλων 58. 60. 62.
 ἀπόνοια 3.
 ἀπώλεια 60. 240. 242. 302.
 ἀρετὴ 24. 28. 30. 32. 38. 40. 46. 94. 104.
 106. 114. 134. 148. 152. 224. 232.
 256. 262. 272. 316. 322. 340.
 Ἄρμενία 26.
 ἀρπαγὴ 340.
 ἀσέβεια 30. 46. 54. 68. 74. 80. 120. 168.
 176. 300. 332.
 ἀσέλγεια 84. 110. 288.
 ἀσχημοσύνη 50. 58. 94. 238.
 ἀσωτία 72.
 ἀφθαρσία 86. 328.
 βαβύλας 52. 60. 66.
 βαβυλώνιος 232.
 βάπτισμα 42. 210.
 Βαρλαάμ 244. 248. 252. 254. 260.
 βασιλεία 218.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 80.
 βασκανία 36. 152.
 βδέλυγμα 60.
 Βιθυνός, -οἱ 30.
 βλακεία 252.
 βλασφημία 148.
 Γαλάται 30.
 Γαλιλαῖος, -οἱ 56.
 γάμος 194. 286. 288. 290.
 γοητεία 320.
 Γολιάθ 324.
 δαίμων, -ες 44. 54. 58. 60. 62. 116. 168.
 178. 206. 226. 246. 254. 260. 266.
 270. 294. 320. 322. 328.
 Δανιήλ 230. 232.
 Δαυὶδ 80. 164. 324.
 Δάφνη 58. 62. 234.
 δειλία 156. 288.
 διάβολος 82. 116. 122. 124. 138. 142.
 154. 158. 162. 164. 166. 182. 198.
 220. 226. 232. 238. 246. 248. 250.
 258. 260. 270. 296. 304. 322. 324.
 328.
 δικαιοσύνη 38. 220. 258.
 διωγμός, -οἱ 142. 246.
 δόξα 166. 218. 226.
 Δροσίς 314. 326. 328.
 δυσπραγία 128. 244.
 δυσσέβεια 168.
 Ἑβραῖος, -οἱ 60.
 Ἑδεσσα 202.
 εἰδωλόθυτον, -τα 44.
 εἰδωλον, -α 120. 298.
 εἰρήνη 30. 48. 108. 138.
 ἐλεημοσύνη 38. 72.
 ἐλευθερία 332.
 Ἑλισσαῖος 124. 302.
 Ἑλλην, -ες 52. 58. 94. 140. 144. 182.
 226. 304. 318.
 Ἑλληνισμὸς 140.
 ἐλπὶς 206. 222. 334.
 ἐπιβουλὴ 74. 78. 80. 90. 114. 116. 202.
 248. 250. 266. 332.
 ἐπιείκεια 26. 208. 296.

- ἐπιθυμία 256.
 ἐπισκοπή 106. 114. 116. 122.
 Εὔα 288.
 εὐγνωμοσύνη 304.
 εὐεργεσία 196. 332.
 εὐθυμία 126. 196.
 εὐλάβεια 22. 30. 66. 72.
 εὐλογία 190.
 εὐπραγία 152.
 εὐσέβεια 64. 68. 70. 72. 74. 94. 102. 108.
 112. 116. 120. 148. 150. 168. 170.
 190. 220. 226. 244. 252. 264. 270.
 324.
 Εὐστάθιος 128. 132. 146.
 εὐσχημοσύνη 288.
 εὐφημία 150.
 εὐφροσύνη 100. 196.

 Ζαχαρίας 280.
 Ζεβεδαῖος 210.
 ζῆλος 30. 186. 242. 296. 324.
 ζηλοτυπία 186.
 ζωὴ αἰώνιος 218.
 ζωὴ ἀτελεύτητος 88.

 ἡδονή 82. 88. 110. 122. 124. 126. 152.
 172. 196. 238. 244. 274. 284. 286.
 Ἡλίας 192. 194. 280.
 Ἡρώδης 160.
 Ἡσαΐ 192. 194.

 Θάμαρ 190.
 θάνατος 82. 84. 88. 90. 92. 118. 120. 136.
 156. 182. 184. 186. 194. 196. 210.
 214. 318. 330. 336. 338.
 Θέκλα 286.
 θεογνωσία 174.
 θλίψις 110. 142. 222. 224. 274.
 Θράκη 30. 132. 134. 136.
 θυμὸς 186. 232. 246.
 θυσία 46. 74. 76. 136. 168. 172. 178. 192.
 194. 206. 210. 250.
 θυσιαστήριον 76. 172. 176. 178. 210.
 254. 298.

 Ἰακώβ 266.
 Ἰάκωβος 104. 190. 190. 194. 196. 210.
 Ἰγνάτιος 100. 102. 106. 118. 120. 124.
 Ἰεζάβελ 192.
 Ἰεζεκιήλ 60.
 Ἰεράπολις Φρυγίας 208.
 Ἰεριχὼ 282.
 Ἰεροβοάμ 298.
 Ἰερουσαλήμ 48. 156. 234. 332.
 Ἰουβεντῖνος 66.
 Ἰουδαῖος, -οὶ 46. 118. 140. 144. 182.
 196. 282. 322.
 Ἰούδας 304.
 Ἰουλιανὸς 54. 66.
 Ἰουλιανὸς (μάρτυς) 232.
 Ἰσαάκ 136. 172. 266.
 Ἰσραήλ 306. 334.
 Ἰσραηλίτης, -αὶ 148.
 Ἰωάννης (ὁ Βαπτιστής) 160. 210. 276.
 278. 280.
 Ἰωάννης (ὁ εὐαγγελιστής) 104.
 Ἰώβ 270. 304.
 Ἰωσήφ 60. 78. 88. 330. 334.

 κακία 60. 236. 296. 298. 322. 340.
 κακουργία 46. 68. 154. 158. 160. 248.
 250. 252. 266.
 καπηλεία 94.
 Καππαδόκης, -αὶ 30.
 καρτερία 84. 254. 270. 274.
 κατάγνωσις 234. 238.
 κατάνυξις 306.
 καταφρόνησις 184. 288.
 κenoδοξία 94.
 Κιλικία 224.
 Κύλιξ, -κες 30. 224.
 κίνδυνος 26. 74. 96. 110. 112. 114. 120.
 138. 156. 178. 200. 222. 274. 284.
 290.
 κόλασις 42. 44. 56. 218. 222. 230. 318.
 338.
 Κορίνθιος, -οὶ 154.
 κρίσις 186. 208.

 Λάζαρος 296. 328. 340.
 λατρεία 238.
 λείψανον, -α 126.
 Λουκᾶς 78.
 λύπη 32. 194. 288.
 Λῶτ 202. 228.

- μαγγανεία 320.
 Μακεδόνιος 174.
 μακροθυμία 176.
 μανία 54. 56. 178. 270. 304. 308. 326.
 Μαξιμίνος 66.
 μαρτύριον 42. 62. 152. 154. 210. 216.
 246. 248. 286. 312.
 μεγαλοπρέπεια 164.
 μεγαλοψυχία 200.
 μέθη 72. 94. 262.
 Μελέτιος 20. 22. 32. 34. 248.
 μέριμνα 286. 288.
 μέριμνα οὐράνιος 288.
 μέριμνα σαρκική 288.
 μίασμα 58. 60.
 μικροψυχία 330.
 μῆσος 46.
 μνησικακία 192.
 μοιχεία 186. 188.
 μοιχός, -οὶ 190.
 μύσος 56.
 Μωϋσῆς 24. 60. 148. 196. 244. 282. 306.
 330.
- Νινευίτης, -αι 322.
 νυμφαγωγία 286.
 Νῶε 36. 232. 302.
- Ξενηλασία 58.
- ὀδύνη 32. 42. 228. 322.
 οἰκονομία 122.
 ὀλιγωρία 94.
 ὀλοκαύτωσις 74.
 ὀργή 62. 74. 298.
 οὐσία 306.
- παιδοκτόνος, -οὶ 206.
 Παλαιστίνη 330.
 πανουργία 42. 116. 160. 180.
 παραμυθία 236. 318. 324.
 παρανομία 250.
 παραπληξία 72.
 παρθενία 82. 84. 94. 194. 202. 208. 214.
 284. 286. 290.
 παροΐνια 72.
 παρρησία 34. 50. 126. 192. 216. 236.
 242. 266. 318. 330. 338.
- πατραλοΐας 206.
 Παῦλος 44. 74. 104. 106. 110. 112. 118.
 132. 136. 138. 140. 142. 146. 152.
 154. 156. 174. 190. 194. 196. 210.
 212. 218. 220. 224. 240. 244. 246.
 274. 290. 306. 322. 334.
 πειρασμός 24. 26. 42. 236. 230. 242. 244.
 308.
 Πελαγία 82. 92. 100.
 Πέτρος 104. 114. 120.
 πίστις 28. 30. 48. 50. 66. 68. 70. 72. 74.
 80. 108. 112. 116. 120. 124. 126.
 130. 134. 138. 142. 144. 148. 194.
 200. 206. 212. 220. 228. 234. 258.
 268. 280. 296. 314. 318. 322. 324.
 326. 334.
 πλάνη 48. 294. 296. 318.
 πλεονεξία 340.
 πόθος 66.
 πονηρία 46. 138. 146. 154. 246. 270.
 πραότης 26 296.
 προαΐρεσις 44. 60. 190. 192. 210. 252.
 256. 270
 προδοσία 206. 208. 216.
 πρόθεσις 256.
 προθυμία 80. 86. 102. 118. 138. 160. 216.
 224. 238. 254. 272. 324. 326.
 πρόνοια 112. 138. 140. 178. 216. 260.
- ρηθυμία 36. 94. 234. 274. 292. 302.
 Ρωμανός 156. 174. 176.
 Ρώμη 118. 120. 124. 146.
- Σάρρα 188. 190.
 Σατάν 142. 154.
 Σκύθης, -αι 58.
 Σόδομα 202.
 Σοδομίτης, -αι 202.
 Σολομών, 130.246.
 σταυρός 182. 210. 298.
 στενοχωρία 222.
 Στέφανος 78. 140.
 συγγνώμη 46. 322. 324.
 συγκατάβασις 110.
 συμφορά 30. 32. 442. 152.
 σωτηρία 54. 156. 162. 166. 188. 200.

238. 240. 262. 274. 302. 304. 308. 316. 320.
σωφροσύνη 74. 188. 286. 326.
σωτηρία
- ταλαιπωρία 200. 274.
ταπεινοφροσύνη 316.
ταπείνωσις 76. 128.
τεκνογονία 212.
Τιμόθεος 106.
τιμωρία 42. 44. 68. 82. 98. 108. 122. 158.
170. 218. 224. 230. 248. 250. 256.
262. 270. 272. 290. 298. 318. 326.
338.
Τίτος 104.
τρυφή 28. 72. 94. 132. 148. 222. 258.
262. 274.
τυμβωρυχία 58.
τῦφος 30.
- ὑβρις 84. 186. 188. 190.
ὑπακοή 298. 300.
ὑπεροψία 204. 318. 322.
ὑπομονή 40. 74. 84. 154. 162. 212. 224.
270. 274. 318. 324. 334. 336.
- φθόνος 36. 38. 152. 244.
φθορά 86. 236.
- φιλαδελφία 264. 276.
φιλανθρωπία 34. 50. 80. 154. 216. 274.
298.
φιληδονία 284. 286.
φιλονεικία 308.
φιλοσοφία 26. 40. 42. 44. 446. 192. 214.
236. 260. 278. 314. 318. 336.
φιλοστοργία 242. 278.
φιλοτεκνία 276.
φιλοφροσύνη 100. 264.
φόβος 86. 120. 184. 186. 200. 2124. 228.
290.
φόβος Θεοῦ 44. 102.
φόνος 70. 188. 206.
φρίκη 78.
φρόνημα 198.
- χάρισμα 174. 312.
χρῆμα, -τα 72. 236.
Χριστιανισμός 318.
Χριστιανός 46. 48. 50. 56. 226.
- ψεῦδος 60.
ψυχαγωγία 40.
- ὠμότης 204. 226. 230. 268. 270.
ὠφέλεια 40.

3. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς τῶν Ἐπιστολῶν καὶ τοῦ Βίου

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν τῆς πρώτης στήλης στὸ κεφάλαιο, τῆς δευτέρας τὸν στίχο, καὶ τῆς τρίτης στὴν Ἐπιστολή, τὴν παράγραφο καὶ τὴν ὑποπαράγραφο.

Γένεσις		Δευτερονόμιον	
3	16	Γ', 3 α	
11	15	Γ', 13 στ	28 65 Γ', 4 β
12	12-13	Γ', 3 γ	
37	3	Γ', 10 δ	Βασιλειῶν Α'
42	21	ΙΓ', 2 α	19 3-4 Γ', 4 γ
Ἔξοδος		Ἰώβ	
6	9	Γ', 4 β	1 9 Γ', 7 δ

	21	Η', 8 στ		Ἀμώς	
3	23	Ι', 7 ε			
6	7	Η', 8 δ	8	9	Ι', 2 γ
	8-10	Ι', 7 α			
7	5	Ι', 7 γ		Ἰωνᾶς	
29	15-17	Ι', 6 γ	4	3	Ι', 5 α
30	1	Η', 8 δ			
	10	Η', 8 δ		Ματθαῖος	
31	16	Ι', 6 γ			
	31	Ι', 6 ε	3	7	ΙΓ', 3 γ
	32	Ι', 6 γ	5	11-12	ΙΓ', 4 β
				20	ΙΖ', 3 α
	Ψαλμοὶ		7	13	Ε', 1 β
			9	34	Ζ', 3 ε
38	2-4	Ι', 5 β	19	12	Η', 7 α
	5	Ι', 5 β	23	37-38	Ι', 1 δ
48	13	Η', 3 γ	24	3	ΙΓ', 3 γ
38	21	Ε', 1 α		29	Η', 3 β
			25	34	Η', 4 α
	Παροιμῖαι			35	Η', 4 α
6	27-29	Ι', 12 δ	26	15	ΙΓ', 2 γ
				40	Ζ', 4 γ
	Ἐκκλησιαστής			62	Ζ', 4 γ
4	1	Η', 4 β		65	Ζ', 4 δ
			27	68	Ζ', 4 β
	Σοφία Σειράχ			4	ΙΓ', 2 γ
19	27	Η', 9 γ		13	Ζ', 4 ε
				Λουκᾶς	
	Ἡσαΐας		7	21	Ζ', 3 ε
3	16	Η', 6 β		39	Ζ', 3 ε
	18	Η', 6 β	20	35	Η', 6 δ
	24	Η', 6 β			
40	6	Ζ', 1 γ			
51	7-8	Ζ', 2 α		Ἰωάννης	
56	10	Η', 3 γ	3	25	Ζ', 3 δ
				26	Ζ', 3 δ
	Ἱερεμίας		7	5	Ζ', 3 ε
53		Η', 3 γ		12	Ζ', 3 ε
			8	48	Ζ', 3 ε
	Δανιήλ		15	22	Ι', 1 δ
3	96	Ι', 9 γ	16	5-6	Ι', 4 β
4	1-4	Ι', 9 γ	19	12	Ζ', 4 δ
			20	9	Ζ', 4 ε

	Πράξεις		5	15-16	<i>Βίος</i> 17
20	31	Γ', 9 α	6	12	<i>Βίος</i> 17
				13	<i>Βίος</i> 17
	Ρωμαίους			Φιλιππησίους	
1	26-27	ΙΓ', 3 β	1	23-24	ΙΖ', 3 α
5	3-4	ΙΣ', 1 α	2	17	ΙΓ', 3 α
			3	1	ΙΖ', 1 ε
	Κορινθίους Α'			Κολοσσαεῖς	
3	8	Γ', 8 γ. 10, 9 δ			
5	1	Η', 2 β	1	24	ΙΓ', 4 α
	2	Η', 2 γ	3	14	<i>Βίος</i> 8
	5	ΙΖ', 3 γ			
11	7	ΙΖ', 3 γ		Θεσσαλονικεῖς Α'	
	30	Γ', 3 γ. 17, 3 γ			
	31-32	ΙΖ', 3 γ	2	17-18	Η', 12 β
12	27	Η', 10 γ	3	1-2	Η', 12 β
			5	15	<i>Βίος</i> 17
	Κορινθίους Β'			Θεσσαλονικεῖς Β'	
2	7-11	Η', 2 γ			
	12-13	Η', 11 δ	2	15	<i>Βίος</i> 17
4	18	Ζ', 1 γ			
11	23	Γ', 8 γ		Τιμόθεον Α'	
	23-28	Γ', 8 γ			
	28	Γ', 9 α	1	9	<i>Βίος</i> 3
	29	Γ', 9 α	2	14	Γ', 3 α
12	7	ΙΖ', 3 δ	5	14	<i>Βίος</i> 3
	8	Γ', 9 ε. ΙΖ', 3 δ.		23	ΙΖ', 3 γ
	9	Ζ', 5 γ			
	21	ΙΓ', 3 α		Τιμόθεον Β'	
			4	2	<i>Βίος</i> 17
	Γαλάτας			Ἑβραίους	
6	1	<i>Βίος</i> 17			
	10	<i>Βίος</i> 17	10	29	<i>Βίος</i> 17
				32-33	ΙΣ', 1 δ
	Ἐφεσίους			Πέτρου Α'	
1	4	<i>Βίος</i> 17			
3	20	Ζ', 2 β	2	13	<i>Βίος</i> 15

4. Εὐρετήριο ὀνομάτων τῶν Ἐπιστολῶν καὶ Βίου Ὀλυμπιάδος

Ἡ παραπομπὴ γίνεται στὶς Ἐπιστολὰς μετὰ τὸν ἀριθμὸ τῆς Ἐπιστολῆς ποῦ σημειώνεται μὲ κεφαλαῖο γράμμα ἀκολουθεῖ ἢ παράγραφος μὲ μαῦρο ἀριθμὸ καὶ ὁ στίχος ἢ οἱ στίχοι, ἐνῶ στὸν Βίῳ μετὰ τῆ λέξη Βίος ἀκολουθοῦν ἢ παράγραφος μὲ μαῦρο ἀριθμὸ καὶ ὁ στίχος ἢ οἱ στίχοι.

- Ἄβδεναγῶ Ι', 9, 35.
 Ἄβλάβιος, Βίος 2, 3.
 Ἄβραάμ Η', 10, 27, Βίος 1, 6.
 Ἄδὰμ Ι', 3, 4, 8.
 Ἀθῆναι Η', 12, 18.
 Αἴγυπτος Ι', 10, 42· 11, 43.
 Ἀκάκιος, Βίος 14, 21.
 Ἀμφιλόχιος, Βίος 14, 12.
 Ἀνατόλιος Θ', 4, 29.
 Ἀνδρόνικος ΙΕ', 1, 41.
 Ἀντιόχεια Θ', 4, 7.
 Ἀντίοχος Πτολεμαῖδος, Βίος 14, 22.
 Ἀντώνιος Θ', 4, 28.
 Ἀράβιος Ε', 31, 3.
 Ἀραβισσὸς ΙΖ', 4, 9.
 Ἀρκάδιος, Βίος 11, 36.
 Ἀρμενία Ε', 1, 3, 17, 1, 4.
- Βαραββᾶς Ζ', 3, 21· 4, 42.
 Βασίλειος, Βίος 14, 13.
 Βενιαμὴν Ι', 11, 7.
 Βιθυνία, Βίος 5, 22.
- Γαλάτης Θ', 1, 44.
 Γαλατία, Βίος 5, 21.
 Γοτθία Θ', 5, 18.
 Γρηγόριος, ὁ Νύσσης, Βίος 14, 13.
- Δανιὴλ Ι', 12, 46.
 Δαυὶδ Ι', 5, 15.
 Διόσκορος Σ', 1, 7. Θ', 1, 22· 4, 4.
- Ἐλλᾶδιος, πρεσβύτερος, Θ', 5, 47.
- Ἐλισανθία, Βίος 6, 9· 7, 6· 12, 13.
 Ἐλπίδιος, Βίος 3, 11· 4, 8.
 Ἐπιφάνιος, Βίος 14, 14.
 Εὐήθιος Θ', 3, 20, 37.
- Ἡλίας Ι', 3, 47· 4, 35· 5, 25.
 Ἡρακλεΐδης (ἐπίσκοπος) Θ', 4, 40.
- Θέκλα, Βίος 1, 13.
 Θεοδόσιος, βασιλεὺς, Βίος 3, 9, 13· 4, 1.
 Θεόφιλος, κῶμης, ΙΖ', 1, 35.
 Θράκη, Βίος 5, 21.
 Θωμᾶς, Βίος 11, 10, 31.
- Ἰακώβ Ι', 10, 23. ΙΓ', 2, 1.
 Ἰεριχώ, Βίος 5, 7.
 Ἰερουσαλὴμ Ι', 1, 47, 48.
 Ἰησοῦς ΙΓ', 4, 19. ΙΖ', 3, 37., Βίος 1, 1, 20, 22. 3, 14· 17, 7, 37· 18, 3, 7.
 Ἰλᾶριος, ἐπίσκοπος, Θ', 5, 38.
 Ἰορδάνης Ζ', 3, 42. ΙΓ', 3, 58.
 Ἰούδας ΙΓ', 2, 35.
 Ἰσαὰκ Η', 7, 28.
 Ἰσαυροὶ Σ', 2, 3. Θ', 2, 19, 30, 36, 59· 3, 25· 4, 20, 24. ΙΣ', 1, 62.
 Ἰωάννης (ὁ Βαπτιστής) Ζ', 3, 40, 48, 49.
 Ἰωάννης (Χρυσόστομος) Α, τίτλος, Βίος 4, 2· 5, 16· 7, 3· 8, 7, 13· 9, 5. 10, 4· 13, 17· 14, 2.
 Ἰώβ Η', 8, 1, 3. Ι', 7, 5, 31, 36. ΙΑ', 1, 11. ΙΔ', 1, 34. ΙΖ', 2, 12· 3, 49., Βίος 1, 9.
 Ἰωνᾶς Ι', 5, 12.
 Ἰωσήφ Ι', 11, 9. ΙΓ', 2, 2., Βίος 1, 8.

- Καΐν ΙΑ', 2, 20.
 ΚαΚαΐν ΙΑ', 2, 20.
 Καππαδοκία, *Βίος* 5, 22.
 Καισάρεια Γ', 2, 8. Δ', 1, 2, 3. Σ', 2, 8.
 Θ', 1, 26· 2, 1· 3, 49· 4, 23.
 Κουκουσός Σ', 1, 1· 2, 1· 3, 11. Θ', 1, 9·
 2, 17. ΙΖ', 4, 9.
 Κλημεντῖνος, *Βίος* 4, 5.
 Κύζικος Σ', 5, 5.
 Κυριακός Δ', 2, 8· 4, 5, 6.
 Κωνσταντία, πόλις Κύπρου,, *Βίος* 14, 14.
 Κωνσταντῖνος, *Βίος* 2, 30.
 Κωνσταντινούπολις Θ', 3, 53. ΙΖ', 4, 5.,
Βίος 4, 3· 14, 11, 18· 16, 7.
 Κωνσταντίος Σ', 4, 10.
 Λάζαρος Ε', 2, 21. Η', 10, 28. Ι', 8, 7· 10, 11.
 ΙΔ', 1, 34. ΙΖ', 3, 19.
 Λώτ, *Βίος* 1, 7.
 Μακεδονία Η', 11, 47.
 Μάξιμος Δ', 2, 4.
 Μάξιμος, *Βίος* 5, 1.
 Μαρίνα, *Βίος*, 10, 13, 21· 12, 2.
 Μαρουθᾶς, ἐπίσκοπος, Θ', 5, 1.
 Μαρσεῖς (μοναχοὶ) Θ', 5, 15.
 Μαρτυρία, *Βίος* 6, 13· 7, 7.
 Μισᾶχ Ι', 9, 34.
 Μοδουάριος Θ', 5, 16, 31
 Μωϋσῆς Η', 7, 13. Ι', 4, 8, 11· 10, 54· 11, 46.
 Ναβουχοδονόσορ Ι', 9, 24, 28.
 Νεβρίδιος, *Βίος* 2, 3.
 Νεκτάριος, ἀρχιεπίσκοπος, *Βίος* 14, 10.
 Νίκαια *Βίος* 1, 6.
 Νικομήδεια Σ', 5, 5.
 Ὀπτιμος, *Βίος* 14, 13, 17.
 Ὀλυμπία, *Βίος* 6, 16.
 Ὀλυμπιάς Α' τίτλος 2. Ζ', 1, 31. ΙΖ', 2, 1.
Βίος 1, 24· 3, 13· 4, 4· 5, 25· 6, 17· 7, 2·
 8, 11· 10, 18· 11, 21, 36· 13, 3, 9·
 14, 8, 9· 15, 30· 16, 1. 17, 34.
 Οὐνίλας, ἐπίσκοπος, Θ', 5, 16.
 Παιάνιος Θ', 1, 31.
 Παλλαδία, *Βίος* 6, 13· 7, 7.
 Πατρίκιος Θ', 1, 3, 23.
 Παῦλος Ζ', 1, 40· 2, 19· 5, 26. Η', 2, 13, 24·
 3, 2· 4, 7· 6, 31· 11, 29, 31· 12, 16, 33·
 13, 7. Ι', 3, 20· 8, 25· 9, 55. ΙΓ', 3, 3,
 22, 33· 4, 11. ΙΔ', 1, 21. ΙΣ', 1, 10.
 ΙΖ', 3, 11, 35, 51, 54, 77. *Βίος* 1, 17·
 14, 6· 17, 8.
 Πελάγιος ΙΖ', 4, 59.
 Πενταδία Θ', 4, 43.
 Περγάμιος Α', 3, 4. Β', 2, 2. Δ', 3, 2.
 Περσίς, *Βίος* 14, 7.
 Πέτρος, ἀδελφός Μ. Βασιλείου, *Βίος*
 14, 13.
 Ρουφῖνος Θ', 2, 62.
 Σαβινιανή Σ', 4, 1.
 Σαραπίων, ἐπίσκοπος, Θ', 5, 15.
 Σεδράχ Ι', 9, 34.
 Σελευκία Θ', 2, 61.
 Σέλευκος, *Βίος* 2, 1.
 Σευηριανός Γαβάλων, *Βίος* 14, 22.
 Σιών Η', 6, 15, 19.
 Σκυθία Σ', 4, 5.
 Σολομών Ι', 12, 55. ΙΓ', 4, 24.
 Στέφανος Η', 5, 9.
 Συγκλήτια ΙΖ', 1, 25.
 Τίγριος Δ', 2, 7.
 Τιμόθεος Η', 12, 18· 13, 9, 17. ΙΖ', 3, 50, 76.
 Τίτος Η', 11, 46, 59, 64.
 Τρύφαινα, *Βίος* 14, 7.
 Τρυφῶσα, *Βίος* 14, 7.
 Τρωάς Η', 11, 42, 44, 51, 55.
 Φαραῶ Η', 7, 19.
 Φαρέτριος Θ', 1, 31, 46· 2, 14, 42, 47· 3, 2,
 15, 52.
 Χριστός Ζ', 3, 20, 48· 4, 25, 44. Η', 7, 1·
 10, 13, 41, 43, 47, 59· 11, 44. Ι', 1, 45·
 4, 20, 30· 8, 27. ΙΓ', 4, 29. ΙΖ', 3, 7, 12,
 38. *Βίος* 1, 1, 20, 22· 3, 14· 5, 17· 6, 23·
 10, 20, 26· 11, 39· 12, 12· 14, 5, 6·
 15, 24· 17, 7, 29, 37· 18, 3

5. Εύρετήριο πραγμάτων τῶν Ἐπιστολῶν

Ἡ παραπομπή γίνεται κατὰ σειρά στὴ ἐπιστολὴ ποὺ σημειώνεται μὲ κεφαλαῖο γράμμα, στὴν παράγραφο καὶ στὸν στίχο ἢ τοὺς στίχους.

ἀγάλλεσθαι ΙΓ', 4,47.

ἀγαπᾶν οἱ ἀγαπῶντες Ε', 3,7· ἀγαπωμένη ψυχὴ Η', 11,26,39· ὁ ἀγαπώμενος 11,41· ἀγαπωμένου χωρισμός 12,2· οἱ ἀγαπώμενοι 12,35,58.

ἀγάπη τῆς Ὀλυμπιάδος Η', 5,31,43· τὸ πέλαγος τῆς ἀγάπης 10,15· δύναμις ἀγάπης 11,27· ὁ τῆς ἀγάπης τρῶφιμος 12,12· ἡ φλόξ τῆς ἀγάπης 12,19· αἰχμάλωτος ὑπὸ τῆς ἀγάπης 12,47· ἀκαρτέρητος ἀγάπη 13,12· πᾶσαν ἀγάπην ἐπιδείκνυσθαι Θ', 1,48· περὶ τὸν Θεὸν ἀγάπη Ι', 7,27· αἰτία ἀγάπης 11,4· μετὰ ἀγάπης πατρὸς 11,28.

ἀγγελικὸς βίος Η', 9,39· ἀγγελικὴ πολιτεία 6,40.

ἄγγελος Ζ', 5,16· οἱ ἄγγελοι Η', 3,60· 4,18· ἡ μετὰ τῶν ἀγγέλων λῆξις 3,60· ἀνθρώπους ἀγγέλους ὁ Χριστὸς ποιεῖ 7,2· ἀγγέλων ἀπάθεια 7,37· ἄγγελος τῆς τραγωδίας ΙΖ', 2,43.

ἀγωνία τὴν τοῦ Ἥλια ψυχὴν κατέσεισεν Ι', 3,51· τὰ τῶν μαθητῶν ἐν ἀγωνίᾳ Ζ', 5,13· τῆ ἀγωνία ὁ ἀδάμας διαλυθεῖς Ι', 3,38.

ἀδάμας ὁ Ἀβραὰμ Η', 7,35. Ι', 3,38· ὁ Ἰὼβ 6,9· ὁ Ἰωσήφ ἀδάμαντα ἐμιμήσατο 13,14· ἡ ὑπομονὴ στερρότερον ἀδάμαντος ποιεῖ ΙΓ', 4,52.

ἀδελφοκτονία ΙΓ', 2,3.

ἀδηφάγος ὁ Χριστὸς ὠνομάζετο Ζ', 3,56.

ἀθανασία· ὁ τῶν ἀποστόλων χορὸς περὶ ἀθανασίας παιδευθεῖς Ι', 4,21.

ἀθλητῆς τῆς ὑπομονῆς ὁ Ἰὼβ Ι', 6,8. ΙΖ',

2,19· – τῆς καρτερίας ΙΔ', 1,35.

ἄθλος τοῦ Ἀβραὰμ Η', 7,39· ἄθλοι τῆς καρτερίας 10,8· ἄθλος οὐ μικρὸς ἀγαπωμένης ψυχῆς χωρισμὸς 11,24,30· ἄθλος μέγιστος 12,1· ἄθλος τῆς ἀρετῆς ΙΓ', 3,17· ἄθλος τῆς συκοφαντίας 4,2· ἄθλος ἀρρωστίας ΙΔ', 1,42· ΙΖ', 3,17.

ἀθυμεῖν Θ', 4,39. 10,4,37· ἀθυμοῦσα ψυχὴ 2,28.

ἀθυμία Ι', 3,15· τὸ νέφος τῆς ἀθυμίας Β', 2,4. 5,2,1. Η', 1,22. Ι', 14,60· κατακλᾶσθαι ὑπὸ τῆς ἀθυμίας Γ', 1,4· ἡ τῆς ἀθυμίας τυραννίς 1,16. Η', 1,3. Θ', 1,2. Ι', 1,13· 4,33· 7,37· κοινωνοὺς ἔχειν τῆς ἀθυμίας τὴν οἰκουμένην ἅπασαν Ε', 1,11· τὸ τῆς ἀθυμίας φορτίον 3,3· ἀπάγειν εαυτὸν τῆς ἀθυμίας Ζ', 5,37· ἀποτίθεσθαι τὴν ἀθυμίαν 5,43· τὸ πέλαγος τῆς ἀθυμίας Η', 1,27· ἡ ἀμετρία τῆς ἀθυμίας 2,50· ὁ ὄγκος τῆς ἀθυμίας 3,4· ἡ ἀντίστασις κατὰ τῆς ἀθυμίας 3,13· τὴν ἀθυμίαν ἀνασπᾶν 5,38· διὰ ἀθυμίαν πάσχειν 11,61· ἀπαλλάττειν τινὰ τῆς ἀθυμίας 12,41· 10,1,19· 9,56. ΙΖ', 4,42· ἀπελαύνειν τὸν φορυτὸν τῆς ἀθυμίας Η', 13,49· αὐξάνειν τὴν ἀθυμίαν Θ', 4,18· τῆς ἀθυμίας τὴν ἀκρόπολιν κατασκάπτειν Ι', 1,13· ἀπὸ τῆς ἀθυμίας τὰς σφενδόνας κατασκευάζειν 2,10· ἡ ἀθυμία ψυχῶν ἐστὶ βασιανιστήριον 2,16· ἡ νύξ τῆς ἀθυμίας 2,30· τὰ τῆς ἀθυμίας οὐκ ἐπαλαιώθη τῷ χρόνῳ 3,61· ὁ θάνατος τῆς ἀθυμίας πολὺ κουφότερον 4,2· 5,4· ρήματα ἀθυ-

- μίαν ἐμποιοῦντα 4,25· ἀθυμία θανάτου πολὺ βαρύτερον 4,44· θανάτου χαλεπώτερον ἀθυμία 5,7· ἡ τῆς ἀθυμίας ὀδύνη ἀφόρητος 5,36· ἀπάντων παθημάτων χαλεπώτερον ἀθυμία 6,1· 9,17· τὰ ὀδυνηρὰ τὴν ἀθυμίαν ἐντιθέντα 7,4· ἡ ἀπὸ τῶν ἔλκῶν ἀθυμία 8,10· πόνοι καὶ ἀθυμίας 10,20· ἐν ἀθυμίᾳ εἶναι ΙΓ', 1,38· ποιεῖ νόσον ἀθυμία ΙΖ', 1,16· 4,44· ἐξ ἀθυμίας τετέχθαι τὰ νοσήματα 1,40· ἀθυμία κατατείνεσθαι 2,49· τὸ κεχωρίσθαι ποιεῖ τὴν ἀθυμίαν 4,1· ἀθυμίαν διακρούεσθαι 4,29· τῆς ἀθυμίας τὰ τέλματα 4,37· ἡ ἀθυμία ἐργάζεται νόσον 4,42
- ἀθωοῦν Ι', 12,60.
- αἰδεσιμώτατος Θεόφιλος ΙΖ', 1,35· αἰδεσιμωτάτη δέσπινα Ζ', 5,41.
- ἀλάστωρ δαίμων ΙΕ', 1,9.
- ἄλειμμα τῆς καρτερίας αἰ ἐπιβουλαὶ ΙΑ', 1,27.
- ἀλείφειν τοὺς ἐστῶτας ΙΒ', 1,52.
- ἀλύειν καὶ ταράττεσθαι Ζ', 3,20.
- ἀμαρτάνειν ἀμαρτίαν χαλεπωτάτην Η', 2,8· ἡμαρτε Κορίνθιός τις 2,30· ἡ ἀμαρτοῦσα γυνὴ Ι', 3,6· οἱ ἡμαρτηκότες ΙΖ', 3,33.
- ἀμάρτημα μέγα Η', 6,29· ἀμαρτημάτων οἱ πληρωθέντες Ζ', 3,10· ἐπιτιθέναι ὄνομα τῷ ἀμαρτήματι Η', 2,14· οἱ βεβαπτισμένοι ἀμαρτημάτων πλήθει 3,50· οἱ συνειδότες ἀμαρτήματα 8,62· τῶν ἀμαρτημάτων ἡ δαπάνη Θ', 1,40· τὰ ἀμαρτήματα τῆς φύσεως διορθοῦσθαι Ι', 6,33· τὸ φορτίον τῶν ἀμαρτημάτων ΙΖ', 3,28.
- ἀμαρτία ἐν φοβερὸν Ζ', 1,32· ἀμαρτίαν ἀμαρτάνειν Η', 2,8· Ι', 3,4· 7· ἀμαρτία ἡ ἐπισπωμένη τιμωρίαν Η', 6,27· οἱ τὰς ἀμαρτίας τὰς ἑαυτῶν ἀναλογιζόμενοι 8,63· χαλεπωτάτη ἀμαρτία 9,33,36· το πάσης ἀμαρτίας ἐπιτίμιον Ι', 4,42· τὸ ἔλκος τῆς ἀμαρτίας 10,15· Ἰούδας ἐπραξε τὴν ἀμαρτίαν Η', 2,42· φρικωδεστάτη ἀμαρτία ΙΖ', 3,38.
- ἀμετρία Η', 2,40· ἀμετρία σατανικὴ 3,4.
- ἄμετρος θυμὸς Ι', 14,39.
- ἀμέτρως ἀλγεῖν σατανικὸν Η', 2,37.
- ἀμνὰς εὐάλωτος Ι', 3,40.
- ἀμοιβὴ ἄφατος καὶ ἀντίδοσις ΙΔ', 1,12· ἀμοιβαὶ τῶν παθημάτων Η', 8,67· ἀμοιβὴν ἀντίρροπον ἀναμένειν Ι', 4,4· ἀμοιβὰς προσδοκᾶν 5,39· τὰ παθήματα μεγάλας ἔχει τὰς ἀμοιβὰς 9,16· μετὰ τοὺς ἀγῶνας αἰ ἀμοιβαὶ ΙΑ', 2,38.
- ἀναλογίζεσθαι Η', 1,30· 3,18,57· ΙΔ', 1,41.
- ἀνάνδρως τὰ πράγματα πρῶεσθαι ΙΔ', 1,49.
- ἀνανεοῦν τὰ παλαιωθέντα Ζ', 3,13.
- ἀναπνοή· πρὸς ἀναπνοᾶς ἐσχάτας εἶναι ΙΒ', 1,26.
- ἀνασκολοπίζειν Ζ', 4,31.
- ἀνάστασις· ἡ πονηρὰ ὑπόληψις διὰ τῆς ἀναστάσεως Ζ', 4,63· ὁ περὶ ἀναστάσεως λόγος 4,68· Η', 8,69· τὰ τῆς ἀναστάσεως προοίμια 6,41.
- ἀνδρεία τῆς Ὀλυμπιάδος Γ', 31,9· ΙΑ', 1,26· ΙΒ', 1,33· 130· ΙΣ', 1,13,45· – τοῦ Ἡλίου Ι', 3,55· – τοῦ Ἰώβ 7,26.
- ἀνδροφόνος Ι', 13,19.
- ἀνέπαφος ὁ Ἰωσήφ Ι', 13,10.
- ἀνεπιτήδευτος· τὸ ἀνεπιτήδευτον τῶν περιβλημάτων Ζ', 9,27.
- ἄνεσις Σ', 1,11· πολλῆς ἀνέσεως ἀπολαύει ὁ Ἰωάννης Δ', 3,8· Σ', 5,8· τὰ πράγματα ὑφαίνεται οὐ δι' ἀνέσεων Ζ', 5,23· δι' ἀνέσεως βαδίζειν 5,26· ἐν ἀνέσει διάγειν 5,43.
- ἀνθρωποφαγία· ἀνθρωποφαγίαν ὁ Θεὸς τοῖς Ἰουδαίοις ἀπειλεῖ Ι', 4,15.
- ἀνορεξία Ζ', 1,17.
- ἀντίδοσις ἄφατος Η', 4,23· ΙΔ', 1,12· ἀντιδόσεις προσδοκᾶν Ι', 5,39· ἀθυμία μείζους ἔχει τὰς ἀντιδόσεις 7,43· 9,18· τὰ τῆς ἀντιδόσεως ὑποτέμνεται 9,46· ὁ Παῦλος τὰς ἀντιδόσεις λήψεται 9,67· ἐν καιρῷ τῆς ἀντιδόσεως ΙΑ', 2,38· ὁ Θεὸς προξενεῖ δαψιλεστέραν τὴν ἀντίδοσιν ΙΓ', 1,31· ἀντιδόσεις τῇ Ὀλυμπιάδι ταμιευόμεναι ΙΕ', 1,30· ἡ φύσις

- τῶν παλαισμάτων ἔχει τὰς ἀντιδόσεις IS', 1,44.
- ἀντίθεος ὁ Χριστὸς ὠνομάζετο Z', 3,54.
- ἀπάθεια τῆς Ὀλυμπιάδος H', 5,11· – τῶν ἀγγέλων 7,37· – τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων 11,33.
- ἀπανθρωπία Z', 10,35.
- ἀπαντλεῖν τῆς ἀθυμίας τὸ ἔλκος Z', 1,1.
- ἀποδύειν· ἀποδύεσθαι τὴν σάρκα H', 11,31.
- ἀπόλεμος· ἀπόλεμον ζῆν βίον IE', 1,3.
- ἀπόρρητος σοφία Θεοῦ Z', 3,37· 4,72· τὰ ἀγαθὰ ἀπόρρητα H', 2,7.
- ἀπόστολος· ὁ τῶν ἀποστόλων χορὸς I', 4,26· H', 4,16· τῶν ἀποστόλων τὸν βίον ἐκυβέρνησεν ὁ Θεὸς ID', 1,6.
- ἀποτηγανίζειν H', 10,54· ἀπετηγανίζετο ὁ πλούσιος E', 2,20· H', 10,24.
- ἀποτινάσσειν IB', 1,13.
- ἀριστοτέχνης ὁ Θεὸς Z', 2,29.
- ἀρρωστία τοῦ Ἰωάννου Θ', 2,43· ἀρρωστίαν διαφυγεῖν Δ', 1,1· χαλεπωτάταις ἀρρωστίαις πολιορκούμενος ὁ Ἰωάννης S', 1,9· τὴν ἀρρωστίαν ἀποτίθεσθαι 2,15· ὁ ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας μαλακισμὸς I', 1,6· τὰ χαλεπὰ τῆς ἀρρωστίας IB', 1,4· τῆς ἀρρωστίας ἀπαλλάττεσθαι 1,32· ἀρρωστία χαλεπωτάτη συζῶσα Ὀλυμπιάς 1,96· σώματος ἀρρωστία ID', 1,32.
- ἀρχιερεὺς τὰ ἱμάτια διέρρηξε Z', 4,53· ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχιερέως 4,28.
- ἀσκεῖν τὴν καλλίστην ἐπιστήμην IS', 1,42· ἐαυτὴν ἀσκεῖ Ὀλυμπιάς 1,47.
- ἀσχημάτιστος· τὸ ἀσχημάτιστον τῶν περιβλημάτων H', 9,27.
- αὐτολίθινος ψυχῆ H', 13,37.
- ἄφατος· ἄφατον ὕψος Z', 2,25· δείγματα τῆς προνοίας ἄφατα 5,34· σκότος ἄφατον H', 3,8· εὐτέλεια ἄφατος 9,26.
- ἀφθαρσία ἐν φθαρτῷ σώματι H', 6,44.
- βαλαντιοτόμος I', 13,45.
- βαλβίς IB', 1,105.
- βαπτίζειν· βαπτίζεσθαι ὑπὸ τοῦ καπνοῦ E', 2,10· οἱ ἁμαρτημάτων πλήθει βεβαπτισμένοι H', 3,50· βαπτίζεσθαι τῇ τυρανίδι τῆς ἀθυμίας IZ', 1,42· ὁ Παῦλος ἐβάπτισε H', 11,50.
- βάπτισμα· βαπτίσματι παραβάλλειν Z', 3,47· ἢ τοῦ βαπτίσματος μυσταγωγία H', 2,3.
- βασιλῆς τῶν ἀγαθῶν ἢ ὑπομονὴ IZ', 2,2.
- βασκαίνειν Z', 3,41.
- βελοθήκη τοῦ Ἰωβ H', 8,4.
- βικάριος· οἱ ἀπὸ βικαρίων ἐν Καισαρείᾳ Θ', 3,49.
- βλασφημία Z', 4,52.
- βόρδων φέρων τὸ λεκτικίον Θ', 3,34.
- βραβεῖον· τὰ βραβεῖα Γ', 1,8· Z', 2,49· H', 3,58· 12,5· I', 5,38· 13,77· 14,16· μυρίων βραβείων ἐσμὸς IA', 1,15· ἐν τοῖς σκάμμασι τὰ βραβεῖα 2,37· τὸ βραβεῖον ἀρπάζειν IB', 1,107· πλείονα τὰ βραβεῖα ἐργάζεσθαι IG', 1,8· ἀρετὴ ἔχει τὰ βραβεῖα 3,17· τὰ μέλλοντα βραβεῖα ID', 1,16· ἢ φύσις τῶν παλαισμάτων πρὸ τῶν βραβείων ἔχει τὰς ἀμοιβὰς IS', 1,43.
- βρυοῦν· Ὀλυμπιάς βρύουσα τῷ τοῦ ἄθλου μισθῷ H', 12,6· τῷ τῆς ἀνδρείας καρπῷ IB', 1,34.
- γαλήνη (ἡ)· ἐν γαλήνῃ εἶναι H', 13,49· εἰς καθαρὰν ἐπανελθεῖν γαλήνην I', 1,10· παγίαν δεῖκνυσθαι γαλήνην 1,18· καθαρᾶς ἀπολαύειν γαλήνης 14,61· ἐν μεσεμβρία καὶ γαλήνη IB', 1,56· Θεὸς λευκὴν ἐργαζόμενος τὴν γαλήνην ID', 1,9· μετὰ πολλῆς τῆς γαλήνης IS', 1,49.
- γάνυσθαι· γαννύμενος IB', 1,41.
- γαστρίμαργος ὠνομάζετο ὁ Χριστὸς Z', 3,56.
- γενναίως φέρειν H', 8,77· 13,28· I', 8,3,9· IA', 1,28· ID', 1,33· IZ', 2,11· ἀποδυσασμένη γενναίως IE', 1,7· οἱ γενναίως στάντες IZ', 4,60.
- γότης Z', 3,54.
- γραμματηφόρος Δ', 2,3· H', 11,14.

- δαδουχία Η', 3,61.
 δαιμονῶν ὁ Χριστὸς ἐλέγετο Ζ', 3,52.
 δαίμων πονηρὸς ΙΔ', 1,39· ΙΖ', 2,54· ἀλάστωρ ΙΕ', 1,9· δαίμονας ἀπέλαυνε ὁ Χριστὸς Ζ', 4,6· τῶν δαιμόνων τὸ στρατόπεδον ΙΓ', 4,55.
 δεσμοφύλαξ Ι', 14,43.
 δέσποινα θεοφιλεστάτη (τίτλος) Α', 2,1· Γ', 2,1· Ε', 3,2· Ζ', 5,40· Ι', 2,1.
 δεσπότης Περγάμιος Β', 2,20· – Διόσκορος Σ', 2,7· – Θεὸς Ζ', 3,7.
 διάβολος Η', 4,29· ΙΑ', 1,6· 29· ΙΖ', 1,19.
 διάκονος (ἡ)· Σαβινιανὴ ἢ διάκονος Σ', 4,1.
 διάνοια Η', 5,33· διάνοιαν συντρίβειν Ε', 1,2· συγγεῖν Ζ', 1,3· σκότος ἐπάγειν τῇ διανοίᾳ Η', 3,8· πᾶν πάθος ἐξορίζειν τῆς διανοίας ΙΙ,32· τὰ τραύματα τῆς διανοίας Θ', 1,4· ἐν διανοίᾳ περιφέρων 3,56· σῆς διανοίας Ι', 2,19· λογισμὸς καὶ διάνοια 3,74· φιλόσοφος διάνοια 7,27· κατατείνειν τὴν διάνοιαν ΙΒ', 1,19.
 διάυλος· διάυλοι Θ', 1,13· Ι', 14,17· ΙΑ', 1,2· ΙΓ', 1,5· διάυλοι τῶν λόγων Ι'3.
 δόξα Η', 4,24· 8,21· πονηρὰ δόξα Ζ', 4,44· Ὀλυμπιάς δόξαις οὐκ ἐπαιρομένη ΙΒ', 1,98· ἢ δόξα τῶν ἀγώνων ΙΓ', 1,6.
 δοξάζειν τὸν Θεὸν Η', 11,23· 13,31· Θ', 3,60· Ι', 8,4· 14,56· ΙΔ', 1,43.
 δοξολογεῖν τῷ Θεῷ Ζ', 3,4.
 δοξολογία· δοξολογίαν ἀναφέρειν ΙΓ', 1,19.
 δορυφορία· δορυφορίαί Α', 2,8· Ε', 2,15· οἱ δορυφορίας ἀπολαύοντες Ι', 1,31.
 δορυφορεῖν· δορυφορούμενος παρὰ πάντων Η', 8,21
 δροῦγγος μοναζόντων Θ', 2,26.
 δύναμις· δυνάμεις ἀσώματοι Η', 6,43· τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων ἀπάθεια ΙΙ,33.
 δυσκολία τῆς ἀποδημίας Σ', 3,11· – τῶν πραγμάτων Ζ', 3,7· τῶν παλαισμάτων Η', 7,9· τῆς παρθενίας 9,7· ἀέρων ΙΖ', 4,21.
 δυσωδία ἐκ τῶν σαρκῶν Η', 8,45.
 ἐγκράτεια τῆς Ὀλυμπιάδος 8,5,1,3,10· 10,10.
 ἐγκρατεῦεσθαι ταραττομένη Ζ', 5,6· οἱ τῆς Ἐκκλησίας Σ', 4,9· ὁ χειμῶν τῆς Ἐκκλησίας καταλαβῶν Ζ', 1,4· τῶν Ἐκκλησιῶν ἢ μέν... ἢ δὲ Η', 1,32· τὰ πρωτεῖα ἔχειν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας 2,8· ἀποτέμνειν τινὰ τῆς Ἐκκλησίας 2,24.
 ἐλεημοσύνη, ἧς τὰ σκῆπτρα Ὀλυμπιάς κατέχει Η', 4,10· ὑπὲρ ἐλεημοσύνης αἱ ἀντιδόσεις 4,22· ἐλεημοσύνη ἢ πολυειδῆς 5,42· οἱ ἄθλοι τῆς ἐλεημοσύνης 10,10· ποικίλοι ἐλεημοσύνης λιμένες Ι', 6,22.
 ἐλευθέρα (ἡ) τοῦ Ἀραβίου Ε,2,5.
 ἐλευθεροστομία τοῦ Ἡλίου Ι', 3,55.
 ἔμετός· ἔμετοι συνεχῶς ἐπιγιγνόμενοι ΙΒ', 1,16· ἔμετοι ἐκ τῆς τοῦ ἀέρος καταστάσεως ΙΖ', 1,23.
 ἐμμέλεια (τίτλος) Η', 1,1· ἢ ἐμμέλεια ἄξιος ὑπερβολῆς ΙΒ', 1,115.
 ἐμπρησμὸς ἐκ γυναικὸς Ι', 12,62· ἐμπρησμὸς τῆς ἀγίας Σοφίας ΙΖ', 4,24.
 ἐμπορία ἢ ἐκ τῆς ὀδύνης Η', 13,34· τὴν ἐμπορίαν συνάγειν τοῖς τρισὶ παῖσι Ζ', 2,23· ἐμπορίας ὑπόθεσις τὸ πάσχειν κακῶς Θ', 4,49· Ι', 13,72· ΙΔ', 1,31· δαψιλεστέρα ἢ ἐμπορία ΙΑ', 1,25· ὁ Θεὸς μείζονα ποιῶν τὴν ἐμπορίαν ΙΓ', 1,30.
 ἐναβρύνεσθαι· ἐναβρυνόμενος ὁ προδότης Ἰούδας Ζ', 4,12.
 ἐννοια τῆς φοβερᾶς ἡμέρας Η', 3,17.
 ἐντροφᾶν Ε', 1,15· ΙΑ', 2,15· ΙΓ', 4,62.
 ἐπαρχικὸς Α', 2,6· Θ', 2,33,34,35· 3,62.
 ἐπιθυμία τρυφῆς Η', 5,12· τοῦ καθεύδειν 5,18· ὑπὸ τινος ἐπιθυμίας ἐνοχλούμενος 5,6· τὴν ἐπιθυμίαν διακρούεσθαι 6,50· ἢ δυσωδία τῶν τραυμάτων καταλύει τὴν ἐπιθυμίαν 8,42· ἐπιθυμία ἀκόλαστος Ι', 11,53· τῆς ἐπιθυμίας ἢ ζάλῃ 12,4.
 ἐπιμέλεια· ἀμελεῖν τῆς ἐπιμελείας Η', 1,9· πᾶς ἐπιμελείας τρόπος 4,43.
 ἐπίσκοπος Περγάμιος Α', 3,4· Β'2,2,2· Δ', 3,2· – Μάξιμος 2,3· – Κυριακὸς 2,9,4,5,6· ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κου-

- κουσοῦ Θ', 1,21· Ἡρακλείδης 4,40· Μαρουθᾶς 5,1· Σαραπίων 5,15· Οὐνίλας 5,16· Ἰλάριος 5,38.
- ἐπίταγμα Α', 2,7.
- ἐρᾶν ὄψεως Η', 12,54· ἡ ἐρῶσα τοῦ νεανίσκου Ι', 11,56.
- ἐραστής γνήσιος Κυριακὸς ὁ ἐπίσκοπος Δ', 2,16.
- ἐρμηνεύειν τὰ ἀγαθὰ λόγῳ ΙΔ', 1,22.
- ἔρωσ περι Ἰωάννην Α', 2,8· ὁ Ἰωάννης ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τοῦ Ἰώβ κατεχόμενος Η', 9,1· δεῖγμα τοῦ ἔρωτος Ι', 6,43· ἡ ἀθλία θυμῷ παραμυθεῖται τὸν ἔρωτα 13,18.
- ἐτερόγλωσσοι· ἐτερόγλωσσοι βάρβαροι Ι', 11,19.
- εὐαγγελιστὴς Ζ', 3,66.
- εὐγένεια τῶν λογισμῶν Η', 1,24.
- εὐγνώμων ψυχὴ Ζ', 2,41.
- εὐδοκίμησις Ζ', 2,45.
- εὐμπῶτως ἔχειν πρὸς τοὺς ἐμέτους ΙΖ', 1,22.
- εὐημερία τοῦ πλουσίου Ε', 2,22· ἡ ἀνθρωπίνη εὐημερία Ζ', 1,44· ΙΑ', 2,10· ἡ τοῦ Ἰωσήφ εὐημερία Ι', 11,32.
- εὐθυμούμενος εὐθυμουμένη διατελεῖν Ζ', 5,40.
- εὐθυμία· ἐν εὐθυμίᾳ διάγειν Α', 2,4· 3,1,· Θ', 1,24, εἶναι Δ', 4,3· εὐθυμίαν ἐμποιεῖν πολλὴν Ζ', 5,45· ἐν εὐθυμία καθιστάναι Η', 13,47· Ι', 1,18· πρὸς εὐθυμίαν ἀγειν Θ', 4,31· τὰ τῆς εὐθυμίας ἐν τῇ γνώμῃ τῶν ἀνθρώπων ἴσταται Ι', 1,28· ὁ παρὼν καιρὸς εὐθυμίας μεγίστης πρόφασις ΙΓ', 1,38· μηδὲν εἰς εὐθυμίαν καρποῦσθαι ΙΖ', 1,41.
- εὐκολία τῆς θεραπείας Η', 13,39· ἀλεια πολλὴν παρέχουσαν τὴν εὐκολίαν 11,54· μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας Ι', 14,61· ΙΒ', 1,58· ΙΣ', 1,37.
- εὐκολος· εὐκολον τοῦτο τῇ ἐν χηρείᾳ ζώσῃ Η', 9,24.
- εὐκόλως ὑπομένειν Η', 8,17· φέρειν 13,19· ΙΒ', 1,48· ΙΖ', 3,25.
- εὐκολώτερος· εὐκολώτερον γίγνεσθαι Η', 1,28· εὐκολωτέραν ποιεῖν τὴν ἀντίστασιν 3,13· λύπην εὐκολώτερον διασπᾶν 3,45.
- εὐλάβεια (τίτλος) Δ', 1,3· Σ', 1,4· Θ', 3,63· 5,7· Ι', 1,11· +x., 44· ΙΒ', 1,5· ΙΣ', 1,1· τὴν εὐλάβειαν Ὀλυμπιάδος αἰδούμενος Α', 1,6· εὐλαβείας πλοῦτος Η', 13,37.
- εὐλαβῆς ψυχὴ Η', 1,25.
- εὐλογεῖν· εὐλογημένος οἶκος Ζ', 5,39.
- εὐμήχανος Θεὸς Ζ', 5,27· τὸ τοῦ Θεοῦ εὐμήχανον 3,1.
- εὐνοία· μετὰ πάσης εὐνοίας Σ', 2,6.
- εὐτέλεια τῆς Ὀλυμπιάδος Η', 9,25.
- εὐτονία· ἀγῶνες τῆς παρθενίας δεόμενοι τῆς εὐτονίας Η', 9,8.
- εὐφημία τῶν παλαισμάτων ΙΓ', 1,7.
- εὐφραίνειν· εὐφραίνεσθαι Θ', 3,59· ΙΒ', 1,29,41,125· ΙΓ', 4,6· ΙΔ', 1,4· ΙΣ', 1,54.
- εὐφροσύνη ΙΣ', 1,45· ἀπολαύειν εὐφροσύνης Α', 3,3· ἐν εὐφροσύνῃ εἶναι Η', 13,44· Θ', 1,24· ἐμπίπλασθαι εὐφροσύνης πολλῆς Ι', 1,20· καρποῦσθαι τὴν εὐφροσύνην ΙΑ', 2,47· ἡ τῶν κατορτωθέντων μνήμη εὐφροσύνης ὑπόθεσις ΙΒ', 1,124.
- εὐχαριστήριος· εὐχαριστήριοι ὕμνοι Ζ', 2,36.
- εὐχαριστία· μετὰ εὐχαριστίας φέρειν ΙΔ', 1,33.
- εὐχαρίστως φέρειν Γ', 1,8.
- ζωογονεῖν τοὺς νεκρωθέντας Ζ', 3,12.
- θαυμάσιος· θαυμασία ψυχὴ ΙΓ', 1,27.
- θαυματοποιῖα τοῦ Θεοῦ Ζ', 2,29.
- θαυματοργεῖν Ζ', 1,28· ὁ Χριστὸς θαυματοργῶν Ι', 4,23.
- θεομάχος Αἴγυπτος Ι', 11,43.
- θεοσεβῆς Ἰώβ Η', 8,2.
- θηριωδία ΙΓ', 3,61.
- θλίψις διαταράξει Ὀλυμπιάδα οὐ δυνήσεται ΙΕ', 1,19· τὰς θλίψεις ἀριθμεῖν Ε', 1,14· θλίψιν αὔξειν Θ', 4,15· τῆς θλίψεως φύσις ΙΑ', 1,28· ΙΣ', 1,50· θλίψις καθαρωτέρας ψυχᾶς ἐργάζεται 1,9· τὰ τῆς θλίψεως

- ἐπιτείνεται ΙΖ', 3,14.
 θυσιαστήριον Η', 7,32.
- ιατρεία· πείρα τῆς ἰατρείας Θ', 4,33·
 ὄφελος τῆς ἰατρείας Ι', 1,41.
 ἱερωσύνη· οἱ ἐν ἱερωσύνῃ διαλάμψαντες
 ΙΒ', 1,99.
- καθαίρειν διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος μυ-
 σταγωγίας Η', 2,3.
 καθαρισμός Ζ', 3,49.
 καθарός· καθαρὸν τὸ συνειδός Η', 8,60.
 καθάρσιος· τὸν περὶ καθαρσιῶν λόγον
 κινεῖν Ζ', 3,44.
 καλλωπίζειν· καλλωπιζόμενος ὁ Ἰωάνης
 ΙΒ', 1,42.
 καρτερεῖν Η', 5,6· 11,22· Ι', 8,8· καρτε-
 ρεῖν γενναίως 8,6.
 καρτερία ἐπὶ τῆς τραπέζης Η', 5,1· οἱ
 ἄθλοι τῆς καρτερίας 10,9· καρτε-
 ρίαν ἐπιδεικνυσθαι Ι', 12,45· καρ-
 τερία ΙΔ', 1,53· ΙΣ', 1,45· καρτερίας
 εἶδος ΙΖ', 2,11· οἱ διάγοντες ἐν
 καρτερίᾳ 4,6.
 καταγώγιον Θ', 2,3.
 κατατείνειν· κατατείνεσθαι τῇ λύπῃ ΙΔ',
 1,10.
 κατορθοῦν· κατορθώσασα ἐγκράτειαν
 Η', 5,10· ταῦτα κατωρθοῦτο 5,25·
 διὰ τῶν ἔργων κατορθοῦν 6,46· οἱ
 ἐν τῇ παλαιᾷ πολλὰ κατορθώσα-
 ντες 7,12· κατορθοῦν τι 13,51· πολ-
 λὰ κατορθώσας Οὐνίλας Θ', 5,18·
 ἡ ὑπομονὴ ἐν Ὀλυμπιάδι κατορθω-
 θεῖσα ΙΣ', 1,31· κατωρθωκῶς καὶ
 δίκαιος ΙΖ', 3,28· οἱ τὰ μεγάλα κα-
 τωρθωκότες 3,48.
 κατόρθωμα μέγιστον Η', 6,29· Θ', 5,26·
 ἐν κατορθώμασι κομᾶν Η', 3,52· τὰ
 κατορθώματα 5,46· Ι', 6,12· 9,2.
 ΙΓ', 1,3· πολλὰ κατορθώματα Η',
 7,2· ὄλον κατόρθωμα 10,3· σύγκρι-
 σις κατορθωμάτων Ι', 6,3· οὐδὲν
 κατόρθωμα τοῦ Λαζάρου 8,12· ἡ
 παράκλησις τῶν κατορθωμάτων
 ΙΒ', 1,128· ὑπομονὴ θεμέλιος τῶν
 κατορθωμάτων ΙΓ', 4,54· ὑπομονὴ
 κρατεῖ τῶν ἄλλων κατορθωμάτων
 ΙΖ', 2,4.
 κερδαίνειν· οἱ τὰ μεγάλα κατωρθωκότες
 πολλὰ κερδαίνουσιν ΙΖ', 3,53.
 κέρδος Ι', 10,2· 10,48. ΙΖ', 1,10· 3,44·
 3,70.
 κληρικός· τῶν κληρικῶν τινες Θ', 2,55.
 κλῆρος· οἱ εἰς τὸν κλῆρον τελοῦντες Η',
 4,32.
 κόνις τῆς ἀθυμίας Η', 1,8· 10.
 κοσμιότης (τίτλος) ΙΒ', 1,2· 26· αἰδεῖσθαι
 τὴν κοσμιότητα καὶ τὴν εὐλάβειαν
 Α', 3,6.
 κοσμιώτατος· κοσμιωτάτη Συγκλητίον
 ΙΖ', 1,25.
- λαμπρός Ζ', 1,48· λαμπρός ἐπινίκιος Ι',
 13,50· λαμπρὰ νίκη ΙΓ', 1,1· λα-
 μπρός στέφανος ΙΖ', 3,31.
 λαμπρότερος Ζ', 3,12· ὁ Ἰώβ Ι', 7,3,5· ὁ
 Ἰωσήφ Ι', 11,21· λαμπρότεροι στέ-
 φανοι ΙΔ', 1,3· τὸ εἶδος τῆς ὑπομο-
 νῆς τῶν ἄλλων λαμπρότερον ΙΖ',
 2,5.
 λεκτικίον Θ', 2,58.
 λιθοκόλλητος· λιθοκόλλητα περιδέραια
 ἔχειν Η', 9,14.
 λογίζεσθαι μετὰ τῶν λυπηρῶν τὰ χρητὰ
 Ζ', 5,31· ταῦτα λογιζομένη Α', 2,1·
 Ε', 2,1· Η', 11,1.
 λογισμὸς ἀσθενέστερος Ι', 12,4· κρατεῖν
 τῷ λογισμῷ τοῦ χειμῶνος Γ', 2,2·
 οἱ λογισμοὶ τὸ νέφος συνάγοντες
 Ζ', 1,2· ἀποπηδᾶν ἀπὸ τῶν λογι-
 σμῶν Η', 3,16· ὁ χειμῶν τῶν θορύ-
 βων τῶν ἐν τῷ λογισμῷ γινομένων
 8,63· τὸν λογισμὸν σκοτοῦν 8,61·
 οἱ γεώδεις λογισμοὶ 9,32· τῷ λο-
 γισμῷ κατασκευάζεσθαι τὸ φάρ-
 μακον 11,4· λογισμοὺς ὀδυνηροὺς
 συνάγειν Θ', 1,6· προσφιλοτιμᾶ-
 σθαι τοῖς λογισμοῖς τὰς ὀδύνας
 4,16· λογισμῶν σκότωσις Ι', 2,31·
 ὄραν ἐκποδῶν λογισμὸν 3,73· λο-
 γισμοὶ τὴν παραμυθίαν τῆς ἀθυμίας
 τίκτοντες 9,20.
 λύπη Η', 3,43· Θ', 4,19· Ι', 3,6· 13,56. ΙΓ',
 4,41.

λυηρός Ζ', 1,39· Θ', 4,47· ΙΖ', 2,17· τὰ
λυπηρά Σ', 4,5· Θ', 4,47· ΙΑ', 2,40.

μαγγανεία· μαγγανείαι Γ', 12,16.

μακάριος Μάξιμος Δ', 2,4· – Παῦλος Η',
2,13· μακαρία Ὀλυμπιάς ΙΣ', 1,41·
μακαρία τελευτή 1,55.

μακροθυμία τοῦ Θεοῦ Ζ', 3,37· τῆς Ὀλυ-
μπιάδος ΙΔ', 1,52.

μαλακισμὸς ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας Γ', 1,7.

μανία τῶν μοναζόντων Θ', 2,42.

μέθυσος ὁ Χριστὸς ὠνομάζετο Ζ', 3,57.

μεταστοιχειοῦν τὴν κτίσιν Η', 7,19.

μέτρον ἐπιτιθέναι τῇ λύπῃ Η', 1,37· πέρα
τοῦ μέτρου Γ', 1,11.

μοιχαλὶς Γ', 10,35· 13,54.

μοιχεία Η', 2,12· Γ', 13,19.

μοιχεύειν ΙΓ', 3,38.

μόλιβδος· τὸ συνειδὸς ἐπικείμενον βα-
ρύτερον τοῦ μολίβδου ΙΓ', 2,53.

μονάζων· οἱ μονάζοντες Θ', 2,10· 3,6·
δροῦγγος μοναζόντων 2,27· οἱ μο-
νάζοντες οἱ Μαρσεῖς 5,14· Πελά-
γιος ὁ μονάζων ΙΖ', 4,59.

μοναστήριον· μοναστήρια ἀνδρῶν καὶ
γυναικῶν Θ', 1,48.

μονάστρια· μονάστριαι Θ', 2,11.

μοναχός· μοναχῶν χοροὶ Η', 10,49.

μυσταγωγία τοῦ βαπτίσματος Η', 2,3.

μυστήριον· μυστήρια Η', 2,5· τὰ ἱερὰ μυ-
στήριά Γ', 3,21· ἀπόρρητα μυστή-
ρια ΙΖ', 3,40.

νάμα·νάματα τὰ ἱερὰ Η', 2,2.

νέκρωσις Η', 9,51.

νηστεία Η', 5,16· 10,9.

νήφειν Ζ', 1,38.

νυμφῶν τῶν οὐρανῶν Η', 3,60.

ξενοδόχος· οἱ ξενοδόχοι τῶν μαθητῶν
Ζ', 5,22· – τοῦ Χριστοῦ Η', 4,19.

ὀβολός· οἱ ὀβολοὶ τῆς χήρας Θ', 5,34.

οἰκονομῶν ὁ Θεὸς Ζ', 4,72· Γ', 11,47.

οὐρανομήκης ψυχὴ Γ', 3,51.

πάθημα οὐ κατόρθωμα Γ', 9,3· ποικίλα τὰ
παθήματα Ε', 1,14· τὰ παθήματα
τῆς Ὀλυμπιάδος Η', 4,33· τοῦ Ἰω-
άννου Θ', 3,45· τοῦ Ἰωσήφ Γ',
10,28· οἱ ιδρωῖτες τῶν παθημάτων
5,45· τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθή-
ματα 6,3,12· ὁ τῶν παθημάτων κα-
τάλογος 7,2· ὁ ὄγκος τοῦ παθήμα-
τος 8,24· τὰ παθήματα μεγάλας
ἔχει τὰς ἀμοιβὰς 9,16· μετὰ παθη-
μάτων τι ποεῖν γενναῖόν ἐστι 9,22·
ἐν τῶν παθημάτων ἀρκέσαν φαίνε-
ται 10,16· ἐν τοῖς παθήμασι παι-
δεύεται Ὀλυμπιάς ΙΒ', 1,46· τὰ πα-
θήματα ἃ Ὀλυμπιάς ὑπομένει ΙΖ',
4,58.

πάθος ἐξορίζειν Η', 11,32· πάθος ἐκρά-
τει πάθος Γ', 3,45.

πάλαισμα· τὰ παλαίσματα αἵματος ἐμπε-
πλησμένα ΙΓ', 1,6· ποικίλα παλαι-
σμάτων εἶδη ΙΒ', 1,118· τὰ τῆς ἀρε-
τῆς παλαίσματα 1,109· ἢ πρὸς τὰ
παλαίσματα προθυμία ΙΣ', 1,4· ἢ
τῶν παλαισμάτων φύσις 1,42.

παλινωδία· παλινωδίαν διὰ τῶν ἔργων
ᾄδειν Η', 2,31.

παννυχίς· αἱ παννυχίδες αἱ ἱεραὶ τῆς
Ὀλυμπιάδος Η', 10,9.

πανωλεθρία τῆς οἰκουμένης Ζ', 1,6.
8,3,16.

παραδοξοποιεῖν· ὁ Θεὸς παραδοξοποιεῖ
Ζ', 1,28.

παραδοξοποιῖα τοῦ Θεοῦ Ζ', 2,48.

παραδοξοποιὸς ὁ Θεὸς Ζ', 2,50.

παράδοξον· τὸ παράδοξον τοῦ Θεοῦ Ζ',
3,1· παράδοξόν τι Γ', 8,20· ὁ Θεὸς
τὰ παράδοξα οἰκονομῶν 11,47.

παράκλησις μεγίστη ΙΖ', 4,56· τὰ τῆς
παρακλήσεως Α', 1,1· πολλὴν τὴν
παράκλησιν δέχεσθαι Ζ', 5,48·
καρποῦσθαι τὴν παράκλησιν Η',
1,5· 13,47. ΙΣ', 1,12· πολλὴν τὴν
παράκλησιν παρέχειν Γ', 14,60· τῶν
κατορθωμάτων παράκλησις ΙΒ',
1,28.

παραμυθία πολλὴ ἐκ τῶν γραμμάτων Ζ',

- 5,46· εἰς παραμυθίαν λόγος Ε', 1,7· 3,5· παραμυθία ἀπὸ τοῦ γάμου Η', 7,41· οἱ λειπόμενοι παραμυθία τῶν ἀπελθόντων 8,26· τοῦ ἐμπυρισμοῦ 13,14· οὐδὲν ἴσχυσεν εἰς παραμυθίαν Ι', 3,59· οἱ λογισμοὶ τὴν παραμυθίαν τίκτοντες 9,21· συμφορὰ παραμυθίαν οὐκ ἔχουσα 12,51· οὐ μικρὰ παραμυθία ΙΑ', 2,48· ΙΖ', 2,35· ἐπιθυμεῖν τῆς παραμυθίας 4,19· κεφάλαιον παραμυθίας 4,56.
- παρθενεύειν οὐκ ἐνομοθέτησεν ὁ Χριστός Η', 7,6.
- παρθενία τοσοῦτόν ἐστι πρᾶγμα Η', 7,1· τῆς παρθενίας ὄρος 4,4· ὁ τῆς παρθενίας χορὸς 6,38· ὁ τῆς παρθενίας δρόμος 6,48· τὸ τῆς παρθενίας πέλαγος 7,24· οἱ τῆς παρθενίας ἀγῶνες 7,40· ἡ τῆς παρθενίας δυσκολία 9,6.
- παρθένος Η', 4,7· χορὸς τῶν παρθένων 4,2· 10,49· παρθένοις δυσκαταγώνιστον 9,23.
- παρρησία ἀπὸ τῶν σημείων Ζ', 5,9· ὁ ἀπολαύσας παρρησίας Μωϋσῆς Η', 7,14· ὁ Ἡλίας μετὰ τὴν παρρησίαν Ι', 3,54· προσθήκη μεγίστης παρρησίας ΙΖ', 3,29· παρρησίας πλοῦτος 3,58.
- παστάς· αἱ παστάδες ἱεραὶ τῶν οὐρανῶν Η', 3,59.
- πειρασμὸς Ζ', 1,32· εἰς τὸν πειρασμὸν ἐπίπτειν 2,22· ὑφαίνεται τὰ πράγματα διὰ πειρασμῶν 5,23· πειρασμῶν εἶδος Η', 8,6· οἱ πυκνοὶ πειρασμοὶ 10,11· ὁδεύειν διὰ πειρασμῶν Θ', 1,41· τὸ πειρασμῶν πλῆθος Ι', 10,20· ἐπάγειν πειρασμοὺς ΙΓ', 1,28. ΙΔ', 1,2· κεφάλαιον τῶν πειρασμῶν 1,42· ἡ συνέχεια τῶν πειρασμῶν ΙΣ', 1,3· πειρασμοὶ τὸν Παῦλον κολαφίζουσι ΙΖ', 3,61· οἱ ἐπενεχθέντες Ἰωάννη πειρασμοὶ 4,5.
- Πεντηκοστῆ (ἡ) Θ', 4,30.
- πηγάζειν ἄρτους Ζ', 4,7.
- πηδάλιον· τὰ πηδάλια τῆς ἀρετῆς ΙΒ', 1,66.
- πλημμελεῖν Η', 1,38· 3,1· οἱ πεπλημμεληκότες 3,32· οἱ πλημμελοῦντες Ι', 3,24.
- πλημμέλημα Η', 3,1· 9,38.
- πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανοῖς Η', 9,38.
- πορνεία Η', 2,11.
- πορνευόμενος· πορνευόμεναι γυναῖκες Η', 9,48.
- πορφυρόπωλις· πορφυροπόλιδες γυναῖκες Ζ', 5,18.
- πραγματεία ἀνάλωτος οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς θησαυροὶ ΙΔ', 1,28· καλὴ πραγματεία 1,45.
- πρᾶως φέρειν Η', 12,7. Ι', 10,22. ΙΔ', 2,6. 14,1,43· γενναίως καὶ πρᾶως φέρειν ΙΟ, 8,3. ΙΑ', 1,28.
- προαίρεσις Η', 7,8. Ι', 1,23. ΙΓ', 1,15· κατὰ προαίρεσιν Η', 7,38.
- πρόνοια τοῦ Θεοῦ Ζ', 5,33.
- πτερόν τῆς φιλοσοφίας Ε', 2,11.
- πτερούμενος· πτερουμένη ἡ Ὀλυμπίας ΙΣ', 1,35,53.
- ρομφαία· ρομφαίαι ἠκονήμεναι Η', 3,21.
- ρῶσις τοῦ Ἰωάννου Β', 1,3· τῆς Ὀλυμπιάδος ΙΑ', 2,49.
- σαρκικώτερος· σαρκικώτερον οἱ νόμοι τοῖς Ἑβραίοις ἐγράφοντο Η', 6,12.
- σὰρξ ἀπαλὴ καὶ τρυφερὰ Η', 4,44· σύνδεσμος τῆς σαρκὸς Ε', 2,10· πνεύσασα κατὰ τῆς σαρκὸς Η', 5,8· σὰρξ ἄβατος 5,14· ὀδύναί σαρκὸς 8,9.
- σατανικὸς· σατανικὸν τὸ κατακλᾶσθαι περιττὸν Η', 1,43· τὸ ἀμέτρως ἀλγεῖν 2,36· σατανικὴ ἡ ἀμετρία 3,4· σατανικὴ λύπη 3,43.
- σήμαντρον· τὰ σήμαντρα Ζ', 4,67.
- σημεῖον· τὰ σημεῖα τοῦ Χριστοῦ Ζ', 3,51· 4,5· 5,4· τῶν μαθητῶν 5,14,32.
- σκάμμα· τὰ σκάμματα τῆς παρθενίας Η', 7,41· τῷ Ἰωσήφ σκάμματα παρεσκευάζετο Ι', 11,49· ὁ Θεὸς ἐᾶ μένειν τὰ σκάμματα 14,18· πλατύτερα τὰ σκάμματα ΙΑ', 1,2· ἐν τοῖς

- σκάμμασι τὰ βραβεῖα 2,37· καταβαίνειν εἰς τὰ σκάμματα IB', 1,48· τὰ σκάμματα ἐν ἐνὶ χωρίῳ IG', 1,4· ἐν τοῖς σκάμμασιν αἱ ἀμοιβαὶ IS', 1,43· μείζονα τὰ σκάμματα IZ', 3,7.
- σκανδαλίζειν· τοὺς σκανδαλισθέντας διορθῶσαι Z', 3,10· οἱ σκανδαλιζόμενοι 3,16· 4,1· πόσους οἶφι σκανδαλίζεσθαι 4,16· ἡ πονηρὰ ὑπόληψις πόσους ἐσκανδάλισε 4,64· οἱ σκανδαλισθέντες διορθοῦντο 5,26· τὸ πλῆθος τῶν σκανδαλιζόντων H', 5,26.
- σκάνδαλον· σκάνδαλα μυρία ἐγένετο Z', 5,6.
- σκηνορράφος Z', 5,19.
- σκότωσης λογισμῶν I', 2,31.
- σκυτοδέψης· σκυτοδέψαι Z', 5,19.
- σκώληξ ἰοβόλος I', 2,17· αἱ πληγαὶ τῶν σκωλήκων H', 8,50· σκώληκες I', 3,76· κατεσθιόμενος ὁ Ἰωβ ὑπὸ τῶν σκωλήκων 7,21· ἐπὶ ξύλου σκώληξ IG', 3,44.
- στέφανος· στέφανοι ἀνθοῦντες τῶν ἀγῶνων I', 5,40· στεφάνων ὁ Λάζαρος ἀπέλαυσε 8,11· πλείους στεφάνους πλακεῖν 14,15· στέφανος τῆς ἀρετῆς IA', 2,4· στέφανος ἀνθῶν διηνεκῶς IG', 1,2· λαμπρότεροι οἱ στέφανοι ID', 1,3· ὑπομονὴ τῶν στεφάνων ἢ κορωνίς IZ', 2,3· ἄξιοι στεφάνων οἱ γενναίως στάντες 4,60.
- στεφανοῦν H', 4,27. Θ', 1,15· 11,1,5· στεφανουμένη ἢ Ὀλυμπιάς H', 12,7· ἐστεφανωμένη I', 13,50· ἢ ἀρετὴ στεφανοῦται IA', 1,55· γυναῖκες ἐστεφανώθησαν IB', 1,110.
- συμβασιλεύειν τῷ Χριστῷ H', 10,59.
- συμπαθεία Δ, 1,5.
- συμπαθητικός ὁ Ἰωσήφ IG', 2,25.
- συναλγεῖν E', 1,6. I', 14,2.
- σύνδεσμος τῆς σαρκός E', 2,10.
- σύνεσις H', 13,2 37· μετὰ τῆς προσηκούσης συνέσεως Γ', 2,6. H', 1,20· τῆς συνέσεως τὸ πλῆθος H', 1,25· πολλὴ ἢ σύνεσις I', 12,5· πολλὴν σύνεσιν ἐπιδεξαμένη ID', 1,52· τὸ ἀνε-
- ξαπάτητον τῆς σῆς συνέσεως 1,54.
- συντρίβειν· οἱ συντρίβοντες τὴν διάνοιαν ἡμῶν E', 1,2· συντετριμμένα ὄστα S', 3,13· συντετριμμένη Σαββιανὴ 4,2.
- συντρίβη Θ', 2,7.
- συσταροῦν Z', 4,48.
- σωματικώτερος· σωματικώτερον H', 6,9.
- σωφροσύνη τοῦ Ἰωβ I', 6,40· τοῦ Ἰωσήφ 10,26· 12,19· 13,12.
- ταπεινοφροσύνη τῆς Ὀλυμπιάδος H', 5,3,42. IG', 1,9.
- τιμιότης (τίτλος) B', 3,2. Γ', 2,8. E', 2,4. Θ', 4,11. IB', 1,28. IZ', 1,20· 4,32.
- τράπεζα φρικωδεστάτη H', 2,4· τράπεζα κοινὴ 2,19· τράπεζα φρικτὴ I', 3,21· τράπεζα ἱερὰ IZ', 3,39.
- τρισμακάριος· τρισμακαρία Ὀλυμπιάς IS', 1,41.
- τρυφᾶν H', 10,20. IG', 4,7.
- τρυφή H', 4,49. IG', 4,6· τρυφῆς ἐπιθυμία H', 5,12· ἢ τῶν προγόνων τρυφή 5,28.
- τυμβωρύχος· μετὰ τυμβωρύχων I', 13,44.
- ὕγεια I', 1,7· τῆς Ὀλυμπιάδος A', 1,12. B', 1,11. Δ', 1,31. E', 1,19. H', 1,6· 18. IB', 1,32· τοῦ Ἰωάννου B', 1,9. Δ', 1,3. E', 1,14. IS', 1,65· τοῦ Ἰωβ I', 7,19.
- ὑπομονὴ τῶν πιπτόντων Z', 1,30· τῆς Ὀλυμπιάδος H', 4,31· 5,4· 10,9. I', 5,44. ID', 1,53. IE', 1,29. IS', 1,30,45· στέφανος τῆς ὑπομονῆς IB', 1,36· τὸ ἄκρον εἶδος τῆς ὑπομονῆς IZ', 2,53.
- φαντασία βιωτικὴ H', 9,32· τῶν βιωτικῶν ἢ φαντασία 13,39· βιωτικαὶ φαντασίαι IS', 1,26.
- φιλαδελφία· ἐν τραπέζῃ φιλαδελφίας IZ', 2,37.
- φιλανθρωπία Z', 4,45· τῆς Ὀλυμπιάδος H', 10,62· τοῦ Ἰωβ I', 6,22· τοῦ Θεοῦ ID', 1,1.

- φιλόσοφος ὁ Θεὸς Η', 6,27· 8,72. Ι', 9,55. ΙΔ', 1,43.
- φιλοκοσμία ἐν τοῖς ἱματίοις Η', 6,14.
- φιλοξενία τῆς Ὀλυμπιάδος Η', 10,10.
- φιλοπτωχία τοῦ Ἰῶβ ΙΔ', 1,36.
- φιλοσοφία τῆς Ὀλυμπιάδος Γ', 2,6. Ε', 2,11. Η', 1,26· 4,7· 9,29· 13,38. ΙΒ', 1,39. ΙΕ', 1,2,28· αἶνιγμα τῆς νῦν κατεχούσης φιλοσοφίας Η', 6,12· ἢ κατὰ προαίρεσιν φιλοσοφία 7,37· ψυχὴ κεχρημένη φιλοσοφίᾳ Ι', 7,36· φιλοσοφία τοῦ Ἰῶβ Ι', 7,12.
- φιλόσοφος ψυχὴ Η', 6,5. Ι', 3,38· 14,1. ΙΒ', 1,75· φιλόσοφος γνώμη Η', 6,34· φιλοσοφώτερον διανοία Ι', 7,27.
- φρικωδέστατος· ἢ φρικωδεστάτη τράπεζα Η', 2,4· φρικωδεστάτη ἀμαρτία ΙΖ', 3,38.
- χαίρειν ΙΑ', 1,5. ΙΒ', 1,32· 1,135. ΙΓ', 4,14,51,61. ΙΔ', 1,45. ΙΣ', 1,12,59.
- χαρὰ ΙΒ', 1,126.
- χάρις Σ', 3,5· σύνεσις πολλῆς γέμουσα χάριτος 5,44· ἐν χάριτι πολιτεύεσθαι 9,39· ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις Ι', 13,8· ΙΖ', 3,5· χάριτας φέρειν Α', 3,4· χάριτας ἔχειν Θ', 5,39· χάριτας ὁμολογεῖν Ι', 14,57.
- χήρα Θ', 5,33.
- χρηεῖα· ἐν χρηεῖα ζῆν Η', 4,2· 9,24.
- χορεία μετὰ τῶν παρθένων Η', 3,59.
- χορεῦειν Η', 4,26. ΙΑ', 1,5. ΙΒ', 1,38. ΙΣ', 1,35· μετὰ τῶν ἀγγέλων χορεῦειν Η', 10,59.
- χορός· χοροὶ μοναχῶν καὶ παρθένων Η', 10,49.
- χρυσόπαστος· χρυσόπαστα ἱμάτια Η', 9,13.
- ψευδοπροφήτης ὁ Χριστὸς ἐκαλεῖτο Ζ', 3,60.
- ψυχοβλαβῆς ἢ λύπη Η', 3,43.

6. Εὐρετήριο πραγμάτων τοῦ Βίου Ὀλυμπιάδος

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν ὁ πρῶτος στὴν παράγραφο τοῦ Βίου καὶ οἱ ὑπολοίποι στοὺς στίχους.

- ἀβίωτος βίος 15,21· 15,21.
- ἀγάπη θεϊκὴ 8,8,11· ἀγάπη ἐκκεχυμένη πρὸς Ἰωάννην 8,10· ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν 10,8· ἀγάπη πρὸς μακαρίαν ψυχὴν 12,4· ἀγάπη ἀμέτρητος 13,13.
- ἀγγελικός· ἀγγελικὴ πολιτεία 15,31.
- ἀγνεῖα σώματι καὶ πνεύματι 17,17· ἐν ἀγνεῖα ζῆν 6,9.
- ἀγρυπνία 8,3· ἀγρυπνία αὐπνος 13,12.
- ἀγῶν· ἀγῶνες ὑπὲρ ἀληθείας 15,3· ἀγῶνες κατὰ Θεὸν 16,8.
- ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ σωφροσύνης 1,7· ἀγωνίζεσθαι γενναίως 1,11· ἀγωνίζεσθαι οὐ μικροὺς ἀῶνας 15,3.
- ἀδελφότεκνος Λῶτ 1,7.
- ἀδιάλειπτος ἐγκράτεια 8,2· ἀδιάλειπτος κίνησις 10,3.
- ἀένναος· ἀένναοι ἐλπίδες 13,15.
- ἀθλεῖν ἐν πόνοις 1,8.
- ἀθλητῆς γενναῖος 9,12.
- ἄθλος· ἄθλοι τῆς πεπυρωμένης ψυχῆς 15,26.
- αἰδεῖσθαι ἑαυτὸν 13,20· αἰδεῖσθαι τὸν κλῆρον 15,7.
- αἰκισμός· αἰκισμοὶ τῶν τυράννων 1,11· αἰκισμοὶ τῶν ἀμαρτιῶν 17,2.
- αἵρεσις τοῦ γάμου 4,11.
- αἰτεῖν· αἰτεῖν τὰς εὐχὰς δυσωπῆσαι Θεὸν 17,1.
- ἀκάθαρτος· ἀκάθαρτα πνεύματα 11,32.
- ἀκαλλώπιστος ὄψις 13,11.
- ἀκατάληπτος κοινωνία 13,13.
- ἀκενόδοξος βίος 13,10.
- ἀκηδία· στενωθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀκηδίας 4,11.

- ἀκήρατος· ἀκήρατοι μοναὶ 16,10.
 ἀκολουθεῖν τῇ γνώμῃ τῶν θείων γραφῶν
 1,25.
 ἀκόρεστος 3,7.
 ἀκρότατος ὄρος τῆς ἐλεημοσύνης 13,9.
 ἀλήθεια 2,5.
 ἀληθινὸς Θεὸς ὁ ζῶν 18,7.
 ἀλουτὶ διατελεῖν 13,17.
 ἁμαρτία 17,2.
 ἁμαρτωλὸς (ὁ γράψας 18,1) οἱ ἁμαρτω-
 λοὶ 15,9.
 ἀμελεῖν τοῦ τῆς φύσεως πλούτου 4,18.
 ἀμετάθετος· τὸ ἀμετάθετον τῆς ἀγάπης
 10,2.
 ἄμετρος ἐγκράτεια 13,14.
 ἀμίαντος παρθένος 2,6.
 ἀμοιβή· ἀμοιβαί τῶν ἀγαθῶν ἔργων
 16,12.
 ἄωμος παρθένος 2,15.
 ἀναδεῖν· ἀναδεῖσθαι τὸν τῆς ὑπομονῆς
 στέφανον 10,11.
 ἀναδέχεσθαι τινα ἐκ τοῦ βαπτίσματος
 10,14. 12,4.
 ἀναζωπυρεῖν τὸν θεῖον ἔρωτα 5,12.
 ἀνάθημα· τὰ ἀναθήματα ἱεουργικὰ 13,6.
 ἀνάκλησις τοῦ Ἰωάννου 9,17. 10,4.
 ἀνακρινεῖν· ἀνακρινεῖσθαι παρ' ἐπάρχου
 9,20.
 ἀναλύειν ἐκ τοῦ παρόντος βίου 10,20.
 ἀναπαύειν· ἀναπαύεσθαι μετὰ τῶν ἀγίων
 1,21.
 ἀνάπτειν τὸν θεῖον ἔρωτα 8,10· ἀνάπτειν
 τὸ τῆς συκοφαντίας βέλος 9,7·
 ἀνάπτειν τὴν γένναν 17,4.
 ἀναψύχειν τοὺς ἐλεεινοὺς 14,20.
 ἀνδρεία· τὰ τῆς ἀνδρείας σκεπάσματα
 15,18.
 ἀνδρείως φέρειν 10,6.
 ἀνεπιτήδειος Ὀλυμπιάς τῷ πεφυρμένῳ
 βίῳ 3,15.
 ἀντιλαμβάνειν· ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν
 ψυχῶν 10,15.
 ἀντίληψις 10,22.
 ἀπαθέστατος· ἀπαθεστάτη Ὀλυμπιάς
 15,29.
 ἀπαιτεῖν ἀμοιβὰς 16,12· ἀπαιτεῖν τὸ τῆς
 φύσεως χρέος 2,14.
 ἀπειροκάλος (ὁ δαίμων) 15,2.
 ἀπελαύνειν τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα
 11,33.
 ἀπερίεργος· ἀπερίεργον πνεῦμα 13,13.
 ἀπέρπερος νοῦς 13,12.
 ἀπεύχεσθαι 4,17.
 ἀπέχειν· ἀπέχεσθαι τῶν ἐμψύχων 13,17.
 ἀπέχθεια πρὸς τὸν Ἰωάννην 9,5.
 ἄπιστος· αἱ ἄπιστοι γυναῖκες 15,11.
 ἄπλαστος· ἄπλαστον ἦθος 13,11.
 ἀπολογία καλὴ 18,5· ἐν ἡμέρᾳ ἀπολο-
 γίας 17,35.
 ἀπόστολος εὐλογημένος Παῦλος 1,17.
 ἀποτάττειν· ἀποτάττεσθαι τῶν προσκαί-
 ρων πραγμάτων 6,11.
 ἀπροσωπόληπτος ἐλεγχος 9,6.
 ἀρετὴ πᾶσα τῆς ἐνθέου πολιτείας 1,23·
 ἀρετὴ πρέπουσα βασιλεῖ καὶ ἀρ-
 μόττουσα ἐπισκόπῳ 4,13· ἀρεταὶ
 τῆς Ὀλυμπιάδος 15,27.
 ἄρρωστία 13,18.
 ἄρτος· ἄρτοι πολιτικοὶ 7,5.
 ἄσκησις 10,10· ἄσκησιν ὑποδέχεσθαι
 15,7.
 ἀσκητής· ἀσκητῶν ἀναρίθμητοι 14,23.
 ἀσχημάτιστος· ἀσχημάτιστον εἶδος
 13,11.
 ἀφαιρεῖν· ἀφαιρεῖσθαι τὸν πρῶτον ἄρρε-
 να 3,15.
 ἀφελής· τὸ ἀφελές τῶν παιδίων 15,20.
 ἄφεις ἀμαρτιῶν 18,5.
 ἄφθορος Ὀλυμπιάς 2,10.
 ἄχραντος· ἄχραντον βάπτισμα 10,14.
 12,3.
 βάπτισμα ἄχραντον καὶ σωτηριῶδες
 10,14· ἅγιον βάπτισμα ἄχραντον
 καὶ σωτηριῶδες 12,3.
 βάσανος· τὰ σώματα βασάνοις παραδι-
 δόναι 1,9.
 βασιλεία ἐπουράνιος 6,19· βασιλεία τοῦ
 σωτῆρος ἡμῶν 1,1· βασιλεία Ἀρ-
 καδίου 11,36.
 βασιλικός· βασιλικὸν πρόσωπον 9,16.
 βίος· ἄκρος 6,25· βίος ἀκενόδοξος
 13,11· βίος πρόσκαιρος καὶ μᾶ-
 ταιος 17,30· βίος τοῖς ἀγίοις πρέ-
 πων 6,25· βίος τῆς μακαρίας Ὀλυ-

- μπιάδος 15,31· εἰς τὸν βίον ἐν ὁμολογητρίαις κρίνεσθαι 16,6.
 βούλησις θεία 6,1.
 βραβεῖον τῆς νίκης 9,13.
- γαλήνη (ἡ) ἄνω 9,14.
 γάμος πολυτελῆς 1,16.
 γέεννα ἐκ τῶν πταισμάτων ἀναπτομένη 17,3.
 γενναῖος· τὸ γενναῖον τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης 10,2.
 γενναίως φέρειν 10,6.
 γῆρος· γήρους ὑπερασπίζειν 15,9.
 γλωσσόκομος· τὸ γλωσσόκομον τῆς Ὀλυμπιάδος 11,3,7,13,
 γνήσιος· γνησία δούλη Ὀλυμπιάς 13,2.
 γνώμη ἄτυφος 13,12.
- δάκρυον· δάκρυα ἀμετρα 15,3.
 δαπάνη καθημερινή 8,13.
 δέσποινα· ἡ παναγία Θεοτόκος 12,7· ἡ ἁγία δέσποινα Θεοτόκος καὶ ἀειπάρθενος 17,33.
 διαβολικός· διαβολικὴ συσκευὴ 9,8.
 διάβολος μὴ φέρων τὴν θαυμαστὴν πολιτείαν 9,1· ὑπωπιάζεσθαι ἐκ τοῦ διαβόλου 17,20.
 διακονεῖν τῷ Κυρίῳ 8,12.
 διακονία· αἱ διακονίαι τέσσαρες 7,7.
 διαλάμπειν· ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ διαλάμπουσα 1,2.
 διαπράττειν· –διαπράττεσθαι θεάρεστον ἔργον 6,10.
 διασκορπίζειν τὸν πλοῦτον τοῖς πενομένοις 5,16. 5,4.
 δίδαγμα· τὰ διδάγματα τοῦ Παύλου 1,16· διδάγματα θεόπνευστα 5,15. 8,9.
 διδασκαλία ἀδιάλειπτος 9,3· διδασκαλία πάνσοφος 8,8.
 δοξολογία πρὸς τὸν Θεὸν 8,3.
 δουλεία ἀνδρική 3,13· ἀπὸ δουλείας ἀνακαλεῖσθαι 15,13.
- ἐγκαλλώπισμα τῶν ταπεινῶν 13,16.
 ἐγκράτεια 17,18· ἐγκράτεια ἀδιάλειπτος 8,3· ἐγκράτεια ἄμετρος 13,14.
- ἐθελόκακος (ὁ δαίμων) 15,2.
 εἶδος ἀσχημάτιστον 13,11.
 Ἐκκλησία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ 2,8· Ἐκκλησία μεγάλη καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ 5,13· Ἐκκλησία ἁγία 5,15. 6,4,6· Ἐκκλησία ἁγία μεγάλη 6,2· ἐν ἐκκλησίᾳ παραβάλλειν 4,10· αἱ Ἐκκλησίαι 4,16. 6,3.
 ἔλαιον· τὸ ἔλαιον τῆς φιλανθρωπίας 5,9.
 ἔλεγχος κατὰ τῶν ἀδικούντων 9,6.
 ἐλεημοσύνη· ἐλεημοσύνη ἀνεκδιήγητοι 13,15.
 ἔλεος μέγα κομίζειν παρὰ Θεοῦ 17,5· δῶν ὁ Κύριος ἔλεος 17,35.
 ἐλευθερία· εἰς ἐλευθερίαν ἀνακαλεῖσθαι 15,13.
 ἐλπίς· ἐλπίδες ἀέννοι εἰς Θεὸν 13,15· ἐν ἐλπίδι ἀγαθῇ 18,4.
 ἔμψυχος· τὰ ἔμψυχα 13,17.
 ἐνέργεια τοῦ διαβόλου 17,36· ἐνέργεια τοῦ ἐθελόκακου 15,2.
 ἐνστερνίζειν· ἐνστερνίζεσθαι τὰς γραφὰς ἐν καρδίᾳ 1,18.
 ἐξαπατεῖν κολακεία κενῶν λόγων 17,23.
 ἐξορία· οἱ ἐν τῇ ἐξορίᾳ ὄντες 8,19· οἱ ἐν ἐξορίαις 13,7.
 ἐξορίζειν 9,11· ἐξορίζεσθαι 8,7. 9,15. 14,3.
 ἐξουσία· ἐξουσίαν ἔχειν 4,9.
 ἐξουσιάζειν τῶν πραγμάτων 5,2.
 ἐπίδοσις· –αἱ ἐπιδόσεις Ὀλυμπιάδος 13,5.
 ἐραστής· –ἐρασταὶ διάπυροι τοῦ Χριστοῦ 5,17.
 ἐργάτης· –ἐργάται τοῦ Χριστοῦ 14,5.
 ἔρωσ θεῖος 5,11. 6,19. 8,9.
 εὐγένεια 15,15.
 εὐδοκία τοῦ Θεοῦ 6,8.
 εὐθύτης διανοίας 13,14.
 εὐλάβεια· εὐλαβείας μεστή 15,5.
 εὐσημόνως διάγειν 17,24.
 εὐτελέστερος· εὐτελέστερόν τι τῶν ἐνδμάτων 15,16.
 εὐφυῖα φύσεως 3,4.
 εὐχαριστία 8,4· εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν 11,29.

ζάλη τοῦ παρόντος βίου 9,13.
 ζηλοῦν τὸν θεϊκὸν ζῆλον 6,11.
 ζηλωτικώτατος· ζηλωτικωτάτη Ὀλυμπιάς τῆς εἰς οὐρανὸν φερούσης ὁδοῦ 1,24.
 ζυγὸς βαρύτερος 3,17· ζυγὸς τῆς ἐγκρατείας 3,18.

ἦθος ἀπλαστον 13,11.
 ἡμιθανής 5,7.
 ἡπιότης παρ' αὐτῆς ἐτρέφετο 15,19.

θάνατος· μετὰ θάνατον 10,18.
 θεάρεστος· θεάρεστον ἔργον 6,10.
 θεομίμητος Ὀλυμπιάς 14,8.
 θεόπνευστος Ὀλυμπιάς 14,11. 16,1.
 Θεὸς θέλων πάντας σωθῆναι 6,18· Θεὸς εὐσπλαγχνος 17,4· μετὰ Θεὸν 12,7.
 Θεοτόκος (ἡ) παναγία 12,8· Θεοτόκος ἀειπάρθενος 17,33.
 θεοφόρος· θεοφόροι πατέρες 14,15.
 θυσιαστήριον 11,15,22,30.

ἱερατικός· ἱερατικὸν πρόσωπον 9,6.
 ἰσότημος· ἰσότημον τῆς ἰδίας εὐγενείας 15,14.

κακηγορία· κακηγορίαι ἄκαιραι 16,6.
 κανὼν ἀπαράλλακτος 10,10. 12,14.
 καρδία ἀτάραχος 13,13.
 κατακρίνειν 10,20.
 κατάνυξις 15,22.
 κατάστασις ἀγγελικῆ 8,2.
 καταφρονεῖν χρημάτων 1,14· καταφρονεῖν τῶν χαμαιζήλων πραγμάτων 6,20.
 κατηχεῖν γυναῖκας 15,11.
 κατορθοῦν· κατορθοῦσθαι τῇ διδασκαλίᾳ Ἰωάννου 9,4.
 κενοδοξία ἐκ τῆς διανομῆς 4,17.
 κῆρυξ τῆς ἀληθείας ὁ Ἰωάννης 9,11.
 κινδυνεύειν ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν ἀγῶσι 16,8.
 κίνησις ἀνένδοτος 9,15· κίνησις ἀδιάλειπτος 10,3.

κλέος μακάριον αἶρειν 16,9.
 κληρονόμος· κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν 1,12.
 κοινωνία ἀκατάληπτος 13,14.
 κοινωνὸς τῆς ἀγίας ἐκκλησίας 2,7.
 κοίτη· χάριν κοίτης 2,5.
 κουβικουλαρία· κουβικουλαρίαι 6,7.
 Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς 3,14.

λείψανον 11,3,27,30.
 λίτρα χρυσοῦ 5,20· λίτρα ἀργυρίου 5,20.
 λοιδορία· λοιδορίαι ἄκαιροι 9,18.

μάταιος· μάταια τὰ πράγματα 6,12· μάταιοι λόγοι 17,24.
 μετάνοια· μετανοία προσέρχεσθαι τῷ Θεῷ 17,4.
 μετέωρος· οἱ μετέωροι 17,16.
 μιμεῖσθαι· τοὺς τοῦ Χριστοῦ ἐραστὰς 5,17· μιμεῖσθαι τὰς τοῦ Κυρίου μαθητρίας 8,12.
 μισεῖν τὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου τούτου 1,14.
 μῖσος ἔχειν πρὸς τὸν Ἰωάννην 9,5.
 μνήμα ἅγιον τῆς Ὀλυμπιάδος 11,32.
 μνηστεύειν· μνηστεύεσθαι τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν 17,28.
 μοναστήριον εὐαγὲς 6,15. 7,8· τὰ μοναστήρια 13,6· τὰ μοναστήρια γυναικείων καὶ ἀνδρείων 11,28.

νάρθηξ τῆς ἀγίας ἐκκλησίας 6,6.
 νιφάς· νιφάδες τῶν πειρασμῶν καὶ θλίψεων 10,7· νιφάδες ἀκαίρων κακηγοριῶν 16,5.
 νόμος ἀποστολικὸς 3,1.
 νοῦς ἀπέρπερος 13,12.
 νυμφίος (ὁ) ἀληθινὸς ὁ Χριστὸς 1,17.

ὁδὸς εἰς τὸν οὐρανὸν φέρουσα 1,25.
 οἰκτεῖρειν τοὺς πενομένους 15,11.
 οἶνος στύφων 5,9.
 ὁμοιος· ὁμοίαι ψυχαὶ Ὀλυμπιάδος 16,11.
 ὁμολογητρία· αἱ ὁμολογητρίαι 16,6.

- ὁμολογία ὑπὲρ τῆς ἀληθείας 16,4.
 ὄπτασία 11,6.
 ὄρφανία· ὄρφανίαν ἀνατρεφομένη 15,8.
 οὐρανοπολίτις Θεόκλα 1,13.
 ὄψις ἀκαλλώπιστος 13,11.
- παιδεία μαθημάτων πολυτελῶν 3,3.
 πανελεήμων ὁ Θεὸς 17,1.
 παντεπόπτῃς ὁ Θεὸς 2,11.
 παντοκράτωρ ὁ Θεὸς 18,2.
 παρθεσία· ἐν παρθεσίᾳ ζῆν 6,8· παρθε-
 νίαν ποθεῖν 15,8.
 παρθένος ἄγνη 1,16· παρθένος ἄμωμος
 2,14· παρθένος ὑπάρχειν 6,11· παρ-
 θένοι ἀδελφαὶ Ἑλισανθίας 6,13·
 παρθένων ἀναρίθμητοι 14,23.
 παρρησία Ὀλυμπιάδος 10,1· μετὰ παρ-
 ρησίας 16,12.
 πείθειν· πείθεσθαι Ὀλυμπιάδι 14,12.
 πειρασμός· πειρασμοὶ ἐπέλθοντες Ὀλυ-
 mpiάδι 10,7· πειρασμοὺς ἐξαντλή-
 σασα 15,1.
 πενόμενος· οἱ πενόμενοι 4,16. 15,10.
 πεπλανημένος· οἱ πεπλανημένοι 15,10.
 πεπυρώμενος· πεπυρωμένη ψυχὴ 15,26.
 πιθανότης· πιθανότητι ἐξαπατᾶν 17,23.
 πίστις ἄσπιλος καὶ ἀκλινή 1,5.
 πλάνος· οἱ πλάνοι 17,16.
 πλοῦτος ἄπειρος καὶ ἀμέτρητος 5,4.
 πνεῦμα ἀπερίεργον 13,13· κατὰ πνεῦμα
 12,2,10· πνεύματα ἀκάθαρτα 11,33.
 17,15.
 πνευματικὸς φίλος 15,32· πνευματικὴ
 θυγάτηρ 10,13. 12,3.
 ποιμνη ἀγία 12,12.
 πολιτεία· ἀγγελικὴ 15,31· πολιτεία ἐνθε-
 ος 1,23· μεγάλη καὶ θαυμαστὴ πο-
 λιτεία τῶν ὁσίων γυναικῶν 9,1.
 πολιτεῦειν· πολιτεῦεσθαι τὸν ἄκρον βίον
 6,25.
 πολυάθλος μάρτυς 1,13.
 πράγμα· τὰ πράγματα ἐκκλησιαστικά
 9,10.
 πρᾶότης 17,18.
 πρεσβεία· αἱ πρεσβεῖαι τῆς ἀγίας Μα-
 ρίας 17,32.
- πρεσβυτέριον τιμᾶν 15,6· σεμνολογεῖν
 16,4.
 προορᾶν· προορῶν ὁ Θεὸς 2,11.
 πρόσκαιρος ἀνὴρ 17,26· πρόσκαιρα
 πράγματα 6,12
 προσκύνῃσι Θεῷ πρέπει 18,8.
 προχειρίζειν· προχειρίζεσθαι ἡγουμένη
 11,11.
 πταῖσμα· πταίσματα τὰ ἡμέτερα 17,3.
 ροὴ δακρύων 15,22.
- σκάμμα· τὰ σκάμματα 15,23.
 σκέπασμα· τὰ σκεπάσματα τῆς ἀνδρείας
 ταῦτης 15,18.
 στέφανος τῆς παρθεσίας 6,24· στέφανος
 τῆς ὑπομονῆς 10,12.
 συγκαταβαίνειν τοῖς ὕδασι 13,20.
 συκοφαντεῖν 3,8. 9,9.
 συμβασιλεύειν· τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ
 11,33.
 συμπάθεια 15,1.
 συμπενθεῖν 15,10.
 συνεργία θεία 7,1.
 σύνευνος πάσης ταπεινοφροσύνης 2,6.
 σύντυγχάνειν τοῖς ἐπισκόποις 4,9.
 συσκευὴ διαβολικὴ 4,2· κατ' αὐτοῦ 9,8.
 σῶμα αὔλον 13,12· σῶμα πυρὶ καὶ βασά-
 νοις παραδιδόναι 1,9.
 σωτήριος· σωτήριον κήρυγμα 5,18.
 σωτηριώδης· σωτηριῶδες βάπτισμα
 10,14. 12,3.
- ταπεινός· ταπεινὴ Ὀλυμπιάς 4,13· ταπει-
 νοὶ λόγοι τῶν ἔργων 15,27.
 ταπεινοφροσύνη 2,7. 17,18.
 τέκνον ἀληθινὸν Θεοῦ 2,2.
 τελειοῦν· τελειοῦσθαι ἐν θείαις Γραφαῖς
 1,26.
 τελεῖν· οἱ τελέσαντες τὸν δρόμον 1,3.
 τελευτὴ τῆς Ὀλυμπιάδος 12,1,11.
 τιμῇ· τῷ Θεῷ πρέπει 18,8.
 τίμιος· τίμιον σκεῦος τοῦ ἀγίου Πνεύμα-
 τος Ὀλυμπιάς 15,29.
 τροπικὴ τοῦ οἴκου 11,9,29.

- ὑπαρξίς· αἱ ὑπάρξεις τῶν μαθητῶν 5,19.
 ὑπωπιάζειν· ὑπωπιάζεσθαι ὑπὸ τοῦ δια-
 βόλου 17,20.
 ὑστέρησις 12,10.
- φαντασία 11,17.
 φθόνος· κατά τινα φθόνον σατανικὸν
 3,7.
 φιланθρωπία τοῦ Θεοῦ 2,9.
 φιλάνθρωπος ὁ Θεός 17,2. 18,7.
 φιλοξενία· φιλοξενίαν ἐργάζεσθαι 1,5.
 φίλος γνήσιος 15,32.
 φιλόχριστος 12,2.
 φορτίον βαρύτατον 4,15.
 φροντίς 10,22,23.
- χαμαίζηλος· χαμαίζηλα τὰ πράγματα
 6,20.
 χάρις 17,35· χάρις Θεοῦ 6,18,22. 9,3· χά-
 ρις θεία 10,6· χάριν τῆς συμπα-
 θείας 15,1.
 χειμῶν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων
 10,24.
 χειροτονεῖν 7,5· χειροτονεῖσθαι 6,1.
 χηρεία ἄωρος 3,8· χηρείαν ἐπαρκεῖν
 15,8.
 χορεία ἁγία 8,1.
 χρηστότης· χρηστότητος ὄνομα 15,12.
- ψόγος 15,20.
- ὠφέλεια πολλῶν 13,3.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
Α' ΛΟΓΟΙ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΙ	5-341
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5-19
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	20-341
1. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ ΣΤΟΝ ΜΕΛΕΤΙΟ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ	20-36
2. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΛΟΥΚΙΑΝΟ	36-51
3. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΒΥΛΑ	52-65
4. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜ. ΣΤΟΥΣ ΙΟΥΒΕΝΤΙΝΟ ΚΑΙ ΜΑΞΙΜΙΝΟ	66-81
5. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ ΣΤΗΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΠΕΛΑΓΙΑ	82-99
6. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΠΝΑΤΙΟ	100-127
7. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ ΣΤΟΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ	128-149
8. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ Α' ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΡΩΜΑΝΟ	150-167
9. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ Β' ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΡΩΜΑΝΟ	168-181
10. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ ΣΤΙΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΒΕΡΝΙΚΗ ΠΡΟΣΔΟΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥΣ ΔΟΜΝΙΝΑ	182-217
11. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΙΟΥΛΙΑΝΟ	218-243
12. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΡΛΑΑΜ	244-263
13. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ ΣΕ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥΣ	264-275
14. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΔΙΟΔΩΡΟ	276-283
15. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ ΣΤΗΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΘΕΚΛΑ	284-291
16. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΣΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΦΩΚΑ	292-311
17. ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΚΟΣ ΣΤΗΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΔΡΟΣΙΔΑ	312-341
Β' ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ	343-557
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	343-346
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'	348-351
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'	350-351
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ'	352-353
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ'	354-357
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε'	356-359
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σ'	360-365
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'	364-383

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η΄	384–429
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ΄	428–447
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι΄	448–497
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑ΄	498–505
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΒ΄	504–513
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ΄	514–529
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΔ΄	530–533
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ΄	534–537
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΣ΄	536–541
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΖ΄	542–557
Γ΄ ΒΙΟΣ ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΟΣ	558–583
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	585–610
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς τῶν Λόγων	585–587
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων τῶν Λόγων	587–591
3. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς Ἐπιστολῶν – Βίου	591–593
4. Εύρετήριο ὀνομάτων τῶν Ἐπιστολῶν καὶ Βίου	594–595
5. Εύρετήριο πραγμάτων τῶν Ἐπιστολῶν	596–605
6. Εύρετήριο πραγμάτων τοῦ Βίου τῆς Ὀλυμπιάδος	605–610

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Ἄρμενοπούλου 30 – Τηλ. 200 621 – Θεσσαλονίκη

Ἐκτίπωση Ὀφσετ: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΦΩΤΗ ΠΑΛΛΙΟΧΩΡΙΝΟΥ
Κατσιμίδου 30 – Τηλ. 928 592 – Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Αφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ
Λαχανᾶ 17 – Τηλ. 839 414 – Θεσσαλονίκη
